Anutu Täŋo Man

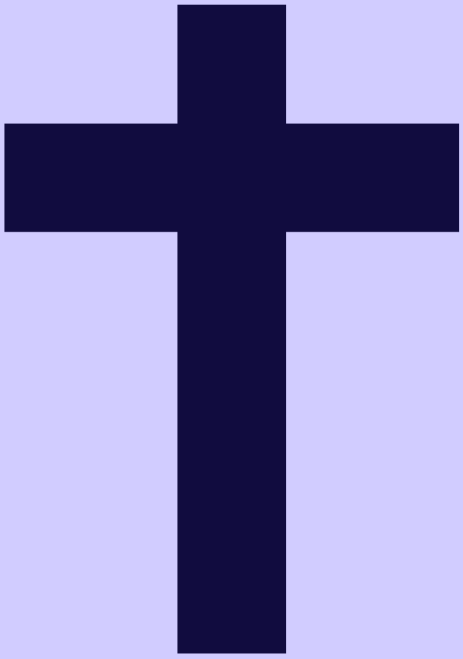

The New Testament and portions of the Old Testament in the

Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Anutu Täŋo Man

The New Testament and portions of the Old Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Ahäkahäk 1
Yämagurani 68
Bämop Äma Epän 77
Namba 79
Baga Man 82
Josua 89
Rut 90
1 Samuel 95
2 Samuel 96
1 King 98
2 King 103
1 Stori 104
Jop 105
Sam 106
Sindaun 241
Saveman 243
Aisaia 244
Jeremaia 266
Krai 274
Esekiel 275
Hosea 279
Joel 281
Amos 283
Jona 287
Maika 290
Habakuk 292
Sefanaia 293
Sekaraia 294
Malakai 295
Matiyu 297
Mak 357
Luk 391
Jon 453
Aposoro 497
Rom 556
1 Korin 585
2 Korin 611
Galesia 629
Efesus 639
Pilipai 649
Kolosi 655
1 Tesalonaika 661
2 Tesalonaika 666
1 Timoti 669
2 Timoti 677
Taitus 683
Piremon 687

Hibru 689
Jems 711
1 Pita 719
2 Pita 727
1 Jon 732
2 Jon 739
3 Jon 740
Jut 741
Kwawak Iwonjärewani 744

(Stat)
Ahäkahäk
Anututä yäput peŋpäŋ imaka imaka täŋpäŋ peŋkuko, ba ämawebe inita yämagutta tawaŋ peŋkuko unitäŋo manbiŋam

Anututä kunum kome pewän ahäŋkumäno unitäŋo manbiŋam

1 Yäput peŋpäŋ Anututä kunum kenta kome pewän ahäŋkumän. 2 Täŋpäkaŋ kome u täŋkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmäŋ uranitä uwäk täŋkuk. Täŋpäŋ gwägu pähap terak uwä Anutu täŋo Munapiktä punin jop kuŋatkuk.

3 *Täŋpäkaŋ Anututä yäŋkuk; Yäŋewän! Yäwänä yäŋeŋkuk. 4 Yäŋeŋirän Anututä peŋyäŋek u kawän tägaŋkuk. Kawän tägawäpäŋ bipmäŋ urani ba peŋyäŋek yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän inigän yepmaŋkuk. 5 Ude yäpmäŋ daniŋpäŋ peŋyäŋek täŋo wäpi Kepma yäŋ iwetkuk. Täŋkaŋ bipmäŋ urani täŋo wäpi Bipani yäŋ iwetkuk. Eruk, kome bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap kubä u täreŋkuk.

6 *Edap kubä u täreŋirän, eruk Anututä yäŋkuk; Ume bämopiken baga kubä ahäŋpäŋ ume yäpmäŋ daniwän! 7 Ude yäwänä ume bämopiken baga kubä ahäŋpäŋ ume yäpmäŋ daniŋkuk. Yäpmäŋ daniŋpäŋ punin kubä täŋkuko gubam. Täŋkaŋ kome terak umeinik. Ude täŋirän punin inigän, komen inigän täŋkuk. 8 Ude ahäŋirän Anututä baga unitäŋo wäpi Kunum yäŋ iwetkuk. Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap yarä u täreŋkuk.

9 Edap yarä u täreŋirän, eruk Anututä yäŋkuk; Kunum gämoriken ume kubäkengän it moreŋirä kome kawuki ahäwän! Ude yäwänä ahäŋkuk. 10 Täŋpäŋä Anututä kome kawuki täŋo wäpi Kome yäŋ iwetkuk. Täŋpäŋ ume kubäkengän it moreŋkuŋo unitäŋo wäpi Gwägu Pähap yäŋ iwetkuk. Ude ahäŋirän Anututä kawän tägaŋkuk.

11 Ude täŋkaŋ Anututä yäŋkuk; Imaka yeri-yeri kome terak tädorut! Ketem mujipi nikek mebäri mebäri ba päya mujipi nikek mebäri mebäri tädorut! Ude yäwänä udegän ahäŋkuŋ. 12 Kometä towiŋirä ketem mujipi nikek doni iniken iniken terak, ba päya mujipi nikek doni iniken iniken terak ahäŋkuŋ. Ahäwäkaŋ Anututä yabäwän tägaŋkuŋ. 13 Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap yaräkubä u täreŋkuk.

14 Edap yaräkubä u täreŋirän, eruk Anututä yäŋkuk; Kunum terak kepma ba bipani yäpmäŋ danikta topän ahäwut! Unitä iwän kadäni, edap kadäni, orekirit kadäni api yäŋahäk täneŋ. 15 Täŋpäŋ kunum täŋo topän u ahäŋpäŋ kometa peŋyäŋek imut. Yäwänä udegän ahäŋkuk. 16 Anututä ude yäŋpäŋ topän pähap yarä pewän ahäŋkumän. Kubä taŋi uwä kepma watäni itta, kubä täpuri uwä bipani watäni itta u yepmaŋkuk. Täŋkaŋ guk bok pewän ahäŋkuŋ. 17-18 Pewän ahäŋkuŋo uwä kometa peŋyäŋek imikta, bipani kepmata watäni itta, ba bipmäŋ urani ba peŋyäŋek yäpmäŋ danikta u Anututä kunum gänaŋ yepmaŋkuk. Ude yepmaŋpäŋ Anututä yabäwän tägaŋkuŋ. 19 Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap yaräbok-yaräbok u täreŋkuk.

20 Edap yaräbok-yaräbok u täreŋirän, eruk Anututä yäŋkuk; Ume gänaŋ tom bumtainik, jiraŋ ahäwut! Täŋkaŋ barak punin terak piäŋ kuŋarut! Ude yäwänä udegän ahäŋkuŋ.

* **1:3:** 2Ko 4:6 * **1:6:** 2Pi 3:5

21 Anututä gwägu tom taŋi pähap ba imaka kuŋat-kuŋat ikek mebäri mebäri, wareŋ täŋpani mebäri mebäri gwägu gänaŋ kuŋat täkaŋ, ba barak mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ. Pewän ahäŋkuŋo u yabäwän tägaŋkuŋ. 22 Täŋpäkaŋ Anututä man yeri nikek ŋode yäwetkuk; In bäyaŋ weŋpäŋ gwägu tokŋewut, ba barak imaka, bäyaŋ weŋpäŋ kome tokŋewut! 23 Eruk, äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap ket kukŋi kudup u täreŋkuk.

24 Edap ket kukŋi kudup u täreŋirän Anututä yäŋkuk; Kome terak tom ŋode ahäŋpäŋ ini-ini bäyaŋ wewut; Tom yepmäŋ towikta yäwani ba tom ägwäri ba gämok kejima mebäri mebäri udegän bäyaŋ wewut! Ude yäwänä udegän ahäŋkuŋ. 25 Anututä tom ägwäri ba yepmäŋ towikta yäwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ude u pewän ahäwäpäŋ yabäwän tägaŋkuŋ.

26 *Ude täŋkaŋ Anututä yäŋkuk; Eruk, ninin bumik äma pena ahäwut yäk. Ude täŋitna äma unitä gwägu tom ba barak ba tom yepmäŋ towikta yäwani ba kome terak irojäŋ kuŋarani, u kuduptagän kaŋ yabäŋ yäwarut. 27 *Ude yäŋpäŋ Anututä ini bumik äma pewän ahäŋkuŋ. Ämani peŋ webe peŋ täŋkuk. 28 Täŋpäŋ man yeri nikek ŋode yäwetkuk; Intä kome mähem täŋpäŋ bäyaŋ wewäpäŋ kome tokŋewut. Täŋpäŋ tom gwägu gänaŋ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuŋarani u kuduptagän kaŋ yabäŋ yäwarut. 29 Anututä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Ketem imaka yeri nikek kudup ba päya mujipi näŋpani kudup u nakjinta peŋ tamitat. 30 Täŋpäŋ tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuŋarani unitä nakta tokän peyat.
31 Täŋpäkaŋ Anututä imaka kudup täŋpewän ahäŋkuŋo u yabäwän tägagämäninik täŋkuŋ. Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap 6 u täreŋkuk.

2

1 Eruk, kunum kome yarä ukät äboriye pähap pewän ahäŋ moreŋkuŋo unitäŋo manbiŋam uba. 2 * * Täŋpäkaŋ edap 7 uken Anututä piäni täŋkuko u täreŋirän edap uken itpäŋ-nadäkta orek itkuk. 3 Anututä edap 7 u ini kon täŋ imiŋpäŋ ini pärik, kudupi api irek yäŋ yäŋkuk. Imaka kudup ahäŋ morewäpäŋ itpäŋ-nadäk täŋpa yäŋpäŋ orek itkuko unita edap u ini pärik, kudupi peŋkuk.

Adam kenta Iv täŋo manbiŋam

4-5 Ŋowä kunum kome pewän ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam. Yawe Anututä kunum kome pewän ahäŋkuŋo kadäni uken päya ba ketem imaka mebäri mebäri kome terak nämo ahäwani. Yawe Anututä iwän takta nämo nadäŋ imiŋkuk. Ba piäni täkta äma kubä nämo itkuk. 6 Täŋpäkaŋ woŋ taŋi kome gänaŋ naniktä ahäŋpäŋ kome pähapta ume imiŋkuk. 7 * Täŋpäkaŋ Yawe Anututä komepäŋ äma kubä gatäŋpäŋ iŋami gänaŋ irit täŋo woŋ piäŋ iwatkuk. Piäŋ iwat-pewän äpmoŋirän äma u imaka irit ikek ahäŋkuk. 8 Ude täŋpäŋ Yawe Anututä edap abani käda ketem piä kubä Iden komeken täŋkuk. Piä u täŋpäŋ äma gatäŋkuko u Iden piä uken teŋkuk. 9 * Teŋpäŋ Yawe Anututä päya mebäri mebäri kaŋgärip ikekkät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahäŋkuŋ. Täŋkaŋ piä u bämopiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.
10 Täŋpäkaŋ Iden kome bämopiken naniktä ume taŋi kubä piäta gakŋi imikta kuŋkuk. Kuŋkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuŋkuŋ. 11 Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuŋat moreŋkuk. Kome uken gol mobä kome gänaŋ itkuk. 12 (Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Täŋpäŋ ukengän päya kubä umumi käbäŋi säkgämän ikek itkuk, ba mobä kaŋgärip ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.) 13 Täŋpäkaŋ

* **1:26:** 1Ko 11:7 * **1:27:** Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2 * **2:2:** Hib 4:4,10 * **2:2:** Kis 20:11 * **2:7:** 1Ko 15:45 * **2:9:** Rev 2:7, 22:2,14

ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuŋat moreŋkuk. 14 Täŋ, ume kubä wäpi uwä
Taigris. Unitä Asiria kome edap abani käda u kuŋkuk. Täŋ, ume kubä wäpi Yufretis.
15 Täŋpäkaŋ Yawe Anututä äma gatäŋkuko u yäpmäŋpäŋ Iden piä uken piä täkta, ba
watäni irekta teŋkuk. 16 Teŋkaŋ äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk piä ŋo gänaŋ päya
mujipi nikek it yäpmäŋ kukaŋ unitäŋo mujipi täga api näŋpen. 17 Upäŋkaŋ Waki ba Täga
täŋo Mebäri Nadäwani päya unitäŋo mujipi nämoinik näŋpen! U naŋpäŋä kumäkinik api
täŋpen. U jop nämo gäwetat yäŋ iwetkuk.
18 Täŋpäkaŋ Yawe Anututä yäŋkuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not
täŋkentäki kubä gatäwa!
19 Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepäŋ täŋkuko
u kudup äma unitä wäp yämikta iŋamiken yäpmäŋ äbuk. Yäpmäŋ äbäŋirän äma unitä
yabäŋpäŋ wäp ini-ini yämiŋkuk. Wäpi yämiŋkuko uwä wäpi ubayäŋ. 20 Äma unitä ude
täŋkuko uwä tom yepmäŋ towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduptagänta wäpi
yämiŋkuk.
Ude täŋkuko upäŋkaŋ täŋkentäki ini bumik kubä nämo kaŋ-ahäŋkuk. 21 Unita Yawe
Anututä äma u täŋpewän däpmon patguŋ taŋirän äma unitäŋo järapi kujat kubä dätpäŋ
toharipäŋ äneŋi täŋpipiŋkuk. 22 Ude täŋkaŋ Yawe Anututä järapi kujat yäpuko upäŋ webe
kubä täŋpäŋ äma uken imagut yäpmäŋ kuŋkuk. 23 Imagut yäpmäŋ kuŋirän äma unitä
kaŋpäŋ yäŋkuk;
Wisik! Ŋowä kujatnek kubägän, tohatnek kubägän.
Ŋowä ämaken nanik yäpani unita wäpi webe yäŋ api iwetneŋ.
24 * Eruk mebäri unita ämatä miŋi nani yepmaŋpeŋ webeni kentäŋirän gupi tohari
kubägän api tädeŋ.
25 Täŋpäkaŋ yanäpi yarä u moräŋ bok itpäŋ mäyäkkät nämo itkumän.

3

Äbek ora waŋkumäno unitäŋo manbiŋam

1 * Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahäŋkuŋo upäŋkaŋ gämok täŋo yäŋikŋat
mantä ärokinik täŋpäŋ tom päke u yärepmitkuk. Täŋpäkaŋ gämok u webe ŋode iwet
yabäŋkuk; Anututä piä gänaŋ päya kuduptagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide?
2 Yäŋirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänaŋ päya kuduptagän täŋo mujipi täga
nädeŋ yäŋ niwetkuk yäk. 3 Täŋ, päya kubä piä bämopiken itak unitäŋo mujipi uwä Anututä
iŋitta ba nakta yäjiwätkuk. Ude täŋpäŋä kumäkinik api tädeŋ yäŋ niwetkuk yäk. 4 Yäwänä
gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumdeŋ! 5 U Imata, Anututä ŋode nadäŋpäŋ
täwetkuk; Ek mujipi u naŋirän dapunjek ijiwän kwäpäŋ ek Anutu ini bumik täŋpäŋ kädet
täga ba waki unitäŋo mebäri api nadäwän täreneŋ yäŋ nadäŋkuk yäk.
6 Gämoktä ude iweränpäŋ webetä päya u kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Päya unitäŋo mujipi
kaŋgärip ikek. U täga näŋpet. U naŋpäŋ nadäk-nadäk kaŋ-ahäk ikek yäŋ nadäŋpäŋ gäripi
nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ mujipi u dätpäŋ naŋkaŋä moräki äpita imän naŋkuk. 7 Naŋpäŋä
yarä u nadäk-nadäki piräreŋirän moräŋ kuŋatkumäno u kawän täreŋkuŋ. Unita gupi
täŋpipikta pähäm taŋi ätu yäpmäŋkaŋ bipumän.
8 Täŋkumäno kome komkom täŋirän Yawe Anututä piä gänaŋ kuŋarirän yanäpi yarä u
mämäni nadäŋkumän. Nadäŋpäŋä umuntaŋpäŋ päya jopäniken käbop itkumän. 9 Käbop
irirän Yawe Anututä äma unita gera yäŋkuk; Adam, gäk de? 10 Yäŋirän iwetkuk; Näk
gäkä piä gänaŋ kädet kuŋariri mämäka nadäŋpäŋ moräŋ kuŋatat unita umuntaŋpäŋ käbop
itat yäk. 11 Yäwänä Anututä iwetkuk; Moräŋ kuŋatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi
näŋpentawä yäŋ gäwetkuro u kubä nan ba? 12 Ude yäwänä äma unitä yäŋkuk; Ude nämo!
Webe näkkät itta naminkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

* **2:24:** Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31 * **3:1:** Rev 12:9, 20:2

13 * Ude yäŋirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude tän? Ude yäwänä webe
unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yäŋnäkŋat-pewän nat yäk. 14 Yäwänkaŋ Yawe Anututä
gämok u ŋode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik
irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojäŋ kuŋatpäŋ käpäpok naŋ yäpmäŋ
api kwen. 15 * Täŋpäŋ gäkkät webekät iwan pähap täŋ yäpmäŋ api kudeŋ. Gäkŋo
kodakikayekät webe täŋo kodakiniyekät iwan pähap api täŋ yäpmäŋ kuneŋ. Täŋpäŋ ukät
nanik kubätä gwäkka api yeŋ jakŋirek. Täŋirän kowatawä kuroŋiken api iwen yäk.
16 Ude yäŋpäŋ Anututä webe uwä ŋode iwetkuk; Nanak kok itkaŋ kuŋariri komi bumta
api gamet. Täŋira komi nadäŋpäŋ nanak api bäyawen. Täŋpäŋ äpkata gäripi nadäŋiri, unitä
intäjukun api it gamek yäk.
17 * Ude yäŋpäŋ Adam ŋode iwetkuk; Gäk webe täŋo man buraminŋpäŋ päya mujip
nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä täräk-
täreki nämo api nadäwen. Komi piä täŋpäŋ ketemka api yabäŋ ahäwen. 18 Täŋiri däräk-
däräk ba mup waki ätu piäkaken kuräk ahäŋirä uken nanik ketem naŋpäŋ kaŋ kuŋat!
19 Komi nadäŋopäŋ woŋ imätpäŋ ketem u mujipi naŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän kumäŋpäŋ gäk
kome gänaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ api äpmoŋpen, gäk komepäŋ täŋpani unita. Gäk komepäŋ
täŋpanigän unita kumäŋpäŋä kome gänaŋ äneŋi api äpmoŋpen.
20 Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kuduptagän täŋo miŋi intäjukun yäput peŋkuk.
Unita Adamtä webeni wäpi Iv yäŋ iwetkuk.
21 Täŋpäkaŋ Yawe Anututä tom gupipäŋ tekta bipmäŋpäŋ Adamkät webenikätta täŋ
yämiŋkuk. 22 * Täŋpäŋ Yawe Anututä ŋode yäŋkuk; Apiŋo äma ŋo ninin bumik äworetak.
Waki ba täga unitäŋo mebäri nadäwani. Unita äma u Irit päya unitäŋo mujipi yäpmäŋpäŋ
nakta baga peŋ imine. U naŋpäŋ paot-paori nämo irek. 23 Ude yäŋpäŋ Yawe Anututä
Adam yanäpi Iden piäken itkumänopäŋ yäwat kireŋkuk. Yäwat kireŋpäŋ bibikpäŋ Adam
gatäŋkuko unita bibik iŋit-iŋit epän täŋpäŋ naŋpeŋ kuŋatta yepmaŋkuk. 24 Ude yäwat
kireŋpewän kuŋirän, Anututä aŋero ätu ba, päip päraŋi, kädäp mebet ikek äyäŋutpäŋ
äyäŋutpäŋ täŋpani Iden piä yämaniken yepmaŋkuk. Ude täŋpäŋ Irit päya täŋo käderi
täŋpipiŋkuk.

4

Kein kenta Abel täŋo manbiŋam

1 Täŋpäkaŋ Adamtä webeni Ivkät yanäpi täŋpäŋ kuŋarirän nanak kok itpäŋ nanak wäpi
Kein bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Yawetä täŋkentäŋ naminirän nanak kubä bäyatat yäk.
2 Täŋpäŋ mäden monäni Abel bäyaŋkuk. Bäyaŋkuko tägaŋpäŋ Abeltä sipsip watä äma
ude kuŋat täŋkukonik. Täŋ Keintä ketem piä täk täŋkukonik. 3 Täŋpäŋ ittäŋgän kepma
kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpmäŋ äbäŋpäŋ Anututa biŋam peŋkuk. 4 *
Täŋirän Abeltä udegän tom intäjukun ahäwani uken nanik ätu däpmäŋpäŋ madäŋpäŋ
gakŋi yäpmäŋ äbä Anututa biŋam peŋkuk. Täŋirän, Yawetä Abel ini ba tom peŋkuko unita
nadäŋirän täga täŋkuk. 5 Täŋ Kein ini ba ketem yäpuko unitawä nadäŋirän gäripi nämo
täŋkuk. Anututä ude nadäŋirän Keintä bänepi wawäpäŋ iŋami dapun äpuiŋkuk.
6-7 Ude täŋirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäŋ äpuitan? Gäk kudän
siwoŋi täŋpeŋ kuŋariri uyaku not api täŋ gamet. Upäŋkaŋ kädet täga nämo iwareno uwä
wakitä käbop itpäŋ gäk gabäŋ gäwarek. Waki uwä gepmäŋitta gäripi nadätak upäŋkaŋ gäk
kehärom taŋpäŋ kaŋ irepmit.
8 * Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yäŋ
yäwänä piäken kuŋkumän. Kuŋpäŋä Keintä monäni Abel iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utkuk.
9 Täŋirän Yawetä Kein ŋode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk

* **3:13:** 2Ko 11:3; 1Ti 2:14 * **3:15:** Rev 12:17 * **3:17:** Hib 6:8 * **3:22:** Rev 22:14 * **4:4:** Hib 11:4 * **4:8:** Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12

nämo nadätat. Näk notnapak täŋo watä äma ba? 10 * Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapäŋ
tän? Monäka täŋo nägät kome terak piwän kuŋo unitä näkken gera yäŋirän nadätat yäk.
11 Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täŋpäŋ kome ŋo meni aŋeŋirän monäka täŋo
nägät ketkaken nanik yäpmäŋpäŋ nako uken nanikpäŋ yäŋ-gäwatat. 12 Eruk apiŋonitä
päŋku ketem piä täŋiri ketem bureni ket nämo api ahäneŋ. Täŋkaŋ gähä kuŋat-kuŋatgän
api täŋpen.
13 Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanaŋi
nämo. 14 Gäk apiŋo piä täŋpäŋ nakna komeken nanik yäŋ-näwatan unita näk iŋamkaken
nanik api paoret. Paot päŋku uken irit api täŋtäŋ kuŋaret. Täŋira, äma kubätä nabäŋ
ahäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api nurek yäk.
15 Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäŋ kowata ärowaniinik
api yäpek yäk. Ude yäŋpäŋ äma kubätä Kein kaŋ-ahäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ nämo urekta
Yawetä Kein gupi terak wären täŋkuk. 16 Ude täŋpäŋ Keintä Yawe iŋamiken nanik ämet
päŋku kome kubä wäpi Kuŋat-kuŋatgän uken itkuk. Kome u edap äbani käda, Iden kome
gägäniken itak.
17 Täŋpäkaŋ Keintä webeni yäpmäŋpäŋ kuŋattäŋgän webeni nanak kok itkuk. Nanak
kok itpäŋ nanaki Enok bäyaŋkuk. Kadäni uken Keintä yotpärare kodaki kubä täŋ irirän
nanaki ahäŋkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäŋ iwetkuk. 18 Täŋpäkaŋ Enok u tägaŋpäŋ
nanak kubä wäpi Irat bäyaŋkuk. Täŋpäŋ Irattä nanaki wäpi Mehujael bäyaŋkuk. Täŋkaŋ
Mehujaeltä Metusael bäyaŋkuk. Täŋkaŋ Metusaeltä Lamek bäyaŋkuk.
19-20 Täŋpäkaŋ Lamek uwä webe gwaräp yäpuk, kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täŋkaŋ
Adatä nanaki Jabal bäyaŋkuk. Jabal uwä äma bipiken yottaba gänaŋ itkaŋ tom towik
täkaŋ unitä intäjukun täŋkuk. 21 Täŋ monäni wäpi Jubal u kap tektek täŋo tuŋum mebäri
mebäri u yäput peŋkuk. 22 Eruk, Lamek täŋo webeni kubä wäpi Sira unitä nanak kubä
bäyaŋpäŋ wäpi Tubalkein yäŋ iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täŋo tuŋum ainpäŋ
täŋpani unitäŋo intäjukun täŋkuk. Tubalkein unitäŋo wanori wäpi Nama. 23 Täŋpäkaŋ
kadäni kubä Lamektä webeniyat ŋode yäwetkuk;
Webenayat Ada, Sira, ek juku peŋpäŋ näkŋo man ŋo nadäwun.
Äma kubätä äbä nägät nuränkaŋ näkä akuŋpäŋ kowata kumäŋ-kumäŋ utkut.
Ba äma gubaŋi kubätä komi naminkuko unita kowata utpewa kumbuk.
24 * Äma kubätä Kein utpäŋä, kowata taŋi käwep nadäwek.
Upäŋkaŋ äma kubätä näk nutpäŋä, kowata ärowaniinik api imet.
25 Täŋpäkaŋ Adamä webenikät kuŋatgän nanak kok äneŋi itkuk. Nanak kok itpäŋ nanak
kubä bäyaŋpäŋ ŋode yäŋpäŋ wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäŋo komenita
Anututä nadäŋ naminirän nanak kubä ahäŋ namitak yäk. 26 Eruk Set uwä tägaŋpäŋ
nanak kubä bäyaŋpäŋ wäpi Enos yäŋ iwetkuk.
Täŋpäkaŋ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yäŋpäŋ kuŋat-kuŋat uken yäput
peŋkuŋ.

5

Adam äboriye täŋo wäpi tawaŋ

1 * Adam äboriye täŋo wäpi tawaŋ ŋode kudän täwani;
Anututä ämawebe pewän ahäŋkuŋo uwä Anutu ini bumik gatäŋkuk. 2 * Ämani bok webe
bok gatäŋpäŋ man yeri nikek yäwetpäŋ wäpi taŋi Äma yäŋ yäwetkuk.
3 Täŋpäŋ Adamtä obaŋ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahäŋkuk. Set u nani ini iŋami
dapun bumik ahäŋkuk. 4-5 Set ahäwänkaŋ, nani Adam äneŋi obaŋ 800 u bämopiken äperiye
nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 930 ude täreŋirän kumbuk. 6 Adam nanaki Set unitä

* **4:10:** Hib 12:24 * **4:24:** Mat 18:22 * **5:1:** Stt 1:27-28 * **5:2:** Mat 19:4; Mak 10:6

obaŋ 105 täreŋirän nanaki tuäni wäpi Enos ahäŋkuk. 7-8 Nanaki Enos u ahäwänkaŋ, nani Set uwä äneŋi obaŋ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 912 ude täreŋirän kumbuk.

9 Täŋpäŋ Enos unitä obaŋ 90 täreŋirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahäŋkuk. 10-11 Kenan u ahäwänkaŋ nani Enos uwä äneŋi obaŋ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 905 ude täreŋirän kumbuk.

12 Täŋpäŋ Kenan unitä obaŋ 70 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahäŋkuk. 13-14 Mahalalel u ahäwänkaŋ nani Kenan uwä äneŋi obaŋ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 910 ude täreŋirän kumbuk.

15 Täŋpäŋ Mahalalel unitä obaŋ 65 täreŋirän, nanaki wäpi Jaret ahäŋkuk. 16-17 Jaret u ahäwänkaŋ nani Mahalalel uwä äneŋi obaŋ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 895 ude täreŋirän kumbuk.

18 Täŋpäŋ Jaret unitä obaŋ 162 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahäŋkuk. 19-20 Enok u ahäwänkaŋ nani Jaret uwä äneŋi obaŋ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 962 ude täreŋirän kumbuk.

21 Täŋpäŋ Enok unitä obaŋ 65 täreŋirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahäŋkuk. 22-23 Metusela u ahäwänkaŋ Enoktä Anutukät kentäŋpäŋ obaŋ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 365 ude täreŋirän kumbuk. 24 * Enok uwä Anutukät kentäŋpäŋ kuŋattäŋgän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

25 Täŋpäŋ Metusela unitä obaŋ 187 it yäpmäŋ äroŋirän nanaki tuäni Lamek ahäŋkuk. 26-27 Lamek u ahäwänkaŋ nani Metusela uwä äneŋi obaŋ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 969 ude täreŋirän kumbuk.

28 Täŋpäŋ Lamek unitä obaŋ 182 täreŋirän nanaki tuäni ahäŋkuk. 29 Nanaki tuäni ahäŋirän wäpi Noa yäŋ iwetpäŋ ŋode yäŋkuk; Anututä kome terak tagwän peŋkuko unita komi piä, butewaki piä pähap täŋpäŋ kuŋaritna nanak ŋonitä api niniŋ kawatäwek yäk. 30-31 Noa u ahäwänkaŋ Lamek uwä äneŋi obaŋ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 777 ude täreŋirän kumbuk.

32 Täŋpäŋ Noa unitä obaŋ 500 täreŋirän nanaki yaräkubä ahäŋkuŋ. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

6

Anututä ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋat kaŋirän wakiinik täŋkuk

1-2 * Eruk ämatä kome terak mäyap ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ. Täŋkaŋ äperiye bäyaŋkuŋo u Anutu täŋo nanakiyetä iŋami dapun yabäŋgärip täŋpäŋä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuŋ. 3 Täŋirä, Yawetä yäŋkuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käroŋita nämo api täŋkentäŋ yämet yäk. Näkŋo Munapiktä ämaken nämo it yäpmäŋ äroŋirän obaŋ 120 udegän itpäŋ api kumneŋ yäŋ yäŋkuk.

4 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanakiyetä komen äma täŋo äperiye ukät nädapi täŋirä nanakiye ahäŋkuŋ. Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nikek. Ämawebetä äbot unitäŋo kudän pähap kaŋpäŋ biŋam pähap yäk täŋkuŋonik. Täŋpäŋ wäpi Nefirim yäŋ yäwet täŋkuŋonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it täŋkuŋonik.

5 * Täŋpäŋ ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri täŋit bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadäŋ yäpmäŋ äbäŋirä Yawetä yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. 6 Yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ imata ämawebe u gatäŋpäŋ kome terak peŋkut yäŋ nadäŋpäŋ bänepiken jägämiinik nadäŋkuk. 7 Jägämi nadäŋpäŋ yäŋkuk; Äma näkŋa kome terak pewa ahäŋkuŋo u kuduptagän kome terak nanik kaŋ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita

* **5:24:** Hib 11:5; Jud 14 * **6:1-2:** Jop 1:6, 2:1 * **6:4:** Nam 13:33 * **6:5:** Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20

ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduptagän api däpmäŋ morewet yäŋ yäŋkuk.
8 Täŋpäkaŋ Yawetä Noata nadäŋirän tägaŋkuk.

Noa täŋo manbiŋam

9 * Täŋpäkaŋ Noa täŋo manbiŋam ŋode; Noa uwä siwoŋi kuŋat täŋkuŋonik. Ämawebe ätu
päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kuŋat täŋkukonik. Täŋkaŋ Anutukät
kentäŋpäŋ kuŋat täŋkukonik. 10 Täŋpäkaŋ unitäŋo nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem,
kubä Ham, kubä Jafet.
11 Eruk, komen äma kudup Anutu iŋamiken waŋ moreŋirä kome terak ämik kädet
mebäri mebäri bumta tokŋeŋkuk. 12 Tokŋeŋirän Anututä kome kaŋirän wakiwakitä
komen äma täŋo irit kuŋatkuŋari u täŋpän wakinik täŋkuk. 13 Täŋpän wakinik täŋirän
Anututä Noa ŋode iwetkuk; Näk komen äma api däpmäŋ paoret. Unitäŋo ämik kädettä
kome terak tokŋetak unita däpmäŋ paorayäŋ. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok
api awähuret. 14 Ude täŋpayäŋ täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madäŋpäŋ upäŋ
gäpe kubä kaŋ tä. Täŋpäŋ gäpe gänaŋ täŋkireki täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ kaŋ pe yäk. Täŋpäŋ
gupiken kukŋi kukŋi nämäkpäŋ kaŋ urumäŋpipi. 15 Täŋpäŋ ŋode kaŋ tä; Järapita 140 mita,
keräpinita 23 mita, käroŋinita 13 mita ude kaŋ tä. 16 Täŋkaŋ pujiŋi peŋpäŋ, järapi täŋpipiŋ
yäpmäŋ äroŋiri mänit kädetta bägup jopi haf mita ude piri gämoriken jop kaŋ irän. Täŋpäŋä
järapi bämopiken yäma kubä kaŋ tä. Täŋpäŋ bukä yarä punin täŋkaŋ kubä gänaŋ umude
kaŋ tä.
17 Anututä ude yäŋpäŋ iwetkuk; Nadätan? Näk kome terak, ämawebe ba imaka irit
kuŋat-kuŋat ikek kudup däpmäŋ morewa yäŋpäŋ ume gwägu taŋi api pewa ahäwek.
Täŋpäkaŋ imaka kudup kome terak itkaŋ u api paotneŋ. 18 Upäŋkaŋ gäkkät topmäk-
topmäk kubägän täŋira gäpe gänaŋ äroŋpäŋ api iren. Täŋkaŋ u gäkŋagän nämo. Gäk ba
nanakaye webeka ba äbekaye uwä gäkkät gäpe gänaŋ äro api itneŋ. 19-20 Täŋpäŋ tom
mebäri mebäri kudup yarä-yarä, ämani webeni gäkken äbäŋirä gäpe gänaŋ kaŋ yepmaŋ.
Barak mebäri mebäri, tom mebäri mebäri, gämok mebäri mebäri ba gwakgwak mebäri
mebäri u yarä-yarä gäkkät bok nämo paotneŋta äroŋpäŋ kaŋ irut. 21 Ketem mebäri mebäri
in ba barak tom unitä nak täkaŋ u kämi nakta yäpmäŋpäŋ gäpe gänaŋ pewi ärowut yäk.
22 * Täŋpäkaŋ Noatä Anututä man iwetkuko udegän buraminpäŋ täŋ moreŋkuk.

7

Noatä tom mebäri mebäri yämagutkuk

1 Eruk Yawetä Noa ŋode iwetkuk; Gäk äma äbot ŋo bämopiken siwoŋi kuŋariri gabäwa
tägatak unita gäkkät äbotkaye in kudup gäpe gänaŋ äroŋ morewut! 2 Gäpe gänaŋ ärowayäŋä
tom nakta nämo yäjiwärani mebäri mebäri ämani 7, webeni 7 ude kaŋ yäpmäŋ äro. Ba tom
nämo nakta yäjiwärani mebäri mebäri ämani yarä webeni yarä kaŋ yäpmäŋ äro. 3 Täŋkaŋ
barak mebäri mebäri udegän, ämani 7 webeni 7 ude yäpmäŋpäŋ pewi gäkkät bok gäpe
gänaŋ kaŋ äroŋ morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuŋat-kuŋat ikektä nämo paotneŋta
ude kaŋ tä. 4 Kepma 7 täreŋirän näkä yäŋira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän taŋ
yäpmäŋ kuŋtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude taŋirän imaka irit kuŋat-
kuŋat ikek kome terak pewa ahäŋkuŋo u kuduptagän api däpmäŋ morewet.
5 Ude iweränkaŋ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buraminpäŋ täŋ moreŋkuk.
6 Täŋpänkaŋ Noa täŋo obaŋ 600 ude täreŋirän gwägu pähap kome terak tokŋeŋkuk. 7 *
Täŋirän Noa ume tokŋeŋkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ gäpe gänaŋ äroŋ moreŋkuŋ. 8-9 Täŋirän tom nakta nämo yäjiwärani ba nämo nakta
yäjiwärani ba barak, gämok, gwakgwak imaka mebäri mebäri ämani bok webeni bok

* **6:9:** 2Pi 2:5 * **6:22:** Hib 11:7 * **7:7:** Mat 24:38-39; Luk 17:27

Noaken äbuŋ. Äbäŋirä Anututä Noa iwetkuko udegän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ gäpe gänaŋ äroŋkuk.

Kome terak gwägu pähap toknŋeŋkuk

10 Gäpe gänaŋ ärowäkaŋ kepma 7 täreŋirän kome terak gwägu pähap toknŋeŋkuk.
11 * Noa täŋo obaŋ 600 unitäŋo komepak yarä kepma 17 kadäni uken gwägu pähap
kome gänaŋ naniktä ume dapuri uken bäräŋeŋ ahäŋirä kunum gänaŋ nanik iwän pähap
taŋkuk. 12 Taŋ yäpmäŋ kuŋtäyon kepma bipani 40 ude täreŋkuk.
13 Täŋpäkaŋ kepma iwän pähap yäput peŋpäŋ taŋkuko ugän Noa, webeni nanakiye
Siem, Ham, Jafet ukät webeniyekät kudup gäpe gänaŋ äroŋkuŋ. 14 Täŋpäŋ tom ägwäri ba
yepmäŋ towiwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri
mebäri ba imaka piri nikek u kuduptagän bok äro itkuŋ. 15 Bureni, imaka irit kuŋat-kuŋat
ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbäŋpäŋ gäpe gänaŋ äroŋkuŋ. 16 Anututä
Noa iwetkuko udegän äroŋ moreŋkuŋ. Ämani bok, webeni bok äroŋkuŋ. Äroŋ moreŋirä
Yawetä gäpe täŋo yäma täŋpipiŋpäŋ täŋkehärom taŋkuk.
17 Täŋpänkaŋ kepma 40 udeta gwägu kome terak toknŋeŋ yäpmäŋ äroŋirän gäpe u punin
oraŋ yäpmäŋ äroŋkuk. 18 Bureni, kome terak ume umuri pähap toknŋeŋirän gäpetä gwägu
terak kuŋ abäŋ täŋkuk. 19 Gwägu uwä kome terak bumta toknŋeŋpäŋ pom käroŋi käroŋi
kuduptagän umetä uwäk täŋkuk. 20 Ume gwägutä pom miŋgupi 7 mita ude irepmitkuk.
21 Ude täŋpäŋ imaka kome terak itkuŋo u kuduptagän paot moreŋkuŋ. Barak, tom
yepmäŋ towiwani ba ägwäri, gwak, gämok ba ämawebe u kuduptagän kumäŋ moreŋkuŋ.
22 Yarägän nämo paotkuŋ. Nämo, imaka mänit yäpmäk-yäpmäk ikek kuduptagän-inik
kome terak kuŋarani u paotkuŋ. 23 Bureni, Anututä imaka irit kuŋat-kuŋat ikek kome
terak irani kuduptagän, äma ba tom, gwak kejima, barak u kudup awähutkuk. Noakät
gäpe gänaŋ itkuŋo ugänpäŋ yepmaŋkuk.
24 Täŋpäkaŋ ume gwägu pähap kome punin terak toknŋeŋ irirän kepma 150 ude täreŋkuk.

8

Ume gwägutä wädäŋ äpäŋirän kome keke yäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Anututä Noakät tom ägwäri ba towiwani päke ukät gäpe gänaŋ itkuŋo unita
kudup nadäŋ yämiŋkuk. Nadäŋ yämiŋpäŋ mänit pähap iniŋ kireŋpewän piäŋirän gwägu
pähap äpuk. 2 Täŋpäŋ ume bian kome gänaŋ nanik abuŋo u kawuk taŋkuŋ. Ba iwän
taŋkuko u imaka, däkŋeŋkuk. 3-4 Täŋpäŋ gwägu taŋi u äneŋi kwikinik kwikinik wädäŋ
äpmoŋkuk. Kepma 150 ude täreŋirän ume gwägutä ätu wädäŋ äpmoŋirän gäpe u Ararat
Pom terak däpän yewäpäŋ itkuk. Kadäni gäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäŋo
kepma 17. 5 Irirän ume gwägu pen wädäŋ äpmoŋirän komepak 10 unitäŋo kepma 1 kadäni
uken pom miŋgupi kwawak pat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
6 Eruk äneŋi kepma 40 ude täreŋirän Noatä gäpe täŋo mänit kädet bian täŋkuko u dätkuk.
7 Dätpäŋ Noa barak kubä yägu bumik pewän uken-uken piäŋ kuŋat irirän ume gwägu
kawuk taŋkuk. 8 Täŋpäkaŋ Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yäŋ kaŋpäŋ nadäkta
känaräm kubä tewän kuŋkuk. 9 Tewän päŋku känaräm u maŋira yäŋkaŋ gwägu pen parirän
täŋpän waŋkuŋ. Täŋpän wawäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ Noaken äbuk. Äbäŋirän Noatä ket
kewarirän keri terak maŋitkuk. Maŋiränkaŋ yäpmäŋ gäpe gänaŋ äbuk.
10 Täŋpäŋ kepma 7 itkaŋ känaräm u äneŋi tewän kuŋkuk. 11 Tewän yäpmäŋ päŋku
kuŋattäŋgän bipäda äneŋi äyäŋutpeŋ äbäŋirän kaŋkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä
meniken irirän kaŋkuk. Ude kaŋpäŋä Noatä ŋode nadäŋkuk; Ume wädäŋ äpmoŋirän kome
kwawak itak yäŋ nadäŋkuk. 12 Täŋpäŋ kepma 7 itkaŋ känaräm u äneŋi tewän kuŋkuk.
Eruk tewän kuŋkuko uwä äneŋi nämo äbuk.

---

* **7:11:** 2Pi 3:6

13 Noa obaŋ 601 unitäŋo komepak kubä täŋo kepma 1 täŋirän kome terak ume kawuk taŋkuk. Täŋpäŋ Noatä gäpe täŋo medäp därämutpäŋ kaŋkuk; Kome terak ume kawuk taŋirän. 14 Ätukät itpäŋä komepak yarä unitäŋo kepma 27 täŋirän okä kudup kawuktaŋ moreŋpäŋ patkuk.
15 Kometä ude kawuk taŋirän Anututä Noa iwetkuk; 16 Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye gäpe gänaŋ naniktä yäman aput. 17 Tom, barak, gämok, gwakgwak u imaka yepmaŋpi äput. Yepmaŋpi äpäŋpäŋ bäyaŋ weŋpäŋ kome tokŋewut yäk.
18 Ude iwerirän Noakät webeni nanakiye äbekiye äpuŋ. 19 Ba tom kome terak kuŋarani kudup, barak, gämok, gwakgwak u kuduptagän gäpe gänaŋ naniktä äbot ini-ini tawaŋ äpuŋ.
20 Äpäŋ moreŋpäŋä Noatä Yawe iniŋ oretta mobä bukä kubä täŋpäŋ tom ba barak nakta nämo yäjiwärani kudup ukät nanik ätu yäpmäŋpäŋ ijiŋ imiŋkuk. 21 Ijiŋ imiŋirän Yawetä käbäŋi säkgämän nadäŋpäŋ bänepitä ŋode nadäŋkuk; Ämata yäŋpäŋ kome terak tagwän wari nämo api täŋpet. Äma nanakinik kentä bänep nadäk-nadäki wakigän api täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋo upäŋkaŋ täŋkuro udegän näk imaka imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduptagän äneŋi nämoinik api däpet.
22 Nämo!
Kome täŋo kadäni it yäpmäŋ ärowayäŋ täyak udegän
piŋpäŋ naknak, mänit ba komi,
iwän ba edap kadäni, kepma bipani
u pen api it yäpmäŋ ärowek.

9

Anututä Noakät topmäk-topmäk täŋkuk

1 * Täŋpäŋ Anututä Noakät nanakiye man yeri nikek ŋode yäwetkuk; In nanak weŋbäyak täŋirä kome kaŋ tokŋewän. 2 Täŋpäkaŋ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuŋat täkaŋ u ba gwägu tom u kuduptagän in ketjinken peyat. Ude täŋira inta umun pähap nadäŋpäŋ api kuŋatneŋ. 3 Imaka irit kuŋat-kuŋat ikek u nakta tamitat. Bian tokän peŋ taminŋkuro udegän apiŋo imaka imaka kudup nakta tamitat.
4 * Upäŋkaŋä tom nägäri nämo piwä kwani u nämo nänen, nägät u irit täŋo kehäromi nikek unita. 5 Nadäkaŋ? Nägät pikpik täŋo kowata u näkä api däpmäŋ tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täŋpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api däpmäŋ tärewet.
6 * U imata, äma kubä täŋo iŋam dapun nämo.
Anutu näkŋa bumik täŋpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän
kuneŋo unitäŋo kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kuneŋ.
7 * Täŋpäkaŋ Noa, intäwä yeri nikek täŋpäŋ bäyaŋ weŋirä kome kaŋ tokŋewän.
8 Anututä ude yäŋpäŋ Noakät nanakiye ŋode yäwetgän täŋkuk; 9 Näkä apiŋo in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat. 10 Täŋpäŋ imaka kome terak irit kuŋat-kuŋat ikek inkät penta gäpe gänaŋ naniktä äpuŋo, barak, tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk. 11 Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuŋat täkaŋ ba kome ini äneŋi nämoinik api awähuret.
12 Anututä ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk inkät imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduptagän inkät bok it täkaŋ, ba imaka kuduptagän kämi ahäkta yäwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudän ŋode; 13 Näkŋo gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kaŋkaŋ topmäk-topmäk komekät täŋkuro unita kaŋ juku piwut. 14-15 Näkä täŋpewa gubam gwägätpäŋ gämok wära ahäŋirän näkä inkät ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebäri

* **9:1:** Stt 1:28 * **9:4:** Stt 17:10-14; Wkp 19:26; Lo 12:16,23, 15:23 * **9:6:** Stt 1:26; Kis 20:13 * **9:7:** Stt 1:28

mebäri ukät topmäk-topmäk täŋkuro u api nadäwet. Nadäŋira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämo api däpek. 16 Täŋpäŋ gubam terak gämok wära parirän kaŋpäŋ kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo täŋkuro u api nadäwet. 17 Anututä ude yäŋpäŋ Noa ŋode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduptagänta topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudän u api kak täneŋ.

Noa nanakiye täŋo manbiŋam

18 Noa nanakiye gäpe gänaŋ naniktä äpuŋo unitäŋo wäpi Siem, Ham, Jafet. Täŋkaŋ Ham uwä Kenan täŋo nani. 19 Noa nanakiye yaräkubä uken naniktä komen äma äbori äbori ahäŋ patpat täŋpäŋ komeni komeni it yäpmäŋ kuŋkuŋ.

20 Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Täŋpäŋ Noa u yäput peŋpäŋ päya kubä wäpi wain, u piä täŋkuk. 21 Täŋpäkaŋ kämiwä wain ume yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ täŋguŋguŋ taŋpäŋ yottaba gänaŋ moräŋ patkuk. 22 Moräŋ parirän Kenan täŋo nani Ham unitä nani Noa moräŋ parirän kaŋpäŋ noripakiyat äpmo biŋam yäwetkuk. 23 Yäweränkaŋ Siem kenta Jafet tek kubä yäpmäŋpäŋ mädeni käda ämetpäŋ yäpmäŋkaŋ nan moräŋ parirän käde yäŋ nadäŋpäŋ mäde kädagän päro ämet iminkumän.

24 Täŋpäŋ Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuŋpäŋ nanaki gweki Hamtä imaka täŋ iminkuko unita nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;

25 Tagwäntä Kenan terak kaŋ ärowän!
U äpaniinik itkaŋ noriye täŋo piä täŋ yämiktagän.
26 Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk;
Yawe, Siem täŋo Anutu u iniŋ oretna!
Täŋkaŋ Kenan u Siem täŋo piä täŋ imiktagän.
27 Täŋpäkaŋ Anututä Jafet täŋkentäŋ iminirän komeni taŋigän kaŋ pipiyäwän.
Täŋirän Jafet täŋo yeriniyekät Siem täŋo yeriniye bok kaŋ irut.
Täŋpäkaŋ Kenan täŋo uwä piä täŋ imiktagän.
28 Täŋpäkaŋ gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneŋi obaŋ 350 ude it yäpmäŋ kuŋkuk.
29 Kuŋarirän obaŋ 950 ude täreŋirän kumbuk.

10

Noa äbeki oraniye täŋo manbiŋam

1 Gwägu pähaptä paoränkaŋ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäŋo nanakiye ahäŋkuŋ. Äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam ŋode;

2 Jafet täŋo nanakiye wäpi ŋode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

3 Gome täŋo nanakiye wäpi ŋode; Askenas, Rifat, Togama.

4 Javan täŋo nanakiye wäpi Elisa, Tasis. Täŋkaŋ ämawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantä äbotken nanik. 5 Täŋkaŋ äbot u bäyaŋ weŋirä äbot mäyap ahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Äbot mäyap unitäŋo komeni ba mani kotäk inigän inigän. U ini buap-buap gwägu dubiniken ba kome kubäkubä gwägu bämopiken ittäŋ kuŋkuŋ.

6 Ham täŋo nanakiye wäpi ŋode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

7 Kus täŋo nanakiye wäpi ŋode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwä nanakiyat wäpi Seba kenta Dedan.

8 Kus uwä Nimrot täŋo nani. Nimrot u tägaŋpäŋ äma kehäromi, wäpi biŋam nikek täŋkuk. 9 Yawetä täŋkentäŋ iminirän tom däpmäkta intäjukun ämata itkuk. Mebäri unita äma kehäromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täŋkentäŋ iminirän tom däpani ärowani itkuko u yäŋ yäwet täkaŋ.

10 Täŋpäŋ Nimrot unitä Babilonia kome taŋiken yotpärare mäyap täŋkuk. Intäjukunä yotpärare ŋode täŋkuk; Babel, Erek, Akat, Kalne. 11 Eruk, Babilonia kome peŋpeŋ Asiria komeken kuŋkuk. Kome uken yotpärare wäpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täŋkuk. 12 Resen yotpärare uwä Ninive Kala yotpärare bämopiken itak. U yotpärare pähap.

13 Isip täŋo yeri äbot-äbot ŋode ahäŋkuŋ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu
nanik, 14 Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahäŋ patpat
täŋkuŋ.
15-18 Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahäŋkuk. Saidon ahäŋkuko u punin terak
Kenan täŋo yeri äbot ätu wäpi ŋode ahäŋkuŋ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini,
Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täŋo äbori äbori uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.
19 Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome taŋi tokŋeŋ moreŋkuŋ.
Kome taŋi täŋpäŋ Saidon kometä päŋku kome ban ätu unitäŋo baga terak täreŋkuk. Kome
ban u wäpi ŋode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u täreŋkuk.
20 Eruk tawaŋ it yäpmäŋ äbäkaŋ u Ham nanakiye. Unitäŋo buap, mani kotäk, komeni,
äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.
21 Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahäŋkuŋ. Siem u Ebe nanakiye täŋo
orani.
22 Siem nanakiye wäpi ŋode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.
23 Aram nanakiye uwä ŋode; Us, Hul, Geta, Mas.
24 Apaksat uwä Sela täŋo nani. Selawä, Ebe täŋo nani.
25 Ebe täŋo nanaki yarä ahäŋkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäŋo kadäniken ämawebetä
äma äbot-äbotta kome yäpmäŋ daniŋkuŋo unita nanitä wäpi Pelek yäŋ iwetkuk. Monäni
wäpi Joktan.
26-29 Joktan unitäŋo nanakiye wäpi ŋode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram,
Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.
30 Siem äboriye unitäŋo kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome
yäput peŋpäŋ päŋku Sefa täretak. 31 Tawaŋ it yäpmäŋ abäkaŋ u Siem nanakiye. Unitäŋo
buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawaŋ pewani.
32 Äma tawaŋ it yäpmäŋ äpäkaŋ ŋo u Noa nanakiye äbori äbori ahäŋkuŋo udegän. Gwägu
pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuŋtäŋpä
kuŋkuŋ.

11

Man kotäk yäpmäŋ daniwani täŋo manbiŋam

1 Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägän yäk täŋkuŋonik. Ba
imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägän yäk täŋkuŋonik. 2 Täŋpäŋ ämawebe kome dapuri
äpmoŋpanikentä bäyaŋ weŋtäŋ äbäŋkä awaŋ kubä wäpi Babilonia kome ahäŋpäŋ uken
yotpärare täŋpäŋ itkuŋ.
3 Täŋpäŋä yot täna yäŋkaŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Eruk, gäŋpäŋ täŋpena kwäkä
yäwäkaŋ kädäpken ijiŋpena kehärom tawut yäk. Ba gäŋ kehärom täwani yäpurärätpäŋ
däpmäŋ gatäkta kome yäpmäki kome gänaŋ nanik upäŋ kaŋ däpmäŋ gatäna yäk. Ude
täŋkuŋo uwä äma kome ätuken naniktä yot mobäpäŋ täk täŋkuŋo u nämo täŋkuŋ. Ba mobä
yäpurärätpäŋ däpmäŋ gatäkta gäŋpäŋ täk täŋkuŋo u nämo täŋkuŋ. 4 Täŋpäkaŋ äma unitä
yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Eruk yotpärare taŋi kubä täna. Täŋkaŋ yotpärare u bämopiken
yot käroŋi kubä yäpurärätpäŋ täŋtäŋ äroŋitna miŋgupitä kunum kaŋ yäpurän! Ude täŋitna
wäpnin biŋam nikek itpäŋ komeni komeni kuŋtäna kuneŋtawä yäk.
5 Ude yäŋpäŋ yotpärare pähap ba yot käroŋi u täŋ irirä Yawetä yabäwayäŋ äpuk. 6 Päpä
yabäŋpäŋ Yawetä yäŋkuk; Bureni, ŋowä äma äbot kubägän, mani kotäk kubägän unita
yot käroŋi ŋo täŋpäŋä mäden imaka imaka täna yäŋkaŋ tägagän api täneŋ. 7 Eruk, nin
äpmoŋpäŋ man kubägän yäk täkaŋ u awähutpena manta täŋguŋguŋ kaŋ taŋput yäk.
8 Yawetä ude yäŋpäŋ äma äbot pähap u yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpän yotpärare pähap
täŋ itkuŋo u peŋpeŋ komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 9 Täŋpäkaŋ Yawetä kome uken

mani kotäk kubägän yäpmäŋ daniŋpewän imätpeŋ komeni komeni kuŋ moreŋkuŋo unita kome, yot käroŋi täŋkuŋo unitäŋo wäpi Babel yäŋ iwetkuk. Babel mebäri u yäŋuruk-uruk pähap.

Siem nanakiye täŋo wäpi tawaŋ

10 Siem täŋo äbekiye oraniye täŋo manbiŋam ŋode;
Gwägu pähap paoränkaŋ obaŋ yarä täreŋirän Siem uwä obaŋ 100 täŋkuk. Obaŋ 100 täŋirän unitäŋo nanaki tuäni Apaksat ahäŋkuk. 11 Apaksat ahäwänkaŋ obaŋ 500 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
12 Apaksat uwä obaŋ 35 täreŋirän nanaki tuäni Sela ahäŋkuk. 13 Sela ahäwänkaŋ Apaksat u obaŋ 403 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
14 Sela uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Ebe ahäŋkuk. 15 Ebe u ahäwänkaŋ Sela u obaŋ 403 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
16 Ebe uwä obaŋ 34 täreŋirän nanaki tuäni Pelek ahäŋkuk. 17 Pelek ahäwänkaŋ Ebe u obaŋ 430 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
18 Pelek uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Reu ahäŋkuk. 19 Reu ahäwänkaŋ Pelek u obaŋ 209 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
20 Reu uwä obaŋ 32 täreŋirän nanaki tuäni Seruk ahäŋkuk. 21 Seruk ahäwänkaŋ Reu u obaŋ 207 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
22 Seruk uwä obaŋ 30 täreŋirän nanaki tuäni Naho ahäŋkuk. 23 Naho ahäwänkaŋ Seruk u obaŋ 200 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
24 Naho uwä obaŋ 29 täreŋirän nanaki tuäni Tera ahäŋkuk. 25 Tera ahäwänkaŋ Naho u obaŋ 119 it yäpmäŋ äroŋirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahäŋkuŋ.
26 Tera uwä obaŋ 70 täreŋirän nanakiye ŋode ahäŋkuŋ; Abram, Naho, Haran. 27 Eruk Tera täŋo manbiŋam ŋode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ Haran täŋo nanaki Lot ahäŋkuk. 28 Haran nani wäpi Tera u pen irirän Haran uwä ini ahäwani yotpärare wäpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. 29 Täŋpäŋ Abram kenta Naho webe yäpumän. Abram webeni wäpi Sarai yäpuk. Täŋpäŋ Naho webeni wäpi Milka yäpuk. Naho webeni u Haran täŋo äperi. Haran uwä äperiyat Milka kenta Iska. 30 Täŋpäŋ Abram webeni Sarai äruŋ itkuk.
31 Täŋpäŋ Teratä nanaki Abram, Abram webeni wäpi Sarai, orani Haran täŋo nanaki wäpi Lot, u kudup yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Kenan komeken kuŋkuŋ. Kome it täŋkuŋo u wäpi Ur, Kaldia kome bämopiken itak u peŋpeŋ kädet moräki yäput peŋkuŋ. Kuŋkä kädet bämopiken Haran komeken ahäŋpäŋ itkuŋ.
32 Täŋpäkaŋ Tera u obaŋ 205 it yäpmäŋ äroŋpäŋ Haran komeken kumbuk.

12

Anututä Abram inita biŋam yäpmäŋ daniŋkuk

1 * Eruk Yawetä Abram ŋode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmaŋiri kome gäwoŋärewayäŋ täyat uken päŋku kaŋ it.
2 Täŋpäŋ näkä iron täŋ gaminjira äbotkayetä äbot pähap api itneŋ.
Ude täŋ gaminjira gäkä wäpka biŋam ikek itkaŋ ämawebe mäyap api täŋkentäŋ yämen.
3 * Äma iron täŋ gaminayäŋ täkaŋ uwä näkä udegän iron api täŋ yämet.
Täŋ kubätä gäk waki täŋ gameko uwä näkä udegän waki api täŋ imet.
Täŋpäkaŋ gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagäntä iron pähap api yäpneŋ.
4-5 Eruk Abram obaŋ 75 täreŋirän Yawetä iwetkuko ude man buramiŋpäŋ komeni wäpi Haran peŋpeŋ kuŋkuk. Inigän nämo kuŋkuk. Webeni Saraikät gweki täŋo nanaki Lot ba piä ämaniye tuŋumi Haran itkaŋ yäpuŋo päke u kudup yäŋ-butuwänkaŋ Kenan kome taŋi

* **12:1:** Apos 7:2-3; Hib 11:8 * **12:3:** Gal 3:8

u kuna yäŋpäŋ komeni Haran peŋpeŋ kuŋkuŋ. Kädet käroŋi kuŋtäŋgän kome taŋi Kenan uken ahäŋkuŋ.

6-7 * Abram Kenan kome kuŋtäŋgän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahäŋkuŋ. Kome uken päya taŋi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuŋopäŋ Yawetä Abram ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Nanakjiye ba äbekjiye orajiyeta kome ŋo api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yäŋpäŋ mobä bukä kubä täŋkuk, Yawetä ahäŋ imiŋkuko unita.

8 Ude täŋpäŋ Sekem kome u peŋpeŋ äneŋi kuŋtäŋgän edaptä äbani käda pom u dubiniken yottaba täŋpäŋ itkuk. Betel kome edaptä äpmoŋpani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Täŋpäŋ kome uken Yaweta yäŋpäŋ mobä bukä kubä täŋpäŋ Yaweken yäŋapiŋkuk. 9 Täŋpäŋ äneŋi akumaŋ Negev komeken kuŋkuk.

Abram Isip komeken kuŋkuk

10 Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuŋ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäŋ-nadäkta kuŋkuk. 11-12 Eruk Isip kome keräp taŋpäŋ webeni Sarai ŋode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabäŋpäŋ api yäneŋ; Ai, ŋo webeni yäŋ nadäŋkaŋä näk kumäŋ-kumäŋ nutkaŋ gäk api gabäŋ koreneŋ. 13 * Ude api yäneŋo unita ŋode kaŋ yäwet; Näk unitäŋo wanori yäŋ kaŋ yäwet yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yäŋpäŋ näk nabäŋ koreŋpäŋ täga käwep api täŋ naminеŋ yäk.

14 Ude yäŋpäŋ kuŋtäŋgän Abram Isip komeken ahäŋkuk. Ahäŋirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kaŋkaŋ kaŋgärip täŋkuŋ. 15 Täŋpäkaŋ Isip täŋo intäjukun äma Fero unitäŋo piä ämaniye ätutä Sarai u kaŋkaŋ päŋku Fero biŋam iwetkuŋ. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmäŋ Ferotä ini yotken äroŋkuŋ. 16 Ferotä yotken äroŋirän kaŋpäŋ Saraita yäŋpäŋ Ferotä Abram iron täŋ imiŋkuk. Sipsip, bulimakau, doŋki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude imiŋkuk.

17 Upäŋkaŋ Abram webeni Saraita yäŋpäŋ Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän ahäŋ yämiŋkuŋ. 18 Ude ahäŋ yämiŋirän Ferotä Abramta yäŋpewän äbänpäŋ ŋode iwetkuk; Wa! Abram, jide täŋ namin? Ŋo webena yäŋ imata nämo näwetkun? 19 Imata ŋo wanotna yäŋ näwetpewi webenata yäput? Eruk, webeka ŋo imagut yäpmäŋ ku! 20 Täŋpäŋä Ferotä piä ämaniye yäwet-pewän äbä Abram iwetkuŋ; Webeka tuŋumka kudup yäŋporiŋ yäpmäŋ ku! yäŋ iwetkuŋ. Iweräwä kuŋkuŋ.

13

Abram Lot ini-ini kuŋkumän

1 Täŋpäŋ Abramtä webeni, Lot ba tuŋumi kudup yäŋ-butuwänkaŋ Isip kome peŋpeŋ Negev komeken äneŋi äroŋkuŋ. 2 (Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkät siliwa moneŋ mäyap yäpmäŋpäŋ tuŋum äma täŋkuk.)

3-4 Eruk, Negev kome u peŋpeŋ kuŋtäŋgän Betel kome bian itkukken u ahäŋpäŋ itkuk. Betel kome, Ai kome bämopiken bian yottaba täŋpäŋ mobä bukä täŋkukken u kuŋpäŋä Yawe iniŋ oretkuk.

5 Täŋpäkaŋ Lot Abramkät kuŋatkumäno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipäŋ täŋpani mäyap it imiŋkuŋ. 6 Täŋpäŋ Abram kenta Lot bok ude irirän yawakiye mäyapinik ahäŋirä tomtä nakta ketemta wäyäkŋeŋkuŋo unita bok itnaŋi nämo täŋkuk. 7 Ude täŋpäŋ Abram täŋo piä ämaniyekät Lot täŋo piä ämaniye bämopiken yäŋwawak pewä ahäŋkuk. (Täŋpäkaŋ kadäni uken Kenan täŋo äboriyekät Peres täŋo äboriyetä kome mähem täŋpäŋ itkuŋ.)

8 Yäŋwawak yäŋtäko Abramtä Lot ŋode iwetkuk; Nek ba piä ämaniye bämopninken ämik man ahäŋirän nämo tägatak. Nek yanani. 9 Eruk käyan? Kome pähap pätak u! Unita

* **12:6-7:** Apos 7:5; Gal 3:16 * **12:13:** Stt 20:2, 26:7

yäpmäŋ danida yäk. Gäkä bure käda kwayäŋ nadäwiwä näkä käpmäk käda api yäpet. Täŋ gäkä käpmäk käda kwayäŋ nadäwiwä näkä bure käda api yäpet yäk.

10 * Eruk Lot dapun ijiŋpewän kwäpäŋ Jodan awaŋ pähap, ume täga nikek. Kome uwä Iden piä Yawetä piwani ude bumik, ba Isip kome täga, Soa kome käda itak u bumik. (Kadäni uwä Yawetä Sodom Gomora yotpärare u nämo däpukken Jodan kometä ude itkuk.) 11 Täŋpäŋ Lottä Jodan awaŋ päke u inita korekta yäŋkuk. Ude yäŋpäŋ edap äbani käda u kuŋkuk. Ude täŋkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini päŋku itkumän. 12 Täŋpäkaŋ Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jodan kome täŋo yotpärare itkuŋo u kubäwä wäpi Sodom u dubiniken kuŋpäŋ yot täŋpäŋ itkuk. 13 Sodom uwä mähemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yäŋ nadäŋkuko u bumta täŋtäŋ kuŋat täŋkuŋonik.

14 Eruk Lot Abram teŋpeŋ kuŋirän Yawetä Abram ŋode iwetkuk; Gäk bämop ŋo itkaŋ kome ŋo ijiŋ pärewat. 15 * Kome kudup käyan u gäka ba gäkŋo äbotkaye mäden ahänayäŋ täŋo unita biŋam. 16 Näkä yäŋpewa äbotkaye keŋkeŋ jiraŋ ude api ahäneŋ. Äma kubätä keŋkeŋ jiraŋ täga daniweko uwä äbotkaye mäden ahänayäŋ täŋo u imaka, täga daniwek. Upäŋkaŋ täga nämo, u jiraŋinik api ahäneŋ. 17 Eruk akumaŋ päŋku kudup yabäŋ yäwattäŋ ku. Kome päke ŋo gäkagän ganiŋ kiretat yäk.

18 Yawetä Abram ude iweränkaŋ tuŋumi kuduptagän yäpmäŋkaŋ kuŋtäŋgän Hebron kome päya äma kubä wäpi Mamretä piwani u dubiniken päŋku ugän itkuk. Päŋku u itkaŋ Yawetа yäŋpäŋ mobä bukä kubä täŋkuk.

14

Iwantä Abram gweki täŋo nanaki Lot topmäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ

1-7 Kadäni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktä Elam kome täŋo intäjukun äma wäpi Kedolaomi unitäŋo gämoriken obaŋ 12 ude it yäpmäŋ äbäŋkä eruk obaŋ 13 uken ganani pähap nadäŋpäŋ intäjukun ämaniye wäpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetä bänep kubägän täŋpäŋ Kedolaomi, komi piä täŋ yämiŋkuko ukät ämik pewä ahäkta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.

Ude täŋirä obaŋ 14 uken Kedolaomi, Elam kome täŋo intäjukun äma unitä kome ätu täŋo intäjukun ämakät äboriyeta gera yäŋpewä ämikken täŋkentäŋ imikta äbuŋ. Täŋkentäŋ imikta äbuŋo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitäŋo intäjukun äma wäpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intäjukun äma ukät äboriye äbäkaŋ pengän kome ätukät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Äma äbot-äbot kehäromini yäpmäŋ äpuŋo u wäpi Refa, Sus, Em, Hol. Täŋkaŋ kome ŋodeken ämik täŋkuŋ; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome täŋo pomkentä päŋku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Täŋpäkaŋ äbot ätu u kehäromini yäpmäŋ äpäŋkaŋ eruk äyäŋut päŋku Enmispat kome, wäpi kubä Kades u kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ uken Amalek äbot kuduptagän däpmäŋpäŋ yäwat kireŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u däpuŋ.

8-9 Eruk ude täŋirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täŋo intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awaŋ, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuŋpäŋ Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahäŋkuŋ. Ämik pewä ahäŋkuko uwä kome 5 täŋo intäjukun ämatä kome 4 täŋo intäjukun ämakät ämik pewä ahäŋkuŋ.

10 Täŋpäkaŋ Sidim Awaŋ uken gwägu käroŋi okä näbä nikek bumta itkuŋ. Täŋkaŋ iwaniyetä Sodom Gomora täŋo äma ärowanikät äboriye kudup yäwat kireŋirä metäŋpeŋ kuŋpäŋ ätu okä gwägu u gänaŋ äpmoŋpäŋ paotkuŋ. Täŋirä ätu metäŋpeŋ päŋku pom terak äroŋpäŋ käbop itkuŋ. 11 Ude täŋirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken päŋku u nanik täŋo tuŋum ketem kudup yäyomägatkuŋ. 12 Abram gweki täŋo nanaki Lot Sodom yotpärare itkuko u imaka, iŋitpäŋ tuŋumi bok yäpmäŋ kuŋkuŋ.

---

* **13:10:** Stt 2:10 * **13:15:** Apos 7:5

13 Ämik täŋirä Sodom nanik kubätä metäŋpeŋ päŋku Abram u imaka ahäŋkuko unitäŋo
biŋam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yäŋ yäk täŋkuŋonik. U päya
äma kubä wäpi Mamretä bian piwani u dubiniken it täŋkukonik. Mamre uwä Amotä
äbotken nanik. Unitäŋo noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät bänep
kubägän täŋpäŋ itkuŋ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

14 Eruk, Abramtä nanaki topmäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ
ŋode täŋkuk; Inikät nanik ämik täŋpäŋ nadäwani ämaniye yarägän 318 ude yämagutkuk.
Yämaguränpäŋ iwan yäwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän Dan yotpärareken ahäŋkuŋ. 15 Ahäŋpäŋ
bipani ugän Abramtä ämaniye yäpmäŋ daniŋpäŋ ini äbot-äbot yepmaŋpäŋ yäwerän päŋku
iwaniye ahäŋ yämiŋkuŋ. Ahäŋ yämiŋpäŋ däpmäŋpäŋ yäwat kireŋtäŋ kuŋtäŋgän Hoba
yotpärare Damaskus guno käda uken ahäŋkuŋ. 16 Uken ahäŋpäŋ tuŋum iwantä yäyomägat
yäpmäŋ kuŋkuŋo u kuduptagän äneŋi yäpuŋ. Täŋpäŋ Abram gweki täŋo nanaki Lotkät Lot
täŋo tuŋum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota täŋkuŋo u äneŋi yämagutkuŋ.
17 Täŋkaŋ Abram Elam täŋo intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye
däpmäŋpäŋ yäwat kirewä kuŋirä eruk äyäŋutpäŋ komeniken kuŋkuk. Kuŋirän Sodom
täŋo intäjukun äma Abram käwayäŋ Save Awaŋ komeken ahäŋ iminkuk. (Save Awaŋ kome
u wäpi kubä Intäjukun Äma Täŋo Awaŋ.)
18 * Täŋpäkaŋ Salem täŋo intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahäŋ
iminkuk. (Melkisedek uwä Anutu Ärowaniinik unitäŋo bämop äma epän täk täŋkukonik.)
Eruk, ahäŋ iminpäŋ käräga kenta wain ume Abramta iminkuk. 19 Iminpäŋ kon man ŋode
iwetkuk;
Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga täŋ gamiton!
20 Täŋkaŋ Anutu Ärowaniiniktä iwankaye ketkaken yepmaŋkuko unita wäpi iniŋ oretsi!
Ude iweränä Abramtä tuŋum iwan keriken nanik yäyomägatkuko ukät nanik ätu buŋät
iminkuk.
21 Ude täŋ iminkaŋ ätu nanak kuŋirän Sodom täŋo intäjukun ämatä Abram ahäŋ iminpäŋ
ŋode iwetkuk; Ämawebenaye nomägatkuŋo u äneŋi naniŋ kire. Täŋ, tuŋumä gäkŋata it
gamikot yäk. 22-23 Yäŋirän Abramtä Sodom täŋo intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu
Ärowaniinik, kunum kome täŋkuko u wäpi terak man kehäromi ŋode gäwetat; Näk tuŋum
täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayäŋ. Imata, gäkä ŋode yäwenta; Näkä
Abramta tuŋum mäyap iminira tuŋum äma täŋkuk yäŋ yäwenta yäk. 24 Täŋpäkaŋ ketemka
täpuri ämanayetä kädet miŋin naŋo unita täga naŋ yäŋ nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämikta
kuŋkumäŋo wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuŋum unitä täga yäpnaŋi nadäŋ yämiŋiri yäput yäk.

15

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täŋkuk

1 Ude täŋpäŋ mäden Yawe täŋo mani kotäktä Abram ayäbu ahäŋ iminpäŋ iwetkuk;
Abram, umun täwentawä!
Näkŋagän gäkŋo kurepä ude api it yäpmäŋ ärowet!
Täŋkaŋ näkŋawä gwäki ärowani ude api it gamet.
2 Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayäŋ yäŋpäŋ yäyan? Näk
kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbätat upäŋkaŋ nanakna kubä nämo. Näkŋo kome ba tuŋum
piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biŋam api tänеŋ yäk. 3 Nadätan?
Gäk nanak kubä nämo naminkun! Unita epän ämana kubätä näkŋo kome ba tuŋum api
korewek yäk.

---

* **14:18:** Hib 7:1-10

4 Ude yäwänä Yawe täŋo mani kotäktä ŋode ahäŋ imiŋkuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkŋo
kome ba tuŋum nämo api korewek. Nämo, gäkŋaken nanaka ahäwayäŋ täyak unitä gäkŋo
tuŋum api korewek. 5 * Ude iwetpäŋä yäŋikŋat päŋku yäman umu ŋode iwetkuk; Gäk
doraŋpäŋ kunum terak ijiŋpewi ärowän. Ijiŋpewi ärowänpäŋ guk täga daninaŋi täŋpäwä,
eruk dani! Ude yäŋpäŋ iwetkuk; Nanakaye ahänayäŋ täŋo yabätan udegän api ahäŋ
yäpmäŋ kuneŋ yäk.
6 * Täŋpäkaŋ Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik täŋkuko unita äma siwoŋi yäŋ
yäŋtäreŋ imiŋkuk.
7 Täŋkaŋ ŋode iwetgän täŋkuk; Näk Yawe, kome ŋo ganiŋ kirewa gäkŋata biŋam täkta
Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmäŋ äburo u. 8 Ude iweränkaŋ Abramtä
iwetkuk; Ekäni Yawe, jide täŋpäŋ kome ŋo näkä bureni korewetta yäŋ nadäwet?
9 Yäwänä ŋode iwetkuk; Bulimakau gubaŋi kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä,
obaŋ yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmäŋ näkken äbi. 10 Ude
yäwänä Abram udegän täŋkuk. Yäpmäŋ päŋku kwäk duŋpäŋ kukŋi ini terak, kukŋi ini
terak tawaŋ peŋkuk. Barakä kumän ikek peŋkuk, kwäk nämo duŋkuk. 11 Ude peŋirän
barak taŋi ätutä tom madäŋ peŋkuko u nänayäŋ äpäŋirä Abramtä täŋ-yäwatkuk.
12 * Eruk edap äpmoŋpayäŋ täŋirän Abram patguŋguŋ täŋirän bipmäŋ urani umuri
pähap kubätä uwäk täŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera
nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahänayäŋ täkaŋ uwä kome kudupiken päŋku ririrä kome
unitäŋo mähemtä komi piäken api yepmaneŋ. Obaŋ 400 udeta komi piäken itkaŋ äma
keri terak komi bumta api nadäneŋ. 14 * Upäŋkaŋ komi piä täŋ yäminayäŋ täŋo unita
kowata näkä api yämet. Täŋpäkaŋ kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpäŋ tuŋum ärowani
nikek api äpämaŋ kuneŋ. 15 Gäkŋa uyaku tägawani täŋpäŋ kumäŋpäŋ äbekaye oraŋkaye
täŋo itpäŋ-nadäk komeken api äpmoŋpen yäk. 16 Täŋpäŋ Amo täŋo äboriye unitäŋo waki-
wakini yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ täŋ yäpmäŋ äroŋirä obaŋ 400 bumik tärewänkaŋ Amo
äboriye däpmäŋpäŋ yäwat kireŋira äbotkaye äneŋi äyäŋutpeŋ api ämneŋ yäk.
17 Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmoŋpäŋ bipmäŋ urirän kädäp gäyäkkät topän
mebet ahäŋpäŋ tom duŋpäŋ peŋkuko u kukŋi kukŋi ririrän bämopgän kuŋkumän. 18-21 *
Kepma ukengän Yawetä Abramkät topmäk-topmäk täŋpäŋ iwetkuk; Kome ŋo gäkŋo
äbotkayeta yämikta yäŋkehärom täyat. Kome uwä Isip täŋo ume wäpi Nail unitä päŋku
Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas,
Jebus unitäŋo komeni gäkŋo äbotkayeta api yämet.

16

Abramtä Haga webenita yäpuk

1 Täŋpäkaŋ Abram täŋo webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyaŋkuk. Täŋirän Sarai
täŋo piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga. 2 Ririrän Saraitä Abram ŋode
iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadäŋirän äruŋ itat unita watä piä webena ukät pätkon.
Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahäŋ nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai
täŋo man buramiŋkuk. 3 Eruk, Abramtä Kenan komeken obaŋ 10 ude irän täreŋirän,
Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita iniŋ kireŋkuk. 4 Iniŋ
kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Täŋpäŋ Haga nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ Saraita
nadäwän äpani täŋkuk. 5 Ude täŋkuko unita Saraitä äpi Abram ŋode iwetkuk; Näkä mäyäk
nadätat uwä gäka biŋam täyak yäk. Näkä watä webena gamiŋpäŋ kupäŋka terak peŋkut.
Täŋpäŋ unita Hagatä nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ näka nadäŋirän äpani täyak yäk. Unita
gäkkät nek bämopnekken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmäŋ daniwän yäk.

---

* **15:5:** Rom 4:18; Hib 11:12 * **15:6:** Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23 * **15:12:** Jop 4:13,14 * **15:13:** Kis 1:1-14; Apos 7:6 * **15:14:** Kis 12:40-41; Apos 7:7 * **15:18-21:** Apos 7:5

6 Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähemi gäkä täyan. Unita
u ba u täŋ ima yäŋpäŋä täga api täŋ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täŋ iminŋtäyon
metäŋpeŋ kuŋkuk.
7 Haga metäŋpeŋ päŋku Su kädet kuŋtäŋgän kome äma nämo iraniken ume täpuri
kubäken ahäŋpäŋ itkuk. Uken irirän Yawe täŋo aŋero ahäŋ iminŋkuk. 8 Ahäŋ iminŋpäŋä ŋode
iwetkuk; Haga, Sarai täŋo watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayäŋ? Yäwänä
Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kaŋumuntaŋ äbätat yäk.
9 Ude iweränä Yawe täŋo aŋero unitä ŋode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneŋi kuŋkaŋ
mani kaŋ burami yäk. 10 Nadätan? Näkä täŋpewa gäkŋo äbekaye oraŋkaye bumta, ämatä
daninaŋi nämo ude api ahäneŋ yäk. 11 Ude yäŋpäŋ Yawe täŋo aŋero unitä ŋode iwetgän
täŋkuk;
Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyaŋpäŋä wäpi Ismael kaŋ iwet, Yawetä
konäm butewaki täŋiri nadäŋkuko unita yäk.
12 Tägaŋpäŋ tom ägwäri udewani api irek yäk.
Nanaka uwä ämata iwan täŋ yämiŋirän ämatä udegän api täŋ imineŋ.
Noriye kuduptagänta iwan täŋ yämiŋtäŋ api kuŋarek yäk.
13 Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ŋode nadäŋkuk; Nabäŋpäŋ-nadäwani unitä kwawak
ahäŋ naminŋirän karo unita Yawe täŋo wäpi ŋode iwetat; Gäk Yawe nabäŋpäŋ-nadäwani
u yäk. 14 Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ŋode yäk täkaŋ; Irit mähemi nabäŋpäŋ-
nadäwani unitäŋo ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bämopiken pen
itak.
15 * Eruk, kadäni täreŋirän Hagatä Abramta nanak kubä bäyaŋ iminŋkuk. Bäyawänä
Abramtä nanak wäpi Ismael yäŋ iwetkuk. 16 Täŋpäkaŋ Abram täŋo obaŋ 86 täreŋirän
Hagatä nanaki Ismael bäyaŋ iminŋkuk.

17

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täŋkuko unitäŋo kudän

1 Abramtä täŋo obaŋ 99 täreŋirän Yawetä ahäŋ iminŋpäŋ ŋode iwetkuk; Näk Anutu
kehäromi mähemi yäk. Gäk gämotnaken itkaŋ siwoŋigän kuŋat täyi yäk. 2 Täŋiri näkä gäkkät
topmäk-topmäk taŋpäŋ äbotkaye mäyap api pewa ahäŋ gamineŋ.
3 Ude iweränä Abramtä iŋami kome terak yäpän äpmoŋpäpäŋ parirän Anututä iwetkuk;
4 Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ŋodeta; Gäk äma äbori äbori unitäŋo
nani api täŋpen. 5 * Täŋkaŋ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma
äbori äbori unitäŋo nani yäŋ nadäŋ gaminŋira kuŋarayäŋ täno unita wäpka Abraham api
gäweret yäk. 6 Täŋkaŋ näkä täŋpewa nanakaye mäyapinik api ahäneŋ. Ahäŋpäŋä ätutäwä
intäjukun äma irit piä api täneŋ. Nanakaye mäyap ahänayäŋ täŋo unitä äbori äbori komeni
komeni api it yäpmäŋ kuneŋ. 7 * Topmäk-topmäk gäkkät täyat ŋonitä gäk ba nanakayetä
äbotkentä äbekiye oraniyeken tärek-täreki nämo, api pat yäpmäŋ kwek. Täŋirän nähä gäka
ba äbekaye oraŋkaye kämi-kämi ahänayäŋ täŋkaŋ unitäŋo Anutu api iret yäk. 8 * Apiŋo
Kenan komeken itan ŋowä äbani ude itan upäŋkaŋ kome ŋo gäk ba äbekaye oraŋkaye kämi-
kämi ahänayäŋ täkaŋ unitä mähemi tärek-täreki nämo täneŋta api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ
äbotkaye unitäŋo Anutu api iret yäk.
9 Ude iwetpäŋ Anututä Abraham ŋode iwetgän täŋkuk; Gähäwä topmäk-topmäk gäkkät
täyat unitäŋo käderi iwat yäpmäŋ kaŋ kuŋat. Täŋiri äbekaye oraŋkaye kämi ahänayäŋ
täkaŋ u udegän kaŋ iwat täŋput. 10-13 * Topmäk-topmäkna täŋo kudän ŋode; Nanak
ämani ahäŋpäŋ kepma 8 ude täreŋirän gupi moräk madäŋ yämik täneŋ. Nanak ämani
kuduptagän apiŋotä kämi ahänayäŋ täŋo uwä udegän kaŋ täk täŋput. Inä ude tänayäŋ täŋo

* **16:15:** Gal 4:22 * **17:5:** Rom 4:17 * **17:7:** Luk 1:55 * **17:8:** Apos 7:5 * **17:10-13:** Apos 7:8; Rom 4:11

uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäŋo kudän ude api irek. Täŋpäkaŋ nanakayetagän nämo yäyat. Gäkŋo piä ämakaye täŋo nanak ba kome kubäken nanik moneŋpäŋ suwawani unitäŋo nanakiye udegän gupi morämk madäŋ yämineŋ. Täŋkaŋ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ ärowek. 14 Täŋpäkaŋ äma kubä gupi morämk nämo madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkaŋ inigän api kuŋarek, äma uwä näkŋo topmäk-topmäk yäpmäŋ däkŋewayäŋ täko unita.

15 Ude yäŋpäŋ Anututä Abraham äneŋi kubä ŋode iwetgän täŋkuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yäŋ nämo api iweren. Nämo, Sara yäŋ kaŋ iwet. 16 Bureni-inik, näkä iron täŋ imiŋira Saratä koki itpäŋ nanak kubä api bäyaŋ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneŋ. Ba uken nanikgän ätu uwä äbot täŋo intäjukun äma api ahäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

17 Anututä ude iweränä Abraham kome terak iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ patkaŋ äräpi nadäŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Wära! Äma kubä obaŋ 100 tärewani näk udewanitä nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webena Sara obaŋ 90 tärewänkaŋ nanak kubä täga bäyawek? Nämoinik! 18 Ude nadäŋpäŋ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyaŋkuro unitä gäkŋo iron terak täga itnaŋi nämo?

19 Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upäŋkaŋ webeka Saratä nanak kubä bäyaŋ gamänkaŋ wäpi Aisak yäŋ kaŋ iwet. Ahäŋpäŋ tägawänkaŋ ukät topmäk-topmäkna api täŋpet. Täŋpäŋ äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ kwet. 20 Täŋ Ismaelta yäno u nadäŋ gamiŋpäŋ iron täŋ imiŋpewa äboriye mäyap api ahäŋ imineŋ. Täŋpäŋ nanakiye 12tä wäpi biŋam ikek itkaŋ yabäŋ yäwat piä api täneŋ. Täŋkaŋ näkä täŋkentäŋ imiŋira nanaki ahäŋ yäpmäŋ kuŋtäko äbot taŋi kubä api täŋpek. 21 Upäŋkaŋ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämo api täŋpet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täŋpet. Täŋkaŋ nanak uwä Saratä obaŋ kubä gunonita api bäyaŋ gamek yäk. 22 Eruk, Anutu Abrahamkät man yäŋtäreŋpäŋ Abraham teŋpeŋ äroŋkuk.

23 Teŋpeŋ äroŋkuko kepma ugän Abrahamtä Anutu täŋo man buraminŋpäŋ nanaki Ismael gupi morämk madäŋ iminŋkuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi morämk madäŋ yäminŋkuk. 24 Täŋpäkaŋ Abraham ini uwä obaŋ 99 tärewänkaŋ gupi morämk madäŋ iminŋkuŋ. 25 Täŋ nanaki Ismael uwä obaŋ 13 täreŋirän nanitä gupi morämk madäŋ iminŋkuk. 26 Bureni, kepma ugän, Abrahamkät nanaki Ismael gupi morämk madäŋ yäminŋkuŋ. 27 Täŋkaŋ Abraham täŋo piä ämaniye, ini ugän bäyawani ba kome kubäken nanik moneŋpäŋ suwawani u imaka, kuduptagän gupi morämk madäŋ yäminŋkuŋ.

18

Anututä Abraham ahäŋ iminŋkuk

1 Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täŋkukonik. Täŋpäŋ kadäni kubä, kepma bämopiken Abraham yottaba yäman manŋit irirän Yawetä ahäŋ iminŋkuk. 2 * Abraham manŋit ittäŋgän ijiwän kwäpäŋ yabäŋkuk; Äma yaräkubä iŋamiken käroŋ wädäŋ irirä. Yabäŋpäŋ dubiniken bäräŋeŋ kuŋkaŋ oraŋ yämikta gwäjiŋ äpmoŋpäŋ yäwetkuk; 3 Ärowaninaye, in näka täga nadäŋ naminŋpäŋä piä ämajin näk, nämo närepmitneŋ yäk. 4 Näkä yäŋpewa ume yäpmäŋ äbäpäŋ kuroŋjin ärutkaŋ päya ŋo äyuŋken itpäŋ-nadäk täkot. 5 Täŋirä ketem ätu tama naŋ täpäneŋkaŋ kuna yäŋpäŋä kukot yäk. Näkä yotken äbäŋo unita nadäŋ naminŋirä ude täŋkentäŋ tama! Yäwänä iwetkuŋ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

6 Täga yäŋ iweräkaŋ Abrahamtä yot gänaŋ äro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ätu bumik gwetkaŋ awähutpäŋ käräga säkgämän ätu bäräŋeŋ ijiŋ yämisi yäk. 7 Iwetpäŋä Abraham bäräŋeŋ päŋku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmäŋ päŋku piä ämani

* **18:2:** Hib 13:2

kubäta imänkaŋ bäräŋek madäŋpäŋ ijiŋkuk. 8 Täŋirän bulimakau nonoŋ umeni ba
gakŋikät bulimakau madäŋpäŋ ijiko u penta yäpmäŋ päbä yämiŋkuk. Yämän naŋ ririrä
iniwä päya äyuŋken käroŋ wädäŋ itkuk.
9 Käroŋ wädäŋirän iwet yabäŋkuŋ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuk; Yot gänaŋ itak
yäk. 10 * Yäŋirän Yawetä iwetkuk; Apiŋo kadäni itkamäŋ ŋodeken obaŋ kubä gunonita
näk äneŋi api äbet. Äneŋi äbäŋira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Täŋpäkaŋ Sara äma
itkuŋo u mädeniken yot yämaken itkaŋ man yäŋkuŋo u nadäŋkuk. 11 Abraham kenta Sara
uwä tägawaniinik täŋkumän. Täŋpäŋ Saratä nanak bäyanaŋi nämo täŋkuk. 12 * Unita Saratä
ŋode nadäŋpäŋ mägayäŋkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tägawanigän unita
bok patpäŋ jide täŋpäŋ gäripi nadäwet?
13 Sara ude nadäŋirän Yawetä Abraham ŋode iwet yabäŋkuk; Sara imata näk webe
pähap täyat ŋopäŋ nanak täga nämo bäyawet yäŋ nadäŋkaŋ mägayätak? 14 * Yawetä imaka
u ba u kubä täŋpayäŋä täga nämo täŋpän waneŋ. Nämoinik! Obaŋ kubä gunonita, kadäni
gäweraro udeken äneŋi äbäŋira Sara nanak api bäyawek. 15 Yawetä ude yäŋirän Sara
umuntaŋpäŋ äwo yäŋpäŋ yäŋkuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuk; Mägayänopäŋ
jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täŋkuk

16 Äma yaräkubä Abrahamkät itkuŋo u akumaŋ kuna yäŋkaŋ Sodom yotpärare etä
päpmo kaŋkuŋ. Täŋirä Abrahamtä kädet miŋin yepmaŋpa kut yäŋkaŋ bok kuŋkuŋ.
17 Kuŋkaŋ Yawe nadäk-nadäki-ken ŋode nadäŋkuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta
käbop nämo peŋ imet. 18 Nadäŋ miŋira Abraham täŋo oraniyetä bureni-inik äbot taŋi ba
kehäromi nikek api täneŋ. U wäpi terak täŋkentäŋ yämiŋpewa ämawebe kuduptagän uken-
uken nanik iron pähap api ahäŋ yämineŋ. 19 Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye
näkŋo kädet yäwoŋäreŋpewän näkŋo man buramiŋpäŋ kuŋat-kuŋat siwoŋi iwatpäŋ
täneŋta unita näk Abraham näkŋata yäpmäŋ daniŋkut. Ude täŋirä näk Yawetä imaka
Abrahamta biŋam yäŋkehärom taŋpäŋ iwetkuro unitäŋo bureni näk täga api pewa ahäŋ
imineŋ yäk.
20-21 Ude nadäŋpäŋ Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik
täŋo irit kuŋatkuŋari wakiinik täŋpewä jukunaken yäŋkuruk-kuruk bumta ahätak unita
yabäŋpäŋ-nadäkta kwa yäk. Yäŋkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.
22 Täŋpäŋ äma yarä u Abraham teŋpeŋ Sodom käda kuŋkumänopäŋ Abraham Yawekät
itkumän. 23-24 Ittäŋgän Abrahamtä Yawe iŋamiken kuŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuk;
Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoŋi bok api däpmäŋ paoren? Ŋode täga nämo täŋpen?
Ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude itneŋo uwä yotpärare kudup täŋpi waneŋtawä. Äma
siwoŋi kuŋarani 50 unita yäŋpäŋ päke u täga nämo yabäŋ korewen? 25 Ämawebe siwoŋi
bok waki täŋpani bok däpayäŋ täno uwä imaka tänaŋi nämopäŋ täŋpen. Gäkŋo mebärika
nadätat. Gäkä äma waki täŋpani ba äma siwoŋi kuŋarani yäpmäŋ daniŋpäŋ kudän siwoŋi
täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnaŋi nämo yäk.
26 Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe siwoŋi kuŋarani 50 ude yabäŋpäŋä unita
yäŋpäŋ ämawebe kudup api yepmaŋpet yäk. 27-28 Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni,
gäk ärowani. Näk äma äpani upäŋkaŋ näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Näk 50ta
yäropäŋ siwoŋi äma 45 ude itneŋowä gäk täga yepmaŋpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk;
Ämawebe siwoŋi 45 ude yabäŋpäŋä yotpärare u nämo yäpa waneŋ. 29 Ude yäwänä
Abrahamtä äneŋi iwetgän täŋkuk; Ämawebe 40gän ude yabäŋpäŋ däpen ba? Yäwänä
iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yäŋpäŋ kudup yabä kätäwet yäk. 30 Iweränä Abrahamtä
yäŋkuk; O Ekäni äneŋi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30gän ude

* **18:10:** Rom 9:9 * **18:12:** 1Pi 3:6 * **18:14:** Luk 1:37

iräwä jide api täŋpen? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 30 unita yäŋpäŋ nämo api däpet yäk.

31 Yäwänä äneŋi Abrahamtä iwetgän täŋkuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk taŋkaŋ äneŋi gäwetat. Ämawebe siwoŋi 20gän itneŋo uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekänitä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneŋo unita yäŋpäŋ kudup yepmaŋpet yäk.

32 Ude yäwänä Abrahamtä yäŋkuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayäŋ; E, ämawebe 10gän iräwä jide täŋpen? Yäwänä Ekänitä yäŋkuk; Ämawebe siwoŋi kuŋarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduptagän api yabäŋ korewet yäk.

33 Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuŋirän Abraham äneŋi äyäŋutpäŋ yotken kuŋkuk.

19

Sodom naniktä wakiwaki täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam

1 Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täŋo kädet moräkiken irirän aŋero yarä ukeŋo ahäŋ imiŋkumän. Ahäŋ imiŋirän yabäŋpäŋ päŋku iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ yäniŋ oretkuk. Yäniŋ oretpäŋ yäŋkuk; 2 Ärowaninayat, näkä yotken äbäŋirän täŋkentäŋ tama! Näk kuroŋjek ärutpäŋ bipani ŋo itpäŋ pätna yäŋewänkaŋ kaŋ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täŋo käbeyä bägupken jop pätdayäŋ yäk.

3 Jop uken pätdayäŋ yäwänä man kehäromigän yäŋtäyon Lottä yotken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ yot gänaŋ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät ijiŋ yämän naŋkuŋ. 4 Naŋkaŋ däpmon pätnayäŋ täŋirä Sodom nanik äma ekäni gubaŋi päke u kudup Lot täŋo yot u it äyäŋutkuŋ. 5 It äyäŋutpäŋ Lot gera täŋpäŋ iwetkuŋ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeŋo de itkamän? Äma yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ ninken äbi yäk. Yarä u yäpmäŋ ninken äbikaŋ yäjitna yäŋ nadäkamäŋ yäk.

6 Ude yäwäwä man yäna yäŋkaŋ Lot yäman äpmoŋpäŋ yäma ukät yäwatkuk. 7 Yäma ukät yäwatpäŋ yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki tänayäŋ nadäkaŋ u nämo täneŋ yäk. 8 Nämo, näk äpetnayat gubaŋi yarä ŋo ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmäŋ äbä tamakaŋ ukät jide tänayäŋ nadäkaŋ uwä täkot yäk. Täŋ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täŋ yämineŋo!

9 Ude yäwänä iwetkuŋ; Kewеŋ nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täŋ yäminayäŋ täkamäŋ uwä irepmitpäŋ gäka waki-inikinik api täŋ gamine! yäk. Ude yäŋpäŋ Lot pimiŋ iwat-pewä kwänpäŋ yäma däpmäŋ eränayäŋ täŋkuŋ.

10 Täŋirä äma yarä yot gänaŋ itkumäno u bäräŋeŋ päbä yäma dätpäŋ Lot kerigän iŋitkaŋ wädäŋ yäpmäŋ yot gänaŋ ärowänkaŋ yäma ukätkumän. 11 * Täŋpäŋ äma yarä unitä täŋpewän äma yäman itkuŋo uwä dapuri bipmäŋ utkuŋ, äma ekäni bok, gubaŋi bok. Dapuri bipmäŋ uräpäŋ yämata puŋ ijiŋkuŋ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare peŋpeŋ kuŋkuŋ

12 Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmaŋkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ŋoken iräwä kuduptagän yäwetpäŋ yämagurikaŋ yotpärare ŋo peŋpeŋ kut yäk. 13 Nek yotpärare ŋo däpmäŋ moredayäŋ nadäkamäk. Yotpärare ŋonitäŋo waki mebäri mebäritä yäŋkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmoŋkuko unita peŋ niwet-pewän yotpärare ŋo däpmäŋ morekta äbumäk yäk.

14 Lottä man iwetkumäno u nadäŋpäŋ päŋku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräŋeŋ! Yawetä kome ŋo däpmäŋ morewayäŋ täyak yäk. Yäweränkaŋ Lot jop yäŋnikŋatak yäŋ nadäŋkaŋ mani nämo buraminkumän.

---

* **19:11:** 2Kin 6:18

15 Eruk yäŋewänä tamimaŋ bipani aŋero yarä ukeŋonitä Lot peŋ iwetkumän; Bäräŋeŋ
bäräŋeŋ! yäk. Webeka ba äpetkayat ŋo yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ ku yäk. Ude täŋpayäŋ täno
uyaku inä yotpärare ŋokät bok nämo paotnayäŋ yäk.
16-17 * Täŋpäkaŋ Lot kwikinik kwikinik täŋirän Yawetä butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ aŋero
ukeŋo yäwet-pewän nädamiŋi-nani kerigän yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ yotpärare
gägäniken kuŋpäŋ aŋero kubätä yäwetkuk; Bäräŋekinik kukot! Äyäŋutpäŋ ijik ba awaŋ
uken itpäŋ-nadäk nämo täneŋ. Bäräŋeŋ kumaŋ pom uduken kaŋ kut. Uyaku nämo api
kumneŋ yäk.
18 Ude iweränä Lottä yäŋkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo täŋpet. 19 Gäk
iron taŋi täŋpäŋ oraŋ naminŋirän nämo kumaro upäŋkaŋ pom udu baninik itkaŋ unita
waki ahäwayäŋ täyak unita pom uken nämo ahäŋkaŋ bämopiken paoret yäk. 20 Yotpärare
täpuri udu ka! U täpuri, ei yäŋ? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmaŋpi yäpmäŋ kwayäŋ
täro uyaku nämo paoret yäk.
21-22 Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u
nämo däpayäŋ upäŋkaŋ bäräŋeŋ metäŋpeŋ kut yäk. Yotpärare uken ahäwikaŋ uyaku kome
ŋo täga täŋpa wanayäŋ yäk.
(Yotpärare u Lottä täpuri yäŋ yäŋkuko unita wäpi Soa yäŋ yäk täkaŋ. Soa u nininken man
terak täpuri.)
23 Kuŋtäyon edap dapuri äbäŋirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahäŋkuk. 24-25 *
Ahäŋirän Yawetä täŋpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak
äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awaŋ pähap uken
nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup ijiŋ moreŋkuk. 26 * Täŋirän Lot webeni
kuŋtäŋgän äneŋi äyäŋutpäŋ Sodom yotpärare kaŋpäŋä bewe äworeŋkuk.
27-28 Täŋpäkaŋ patkuko kome yäŋe-yäŋeta Abraham akumaŋ kumaŋ päŋku kome bian
Anutu iŋamiken itkukken uken ahäŋkuk. Päŋku ahäŋpäŋ kaŋkuk; Sodom Gomora ba kome
awaŋ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuŋirän.
29 Yawetä Sodom Gomora awaŋ pähap Lottä iraniken u nanik kudup däpmäŋ
moreŋkuko upäŋkaŋ Abrahamta nadäŋpäŋ Lot uken nanik imagut yäpmäŋ kuŋkuk.

Lot kenta äperiyat täŋo manbiŋam

30 Täŋpäŋ Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntaŋpäŋ äperiyat yäwän yäpmäŋ
pomken kuŋkaŋ mobä käwut kubäken it täŋkuŋonik. 31-32 Eruk kadäni kubäken Lot äperi
mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täŋo nannek tägawani täyak yäk. Täŋirän ämawebe komeni
komenitä täk täkaŋ ude äma nek yäpmäŋpäŋ nektä nanak bäyakta nämoinik itkaŋ unita
wain mujipi täŋo ume täkätpäŋ nanta imida naŋpäŋ täŋguŋ tawänpäŋ ukät patkaŋ nanak
kok ikek kaŋ itda. Ude täŋitda nan täŋo nägät moräk api it yäpmäŋ ärowek yäk.
33 Eruk bipani ugän wain ume imän naŋpäŋ täŋguŋ takinik täŋpäŋ nämo nadäŋirän
äperi moki nanikät patkumän.
34 Täŋpäŋ äneŋi patkuŋo yäŋewänkaŋ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani
päramäko u yäk. Unita apiŋo äneŋi wain ume imida naŋirän gäkkät bipani kaŋ parun
yäk. Ude täŋpäŋ uyaku nek bok nannektä nanak kaŋ nimän yäk. 35 Eruk bipani ugän
nanita wain ume imän naŋpäŋ täŋguŋ takinik täŋpäŋ nämo nadäŋirän äperi wenänikät
patkumän.
36 Täŋpäŋ Lot äperiyat nanikät ude täŋpäŋ nanak kok itkumän. 37 Ittäŋgän mokitä
nanak ämani bäyaŋpäŋ wäpi Moap yäŋ iwetkuk. Apiŋo Moap äbot itkaŋ uwä Moap, Lot
äperi mokitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap. 38 Täŋpäkaŋ wenänitä udegän nanak ämani
bäyaŋpäŋ wäpi Benami yäŋ iwetkuk. Apiŋo Amon äbot itkaŋ uwä Benami, Lot äperi
wenänitä bäyaŋkuko u täŋo orani pähap.

---

* **19:16-17:** 2Pi 2:7 * **19:24-25:** Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7 * **19:26:** Luk 17:32

20

Abraham kenta Abimelek täŋo manbiŋam

1 Abrahamtä Mamre kome peŋpeŋ kome taŋi kubä wäpi Negev uken kuŋkuk. Negev
kome u Kades Su kome bämopiken uken. Täŋpäŋ Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera
uken itkuk. 2 * Itkaŋ webeni Sarata u wanotna yäŋ yäŋkuk. Biŋam u nadäŋpäŋ Gera
yotpärare täŋo intäjukun äma Abimelektä yäŋpewän Sara yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku imä
webenita yäpuk.
3 Täŋpänkaŋ bipani kubäken Anututä Abimelek däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk
webe ŋo äpi nikekpäŋ gäkŋata yäpuno unita kumbayäŋ yäk. 4 Ude iweränä Abimelektä
iwetkuk; Näk Sarakät bok nämo päramäk. Ekänina, näk äma siwoŋi! Unita näkkät
äbotnayekät nämo nidäpen yäk. 5 Abrahamtä ini-tägän wanotna yäŋ yäŋirän webeni
Saratä Abrahamta udegän wanotna yäŋ yäŋkuk yäk. Näk bänep siwoŋina terak täŋkuro
unita näkken waki kubä nämo pätak yäk.
6 Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoŋi terak täŋkuno u bureni nadätat. Unita webe
u iŋirenta baga peŋ gamiŋpäŋ täŋkentäŋ gamiŋira waki kubä nämo täŋkun yäk. 7 Eruk, gäk
webe u äpiken iniŋkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yäŋpäŋ näkken yäŋapiŋirän
gäk nämo api kumben. Täŋ webeni nämo imayäŋ täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik
api kumäŋ morenеŋ.
8 Eruk patkuŋo kome api yäŋeŋirän Abimelek akuŋpäŋ piä ämaniye änok yepmaŋpäŋ
man däpmonken nadäŋkuko u yäwerirän umun pähap nadäŋkuŋ. 9 Ude täŋkaŋ Abimelektä
Abraham yäŋpewän äbänkaŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk jide täŋ nimiŋkun? Näk waki kubä
jide täŋ gamiŋkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peŋ nimiŋkun? Ude uwä nämo
tänaŋipäŋ täŋkun yäk. 10 Gäk jide nadäŋpäŋ ude uwä täŋkun?
11 Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ŋo naniktä Anutu nämoinik oraŋ imik täkaŋ
unita webena yäŋ yäwawä api nutneŋ yäŋ nadäŋpäŋ ude täŋkut yäk. 12 Etäŋ, u bureni
wanotna yäk. U nannek kubägän upäŋkaŋ meŋnek inigän inigän. Upäŋkaŋ webenata
yäput yäk.
13 Täŋpäkaŋ Anututä näwet-pewän nana täŋo yotpärare peŋpäŋ kome kudupiken äba
yäŋpäŋ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuŋpäŋä nadäŋ namikinik täŋpäŋä ŋo wan-
otna yäŋ kaŋ yäwet tä yäŋ iwetkut. 14 Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba
piä ämawebe yäpmäŋpäŋ Abrahamta biŋam iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ webeni Sara bok iniŋ
kireŋkuk. 15 Iniŋ kireŋpäŋ Abraham iwetkuk; Nadätan! Iŋamkaken komena pat kuyak ŋo
gäk uken ba uken ira yäŋpäŋä täga api iren yäk.
16 Ude yäŋpäŋä Sara ŋode iwetkuk; Äbotkayetä nadäŋ gamiŋirä mäyäk nadäweno udeta
ba gabäŋpäŋ gäk webe siwoŋi yäŋ nadäŋ gamineŋta wanotka Abrahamta siliwa moneŋ
1,000 ude imitat yäk.
17-18 Täŋpäkaŋ Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yäŋpäŋ
Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bäyakta kädet täŋpipiŋ yämiŋkuk. Äruŋ
itneŋta nadäŋ yämiŋkuko uwä Abrahamtä Sara äneŋi yäpmäŋpäŋ Anutuken yäŋapiŋirän
nanak bäyakta kädet äneŋi peŋ yämiŋkuk.

21

Aisak ahäŋkuk

1-2 * Kadäni uken Yawetä ini bian yäŋkehäromtak man yäŋkuko uterakgän Sarata iron
täŋ iminirän nanak itpäŋ Abraham tägawani täŋirän nanak bäyaŋ iminkuk. Anututä
kadäni uken api bäyawen yäŋ bian yäŋkehärom taŋkuko kadäni ukengän bäyaŋkuk.
3 Täŋpäkaŋ nanak Saratä bäyaŋ iminkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk. 4 * Aisak

* **20:2:** Stt 12:13, 26:7 * **21:1-2:** Hib 11:11 * **21:4:** Stt 17:12; Apos 7:8

ahäŋpäŋ kepma 8 täreŋirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpäŋ Aisak u gupi moräk madäŋ imiŋkuk. 5 Täŋpäkaŋ Abraham obaŋ 100 täreŋirän nanaki Aisak u ahäŋkuk.
6 Ahäŋirän Saratä ŋode yäŋkuk; Anututä kädet täwit naminŋkuko unita bumta oretat yäk.
Kubätä nadäŋpäŋä bok api oretde. 7 Ude yäŋpäŋ yäkgän ŋode täŋkuk; Netätä Abraham
Saratä nanak kubäta nonoŋ api imek yäŋ iwerän? Täga nämo, upäŋkaŋ Abraham
tägawaniinik täŋirän nanak kubä bäyaŋ imitat yäk.

Abrahamtä Ismael iwat kireŋkuk

8 Eruk, nanak u tägaŋpäŋ nonoŋ peŋkuko kepma uken Abrahamtä äŋnak-äŋnak pähap
täŋkuk. 9-10 * Täŋpäkaŋ kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bäyaŋ
iminŋkuko u Aisakkät täŋoret täŋ irirän Saratä yabäŋpäŋ Abraham iwetkuk; Gäk piä webe
ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täŋo nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä
gäkŋo tuŋum bok nämoinik api koredeŋ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkŋo tuŋum api
korewek yäk.
11 Saratä ude yäŋirän Abraham jägämi nadäŋkuk, Ismael imaka, u unitäŋo nanakigän
unita. 12 * Jägämi nadäŋirän Anututä Abraham ŋode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka
unita nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak
täŋo nanakiye-tägän wäpka biŋam u terak api pat yäpmäŋ äroweko unita yäk. 13 Upäŋkaŋ
näkä täŋpewa piä webeka täŋo nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahäneŋ. Ismael u
gäkŋo nanakgän unita api nadäŋ imet yäk.
14 Eruk patkuko yäŋeŋirän Abraham akumaŋ ketemkät ume ehät täŋtuŋum taŋpäŋ
Haga täŋo piriken peŋkaŋ nanaki iniŋ kireŋpäŋ yäwet-pewän kuŋkumän. Kuŋtäŋgän
Beseba kome äma nämo iraniken uken täŋguŋguŋ täŋtäŋ kuŋatkumän. 15-16 Kuŋattäkon
umetä paorirän nanaki päya äyuŋken tewän irirän nanaki kaŋirän kumäkta bitnäŋpäŋ
inigän ban bumik päŋku itkuk. Päŋku itkaŋ butewaki nadäŋpäŋ konäm kotkuk.
17 Täŋpäkaŋ nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadäŋkuk. Nadäŋirän Anutu täŋo
aŋero kunum gänaŋ itkaŋ Hagata gera ŋode yäŋkuk; Jide ahäŋ gamänpäŋ kotan?
Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkaŋ kotak u nadätak yäk. 18 Akumaŋ päŋku nanaka
yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ bitnä. Nadätan? Näkä täŋpewa nanak uterak äbot pähap api ahäneŋ
yäk.
19 Täŋpäŋ Anututä nadäŋ imänpäŋ dapun ijiŋpewän kwäpäŋ ume dapuri kubä kaŋkuk.
Ude kaŋpäŋ päŋku ume ehät piwän tokŋewänkaŋ yäpmäŋ päŋku nanaki towiŋkuk.
20 Täŋpäkaŋ Anututä nanak u watäni irirän tägaŋkuk. Kome jopi uken it yäpmäŋ kuŋpäŋ
tom däpmäkta mebäri kudup nadäŋkuk. 21 Täŋkaŋ kome jopi wäpi Paran u irirän miŋitä
Isip webe kubä yäpmäŋpäŋ iminŋkuk.

Abraham kenta Abimelek bänep kubägän täŋkumän

22 * Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täŋo watä äma wäpi Fikol ukät päŋku
Abraham iwetkumän; Imaka u ba u täk täyan uwä Anututä täŋkentäŋ gaminŋirän täk
täyan yäk. 23 Unita näk ba nanaknaye ba nanaknaye täŋo nanakiye jop kubä nämo yäŋ-
yäkŋarenta apiŋo kome ŋokengän Anutu wäpi yäŋpäŋ yäŋkehäromtaŋ nimi yäk. Gäk kome
mähemi nämo itan unita näkä iron täŋ gamik täyat udegän gäkä näka ba ämawebe ŋo
nanikta iron täŋ nimik täyi yäk. 24 Ude iweränä Abrahamtä ŋode iwetkuk; Näwetan ude
yäŋkehärom täyat yäk.
25 Ude yäŋpäŋ Abrahamtä Abimelek ŋode yäŋahäŋpäŋ iwetkuk; Nadätan? Gäkŋo piä
ämakayetä ume nakta awaŋ äneŋpani kubä niyomägatkuŋ yäk. 26 Iweränä Abimelektä
iwetkuk; Äma netä ude täŋ gaminŋkuŋo u näk nämo nadätat yäk. Bian man täpuri
kubä nämo näweriri nadäŋkuropäŋ apiŋogän yäŋiri nadätat yäk. 27 Ude iweränkaŋ Abra-
hamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelekta buŋät imänpäŋ bänep kubägän täŋkumän.

---

* **21:9-10:** Gal 4:29-30 * **21:12:** Rom 9:7; Hib 11:18 * **21:22:** Stt 26:26

28 Täŋpäŋ Abrahamtä sipsip nanaki, webeni 7 ude yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän yepmaŋkuk.
29 Yepmaŋirän Abimelektä yabäŋpäŋ yäŋkuk; Ima mebärita sipsip webeni 7 ŋo yäpmäŋ
danitan? 30 Yäŋirän iwetkuk; Näkä ume awaŋ äneŋkuro näkŋaken yäŋ nadäŋpäŋ sipsip
webeni 7 gamitat ŋo yäpmäŋkaŋ bureni yäŋ nadäwen yäk. 31 Täŋpäkaŋ Abraham kenta
Abimelek kome uken bänep kubägän täŋkumäno unita kome u wäpi Beseba yäŋ iwetkuŋ.
32 Eruk bänep kubägän täŋpäŋ itkaŋ Abimelekkät komi ämaniye täŋo watä äma Fikol
ukät Filistia komeken äneŋi kuŋkumän. 33 Kuŋirän Abrahamtä päya kubä Beseba
komeken piŋkuk. Täŋpäŋ ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämo u iniŋ oretkuk. 34 Ude
täŋpäŋ Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käroŋi itkuk.

22

Abrahamken täŋyabäk ahäŋkuk

1 * It yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anututä Abraham iwet yabäŋkuk; Abraham! Yäwänä yäŋkuk;
Ei! Näk ŋo yäk. 2 Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägän, gäripi nadäŋpäŋ oraŋ imik täyan
u imagut yäpmäŋ Moria komeken ku. Kuŋpäŋ pom kubä gäwoŋärewapäŋ uken Aisak
utpäŋ ärawata kaŋ ijiŋ nam yäk. 3 Eruk patkuko kome ket nämo yäŋeŋirän Abrahamtä
akuŋpäŋ doŋkini kädet kukta ket utkuk. Täŋpäŋä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän
yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ärawa ijikta kädäp duŋpäŋ däkäŋkuko u imaka yäpmäŋpäŋ Anututä kome
iwetkukken ukäda kuŋkuŋ. 4 Kuŋtäko kepma yaräkubä täreŋirän kome yäŋkuko bankentä
kaŋkuk. 5 U kaŋpäŋ piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ŋo doŋki watäni irirän Aisakkät nek udu
päŋku Anutu iniŋ oretkaŋ ämdayäŋ yäk.
6 Ude yäŋpäŋ Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkaŋ kädäp moräkkät mujuk imaka
bok yäpmäŋkaŋ kuŋkumän. 7 Kuŋtäŋgän Aisaktä nan yäŋ iweränä Abrahamtä iwetkuk;
Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp morämak ba kädäp yäpmäŋkamäk
ŋo. Täŋkaŋ ärawa täkta tom de? 8 Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-
tägän tom ärawa täkta biŋam pewän ahäwayäŋ yäk. Ude iweränkaŋ kuŋkumän.
9 * Kuŋtäŋgän Abraham Anututä kome yäŋkukken ahäŋpäŋ mobä bukä kubä täŋpäŋ
kädäp uterak peŋkuk. Kädäp peŋpäŋä Aisak iŋitpäŋ pädä täŋkaŋ kädäp-bukä mobä bukä
terak peŋkuko u terak punin teŋkuk. 10-11 Punin teŋpäŋ mujuk yäpmäŋ akuŋpäŋ nanaki
urayäŋ täŋirän Yawe täŋo aŋero kunum gänaŋ itkaŋ gera yäŋpäŋ iwetkuk; Abraham!
Abraham! yäŋ yäŋirän Abrahamtä yäŋkuk; Ei, näk ŋo yäk. 12 Yäwänä aŋerotä iwetkuk;
Nanaka ŋo u ba u täŋ imeno! Gäk nanaka kubäginik näka namikta nämo iyap taŋiri
gabäŋpäŋ gäk Anutu u umuri yäŋ nadäŋpäŋ oraŋ naminpäŋ kuŋat täyan yäŋ nadätat yäk.
13 Ude iwerirän Abrahamtä dapun ijiwän kwäpäŋ kaŋkuk; Sipsip ämani kubä yen obättä
joŋanigän wabiwänkaŋ irirän kaŋkuk. Irirän kaŋpäŋ päŋku sipsip u yäpmäŋpäŋ nanaki
komenita Anututa ärawa täŋ ima yäŋpäŋ ijiŋ iminkuk. 14 Täŋpäkaŋ Abrahamtä kome u
wäpi Yawetä Api Täŋkentäŋ Namek yäŋ iwetkuk. Unita apiŋo Yawe iniken pomi terak
api täŋkentäŋ nimek yäŋ pen yäk täkaŋ.
15-17 * Täŋpäkaŋ Yawe täŋo aŋerotä Abrahamta gera äneŋi yäŋkuk. Yawe näkä ŋode yäyat
yäk. Gäk nanaka kubägän nämo iyap tano unita täŋkentäŋ gaminpewa kunum terak guk
mäyapinik itkaŋ ude, ba gwägu gägäniken mobä jiraŋ ude oraŋkayetä api ahäneŋ. Täŋkaŋ
oraŋkayetä iwan täŋo yotpärare inita api koreneŋ yäk. 18 * Ba oraŋkaye terak näkä nadäŋ
yämiŋpewa äma äbot uken-uken nanik kuduptagäntä iron pähap api yäpneŋ yäk. U imata,
gäk näkŋo man buramik täyan unita. Man yäyat ŋo Yawe näkŋa wäpna terak yäŋkehärom
täyat yäk.
19 Ude täŋpäŋ Aisak yanani äneŋi päŋku piä ämaniyat yämaguränkaŋ Beseba komeken
penta kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Abraham kome uken pen it yäpmäŋ kuŋkuk.

---

* **22:1:** Hib 11:17-19 * **22:9:** Jem 2:21 * **22:15-17:** Hib 6:13-14; Hib 11:12 * **22:18:** Apos 3:25

20-23 It yäpmäŋ kuŋtäyon kadäni kubäken Abraham manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Monäka
Naho unitäŋo webeni Milkatä nanaki ŋode bäyaŋ imiŋkuk; Usi intäjukun, eruk mäden
Busi, Kemuel (u Aram täŋo nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Täŋpäkaŋ
Betueltä Rebeka bäyaŋkuk. 24 Täŋ Naho täŋo webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu
bäyaŋkuko wäpiwä ŋode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

23

Abrahamtä äma kumbani änekta kome suwaŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Sara obaŋ 127 tärewänkaŋ kumbuk. 2 Yotpärare Hebron, Kenan komeken
kumbuk. Kumäŋirän Abrahamtä päŋku konäm butewaki täŋ imiŋkuk. 3 Abraham konäm
kottäŋgän eruk akumaŋ Hit äboriyetä itkuŋken u kuŋpäŋ yäwetkuk; 4 * Näk kome mähem
nämo, äma äbanitä in bämopjinken it täyat unita in webena kumbuko u änekta kome kubä
näwoŋärewäkaŋ moneŋ tamayäŋ yäk.
5-6 Yäwerirän Hit ämatä iwetkuŋ; Ärowaninin, juku peŋiri gäweritna nadä; Nin gäka äma
ekäni pähap yäŋ nadäŋ gamik täkamäŋ unita nintäŋo äma kumbani änekta awaŋ äneŋpani
kubä kawi gärip tawänä upäŋ täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänaŋi nämo
yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api äneŋpen yäk. 7 Yäŋirä Abrahamtä
Hit äma gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; 8-9 Intä webena komejinken äneŋpetta bureni
nadäŋ naminŋpäŋä ŋode täŋ namikot; Mobä awaŋ wäpi Makpela upäŋ yäpayäŋ nadätat
unita kome u mähemi näka biŋam iwerirä naniŋ kirewänkaŋ api suwawet yäk. Mobä
awaŋ uwä mähemi Efron, Soha täŋo nanaki u. Awaŋ uwä unitäŋo kome moräkiken
itak yäk. Iŋamjinken mobä awaŋ u gwäki mähemitä yäwänkaŋ uterakgän api imet yäk.
Ude täŋ naminŋirä webena bämopjinken api äneŋpet yäk. 10-11 Täŋpäkaŋ Efron ini bok
itkaŋ yäŋirän nadäŋkuk. Nadäŋpäŋ noriye käbeyä täŋkuŋken äbä itkuŋo unitä nadäŋirä
Abraham iwetkuk; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome
ukäda gäka biŋam ganiŋ kiretat. Mobä awaŋ äma kumbani änekta biŋam ukät kome u
käda bok jop ganiŋ kiretat yäk. Notnaye itkaŋ ŋo kudup iŋamiken ganiŋ kiretat yäk. Gäka
biŋam täyak unita webeka u kaŋ äneŋ yäk.
12-13 Iweränkaŋ Abrahamtä kome u nanik gwäjiŋ äpmoŋ yämikgän täŋpäŋ ämawebe
itkuŋo u nadäŋirä Efron ŋode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi;
Kome u jop naminaŋi nämo. Kome gwäkita gama yäpmäŋiri webenawä api äneŋpet
yäk. 14 Iweränä Efrontä yäŋkuk; 15 Ärowanina, kome yäyan unitäŋo gwäki siliwa moneŋ
400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmäŋ päŋku u äneŋ yäk. 16 Iwerirän
Abrahamtä täga yäŋ nadäŋpäŋä gwäki Hit ämawebetä nadäŋirä yäŋkuko ude yäpmäŋ
daniŋpäŋ imiŋkuk. Kome mähem täŋo siliwa moneŋ täŋo bäräpini kaŋpäŋ nadäwani
uterak siliwa moneŋ 400 ude yäpmäŋ daniŋpäŋ imiŋkuk.
17-19 Eruk, moneŋ imänpäŋ Hit ämawebe käbeyä täŋkuŋken äbä itkuŋo u iŋamiken
Abrahamta biŋam kome Makpela, Mamre kome käda yäŋkuko u iniŋ kireŋkuk. Kome,
päya ba awaŋ äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u kudup iniŋ kireŋkuk. Täŋpäkaŋ
Abrahamtä mobä awaŋ suwaŋkuk-ken webeni Sara u äneŋkuk. Kome uwä Kenan kome
bämopiken itkuk.
20 Ude täŋkuŋo uwä Hit kome mähemtä kome ba awaŋ uwä Abrahamta biŋam yäŋtäreŋ
imiŋpäŋ iniŋ kireŋkuk.

24

Abraham Aisakta webe kubä kaŋ-ahäŋkuk

1 Abraham kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋtäŋgän tägawani täŋkuk. Imaka imaka täŋkuko
uwä Yawetä iron täŋ imiŋirän säkgämän ahäŋkuŋ. 2-4 Tägawani taŋpäŋ kadäni kubäken

* **23:4:** Hib 11:9,13; Apos 7:16

Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täŋpani, tuŋumi kuduptagänta watä irani u ŋode iwetkuk; Ketka gäyeknaken peŋpäŋ Yawe, kunum täŋo Anutu ba kome täŋo Anutu u iŋamiken yäŋkehäromtak man ŋode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamäŋ ŋoken nanik kubä nämoinik kaŋ-ahäŋ imet yäŋ näwet! Gäk Aisakta webe kaŋ-ahäŋ imayäŋ nadäŋpäŋä näkŋa komeken kuŋkaŋ näkŋo äbotken nanik webe kubä kaŋ yäpmäŋ imi.
5 Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ŋo äbäkta gäripi nämo nadäwänä
jide kaŋ täŋpet? Nanaka kome ŋo peŋpeŋ komekaken käwep api imagut yäpmäŋ kwet?
6 Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmäŋ kwen!
7 Kunum täŋo Anutu Yawetä näkŋa kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpäŋ
nämagut yäpmäŋ äbäŋpäŋ man kehäromi ŋode näwetkuk; Yerikayeta kome itan ŋo bureni
api yämet yäŋ näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkŋa komeken nanikpäŋ kaŋ-
ahäŋ imayäŋ täŋiri Yawetä aŋeroni iwerän päŋku intäjukun kuŋ gamiŋpäŋ api täŋkentäŋ
gamek yäk. 8 Webe kaŋ-ahäwayäŋ täno unitä gäkkät äyäŋutpeŋ äbäkta gäripi nämo
nadäwänä eruk yäŋkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämo täŋpen. Upäŋkaŋ
ŋode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmäŋ kwen! 9 Ude yäwän
nadäŋpäŋä piä watä ämani uwä keri, mähemi Abraham gäyekiken peŋkaŋ man iwetkuko
u täkta yäŋkehärom taŋkuk.
10-11 Ude yäŋkaŋ piä watä ämani uwä mähemi Abraham täŋo kamel ätu itkuŋo ukät
nanik 10 yämagutkuk. Täŋpäŋ mähemi täŋo tuŋum imaka tägatäga mebäri mebäri kobet täŋ
yäpmäŋ kuŋkuk. Tuŋum ude täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän Mesopotemia komeken Naho täŋo
yotpärare keräp taŋpäŋ ume näŋpaniken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ itpäŋ kamel yäwerän gukuri
imäpmok täŋkuŋ. U bipäda ahäŋkuk, webe u nanik täŋo ume gwetgwet kadäni bumik
täŋirän. 12 Täŋkaŋ piä watä äma unitä Anutuken ŋode yäŋapiŋkuk; O Yawe, mähemna
Abraham täŋo Anutu, gäk apiŋo Abrahamta yäŋpäŋ iron täŋ imiŋpäŋ täŋkentäŋ naminiri
piä täga täŋpa. 13 Näka nabä! Näk ume dapuriken ŋo irira kome ŋo nanik täŋo webe
gubaŋi umeta äbäkaŋ yäk. 14 Ŋode irira webe gubaŋi kubä äbäŋpäŋ ume gwet nami
näŋpayäŋ iwerapäŋ ŋode näwerän; Ŋo naŋiri kamelkayeta gwet yäma naŋput yäŋ. Ude
yäwayäŋ täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biŋam iwoyäŋkun yäŋ nadäwayäŋ yäk. Ude
näweränä mähemna Abrahamta iron täŋ imitan yäŋ nadäwayäŋ yäk.
15 Man ude Anutu nämo iwet moreŋirän uterakgän Rebekatä ume gwetta ume käbot
buramiŋ yäpmäŋ äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel unitäŋo äperi. Milka uwä
Abraham monäni Naho täŋo webeni. 16-17 Täŋpäkaŋ Rebeka uwä iŋami dapun säkgämän.
Webe gubaŋi, ämakät nämo pärani ba kuŋarani. Webe unitä ume dapuriken äpmo
ume gwetkaŋ äneŋi äbäŋirän piä watä äma unitä dubiniken bäräŋeŋ kuŋpäŋ iwetkuk;
Nadäŋ naminiri ume käbotken ŋo ätu näŋpa yäk. 18 Ude iweränä Rebekatä ume käbot u
piriken nanik yäpmäŋ äpäŋpäŋ iwoŋäreŋpäŋ iwetkuk; Ekänina ŋo naŋ yäk. 19 Naŋpikaŋ
kamelkayeta udegän gwetpäŋ yämiŋira naŋpä koki täŋput yäk. 20 Ude yäŋpäŋ ume
käbotken nanik kamelta gäpe gänaŋ bäräŋeŋ piwän äpmoŋkuŋ. Piwän äpmoŋpäkaŋ äneŋi
bäräŋeŋ päŋku ume ätukät gwet yäpmäŋ äbuk. Ude täŋtäyon kamel 10 u ume naŋpä
tägaŋkuŋ. 21 Ude täŋ irirän Yawetä nadäŋ imiŋpäŋ piäni täŋo bureni webe ŋo terak pewän
ahätak ba nämo yäŋ u kaŋpäŋ nadäkta piä äma unitä webe u ket täŋpäŋ kaŋiwat itkuk.
22 Eruk, kameltä ume naŋ morewäkaŋ piä äma uwä iŋami epmäget täŋ imiŋpäŋ siworok
yarä keri kukŋi kukŋi peŋ imiŋkuk. Epmäget uwä golpäŋ täŋpani, gwäki taŋipäŋ peŋ
imiŋkuk. 23 Peŋ imiŋpäŋ iwet yabäŋkuk; E nanka wäpi netä? Täŋkaŋ ninä intä yotken täga
pätnayäŋ? 24-25 Ude iweränä iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täŋo nanaki
yäk. Ninkät täga pätnayäŋ. Täŋkaŋ nintä yotken ketem kamelkayetä nakta mäyap itkaŋ
ba unitä däpmon patta bägup täga itkaŋ yäk.
26-27 Yäwänkaŋ piä watä ämatä gwäjiŋ äpmoŋpäŋ Yawe iniŋ oretpäŋ yäŋkuk; Mähemna
Abraham täŋo Anutu Yawe u wäpi yäpmäŋ akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta
nadäŋ imiŋpäŋ bänep iron täŋpäŋ yäŋkehäromtak man yäŋkuko unitäŋo bureni nämo iyap

taŋkuko unita iniŋ oretat yäk. Täŋkaŋ näka imaka, nadäŋ namitak. Yawe u kädet siwoŋi
nämagut päbä nepmaŋpäŋ mähemna täŋo nägät moräktä yotken ahätat yäk.
28 Täŋpäkaŋ webe gubaŋi uwä bäräŋeŋ päŋku miŋitä yotken ahäŋpäŋ ämawebe itkuŋo u
ume terak imaka ahäŋkuko u manbiŋam kudup yäwetkuk. 29-30 Iwerirän Rebeka wanori
wäpi Laban unitä epmäget iŋamiken ba siworok keriken u yabäŋkaŋ manbiŋam yäŋkuko
u nadäŋpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ Abraham täŋo piä watä äma kamelkät ume terak ririrä yabäŋ
ahäŋkuk. 31 Yabäŋ ahäŋpäŋ iwetkuk; Anututä iron täŋ gamani gäk äbikaŋ kuna yäk.
Yotpärare gägäniken ŋo imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat
yäk.
32 Ude yäŋpäŋ äma ukät kamelniye yämagut yäpmäŋ Rebeka miŋitä yotken kuŋkuk.
Kuŋkaŋ kamel terak nanik tuŋum ketäreŋpäŋ peŋkaŋ kamelta ketem yämän naŋ ririrä
äma yarä u yot gänaŋ äroŋkumän. Äroŋpäŋ Abraham täŋo piä watä äma ukät piä ämaniye
bok äbuŋo unita kuroŋi ärutta ume gäpe gänaŋ piŋ yämiŋkuk. 33 Ude täŋkaŋ ketem peŋ
yämiŋkuŋ. Peŋ yämiŋirä Abraham täŋo piä watä ämatä yäŋkuk; Nadäŋ naminŋirä man
nadätat u yäwa tärewänkaŋ ketem kämi näŋpayäŋ yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan
ude tä yäk.
34 Yäwänä watä äma unitä yäŋkuk; Näk Abraham täŋo piä äma yäk. 35 Yawetä mähemna
Abrahamta iron pähap täŋ iminŋkuko unita tuŋum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa
ba gol moneŋ, piä äma, piä webe, kamel, doŋki ude imani. 36 Täŋpäkaŋ mähemna täŋo
webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyaŋ iminŋkuk. Bäyaŋ imän tägawänkaŋ
Abrahamtä tuŋumi kuduptagän nanakita äriwän äpmoŋ iminŋkuk. 37 Täŋpäŋ mähemnatä
mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yäŋkehärom taŋkut yäk. Ŋode täŋpen yäŋ
näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ŋoken nanik nämo yäpmäŋ
imen yäŋ näwetkuk. 38 Nanatä komeken näkŋa äbotken kuŋkaŋ nanaknata webe uken
nanikgänpäŋ kaŋ yäpmäŋ imi. Ude näwetkuk. 39 Ude näwerirän mähemna ŋode iwetkut;
Webe unitä ŋo äbäkta gäripi nämo nadäwänä jide api täŋpet? yäŋ iwetkut. 40 Ude iwerawä
kowata ŋode näwetkuk; Yawe iŋamiken it yäpmäŋ äbäk täyat unitä aŋero kubä peŋ iwet-
pewän gäkkät itpäŋ täŋkentäŋ gaminŋirän piä gamitat ŋo unitäŋo bureni api ahäwek yäŋ
näwetkuk. Gäk näkŋa kome kujat nanatä koŋken nanik nanaknata webe kubä api yäpmäŋ
imen yäŋ näwetkuk. 41 Näkŋo äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk,
yäŋkehärom täyan unita nadäwätäk nämo täŋpen yäŋ näwetkuk.
42 Täŋpäkaŋ apiŋo ume dapuriken ahäŋpäŋ Anutu ŋode iwerat; Yawe, mähemna
Abraham täŋo Anutu, piä täŋpayäŋ äbätat unita gäk täŋkentäŋ naminŋiri bureni täga
ahäwayäŋ? 43-44 Ume dapuriken ŋo irira webe gubaŋi kubätä äbäŋpäŋ ume täpuri gwet
nami näŋpayäŋ iwerapäŋ ŋode näwerän; Ŋo naŋiri kamelkayeta gwet yämayäŋ. Ude
yäwayäŋ täko webe uwä mähemna täŋo nanaki unita biŋam, Yawetä iwoyäŋkuko u yäŋ
nadäwayäŋ yäk. 45-46 Eruk, bänepnatä ude nämo yäŋtäreŋira uterakgän Rebekatä ume
käbot buramiŋ päbä ume dapuriken ahäŋpäŋ ume gwerak. Täŋirän ŋode iwerat; Ume
nami näŋpa yäŋ iwerira uterakgän ume käbot piriken nanik yäpmäŋ äpäŋpäŋ ume
gwetpäŋ näwerak; Naŋiri kamelkayeta udegän gwet yämayäŋ yäk. Ude yäŋ nadäŋä ume
gwet namän naŋira kamelta udegän gwet yämän naŋ. 47 Ude täŋpänä iwerat; Gäk netä
täŋo äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäŋo äperi yäk.
Ude näweränä epmäget iŋamiken peŋpäŋ siworok keri kukŋi kukŋi peŋ imit. 48 Ude
täŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ Yawe iniŋ orerat yäk. Bureni, mähemna täŋo Anutu Yawetä
monäni täŋo äbeki nanakita webe biŋam yäpmäkta kädet täga terak nämagutkuko unita
wäpi yäpmäŋ akut! 49 Eruk näwerut; In mähemnata nadäŋ imikinik täŋpäŋ iron täŋ imikta
nadäkaŋ ba nämo? Nämo yäŋ nadäŋpäŋä näweräkaŋ u ba u api täŋpet yäk.
50 Ude yäweränkaŋ Labankät nani Betueltä iwetkumän; Ŋowä Yawe täŋo kudän unita
nektä u ba u yänaŋi nämo yäk. 51 Rebeka iŋamkaken itak ŋo. Mähemka täŋo nanakita webe
biŋam Yawetä yäŋkuko udegän täŋpäŋ kaŋ imagut yäk. 52 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Abraham

täŋo piä watä ämatä Yawe gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkuk. 53 Ude täŋpäŋ epmäget siliwa golpäŋ
täŋpani, tek kejima Rebekata imiŋkuk. Täŋpäŋ tuŋum gwäki ärowani ätu uwä Rebeka miŋi
wanorita yämiŋkuk. 54 Yämänkaŋ Abraham täŋo piä watä äma ukät äma ätu bok äbuŋo
u ketem ume yämän naŋpäŋ ugän patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä yäwetkuk; Nepmaŋpäkaŋ
mähemnaken kwa yäk.
55 Ude yäwänä miŋi wanoritä yäŋkumän; Webe gubaŋi uwä kepma 10 ude bumik
ninkät itkaŋ kaŋ kut yäk. 56 Yäwäwä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätäwä kwa
yäk. Yawetä täga täŋ naminjirän piäna täŋo bureni ahäŋirän imata nepmäŋitkamän?
Mähemnaken nabä kätäwä kwa yäk. 57 Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubaŋi
u imagutpäŋ iwetpäŋ-nadäna yäk. 58 Ude yäŋpäŋ yäŋpewän äbäŋirän Rebeka iwet
yabäŋkumän; Gäk äma ŋokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayäŋ nadätat yäŋ
yäwetkuk. 59-60 Ei yäŋ yäwänä miŋi wanoritä Rebekakät iniken watä irani webe ba
Abraham täŋo piä watä äma ukät yepmaŋpän kunayäŋ täŋirä Rebekata kon man ŋode
iwetkumän;
O wanotnin, gäk äbot pähap täŋo miŋi täyi.
Täŋiri äbotkayetä iwaniye yäwat kireŋpäŋ kome mähemi täkot!
61 Ude iweräkaŋ Rebekakät piä webeniyetä tuŋum täŋpäŋ kamel terak ärowäkaŋ piä äma
unitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
62 Täŋpäkaŋ kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u peŋpeŋ
Negev kome päŋku it täŋkukonik. 63 Eruk kadäni kubäta bipäda itpäŋ-nadäkta piäken
kuŋkuko ittäŋgän dapun ijiŋpewän kwäpäŋ kamel äbäŋirä yabäŋkuk. 64 Täŋirän Rebekatä
udegän dapun ijiŋpewän kwäpäŋ Aisak kaŋkuk. Kaŋpäŋ kamel terak naniktä äpmoŋpäŋ
piä äma ŋode iwet yabäŋkuk; Äma piäken naniktä äbätak u netä? 65 Ude yäwänä piä
watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayäŋ yäk. Ude yäŋirän iŋami dapun peŋpipikta tek
wädäŋ pewän äroŋkuk. 66 Täŋpäŋ dubiniken ahäŋpäŋ itpäŋ piä ämanitä imaka imaka
täŋkuko u Aisak biŋam iwetkuk. 67 Iwerän tärewänkaŋ Aisaktä Rebeka imagut yäpmäŋ
miŋi Saratä yotken yäpmäŋ äroŋpäŋ webenita yäpmäŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋ iminjirän it
täŋkumänonik. Ude täŋpäŋ miŋi kumäŋirän butewaki nadäŋpeŋ kuŋatkuko u paotkuk.

25

Abraham täŋo nanakiye ätu

1 Saratä kumbänkaŋ Abraham äneŋi webe kubä yäpuk, wäpi Ketura. 2 Unitäwä nanak
ŋode bäyaŋ yepmaŋkuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. 3 Joksan uwä Seba
kenta Dedan unitäŋo nani. Täŋkaŋ Dedan uwä äma äbot ŋode täŋo orani; Asu, Letus,
Leum. 4 Täŋkaŋ Midian täŋo nanakiye ŋodetä ahäŋkuŋ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma
u kudup u Ketura täŋo oraniye.
5 Täŋpäkaŋ Abraham uwä moneŋ tuŋumi kuduptagän Aisakta biŋam buŋät iminjkuk.
6 Upäŋkaŋ kodak pen itpäŋ webeniye ätu unitäŋo nanakiyeta tuŋum ätu yämiŋpäŋ
nanakna Aisakkät nämo itneŋ yäŋpäŋ edap äbani käda yäwerän kuŋ moreŋkuŋ.

Abraham kumbuk

7-8 Abraham u it yäpmäŋ äroŋtäyon tägawaniinik täŋpäŋ obaŋ 175 ude tärewänkaŋ
kumbuk. Kumbänkaŋ äneŋkuŋ. 9 Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awaŋken
äneŋkumän. Awaŋ uwä Hit äma Soha nanaki Efron unitäŋo piä Mamre udude käda
itkuk. 10 * Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäŋ suwaŋpäŋ webeni Sara äneŋpani-kengän
äneŋkumän. 11 Täŋpäkaŋ Abraham kumäŋirän Anututä nanaki Aisakta iron pähap täŋ
iminjkuk. Aisak uwä ume awaŋ kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it
täŋkukonik.

Ismael täŋo oraniye

* **25:10:** Stt 23:3-16

12-13 Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara täŋo watä piä webe Isip nanik wäpi Haga
unitä bäyaŋ iminŋkuko unitäŋo nanakiye wäpi tawaŋ ŋode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda,
gweki Atbel, awäni Mipsam. 14-15 U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema,
Jetu, Nafis, Kedema. 16 Ismael täŋo nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäŋo oraniye
pähap ude täŋkuŋ. Äma äbot 12 unitäŋo yottabatä ittäŋ kuŋkuŋo u yotpärare wäpi udegän
yäŋ-daniŋkuŋ. 17 Eruk Ismael it yäpmäŋ äroŋtäŋgän obaŋ 137 ude täreŋirän kumbänkaŋ
äneŋkuŋ. 18 Ismael oraniye täŋo irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip
kome täŋo edaptä äbani kädatä päŋku Asiria baganiken it yäpmäŋ kuŋkuŋonik. Täŋkaŋ
Ismael oraniye täŋo äbot unitä Abraham täŋo nanakiye ätukät not nämo täŋpäŋ inigän
inigän it täŋkuŋonik.

Jekop kenta Iso täŋo manbiŋam

19-20 Täŋpäkaŋ Abraham täŋo nanaki Aisak unitäŋo manbiŋam ŋode; Aisak u obaŋ 40
ude täreŋirän Betuel täŋo äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik
Mesopotemia kome mähemi. Rebeka wanoriwä Laban.

21 Rebeka äruŋ ittäyon äpi Aisaktä webenita yäŋpäŋ Yaweken yäŋapik man yäwän
nadäŋ iminŋirän Rebekatä nanak kok itkuk. 22 Nanaki yarä nikek miŋi koki gänaŋ patkaŋ
kowat ämiwän täŋkumän. Täŋirän miŋitä yäŋkuk; Wära! Imata näkä terak ude ahäŋ
namitak? Ude nadäŋpäŋ Yawe iwet yabäŋkuk. 23 * Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuk; Äma
äbot yarä kokka gänaŋ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahäŋpäŋä ini äbot-äbot api
itneŋ. Äbot kubä täŋo kehäromitä kubä täŋo api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden
nanikta watä piä api täŋpek yäk.

24 Täŋkaŋ nanak ahäk-ahäk kadäni täŋirän eruk, gwabäyak ahäŋkumän. 25 Intäjukun
ahäŋkuko u gupi gämäni täŋkaŋ pujiŋ-pujiŋ ikek, tom pujiŋi ude bumik unita wäpi Iso yäŋ
iwetkuŋ. (Ninin man terak Iso uwä pujiŋ yot.) 26 Täŋ mäden ahäŋkukotä tuäni Iso täŋo
mämeki iŋitkaŋ ahäŋkuk, u wäpi Jekop yäŋ iwetkuŋ. (Jekop u ninin man terak mämeki
iŋirani. Täŋkaŋ Isrel naniktä man wärani yäŋkaŋ äma jop man yäwanita mämeki iŋirani
yäŋ yäwet täŋkuŋonik.)

Aisak u obaŋ 60 ude täreŋirän nanakiyat uwä ahäŋkumän.

27 Täŋpäkaŋ nanaki yarä ahäŋkumäno u tägaŋpäŋ Isotä äwanken kuŋatpäŋ tom däpmäkta
mebäri nadäŋkuk. Ude täŋirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani. 28 Täŋpäkaŋ
nani Aisak u tom ägwäri täŋo toharita gäripi nadäŋkuko unita gäripini Iso terak patkuk.
Upäŋkaŋ miŋi Rebekatä Jekopta gäripi nadäŋ iminŋkuk.

29-30 Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot ijiŋ irirän Iso bipiken naniktä
äbäŋpäŋ nakta wakiinik iŋkuŋ. Äbäŋpäŋ Jekop iwetkuk; Bäräŋeŋ, imaka gämäni ijitan
u ätu nami näŋpa. Nakta bumta nekaŋ! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yäŋ iwerani.
(Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

31 Ude iweränä Jekoptä ŋode iwetkuk; Gäk intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta
biŋam wäp u naniŋ kirewikaŋ uyaku yäk. 32 Yäwänä Isotä man kowata ŋode iwetkuk;
Eruk yäk. Wäpna biŋam unitä täŋkentäk jidewani api namek? Nämo! Nakta kumäkinik
täyat yäk. 33 * Ude yäŋirän Jekoptä iwetkuk; Naniŋ kirekta yäŋkehäromtaŋ nam! Ude
yäwänä Isotä intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta biŋamta yäŋkehärom taŋpäŋ Jekopta
iniŋ kireŋkuk. 34 Iniŋ kireŋirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni ijiŋkuko u iminŋkuk.
Imän naŋkaŋ kuŋkuk. Bureni, Isotä intäjukun ahäwani täŋo tuŋum yäpmäkta biŋam wäpi
unita nadäwän mewuni täŋkuk.

26

Aisak täŋo manbiŋam

* **25:23:** Rom 9:12 * **25:33:** Hib 12:16

1 Kadäni uken nakta jop irit äneŋi ahäŋkuk. Bianä Abraham täŋo kadäniken kubä
ahäŋkuk. Täŋ äneŋi ahätak ŋowä Aisaktä Filistia äbot täŋo intäjukun äma wäpi Abimelek,
Gera yotpärareken irirän päŋku ahäŋ imiŋkuk. 2 Täŋpakaŋ Yawetä Aisak ahäŋ imiŋpäŋ
ŋode iwetkuk; Isip komeken nämo kwen. Näkä kome kubä gäwoŋärewakaŋ uken päŋku
kaŋ it yäk. 3 * Kome uken ätu iriri näkä gäkkät itpäŋ api täŋkentäŋ gamet. Täŋkentäŋ
gamiŋpäŋ gäk ba nanakaye oraŋkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yäŋkehäromtak
man nanka Abraham iwetkuro u api täŋkehärom tawet yäk. 4 Näkä täŋpewa oraŋkayetä
nanak bäyaŋ weŋirä kunum terak guk itkaŋ ude bumta api ahäneŋ. Äbekaye oraŋkaye
äbot u terak ämawebe äbot komeni komeni kudupta iron pähap api täŋ yämet. 5 U
Abrahamtä näkŋo baga man ba jukumanna u kudup nadäŋpäŋ buramiŋ moreŋkuko
unita ude uwä api täŋpet yäk. 6 Yawetä ude iweränkaŋ Aisak Gera yotpärare uken it
yäpmäŋ äroŋkuk.

7 * Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk täŋirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk.
Webena yäŋ yäwetta umuntaŋkuk. Man bureni yäwawä ŋo naniktä Rebeka iŋami dapun
säkgämän u kaŋgärip täŋpäŋ näk api nutneŋ yäŋ nadäŋkuk. 8 Eruk uken kadäni käroŋi
ittäŋgän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät täŋoret täŋirän Abimelek, Piristia
täŋo intäjukun ämatä ini yotken itkaŋ dapun pärewat täŋpäŋ yabäŋkuk. 9 Yabäŋpäŋ Aisak
yäŋpewän äbäŋirän iwetkuk; Nadätat! Rebeka u webeka yäk. U wanotna yäŋ imata
yäŋkun? Yäŋirän Aisaktä yäŋkuk; Bureni, näk Rebeka iŋami dapun täga u kaŋpäŋ nutneŋ
yäŋ nadäŋpäŋ ude yäŋkut yäk. 10 Yäŋirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap täŋkun
yäk. Ämanaye kubätä webeka Rebekakät patkumän yäwänä momi pähap nintä terak
pätek yäk. 11 Ude yäŋpäŋ ämawebeniye ŋode yäwetkuk; Kubätä äma ŋo ba webenita imaka
waki kubä täŋ yämayäŋ täko uwä kumäk-kumäkta biŋam api täŋpek yäk.

12 Täŋpakaŋ Aisaktä kome uken ketem piä täŋkuk. Täŋirän Yawetä iron täŋ imiŋirän
obaŋ ugän ketem bumtainik ahäŋ imiŋkuŋ. 13-14 Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä
ämaniye ahäŋ bumbum täŋirä tuŋum äma pähap täŋkuk. Ude täŋirän Filistia ämatä kaŋpäŋ
nadäwäwak täŋ imiŋkuŋ. 15 Nadäwäwak täŋ imiŋpäŋ ume awaŋ bian nani Abrahamtä
itkaŋ piä ämaniye yäwerän äneŋpani u Filistia ämatä kome äneŋi kudup yejämbuŋ.

16 Ude täŋirä Abimelektä Aisak ŋode iwetkuk; Gäk nin nirepmitpäŋ äma kehäromi
nikek itan unita nipmaŋpeŋ kome kubäken ku yäk. 17 Ude yäwänkaŋ Aisak Gera kome
pipiyäwani pähapken äpmoŋpäŋ yottaba täŋpäŋ kome uken kadäni käroŋi bumik itkuk.
18 Täŋpakaŋ ume awaŋ Abrahamtä irirän äneŋpani Filistia ämatä Abraham kumäŋirän
yejämbuŋo u äneŋi äneŋtäŋ kuŋkuk. Ude täŋpäŋ ume awaŋ unitäŋo wäpi wäpi nanitä
yäwani udegän yäŋtäŋ kuŋkuk. 19 Täŋ Aisak täŋo piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi
kubä kome äneŋpäŋ kaŋ-ahäŋkuŋ. 20 Kaŋ-ahäŋirä Gera kome täŋo sipsip watä ämatä Aisak
täŋo sipsip watä ämakät yäŋawätpäŋ yäŋkuŋ; Ume ŋo nin täŋo yäk. Yäŋawätkuŋo unita
Aisaktä ume awaŋ uwä wäpi Esek yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yäŋawät-
awät.) 21 Ude täŋirä äneŋi ume awaŋ kubä änekgän täŋkuŋopäŋ unita äneŋi yäŋawätgän
täŋkuŋ. Äneŋi yäŋawätgän täŋkuŋo unita wäpi Sitna yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Sitna
u iwan täktäk.) 22 Ude täŋirä kome u peŋpeŋ päŋku ume awaŋ äneŋi kubä äneŋkuk. Ume
unita man nämo ahäŋkuk. Man nämo ahäwänpäŋ Aisaktä yäŋkuk; Yawetä kome taŋi ŋo
naminŋirän nanak bäyaŋ weŋpäŋ api itne yäŋ yäŋpäŋ ume awaŋ u wäpi Kome Taŋi yäŋ
iwetkuk.

23 Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päŋku ahäŋkuk. 24 Päŋku ahäŋirän
bipani ugän Yawetä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Näk nanka Abraham täŋo Anutu. Näk gäkkät
api itdero unita nämo umuntäwen yäk. Piä ämana Abrahamta yäŋpäŋ näk gäkkät itkaŋ
täŋkentäŋ gamiŋpäŋ äbekaye oraŋkaye mäyap api pewa ahäneŋ. 25 Yawetä ude iwerirän

* **26:3:** Stt 22:16-18 * **26:7:** Stt 12:13, 20:2

Aisaktä mobä bukä kubä täŋpäŋ Yawe iniŋ oretkuk. Ude täŋpäŋ yottaba kome uken
täŋirän piä ämaniyetä ume awaŋ kubä äneŋkuŋ.

Aisak Abimelekkät bänep kubägän täŋkumän

26 * Kadäni kubäken kome uken nanik täŋo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma
wäpi Ahusat ba komi ämaniye täŋo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä
äbä Aisak ahäŋ iminjkuŋ. 27 Ahäŋ iminjirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbäkaŋ? Iwan
täŋ naminjpäŋ näwat kireŋpewä kome ŋoken äburopäŋ imata äbäkaŋ? 28-29 Ude yäwänä
Gera naniktä yäŋkuŋ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakinik täŋkumäŋo unita bämopninken
yäŋkehäromtak man kubä peŋpäŋ gäkkät bänep kubägän tänayäŋ nadäkamäŋ yäk. Nintä
gäka waki kubä nämo täŋ gaminjpäŋ bätaki terak gepmanapäŋ ŋoken äbun. Äbäŋiri Yawetä
täŋkentäŋ gaminjkuk. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täŋ nimenta bänep kubägän kaŋ
täna yäk.
30 Ude yäŋirä Aisaktä äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämän naŋkuŋ. 31 Naŋpäŋ patkuŋo
yäŋewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuŋo u yäŋkehäromtak man yäŋkuŋ. Ude
täŋkaŋ Aisaktä bänep kwini terak yepmaŋpän kuŋkuŋ. 32 Eruk, edap ugän Aisak täŋo
piä ämaniye äbä ume awaŋ äneŋkuŋo unita Aisak biŋam ŋode iwetkuŋ; Nin ume kaŋ-
ahäkamäŋ yäŋ iwetkuŋ. 33 Iwerirä ume awaŋ unitäŋo wäpi Seba yäŋ iwetkuk. Unita
yotpärare unitäŋo wäpi Beseba yäŋ iwetkuŋo unitä pen itak. (Ninin man terak Beseba
u Yäŋkehäromtak Man.)
34 Täŋpäkaŋ Iso obaŋ 40 ude täreŋirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäŋo äperi Judit
webenita yäpuk. Täŋpäŋ Hit nanik kubä wäpi Elon unitäŋo äperi Basemat u bok yäpuk.
35 Täŋpäkaŋ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täŋ yämiŋirän bänepitä
jägämi pähap nadäk täŋkumänonik.

27

Jekoptä nani täŋikŋat-pewän kon man iminjkuk

1 Täŋpäkaŋ Aisak u it yäpmäŋ äroŋpäŋ äma tägawani täŋpäŋ dapuri waŋirän imaka
imaka ket nämo yabäŋkuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yäŋpewän äbänpäŋ
Nanakna! yäŋ yäwänä Näk ŋo yäŋ iwetkuk. 2 Iweränä nani Aisaktä iwetkuk; Nadätan?
Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani täŋpäŋ kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat.
3 Unita äpa kuwek yäpmäŋ päŋku bipiken tom kubä kaŋ ut nam. 4 Utpäŋä ketem näkŋa
gäripi nadäk täyat ude kaŋ ijiŋ nami näŋpa. Naŋ paotpäŋä näk nämo kumäŋkaŋ kon
manna kaŋ gäwera tärewän yäk. 5-6 Eruk Aisak nanaki Isokät man yäŋpäŋ-nadäk ude
täŋirän Rebekatä juku peŋpäŋ nadäŋkuk. Nadäŋpäŋä Iso tomta bipiken kuŋirän Rebekatä
nanaki Jekop iwetkuk; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ŋode iwerirän nadätat yäk. 7 Gäk tom
kubä yäpmäŋ päbä ketem gäripi nikek ijiŋ naminjiri Yawe inamiken kon manna gäwetkaŋ
kaŋ kumba yäŋ iwetak. 8 Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadäŋpäŋä
burami. 9 Gäk ŋodetä kuŋkaŋ meme gubaŋi säkgämän yarä yäpmäŋ äbi. Yäpmäŋ äbäŋiri
nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u ijiŋ imayäŋ yäk. 10 Ijiŋ imakaŋ yäpmäŋ nankaken
yäpmäŋ ärowipäŋ naŋkaŋä gäkpäŋ kon mani gäwetkaŋ kaŋ kumbän yäk.
11 Ude iwerirän Jekoptä miŋi Rebeka iwetkuk; Ude täga upäŋkaŋ Iso u pujiŋ yot, nähä
dudumi yäk. 12 Nanatä nepmäŋitpäŋ nadäwektagän yäk. Ude täŋpero uwä gäk täŋikŋarani
äma yäŋ näwetpäŋ kon manta kowata tagwän man näwerek yäk. 13 Yäŋirän miŋitä
iwetkuk; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kaŋ ärowän yäk. Gähäwä
manna buraminjpäŋ imaka unita gäwetat u päŋku yäpmäŋ äbi yäk. 14 Ude iweränkaŋ Jekop
päŋku meme yäpmäŋpäŋ miŋita iminjkuk. Imänkaŋä miŋitä ketem nanitä gäripi nadäk
täŋkuko ude ijiŋ iminjkuk. 15 Ude täŋkaŋ nanaki tuäni täŋo tek täga kubä eŋi gänaŋ itkuko
u yäpmäŋpäŋ Jekopta täŋ iminjkuk. 16 Täŋ iminjpäŋ tom däpuko unitäŋo pujiŋi yäpmäŋpäŋ

* **26:26:** Stt 21:22

keri kotäki dudumi uwä uwäk täŋkuk. 17 Uwäk täŋ iminŋpäŋä tom ba käräga gäripi nikek
ijiŋkuko u iminŋkuk. 18 Imänkaŋ ketem u yäpmäŋkaŋ naniken kuŋpäŋ iwetkuk; Nan yäk.
Yäwänä iwetkuk; Nanakna, gäk netä? 19 Yäwänä Jekoptä nani iwetkuk; Näk nanaka
tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täŋ moretat. Gäk akuŋpäŋ itkaŋ ketem yäpmäŋ äbätat
ŋo naŋkaŋ kon man näwet yäk.
20 Yäwänä Aisaktä nanaki iwetkuk; Nanakna, jide täŋpäŋ tom u bäräŋekinik kaŋ-
ahätan? Yäwänä ŋode iwetkuk; Yawe, gäkŋo Anutu unitä näwoŋärewänkaŋ kaŋ-ahätat yäk.
21 Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nanakna, äbikaŋ gäk nanakna Iso yäŋ siwoŋi nadäkta
gepmäŋit nadäwa. 22 Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuŋirän iŋit nadäŋkuk. Iŋit
nadäŋpäŋ yäŋkuk; Manka kotäk nadäŋira Jekop täŋo man kotäk bumik täyak upäŋkaŋ
ketka gepmäŋitpäŋ nadäwa Iso täŋo bumik täyak yäk.
23 Ude yäŋpäŋ keri Iso täŋo bumik pujiŋi nikek yäŋ nadäŋpäŋ nämo kaŋkuko unita kon
imayäŋ nadäŋpäŋ yäŋyabäk ŋode täŋkuk; 24 Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä
yäŋkuk; Näk ubayäŋ. 25 Näk ubayäŋ yäŋ yäwänä nanitä iwetkuk; Nanakna, tom ketem
ijiwani u yäpmäŋ äbi naŋpäŋä kon manna gäwerayäŋ yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem
u yäpmäŋpäŋ imän naŋkuk. Täŋpäŋ wain ume bok imän naŋkuk. 26 Naŋ paotpäŋä nani
Aisaktä ŋode iwetkuk; Nanakna, dubinaken äbäŋpäŋ bumumnaken neŋpäŋ naniŋ oret
yäk. 27 * Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuŋpäŋ iniŋ oretpäŋ nani bumumiken iŋkuk.
Täŋirän teki käbäŋ nadäŋpäŋ kon man ŋode iwetkuk;
Nanakna täŋo gupi käbäŋ u äwan täŋo käbäŋ bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nikek
peŋkuko u bumik yäk.
28 Anututä guk näburum ba kome täŋo gakŋi gaminŋirän säguom ba wain ahäŋ bumbum
täkot.
29 * Äma komeni komenitä oraŋ gaminŋpäŋ piä täŋ gamik täkot.
Täŋirä notkayeta intäjukun täŋ yämisi.
Ba meŋka täŋo äbotken naniktä oraŋ gamik täkot.
Täŋkaŋ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.
Ba kubätä ganiŋ orerirän kowata udegän ahäŋ imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yäŋkaŋ butewaki man iwetkuk

30 Aisaktä Jekop kon man ude iweränkaŋ Jekoptä nani mäden täŋ iminŋirän uterakgän
tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. 31 Äbäŋpäŋ ketem gäripi nikek Jekoptä ijiŋkuko udegän
ijiŋpäŋ naniken yäpmäŋ äbäŋpäŋ iwetkuk; Nan, akuŋpäŋ itkaŋ ketem yäpmäŋ äbätat ŋo
naŋpäŋ kon manka näwet yäk. 32 Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk
nanaka tuäka Iso yäŋ iwetkuk. 33 Iwerirän Aisaktä bärom pähap täŋpäŋ yäŋkuk; Netä unitä
tom utpäŋ ijiŋ päbä namän nat? Gäk api äbäŋiri tom ketem u naŋpäŋ kon manna iwera
tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmäŋtak, jopi nämo api täŋpek yäk.
34 Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpäŋ jäpi nadäŋkaŋ nani iwetkuk; Nan! Kon
manka näka udegän näwet yäk. 35 Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yäŋnäkŋatpäŋ kon manna
gäka biŋam u gomägarak yäk. 36 * Ude iweränä Isotä yäŋkuk; Wa! Wäpi Jekop yäŋ iwerani
uku ubayäŋ! Kadäni yarä yäŋnäkŋarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täŋo tuŋum
yäpmäkta biŋam wäp uwä nomägatkuk yäk. Täŋpäkaŋ apiŋowä nana täŋo kon man näka
namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Näka biŋam kon man kubä itak ba
nämo?
37 Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täŋ imiro uterak monäkatä
intäjukun api täŋ gamek. Ba noriye kuduptagäntä watä piä api täŋ imineŋ. Ba säguom
ba wain umetä ahäŋ bumbum api täŋ imineŋ. Unita nanakna, jide täŋpäŋ imaka de
nanikpäŋ gamet? 38 * Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako
uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yäŋpäŋ konäm kähän yäŋpäŋ kotkuk.

---

* **27:27:** Hib 11:20 * **27:29:** Stt 12:3 * **27:36:** Stt 25:29-34 * **27:38:** Hib 12:17

39 * Konäm korirän Aisaktä iwetkuk;
Guk näburumtä nämo api täŋkentäŋ gamek.
Ba kome gakŋi nämoken api kuŋaren.
40 * Bureni, gäk ämik täŋpäŋ ketem api kaŋ-ahäwen.
Täŋkaŋ gäk monäkata watä piä api täŋ imen.
Upäŋkaŋ gäk piä täŋ imikta gaŋani nadäŋpäŋä ärowani täŋ imiŋpäŋ kaŋumuntaŋ api kwen.
41 Täŋpäkaŋ Isowä nanitä kon mani Jekopta imiŋkuko unita yäŋpäŋ kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk. Täŋpäŋ bänepitä ŋode nadäŋkuk; Nana täŋo kumäk-kumäki keräp täyak.
Kumäŋirän butewaki nadäwa täreŋirän monäna Jekop kumäŋ-kumäŋ api uret yäk.
42 Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yäŋkuko u biŋam nadäŋpäŋä Jekop yäŋpewän
äbänkaŋ ŋode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata däpmäŋ tärekta
nadäŋpäŋ gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadäŋpeŋ kuŋatak yäk. 43 Unita nanakna, gäk akumaŋ
ämetpeŋ wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwat.
44 Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täŋo kokwawak u kaŋ bam tawän. 45 Bam
taŋirän imaka täŋ iminkuno unita täŋguŋ taŋirän man pewakaŋ kaŋ äbi. Imata kepma
kubägän tabäŋ äwaräkuk täŋira nanaknayat bok paotdeŋ?

Jekop ämetpeŋ kuŋkuk

46 Täŋpäkaŋ Rebekatä äpi Aisak ŋode iwetkuk; Yäke! Näk Iso täŋo webeniyat Hit äbotken
nanik unita bitnäkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ŋo nanik, Hit webe udewani kubä
yäpeko uwä kaŋ kumba yäŋ api nadäwet!

28

1 Rebekatä man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yäŋpewän päbä kon man äneŋi
iwetpäŋ man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk Kenan kome ŋo nanik webe kubä nämoinik
yäpen yäk. 2 Unita akumaŋ Mesopotemia komeken meŋka täŋo nani Betuel uken ku.
Uken meŋka täŋo wanori Laban unitäŋo äperi kubä webekata kaŋ yäpmäŋ. 3 Ude täŋiri
Anutu Kehäromi Mähemitä täŋkentäŋ gaminŋirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye
mäyap ahäŋirä gäk äbot mäyap täŋo nani ude isi. 4 * Anututä Abraham täŋkentäŋ iminkuko
gäk ba äbekaye oraŋkaye udegän täŋkentäŋ taminŋirän kome ŋo kaŋ kore. Kome ŋowä
Anututä Abrahamta ininŋ kireŋkuko upäŋkaŋ apiŋo gäk kome mähem bureni nämo, äbani
ude itan. 5 Man ude yäŋpäŋ Aisaktä Jekop tewän yäpmäŋ Mesopotemia komeken äwäŋi
Labanken kuŋkuk. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäŋo nanaki ba Rebeka
wanori, Jekop kenta Iso täŋo miŋi u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

6-7 Täŋpäkaŋ Isotä biŋam ŋode nadäŋkuk; Nantä Jekop kon man iwetpäŋ Kenan webe
yäpmäkta yäjiwätpäŋ webe yäpmäkta Mesopotemia komeken kukta peŋ iwetkuk. Biŋam
ude nadäŋpäŋ pen ŋode nadäkgän täŋkuk; Peŋ iwerirän Jekoptä miŋi nani täŋo man
buraminŋpäŋ Mesopotemia komeken kuŋkuk. 8 Isotä biŋam ude nadäŋpäŋ bänepiken
ŋode nadäŋkuk; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämo täk
täyak yäŋ nadäŋkuk. 9 Ude nadäŋpäŋ päŋku Abraham nanaki kubä Ismael unitäŋo äperi
kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täŋo wanori u webenita yäpuk. Yäpmäŋpäŋ webeniyat
itkumänkengän tewän yaräkubä täŋkuŋ.

Jekoptä kunum täŋo terak kaŋkuk

10 Täŋpäkaŋ Jekoptä Beseba kome peŋpeŋ Haran yotpärareken kuŋkuk. 11 Kuŋtäyon
edap äpmoŋirän kädet bämopiken däpmon pärayäŋ täŋkuk. Kome uken mobä mäyap itkuŋo
u kubä yäpmäŋpäŋ kunowäta peŋpäŋ patkuk. 12 * Patpäŋ däpmonken, terak kubä moräki
kome terak, moräki kunum gänaŋ yäputpäŋ irän kaŋkuk. Terak u terak Anutu täŋo

* **27:39:** Hib 11:20 * **27:40:** Stt 36:8; 2Kin 8:20 * **28:4:** Stt 17:4-8 * **28:12:** Jon 1:51

aŋerotä äroŋ äpäŋ täŋirä yabäŋkuk. 13 * Ude täŋirä Yawetä terak moräkiken unu itkaŋ yäŋkuk; Näk Yawe, oraŋka Abraham ba nanka Aisak täŋo Anutu. Kome pätan ŋo gäk ba äbotkayeta api taniŋ kirewet. 14 * Äbotkayetä ahäŋ bumbum täŋtäko kome terak keŋkeŋ jiraŋ pätkaŋ ude api ahäneŋ. Täŋpäŋ kome kukŋi kukŋi umude ba unude api toknеŋ yäpmäŋ kuneŋ. Täŋirä gäk ba äbekaye oraŋkaye terak ämawebe komeni komeni u kuduptagänta iron pähap api täŋ yämet. 15 Nadätan? Näk gäkkät itkaŋ kome kuŋarayäŋ täno udegän watäni api it gamet. Täŋpäŋ gämagut yäpmäŋ äbäŋira kome ŋoken äneŋi api äben. Näk nämo gepmaŋpäŋ gäkkät irira imaka imaka api gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro u api ahäŋ morewek yäŋ iwetkuk.

16 Ude iweränkaŋ Jekoptä akuŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Wära! Näk jop pätat yäŋ nadäropäŋ Yawetä kome ŋo it-inik täyak yäk. 17 Ude nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Kome ŋo umuri-inik. Bureni-inik, ŋowä Anutu täŋo irit kome. Eruk kunum täŋo yäma ŋo yäk.

18 Eruk kome yäŋeŋburu taŋirän Jekop akuŋpäŋ mobä kunowäta peŋ patkuko u yäpmäŋ akuŋpäŋ kämi kaŋpäŋ nadäkta käroŋ yäputkuk. Täŋpäŋ Anututa biŋam täkta olip gakŋi umeni piŋ ibatkuk. 19 Gakŋi piŋ ibatpäŋä kome u wäpi kodaki Betel yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täŋo yot.) Kome unitäŋo wäpi biani Lus yäŋ iwerani.

20-21 Ude täŋpäŋ Jekoptä ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Anutu gäkä näkkät itkaŋ kädet kuŋarayäŋ täro uken nabäŋ näwatpäŋ ketem ba tek pewi ahäŋ naminŋirän nanatä yotken äneŋi säkgämän äbäŋpäŋä eruk Yawe gäka näkŋo Anutu yäŋ api nadäŋ gamet. 22 Eruk mobä yäputat ŋonitä Anutu ganiŋoret bägup api irek yäk. Täŋkaŋ imaka imaka namayäŋ täyan u kuduptagän yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki gäka api gamik täŋpet yäk.

29

Jekop äwäŋi Labanken ahäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Jekop kuŋtäŋgän ämawebe edap äbani käda itkuŋken uken ahäŋkuk. 2 Ahäŋpäŋ dapuri ijiwän kwäpäŋ ume awaŋ kubä kaŋkuk. Uken sipsip äbot yaräkubä yabäŋkuk. Kome mähemitä awaŋ uken yawakiye yepmäŋ towik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ume awaŋ unitäŋo meni mobä pähap kubäpäŋ täŋpipiwani. 3 Mähemiyetä sipsipta ume gwet yäminayäŋ nadäŋpäŋä mobä uwä kireŋ täbot-pewä kuŋirän ume gwetpäŋ sipsip yepmäŋ towik täŋkuŋonik. Yepmäŋ towiŋ moreŋpäŋä mobä u yäpmäŋpäŋ äneŋi komeniken täŋpipik täŋkuŋonik. 4 Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ŋode yäwet yabäŋkuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuŋ; Nin Haran nanik yäk. 5 Ude iwerirä yäwet yabäŋkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkaŋ? Yäwänä Ei, u nadäkamäŋ yäk. 6 Nadäkamäŋ yäŋ iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuŋ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäŋ äbätak udu käyan? 7 Ude yäwäwä Jekoptä yäŋkuk; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. Ŋo kepma yäk. Unita ume gwetpäŋ yepmäŋ towiŋpäŋ yämagut yäpmäŋ ketemi näŋpaniken äneŋi yepmanaŋi yäk. 8 Ude yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo. Yawak äbot äbäŋ morewäkaŋ uyaku ume awaŋ meni täŋpipiwani mobä kireŋ täbotpena kuŋirän sipsip kudup ume yepmäŋ towinayäŋ yäk.

9 Man ude yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä Reseltä nani täŋo sipsip yämagut yäpmäŋ äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. 10 Eruk, Jekop Reseltä äwäŋi Laban täŋo sipsip yämagut yäpmäŋ äbäŋirän kaŋpäŋ päŋku awaŋ meni täŋo mobä kireŋ täbotkuk. Mobä kireŋ täbot-pewän kuŋirän Laban täŋo sipsip ume yepmäŋ towiŋkuk. 11 Ude täŋpäŋ Jekoptä Resel bumumiken iŋpäŋ konäm bumta kotkuk. 12 Konäm ude kotpäŋ itkaŋ Resel iwetkuk; Näk nanka täŋo nägät moräk, Rebeka täŋo nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuŋpäŋ nani manbiŋam u iwetkuk.

13 Päŋku iweränä Labantä wanori täŋo nanaki Jekop unitäŋo biŋam nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku bäyaŋ imiŋpäŋ bumumiken iŋkuk. Täŋpäŋ imagut yäpmäŋ yoriken äroŋkuk.

---

* **28:13:** Stt 13:14-15 * **28:14:** Stt 12:3, 22:18

Äro itkaŋ Jekoptä manbiŋam kuduptagän Laban iwetkuk. 14 Iwet morewänä Labantä
iwetkuk; Bureni, gäk näkŋo nägät moräkna yäk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk; 15 Gäk nägät moräkna itan upäŋkaŋ
imata piä jop api täŋ naminŋ iren? Gwäki jide yäpayäŋ nadätan? 16 Täŋpäkaŋ Laban
äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel. 17 Lea u dapuri waki. Täŋ Resel uwä
iŋami dapun säkgämän, gäripi nikek. 18 Jekoptä Reselta gäripiinik nadäŋkuko unita äwäŋi
iwetkuk; Näk obaŋ 7 ude piä täŋ gaminŋira äpetka wenäka Resel u kaŋ nam yäk.
19 Ude iweränä äwäŋitä yäŋkuk; Täga yäk. Äma kudupita iminŋira waki täŋpek. Gäka
gamayäŋ täro uyaku täga api täŋpek yäk. Unita näkkät ŋo kaŋ itda. 20 Ude yäŋirän
Jekoptä Reselta nadäŋpäŋ obaŋ 7 äwäŋita piä täŋ iminŋ yäpmäŋ äroŋkuk. Upäŋkaŋ
Reselta gäripi nadäŋkuko unita obaŋ 7 unita nadäŋirän kepma yarägän bumik täŋkuk.
21 Eruk obaŋ 7 täreŋirän Jekoptä äwäŋi iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel
namikaŋ kuŋatkäda yäk. 22 Ude yäwänä Labantä äŋnak-äŋnak pähap täŋkaŋ kome mähem
kuduptagän yämagutkuk. 23 Äŋnak-äŋnak pähap täŋkaŋ bipani ugän Labantä äperi moki
Lea uwä Jekopken tewänkaŋ bok patkumän. 24 (Labantä piä watä webe Silpa Leata piä
watä täŋ imikta iminŋkuk.)
25 Eruk patkumäno yäŋeŋirän Jekoptä Lea kaŋpäŋ kikŋutkuk. Kaŋpäŋ äwäŋi Laban
päŋku iwetkuk; Ai, ima kudän täŋ namitan? Näk Reselta nadäŋpäŋ piä täŋ gaminŋkut yäk.
Imata ŋode täŋnäkŋatan? 26 Yäwänä iwetkuk; Kome ŋo nanik täŋo kädet uwä moki jop
irirän wenänitä jukun äma yäpnaŋi nämo yäk. 27 Unita gäk mokikät kuŋarirän yanäpi täŋo
oretoret äŋnak-äŋnak kepma 7 ude täreŋirän wenäni api gamet yäk. Upäŋkaŋ webe unita
gwäki uwä äneŋi obaŋ 7 ude piä kaŋ täŋ nam yäk. 28 Labantä Jekop ude iwetkuko udegän
täŋkuk. Leakät yanäpi täŋkumäno unitäŋo oretoret äŋnak-äŋnak täreŋirän Labantä äperi
Resel webenita iminŋkuk. 29 Täŋpäŋ Reselta watä epän täŋ imikta webe kubä wäpi Bilha
iminŋkuk. 30 Täŋkaŋ Jekop Reselkät patpäŋ unita gäripi nadäŋkuko u webeni Lea pengän
yäpuko unita nadäŋkuko u irepmitkuk. Täŋpäkaŋ Jekop Labanta piä täŋ iminŋ yäpmäŋ
äroŋirän obaŋ äneŋi 7 ude täreŋkuk.

Jekop nanakiye ahäŋkuŋ

31 Täŋpäkaŋ Yawe Jekoptä Leata gäripi nämo nadäŋ iminŋirän kaŋpäŋä Lea nanak
bäyakta nadäŋ iminŋirän Resel äruŋ itkuk. 32 Täŋpäŋ Leatä nanak kok itpäŋ bäyaŋkuko
u wäpi Ruben yäŋ iwetkuk. Ŋode nadäŋpäŋ Ruben yäŋ iwetkuk; Anututä butewakina
kaŋpäŋ nadäk täŋpäŋ täŋkentäŋ namitak yäk. Nanak bäyaŋ imitat unita äpnatä gäripi
bureni käwep api nadäŋ namek yäk. 33 Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ äroŋpäŋ äneŋi nanak
kubäkät bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Äpnatä gaŋani nadäŋ naminŋirän Anututä nadäŋ
naminŋpäŋ äneŋi nanak kubä ŋo namitak yäk. Mebäri unita wäpi Simeon yäŋ iwetkuk.
34 Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ äroŋpäŋä äneŋi nanak kok itpäŋ kubä bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, näk
nanak yaräkubä bäyaŋ imitat unita äpnatä näka gäripi bureni api nadäwek yäk. Mebäri
unita wäpi Livai yäŋ iwetkuk. 35 Täŋpäŋ äneŋi it yäpmäŋ äroŋtäŋgän nanak kok itpäŋ
bäyaŋpäŋä yäŋkuk; Apiŋo Anutu iniŋ oretat yäk. Ude yäŋpäŋ wäpi Juda yäŋ iwetkuk.
Täŋkaŋ äneŋi nanak kubä bäräŋeŋ nämo bäyaŋkuk.

30

1 Täŋpäkaŋ Resel äruŋ itpäŋ Jekopta nanak kubä nämo bäyaŋ iminŋkuk. Iniken mebäri
ude nadäŋpäŋ moki Leata nadäwäwak täŋ iminŋpäŋ Jekop ŋode iwetkuk; Näka nanak kubä
kaŋ nam! Nämo namiwä api kumbet yäk. 2 Ude yäŋirän Jekoptä jäpi nadäŋ iminŋpäŋ
iwetkuk; Anututä nadäŋ gaminŋpäŋ nanak nämo gaminŋirän näkä u irepmitpäŋ nanak täga
gamet? 3 Ude iweränä Reseltä yäŋkuk; Ŋo watä piä webena Bilha. Ukät patpäŋ nanak
bäyaŋirän näka biŋam täŋpänkaŋ nanak täŋo miŋi kaŋ ahäwa yäk. 4 Reseltä ude yäŋpäŋ piä

watä webe Bilha imän Jekopkät patkumän. 5 Patkumäno Bilhatä nanak kok itpäŋ Jekopta
nanak kubä bäyaŋ imiŋkuk. 6 Bäyaŋirän Reseltä yäŋkuk; Anututä täŋkentäŋ namikta
nadäwän tägawäpäŋ manna nadäŋpäŋ nanak kubä namitak yäk. Mebäri unita wäpi Dan
yäŋ iwetkuk. 7 Täŋpäkaŋ Resel täŋo watä piä webe äneŋi nanak kok itpäŋ Jekopta nanak
kubä bäyaŋirän yarä ude täŋkuk. 8 Täŋkaŋ Reseltä yäŋkuk; Moknakät ämiŋtäŋgän eruk
irepmitat uba yäk. Ude yäŋpäŋ nanak wäpi Naptali yäŋ iwetkuk.

9 Täŋpäkaŋ Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yäŋ nadäŋpäŋä watä piä webeni
Silpa Jekop webenita iniŋ kireŋkuk. 10 Iniŋ kirewänkaŋ Silpatä Jekopta nanak kubä
bäyaŋ imiŋkuk. 11 Bäyaŋ imiŋirän Lea wisikna yäŋ nadäŋpäŋ wäpi Gat yäŋ iwetkuk.
12 Eruk, it yäpmäŋ äroŋpäŋ Silpatä Jekopta äneŋi nanak kubä bäyaŋirän yarä ude täŋkuk.
13 Täŋirän Leatä ŋode yäŋkuk; Näk bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret täŋpani
yäŋ api näwetneŋ yäk. Ude yäŋpäŋ nanak u wäpi Ase yäŋ iwetkuk.

14 Täŋpäkaŋ wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täŋo nanaki tuäni Rubentä
piäken kuŋkaŋ päya pähäm nanak itta näŋpani u ätu yabäŋ ahäŋkuk. Yabäŋ ahäŋpäŋ
yäpmäŋkaŋ miŋi Leaken yäpmäŋ kuŋkuk. Yäpmäŋ päŋku imänkaŋ Reseltä u kaŋpäŋ
Lea iwetkuk; Ai, päya pähäm nanak itta näŋpani nanakatä yäpmäŋ äbuko u ätu täga
namayäŋ? 15 Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomägatkuno unita nadäwi pidäm tawänpäŋ
päya pähäm nanak itta näŋpani nanaknatä yäpmäŋ äbuko u imaka, nomägarayäŋ täyan?
Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya pähäm yäpmäŋ gamiŋkuko u namiwä apiŋo bipani
gäk äpnakät täga patdayäŋ yäk. Ude yäwänä Leatä nadäŋ imiŋkuk.

16 Nadäŋ imiŋpäŋä bipäda Jekop piäken naniktä äbäŋirän Leatä päŋku kädet miŋin ahäŋ
imiŋpäŋ iwetkuk; Apiŋo gäk näkkät pätdayäŋ yäk. Nanakna täŋo päya pähäm nanak
itta näŋpani upäŋ gäk suwatat yäk. Yäwänkaŋ bipani uken bok patkumän. 17 Täŋpäkaŋ
Anututä Lea nadäŋ imiŋirän nanak kok itpäŋ Jekopta nanak kubä bäyaŋ imiŋirän
nanakiye 5 ude itkuŋ. 18 Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Näk watä piä webena äpnata imiŋkuro unita
kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yäŋpäŋ nanak u iniken man terak wäpi
Isaka yäŋ iwetkuk.

19 Eruk ude täŋkaŋ it yäpmäŋ äroŋirän Leatä nanak kok itpäŋ Jekopta nanak kubä bäyaŋ
imiŋirän nanakiye 6 ude itkuŋ. 20 Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Anututä iron täga täŋ naminirän
äpnata nanak 6 ude bäyaŋ imiŋkut yäk. Unita näk api oraŋ namek yäk. Ude yäŋpäŋ nanak
u iniken man terak wäpi Sebulun yäŋ iwetkuk. 21 Eruk it yäpmäŋ äroŋtäŋgän äperi kubä
bäyaŋkuko u wäpi Daina yäŋ iwetkuk.

22 Ude ahäŋ moreŋirä Anutu Reseltä yäŋapik man yäŋkuko u nadäŋ imiŋirän äruŋ
iranitä nanak kok itkuk. 23 Nanak kok itpäŋä nanak kubä bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Äruŋ itpäŋ
mäyäk nadäŋkuro uwä Anututä nomägatak yäk. 24 Eruk, Anututä nanak äneŋi kubä kaŋ
namän! yäŋ yäŋpäŋ nanak u wäpi Josep yäŋ iwetkuk.

Jekop tuŋum äma täŋkuk

25 Reseltä Josep bäyawänkaŋ Jekoptä äwäŋi Laban iwetkuk; Komenaken kwayäŋ
nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk. 26 Webenayat nanaknayeta nadäŋpäŋ watä piä täŋ
gamiŋkuro unita naniŋ kirewipäŋ yämagut yäpmäŋ kwa yäk. Piä jide täŋ gamiŋkuro uwä
gäkŋa nadätan yäk. 27 Ude iweränä äwäŋitä iwetkuk; Ude nämo. Ŋode gäwera nadäsi. Näk
kären ŋode kaŋkut; Yawetä gäka yäŋpäŋ iron taŋi täŋ naminkuk. 28 Unita piäka täŋo gwäki
ude nami yäŋ nadäŋpäŋ yäwikaŋ api gamet yäk. 29 Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Näk piä taŋi
täŋ gamiŋkuro u kaŋpäŋ nadätan? Gäkŋo bulimakau sipsip yabäŋ yäwarira jide ahäŋkuŋo
u gäkŋa nadätan yäk. 30 Näkä nämo äbutken ähan yarägän bumik itkuŋopäŋ apiŋowä ahäŋ
bumbum täŋ gamikaŋ. Näk piä täŋ gamiŋira Yawetä gäk täŋkentäŋ gamiŋ yäpmäŋ äbätak
yäk. Unita kadäni ŋoken näkŋaken äbotnayeta piä täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämayäŋ nadätat.

31 Ude yäwänä äwäŋitä iwetkuk; Unita kowata jide api täŋ gamet? Ude yäwänä Jekoptä
iwetkuk; Gäk imaka kubä nämo namen yäk. Näk bänepnaken man pätak u gäwera nadäŋiri

täga täŋpeko uwä gäkŋo sipsip meme äneŋi watäni api iret yäk. 32 Uwä ŋode; Näk apiŋo
tom äbori äbori yabäŋpäŋ sipsip kudäri ba yäput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba
meme nanaki yäput-toroktorok ikek u kudup yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän yepmaŋpayäŋ yäk.
Tom yarägän udewanita piä täŋ gamik täyat unitäŋo gwäki api yäpet yäk. 33 Ude täŋira
kudän siwoŋi täyak ba siwoŋi nämo täyak yäŋ täga api kaŋpäŋ nadäwen. Gäk piä täk täyat
unitäŋo gwäki siwoŋi yäpmäŋtak yäŋ kaŋpäŋ nadäwayäŋ äbäŋpäŋä meme yäput-toroktorok
ikek nämo, ba sipsip nanaki kubiri nämo, näkŋo äbotken irirä yabäŋpäŋ kubota täyak yäŋ
kaŋ nadäk tä yäk.
34 Ude yäwänä äwäŋitä yäŋkuk; Yäyan u täga. Ude kaŋ ahäwän yäk. 35 Ude yäŋpäŋ
äwäŋi Labantä kepma ugän meme ämani jaum ba yäput-toroktorok ikek, meme webeni
yäput-toroktorok ikek ba pujiŋi bämop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup
nanakiyetä watäni itneŋta yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. 36 Ude täŋpäŋ Jekop peŋpeŋ
kepma yaräkubä udeta kuŋtäŋgän kome ban kubäken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ u irirän Jekoptä
äwäŋi täŋo meme sipsip ätuta watäni itkuk.
37 Eruk Jekoptä päya mebäri yaräkubä unitäŋo karäni kodaki tokätpäŋ gupi uken-uken
tätuŋ äyäŋutkuk. Uken-uken tätuwänkaŋ bänepi paki kwawak ahäŋpäŋ kudän ikek täŋkuŋ.
38-39 Täŋpäŋ päya karäni tätuŋkuko u yäpmäŋpäŋ sipsip memetä u kaŋkaŋ ume kaŋ naŋput
yäŋpäŋ ume näŋpaniken peŋkuk. Eruk sipsip memetä webeniye yäwatnayäŋ äbäŋpäŋä
ume naŋpäŋ päya karänitä iŋamiken irirän webeni yäwaräntäk täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ nanak
bäyaŋkuŋo u päya karäni udewanigän kudän-kudän nikek ahäŋkuŋ. 40 Nanak ahäŋkuŋo
u yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän yepmaŋkuk. Yepmaŋpäŋä sipsip meme biani uwä Laban
täŋo sipsip meme kudän-kudän nikek itkuŋ käda ukäda kowat yabäwän täŋput yäŋpäŋ
yepmaŋpän itkuŋ. Ude täŋpäŋ sipsip meme inita yäwani yäpmäŋpäŋ inigän yepmaŋkuk.
Ude täŋpäŋ yepmaŋpän Laban täŋo inigän inita yäwani inigän itkuŋ. 41 Kadäni kadäni
meme sipsip gupi tägatä iniken täŋirä Jekoptä päya karäni ukeŋo äneŋi yäpmäŋpäŋ ume
näŋpaniken peŋkuk. Ude täŋirän meme sipsip päya karäni u kaŋkaŋ webeni yäwaräntäk
täŋkuŋonik. 42 Upäŋkaŋ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak
täŋkukonik. Ude täŋirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkuŋ. Meme sipsip gupi
tägatäga u Jekop täŋo biŋamgän täŋkuŋ. 43 Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän Jekoptä tuŋum äma
täŋkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doŋki nikek itkuk.

31

Jekoptä äwäŋi Laban kaŋumuntaŋ metäŋpeŋ kuŋkuk

1 Jekoptä kädet ude täŋ yäpmäŋ äbäŋtäyon Laban täŋo nanakiyetä kaŋpäŋ yäŋkuŋ;
Jekoptä nan täŋikŋatpäŋ nan täŋo tuŋum kudup yäyomägatak. Tuŋum äma täyak uwä nan
täŋo tuŋum terak täyak yäk. Man ude yäŋirä Jekoptä nadäŋkuk. 2 Täŋpäŋ ŋode imaka
kaŋpäŋ nadäŋkuk; Äwo apiŋo not säkgämän nämo täŋ namik täyak uwä bian nämo täŋ
namik täŋkukopäŋ udewä täyak yäk. 3 Ude nadäŋirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneŋi
äyäŋutpeŋ nankaye nägät moräkkayetä kome kujatken kaŋ ku! Kuŋiri watä api it gamet
yäk.
4 Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ŋode yäwetkuk;
Näk tom epänaken kuŋira ek ätu itkaŋ kaŋ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpäŋ kuŋirän
ätu itkaŋä yarä uwä päŋku ahäŋ imiŋkumän. 5 Ahäŋ imänä yäwetkuk; Näk ŋode käyat
yäk. Nanjek u bian not täŋ naminpäŋ kuŋatkuko udegän apiŋo nämo täŋ namitak.
Upäŋkaŋ nana täŋo Anututä näk täŋkentäŋ namik täyak yäk. 6 Näk nanjekta watä piä
kehäromi täkinik täŋ yäpmäŋ äbäk täyat u nadäkamän, ei yäŋ? 7 Ude täk täyat upäŋkaŋ
nanjektä piä täŋ imik täyat unitäŋo gwäki namikta yäŋnäkŋat yäpmäŋ äbäŋirän kadäni
10 täreŋkuk. Upäŋkaŋ nanjektä waki ude täŋ namayäŋ täŋirän Anututä ukätpipik ŋode
täŋ imik täŋkukonik; 8 Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kaŋ yäpmäŋ yäŋ
näwerirän eruk Anututä nadäŋirän tom miŋitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyaŋkuŋ.

Täŋ tom gwärärek kudän ikek gäkŋata yäpmäŋ yäŋ näwerirän eruk Anututä nadäŋirän tom miŋitä nanaki gwärärek kudän nikekgän bäyaŋkuŋ yäk. 9 Ude täŋ yäpmäŋ äbätäŋgän Anututä nanjek täŋo tom kudup yomägatpäŋ näkŋata biŋam naniŋ kireŋkuk yäk.

10 Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täŋirä däpmonken ŋode täŋkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuŋo uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk. 11 Täŋpäŋ Anutu täŋo aŋerotä däpmonken ŋode näwetkuk; Jekop! yäk. Jekop yäŋ yäwänä Itat ŋo yäŋ iniŋ yäŋkut. 12 Yäwawä näwetkuk; U yabä! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkaŋ u yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikekgän yäk. Äwäŋka Labantä yäŋgäkŋat yäpmäŋ äbuko u kak täyat unita nadäŋira udewä ahäkaŋ yäk. 13 * Täŋpäŋ nadätan? Gäk Betel komeken näka yäŋpäŋ mobä änok kubä buŋätkaŋ olip gakŋi uterak piŋ ibatpäŋ yäŋkehäromtak man yäŋkun. Eruk, kome uken iriri ahäŋ gaminjkuro uwä Anutu näk ŋo yäk. Unita akuŋkaŋ äyäŋutpeŋ kome kujatkaken kaŋ ku yäk. Man ude näwetkuk.

14 Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämo nadäkamäk yäk. Nekta biŋam tuŋum kubä nämo iwoyäŋ niminjkuk. 15 Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moneŋ yäpmäkta niniŋ kireŋkuk. Upäŋkaŋ moneŋ yäpuko uwä kudup naŋkuko unita imata ŋo itde? 16 Ude yäŋpäŋ yäŋkumän; Anututä nannek täŋo tuŋum kuduptagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biŋam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kaŋ tä yäk.

17 Ude yäwänä Jekop komeniken äneŋi kukta tuŋum täŋpäŋ webeniye nanakiye kamel terak yepmaŋkuk. 18 Ude täŋpäŋ sipsip, bulimakau, tuŋum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirän ahäŋ iminjkuŋo u yäpmäŋpäŋ Kenan komeken nani Aisaktä itkukken kwa yäŋpeŋ kuŋkuk.

19 Akumaŋ kunayäŋ täŋkuŋo kadäni uken tuŋum ŋode täŋkuŋ; Labantä sipsip pujiŋi madäwa yäŋkaŋ kuŋirän Resel nanitä yotken äroŋpäŋ nani täŋo äboriyeta watä irani yäwik kubo täŋpäŋ yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. 20 Täŋ Jekoptäwä äwäŋi Laban, Aramtä äbotken nanik u täŋikŋatpeŋ nämo iwerän nadäŋirän kuŋkuk. 21 Eruk tuŋum ude täŋ paotpäŋä tuŋumi kuduptagän kobet täŋ yäpmäŋ Yufretis ume weŋpeŋ Gileat pom käda kuŋkuŋ.

Labantä Jekop iwat yäpmäŋ kuŋkuk

22 Jekop kuŋirän kepma yaräkubä tärewänkaŋ Jekoptä metäŋpeŋ kuŋkuko unita manbiŋam Laban iwetkuŋ. 23-25 Eruk manbiŋam u nadäŋpäŋä ämaniye yämaguränkaŋ Jekop iwat yäpmäŋ kuŋtäyon kepma 7 tärewänkaŋ Gireat pom Jekoptä ahäŋpäŋ yottaba täŋpäŋ itkuko u ahäkta keräp taŋkuŋ. Uken ahäŋpäŋ Laban ba ämaniye yottaba täŋpäŋ patkuŋ. Parirä Anututä Laban däpmonken ŋode iwetkuk; Laban! Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä! yäk.

26 Patkuŋo yäŋewänkaŋ Labantä Jekop ahäŋ iminjpäŋä iwetkuk; Ima kudän täŋ namitan? Imata jop täŋnäkŋatpäŋ iwan täŋ gamapäŋ bumik äpetnayat nomägatpäŋ yäpmäŋ äbätan? 27 Yäŋahäŋpäŋ näwetkuno uyaku kap teŋpäŋ gepmana yäpmäŋ äbim yäk. 28 Näk äpetnayat oranaye nämo yäniŋ orerira yämagut yäpmäŋ äbän. Gäk guŋ kudän tän yäk. 29 Näk gäk gutnaŋipäŋ nanka täŋo Anututä bipani däpmonken ŋode näwetpäŋ naniŋ bitnäk; Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä yäŋ näwetkuk. 30 Gäk komekata nadäwätäk täŋpäŋ ämetpeŋ äbäno uwä täga upäŋkaŋ näkŋo äbotnayeta watä irani yäwik imata kubo täŋpäŋ yäpmäŋ äbän?

31 Ude yäŋirän Jekoptä Laban man kowata ŋode iwetkuk; Gäka umuntaŋkuro uwä ŋodeta; Gäkä äpetkayat nomägaren yäŋ yäŋpäŋ unita nämo gäwetkaŋ äbämäŋ yäk. 32 Upäŋkaŋ itkamäŋ ŋo kubätä yäkken yäwikka u kaŋ-ahäwayäŋ täno uwä äma ba webe u kumäkta biŋam täŋpän. Ämaniye iŋamiken tuŋum päke yäpmäŋ kuŋatat ŋo gäkŋata biŋam

* **31:13:** Stt 28:18-22

kubä kaŋpäŋä kaŋ yäpmäŋ yäk. Jekop uwä webeni Reseltä yäwik kubo täŋkuko u nämo nadäŋkaŋ man kehäromi u yäŋkuk.

33 Eruk, Laban Jekoptä yottaba gänaŋ äroŋpäŋ yäwik ukeŋonita kawän wawäpäŋ,
Leatä yottaba gänaŋ äroŋpäŋ udegän kawän waŋkuŋ. Täŋpäŋ piä watä webe yarä
unitä yottaba gänaŋ udegän kawän waŋkuŋ. Ude täŋkaŋ kumaŋ Reseltä yottaba gänaŋ
äroŋkuk. 34 Reseltä yäwik kubo täŋkuko ukeŋo kamel täŋo yäk tuŋum pewani u gänaŋ
käbop daiŋkukopäŋ uterak maŋirirän Labantä yottaba u gänaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ.
35 Ude täŋkaŋ Reseltä nani iwetkuk; Nana, gäk näka kokwawak nadäweno. Näk täga
nämo akwayäŋ. Webetä nininken käyäm ahäŋ namitak unita täga nämo akwayäŋ yäk.
Iweränkaŋ nanitä päŋku yot kudup gänaŋ yäwikta wäyäkŋewän waŋkuŋ.

36 Ude täŋirän Jekoptä koki wawäpäŋ Laban ŋode kaŋ yäŋkuk; Oi! Näk waki jide täŋ
gaminjkuro unita tom bumik nurayäŋ näwarän täyan? 37 Gäkä näkŋo tuŋum päke ŋo
yabäwi tärekaŋ. Unita gäkä imaka kubä gäkŋopäŋ näk ba äbotnaye ŋo bämopninken käyan
u täŋpäwä notniye täŋo iŋamiken kwawak pewipäŋ kaŋkaŋ nek täŋo mebäri kaŋ yäpmäŋ
daniwut! 38 Näk gäka watä piä täŋ gaminjira obaŋ 20 ude täreŋkuk. Kadäni u bämopiken
gäkŋo yäwakaye watäni ket irira sipsip ba meme nanaki kubä nämo dätdät maŋkuŋ. Ba
gäkŋo sipsip äbotken nanik sipsip ämani kubä nämo utpäŋ naŋkut yäk. 39 Ba tom ägwäritä
gäkŋo sipsip yewa gänaŋ äroŋpäŋ sipsip kubä utpäŋ naŋpänä näkŋakenpäŋ komenita
peŋ gaminjkut. Täŋkaŋ kepma ba bipani kubäta gäkŋo sipsip kubä kubo täŋkuŋo unita
komenita näkŋakenpäŋ gamikta näwet täŋkunonik. 40 Näk gäkŋo sipsipta watä irira edaptä
bumta nek täŋkukonik. Bipaniwä mänit nadäŋpäŋ däpmon säkgämän nämo pat täŋkuronik
yäk. 41 Näk komi piä ude gäka obaŋ 20 täŋkut. Obaŋ 14 äpetkayatta nadäŋpäŋ watä piä täŋ
gaminjkut. Ba obaŋ 6 äneŋi tom ätu näka biŋam täneŋta watäni it gaminjkut. Täŋpäŋ kadäni
u bämopiken piä täŋ gaminjkuro unitäŋo gwäki namikta täŋnäkŋariri kadäni 10 ude täŋkuk.
42 Gäk ude täŋ naminjkuno upäŋkaŋ nana täŋo Anututä näka watä it naminjkuk. Anutu
uwä orana Abraham ba nana Aisak unitäŋo Anutu pähap. Anututä näka watä nämo itkuk
yäwänä jopinik nepmaŋpi äbätet. Upäŋkaŋ Anututä butewaki terak komi piä täŋ yäpmäŋ
äburo u kaŋpäŋ imaka kubä näka nämo täŋ namenta däpmonken man kehäromi gäwetkuko
u yäk.

Laban Jekopkät bänep kubägän täŋkumän

43 Jekoptä man ude yäwänä Labantä iwetkuk; Webekayat ŋowä äpetnayat, ba nanakaye
ŋowä näkŋaken äbeknaye oranaye. Ba tom kuduptagän päke ŋo u imaka, näkŋakengän.
Imaka kuduptagän iŋamnaken itkaŋ ŋowä näkŋakengän. Upäŋkaŋ apiŋowä jide täŋpäŋ
äpetnayat ba äbeknaye oranaye äneŋi yäpet? U täga nämo. 44 Unita nek bänep kubägän täda
yäk. Täŋpäŋ bänep kubägän täkamäk ŋonita nämo guŋ tädeŋta mobä änok kubä ŋo peda
yäk.

45 Man ude yäwänkaŋ Jekoptä mobä käroŋi kubä yäpmäŋpäŋ siwoŋ yäputkuk.
46 Täŋpäŋä noriye yäwet-pewän mobä u dubiniken mobä ätukät buŋätkuŋ. Ude täŋpäŋä
mobä änok u dubiniken ketem naŋkuŋ. 47 Täŋpäkaŋ Labantä mobä änok peŋkumäno
iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yäŋ iwetkuk. Täŋpäŋ Jekop uwä
iniken Hibru man terak wäpi Galet yäŋ iwetkuk. (Ninin man terak “nämo guŋtakta”.)

48 Täŋpäŋ Labantä Mobä änok pekamäk ŋo kaŋpäŋ bänep kubägän täkamäk unita
nämo api guŋ täde yäŋ Jekop iwetkuko mebäri unita mobä änok unitäŋo wäpi Galet yäŋ
iwetkumän. 49 Täŋä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man ŋode yäŋkuko
unita; Yawetä gäk gäkŋagän, näk näkŋagän kuŋaritda nek nibäŋpäŋ nadäwän. 50 Täŋpäkaŋ
Labantä Jekop äneŋi kubä ŋode iwetkuk; Gäk äpetnayatta gaŋani nadäŋpäŋ komi yämeno,
ba näkä nämo nadäŋira webe kodaki ätu yäpeno uwä ŋodeta ket nadäwen; Anutu nibätak
yäŋ nadäwen yäk. 51-52 Mobä käroŋi yäputat ŋo ba mobä änok bämopnekken peyat ŋo ka!
Ŋowä kaŋpeŋ kuŋatpäŋä bänep kubägän täkamäk ŋonita nämo api guŋ täde yäk. Näk ŋo

irepmitpäŋ nämo guret. Gäk udegän, ŋo irepmitpäŋ nämo nuren. 53 Täŋpäŋ gäk ba näk
bänep kubägän täkamäk ŋopäŋ irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täŋo Anutu
unitä kowata kaŋ nimän yäk.
Ude yäwänkaŋ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuŋarani unitäŋo wäpi terak
yäŋkehärom taŋkuk. 54 Täŋpäŋ Anutu iniŋ oretta pom terak äroŋpäŋ gupe ijiŋ ima yäŋpäŋ
tom kubä utpäŋ ijiŋ imiŋkuk. Ude täŋpäŋ äboriyekät ketem bok näna yäŋkaŋ yämagutkuk.
Yämaguränpäŋ ketem naŋkaŋ pom terak ini ugän patkuŋ. 55 Patkuŋo yäŋewänä Laban
akuŋpäŋ äperiyat, oraniye äbekiye yeŋpäŋ yäniŋ oretpäŋ kon man yäwetkaŋ komeniken
äyäŋutpeŋ kuŋkuk.

32

Jekop tuäni Iso kaŋ-ahäŋkuk

1 Eruk Jekop kome u peŋpeŋ kuŋirän Anutu täŋo aŋero ätutä kädet miŋin ahäŋ imiŋkuŋ.
2 Ahäŋ imiŋirä yabäŋpäŋä nadäŋkuk; Wa! Ŋowä Anutu täŋo äbot yäk. Ude yäŋpäŋ unita
kome u wäpi Mahanaim yäŋ iwetkuk.
3 Kadäni uken Jekop täŋo tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Ireirän Jekoptä
tuäna uken itak yäŋ nadäŋpäŋ watä äma yäwet-pewän intäjukun kuŋkuŋ. 4 Kunayäŋ täŋirä
yäwetkuk; In ekänina Iso ŋode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ŋode yäyak; Näk
kome ban päŋku äwäŋnek Labankät kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbut. 5 It yäpmäŋ äbäŋkä
sipsip, bulimakau, doŋki, watä ämawebe it namikaŋ. Unita ekänina, gäk not täŋ nam yäŋ
nadäŋpäŋ manbiŋam ŋo gäka pewa ärekaŋ yäk. Jekoptä manbiŋam ude pewän kuŋkuŋ.
6 Watä piä ämaniyetä manbiŋam ude yäpmäŋ kuŋkuŋotä äneŋi äyäŋutpeŋ äbäŋpäŋ Jekop
ŋode iwetkuŋ; Nin tuäka Iso kaŋ-ahäŋkumäŋ yäk. Unitä gäk gabäŋ ahäwayäŋ nadäŋpäŋ
ämaniye 400 yämagurän äbäŋ itkaŋ yäk. 7 Ude iweräkaŋ Jekop umun pähap nadäŋpäŋ
nadäwätäk täŋkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmäŋ daniŋpewän
äbot yarä täŋkuŋ. 8 U ŋode nadäŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuk; Isotä äbäŋpäŋ änok kubä nidäpänä
änok kubätä api ämetpeŋ kuneŋ yäk.
9 Ude nadäŋpäŋ Jekoptä Anutu yäŋapik man terak ŋode iwetkuk; O Anutu, orana
Abrahamkät nana Aisak täŋo Anutu! Gäk ŋode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye
itkaŋken äyäŋutpeŋ kuŋiri api täŋkentäŋ gamet. Man ude näwetkun. 10 Näk piä ämaka täga
nämo upäŋkaŋ nadäŋ namikinik täŋpäŋ bänep iron täŋ namiŋ yäpmäŋ äbäk täyan. Bianä
ähottaba-gänpäŋ yäpmäŋkaŋ Jodan ume weŋpeŋ kuŋkut. Apiŋowä näk äbot taŋi yarä ŋo
nikek äbätat yäk. 11 Unita gäk täŋkentäŋ naminiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbäŋpäŋ
näkŋa ba nanak nädaminŋi nidäpek yäŋpäŋ umuntäyat yäk. 12 * Gäk bian ŋode näwetkuno
äneŋi nadäsi; Näk bänep täga nadäŋ gaminpäŋ nanakaye pewa gwägu pomiken mobä
jiraŋ mäyap, daninaŋi nämo itkaŋ ude api ahäneŋ. Ude näwetkun yäk.
13 Eruk, patkuko yäŋewänä Jekoptä akuŋpäŋ tuäni Iso iron imikta tuŋumi päke uken
nanik ätu iwoyäŋ imiŋkuk. Tuŋum ironta iwoyäŋ imiŋkuko uwä ŋode; 14-15 Meme webeni
200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nikek 30, bulimakau
webeni 40, ämani 10, doŋki webeni 20, ämani 10 ude iwoyäŋ imiŋkuk. 16 Iwoyäŋ imiŋpäŋä
memeta watä äma kubä peŋkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, doŋkita
kubä. Ude yepmaŋpäŋ watä äma u ŋode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden
täwarayäŋ. Upäŋkaŋ änok kubägän kuneŋo. Banban kut yäk.
17-18 Eruk kunayäŋ täŋirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayäŋ täŋkuko u iwetkuk; Gäk
kuŋiri tuäna Isotä gabäŋ ahäŋpäŋ gäwet yabäk ŋode api täŋpek; In netä täŋo watä äma? De
kukaŋ? Tom äbot ŋo mähemi netä? yäŋ gäwerirän ŋode kaŋ iwet; Ŋowä watä ämaka Jekop,
unitäŋo yäk. Tom äbot ŋo ekänini gäka iron täkta pewän äbäkaŋ. Täŋkaŋ monäka mäden
näwatak yäŋ kaŋ iwet.

---

* **32:12:** Stt 22:17

19-20 Ude iwetkaŋä piä watä äma mäden kunayäŋ täŋkuŋo u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ŋode yäwetkuk; In Iso kaŋ-ahäŋpäŋä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kaŋ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yäŋ ude iwetneŋ yäk. Täŋpäkaŋ Jekoptä ŋode nadäŋkuk; Näk tom äbot ŋo ironta intäjukun pewa kuŋirä tuäna Iso näka bänep waki nadätak u peŋpäŋ kowat kawän täŋpäŋä not käwep täŋ namek yäk. 21 Ude nadäŋpäŋ tom äbot ukeŋo intäjukun pewän kuŋirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täŋkumän

22 Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuŋpäŋ webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmäŋ päŋku Jabok ume pipiyäwaniken weŋkuŋ. 23 Weŋpeŋ kuŋ moreŋirä Jekoptä tuŋumi päke u kudup ume ani kukŋi udude pewän kuŋkuŋ. 24 * Pewän kuŋ moreŋirä ume ani kukŋi ŋo käda inigän itkuk. U ririän äma kubätä ahäŋ imänkaŋ ämiŋtäkon kome yäŋeŋburu-buru täŋkuk. 25 Ämiŋtäŋgän äma Jekop ahäŋ imiŋkuko u Jekop täŋo kehäromini täga nämo yäpmäŋ äpayäŋ yäŋ nadäŋpäŋ keritä Jekop jopänikengän iŋirirän jopäni jok tädotkuk. 26 Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yäŋewayäŋ täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ŋode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikaŋ uyaku gabä kätäwayäŋ yäk.

27 Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yäŋ iwetkuk. 28 * Jekop yäŋ iweränä äma unitä yäŋkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiŋpäŋ gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop peŋpäŋ wäpka kodaki Isrel yäŋ gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiŋkumän) 29 * Wäpi kodaki Isrel yäŋ iweränä Jekoptä yäŋkuk; Eruk, gäkŋo wäpka täga näwerayäŋ? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayäŋ yäyan? Ude yäŋpäŋ kon man kubä iwetpeŋ kuŋkuk.

30 Kuŋirän Jekoptä nadäŋkuk; Wära! Näk Anutu iŋami dapun karo unita nutnaŋipäŋ nabäŋ orerak yäk. Näk Anutu iŋami dapun kat yäŋ nadäŋkuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yäŋ iwetkuk. 31 Täŋpäŋ tamimaŋ edap dapuri abäŋirän Jekop Peniel kome u peŋpeŋ kuŋkuk. Peŋpeŋ kuŋkukopäŋkaŋ kuroŋ säkgämän nämo yeŋtäŋ kuŋkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täŋäro päreŋtäŋ kuŋkuk.

32 Täŋpäkaŋ mebäri unita kadäni ukentä päbä apiŋo Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkaŋ, Jekop jopänikengän iŋirirän jopäni jok tädotkuko unita.

33

Jekop tuäni Isokät abä peroŋkumän

1 Eruk Jekop täŋäro päreŋtäŋ kuŋtäŋgän Iso, ämaniye 400 udekät äbäŋirä yabäŋkuk. Eruk yabäŋpäŋ Jekoptä nanakiye yäpmäŋ daniŋpäŋ webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiŋkuk. 2 Ude täŋpäŋ watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmaŋpän kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmaŋpän kuŋkuŋ. Yepmaŋpän kuŋirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmaŋpän kuŋkumän. 3 Tuŋum ude täŋpäŋ ini intäjukuninik kuŋirän iwatkuŋ. Intäjukuninik päŋku tuäni kaŋkaŋ oraŋ imikta kadäni 7 ude iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ patkaŋ akuk täŋtäŋ kuŋkuk.

4 Täŋtäŋ kuŋirän tuäni Isotä kaŋpäŋä bäräŋeŋ äbä bäyaŋ iminpäŋ iŋpäŋ iniŋ oretkuk. Ude täŋpänkaŋ konäm kotkumän. 5 Täŋpäŋ Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabäŋpäŋ Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ŋo netäŋo? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka näka iron täŋ naminŋirän imaka päke yabätan ŋo ahäŋ naminŋkuŋ. 6 Ude yäwänkaŋ watä webe yarä u nanakiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Iso dubiniken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋkuŋ. 7 Täŋirä Lea nanakiyekät äbäŋpäŋ udegän täŋkuŋ. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbäŋpäŋ udegän gukut imäpmok täŋkumän.

---

* **32:24:** Hos 12:3-4 * **32:28:** Stt 35:10 * **32:29:** Het 13:17-18

8 Täŋirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmäŋ äbäŋirä yabäro u imata? Yäŋirän
Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadäŋ nami yäŋpäŋ pewa äbäŋo u! yäk.
9 Ude iweränä Isotä yäŋkuk; Monäna waki! Näkŋo tuŋum mäyapinik it namikaŋ unita
tuŋum u gäkŋata yäpmäŋsi! 10 Yäwänä Jekoptä yäŋkuk; Ude nämo! Gäk bänep paki
nadäŋ naminŋpäŋä tuŋum gamitat u gäkŋata biŋam yäpmäŋ yäk. Gäk gabäŋpäŋ tägagämän
nadätat. Gäk not täŋ namitan unita iŋamka gabäŋira Anutu iŋami bumik täyak yäk.
11 Ude yäŋpäŋ äneŋi gwäk pimiŋpäŋ iwetgän täŋkuk; Tuŋum gamiro u gäkŋata yäpmäŋ
yäk. Anututä täŋkentäŋ naminŋirän imaka täpuri kubäta nämo wäyäkŋek täyat. Ude peŋ
iwettäyon Isotä tuŋum u yäpuk.
12 Yäpmäŋpäŋ Isotä yäŋkuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuŋira näwarut yäk. 13 Yäwänä
Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräŋeŋ kukta kehäromini nämo.
Ba sipsip bulimakau nanakiye nikek unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräŋeŋ jide täŋpäŋ
kuneŋ? Bäräŋeŋ kuŋpäŋä nanakiye kuduptagän kumneŋ yäk. 14 Unita gäkä jukun Idom
kome päŋku ninta itsämäŋiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin kwikinik äreŋpäŋ api
gabäŋ ahäne. 15 Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täŋkentäŋ tamikta ämanaye ätu gäkken
yepmaŋpakaŋ tämagut yäpmäŋ kunayäŋ yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron taŋi täyan
upäŋkaŋ man yäyan ude nämo. Jop waki, näka bänep täga nadäŋpeŋ kweno uwä täga yäk.
16 Eruk man yäwän tärewänpäŋ Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneŋi
kuŋkuk. 17 Idom kome kuŋkukopäŋ Jekop uwä Sukot komeken päŋku itkuk. Kome uken
inita yottaba kubä täŋit, tomta yottaba ätu täŋit täŋkuk. Päŋku yottaba täŋpäŋ itkuko
unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yäŋ iwetkuŋ. 18 Eruk, Mesopotemia kome
peŋpeŋ äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmäŋ kuŋtäŋgän eruk akumaŋ päŋku Kenan
kome Sekem täŋo yotpärare wäpi Salem uken ahäŋpäŋ u dubiniken kome yäpmäŋpäŋ
itkuk. 19 * Kome yäpmäŋpäŋ itkuko unitäŋo mähemitä kome gwäkita siliwa moneŋta
iwetkuk. Iwerä udegän yämiŋkuk. Kome mähemi uwä Hamo täŋo nanakiye. Hamo uwä
Sekem täŋo nani. 20 Täŋpäkaŋ Jekop kome uken mobä bukä kubä täŋpäŋ Anutu iniŋ
oretta tom uterak däpmäŋpäŋ ijik täŋkukonik. Ude täŋkaŋ wäpi “Anutu, Isrel täŋo Anutu”
yäŋ iwetkuk. Iniken man terak wäpi “El, Elohe Isrel” yäŋ iwetkuk.

34

Sekemtä Daina iwarän täŋkuk

1 Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik
ätukät itpäŋ-nadäk täŋpayäŋ kuŋkuk. 2 Kuŋirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u
kaŋgärip täŋpäŋ iwarän täŋpäŋ iŋitpäŋ waki täŋ iminŋkuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä
Hivitä äbotken nanik, kome unitäŋo intäjukun äma itkuk. 3 Täŋpäkaŋ Sekemtä Daina waki
täŋ iminŋpäŋä eruk webe unita gäripi nadäŋpäŋ näkŋata kaŋ yäpa yäŋkaŋ man gäripi nikek
ätu iwetkuk. 4 Ude täŋpäŋ päŋku nani Hamo ŋode iwetkuk; Nan! Webe gubaŋ ŋo näka
biŋam yäpmäŋ nam yäk.
5 Täŋpäkaŋ Sekemtä Daina waki täŋ iminŋkuko manbiŋam u Jekoptä nadäŋkaŋ
itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuŋ moreŋkuŋo unita ini äbäkaŋ manbiŋam u
yäwera yäŋpäŋ itsämbuk. 6 Nanakiyeta itsämäŋ irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko
Jekopkät man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkumän. 7 Man nämo yäŋtäreŋirän Daina wanoriye tom
piäken naniktä yoriken äbäŋpäŋ biŋam u nadäŋkuŋ. Sekemtä Daina waki täŋ iminŋkuk
yäŋ nadäŋpäŋ Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täŋ nimitak yäŋ nadäŋkuŋ. Imaka tänaŋi
nämopäŋ täŋkuko unita bänepi utpäŋ kokwawak taŋi pähap nadäŋkuŋ.
8-9 Kokwawak nadäŋ irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ŋode yäwetkuk; Nanakna Sekem
uwä äpetka yäpmäkta gäripiinik nadätak yäk. Iniken gärip u iwatpäŋ gäwet yabätat yäk.
Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägän pedayäŋ tämäko uyaku

* **33:19:** Jos 24:32; Jon 4:5

kämiwä nanakniye äpetniye kowat wapiwän täga api täneŋ. 10 Kowat wapiwän täŋpäŋ in
nintä komeken ŋo penta kaŋ itna yäk. Ude täŋpäŋ itkaŋ intä ninken tuŋum suwaŋ naminŋ
gaminŋ täga api täne yäk. Ba nintäŋo kome ätu imaka, injinta täga api yäpneŋ.

11 Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ŋode yäwetkuk;
Intä ei yäŋ yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänayäŋ täŋo ugänpäŋ api tamet yäk.
12 Ba moneŋ udepäŋ nimi yäŋ näweräwä täga api tamet yäk. Upäŋkaŋ webe ŋo iwoyäŋ
naminŋirä näka biŋam ude täŋpän yäk. 13 Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyetä Wanot-
ninta imaka mäyäk ikek täŋ iminŋkuko unita jop yäŋ-yäkŋatna yäŋpäŋ Sekemkät nani ŋode
yäwetkuŋ; 14 Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga
nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk. 15 Upäŋkaŋ in äma kuduptagän gupjin
moräk madäŋpäŋ nin bumik äworeneŋo uyaku täga api nadäŋ tamine yäk. 16 Nintä kädet
pekamäŋ u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän täŋpäŋ äbot kubägän ude itkaŋ
kowat wapiwän täga api täŋ yäpmäŋ kune. 17 Täŋ gupjin moräk madäkta täwetkamäŋ u
nämo täŋpäwä nin kome ŋo peŋpäŋ wanotnin u yäŋikŋat yäpmäŋ api kune yäk.

18 Ude yäŋirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägaŋkuŋ. 19 Nadäwän tägawäpäŋ
Sekem Jekop äperi yäpmäkta gäripiinik nadäŋkuko unita man Jekop nanakiyetä yäwetkuŋo
u bäräŋeŋ buraminŋkuk. (Sekemtawä iniken äboriyetä nadäwä ärowani täk täŋkuŋ.) 20 Eruk,
Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täŋo käbeyä komeken päŋku äma uken nanikkät
käbeyä täŋpäŋ man ŋode yäwetkumän; 21 Nadäkaŋ? Jekopkät äboriye uwä ämawebe täga.
Ba komenin imaka, taŋi unita nadäŋ yäminŋitna kome ŋo yäpmäŋpäŋ itkaŋ suwaŋ naminŋ
gaminŋ täŋit kowat wapiwän täŋpäŋ api täk täne yäk. 22 Upäŋkaŋ nintä täkinik täŋput yäŋ
nadäkaŋ uwä ämani nin kuduptagän gupnin moräk madänero uyaku penta ŋogän itta täga
api nadäneŋ. 23 Täŋkaŋ äbot kubägän itpäŋ sipsip, bulimakau ba tuŋumi päke u ninta
biŋam api täneŋo unita penta kaŋ itna yäŋ nadäŋ yämina! 24 Ude yäweränä yotpärare u
nanik ämawebe kuduptagäntä Sekem yanani täŋo man unita nadäwä tägaŋkuŋ. Nadäwä
tägawäpäŋ ämani kuduptagän gupi moräk madäŋkuŋ.

25-26 Eruk, gupi moräk madäŋkuŋo kepma yaräkubä ude täreŋirän unitäŋo komi nämo
paorirä Daina wanoriyat, Simeon kenta Livai, yarä unitä ämik täkta päip yäpmäŋpäŋ
käbop peŋkaŋ äma täga dapun jop täŋyäkŋatkaŋ yotpärare u kuŋatkumäno u naniktä
yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋkuŋ. Yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋirä Simeon kenta Livai ämik
pewän ahäŋkuŋ. Ämik täŋpäŋ Sekem yanani ba ämaniye kudup kumäŋ-kumäŋ däpumän.
Däpmäŋpäŋ Daina Sekemtä yäpukopäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkumän. 27 Ude täŋpeŋ kuŋirän
noriye ätu mäden yäwatkuŋo unitäwä wanori waki täŋ iminŋkuko unita kowata däpmäŋ
tärekta yotpärare u kuŋpäŋ äma däpumäno u yapmittäŋ kuŋpäŋ tuŋum tägatäga inita
koreŋkuŋ. 28-29 Uwä sipsip, bulimakau, doŋki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatäga
yori gänaŋ ba piäniken itkuŋo u kuduptagän poriŋkuŋ.

30 Ude täŋirän nani Jekoptä biŋam nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ Simeon kenta Livai yäwetkuk;
Wa! Ek ämawebe ŋo nanik iŋamiken näk wäpna täŋpän wakaŋ yäk. Ektä ude täŋirän
Kenantä äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kuduptagän näka gaŋani pähap
api nadäŋ naminеŋ. Näkä äbotken äma mäyap nämo ŋo unita äma äbori äbori unitä yäŋ-
akuŋpäŋä nin nädaminŋi-nani kumän api nidäpneŋ yäk. 31 Nanitä ude yäwerirän nanakiyat
unitä Jekop kowata man ŋode iwetkumän; Umun man täga niwetan upäŋkaŋ wanotnin
kubokäret webe bumik waki täŋ iminŋkuko u täga nadätan ba?

35

Jekop Betel komeken äneŋi kuŋkuk

1 * Kome uken ittäŋgän Anututä Jekop ŋode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuŋpäŋ kome
kaŋ yäpmäŋpäŋ it yäk. Kome uken Anutu näk naniŋ oretta mobä bukä kubä kaŋ tä. Nähä
Anutu gäk tuäka Isota umuntaŋ päŋku pariri ahäŋ gamiŋkuro u yäk.
2 Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyat äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup
yäŋpäbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bämopjinken yäwikta anutunin yäŋ nadäk täkaŋ u
ureŋ täŋpä kwäpäŋ bänepjin ket utpäŋ tekjin imaka, ärutpak täwanipäŋ wädäwä ärokot yäk.
3 Nadäkaŋ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuŋarira
Anutu kädet miŋin ahäŋ naminŋkuko u iniŋ oretta mobä bukä kubä uken api täŋpet
yäk. Anutu unitä uken-uken kuŋatkutken u täŋkentäŋ naminŋirän kuŋatkut yäk. 4 Ude
yäweränkaŋ guŋ äbot täŋo yäwik yäpmäŋ kuŋatkuŋo u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta
iminŋirä Sekem täŋo kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awaŋ äneŋpäŋ
yejämbuk. 5 Ude täŋpeŋ kuŋirä Anututä ämawebe yotpärare kukŋi kukŋi itkuŋo unita
umun pähap pewän ahäŋ yäminŋirän Jekop nanakiye däpmäkta nämo yäwarän täŋkuŋ.
6 Eruk kuŋtäŋgän Jekopkät äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä
Betel uken ahäŋkuŋ. 7 Uken Jekoptä mobä bukä kubä täŋpäŋ wäpi Betel Kome Täŋo
Anutu yäŋ iwetkuk. Tuänita umuntaŋpeŋ kuŋirän Anututä Betel kome uken ahäŋ
iminŋkuko unita wäpi ude yäŋkuk.
8 Uken ittäŋgän Rebeka täŋo watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumäŋirän
Betel kome gägäni kupähä päya mebäriken äneŋkuŋ. Päya kupähä u mebäriken Konäm
Butewaki Kome yäŋ iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yäŋ iwetkuk

9 Täŋpäkaŋ Jekoptä Mesopotemia komeken naniktä äbäŋpäŋ itkuko kadäni uken
Anututä äneŋi ahäŋ iminŋpäŋ kon man ŋode iwetkuk; 10 * Gäk wäpka Jekop upäŋkaŋ wäpka
Jekop wari nämo gäwetpäŋ wäpka kodaki Isrel yäŋ api gäwetneŋ. Ude yäŋpäŋ Anututä
wäpi Isrel yäŋ iwetkuk. 11 * Täŋpäŋ iwetkuk; Nadätan, näk Anutu kehäromi mähemi. Gäk
nanak bäyaŋ wek täŋpäŋ ahäŋ bumbum täŋiri äbot kubägän nämo, äma äbot ini-ini api
ahäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Ba gäkä äbotken nanik intäjukun äma imaka, api ahäneŋ. Ahäŋirä
gäk orani pähap api iren yäk. 12 Täŋpäkaŋ Abraham Aisakta kome yäniŋ kireŋkuro u
gäka biŋam api ganiŋ kirewet. Täŋkaŋ äbekaye oraŋkaye kämi ahänayäŋ täkaŋ unita biŋam
imaka, api yäniŋ kirewet yäk. 13 Eruk, Anututä ude yäŋpäŋ Jekop teŋpeŋ kuŋkuk.
14 * Täŋpäkaŋ Jekop Anututä man iwetkukken mobä käroŋi kubä kämi kaŋpäŋ nadäkta
yäputkuk. Täŋpäŋ Anututa biŋam täkta wain ume piŋ ibatpäŋ olip gakŋi imaka piŋ
ibatkuk. 15 Ude täŋpäŋ Anututä Jekop man iwetkuko kome u täŋo wäpi Betel yäŋ iwetkuk.

Resel kumbuk

16 Eruk Efrata kome kuna yäŋpäŋ Betel kome u peŋpeŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän kädet
bämopiken Resel nanak bäyawayäŋ komi nadäŋkukopäŋ nanak bäräŋeŋ nämo ahäŋkuk.
17 Komi taŋi ude nadäŋ irirän täŋkentäki kubätä ŋode iwetkuk; Umuntäweno! Nanak
ämani äneŋi kubä ahätak yäk. 18 Eruk nanak kwawak ahäwänkaŋ miŋi Resel kum-
bayäŋ täŋpäŋ nanaki wäpi Benoni yäŋ iwetpäŋ pengän kumbuk. Täŋpäkaŋ Benoni yäŋ
iwetkukopäŋ kumäŋirän nanitä nanaki uwä wäpi Benjamin yäŋ iwetkuk. (Ninin man
terak Benoni uwä Komi piäna täŋo nanak. Täŋ Benjamin uwä Nanakna bänepnaken
nanik.)
19 Eruk, Resel kumbänkaŋ Efrata kome nämo ahäŋkaŋ kome bämopiken, kädet gägäniken
äneŋkuŋ. Efrata uwä apiŋo wäpi Betlehem yäŋ yäk täkamäŋ. 20 Resel äneŋpäŋä awaŋ
terak mobä käroŋi kubä, kämi kaŋpäŋ nadäkta äneŋkuk. Äneŋkuko apiŋo pen itak. 21 Eruk
Jekop kome u peŋpeŋ kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpäŋ ätukät kuŋpäŋ yottaba
täŋpäŋ itkuŋ. 22 * Uken itkaŋ Jekop nanaki tuäni wäpi Rubentä nani täŋo watä piä

* **35:1:** Stt 28:11-17 * **35:10:** Stt 32:28 * **35:11:** Stt 17:4-8 * **35:14:** Stt 28:18-19 * **35:22:** Stt 49:4

webe kubä wäpi Bilha ukät päŋku parirän nanitä biŋam nadäŋpäŋ kokwawak taŋi nadäŋ iminŋkuk.

Jekop nanakiye täŋo manbiŋam

23 Jekop täŋo nanakiye 12. Webeni Leatä bäyaŋkuko uwä ŋode; Ruben u intäjukun
nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahäŋkuŋ. 24 Täŋ webeni
Reseltäwä Josep kenta Benjamin bäyaŋkuk. 25 Täŋkaŋ Resel täŋo watä piä webe Bilha u
nanakiyat Dan kenta Naptali. 26 Täŋ Lea täŋo watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat
Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahäŋkuŋ.

Jekop nani Aisak kumbuk

27 * Täŋpäŋ Jekop, nani käwa yäŋpäŋ Mikita-Ede kome peŋpeŋ Mamre kome, nani
Aisaktä itkukken u kuŋkuk. Mamre kome u Hebron yotpärare u dubiniken itkuk.
Hebron wäpi kubä Kiriat-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumäno u. 28-29 Aisak
tägawaniinik täŋirän obaŋ 180 ude täreŋirän kumbuk. Kumäŋirän nanakiyat Iso kenta
Jekoptä äneŋkumän.

36

Iso nanakiye täŋo manbiŋam

1 Iso, wäpi kubä Idom, unitäŋo manbiŋam ŋode; 2 * Webeniye Kenan komeken nanik
ŋode yäpuk; Kubäwä Elon täŋo äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubäwä Ana täŋo
äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. 3 * Webeni kubäwä Ismael
äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot täŋo noripak. 4 Täŋkaŋ Iso webeni Ada
uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyaŋkuk. Täŋ webeni Basemat uwä nanaki kubägän
wäpi Ruel bäyaŋkuk. 5 E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyaŋkuk.
Täŋpäkaŋ Iso nanakiye wäpi tawaŋ danikamäŋ uwä Kenan komeken itkaŋ ahäŋkuŋ.
6-7 Täŋpäkaŋ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdeŋta nadäwän kome taŋi nämo
täŋkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide täŋpäŋ ketem ninekta ba yawaktä nakta
yabäŋ ahäde yäŋ nadäŋkumän. Ude nadäŋpäŋ eruk Isotä monäni Jekop kakätäŋpeŋ kome
kubäken kwa yäŋpäŋ webeniye nanakiye piä ämawebeniye yawakiye ba tuŋumi Kenan
kome itkaŋ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuŋkuk. 8 Kuŋtäŋgän Idom kome
pom-pomken ahäŋpäŋ kome u yäpmäŋpäŋ itkuk.
9 Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahäŋkuŋo unitäŋo orani itkuk. Nanakiye oraniye
täŋo wäpi tawaŋ ŋode; 10 Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyaŋkuk. Täŋ webeni
kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyaŋkuk. 11 Eruk, nanaki Erifas unitäŋo
nanakiye 5 ude ahäŋkuŋ. Nanakiye 5 ahäŋkuŋo u wäpi ŋode; Teman, Oma, Sefo, Gatam,
Kenas. 12 Täŋ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyaŋkuk. Täŋkaŋ watä piä webeni
wäpi Timna yanäpi täŋpäŋ nanak Amalek bäyaŋkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada
unitäŋo oraniye.
13 Täŋ Iso nanaki Ruel unitäŋo nanakiye yaräbok-yaräbok ŋode; Nahat, Sera, Sama,
Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitäŋo oraniye.
14 E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana täŋo äperi, Sibeon
täŋo äbeki. Oholibama unitäŋo nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.
15-16 Täŋpäkaŋ Iso täŋo oraniye ätu äboriye täŋo äma ekänita itkuŋ. Äma ekäni itkuŋo uwä
wäpi tawaŋ ŋode; Iso nanaki tuäni Erifas unitäŋo nanakiye äma ekänita itkuŋo u wäpi
Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada täŋo oraniye.
17 Täŋ Iso nanaki Ruel unitäŋo nanakiye äboriye täŋo äma ekänita itkuŋo u wäpi Nahat,
Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat täŋo oraniye.

---

* **35:27:** Stt 13:18 * **36:2:** Stt 26:34 * **36:3:** Stt 28:9

18 E, Iso webeni Oholibama unitäŋo nanakiye äboriye täŋo äma ekänita itkuŋo uwä wäpi
Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäŋo oraniye.
19 Täŋpäkaŋ wäpi tawaŋ it yäpmäŋ äpäkaŋ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitäŋo nanakiye
oraniye äma ekäni itkuŋ.

Sei oraniye täŋo manbiŋam

20-21 Täŋpäŋ Sei, Ho äbotken nanik, unitäŋo nanakiye Idom komeken itkaŋ ahäŋkuŋo u
wäpi ŋode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei täŋo nanakiye u Ho äboriye
täŋo äma ekänita itkuŋ. 22 Täŋkaŋ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso täŋo watä
piä webeni uwä Lotan täŋo wanori.) 23 Täŋkaŋ Sobal nanakiye ŋode; Alvan, Manahat,
Ebal, Sefo, Onam.
24 Täŋkaŋ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkaŋ
nani täŋo doŋkiniyeta watä it täŋkukken u ume komi nikek kome gänaŋ nanik äbäŋirän
intäjukun kaŋ-ahäŋkuk. 25 Täŋpäkaŋ Anatä nanak yarä bäyaŋkuk. Nanaki Dison, äperi
Oholibama. 26 Dison nanakiye ŋode; Hemdan, Esban, Itran, Keran. 27 Täŋ Ese nanakiye
ŋode; Bilhan, Savan, Akan. 28 E, Disan nanakiyat Us, Aran.
29-30 Täŋpäkaŋ Ho äboriye täŋo äma ekäni ŋode itkuŋ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison,
Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittäŋ kuŋkuŋo unitäŋo äma ekäni.

Idom kome äma äbori äbori unitäŋo intäjukun äma wäpi tawaŋ

31 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebetä intäjukun äma kubä nämo yäpmäŋirä Idom ämawebe täŋo
intäjukun äma mäyap ŋode it yäpmäŋ äbuŋ; 32 Intäjukunä Beho nanaki wäpi Bela, u Idom
komeken yabäŋ yäwat piä täŋkuk. Äma u Dinhaba yotpärareken nanik. 33 Eruk, Belatä it
yäpmäŋ äroŋpäŋ kumäŋirän Sera täŋo nanaki wäpi Jobaptä komeni yäpmäŋpäŋ intäjukun
ämata itkuk. Äma unitäŋo komeni Bosra. 34 Eruk Jobaptä it yäpmäŋ äroŋpäŋ kumäŋirän
Husamtä komenita itkuk. Husam uwä Teman komeken nanik.
35 Eruk Husamtä it yäpmäŋ äroŋpäŋ kumäŋirän Bedat nanaki wäpi Hadattä intäjukun
ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeken ämik täŋpäŋ Midian kome täŋo komi äma
kehäromini yäpmäŋ äpuk. Hadat uwä yotpärareni Avit. 36 Eruk Hadattä it yäpmäŋ äroŋpäŋ
kumäŋirän Samlatä komeni yäpuk. Samla uwä Masreka komeken nanik. 37 Eruk
Samlatä it yäpmäŋ äroŋpäŋ kumäŋirän Saultä komenita itkuk. Uwä Rehobot yotpärare,
Yufretis ume ani kukŋi uken nanik. 38 Eruk Saultä kumäŋirän Akbo nanaki Balhanantä
komeni yäpuk. 39 Balhanantä it yäpmäŋ äroŋpäŋ kumäŋirän Hadattä komeni yäpuk. Äma
uwä Pau yotpärareken nanik. Webeniwä Matret äperi wäpi Mehetabel. Matret uwä
Mesahap äperi.
40-43 Iso äboriye täŋo äma ekäni ekäni wäpi ŋode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela,
Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe äbori äbori
unitäŋo äma ekäni. Täŋpäkaŋ wäpi Idom uwä Iso täŋo wäpi kubä. Isotä orani pähap itkuko
unita kome u ba ämawebe äbot u wäpi Idom yäpuŋ. Äbot kubägän nämo itkuŋ. Äbori äbori
itkuŋo u kome ini-ini yäpuŋ. Kome u ini-ini yäpmäŋpäŋ äma ekäni wäpi tawaŋ it yäpmäŋ
äpäkaŋ ŋo äbori äbori unitäŋo äma ekänita itkuŋ.

37

Josepkät noriye täŋo manbiŋam

1 Täŋpäkaŋ Jekop, nanitä bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. 2 Eruk Jekop
nanakiye täŋo manbiŋam u ŋode; Nanaki kubä wäpi Josep u gubaŋi, obaŋi 17 ude. Uwä
noriyekät sipsip kenta memeta watäni ittäŋ kuŋat täŋkuŋonik. Noriye uwä nani täŋo
watä piä webe Bilha kenta Silpa unitäŋo nanakiye. Täŋkaŋ Josep uwä noriyetä kädet
wakiwaki täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo u yabäŋpäŋ päŋku nani Jekop manbiŋam iwet täŋkukonik.

3 Täŋpäkaŋ nani tägawaniinik täŋirän Josep ahäŋkuko unita nanitä Josepta gäripiinik
nadäk täŋkukonik. Unita tek säkgämän käroŋi kubä, keri käroŋipäŋ bipmäŋ iminkuk.
4 Täŋpäkaŋ noriyetä ŋode kaŋpäŋ nadäŋkuŋ; Nanitä Josepta gäripi nadäŋ iminkuko u
ninta nadäŋ nimik täyak u irepmitak yäŋ kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋä
Josepta gaŋani pähap nadäŋ iminkuŋ. Kokwawak iŋam dapun ijiŋpäŋ man täga kubä
nämo iwet täŋkuŋonik. 5-7 Kokwawak ude nadäŋ iminpäŋ kunarirä eruk bipani kubä
Joseptä däpmonken täŋkuk. Täŋpän yäŋeŋirän däpmonken kaŋkuko u ŋode yäwetkuk; Näkä
däpmonken karo u yäŋahäwa nadäwut yäk. Nin kuduptagän piä gänaŋ itkaŋ tepäraŋ ätu
pädä täŋ iramäŋonik yäk. Tämäŋopäŋkaŋ näkä pädä täro uwä akunpäŋ käroŋ wädäŋ
irak yäk. Täŋirän intä täŋo unitäwä näkä täro u it äyäŋutpäŋ gukut imäpmok täŋ iminirä
yabät yäk. Däpmonken karo ubayäŋ yäk. Ude yäwerirän nadäŋpäŋ noriyetä gaŋani nadäŋ
iminkuŋo u irepmitpäŋ gaŋaniinik nadäŋ iminkuŋ.
8 Ude yäwänä noriyetä iwetkuŋ; Gäk ninta intäjukun äma api iret yäŋ nadätan? Bure?
Ude iwetpäŋ däpmonken kaŋkuko u ba man yäk täŋkuko u nadäŋpäŋ kokwawak taŋi pähap
nadäŋ iminkuŋ. 9 Eruk bipani kubäta däpmonken äneŋi kubä kaŋkuk. Kaŋpäŋ noriye
ŋode yäwetkuk; Däpmonken karo u ŋode yabät yäk. Edap dapuri, komepakkät guk 11 ude
iŋamnaken gukut imäpmok täŋ naminirä yabät yäk.
10 Eruk noriye ude yäwetkaŋ nani imaka, päŋku iwetgän täŋkuk. Iweränä nanitä kaŋ-
yäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Wa! Däpmonken jidewanipäŋ tän! Gäk meŋka notkayekät nintä
iŋamkaken gukut imäpmok kaŋ täŋ namut yäŋ nadätan? 11 * Täŋpäkaŋ Josep noriyetä
kokwawak nadäŋ imik täŋkuŋo upäŋkaŋ nani Jekop uwä nanakitä man yäŋkuko u kudup
nadäŋpäŋ iyap taŋkuk.

Noriyetä Josep ämata iniŋ kireŋpäŋ gwäki yäpuŋ

12-13 Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sipsipta watäni itta kunkuŋo irirä
nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayäŋ Sekem komeken kunkuŋo
itkaŋ yäk. Gepmaŋpa yäpmäŋ notkayeken kwayäŋ unita tuŋum täyi yäk. Yäwänä Joseptä
Täga, kwayäŋ yäŋ iwetkuk. 14 Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kunkaŋ notkaye
ba tom imaka, säkgämän itkaŋ ba, goret itkaŋ yäŋ kaŋ yabä yäk. Kudup yabäŋpäŋ-
nadäŋkaŋ äbä manbiŋam kaŋ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpäŋ Hebron awaŋ u
nanik nanaki Josep tewän yäpmäŋ kunkuk. Eruk Josep kumaŋ Sekem komeken ahäŋkuk.
15 Sekem komeken ahäŋpäŋä noriyeta wäyäkŋeŋtäŋ kumän kunat moreŋkuk.
Kunattäŋgän äma kubä ahäŋ imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkŋetan? 16 Iweränä Joseptä
iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkaŋ unita wäyäkŋetat yäk. Gäk uken itkaŋ
yäŋ nadätan? 17 Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ŋo peŋpeŋ kunkuŋ yäk. Uwä
kome ŋo peŋpeŋ Dotan komeken kuna yäŋirä nadäŋkut yäk. Ude iweränä eruk Josep
noriye yabäŋ ahäkta kuntäŋgän Dotan komeken ahäŋkuk. 18 Ahäŋpäŋ ban uduken kuŋ
irirän noriyetä kaŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ utta ŋode yäŋkuŋ; 19 Wisiknin! Äma däpmonken
käwani ukeŋo äbätak udu yäk. 20 Eruk, iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utpäŋ ume awaŋ kubä
gänaŋ pena äpmoŋpän yäk. Utnakaŋ däpmonken kak täŋkuko u jide täŋpäŋ bureni api
ahäneŋ? Ude täŋkaŋ päŋku nan ŋode kaŋ yäŋikŋatna; Tom ägwäri kubätä utpäŋ naŋkuk
yäŋ kaŋ iwetna yäk.
21 Eruk noriyetä ude yäŋirä tuäni Rubentä nadäŋpäŋ Josep täŋkentäŋpäŋ tewa yäpmäŋ
nanken kaŋ kwän yäŋ nadäŋpäŋ man ŋode yäwetkuk; Kumäŋ-kumäŋ utnero! 22 Ba nägät
iminero. Josep jop iŋitpäŋ kome jopi ŋoken ume awaŋ kubä gänaŋ tena äpmoŋpän yäk.
Uwä yabäŋ paotpäŋ Josep äneŋi yäpmäŋpäŋ nanken kaŋ tewa kwän yäŋ nadäŋpäŋ man
ude yäwetkuk. 23 Ude yäwerän nadäŋpäŋ irirä Josep, noriye dubiniken äbäŋirän iŋitpäŋ
tek keri käroŋi täŋkuko u weŋ täŋpä kuŋ iminkuŋ. 24 Weŋ täŋpä kuŋ iminirä iŋit yäpmäŋ
päŋku ume awaŋ gänaŋ tewä yäpmäŋ äpmo itkuk. Awaŋ uwä kawuki, umeni nämo. 25 Ude

* **37:11:** Apos 7:9

täŋkaŋ päŋku maŋit itpäŋ ketem naŋkuŋ. Ketem naŋ itkaŋ Ismael äbotken nanik ätu Gileat
komeken naniktä Isip kunayäŋ äbäŋirä bankentä yabäŋkuŋ. Äma äbuŋo unitäŋo kamel
terak imaka gäripi ba käbäŋi säkgämän nikek Isip komeken Isip naniktä yämiŋpäŋ gwäki
yäpmäkta bumta peŋpäŋ yäpmäŋkaŋ äbuŋ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.
26 Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbäŋirä yabäŋpäŋ Josep noripak kubä wäpi Judatä
noriye ätu ŋode yäwetkuk; Notninpak utpäŋ käbop penayäŋ täkamäŋ u kowata imatäken
upäŋ api yäpne? 27 Unita utnero. Ismael äbot äbäkaŋ unita yämiŋpäŋ gwäki yäpna yäk.
Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägän yäk.
Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadäwä tägaŋkuŋ. 28 * Ude yäŋ irirä Midian moneŋ
tuŋum äma u dubiniken äbuŋ. Äbäŋirä noriyetä Josep awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ yäpmäŋ
äbuŋ. Ude täŋkaŋ Ismael äbot unita yämiŋkuŋ. Yämäwä Josep gwäkita siliwa moneŋ 20
ude yämiŋkuŋ. Yämiŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ Isip komeken kuŋkuŋ.
29 Ude täŋirä eruk Ruben mäden äbä awaŋ gänaŋ Josepta kawän wawäkaŋ butewaki
taŋiinik nadäŋpäŋ konäm kotpäŋ teki weŋ-gajähutkuk. 30 Ude täŋpäŋ päŋku noriye
yäwetkuk; Nanak u awaŋ gänaŋ nämo itak yäk. Unita näk jide täŋpayäŋ? 31 Ude yäŋirän
noriye ätutä päŋku meme gubaŋi kubä utpäŋ Josep täŋo tek käroŋi uterak nanitä kakta
nägäri däpä jiŋkuŋ. 32 Däpä jiwäpäŋ yäpmäŋkaŋ nani iwoŋärekta eŋiken kuŋkuŋ. Päŋku
nani ahäŋ imiŋpäŋ tek keri käroŋi, meme nägäri nikek u iwoŋäreŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Nan,
ŋo ka! Ŋo Josep täŋo tek ba? 33 Ude iwet yabäŋirä nanitä kaŋpäŋ yäŋkuk; Wära! Ŋo bureni
nanakna Josep täŋo tek yäk. Tom ägwäri kubätä utpäŋ nak yäŋ nadätat yäk. 34 Jekop ude
yäŋpäŋ butewaki taŋi nadäŋpäŋ iniken teki weŋ-gajähut maŋpän kuŋkuŋ. Weŋ-gajähut
maŋpän kwäkaŋ tek wakiwaki yäpmäŋpäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ nanaki Josepta yäŋpäŋ kadäni
käroŋi konäm butewaki täŋ itkuk. 35 Ude täŋirän nanakiye äperiye kuduptagän nanitä
itkukken ugän äbäŋ moreŋkuŋ. Äbäŋpäŋ nani iniŋ bitnänayäŋ nadäŋkuŋopäŋ konäm
butewaki pekta nämo nadäŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Nämo! Konäm kot yäpmäŋ kuŋtäŋgän
kumäŋpäŋ nanaknatä kukken ugän api iwaret yäk.
36 Täŋpäkaŋ Isip kome uken Midian nanik ukeŋonitä gwäki yäpmäkta Josep Potifata
imiŋkuŋ. Potifa uwä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero unitäŋo täŋkentäki kubä, komi
äma Fero täŋo eŋi watä itkuŋo unitäŋo äma ärowani.

38

Juda kenta Tama täŋo manbiŋam

1 Kadäni uken Juda, noriye yepmaŋpeŋ päŋku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam
yotpärareken kuŋkuk. 2-3 Päŋku ittäŋgän webe gubaŋ kubä kaŋgärip täŋpäŋ webenita
yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi täŋpäŋ bok
ittäŋgän webeni nanak kok itpäŋ nanaki tuäni bäyaŋkuk. Bäyawänpäŋ nani Judatä wäpi
Era yäŋ iwetkuk. 4 Täŋpäŋ ittäŋ kuŋtäŋgän webeni äneŋi koki itpäŋ monäni bäyaŋkuk.
Bäyaŋpäŋ wäpi Onan yäŋ iwetkuk. 5 Täŋpäŋ ätu it yäpmäŋ kuŋtäŋgän nanak kok äneŋi
itpäŋ nanak gweki bäyaŋpäŋ wäpi Sela yäŋ iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken
ahäŋkuk.
6 Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyäŋ iminkuko uwä wäpi Tama.
7 Täŋpäkaŋ Era u kädet goret-goret kuŋarirän Yawetä kawän nämo tägawäpäŋ kumäŋ-
kumäŋ utkuk. 8 Ude täŋirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak
kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋtak unita gäkä nin täŋo kädet u iwatpäŋ webeni kajat gäkä
koreŋpäŋ tuäkata nanak kaŋ bäyaŋ imi yäk.
9 Nanitä ude iwetkukopäŋ monänitä ŋode juku piŋkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayäŋ
täyat uwä nanak bäyaŋirän ämawebetä U gäkŋaken nanak nämo yäŋ api näwetneŋ. U
tuäka kumbuko u täŋo biŋam yäŋ api yäneŋ yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ eruk bok pat

* **37:28:** Apos 7:9

täŋkumänken nanak kok irektawä yäŋ nadäŋpäŋ ibini jopiken piak täŋkukonik. Ude täŋtäŋ kuŋkuko unita tuänita biŋam nanak kubä nämo ahäŋkuk. 10 Onantä ude täk täŋkuko uwä
Yawetä kawän täga nämo täŋpänpäŋ u imaka, kumäŋ-kumäŋ utkuk. 11 Urirän kaŋpäŋä
Judatä äbeki Tama ŋode iwetkuk; Nankaken kaŋ ku! yäk. Päŋku iriri gwekna Sela
unitä tägaŋpäŋ webe yäpnaŋi ude täŋirän äneŋi äyäŋutpeŋ näkken ŋo kaŋ äbi yäk. Judatä
tuäke monäke webe yäpmäŋpäŋ kumbumäno udegän yäpmäŋpäŋ kumäkgän täŋpek yäŋ
nadäŋpäŋ äbeki iwet-pewän naniken kuŋkuk.

12 Ude iwet-pewän kuŋirän it yäpmäŋ äroŋtäŋgän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk.
Kumbänpäŋ äneŋkaŋ kupämta irän täreŋirän eruk kepma kubäta noripaki Adulam
yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkaŋ Timna komeken piä ämaniyetä sipsip pujiŋi
madäŋ itkuŋken u kuŋkumän. 13 Kome uken ahäŋpäŋ irirän äma kubätä Tama iwetkuk;
Nadätan? Oraŋka sipsip pujiŋi madäwayäŋ Timna komeken kuŋkuk yäk. 14 Ude iwerirän
Tamatä nadäŋkuk; Orana Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tägatak upäŋkaŋ näka biŋam
nämo iniŋ kiretak yäŋ nadäŋkuko unita ŋode täŋkuk; Tek webe kajattä täŋpeŋ kuŋarani
u yäŋopmäŋpäŋ tek kudupi kubä täŋpäŋ ämatä nämo kaŋpäŋ nadäkta iŋami dapun uwäk
täŋpipiŋkuk. Ude täŋkaŋ Judatä Temna kädet ŋo äbayäŋ nadäŋpäŋä päŋku Enaim yotpärare
kädet moräkiken maŋit itkukonik.

15-16 Eruk Judatä kuŋtäŋgän webe u kädet miŋin maŋit irirän kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuk;
Webe ŋo tektä iŋami dapun täŋpipiŋkuko unita kubokäret webe käwep yäŋ nadäŋkuk.
Ŋo äbekna yäŋ nämo nadäŋkuk. Täŋpäŋ dubiniken kuŋpäŋä iwetkuk; Nadäŋ naminiri
nek bok pätdayäŋ yäk. Iweränä webe unitä man ŋode iwetkuk; Bok pätdayäŋ näwetan
unita imapäŋ namayäŋ? 17 Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno yäk. Kowatawä
meme gubaŋi kubäpäŋ pewa äbayäŋ yäŋ iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upäŋkaŋ
imaka kubä namikaŋ uyaku u kaŋpäŋ meme bureni api namen yäŋ nadäwayäŋ. Meme
u bureni namiwä tuŋum ŋo äneŋi api gamet yäk. 18 Yäwänä Judatä iwetkuk; Kaŋpäŋ
nadäkta imatäkenpäŋ gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäkŋa wäpka kudän nikek
ukät ähottaba iŋitan u bok nam! Ude iweränä mani buraminpäŋ yäŋkuko udegän täŋkuk.
Täŋpäŋ eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk. 19 Täŋpänkaŋ Tama yotken päŋku tek
iŋami dapun täŋpipiŋkuko u yäŋopmäŋpäŋ peŋpäŋ tek webe kajattä täŋpani upäŋ äneŋi
täŋpäŋ itkuk.

20-21 Täŋpäkaŋ Judatä iniken tuŋumi ätu webe unita iminkuko ukeŋo äneŋi yäpayäŋ
nadäŋpäŋ noripak Hira u meme gubaŋi kubä iminkaŋ webe unita imikta peŋ iwet-
pewän kuŋkuk. Peŋ iwet-pewän päŋku webe unita wäyäkŋewän wawäpäŋ äma ätu Enaim
yotpärare u nanik ŋode yäwet yabäŋkuk; Kubokäret webe kädet miŋin maŋit irani u de
itak? Yäwänä iwetkuŋ; Kubokäret webe udewani ŋo nämo yäŋ iwetkuŋ. 22 Ude iwerirä
Hira äneŋi äyäŋutpeŋ Judaken kuŋkuk. Kuŋpäŋ iwetkuk; Webe ŋokeŋo nämo kaŋ-ahätat
yäk. Webe udewani kome ŋoken kubä nämo itak yäŋ näwetkuŋ.

23 Ude iwerän nadäŋpäŋ Judatä yäŋkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuŋum
iminkuro uwä inita biŋam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkŋewen. Pen wäyäkŋeŋtäŋ
kuŋaritda ämawebetä api nibäŋ mägayäneŋ. Meme gubaŋi u webe unita imikta yäwanipäŋ
wäyäkŋewi wakaŋ unita täga, ini jop kaŋ irän yäk.

24 Täŋpäkaŋ it yäpmäŋ äroŋtäŋgän komepak yaräkubä täreŋirän äma ätutä äbäŋpäŋ Juda
iwetkuŋ; Äbeka Tama ukeŋowä kubokäretta kuŋattäŋgän nanak kok ikek irirän käkamäŋ
yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadäŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Päŋku iŋit yäpmäŋ päŋku
kädäp gänaŋ pewä ijiputpeŋ kwän! yäk. 25 Ude yäweränä pengän iŋit yäpmäŋ yäman
äpäŋirä webe ŋokeŋo orani man ŋode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ŋo netäŋo?
Imaka wäpi kudän nikek ba ähottaba iŋitat ŋonitä äma unitäŋo yäŋ yäŋahäwayäŋ yäk.
26 Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka iminkuko u yabäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Wära!
Webe ŋonitäŋo momi nämo. Näkä goret täŋkut! Näk nanakna Sela tägawänkaŋ webe

ŋonita iniŋ kirekta yäwanipäŋkaŋ nämo iniŋ kireŋkuro unita udewä täŋkuk yäk. Ude yäŋpäŋ eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

27-28 Täŋpäŋ ätu it yäpmäŋ äroŋpäŋ webe u nanak kok itkuko u bäyawayäŋ täŋirän webe täŋkentäŋ imikta äbuko unitä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ iwetkuk; Nanak kokkaken ŋo nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keri pewän kwawak ahäŋirän tek moräk gämäni kubä yäpmäŋpäŋ keriken topuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Nanak ŋonitä jukun ahätak yäk. 29 Ude yäwänä nanak u keri äneŋi wädäŋ yäpmäŋ äroŋkuk. Täŋirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahäŋkuk. Täŋirän watä webe unitä kaŋpäŋ yäŋkuk; Wa! Baga imata yeŋ weŋpäŋ intäjukun ahätan? Baga yeŋ weŋpäŋ intäjukun ahäŋkuko unita iniken man terak wäpi Peres yäŋ iwetkuŋ. 30 Täŋ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahäŋkuk. Ahäŋirän wäpi Sera yäŋ iwetkuŋ.

39

Joseptä Potifata watä piä täŋ imiŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Ismael naniktä Josep u Isip komeken yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋirän Isip täŋo intäjukun äma unitäŋo täŋkentäki kubä wäpi Potifa unitä moneŋ yämiŋpäŋ Josep watä piä jop täŋ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome täŋo intäjukun äma wäpi Fero unitäŋo watä ämata itkuk. Täŋkaŋ komi äma täŋo intäjukun äma ude itkuk. 2 * Eruk, Anutu Josepkät irirän Potifa täŋo eŋi gänaŋ watä piä täŋ yäpmäŋ kuŋkuko u täŋirän bureni säkgämän ahäŋkuŋ. 3 Ude täŋ irirän Potifatä kaŋpäŋ nadäŋkuk; U Yawetä bok itkaŋ kehäromi imik täyak unita imaka imaka täk täyak u kudup säkgämän ahäk täkaŋ yäk. 4 Ude kaŋpäŋ nadäwän tägawäpäŋ eŋini ba tuŋumi päke u yabäŋ yäwatta teŋkuk. 5 Täŋirän Yawetä Josepta yäŋpäŋ iron taŋi täŋirän Potifa täŋo äbot, tuŋumi ba epäni kudup säkgämäninik ahäŋkuŋ. 6 Yawetä ude täŋirän Potifatä Josep imaka imaka päke u yabäŋ yäwatta iniŋ kireŋkuk. Iniŋ kireŋpäŋ ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täŋkuk. Ketemgän naŋkaŋ nadäwätäk ikekkät nämo it täŋkukonik.

Josep komi yotken teŋkuŋ

Täŋpäkaŋ Josep uwä gupi ba iŋami dapun säkgämän. 7 Unita kadäni käroŋi nämo itkaŋ Potifa webenitä Josep u kaŋgärip täŋpäŋ iwetkuk; Bok pätda yäk. 8-9 Ude iweränä Josep bitnäŋpäŋ yäŋkuk; Imata näk kädet waki udewani täŋpet? Ŋo yabä; Tuŋum päke itkaŋ ŋonitäŋo mähemitä watäni itta nepmaŋkuk. Watäni irira ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyak. U eŋi ŋo watäni itta wäpi biŋam iniken bumik naminŋpäŋ imaka kubäta nämo naniŋ bitnäŋkuk. Upäŋkaŋ imaka kubätagän naniŋ bitnäŋkuk, uwä gäk yäk. Unita imata näk kädet waki udewani täŋpäŋ Anutuken momi täŋpet? 10 Ude iwerirän gwäk pimiŋpäŋ kadäni kadäni pen iwet yabäk täk täŋkukopäŋ Joseptä nämoinik nadäŋ iminŋpäŋ bok patta ba dubiniken kukta bitnäk täŋkukonik.

11 Täŋpäkaŋ kepma kubäta piä äma kudup kuŋ moreŋirä Josep piä täŋpayäŋ yot gänaŋ äroŋkuk. 12 Äroŋirän webe unitä iwatpäŋ tekigän iŋitpäŋ wädäŋkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pätdayäŋ yäk. Täŋirän Josep umuntaŋpäŋ teki punin nanik u webe keri terak yäŋopmäŋpäŋ peŋpeŋ yäman umu äpämaŋ kuŋkuk. 13-14 Äpämaŋ kuŋirän webe u Josep täŋo tek ŋokeŋo iŋit itkaŋ piä äma ätuta gera yäŋkuk; Oi! Äbä ŋo kawut! Hibru äma äpnatä nintä yotken imagut yäpmäŋ äbuko ukeŋonitä mäyäk nimitak yäk. Näkä däpmon patpat bägupken äbä nepmäŋirayäŋ täŋirän kähän yäyat yäk. 15 Kähän yäŋira metäŋpeŋ kuyak! Täŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yäŋopmäŋpäŋ ketna terak peŋpeŋ kuyak ŋo kawut! yäk.

16 Ude täŋpäŋ tek u pen iŋitkaŋ irirän äpi Potifatä yoriken äbänä Josep täŋo tek u iwoŋäreŋkuk. 17 Iwoŋäreŋpäŋ manbiŋam piä äma ätu yäwetkuko udegän äpi iwetgän täŋkuk; Gäkä äma imagut yäpmäŋ äbuno ukeŋowä näkä däpmon patpat bägupken äbäŋpäŋ

---

* **39:2:** Apos 7:9

mäyäk namik yäk. 18 Ude täŋirän näkä kähän yäŋpewa kikŋutpäŋ teki peŋpeŋ yäman äpämaŋ kuk yäk.
19 Potifa, webenitä jop manman ude iwerirän nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadäŋkuk.
20 Täŋpäŋ komi äma yäwerän Josep iŋitpäŋ Fero täŋo komi yotken teŋkuŋ. 21 * Eruk
Josep komi yotken teŋkuko irirän Yawetä orakorak täŋ iminŋirän komi yot täŋo watä äma
intäjukun täŋpanitä Josep kaŋpäŋ nadäwän äma täga täŋkuk. 22 Ude kaŋpäŋ nadäŋkaŋ
Joseptä äma komi yot gänaŋ irani u ba epän u gänaŋ täkta yäwani u kudup yabäŋ yäwatta
teŋkuk. 23 Täŋpäkaŋ Yawetä Josep täŋkentäŋ iminŋpäŋ watä ämata teŋirän piä täŋkuko u
tägagän ahäŋ moreŋirä intäjukun äma unitä kaŋpäŋ nadäwätäk kubä nämo täŋkuk.

40

Joseptä däpmonken täŋo mebäri yäŋahäŋkuk

1 It yäpmäŋ äroŋtäŋgän kadäni kubäken Isip täŋo intäjukun ämata wain ume piŋ imik
täŋpani ukät käräga ijiŋpäŋ imik täŋpani, äma yarä unitä piä goret täŋkumän. 2-3 Piä goret
täŋirän Ferotä nadäwän wawäkaŋ komi yot kubä, komi äma täŋo watä intäjukun täŋpanitä
watäni it täŋkuko uken yepmaŋpäŋ itkumän. Komi yot uwä Josep pewä itkukken
ukengän äma yarä u päŋku yepmaŋkuŋ. 4-5 Täŋkaŋ komi yot watä ämatä äma yarä unita
watä irekta Josep iwoyäŋkuk. Eruk komi yotken kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋpäŋ bipani
kubäken äma yarä unitä däpmonken kaŋkumäno uwä mebäri inigän inigän yabäŋkumän.
6 Patkumäno yäŋewänkaŋ Joseptä äma yarä unitä itkumänken äroŋpäŋ nadäwätäk täŋ
irirän yabäŋkuk. 7 Yabäŋpäŋä yäwetkuk; Oi, ek imata nadäwätäk täŋ itkamän? 8 Yäweränä
iwetkumän; Nek däpmonken tämäko unita mebäri netä niwerek yäŋpäŋ nadäwätäk täŋ
itkamäk yäk. Ude iweränä Joseptä yäwetkuk; Nadäwun! Däpmonken täŋo mebäri nadäk-
nadäk u Anutu täŋo epän unita näwerun! 9 Ude yäweränä äma Ferota wain ume piŋ
imik täŋpani unitä däpmonken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode iwetkuk; Näk ŋode kaŋkut
yäk. Näk kaŋ-iwarira wain päya kubä tädotpäŋ äroŋkuk. 10 Täŋpäŋ unitäŋo känani
yaräkubä äroŋpäŋ irori täŋkuk. Irori täŋpäŋ bureni ahäŋpäŋ gämäneŋkuŋ yäk. 11 Bureni
gämäneŋirä näk Fero täŋo ume ehät ketna kukŋitä iŋitkaŋ ketna kukŋitä wain bureni
iŋitpäŋ täkätpewa umeni ehät gänaŋ äpmoŋkuŋ. Äpmoŋpäkaŋ Ferota iminŋkut yäk.
12 Ude yäŋirän Joseptä iwetkuk; Mebäri ŋode gäwera yäk. Känani yaräkubä uwä edap
yaräkubä ude itta kaŋkun. 13 Edap yaräkubä täreŋirän Ferotä gämagut päŋku piäkaken
äneŋi api gepmaŋpek. Täŋpäkaŋ gäk bian wain umeni piŋ imik täŋkuno äneŋi udegän api
piŋ imik täŋpen yäk. 14 Ude täŋpäŋ bänep täga terak kuŋatpäŋä näka butewaki nadäŋpäŋ
Fero iwerikaŋ yot ŋo peŋpeŋ kaŋ kwa! 15 Nadätan? Näk Kenan komeken nanik kubota
nämagut päbä kome ŋoken komi piä täkta nepmaŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ waki kubä nämo täŋira
jop nadäŋ komi yot ŋoken nepmaŋkuŋ!
16 Joseptä ude yäŋirän äma Ferota käräga ijiŋpäŋ imik täŋpani unitä Joseptä noripaki
u däpmonken täŋo mebäri täga yäŋahäŋpäŋ iwetak yäŋ nadäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Näk
däpmonken udegän kaŋkut yäk. Uwä ŋode; Näk käräga basket yaräkubä gwäknaken peŋpäŋ
yäpmäŋ kuŋatkut. 17 Yäpmäŋ kuŋarira basket punin u gänaŋ Ferota biŋam käräga gäripi
mebäri mebäri irirä baraktä äbäŋpäŋ naŋ paotkuŋ yäk.
18 Ude iwerirän Joseptä man kowata ŋode iwetkuk; Mebäri ŋode gäwera; Basket
yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kaŋkun. 19 Edap yaräkubä täreŋirän Ferotä yäniŋ
kireŋpewän kotäkka madäŋ täkŋeŋpäŋ gupka päya terak wabiŋirä baraktä api naŋ
paotneŋ. 20 Joseptä ude yäweränkaŋ edap yaräkubä täreŋirän Fero iniken ahäk-ahäk
kadäni täŋirän äŋnak-äŋnak pähap täŋpa yäŋkaŋ piä ämaniye intäjukun täŋpani yämagutkuk.
Ude täŋpäŋ äma Ferota wain ume piŋ imik täŋpani ukät äma Ferota käräga ijiŋpäŋ imik
täŋpani yarä u komi yot gänaŋ nanik bok yämagutkuk. 21 Yämagutpäŋ äma wainta mebäri

* **39:21:** Apos 7:9

nadäwani uwä piä bian täŋpani äneŋi täŋpekta iniŋ kireŋkuk. 22 Upäŋkaŋ käräga ijiŋ imani
äma uwä Joseptä iwetkuko udegän kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gupi päya terak wabiŋkuŋ.
23 Ferotä ude täŋpänkaŋ wainta mebäri nadäwani äma unitä Josepta juku nämo peŋpäŋ
guŋ taŋpäŋ itkuk.

41

Ferotä däpmonken kubä täŋkuk

1-2 Eruk it yäpmäŋ äroŋtäko obaŋ yarä täreŋirän Ferotä däpmonken ŋode täŋkuk; Fero
ini Nail ume dubiniken käroŋ itkaŋ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänaŋ naniktä
abäŋpäŋ tepäraŋ naŋ irirä yabäŋkuk. 3-4 Bulimakau 7 ude abäkaŋ bulimakau 7 äneŋi
abuŋo uwä kujarigän, intäjukun ahäŋkuŋo udewani nämo. Unitä abämaŋ noriyetä
itkuŋken u kuŋkuŋ. Kuŋpäŋä noriye gupi täga uwä naŋpäŋ kämä äpmoŋkuŋ. Eruk Fero
ude kaŋpäŋ kikŋutkuk. 5 Kikŋutkaŋ äneŋi patpäŋ däpmonken äneŋi kubä ŋode täŋkuk;
Säguom kubä tädotpäŋ äroŋirän kaŋkuk. Uterak bureni 7 taŋi, tägatä ahäŋkuŋ. 6 Eruk
u punin terak äneŋi kubä tädotpäŋ äroŋkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpani
pogopigän ude ahäŋkuŋ. 7 Täŋpäkaŋ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup
kämä äpmoŋkuŋ. Kämä äpmoŋirä kaŋpäŋ Fero äneŋi kikŋutkuk. Kikŋutpäŋ ŋo däpmonken
täyat yäŋ nadäŋkuk.

8 * Patkuko yäŋewänä Ferotä däpmonken täŋkuko unita nadäwätäk pähap täŋpäŋ ämaniye
nadäk-nadäk ikekkät kären käwani äma u kudup yämagut päbä yepmaŋkuk. Yepmaŋpän
irirä däpmonken täŋkuko yäwetpäŋ unitäŋo mebärita yäwet yabäŋkuk. Yäwet yabäŋirän
däpmonken täŋo mebäri kubä nämo yäŋahäŋpäŋ iwetkuŋ.

9 Täŋpäkaŋ äma Ferota wain ume piŋ imik täŋpani unitä Fero ŋode iwetkuk; Wära!
Näk apiŋo momina kubä nadätat u yäŋahäŋpäŋ gäwera yäk. 10 Gäk piä ämakayat nekta
nadäwäwak täŋ nimiŋpäŋ äma käräga ijiŋpäŋ gamik täŋpani ukät nek komi yot kubä, komi
äma täŋo watä intäjukun täŋpanitä watäni it täŋkuko uken nipmaŋkun. 11 Komi yotken
nipmaŋkuno kadäni uken bipani kubäkengän nek däpmonken bok täŋkumäko uwä mebäri
inigän inigän. 12 Täŋpäŋ kadäni uken Hibru äma gubaŋi kubä komi yot täŋo intäjukun äma
unitäŋo watä piä täŋ imani itkuko unitä däpmonken täŋkumäko u iwetdapäŋ mebäri ini-
ini niwetkuk. 13 Mebäri niwetkuko udegän ahäŋ nimiŋkuk; Näk nämagut päbä piänaken
äneŋi nepmaŋkun. Täŋ, äma gäka käräga ijiŋpäŋ gamik täŋpani uwä päya terak wabiŋkun
yäk.

14 Ude iwerirän Ferotä komi äma peŋ yäwet-pewän Josep bäräŋeŋ imagut yäpmäŋ
äbuŋ. Imagut yäpmäŋ äbäŋpäŋä gwäki geŋi pujiŋ bok madäŋ imiŋpäŋ tek kodaki täŋ
imiŋkaŋ Fero iŋamiken yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. 15 Yäŋikŋat yäpmäŋ kwäwä Ferotä Josep
ŋode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani däpmonken täŋkuro unitäŋo mebäri nadäkta yäwet
yabäwapäŋ kubätä däpmonken täŋo mebäri nämo näwerak yäk. Täŋkaŋ gäka ŋode yäŋirä
nadät; Gäk däpmonken täŋpäŋ gäwerirä mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwet täyan. U bureni ba?
16 Ude iwerirän Joseptä Fero man kowata ŋode iwetkuk; Näkŋa-tägän täga nämo täŋpet.
Mebäri nadäwayäŋ täyan uwä Anututä gäwerayäŋ yäk.

17-18 Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk däpmonken ŋode täŋkut. Näk Nail ume
dubiniken käroŋ wädäŋ itkaŋ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänaŋ naniktä abäŋpäŋ
tepäraŋ naŋ irirä yabäŋkut. 19 Bulimakau 7 ude intäjukun abäkaŋ uterak äneŋi 7 ude
abuŋo uwä kujarigän, Isip komeken näkä nämo yabäwani. 20 Bulimakau kujarigän
unitä abämaŋ noriyetä itkuŋken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋä noriye gupi täga uwä naŋpäŋ kämä
äpmoŋkuŋ. 21 Naŋpäŋ kämä äpmoŋkuŋopäŋ ude täŋkuŋ yäŋ nämo yabäŋpäŋ-nadäwen.
Nämo, koki nämo tokŋeŋpäŋ irani udegän itkuŋ. Däpmonken ude täŋpäŋ kikŋutkut yäk.

22 Kikŋutpäŋ akuŋkaŋ äneŋi patpäŋ däpmonken ŋode täŋkut; Säguom kubä tädotpäŋ
äroŋirän kaŋkut. Uterak bureni 7 taŋi, tägatä ahäŋkuŋ. 23 U punin terak äneŋi kubä

* **41:8:** Dan 2:2

tädotpäŋ äroŋkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ude ahäŋkuŋ.
24 Täŋpäkaŋ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmoŋkuŋ. Däpmonken
ude täŋkut yäk. Däpmonken ude täŋkuro unita kären käwani ämatä mebäri näwerut yäŋkaŋ
yäwerakaŋ mebärita täŋguŋ taŋkuŋ yäk.
25 Ude iweränä Joseptä Fero ŋode iwetkuk; Däpmonken yarä täŋkuno unitäŋo mebäri
kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahänayäŋ täkaŋ unita kwawak gäwoŋäreŋkuk.
26 Bulimakau 7 gupi täga däpmonken yabäŋkuno uwä obaŋ 7 ude itta täyak. Ba säguom
bureni täga nikek 7 yabäŋkuno uwä udegän obaŋ 7gän. Däpmonken yarä unitäŋo mebäri
kubägän. 27 Täŋ bulimakau 7 gupi kujarigän, tohari nämo uwä obaŋ 7 nakta jop itnayäŋ
tämäŋo unitäŋo wärani. Ba säguom bureni mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ahäŋirä
yabäŋkuno u imaka, udegän. 28 Unita nadäsi! Gäwetat ŋo bureni api ahäwek. Anututä
pewän ahänayäŋ täŋo uwä gäwoŋäreŋkuko u yäk. 29 Nadätan? Isip kome pähap ŋoken
obaŋ 7 u gänaŋ ketem ahäŋ bumbum api täneŋ. 30-31 Upäŋkaŋ kadäni täga u täreŋirän
u punin terak nakta jop irit obaŋ äneŋi 7 api it yäpmäŋ äroneŋ. Kadäni uken nakta jop
irit wakiinik ahäŋirän säkgämän itkuŋo unita guŋ takinik api täneŋ. Bureni, kome ŋo
api waŋ morewek. 32 Unita Fero, gäk ŋode nadäsi; Däpmonken kadäni yarä täŋkuno u
mebäri kubägän täŋkuno uwä mebäri ŋodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahäneŋ
yäŋ nadäk peyak. Täŋkaŋ imaka u ahäkta kadäni keräpi täyak yäk.
33 Ude yäŋpäŋ Joseptä Fero ŋode iwetgän täŋkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä
iwoyäŋpäŋ Isip kome pähap u kudup watäni irekta epän kaŋ imi yäk. 34 Ude täŋpäŋ
kaŋiwat äma ätu yepmaŋpipäŋ obaŋ 7, täŋ-bumbum kadäni ahäwayäŋ täko u gänaŋ ketem
ahäŋirä äma unitä ketem moräki gapmanta biŋam yäpmäŋpäŋ kämita kaŋ pek täŋput yäk.
35 Kaŋiwat äma uwä kadäni täga uken ketem kämi nakta u yäpmäŋ daninayäŋ täŋo uwä
kudup yotpärare kubäkubä täŋo ketem pewani yot gänaŋ pewä kuŋirä watäni kaŋ irut
yäk. Täŋpäkaŋ Fero, epän uwä gäkŋa wäpka terak kaŋ täŋput. 36 Ketem penayäŋ täŋo uwä
nakta jop irit obaŋ 7 ahäwayäŋ täko unita biŋam kaŋ pewut. Ude tänayäŋ täkaŋ uwä nakta
jop irit kadäni uken kubätä nämo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude teŋkuk

37 Ude iweränä Ferokät piä ämaniye Joseptä man yäŋkuko u nadäwä tägaŋkuŋ.
38 Nadäwä tägawäpäŋ Ferotä piä ämaniye ŋode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu
täŋo Munapik ikek, netäpäŋ api kaŋ-ahäne? Imata äma kubäta wäyäkŋene? 39 Ude yäŋpäŋ
Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yäŋahäŋpäŋ gäwetak. Unita äma nadäk-
nadäk ikek gäk ŋodewani kubä nämo itak yäk. 40 * Unita gäkä näkŋo kome pähap ŋo watä
irenta gepmaŋtat yäk. Gäk man yäŋiri ämawebenaye kudup gäkŋo man api buraminеŋ.
Täŋpäkaŋ äma kubätä gärepmitnaŋi nämo. Nämo, näkägän gäkŋo ärowani api iret yäŋ
iwetkuk.
41 Ferotä ude yäŋpäŋ ŋode iwetgän täŋkuk; Eruk, Isip kome pähap täŋo watä äma ärowani
gepmaŋtat yäk. 42 * Ude iwetpäŋ siworok keri nanakiken pewani Fero ini wärani nikek
u keriken nanik ketäreŋpäŋ Josep keri nanakiken peŋ imiŋkuk. Täŋpäŋ tek säkgämän
wädäwän äroŋ imiŋpäŋä meran kubä golpäŋ täŋpani meran täŋ imiŋkuk. 43 Ude täŋpäŋ
Ferotä Josep ŋode iwetkuk; Gäk näkŋo äpani ude itan unita näkŋo karis namba 2 hostä
wädäwani uterak kuŋat täyi! Uterak kuŋariri äma ätutä intäjukun kuŋpäŋ ŋode api yäwettäŋ
kuneŋ; Gukut imäpmok täŋ imut! yäŋ ude api yäwettäŋ kuneŋ yäk. Ude täŋkuko uwä
Ferotä Josep Isip täŋo watä äma pähap teŋkuk.
44 Ude yäŋpäŋ Josep äneŋi ŋode iwetgän täŋkuk; Näk Isip täŋo intäjukun äma itat upäŋkaŋ
gäkä nämo nadäŋ yämiŋiri Isip komeken äma kubätä ini nadäŋpäŋ imaka kubä täga nämo
api täŋpek. Gäkä nadäŋiri uyaku täga api täŋpek yäk. 45 Täŋpäŋ Ferotä wäpi kodaki
Safenat-Panea yäŋ iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkaŋä eruk webenita Heriopolis yotpärare

* **41:40:** Apos 7:10 * **41:42:** Dan 5:29

täŋo bämop äma wäpi Potifera unitäŋo äperi wäpi Asenat u iminŋkuk. Täŋpäkaŋ Joseptä Isip kome pähap täŋo watä äma intäjukunta itkuk.

46 Josep uwä obaŋ 30 ude täreŋirän Ferotä Isip kome kaŋiwat piä u täkta iniŋ kireŋkuk. Täŋirän Josep Fero teŋpeŋ päŋku Isip kome kudup kaŋiwat piä täŋtäŋ kuŋatkuk. 47 Ude täŋpäŋ kuŋarirän Isip komeken obaŋ 7 ketem ahäŋ bumbum täŋkuŋ. 48 Täŋkaŋ obaŋ 7 u gänaŋ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täŋo ketem pewani yot gänaŋ pewä kuŋ moreŋkuŋ. Ketem kämita peŋkuŋo uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänaŋ nanik. 49 Joseptä ude täkta yäwettäŋ kuŋarirän ketemtä yot tokŋeŋpäŋ jiraŋ ude patkuŋ, ämatä täga daninaŋi nämo täŋpäkaŋ ketem danik-danik epän u peŋkuk.

50 Täŋkaŋ nakta jop irit kadäni u nämo ahäŋirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyaŋkuk. 51 Nanaki tuänitä ahäŋirän Joseptä ŋode yäŋkuk; Anututä täŋkentäŋ naminŋirän notnaye meŋna nanata nadäwätäk täŋkuro u täretak, ba komi nadäŋ yäpmäŋ äburo u täretak. Unita nanakna tuä ŋo wäpi Manase yäŋ iwetat. 52 Täŋpäŋ nanaki monänitä ahäŋirän ŋode yäŋkuk; Komi piäna kome ŋoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yäŋ iwetat yäk.

53 Täŋpäkaŋ Isip komeken ketem ahäŋ bumbum obaŋ 7 u täreŋkuk. 54 * Tärewänkaŋ nakta jop irit obaŋ 7 Joseptä bian yäŋkuko u ahäŋkuk. Ude ahäŋirän kome päke uken ketem nämo upäŋkaŋ Isip komeken ketem täga naŋpäŋ itkuŋ. 55 * Eruk nakta jop irit u wakiinik täŋirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yäŋapiŋkuŋ. Yäŋapiŋirä Ferotä ŋode yäwetkuk; In Josepken kwäkaŋ unitä yäwänkaŋ uterakgän kaŋ täŋput yäk.

56 Täŋpäkaŋ nakta jop irit u wakiinik täŋpäŋ Isip kome u kudup pat yäpmäŋ kuŋkuk. Ude ahäŋirän Joseptä ketem yot it yäpmäŋ kuŋkuŋo u dät yämiŋirän Isip ämawebetä suwaŋpäŋ nak täŋkuŋonik. 57 Täŋkaŋ kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahäŋirän ämawebe uken nanik-naniktä äbäŋpäŋ Josepken yäŋapiwäpäŋ nadäŋ yämiŋirän ketem suwaŋkuŋ.

42

Josep täŋo noriyetä Isip komeken ketemta kuŋkuŋ

1 Kenan komeken nakta jop udegän itkaŋ Jekoptä manbiŋam ŋode nadäŋkuk; Isip komeken ketem suwaŋpäŋ-nak täŋ itkaŋ. Ude nadäŋpäŋ nanakiye yäwetkuk; In imata jop itkaŋ kowat kawän täŋ itkaŋ? 2 * Isip komeken ketem itkaŋ yäŋ nadätat unita uken kuŋpäŋ ketem suwaŋpäŋ yäpmäŋ äbut, jop itpäŋ nakta kumneta!

3 Nanitä ude yäŋpäŋ yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayäŋ Isip komeken kuŋkuŋ. 4 Upäŋkaŋ Jekoptä Josep noripaki mäden nanik-inik wäpi Benjamin u noriyekät kukta yäjiwätkuk. Kädet miŋin kuŋtäŋgän bäräpi kubä ahäŋ imek yäŋ nadäŋpäŋ iyap taŋkuk. 5 Täŋkaŋ Jekop täŋo nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuŋkuŋ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahäŋkuko unita.

6 Täŋpäkaŋ Joseptä Isip kome täŋo watä äma pähap itkaŋ, ämawebe uken-uken nanikta ketem yämiŋirän suwaŋkuŋ. Ude täŋ ririrän Josep noriye ukeŋo päŋku ahäŋ iminŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ iminŋkuŋ. 7 Täŋirä Joseptä noriye yabäŋpäŋ-nadäŋkukopäŋ mebärini nämo yäŋahäŋpäŋ yäwetkaŋ man kädäp ikek ŋode yäwet yabäŋkuk; In de naniktä äbäkaŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ketem suwanayäŋ Kenan komeken naniktä äbäkamäŋ yäk. 8 Joseptä notnaye yäŋ nadäŋkukopäŋ kowata nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 9 * Täŋpäŋ Joseptä däpmonken bian täŋkuko unita juku piŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Nadätat! In nintäŋo iwaniyetä nibäŋpäŋ nadäk tänayäŋ äbäkaŋ. In ninkät ämik täkta nadäŋpäŋ kome kubä de uken watäni nämo itak yäŋ kaŋpäŋ nadäk tänayäŋ äbäkaŋ. Ude nibäŋpäŋ nadäŋkaŋ komejinken kuŋpäŋä intäjukun ämajiye ŋode api yäwetneŋ; Uken ba uken watäni nämo itkaŋ yäŋ api yäwetneŋ!

---

* **41:54:** Apos 7:11 * **41:55:** Jon 2:5 * **42:2:** Apos 7:12 * **42:9:** Stt 37:5-10

10 Ude yäweränä noriyetä yäŋkuŋ; Ärowanina, ude nämo! Watä ämakaye ninä, ketem
suwakta äbäkamäŋ. 11 Nin äma kubä täŋo nanakiyegän. Ninä jop man nämo yäwani.
Yäyan udeta nämo äbäkamäŋ yäk. 12 Iweräwä yäwetkuk; Jop man yäkaŋ! Nintäŋo iwantä
nibäŋpäŋ nadäk täna yäŋpäŋ äbäkaŋ yäk. 13 Yäwänä iwetkuŋ; Yäke, ude nämo! Nin ninin
buap 12 ude ahäŋkumäŋ, äma kubä täŋo nanakgän, Kenan komeken irani. Täŋkaŋ nintäŋo
mäden nanik kubä naninkät itkamän. Täŋ notninpak kubä paotkuk yäk.
14 Ude yäŋirä Joseptä yäwetkuk; Ude nämo. Näk bian täweraro ude; In nintäŋo iwaniyetä
nibäŋpäŋ nadäk tänayäŋ äbäŋ ŋo unita mebäri kwawak ahätak. 15 Näk Fero täŋo wäpi
terak man kehäromi ŋode täwetat; Intäŋo notjinpak mäden nanikjin unitä kome ŋo nämo
äbeko uwä in kome ŋo naniktä äneŋi äyäŋutpeŋ komejinken nämo api kuneŋ yäk. 16 Unita
notjinpak kubä peŋ iwet-pewä päŋku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkaŋ äbun! In
ätuwä komi yotken irirä man yäkaŋ u jop ba bureni yäŋ api kaŋpäŋ nadäwet. Notjinpak
nämo ahäwänä in jop man yäwani, nintäŋo iwantä nibäŋpäŋ nadäkta äbäkaŋ yäŋ bureni-
inik api nadäwet yäk. 17 Ude yäŋpäŋ komi yotken yepmaŋirän edap yaräkubä ude
täreŋkuk.
18-19 Edap yaräkubä tärewäkaŋ Joseptä ŋode yäwetkuk; Nadäkaŋ? Näk Anutu u umuri
yäŋ nadäŋpäŋ kuŋat täyat yäk. Unita näkä tepmaŋpa kukta nadäŋpäŋä ŋode kaŋ täŋput;
In äma täga siwoŋi kuŋatkaŋ u täŋpäwä, notjinpak kubägänpäŋ tewa komi yot gänaŋ
irirän in ätuwä ketem tama yäpmäŋ päŋku mähemjiye ketemta jopinik itkaŋ unita yämut
yäk. 20 Yämiŋkaŋ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmäŋ äbut. Intä ude täŋpäwä in
man bureni näwetkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude
yäweränä yäŋkuko udegän täkta nadäŋkuŋ. 21 Täŋkaŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ;
Bureni! Mäden naniknin waki täŋ iminjkumäŋo unita kowata umuri pähap ŋo ahäŋ
nimitak yäk. U konäm butewaki täŋ nimiŋirän mani nadäŋpäŋ kowata nämo täŋkentäŋ
iminjkumäŋo unita kudän umuri ŋo kowata ahäŋ nimitak yäk. 22 * Ude yäŋpäŋ Rubentä
yäwetkuk; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täŋ imineŋo yäŋ täwerakaŋ nämo nadäŋ
naminjkuŋo unita kumäk-kumäki täŋo kowata ahäŋ nimitak ŋo yäk.
23 Joseptä noriye täŋo man nadäŋkukopäŋ man yäwerayäŋ nadäŋkaŋ man yäpmäŋ
äyäŋurani äma iwerirän äma unitä man yäpmäŋ äyäŋutpäŋ yäwetkuko unita noriyetä nin
täŋo man nämo nadätak yäŋ nadäŋkuŋ. 24 Ude täŋpäŋ inigän päŋku konäm kotkuk. Konäm
korän tägawäkaŋ äneŋi äbäŋpäŋ noriyetä kaŋirä Simeon iŋitpäŋ keriyat pädät täŋkuk.
25 Ude täŋkaŋ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiŋ yämiŋkuŋ. Yäkken
daiwä toknewäpäŋ uterak moneŋ ketem u suwakta yäpmäŋ äbuŋo u äneŋi daiŋ yämiŋkuŋ.
Ude täŋpäŋ kädetta däkum yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täŋkuŋ.
26 Ude täŋpäkaŋ Josep noriye ketem suwaŋkuŋo u doŋki terak peŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋkuŋ. 27 Kuŋtäŋgän kome bipänpäŋ patkuŋken noripak kubätä doŋkinita ketem
imayäŋ nadäŋpäŋ iniken yäk meni pitpäŋ kaŋkuk; Moneŋ ketem suwaŋkuko u yäk
meniken irirän. 28 Kaŋpäŋ noriye yäwetkuk; Näkŋo moneŋ äneŋi peŋ naminjkuŋo yäk
meniken itak ŋo yäk. Ude nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ;
Nin kädet siwoŋi tämäŋopäŋkaŋ mebäri imata Anututä bäräpi ŋo pewän ahäŋ nimitak
yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneŋi kuŋkuŋ

29 Parä yäŋewänkaŋ kuŋtäŋgän Kenan komeken ahäŋpäŋ nani Jekop manbiŋam kudup-
tagän iwet moreŋkuŋ. 30 Manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Isip kome unitäŋo äma ärowanitä man
kädäp ikek ŋode niwetkuk; In iwan täŋ nimikta äbäkaŋ yäŋ niwetkuk. 31-32 Ude niweränä
ŋode iwetkumäŋ; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän
paotkuk. Täŋ mäden nanik-inikä naninkät komenin Kenan u itkamän yäŋ iwetkumäŋ.
33 Ude iwetnawä kowata ŋode niwetkuk; In äma täga ba waki yäŋ nadäkta ŋode täŋirä kaŋ

* **42:22:** Stt 37:21-22

nadäwa; Inkät nanik kubä ŋogän ririrän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkaŋ unita ketem yäpmäŋ päŋku kaŋ yämut yäk. 34 Äneŋi äbäŋpäŋä mäden nanikjin imaguräkaŋ kaŋ äbut yäk. Intä ude täŋpäwä In äma täga yäŋ api nadäwet. In äma täga yäŋ nadäŋ tamiŋpäŋ notjinpak ŋo taniŋ kirewapäŋ in kome ŋoken ketem suwakta täga äbäŋkaŋ kuk api täneŋ yäk. Man ude niwetkuk.

35 Nani manbiŋam ude iwetkaŋä ketem yäkken nanik ketem pewaniken äreŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋpäŋä moneŋ ketem suwakta yämani ukeŋo kuduptagän yäk meniken yabäŋ ahäŋkuŋ. Moneŋ u yabäŋpäŋ nani ba nanakiye kudup umun pähap täŋkuŋ. 36 Moneŋ yabäŋpäŋ nani Jekoptä ŋode yäwetkuk; In ude täŋpäŋ nanaknaye kudup nomägatnayäŋ. Josep paotkuk, udegän Simeon ŋo nämo itak. Täŋpäŋ Benjamin imaka, nomägatnayäŋ täkaŋ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. 37 Ude yäŋirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneŋi nämo yäpmäŋ äbawä unita kowata nanaknayat bok kaŋ däpmäŋ yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneŋi täga api yäpmäŋ äbäŋ gamet yäk.

38 Ude iweränä Jekoptä yäŋkuk; Nanakna ŋo inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäŋ inigän it namitak. In kädet miŋin kuŋtäŋgän umuri kubä ahäŋ taminŋirän nanakna Benjamin ŋo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täŋpewä äma tägawani näk kumbet yäk.

43

Josep noriye Isip komeken äneŋi kuŋkuŋ

1 Täŋpäkaŋ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. 2 Ude ririrän Isip komeken nanik ketem yäpmäŋ äbuŋo uwä naŋpä paorirän Jekoptä ŋode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneŋi kaŋ kut yäk. 3 Ude yäŋirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täŋo intäjukun äma unitä man kehäromi ŋode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbäwä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbäŋkaŋ iŋamnaken nämoinik api ahäneŋ yäŋ ude niwetkuk. 4 Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta niniŋ kireweno uwä täga päŋku ketem api suwane yäk. 5 Upäŋkaŋ iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ŋode yäŋkuko unita; Injingän nämoinik ämneŋ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbäwä nämo api nadäŋ tamet yäŋ niwetkuk.

6 Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täŋo manbiŋam äma u imata iwetkuŋ? Ude täŋkuŋo uwä komi namikaŋ yäk. 7 Yäwänä nanakiyetä iwetkuŋ; Äma unitä yäŋyabäk mäyap ŋode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik kubä itak? Yäŋyabäk ude niwerirän itkamäŋ ude manbiŋam iwetkumäŋ. Ude iweritna kowata ude api niwerek yäŋ nämo nadäŋkaŋ iwet moreŋkumäŋ.

8 Ude yäŋpäŋ Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniŋ kirewipäŋ akumaŋ kuna yäk. Ude täŋpeno uyaku gäk ba nintäŋo webe nanak kudup nakta nämo api kumne. 9 Täŋkaŋ ŋode yäŋkehärom täyat; Näkŋa Benjaminta watäni api iret. Täŋ äneŋi nämo imagut yäpmäŋ äbawä unitäŋo momi näka biŋam ririrän kome terak it yäpmäŋ kuŋira api tärewek yäk. 10 Eruk kuna! Kadäni käroŋi jop itkamäŋ. Yäŋ-nadäwätäk nämo täŋkumäŋ yäwänäku Isip kome kuŋkaŋ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

11 Yäŋirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänaŋi täŋpäwä in kuna yäŋpäŋ imaka gäripi nikek kome ŋo nanik upäŋ yäkjinken daiŋpäŋ yäpmäŋ kaŋ kut yäk. Päya mujipi näŋpani, päya umumi käbäŋi nikek ba kähäräp umeni näŋpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmäŋ päŋku äma unita kaŋ imut! 12 Täŋpäŋ moneŋ taŋi yäpmäŋkaŋ kut yäk, moneŋ kodaki bok bian ketem yäk meniken daiŋkaŋ taminŋkuŋo u bok. Täŋguŋ taŋpäŋ taminŋkuŋ käwep yäk. 13 Ude täŋkaŋ Benjamin imaguräkaŋ äma ukenä kut! yäk. 14 Intä kuŋirä Anutu Kehäromi mähemitä täŋkentäŋ taminŋirän notjinpak Simeon ba Benjamin ŋo bok tepmaŋpänkaŋ kaŋ äbut. Täŋ nanaknaye paot namikta biŋam täŋpäwä ini kaŋ paot namut!

15 Ude yäwänkaŋ eruk nanakiyetä iron täŋo tuŋum, moneŋ kodaki ba biani bok
yäpmäŋkaŋ Benjamin imaguräkaŋ Isip komeken kumaŋ päŋku Josep ahäŋ imiŋkuŋ.
16 Ude täŋirä Joseptä Benjamin kaŋpäŋ yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkaŋ u yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ päŋku yotna gänaŋ yepmaŋ yäk. Ude täŋkaŋ tom kubä utpäŋ ijiwut. Ijiwäpäŋ
kepma äma ukät ketem bok nänayäŋ yäk. 17 Ude iweränkaŋ yäŋkuko udegän iwatpäŋ
Joseptä yotken yämagut päŋku yämaken yepmaŋkuk.
18 Joseptä ini yotken yämagut yäpmäŋ kuŋirän noriyetä bumta umuntaŋpäŋ yäŋkuŋ;
Wära! Intäjukun äbumäŋo ugän yäkninken moneŋ äneŋi daiŋ nimiŋkuŋo unita käwep ŋo
nipmaŋkaŋ yäk. Nin yot ŋo iritna äbä nidäpmäŋpäŋ doŋkinin niyomägatpäŋ komi piäniken
api nipmaneŋ yäk. 19 Ude yäŋpäŋ Joseptä yot yämaken ahäŋpäŋ itkaŋ yot watä äma
u ŋode iwetkuŋ; 20-21 Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäŋopäŋ ninin komeken
äneŋi kuŋtäŋgän kädet miŋin patkumäŋken yäk gänaŋ nin kubäkubä täŋo moneŋ kudup
ririrä yabäŋkumäŋ. Ude täŋkumäŋopäŋ moneŋ u äneŋi yäpmäŋ äbäkamäŋ yäk. 22 Ba ugän
nämo, moneŋ kodaki, ketem äneŋi suwakta yäpmäŋ äbäkamäŋ. Moneŋ biani u netä daiŋ
nimiŋkuŋo u nämo nadäkamäŋ yäk.
23 Ude yäwäwä yäwetkuk; Umuntäneŋo! Anutujin, Nanjin täŋo Anutu unitä yäkjinken
daiŋ tamiŋkuk yäŋ nadäwut! Näk monenjin uku täga yäput yäk. Ude yäŋkaŋ päŋku
Simeon komi yot gänaŋ nanik imagut yäpmäŋ noriyetä itkuŋken äpuk. 24 Imagut yäpmäŋ
äpäŋpäŋä noriye kudup Joseptä ini yot gänaŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ ume gwet
yämiŋirän kuroŋi ärutkuŋ. Ume gwet yämiŋkaŋ doŋkinita imaka, ketem yämiŋkuk. 25 Ude
täŋkaŋ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayäŋ yäŋ ude nadäŋpäŋ ironta tuŋum yäpmäŋ
äbuŋo u täŋtuŋum taŋkuŋ.
26 Ude täŋ ririrä Joseptä äbänä iron tuŋumi yäpmäŋ äbuŋo u iŋamiken peŋkuŋ. Peŋpäŋ
gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkuŋ. 27 Gwäjiŋ äpmoŋ imiŋirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin
tägawanita näwetkuŋo ukeŋo apiŋo jide itak? Täga itak ba kumbuk? 28 Yäwänä yäŋkuŋ; Piä
ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yäŋpäŋ gukuri imäpmok täŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkuŋ.
29 Gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkaŋ akuŋirä iniken monäni Benjamin u kaŋpäŋ yäŋkuk; Notjinpak
nanjinkät ririrän näwetkuŋo ukeŋo ŋo? Ude yäŋpäŋ Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä
täŋkentäŋ gamiton! yäk. 30 Ude iwetpäŋ iniken monäni kaŋkuko unita butewaki
nadäŋpäŋ konäm korayäŋ uruŋ käda bäräŋeŋ päŋku kotkuk. 31 Konäm korän tärewäpäŋ
iŋami dapun umetä ärutpäŋ kehärom taŋpäŋ äneŋi noriye dubiniken kuŋkuk. Noriye
dubiniken kuŋpäŋ watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimi! yäk.
32 Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot peŋ yämiŋkuk. Josepta inigän, Josep
noriyeta inigän, eruk Josep täŋo piä ämaniye, Isip nanik unita inigän peŋkuk. Isip naniktä
Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täŋkuŋo unita udewä täŋkuk. 33 Josep
inigän ririrän noriye Josep iŋamiken inigän tawaŋ terak tuänitä it päŋku mäden nanik
Benjaminken täreŋkuk. Ude itkaŋ Josepkät kowat kawän täŋ itkaŋ nadäwä inide kubä
täŋkuŋ. 34 Ude ririrä watä äma unitä ketem gäripi nikek Josep inita pewani yäpmäŋpäŋ
yämiŋkuk. Ude täŋpäŋ noriyeta kubäkubä yämiŋkaŋ Benjaminta mäyap peŋ imiŋkuk.
Eruk, ketem naŋpäŋ ume komi bok naŋpäŋ kuduptagän oretoret täŋkuŋ.

44

Joseptä noriye täŋyäkŋarani täŋkuk

1 Komeniken äneŋi kunayäŋ täŋirä Joseptä yot watä irani ŋode iwetkuk; Gäk äma ŋonita
ketem mäyap, ini yäpnaŋi uterakgän yäkiken gwet yämi yäk. Ude täŋpäŋä iniken iniken
moneŋ ketem suwakta yäpmäŋ äbuŋo u udegän ini yäkken-yäkken meniken äneŋi daiŋ
yämi. 2 Täŋpäŋ näkŋaken ume gwet näŋpani siliwapäŋ täŋpani u mäden naniki täŋo yäk
meniken peŋkaŋ ketem täŋo moneŋ bok daiŋ imi yäk. Joseptä watä äma iwet-pewän
udegän täŋ moreŋkuk. 3 Täŋpäŋ patkuŋo yäŋewänä eruk noriye u, doŋki tuŋumikät

yepmaŋpän yäpmäŋ kuŋkuŋ. 4-5 Yotpärare peŋpeŋ ban nämo kuŋirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yäwat yäpmäŋ ku! Päŋku yabäŋpäŋ ŋode yäwet; Imaka umuri pähap täkaŋ yäŋ päŋku yäwet. Täga täŋ tamänkaŋ kowata imata waki täŋ iminŋpäŋ ume gwet näŋpani siliwapäŋ täŋpani u kubota yäpmaŋ? Ärowaninatä ukengän ume nak täyak. U it iminŋirän däpmonken täŋo mebäri yäŋahäk täyak. Ude täŋirä wakiinik täyak! yäŋ yäwet yäk.

6 Man ude iwetpäŋ peŋ iwet-pewän päŋku yabäŋ ahäŋpäŋ Joseptä yäŋkuko udegän yäwetkuk. 7 Ude yäweränkaŋ kowata ŋode iwetkuŋ; Ärowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudän udewani nämo täk täkamäŋ. 8 Nin bian ketem yäk meniken moneŋ yabäŋ ahäŋkumäŋo u Kenan komeken nanik äneŋi yäpmäŋ äbumäŋ. Unita imata äma ärowanika täŋo moneŋ tuŋum kubota yäpne? 9 Unita tuŋum u ninken nanik kubä täŋo yäk gänaŋ kaŋ-ahäwiwä kumäkta biŋam kaŋ täŋpän! Täŋpänkaŋ nin ätu gäka komi piä api täne yäk. 10 Yäwäwä yäwetkuk; Yäkaŋ ude kaŋ ahäwän! Ume gwet näŋpani ukeŋo kubätä yäkken kaŋ-ahäwawä äma unitägän näkŋo watä piä api täŋpek. Ätu uwä yepmaŋpa jop api kuneŋ yäk.

11 Ude yäwänä yäki bäräŋeŋ yäpmäŋpäŋ komen peŋpäŋ meni kudup pitkuŋ. 12 Meni kudup pitkaŋ irirä Josep täŋo watä äma unitä yäk kubä kubäken duiŋ ijiŋkuk. Tuäniken jukun yäput peŋkaŋ yabäŋtäŋ päŋku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet näŋpani ukeŋo bureni kaŋ-ahäŋkuk. 13 Kaŋ-ahäwänä umuri pähap nadäŋpäŋ teki weŋpäŋ tuŋum ketem täŋ butuŋpäŋ doŋki terak peŋpäŋ äyäŋutpeŋ yotpärareken äneŋi kuŋkuŋ.

14-15 Kuŋpäŋä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänaŋ äroŋpäŋ Josep gwäjiŋ äpmoŋ iminŋirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkaŋ? Äma näk ŋodewanitä kären täŋpäŋ intäŋo mebäri käbop irani täga kaŋpäŋ nadäwek yäŋ nämo nadäŋkuŋ? 16 Yäwänä Judatä yäŋkuk; Yäke, ima manpäŋ gäwetne? Anututä nintäŋo mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitäŋo yäk meniken ume gwet näŋpani kaŋ-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagän gäka watä piä api täŋ gamine.

17 Ude iweräwä Joseptä yäŋkuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet näŋpani kaŋ-ahätak unitägän näka watä piä api täŋ namek. In ätuwä säkgämän kumaŋ nanjinken kukot! 18-20 Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadäŋ naminŋiri man gäwerira kokwawak nadäŋ nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbäŋitna ŋode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yäŋ ude niweriri ŋode gäwetkumäŋ; Ei, nanin itak. Täŋkaŋ mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahäŋkuk. Täŋ iniken tuäni uwä kumbuk. Miŋitä nanak yaräbok ugän bäyaŋ yepmaŋkukopäŋ kubä-tägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi taŋi nadäk täyak. 21-22 Ude gäweritna ŋode niwetkun; In u imagut yäpmäŋ näkken äbäŋirä api käwet yäŋ niweriri ŋode gäwetkumäŋ; Nanak unitä nani teŋpeŋ kunaŋi nämo. Teŋpeŋ kuŋirän nani butewakita kumbek. 23 Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmäŋ äbäŋpäŋä näk äneŋi nämo api nadäŋ tamet! 24 Man ude yäŋiri nintä kuŋpäŋ watä piä ämaka nanin gäkŋo manbiŋam iwetkumäŋ.

25 Iweritna nanintä Ketem suwakta äneŋi kut! yäŋ niwetkuk. 26 Ketem suwakta äneŋi kut yäŋ niwerirän iwetkumäŋ; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayäŋ täkamäŋ uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api nadäŋ nimek. 27-28 Ude iwetnapäŋ nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugän bäyaŋ naminŋkuko u nadäkaŋ? Kubätä waki nepmaŋ paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpäŋ naŋ paotkukopäŋ nämo kak täyat yäk. 29 We! Nanakna mäden nanik-inik ŋo nomägatnayäŋ täkaŋ? In kädet miŋin kuŋtäŋgän umuri kubä ahäŋ taminŋirän nanakna Benjamin ŋo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täŋpewä äma tägawani näk api kumbet yäŋ niwetkuk.

30-31 Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ŋo täga nämo teŋpeŋ kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ŋonita gäripi taŋi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä teŋpeŋ kunero uwä nanintä iŋamita wäyäkŋewän wawäpäŋ api kumbek. Kumäŋirän momi nintä yäpne yäk. 32 Näk notnapak mäden nanik ŋo nan iŋamiken äneŋi yäpmäŋ kwetta man kehäromi ŋode iwetkut; Näkŋa Benjaminta watäni api iret. U äneŋi nämo imagut yäpmäŋ äbero uwä unitäŋo momi näka biŋam irirän kome terak it yäpmäŋ kuŋira api tärewek yäŋ iwetkut. 33 Unita ärowanina, nadäŋ namipäŋ notnapak mäden nanik ŋonita kowata näkä itpäŋ gäkŋo watä piä täŋ gaminjira noriyekät kaŋ kut! yäk. 34 Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäŋirän kakta nämo nekaŋ yäk.

45

Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

1 * Noriyetä ude yäŋirä Joseptä piä ämaniye itkuŋo u yabäŋpäŋ iŋamiken koret yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; In kuduptagän äpämaŋ kut! yäk. Ude yäŋirän äpämaŋ kuŋirä Joseptä noriye mebärini yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. 2 Ude täŋpäŋ konäm mabiŋ kot täŋirän piä ämaniye yäman itkuŋo u nadäŋpäŋ Ferotä yotken biŋam man tewän kuŋkuŋ. 3 Täŋkaŋ Joseptä noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadäŋpäŋ noriyetä bumta umuntaŋpäŋ kowata man nämo iwetkuŋ.

4 Umuntaŋ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ŋogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbäŋirä ŋode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmaŋpä äburo u näk ŋo! yäk. 5 Nadäwätäk täneŋo. In moneŋ yäpmäŋpäŋ kome ŋoken naniŋ kireŋkuŋo unita injinta kokwawak nämo nadäneŋ. Ämawebetä kumneŋ yäŋpäŋ Anututä ini nadäŋpäŋ nepmaŋpän äbut yäk. 6 Apiŋo nakta jop irit ahäŋirän obaŋ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmäŋ äronayäŋ täkamäŋ u obaŋ 5 ude äneŋi it yäpmäŋ api äroneŋ yäk. 7 In ba äbotjiye paotneŋ yäŋpäŋ Anututä intäjukun nepmaŋpän äbut yäk. Anututä näkä täŋkentäŋ tamikta ude täŋkuko uwä ini pärik kubä täŋkuk yäk. 8 U nadäkaŋ? Intä nämo nepmaŋpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmaŋpän äburo unita Fero nadäŋ iminjirän Ferotä iniken yot watä ba Isip täŋo watä äma ärowani iretta nepmaŋkuk yäk.

9 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, inä bäräŋeŋ kuŋkaŋ nana manbiŋam ŋode kaŋ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ŋode yäŋkuk; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmaŋkuk. Unita kadäni käroŋi nämo iren. Bäräŋeŋ näkken kaŋ äbi yäŋ iwerut. 10 Äbikaŋ Gosen komeken tuän ugän api tepmaŋpet. Äbayäŋ täno u gäkŋagän nämo. Nanakaye, äbekaye, oraŋkaye, yawakaye it tamikaŋ u kudup yämagurikaŋ kaŋ äbut yäŋ iwerut. 11 Nadäkaŋ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabäŋ täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneŋ.

12 Näkŋo mebäri apiŋo nadäkaŋ. Dapunjintä nabäŋirä näkŋaken monäna Benjamin imaka, udegän nabätak yäk. 13 Näk Isip komeken piä ärowani täŋpäŋ itat unitäŋo manbiŋam bok, imaka imaka yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam nana kaŋ iwerut! Ude täŋpäŋ bäräŋeŋ kaŋ imagut yäpmäŋ äbut. 14 Ude yäwetpäŋ monänikät kowat bäyaŋ imän täŋpäŋ korän kotkumän. 15 Konäm korit-korit päŋku noriye ätuwä bäyaŋ yämiŋpäŋ bumumiken yeŋpäŋ konäm kot yebatkuk.

16 Ude täŋ irirä äma kubätä Ferotä yotken kuŋpäŋ Ferokät ämaniye manbiŋam ŋode yäwetkuk; Josep noriye äbäkaŋ yäk. Yäwerirän bänep täga nadäŋkuŋ. 17-18 Ude täŋpäŋä Ferotä Josep iwetkuk; Notkaye ŋode yäwet yäk. In doŋki terak tuŋum ketemjin peŋpäŋ Kenan komejinken äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ nanjin ba webe nanakjiye yämaguräkaŋ näkken kaŋ äbut! Täŋpäkaŋ kome täga taniŋ kirewapäŋ Isip komeken ketem ahäŋ bumbum

* **45:1:** Apos 7:13 * **45:9:** Apos 7:14

pätak ŋo naŋpäŋ kaŋ irut yäk. 19 Ferotä ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Ŋode yäwet yäk.
In webejiye nanakjiyeta nadäŋpäŋ Isip komeken nanik karis tomtä wädäwani ätu kaŋ
yäpmäŋ kut. Täŋkaŋ nanjin bok kaŋ imagurut! yäk. 20 Ude täŋkaŋ imaka tuŋum yot gänaŋ
nanik unita nadäwätäk täneŋtawä. Isip komeken tuŋum udewanigän tägatäga itkaŋ u api
tamine yäk.
21 Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetpäŋ karis tomtä wädäwani ätu ba ketem
kädet miŋin nakta yämiŋkuk. 22 Täŋkaŋ noriye ätuta tek kubäkubä daiŋ yämiŋkuk. Ude
täŋpäŋä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiŋpäŋ uterak moneŋ taŋi siliwa moneŋ 300
ude imiŋkuk. 23 Täŋkaŋ nanitawä doŋki 10 terak Isip kome täŋo tuŋum gäripi nikek
ätu peŋkuk. Täŋpäŋ äneŋi doŋki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biŋam naŋtäŋ Isip
komeken äbekta peŋpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. 24 Peŋ yäwet-pewän kunayäŋ täŋirä
ŋode yäwetkuk; In kuŋtäŋgän kädet miŋin yäŋawät-awät nämo täneŋ yäk.
25 Ude yäwet-pewän Isip kome peŋpeŋ kumaŋ päŋku Kenan komeken nani Jekop ahäŋ
imiŋkuŋ. 26 Ahäŋ imiŋpäŋ manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip
kome pähap unitäŋo äma ärowani itak. Ude yäŋirä Jekoptä man iwetkuŋo u nadäŋpäŋ
kikŋutpäŋ nadäwän bureni nämo täŋpäpäŋ jop yabäŋ itkuk. 27 Nadäwän bureni nämo
täŋpäkaŋ Joseptä man yäwetkuko udegän iwet moreŋkuŋ. Täŋpäŋ karis tomtä wädäwani
Joseptä nanita biŋam pewän kuŋkuŋo u yabäŋpäŋ bäneptä oretoret nadäŋkuk. 28 Ude
täŋpäŋ yäŋkuk; Täga. Nanakna Josep itak unita näk nämo kaŋkaŋ kumbero udeta eruk
päŋku kaŋ käwa! yäk.

46

Jekop Kenan kome peŋpeŋ Isip komeken kuŋkuŋ

1 Ude yäŋpäŋ Jekoptä imaka imaka kuduptagän kobet täŋpäŋ päŋku Beseba komeken
ahäŋpäŋ nani Aisak täŋo Anutu iniŋ oretta tom kubä utpäŋ ijiŋ imiŋkuk. 2 Ude täŋirän
Anututä däpmonken ŋode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yäwänä Jekoptä yäŋkuk; Näk ŋo yäk.
3 Yäwänä yäŋkuk; Näk nanka Aisak täŋo Anututä nadäŋ gamitat unita Isip komeken
kukta umuntäweno. Uken uyaku gepmaŋpa nanak weŋbäyak täŋiri äbotkaye taŋi api ahäŋ
yäpmäŋ kuneŋ. 4 Näk gäkkät bok Isip komeken api kude yäk. Täŋpäkaŋ ittäŋgän uken
nanikpäŋ äneŋi api gämaguret. Täŋkaŋ nanaka Joseptä watä it gamiŋ yäpmäŋ kuŋirän api
kumben yäk.
5 Anututä ude iweränkaŋ Jekoptä Beseba kome pena yäŋ yäŋirän nanakiyetä nani ba
webeniye nanak kudup karis tomtä wädäwani Ferotä pewän äbuŋo uterak yepmaŋpä
äroŋkuŋ. 6-7 * Kenan komeken itkaŋ tuŋum päke yäpuŋo ukät yawakiye kudup bok
yämagut yäpmäŋ kuŋkä Isip komeken ahäŋkuŋ. Jekoptä äperiye nanakiye äbekiye oraniye
u kudup Isip komeken yämagut yäpmäŋ kuŋkuk.

Jekop nanakiye oraniye wäpi tawaŋ

8 Ŋowä Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuŋkuŋo unitäŋo wäpi tawaŋ. Täŋkaŋ
webeni kubä wäpi Leatä nanakiye ŋode bäyaŋ imiŋkuk; Nanaki tuäni Ruben. 9 Ruben
nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami. 10 Täŋ nanaki kubä wäpi Simeon. Unitäŋo
nanakiye ŋode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwä, Simeon webeni Kenan
komeken nanik yäpuko unitä bäyaŋkuk.) 11 Täŋ nanaki kubäwä wäpi Livai. Unitäŋo
nanakiye ŋode; Geson, Kohat, Merari. 12 Täŋ nanaki kubäwä wäpi Juda. Unitäŋo
nanakiye ŋode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken
kumbumän.) Peres uwä nanakiyat Hesron, Hamul. 13 Täŋ nanaki kubäwä wäpi Isaka.
Isaka täŋo nanakiye ŋode; Tola, Puva, Iop, Simron. 14 Täŋ nanaki kubäwä wäpi Sebulun,
unitäŋo nanakiye ŋode; Seret, Elon, Jalel. 15 Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken

* **46:6-7:** Apos 7:15

Jekopta bäyaŋ iminŋkuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahäŋkuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduptagän 33 ude. Uwä Leatä bäyawani.

16 Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bäyaŋkuko uwä ŋode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli. 17 Täŋ nanaki kubä Ase. Unitäŋo nanakiye ŋode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel. 18 Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawaŋken ahäŋkuŋ. Silpa uwä Lea täŋo watä piä webe, nani Labantä iminŋkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahäŋkuŋ.

19 Täŋpäkaŋ Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bäyaŋkuk. 20 * Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmäŋirän nanakiyat Manase kenta Efraim bäyaŋkuk. Webeni uwä Potifera, Heliopilis kome täŋo bämop äma, unitäŋo äperi.

21 Täŋ Benjamin täŋo nanakiye ŋode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. 22 Jekop webeni Reseltä nanak ude bäyaŋ iminŋkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawaŋken nanik.

23 Täŋpäkaŋ Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ŋode bäyaŋkuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim. 24 Täŋ nanaki kubä Naptali. Unitäŋo nanakiye ŋode; Jasel, Guni, Jese, Silem. 25 Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawaŋken nanik Jekopta biŋam bäyawani. Bilha uwä Resel täŋo watä piä webe, nani Labantä iminŋkuko u. 26 Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kuŋkuŋo u kuduptagän 66 ude. (Nanakiye täŋo webeniye u nämo daniŋkaŋ 66 ude ahäŋkuŋ.) 27 * Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahäŋkumäno u bok daniŋpäŋ Jekop äboriye Isip komeken itkuŋo u 70 ude itkuŋ.

Jekop Isip komeken päŋku ahäŋkuk

28-29 Täŋpäŋ Jekoptä Gosen komeken kwa yäŋpäŋ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kuŋkuk. Päŋku Josep iweränkaŋ karis hostä wädäwani kubä tuŋum täŋpäŋ uterak nani imagutta Gosen komeken kuŋkuk. Josep päŋku nani Jekop kaŋ-ahäŋpäŋ bäyaŋ iminŋpäŋ kadäni käroŋi kot ibat itkuk. 30 Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, iŋamka dapun gabäŋpäŋ itan yäŋ nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

31 Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap ŋode yäwetkuk; Näk päŋku Fero man ŋode iwerayäŋ; Notnaye ba nana täŋo äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkaŋ. 32 Äbot uwä sipsipta watäni itkaŋ bulimakau piä bok täk täkaŋ. Yawakiye, tuŋumi kuduptagän yäpmäŋ äbuŋ. Näk Fero man ude iwerayäŋ yäk. 33-34 Unita nadäwut! Ferotä yäŋ-tämagut päŋku tepmaŋpäŋ In ima piä täk täkaŋ? yäŋ täwet yabäŋirän ŋode kaŋ iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumäŋonitä it yäpmäŋ äbäkamäŋ, oraniyetä täŋpani udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki täŋirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmaŋpek. Isip naniktä piä ude täŋpanita taräki nadäk täkaŋ unita yäk.

47

Jekoptä Fero ahäŋ iminŋkuk

1 Eruk Joseptä man ude yäwet paotpäŋä Feroken kuŋpäŋ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tuŋumi u kudup yäpmäŋpäŋ Kenan komeni peŋpeŋ äbuŋo Gosen komeken itkaŋ yäk. 2 Ude iwetkaŋ noriye 5 udepäŋ Fero iŋamiken yepmaŋkuk. 3 Yepmaŋirän Ferotä Josep noriye ŋode yäwet yabäŋkuk; E! In ima piä täk täkaŋ? Ude yäweränä yäŋkuŋ; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it täkamäŋ, oraniyetä täŋpani udegän yäk. 4 Nin kome ŋoken itpäŋ-nadäkta äbumäŋ. Kenan komeninken nakta jop irit pähap ahäŋkuko unita yawakninta ketem kubä nämo itkuŋ. Unita gäkä nadäŋ niminŋiri Gosen komeken api itne yäk.

5-6 Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuŋ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ŋo gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome

* **46:20:** Stt 41:50-52 * **46:27:** Apos 7:14

tägaken yepmaŋpipäŋ itkot. Uken itkaŋ äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u täŋpäwä yepmaŋpipäŋ näkŋo yawaknayeta watäni kaŋ irän yäk.
7 Ferotä ude yäweränkaŋ Joseptä nani imagut yäpmäŋ Feroken kuŋkuk. Päŋku ahäŋ imiŋpäŋ Jekoptä Fero kon man iwetkuk. 8 Kon man iweränä Ferotä iwet yabäŋkuk; Gäkŋo obaŋ jide? 9 Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittäŋ kuŋatkuro uwä obaŋ 130 ude täreŋkuk. Kadäni keräpi u komi butewaki nikek itkut. Upäŋkaŋ nanaye oranayetä kome terak itpäŋ-nadäk kadäni käroŋi täŋkuŋo udegän nämo kaŋ-ahätat. 10 Ude yäŋpäŋ kon man iwetpeŋ kuŋkuk.
11 Täŋpäkaŋ Ferotä man yäŋkuko ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukŋi inita biŋam yäniŋ kireŋkuk. Kome u tägagämän, Rameses yotpärare käda yepmaŋpän itkuŋ. 12 Josep ude täŋpäŋ nani ba noriye ba noriye täŋo webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yämiŋkuk. Uwä nanakiye jide itkuŋo u terak ketem yämiŋkuk.

Joseptä Isip kome watäni itkuk

13 Täŋpäkaŋ komeni komeni nakta jop irit ahäŋtäŋ kuŋtäyon Isip kome ba Kenan kome mähemi bok, nakta bumta yeŋkuŋ. 14 Ude ahäŋirän ämawebe u naniktä äbä ketem gwäkita moneŋ peŋkuŋ. Peŋirä Joseptä moneŋ u kudup yäpmäŋpäŋ Ferotä yotken kubäkengän peŋkuk. 15 U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken moneŋ paotkuk. Moneŋ paorirän kome mähemtä äbäŋpäŋ Josep iwetkuŋ; Gäk ketem jop nimi. Ketem nämo nimiŋpäŋ nibäŋ äwaräkuk täŋiri dapunkaken kumnayäŋ. Nintäŋo moneŋ kudup paotkuko ubayäŋ yäk.
16 Ude yäwäwä Joseptä yäwetkuk; Moneŋjin paoräwä yawakjiye kaŋ yäpmäŋ äbut! Yäpmäŋ äbäŋirä unita kowata ketem api tamet yäk. 17 Ude yäŋirän yawakiye ketem gwäkita yäpmäŋ äbuŋ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, doŋki kuduptagän yäpmäŋ äbäŋirä kowata Joseptä ketem yämiŋkuk. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäko obaŋ u täreŋkuk. 18 Obaŋ u täreŋirän obaŋ äneŋi kubä keräp taŋirän Josepken äbäŋpäŋ iwetkuŋ; Ärowaninin, imata jop man gäwetne? Nin täŋo moneŋ kudup paotkuŋ, ba tom imaka, u gäka biŋamgän täŋ moreŋkuŋ. Unita ninin ba komenin ugänpäŋ täga ganiŋ kirene. 19 Täŋkaŋ iŋamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneŋ? Ude nämo! Gäk nin ba komenin suwaŋpäŋ ketem nimikaŋ komenin Ferotä inita biŋam täŋirän nininä Ferota watä piä kaŋ täŋ imina. Kumäŋpäŋ paoritna kometä jop päreko udeta ketem yeri nimiŋiri yeri piŋpäŋ naŋpäŋ nämo api kumne.
20 Ude iweräkaŋ Joseptä Isip kome kudup Ferota biŋam suwaŋkuk. Ketem kubä nämo irirän unita ämawebe Isip komeken nanik kuduptagän ini komen komen ketem gwäkita Ferota biŋam iniŋ kireŋkuŋ. 21 Ude täŋirä Joseptä Isip kome kukŋi kukŋi umude unude äma itkuŋo u kuduptagän Ferota watä piä täkta biŋam yämagutkuk. 22 Kome päke u suwaŋkaŋ bämop äma täŋo kome ugänpäŋ nämo suwaŋkuk. Ferotä bämop äma piäni gwäkita ketem yämik täŋkuko unita komeni nämo yäpuk.
23 Ude täŋpäŋ Joseptä ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk apiŋo injin ba komejin suwawapäŋ Ferota biŋam täkaŋ unita ketem yeri ŋo yäpmäŋ päŋku piwut! yäk. 24 Ketem piwäpäŋ bureni ahäŋirä äbot 5 ude kaŋ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwä in ba webejiye nanakjiyetä nakta ba yerita peŋkaŋ äbot kubäwä Ferota biŋam kaŋ pewut yäk. 25 Ude yäweränä ämawebetä iwetkuŋ; Gäkä täŋkentäŋ nimiŋiri nämo kumbumäŋo unita nibäwi tägawäpäŋ Fero täŋo watä piä kaŋ täna yäk.
26 Ude täŋpäŋ Joseptä Isip kometa kädet ŋode pewän ahäŋkuko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude peŋkaŋ äbot 4 piä mähemi inita biŋam. Täŋ äbot kubäwä Ferota biŋam. Täŋpäkaŋ bämop äma täŋo komewä Ferotä nämo suwaŋkuk.

Jekop täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

27 Isrel ämatä Gosen kome mähem ude täŋpäŋ irirä äperiye nanakiye mäyap ahäŋkuŋo udegän tuŋum ahäŋ bumbum täŋkuŋ. 28 Täŋpäkaŋ Jekop Gosen komeken obaŋ 17 it

yäpmäŋ äroŋirän iniken obaŋ 147 täreŋkuk. 29 * Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp taŋirän nanaki Josep yäŋ-imagutpäŋ ŋode iwetkuk; Näka gäripi nadäŋpäŋä oraŋ naminŋpäŋ ketka gäyeknaken peŋkaŋ gupna Isip komeken nämo api äneŋpet yäŋ yäŋkehäromtä. 30 Isip nanik nämagut päŋku nanaye oranaye äneŋpani-kengän kaŋ nepmaŋ yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täŋpet yäk. 31 Yäyan ude api täŋpet yäŋ iwerirän Jekoptä yäŋkuk; Man yäyan u bureni yäŋkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yäŋkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreŋirän ähottaba iŋitkaŋ gwäjiŋ äpmoŋkaŋ Anutu iniŋ oretkuk.

48

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

1 It yäpmäŋ äroŋtäŋgän Josep manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmäŋ oranitä yotken kuŋkuŋ. 2 Päŋku ahäŋirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbätak yäk. Ude iwerirän nadäŋ moreŋ aku itkuk. 3 * Täŋpäŋ Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahäŋ naminŋpäŋ ŋode näwetkuk; 4 Näkä nadäŋ gaminŋira äpetkaye nanakaye, äbekaye, oraŋkaye mäyap ahäŋ bumbum api täneŋ. Täŋpäkaŋ gäk äma mäyap täŋo nani pähap täŋiri äbotkayeta kome ŋo yäminŋira inita biŋam yäpmäŋpäŋ kome ŋo mähemi api täneŋ. Anututä ude näwetkuk. 5 Näk Isip komeken nämo äbäŋira nanakayat Isip komeken ahäŋkumäno uwä näka biŋam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdeŋta yäwani yäk. 6 Täŋ äpetkaye nanakaye mäden ahänayäŋ täŋo unitä gäkŋata biŋam kaŋ täŋput yäk. Mäden ahänayäŋ täŋo uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mähemi api täneŋ. 7 * Näk Mesopotemia komeken naniktä äbäŋira Efrata yotpärare keräp taŋirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miŋin kumbuk. Kumäŋirän butewaki nadäŋpäŋ äneŋkut. (Apiŋowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yäŋ iwet täkaŋ.)

8 Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabäŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Ai! Nanak ŋo netä täŋo? 9 Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ŋo irira Anututä naminŋkuko u yarä ŋobayäŋ yäk. Yäwänä Jekoptä yäŋkuk; Yepmaŋpi dubinaken äbänkaŋ kon man yäwera yäk. 10 Jekop tägawani täŋirän dapuri waŋkuŋo unita oraniyat ket nämo yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Ude täŋkaŋ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmaŋirän bäyaŋ yäminŋpäŋ bumumiken yeŋkuk.

11 Ude täŋpäŋ Josep ŋode iwetkuk; Näk äneŋi nämo api gabäwet yäŋ nadäŋkuropäŋ Anututä nadäŋirän gäk nanakayatkät bok tabätat. 12 Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpäŋ yepmaŋpän irirän iŋami kome terak yäpän äpmoŋkuŋ. 13 Ude täŋpäŋ Jekop keri käpmäk käda nanaki monäni Efraim teŋkuk. Täŋpäŋ keri bure käda nanaki tuäni Manase teŋkuk. 14 Joseptä ude yepmaŋirän Jekoptä keri bure käda tuäni Manase gwäkiken penaŋipäŋ keri kowat irepmirän keri bure käda monäni Efraim gwäkiken peŋkuk. Peŋpäŋ keri käpmäk käda Manase gwäkiken peŋkuk. 15 Ude täŋpäŋ nanaki Josep kon man ŋode iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabäŋ yäwarirän iŋamiken kuŋatkumän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ŋo kon täŋ yämän.

16 Täŋkaŋ Aŋero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäŋ nämagutkuko unitä nanak yarä ŋo kon täŋ yäminŋirän näkŋo wäpnatä yarä ŋoniterak pat yäpmäŋ kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäŋo wäpitä bok. Anututä nadäŋ yäminŋirän nanak yarä ŋonitä nanak weŋbäyak täŋirän kome terak ahäŋ bumbum kaŋ täŋput.

17 Kon man ude yäŋ paorirän nanitä keri bure käda Efraim gwäkiken peŋkuko unita Joseptä kawän nämo tägawäpäŋ nani keri bure käda yäpmäŋkaŋ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayäŋ yäpuk. 18 Ude täŋpäŋ yäŋkuk; Nan! Ude nämo. Nanak ŋonitä

* **47:29:** Stt 49:29-32, 50:6 * **48:3:** Stt 28:13-14 * **48:7:** Stt 35:16-19

intäjukun nanik unita ketka bure käda ŋo tuä gwäkiken pe! 19 Yäwänä Jekoptä Josep täŋo man utpäŋ yäŋkuk; Näk nadäwa tärewäkaŋ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biŋam ikek itpäŋ kuŋarirän oraniye mäyap api ahäneŋ. Upäŋkaŋ monänitä irepmitpäŋ nanakiye oraniye äma äbot pähap täŋpäŋ api itneŋ. 20 * Ude yäŋpäŋ kepma ugän kon man äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Kämi-kämi Isrel ämawebetä äma kubä kon man iwerayäŋ nadäŋpäŋä ek wäpjek terak wohutpäŋ ŋode api yäneŋ; Anututä Efraim Manase täŋkentäŋ yämiŋkuko gäk udegän täŋ gamiton! Jekoptä ude yäŋpäŋ monäni Efraim intäjukun peŋpäŋ tuäni Manase mäden teŋkuk.

21 Jekoptä ude täŋpäŋ nanaki Josep ŋode iwetkuk; Nadätan? Näk kumbayäŋ täyat upäŋkaŋ Anututä gäkkät itpäŋ kämiwä tämagut yäpmäŋ orajiyetä kome kujatken äneŋi api kwek yäk. 22 Täŋpäkaŋ Amo ämawebe äbot däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ komeni wäpi Sekem yäyomägatkuro u notkaye ätuta biŋam nämo, gäka biŋam ganiŋ kiretat yäk.

49

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahäŋ yämikta yäwetkuk

1 Jekop nanakiye yäŋpäbä kubäkengän yepmaŋpäŋ imaka kämi ahäŋ yämayäŋ täŋkuko u kudup ŋode yäwetkuk; 2 Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayäŋ täyat u yäpmäŋpäŋ nadäk-nadäkjin-ken pekot. 3 Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabäŋpäŋ kehäromtak täyat! Näk gubaŋi itkaŋ intäjukun gäk bäyaŋkut. Bäyawakaŋ ämawebetä nabäŋirä näk äma bureni kehäromina nikek ahäŋkut. Gäkŋo kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak. 4 Upäŋkaŋ gäkŋo irit kuŋat-kuŋat uwä umetä wakiinik tokätpäŋ päna täk täyak udewani. Gäk näka nämo nadäŋ naminŋpäŋ watä webena kubä yäŋikŋatpäŋ däpmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadäŋkut. Mebäri unita gäk notkaye täŋo intäjukun äma nämoinik api iren yäk. 5 Jekoptä Ruben man ude iwet moreŋpäŋ eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ŋode yäwetkuk; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täŋo tuŋum yäpmäŋ kuŋatpäŋ ämik täk täkamän. 6 Unita näk ekkät itpäŋ-nadäk penta täga nämo täne yäk. Ek äma däpmäkta man yäŋpäŋ-nadäk täkamän unita. Ek kokwawak täŋpäŋ äma bäräŋek däpmäk täkamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadäŋ däpmäŋ tokät täkamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk täkamän. 7 Ek kokwawak wakiinik nadäŋpäŋ täŋpeŋ kuŋat täkamän unita injek terak bäräpi ŋode api kotadeŋ; Näkä ek ba nanak pewän ahänayäŋ täkaŋ u täwat kireŋpewa päŋku Isrel äma äbot ätu gänaŋ kubäkubä api ittäŋ kuneŋ. Äbot kubägän nämo api itneŋ yäk.

8 Jekoptä man ude yäwetpäŋ nanaki Juda ŋode iwetkuk; Juda, notkayetä wäpka biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ punin api peneŋ yäk. Ba iwankayetä gutna yäŋkaŋ api täŋburut täneŋ. Täŋirä gäkägän yepmäŋitpäŋ ureŋ täŋpi kuk api täŋpen. Gäk ude täŋiri notkayetä api gwäjiŋ äpmoŋ gamineŋ yäk. 9 * Gäk laion gubaŋi udewani. Laion u kepma tom däpmäŋ naŋtäŋ kuŋattäŋgän kome bipmäŋirän äneŋi äyäŋutpeŋ däpmon patpat bägupken kuŋkaŋ parirän tom kubätä äbä täga nämo täŋikŋareko udegän ämawebe kudup gäka api umuntak täneŋ. 10 Juda, gäkŋo äbotken nanik äma yabäŋ yäwat piä täkta api ahäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Bureni, oraŋkaye ahänayäŋ täkaŋ unitä intäjukun äma ude itkaŋ yabäŋ yäwat piä täŋirä äma äbot komeni komenitä äbä gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋpäŋ tuŋum api buŋät yämik täneŋ. 11 Juda uwä wäpi biŋam ikek it täyak. Unitäŋo wain piäni taŋi pähap unita doŋkinatä bureni näneŋ yäŋ yäŋpäŋ nadäwätäk nämo täŋkaŋ wain päya terakgän topmäk täyak. Ba äma jopitä tek umepäŋ ärut täkaŋ ude nämo. Äma unitä moneŋ ikek unita wain umenigänpäŋ tek ärut täyak. 12 Umeta iwäwä wain umenigänpäŋ näŋtäyon dapuri gämänek täyak. Ba bulimakau nononŋi täkätpäŋ nak täyak unita meni kujat kuräki pakiinik täk täkaŋ. Bureni! Juda uwä jäwäri nämo, äma ini pärik kubä api irek.

---

* **48:20:** Hib 11:21 * **49:9:** Nam 24:9; Rev 5:5

13 Eruk, Jekoptä Judata man ude yäŋpäŋ nanaki Sebulun ŋode iwetkuk; Sebulun, gäk
gwägu taŋi gägäniken api iren yäk. Kome irayäŋ täyan u säkgämän, gäpe taŋi taŋitä äbä
täga itneŋ yäk. Gwägu pomi terak gäkä irayäŋ täyanken unitä päŋku Saidon kome unitäŋo
kome mähemi ude api iren yäk. 14 Ude yäŋpäŋ nanaki Isaka ŋode iwetkuk; Isaka, gäkäwä
doŋki kehäromi kubä. Tuŋum bäräpi bäräpi mädeka terak peŋirä kädet kuŋatta bitnäŋpäŋ
jop uken maŋit itan yäk. 15 Upäŋkaŋ komeka ba irit bägup täga kubä kaŋpäŋ piä täga
täŋpen. Äma täŋo watä piä äma ude api täk täŋpen yäŋ iwetkuk.
16 Jekoptä Isaka man ude iwetpäŋ nanaki Dan ŋode iwetkuk; Dan, gähäwä intäjukun
ämatä itkaŋ ämawebe äbotkaye api yabäŋ yäwaren, notkayetä iniken äboriye yabäŋ yäwat
täkaŋ ude yäk. 17 Nanakna, ude irayäŋ täyan upäŋkaŋ gäk gämok komi kubä, kädet jämjäm
pärani ude api iren. Gämok jämjäm irirä hos kubätä äbänä mämekiken iŋpewän hostä
kikŋutpäŋ äma uterak maŋirani u api kwarut maŋpän kuneŋ. Gäk udewani yäk.
18 Jekoptä man ude yäŋ moreŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Yawe, gäkŋo täŋkentäk piä kehäromi
nikek ahäwayäŋ täko unita itsämäŋtat! yäk. 19 Eruk ude yäŋpäŋ nanaki Gat ŋode iwetkuk;
Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä ahäk täneŋ yäk. Upäŋkaŋä
in kehärom taŋpäŋ api yäwat kirek täneŋ yäk.
20 Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Nanakna Ase, gähäwä kome tägaken itkaŋ piä täŋpayäŋ täyan u
ketem tägatäga ahäŋ bumbum api täneŋ yäk. Ketem ahänayäŋ täkaŋ uwä säkgämän, äma
wäpi nikektä yabäŋgärip täŋpäŋ api nak täneŋ yäk.
21 Ude yäŋpäŋ nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwäri bumik. Uwä iniken gäripi
terak kuŋatkaŋ nanak säkgämän bäyak täkaŋ udewani yäk.
22 Jekop ude yäŋpäŋ eruk nanaki Josep ŋode iwetkuk; Josep, gäk wain päya täga
mujipi bumta pewä wädäk täkaŋ udewani yäk. Päya uwä ume gägäniken itkaŋ kubirigän
äroŋirän momitä bumta iriŋ wädäk täyak. 23 Gäk ittäŋ kuŋariri äma komi gäka kokwawak
nadäŋpäŋ gabäŋ ahäŋpäŋ äpatä gamneŋ yäk. 24 Täŋirä gäkä ehutpäŋ äpa gwäjiŋpäŋ pära
nämo api yamben yäk. Ketka kujat kehäromi täŋpayäŋ täko uwä nanka Jekop täŋo Anutu
kehäromi mähemi, unitä täŋkentäŋ gamiŋirän kehäromi nikek api iren yäk. Anutu uwä
Isrel täŋo Watä Pähap ba Isrel täŋo Mobä Kujat, unitäŋo kehäromitä api täŋkentäŋ gamek
yäk. 25 Bureni, nanka täŋo Anutu unitägän täŋkentäŋ gamik täyak. Anutu kehäromi
mähemi uwä iron mebäri mebäri ŋode pewän ahäŋ gamik täkaŋ; Iwän punin nanik ba
ume kome gänaŋ nanik, ba nanakaye mäyap, ba yawakaye imaka mäyap. Iron ude
pewän ahäŋ gamik täkaŋ. 26 Nanka näkŋo kon man terak iron ahäŋ gamayäŋ täyak uwä
buŋät yäpmäŋ ärok täyon pom biani biani u kaŋ yärepmirän. Ba iron u imaka säkgämän
oranayetä bian yäpuŋo u imaka, kaŋ yärepmirän yäk. Täŋpäŋ Josep, gäk yäpmäŋ daniŋpäŋ
notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ikek itan unita iron pähap yäyat ŋo gäka terak kaŋ äroŋ
morewut yäk.
27 Jekoptä Josep man ude iwetpäŋ nanaki Benjamin ŋode iwetkuk; Gäk aŋ komi tom
däpmäŋpäŋ näŋpani kubä udewani yäk. Tamimaŋä tom ätu däpmäŋpäŋ pengän kudup
nak täyak. Täŋpäŋ bipäda ätu däpmäŋpäŋ naŋkaŋ ätu däkumta pek täyak.
28 Eruk, Jekop täŋo nanakiye uwä ini äbot-äbot ittäŋ kuŋkuŋo u Isrel kome täŋo äma äbot
12 udetä itkuŋ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täŋo mebäriniye yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ
uterakgän kon man yäwetkuko u äbä täretak ŋo.

Jekop kumbänpäŋ äneŋkuŋo unitäŋo manbiŋam

29-30 * Jekop nanakiye man ude yäwet paotpäŋä ini kumäkta manbiŋam ŋode yäwetkuk;
Näk kumbani notnayetä itkaŋken u kukta keräp täyak yäŋ nadätat. Näk kumäŋira kome
nanaye oranaye äneŋkuŋken kaŋ äneŋput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri
wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi
Efron unitäŋo piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye äneneŋta

* **49:29-30:** Stt 23:3-20

suwaŋkuko u yäk. 31 * Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneŋkuŋ. Täŋpäŋ meŋna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneŋkuŋ. Webena Lea imaka u äneŋkut yäk. 32 Kome ba awaŋ uwä Abrahamtä Hit nanik täŋopäŋ suwaŋkuk. Näk u kaŋ äneŋput. 33 * Eruk Jekop nanakiye man ude yäwet moreŋpäŋ patpäŋä eruk kuroŋi mugwäjiŋpäŋ waki kumbuk.

50

1 Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyaŋ imiŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ iŋamiken iŋkuk. 2 Ude täŋpäŋ itkaŋ eruk mäden Josep nani täŋo komegup bäräŋeŋ nämo paraŋpäŋ kehäromigän pen irekta yäŋpäŋ Isip täŋo äma nadäwani ätu ŋode yäwetkuk; In imaka käbäŋi säkgämän nikek u yäpmäŋ päbä nana gupi terak ŋo kaŋ ärut imut yäk. 3 Ude yäweränä äma u Isip äma ätutä kumäŋirä täk täŋkuŋo u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik täŋ yäpmäŋ kuŋ irirä kepma 40 ude täreŋkuk. Eruk ude täŋ moreŋpäŋ Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kuŋirä kepma 70 ude täreŋkuk.

4 Konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kwä täreŋirän Joseptä Fero täŋo watä piä ämaniye ŋode yäwetkuk; In näka gäripi nadäkaŋ u täŋpäwä man yäyat ŋo yäpmäŋ päŋku Fero ŋode iwerut; 5 * Nana täŋo kumäk-kumäki kadäni keräp taŋirän man kehäromi kubä ŋode näweränpäŋ yäŋkehärom taŋkut; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni kubä näkŋa kumäŋira äneneŋta suwaŋkutken ukengän kaŋ äneŋ yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmaŋpi päŋku nana kome uken äneŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ ŋo api äbet yäk.

6 Ude yäŋirän Ferotä nadäŋpäŋ kowata man Josepken ŋode tewän kuŋkuk; Gäk päŋku nankatä man gäwerirän yäŋkehärom taŋkuno udegän täŋkaŋ äneŋi kaŋ äbi yäk. 7 Ude iwerirän Josep päŋku nani Kenan kome uken äneŋkuk. Jekop änekta kuŋkuŋo u Fero täŋo äma wäpi nikek ba äma ekäni ekäni ba Isip kome täŋo intäjukun äma kuduptagän Josepkät bok kuŋkuŋ. 8 Josep webeni nanakiye ba noriye kuduptagän ba Jekop täŋo äboriye kuduptagän kuŋkuŋ. Iroŋi täpuri täpuri ukät sipsip, bulimakau unitägän Gosen kome uken itkuŋ. 9 Täŋä äma ätu karis hostä wädäwani uterak ba hos terak Josepkät penta kuŋkuŋ. Äma äbot kuŋkuŋo u kubägän nämo. Ämawebe bumta akuŋ kireŋkaŋ Jekop änekta kuŋkuŋ.

10 Eruk kuŋtäŋgän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kukŋi udude uken ahäŋkuŋ. Eruk uken ahäŋpäŋä konäm butewaki pähap täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ itkaŋ Josep u täŋbute-bute täŋpäŋ konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kuŋirän kepma 7 ude täreŋkuk. 11 Konäm butewaki täŋ irirä Kenan ämawebetä yabäŋpäŋ man ŋode yäŋkuŋ; U yabäwut! Isip naniktä konäm butewaki taŋi pähap, kadäni käroŋi täŋ yäpmäŋ äbäkaŋ yäk. Ude yäŋkuŋo unita kome u wäpi Abel-Misraim yäŋ yäk täkaŋ. Wäpi u mebäri Isip nanik täŋo butewaki pähap.

12-13 * Jekop nanakiye ude täŋkuŋo uwä nani täŋo man buramiŋpäŋ Kenan kome uken äneŋkuŋ. Kome nani äneŋkuŋken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita moneŋ imiŋpäŋ kome u inita yäpukken u. 14 Täŋpäkaŋ Josep nani Jekop u äneŋpäŋ yejämäŋpäŋ peŋkaŋ mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniye bok kuŋkuŋo u kudup äneŋi äyäŋutpeŋ Isip komeken kuŋkuŋ.

Noriyetä Josepta umuntaŋkuŋ

15 Eruk nani äneŋpeŋ äbä komeniken itkaŋ noriyetä yäŋkuŋ; Eruk apiŋo jide itkamäŋ? Josep ninta kokwawak pen nadäŋpäŋ yäwänäku imaka goret täŋ imiŋkumäŋo unita kowata udegän täŋ nimitek yäk. 16 Ude yäŋpäŋ man ŋode pewä yäpmäŋ Josepken kuŋkuk; Kadäni nanka nämo kumäŋkaŋ man ŋode niwetkuk; 17 In goret täŋkuŋ. Notjinpak Josepta waki täŋ imiŋkuŋo unita Josepken päŋku ŋode iwerut; Ninä waki täŋ gamiŋkumäŋo unita

* **49:31:** Stt 25:9-10, 35:29 * **49:33:** Apos 7:15 * **50:5:** Stt 47:29-31 * **50:12-13:** Apos 7:16

kowata nämo täŋ nimen. Momi täŋkumäŋo u peŋ nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täŋo Anutu unitäŋo piä ämaniyetä ŋode gäwetkamäŋ; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ mominin nämo yäpmäŋ kuŋaren yäk. Yäŋirä Joseptä nadäŋpäŋ konäm kotkuk.
18 Josep ude täŋirän noriye dubiniken äbäŋpäŋ iŋami yäpä äpmoŋpäŋ patkaŋ ŋode
iwetkuŋ; Nin apiŋo gäkŋo watä piä äma ude itkamäŋ yäk. 19 Yäŋirä Joseptä yäwetkuk;
In näka umuntäneŋtawä yäk. Näk Anutu täŋo bägup yäpmäŋpäŋ Anutu bumik täga nämo
iret. 20 In bian näk yäpäwakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä waki u
yäpmäŋ äyäŋutpäŋ imaka täga kubä ŋode pewän ahäŋkuk; Ämawebe mäyaptä nakta jop
itpäŋ kumnaŋi upäŋkaŋ Anututä intäŋo waki yäpmäŋ äyäŋutpäŋ näkä terak täŋkentäk
pähap pewän ahäŋirän näkä in täŋkentäŋ tamitat ŋo. 21 Unita in nadäwätäk täneŋtawä.
Näk täŋkentäŋ taminjira in ba nanakjiye täga api itneŋ yäk. Josep noriye man säkgämän
ude yäwettäyon noriye umun pähap nadäŋkuŋo u paotkuk.

Josep kumbuko unitäŋo manbiŋam

22 Eruk Josep täŋo kumäk-kumäki kadäni keräp taŋirän Jekop täŋo äboriye ukät Isip
kome it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 110 täreŋirän kumbuk. Unitäŋo manbiŋam ŋode; 23 Josep
nämo kumäŋkaŋ nanaki monäni wäpi Efraim unitäŋo nanakiye oraniye yabäŋkuk. Ba
kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyaŋkuk. Eruk
Maki unitäŋo nanakiye ahäŋirä Joseptä inita iwoyäŋpäŋ watäni it yämiŋkuk.
24 Eruk Joseptä kumbayäŋ nadäŋkaŋ noriye yäŋpäbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eruk
näk kumbayäŋ täropäŋkaŋ Anututä ini inta watä api it tamek yäk. Täŋpäŋ in yäŋ-täkŋat
yäpmäŋ kome ŋo kakätäŋpeŋ kome kubäken api tepmaŋpek. Kome u Anututä Abraham,
Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yäŋ yäwetkukken u api yäŋ-täkŋat päŋku api
tepmaŋpek yäk. 25 * Man ude yäŋpäŋ noriye ŋode yäwetkuk; In ŋode täneŋta yäŋkehärom
tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ŋo peŋpeŋ kunayäŋ täŋpäŋä näk kumbayäŋ täro u
näkŋo kujatna imaka, yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk. Ude yäwerirän yäŋkehärom taŋkuŋ.
26 Täŋpäkaŋ Josep obaŋ 110 täreŋirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkaŋ Isip nanik
täŋo äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta imaka käbäŋi täga nikek gupi terak
ärutkaŋ bokis gänaŋ peŋpäŋ äneŋkuŋ.

* **50:25:** Kis 13:19; Jos 24:32; Hib 11:22

(Kisim Bek)
Yämagurani
Anututä ämawebeniye Isip komi piäken nanik imagutkuko unitäŋo manbiŋam

3

Yämagurani 3:1-15

Yawetä Moses epän man iwetkuk

1 Mosestä yepmani wäpi Jetro, unitäŋo yawakiyeta watä it yämik täŋkukonik. Jetro
uwä Midian nanik täŋo bämop äma. Täŋpäkaŋ kepma kubäta yawak kome kawuki kukŋi
udude yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku Yawe täŋo pom, wäpi Horep u ahäŋkuk. 2 * Ahäŋpäŋ
irirän Yawe täŋo aŋero päya keräpi pähämi gänaŋ itkaŋ kädäp mebet ude ahäŋ imiŋkuk.
Ude ahäŋ imiŋirän Mosestä kaŋkuk; Päya u mebet abukopäŋ nämo ijiputkuk. 3 Ude
kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Inide kubä ahätak yäk. Päŋku imata nämo ijiputak yäŋ kaŋpäŋ
nadäwa yäk.

4 Ude yäŋpäŋ imaka u kaŋpäŋ nadäkta kuŋkuk. Kwänä Yawetä kaŋpäŋ päya u pähämi
gänaŋ naniktä Mosesta gera ŋode yäŋkuk; Moses! Ude yäŋirän Mosestä yäŋkuk; Näk ŋo
yäk. 5 Ude yäwänkaŋ Yawetä iwetkuk; Tuän äbeno! Kome itanken u kudupi unita kuroŋka
ärärani yäŋopmäŋpäŋ pe yäk. 6 Ude yäŋpäŋ ŋode iwetgän täŋkuk; Näk nanka täŋo Anutu,
Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anutu yäk. Ude yäwänä Mosestä Yawe kakta umuntaŋpäŋ
iŋami dapun täŋpipiŋkuk.

7 Täŋpänkaŋ Yawetä ŋode yäŋkuk; Äma äbotnaye Isip komeken butewaki terak itkaŋ u
yabäŋpäŋ-nadäŋkut yäk. Isip naniktä komi epän yämiŋirä konäm butewaki terak gera
yäŋirä nadäŋpäŋ komi nadäkaŋ unita nadäwätäk täyat yäk. 8 Unita Isip äma keriken nanik
yämagut yäpmäŋ päŋku kome säkgämäninik, gakŋi taŋi nikekken yepmakta äpätat ŋo yäk.
Kome uken yepmaŋpayäŋ täyat uwä Kenan, Hit, Amo, Peres, Hivi ba Jebus äbot unitäŋo
kome yäk. 9 Nadätan? Ŋowä Isrel äbot unitäŋo konäm butewaki nadäŋpäŋ Isip ämatä waki
täŋ yämik täkaŋ u käyat. 10 Unita gäk akumaŋ ku. Isrel ämawebenaye, näkŋo äbot u Isip
komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäkta Feroken ku yäŋ peŋ gäwetat.

11 Anututä ude iweränä Moses ŋode iwetkuk; Täga nämo yäk. Näk ŋodewanitä jide
täŋpäŋ Feroken päŋku Isrel ämawebe Isip komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbet?
12 Yäwänä Anututä iwetkuk; Näk gäkkät api itde yäk. Täŋpäkaŋ imaka ŋode ahäŋirän
kaŋpäŋ Anutu näkŋa gepmaŋpa kuyan yäŋ api nadäwen; Gäkä Isrel ämawebe Isip
komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ pom ŋoken äbä itkaŋ Anutu näk api naniŋ oretneŋ.

13 * Anututä ude yäwänä Mosestä ŋode iwetkuk; Upäŋkaŋ näkä päŋku Isrel ämawebeken
ahäŋpäŋ Nanjiye täŋo Anututä peŋ näwet-pewän äbätat yäŋ yäwerayäŋ täro uwä ŋode
käwep api näwetneŋ; Eruk niwet! Anutu u wäpi netä? Ude yäŋirä jide api yäweret? 14 *
Yäwänä Anututä iwetkuk; NÄK ITKURONITÄ ITAT. Unita Isrel äbot ŋode kaŋ yäwet; Wäpi
NÄK ITAT unitä inken näwet-pewän äbätat. 15 Ude yäŋpäŋ ŋode iwetgän täŋkuk; Gäk päŋku
Isrel ämawebe ŋo kaŋ yäwet; Yawe, Abraham täŋo Anutu, Aisak täŋo Anutu ba Jekop täŋo
Anutu unitä inken näwet-pewän äbätat. Wäpna Yawe uwä wäpna tärek-täreki nämo api
irek. Äbot kodakitä kodaki wäpna Yawe u pen api yäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

---

* **3:2:** Apos 7:30-34 * **3:13:** Kis 6:2-3 * **3:14:** Rev 1:4,8

6

Yämagurani 6:1-13

Anututä ämawebeniye komi piäken nanik yämagutta yäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Eruk, Isip nanik täŋo intäjukun ämata jide täŋ imayäŋ nadätat u täŋira api käwen. Näkŋaken kehäromina terak intäjukun äma u täŋpewa Isrel ämawebenaye yabä kätäŋpewän api kuneŋ. Bureni, u komi mebäri mebäri terak peŋ iwerira täwat kireŋpewän Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. 2 * Ude yäŋpäŋ Anututä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; Nadätan? Näk Yawe. 3 Näkä orajiye Abraham, Aisak, Jekop uken ahäŋ yämiŋira Anutu kehäromi mähemi yäŋ nabäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ wäpna kudupi Yawe uwä nämo yäwet täŋkuronik. 4 Täŋkaŋ orajiye ukät topmäk-topmäk täŋpäŋ Kanan kome, äma äbani ude itkuŋo u inita biŋam yäniŋ kirekta yäŋkehärom taŋkut. 5 Täŋpäkaŋ Isip naniktä Isrel ämawebe komi piäken yepmaŋpäpäŋ itkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋkuŋo unita nadäŋ yämiŋpäŋ topmäk-topmäk orajiyekät täŋkuro u juku piŋkut. 6 Unita Moses, gäkä Isrel ämawebe manna ŋo kaŋ yäwet; Näk Yawe. Näk Isip komeken nanik tämagutpäŋ unitä komi bäräpi tamik täkaŋ u gänaŋ nanik ketäreŋpäŋ tepmaŋpa api kuneŋ. Täŋpäkaŋ jop nämo api tämaguret. Nämo, kehäromina terak Isip ämawebeta komi mebäri kubä yämiŋkaŋ in api tämaguret. 7 Ude täŋkaŋ in täŋpewa näkŋaken ämawebenaye ude irirä näkŋa Anutujin api iret. Ude täŋira api nadäneŋ; Yawe Anutunin ŋowä Isip kome komi piäken nanik yäŋ-nimagurani u yäŋ api nadäwä täreneŋ. 8 Ude täŋkaŋ yäŋ-täkŋat yäpmäŋ kome, orajiye Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yäŋkehärom taŋkutken kuŋkaŋ kome u injinta biŋam api taniŋ kirewet. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat. 9 Täŋpäkaŋ Mosestä man u Isrel ämawebe yäweränkaŋ upäŋkaŋ nämo nadäŋ imiŋkuŋ. Imata, Isip kome itkaŋ komi piä mebäri kubä täk täŋkuŋo unitä nadäk-nadäki täŋkuräk taŋpäŋ peŋkuk.

10 Täŋpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; 11 Gäk päŋku Isip nanik täŋo intäjukun äma u ŋode kaŋ iwet; Fero, gäk Isrel ämawebe yabäkätäŋ-pewi komeka ŋo peŋpeŋ kut! yäŋ kaŋ iwet. 12 Ude iweränä Mosestä iwetkuk; Täga yäyan. Upäŋkaŋ näk mena bäräpi. Isrel ämawebe näkŋo man nämo nadäŋ namik täkaŋ upäŋ Isip täŋo intäjukun äma u iwerawä näkŋo manna jide ude nadäwek? 13 Mosestä Yawe ude iweränkaŋ upäŋkaŋ Yawetä Moses kenta Aron ŋode peŋ yäwetkuk; Ek Isrel ämawebe ba Isip nanik täŋo intäjukun ämaken kuŋkaŋ Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagut yäpmäŋ äpämaŋ kaŋ kun yäk.

12

Yämagurani 12:1-14

Pasova orekirit yäput-pekpek täŋo mebäri ŋo

1 * Isip kome irirän Yawetä Moses kenta Aron ŋode yäwetkuk; 2 Komepak itkaŋ ŋowä obaŋ kodaki kodaki täŋo yäput-pekpek komepak ude api irek.

3 Unita Isrel ämawebe kuduptagän jukuman ŋode yäwerun; Komepak ŋonitäŋo kepma 10 uken äma kubäkubä ini nädamiŋi-nani inita iwoyäŋpäŋ sipsip nanaki kubäkubä kaŋ yäput. 4 Täŋ nädamiŋi-nani kubätä tom u niningän täga nämo naŋ paotne yäŋ nadäŋpäŋä eruk nädamiŋi-nani ätu dubiniken irani yämaguräkaŋ ukät bok täŋiron taŋpäŋ kaŋ naŋput. Nädamiŋi-nani iniken namba terak ba ini kubäkubä täga nänaŋi uterak kaŋ täŋiron taŋpäŋ naŋirä kaŋ paorän. 5 Sipsip ba meme u tägagän. Täŋ u kubä iwoyänayäŋ täkaŋ uwä ämani, obaŋ kubä tärewani, gupi kuräki, paräm-paräm nikek nämo. 6 Eruk tom u watäni it yäpmäŋ kuŋirä komepak unitäŋo kepma 14 uken kome bipayäŋ täŋirän Isrel äbot kudup äbäŋpäŋ tom u kaŋ däpmäŋ yäpmäŋ kut. 7 Ude täŋkaŋ nägäri ätu yäpmäŋpäŋ yot itpäŋ tom nänayäŋ täŋo unitäŋo yäma kukŋi kukŋikät gwäkiken kaŋ ärurut.

---

* **6:2:** Stt 17:1, 28:3, 35:11; Kis 3:13-15 * **12:1:** Wkp 23:5; Nam 9:1-5, 28:16; Lo 16:1-2

8 Eruk bipani ugän tom u kädäpken ijiŋkaŋ käräga yiskät nämo awähurani ba tokän
jägämi ukät kaŋ naŋput. 9 Tom tohari kodaki ba käbotken ijiwani uwä nämo näneŋ. Nämo,
tom u kumän ikek kädäpken ijiŋpäŋ näneŋ, gwäki, keri kuroŋi ba koki täpun-täpun u
kudup ijiŋpäŋ naŋ paotneŋ. 10 Naŋkaŋ ätu däkumta nämo peneŋ. Naŋpäŋ ätu pewä itneŋo
uwä kome yäŋeŋirän kädäpken kudup pewä päŋku ijiŋpäŋ jiŋ paotneŋ. 11 Äŋnak-äŋnak
uwä näkä in tärepmitpäŋ Isip nanik däpayäŋ täyat unitäŋo äŋnak-äŋnak. Unita tom u näna
yäŋpäŋä ämetpeŋ kukta pidäm taŋpäŋ tuŋum ŋode täŋput; Tek yamäŋpäŋ kuronjin ärärani
täŋkaŋ ähottaba ketjinken kaŋ iŋirut. Ude täŋkaŋ tom u bäräŋeŋ kaŋ naŋ paorut.
12 Ude täŋirä bipani ugän näkä Isip kome päke u kuŋkaŋ ämani nanak intäjukun
ahäwani, äma täŋo ba tom täŋo bok kudup däpmäŋ morewayäŋ. Ude täŋpayäŋ täyat
uwä Yawe näkŋa kuŋatkaŋ Isip nanik täŋo anutu jopi-jopi kudup yäratpäŋ yepmaŋpayäŋ.
13 Täŋpäkaŋ nägät yäma terak ärutnayäŋ täkaŋ uwä näkä ŋode kaŋpäŋ nadäkta; Isrel nanik
yot ŋo gänaŋ itkaŋ. Nägät ude yabäŋpäŋä yot u yärepmitpäŋ Isip nanikgänpäŋ täŋpa
wawäkaŋ in tepmaŋpa säkgämän itnayäŋ. 14 * Unita kepma uwä Yawe näkä piä taŋi jide
täŋ taminjkuro unita juku piŋpäŋ naniŋ oretta orekirit kepma kubä api irek. Intäŋo yeri
ahäŋpäŋ ahäk täŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitä orekirit kadäni uwä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ piä
jide täŋkuro u pen api juku pik täneŋ.

15

Yämagurani 15:1-11

Moses täŋo oretoret kap

1 * Täŋpäkaŋ Moseskät Isrel ämawebe äbottä Yawe iniŋoret kap ŋode teŋkuŋ;
Wisikinik! Yawe uwä ämikken intäjukuninik itkuko unita kap teŋ imina! Unitä Isip nanik
täŋo komi ämakät unitäŋo hos gwägu gänaŋ yäpmäŋ äreyäŋpewän äpmoŋkuŋ.
2 * Yawe uwä näkŋo kehäromina. Uwä iwan keri terak nanik nämagutkuk. Unita juku
piŋpäŋ oretoret täŋpäŋ kap tek täyat.
Bureni, uwä nana täŋo Anutuni, ba näkŋo Anutuna unita iniŋ oretpäŋ wäpi yäpmäŋ
akuwa!
3 Yawe uwä äma komi. Wäpi uwä Yawe.
4 Uwä Fero täŋo komi ämaniyekät karis uterak ämik täŋtäŋ kuŋatkuŋo u bok gwägu
gänaŋ yäpmäŋ äreyäŋpewän äpmoŋkuŋ. Täŋkentäkiye tägatäga u imaka, ume naŋpäŋ
kumbuŋ.
5 Kumäŋpäŋ mobä ude, baninik umu äpmoŋpäkaŋ gwägutä uwäk täŋpäŋ itkuk.
6 Bureni Yawe, ketka bure käda kehäromi nikektä iwan däpmäŋ imäriri käna inide kubä
täŋkuk.
7 Gäkä äma iwan täŋ gaminjkuŋo u kehäromika pähap yäwoŋäreŋpäŋ yeŋtäŋpi kuŋkuŋ.
Iwankayewä tepäraŋ ijiŋ paot täkaŋ ude gäkŋo kokwawak kädäp mebet udewanitä ijiŋ
paotpäŋ abunigän peŋkuk.
8 Täŋpäŋ gäk kokwawakka täŋo woŋ taŋi pähap piäŋ iwariri gwägu toknеŋ yäpmäŋ
äroŋpäŋ yewa ude kukŋi kukŋi äro kehärom taŋpäŋ itkuk.

9 Täŋpäkaŋ iwankayetä siwani yäŋkaŋ ŋode yäŋkuŋ; Yäwat kireŋkä yärepmitpäŋ api däpne
yäk. Däpmäŋpäŋ unitäŋo tuŋumi yäpmäŋ daniŋpäŋ nininta yäpmäŋitna täpuri kubä
nämo api irek yäk. Wisikinik! Päip wädäŋpäŋ madäŋ jukut-jukut täŋitna api
paotneŋ yäk.

---

* **12:14:** Kis 23:15, 34:18; Wkp 23:6-8; Nam 28:17-25; Lo 16:3-8 * **15:1:** Rev 15:3 * **15:2:** Sam 118:14; Ais 12:2

10 Ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Yawe gäkä piäŋ yäwariri gwägu gänaŋ äpmoŋ morewäkaŋ
gwägutä kudup uwäk täŋkuk. Däpmäŋiri ain kujat ude gwägu gänaŋ kudup baninik
umu äpmoŋkuŋ.

11 Unita Yawe, anutu jopi bämopiken gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäk kudupi
ärowaniinik. Gäkŋo peŋyäŋekka uwä inipärik kubä. Kudän kudupi täk täyan uwä
kubätä udegän täga tänaŋi nämo!

16

Yämagurani 16:1-15

Isrel ämawebetä ketemta yäŋapiŋkuŋ

1 Isrel äbot päke u kuduptagän Elim kome peŋpeŋ kuŋtäŋgän kome jopi kubä wäpi
Sen ahäŋkuŋ. Sen uwä Elim Sinai kome u bämopiken. U Isip peŋpeŋ äbuŋo komepak
2 kepma 15 täreŋirän Sen kome u ahäŋkuŋ. 2 Kome jopi uken ahäŋpäŋä ämawebe äbot
päke u Moses kenta Aronken ketemta yäŋpäŋ yäŋärahutpäŋ ŋode yäwetkuŋ; 3 Nin ŋode
nadäkamäŋ; Yawetä Isip komeken itkumäŋken ugän nidäpuko uyaku! Bian Isip itkumäŋo
uwä tom ketem nininken gärip terak ijiŋpäŋ nak täŋkumäŋonik yäk. Täŋpäkaŋ ektä nin
kudup nakta täŋpä wawäpäŋ kaŋ kumbut yäŋ nadäŋpäŋ kome jopi ketemi nämoken ŋo
yäŋnikŋat yäpmäŋ äbumän ba?

4 * Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Isrel ämawebe ŋode yäwet; Kunum
gänaŋ nanik ketem täŋpewa iwän ude api maŋ taminеŋ. Maŋirä kepma kubäkubä
ämawebe ini-ini päŋku kepma kubä unitäŋogän kaŋ yäpmäk täŋput. Kädet ude terak
täŋpäŋ-yabäŋira ämawebe u näkŋo man u buraminŋpäŋ api iwatneŋ ba nämo? 5 Täŋkaŋ
kepma 1tä päŋku 5 ude täŋtäŋ kuŋtäŋgän kepma 6 ukenä kepma yarä täŋo biŋam kaŋ
yäpmäk täŋput yäk.

6 Eruk ude yäwänä Moses kenta Arontä Isrel ämawebe kudup ŋode yäwetkumän; Apiŋo
bipäda ŋode api kaŋpäŋ nadäneŋ; Yawetä ini Isip nanik tämagut yäpmäŋ äbuk. 7 Täŋ
kwep tamimaŋä Yawe täŋo peŋyäŋek pähap, kehäromi nikek api käneŋ. U yäŋkubit-kubit
man iwetkuŋo u nadätak. Bureni, nekpäŋ nämo niwetkuŋ, Yawe inipäŋ iwetkuŋ. Nekä
unitäŋo man buramik ämaniyatgän. 8 Ude yäŋpäŋ Mosestä äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk;
Yawetä yäŋkubit-kubit manjin nadäŋ tamiko unita ini tom bipäda-bipäda taminŋkaŋ tami
tamiwä ketem injinken gärip terak näneŋta api tamik täŋpek. Nadäkaŋ? Äma jopi nekken
yäŋkubit-kubit yäkaŋ uwä Yawetä inita täŋ imik täkaŋ. 9 Ude yäwetpäŋ Mosestä Aron
iwetkuk; Yawetä äma äbot päke ŋonitäŋo yäŋkubit-kubiri nadätak unita yäŋpewi äbä Yawe
ini iŋamiken kubäkengän irut.

10 Eruk Aron Mosestä iwetkuko udegän ämawebe yäwerän äyäŋutpäŋ kome jopiken
dapun täŋpäŋ kaŋkuŋ; Yawe täŋo peŋyäŋeki pähap pit kubägän gubam terak ahäŋirän.
11 Ahäŋpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetkuk; 12 Ämawebe ŋonitäŋo yäŋkubit-kubiri uku nadäŋ
yämit. Unita ŋode yäwet; Bipäda-bipäda tom api näneŋ. Täŋ tami tamiwä ketem iniken
gärip terak api yäpmäŋpäŋ nak täneŋ. Ude täŋkaŋ mebäri ŋode uwä api nadäwä tumneŋ;
Näk uwä Yawe Anutuni bureni.

13 Eruk bipädawä barak täpuri täpuri kome itkuŋken ugän tokŋeŋpäŋ yejämäŋpäŋ kämän
patkuŋ. Täŋ tamiwä guk näburum kome itkuŋken u itkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ guk näburum
unitä keke yäŋiräwä komenita imaka kubä ketem kokok-kokok bumik unitä pat yäpmäŋ
kuŋkuŋ. 15 * Parirä Isrel ämawebetä yabäŋpäŋä mebäri nämo nadäŋkuŋo unita ini-tägän
näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; U imatäken? Ude yäŋirä Mosestä yäwetkuk; U ketem, Yawetä
ini intä nakta tamitak yäk.

---

* **16:4:** Jon 6:31 * **16:15:** 1Ko 10:3

19

Yämagurani 19:1-25

Isrel ämawebe Sinai pom gämoriken äbä itkuŋ

1-2 Eruk Isip kome peŋpeŋ äbäŋirä komepak 3 täŋkuko unitäŋo kepma intäjukunkenä
Isrel ämawebe Refidim kome peŋpeŋ Sinai pom ukäda kome kawukiken päbä Sinai pom
gämoriken yottaba täŋpäŋ itkuŋ. 3 Täŋirä Moses Anutukät man yäŋpäŋ-nadäk täda yäŋpäŋ
pom u äroŋkuk.
Yawe pom uterak itkaŋ Mosesta gera terak ŋode iwetkuk; Jekop täŋo oraniye, Isrel
äbot u ŋode kaŋ yäwet; 4 Yawetä ŋode yäyak; Isip ämawebeta kudän jide täŋ yämiŋira kaŋpäŋ
nadäŋkuŋo u nadäkaŋ. Ba siäŋ taŋi taŋitä nanaki piri terak kotaŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ude
in watä säkgämän it taminŋpäŋ Isip kome uken nanik yäŋ-täkŋat yäpmäŋ näkŋa dubinaken
äbä tepmaŋkuro u imaka, nadäkaŋ. 5 * * Unita in apiŋo näkŋo topmäk-topmäk manna
u kehäromi iŋitpäŋ iwat täkaŋ u täŋpäwä näkŋata iwoyäwani ämawebenaye äbot ude api
itneŋ. Kome pähap päke u uwä näkŋogän upäŋkaŋ u bämopiken inä näkŋaken äbotinik api
itneŋ. 6 * Ba inä kudupi äbot, bämop äma piä täŋpani ämawebenaye ude api itneŋ. Isrel
ämawebe man ude kaŋ yäwet. 7 Yawetä man ude iwet morewänkaŋ Moses pom u peŋpeŋ
äpä Isrel ämawebe täŋo intäjukun ämaniye yäŋpäbä yepmaŋkaŋ Yawetä jukuman iwetkuko
u kudup yäwetkuk. 8 Yäwerirän ämawebe kuduptagäntä ei-gera yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Yawetä
yäŋkuko udegän iwatpäŋ kudup api täne yäk. Ude yäwäwä Mosestä ämawebe täŋo man
u yäpmäŋ päŋku Yawe iwetkuk.
9 Iweränä Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Moses, gäk nadätan? Näk gubam täboritä uwäk
täŋ naminŋirän gäkken äbäŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋitda ämawebe kaŋ nadäwut. Ude
tänayäŋ täŋo uyaku kadäni kadäni gäkä man yäŋiri bureni yäŋ api nadäk täneŋ. 10 Ude
yäŋpäŋ Moses äneŋi ŋode iwetkuk; Gäk äpmoŋkaŋ ämawebe yäwerikaŋ apiŋokät kwepkät
kudupi itpäŋ näk naniŋ oretta ini gupi ba teki imaka, kaŋ ärutpak taŋpäŋ täŋtuŋum
tawut. 11 Ude täŋkaŋä kepma yaräkubä unitawä pidäm taŋpäŋ kaŋ irut. Imata, kepma
unitawä näk Sinai pom terak äpä irira ämawebe api nabäneŋ. 12 * Täŋpäkaŋ ämawebetä
näk dubinaken nämo ämneŋta baga pom mebäriken kaŋ peŋ äyäŋut. Baga u äma kubätä
nämoinik kejapek. Nämo, pom terak nämo äroneŋ, ba dubiniken imaka, nämo kuneŋ. Täŋ
kubätä pom u yewänä kumäŋ-kumäŋ kaŋ urut. 13 Äma udewani ketjintä nämo iŋitpäŋ
utneŋ. Nämo, mobä ba bohamtä bankentä kaŋ utpewä kumbän. Äma ba tomta bok
yäyat. Kädet uterakgän kaŋ däput. Täŋpäkaŋ womat mämä nadäŋkaŋ ugän ämawebe
pom terak täga api äroneŋ. 14 Yawetä ude iweränkaŋ Moses pom terak äpäŋpäŋ ämawebe
Anutu iŋamiken kudupi itneŋta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpänkaŋ päŋku teki ärutpak taŋkuŋ.
15 Täŋpäŋ yäwetkuk; Kepma yaräta tuŋum täŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ kepma 3 uken jop kaŋ
itsämbut. Täŋkaŋ apiŋokät kwep uwä äma kubätä webenikät bok nämo pätdeŋ.
16 * * Eruk kepma yarä tärewänkaŋ kubä täŋo tamimaŋ pom terak gubam gwägätpäŋ
yäpä iromäŋ täŋirän u gänaŋ womat mämä pähap ahäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe kudup-
tagän pom dubiniken itkuŋo u nadäŋpäŋ umuntaŋkaŋ dädäri kwaiŋkuŋ. 17 Ude täŋirä
Mosestä Anutu kakta ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku pom gämoriken yepmaŋpän
itkuŋ. 18 Eruk Yawetä pom uterak kädäp mebet gänaŋ äpäŋirän gupetä pom u kumän
uwäktäŋ kämän patkuŋ. Gupe uwä kädäp pähap täŋo gupe ude äroŋirän pom u bumta
kwaiŋkuk. 19 Täŋirän womat mämä taŋitä taŋi pähap yäŋkuk. Ude täŋirän Mosestä Anutu
man iweriran Anututä kowata iromäŋ mämä terak iniŋ yäŋkuk. 20 Ude täŋkaŋ Yawe
uwä päpä Sinai pom u miŋgupi terak itkaŋ Mosestä ärokta gera yäŋkuk. Gera yäŋpewän
Moses äroŋkuk. 21 Ärowänä Yawetä iwetkuk; Gäk äneŋi äpmoŋkaŋ ämawebe jukuman

* **19:5:** Lo 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Tai 2:14 * **19:5:** 1Pi 2:9 * **19:6:** Rev 1:6, 5:10 * **19:12:** Hib 12:18-20
* **19:16:** Rev 4:5 * **19:16:** Lo 4:11-12

kehäromi ŋode yäwet; Kubätä näk nabäkta baga nämoinik irepmirek. Ude täŋpäŋä mäyaptä api paotneŋ. 22 Nadätan? Bämop äma ätu Yawe näk dubinaken äbäk täkaŋ u imaka, iŋamnaken kudupi itta tuŋum täneŋ. Nämo täŋpäwä kowata api yämet yäk. 23 Yawetä ude yäwänä Mosestä kowata ŋode iwetkuk; Gäkŋa jukuman kehäromi niwetkuno unita ämawebe ŋo täga nämo ämneŋ. Pom unita nadäna kudupiinik täŋpäpäŋ baga peŋ äyäŋutta gäkä niwetkun yäk.

24 Ude iweränä Yawetä iwetkuk; Täga. Gäk äpmoŋkaŋ Aron imagurikaŋ äbun. Täŋpäkaŋ bämop ämakät ämawebeniye kubätä baga u irepmitpeŋ pom terak nämo ämneŋ. Täŋ ude täŋpäwä kowata api yämet yäk. 25 Mosestä man u nadäŋpäŋä äpmo ämawebeken man Yawetä iwetkuko u kudup yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk.

20

Yämagurani 20:1-26

Baga man 10

1 Täŋpäkaŋ Anututä man ŋode kudup yäŋahäŋpäŋ yäŋkuk;
2 Näk Yawe Anutujin. Näkä Isip komeken komi epän keriken nanik ketäreŋpäŋ
tämagutkut.
3 Unita in näk kubägän näwat täkot. Imaka ätuta nadäŋirä anutu ude nämo täŋpek.
4-5 * * Imaka kubä täŋo mäjoni täŋkaŋ nämo iniŋ oretneŋ, imaka kunum terak, ba kome
terak ba gwägu gänaŋ uken nanik kubä täŋo mäjoni täŋkaŋ gwäjiŋ äpmoŋ iminpäŋ
nämo iniŋ oretneŋ. Nämoinik, Yawe Anutujin näkä imaka kubätä näkŋo kome
yäpmäkta bitnäkinik täyat. Nadäkaŋ, ämawebe näka bitnäk täkaŋ unitäŋo momi täŋo
kowata nanakiye ba äbekiye oraniye kämi ahäŋ yäpmäŋ äronayäŋ täkaŋ uterak api
däpmäŋ tärewet.
6 Täŋ ämawebe bänepitä näkken peŋpäŋ manna buramik täkaŋ u mäyapinikta nadäŋ
yämiŋpäŋ säkgämän täŋ yämik täyat.
7 * Täŋkaŋ Yawe Anutujin wäpi nämo täŋpä waneŋ. Wäpi täŋpä wanayäŋ täŋo uwä
mankenta biŋam api täneŋ.
8 * Täŋpäkaŋ Sabat u pewä kudupi kaŋ irän.
9 * Täŋkaŋ epän täŋ päŋku kepma 6 uken kaŋ täŋtärewut.
10 Upäŋkaŋ kepma namba 7 uwä Yawe Anutukatä orek itta yäpmäŋ daniwani. Unita
kepma uken epän kubä nämo täneŋ. In ba nanakjiye äpetjiye, watä ämawebejiye,
ba yawakjiye, ba äma kudupitä intä komeken itneŋo u epän nämo täneŋ.
11 * Yawe uwä kepma 6 epän täŋpäŋ kunum bibik ba gwägu pähap, ba imaka u gänaŋ ba
uterak pätkaŋ u kudup pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ kepma 7 uken itpäŋ-nadäk täŋkuk.
Unita Yawe uwä Sabat unita kon täŋpäŋ kudupi yäŋkuk.
12 * Täŋpäkaŋ meŋjiye nanjiye oraŋ yämik täkot. Ude täŋpäŋ Yawe Anutujin näkä kome
tamayäŋ täyat uken kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ.
13 * Täŋkaŋ äma kumäŋ-kumäŋ nämo däpneŋ.
14 * Nädapi in kubokäret nämo täneŋ.
15 * Kubota nämo täneŋ.
16 * Notjiye jop manman terak manken nämo yepmaneŋ.

---

* **20:4-5:** Kis 34:17; Wkp 19:4, 26:1; Lo 4:15-18, 27:15 * **20:4-5:** Kis 34:6-7; Nam 14:18; Lo 7:9-10 * **20:7:** Wkp 19:12 * **20:8:** Kis 16:23-30, 31:12-14 * **20:9:** Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * **20:11:** Stt 2:1-3; Kis 31:17 * **20:12:** Lo 27:16; Mat 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19; Luk 18:20; Efe 6:2, 3 * **20:13:** Stt 9:6; Wkp 24:17; Mat 5:21, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * **20:14:** Wkp 20:10; Mat 5:27, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * **20:15:** Wkp 19:11; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 * **20:16:** Kis 23:1; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20

17 * Äma kubä täŋo eŋi, webeni, epän ämawebeniye ba yawakiye ba tuŋumi ätu yabäŋgärip
nämo täneŋ.
18 * Eruk ämawebetä yäpä iromäŋ täŋirän u gänaŋ womat mämä yäŋirän nadäŋpäŋ
kaŋkuŋ; Gupe pähaptä pom u uwäk täŋirän. Ude kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ kwaiŋpäŋ
pom u dubiniken nämo itkuŋ. Ban itkuŋ. 19 Ban itkaŋ Moses iwetkuŋ; Gäkŋa niwet
yäk. Anututä ini niwerirän nadäŋpäŋ kumne yäŋpäŋ umuntäkamäŋ yäk. 20 Ude yäŋirä
Mosestä yäwetkuk; Umuntäneŋtawä. Anututä in mani buramiŋpäŋ gämorikengän itpeŋ
kuŋatkaŋ momi wari nämo täneŋta täŋpäŋ-tabäkta äbätak. 21 Ude yäwetkuko upäŋkaŋ
ämawebe ban pen irirä Moses inigän Anututä itkukken gupe kubiri pähap u dubiniken
kuŋkuk.
22 Täŋpäkaŋ Yawetä Isrel ämawebe yäwetta Moses ŋode iwetkuk; Yawetä ŋode yäyak
yäŋ kaŋ yäwet. Näk kunum gänaŋ itkaŋ inkät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäŋo u kaŋpäŋ
nadäŋkuŋ. 23 Unita nadäwut. Inä gol ba siliwapäŋ anutu jopi täŋpäŋ nämo yäniŋ oretneŋ.
Nämo, näk kubägän naniŋ oretneŋ. 24 Unita näk naniŋ oretta bukä kubä komepäŋ täneŋ.
Täŋkaŋ uterak ärawa täŋ namikta sipsip bulimakau däpmäŋpäŋ ijiŋpewä jibutpeŋ kuneŋ.
Ba näkkät ämawebe inkät bänep kubägän itta ude täneŋ. Täŋkaŋ näk naniŋ oretta bägup
kubäkubä iwoyäwayäŋ täyatken näk naniŋ orerirä äbä iron api täŋ tamet. 25 * Täŋ näk
naniŋ oretta bukä mobäpäŋ täŋpäŋä mobä ämatä madäwanipäŋ nämo yäpmäŋpäŋ täneŋ.
Nämo, mobä ain kujat piä täŋpanipäŋ madänayäŋ täŋo uwä näk iŋamnaken mobä u näkŋo
piä täkta kudupi nämo irek, jiraŋ ude täŋpek. 26 Täŋpäkaŋ ŋode imaka nämo täneŋ; Bukä
käroŋi boham, puninink nämo täneŋ. Ude täŋpäŋ u äroŋpäŋ iron namikta terak imaka
täŋkaŋ u terak äroŋirä äwäŋjin käneŋta.

24

Yämagurani 24:1-18

Yawetä ämawebeniyekät topmäk-topmäk täŋkuk

1 Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk, Aron, Nadap, Abihu-kät Isrel äbot täŋo äma ekäni
ekäni ätu, 70 ude yämagurikaŋ näkä itatken pom terak ŋo abut. Täŋkaŋ dubina-ken-inik
nämo ämneŋ. Nämo banban itkaŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ naniŋ oretneŋ. 2 Täŋkaŋ Moses,
gäkägän dubinaken täga äben. Äma ätu u dubinaken nämoinik ämneŋ. Ba ämawebe imaka,
pom mebäriken umugän itneŋ.
3 Ude iweränä Moses u ämawebe itkuŋken u päŋku Yawe täŋo meni jiap ba baga man
u kudup yäwerirän ei-gera täŋpäŋ yäŋkuŋ; Yawetä man yäŋkuko u kudup api täŋ morene
yäŋ yäŋkuŋ. 4 Ude yäŋirä Mosestä Yawe täŋo man u kudup kudän täŋ moreŋkuk.
Ude täŋpäŋ eruk tamimaŋ yäŋe-yäŋeta Mosestä pom mebäriken kuŋkaŋ Yawe iniŋ
oretta mobä bukä kubä täŋkuk. Ude täŋpäŋ mobä käroŋi 12 yäpmäŋpäŋ Isrel äbot 12 unita
iwoyäŋpäŋ äneŋpäŋ pek täŋkuk. 5 Ude täŋpäŋ Isrel äma gubaŋi ätu peŋ yäwet-pewän Yawe
iniŋ oretta tom ätu däpmäŋ ijiŋkuŋ. Täŋpäŋ Isrel ämawebetä Anutukät bänep kubägän itta
bulimakau gubaŋi ätu däpmäŋpäŋ ijikgän täŋkuŋ. 6 Ude täŋirä Moses tom unitäŋo nägäri
yäpmäŋpäŋ ätu gäpeken piŋkaŋ ätu uwä mobä bukä terak kwarut ibatkuk. 7 Ude täŋkaŋ
topmäk-topmäk täŋo man kudän, kudän täŋkuko u yäpmäŋpäŋ ämawebeta daniŋ yämän
nadäŋkuŋ. Täŋirän yäŋkuŋ; Yawetä man yäŋkuko u kudup kaŋ buramiŋpäŋ täna yäk.
8 * Ude yäŋirä Mosestä nägät unitäŋo moräki yäpmäŋpäŋ ämawebe terak kwarut
yabatkaŋ yäŋkuk; Nägät ŋonitä topmäk-topmäk Yawetä inkät täŋkuko u täŋkehärom täyak.
Täŋkaŋ topmäk-topmäk uwä baga man kudup apiŋo tamitak uterak yeŋgämä pewani yäk.
9 Täŋpäkaŋ Moses, Aron ba Nadap kenta Abihu ukät Isrel täŋo äma ekäni ekäni 70 ukät
pom terak äroŋkuŋ. 10 Äro Isrel äbot täŋo Anutu kaŋkuŋ. Täŋkaŋ kuroŋitä yeŋ irani mobä

* **20:17:** Rom 7:7, 13:9 * **20:18:** Hib 12:18-19 * **20:25:** Lo 27:5-7; Jos 8:31 * **24:8:** Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; Hib 9:19-20, 10:29

gwäki ärowani, kunum udewani, kwawani pähap. 11 U Anutu kaŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä
Isrel täŋo intäjukun äma u nämo däpuk. Nämo, u Anutu iŋamiken itpäŋ ukengän ketem ume
naŋkuŋ.

Moses Sinai pom terak äroŋkuk

12 Eruk ude täŋkaŋ Yawetä Moses iwetkuk; Gäk näkä itatken pom terak ŋo äbäŋkaŋ
dubinaken it. Äbä iriri näkä baga manna kudup ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋiri
nadäŋpäŋ iwatta u mobä pipiyäwani yarä terak kudän täŋkuro u gamayäŋ. 13 Ude
iwerirän Moseskät piä ämani Josuakät tuŋum täŋpänkaŋ Moses uwä Anutu täŋo pom
terak äroŋkuk. 14 Ärowayäŋ täŋkaŋ äma ekäni ekäni itkuŋo u man ŋode yäwetkuk; Inä kome
itkamäŋken ŋogän itkaŋ nekta itsämäŋkot. Nadäkaŋ? Aron kenta Hur itkamän unita
bämopjinken duŋwewek ahäwäwä äma yarä uken kwäkaŋ unitä api ket utdeŋ.

15 Mosestä ude yäwet paotpäŋä Sinai pom terak äroŋirän gubamtä pom u uwäk täŋkuk.
16-17 Täŋirän Yawe täŋo peŋyäŋeki kehäromiiniktä pom terak ahäŋkuk. Ahäŋirän Isrel
ämawebetä Yawe täŋo peŋyäŋeki u bankentä kaŋkuŋo u kädäp mebet pom terak ijiŋirän
yäŋ kaŋkuŋ. Täŋkaŋ gubamtä pom u uwäk täŋirän kepma 6 ude täreŋkuk. Täŋpäkaŋ
kepma 7 unitawä Yawe gubam bämopiken naniktä Mosesta gera yäŋkuk. 18 * Mosesta
gera yäŋpewän Moses gubam gänaŋgän pom miŋgupi terak äroŋkuk. Äro u kepma bipani
40 ude itkuk.

32

Yämagurani 32:1-14

Bulimakau wärani golpäŋ täŋkuŋ

1 * Moses pom terak kadäni käroŋi irirän ämawebe nadäwätäk täŋpäŋ päŋku Aron it
gwäjiŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Moses, Isip komeken nanik nimagurani u jide ahäŋ imitak u
nämo nadäkamäŋ unita gäk anutu kubä intäjukun it niminŋpäŋ nimagutta täŋ nimi. 2 Ude
iweräwä Arontä ŋode yäwetkuk; Eruk, webejiye ba äpetjiye nanakjiye täŋo jukuwabik
golpäŋ täŋpani u yäpmäŋ äbut. 3 Ude yäweränä ämawebe kudup jukuwabiki ketäreŋpäŋ
Aronken yäpmäŋ kuŋkuŋ. 4 * Yäpmäŋ päŋku imäwä kädäpken ijiŋpewän muräkaŋ upäŋ
yäpmäŋpäŋ bulimakau nanaki wärani kubä täŋkuk. Täŋpäŋ iŋamiken peŋirän ämawebe
unitä ŋode yäŋkuŋ; Isrel ämawebe, ŋo kawut! Ŋowä Isip komeken nanik nimagurani
anutunin uba yäk.

5 Ude yäŋirä Arontä kaŋpäŋ bulimakau dubiniken mobä bukä kubä täŋpäŋ ŋode
yäwetkuk; Kwep äŋnak-äŋnak pähap täŋpäŋ Yawe api iniŋ oretne yäk. 6 * Eruk patkuŋo
kome ket nämo yäŋeŋirän ämawebetä tom yäpmäŋ äbäŋpäŋ ätu gupe käbäŋi nikek ijikta
däpmäŋit, ätu däpmäŋpäŋ Bänep Kubägän Täŋpäŋ Itta äŋnak-äŋnak täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ
maŋit itkaŋ ketem ume pähap naŋkaŋ eruk akuŋpäŋ täŋoret wakiwaki täŋkuŋ.

7 Ude täŋ irirä Yawetä Moses iwetkuk; Ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuno u
kudän waki mebäri mebäri täŋ itkaŋ unita bäräŋek äpmo yabä! 8 Ämawebe uwä kadäni
käroŋi nämo itkaŋ kädet iwatta yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuro u mäde ut iminŋpäŋ anutu jopi
bulimakau wärani kubä täŋkuŋ. U gwäjiŋ äpmoŋ iminŋpäŋ tom däpmäŋpäŋ ijiŋ iminŋkaŋ
ŋode yäkaŋ; Isrel ämawebe, ŋowä Isip komeken nanik nimagurani anutunin yäk.

9 Yawetä ude yäŋpäŋ Moses ŋode iwetgän täŋkuk; Ämawebe ŋonitäŋo mebäri nadätat.
Uwä gwäki kehäromi. 10 Unita nabä kätäŋiri kokwawakna pähaptä ämawebe Isip komeken
nanik yämagutkuno uterak kaŋ ärowän. Ämawebe u kumäŋ-kumäŋ däpmäkta nadätat yäk.
Ude täŋkaŋ gäk ba äbekaye oraŋkayeta nadäŋ taminŋira äbot taŋi pähap kubä api itneŋ.

---

* **24:18:** Lo 9:9 * **32:1:** Apos 7:40 * **32:4:** 1Kin 12:28; Apos 7:41 * **32:6:** 1Ko 10:7

11 * Ude yäŋirän Mosestä Yawe Anutuni butewaki man ŋode iwetkuk; O Yawe,
kokwawakatä ämawebekaye imata jop täŋpän waneŋ. Ämawebe uwä kehäromika pähap
terak Isip komeken nanik yämagutkun. 12 U täŋpi wawäwä Isip naniktä ŋode api yäneŋ;
U ka! Anutunitä täŋyäkŋarani terak yämagutpäŋ pom terak kumäŋ-kumäŋ däpmäŋira
kuduptagän paotinik kaŋ täŋput yäŋ nadäŋpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk yäŋ api yäneŋ.
Ude yäŋirä nämo api tägawek. Unita Yawe, kokwawakka pähap uwä kaŋ pe. Nadäk iŋitan
u mäde ut imiŋpäŋ ämawebekaye nämo täŋpi waneŋ. 13 * Watä ämakaye biani Abraham,
Aisak ba Jekop unita juku pi. Ba gäkŋa wäpka terak yäŋkehäromtak man ŋode yäwetkuno
unita imaka, juku pi; Näkä nadäŋ taminŋira äbekaye oraŋkaye mäden ahänayäŋ täkaŋ uwä
guk jiraŋ ude api ahäneŋ. Ude täŋpäŋ äbekjiye orajiyeta kome päke ŋo yäpmäkta iwoyäŋ
yämiŋkuro u yämiŋira inita biŋam tärek-täreki nämo api irek. 14 Mosestä ude iweränä Yawe
nadäk iŋitkuko u mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak ämawebeniyeken pewän ahäkta yäŋkuko u nämo
täŋkuk.

34

Yämagurani 34:5-9

Yawetä iniken wäpi ba mebärini yäŋahäŋkuk

5 Eruk Yawe gubamtä uwäk täwänkaŋ Mosestä itkukken u äpäŋpäŋ iniken wäpi Yawe
yäŋ yäŋahäŋkuk. 6 * Ude täŋpäŋ Moses iŋami käda kuŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ iwetkuk; Näk
Yawe! Näk butewaki ba orakorak mähemi, kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyat. Iron kädet
näkken tokŋek pat täyak. Ba ämawebe nadäŋ yämikinik täŋpäŋ nämoinik yepmak täyat.
7 Näk ämawebenaye äbot bumta itkuŋotä ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unita iron pähap täŋ
yämiŋkurotä pen api täŋ yämet. Unitäŋo momi wakiwaki ba peŋawäki peŋ yämik täyat.
Täŋ ämawebe näk mäde ut naminŋpäŋ iniken nadäk iwatpäŋ kuŋat täkaŋ u nämo yabäŋ
koreŋpäŋ kowata yämik täyat. Täŋkaŋ äbekiye oraniye mäden ahänayäŋ täkaŋ unita imaka,
naniye täŋo wakinita yäŋpäŋ kowata api yämet.

8 Yawetä ude yäwänä Moses uterakgän Anutu iŋamiken yäpän äpmoŋpäpäŋ iniŋ
oretkuk. 9 Täŋpäŋ yäŋkuk; Yawe, gäk näka nadäwi täga täŋpäwä eruk gäk ninkät bok kaŋ
it yäpmäŋ kuna! Ämawebe ŋowä gwäki kehäromi, peŋawäk mebäri mebäri täŋ gamik täkaŋ
upäŋkaŋ waki, momi peŋawäknin peŋ nimiŋpäŋ gäkŋata biŋam kaŋ nimagut.

* **32:11:** Nam 14:13-19 * **32:13:** Stt 22:16-17, 17:8 * **34:6:** Kis 20:5-6; Nam 14:18; Lo 5:9-10, 7:9-10

(Wok Pris)
Bämop Äma Epän
Irit kuŋat-kuŋatta ba Anutu iniŋoret-oretta jukuman

16

Bämop Äma Epän 16:1-34

Momi ärutta kowata

1-2 *Bianiinik Yawe Anututä Moses ŋode iwetkuk; Bämop äma intäjukun täŋpani wäpi
Aron ŋode iwet; Yawe näkä gubam kubätä uwäk täŋirän äpä momi pekpek täŋo bägup
topmäk-topmäk gäpe u täpani terak itak uken ahäk täyat. Topmäk-topmäk gäpe uwä
näkŋo yot gänaŋ bägup kudupitä kudupiinik, bagata tek pewä wädäwani u mädeni käda
itak. Näkä u it täyat unita jukuman kehäromi gäwetat; Gäk bägup uken jop nämo ärowen.
Nämo, kepma näk nadäŋ tamik täyatken ugän täga ärowen. Täŋ gäkŋaken gärip terak
äroŋpäŋä kumbenta. 3 *Eruk bägup kudupitä kudupiinik u ärokärok kadäniken ärowayäŋ
nadäŋpäŋä intäjukunä gäkŋaken momikata yäŋpäŋ bulimakau kubä utpäŋ ijiŋkaŋ sipsip
ämani kubä näk naniŋ oretta ärawata ude uren.
4 Ude täŋkaŋ ume ärutpäŋ tek mebäri kubä ŋode täŋpen; Nep täŋpäŋ tek käroŋi wädäwi
äroneŋ. U täŋpäŋ pioŋta tek säkgämän kubä yaben. Ude täŋpäŋ tek moräkpäŋ gwäkkaken
gwäpäta ude pädä täwen. 5 Tuŋum ude täŋiri Isrel ämawebe äbottä sipsip ämani kubäkät
meme ämani yarä u yäpmäŋ äbä gamineŋ. Täŋpäkaŋ meme uwä momi ärutta kowata api
däpen. Täŋpäŋ sipsip ämani uwä näk naniŋ oretta ärawata ude uren.
6 Täŋkaŋ bulimakau ämani kubä gäkŋaken momita yäŋpäŋ ba ini äbot täŋo momita
kowata utpäŋ ijiwen. 7 Ude täŋpäŋ meme yarä uwä yäpmäŋpäŋ yottaba Yawe näkä it
täyat u yämabamken kwen. 8 Ude täŋiri Yawe näkä ŋode api gäwoŋärewet; Meme depäŋ
näk naniŋ oretta api uren, ba depäŋ kome kawukiken iniŋ kireŋpewi kukta biŋam api
täŋpek. 9-11 ...
12 Gäk alta terak kädäp ijiwani uken nanik kädäp pärin käbot gänaŋ peŋpäŋ, ukät imaka
keŋkeŋi gupe käbäŋi säkgämän pewä ahäkta yäwani u bok poriŋpäŋ yäpmäŋkaŋ Bägup
kudupitä kudupiinikken ärowen. 13 Kuŋkaŋ imaka keŋkeŋi u kädäp pärin terak äreŋ täŋpi
äpmoŋirä gupe käbäŋi säkgämäntä topmäk-topmäk gäpe momi pekpek bägup ikek u uwäk
täŋpäŋ irek. Ude nämo täŋpayäŋ täno uwä ini ugän api kumben. 14 Ude täŋkaŋä ketka
nanaki kubätä bulimakau täŋo nägäri gänaŋ yäputkaŋ momi pekpek bägup, topmäk-
topmäk gäpeni gäpäniken itak uterak kwarut ibat. Ude täŋkaŋ nägät ätu kadäni 7 ude
topmäk-topmäk gäpe täŋo iŋamiken kwarut ibat.
15-17 *Meme Yawe näk naniŋ oretta iwoyäwani u utpäŋ unitäŋo nägäri Bägup kudupitä
kudupiinikken bulimakau täŋo nägäripäŋ täno udegän kwarut täŋpi kut. Täŋpäŋ nägät
ätu näkŋo yottaba terak imaka, kwarut täŋpi kuneŋ. Nadätan, gäk kubä-tägän näkŋo
yottabaken ärokta ganiŋ kiretat. Täŋpäkaŋ Bägup kudupitä kudupiinikken u peŋpäŋ
äpäŋpäŋä alta ainpäŋ täŋpani u iŋamnaken kuräki itta bulimakau ukät meme unitäŋo
nägäri ätu yäpmäŋpäŋ käwuri kukŋi kukŋi kudup äruren. Ude täŋkaŋ alta u terak ketka
nanaki kubätä kadäni 7 ude nägät kwawut ibaren. Ude täŋiri alta uwä iŋamnaken
kuräkiinik api irek. 18-19 ...

Meme nämo urani

20-21 Meme nämo urani u yäŋikŋat yäpmäŋ yottaba dubiniken äben. Ude täŋpäŋ ketka
yarä, bok gwäki terak peŋpäŋ ämawebe täŋo momi kuduptagän yäŋahäwen. Ude täŋkaŋ

* **16:1-2:** Hib 6:19 * **16:3:** Hib 9:7 * **16:15-17:** Hib 9:12

äma kubä iwoyäwikaŋ unitä meme u yäŋikŋat yäpmäŋ kome kawukiken kwek. Ude yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋirän ämawebe täŋo momi u kotaŋpäŋ yäpmäŋ kwek. 22 Täŋpäkaŋ meme uwä kome kawuki bämopikeninik kaŋ tewän kwän.

23 *Ude täŋ paotpäŋä, Aron gäk näkŋo yottabaken äroŋpäŋ ume ärutkaŋ, bämop äma täŋo tek äneŋi täŋkaŋ, tek Bägup kudupitä kudupiinikken täŋkaŋ ärono u ini ugän pe. Ude täŋkaŋ yäman äpäŋpäŋ sipsip ämani näk naniŋ oretta iwoyäwani u utpäŋ ijiwen. Tom unitäŋo gakŋiwä alta ainpäŋ täŋpani uterak ijiŋiri gupetä äroŋirän kaŋkaŋ gäripi nadäwet. 24-25 ... 26 Täŋpäkaŋ äma meme yäŋikŋat yäpmäŋ kweko u äbäŋpäŋä ini gupi ba teki kudup ärut kireŋkaŋä eruk yotpärareken kämi ärowek. 27 *Täŋpäkaŋ äma kubätä bulimakau kenta meme gupi tohari kokkok itneŋo u yäpmäŋ äpämaŋ päŋku yotpärare gägäniken pewän ijineŋ. Ude täŋkaŋ äma uwä gupi teki kudup ärutpäŋ tek kodaki täŋkaŋ äneŋi yotpärare gänaŋ täga äbek. 28 ...

29 *Nadätan? Kepma uken ämawebe kuduptä ketem kubä nämoinik näneŋ. Ude tänayäŋ täŋo unitäwä ŋode api näwoŋärewek; Ämawebe u mominita mäyäk bureni-inik nadäŋpäŋ nak jop itkaŋ. Kepma u uwä orekirit kepma bureni kaŋ ahäwän. Kubätä piä kubä nämo täŋpek. 30-33 ... 34 Eruk, obaŋi obaŋi kepma ŋodeken Isrel ämawebetä orekirit käbeyä täŋpäŋ näkä momini peŋ yämetta kädet täkaŋ ŋodegän kaŋ ahäk täŋpän.

19

Bämop Äma Epän 19:1-2, 15-18

Kudupi ba siwoŋi irit täŋo jukuman

1-2 * Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk Isrel ämawebe kudup ŋode kaŋ yäwet; Yawe Anutujin näk kudupi itat unita in udegän kudupigän itpäŋ kuŋatkot.

...

15 * Äma kubä täŋo man epänken itpäŋ kädet siwoŋi terak man u säkgämän kaŋ yäŋket urut. Man epän uken äma jäwäri jop nadäŋ nämo oraŋ yämineŋ. Ba äma wäpi biŋam ikekta udegän, nämo umuntäneŋ. Nämo, täktäki terak, siwoŋigän yäpmäŋ daninеŋ. 16 Ba in notjiye ätukät päŋku ittäŋ kuŋkaŋ äma ätuta jop manman terak yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Ba ätutä äma kubä wakiinik täŋkuk yäŋkaŋ man epänken teŋirä gäk waki u nämo täŋkuk yäŋ nadäŋpäŋä u gärak itpäŋ täŋkentäŋ imen. Man kum itpäŋ yabäŋ äwaräkuk täŋiri jop nadäŋ kumäŋ-kumäŋ utneŋta. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäŋ.

17 * Täŋpäkaŋ notkapak kubätä waki täŋ gameko unita kokwawak nämo yäpmäŋ kuŋaren. Nämo, injek-tägän yäŋket urun. Unitäŋo momi juku piŋpäŋ gäk imaka, momi täŋpenta. 18 * Ba notkapak kubätä gäkken goret täŋ gamiŋirän kokwawak terak kowata nämo täŋ imen. Nämo, gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäwen. U imata, näk Yawe it tamitat ubayäŋ.

---

* **16:23:** Ese 44:19 * **16:27:** Hib 13:11 * **16:29:** Wkp 23:26-32; Nam 29:7-11 * **19:1-2:** Wkp 11:44-45; 1Pi 1:16 * **19:15:** Kis 23:6-8; Lo 16:19 * **19:17:** Mat 18:15 * **19:18:** Mat 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Gal 5:14; Jem 2:8

Namba
Isrel ämawebe kome jopiken kuŋat täŋkuŋonik

6

Namba 6:22-27

Ekänitä iron ŋode api täŋ tamek

22 Yawetä Moses ŋode iwetkuk; 23 Aronkät nanakiye ŋode kaŋ yäwet; Isrel ämawebe kon
man tägagämän kubä yäwetnayäŋ nadäŋpäŋä, man ŋode yäwetneŋ;
24 Yawetä kon täŋ taminŋpäŋ tabäŋ täwat täyon.
25 Yawe inami dapuntä peŋyäŋeŋ taminŋpäŋ oraŋ tamiton.
26 Yawe u äyuŋ täŋ taminŋpäŋ bätaki tamiton.
27 Eruk, Isrel ämawebe man täga ude yäwetnayäŋ täŋo uwä näkŋo wäpna terak yäŋirä näkä
ämawebe u iron api täŋ yämik täŋpet.

11

Namba 11:4-6, 10-30

Moses äma eküni 70 ude iwoyäŋkuk

4 Ämawebe kome ätuken nanik Isrel äbotkät bok kuŋkuŋo unitä ketem Isip komeken
itkaŋ nak täŋkuŋo u äneŋi nakta gäripi pähap nadäŋkuŋ. Täŋirä Isrel ämatä udegän,
yäŋkubit-kubit yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin imaka, tom nakta nadäkamäŋ upäŋkaŋ de
yäpmäŋpäŋ näne! 5 Isip kome itkaŋ gwägu tom jop yäpmäŋpäŋ nak täŋkumäŋo unita juku
pikamäŋ. Uken kimun, kwäne ba anion mebäri mebäri nak täŋkumäŋonik yäk. 6 Upäŋkaŋ
waki, ketem täga udewanita guŋ täkamäŋ. Mana ŋogänpäŋ naŋ itkamäŋ! U ganani pähap
yäk.

...

10 Ämawebe päke u ini yämaken-yämaken itkaŋ ganani man ude yäŋ irirä Mosestä
nadäŋkuk. Täŋpäkaŋ Yawetä kokwawak bumta nadäŋirän Moses nadäwätäk pähap
täŋkuk. 11 Nadäwätäk täŋpäŋ Yawe iwet yabäŋkuk; Epän ämaka näkä terak imata bäräpi
ŋo kotaŋ namitan? Näk jide upäŋ täŋira nabäwi wawäpäŋ ämawebe ganani ŋonita
yabäŋ yäwatta nepmaŋkun? 12 Jide? Ämawebe ŋo näkä täŋpewa ahäŋkuŋ? Ba näkä
bäyaŋkut? Nämo! Täŋpäŋ ima unita miŋiyetä iroŋiniye watä it yämik täkaŋ ude ämawebe
ŋo bäyaŋ yämiŋ yäpmäŋ päŋku kome oraniyeta yämikta yäŋkehärom taŋkunken yepmakta
näwetkun? 13 Ämawebe ŋo tomta kot näwatkaŋ. Wa! Ämawebe päke ŋo yepmäŋ towikta
tom de nanik yäpet? 14 Näkŋagän ämawebe päke ŋo täga nämo watäni iret. Näk täga nämo,
u bäräpiinik. 15 Bäräpi ude pen namikta nadäŋpäŋä eruk butewaki nadäŋ naminŋpäŋ
pengän nutpewi kumba! Uyaku bäräpi u wari nämo kaŋ kotawa!
16 Moses ude yäŋirän Yawetä ŋode iwetkuk; Eruk, Isrel ämawebe täŋo äma eküni 70 ude
yabäŋ ahä yäk. Äma uwä intäjukun äma wäpi nikek irirä yabäk täyan upäŋ yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ näkŋa käbeyä enjiken äbä gäkŋakät bok kaŋ irut. 17 Täŋiri näkä äpakaŋ gäkkät man
yäŋpäŋ-nadäk api täde. Ude täŋpäŋ Munapik gäkä terak itak unitäŋo moräki yäpmäŋpäŋ
Munapik äma unita imaka, api yämet. Täŋpäkaŋ äma unitä gäk täŋkentäwäkaŋ Isrel
ämawebe täŋo bäräpi gäkkät bok kaŋ kotawut. Ude täŋirä gäkŋagän nämo api kotawen.
18 Eruk, ämawebe ŋo yäwet; Kwepta yäŋpäŋ inamnaken siwoŋi itta baga mantä yäyak ude
täŋtuŋum täkot. Kwep uwä tom api näneŋ yäk. Inä ŋode yäŋkaŋ konäm kähän yäŋkubit-
kubit yäŋkuŋo u Yawetä nadäŋ taminŋkuk; Tom depäŋ näne? Isip itkumäŋo u tägagän
itkumäŋonik yäŋ yäŋirä Yawetä nadäŋ taminŋpäŋ tom u tamänkaŋ api näneŋ! 19 Tom uwä

kepma kubä ba yarä ba 5 ba 10 ba 20 udeta nämo api nänen. 20 Nämo, tomgän nan yäpmän kunkä ganani pähap nadänpän taräki yän api yänen. Imata, komepak kubäta tomgänpän nan yäpmän kunayän täkan unita ude api yänen. Inä Yawe, bämopjinken it täyak u mäde ut iminpän node yänpän-kanjiwat tänkun; Imata Isip kome kakätänpen äbumänonik? yäk. Kädet ude tänkuno unita kowata ude api ahän tamek. 21 Yawetä Moses ude iweränä Mosestä kowata node iwetkuk; Yawe nadätan? Ämawebe äbot pähap 600 tausen udepän watäni it täyat nonita tom depän komepak kubäta täga api yäpmän towiwen yän näwetan? 22 Bulimakau sipsip päke u kudup däpmänpän nanpän nadäwä täganen? Ba gwägu tom gwägu pähap gänan it täkan päke u kudup nanpän täga nadänen? Nämo! 23 Ude yäwänä Yawetä Moses kowata node iwetkuk; Näkno kehärominata nadänjiri äpani täyak? Ude täga nämo tänpek yän nadätan? Ude nadätan u tänpäwä ätu nanak itkan kehäromina itak ba nämo yän bureni kanpän nadäwayän.

24 Mosestä man u nadänkan yäman äpmonpän Yawetä iwetkuko u ämawebe yäwetkuk. Yäwetpän äma ekäni 70 u yänpäbä kubäkengän yepmanpän yäwerän käbeyä enji u it gwäjinkun. 25 Ude irirä Yawetä gubam gänan äpä Moseskät yänpän-nadäk tänpän Munapik Moses terak itkuko unitäno moräki yäpmänpän Munapik äma ekäni 70 uterak pen yäminkuk. Tänpäkan Munapiktä magärirän kadäni keräpigän man inipärik kubä, Anutu täno meni jinom yäpmänpän yäwanitä-yän yänkun. 26 Tänpäkan äma yarä wäpi Eldat kenta Medattä enji bägupken ugän itkumän. Yarä uwä äma 70 yäpmän daninkuko ukät nanik upänkan bok nämo kunkun. Nämo kunkumäno upänkan Munapiktä uterak imaka, magärirän ini enji bägupken ugän itkan Anutu täno meni jinomken nanik man yäpmänpän yänahänkumän.

27 Ude yänjirän nadänpän äma gubanji kubätä bäränen pänku Moses node iwetkuk; Eldat kenta Medat enji bägupken itkan Anutu täno meni jinom yäpmänpän yänahäkamän yäk. 28 Ude iwerirän Josua, Nun täno nanaki, Moseskät itkumäno u imaka, nadänkuk. Josua uwä Moses tänkentän imikta gubanjiken umunitä bok kunatkumäno u. Eruk nadänpän Josuatä Moses iwetkuk; Ekänina, äma yarä u yänin bitnä! yäk. 29 Upänkan Mosestä man kowata node iwetkuk; Gäk äma ätutä näkno bägup yäpmäkta nadäwätäk täyan? Nadäwätäk tänpeno! Näkno gärip uwä node; Yawetä ämawebeniye kuduptagänta iniken Munapik yäminirän meni jinom yäpmänpän profettä-yän kan yänahäwut! 30 Mosestä ude yän paoränkan Isrel täno äma ekäni 70 äbuno ukät Moses ini, äneni enji bägupiken kunkun.

21

Namba 21:4-9

Ainpän gämok mäjoni tänpani

4-5 * * Mosestä Isrel äbot yän-yäknat yäpmän Ho pom tenpen Idom kome uruni kädagän kuna yänpän Gwägu Gämäni kädet iwat yäpmän Akaba kome käda kunkun. Kädet käroni pähap kunatkä Isrel ämawebetä ganani nadänpän Anutukät Mosesta kokwawak tänpän yänkun; Imata Isip komeken täga itkumänopän yänniknat yäpmän kome jopiken äbänirän kumnayän täkamän no? Noken ketem bureni ba ume nämo! Tänkan ketem jopi mana nogänpän nankä wakiinik nadäkamän! yäk.

6 Ude yänjirä Yawetä gämok waki Isrel ämawebe bämopiken yänin kirenjirän ämawebe yenpewä mäyap kumbun. 7 * Ude tänjirä ämawebetä Mosesken äbä iwetkun; Ninä Yawe ba gäka yänwawak man yänkumäno u momi tänkumän yäk. Unita Yaweken yänapik man yänjiri gämok waki nin bämopninken itkan u pewän paorut yäk. Ude yänjirä Mosestä ämawebe u tänkentäkta yänapik man yänkuk.

8 Yänapik man ude yänjirän Yawetä nadänpän Moses node iwetkuk; Gämok mäjoni kubä tänkan päya kujat käroni kubä terak kan wabi. Ude tänjiri äma gämoktä yewani kubätä

* **21:4-5:** Lo 2:1 * **21:4-5:** 1Ko 10:9; Sam 68:6, 78:19 * **21:7:** Sam 78:34

gämok mäjoni u kaŋpäŋä kumneŋtawä, kodak kaŋ irut! 9 * Ude iweränä Mosestä gämok mäjoni ainpäŋ täŋpäŋ päya kujat terak wabiŋkuk. Ude täŋirän äma ätu gämoktä yek täŋkuŋo uwä ainpäŋ gämok mäjoni täŋpani u kaŋkaŋ tägaŋkuŋ.

* **21:9:** 2Kin 18:4; Ais 45:2; Jon 3:14, 12:32; Rom 8:3; 2Ko 5:21; Hib 12:2

(Lo)
Baga Man
Mosestä Isrel ämawebe Anutu täŋo baga man mebäri mebäri yäwetkuk

4

Baga Man 4:1-9, 32-40

Baga man u buramikta yäwani

1 Eruk, Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; In baga man ba man kädet ätu täwetpäŋ
täwoŋärewayäŋ täyat u ket nadäwut. Baga man u iwatpäŋä säkgämän itpäŋ äma ätu täŋo
kome orajiye täŋo Anutu Yawetä tamayäŋ täyak u päŋku injinta täga api korenеŋ. 2 *
Täŋpäkaŋ baga man täwoŋärewayäŋ täyatken uken man kodaki kubä nämo yäpurärätneŋ
ba man kubä nämo awähutneŋ. Nämo, Yawe Anutujin täŋo man kädet tamayäŋ täyat
ugänpäŋ kaŋ iwat täŋput.
3 * Täŋpäkaŋ Yawetä Peo pom terak ämawebe kome uken anutu jopi Bal u iniŋ orerani
kudup täŋpän waŋkuŋo u injin dapunjintä kaŋpäŋ nadäŋkuŋo u. 4 * Täŋ in ätu Yawe
Anutujin unita gäripi nadäŋpäŋ iwarän täŋkuŋo u bok nämo paotkuŋ. Nämo, in itkuŋotä
pen itkaŋ ŋo yäk.
5 Näk Yawe Anutunatä man kädet täwetpäŋ täwoŋärekta näwetkuko u kudup täwetpäŋ
täwoŋäreŋkut. Unita kome injinta koreŋpäŋ itta yäwani uken päŋku itpäŋä baga man u
kudup buramiŋpäŋ kaŋ iwat täŋput. 6 U kudup säkgämän iwatnayäŋ täŋo unitä ämawebe
äbot ätuta ŋode api yäwoŋärenеŋ; Nadäk-nadäki nikek, nadäk kädet täga iwat täkaŋ yäŋ
api yäwoŋärenеŋ. Ämawebe uwä baga man päke ŋonitäŋo biŋam nadäŋpäŋ ŋode api
yänеŋ; Bureni-inik, äma äbot uwä nin nirepmitpäŋ nadäk-nadäki nikek, man kädet täga
iwat täkaŋ yäŋ api yänеŋ. 7 Unita intä ämawebe äbot ätuta ŋode nadäwut; U kehäromi
nikek upäŋkaŋ anutu kubätä täŋkentäŋ yämikta dubiniken nämo it täyak, nin täŋo Yawe
Anutunintä dubininken itkaŋ yäŋapik mannin nadäŋ nimik täyak ude. 8 Ba äma äbot
ätuwä baga man ba man kädet siwoŋi apiŋo näkä täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ täyat udewani
nikek nämo. Nämo, Isrel nanik inä äma äbot päke u yärepmitkaŋ.
9 Upäŋkaŋ imaka dapunjintä kaŋkuŋo u guŋ täneŋta ket nadäŋ täpäneŋpäŋ bänepjinken
peŋpäŋ iyap taŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋpäŋ ironjijiye ba unitäŋo nanakiye ahänayäŋ täkaŋ,
imaka unita yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täŋ yäpmäŋ kut.

...

Yawe uwä Anutunin bureni

32 Jide nadäkaŋ? Imaka umuri pähap ahäŋkuko udewani kubä bian ahäŋkuk? Ba man-
biŋam udewani kubä äma kubätä bian nadäŋkuk ba? Bian, inä nämo ahäŋirä, Anututä
yäput peŋpäŋ äma kome terak peŋkuko unitä päbä apiŋo itkamäŋ unita yäŋpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk täŋpäŋ udewani kubä bureni käwen? Ba komeni komeni kudup kwenopäŋkaŋ
imaka udewani täŋo biŋam kubä yäŋirä nadäwen? Nämotä nämoinik! 33 Jide? Intä
nadäŋkaŋ pengän nämo kumbuŋo ude, äma kubätä anutu kubä täŋo kotäk kädäp mebet
gänaŋ ahäŋirän nadäŋkaŋ pengän nämo kumbani, udewani kubä itak? Nämoinik. 34 Ba
Yawe Anutujintä Isip komeken irirä täŋ taminjkuko udegän anutu kubätä kehärom taŋpäŋ
päŋku ämawebe äbot, äbot kubä gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ yäpmäŋ päŋku inita biŋam

* **4:2:** Rev 22:18-19 * **4:3:** Nam 25:1-9 * **4:4:** Lo 10:20; Rut 1:16; Sam 68:3

yepmaŋpani udewani kubä itak? Nämoinik. Yawe Anutujintä dapunjin terak kehäromini kwawak ŋode pewän ahäŋkuk; In tämagutta Isip nanik-ken käyäm waki mebäri mebäri ba ämik pähap ba kudän kudupi umuri umuri pewän ahäŋ yämiŋkuk.

35 * Yawetä ude täŋkuko uwä intä ŋode kaŋpäŋ nadäkta; Yawe Anutu u kubä ugän. Udewani kubä nämo itak. Nämoinik. 36 In täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ nadäŋpäŋ unita nadäŋ taminjirän mani kotäk kunum gänaŋ naniktä ini yäŋirän nadäŋkuŋ. Täŋkaŋ kome terakä nadäŋ taminjirän iniken kudupi kädäp meberi dapunjintä kaŋirä kädäp mebet u gänaŋ naniktä man täwetkuk. 37 U orajiyeta nadäŋ yämikinik täŋkuko unita in iwoyäŋpäŋ tepmaŋpän inita binjam itkaŋ kehäromini pähap terak Isip komeken nanik in yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äbuk. 38 Yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ ämawebe äbot kehäromi nikek däpmäŋpäŋ yäwat kirek täŋtäŋ äbuk. Ude täŋtäŋ äbuko uwä äma äbot unitäŋo kome inta taniŋ kirekta nadäŋpäŋ täŋkuk. Eruk, kome uwä inta binjam pen itak ŋo.

39 Unita ŋodeta nämoinik täŋguŋ täneŋ; Yawe uwä kunum gänaŋ ba kome terak Anutu it moretak. Anutu udewani kubä nämo itak. 40 Unita in Anutu unitäŋo jukumani apiŋo tamitat u kudup buraminjpäŋ iwat morenеŋ. Ude tänayäŋ täŋo uyaku in ba äbekjiye orajiye ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ u kome Yawe Anutujintä tärek-täreki nämo itta taniŋ kirewani ŋoken kadäni käroŋi säkgämän api it yäpmäŋ kuneŋ.

5

Baga Man 5:12-15

Sabat orekiritta man

12 * In Sabat orekirit Sabat u pewä kudupi kaŋ irän, Yawe Anutukatä peŋ täwetkuko udegän. 13 * Täŋkaŋ epän täŋ päŋku kepma 6 uken kaŋ täŋtärewut. 14 Upäŋkaŋ kepma 7 uken Yawe Anutukata yäŋpäŋ orek itta yäŋ-kirewani. Unita kepma uken epän kubä nämoinik täneŋ. In ba äpetjiye nanakjiye ba watä ämawebejiye, ba yawakjiye, bulimakau kome äneŋ tamani, ba doŋki tuŋum yäpmäŋ tamani, ba äma kudupi in bämopjinken it täkaŋ in kudup kepma uken epän peŋpäŋ orek kaŋ it täŋput. 15 Täŋkaŋ in Isip komeken äma täŋo komi epän täŋ irirä Yawe Anutujin uwä keri kehärominitä uken nanikpäŋ tämagutkuko unita juku piwut. Yawe Anutujintä ude täŋ taminjkuko unita Sabat kadäniken orek itta peŋ täwetkuk.

6

Baga Man 6:1-9

Yawe Anutujin nadäŋ imikinik täneŋ

1 Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Yäŋ yäpmäŋ äbäro uwä baga man, jukuman ba man kädet ätu Yawe Anutujintä näkä täwetpäŋ täwoŋärekta peŋ näwetkuk. Baga man uwä kome kwep-yäŋen korenayäŋ täkaŋken u itkaŋ iwatta. 2 Täŋkaŋ baga man u mebäri ŋodeta tamitak; Kadäni kadäni in ba nanakjiye ba unitäŋo nanakiye ahänayäŋ täkaŋ uwä Yawe Anutujinta umuri nadäŋpäŋ baga man ba jukuman tamitat ŋo iwatnayäŋ täŋo uyaku kome terak kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ. 3 Unita Isrel ämawebe in baga man u nadäŋ dämikinik täŋpäŋ kaŋ iwarut. Ude tänayäŋ tämäŋo uwä kome tägagämän, gakŋi gäripi nikek orajiye täŋo Anutu Yawetä tamikta yäŋkehärom taŋkuko uken säkgämän itkaŋ nanak weŋbäyak täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän äbot kehäromi nikek api itneŋ.

4 * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe, in juku peŋpäŋ nadäwut; Yawe u kubä-tägän Anutunin itak. 5 * Unita in bänepjin, mäjojin ba kehäromijin kuduptagän Yawe Anutujinta kireŋ

---

* **4:35:** Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20 * **5:12:** Kis 16:23-30, 31:12-14 * **5:13:** Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * **6:4:** Mak 12:29 * **6:5:** Mat 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27

imik täkot. 6 * Ude täŋkaŋ apiŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täyat ŋo yäpmäŋpäŋ bänepjinken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. 7 Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayäŋ täkaŋken ba kädet kuŋatnayäŋ täkaŋken ba pätnayäŋ täkaŋken ba epän tänayäŋ täkaŋken Yawe täŋo man u yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput. 8 Täŋpäkaŋ unita juku piŋtäŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken däpmäŋ gatäŋpäŋ pewä kaŋ irän. 9 Täŋkaŋ yämajin terak ba yotjin täŋo bek terak kaŋ kudän täwut.

10

Baga Man 10:12-22

Yawe gämoriken kuŋatneŋ

12 Eruk Isrel ämawebe, Yawe Anutujintä intä kädet ŋode täŋpeŋ kuŋatneŋta peŋ täwet täyak; Yawe Anutujin unita umuri nadäŋpäŋ gämorikengän kuŋatpäŋ mani kädet kudup buramineŋ. Täŋpäŋ gäripi nadäŋ imiŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjin mäjojin kudup Yawe Anutujinken peŋpäŋ watä piä täŋ imineŋ. 13 Täŋkaŋ baga mani apiŋo täwetpäŋ täwoŋäretat u kudup nadäŋpäŋ iwatneŋ. Nadäkaŋ? Baga man uwä in täŋkentäŋ tamikta biŋam.

14 Kunum kudup kwawani ba käbopi punininik unu u Yawe Anutujin täŋo. Täŋ imaka kome terak it täkaŋ ba kome ini imaka, Anututä mähemi täyak. 15 Bureni, Yawe uwä ärowani ini pärik kubä upäŋkaŋ bänepi nadäk-nadäki orajiye terak peŋpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpäŋ äma äbori äbori päke u yärepmitpäŋ inpäŋ inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuko unitä pen ude itkaŋ. 16 Unita inä ärowani kädet peŋpäŋ Yawe täŋo mangän iwatta bänep pewut.

17 * U imata, Yawe Anutujin uwä anutu jopi, ba imaka kehäromi nikek u kudup yärepmit täyak. Uwä ärowani ini pärik kubä irirän imaka kuduptagäntä Yawe unita nadäwä umuri täŋpäpäŋ gämorikengän kuŋatneŋ. Yawe uwä ämawebeta nadäŋirän ärowani äpani ude nämo täk täyak, ba äma kubätä nadäŋ namän yäŋpäŋ bänepi täga nämo äriwek. 18 Täŋpäkaŋ webe kajari ba nanak kodäŋani jiraŋken yepmaŋpani u ba äma kudupi in bämopjinken it täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ tek kenta ketem yämik täyak. 19 Ude täk täyak unita in imaka, äma äbani unita nadäŋ yämikinik täneŋ. U imata, bian in imaka, Isip komeken äbani ude it täŋkuŋonik.

20 Täŋpäkaŋ in Yawe Anutujinta umuri nadäŋ imiŋpäŋ u kubägän iniŋ oretpeŋ kuŋatneŋ. Täŋpäŋ uken tubeŋ kuŋpäŋ yäŋkehäromtak man yänayäŋ täkaŋ u wäpi terakgän kaŋ yäk täŋput. 21 Uwä Anutujin unita wäpi iniŋ orerut. Imaka umuri umuri pewän ahäŋ taminkuko u dapunjintä yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. 22 * Äbekjiye orajiyetä Isip komeken kuŋkuŋo uwä ämawebe 70tägän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Yawe Anutujintä täŋkentäŋ-pewän apiŋo in bumta itkaŋ, guk jiraŋ kunum terak itkaŋ ude.

11

Baga Man 11:18-21, 26-28

Yawe gämoriken itpeŋ kuŋat-kuŋatta man

18 Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetgän täŋkuk; Apiŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täyat ŋo yäpmäŋpäŋ bänepjinken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ unita nadäŋpäŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken däpmäŋ gatäŋpäŋ pewä kaŋ irän. 19 Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayäŋ täkaŋken ba kädet kuŋatnayäŋ täkaŋken ba itpäŋ-nadäk tänayäŋ täkaŋken ba epän tänayäŋ täkaŋken man u yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput. 20 Täŋkaŋ yämajin terak ba yotjin täŋo bek terak kaŋ kudän täwut. 21 Ude tänayäŋ täŋo uwä in ba äpetjiye nanakjiye kome Yawe Anutujintä orajiyeta yämikta yäŋkehärom taŋkuko

---

* **6:6:** Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20 * **10:17:** 1Ti 6:15; Rev 17:14, 19:16; Apos 10:34; Rom 2:11; Gal 2:6; Efe 6:9 * **10:22:** Stt 15:5, 22:17, 46:27

ŋoken kadäni käroŋi api it yäpmäŋ kuneŋ. Kome kenta kunumtä it yäpmäŋ kudayäŋ täkamän ude api it yäpmäŋ kuneŋ.

...
26 Nadäkaŋ? Apiŋo kädet yarä intä yäpmäŋ daniŋpäŋ kubä iwatneŋta täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ; Kädet kubäwä Anututä säkgämän täŋ tamikta. Täŋ kubäwä in täŋpäwakta kädet. 27 Säkgämän täŋ tamikta yäyak uwä Yawe Anutujin täŋo jukuman kädet apiŋo täwerayäŋ täyat u buramiŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uyaku ude api tamek. 28 Täŋ, in täŋpäwakta yäyak uwä Yawe Anutujin täŋo jukuman u mäde utpäŋ injinken gärip iwatpäŋ anutu jopi-jopi bian nämo yäniŋ oretkuŋo uken kunayäŋ täŋo uwä Anututä inken täŋpäwak u api pewän ahäwek.

18

Baga Man 18:9-22

Guŋ äbot täŋo täktäk u nämoinik yäwatneŋ

9 Täŋpäkaŋ Mosestä ŋode yäwetgän täŋkuk; In Anututä kome tamayäŋ täyakken u kuŋpäŋ ämawebe u nanik täŋo täktäk taräki u nämo yäwatneŋ. 10-11 * * Täŋpäŋ inkät nanik kubätä anutu jopita yäŋpäŋ äperi ba nanaki kubä utpäŋ ärawata kädäp nämo pewä ijineŋ. Ba inken nanik kubätä wäbät man yäkyäk, kären yäwat-yäwat, käbopi kädet iwat-iwat, ba kon täktäk kädet nämoinik iwarek. Ba kubätä äma kumbani mäjokät man yäŋpäŋ-nadäk nämo täŋpek. 12 Äma kädet udewani iwat täkaŋ uwä Yawetä yabäwän taräkiinik täk täkaŋ. Kome korenayäŋ täkaŋ unitäŋo kome mähemtä kädet udewani täk täkaŋ unita Yawe Anutujintä api däpmäŋ yäwat kireŋpewän kuneŋ. 13 * Täŋpäkaŋ inä Yawe Anutujin iŋamiken siwoŋigän kuŋat täneŋ.

Anututä profet pewän äbäkta yäŋkehärom taŋkuk

14 Täŋkaŋ Mosestä äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Kome päŋku yäpnayäŋ täkaŋken u naniktä käbopi kädet iwat-iwat ba kären yäwat-yäwat täk täkaŋ. Upäŋkaŋ Yawe Anutujintä intä kädet ude täkta yäjiwätinik täk täyak. 15 * Täŋkaŋ Yawe Anutujintä inken nanik kubä profet näkŋa bumikgän kubä api iwoyäwek. Täŋpänkaŋ unitäŋo manipäŋ kaŋ buramik täŋput. 16 Nadäkaŋ? Sinai pom mebäriken äbot kubägän itkaŋ Yawe Anutujin ŋode iwetkuŋ; Gäkŋo manka kotäk wari nadänektawä, ba gäkŋo kädäp mebet pähap wari känektawä yäŋ iwetkuŋ. Ude iwetkuŋo uwä kumnek yäŋ yäŋpäŋ yäjiwätkuŋ. Ude yäŋpäŋ profet kubäta iwet yabäŋkuŋ.

17 Täŋirä Yawetä täga näwet yabäkaŋ yäŋ näwetkuk. 18 Ude yäŋpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Täŋkentäŋ yämikta ini äbotken nanik profet kubä gäk udewanigän api iwoyäwet yäk. Täŋkaŋ manna biŋam meniken api pewet. Ude täŋira äma unitä man iwerayäŋ täyat u kudup ämawebe api yäwet täŋpek. 19 * Täŋpäkaŋ äma, profet unitäŋo man wäpna terak yäŋahäŋirän nämo nadänayäŋ täŋo uwä näkŋa kowata api yäŋtäreŋ yämet. 20 Upäŋkaŋ profet kubä näk wäpna terak wohutpäŋ man kubä näkken nämo yäpani yäŋahäwayäŋ täko uwä kumäkta biŋam. Ba profet kubätä anutu jopi kubä täŋo wäpi terak yäŋahäwayäŋ täko u imaka, kumäkgän api täŋpek.

21 Täŋpäkaŋ ŋode käwep api nadäneŋ; Profet ŋo Yawe täŋo man bureni nämo yäŋahätak yäŋ jide ude nadäna täreneŋ yäŋ nadäneŋ. 22 Eruk ŋode nadäwut; Profet kubätä näk wäpna terak man yäŋirän bureni nämo ahäŋirän kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Man uwä Anututä nämo yäŋkuk. Profet u iniken nadäkken nanik man yäŋkuk yäŋ nadäneŋ. Täŋpäŋ äma unita umun täneŋtawä.

---

* **18:10-11:** Sam 106:36-38; Apos 18:9 * **18:10-11:** Wkp 19:31 * **18:13:** Stt 6:9, 17:1; Sam 37:37; Mat 5:48
* **18:15:** Jon 1:45; Apos 3:22, 7:37; Hib 1:1-2 * **18:19:** Apos 3:23

26

Baga Man 26:5-11

Anututa iron pekpek täŋo man

5 Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Iron Yawe täŋo bukä dubiniken peŋkaŋ Yawe
Anutujin iŋamiken ŋode yäŋahäneŋ; Nanin, Aram komeni kujat peŋpeŋ komeni komeni
kuŋat täpätek täŋtäŋ kuŋatkä äboriye mäyap nämo ukät Isip komeken äpmoŋkuŋ. Äpmo
ittäŋgän mäyap weŋ bäyaŋpäŋ äma äbot taŋi kehäromi nikek ude ahäŋpäŋ itkumäŋ.
6 Iritna Isip ämatä waki täŋ nimiŋpäŋ komi epänken nipmaŋkuŋ. 7 Ude täŋ nimiŋirä
Yawe, naniye täŋo Anutu uken butewaki terak gera yäŋitna Yawe uwä nadäŋpäŋ komi
butewaki ba komi epän terak itkumäŋo u nibäŋpäŋ nadäŋkuk. 8 Nibäŋpäŋ nadäŋkaŋ keri
kehäromitä Isip nanik nimagutta kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäwäpäŋ Isip
komeken imaka umuri umuri täŋkuk. 9 Nimagut yäpmäŋ äbä kome tägagämän, gakŋi
gäripi nikekken ŋo nipmaŋkuk. 10 * Yawe, ude täŋkuno unita kome nimiŋkuno ŋoken
ketem intäjukun ahäwani iŋamkaken yäpmäŋ äbätat ŋo yäŋ kaŋ iwerut.

Ude yäŋkaŋ eruk ketem ironta pewani u Yawe Anutujin iŋamiken peŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ
imut. 11 * Ude täŋpäŋ in ba Livaitä äbotken nanik ukät äma ban nanik inkät bok it täkaŋ,
imaka tägatäga Yawe Anutujintä tamik täyak unita yäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ itneŋ.

30

Baga Man 30:1-20

Bänepi sukureŋirä Yawetä api täŋkentäŋ yämek

1 Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Imaka täwet yäpmäŋ äbätat ŋowä ahäŋ taminŋpäŋ
Yawe Anutujintä peŋawäkjinta yäŋpäŋ tadäpmäŋpäŋ täwat kireŋpewän äma äbori äbori
bämopiken itnayäŋ täŋo uken itkaŋ apiŋo kon man ba tagwän man täwetpäŋ täwoŋärek
täyat unita api juku pineŋ. 2-3 Täŋpäkaŋ injin ba nanakjiye Yawe Anutujinken äyäŋutpäŋ
nadäk bänepjin kuduptä apiŋo mani täwetpäŋ täwoŋärek täyat u buraminayäŋ täŋo
uwä Yawe Anutujintä butewaki nadäŋ taminŋpäŋ äma äbori äbori bämopiken yäŋ-täwat-
pewän kuŋkuŋo uken nanik äneŋi tämagut päbä iritjin yäpän tägawäpäŋ bian säkgämän
itkuŋo udegän api itneŋ. 4 Yawe Anutujintä kome moräki moräkiken tadäpmäŋpäŋ täwat
kireŋpewän kuŋkuŋo täŋpäwä u nanik yäŋ-butuŋpäŋ äneŋi tämagut yäpmäŋ päbä kome-
jinken api tepmaŋpek. 5 Bureni, kome nanjiyetä yäpmäŋpäŋ itkuŋo uken tepmaŋirän
injinta api koreneŋ. Ude täŋirä Anututä täŋpewän nanjiyetä täŋpani udegän yärepmitpäŋ
täŋbumbum pähap terak itkaŋ ahäŋ bumbum api täneŋ.

6 Täŋpäŋ Yawe Anutujin uwä injinta ba nanakjiyeta bänepjin täŋpidäm taŋ taminŋirän
bänep nadäk-nadäkjin kudup ukengän api peneŋ. Ude täŋ tamayäŋ täko uwä kome
uken täga api itneŋ. 7 Ude täŋpäŋ Yawe Anutujintä tagwän man kudup u iwanjiye inta
nadäwäwak täŋ taminŋpäŋ tadäpmäk täŋpani u terak api buraminŋ yämek. 8 Ude täŋirän
inäwä Yawe gämoriken äneŋi kuŋatpäŋ näkä baga mani apiŋo täwetpäŋ täwoŋärek täyat u
kudup buraminŋpäŋ api yäpmäŋ kuŋatneŋ. 9-10 Täŋpäŋ inä Yawe Anutujin täŋo baga man
ba yäŋkehäromtak mani Baga Man Kudän Täwani ŋo gänaŋ kudän täwani pätak u nadäŋpäŋ
buramik täŋpäŋ äneŋi bänep nadäk-nadäkjin kuduptagän Yawe Anutujin-ken-gän pewä
pärayäŋ täko uwä Anutujintä täŋkentäŋ taminŋirän imaka imaka ketjintä tänayäŋ täkaŋ
u ba nanakjiye ba yawakjiye ba ketem epänjin kudup ahäŋ bumbum api täŋ yäpmäŋ
kwek. Bureni, Yawetä nanjiyeta gäripi nadäŋ yämik täŋkuko udegän inta gäripi äneŋi
nadäŋ taminŋirän täŋbumbum terak api itneŋ.

---

* **26:10:** Sam 22:27-29, 86:9, 95:6; Rom 12:1; 1Ko 10:31 * **26:11:** Sam 63:5; 1Ti 6:17-18

11 Nadäkaŋ? Baga man apiŋo täwetpäŋ täwoŋärek täyat u bäräpi nämo. Intä täga
buraminŋpäŋ tänaŋi. 12 * Uwä kunum gänaŋ iränpäŋ uyaku ŋode yäneŋ; Netätä päro
yäpmäŋ äpä nimänkaŋ nadäŋpäŋ buramine? Upäŋkaŋ ude nämo! 13 Ba gwägu udude käda
nämo itak unita ŋode nämo yäneŋ; Netätä gwägu irepmit päŋku yäpmäŋ äbä nimänkaŋ
nadäŋpäŋ buramik täne? 14 Nämoinik. Baga man uwä dubinjin-ken-inik itak. In
nadäŋpäŋ buramik täneŋta u mejinken ba bänepjinken pewani pätak u.
15 * Nadäkaŋ? Näk apiŋo imaka gäripi nikek ba irit bureni täwoŋäretat. Upäŋkaŋ
kukŋiwä täktäk waki ba kumäŋ-kumäŋ kädet imaka, bok täwetpäŋ täwoŋäretat. 16 * In
Yawe Anutujin bänepjintä iŋitinik täŋkaŋ kädet peŋ tamani siwoŋigän iwatpäŋ baga man,
mani kädet ba yäŋkehäromtak mani nadäŋpäŋ buraminayäŋ täŋo uwä irit säkgämän ahäŋ
bumbum täŋpäŋ äbot taŋi pähap api täneŋ. Täŋkaŋ kome korenayäŋ täkaŋ uken päŋku
ririrä Yawe Anutujintä iron taŋi api täŋ tamek.
17-18 Upäŋkaŋ bänepjintä Yawe mäde ut iminkaŋ mani utpäŋ bänep nadäk-nadäkjin
anutu jopiken peŋpäŋ yäniŋ oretkaŋ unita watä epän tänayäŋ täŋo uwä in kuduptagän
api paot moreneŋ. Näk apiŋo man ude täwetat. In Jodan ume irepmitpäŋ kome
korenayäŋ täkaŋken uken kadäni käroŋi nämo api itneŋ. 19 Näk apiŋo kunum bibik yarä
u iŋamiken irit ba kumäŋ-kumäŋ, kon man ba tagwän man unitäŋo kädet kawä tärekta
mebäri täwetpäŋ täwoŋärek täyat. Unita in injin ba nanakjiye kuduptagän irit täŋo kädet
iwatta nadäk kaŋ pewut. 20 * Ude täŋkaŋ Yawe Anutujin bänepjintä nadäŋ imikinik
täŋpäŋ mani buraminŋpäŋ ugän kaŋ yäpmäŋ wädäwut. Nadäkaŋ? Yawe uwä iritjin bureni
unita ude tänayäŋ täŋo uwä Yawetä orajin pähap Abraham Aisak ba Jekop unita kome
yämikta yäŋtäreŋkuko uken kadäni käroŋi api it yäpmäŋ kuneŋ.

32

Baga Man 32:36-39

Anutu jopitä täga nämo täŋkentäŋ niminеŋ

36 * Yawetä ämawebeniye kehäromini paoräpäŋ mäyap nämo, yarägän ririrä yabäŋkaŋ
butewaki nadäŋ yäminŋpäŋ u gärak itpäŋ api täŋkentäŋ yämek. 37 Ude täŋpäŋ ŋode api
yäwet yabäwek; Näwerut! Intäŋo anutu jopi täŋkentäŋ tamikta yäpmäŋ wädäŋkuŋo u de?
38 Inä anutu jopi unita naŋimik yäminŋirä tom gakŋi ba wain ume naŋkuŋ. Eruk, anutu
jopi unitä akuŋpäŋ täŋkentäŋ taminŋpäŋ iwan täŋo kädet täŋpipiŋ taminŋirä käwa!
39 * Nämoinik! In man ŋo nadäwä tärewut; Yawe näk kubägän itat. Näk mädenaken anutu
kubä nämo itak. Näkŋaken gärip terak äma kumäk täkaŋ, ba näkŋaken nadäk terak äma
kodakigän it täkaŋ. Täŋkaŋ näkägän äma yäpa wawäpäŋ äneŋi näkägän yäpa-tägak täkaŋ.
Ude täk täyat uwä äma kubätä näkŋo kädet täga nämo täŋpipiwek.

34

Baga Man 34:1-12

Moses kumbuk

1 Mosestä Moap awaŋ peŋpeŋ Jeriko yotpärare kukŋi Nebo pom terak äromaŋ eruk
Pisga pom terak äroŋkuk. Äro ririrän Yawetä Gileat kome unitä päŋku kome tärek-tärek
wäpi Dan u kudup iwoŋäreŋkuk. 2 Iwoŋäreŋpäŋ Naptali kome, ba Efraim Manase äbot
täŋo kome ba Juda äbot täŋo kome it päŋku Mediterenian gwägu pähap täretak u kudup
iwoŋäreŋ moreŋkuk. 3 Ukät Negev kome jopi ba Jodan awaŋ, Soa yotpäraretä päŋku
Jeriko täretak u kudup kaŋ moreŋkuk. Jeriko uwä bihä päya komeni yäŋ iwerani. 4 *

---

* **30:12:** Rom 10:6-8 * **30:15:** Jon 3:16; 1Jo 5:12 * **30:16:** 1Ko 7:19; 1Jo 5:2,3 * **30:20:** Stt 12:7, 26:3, 28:13
* **32:36:** Sam 135:14 * **32:39:** Ais 45:5, 22; Jon 8:24; Rev 1:18 * **34:4:** Stt 12:7, 26:3, 28:13

Ude iwoŋäreŋpäŋä Yawetä ŋode iwetkuk; Näk kome ŋo Abraham, Aisak, Jekopta yämikta
yäŋkehärom taŋpäŋ ŋode yäwetkut; Kome uwä intäŋo äbekjiye orajiyeta api yäniŋ kirewet
yäŋ yäwetkut. Eruk, näk nadäŋ gaminjira dapunka-tägän kome ŋo käyan. Upäŋkaŋ bureni
nämo api kwen.
5 Yawetä ude iweränpäŋ ätu itkaŋ Yawe täŋo epän äma Moses uwä Moap kome uken
kumbuk, Yawetä iwetkuko udegän. 6 Kumäŋirän Yawetä Moap kome Betpeo yotpärare
kukŋi käda awaŋ uken äneŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni unitä it yäpmäŋ äbäkamäŋken ŋoken äma
kubätä Moses äneŋkuko u nämo kaŋkuŋ. 7 Täŋkaŋ Moses dapuri nämo bipmäŋ urirän ba
kehäromini nämo paorirän obaŋ 120 ude täreŋirän kumbuk. 8 Kumäŋirän Isrel ämawebe
Moap awaŋ uken itkaŋ Mosesta konäm butewaki täŋ yäpmäŋ kuŋirä kepma 30 ude
täreŋirän peŋkuŋ.
9 Täŋpäkaŋ komeni yäpmäkta Mosestä Nun täŋo nanaki wäpi Josua iwoyäŋkuko unita
Anututä Josuata nadäk taŋi iminjkuk. Unita Isrel ämawebe Josua täŋo man buraminjpäŋ
imaka kudup Yawetä Moses yäŋtäreŋ iminjkuko udegän täŋkuŋ.
10 * Täŋpäkaŋ kadäni unitä it yäpmäŋ äbäkamäŋken Isrel ämawebe bämopiken profet kubä
Moses udewani kubä nämo itkuk. Moses kenta Yawe uwä kowat kawän täŋpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk täk täŋkumänonik. 11 Ba Yawetä Moses uwä iwet-pewän Isip komeken päŋku kudän
kudupi mebäri mebäri Ferokät epän ämaniye ba Isip nanik kuduptä kaŋpäŋ nadäk täkta
täŋkuk. 12 Ba Isrel ämawebe iŋamiken kudän kudupi kehäromi nikek Mosestä kwawak
pewän ahäŋirä kaŋkuŋo u äneŋi profet kubätä nämo täŋkuk.

* **34:10:** Kis 33:11

Josua
Isrel ämawebetä kome iwoyäŋ yämani u koreŋkuŋ
24

Josua 24:1-2, 14-24

Ämawebe Yawe iwatta yäŋkehärom taŋkuŋ

1 Eruk Josuatä Isrel ämawebe yäŋpäbä Sekem komeken kubäkengän yepmaŋkuk. Täŋkaŋ
äma ekäni ekäni ba intäjukun äma ba man yäpmäŋ daniwani äma imaka, yäŋpäbä
yepmaŋpänkaŋ Anutu iŋamiken itkuŋ. 2 * Ude irirä Josuatä ŋode yäwetkuk; Yawe, Isrel
täŋo Anututä ŋode yäyak; Bianinik Abrahamkät Naho täŋo nani wäpi Tera ukät orajiye
ätu Yufretis ume ani kukŋi udude itkaŋ anutu jopi-jopi yäniŋ oret täŋkuŋonik.
...
14 * Täŋpäkaŋ Josuatä man u yäŋ paotpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, Yawetagän
umuntaŋpäŋ iniken kädet iwattagän bänepjin nadäk-nadäkjin kubägän pewut. Täŋkaŋ
anutu jopi-jopi äbekjiye orajiyetä Yufretis ume ani kukŋi udude itkaŋ yäniŋ oret täŋkuŋo
ba Isip komeken itkaŋ gwäjiŋ äpmoŋ yämik täŋkuŋo u ureŋ täŋpä kwäpäŋ Yawe täŋo
gämorikengän it täkot. 15 Täŋ Yawe täŋo gämorikengän kuŋatta gäripi nämo nadäŋpäŋä ket
nadäwut; Apiŋo netä gämoriken api itne yäŋ siwoŋi yäwut. Äbekjiye orajiyetä ume udude
käda itkaŋ anutu jopi yäniŋ oret täŋkuŋo u ba Amo ämawebe, komeni koreŋpäŋ itkaŋken
ŋonitäŋo anutu jopi u gämoriken api itneŋ? Upäŋkaŋ näkŋata ŋode yäyat; Näkŋa ba webena
nanaknaye ninäwä Yawe gämorikengän itkaŋ watä piä unitagän api täŋ imine.
16 Josuatä ude yäweränä ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Nämo! Ninä Yawe mäde ut
iminjpäŋ anutu jopi-jopi gämoriken nämoinik api itne. 17 Yawe Anutunin ini uwä nin ba
äbekniye oraniye Isip kome komi epänken nanik nimagutpäŋ kudän kudupi pähap täŋirän
dapunintä kaŋkumäŋ. Täŋkaŋ äma ätutä komeken kadäni käroŋi kuŋatkumäŋken u Yawetä
watä säkgämän it niminjkuk. 18 Ude täŋkaŋ Yawetä Amo nanik ba kome ätu täŋo kome
mähem yäwat kireŋpäŋ komeni niminjkuk. Unita nin imaka, Yawe gämoriken itkaŋ unita
watä piä api täŋ imine, u nintäŋo Anutu unita.
19 * Ude yäŋirä Josuatä yäwetkuk; Inä Yawe gämoriken jop täga nämo api itneŋ. Anutu
uwä siwoŋi kudupiinik. U ämawebeniyetä anutu ätu nadäŋ yämikta bitnäkinik täk täyak.
Ude tänayäŋ täŋo uwä peŋawäkjin täŋo momi täga nämo api peŋ tamek yäk. 20 Nadäkaŋ?
Täga täŋ tamik täyak upäŋkaŋ Yawe mäde ut iminjkaŋ kome ätu täŋo anutu jopi yäwatnayäŋ
täŋo uwä Yawe uwä äyäŋutpäŋ in täŋpän wawäpäŋ api tadäpmäŋ morewek yäk.
21 Ude yäweränä ämawebetä Josua ŋode iwetkuŋ; Nämoinik! Ninä Yawe gämorikengän
itkaŋ unita watä piä api täŋ imine. 22 Ude yäwäwä Josuatä yäwetkuk; Injin-tägän
yäŋahäŋpäŋ Yawe gämoriken itta yäŋkehäromtak man yäkaŋ. Ude yäweränä yäŋkuŋ; Ei,
ninin yäkamäŋ ude!
23 * Täŋpäkaŋ Josuatä äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Ude yäkaŋ unita äma ätu täŋo anutu
jopi in bämopjinken itkaŋ u ureŋ täŋpä kwäpäŋ bänepjin Isrel täŋo Anutu Yawe unitagän
iniŋ kirewut. 24 Ude yäweränä ämawebe päke unitä Josua iwetkuŋ; Nin Yawe Anutunin
unitäŋo gämorikengän itkaŋ mani api buramine yäk.

---

* **24:2:** Stt 11:27 * **24:14:** Stt 17:1; Kis 20:3-4; Sam 111:10; Apos 9:31; Efe 6:24; Plp 1:10 * **24:19:** Mat 6:24; Luk 14:25-33 * **24:23:** 1Ko 10:20-21; Hib 12:28-29

Rut
Webe kubä Moap komeken nanik unitäŋo manbiŋam

Yanäbeki Naomi kenta Rut täŋo manbiŋam

1-2 Bian yäpmäŋ daniwani ämatä Isrel ämawebe yabäŋ yäwat täŋkuŋo kadäni ugän ketemta jop itkuŋ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täŋkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkaŋ Moap komeken itpäŋ-nadäkta kuŋkuŋ. 3 Päŋku ittäŋgän Elimelek kumbänkaŋ webeni Naomi nanakiyat ukät itkuŋ. 4-5 Itkaŋ nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäŋ yäpumän. Yäpmäŋpäŋ itkaŋ obaŋ 10 täreŋirän Malon kenta Kilion bok kumäŋirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

6 Naomi ittäŋgän nadäŋkuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta täŋ-bumbum pewän ahäkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ äbekiyat yäwerän bok kukta tuŋum täŋkuŋ. 7 Täŋpäŋ äbekiyatkät kome it täŋkuŋo u peŋpeŋ Juda kädet moräki yäput peŋpäŋ kuŋkuŋ. 8 Kuŋtäŋgän Naomitä äbekiyat ŋode yäwetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täŋkumäno udegän Yawetä ekta watä it taminŋirän päŋku meŋjekyat-kät irun. 9 Täŋpäŋ Yawetä täŋkentäŋ taminŋirän äma yarä äneŋi kaŋ yäpmäŋkaŋ irun. Ude yäwetpäŋ kowat bäyaŋ imän täŋpäŋ konäm bumta kotkuŋ. 10 Konäm kotpäŋ ŋode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

11 Ude yäwänä Naomitä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Äbeknayat, äyäŋutpeŋ notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täŋpäŋ nanak ätu bäyawakaŋ api yäpdeŋ? 12-13 Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma äneŋi täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apiŋogän yäpmäŋpäŋ nanak pengän bäyawero u yäpmäkta kadäni käroŋi täga nämo itsämdeŋ. Kadäni käroŋi irän wawäpäŋ äma ätupäŋ yäpdeŋ yäŋ nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadäŋ tamitat.

14 Ude yäweränä Rut kenta Opa konäm äneŋi kotkumän. Kotpäŋ Opa äbeki bäyaŋ iminŋpäŋ teŋpeŋ kuŋirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täŋpäŋ Naomikät itta nadäŋkuk. 15 Ude täŋpänä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. U iwat yäk. 16 Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayäŋ. Näkä gäk gepmaŋpeŋ kukta man näwereno. Gäkä deken kwayäŋ täno u näk bok api kude yäk. Gäk de irayäŋ täno u bok api itde. Gäkŋo notkaye u näkŋo notnaye ude api itneŋ. Ba gäkŋo Anutu u imaka, näkŋo Anutu ude api irek. 17 Gäkä kome deken kumbipäŋ änenayäŋ täŋo uwä näk kome ugän api änenеŋ. Imaka kubätä nek bämopnekken madäŋ täkŋewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madäŋ täkŋewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ŋo kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kaŋ namän. 18 Naomitä Rut man kehäromi ude yäŋirän nadäŋpäŋ teŋpäŋ kukta man kubä äneŋi nämo yäŋkuk. 19 Ude täŋpäŋ bok kumaŋ Betlehem yotpärareken kuŋkumän. Eruk kumaŋ Betlehem yotpärareken ahäŋirän kome u nanik webetä bumta kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Ŋo Naomi ini ba? 20 Ude yäwäwä Naomitä yäwetkuk; Wäpna Naomi yäŋ nämo näwetneŋ. Unitäŋo mebäri uwä säkgämän. Upäŋkaŋ kehäromi mähemitä mäde ut naminŋkuko unita wäpna säkgämän yäŋ nämo näwetneŋo. Mara yäŋ näwerut. Unitäŋo mebäri jägämi yäk. 21 Kome ŋo peŋpeŋ kuŋkuro ugänä tuŋum webe bumiktä kuŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmäŋ äbätak. Ude täŋirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yäŋ näwetneŋ. Kehäromi mähemi unitä yäŋpewän näk wakinik täŋkut.

22 Eruk, manbiŋam ŋo Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkaŋ Moap
kome peŋpeŋ Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahäŋkumäno unitäŋo
manbiŋam.

2

Ruttä Boastä piäken piä täŋkuk

1 Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäŋo nägät moräk kubä wäpi Boas unitä
itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuŋum äma. 2 * Täŋpäkaŋ
kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ŋode iwetkuk; Nadäŋ naminŋiri äma kubätä piäken kuŋkaŋ
piä äma wit madäŋtäŋ kuŋirä ätu jop mäŋpani u kaŋ yäpa yäk. Äma kubätä nadäŋ namänä
unitä piäken api täŋpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä
yäk. 3 Ude yäwänä eruk Rut piä kubäken kuŋpäŋ piä ämatä wit madäŋtäŋ kuŋirä mäŋpani
u yäpmäŋtäŋ yäwatkuk. Piä ude täŋkuko uwä Boas, Elimelek täŋo nägät moräk kubä unitä
piäken täŋkuk.

4 Piä täŋ irirän Boas Betlehem yotpärare peŋpeŋ piäniken äbäŋpäŋ piä ämaniye yabäŋpäŋ
ŋode yäwetkuk; Yawetä inkät iton. Ude yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Yawetä kon täŋ
gamiton yäk.

5 Täŋpäŋ Boastä piä äma täŋo intäjukun äma ŋode iwet yabäŋkuk; Webe gubaŋi u
netätä äbotken nanik? 6 Yäwänä iwetkuk; U kome kubäken nanik, äbeki Naomikät Moap
komeken naniktä äbumän yäk. 7 Webe unitä ŋode näwerak; Nadäŋ naminŋiri piä ämakaye
yäwarän täŋpäŋ wit pewä mäŋpani kaŋ yäpa yäŋ näwerak. Ude näweränpäŋ täga yäwapäŋ
piä tamimaŋ yäput peŋpäŋ täŋ yäpmäŋ äbäko apiŋogän itpäŋ-nadäk täyak u yäk.

8 Ude iweränkaŋ Boastä päŋku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubä gäwera nadä yäk. Äma
kubätä piäken wit yäpmäkta kwentawä. Näkä piäken ŋogän webe kwayak ŋokät kaŋ täk
täŋput. 9 Webe u wit madäŋirä yabäŋkaŋ ugän yäwarän täk täyi. Nadätan? Näk piä ämanaye
gäk waki nämo täŋ gaminenta yäjiwät man uku yäwerat. Täŋpäŋ umeta gewäwä ume
käbotken gwetpäŋ peŋo u täga api näŋpen yäk.

10 Boastä ude iweränä Ruttä Boas dubiniken iŋami kome terak yäpän äpmoŋpäpäŋ
iwetkuk; Näk kome kubäken nanikpäŋ mebäri imata nadäŋ naminŋpäŋ oraŋ namitan?
11 Ude iweränä Boastä ŋode iwetkuk; Äpkatä kumäŋirän äbekka Naomita täŋkentäk mebäri
mebäri täŋ iminŋkuno unitäŋo manbiŋam yäŋirä kudup nadäŋkut. Gäk kome kujatka ba
meŋkaye nankaye yepmaŋpeŋ äbot kudupi gänaŋ itta äbuno u nadäŋ gamitat. 12 Unita
Yawe, Isrel täŋo Anututä watä it gamekta dubiniken äbuno unitä imaka täga täŋkuno
unita gwäki tägagämän kubä gamiton.

13 Ude yäwänä Ruttä ŋode iwetkuk; O intäjukun ämana, näk piä watä webekayetä itkaŋ
ude nämo itat upäŋkaŋ oraŋ naminŋpäŋ man kwini näweriri bänepna pidäm täyak yäk.

14 Täŋpäkaŋ ketem naknak kadäniken Boastä Rut ŋode iwetgän täŋkuk; Äbä käräga
kubä yäpmäŋpäŋ wain ume gänaŋ yäputpäŋ naŋ. Ude iweränä Ruttä wit madäwani
ämawebekät bok maŋitkuŋ. Maŋit irirän Boastä wit mujipi ijiŋkuko u imän naŋpäŋ koki
täŋpäpäŋ moräki pewän itkuŋ. 15-16 Ketem naŋ paotpäŋ akumaŋ päŋku wit mäŋpani äneŋi
butuŋkuk. Ude täŋ irirän Boastä piä ämani ŋode iwetkuk; Nadäŋ iminŋirä nämo yäpnaŋiken,
wit pädä täwani bämopiken mäŋpani kaŋ yäpän. Ba ugän nämo, madäk-madäk kadäniken
ätu yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ pewä maŋ iminŋirä kaŋ yäpän. Ude täŋirän nämo ibeneŋ.

17 Täŋpäkaŋ Rut piä täŋ yäpmäŋ kuŋtäyon edap dapuri äpmoŋkuk. Ude täŋpäŋ wit kujari
yäpuko u däpmäŋ-pewä bureni täreŋirä taŋi, 10 kilos ude ahäŋkuk. 18 Ude täŋpäŋ yäpmäŋ
päŋku wit bureni yäpuko ukät ketem naŋkaŋ moräki peŋkuko u äbeki Naomi iwoŋäreŋkuk.
19 Iwoŋäreŋirän Naomitä Rut ŋode iwetkuk; Yäke, gäk netä piäken piä täŋpäŋ wit ŋo

* **2:2:** Wkp 19:9-10; Lo 24:19

yäpmäŋ äbätan? Anututä äma nadäŋ gamiko u säkgämän täŋ imiton. Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Näk piä uwä äma kubä wäpi Boas unitä piäken tät yäk.

20 * Ude iweränä Naomitä yäŋkuk; Yawetä Boas kon täŋ imiton! Yawe uwä äma kumbani ba kodak irani watäni itta yäŋkehäromtak man yäwani u nämo irepmit täyak. Ude yäŋpäŋ ŋode iwetgän täŋkuk; Nadätan? Äma uwä nintäŋo nägät moräk bureni, watä it nimikta yäwani yäk. 21 Yäwänä Ruttä iwetkuk; Äneŋi man täga kubä ŋode näwetkuk yäk. Gäk piä watä webenayekät itpäŋ piä täŋ yäpmäŋ kuŋiri wit madäk-madäk kadäni kaŋ tärewän. 22 Ude iweränä Naomitä ŋode iwetkuk; Äbekna, u täga gäwerak yäk. Piä watä webeniyekät piä tänayäŋ täŋo u tägagämän. Kubätä piäken kweno uwä piä ämaniyetä waki täŋ gaminеŋ! yäk.

23 Täŋpäkaŋ Ruttä Boas täŋo piä webeniyekät piä täŋ yäpmäŋ kuŋirä wit madäk-madäk kadäni täreŋkuk. Täreŋirän äbekikät pen it yäpmäŋ äroŋkumän.

3

Rut äma kubä kaŋ-ahäŋkuk

1 Eruk ittäŋgän Naomitä äbeki Rut ŋode iwetkuk; Gäkä säkgämän irenta äma kubä kaŋ-ahäŋ gaminaŋi yäk. 2 Ŋode nadäsi; Boas, watä piä webeniye piä bok täŋkuŋo u nägät moräknin yäk. U apiŋo bipäda wit bureni yäpmäkta kujari madäŋkuŋo u däpmäŋ käkärayäŋ yäk. 3 Unita gäk ume ärutpäŋ tek säkgämän täŋkaŋ imaka käbäŋi nikek gupka terak ärutpäŋ Boastä piä täŋpayäŋ täyakken kuŋpäŋ iŋamiken kwawak nämo ahäŋ imen. Nämo, käbop iriri unitä epän täŋpän tärewäpäŋ ketem ume kaŋ naŋ paorän. 4 Täŋkaŋ däpmon pärayäŋ täŋirän unitä pärayäŋ täko u ket kaŋ kaŋpäŋ nadä. Täŋpäŋ däpmon patguŋ taŋirän päŋku tek ämet pärayäŋ täko u yäpmäŋ akuŋpäŋ kuroŋi käda kaŋ pat. Pariri unitä kikŋutpäŋ imaka gäkä tänaŋi u api gäwerek. 5 Naomitä ude iweränä Ruttä iwetkuk; Täga, näwetan ude api täŋpet yäk.

6 Ude yäŋkaŋ Ruttä wit däpmäŋ käkärani bägupken päŋku äbekitä piä man iwetkuko u kudup täŋkuk. 7 Boas ketem ume naŋpäŋ bänep oretoret terak itpäŋä däpmonta iŋpewä päŋku wit bureni änok itkuŋken u patkuk. Parirän Rut yeŋ-yeŋ päŋku Boas täŋo tek yäpmäŋ akuŋpäŋ kuroŋiken patkuk. 8 Ude parirän Boas bipani bämopiinik kikŋutpäŋ äyäŋutpäŋ kaŋkuk; Webe kubä kuroŋi käda parirän! 9 Kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk netä? yäk. Yäwänä iwetkuk; Näk Rut, piä webeka yäk. Gäk Elimelek täŋo nägät moräk, näk watä it namikta yäwani. Unita näk webekata kaŋ nämagut yäk. 10 Ude iweränä Boastä ŋode iwetkuk; Äpetna, Yawetä kon täŋ gamiton! Kudän täyan ŋo imaka täga äbekkata täŋ iminkuno u irepmitpäŋ täyan. Äma gubaŋi, tuŋum ikek ba tuŋumi nämo u kubä täga yäpnaŋi upäŋkaŋ nämo, äbekka täŋo nägät moräk näkken äbätan. 11 Unita äpetna, umuntäwentawä. Imaka kubäta näwet yabäwayäŋ täyan uwä api täŋkentäŋ gamet yäk. U imata, yotpärare ŋo nanik kudup u mebärika nadäkaŋ. Gäk webe täga. 12 * Täŋpäkaŋ näkä gäk watä it gamikta yäwani yäŋ näwetan u man bureni upäŋkaŋ näk gägäni bumik. Nägät moräk bureniwä äma kubä itak. 13 Unita ŋo pariri kome yäŋewänkaŋ näkä tami päŋku äma u iwet yabäwa gäka watä itta täga yäwänä täga. Täŋ täga nämo yäwänä eruk, näkŋa watäka api it gamet. Yawe irit mähemi u wäpi terak ude yäŋkehärom täyat. Eruk päsi yäk.

14 Ude täŋpäŋ Boas kuroŋiken parirän kome yäŋeŋ buruburu täŋirän akwänkaŋ Boastä iwetkuk; Ämawebetä gäk ŋo päran yäŋ nadäneŋo unita kome ket nämo yäŋeŋirän kuyi yäk. 15 Kwayäŋ täŋirän Boastä ŋode iwetgän täŋkuk; Tekka punin nanik yäŋopmäŋpäŋ ŋo iri yäk. Iwerän ude täŋpänä wit bureni tek terak äreŋpän kuŋirän 20 kilos ude täŋkuk. Täŋpänkaŋ Rut täŋkentäŋpäŋ wit uwäk u pudätpäŋ piri terak peŋkuk. Piri terak pewänkaŋ yotpärareken kuŋkuk. 16 Kumaŋ päŋku Naomi ahäŋ iminirän äbeki u ŋode iwet yabäŋkuk;

---

* **2:20:** Wkp 25:25 * **3:12:** Rut 2:20

Äbekna, kädet jide ahäŋ gamik? yäk. Ude iweränä Ruttä imaka Boastä täŋ imiŋkuko u kudup iwetkuk. 17 Iwetpäŋ yäŋkuk; Äma unitä äbekkaken ketäŋ täga nämo kwen yäŋ näwetpäŋ wit ŋo namän yäpmäŋ äbätat yäk.

18 Ude iweränä Naomitä iwetkuk; Eruk äbekna, nadäŋit nadäŋit isi yäk. Imaka bureni ahäŋirän kaŋ käda. Nadätan, Boas imaka täŋpayäŋ gäwerako unita nämo maŋirän äpmonayäŋ.

4

Boastä Rut webenita yäpuk

1 Eruk, Boastä käbeyä bägup, yotpärare täŋo yämabamken päŋku maŋitpäŋ itkaŋ Elimelek täŋo mäden naniki Boastä Rut iwetkuko u äbäŋirän kaŋkuk. Kaŋpäŋ iwetkuk; Notnapak, äbikaŋ bok itda yäk. Ude iweränä päŋku Boastä itkukken maŋitkuk. 2 Täŋpäŋä Boastä yotpärare täŋo äma ekäni 10 udeta man pewän kwäkaŋ äma ekäni ekäni äbuŋ. Äbäwä yäwerän bok maŋitkuŋ. 3 Maŋit irirä noripaki u ŋode iwetkuk; Nadätan? Naomi Moap kome peŋpeŋ äbuko uwä moneŋ yäpayäŋ notnekpak Elimelek täŋo kome kujat u äma kubäta imikta nadätak yäk. 4 Unita ŋode gäwetta nadätat; Kome u suwawayäŋ nadäŋpäŋä äma ekäni ekäni itkaŋ ŋo iŋamiken yäŋtäre. Täŋ nämo yäpayäŋ nadäŋpäŋä siwoŋi yä. U imata, kome u gäkä mähemi tänaŋi bumik, näkä jukun “ei” täga nämo yäwet yäk. Ude iweränä äma unitä täga, api suwawet yäŋ yäŋkuk.

5 Ude yäwänä Boastä iwetkuk; Nadätan? Kome u Naomi keriken suwaŋpäŋä Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yäpnaŋi yäk. Ude täŋiri notnekpak kumbuko unitäŋo wäpi nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayäŋ täkaŋ unita biŋamgän api it yäpmäŋ ärowek yäk. 6 Ude iweränä noripaki u ŋode iwetkuk; Bureni, kome kujat u näkä mähemi tänaŋi upäŋkaŋ näkä suwawero uwä kome u näkŋaken nanaknayeta biŋam nämo api ireko unita täga nämo yäpayäŋ. Unita gäkŋata biŋam yäk.

7 * Kadäni uken Isrel naniktä ŋode täk täŋkukonik; Äma kubätä kubä täŋo tuŋum kubä suwaweko ba äma yarätä tuŋumi kowat imän tädeŋo u täŋkehärom takta tuŋum unitäŋo mähemitä kuroŋi ärärani yäŋopmäŋpäŋ äma tuŋum yäpeko unita imek. Ude täŋirä piä u täretak yäŋ nadäk täŋkuŋonik.

8 Mebäri unita äma noripak unitä kome kujat u Boas gäkŋata suwa yäŋ ude iwetpäŋä kuroŋi ärärani yäŋopmäŋpäŋ iminkuk. 9 Ude täŋirän Boastä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuŋo u ŋode yäwetkuk; Eruk nabäŋirä in iŋamjinken Elimelek-kät nanakiyat Kilion kenta Malon unitäŋo tuŋum Naomitä inigän yäpmäŋ kuŋatkuko u apiŋo näkä suwaŋpäŋ mähemi täyat yäk. 10 * Ba ugän nämo. Malon täŋo webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenata imagutat. Ude täŋira notninpak kumbuko unitäŋo wäpi yotpärareni ŋoken nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayäŋ täkaŋ unita biŋam api it yäpmäŋ ärowek yäk. In iŋamjinken kudän ŋo täyat.

11 * Ude yäwerirä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuŋo u ei-gera yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Täŋiri gabäŋpäŋ-nadäkamäŋ. Unita Yawetä webeka täŋkentäŋ iminirän Resel kenta Lea, Isrel äbot nintäŋo äbeknin pähap yarä ude äworeŋpäŋ nanak mäyap kaŋ bäyaŋ gamän. Ude täŋirän gäkŋawä Efrata äbot täŋo tuŋum äma kubä täŋpäŋ Betlehem yotpärareken wäp biŋam ärowani nikek kaŋ it. 12 * Täŋkaŋ Yawetä ekta nanak mäyap taminirän Juda kenta Tama täŋo nanaki Peres unitäŋo äbot pähap udegän kaŋ ahäwut.

Boas täŋo nanak ba oraniyeta man

13 Täŋpäkaŋ Boastä Rut webenita yäpuk. Täŋirän Yawetä nadäŋ iminirän nanak kok itpäŋ nanak ämani kubä bäyaŋkuk. 14 Bäyaŋirän kome u nanik webetä Naomi ŋode iwetkuŋ; Yawe täŋo wäpi iniŋ oretna! Unitä watä it gamikta oraŋka kubä gamitak yäk.

---

* **4:7:** Lo 25:9 * **4:10:** Lo 25:5-6 * **4:11:** Stt 29:31 * **4:12:** Stt 38:27-30

Nanak unitä Isrel ämawebe bämopiken wäp biŋam ärowani nikek iton. 15 Nadätan? Äbekka
Ruttä gäka gäripi nadäŋ gamikinik täŋpäŋ täŋkentäk taŋi täŋ gamik täyak uwä nanak 7tä
täŋkentäŋ gamineŋo u irepmitak. Unita nanak apiŋo bäyatak unitä webe pähap täŋiri
täŋpidäm-pidäm täŋ gamiŋpäŋ watä säkgämän api it gamek yäk. 16 Ude iweräwä Naomitä
nanaki bäyaŋ imiŋpäŋ ini bäyawani bumik watäni it imik täŋkukonik. 17 Täŋpäkaŋ webe
kome u naniktä nanak u wäpi Obet yäŋ iwetkuŋ. Ude yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Wisiknin! Naomitä
nanak kubä yäpmäŋtak! Täŋpäkaŋ Obet uwä Jesi täŋo nani. Täŋ Jesi uwä Devit täŋo nani.
18-22 Eruk ŋowä Perestä äbotken nanik täŋo wäp tawaŋ; Peres uwä Hesron täŋo nani.
Hesron uwä Ram täŋo nani. Ram uwä Aminadap täŋo nani. Aminadap uwä Nason täŋo
nani. Nason uwä Salmon täŋo nani. Salmon uwä Boas täŋo nani. Boas uwä Obet täŋo
nani. Obet uwä Jesi täŋo nani. Täŋpäkaŋ Jesi uwä Devit täŋo nani. Ugän.

1 Samuel
Profet Samuel kenta intäjukun ämа Saul unitäŋo manbiŋam
3

1 Samuel 3:1-10

Yawetä Samuelta gera yäŋkuk

1 Äma gubaŋi Samuel Yawe täŋo epän täk täŋkuko u Elitä watäni irirän täk täŋkukonik.
Kadäni uken Yawe täŋo man kotäktä Isrel ämawebeken mäyap nämo ahäŋkuk. Ba ayäbu
terak imaka, kadäni mäyap nämo ahäŋ yämiŋkuk.
2 Täŋpäkaŋ kadäni uken Eli täŋo dapuri waŋirän dapuri itpipiwayäŋ täŋkuk. Eruk
bipani kubäken Eli uwä Yawe täŋo kudupi yot gänaŋ ini päraniken patkuk. 3 Parirän
Samuel uwä Anutu täŋo topmäk-topmäk unitäŋo gäpe pewaniken kudupi yot gänaŋ u
patkuk. Kome nämo yäŋeŋirän Anutu täŋo topän u pen ijiŋ itkuk. 4 Eruk Yawetä Samuelta
gera yäŋkuk. Gera yäŋirän ŋode yäŋkuk; Ei, näk itat ŋo! yäk. 5 Ude yäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku
Eli iwetkuk; Näka gera yäŋpewi äbätat yäk. Ude yäŋirän Elitä iwetkuk; Näk gäka gera nämo
yät. Äneŋi kuŋkaŋ päsi yäk. Ude iweränä päŋku patkuk. 6 Eruk, äneŋi päŋku parirän
Yawetä Samuel! yäŋ gera yäŋkuk. Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Samueltä akumaŋ Eliken äneŋi
kuŋpäŋ iwetkuk; Näka äneŋi yäŋpewi äbätat yäk. Yäŋirän Elitä iwetkuk; Nanakna, gäka
gera nämo yät. Päŋku äneŋi pat.
7 Täŋpäkaŋ Samuel uwä Yawe täŋo kotäk nämo nadäk täŋkuko unita Yawetä gera
yäŋirän nadäŋ urukuruk täŋkuk. 8 Eruk, Yawetä Samuelta gera äneŋi yäŋirän kadäni
yaräkubä täŋkuk. Yäŋirän Samuel äneŋi akumaŋ Eliken kuŋpäŋ iwetkuk; Näka gera
yäŋpewi äbätat yäk. Täŋpäkaŋ Elitä ŋode nadäwän tumbuŋ; Yawetä ini yäyak yäŋ
nadäŋkuk. 9 Ude nadäŋpäŋ Samuel iwetkuk; Äneŋi päŋku pariri gera äneŋi yäwänä kaŋ
iwet; Yawe, näwet. Epän ämaka jopi näk man jide näwerayäŋ täyan unita juku päram täyat.
Ude iweränä Samuel päŋku patkuk.
10 Päŋku parirän Yawetä äbä dubiniken itkaŋ gera pengän kadäni yaräkubä yäŋkuko
udegän yäŋkuk; Samuel! Yäŋirän Samueltä yäŋkuk; Näwet! Epän ämaka jopi näk man jide
näwerayäŋ täyan unita juku päram täyat.

2 Samuel
Intäjukun **Ä**ma **Devit unitä**ŋo **Manbiŋ**am

11

2 Samuel 11:26-27

Devit äma kubä täŋo webeni kubo täwänpäŋ Profet Natantä kaŋ-yäŋkuk

26 Uria webenitä äpi u kumäŋtak yäŋ biŋam nadäŋkaŋ konäm butewaki täŋkuk.
27 Täŋpäŋ kupämta it yäpmäŋ kuŋtäyon täreŋirän Devittä epän ämaniye yäwet-pewän
yäŋikŋat yäpmäŋ eŋini gänaŋ pewä Devittä webenita yäpuk. Yäpänkaŋ nanak ämani kubä
bäyaŋ iminkuk. Devittä kudän ude täŋirän Yawetä kawän nämo tägaŋkuk.

12

2 Samuel 12:1-15

1 * Täŋpäkaŋ Yawetä Natan Devitken iwerän kuŋkuk. Päŋku ŋode iwetkuk; Yotpärare
kubäken äma yarä itkumän. Kubäwä tuŋum äma, kubäwä äma jäwäri. 2 Tuŋum äma
uwä sipsip bulimakau bumta it iminkuŋ. 3 Täŋ äma jäwäri uwä sipsip webeni tepi
kubägän nanakipäŋ, moneŋ peŋpäŋ yäpuko unitägän itkuk. Täŋpäŋ watäni ririän inikät
nanakiyekät bok pat täŋkuŋ. Ketem mähemitä nak täŋkuko ugänpäŋ moräki nak täŋkuk.
Ba mähemitä ume gwetpäŋ nak täŋkuko ugänpäŋ nak täŋkuk. Täŋpäŋ däpmon patpat uwä,
kupäŋikengän pat täŋkuk. U iniken äperi ude it iminkuk.
4 Täŋpäkaŋ tuŋum äma uken noripaki kubä kome kubäken nanik äbäŋirän, tuŋum äma u
iniken sipsip ba bulimakau kubä yäpmäŋpäŋ äma unita ijiŋ imikta bitnäŋpäŋ äma jäwäri
unitäŋo sipsip webeni tepi kubägän u päŋku yäpmäŋpäŋ noripaki äbuko unita utpäŋ ijiŋ
iminkuk.
5 Devit man ude nadäŋpäŋ tuŋum äma unita koki wawäpäŋ Natan iwetkuk; Yawe irit
mähemi täŋo wäpi terak ŋode yäŋkehärom täyat; Äma kudän ŋo täŋkuko u kumäkta biŋam!
6 Täŋpäŋ äma jäwärita butewaki nämo nadäŋ iminpäŋ imaka ude täŋ iminkuko unita
kubätagän kowata sipsip yaräbok-yaräbok kaŋ imän yäk.
7 Ude iweränä Natantä Devit ŋode iwetkuk; Äma uwä gäk ubayäŋ! Yawe, Isrel ämawebe
täŋo Anutu unitä ŋode yäyak; Näk Isrel äbot täŋo intäjukun äma ude gepmaŋpäŋ ume gakŋi
piŋ gäbatkut. Ba Soltä iwan täŋ gaminirän u keriken nanik yomägatkut yäk. 8 Täŋpäŋ Sol
täŋo tuŋumi gaminkut, ba unitäŋo webeniye gaminŋ moreŋkut. Täŋpäŋ Isrel ba Juda äbot
gäkä intäjukun it yämikta ketka terak yepmaŋkut. Täŋkaŋ imaka u ba unitä gäripka nämo
däpmäŋ täreŋkuk yäwänä ätukät yäpurärätpäŋ gamam. 9 Unita gäk imata Yawe näkŋo
man nadäwi äpani täŋpäpäŋ imaka näkä nadäwa waki täk täyak u täŋkun? Gäk Uria Hitai
nanik u kumäŋ-kumäŋ utkun. Amon äma äbot keriken peŋiri Uria urirä webeni yäpmäŋiri
webeka ude täŋkuk. 10 Unita ket nadäsi. Gäk näka nadäwi äpani täŋpäpäŋ Hitai äma Uria
unitäŋo webeni gäkŋata koreŋkuno unita nägät moräkayetä ämik terak api kumäk täneŋ.
11 * Täŋpäŋ Yawetä ŋode yäyak; Nadätan? Gäkŋa äbotken naniktä iwan api täŋ gamineŋ.
Ba dapunka terak webekaye yäpmäŋpäŋ nägät moräkka kubäta iminira kepma käroŋ
webekayekät api pätneŋ. 12 Imaka u käbop täŋkunopäŋ näkäwä kwawa pähap Isrel äbot
iŋamiken api täŋpet.
13 Ude yäwänä Devittä Natan ŋode iwetkuk; Näk waki täŋkuro uwä Yaweken momi
täŋkut. Ude yäwänä Natantä iwetkuk; Yawetä momika peyak. Gäk nämo api kum-
ben. 14 Upäŋkaŋ gäkŋa imaka ude täŋpäŋ Yawe täŋo iwaniyetä wäpi iniŋ täwetta täwit
yämiŋkuno unita ironi bäyaŋkumäno u api kumbek.

---

* **12:1:** Sam 51 * **12:11:** 2Sml 16:22

15 Täŋpäkaŋ Natantä man ude iwet moreŋpeŋ eŋiniken kuŋirän eruk Yawetä nadäŋirän
nanak Uria täŋo webenitä Devitta bäyaŋ imiŋkuko u käyäm waki kubä täŋkuk.

1 King
Isrel äbot täŋo manbiŋam ätu
3

1 King 3:1-15

Solomontä nadäk-nadäk tägata Anutuken yäŋapiŋkuk

1 Eruk Solomon uwä Isip nanik täŋo intäjukun äma ukät bänep kubägän itta nadäŋpäŋ
unitäŋo äperi webenita yäpuk. Yäpmäŋpäŋ imagut yäpmäŋ Devit Täŋo Yotpärareken
kuŋkuk. Webeni u irirän Solomontä iniken yori, kudupi yot ba Jerusalem täŋo yewa
pähap täŋkuk. 2 Bian Isrel äbottä Yawe iniŋ oretta yot siwoŋi kubä nämo täŋkuŋ. Nämo,
u Anutu iniŋ oretta mobä bukä uken-uken täŋtäŋ kwaniken uken ärawa täŋtäŋ kuk
täŋkuŋonik. 3 Täŋpäkaŋ Solomon uwä Yaweta gäripiinik nadäŋ imiŋpäŋ unitäŋo kädet
tägatäga nani Devittä iwatpäŋ täŋkaŋ iwet täŋkuko udegän täŋkuk. Ude täŋkukopäŋkaŋ
Yaweta ärawa täŋ imayäŋ nadäŋpäŋä tom däpmäŋpäŋ mobä bukä uken-uken täŋtäŋ
kwani uken ijiŋ imiŋpäŋ iniŋ orettäŋ kuk täŋkukonik.
4 Täŋpäkaŋ kadäni kubäta Yaweta ärawa täŋ ima yäŋpäŋ Gibeon komeken kuŋkuk.
Kome uken mobä bukä intäjukunta ude itkuk. Uken kadäni kadäni kuk täŋkuko tom
mäyapinik, 1,000 udepäŋ däpmäŋpäŋ mobä bukäken ijik täŋkukonik. 5 Eruk bipani ugän
Yawetä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk imaka kubäta gäripi nadäŋpäŋ näwet
yabäŋiri api gamet yäk.
6 Ude iweränä Solomontä kowata ŋode iwetkuk; Epän ämaka Devit, nana u gäk bureni-
inik gäwarän täŋkaŋ kudän siwoŋi täŋpäŋ bänep paki terak kuŋatkuko unita gäk nadäŋ
imikinik täŋ imiŋkun. Täŋpäŋ apiŋo udegän kumbukopäŋ ironka terak nadäŋ imikinik
täŋpäŋ unita komeni ämawebeniye yabäŋ yäwatta nanaki näk iwoyäŋkun. 7 O Yawe
Anutuna, gäk nana Devit täŋo kome yäpmäkta epän ämaka näkpäŋ iwoyäŋkun. Upäŋkaŋ
näk gubaŋigän unita yabäŋ yäwat piä täkta mebäri nämo nadäwa tärekaŋ. 8 Unita ämawebe
äbotkaye daninaŋi nämo, gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno ŋo jide täŋpäŋ yabäŋ yäwaret? 9 Täga
nämo unita nadäk-nadäk täga ämawebe u yabäŋ yäwatta kaŋ nam. Nadäk-nadäk u naminiri
uterak imaka täga ba waki u täga api yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäwet. Ude nämo täŋpiwä netätä
ämawebekaye äbot pähap ŋo watäni täga it yämek?
10 Ude yäŋirän Ekänitä Solomon täŋo yäŋyabäk man unita nadäwän säkgämän tägaŋkuŋ.
11 Nadäwän tägawäpäŋ ŋode iwetkuk; Ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwarayäŋ
nadäŋpäŋ imaka täga ba waki yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäkta nadäk tägata näwet yabätan uwä
tägagämän kubä ude näwet yabätan. Gäkŋata yäŋpäŋ kome terak kadäni käroŋi itta, ba
moneŋ tuŋum terak itta, ba iwankaye täŋpäwakta nämo näwet yabäno u täga tän. 12 Unita
imaka täga unita näwet yabäno u bureni-inik api gamet. Nadäk täga, äpmoŋpaniinik
gamayäŋ täyat uwä nadäk-nadäk äma ätu bian itkuŋo ba api ahäneŋo u yärepmitpäŋ gäk
inipärik kubä api iren. 13 Täŋ, imaka ätuta nämo näwet yabäno u imaka, bok api gamet.
Kome terak irayäŋ täyan ude wäp biŋam ärowani ba moneŋ tuŋum pähap, intäjukun äma
ätutä yäpmäk täkaŋ u irepmitpäŋ api yäpen. 14 Täŋkaŋ gäk näkŋo gärip iwatpäŋ näkŋo
jukuman ba baga man kudup buraminŋpäŋ, nanka Devittä täŋkuko ude täŋpayäŋ täno uwä
nadäŋ gaminŋira kome terak kadäni käroŋi api iren.
15 Täŋpäkaŋ Solomon man u nadäŋpäŋ däpmon pat itkuko u akuŋpäŋ-nadäŋkuk; U
däpmonken täyat yäk. Eruk ude yäŋpäŋ, kumaŋ päŋku Jerusalem ahäŋpäŋ Yawe täŋo
Topmäk-Topmäk Gäpe dubiniken itpäŋ Yaweta bänep kubägän irit täŋo iron peŋpäŋ tom
däpmäŋpäŋ ärawa täŋ iminkuk. Ude täŋkaŋ iniken epän ämaniyeta äŋnak-äŋnak pähap täŋ
yämiŋkuk.

8

1 King 8:22-43

Solomontä kudupi yot täŋkuko u Anututa biŋam pekta yäŋapik man yäŋkuk

22 Täŋpäkaŋ Isrel äbot Solomon kaŋ iwarirä Yawe täŋo bukä iŋamiken itkaŋ keritä
kunum terak ket kewatkuk. 23 * Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
O Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, kunum gänaŋ ba kome terak gäk udewani kubä
nämoinik itak. Gäkä watä ämakaye gäkagän bänep peŋpäŋ iŋamkaken kuŋat täkaŋ
unita bänep iron täŋ yämikta yäŋkehärom taŋkuno u nämo wärämut täyan.
24 Gäk nana Devit, watä ämaka u täkta yäŋkehärom taŋpäŋ iwetkuno u bureni täyan ŋo.
Bian mekatä yäŋkunopäŋ apiŋo ketkatä bureni pewi ahätak.

25 * Eruk Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, gäkŋo watä ämaka nana Devitta yäŋkehäromtak
man ŋo iwetkuno u bureni kaŋ pewi ahäwän. Gäk ŋode iwetkun; Devit gäkä näk
iŋamnaken irit kuŋat-kuŋatkata watä itpäŋ siwoŋi kuŋatkuno nanakayetä udegän
kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä nadäŋ gaminŋira gäkä äbotken nanik äma kubätä Isrel täŋo
intäjukun äma ude itta nämo api wäyäkŋek täneŋ.
26 Unita Isrel täŋo Anutu, gäk nana Devit, watä ämaka u man iwetkuno udegän yäŋiri kaŋ
kehärom tawän.

27 * Upäŋkaŋ Anutu, jide? Gäk kome terak täga iren? Bureni-inik, kunum pähap päke u
gäkä itnaŋi bumik nämo, täpuri täŋirän gäk udewanitä näkä yot ŋo täŋ gaminŋkuro
uken jide ude itpäŋ-nadäk täŋpen?
28 O Yawe Anutuna, watä ämaka näk apiŋo gäk iŋamkaken butewaki gera yäyat ŋo juku
peŋpäŋ yäŋapik manna nadäŋ nami.
29 * Gäkä yot ŋonita ŋode yäŋkun; U wäpna täŋo irit bägup kaŋ täŋpän yäŋ yäŋkuno unita gäk
kepma bipani udegän yot ŋoken dapun ijiŋpewi äpäk täyon. Ude täŋiri watä ämaka
näkä iŋamna yot ŋo iwoŋäreŋkaŋ yäŋapik man yäk täŋira nadäŋ namik täyi.
30 * Bureni Anutu, watä ämaka näk ba Isrel äbotkayekät nintä iŋamnin yot ŋo iwoŋäreŋkaŋ
yäŋapik man yäŋitna, irit bägupkaken kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mannin
nadäŋpäŋ mominin kaŋ peŋ nimik tä.

31-32 Täŋpäkaŋ äma kubätä noripakita waki kubä täŋ iminŋirän peŋ iwerirä noripaki unitä
yot ŋoken äbä gäkŋo bukä iŋamiken itkaŋ gäkä noripakita kowata imikta gäwerayäŋ
täŋpänä eruk gäk kunum gänaŋ itkaŋ äma yarä unitäŋo mani nadäŋpäŋ yäpmäŋ
danik epän täŋpäŋ äma momi täŋpani täktäki terak kowata kaŋ imi.
Täŋpäkaŋä äma momini nämo unita gäk momika nämo yäŋ yäŋtäreŋ iminŋiri kaŋ kwän.
Ude täŋ iminŋiri äma u waki kubä nämo täŋkuk yäŋ api nadäneŋ.

33-34 Täŋpäkaŋ Isrel äbotkayetä gäkken momi täŋirä gäkä iwaniye nadäŋ yämiŋiri äbotkaye
täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋirä bänepi äyäŋutpäŋ gäk wäpka äneŋi yäŋpäŋ yot ŋoken
gwäjiŋ äpmoŋ gaminŋpäŋ gäkken yäŋapinayäŋ täŋpäwä kunum gänaŋ itkaŋ mani
nadäŋ yämiŋpäŋ wakini kaŋ ärut yämi. Täŋ iwantä ini komeken yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ kuneŋo u täŋpäwä gäkä kome äbekiye oraniyeta yäniŋ kireŋkuno uken
äneŋi yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kaŋ äbi.

35-36 Täŋpäkaŋ ämawebekayetä gäkken momi täŋirä gäkä kunum täŋo yäma yäpuriri iwän
nämo taŋirän nadäwä tumbäpäŋ Yawetä bäräpi ŋo nimitak yäŋ nadäneŋ. Ude
nadäŋpäŋ iŋami yot ŋo iwoŋäreŋpäŋ wäpka äneŋi yäŋpäŋ yäŋapinayäŋ täŋpäwä

* **8:23:** Sam 35:10, 86:8, 89:6,8 * **8:25:** 1Kin 2:4; Luk 1:68-72 * **8:27:** Jon 1:15; Apos 17:24; 2Ko 6:16 * **8:29:** Lo 12:11 * **8:30:** Sam 103:3; Mat 6:12

kunum gänaŋ itkaŋ watä ämakaye Isrel ämawebe unitäŋo momi kaŋ peŋ yämi. Momini peŋ yämiŋpäŋ kädet täga iwatta yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkaŋ nadäŋiri kome inita yäniŋ kireŋkuno uken iwän äneŋi kaŋ tawän.

37-38 * Täŋpäkaŋ komeninken nakta jop irit ba käyäm pähap ahäŋirän, ba epänken ketem täŋo iwantä ahäŋpäŋ ketem täŋpä waŋirä, ba käpuktä ahäŋpäŋ ketem pähämi kudup naŋ päräk taŋirä, ba iwaniyetä yotpärare it gwäjiŋit, imaka umuri ba käyäm udewanitä ahäŋirän Isrel ämawebekaye ukät nanik ätutä bänep nadäŋ bäräp täŋpäŋ yäŋapik man terak yot ŋoken keri api kewatneŋ.
39 * Ude täŋirä kunum gänaŋ irit bägupkaken itkaŋ mani nadäŋ yämiŋpäŋ momini peŋ yämiŋkaŋ täktäki kudup uterak kowata kaŋ täŋ yämi. U imata, gäk kubä-tägän äma kuduptagän täŋo bänepi kawi tärek täkaŋ.
40 Ude täŋiri kome gäkä äbekiye oraniyeta yäniŋ kirewani uken itkaŋ gäka umuri pähap nadäŋpäŋ gämotkakengän api it yäpmäŋ äroneŋ.

41-42 Täŋpäkaŋ ämatä wäpka pähap ba kehäromika pähap unitäŋo biŋam api nadäneŋ. Täŋpäŋ äma kudupi kubä Isrel äbotkaye nintä äbotken nämo ahäwanitä kome banken nanik wäpka biŋamkata yäŋpäŋ yot ŋoken äbä yäŋapik-apik epän api täŋpek.
43 * Ude täŋirän gäk kunum gänaŋ irit bägupkaken itkaŋ mani nadäŋ imiŋpäŋ imaka u ba unita yäŋapiŋirän kaŋ nadäŋ imik tä. Gäk ude täŋiri äma äbori äbori komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ unitä wäpka biŋam nadäŋpäŋ gäka umun pähap nadäŋpäŋ api kuŋatneŋ, Isrel äbotkaye nintä täk täkamäŋ udegän. Täŋpäŋ yot täŋ gaminkuro ŋoken wäpka biŋam itak yäŋ api nadäneŋ.

17

1 King 17:7-24

Elaijatä webe kajat kubä täŋkentäŋ imiŋkuk

7 Kome uken iwän kadäni käroŋi nämo taŋkuko unita ume täpuri wäpi Kerit u kawuk taŋkuk. 8 Kawuk taŋirän Yawetä Elaija ŋode iwetkuk; 9 * Bäräŋeŋ päŋku Sarefat yotpärare, Saidon komeken ahäŋpäŋ u kaŋ it yäk. Uken webe kajat kubä gäka watä irekta iwetkut.
10 Ude iwerirän Elaija akumaŋ Sarefat kuŋkuk. Kumaŋ päŋku Sarefat täŋo yämabamken ahäŋpäŋ kaŋkuk; Webe kajat kubä kädäp butuŋ irirän. Ude täŋirän kaŋpäŋ gera täŋpäŋ ŋode iwetkuk; Ume täga gwetpäŋ yäpmäŋ äbä namayäŋ? Umeta nekaŋ yäk. 11 Ude iweränä ume gwet imayäŋ kuŋirän Elaijatä äneŋi gera täŋpäŋ iwetkuk; Käräga imaka, bok täga yäpmäŋ äben?
12 Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Anutuka, Yawe irit mähemi wäpi terak bureni gäwetat; Käräga nämo yäk. Ba plaua kenta ume gakŋi käräga ijikta miyäkgän itkamän yäk. Kädäp bututat ŋo yäpmäŋ päŋku u ijiŋpäŋ iroŋinakät ninek nädayäŋ. Ugänpäŋ naŋpäŋ api kumde yäk. 13 Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno yäk. Eŋiken päŋku yäyan ude tä. Täŋkaŋ plaua ba ume gakŋi täpuri itak upäŋ käräga täpuri näka jukun ijiŋ nam. Näka jukun ijiŋ naminkaŋ injekta mäden kaŋ iji. 14 Nadätan? Yawe, Isrel nanik täŋo Anututä ŋode yäyak; Plaua käbotken u bäräŋeŋ nämo api paorek. Ba ume gakŋi käbot imaka, bäräŋeŋ nämo api paorek. Nämo, u pen it yäpmäŋ kuŋirän Yawetä täŋpewän kome ŋoken iwän äneŋi api tawek yäk.
15 Elaijatä ude iweränä webe u Elaijatä iwetkuko udegän täŋkuk. Täŋirän kepma kubäkubä Elaija-kät yaminji u ketem täga nak täŋkuŋ. 16 U imata, plaua ba ume gakŋi käbot uwä nämo paotkumän, Yawetä Elaija iwetkuko udegän.

---

* **8:37-38:** Sam 91:15, 32:3-4, 42:11; Rom 7:24 * **8:39:** Hib 4:12; Rev 22:12 * **8:43:** Sam 86:9, 102:15; Rev 11:5
* **17:9:** Luk 4:25-26

17 Eruk ätu nanak itpäŋ webe unitäŋo nanaki käyäm täŋkuk. Käyäm taŋi täŋtäŋ
kuŋtäŋgän kumbuk. 18 Täŋirän miŋitä Elaija ŋode iwetkuk; Wära! Anutu täŋo epän äma
gäkä waki nadäŋ naminŋpäŋ ude täŋ namitan? Ba momina kwawak peŋ naminŋpäŋ näkŋo
nanakna utta äbun ba? 19 Ude iweränä Elaijatä iwetkuk; Ironŋi u nam. Ude yäwänä ironŋi
kumbani u imän bäyaŋ miniŋ yäpmäŋ yot täŋkireki punin unu Elaijatä ini pat täŋkukken
uken äroŋpäŋ bukä terak tewän patkuk. 20 Tewän parirän butewaki terak Yawe ŋode
iwetkuk; O Yawe Anutuna, webe kajat ŋo watä säkgämän it namik täyak. Unita imata
bäräpi iminŋpäŋ ironŋini yomägatan? 21 * Ude yäŋpäŋ ironŋi uterak kadäni yaräkubä ude
akuŋkaŋ pat täŋpäŋ Yaweken ŋode yäŋapiŋkuk; O Yawe Anutuna, nadäŋ miniŋiri ironŋi ŋo
äneŋi kodak tawän! yäk.

22 Ude yäŋirän Yawetä ironŋi u nadäŋ miniŋirän äneŋi kodak taŋkuk. 23 * Kodak tawänä
Elaijatä ironŋi ŋokeŋo pudät päpmo miŋita iminŋkaŋ iwetkuk; Ŋo ka yäk. Ironŋika kodak
täyak ŋo yäk. 24 Yäwänä miŋitä Elaija iwetkuk; Eruk apiŋo bureni nadätat. Gäk Anutu
täŋo epän äma kubä itkaŋ Yawe täŋo man yäŋahäk täyan uwä burenigän yäk täyan yäk.

19

1 King 19:1-21

Elaija umuntaŋpäŋ Sinai pomken metäŋpeŋ kuŋkuk

1 Eruk intäjukun äma wäpi Ahabtä yotken äneŋi äbäŋpäŋ webeni Jesebel Elaijatä anutu
jopi Bal unitäŋo profet kudup kumäŋ-kumäŋ däpuko unita ba imaka ätu täk täŋkuko
unitäŋo manbiŋam kudup iwetkuk. 2 Iwerän nadäŋpäŋ Jesebeltä Elaijata jukuman ŋode
tewän kuŋkuŋ; Gäkä profet däpuno udegän api guret yäk. Kwep kadäni ini ŋodetagän näkä
gäk nämo gurawä anutu ätutä näkŋapäŋ kaŋ nurut.

3-4 * Eruk Elaija man u nadäŋpäŋ iniken gupita umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ kuŋkuk. Täŋpäŋ
epän ämani imaka imaguränkaŋ päŋku Juda kome Beseba yotpärareken ahäŋkumän.
Täŋkaŋ epän ämani yotpärare uken teŋkaŋ iniwä kome ämatä nämo iraniken kepma kubä
ude kuŋkuk. Kumaŋ päŋku päya kubä täŋo äyuŋken maŋit itpäŋ Yaweken yäŋapik man
ŋode yäŋkuk; Yawe, bäräpi ŋodewani wari ahäŋ namikta nämo nekaŋ. Unita nutpewi
kumba! Näk äbeknaye oranaye udewanigän, äma täga nämo. 5 * Ude yäŋpäŋ päya
mebäriken ugän däpmon patkuk.

Parirän aŋero kubä pit kubägän ahäŋpäŋ iŋit täŋpäŋ iwetkuk; Akuŋkaŋ naŋ yäk.
6 Iwerän kikŋutpäŋ dapun ijiwän kwäpäŋ yabäŋkuk; Gwäki peŋkuk käda käräga ijiwani
kubäkät ume käbotkät ririrän. Ude yabäŋpäŋ yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ äneŋi päŋku däpmon
patkuk.

7 Parirän Yawe täŋo aŋerotä äneŋi äbä yäwän kikŋuräpäŋ ŋode iwetkuk; Oi, akuŋkaŋ
naŋ yäk. Ketem nämo naŋpäŋä kädet käroŋi täga nämo kwen yäk. 8 Ude iwerirän päŋaku
naŋpäŋ kehäromi yäpmäŋkaŋ kuŋkuk. Kepma bipani 40 ude kuŋtäŋgän Sinai pom wäpi
kubä Horep uken ahäŋkuk. Pom uwä Anutu täŋo pom.

Yawetä Elaija ahäŋ iminŋkuk

9 Kuŋtäŋgän Horep mobä käwut kubä kaŋ-ahäŋpäŋ uken itkuk. Ririrän eruk Yawetä ŋode
iwetkuk; Elaija, ima mebärita ŋo äbäno itan? 10 * Yäŋirän Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe
Anutu kehäromi mähemi wäpi yäpmäŋ kuŋatta bänepna kädäp ijiŋirän it yäpmäŋ äbätat. U
ŋodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u mäde utkaŋ gäk ganiŋ
oretta bukä täŋpani däpmäŋ äreyäŋkuŋ. Täŋkaŋ profetkaye kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Täŋirä
näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayäŋ epäni täŋ itkaŋ.

---

* **17:21:** 2Kin 4:34-35 * **17:23:** Luk 7:15; Apos 9:41; Hib 11:35 * **19:3-4:** Jna 4:3 * **19:5:** Hib 1:14, 13:5
* **19:10:** Rom 11:3

11 * Elaijatä ude yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk äpämaŋ päŋku pom terak äroŋpäŋ Yawe
näk iŋamnaken it. Ude iweränä pengän mänit pähaptä jukun piäŋpewän pom ba mobä
tokät täŋpä kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Yawe imaka umuri u gänaŋ nämo äbuk. Täŋkaŋ mänit
irepmirirän kenäŋ kwaiŋirän u gänaŋ imaka, Yawe nämo itkuk. 12 Kenäŋ bitnäŋirän
kädäp mebet pähaptä ahäŋkuk. Upäŋkaŋ Yawe kädäp mebet u gänaŋ imaka, nämo itkuk.
Kädäp mebet ahäŋpäŋ irepmirirän jiap man kubä ahäŋkuk. 13 Ahäŋirän Elaijatä u
nadäŋpäŋ iŋami dapun iniken tektä täŋpipiŋpäŋ mobä käwut yämaken päpmo wädäŋ itkuk.
Irirän man kotäk kubä ahäŋkuko uwä ŋode iwet yabäkgän täŋkuk; Elaija, ima mebärita ŋo
äbäno itan? 14 * Yäwänä Elaijatä iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mähemi wäpi yäpmäŋ
kuŋatta bänepna kädäp ijiŋirän it yäpmäŋ äbätat. U ŋodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-
topmäk kubägän täŋpani u mäde utkaŋ gäk ganiŋ oretta bukä täŋpani däpmäŋ äreyäŋkuŋ.
Täŋkaŋ profetkaye kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Täŋirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka
nutnayäŋ epän täŋ itkaŋ.

15 * Ude yäwänä Yawetä ŋode iwetkuk; Gäk äneŋi äyäŋutpeŋ kome jopi Damaskus
yotpärare ukäda itak u kaŋ ku. Täŋpäŋ yotpärare uken äma kubä wäpi Hasael u kaŋ-
ahäŋpäŋ ume gakŋi piŋ ibariri Siria nanikta intäjukun äma kaŋ täŋpän. 16 * Ude täŋpäŋä
äneŋi äma kubä wäpi Jehu, Nimsi täŋo nanaki u imaka kaŋ-ahäŋpäŋ ume gakŋi piŋ ibariri
Isrel äma äbotta intäjukun äma kaŋ täŋpän. Ba Elisa, Safat täŋo nanaki, Abel-Mehola
komeken nanik u kaŋ-ahäŋpäŋ ume gakŋi piŋ ibariri gäkŋo bägup yäpmäŋpäŋ profet kämi
itta kaŋ täŋpän. 17 Täŋpäkaŋ äma ätu Hasael täŋo ämikta metänayäŋ täŋo uwä Jehutä kaŋ
däpän. Ba äma ätu Jehutä nidäpek yäŋpäŋ metäwäwä Elisatä kaŋ däpän. 18 * Upäŋkaŋ nähä
Isrel ämawebe 7 tausen ude, anutu jopi Bal nämo gwäjiŋ äpmoŋ imani ba geŋi nämo darani
u täŋkentäŋ yämiŋira api itneŋ.

Elisatä Elaija iwarän täŋkuk

19 Yawetä ude iweränä Elaija akumaŋ päŋku Safat nanaki Elisa u kaŋ-ahäŋkuk. Elisa u
äma ätukät bulimakau 24 ude yäpmäŋ kuŋatpäŋ kome dukduk epän täŋ itkuŋ. Täŋirä Elisa
ini uwä iniken bulimakau yarä u yäpmäŋ kuŋarirän Elaijatä ahäŋ iminkuk. Ahäŋ iminpäŋ
Elaijatä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ Elisata ämet iminkuk. 20 Täŋirän Elisa bulimakau
epän täŋ iminkuŋo yabä kätäŋpeŋ Elaija bäräŋeŋ iwatpäŋ iwetkuk; Jop waki nadäŋ
naminiri päŋku meŋna nana yepmaŋpeŋ kukta butewaki man yäwetkaŋ kaŋ gäwara. Ude
yäwänä Elaijatä ŋode iwetkuk; Täga, kuyi. Nämo ganiŋ bitnätat yäk.

21 Ude iweränä Elisa uwä äyäŋutpeŋ päŋku bulimakau epän täŋ imani u datäreŋpäŋ
däpuk. Täŋpäŋ päya kujat bulimakautä kome duŋ imani ugänpäŋ kädäpta yäpmäŋpäŋ
bulimakau uwä ijiŋpäŋ ämawebeta yämän naŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Elaija iwarän täŋpäŋ watä
epän täŋ iminkuk.

---

* **19:11:** Jop 38:1; 2Pi 1:17-18 * **19:14:** Rom 11:2-4 * **19:15:** 2Kin 8:7-13 * **19:16:** 2Kin 9:1-6 * **19:18:** Kis 20:5; Rom 11:4-5

2 King
Isrel äbot yarä uwä waŋ moreŋkuŋ

2

2 King 2:1-12

Anututä Elaija kunum gänaŋ yäpmäŋ kuŋkuk

1 Täŋpäkaŋ Yawetä Elaija mänit pähap unitä äyäŋuttäŋ äbayäŋ täyak uterak kunum gänaŋ pudät yäpmäŋ ärokta kadäni keräp taŋirän Elaija kenta Elisa Gilgal yotpärare peŋpeŋ kuŋkumän. 2 Kuŋtäŋgän Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Betel yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränä Elisatä yäŋkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikinik täyat unita Yawe irit mähemi wäpi terak bureni-inik ŋode gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude yäwänä Betel yotpärareken bok kuŋkumän.

3 Täŋpäkaŋ profet äbot Betel itkuŋo unitä yabäŋ ahäŋpäŋ Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun ämaka apiŋo gomägarayäŋ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upäŋkaŋ unita wari yäneŋo yäk. 4 Eruk, päŋku Betel itpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Jeriko yotpärare kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yäŋkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikinik täyat unita Yawe irit mähemi wäpi terak bureni-inik ŋode gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude iweränä Jeriko yotpärare bok kuŋkumän.

5 Kuŋirän profet äbot Jeriko itkuŋo unitä yabäŋ ahäŋpäŋ Elisa iwetkuŋ; Yawetä gäkŋo intäjukun ämaka apiŋo gomägarayäŋ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upäŋkaŋ unita wari yäneŋo yäk. 6 Eruk, päŋku Jeriko itpäŋä Elaijatä Elisa iwetgän täŋkuk; Yawetä Jodan kome kukta näwerako unita gäk ŋo isi yäk. Ude iweränkaŋ Elisatä yäŋkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäŋ gamikinik täyat unita Yawe irit mähemi wäpi terak bureni-inik gäwetat; Näk bok kudayäŋ. Ude iweränä bok kuŋkumän.

7 Eruk profet äbot uken nanik profet 50 unitä yäwat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Elaija kenta Elisa kumaŋ päŋku Jodan ume gägäniken ahäŋpäŋ irirän profet 50 uwä banban itkaŋ yabäŋ yäwat itkuŋ. 8 Täŋirä Elaija tek käroŋi punin nanik yäŋopmäŋpäŋ gwäjiŋkuk. Gwäjiŋkaŋ ume urirän umetä däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋirän yarä uwä kome jopi parirän kuŋkumän.

9 * Kumaŋ ume kukŋi udude kuŋpäŋä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä näk nämo yäpmäŋirän näkä jide kubä täŋ gamikta nadäŋpäŋä näwet yäk. Ude iweränä Elisatä iwetkuk; Anututä epän täkta kehäromi gamiŋkuko u taŋigän buŋät naminiri komeka kaŋ yäpayäŋ nadätat yäk. 10 Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Gäkä man yäyan unita nadäŋira bäräpi täyak yäk. Upäŋkaŋ Yawetä nämagurirän nabäŋpäŋä imaka yäyan u api yäpen yäk. Täŋ nämo nabäŋiri nämaguränä, nämo api yäpen.

11 Yäŋpäŋ-nadäk ude täŋtäŋ kuŋtäŋgän pit kubägän karis kubä ba hos kädäp mebet ikektä ahäŋpäŋ äma yarä u bämopiken kuŋkaŋ Elaija mänit pähap äyäŋuttäŋ äbuko u terak imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuŋ. 12 * Elisatä imaka u kaŋpäŋ gera yäŋkuk; Nana, nana! Isrel täŋo hos ba karis terak kwani äma! yäk. Ude yäŋpäŋ Elisatä Elaija wari nämo kaŋkuk. Täŋpäŋ butewaki nadäŋpäŋ iniken tek weŋ-gajähutkuk.

---

* **2:9:** Lo 21:17 * **2:12:** 2Kin 13:14

1 Stori
Isrel äbot täŋo manbiŋam ätu

29

1 Stori 29:10-18

Devittä Yawe iniŋ oretkuk

10 Devittä käbeyä iŋamiken Yawe ŋode iwetpäŋ iniŋ oretkuk;
O Yawe, oranin Isrel täŋo Anutu, gäkken ganiŋ oretoret tärek-täreki nämo it täyon. 11 * Gäk
kunum gänaŋ ba kome terak, wäp biŋam, kehäromi, peŋyäŋek, ba epmäget kudän
kuduptagän gäkŋata biŋamgän täkaŋ. Gäk imaka kuduptagän yabäŋ yäwatta biŋam,
ba imaka kuduptagänta intäjukun it yämik täyan.
12 * Täŋpäkaŋ ahäŋ bumbum ba wäp biŋam gäkken nanik äbäk täyak. Täŋkaŋ gäk imaka
kuduptagän täŋo ärowani. Ämawebe kudupta wäp biŋam ba kehäromi yämikta gäk
ketkaken kehäromi itak.
13 Unita Anutunin, gäka bänep täga nadäŋ gamiŋpäŋ wäpka biŋam säkgämän yäpmäŋ
akukamäŋ.

14 * Täŋpäkaŋ iron taŋi pähap pekamäŋ ŋonita nadäwätäk täyat. Mebäri imata gäkä
näk ba ämawebenaye äpani ŋonita nadäŋ nimiŋiri iron taŋiinik ŋo pekamäŋ? Näk
nadätat, imaka imaka kuduptagän yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ uwä gäkkengän äbäŋ
morek täkaŋ. Unita iron gamikamäŋ ŋowä gäk ketkaken naniktä äbanigän.
15 * Naniye oraniyetä kome terak kadäni keräpigän it täŋkuŋo udegän, gäkä nibäŋiri
kome mähem ude nämo, kome terak itpäŋ-nadäknin keräpigän ude täk täkaŋ. Kome
terak irit kuŋat-kuŋatnin uwä imaka bäräŋeŋ ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude bumik. Nin
kumäŋ-kumäŋ täga nämo irepmitne.
16 Unita Yawe Anutunin, wäpka kudupita kudupi yot kubä täneta täŋ-bumbum pekamäŋ
ŋowä gäk ketkaken naniktä äbanigän. U kudup gäkŋogän.

17 Täŋkaŋ Anutu, näk ŋode nadäk täyat; Gäk äma bänepnin nibäŋpäŋ nadäwanitä äma
imaka u ba u täŋpayäŋ nadäŋpäŋ täŋyäkŋarani terak nämo, kudän siwoŋi terakgän
täk täkaŋ udewanita gäripi nadäk täyan. Unita bänepna siwoŋi terak, ba äma
kubätä peŋ näwerirän nämo, näkŋaken gärip terak imaka ŋo peŋ gamitat. Täŋpäkaŋ
ämawebekaye ŋo imaka, iniken gärip terak iron buŋät gamiŋirä yabäŋpäŋ oretoret
taŋi nadätat.
18 Unita Yawe, oraniye Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anutu, ämawebekaye iron kädet
tägagämän täkaŋ ŋo nämo paorekta nadäŋ yämiŋiri bänepi täŋo gäripini pen kaŋ it
yäpmäŋ kwän. Ba täŋkentäŋ yämiŋiri bänepi gäkkengän peŋpäŋ kaŋ kuŋat yäpmäŋ
kut.

---

* **29:11:** 1Ti 1:17, 6:15; Jud 1:25; Rev 4:10-11, 5:12 * **29:12:** Lo 11:18; Mat 28:18; Efe 3:16,20; 1Ko 1:11-12 * **29:14:** 1Ko 15:10; 2Ko 3:5, 12:9-11; Jem 1:7 * **29:15:** Sam 119:19; Hib 11:14-16; 1Pi 2:11; Jem 4:14

Jop
Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadäŋkuk
38

Jop 38:1-11

Yawetä Jop iwet yabäk täŋkuk

1 * Täŋpäkaŋ Yawetä mänit ibäm gänaŋ Jop kowata ŋode iwet yabäŋkuk;
2 Wa! Gäk äma jidewanitä näkŋo nadäk tawaŋta nadäwätäk täyan? Nadäŋ guŋguŋ täk
täyan unita unitäŋo mebäri yäŋahätan?
3 Unita, gäk äma bureni itan u täŋpäwä akwikaŋ gäwet yabäk täŋira kowata kaŋ näwet.

4 * Eruk, gäk de kuŋariri kome pähap täŋo jäwäri peŋkut? Nadäwi tärewäwä kaŋ näwet!
5 Ba ŋode käwep nadätan? Kome unitäŋo taŋini netätä nadäwän tärewäpäŋ uterakgän
täŋpäŋ peŋkuk? Ba netätä käroŋini kawän täreŋkuk?
6-7 Ba netätä kome täŋo beki äneŋirän guktä kaŋpäŋ meni kubägän peŋpäŋ kap teŋkuŋ?
Ba netätä mobä pähap kome mebäriken peŋirän aŋerotä kaŋpäŋ oretoret terak gera
yäŋkuŋ?

8 * Ba gwägu pähaptä kome täŋo koki gänaŋ nanik dätpeŋ äbäŋirän netätä äneŋi nämo
äpmokta yäma ukätkuk?
9 Nadätan? Kadäni uken gwägu pähap uwä gubam kubiri kubiripäŋ tektä-yäŋ uwäk
täŋkut.
10 Täŋkaŋ gwägu täŋo bagani peŋ yämiŋpäŋ yäma ukät iwatpäŋ täŋ-täpäneŋpäŋ peŋkut.
11 Täŋpäŋä ŋode iwetkut; Ärowani täŋkaŋ tokätpäŋ baga irepmitpeŋ ŋo käda nämo äben yäŋ
iwetkut.

---

* **38:1:** Mat 15:14; Rom 1:22; 1Ti 1:7, 6:4; 2Pi 2:12 * **38:4:** Stt 1:1; Hib 1:2,10 * **38:8:** Jer 5:22

Sam
Juda nanik täŋo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täŋo kädet

1 *Äma kubätä äma wakiwaki täŋo man nämo buramiwayäŋ täyak uwä bänep oretoret terak api kuŋarek.
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaŋ u nämo iwat täyak. Ba äma Anututa yäŋärok man yäk täkaŋ udewanikät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk nämo täk täyak.

2 *Äma unitä Ekäni täŋo man ba kädet siwoŋita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadäŋpäŋ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.

3 *Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaŋ. Pahämi kubirigän itkaŋ bureni kadäni terakgän pat täkaŋ. Imaka imaka äma unitä täŋpeko uwä kudup tägagän ahäneŋ.

4 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneŋ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude bumik.

5 Unita Anututä äma wakita komi yämayäŋ täyak u täga nämo api irepmitneŋ. Täŋpäŋ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäŋ Anutu nämo api iniŋ oretneŋ. Nämoinik!

6 *Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo man iwat täkaŋ, äma udewani Anututä oraŋ yämiŋpäŋ watä it yämik täyak. Täŋ, äma waki täŋpani kuduptagän api pewän paotneŋ.

2

Kome täŋo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneŋ

1 * Guŋ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaŋ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yäŋpäŋ-nadäk jop täk täkaŋ?

2 Kome täŋo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäŋ tuŋum täkaŋ. Täŋpäŋ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyäŋkuko u wäpi yäpmäŋ äpäkta käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ.

3 Man yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ ŋode yäkaŋ; Yarä unitä topmäŋpäŋ ini gämoriken nip-maŋkumän yäk. Unita ketnin pädät täŋkumäno u yäpmäŋ däkŋeŋ täna kwäpäŋ nininken gärip terak itna yäk.

4 * Komen ämatä ude yäŋirä Ekänitä kunum gänaŋ itkaŋ yabäŋ mägayäŋpäŋ sära yäwet täyak.

5 Täŋkaŋ koki wawäpäŋ jukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntaŋpäŋ kwaik täkaŋ.

6 Koki wawäpäŋ ŋode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani iwoyäŋkuro u näkŋa teŋkuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion uken teŋkuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäŋ imut!

---

* **1:1:** Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 * **1:2:** Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 * **1:3:** Ais 3:10; Jer 17:8; Ese 47:12 * **1:6:** Jon 10:14; 2Ti 2:19 * **2:1:** Sam 46:6; Apos 4:25-26 * **2:4:** Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26

7 * Täŋpäkaŋ intäjukun äma Ekänitä iwoyäŋpäŋ teŋkuko unitä ŋode yäyak; Eruk
ämawebenaye, man Ekänitä kwawak yäŋahäŋkuko u täwera nadäwut. Ekäni uwä
ŋode näwetkuk; Gäk näkŋo nanakna. Apiŋo näkä gäkŋo nanka ude itat yäk.
8 * Täŋpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk näwerikaŋ guŋ ämawebe gäkŋa-tägän watä it yämenta
api ganiŋ kirewet yäk.
9 * Ude täŋira gämotnaken kaŋ irut yäŋpäŋ pärip-pärip kehäromi iŋitkaŋ äma komitä-yäŋ
intäjukun api it yämen yäk.
Bureni, ämatä käbotinik däpmäŋ kärapmit täkaŋ ude gäk pärip-päriptä guŋ ämawebe api
däpmäŋ kärapmiren. Ekäninatä man ude näwetkuk.

10 Unita kome täŋo intäjukun äma in, ba äma wäpi nikek in, jukujin peŋpäŋ man täwerayäŋ
täyat ŋonita ket nadäkot.
11 * In Ekänita umuntaŋpäŋ gämori-kengän it täkot.
12 * Nadäkaŋ? Anutu täŋo nanakitä äma wakita kokwawak bäräŋeŋ täk täyak unita
kumäŋ-kumäŋ nidäpek yäŋpäŋ kaŋ oraŋ imut.

Täŋpäkaŋ ämawebe Anututä watä it nimän yäŋpäŋ dubiniken kuk täkaŋ uwä Ekäni
täŋo oretoret terak it täkaŋ.

3

Tamimaŋ täŋo yäŋapik man kubä

Kap ŋowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kaŋ-umuntaŋ kuŋatkaŋ teŋkuk.
1 * Ekäni, iwanaye bumta ahäŋkaŋ näk täŋpä wanayäŋ täkaŋ.
2 Täŋkaŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anututä täga nämo täŋkentäŋ gamek.
3 * Ude näwet täkaŋ upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo kurepäna ude itan. Gäkŋa-tägän täŋpewi
iwanaye yärepmit täyat.
Anutuna tägagämän, gäk bänep nadäŋ bäräpna täŋpidäm taŋ naminŋpäŋ nepmaŋpi
iwan iŋamiken bätakigän it täyat.
4 * Nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ gera yäŋira iniken pom kudupi terak itkaŋ
gerana nadäŋ namik täyak.

5 Unitä watä it namik täyak unita bipani däpmon patguŋguŋ täŋtäŋgän akuk täyat.
6 * Iwanaye bumta näk it gwäjik täkaŋ upäŋkaŋ nämo umuntak täyat.

7 * Ekäni, gäkä iwanaye däpmäk täyan. Täŋkaŋ äma waki u meni däpmäŋ tokäriri näk nutta
täŋpä wak täkaŋ. Unita Ekäni Anutuna, täŋ naminŋkuno udegän, gäk äbä iwan keri
terak nanik nämagut!

8 * Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye täga täŋkentäŋ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye
watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yäpmäkta yäŋapik man yäŋkuk

1 * Siwoŋi Anutuna, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namisi. Bian bänep nadäŋ bäräpna ketäreŋ
naminŋkuno unita apiŋo gerana nadäŋpäŋ oraŋ nami.

---

* **2:7:** Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5 * **2:8:** Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 * **2:9:** Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * **2:11:** Plp 2:12; Hib 12:28 * **2:12:** Jon 5:23; 1Pi 2:6 * **3:1:** 2Sml 15:13–17:22 * **3:3:** Sam 62:7 * **3:4:** Sam 4:3, 43:3 * **3:6:** Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 * **3:7:** Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6 * **3:8:** Sam 28:8, 29:11 * **4:1:** Sam 17:6, 18:6, 18:18-19

2 Ämawebe, in kadäni jidegän wäpna yäpmäŋ äpäkta piäni täk täkaŋ u api peneŋ? Ba imaka
jopi-jopi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ba jopman nadäkta gäripi pähap nadäk täkaŋ u kadäni
jidegän api peneŋ?

3 * Ŋode nadäkot; Ämawebe Ekäni täŋo gämoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak.
Unita näkä gera yäŋira nadäŋ namik täyak.
4 * Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpäŋ momi täktäk kädet pewut. Täŋkaŋ däpmon
patpat kadäniken kwikinik patpäŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.
5 * Täŋkaŋ inä Ekänita nadäŋ imikinik täŋpäŋ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude
täŋ imik täkot.

6 * Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop ŋode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadäŋ nimeno
uyaku oretoret täga täne yäŋ yäk täkaŋ.
7 * Ketem piäniken ahäŋ bumbum täŋirä äma unitä oretoret nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni,
oretoret nadäk täkaŋ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u taŋi pähap.
Bänepna täŋpidäm taŋ naminŋiri oretoret bumta nadäk täyat.

8 * Ekäni gäkŋa-tägän watä it naminŋiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämo
umuntaŋkaŋ däpmon bäräŋek-inik päŋku säkgämän patguŋguŋ täk täyat.

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yäŋapiŋkuk

1 O Ekäni, näk komi nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋira juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.
2 * Anutu intäjukun ämana, juku peŋpäŋ täŋkentäkta konäm kotat ŋo nadäŋ nam.
3 * Ekäni, tami tami gäkken yäŋapik man yäk täyat. Edap dapuritä abäŋirän näk gäkken
yäŋapik man kehäromigän yäŋpäŋ gäkä kowata jide näwoŋärewayäŋ täyan unita
dapun täk täyat.
4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gäk anutu udewani
nämo. Nämoinik, äma waki täŋpanitä gäk dubikaken täga nämo itneŋ.
5 * Ba äma inita nadäwä ärowani täŋpani uwä iŋamkaken täga nämo itneŋ. Äma waki täŋpani
udewanita gaŋani pähap nadäk täyan.
6 * Täŋkaŋ äma jop manman yäwanita täŋpäwak täŋ yämik täyan. Ba äma iwan täŋpäŋ
kumäŋ-kumäŋ däpanikät äma täŋyäkŋarani täŋpanita wakiinik nadäk täyan.

7 * Upäŋkaŋ gäk näka butewaki pähap nadäŋ namik täyan unita gäkŋo kudupi yotken täga
api ärowet. Äroŋpäŋ ganiŋ oretta gukut imäpmok api täŋpet.
8 * O Anutu, iwanaye bumta itkaŋ unita näkŋo irit kuŋat-kuŋatnata watä it naminŋiri gäkŋo
kädet siwoŋi kaŋ iwara.
Kädet näkä iwatta nadäwikaŋ pätak u näwoŋäre.
9 * Näkŋo iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkaŋ. Uwä äma täŋpä waktagän
nadäk täkaŋ.
Unitäŋo meni jinom uwä säkgämän, gakŋi nikektä äma täŋyäkŋatpäŋ kumäŋ-kumäŋ
kädetken yämagut täkaŋ.

---

* **4:3:** Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 * **4:4:** Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 * **4:5:** Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 * **4:6:** Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 * **4:7:** Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 * **4:8:** Jop 11:19; Sam 16:9 * **5:2:** Sam 3:4, 65:2 * **5:3:** Sam 30:5, 88:13, 130:6 * **5:5:** Hab 1:13 * **5:6:** Sam 55:23; Rev 21:8 * **5:7:** 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 * **5:8:** Sam 24:4-5, 27:11 * **5:9:** Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13

10 * Unita Anutu, manken yepmaŋpäŋ komi piä kaŋ yämi. Täŋiri iniken nadäk tawaŋ
wakiwakitä äyäŋutpäŋ kaŋ täŋpä wawut.
Ärowani täŋ gaminŋpäŋ momi bumta täk täkaŋ unita iŋamkaken nämo itta kaŋ yäwat-
kire!

11 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäŋ gaminŋirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bänep
täga nadäŋpäŋ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.
Ude täŋirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap
nadäŋ gaminŋpäŋ gäka yäŋpäŋ oretoret bureni täk täkaŋ.
12 * Bureni Ekäni, äma gäkŋo man bureni iwaräntäk täkaŋ unita kudän säkgämän täŋ
yämik täyan.
Nadäŋ yämik täyan unitä kurepätä-yäŋ watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täŋo yäŋapik man

1 * O Ekäni, mominata yäŋpäŋ kokwawak nadäŋkaŋ nämo nebewen, ba momina täŋo
kowata nämo namen.
2 * Ekäni, kehäromina paotinik täyak unita butewaki nadäŋ naminŋpäŋ kehäromi äneŋi
nam.
3 * Bänepnaken nadäŋ bäräp pähap ahätak upäŋkaŋ Ekäni, gäk bäräŋeŋ nämo täŋkentäŋ
namitan. Unita jidegän api nadäŋ namen?
4-5 * Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiŋ oreret. Äma kumbanitä nämo nadäŋ gamik
täkaŋ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiŋ oretneŋ.
Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi unita nadäŋ
naminŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ dubiniken nanik nämagutsi.

6 Konäm kot yäpmäŋ äbäŋtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täŋpäŋ bipani bipani
dapunna konäm pitotä ämetpärani tekna ba gwäk kunowäna näbätak täyak.
7 * Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom
tokŋewäkaŋ dapun täga nämo ijik täyat.

8 * Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadätak. Unita äma wakiwaki täŋpani in kewen
namut!
9 Täŋkentäkta gera yäk täyat u nadäŋ namitak. Bureni, yäŋapiŋira täŋkentäŋ namik täyak.
10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänaŋ itkaŋ umun bumta api täneŋ. Täŋpäŋ
mäyäk pähap nadäŋpäŋ nepmaŋkaŋ täŋguŋ-gurap täŋtäŋ api ämetpeŋ kuneŋ.

7

Äma ŋo bäräpi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Ekäni Anutuna, iwanaye yabäŋ umuntaŋ gäkken käbop itta ärek täyat. Täŋkentäŋ
naminŋiri äma näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ näwarän täkaŋ uwä nutneŋtawä.
2 Täŋ ämatä täŋkentäŋ namikta nämo iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude wädäŋ gärepmäŋ
päŋku gupna api yäpmäŋ däkŋeneŋ.

3-4 * * O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämo täŋkut yäŋ nadätat. Upäŋkaŋ näkken
kudän waki ätu itneŋo, ba not kubäta täŋpäwak täŋpero, ba notnapak täŋ-ikŋatpäŋ

---

* **5:10:** 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 * **5:11:** Ais 65:13 * **5:12:** Sam 115:13 * **6:1:** Sam 38:1; Jer 10:24 * **6:2:** Sam 41:4; Hos 6:1 * **6:3:** Sam 90:13 * **6:4-5:** Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18 * **6:7:** Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 * **6:8:** Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27 * **7:1:** Sam 31:1, 31:15, 71:1 * **7:3-4:** 1Sml 24:11 * **7:3-4:** 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5

man uterak yäŋmaŋpa äroweko, ba jop nadäŋ iwanaye täŋpäwak täŋpero u täŋpäwä,
eruk ŋode täga täŋpen;
5 Iwanaye jop yabäŋiri näwarän täŋpäŋ kaŋ nepmäŋirut! Nut-maŋpä äpmoŋpapäŋ kumäŋ-
kumäŋ täga api nutneŋ. Täŋpäŋ gupna kome terak jop uken täga api pewä pärek.

6 * Upäŋkaŋ näk ude nämo täŋpani unita Anutu, gäk kokwawak pähap nadäŋkaŋ akuŋpäŋ
iwanaye nutnayäŋ piä bumta täkaŋ u däpmäŋpäŋ yäwat-kire!
Imata, gäkäwä kudän siwoŋitagän nadäk täyan unita äbä täŋkentäŋ namisi.
7 * Ude täŋpäŋ punin unu itkaŋ ämawebe kuduptagän yäweri gämotkaken irirä yabäŋ
yäwasi.
8 * Gähäwä ämawebe kuduptagän täŋo kudän yäpmäŋ daniwani unita Ekäni, iwanaye
iŋamiken näka äma siwoŋi yäŋ näwet!
Imata, näk waki täŋira kowata yäpmäkta yäwani nämo yäŋ nadätan unita.
9 * Anutu, gäk äma siwoŋi pähap. Gäk äma täŋo nadäk-nadäk ba gäripini kudup nadäwi
tärek täkaŋ.
Unita gäk äma waki täŋo kudän waki kudup kaŋ pewi paorut. Täŋkaŋ äma siwoŋita
gwäki täga kaŋ yämi.

10 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu u näkŋo watä ämana. Äma unitäŋo man buramik täkaŋ
u täŋkentäŋ yämik täyak.
11 * Anutu uwä man yäpmäŋ daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo yabäŋ oretpäŋ
kowata yäpmäkta biŋam yäŋtäreŋ yämik täyak.
12 * Täŋpäkaŋ äma waki u kudän waki nämo penayäŋ täŋo uwä Anututä päip boham täŋo
meni api wädäwek. U äpa topmäŋkaŋ gwäjikta pidäm täyak.
13 * Täŋpäŋ ämik täŋo tuŋum komi komi u yäpmäŋpäŋ kuwek kädäp mebet ikek äma u
yamäkta täŋtuŋum täyak.

14 * Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawaŋ pek täkaŋ. Täŋkaŋ
täŋikŋarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkaŋ.
15 * Uwä äma ätuta buŋep täk täkaŋ. Upäŋkaŋ buŋep iniken unitä api äyäŋutpäŋ
yepmäŋirek.
16 * U udegän, kudän waki iniken unitägän äyäŋutpäŋ ini terak täŋpäwak api pewän
ahäneŋ.

17 U kawut! Anutu u siwoŋi pähap unita bänep täga iwet täyat. Täŋpäŋ Ekäni Anutu ärowani
unitäŋo wäpi biŋam kap terak iniŋoret täyat.

8

Anutu ima mebärita komen äma nin nadäŋ nimik täyak?

1 * Ekäni Mähemnin, wäpka biŋam gäripi gakŋi nikektä kome kuduptagän intäjukun itak!

Wäpka biŋam ärowani unita kunum gänaŋ naniktä gäk ganiŋoret täkaŋ.
2 * Täŋpäkaŋ iwankayetä mäyäk nadäwut yäŋpäŋ nanak pakikät ironjironi yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋiri kap terak ganiŋoret täkaŋ.
Teŋirä iwankayetä nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ man kum api itneŋ.

---

* **7:6:** Sam 35:23, 94:2, 138:7 * **7:7:** Sam 22:27 * **7:8:** Sam 26:1, 43:1, 98:9 * **7:9:** Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 * **7:10:** Sam 18:2, 18:30, 97:10-11 * **7:11:** Sam 50:6, 90:9 * **7:12:** Lo 32:41-42 * **7:13:** Sam 18:14, 45:5 * **7:14:** Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 * **7:15:** Sam 57:6 * **7:16:** Sam 140:9-11 * **8:1:** Sam 113:4, 148:13 * **8:2:** Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27

3 * Täŋpäkaŋ Ekäni, näk kunum terak dapun täŋpäŋ imaka säkgämän ketkatä täŋ peŋkuno,
komepak ba guk komeniken yepmaŋkuno u yabäŋ yäwatpäŋ nadäwätäk ŋode täk
täyat;
4 * Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ? Imata ämawebe watä
säkgämän it nimik täyan?
5 Nin äpani ude itnaŋipäŋ wäpnin biŋam epmäget kudän nikek ude nipmaŋkun. Bureni,
imaka päke u kudup yärepmitpäŋ gäkŋa bumik nipmaŋkun.

6 * Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ-peŋkuno u yabäŋ yäwatta nipmaŋkun. Ude täŋiri
imaka kudup u gämotninken itkaŋ.
7-8 Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gänaŋ komeni komeni
kuŋat täkaŋ u kuduptagän äma gämoriken yepmaŋkunotä itkaŋ.

9 Unita Ekäni Mähemnin, wäpka biŋam gäripi gakŋi nikektä kome kuduptagän intäjukun
itak!

9

Anutu täŋo kudän siwoŋi unita bänep täga man

1 Ekäni, bänep nadäk-nadäkna kuduptä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäŋ näk ämawebe gäkä piä
tägagämän täk täyan unita api yäwet täŋpet.
2 * Täŋkaŋ Anutu ärowani, näkä nadäŋ gamiŋpäŋ oretoret kap teŋpäŋ wäpka biŋam api
yäpmäŋ ärok täŋpet.

3 Gäkä täŋkentäŋ namikta äbäŋiri iwanayetä gabäŋ umuntaŋ metäŋpeŋ kuk täkaŋ.
Metäŋpeŋ kuŋkä maŋ-däpmäŋpäŋ kumäk täkaŋ.
4 Täŋpäkaŋ yäpmäŋ danik piä täk täyan uwä siwoŋigän täk täyan. Täŋkaŋ näkŋo manna
yäpmäŋ daniŋpäŋ momika nämo yäŋ yäŋtäreŋ naminŋkun.

5 * Gäk guŋ äbot äbori äbori nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yebeŋpäŋ äma wakiwaki u kumän
däpmäŋ moreŋkun. Täŋiri ämawebetä äma udewanita api guŋ täneŋ.
6 Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayäŋ. Inide ude api itneŋ. Gäk unitäŋo yotpärare yäpi
waŋkuŋo unita ämawebetä kome unita täŋguŋ taŋpäŋ nämoinik api nadäneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä intäjukun äma inide api it yäpmäŋ ärowek. Uwä intäjukun-inik itkaŋ
ämawebe yäpmäŋ danikta pidäm täyak.
8 * Täŋpäŋ kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän
iniken nadäk siwoŋi terak api yabäŋ yäwarek.
9 * Ekäni uwä eŋi kehäromi kubä ude itak. Iwantä äma kubäta täŋpäwak täŋpänä, äma u
Ekäniken päŋku täga irek.
Ba bäräpi kadänikenä Anutuken käbop täga päŋku irek.
10 * O Ekäni, äma gäk gabäŋ tarek täkaŋ u kubä mäde nämoinik ut iminŋkuno unita ämawebe
mebärika nadäwä tärek täkaŋ uwä gäkä terakgän api yeŋgämä peneŋ.

11 * Unita ämawebe, in Ekäni, Saion yotpärareken intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak
u wäpi biŋami iniŋoret täkot!
Epän pähap täk täyak unita ämawebe komeni komeni yäŋahäŋpäŋ yäwet täkot.

---

* **8:3:** Sam 111:2 * **8:4:** Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8 * **8:6:** Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8
* **9:2:** Sam 5:11, 83:18 * **9:5:** Lo 9:14; Snd 10:7 * **9:7:** Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 * **9:8:** Sam 96:13, 98:9
* **9:9:** Sam 37:39, 46:1, 91:2 * **9:10:** Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14 * **9:11:** Sam 107:22

12 * Bureni, Ekäni uwä äma komi nadäk täkaŋ unitäŋo konäm gerata juku peŋpäŋ nadäŋ
yämik täyak. Ude täŋpäŋ äma netätä komi u yämik täkaŋ unita kowata täŋpäwak täŋ
yämik täyak.

13 Unita Ekäni, näka waki, butewaki nadäŋ namisi. Iwantä komi ba bäräpi namikaŋ ŋo
yabä!
Kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat ŋo nämaguri äneŋi täga kaŋ ira!
14 * Ude täŋpayäŋ täno uwä näk päŋku Jerusalem nanik ämawebe iŋamiken itkaŋ wäpka api
ganiŋ oreret!
Ba waki keriken nanik nämagurayäŋ täyan unita oretoret pähap nadäŋpäŋ wäpka api
yäpmäŋ ärowet.

15 * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken naniktä nintä ärikta awaŋ äneŋkuŋo upäŋkaŋ ini-tägän
awaŋi gänaŋ äriŋkuŋ.
Nin nipmäŋitta buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ buŋep iniken unitä yepmäŋitkuk.
16 * Bureni-inik, Ekänitä äma täŋo täktäki, kudän siwoŋi terak yäpmäŋ daniŋpäŋ kowata
yämik täyak. Täŋirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäŋutpäŋ täŋpäwak täŋ
yämik täkaŋ.
17 * Äma waki komeni komeni Anututa nadäŋ äwaräkuk täk täkaŋ unitäŋo komeniwä
kumbani kome ubayäŋ.
18 * Täŋpäkaŋ ämawebe tuŋumi nämo, täŋbute-bute täŋpaniwä Ekänitä jop yabäŋ äwaräkuk
nämo täk täyak.
Nämo, äma bäräpi nikek udewani bureni-inik api täŋkentäŋ yämek.

19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäŋiri komen ämatä ärowani täŋ gamineŋtawä! Äma nämo
nadäŋ gamik täkaŋ u kudup yepmaŋpikaŋ gäkŋo man piäken kaŋ irut. Täŋpäŋ
unitäŋo täktäki kaŋ yäpmäŋ dani.
20 * Ekäni, ude täŋiri kaŋ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoŋäreŋiri inita nadäwä äpani-
inik kaŋ täŋput.

10

Äma waki täŋpani u Anututä kehäromini täga yäpmäŋ äpek

1 Ekäni, komi butewaki ahäŋ naminŋirän gäk imata nepmaŋpeŋ päŋku käbop itan?
2 * Ekäni, äma waki täŋpanita nadä! U ärowani täŋpäŋ äma jopi jäwäri iwan täŋ yämiŋpäŋ
däpmäŋpäŋ yäwat-kirek täkaŋ u nämo nadätan?

3 * Äma waki täŋpani uwä iniken bänepi täŋo gäripi ugän iwatpäŋ ärowani täk täkaŋ. Moneŋ
tuŋumta nadäŋgärip täŋpäŋ Ekäni mäde ut imik täkaŋ.
4 * Äma udewanitä nin ärowani yäŋpäŋ Anututa nämoinik nadäŋ imik täkaŋ. Nämo,
Anututa nadäwä nämo itak bumik yäŋ nadäk täkaŋ.

5 * Täŋpäŋ äma udewani tuŋum pähap ikek itkaŋ kome terak säkgämän it täkaŋ. Upäŋkaŋ
Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ gäkŋo baga manta nadäwä äpani
täk täkaŋ ba iwaniyeta udegän yäŋärok yäwet täkaŋ.

---

* **9:12:** 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5 * **9:14:** Sam 13:5, 20:5, 35:9 * **9:15:** Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 * **9:16:** Kis 14:31; Snd 5:22 * **9:17:** Jop 8:13; Sam 50:22 * **9:18:** Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 * **9:20:** Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 * **10:2:** Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 * **10:3:** Sam 94:4; Rom 1:32 * **10:4:** Sam 14:1-2, 53:1 * **10:5:** Sam 12:5; Ais 26:11

6 * Täŋpäŋ bänepitä ŋode nadäk täkaŋ; Imaka kubätä nin täga nämo täŋpän waneŋ. Nin
tägagän api itne yäŋ nadäk täkaŋ.

7 * Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämaŋ kuk täkaŋ.
Meberitä jop manman, umun man ba täŋpäwak man yäk täkaŋ.
8-9 * * Täŋpäŋ kädet moräkken käbop itpäŋ äma siwoŋi ba äma kehäromini nämo, jop nadäŋ
däpmäk täkaŋ, aŋ komitä käbop itpäŋ tom däpmäk täkaŋ ude.

10 Äma wakiinik täŋpani uwä äma jäwäri u jiraŋ yäŋ nadäŋkaŋ yeŋ yäwat päpmo yep-
maŋpäŋ ärowani täŋ yämik täkaŋ.
11 * Täŋkaŋ bänepitä ŋode yäk täkaŋ; Anutu u ninta guŋ taŋpäŋ dapuri täŋpipik täŋkuko
unita nin nämo nibäk täyak yäk.

12 O Ekäni, gäk akuŋpäŋ äma waki täŋpani unita kowata yämi! Täŋkaŋ äma kehäromi
paorani ninta guŋ täwentawä!
13 Anutu, äma waki täŋpani imata gäk ganiŋ wärät täkaŋ? Ŋode uwä jop nadäk täkaŋ;
Kowata nämo api nimek!

14 * Upäŋkaŋ Ekäni, gäk äma kädet waki täŋpani u yabäk täyan. Äma udewanitä komi
nimiŋirä nibäŋ äwaräkuk nämo täk täyan.
Unita äma kehäromini nämo, gäkä täŋkentäŋ nimi yäŋpäŋ gäkgän gabäŋ tarek täkaŋ.
U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri täŋkentäŋ yämik täyan.
15 Unita Ekäni, gäkä äma waki täŋpani täŋo kehäromi yäyomägatpäŋ kowata komi kaŋ yämi!

16 * Ekäni gäk intäjukun-inik it yäpmäŋ päŋku pen api it yäpmäŋ ärowen, paot-paotka nämo.
Unita äma gäka nämo nadäŋ gamik täkaŋ u yäwat kireŋpewi kaŋ kuŋtäŋpä kut!

17 * Ekäni, gäk äma jäwäri täŋo yäŋapik man nadäŋ yämiŋpäŋ bänepi täŋ-täpäneŋ yämiŋiri
säkgämän api itneŋ.
18 * O Ekäni, iroŋi kodäŋanikät äma bäräpi nadäwani unitäŋo yäŋapik man nadäŋ yämiŋpäŋ
komi nadäk täkaŋ u dätäreŋ yämik täyi.
Ude täŋiri komen ämata äneŋi nämo api umuntäneŋ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik täŋkuk

1-2 * * Umuri kubä ahäŋ naminŋirän Ekänitä watä it namän yäŋpäŋ uken kuk täyat.
Unita notnapak, imata guŋtä-yäŋ ŋode näwetan? Ai! Metäŋpeŋ ku! Äma waki
täŋpanitä äma siwoŋi däpmäkta bipmäŋ uraniken käbop itkaŋ kuwek gwäjikaŋ u
nämo yabätan? Gäk barak umuritä-yäŋ metäŋpeŋ pom udu ku! yäŋ man ude imata
näwetan?
3 * Yäke! Äma kuduptagäntä kädet siwoŋi mäde ut imäwä äma siwoŋi jide täneŋ? Käwep
api metäŋpeŋ kuneŋ.

4 * Upäŋkaŋ nähä nämo api metäŋpeŋ kwet! Nämo, Anutu ini kudupi tähaken itkaŋ dapun
täŋ itak.

---

* **10:6:** Ais 56:12; Rev 18:7 * **10:7:** Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14 * **10:8-9:** Sam 17:11 * **10:8-9:** Sam 17:12 * **10:11:** Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 * **10:14:** Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 * **10:16:** Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 * **10:17:** Kis 22:23; Sam 9:12 * **10:18:** Sam 82:3; Ais 11:4 * **11:1-2:** Sam 2:12, 121:1 * **11:1-2:** Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 * **11:3:** Sam 87:1, 119:152 * **11:4:** Mai 1:2; Mat 5:34

Kunum gänaŋ manjitkaŋ intäjukun-inik it nimiŋpäŋ äma täŋo täktäki u kuduptagän
yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
5 * Ekäni ini äma siwoŋi ba äma waki täŋpani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma baga mani nämo
buramik täkaŋ unita kokwawak pähap api pewän ahäŋ yämek.
6 * Ude täŋpäŋ kädäp mebet komigämän upäŋ piŋ yabat-pewän komi bumta api nadäneŋ.
U imata, kowata udewani yäpmäkta biŋam täkaŋ ubayäŋ.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni ini uwä siwoŋi unita äma siwoŋi kuŋaranita gäripi nadäk täyak.
Äma Ekäni täŋo meni jinom iwatpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Ekäni iŋami api käneŋ.

12

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

1 * Ekäni, äma siwoŋi kubä nämoinik itak. Ba äma man bureni yäwani kudup paotkaŋ unita
äbä täŋkentäŋ nimisi!
2 * Ämawebe kuduptagäntä noriye bänepi ärikta jop täŋyäkŋarani täk täkaŋ.
3 Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ waki kädet terak yämagut täkaŋ ba ärowani
täk täkaŋ uwä meni teŋpipiŋ yämi!
4 Äma udewanitä ŋode yäk täkaŋ; Nin äma ätu jop yäŋ-yäkŋatpäŋ imaka yäpmäkta gäripi
nadäk täkamäŋ u täga api yäpne.
Ba man yänayäŋ nadäŋpäŋä udegän täga api yäk täne yäk. Ude täŋitna äma kubätä
täga nämo niniŋ bitnäwek yäŋ yäk täkaŋ.
5 * Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä ini ŋode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäŋ! Ämatä äma
jäwäri yäpmäŋ äpäŋpäŋ komi piä yämiŋirä yäŋkähän-kähän yäŋ itkaŋ u nadätat.
Äreŋpäŋ säkgämän itta gäripi nadäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋira udegän api itneŋ yäk.

6 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekänitä täŋkentäŋ nimikta man kehäromi yäŋkuko uwä man
bureni-inik yäŋkuk. Man yäk täyak u siliwa mobä kädäpken ijiŋpewä kodaki paki-
inik äworek täkaŋ udewani.
7 * Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it nimiŋiri iwantä nidäpneŋtawä.
8 * U imata, äma waki bämopiken itkamäŋ. U kudup kädet wakita tägagämän yäŋ nadäk
täkaŋ.

13

Äma kubä Anututä äneŋi nadäŋ imikta yäŋapik man yäŋkuk

1 * Ekäni, kadäni jidegän äneŋi api nadäŋ namen? Gäk näka mäde kadäni käroŋi api ut
namen ba? Kadäni jidegän nadäŋ naminjiri iŋamka äneŋi api gabäwet?
2 Kadäni jidegän bäräpina ŋo api ketäreŋ namen? Butewaki pähap nadäŋ itat ŋo kepma
bipani jide nadäŋ yäpmäŋ kuŋira api paot namek? Kadäni jidegän täŋkentäŋ
naminjiri iwanaye gämoriken nämo api iret?

3 * Ekäni, gäk näkŋo Anutuna unita yäŋapik manna ŋo nadäŋ naminjpäŋ butewaki nadäŋ
nami. Täŋpäŋ kehäromi naminjiri nämo api paoret.
4 * Iwanaye yabä kätäŋiri nintä irepmitkamäŋ yäŋpäŋ nabäwä maŋ parira oretoret nämo
täneŋ.

---

* **11:5:** Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 * **11:6:** Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 * **11:7:** Sam 7:9-11, 16:11, 33:5 * **12:1:** Ais 57:1; Mai 7:2 * **12:2:** Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 * **12:5:** Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10 * **12:6:** Sam 119:140; Snd 30:5 * **12:7:** Sam 37:28, 97:10 * **12:8:** Sam 55:10-11 * **13:1:** Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 * **13:3:** Jem 4:15 * **13:4:** Sam 25:2, 35:19, 38:16

5 Upäŋkaŋ ude nämo! Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki
nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namayäŋ täyan unita oretoret täŋ gamitat.

6 * Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täŋ naminŋ yäpmäŋ äbuno unita kap teŋpäŋ wäpka api
ganiŋ oreret.

14

Äma waki täŋo täktäk

1 * Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ
täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik
täk täyak.

2 * Nadäkaŋ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma
nadäwä tumbäpäŋ Anutu kaŋ-ahäkta piäni täŋpani udewani ätu itkaŋ ba nämo yäŋ
nadäŋpäŋ yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.

3 * Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken
nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.

4 * Unita Ekänitä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaŋ
näkŋo ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota täŋ yämik täkaŋ.
Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täŋpani unita
imaka umuri-inik kubä api ahäŋ yämek.

6 * Äma waki uwä äma äpani jopi täŋo piä tawaŋ kaŋkaŋ yäniŋ wärät täkaŋ. Upäŋkaŋ Ekäni
uwä äma äpanita watä it yämik täyak.

7 * Eruk, Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kaŋ pewän äbän
yäŋ nadätat. Ekänitä ude täŋirän äneŋi säkgämän itnayäŋ täkamäŋken uken oretoret
pähap api nadäne!

15

Kädet siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak

1 * Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma
jidewanitä kadäni käroŋi täga it yäpmäŋ ärowek?

2 * Eruk, nadätat, äma ŋodewanitä Anutu iŋamiken täga it yäpmäŋ ärowek;
Äma, Anutu täŋo manta gäripi nadäŋpäŋ kädet siwoŋigän iwarani u. Ba äma kadäni
kadäni man burenigän yäk täŋpani u.

3 * Äma udewanitä noriye täŋo wäpi jop man terak nämo yäpmäŋ äpek. Ba noriyeta imaka
wakiwaki nämo täŋ yämek. Ba äboriye bämopiken yäŋ-yäkŋarani man kubä nämoinik
yäwek.
Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.

4 * Äma udewanitä äma wakiwaki täŋpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämo! Ämawebe
Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ unitagän oraŋ yämik täyak.

---

* **13:6:** Sam 116:7, 119:17 * **14:1:** Sam 10:4, 53:1 * **14:2:** Sam 33:13, 102:19 * **14:3:** Rom 3:10-12 * **14:4:** Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 * **14:6:** Sam 9:9, 142:5 * **14:7:** Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1 * **15:1:** Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 * **15:2:** Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 * **15:3:** Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 * **15:4:** Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10

Äma udewanitä imaka api täŋpet yäŋ yäwani ugän iwatpäŋ täk täyak. Iniken mani u iwatpäŋ täŋirän bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imäpäŋ waweko upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ mani ugän iwatpäŋ täŋpek.

5 * Äma udewanitä kädet siwoŋi ŋode täk täyak; Äma ätuta moneŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Kowata kämi kaŋ namut yäk. Eruk ude yäwerekopäŋ kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpäŋ nämo.
Täŋpäŋ äma udewanitä man käbeyäken man burenigän yäwek. Täŋpäkaŋ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma siwoŋitä kädet udewaniwä nämoinik täŋpek.

In nadäkaŋ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo täkaŋ.

16

Äma kubätä Anututa nadäŋ imikinik täk täyak

1 * Anutu, näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!

2 Näk Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, gäk näkŋo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaŋ u gäkŋo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaŋ yäŋ iwetkut.

3 * Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ udewanikät itta gäripi nadäk täyat.
4 * Upäŋkaŋ ämawebe mäjo wära nadäŋ yämik täkaŋ uwä komi api nadäneŋ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täŋ yämet. Ba wäpi menaken nämo api irek. Nämoinik!

5 * Imaka imaka päke itkaŋ ŋonitä näka watä nämo it namik täkaŋ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Täŋpäkaŋ imaka imakata wäyäkŋek täyat uwä gäkägän namik täyan.
6 * Gäk watä säkgämän it naminiri näk kome terak ŋo gäripi nikek it yäpmäŋ äbätat. Näk imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

7 * Unita Ekänina wäpi biŋam yäpmäŋ akutat. Imata, uwä kädet siwoŋi kuŋatta nepmäŋit näwat täyak. Täŋpäŋ bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täk täyak.
8 * Täŋpäkaŋ Ekänita guŋ taŋpäŋ nämo kuŋat täyat. Nämo, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubätä täŋyäkŋat-pewän umuntaŋpäŋ täga nämo kwaiwet.
9 * Unita bänepna pidäm taŋirän oretoret pähap nadäk täyat. Täŋkaŋ imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.

10 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk watä säkgämän it namik täyan. Ude täŋiri näk kumäŋ-kumäŋ komeken nämo api kwet. Gäkŋo piä ämaka täga näk, nabäŋ äwaräkuk täŋiri kumäŋpäŋ jop nämo api parawet.
11 * * Täŋkaŋ gäkŋa-tägän kädet gäripi nadäk täyan u näwoŋärek täyan.
Täŋiri gäk dubikaken itkaŋ bänep oretoret terak kuŋat täyat uwä tärek-täreki nämo!

---

* **15:5:** Lo 16:19; Ese 18:8 * **16:1:** Sam 7:1, 17:8 * **16:3:** Sam 101:6, 119:63 * **16:4:** Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38 * **16:5:** Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 * **16:6:** Jer 3:19 * **16:7:** Sam 73:24, 77:6 * **16:8:** Sam 27:8, 73:23 * **16:9:** Sam 13:5, 30:12, 108:1 * **16:10:** Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 * **16:11:** Sam 36:7-8, 43:4 * **16:11:** Apos 2:25-28

17

Äma kubä Anututä watä it namän yäŋpäŋ gera yäŋkuk

1 Ekäni, gäkken gera yäŋira nadäŋ namisi! Kädet siwoŋi iwat täyat unita nadäŋ bäräpna
gäkken yäpmäŋ äbäŋira täŋkentäŋ nami. Gäk yäŋgäkŋatta nämo yäyat unita yäŋapik
manna ŋo nadäŋ namisi.
2 Näk nadätat, dapunka päraŋi-inik unita kudän siwoŋi u kudup kaŋpäŋ nadäwi tärek
täkaŋ. Unita iwan iŋamiken äma siwoŋi yäŋ api yäŋtäreŋ namen.
3 * Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabäŋpäŋ-nadäk täyanken
nadäk waki kubä nämo kaŋ-ahäk täyan. Imata, näk man waki, äma ätutä yäk täkaŋ
ude nämo yäk täyat.
4 Gäkŋo man ugänpäŋ buraminŋpäŋ äma täŋpäwak kädet kudän unita mäde ut imik täyat.
5 * Gäkŋo kädet siwoŋi nämo irepmitpäŋ wari wari ugän iwat täyat.

6 O Anutu, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namik täyan. Unita apiŋo gäkken gera yäkgän täŋira
juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.
7 * Dubikaken irira iwanayeta yäŋpäŋ watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadäŋ
namikinik täk täyan u kwawak pewi ahäwäpäŋ iwan keriken nanik nämagut.
8-9 * Dapunka mujipta watäni it täyan udegän näka watä it namisi. Äma waki täŋpanitä
näk nutta itgwäjineŋo udeta nämagut päŋku jirokka gäriŋ käbop nepmaŋsi.
10 * Äma udewani äma ätuta butewaki nämo nadäŋ yämik täkaŋ. Meni jinomkenä gup
yäpmäŋ ärokärok man unitägän abäk täkaŋ.
11 U näwarän täŋkä nabäŋ ahäŋpäŋ nutta yewa täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk täŋpäwakta pidäm
taŋpäŋ itkaŋ.
12 Aŋ ägwäri tom yenayäŋ pidäm taŋpäŋ it täkaŋ ude näk neŋpäŋ kwinit äwatta nabäŋ
nawat itkaŋ.

13 Unita Ekäni, äbi! Äbä täŋkentäŋ naminŋpäŋ iwanaye däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ unitäŋo
kehäromini yäpmäŋ äpäsi. Päip bohamka u yäpmäŋ päbä ämik täŋpäŋ äma waki
keriken nanik nämagut.
14 Bureni Ekäni, äma kome terak ŋo imaka täpuri kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ u keriken
nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäŋ yäminŋkuno u yäniŋ kiresi. Komi piä
uwä yeritä yerita pen kaŋ yäniŋ kire!
15 * Täŋpäkaŋ nähä waki nämo täŋpani unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api
täde. Täŋkaŋ däpmon terak naniktä akuŋpäŋ dubinaken itan yäŋ nadäŋpäŋ bänep
oretoret pähap tokŋek api nadäk täŋpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäŋ oretoret täŋkuk

Ekänitä Devit, Sol ba iwaniye ätu keri terak nanik imaguränpäŋ kap ŋo teŋkuk.
1 O Ekäni, gäk näkŋo kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
2 * Gäk näkŋo watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täŋkentäŋ
naminŋirän gupna koreŋpäŋ säkgämän it täyat.
U kurepä ude itpipiŋ namik täyak. Unitä itkentäŋ naminŋirän iwantä täga nämo
nutneŋ.
3 Näk Ekäniken gera yäŋira nadäŋ naminŋpäŋ iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita
Ekäni iniŋ orera!

---

* **17:3:** Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 * **17:5:** Sam 119:133 * **17:7:** Sam 31:21 * **17:8-9:** Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37 * **17:10:** 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7 * **17:15:** Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 * **18:2:** Hib 2:13

4 * Kumäŋ-kumäŋ täŋo yentä kwasikotpäŋ nepmaŋkuŋ. Täŋpäwak täŋo kehäromitä näk
uwäk taŋpäŋ nepmaŋkuk.
5 Bureni, kumbani kome täŋo yentä pädät täŋpäŋ nepmäŋ irirän awaŋtä näk nepmäŋitta
buŋeptä-yäŋ itsämbuk.
6 * Upäŋkaŋ bäräpina u gänaŋ Ekäni Anutuna uken täŋkentäkta gera yäŋkut. Täŋkentäkta
ude yäŋira ini kudupi yotken itkaŋ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäŋ
naminŋkuk.

7 Nadäŋ naminŋirän kome bärom täŋpäŋ kwainŋkuk. Jop puningän nämo, mebäriken umu
imaka, kwainŋkuk.
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäŋirän ude uwä ahäŋkuk.
8 Iŋami gäriŋ gänaŋ nanik gupe yäŋ täŋpän äpuŋ. Täŋpäŋ meni gänaŋ nanik täŋpäwak
kädäp mebet gäyek ikek aŋeŋ täŋpän abuŋ.
9 Ude täŋkaŋ kunum yäpmäŋ weŋpewän kukŋi kukŋi kuŋirän gubam kubiri pähap terak
yeŋtäŋ äpuk.
10 * U imaka kunum gänaŋ nanik piri nikek uterak maŋitkaŋ ukeŋode äpuk. U bäräŋek-inik
äpuk, mänit täŋo piri mämä terak yäŋ.
11 U bipmäŋ uranipäŋ tek ude uwäk täŋkuk. Gubam tobori tobori ume nikek it gwäjiŋ
iminŋkuŋ.
12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänaŋ madäŋ kireŋtäŋ äbäŋirän mim ba
kädäp mebet kome terak maŋkuŋ.
13 Täŋpäkaŋ Ekänitä iromaŋtä-yäŋ kunum gänaŋ kärakŋeŋirän Ekäni Ärowani-inik unitäŋo
man kotäk nadäŋkuŋ.
14 Täŋkaŋ äŋini yäpä ude, gwäjiŋ täŋpän äbäŋirä iwaniye ämet täŋpä kuŋkuŋ.

15 Ekäni kokwawak täŋpäŋ iwaniye yabäŋ yäŋpäŋ yabäŋ kärakŋeŋkuk-ken gwägu pähap
kawuk taŋirän kome mebäri kwawak patkuk.
16 Ude täŋpäŋ Ekänitä punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume gwägu käroŋiken
nanik wädäŋpäŋ nepmaŋkuk.
17 Bureni, äma näka kokwawak täŋpani, kehäromini näkä yärepmitnaŋi nämo u keriken
nanik nämagutkuk.
18 Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayäŋ täŋirä Ekänitä itpipiŋ naminŋkuk.
19 * Wakiken-inik itkuro upäŋkaŋ bänepna gämäni-inik yäŋ nadäŋpäŋ unita wakiken
nanik nämagutkuk.

20 * Ekänitä näk kädet siwoŋi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak. Näk momina
nämo unita iron täŋ namik täyak.
21 Näk Ekäni Anutuna unita mäde nämo ut iminŋpäŋ unitäŋo baga mani buraminŋpäŋ iwat
täyat.
22 Baga mani kudup iwatpäŋ unitäŋo man käderi kubäta peŋawäk nämo täk täyat.
23 U iŋamiken momina nikek nämo it täyat. Waki kubä täŋpet yäŋpäŋ nadäŋit nadäŋit kuŋat
täyat.
24 * Iŋamiken näk momina nämo, siwoŋi kuräki-inik kuŋat täyat unita gwäki säkgämän
udegän namik täyak.

25 * Unita Ekäni, ŋode nadätat; Äma nadäŋ gamikinik täŋpäŋ nämo gepmak täkaŋ unita
kowata udegän nadäŋ yäminŋpäŋ oraŋ yämik täyan.

---

* **18:4:** Sam 116:3 * **18:6:** Jna 2:5-7 * **18:10:** Sam 104:3 * **18:19:** Sam 31:8, 118:5 * **18:20:** 1Sml 24:19
* **18:24:** 1Sml 26:23 * **18:25:** Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24

Täŋpäŋ äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unita kudän siwoŋigän täŋ yämik täyan.
26 Täŋpäŋ äma bänep paki kuräki-inik kuŋat täkaŋ unita kudän tägagän täŋ yämik täyan.
Täŋkaŋ äma waki täk täkaŋ unita iwan täŋ yämik täyan.
27 * Täŋpäkaŋ ämawebe äpani kuŋat täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyan. Täŋkaŋ äma inita
nadäwä ärowani täŋpäpäŋ kuŋat täkaŋ u mäyäk yämik täyan.

28 * O Ekäni, bipmäŋ urani näk uwäktäŋ äyäŋutak u iwat kirekta topän ijiŋ-yäŋeŋ namik
täyan.
29 Bureni, kehäromi naminŋiri iwanaye täga däpmäŋpäŋ yäwat kirewet. Ba unitäŋo
kehäromi täga yäpmäŋ äpet.

30 * Unita ämawebe, ŋode yäŋira nadäwut; Yawe Anutu ŋowä täktäki säkgämän, man yäk
täyak u burenigän ahäk täkaŋ.
Uwä äma watä it nimän yäŋ nadäŋpäŋ uken kuk täkaŋ unita kurepä ude it yämik
täyak.
31 * Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gärak itpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak.
32 * Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuŋat-kuŋatnaken watä säkgämän it
namik täyak.
33 * U tägaken ba geŋiken kuŋatta kuroŋna täŋpidäm taŋ naminŋirän kwamäktä-yäŋ
pidämigän kuŋat täyat.
34 Täŋkaŋ ämik täkta täŋpäŋ-näwoŋärek täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga
gwäjiwet.

35 Ekäni, watä it naminŋpäŋ wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtäŋ
naminŋpäŋ watä it naminŋiri säkgämän, wäpna biŋam nikek it täyat.
36 * Gäk kädet säkgämän täwit naminŋiri kuŋat täyatken yewa kwäpäŋ nämo maŋnut täkaŋ.
37 Nämo, iwanaye gwäk pimiŋpäŋ yäwat kireŋkä yepmäŋitpäŋ däpmäŋ-äŋan täŋkaŋ it
täyat.
38 Täŋkaŋ akukta nämo, bumta däpmäŋpäŋ yepmaŋpa gämotnaken it täkaŋ.
39 Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi naminŋiri iwanaye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋ
morek täyat.
40 Ba gäkä täŋpewi iwanaye näka umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ kuŋtäŋpä kuk täkaŋ. Bureni,
äma kokwawak täŋ namik täkaŋ u täŋpawak täkaŋ.
41 Ude täŋira täŋkentäkta konäm gera täk täkaŋ upäŋkaŋ kubätä nämo täŋkentäŋ yämik
täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkaŋ upäŋkaŋ kowata nämo yäniŋ-yäk täyak.
42 Nämo, näk yeŋ kokoyäŋ-pewa keŋkeŋ äworeŋirä mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ.
Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeŋtäŋ kuk täyat.

43 Bureni Ekäni, äma äbot peŋawäk täŋpani u keriken nanik nämagutpäŋ guŋ äbot yabäŋ
yäwatta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkun.
Ude täŋiri äma bian nämo nadäŋkuro u apiŋo näkŋo watä piä ämanaye ude itkaŋ.
44-45 Täŋpäŋ man yäŋira äma kubäken naniktä umuntaŋpäŋ kwaiŋkaŋ käbop irani uken
nanik kwawakgän ahäŋkaŋ gwäjiŋ äpmoŋ namik täkaŋ. Ude täŋkaŋ manna
buramik täkaŋ.

46 Unita ŋode yäwa; Ekäni itak! Täŋkentäkna iniŋ orerut! Anutu waki keriken nanik
nämagurani unitäŋo biŋam yäŋahäwut!

---

* **18:27:** Sam 101:5; Snd 6:17 * **18:28:** Jop 29:3 * **18:30:** Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 * **18:31:** Lo 32:31, 32:39; 1Sml 2:2; Ais 45:5 * **18:32:** Sam 91:2 * **18:33:** Lo 32:13; Hab 3:19 * **18:36:** Snd 4:12

47 * U imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Täŋpäŋ äma äbori äbori täŋo
kehäromi yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotna-kengän yepmak täyak.

48 Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täŋkaŋ watä it naminŋiri
täŋpäwak äma komi komitä nämo nut täkaŋ.
49 * Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yäŋ-teŋpäŋ api ganiŋoret täŋpet.
50 U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyäŋkuk. U kehäromi naminŋirän
iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadäŋ namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-
täreki nämo api nadäŋ yämik täŋpek.

19

Anutu täŋo ket kudän ba meni jinom täŋo biŋam man

1 * Kunumtä Anutu täŋo wäpi biŋam jidewani yäŋ u kwawak pewän ahäk täkaŋ!
Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keri kudän säkgämän-inik u kwawak
niwoŋärek täkaŋ!
2 * Kepma kubäkubätä yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ pen yäŋahäk täyak. Ba bipanitä udegän
täk täyak.
3 Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yäŋirän jukunintä
nämo nadäk täkamäŋ.
4 * Upäŋkaŋ biŋam man yäŋpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuŋ morek täyak.

Täŋpäkaŋ kunum terak Anututä enŋi kubä edap dapurita täŋ iminkuk.
5 Täŋkuko unita edap dapuritä ŋode täk täyak; Äma gubaŋi kubätä webeni käwayäŋ
oretoret terak enŋi gänaŋ naniktä äpämaŋ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä
närepmirek gärepmirek-ken bäräŋekta pidämtak täyak ude täk täyak.
6 * Edap dapuri u pom kukŋi käda naniktä abämaŋ kumaŋ kukŋi udude äpmok täyak.
Imaka kubätä unitäŋo ägonita käbop täga nämo irek.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo baga man uwä siwoŋi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täŋ-
kodaktak täyak. Täŋkaŋ Ekäni täŋo man unita nadäŋitna bureni-inik täk täyak.
Unitäŋo man kubä pära nämo täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-
nadäk taŋi Anutuken nanikpäŋ yämik täyak.
8 * Täŋirän Ekänitä man tägagämän u yäŋpäŋ niwoŋärek täŋirän oretoret täk täkamäŋ.
Täŋkaŋ Ekäni täŋo man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki
täŋpirärek tak täyak.
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni oraŋ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämo it täyak.
Täŋpäŋ Ekänitä ini kädet nintä iwatpäŋ täkta yäŋpäŋ niwet täyak u siwoŋi bureni-
inik.
10 * Ekäni täŋo man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk
täkäna! Uwä gäripi-inik, tom gakŋi täŋo gäripini irepmit moretak.
11 * Bureni Ekäni, gäkŋo man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buraminŋäŋ iwat
täkaŋ uwä kowata täga ahäŋ yämik täkaŋ.

12 * Upäŋkaŋ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduptagän täga nämo kaŋpäŋ nadäwän
täreneŋ. Unita momi ätu käbop itkaŋ unita nämo nadätat u ärut nami!

---

* **18:47:** Sam 94:1 * **18:49:** Rom 15:9 * **19:1:** Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20 * **19:2:** Sam 74:16, 139:12
* **19:4:** Rom 10:18 * **19:6:** Sam 113:3 * **19:7:** Sam 119:130 * **19:8:** Sam 12:6, 36:9, 119:128 * **19:9:** Sam
119:138, 119:142 * **19:10:** Sam 119:72, 119:103, 119:127 * **19:11:** Sam 17:4 * **19:12:** Sam 40:12, 51:1-2, 90:8

13 * Ärut naminŋpäŋ watä it naminŋiri momi nadäŋ parit wari täŋpetawä! Ude nämo täŋ
namiwä momi unitä intäjukun täŋ naminŋirän unita watä piä täŋ imetta! Unita
watä ude it naminŋiri siwoŋi-inik itkaŋ gäk mäde ut gamettawä.
14 * Täŋpäkaŋ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täŋkentäk ämana bureni! Unita näkŋo
gäripna taŋi uwä ŋode yäŋahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kaŋ kawi tägawut yäŋ
nadäk täyat.

20

Äma kubätä intäjukun ämata yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayäŋ täno uwä, Ekäni, Jekop täŋo Anututä täŋkentäŋ
gaminŋpäŋ watä it gamik täyon!
2 Anutu u Saion komeken itak. Itkaŋ ini täha gänaŋ nanik täŋkentäk täga ganiŋ kirek
täyon.
3 Iniŋ oretta gupe käbäŋi nikek ijiŋ imayäŋ täno ba bänep tägata bänep iron peŋ imayäŋ
täno unita gäripi nadäŋ gamik täyon.
4 * Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiŋ kirek täyon. Ba täŋkentäŋ
gaminŋirän nadäk-tawaŋ pewayäŋ täno u bureni säkgämän kaŋ ahäwän!
5 * Ude täŋkentäŋ gaminŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täno uken nin oretoret
pähap täŋpäŋ Anutunin api iniŋ oretne! Täŋpäkaŋ Ekänitä yäŋapik manka kudup
nadäŋ gamik täyon.

6 Eruk, näk nadätat! Ekänitä intäjukun äma ini iwoyäŋpäŋ tewani u täŋkentäŋ imik täyak.
U kunum gänaŋ itkaŋ yäŋapik mani nadäŋ imik täyak. Täŋkaŋ keri kehäromitä
täŋkentäŋ iminŋirän iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyak.
7 * Täŋpäkaŋ äma ätu ämik täŋo tuŋum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi täk
täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä Ekäni Anutunin unitäŋo kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ.
8 Äma udewani täŋo kehäromi kudup paoräkaŋ api maŋ-patäbotneŋ. Upäŋkaŋ ninä
akuŋpäŋ kehärom taŋpäŋ api it yäpmäŋ kune.

9 Ekäni, gäkken gera yänayäŋ täkamäŋken uken nadäŋ nimiŋpäŋ intäjukun ämanin
täŋkentäŋ iminŋiri iwaniye täŋo kehäromi kudup kaŋ yäpmäŋ äpäŋ morewän!

21

Isrel täŋo intäjukun ämatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

1 Ekäni, intäjukun ämata kehäromi iminŋiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋ morenŋkuko
unita oretoret täk täyak.
2 Imaka bänepitä gäripi pähap nadäŋpäŋ unita gäkken yäŋapiŋkuko u iminŋkun.
3 Gäk not täŋ iminŋpäŋ iron taŋi täŋ iminŋkun. Täŋkaŋ wäpi biŋam kwawak niwoŋärekta
gwäpä golpäŋ täŋpanipäŋ ähät iminŋkun.
4 * U irit käroŋi itta gäkken yäŋapiŋkuko u nadäŋ iminŋiri udegän kadäni käroŋi it yäpmäŋ
abukotä pen api it yäpmäŋ ärowek.
5 Täŋkentäŋ iminŋiri iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita wäpi biŋam ikektä taŋi itak.
Wäpi biŋamkät kehäromi u gäkŋa iminŋkun.
6 * Gäk iron pähap täŋ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmäŋ ärowek. Ba
dubiniken iriri unita oretoret pähap täk täyak.

---

* **19:13:** Sam 18:32, 25:11, 119:133 * **19:14:** Sam 18:2, 31:5, 104:34 * **20:4:** Sam 21:2 * **20:5:** Sam 9:14, 60:4 * **20:7:** Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1 * **21:4:** Sam 61:5-6, 91:16 * **21:6:** Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28

7 * O Ekäni täŋpämorek mähemi, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak. Gäk nadäŋ
imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.
8 Ude täŋkaŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamani u kuduptagän yäpmäŋ äpäŋpäŋ gäkŋa
gämotka-kengän api yepmaŋpen.
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkä kwawak ahäwayäŋ täyanken uken kädäp mebet taŋitä imaka
imaka ijiŋpewä paot täkaŋ ude iwan u kudup api däpmäŋ paoren. Bureni,
kokwawak taŋi nadäŋ yämiŋpäŋ däpmäŋpäŋ kädäptä kudup ijiŋpewi api paotneŋ.
10 Täŋiri unitäŋo yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduptagän api däpmäŋ morewen.

11 * Äma udewanitä waki täŋ gamikta yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ täga nämo täneŋ.
12 Nämo, kuwek gwäjiŋpewi yäwarirän api metäŋpeŋ kuneŋ.

13 O Ekäni, gäk kehäromika nikek unita wäpka biŋam kap terak ganiŋoret yäpmäŋ api kune!

22

Äma kubä komi nadäŋpäŋ Anutuken konäm gera täŋkuk

1 * Anutuna, Anutuna, imata nepmaŋtan? Imata ban itkaŋ konäm kähänna nämo nadäŋ
namitan?
2 * Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yäŋira kowata nämo naniŋ yäk täyan. Ba
bipani udegän ehutpäŋ gäkken gera yäŋira nämo nadäŋ namik täyan.

3 Upäŋkaŋ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk wäpka yäpmäŋ
akuk täkaŋ.
4 * Täŋpäŋ bian äbekniye oraniyetä irit kuŋat-kuŋari gäk ketka terak peŋpeŋ kuŋarirä
täŋkentäŋ yämik täŋkunonik.
5 Uwä gäkken yäŋapiŋirä iwan keriken nanik yämagut täŋkunonik. Täŋiri gäka nadäkinik
täŋ gamiŋirä nadäkiniki jopi nämo täŋkuk.

6 * Upäŋkaŋ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäŋirä äpani täŋpäkaŋ
yäŋärok näwerit iŋam täŋ naminŋit täk täkaŋ.
7 * Täŋpäŋ nabäŋ mägayäŋit mebet ogät närenŋit täk täkaŋ.
8 * Täŋpäŋ särа ŋode näwet täkaŋ; Ekäniken gera yäŋiri käwep täŋkentäŋ gamayäŋ yäk. Gäka
gäripi nadäŋpäŋä imata nämo gämagut täyak? Man ude näwet täkaŋ.

9 * Anutu, gäkä bian meŋ koki gänaŋ nanik täŋpewi ahäŋkut. Näk nonoŋ naŋ parira gäkä
täŋkentäŋ naminŋkun.
10 * Gäk näkŋo Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meŋtä bäyaŋpäŋ nepmaŋkukken unitä
pen it yäpmäŋ äbätat ŋo.
11 * Unita apiŋo nepmaŋpentawä! Bäräpi ahäŋ namitak ŋonita näk täŋkentäkta kubä nämo!
Unita gäk ban nepmaŋpeŋ kweno.
12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkaŋ ude näwat-kirek täkaŋ. Burimäkau
kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yäŋ näk yewa täk täkaŋ.
13 Aŋ komitä tom yenayäŋ yabäŋ käraknenpäŋ meni aŋek täkaŋ ude iwantä näk ude
nenayäŋ täk täkaŋ.

---

* **21:7:** Sam 16:8 * **21:9:** Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1 * **21:11:** Sam 2:1 * **22:1:** Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 * **22:2:** Sam 42:3, 88:1 * **22:4:** Sam 78:53, 107:6 * **22:6:** Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 * **22:7:** Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35 * **22:8:** Mat 27:43 * **22:9:** Sam 71:5-6 * **22:10:** Ais 46:3, 49:1 * **22:11:** 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5

14 * Täŋpäkaŋ kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkaŋ kome terak päŋku paot täkaŋ
ude. Täŋpäŋ kujatna kudup gapun täkaŋ. Ba nadäk-nadäkna tom gakŋi kädäpken
pewäkaŋ mutpäŋ paot täkaŋ ude täyak.
15 * Täŋpäŋ kotäkna kawuk tawäkaŋ mebetna därawän täkaŋ. Gäk nabäŋ näwaräkuk täŋiri
kumbayäŋ täyat.
16 Täŋpäŋ waki täŋpani äbot pähaptä bipmäŋ gwäjiŋpäŋ aŋtä tom yek täkaŋ ude gupna
neŋpäŋ yäpmäŋ däkŋek täkaŋ.
17 Täŋpäkaŋ kujatna kwawak parirä nabäŋkaŋ oretoret täk täkaŋ.
18 * Ba näkŋo tek inita yäpmäkta närepmirek-gärepmirek ude täk täkaŋ.

19 * Unita Ekäni, nepmaŋpeŋ ban kweno. Täŋkentäŋ namik täyan udegän apiŋo bäräŋeŋ
abäŋkaŋ täŋkentäŋ nam!
20 Gäk äneŋi nämaguriri nutna yäkŋat täŋpä wawut! Gäk täŋkentäŋ naminŋiri äma aŋ bumik
ŋowä kumäŋ-kumäŋ nutneŋo.
21 * Näk aŋ ägwäri keriken nanik yäyomägariri tom ägwäri yek täkaŋ ude näk nekta
täŋpä wawut! Täŋpäkaŋ bulimakau ägwäri itkaŋ ŋo joŋanitä näputneŋo, Ekäni näk
nämagut.

22 * Ude täŋpikaŋ manbiŋam gäkä täŋ namik täyan u notnaye api yäweret. Täŋpäŋ gäk
ganiŋ oretta äbot kubägän itkaŋ näkä gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
23 Eruk näk ŋode yäyat; Anutu täŋo äbot täŋpani in Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut! Jekop täŋo
äboriye in Ekäni oraŋ imikot! Bureni, Isrel äbot in, gwäjiŋ äpmoŋ imut!
24 * U imata, Anutu uwä äma jäwärita mäde nämo ut yämik täyak. Unitäŋo komi
nadäwätäkita nadäŋirän jopi nämo täk täyak. Nämoinik! U yäŋapiŋirä nadäŋ
yämiŋpäŋ dubiniken äbäk täyak.

25 * Unita Ekäni, ämawebekayetä ganiŋ oretta käbeyä täŋirä gäkŋo täktäkkata yäŋpäŋ
käbeyä iŋamiken api ganiŋoret täŋpet. Bureni, oraŋ gamikta gupe käbäŋi nikek ijiŋ
gamikta yäŋkehärom taŋkuro u ämawebe gäka umuntak täkaŋ u iŋamiken api täŋpa-
tärewek.
26 * Kadäni uken äma jäwäri imaka, naŋ tokŋek api täneŋ. Ba ämawebe Ekäni dubiniken
kuk täkaŋ uwä wäpi api iniŋ oretneŋ. Eruk, ude täŋkaŋ tärek-täreki nämo säkgämän
it yäpmäŋ ärok täkot!

27 * Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komeni Ekänita nadäŋpäŋ äyäŋutpeŋ gämoriken api kuŋ
moreneŋ. Kuŋ moreŋpäŋ api iniŋoret täneŋ.
28 * U imata, Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuduptagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ
yäwat täyak.
29 * Äma inita nadäŋirä ärowani täŋpanitä gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu api iniŋ oretneŋ.
Bureni, komen ämawebe kumäŋpäŋ parakta yäwani u kuduptagäntä Ekäni api oraŋ
imineŋ.

30 * Täŋkaŋ ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ uwä Ekänita watä piä api täŋ imineŋ. Ude
täŋkaŋ yeriniye ahänayäŋ täkaŋ unita Ekäni täŋo täktäkita yäŋahäŋpäŋ api yäwet
täneŋ.

---

* **22:14:** Sam 73:26; Dan 5:6 * **22:15:** Sam 38:10 * **22:18:** Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 * **22:19:** Sam 22:11, 70:5 * **22:21:** Sam 34:4, 118:5 * **22:22:** Sam 40:10; Hib 2:12 * **22:24:** Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 * **22:25:** Sam 35:18, 40:9-10, 61:8 * **22:26:** Sam 40:16, 69:32 * **22:27:** Sam 2:8, 82:8, 86:9 * **22:28:** Sam 47:7-8; Sek 14:9 * **22:29:** Sam 89:48; Ais 10:16 * **22:30:** Sam 102:18, 102:28

31 * Bureni, ämawebe nämo ahäwani uwä kämi ahäŋirä Ekänitä ämawebeniye waki keriken
nanik yämagurani unita yäŋpäŋ-yäwoŋärek api tänеŋ.

23

Ekäni täŋo iron säkgämän

1 * Ämatä sipsip watä it yämik täkaŋ udegän, Uraktä näka watä säkgämän it namik täyak.
Unita näk imaka kubäta wäyäkŋek piä nämo täk täyat.

2 * Täŋpäkaŋ näk yäŋnäkŋat päŋku nepmaŋpän ume dapuriken näŋpakaŋ eruk äneŋi
nämagut päŋku äyuŋken nepmaŋpän kwinigän itpäŋ-nadäk täk täyat.

3 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatna täŋ-kehäromtak täyak. Täŋpäŋ iniken wäpi täga terak kädet
siwoŋi-kengän nämagut yäpmäŋ kuk täyak.

4 * Ekäni, kumäŋ-kumäŋ täŋo bipmäŋ uranitä uwäk täŋpäŋ nepmäŋirayäŋ täko upäŋkaŋ
umuri udewanita nämo umuntäwet. Imata, gäk näkkät bok itkaŋ kadä ba käyäp
iŋiriri gabäŋpäŋ nämo umuntak täyat.

5 * Ude täŋkaŋ näk nepmäŋ towikta ketem tuŋum täŋpäŋ nämaguriri iwanaye jop nabäk
täkaŋ. Ude täŋkaŋ nämagut päŋku dubikaken nepmaŋpäŋ täŋ-bumbum pewi ahäŋ
namik täkaŋ.

6 * Ekäni, gäk irit kuŋat-kuŋatnaken watä säkgämän it naminŋpäŋ bänep iron täŋ namik
täyan.
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpmäŋ
ärode.

24

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

1 * Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkaŋ u kuduptagän Anututä mähemi-
inik täyak.

2 * Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak peŋpäŋ täŋ-kehärom taŋkuk.

3 * Unita äma jidewanitä Anutu unitäŋo kudupi pom terak täga äroneŋ? Ba äma jidewanitä
kudupi yoriken täga äroŋpäŋ iniŋ oretneŋ?

4 * Ämawebe ŋodewani; Äma keritä kudän waki nämo täk täkaŋ u, ba äma bänepi kuräki-inik
u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak nämo pek täkaŋ u, ba äma imaka
udewani täŋo wäpi yäŋpäŋ jop manman nämo yäk täkaŋ u.

5 Ekänitä ämawebe udewanita nadäŋ yämiŋpäŋ iron säkgämän api täŋ yämek. Bureni-inik,
yämagurani Anutu unitä Siwoŋi ämawebenaye yäŋ api yäwerek.

6 * Täŋpäkaŋ ämawebe udewaniwä gwäk pimiŋpäŋ Jekop täŋo Anutu iwarän täŋpäŋ
täŋkentäkta Anutu ukengän kaŋ-tarek täkaŋ.

7 * Unita Jerusalem täŋo yämabam biani biani, in kewеŋ imiŋirä peŋyäŋek pähap täŋo
intäjukun äma ärowani-inik u kaŋ ärowän!

---

* **22:31:** Sam 71:18, 78:6 * **23:1:** Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi 2:25 * **23:2:** Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev 7:17 * **23:3:** Sam 5:8, 19:7, 85:13 * **23:4:** Sam 16:8, 27:1; Ais 43:2; Mai 7:14 * **23:5:** Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46 * **23:6:** Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1 * **24:1:** Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 * **24:2:** Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 * **24:3:** Sam 15:1 * **24:4:** Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 * **24:6:** Sam 27:8, 105:4 * **24:7:** Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8

8 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek täŋo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi, iwan
täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ubayäŋ! Äma unitägän peŋyäŋek pähap täŋo intäjukun
äma itak.

9 Unita äneŋi täwera! Jerusalem täŋo yäma biani biani, in kewen iminirä peŋyäŋek pähap
täŋo intäjukun äma ärowani-inik u kaŋ ärowän!
10 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek täŋo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemi ubayäŋ!
Äma unitägän peŋyäŋek pähap täŋo intäjukun äma itak. Bureni-inik!

25

Devit täŋo yäŋapik man kubä

1 * Ekäni, yäŋapik man gäwerayäŋ äbätat!
2 * Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täŋkentäŋ nam! Nabäŋ
äwaräkuk täŋiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋpäŋ yäŋärok näwerirä mäyäk
nadäwetawä.
3 * Täŋpäkaŋ näk ŋode nadätat; Äma gäkä terak yeŋgämä pek täkaŋ u yabäŋ äwaräkuk
täŋiri nadäkiniki jopi nämo täŋpek. Nämoinik, äma gäka bitnäk täkaŋ unitägän komi
nadäŋpäŋ mäyäk api nadäneŋ.

4 * Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoŋika näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri gäkŋo kädet täga u
nadäwa tärewut.
5 * Täŋpäŋ nämagurani Anutu, gäkŋo man bureni pätak u näwetpäŋ näwoŋäreŋiri kädet
siwoŋi u kaŋ iwara. O Ekäni, näk gäka nämo guŋ taŋpäŋ gepmäŋit-inik täŋpäŋ kuŋat
täyat.

6-7 * * Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täŋkunoniktä täŋ yäpmäŋ äbätan unita
nadäŋpäŋ näk gubaŋiken kädet wakiwaki täŋkuro u peŋ namisi. Gäk kudän täga
ba iron mähemi unita nadäŋ namisi!

8 * Ämawebe, in nadäkaŋ? Ekäni uwä tägagämän, siwoŋi-inik itak. Unitä äma momi täŋpani
kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyak.
9 * Ba äma gämori-kengän kuŋat täkaŋ u kädet ini gäripi nadäk täyak ude yäwoŋärek täyak.
10 * Bureni, ämawebe topmäk-topmäk kubägän Anututä pewän ahäŋkuko u ba mani biŋam
buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita nadäŋ yämik-inik täk täyak.
Anutu uwä nadäk-nadäk yarä nikek nämo täk täyak, nadäŋkuko udegän pen api nadäŋ
yäpmäŋ ärowek.

11 * Ekäni, momina mäyap upäŋkaŋ wäpka biŋamta yäŋpäŋ peŋ namisi.
12 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ, ämawebe u Ekänitä kädet siwoŋi
iwatta u yäwoŋärek täyak. Yäwoŋäreŋirän ugän iwat täkaŋ.
13 * Äma udewani säkgämän it täkaŋ. Ba unitäŋo nanakiye imaka, kome terak täga api
itneŋ.
14 * Bureni-inik! Ekänitä ämawebe mani buramik täkaŋ u not säkgämän täŋ yämik täyak.
Täŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäŋkuko unitäŋo mebäri kudup
yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyak.

---

* **25:1:** Sam 86:4, 143:8 * **25:2:** Sam 31:1, 41:11 * **25:3:** Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 * **25:4:** Sam 27:11, 86:11
* **25:5:** Sam 40:1, 43:3, 79:9 * **25:6-7:** Sam 98:3, 103:17 * **25:6-7:** Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 * **25:8:** Sam
32:8, 86:5, 92:15 * **25:9:** Sam 23:3, 27:11 * **25:10:** Sam 40:11, 103:18 * **25:11:** Kis 34:9; Sam 79:9 * **25:13:**
Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 * **25:14:** Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32

15 * Täŋkentäŋ namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täŋira umuri u ba u keri terak nanik
yäyomägat täyak.
16 * Unita Anutu, gäk näkken äbäŋpäŋ täŋkentäŋ namisi. Gäk ban iriri näkŋagän itpäŋ
kehäromi nikek nämo nadätat.
17 * Unita gäk nadäŋ bäräpna yäpmäŋ kewen naminiri bänepnatä kwikinik kaŋ irän.
Täŋkentäŋ naminiri bäräpitä kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik nämo täŋpek.
18 * Bureni Anutu, komi nadäwätäkna yäpmäŋ kewen naminpäŋ momina kudup pen
namisi.

19 * Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäŋ-nadäŋ namik
täkaŋ.
20 Täŋpäkaŋ gäk näkŋo watä ämana unita näk nämagutpäŋ watä säkgämän it naminiri
iwantä nurirä mäyäk yäpettawä.
21 * Näk nadäŋ gamikinik täk täyat unita gäkä nadäŋ naminpäŋ kädet ba nadäk-nadäkna
siwoŋi unita yäŋpäŋ kadäni kadäni watä säkgämän it naminiri wawetawä.

22 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänaŋ nanikpäŋ wädäŋ
tädotpäŋ yepmaŋpi säkgämän kaŋ irut.

26

Äma siwoŋi kubä täŋo yäŋapik man

1 * Näk kudän täga täk täyat upäŋkaŋ iwanayetä yäŋärok näwet täkaŋ. Unita Ekäni,
iwanaye iŋamiken gäkäwä äma siwoŋi yäŋ kaŋ näwet! Näk gäkagän nadäŋ
gamikinik täk täyat.
2 * Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduptagän siwoŋi itak yäŋ nadäkta nabäŋpäŋ-nadäk
täyi. Täŋpäŋ bänep nadäk-nadäkna jide itak yäŋ nadäkta yäpmäŋ danisi.
3 * Ekäni, gäk näka iron pähap täŋ naminpäŋ kadäni kadäni kädet siwoŋi näwoŋärek täyan.
Gäk intäjukun it naminpäŋ nämo nepmak täyan.

4 * Täŋpäkaŋ Anutu, gäk näkŋo mebärina nadätan. Näk äma waki täŋpanikät nämo kuŋat
täkamäŋ. Ba äma jop manman yäwanikät nämo it täkamäŋ.
5 * Bureni, näk äma goret täŋpanikät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma
udewani mäde ut yämik täyat.
6 * Ekäni, bänepna, täktäkna siwoŋi yäŋ gäwoŋärekta ketna ärutpäŋ gäkŋo eŋi gänaŋ alta
dubiniken ganiŋ oretkaŋ teŋ gwäjik täyat.
7 Näk ude täŋ gaminpäŋ kap kubä bänep täga man gäwetta teŋpäŋ täktäkka säkgämän u
ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat.

8 Ekäni, eŋi gäkä it täyanken wäpka biŋam kwawak itak. Eŋi unita gäripi taŋi nadäk täyat.
9 * Unita Anutu, näk äma waki täŋpani ba ämawebe kumäŋ-kumäŋ däpani ukät bok nämo
nidäpen!
10 * Äma udewanitä kädet wakiwaki pen täk täkaŋ. Moneŋ yäpmäkta kädet waki mebäri
mebäri täkta nämo umuntak täkaŋ.

---

* **25:15:** Sam 123:2, 124:7 * **25:16:** Sam 69:16, 143:4 * **25:17:** Sam 40:12, 107:6 * **25:18:** Sam 31:7, 103:3
* **25:19:** Sam 3:1-2, 9:13 * **25:21:** Sam 41:12 * **25:22:** Sam 130:8 * **26:1:** 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7
* **26:2:** Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 * **26:3:** 2Kin 20:3 * **26:4:** Sam 1:1; Jer 15:17 * **26:5:** Sam 1:1, 31:6,
139:21-22 * **26:6:** Sam 73:13; 1Ti 2:8 * **26:9:** 1Sml 25:29; Sam 28:3 * **26:10:** Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15

11 Upäŋkaŋ Ekäni, nähä kädet udewani täga nämo täŋpet. Näk gäkŋo kädet siwoŋi ugän
iwat täyat unita näk nadäŋ naminŋpäŋ gäkŋata biŋam nämagut.
12 * Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäŋ nadätat. Imaka kubätä näk täga nämo täŋpän
waneŋ.
Unita Anutu, ämawebe gäk ganiŋoret käbeyä täŋ irirä wäpka biŋam api yäŋahäk täŋpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yäŋahäŋkuk

1 * Ekäni uwä näkŋo peŋyäŋekna. Unitägän täŋkentäŋ naminŋpäŋ watä it namik täyak.
Unita netäta umuntäwet?
2 * Anututä täŋkentäŋ naminŋirän äma wakiwakitä gupna awähutta täŋpäwak täkaŋ. Ba
iwantä näka kokwawak nadäŋpäŋ nutna yäŋkaŋ äbä Anutu kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ
päŋku yewä kwäpäŋ maŋdäpmäk täkaŋ.
3 * Nadäkaŋ? Irit kuŋat-kuŋatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä
nutna yäŋkaŋ näk it gwäjineŋo upäŋkaŋ nämo umuntäwet. Nämoinik!

4 * Näk Anutuken imaka kubätagän yäŋapiŋkut. Ŋode täŋ namikta gäripi-inik nadäŋpäŋ
yäŋapiŋkut; Anutu, gäk nadäŋ naminŋiri gäkŋa eŋi-kengän ittäŋgän kaŋ paora.
Eŋikaken itkaŋ dapun täŋpäŋ gabäŋgärip täk täyiwa.
5 * Näk ŋode nadätat; Kadäni waki ahäŋ namayäŋ täyak upäŋkaŋ Anututä yäŋnäkŋat päŋku
tähani gänaŋ nepmaŋpäŋ yäma ukätpäŋ watä säkgämän api it namek. Ude täŋirän
näk tägagän api iret.
6 * Watä säkgämän it naminŋirän iwan näk it gwäjinayäŋ täkaŋ u yärepmitpäŋ kehäromini api
yäpmäŋ äpet. Täŋpäŋ bänep pidäm nadäŋpäŋ oraŋ iminŋpäŋ Anututä ini eŋi gänaŋ
kap terak wäpi biŋam api yäpmäŋ akwet.

7 * O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäŋ täyatken u butewaki nadäŋ naminŋkaŋ täŋkentäŋ
nam.
8 * Näkken äbi yäŋ näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiŋ oretta äretat.
9 * Äreŋira näka käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täŋkentäŋ nam! Näka
kokwawak nadäŋ naminŋpäŋ nämo näwat kirewen. Nämo nepmaŋpen ba mäde
nämo ut namen.
Kadäni kadäni täŋkentäŋ namik täŋkuno udegän täŋkentäŋ namik täyi.

10 * Meŋnaye nanayetä mäde ut naminеŋo upäŋkaŋ Ekäni gähä täga nabäŋ näwaren.
11 * Unita Ekäni, imaka kaŋ tä yäŋ nadätan udegän näwoŋäreŋiri kaŋ täŋpa. Iwanaye
mäyap itkaŋ unita kädet kukŋi kädagän kaŋ yäŋnäkŋat yäpmäŋ ku.

12 * Ekäni, iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo nepmäŋitneŋ. Iwan uwä näka jop
manman yäŋit umun man näwerit täk täkaŋ.

13 * Bureni-inik nadätat! Itkaŋ kämi Ekänitä ämawebeniye täŋkentäŋ yäminŋirän api
yabäwet.

14 * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täŋpäŋ Anututä

* **26:12:** Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32 * **27:1:** Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 * **27:2:** Sam 9:3, 14:4
* **27:3:** Jop 4:6; Sam 3:6 * **27:4:** Sam 18:6, 23:6, 90:17 * **27:5:** Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 * **27:6:** Sam
3:3, 107:22 * **27:7:** Sam 4:3, 13:3, 61:1 * **27:8:** Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 * **27:9:** Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14
* **27:10:** Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 * **27:11:** Sam 5:8, 25:4, 86:11 * **27:12:** Lo 19:18; Mat 26:60;
Apos 9:1 * **27:13:** Sam 31:19; Jer 11:19 * **27:14:** Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9

ini täŋkentäŋ tamekta kaŋ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämoinik! Kehärom taŋpäŋ kaŋ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänaŋ itkaŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Täŋkentäkna bureni Anutu, gäkä täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ yäŋapitat. Gera yäŋira nadäŋ namisi. Gäk gerana nämo nadäŋ namiwä näk äma kumäŋpeŋ kwani ude äworewayäŋ.

2 * Näk täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Täŋpäŋ yäŋapiŋira manna kotäk nadäŋ namisi!

3 * Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udewani uwä noriyeta menitä not täŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä nadäwäwak yäpmäŋ kuŋat täkaŋ.

4 * Unita Ekäni, kädet waki täŋkuŋo u kowata udegän kaŋ yämi.

5 * Gäk piä tägatäga täk täyan upäŋkaŋ äma udewanitä gäka mäde ut gamik täkaŋ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmäŋ morewen!

6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yäŋapik man yäŋira nadäŋ naminŋkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iniŋoret täkot!

7 * Ekäni uwä näkŋo kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peŋ moretat. U täŋkentäŋ namik täyak.
Unita bänep tägagämän nadäŋpäŋ kap terak wäpi yäpmäŋ akutat ŋo!

8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämiŋpäŋ inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreŋ yepmaŋ. Täŋkaŋ gäkŋata iwoyäwani ämawebekayeta nadäŋ yämiŋpäŋ watä säkgämän kadäni kadäni kaŋ it yämi.

29

Iwän mänittä Anutu täŋo kehäromini kwawak pewän ahäk täkaŋ

1 * Ei! Kunum gänaŋ it täkaŋ in Anutu gämoriken itkaŋ wäpi yäpmäŋ akuwut! Anutu-tägän kehäromi nikek unita wäpi biŋamta ba kehärominita yäŋpäŋ oretoret täŋput.

2 * Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!

3 Gwägu pähap u punin terak iromäŋ pähap yäŋirän äma komeni komenitä nadäk täkaŋ. U Anutu täŋo gera mämä.

4 Bureni! Anutu uwä kehäromini nikek. Gerani u yäŋirän komen ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkaŋ.

5 Täŋpäkaŋ mänit piäŋirän puamäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo mämä. Anutu täŋo mämä unitä Lebanon komeken päya taŋi taŋi tokät täŋpä kuk täkaŋ.

6 Unitä kärak yäŋirän Lebanon kome täŋo pomtä oretoret nadäŋpäŋ piäŋ äroŋkaŋ mak, bulimakau nanakitä täk täkaŋ ude täk täkaŋ.

---

* **28:1:** Sam 83:1, 88:4, 143:7 * **28:2:** Sam 5:7, 138:2 * **28:3:** Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 * **28:4:** 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 * **28:5:** Jop 34:27; Ais 5:12 * **28:7:** Sam 13:5, 18:2, 22:4 * **28:9:** 1Kin 8:51-53; Sam 78:1 * **29:1:** Sam 96:7-9 * **29:2:** 2Sto 20:21

7-8 Bureni, Ekänitä kärak yäŋirän yäpä kwinit täyak. U kärak yäŋirän kome kawuki wäpi
Kades unitä kwaik täyak.

9 Ekänitä gera yäŋirän tomtä nanaki bäyak täkaŋ. Ba gera yäŋpewän päya pähämi äreyäŋ
kuk täkaŋ.
Ude täŋirän Ekäni täŋo kudupi yot gänaŋ ämawebeniyetä ŋode yäk täkaŋ; Ekäni täŋo
wäpi biŋam taŋi kaŋ täŋpän! yäk.

10 * Ekäni u ume ba gwägu pähap yäŋpewän tokŋeŋkaŋ äneŋi wädäŋ äpmok täkaŋ. Täŋpäkaŋ
Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.
11 Täŋkaŋ ämawebeniyeta kehäromi yämiŋpäŋ nadäŋ yämiŋirän säkgämän it täkaŋ.

30

Kumäŋ-kumäŋken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋpani täŋo bänep täga kap

1 Ekäni, näk käyäm täŋpäŋ kumnaŋi upäŋkaŋ gäkä äneŋi nämagutkuno unita ganiŋ oretat!
Gäkä täŋkentäŋ naminŋiri iwanaye yäŋärok nämo näwetkuŋ.
2 * O Ekäni Urakna, näk gäkä täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ yäŋapiŋira bäräpi ahäŋ naminŋkuko u
ketäreŋ naminŋkun.
3 * Näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkuropäŋ äneŋi wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋkun. Näk
kumbani äworeŋpäŋ patkuropäŋ kumbaniken nanik äneŋi nämagutkun.

4 * Ai! Ekäni täŋo ämawebeniye, in oretoret täŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! Ekänitä
imaka imaka täk täŋkuko unita nadäkinik täŋpäŋ wäpi kudupi iniŋ orerut!
5 * Uraknin uwä kokwawak kadäni käroŋita nämo nadäk täyak. Täŋ, iron täŋ nimik täyak
uwä paot-paori nämo.
Täŋpäkaŋ konäm butewaki kadäni keräpitagän täŋkaŋ butewaki paoränkaŋ äneŋi
oretoret täk täkamäŋ.

6 * Täŋpäkaŋ näk säkgämän itkutken uken ŋode nadäŋkut; Imaka kubätä täga nämo
nepmäŋirek. Kehäromina nikek pen api iret yäŋ nadäŋkut.
7 Ekäni, kadäni uken näk pom ude, iŋamkaken kehäromi nikek itkut. Upäŋkaŋ gäk nabäŋ
umuntaŋ kuŋiri umuntä kehäromina yäpmäŋ äpuk.
8 Ekäni, näk umun ude nadäŋkaŋ, gäkä butewaki nadäŋ nam yäŋpäŋ, gäkken yäŋapiŋkut.
9 Näk ŋode gäwetkut; Näk kumäŋpäŋ äneŋi kome äworeŋira nämo tägawek. Nämoinik! Ba
äma kumbanitä wäpka biŋam täga nämo yäpmäŋ akwek. Ba äma kumbanitä gäkŋo
täktäkka täŋo biŋam täga nämo yäŋahäwek yäŋ gäwetkut.
10 Unita Ekäni, näk gäkken yäŋapiŋira butewaki äneŋi nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nam!

11 * Eruk, käyäm täŋkaŋ butewaki nadäŋ bäräp täŋkuro u ketäreŋ naminŋpewi oretoret kap
teyat ŋo! Butewaki pähap nadäŋkuro u yäpmäŋ kewen naminŋpäŋ bänep oretoret
peŋ naminŋkun.
12 Unita mankum nämoinik api iret. Näk wari wari wäpka biŋam api yäŋahäk täŋpet!

31

Iwantä nidäpnayäŋ täŋirä Ekänitä api täŋkentäŋ nimek

---

* **29:10:** Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 * **30:2:** Sam 6:2, 88:13, 103:3 * **30:3:** Sam 28:1, 86:13 * **30:4:** Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1 * **30:5:** Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 * **30:6:** Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6 * **30:11:** Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13

1 * Ekäni gäkä käbop nepmaŋ yäŋpäŋ dubikaken äretat. Gäk täŋkentäŋ naminŋpäŋ iwan
yabäŋ äwaräkuk täŋiri nämo nutneŋ.
Gäk kudän siwoŋi-inik täŋpani unita täŋpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawä!
2 * Täŋpäŋ gäk nadäŋ naminŋpäŋ bäräŋek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita
käbop nepmaŋiri iwantä nutneŋtawä.
3 * Watä ämana gäkä wäpka biŋamta yäŋpäŋ nämagut yäpmäŋ kädet tägaken ku!

4 Ekäni, iwantä näk nepmäŋitta buŋep täkaŋ. Unita nabäŋ näwariri jibi kubä yäpettawä!
Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
5 * Ekäni Anutuna, man bureni täŋo mähemi, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuŋat-kuŋatna
gäk-kengän peŋira näk nämagut.

6 Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniŋ oret täkaŋ unita bitnäk täyan. Upäŋkaŋ näk gäka
nadäŋ gamikinik täyat.
7 Gäk nadäŋ namikinik täk täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täŋira nabäŋpäŋ bäräpina
dätäreŋ naminŋkun. Komi nadäŋira nabäŋpäŋ komina utpewi maŋkuk.
8 * Iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri komi piäken nämo nepmaŋkuŋ. Nämo. Watä säkgämän it
naminŋiri tägagän itat.

9 Ekäni, gäk butewaki nadäŋ nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm kottäyiwa dapunna
pomi tokŋekaŋ. Täŋpäkaŋ kujatna imaka, kudup kwitakaŋ.
10 * Bänep nadäŋ bäräpnatä irit kuŋat-kuŋatna urayäŋ täyak. Täŋirän konäm kotkä kadäni
käroŋi nämo iret yäŋ nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmäŋ äpäŋpewän paotak.
Täŋirän kujatna imaka, kudup kwitakaŋ.
11 Kehäromina nikek nämo ude irira iwanayetä yäŋärok man näwet täkaŋ. Notnaye imaka,
iŋam täŋ namik täkaŋ. Täŋpäŋ täŋkentäŋ namanitä näka gaŋa taŋpäŋ nabä-kätäkaŋ.
12 * Täŋirä ämawebe näka guŋ täkaŋ, äma kubäpäŋ äneŋpäŋ täŋguŋ taŋpäŋ it täkaŋ ude. Näk
käbot awäram jiraŋken maŋpä kuk täkaŋ udewani.
13 * Täŋpäŋ iwan mäyaptä yäŋpäŋ-nabäŋ näwat täŋirä nadäk täyat. Näk nutta man yäŋpäŋ-
nadäk täŋit waki täŋ naminayäŋ yäŋit täŋpewä bumta umuntak täyat.

14 Upäŋkaŋ gäk näkŋo Anutuna bureni-inik yäŋpäŋ-nadäŋ gamikinik täk täyat.
15 Näk gäk ketka terakgän it täyat unita iwan nepmäŋitnayäŋ näwat-kirek täkaŋ uken nanik
nämagut.
16 * Gäkŋo piä ämaka näk, iron täŋ nami. Gäk iron mähemi unita äneŋi nämagut.
17 * Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täŋkentäŋ nam. Gäk iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri näkŋo
kehäromina nämo yäpmäŋ äpneŋ.
Upäŋkaŋ äma waki ini wawut! Ini kumäŋpäŋ kumäk-inik täŋput!
18 * Äma udewanitä ärowani täŋpäŋ yäŋärok man ŋode yäk täkaŋ; Äma siwoŋi kuŋarani u
äma waki yäŋ yäwetpäŋ yebek täkaŋ.
Unita Anutu, äma udewani täŋo meni täŋpipi.

19 * Anutu, ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita iron säkgämän-inik
täŋ yämik täyan.

---

* **31:1:** Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 * **31:2:** Sam 71:2 * **31:3:** Sam 18:2, 23:3, 25:11 * **31:5:** Luk 23:46; Apos 7:59 * **31:8:** Sam 18:19 * **31:10:** Sam 32:3, 102:3 * **31:12:** Sam 88:4-5 * **31:13:** Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1 * **31:16:** Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 * **31:17:** 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 * **31:18:** 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15 * **31:19:** Ais 64:4; 1Ko 2:9

Ämawebe gäkä terak tubeŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täŋiri
ämawebe komeni komenitä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
20 * Täŋpäkaŋ ämawebekaye u iwantä täŋpäwak täŋ yämineŋ yäŋpäŋ dubikaken käbop
yepmak täyan.
Täŋiri iwantä komi yämikta täŋpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk mantä täga
nämo yäpmäŋ äpäk täkaŋ.

21 * Unita näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena däpmäŋ eränayäŋ täŋirä Ekäni uwä
iron pähap täŋ naminŋkuk.

22 * Bureni! Näk komi nadäŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yäŋ nadäŋkuropäŋ konäm
butewaki täŋira nadäŋpäŋ täŋkentäŋ naminŋkun.
23 Ekäni, gäk ude täŋ naminŋkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo äboriye in uwä
Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkaŋ u watä säkgämän it
yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita kowata yämik täyak.

24 * Unita ämawebe Ekäni nadäŋ imikinik täk täkaŋ, in kuduptagän Ekäni itak yäŋpäŋ
kehäromigän it täkot.
Täŋpäŋ imaka umuritä ahäŋ taminŋirä bätakigän kuŋat täkot!

32

Momi ärutärut uwä imaka tägagämän kubä

1 * Anututä äma kubä täŋo momi peŋ iminŋirän säkgämän it täyak.
2 * * Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpäŋ momijin nämo yäŋ yäwet täyak uwä
säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni täŋikŋarani äneŋi nämo täk täkaŋ.

3 * Bureni Anutu, momina gäkken nämo yäŋahäŋkaŋ käbop peŋpäŋ kepma bipani konäm
kotkä gupna kudup putäreŋkuk.
4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi naminŋiri kehäromina kudup
paotkuk, edap taŋi ijiŋpäŋ kome kawuktak täyak ude.

5 * Täŋpäŋ kämi ŋode nadäŋkut; Näk momina Anutuken yäŋahäwa! Ude nadäŋpäŋ momina
kwawakgän peŋpäŋ yäŋahäŋira waki täŋkuro unitäŋo momi ärut naminŋkun.

6 * Mebäri unita ämawebe gäkŋo manka buramik täkaŋ u kudup bäräpi ahäŋ yämäwä
gäkken bäräŋeŋ kaŋ yäŋapiwut! Täŋirä bäräpi taŋi-inik, umetä tokätpäŋ äma yäpmäŋ
kuk täkaŋ ude täŋpäŋ nämo api däpek.

7 * Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntaŋpäŋ gäkken päŋku käbop täga iret. Bureni,
gäkä watä it naminŋiri bäräpitä näk nämo yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiŋ oretta kap taŋigän tek täyat.

8 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ŋode näwetkuk; Kädet iwarayäŋ täyan u näkä nadäk-nadäk siwoŋigän
gaminŋpäŋ api gabäŋ gäwaret yäk.

---

* **31:20:** Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 * **31:21:** 1Sml 23:7; Sam 17:7 * **31:22:** Ais 38:11-12; Jna 2:4 * **31:24:** Sam 27:14 * **32:1:** Sam 85:2, 103:3 * **32:2:** Jon 1:47; 2Ko 5:19 * **32:2:** Rom 4:7-8 * **32:3:** Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 * **32:5:** Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9 * **32:6:** Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 * **32:7:** Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 * **32:8:** Sam 25:8, 33:18

9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U
yen topmäŋpäŋ wädäwikaŋ manka buraminŋpäŋ gäkken ämdeŋ yäk. Täŋpäkaŋ gäkä
udegän nämo äworewen yäŋ näwetkuk.

10 * Ämawebe, näkä ŋode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkaŋ udewani terak
bäräpi mebäri mebäri ahäŋ yämik täkaŋ.
Upäŋkaŋ ämawebe Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ u säkgämän yabäŋ yäwat täyak.
11 * Unita ämawebe siwoŋi, in bänep täga nadäk täkot! Täŋpäŋ imaka imaka täŋ taminŋkuko
unita oretoret täk täkot!
In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu iŋamiken kap teŋpäŋ gera terak oretoret
täk täkot!

33

Anutu iniŋoret-oret kap kubä

1 Ämawebe siwoŋi kuŋarani, in oretoret täŋpäŋ Anutu kap iniŋ ubiŋ tewut. Jop manman
nämo yäwani intä iniŋoret kap teŋ iminŋirä tägawek.
2 Unita wagäm utpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!
3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäŋ kap kodaki kubä oretoret terak teŋ imut!

4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä
nämo täk täyak.
5 * Unitä kudän siwoŋitagän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewakitä kome pähap
ŋo terak toknek täyak. Uwä nämo paot täyak.

6 * Täŋpäkaŋ Anututä man yäŋirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduptagän
ahäŋkuŋ.
7 * U man yäŋirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ mani buraminŋkaŋ
bagani nämo irepmitpäŋ ini iranikeŋ ugän it täyak.

8-9 * Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä täŋpäpäŋ iniŋ
orerut! Iniŋ oretpäŋ mani buramiwut!

10 * Täŋpäŋ ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yäŋ man
topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäŋirän imaka u bureni täga nämo täk täkaŋ.
U täna yäknat täŋpä wak täkaŋ.
11 * Täŋpäkaŋ Anutu ini, ude api täŋpet yäŋ nadäk täyak uwä burenigän pewän ahäk täkaŋ.
Nadäk-nadäki kubä jop nämoinik kuk täyak, ba nämo api kwek.

12 * Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkaŋ.
13-14 * * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe kuduptagän
kome terak kuŋarirä yabäŋ yäwat itak.
15 * Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahäŋkuŋo unita mebärinin nadäŋ
morek täyak.

---

* **32:10:** Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 * **32:11:** Sam 7:10, 64:10, 97:12 * **33:5:** Sam 11:7, 37:28, 119:64
* **33:6:** Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 * **33:7:** Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 * **33:8-9:** Sam 148:5 * **33:10:** Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3 * **33:11:** Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 * **33:12:** Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15
* **33:13-14:** Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 * **33:13-14:** 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 * **33:15:** 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73

16-17 * * Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo komi äma
mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga yäpmäŋ äpne.
Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nikek unita nin intäjukun
itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak säkgämän nämo itneŋ.
Nämoinik!

18 * Täŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ ba unitäŋo iron paot-paori nämo u terak
yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ uwä Ekänitä watä it yämiŋirän säkgämän kuŋat täkaŋ.
19 * Ekänitä ini täŋkentäŋ yämiŋirän käyäm ba imaka umuri kubätä bäräŋeŋ nämo däpmäk
täyak.

20 * Unita Ekäni kubä unitägän täŋkentäŋ nimikta itsämäk täkamäŋ. Ekänitä ini-tägän täga
täŋkentäŋ nimek. Uwä nintäŋo ukätpipik kurepä.
U watä it nimiŋirän säkgämän it täkamäŋ.
21 Unita Ekänitagän gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Unitäŋo wäpi kudupi terakgän tubeŋ
kuŋpäŋ it täkamäŋ.

22 O Ekäni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gäkä terakgän peŋpäŋ täŋkentäkta itsämäŋitna gäkŋo
ironka pähap paot-paori nämotä nintä terak äroton!

34

Ekäni täŋo ironi tägata kap tewani

Kadäni kubä Devittä nepmaŋpän kwa yäŋkaŋ iwani Abimilek iŋamiken guŋ ude
äworeŋirän Abimilektä kakätäŋ-pewän kuŋkuk. Täŋirän Devittä kap ŋo teŋkuk.
1 * * Näk kadäni kadäni Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyiwa!
2 Imaka täga täŋ namik täyak unita nadäŋpäŋ iniŋoret täyat. Ude täŋira ämawebe
nadäwätäk ikektä näkŋo man u nadäŋkaŋ bänep oretoret täkot.
3 * Ai! In äbäkaŋ Ekäni täŋo wäpi biŋam bok yäŋahäŋitna nadäwut! Täŋpäŋ penta iniŋ
oretna!

4 * In nadäwut! Näk Ekänitä täŋkentäŋ namikta yäŋapiŋira nadäŋ naminkuk. Täŋpäŋ umun
mebäri mebäri nadäk täŋkuro u iwat kireŋirän bänep kwini terak bätakigän itkut.
5 Unita nadäkot; In nadäŋ bäräp täŋpäŋ Ekäniken täŋkentäkta yäŋapinayäŋ täŋo uwä bänep
oretoret pähap api nadäneŋ. U imata, Ekänitä inta nämo bitnäk täyak unita.
6 * Täŋpäkaŋ äma jopi jäwäritä Ekäniken gera yäŋirä nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak.
7 * Bureni! Ämawebe Ekänita nadäŋ imikinik täk täkaŋ u Ekäni täŋo aŋerotä dubiniken
itpäŋ täŋkentäŋ yämik täkaŋ.

8 * Ekäni uwä tägagämän-inik. Unita ketem kudupi kubä nabäŋ nadäwä gäripi täk täkaŋ
udegän Ekäni dubiniken kuŋkaŋ täŋpäŋ-kawut. Ude tänayäŋ täŋo uwä Ekäni uwä
gäripi-inik yäŋ api nadäneŋ!
9 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo äboriye, in gämori-kengän itkaŋ imaka kubäta nämo api
wäyäkŋeneŋ.

---

* **33:16-17:** Sam 44:6, 60:11 * **33:16-17:** Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31 * **33:18:** Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12
* **33:19:** Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11 * **33:20:** Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 * **34:1:** 1Sml 21:13-15 * **34:1:**
Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 * **34:3:** Sam 69:30; Luk 1:46 * **34:4:** Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9 * **34:6:** Sam
3:4, 34:17-19 * **34:7:** 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 * **34:8:** Sam 2:12; 1Pi 2:3 * **34:9:** Sam 31:23

10 * Tom ägwäri uwä nakta kadäni kubäkubä wäyäkŋewä waneŋo upäŋkaŋ ämawebe
Ekänigän iwat täkaŋ u imaka täga kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ.

11 Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpäŋ Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta täwetpäŋ
täwoŋärewayäŋ täyat ŋo ket nadäwut.
12 Uwä ŋode; In säkgämän itkaŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ ärona yäŋ nadäkaŋ?
13 * Eruk ŋode täŋput! In jop manman ba man käbäŋi kubä nämo yäneŋ. Nämoinik!
14 * In kädet waki u mäde ut imiŋpäŋ kädet täga ugän kaŋ iwarut. Täŋpäŋ kädet täga u
kaŋ-ahäŋpäŋ ämawebe ätukät bänep kubägän kaŋ täŋput.
Gwäk pimiŋpäŋ kädet tägatäga u kudup kaŋ iwarut.
15 * U imata, Ekänitä ämawebe siwoŋi yabäŋ yäwatpäŋ yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋ
yämik täyak.
16 * * Täŋ äma Ekäni täŋo mani nämo buramiwani uwä mäde ut yämik täyak. Mäde
ut yämiŋirän äma udewani kumäŋirä ämawebetä waki täŋpani unita bäräŋeŋ guŋ
taŋpäŋ äneŋi täga nämo api juku pineŋ.

17 * Unita äneŋi täwera nadäwut; Ämawebe siwoŋitä Ekäniken yäŋapiŋirä nadäŋ yämik täyak.
Nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋirän bäräpi kubätä kehäromini nämo yäpmäŋ äpäk
täyak.
18 * Näk bureni täwetat. Ekäni uwä ämawebe nadäwätäk ikek u dubiniken it yämik täyak.
Ba ämawebe butewaki pähap terak it täkaŋ u oraŋ yämiŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ yämik
täyak.

19 * Bureni, bäräpi mebäri mebäri uwä ämawebe siwoŋi kuŋaraniken ahäŋ yämik täkaŋ
upäŋkaŋ Ekänitä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bäräpi u ketäreŋ yämik täyak.
20 * Täŋpäŋ watä it yämiŋirän kujari kubä nämo tokät täkaŋ.
21 Täŋpäkaŋ imaka wakiwakitä äma waki täŋpani kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ. Täŋ ämawebe,
äma nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämik täkaŋ uwä Ekänitä komi api yämek.

22 * Täŋpäkaŋ Ekänitä watä piä ämawebeniye watä it yämiŋirän säkgämän it täkaŋ. Täŋpäŋ
ämawebe nadäkiniki u terakgän pek täkaŋ uwä paot-paotta biŋam nämo api täneŋ.
Nämoinik.

35

Äma kubä Anututä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Ekäni, äma iwan täŋ namik täkaŋ u iwan täŋ yämisi. Ba äma näkkät ämik täk täkamäŋ ukät
ämik udegän täkot!
2 Kurepäkät kupäŋtek yäpmäŋkaŋ täŋkentäŋ namikta äbäsi.
3 Täŋpäŋ äma näwat kirek täkaŋ u kadä bohamka yäwoŋäresi. Täŋkaŋ bänepna kwinigän
itta api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet.
4 * Täŋpäkaŋ äma näk nutpewä kumäkta yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ näwat-kirek täkaŋ u ämikken
kehäromini paoräpäŋ mäyäk nadäŋpäŋ äneŋi äyäŋutpäŋ metäŋpeŋ kaŋ kut!
5 Ekäni täŋo aŋerotä yäwat kireŋirän täpun-täpun mänittä piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude
kaŋ äworewut.

---

* **34:10:** Jop 4:10-11; Sam 84:11 * **34:13:** 1Pi 2:22 * **34:14:** Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 * **34:15:** Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 * **34:16:** Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 * **34:16:** 1Pi 3:10-12 * **34:17:** Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 * **34:18:** Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 * **34:19:** Snd 24:16; 2Ti 3:11-12 * **34:20:** Jon 19:36 * **34:22:** 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4 * **35:4:** Sam 40:14, 70:2, 129:5

6 Metäŋpeŋ kuŋirä käderi bipmäŋ urani täŋpäŋ itärop kaŋ täŋpän. Täŋirän Ekäni täŋo
aŋerotä kaŋ däpän!

7 Mebäri nämo näka buŋep pek täkaŋ. U nepmäŋitta awaŋ käroŋi kädetnaken änek täkaŋ.
8 Unita nämo nadäŋirä täŋpäwaktä kaŋ ahäŋ yämän. Täŋkaŋ buŋepi iniken unitä yepmäŋ
irirän kaŋ wawut!

9 Ude täŋirä Ekänita yäŋpäŋ oretoret api täŋpet, täŋkentäŋ namayäŋ täyak unita.
10 Bänep nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni ŋode api iweret; Gäk bumik äma kubä nämo itak.
Äma kwini äma kehäromi nikektä däpneŋ yäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyan.
Ba äma jäwäri äma tuŋum ikektä täŋyäkŋatneŋta watä it yämik täyan.

11 Äma waki täŋpani manken nepmaŋpäŋ waki ude täŋpani yäŋ jop näkŋat täkaŋ.
12 * Täŋpäŋ täktäkna tägata kowata waki namik täkaŋ. Ude täŋirä netätä täŋkentäŋ namek
yäŋ nadäŋkaŋ nadäŋ bäräp bumta täk täyat.
13-14 * Upäŋkaŋ kadäni unitä käyäm täŋiräwä, butewaki tek täŋpäŋ nakjop it täŋkuronik.
Ude täŋkaŋ notnapak burenita yäŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ Ekänitä täŋkentäŋ yämikta
gera yäk täŋkuronik.
Ba äma kubä miŋitä kumäŋirän konäm butewaki täŋpeko ude täk täŋkut.
15 Täŋpäkaŋ kadäni näkä bäräpi gänaŋ irira wisik-inik yäŋ yäŋpäŋ näk it gwäjiŋpäŋ
yäŋärok näwet täŋkuŋonik. Äma kome kubäken nanik u nutpäŋ nutgän täk täŋkuŋ.
16 Ba äma wakitä guŋ yäniŋ wärätpäŋ ibeneŋo ude nebeŋpäŋ naniŋ wärät täkaŋ.
17 Unita Ekäni jop yabäŋ äwaräkuk täk täyan u jidegän api pewen? Bäräŋeŋ äbä aŋ ägwäri
nutnayäŋ täkaŋ ŋoken nanik nämagut!
18 Ude täŋiri ämawebekaye käbeyä täŋirä iŋamiken bänep täga man kwawakgän gäwetpäŋ
api ganiŋ oreret.

19 * Täŋpäkaŋ iwanaye jop manman yäwani u yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk närepmitpäŋ
wisik-inik, kehäromini yäpmäŋ äpakamäŋ yäŋ nämo näwetneŋ.
Ba jop yabäŋiri äma jop nadäŋ kokwawak täŋ namik täkaŋ u komi naminpäŋ yäŋärok
nämo näwetneŋ.
20 Äma udewani uwä kwini man nämo yäk täkaŋ. Nämo, u äma kwini terak kuŋaranita jop
manman mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ.
21 Täŋkaŋ, ude täŋiri gabämäŋo yäŋ jop yäŋnäkŋatpäŋ wohut-wohut man bumta yäk täkaŋ.
22 Ude täŋirä upäŋkaŋ Ekäni, kaŋpäŋ nadäno unita man kum nämo iren. Ekäni, näk nabäŋ
umuntaŋ päŋku ban nämo iren.
23 Nämo! Kikŋutpäŋ ijiwä kwäpäŋ nabä! Äbä näk gärak itkaŋ iwanaye näka äma täga yäŋ
yäwet!
24 * Ekäni, gäk siwoŋi-inik unita näka momini nämo yäŋ kaŋ yäwet. Ude täŋiri iwanaye
yäŋärok nämo näwetneŋ.
25 Yabäŋ äwaräkuk täŋiri näka ŋode nämo yäneŋ; Tägagämän! U paotak!

26 Eruk, äma komi nadätat ŋonita yäŋärok näwet täkaŋ u kehäromini kudup paorirä täŋguŋ
taŋpäŋ kaŋ irut!
Ba äma näka nadäwä äpani täŋpäpäŋ inita nadäwä ärowani täk täkaŋ uwä wäpi biŋam
paorirän mäyäk pähap kaŋ nadäwut.
27 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk täŋkentäŋ naminiri ämawebe näka äma siwoŋi yäŋ nadäkinik täk
täkaŋ u oretoret gera wari wari ŋode kaŋ yäwut;

* **35:12:** Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 * **35:13-14:** Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 * **35:19:** Sam 69:5; Jon 15:25 * **35:24:** Sam 26:1, 43:1

Ekäni wäpi biŋam punin-inik it täyon! Epän ämani ŋonitä säkgämän irirän gäripi nadäk täyak.

28 * Ude yäŋirä näk imaka, täktäkka siwoŋi unitäŋo biŋam api yäŋahäwet. Täŋkaŋ yäŋetak bipmäŋtak wäpka biŋam api ganiŋoret täŋpet.

36

Äma waki täŋo mebärikät Anutu täŋo bänep iron

1 * Momitä äma waki bänepiken tokŋek pat täkaŋ. Momi unitä peŋ yäwerirä Anututa nämo umuntaŋkaŋ mäde ut imikinik täk täkaŋ.

2 Bänepitä täŋyäkŋarirän inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ ŋode nadäk täkaŋ; Wakinin käbop itak. Anututä unita yäŋpäŋ manken täga nämo nipmaŋpek! yäŋ nadäk täkaŋ.

3 Meni jinomken man, nadäk ba täktäk waki unitägän abäk täkaŋ. Unita jop manmangän yäk täkaŋ. Imaka täga täkta nadäk tawaŋ siwoŋi kubä nämo pek täkaŋ.

4 Nämo, däpmon patpari-kenä kädet waki täkta nadäk tawaŋ pek täkaŋ. Imaka täga täpuri-inik kubä nämo täŋkaŋ waki täktäk kädet unita mäde nämoinik ut imik täkaŋ.

5 * Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk ninta nadäkinik täŋ nimik täyan u ärowani.

6 Imaka imaka tägagän täk täyan u yabäŋpäŋ-nadäŋitna inide kubä täk täyak. Gäkä piä siwoŋi täk täyan uwä ämatä nadäwä tärenaŋi nämo. Äma ba imaka tom tom gäkägän yabäŋ yäwat täyan.

7 * Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk täkamäŋ. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijiŋ pat täkaŋ ude täŋ nimik täyan.

8 * Ketem tägatäga gäripi nikek kawutkaken nanikpäŋ nimik täyan. Nadäŋ nimiŋiri gäkŋo ume gäripi nikek u nak täkamäŋ.

9 * Irit kuŋat-kuŋat täŋo mähemi u gäk kubägän. Gäk peŋyäŋekka bänepninken peŋyäŋeŋ nimiŋiri kwawakgän it täkamäŋ.

10 Unita ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täk täkaŋ unita bänep iron pen täŋ nimiŋ yäpmäŋ kwen.

11 Täŋpäŋ äma ärowani täŋpani yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo yeŋ jakŋitneŋ. Ba waki täŋpani yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk nämo yokut täreneŋ.

12 Wisik! Äma waki täŋpani akukta nämo, maŋ-däpaniken ugän pätkaŋ. U kaŋpäŋ nadäwut!

37

Äma waki ba äma tägatä gwäki yäpmäk-yäpmäk täŋo manbiŋam

1 * Notnapak, äma wakiwaki täŋo täktäkita yäŋpäŋ nadäwätäk nämo täŋpen. Ba äma unitäŋo tuŋumita nadäŋ gärip täŋpäŋ kokwawak nämo täŋpen.

2 * Äma udewaniwä piä täŋpäŋ pewä muyeŋ bäräŋeŋ kubitak täkaŋ ude api paotpeŋ kuneŋ.

3 Unita gäk nadäwätäk nämo täŋpäŋ Ekänitagän nadäkinik täŋpäŋ kudän täga ugän täŋpeŋ kuŋat täyi. Ude täŋpayäŋ täno uyaku kome yäŋ gamaniken u säkgämän api iren.

---

* **35:28:** Sam 51:14, 71:15, 71:24 * **36:1:** Rom 3:18 * **36:5:** Sam 57:10, 108:4 * **36:7:** Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 * **36:8:** Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 * **36:9:** Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14; 1Pi 2:9 * **37:1:** Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 * **37:2:** Sam 90:5-6

4 * Täŋpäkaŋ oretoret bureni kaŋ-ahäkta Ekäniken kuŋiri ini bänep nadäk-nadäkka täŋo gäripi api däpmäŋ täreŋ gamek.

5 * Irit kuŋat-kuŋatka kudup Ekänita iniŋ kireŋpäŋ nadäkinik täŋ iminŋiri api täŋkentäŋ gamek.
6 * Ude täŋiri Ekänitä täktäkka täga u täŋpewän edap täŋo peŋyäŋekitä säkgämän ijik täyak ude ämawebe iŋamiken api ijiŋ-yäŋewek. Täŋkaŋ Ekänitä ämawebe kwawak ŋode api yäwoŋärewek; Äma ŋowä iŋamnaken siwoŋi-inik itak.
7 * Unita äma kädet waki iwatpäŋ tuŋum äma täk täkaŋ udegän itta nadäwätäk nämo täŋpen. Nämo, Ekänitä täŋkentäŋ gamikta dapun täŋpäŋ kwikinik iren.

8 * Nadäwätäk täŋpäŋ kokwawak täktäk kädet u mäde ut imi. Kädet udewani uwä bäräpi pewä ahäk-ahäk kädet.
9 * Nadätan? Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaŋ unitäwä kome yäŋ yämani u api koreŋpäŋ itneŋ. Täŋpäkaŋ waki täŋpaniwä Anututä yäwat kireŋpewän api apämaŋ kuneŋ.
10 * Yäwat kireŋpewän apämaŋ kuŋpäŋä api paot täŋpä kuneŋ. Täŋirä yabäŋ ahäkta wäyäkŋewayäŋ täno upäŋkaŋ täga nämo api yabäŋ ahäwen.
11 * Nämo! Ämawebe inita nadäwä äpani täŋpani uwä täŋ-bumbum kome iwoyäŋ yämani u koreŋpäŋ irit gapuni terak itkaŋ oretoret api täneŋ.

12 Bureni, äma wakiwaki täŋpanitä äma siwoŋita kokwawak täŋ yämiŋpäŋ täŋpäwakta nadäk täkaŋ.
13 Upäŋkaŋ Ekänitä äma udewanita yäŋärok yäwet täyak. Imata, itkaŋ nämo, api waŋ moreneŋ yäŋ nadäk täyak.
14 Äma äpani jäwäri u siwoŋi upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpanitä äma däpmäkta äpa kuwek gwäjiŋit päip boham wepmärit täk täkaŋ.
15 Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ päip boham iniken unitägän äyäŋutpäŋ ini api yäput täneŋ. Täŋkaŋ äpa kuweki uwä Anututä api ubiŋ jukut täŋpän kuneŋ.

16 * Täŋpäkaŋ äma tägatäga tuŋum täpuri pat yämitak unitä äma waki täŋo tuŋum päke itkaŋ unitäŋo kehäromi Anutu iŋamiken kudup yärepmitak.
17 Imata, Ekänitä ini äma waki täŋpani täŋo kehäromi yäyomägatpäŋ äma tägata watä api it yämek.
18 Bureni, Ekänitä ämawebe mani buramiŋpäŋ iwat täkaŋ u watä säkgämän it yämiŋpäŋ kome iwoyäŋ yämani u inita biŋam yäniŋ kirewänpäŋ uken tärek-täreki nämo api itneŋ.
19 Täŋkaŋ äma udewaniwä kadäni waki äbäŋirän tägagän api itneŋ. Ba tagwän irit ahäwayäŋ täyakken imaka, ketem tokŋek api näneŋ.
20 Upäŋkaŋ äma waki täŋpani uwä Ekäni täŋo iwan itkaŋ unita api kumneŋ. Päya irori kadäni keräpitagän ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude, ba gupetä äbutkuk täkaŋ ude api paotpeŋ kuneŋ.

21 Äma waki täŋpani uwä äma täŋo tuŋum yäpmäŋkaŋ kowata äneŋi bäräŋeŋ nämo yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ äma täga uwä iron säkgämän täŋpäŋ tuŋumi ämata ŋo yämiŋ-yämiŋ täk täkaŋ.

---

* **37:4:** Ais 58:14 * **37:5:** Snd 16:3; Mat 6:25; Luk 12:22; 1Pi 5:7 * **37:6:** Jop 11:17; Mai 7:9 * **37:7:** Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 * **37:8:** Sam 73:3; Efe 4:26 * **37:9:** Jop 27:13-14; Ais 57:13 * **37:10:** Jop 20:9; Hib 10:36-37 * **37:11:** Mat 5:5 * **37:16:** Snd 15:16, 16:8; 1Ti 6:6

22 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo iron ikek unitäwä kome yäŋ yämani u api korenŋpäŋ itneŋ.
Täŋ äma Ekäni täŋo kokwawak terak it täkaŋ uwä yäwat kirenŋpewän api kuŋtäŋpä
kuneŋ.

23 * Täŋkaŋ Ekänitä äma kubä täŋo irit kuŋat-kuŋari kaŋpäŋ gäripi nadäŋpäŋä irit kuŋat-
kuŋari kädet u täŋ-kehäromtaŋ imik täyak.
24 Ude täŋirän äma udewani yewän kuneŋo uwä täga nämo maŋutneŋ. Nämo, Ekänitä
täŋkentäŋ iminŋirän yeŋ täpäneŋpäŋ irek.

25 * Eruk, ŋode nadäwut; Kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbäŋkä äma tägawani täyatken ŋo
bämopiken Anututä äma siwoŋita mäde ut yäminŋirän nanakiye nakta yäŋapik-apik
kubä nämo täŋirä yabäŋ yäpmäŋ äbätat.
26 Nämo, äma täga udewani kadäni kadäni äma täŋkentäŋ yämikta iron tägatäga jop täŋ
yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äperiye nanakiyetä täga kuŋarirä minŋiye naniyetä yabäŋpäŋ
oretoret api täk täneŋ.

27 Unita notnapak, kädet waki täkta mäde ut iminŋpäŋ kädet täga ugän kaŋ tä. Ude täŋiri
kämiwä gäkŋo yerikaye uwä kome iwoyäwaniken ugän säkgämän api itneŋ.
28 * Imata, Ekäni uwä ämawebeniye kudän täga täŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ u mäde
nämo ut yämik täyak. Nämo, u yabäŋ yäwat piä tärek-täreki nämo täŋ yämik täyak.
Täŋpäkaŋ waki täŋpani ini ba unitäŋo yeriniye uwä yäwat kirenŋpewän api kuneŋ.
29 Täŋ ämawebe siwoŋitä kome yäŋ yämani u korenŋpäŋ uken tärek-täreki nämo api itneŋ.

30 Täŋpäkaŋ äma siwoŋi täŋo meni jinomkenä man säkgämän säkgämän Anutuken nanik
unitägän ahäk täkaŋ. Mani unitä ämawebe täŋkentäŋ yämik täyak.
31 * Äma udewani Anutuni täŋo baga man bänepiken inŋit-inik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä nämo
kakätäk täkaŋ.
32 Täŋ äma waki täŋpani uwä äma täga däpmäkta yabäŋ yäwat piä täk täkaŋ.
33 Upäŋkaŋ Ekänitä äma täga uwä yabä kätäŋirän iwaniyetä kehäromini täga nämo yäpmäŋ
äpneŋ, ba manken täga nämo yepmaneŋ.

34 Unita Ekänitä täŋkentäŋ gamikta unitäŋo man kädet u kudup iwatkaŋ dapun täyi. Ude
täŋiri oraŋ gaminŋpäŋ kome iwoyäwani u ganiŋ kirenŋpäŋ iwankaye dapunka terak
yäwat kirenŋpewän kuŋirä api yabäwen.
35 * Eruk, äma kubäta ŋode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik
täŋkuk. U äma kehäromini nikek, päya taŋi, mäbi ude.
36 Upäŋkaŋ mäden, äma unitä iraniken u kuŋpäŋ ini ba tuŋumi nämo irirän kaŋkut. Kaŋ-
ahäwayäŋ wäyäkŋeŋkuro upäŋkaŋ täga nämo kaŋ-ahäŋkut. U paotkuk.
37 * Täŋ äma täga siwoŋi kuŋarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak kuŋarani täŋo
yeriniye uwä mäyap.
38 Täŋpäkaŋ momi täŋpani uwä paotpäŋ paot-inik api täneŋ. Ba yeriniye imaka, kudup
api awähutneŋ.

39 Upäŋkaŋ bäräpi kadäniken Ekänitä äma siwoŋi täŋkentäŋ yäminŋpäŋ watä it yämik täyak.
40 * Äma udewanitä waki mebäri mebärita umuntaŋpäŋ käbop nipmaŋpän yäŋpäŋ
Ekäniken kuk täkaŋ unita äma waki täŋpani keriken nanik yäyomägatpäŋ watä it
yämik täyak.

---

* **37:23:** 1Sml 2:9; Snd 16:9 * **37:25:** Sam 37:28, 59:15, 109:10 * **37:28:** Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 * **37:31:** Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7 * **37:35:** Jop 5:3 * **37:37:** Ais 32:17, 57:2 * **37:40:** 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23

38

Äma kubä bäräpiken itkaŋ Anutuken yäŋapiŋkuk

1 O Anutu, kokwawak nadäŋkaŋ nämo nebewen, ba momina täŋo kowata nämo namen.
2 Gäk kuwektä-yäŋ namäk täyan. Täŋpäŋ nut-maŋpi kome terak äpmok täyat.
3 * Gäkä nadäŋ waŋ naminŋiri käyäm taŋi täyat. Täŋpäŋ momi täŋkuro unita gupnaken kehäromi nikek nämo nadäk täyat.
4 * Momina unitä uwäk ude täŋpäŋ nepmak täyak. Täŋirän tuŋum bäräpi kubä, buramiŋaŋi nämo, ude bumik yäpmäŋ kuŋat täyat.

5 Gupnaken womäntä tabä täŋkaŋ käbäŋi bumta piäk täkaŋ. Näkŋa kudän goret täŋkuro unita udewä ahäŋirän taräki-inik täk täkaŋ.
6 Bänepnaken bäräpi bumta parirä nadäŋira wakiinik täk täyak. Ude täŋkaŋ kepma käroŋ butewaki nadäŋpäŋ konäm kottäŋ kuŋat täyat.
7 Täŋpäŋ gupna kädäptä-yäŋ ijiŋirän käyäm pähap täk täyat.
8 Komi taŋi nadäŋkaŋ goret-goret itat, imaka taŋi kubätä yeŋ nepmäŋitpäŋ irirän bumik.

9 * O Ekäni, gäk näkŋo nadäŋ gäripna u nadätan, ba bänepnatä yäŋkähän-kähän täyak u imaka, nadätan.
10 Bänepnatä tuptup yäpurirän kehäromina kudup paot-inik täyak. Ude täŋirän dapunna imaka, säkgämän nämo ijitak.
11 Ude täŋira notnaye jibinata yäŋpäŋ dubinaken äbäkta bitnäk-inik täk täkaŋ. Ba meŋ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabäŋ umuntaŋpäŋ päŋku ban it täkaŋ.

12 Täŋpäkaŋ ämatä näk nutpäŋ waki täŋ namikta man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Täŋpäŋ waki täŋ namikta juku piŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ näk nutta buŋep täk täkaŋ.
13 Täŋirä nähäwä guŋ ude äworeŋpäŋ man yäk täkaŋ u nämo nadäk täyat. Täŋpäŋ man waki yäk täkaŋ uwä kowata täga nämo yäk täyat.
14 Butewaki! Näk man nämo yäwani, ba man nämo nadäwani ude äworeŋpäŋ man kum it täyat.
15 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk yäpmäŋ wädäŋpäŋ itat. Täŋpäŋ Ekäni Anutuna, näk nadätat; Gäkä nadäŋ naminŋpäŋ api täŋkentäŋ namen.
16 Unita iwanaye jop yabäŋiri näk komi nadäŋpäŋ goret irira nabäŋpäŋ wisik-inik yäŋ näwetneŋtawä.
17 U imata, komi pen nadäŋ itkaŋ wakinik täŋpayäŋ keräp täyat.

18 * Täŋpäkaŋ Anutu, momi täŋkuro unita nadäwätäk pähap täŋpäŋ iŋamkaken kwawak yäŋahäk täyat.
19 Täŋ iwanaye bumta-inik uwä kehäromi nikekgän itkaŋ jop nadäŋ kokwawak nadäŋ namik täkaŋ.
20 Näk kudän siwoŋi täŋira äma unitä iwan täŋ namik täkaŋ. Äma udewaniwä kudän tägata kowata wäkigän täk täkaŋ.

21 * Unita Ekäni, mäde ut namentawä! Ban nämo iren!
22 Gäk Ekäni, wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋpani unita bäräŋeŋ täŋkentäŋ namisi!

---

* **38:3:** Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 * **38:4:** Esr 9:6; Sam 40:12 * **38:9:** Sam 6:6, 10:17, 102:5 * **38:18:** Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 * **38:21:** Sam 22:19, 35:22

39

Devittä mominita nadäŋ bäräp täŋkuk

1 * Näk ŋode yäŋkehärom taŋkut; Irit kuŋat-kuŋatnata watä ket api iret. Täŋpäŋ mebetnatä momiken nepmaŋpekta watä imaka, api iret. Unita äma waki dubinaken ririrä man kubä nämo api yäwet.

2 Ude yäŋkuro unita bäräpi ŋo ahäŋ naminŋirän man kum-inik itkut. Man täpuri kubä, waki ba täga nämo yäŋkuro upäŋkaŋ nadäŋ bäräpna taŋi täŋkuk.

3 Täŋpäŋ nadäwätäk unitä bänepnaken agekotkuk. Nadäwätäkgän täŋkä bäräpi bumta kaŋ-ahäŋkuro unita ŋode yäŋkut;

4 * Ekäni, kome terak ŋo kadäni jide api it yäpmäŋ ärowet? Ba jidegän api kumbet? Iritna jidegän api täreweko unitäŋo kadäni näwet!

5 * Butewaki! Kome terak itta kadäni keräpitagän täŋpäŋ nepmaŋkun! Kodak irayäŋ täyat u kaŋiri imaka jopi ude täyak.
Bureni, äma kuduptagän itkaŋ u me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.

6 Ba wärani, edap ägonitä ahäŋpäŋ paot täkaŋ u irepmitpäŋ nämo. Täŋpäkaŋ äma piä täk täkaŋ u imaka kehäromi kubä nämo pewä ahäk täkaŋ. Moneŋ tuŋum pewä ahäk täkaŋ u netätä api koreneŋ yäŋ nämo nadäk täkaŋ.

7 Unita Ekäni, imatäken kubäta itsämbet? Gäk kubä-tägän täga täŋkentäŋ nameno unita gakagän itsämäŋtat.

8 Unita momi täk täyatken unitäŋo kowata yäpnaŋiken nanik nämagusi. Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri äma gäka nämo nadäŋ gamanitä yäŋärok näwetneŋtawä.

9 Nämo, gäkŋa täŋpewi komi ŋo nadätat unita man kum irayäŋ. Man täpuri kubä nämoinik yäwayäŋ.

10 Unita komi piä wari namentawä! Nut yäpmäŋ äbäŋiri kumbayäŋ täyat!

11 Gäkŋo mebärika nadätat. Gäk momi täŋo kowata äma yabäŋ yäŋpäŋ komi piä yämik täyan. Ba imaka unita gäripi nadäk täkaŋ u gwaktä tek näŋpä tumäk täkaŋ ude täŋpiwak täkaŋ.
Bureni, ämawä me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.

12 Unita Ekäni, juku peŋpäŋ butewaki gera ba yäŋapik manna nadäŋ namisi. Täŋpäŋ konäm korira nabäŋpäŋ äbä naniŋ kawat tä.
Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo gäkkät kadäni keräpitagän itta iwoyäŋkun.

13 Eruk nabä kätäŋiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wäpi iniŋoret kap kubä

1 Näk Ekäniken gera yäŋkaŋ täŋkentäŋ namikta kwikinik itkut. Irira butewaki nadäŋ naminŋpäŋ gera yäŋkuro u nadäŋ naminŋkuk.

2 * Nähä äma kubä awaŋ käroŋi kubä gänaŋ käbop itkaŋ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik wädäŋpäŋ nepmaŋkuk.
Ba näk äma kubä okä näbä gänaŋ äpmoŋpäŋ ireko ude irira Ekänitä wädäŋpäŋ kome tägaken nepmaŋpän äneŋi täga kuŋatkut.

---

* **39:1:** Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2 * **39:4:** Sam 90:12 * **39:5:** Sam 62:9, 90:4, 144:4 * **40:2:** Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13

3 * Eruk, ude täŋpäŋ kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäŋkuŋ. Uwä Anutunin
wäpi biŋam iniŋ oretta.
Kap u teŋira nabäŋpäŋ ämawebe mäyaptä Anutu täŋo kehäromita nadäwä inide kubä
täŋpäpäŋ Ekänita nadäkinik api täneŋ.

4 * In nadäkaŋ? Ämawebe Ekäni terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron nikek. Äma
udewanitä äma ärowani täŋo kädet nämo yäwat täkaŋ.
Ba Ekäni mäde ut imiŋpäŋ mäjo wära nämo yäniŋ oret täkaŋ. Nämoinik!

5 * O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋkun. Äma gäk udewani kubä
nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täŋkentäk bumta täŋ nimikta nadäk tawaŋ pek täyan unita täga nämo yäwetpäŋ
yäwoŋärewa täreneŋ. Nämoinik! Täŋkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninaŋi
nämo.

6 * Anutu, gäk ganiŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijik täkamäŋ unita nämo gek täkaŋ. Ba gupe
käbäŋi nikek mominin ärutta ijik täkamäŋ udewanita nadäwi ärowani nämo täk
täkaŋ.
Upäŋkaŋ näk gäkŋata biŋam iwoyäŋpäŋ manka nadäkta jukuna biori tumbuŋ.
Täŋpäŋ gäkä nadäk-nadäk naminiri manka buramik täyat.

7 * Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täŋkuŋo udegän iwatpäŋ äretat.
8 * Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän täkta gäripi nadätat. Gäkŋo
kädet siwoŋi u nadäk-nadäkna-ken pätak.

9-10 * Unita Ekäni, näk man kum nämo itkaŋ käbeyäken ämawebekaye gäkŋo bänep ironta
ŋode pen api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet;
Ekänintä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmak täyak yäŋ
api yäwet täŋpet. Täŋpäŋ manka täktäkka täŋo biŋam käbop nämo pek täyat.
Ironka pähap ba imaka burenigän täk täyan u ämawebe yäwet täyat.

11 Unita Ekäni, näka nadäŋ namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämo, nadäŋ
naminiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.

12 * Bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ, u daninaŋi nämo. Täŋpäkaŋ momi täk
täŋkuro unitä kehäromina yäpmäŋ äpäkaŋ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkŋewa wakaŋ. Momina mäyap iniktä gwäkna
pujiŋ itkaŋ u yärepmitkaŋ. Unita umun terak itat.
13 Unita Ekäni, bäräŋeŋ abä täŋkentäŋ namisi!

14 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki täŋpewi guŋtaŋirä
mäyäk tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
15 Äma yäŋärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋiri mäyäk nadäwut.

16 Täŋpäkaŋ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Imata, gäkŋa waki
keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ.
Täŋpäŋ kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Ekäni uwä wäpi biŋam ikek kaŋ irän!

---

* **40:3:** Sam 32:7, 33:3, 64:9 * **40:4:** Sam 84:12, 125:5 * **40:5:** Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 * **40:6:** Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 * **40:7:** Hib 10:5-7 * **40:8:** Sam 37:31; 2Ko 3:3 * **40:9-10:** Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 * **40:12:** Sam 18:5, 38:4, 65:3

17 O Ekäni, nähä waki, kehäromina nikek nämo. Upäŋkaŋ nadäŋ namisi. Gäk kubä-tägän
näkŋo täŋkentäkna ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

41

Devittä käyäm täŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuk

1 * Äma, äma jäwärita nadäŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Udewanitä bäräpi kaŋ-ahänayäŋ täkaŋ uwä Ekänitä api täŋkentäŋ yämek.
2 * Bureni, Ekänitä watä it yämiŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari api täŋ-mehamtaŋ yämek. Täŋpäŋ
äma udewani täŋpewän komeniken oretoret terak api itneŋ.
Irirä yabä kätäŋirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmäŋ äpneŋ.
3 Täŋpäŋ käyäm täŋirä Ekänitä täŋkentäŋ yämiŋirän gupi äneŋi api koreneŋ.

4 Täŋpäkaŋ nähä Ekäni ŋode iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täŋkut. Upäŋkaŋ butewaki
nadäŋ naminŋpäŋ nepmaŋpi tägasiwa.
5 Iwanayetä käyäm täŋira nabäŋpäŋ man jägämi näwet täkaŋ. Uwä näkä kumäŋira wäpita
kaŋ guŋ täna yäŋ nadäk täkaŋ.
6 Täŋpäŋ äma u nabänayäŋ äbäk täkaŋ u jop gupi-tägän äbäk täkaŋ. U näka waki ude itak
yäŋ yäŋpäŋ yäŋtäŋ kukta jop nabänayäŋ äbäk täkaŋ.
7 Äma kokwawak täŋ namik täkaŋ uwä näka waki ude ahäŋ imitak yäŋpäŋ yäŋjiap-jiap
yäŋtäŋ kuk täkaŋ.
8 Näka ŋode yäk täkaŋ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täŋkaŋ kumäkta biŋam täyak. U täga
nämo api tägawek yäŋ yäk täkaŋ.
9 * Butewaki! Notnapak bureni, nadäŋ imikinik täŋpäŋ ketem naminŋ-gaminŋ täŋpäŋ nak
täkamäk u imaka, näka iwan täŋ namik täyak.

10 Unita Ekäni, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ nepmaŋpi tägaŋpäŋ iwanayeta kowata api
yämet.
11 Ude täŋkentäŋ naminŋiri iwantä nämo närepmiräwä ŋode api nadäwet; Anutu, gäk näka
bänep täga nadäŋ namitan yäŋ api nadäwet.
12 Näk kudän tägagän täk täyat unita oraŋ naminŋpäŋ iŋamkaken kwawakgän nepmaŋ iriri
tärek-täreki nämo api iret.

13 * Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋoret täkäna! U tärek-täreki nämo iniŋoret
täkäna! Burenitä bureni-inik!

42

Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

1 * Anutu, tomtä umeta yek täkaŋ ude, näk gäka udegän nek täkaŋ.
2 * Anutu, Anutu irit mähemi, bänepnatä gäka nek täkaŋ unita kadäni jidegän gäkkät man
yäŋpäŋ-nadäkta kaŋ ärewet?
3 * Kepma bipani butewaki nadäŋpäŋ konämna pitotä ketemna ude täk täyak. Kepma
käroŋ yäŋärok ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Imata nämo täŋkentäŋ gamik täyak?
yäŋ näwet täkaŋ.
4 * Näk komi nadäŋpäŋ imaka ŋode juku pik täyat u yäŋahäŋira bänepna pidäm tawän!

---

* **41:1:** Snd 14:21 * **41:2:** Sam 27:12 * **41:9:** 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 * **41:13:** Sam 106:48 * **42:1:** Sam 119:131 * **42:2:** Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26 * **42:3:** Sam 80:5 * **42:4:** 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29

Bian näk komenaken itkaŋ ämawebe tawaŋ käroŋ näkä jukun yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ oretoret terak Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ ärok täŋkumäŋonik.
Äroŋkaŋä Anututa oretoret kap teŋ iminjitna unitä täŋpidäm taŋ nimik täŋkukonik.

5 * Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!
6 Näk komenata nadäwätäk täŋ itat. Upäŋkaŋ Anutu, ban kome ŋo Jodan ume dapuri kädakät pom yarä Hemon kenta Misa ŋoken itkaŋ gäka nadäŋ gamayäŋ.
7 * Wära! Ume damuntä gwägu gänaŋ äpmoŋirän gwägutä gera yäŋ itak. Wära! Waki nadätat! Täŋpäik-päikkatä näk yejämäŋ moretak.

8 * Upäŋkaŋ ude nämo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadäŋ namik täyak. Ude täŋirän bipani bipani Anutu iniŋoret kapnatä mena-kengän it täyak.
Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna täŋo mähemi uken yäŋapik täyat.
9 Täŋpäŋ kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ŋode iwet täyat; Imata näka guŋtak täyan? Imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri komi namik täkaŋ?
10 Kadäni kadäni iwantä särа ŋode näwet täkaŋ; Anutuka de? Man ude näwet täkaŋ u äpa kuwektä-yäŋ namäk täkaŋ.

11 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni!

43

Äma kubätä iwan it gwäjiŋirä Ekäniken yäŋapiŋkuk

1 * Anutu, äma mäde ut gamik täkaŋ u wäpna yäpmäŋ äpnayäŋ täkaŋ. Unita gäkä näk gärak itkaŋ jop man yäwani unitäŋo mani utpäŋ ŋode yäwet; U siwoŋi kuŋat täyak.

2 Anutu, gäk näkŋo kehäromina ude itan upäŋkaŋ imata mäde ut namitan? Iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä wakiinik nadätat.
3 * Unita Anutu, kädetka bureni näwoŋäre! Topänka peŋyäŋeŋ naminjiri akuŋpäŋ kädet täga iwat yäpmäŋ Saion Pom terak, itanken u kaŋ ärewa.
4 Ude täŋ naminjiri eŋikaken äroŋpäŋ gäk ganiŋ orerayäŋ kudupi bukäkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa.
Gäk bänepna täŋpidäm taŋ naminjiri oretoret pähap nadäk täyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpäŋ api ganiŋ oreret.

5 Yäke! Butewaki imata nadätat? Bänepna imata jägäm täyak? Ude nämo! Näk ŋode täŋpet yäŋ nadätat; Näk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret täŋpet! Imata, Ekänina uwä nämagurani ämana bureni-inik!

44

Isrel ämawebetä Anututä watä it yämekta yäŋapiŋkuŋ

1 * O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täŋ yämiŋkuno unitäŋo biŋam ŋode niwerirä ninin nadäŋkumäŋ.

---

* **42:5:** Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 * **42:7:** Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 * **42:8:** Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 * **43:1:** 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 * **43:3:** Sam 36:9 * **44:1:** Kis 12:26-27; Sam 78:3

2 * Kome iwoyäŋ yämani uken nanik guŋ äbot komi yämiŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ ämawebekaye
gäkŋaken unita yäniŋ kireŋkun. Yäniŋ kireŋiri täŋ-bumbumka u koreŋkuŋ.
3 * Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe
nämo däpmäŋ yäwat kireŋkuŋ. Nämo, gäkŋo kehäromika terak yeŋgämä pewäpäŋ
täŋkuŋ. Ba gäkä nadäŋ yämik-inik täŋpäŋ dubiniken itkentäŋ yämiŋpäŋ kehäromi
yämiŋiri täŋkuŋ.

4 Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäŋo iwaniye yärepmitta kädet
peŋ nimiŋkun.
5 Täŋkaŋ gäkä täŋkentäŋ nimiŋiri iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täkamäŋ.
6 * Unita näk äpa kuwekna ba päip boham unitä api täŋkentäŋ naminеŋ yäŋ nämo nadäk
täyat.
7 Nämo, gäkŋa-tägän täŋkentäŋ nimiŋpäŋ iwaniye kokwawak nadäŋ nimik täkaŋ u
däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ u keriken nanik yäyomägatpäŋ nipmak täyan.
8 Unita gäkŋo wäpka yäpmäŋ akuŋpäŋ bänep täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.

9 Upäŋkaŋ waki, apiŋode nibä kätäŋiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkaŋ. Komi ämaniye
nämo itkentäŋ yämik täyan.
10 Ude täŋiri iwaniye yabäŋ umuntaŋ metäŋpeŋ kuŋitna nintäŋo tuŋum korek täkaŋ.
11 Nibä kätäŋiri sipsip däpmäk täkaŋ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuŋ. Ude täŋiri ämatä
komeken kubäkubä kuŋ täna kuŋkuŋ.
12 Ämawebekaye ninta nadäŋiri äpani-inik täŋpäpäŋ nin iwaniyeta jop yäniŋ kireŋkun.

13 Gäk kudän nintä terak pewi ahäŋ nimiŋkuŋo u kaŋpäŋ, äma nintä äbotken nanik nämo
unitä yäŋärok niwetpäŋ yäŋpäŋ-nibäŋ mägayäk täk täkaŋ.
14 Täŋpewi imaka jopi ude äworeŋitna guŋ äbotken naniktä yäŋpäŋ-nibäŋ niwat täkaŋ.
15-16 Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkaŋ unitä yäŋärok ude yäŋirä mäyäk pähap
nadäŋpäŋ umuri nadäk täyat.
17 Jide? Gäka guŋ taŋpäŋ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpani u irepmitnapäŋ imaka
waki ude pewi ahäŋ nimitak? Nämo, nin ude nämo täŋkumäŋ.
18 * Gäk gepmaŋpäŋ baga mankata mäde nämo utkumäŋ.
19 * Upäŋkaŋ gäkä nipmaŋpikaŋ nin täŋkentäknin nämo, tom ägwäri bämopiken itkamäŋ.
Ba bipmäŋurani pähap gänaŋ ude itkamäŋ.

20-21 * Nin Anutunin bureni gäk ganiŋ oretta bitnäŋpäŋ kome kubä täŋo anutu jopi-jopi
nadäŋ yämiŋkumäŋo yäwänäku uwä gäkku bian nibäŋ ahäwim. Imata, gäk bänep
nadäk-nadäknin käbop itkaŋ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upäŋkaŋ ude nämo
täŋkumäŋ!
22 * Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäŋ unita yäŋpäŋ kadäni kadäni ninken nanik mäyap
nidäpmäk täkaŋ. Ba nibäŋirä sipsip nakta däpmäk täkaŋ ude itkamäŋ.
23 * Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiŋkaŋ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!
24 Ninta imata käbop it nimitan? Komi bäräpi gänaŋ itkamäŋ ŋonita ninta nämo guŋ täwen.

25 Yäke! Däpmäŋ jakŋitpäŋ nipmaŋpä kumbanitä-yäŋ kome terak pätkamäŋ.
26 Unita äbä täŋkentäŋ nimisi! Gäk nadäŋ nimikinik täk täyan udegän waki keriken
itkamäŋ ŋo nimagutsi!

---

* **44:2:** Sam 78:55, 80:8 * **44:3:** Lo 8:17; Jos 24:12 * **44:6:** Sam 33:16; Hos 1:7 * **44:18:** Jop 23:11 * **44:19:** Sam 23:4 * **44:20-21:** Sam 139:1; Jer 17:10 * **44:22:** Rom 8:36 * **44:23:** Sam 35:23, 78:65

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmäŋirän iniŋ oretoret kap tewani

Kora täŋo nanakiyetä intäjukun ämata gäripi pähap nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuŋ.

1 Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokŋek parirän intäjukun äma u iniŋ
ubiŋpäŋ tewayäŋ. Äma meni pidämitä man säkgämän yäŋahäk täkaŋ ude menatä
äma ekäni u ŋode iniŋ ubiŋ tekta pidäm täyat;

2 Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nikek. Äma gäk udewani kubä nämo
itak. Bureni, Anututä iron täŋ gaminkukotä pen api täŋ gaminŋ yäpmäŋ ärowek.

3 Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita kehäromika ni-
woŋärekta päip bohamka iŋitpäŋ isi!

4 Kehäromika nikek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyi. Täŋpäŋ man bureni ba
kudän siwoŋi unitägän irun yäŋpäŋ täŋ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täŋpäŋ
iwan däpmäŋirän kaŋpäŋ umun pähap täk täkot!

5 Täŋkaŋ tenäŋ kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nikek. Täŋiri
äma äbori äbori gabäŋpäŋ gämotka-kengän maŋ pat täkaŋ.

6 * Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen. Kaŋiwat piäka u
kudän siwoŋi terakgän täk täyan.

7 * * Gäk kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Unita
Anutukatä ini gäkä kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk. Piä ude täkta iwoyäŋkuko unita
notkaye yärepmitpäŋ oretoret pähap nadäk täyan.

8 Gäkŋo tek käroŋi kudup käbäŋi säkgämän-inik, jiä däropä käbäŋ ikek bumik. Ba intäjukun
äma ätutä gäkä eŋiken abä kap teŋkaŋ ganiŋoret täkaŋ.

9 Täŋpäkaŋ äma jopi täŋo äperiyetä watä nämo it gamik täkaŋ. Nämo, kome ätu täŋo
intäjukun äma täŋo äperiye unitä gäkä eŋiken itkaŋ watä it gamik täkaŋ. Täŋpäkaŋ
webekawä omäk meran säkgämän täŋpäŋ dubikaken it täyak. Omäk meran uwä
gol mobä säkgämän-inik, Opia komeken nanik upäŋ täŋpani.

10 Eruk webeni, gäka ŋode yäŋira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba nägät moräkaye
mäde ut yämiŋpäŋ unita juku kubä nämo pewen.

11 Ude täŋiri intäjukun ämakatä gabäŋgärip täŋpäŋ gäka webe säkgämän yäŋ api gäwerek.
Täŋ äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.

12 Täŋpäkaŋ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täŋ gaminеŋ, ba tuŋum
ämatä gäk ganiŋ oretta api ämneŋ.

13-14 Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täŋo webeni uwä ini eŋi gänaŋ säkgämän,
kaŋgärip ikek ude itak. Teki uwä golkät bok täŋpani, unita ägo-ägo weŋirän
intäjukun äma dubiniken yäŋikŋat yäpmäŋ kukaŋ. Kuŋirä webe gubaŋ noriye
imaka, iwarän täŋirä ugän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kukaŋ.

15 U kudup, bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret terak intäjukun äma täŋo eŋi pähap gänaŋ
kumaŋ ärokaŋ.

16 Täŋpäkaŋ intäjukun ämana, gäka ŋode yäyat; Gäkŋo nanak ämani mäyap ahäŋpäŋ gäk ba
oraŋkaye täŋo kome yäpmäŋpäŋ intäjukun äma udegän api itneŋ. Täŋirä ämawebe
komeni komeni yabäŋ yäwatta wäpi biŋam ärowani api yämen.

17 * Täŋpäkaŋ nähä ätu mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä nadäŋpäŋ kuŋatneŋta kap ŋo teŋira
wäpka biŋamtä punin api kuŋarek. Ude täŋira ämawebe kuduptä wäpka biŋam u
tärek-täreki nämo api ganiŋoret täneŋ.

---

* **45:6:** Sam 93:2, 98:9 * **45:7:** Sam 11:7 * **45:7:** Hib 1:8-9 * **45:17:** Sam 138:4; Mal 1:11

46

Anutu u ninkät itkamäŋ

1 * Anutu u nintäŋo äyuŋnin ba nintäŋo kehärominin. Bäräpi gänaŋ täŋkentäŋ nimikta
pidämtak täyak.
2 Unita nin imaka kubäta nämoinik umuntäne. Nämoinik! Kenäŋ kwaiŋirän kome
kwähärep duneŋo uwä täga. Ba pom gwägu bämopiken duŋpeŋ äpmoneŋo u imaka
täga. Nämo api umuntäne.
3 * Ba gwägu pähap mämä taŋi yäŋpäŋ tokätpäŋ porärak pakipaki täŋpek. Täŋirän pom taŋi
taŋi wareŋ täneŋo upäŋkaŋ imata umuntäne? Ninä nämoinik api umuntäne!

4 * U imata, Anutu täŋo yotpärare bämopiken ume taŋi kubätä pätak. Ume unita ämawebe
oretoret pähap nadäk täkaŋ. Yotpärare u kudupi-inik, Anutu ärowani täŋo irit bägup.
5 * Uken Anututä it täyak unita nämo api wawek. Nämoinik, kepma bipani Anututä watä
api it imik täŋpek.
6 * Bureni, Anutu u kehäromi-inik. Unita äma äbori äbori umun pähap nadäŋpäŋ kujari
kwaik täkaŋ. Täŋirä Anututä kärak yäŋirän kometä ume bumik äworewek!

7 Upäŋkaŋ ninäwä nämo api umuntäne. Nämo, Ekäni kehäromi mähemi u ninkät it
täkamäŋ. Bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo Anutuken käbop täga api itne.

8 Ai, ämawebe in äbut! Äbäŋpäŋ Ekänitä piä täk täŋkuko u ŋo kawut! Imaka imaka täk
täŋkuko u yabäŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ nadäwä inide kubä täk täyon!
9 Ekäni uwä komeni komeni täŋo ämik däpmäŋ täkŋek täyak. Täŋpäŋ äpa kuwek
yäpmäŋpäŋ tokät jukutpäŋ kurepä kädäp gänaŋ ureŋ täŋpän äpmok täkaŋ.
10 * Unita Ekänitä ŋode yäyak; Kwikinik itkaŋ näka ŋode nabäŋpäŋ-nadäwut; Näk Anutu
bureni-inik. Näk intäjukun irira ämawebe komeni komeni ittäŋ kukaŋ u gämotna-
kengän it täkaŋ.
Kome kuduptagän täŋo Ekäni-inik u näk! yäk.

11 Unita ämawebe, in ŋode nadäwut! Ekäni kehäromi mähemi, u ninkät it täkamäŋ. Bureni,
bäräpi kubätä ahäwänä Oranin Jekop täŋo Anutuken käbop täga itne.

47

Anutu u äma komeni komeni täŋo ekäni pähap

1 Ämawebe kuduptagän kap teŋkaŋ ketjin utpäŋ oretoret täk täkot! Täŋkaŋ oretoret gera
terak Anutu iniŋ orerut!
2 Ekäni ärowani pähap uwä ini pärik-inik kubä itak. Kehäromini uwä umuri pähap. Uwä
kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani-inik.
3 Uwä täŋkentäŋ niminŋpäŋ guŋ ämawebe äbori äbori unitäŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ
gämotninken yepmaŋkuk. Täŋkaŋ komeni ninta niniŋ kireŋkuk.
4 Täŋpäkaŋ bian Anututä ini kome u iwoyäŋpäŋ niminŋkuko unita ŋode nadäkamäŋ; Jekop
täŋo äboriye ninta nadäŋ nimikinik täk täyak.

5 Ai, nadäwut! Anututä maŋirani bägupken äroŋkuko itak. Äro ririän ämawebetä bänep
pidäm oretoret kap womat mämä terak teŋkuŋ.
6 Eruk! Unita nadäŋpäŋ in imaka, Anututa oretoret kap teŋ imut! Teŋkaŋ iniŋ orerut!
Ekäni pähapnin oretoret kap teŋ imut.

---

* **46:1:** Sam 62:7-8, 91:2, 142:5 * **46:3:** Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 * **46:4:** Sam 48:1, 48:8 * **46:5:** Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 * **46:6:** Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1 * **46:10:** Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

Äneŋi täwetat; Iniŋ orerut!
7 Anutu uwä kome pähap ŋonitäŋo Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teŋ imut!

8 Anutu ärowani pähap unitä maŋirani bägup kudupiken maŋitkaŋ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak.
9 Täŋirän guŋ ämawebe äbori äbori täŋo ärowaniniyekät Abraham täŋo Anutu unitäŋo äbot ninkät käbeyä täk täkamäŋ. U imata, kome täŋo intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkaŋ.
Anutu unitäŋo kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

48

Anutu täŋo yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

1 Ekäni uwä wäpi biŋam ärowani nikek. Unitäŋo yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äroŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuna!
2 * Saion Pom kudupi uwä käroŋi boham, tägagämän-inik, kaŋoret ikek. Ämawebe kome pähap ŋo nanik kuduptagäntä Anutu täŋo pom u kaŋpäŋ oretoret täk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ Ekäni Ärowani unitäŋo yotpärare pom u terak itak.
3 Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkaŋ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täŋ yämik täyak.

4 Bian kome ätu täŋo intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäŋ yotpärare u dubiniken äbuŋ.
5 Äbäŋkaŋ yotpärare kudupi u kaŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ umuntaŋkaŋ metäŋpeŋ kuŋkuŋ.
6 * Umuntaŋkuŋo uwä komi webetä nanak bäyanayäŋ nadäk täkaŋ ude nadäŋpäŋ kujari kwaiŋkuŋ.
7 Ämik tänayäŋ gäpe taŋi taŋi pähap terak äbuŋo u gäkä mänit pähap iniŋ kireŋpewi gäpe uwä yäpmäŋ kärapmit täŋpän kuŋkuŋ.

8 Täŋpäkaŋ bianä, Anutu täŋo täktäki kehäromi nikek unitäŋo manbiŋamgän nadäk täŋkumäŋonik. Upäŋkaŋ apiŋo dapunintä kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.
Ekäni uwä iniken yotpärare ŋo watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpmäŋ ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.

9 O Anutu, kudupi yotka gänaŋ äroŋpäŋ ironka tärek-täreki nämo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ.
10 Wäpka biŋam komeni komeni kuŋ moreŋkuko unita ämawebe komeni komenitä udegän ganiŋoret täkaŋ. Täŋpäŋ yabäŋ yäwat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwoŋi terakgän täk täyan.
11 Gäk ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari u siwoŋigän yäpmäŋ danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare taŋi täpuri Juda komeken it yäpmäŋ kukaŋ u nanik kudup, oretoret täk täkaŋ.

12-13 Eruk, Anutu täŋo ämawebe, in Anutu täŋo kehäromini kaŋpäŋ nadäna yäŋpäŋä ŋode kaŋ täŋput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuŋat äyäŋutpäŋ yewa kehäromikät ämik täŋo tuŋum tuŋum ukät yabäŋpäŋ-nadäwut.
Yabäŋpäŋ-nadänayäŋ täŋo unitäŋo biŋam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäŋ täkaŋ u ŋode kaŋ yäwerut;

* **48:2:** Mat 5:35 * **48:6:** Kis 15:15; Hos 13:13

14 * Anutu unitägän nibäŋ niwat täyak. U nintäŋo Anutu, paot-paori nämo. Täŋpäkaŋ
unitä kadäni kadäni api nipmäŋit niwarek.

49

Moneŋ tuŋumta nadäwätäk täneŋtawä

1 Äma äbot, kome terak it yäpmäŋ kukaŋ in kudup man ŋo nadäwut.
2 Äma wäpjin biŋam nikek ba wäpjin nämo, äma moneŋ ikek ba äma jäwäri, in kuduptagän
man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäwut.
3 Man kädet siwoŋi kubä nadätat u intä nadäneŋta yäŋahäwayäŋ.
4 Man siwoŋi u man wärani terak täwerayäŋ. Täwet paotpäŋä man wärani unitäŋo mebäri
kap terak api yäŋahäwet.

5-6 * Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneŋta nadäkinik täk täkaŋ. U näk
moneŋ ikek yäŋkaŋ iniken wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ äma waki udewanitä näk it gwäjiŋpäŋ nutnayäŋ täk täkaŋ. Upäŋkaŋ, äma
udewanita imata umuntäwet?
7 * Moneŋi päke unitä nämo api täŋkentäŋ yämek. Nämoinik! Nin nadäkamäŋ; Äma kubätä
iniken gupi moneŋpäŋ täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kaŋ-
ahäwa yäŋpäŋ Anututa moneŋ peŋ imikimik kädet nämo pätak.
8 * Nämoinik, äma täŋo gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U moneŋ taŋi peneŋo upäŋkaŋ
bäräŋeŋ täga nämo pewä tägawek.
9 Moneŋ terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kaŋ-ahäwek. Nämo, äma kuduptagän
paot-paotta biŋam.

10 Bureni nadäkamäŋ. Äma kuduptagän kumäk täkaŋ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk
täkaŋ.
Ba guŋ ämakät äma kädet goret-goret täŋpani u imaka, kumäk täkaŋ. Kumäŋpäŋ
moneŋi peŋirä äma ätutä yäpmäk täkaŋ.
11 Bianä, äma udewani komeni nikek. Upäŋkaŋ apiŋo kubäpäŋ äneŋirä kome ukengän
paot-paori nämo api itneŋ.
12 Äma täŋo wäpi biŋamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täŋpipiŋ yämek. Nämoinik!
Tomtä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ.

13 Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täŋpäŋ täga itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ
uken api ahäŋ yämek. U kawut!
14 Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäŋirä kumäŋ-kumäŋtä watä
ämani ude api täŋpek. Äma äneŋpaniken äpmoŋirä gupi bäräŋeŋ paraŋirä ämawebe
siwoŋitä Wi! api yäwatneŋ.
15 * Täŋpäkaŋ nähä Uraktä nämagutpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromiken nanik api wädäŋ
tädotpäŋ nepmaŋpek.

16 Unita nadäkot! Äma moneŋ tuŋum ikek ba eŋi säkgämän nikek, udewanita ninin jide
täŋpäŋ äma ude kaŋ äworene yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ.
17 * Nämoinik! Äma udewani kämi kumäŋkaŋ tuŋumi u yäpmäŋkaŋ täga nämo api kuneŋ.
Ba wäpi biŋamikät bok nämo api kuneŋ.
18 Täŋpäŋ äma udewani kodak itkaŋ kome täŋo tuŋumta gäripi nadäŋpäŋ Anutu täŋo iron
terak itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ.

---

* **48:14:** Ais 58:11 * **49:5-6:** Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 * **49:7:** Jop 36:18-19 * **49:8:** Sam 16:10, 22:29, 89:48 * **49:15:** Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14 * **49:17:** Sam 17:14; 1Ti 6:7

Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ.
19 Upäŋkaŋ äma udewani kumäŋkaŋ, bian äbekiye oraniyetä kumäŋpeŋ päŋku bipmäŋ
urani gänaŋ itkuŋken ugän api yäwatneŋ.
20 Bureni-inik! Äma moneŋ tuŋum ikek upäkaŋ nadäk-nadäki nämotä irit kehäromita
biŋam nämo api täneŋ. Uwä tomtä kumäŋpäŋ parak täkaŋ udewani.

50

Anututä ämawebe täŋo täktäki yäpmäŋ danik täyak

1 Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayäŋ täyak. U ämawebe
komeni komeni päke unita gera yäyak.
2 Anutu täŋo peŋyäŋek kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik
teŋ yäŋetak. U kawut!
3 Bureni! Anutunin kehäromi nikek u man yäwayäŋ äbätak. Kädäp mebettä intäjukun
kuŋirän iwän mänit pähaptä itgwäjiŋirän äbätak.

4-5 Anututä ämawebeniye täŋo kudän yäpmäŋ daniwayäŋ yäŋpäŋ kunum kenta kometa
gera ŋode yäyak; Ek äbä ämawebe naniŋ oret täkaŋ u kuduptagän yämagut päbä
iŋamnaken yepmaŋpun yäk.
Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ täŋ-kehäromtakta tom
däpmäŋpäŋ ijiŋ naminŋkuŋo u yäk.
Eruk, ude täŋpänkaŋ man piä täŋira kaŋ nabäwut yäk.
6 * Anututä ude yäŋirän kunumtä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Anutu ini uwä man
yäpmäŋ daniwani äma siwoŋi-inik. Jop man kubä nämo yäk täyak.

7 Eruk, Anututä ämawebeniye ŋode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku peŋkaŋ nadäwut!
Anutu bureni-inik, intäŋo Anutujin näkŋa in manken tepmaŋpayäŋ yäk.
8 Tom käbäŋi nikek ijiŋ namik täkaŋ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni kadäni in tom
käbäŋi nikek ijiŋ namik täkaŋ yäk.

9 Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wäyäkŋek täyat yäk.
10-11 Nämoinik, tom ägwäri bipiken itkaŋ, ba bulimakau pomken itkaŋ, barak ba gwakg-
wak imaka u kuduptagän näkŋogän yäk.
12 * Nakta newäwä inken nämo yäŋapiwet yäk. Nämoinik, kome pähap ba imaka imaka u
terak itkaŋ u mähemi näk yäk.
13 Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämo nak täyat yäk.

14 Täŋpäkaŋ naniŋ oretoret kädet bureni gäripi näkä nadäk täyat uwä ŋode; In naniŋ
oretpäŋ bänep täga man yäk täkot. Uwä ärawa bureni ude api täŋ naminеŋ.
Täŋpäŋ Anutu ärowani näka bänep täga täŋ namikta yäk täŋkuŋo uwä bureni täŋ
naminеŋ!
15 * In ude täneŋo uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yäŋirä näkä in täŋkentäk-
inik api täŋpet. Täŋpakaŋ in wäpna biŋam punin api yäpmäŋ akuneŋ yäk.

16 Täŋpäkaŋ Anututä äma waki täŋpani man ŋode yäwetak; In jop, mejin-tägän näkŋo baga
man ba topmäk-topmäk kubägän u yäŋahäk täkaŋ. Täŋirä nadäwa siwoŋi nämo täk
täkaŋ.
17 * Täŋpäŋ näkä in yäpä tägakta bitnäŋkaŋ kadäni kadäni näkŋo man ut täkaŋ.

---

* **50:6:** Sam 75:7, 97:6 * **50:12:** Sam 24:1; 1Ko 10:26 * **50:15:** Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9
* **50:17:** Neh 9:26; Rom 2:21-22

18 In kubo äma yabäŋkaŋ ukät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Yabäŋirä intäŋo notjiye ude äworek täkaŋ.
Ba ämawebe kubokäretta täŋpani ba nädapitä duŋ-weŋpäŋ ini-ini iranikät not täŋ yämiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.
19 In mejinta watä nämo itkaŋ man jop manman ba man wakiwaki yäk täkaŋ.

20 Täŋkaŋ notjiye manken yepmaŋit yäŋpäŋ-yabäŋ yäwarit täk täkaŋ.
21 * Intä ude täŋirä näkä jop dapun tabäŋpäŋ man kubä nämo yäk täyat. Ude täŋira intä Anutu u nin bumik yäŋ nadäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ nämoinik! Apiŋo tebeŋpäŋ manken kwawak tepmaŋpayäŋ.
22 Unita ämawebe näka mäde ut namik täkaŋ, in ŋode nadäwut; In itkaŋ ude pen udegän itpäŋä api waŋ moreneŋ.
Täŋkaŋ äma kubätä in täga nämo api täŋkentäŋ tamek.

23 * Täŋpäkaŋ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita nadäwa ärawa bureni ude täk täkaŋ.
Ämawebe ude täŋ naminkaŋ näkŋo man buramik täkaŋ uwä bureni-inik api yämaguret.

51

Wakini yäŋahäk-ahäk

Devit Basiba kubo täŋirän Natantä kaŋ-yäŋkuko unita nadäŋpäŋ man ŋo kudän täŋkuk.
1 * * Anutu, gäk butewaki mähemi unita näka butewaki nadäŋ namisi. Butewaki nadäŋ naminpäŋ wakina kudup ketäreŋ nami.
2 * Ude täŋkaŋ wakiwakina ärut paktaŋ nami.

3 * Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk täŋpäŋ kuŋat täyat.
4 * Momina uwä ämaken nämo, gäkkengän täŋkut. Imaka u täŋira gäkä nabäŋiri taräki täŋkuk.
Unita iŋam man näwetkuno u burenigän näwetkun. Ba täktäkna yäpmäŋ daniŋkuno u siwoŋigän yäpmäŋ daniŋkun.
5 * Wära! Kädet wakina ŋowä kädet kodaki nämo täyat. Nämo! Näk meŋnatä momikät bok bäyaŋpäŋ nepmaŋkuk.
Täŋpänkaŋ momi täŋpani pen udegän it yäpmäŋ äbätat.

6 * Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita gäkŋaken nadäk-nadäk bureni näwoŋäre.
7 * Täŋpäŋ gäk momina ketäreŋ naminiri pakigän-inik ira.
8 * Bureni Anutu, bäräpi pähap naminkuno u ketäreŋ naminpäŋ bänep oretoret peŋ nami.
9 * Momi täŋkuro u ärut paktaŋ naminpäŋ momina unita kaŋ täŋguŋta!

10 * O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahäŋ namikot. Bänepna täŋ kodaktaŋ naminiri gäkgänpäŋ kaŋ gäwaräntäwa!
11 * Iŋamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkŋaken Munapikka nomägareno!

* **50:21:** Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 * **50:23:** Sam 27:6 * **51:1:** 2Sml 12:1-15 * **51:1:** Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 * **51:2:** Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 * **51:3:** Ais 59:12 * **51:4:** 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4 * **51:5:** Jop 15:14; Efe 2:3 * **51:6:** Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 * **51:7:** Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 * **51:8:** Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 * **51:9:** Jer 16:17 * **51:10:** Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 * **51:11:** 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15

12 * Bian gäkŋata biŋam nämaguriri bänep oretoret nadäŋkuro u, apiŋo bänep oretoret udegän täŋ namisi yäŋ nadätat!
Gäkŋo man iwatta gäripi pewi ahäŋ namänkaŋ gäkä mehamtäŋ naminŋiri man u buramiwa.

13 * Ude täŋ naminŋiri peŋawäk äma gäkŋo kädet siwoŋi api yäwoŋärewet. Täŋira momi äma udewanitä bänepi api sukureneŋ.

14 * Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biŋam täyat upäŋkaŋ näk kumäŋ-kumäŋ nämo nuren. Ude täŋpayäŋ täno uwä bänep oretoret terak gäkŋo kudän siwoŋi u pen api yäŋahäk täŋpet.
15 * Ekäni, mena jinom täŋpidäm taŋiri wäpka biŋam yäŋahäŋpäŋ ganiŋ orera!

16 * Nadätat! Anutu, oraŋ gamikta gupe käbäŋi nikek ijiŋ gamik-gamikta bitnäk täyan. Unita gäripi nadäwipäŋ uyaku ijiŋ gamitet.
17 * Upäŋkaŋ oraŋ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ŋode; Äma manka buramiŋpäŋ gämotkaken kuŋat täkaŋ unita gäripi nadäk täyan.
Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadäŋ bäräp täŋpäŋ inita nadäwä äpani täk täkaŋ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.

18 Anutu, gäkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe Jerusalem nanik täŋkentäŋ yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Täŋpäŋ Jerusalem täŋo yewa pähap äneŋi täŋkodak taŋpäŋ kaŋ pe!
19 Ude täŋiri ämatä gupe käbäŋi nikek ijiŋ gamiŋirä gäripi taŋi api nadäwen.

52

Nin ima terak yeŋgämina pek täkaŋ?

Devit täŋo iwan kubätä päŋku Sol, Devit Ahimalektä yotken käbop itak yäŋ iwetkuko unita nadäŋpäŋ Devittä kap ŋo teŋkuk.

1 * Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yäŋbiŋam-biŋam yäŋtäŋ kuŋat täyan? Anutu iŋamiken mäyäk tänaŋipäŋ imata wakika unita biŋam wari wari yäŋtäŋ kuŋat täyan?
2 * Gäk äma täŋpäwakta nadäk tawaŋ pek täyan. Meka jinom päraŋi-inik, mujuk päraŋ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.
3 Kudän tägata nadäwi äpani täŋpäpäŋ waki täkta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täŋpäpäŋ man burenita gaŋani nadäk täyan.
4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.

5 Unita Anututä gäka komi gamayäŋ täyak u tärek-täreki nämo. U eŋikaken nanik u wädäŋ maŋpän kuŋiri äma itnayäŋ täkaŋ u wari nämo api nadäŋ gamineŋ.
6 Anututä ude täŋirän äma siwoŋi kuŋaranitä u kaŋpäŋ api umuntäneŋ. Täŋpäŋ gabäŋ mägayäŋpäŋ ŋode api yäneŋ;
7 * U kawut! Äma ŋowä säkgämän itta Anutu terak nämo yeŋgämän pek täŋkukonik. Nämo, moneŋ tuŋumna pähaptä täga täŋkentäŋ naminеŋ yäŋ nadäŋpäŋ säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpäŋ täk täŋkukonik.

8 Täŋpäkaŋ nähä olip päya säkgämän Anutu täŋo eŋi dubiniken ärowani ude bumik itat. Täŋpäŋ unitäŋo iron tärek-täreki nämo uterak yeŋgäma pewäpäŋ it täyat.

---

* **51:12:** Sam 13:5 * **51:13:** Sam 22:27; Apos 9:21-22 * **51:14:** 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 * **51:15:** Kis 4:15; Sam 9:14 * **51:16:** Sam 40:6 * **51:17:** Sam 34:18 * **52:1:** 1Sml 22:9-10 * **52:2:** Sam 50:19, 59:7, 64:3 * **52:7:** Sam 49:6

9 Unita Anutu, imaka täŋ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmäŋ ärowet.
Täŋpäŋ ämawebekaye iŋamiken gäk tägagämän yäŋ yäŋahäŋpäŋ api yäwet täŋpet.

53

Äma waki täŋo täktäk

1 * Äma Anutu nämo itak yäŋ yäk täkaŋ uwä guŋ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäŋ
täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaŋ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik
täk täyak.
2 * *Nadäkaŋ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma
nadäk-nadäk täga nikek näk naniŋ orerani udewani ätu itkaŋ ba yäŋ nadäŋpäŋ
yabäŋ ahäkta dapun pärewat täk täyak.
3 Upäŋkaŋ nämo, kudup u kädet siwoŋi irepmit moreŋpäŋ kädet waki täŋpanigän. Uken
nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
4 Unita Anututä ŋode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkŋo
ämawebenaye uken täŋyäkŋatpäŋ kubota pidämigän täŋ yämik täkaŋ. Ude täŋkaŋ
näkken yäŋapik man kubä nämoinik yäk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ umuri pähap kubä api nadäneŋ. Bian umun udewani kubä nämoinik
nadäŋkuŋ. Anututä ämawebeniye täŋo iwan kudup däpmäŋpäŋ kujari api ureŋ
täŋpän kuneŋ. Bureni, Anututä mäde ut yämiŋkuko unita Isreltä iwaniye u
täŋpäwakinik api täŋ yämineŋ.

6 Eruk, Anututä Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yäŋ
nadätat. Anututä ude täŋirän äneŋi säkgämän itnayäŋ täkaŋ unita oretoret pähap
api nadäneŋ!

54

Devittä Anutuken täŋkentäkta yäŋapiŋkuk

Sifa nanik ätutä päŋku Sol, Devit nintä komeken käbop käwep itak yäŋ iwetkuŋo unita
nadäŋpäŋ Devittä kap ŋo teŋkuk.

1 * Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäŋ nepmaŋpi äneŋi säkgämän
kaŋ kuŋara.
2 Gäkken yäŋapiŋira juku peŋpäŋ nadäŋ namisi.

3 Äma komi komi ba peŋawäk täŋpanitä näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ äbäkaŋ. Äma
udewanitä Anututa nadäŋirä jopi täk täyak.

4 Täŋpäkaŋ Anutu iniwä täŋkentäŋ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it
naminŋirän täga it täyat.
5 Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täŋ namik täkaŋ ugänpäŋ Uraktä äyäŋutpäŋ
kowata udegän yäminŋirän paot-inik api täneŋ.

6 O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäŋ iron kowata täŋ gamayäŋ
nadätat.
7 * O Ekäni, gäk täŋkentäŋ naminŋiri bäräpi yabäŋ ahäŋkuro u kudup paot moreŋkuŋ.
Täŋpäŋ yabäŋira gäkä iwanaye kuduptagän däpmäŋ moreŋkun.

---

* **53:1:** Sam 10:4, 14:1 * **53:2:** 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 * **53:2:** Rom 3:10-12 * **54:1:** 1Sml 23:19, 26:1
* **54:7:** Sam 59:10

55

Äma kubä noripakitä iwan täŋ imänkaŋ yäŋapik man yäŋkuk

1 O Anutu, yäŋapik mannata juku peŋpäŋ nadä. Butewaki terak gäwet yabäŋira mäde
nämo ut namen!
2 Nämo, juku peŋpäŋ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina kudup yäpmäŋ
äpätak.
3 Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntaŋ itat. Äma waki täŋpani uwä näka gaŋani
nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋ namik täkaŋ unita nadäŋ bäräp taŋi täyat.
4-5 * Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkaŋ umun pähap nadätat
ŋonitä täga nurek yäŋ nadätat.

6 * Unita ŋode nadätat; Näk pitna nikek täŋpän yäwänäku barak ude orek itta piäŋ päŋku
kubäken itet.
7 Ban kubäken-inik piäŋ päŋku kome ämani nämoken täha bägup täŋpäŋ itet.
8 Ude täŋkaŋ umuri ahäŋ namitak ŋonita uken käbop itet.

9 Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täŋo man yäkyäki täŋ-kuruktaŋ yämi. Imata,
yotpärare taŋiken ämatä ämik kowata kowata täŋkaŋ ut täpätet mämä bumta täŋirä
yabätat.
10 U kepma bipani yotpärare u yewa täŋpäŋ it gwäjiŋkaŋ ämik ba kubota kudän bumta
pewä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak.
11 Täŋpäkaŋ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäŋ pätak. Yotpärare gänaŋ
kädet täpuri täpuriken täŋyäkŋat-yäkŋat ba komi jop nadäŋ yämik-yämik kädettä
udegän pätak.

12 Butewaki pähap! Iwan kubätä yäŋärok ude näwet täŋpän yäwänäku täga bumik nadätet.
Ba kubäken nanik kubätä näka ude täŋ namän yäwänäku käbop päŋku täga itet.
13 * Upäŋkaŋ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täŋpani gäkä ude täŋ
namitan!
14 Nek iŋam kowat-kawän täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk säkgämän täŋkaŋ Anutu iniŋ oretta
kudupi yotken bokgän kuk täŋkumäko upäŋ udewä täyan.
15 Unita iwanaye täŋo kadänini nämo täreŋirän kaŋ paorut! Ba kodak itpäŋ kumbani
komeken kaŋ äpmoŋput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewanikät kentäŋpäŋ
it-inik täk täkaŋ.

16 Upäŋkaŋ näk Ekäni Anutuken gera yäŋira api täŋkentäŋ namek.
17 * Tamimaŋ ba kepma bipani bäräpinata nadäŋpäŋ yäŋapik-apik gerana uken pewa
äroŋirän api nadäŋ namek.
18 Ude täŋkaŋ ämik pähap gänaŋ iwanaye mäyapkät ämik tänayäŋ täkamäŋken uken nanik
äneŋi säkgämän nämagut yäpmäŋ api äbek.
19 Bureni, Anutu intäjukun itpäŋ kaŋiwat piä ärowani täŋ yäpmäŋ äbukotä itak, pen api it
yäpmäŋ äroweko unitä yäŋapik manna nadäŋ naminpäŋ iwanaye komi piäken api
yepmaŋpek. Imata, äma uwä Anututa nämo umuntaŋkaŋ kädet wakita mäde utta
bitnäk täkaŋ.

20 Täŋpäkaŋ notnapak iwan täŋ namani unitä yäŋkehäromtak mani irepmitpäŋ noriye
mäyapta iwan täŋ yämik täyak.

---

* **55:4-5:** Sam 18:4-5, 116:3 * **55:6:** Jop 3:13 * **55:13:** 2Sml 15:12; Sam 41:9 * **55:17:** Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30

21 * Menitä gakŋi ärut namik täyak upäŋkaŋ bänepitä näka kokwawak namik täyak. Mani
säkgämän, gakŋi nikek upäŋkaŋ päip päraŋi udewani.

22 * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoŋi yabäŋ äwaräkuk täŋirän
iwaniyetä täga nämo yärepmitneŋ. Unita nadäŋ bäräpjin kudup Ekänikengän peŋirä
api täŋkentäŋ tamek.

23 Täŋpäkaŋ Anutu, gäk äma kumäŋ-kumäŋ däpani ba jop manman yäwani unitäŋo irit
kuŋat-kuŋari kudup nämo täreŋirän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku ini awaŋ gänaŋ api
yepmaŋpen. Täŋ nähä gäka nadäŋ gamikinik pen api täŋ yäpmäŋ ärowet.

56

Devittä Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk

Filistia naniktä Devit Gat komeken iŋitkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.

1 * O Anutu, iwanaye jop nadäŋ komi wari wari namik täkaŋ unita butewaki nadäŋ
naminŋpäŋ täŋkentäŋ namisi!

2 Yäŋetak bipmäŋtak iwanaye nutnayäŋ täk täkaŋ. Iwanaye u yarägän nämo, mäyap-inik.

3 * Ude täŋirä umuntaŋpäŋ, Ekäni ärowani, gäkä terak tubeŋ kuŋpäŋ it täyat.

4 * Bureni, Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Nämo, täŋkentäŋ namikta
yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.
Ude täŋira ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

5 Täŋpäkaŋ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkaŋ. U täga kubä täŋ
namikta nämo nadäk täkaŋ.
Nämo, waki täŋ namiktagän yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.

6 U kubäkengän päŋku käbop itpäŋ näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ nabäŋ näwat täkaŋ.

7 Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmaŋ! Yabäŋ koreweno! Kokwawakka
terak kehäromini däpmäŋ tokät yämi.

8 Näk bäräpi gänaŋ jide itat u kudup nadäŋ namitan. Ba konämna pito jide mäŋkaŋ u
kudup daniŋpäŋ nadäk täyan.
Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän täk täyan.

9 * Unita Anutu, gäkken gera yäwayäŋ täyatken nadäŋ naminŋiri iwanaye nabäŋ
umuntaŋpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ api kuneŋ. Ude täŋiri ŋode kaŋpäŋ api nadäwet;
Anutu näk gärak itak yäŋ api nadäwet.

10 Ekäni uwä täŋkentäŋ namikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.

11 * Ude täŋpäŋ Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka
kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

12 Unita Anutu, imaka gamikta yäŋkehärom taŋkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga
man yäŋpäŋ api gamet.

13 U imata, näk awaŋ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu iŋamiken irit
täŋo peŋyäŋek gänaŋ itat.

---

* **55:21:** Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 * **55:22:** Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7 * **56:1:** 1Sml 21:13-15 * **56:3:** 1Sml 30:6; 2Sto 20:3 * **56:4:** Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6 * **56:9:** Sam 56:4; Rom 8:31 * **56:11:** Sam 56:4

57

Äma kubä Anutuken täŋkentäk yäpmäkta gera yäŋkuk

Devittä Solta umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ päŋku mobä käwut kubä gänaŋ käbop itkukken uken kap ŋo teŋkuk.

1 * * O Anutu, näk watä it nami yäŋpäŋ dubikaken äretat unita butewaki nadäŋ namisi. Jirokaken äyuŋ täŋ naminŋ yäpmäŋ kuŋiri imaka umuri näk täŋpäwakta itak ŋo kaŋ paorän!

2 * Näk Anutu täŋpämorek mähemiken täŋkentäk yäpmäkta gera yäyat. Anutu u täŋkentäŋ naminŋirän imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

3 Unita nadätat; Anututä näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ nämo nepmak täyak. Nämo! U kunum gänaŋ itkaŋ näkŋo yäŋapik manna nadäŋpäŋ wakiken nanik api nämagurek. Nämagutpäŋ iwanaye täŋo kehäromi api yäpmäŋ äpek.

4 * Aŋ ägwäri, äma yeŋpäŋ näŋpanitä-yäŋ näk it gwäjikaŋ. Meni uwä päraŋi-inik, tenäŋ kenta boham udewani. Täŋkaŋ meberi uwä päip päraŋi ude.

5 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut.

6 Nadätan? Iwantä näk nepmäŋitta buŋep näkä kädetken täŋpäŋ peŋkuŋo unita nadäŋ bäräptä näkŋo kehäromina kudup yäpmäŋ äpätak. Täŋpäkaŋ wisik! Näk nepmäŋitta buŋep täŋkuŋo unitä äyäŋutpäŋ ini yepmäŋitkuk!

7 * O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret täyiwa!

8 Eruk bänepna, pidäm täyi! Täŋkaŋ wagäm gita in udegän, kap tekta pidäm täkot! Pidäm taŋpäŋ kome nämo yäŋeŋirän kap tena!

9 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkaŋ u bämopiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.

10 * Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan u ärowani.

11 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!

58

Anututä äma waki täŋpanita kowata yämikta yäŋapik man

1 Intäjukun äma, in man yäpmäŋ danik piä täk täkaŋ u siwoŋi täk täkaŋ ba nämo? Täŋkaŋ man siwoŋi burenigän yäk täkaŋ ba nämo?

2 Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkaŋ ugänpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ämata komi jop nadäŋ bumta yämik täkaŋ.

3 Äma waki udewani goretgän kuŋat täkaŋ. Uwä jop manman yäkyäk kädet pengän ahäŋpäŋ yäwanitä yäŋtäŋ äbäk täkaŋ.

4 Meni jinom u komi, gämok komi täŋo meni ude. Ba jukuni pik täŋpani.

5 U but ägwäri bumik. Mähemitä man yäŋirän täga nämo nadäwek. Iniken gärip terakgän kuŋarek.

---

* **57:1:** 1Sml 22:1, 24:3 * **57:1:** Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20 * **57:2:** Sam 38:8 * **57:4:** Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 * **57:7:** Sam 108:1 * **57:10:** Sam 36:5, 103:11, 108:4

6 Eruk Anutu, aŋ komi umuri ŋonitäŋo meni däpmäŋ tokät täŋpi kut.
7 Ude täŋiri ume madäŋpewä kuk täkaŋ ude kuŋpäŋ paot-inik kaŋ täŋput. Ba mup kädet
miŋin ämatä yeŋ gatäk täkaŋ ude yeŋ gatäwut.
8 * U gatäk-kubit yeŋ kokoyäŋ täŋpä kuk täkaŋ ude yeŋ kokoyäwut. Ba nanak paki meŋ
koki gänaŋ kumäŋkaŋ ahäŋpäŋ dupik ikek pat täkaŋ ude kaŋ äworewut.
9 Ba mup däpmäŋ täkŋek täkaŋ ude nämo nadäŋirä bäräŋek-inik kaŋ däpmäŋ täkŋeŋ täŋpä
kut. Bureni, Anututä iniken kokwawaki pähap terak pen ririrä api piäŋ äreyäŋ
täŋpän kuneŋ.

10 Täŋpäkaŋ waki täŋpanitä komi nadäŋirä äma siwoŋitä yabäŋkaŋ oretoret api täneŋ.
Täŋpäŋ waki täŋpani täŋo nägät gwägu ude tokŋeŋirän äma siwoŋi kuroŋitä api yeŋ
weneŋ.
11 * Ude ahäŋirän ämawebe ätutä api yäneŋ; Siwoŋi ämawebe gwäki täga bureni-inik yäpmäk
täkaŋ.
Apiŋo nadäkamäŋ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduptagän kädet siwoŋi terakgän
yäpmäŋ danik täyak. Ude api yäneŋ.

59

Iwantä utnayäŋ jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yäŋkuk

Soltä komi ämaniye ätu Devit kumäŋ-kumäŋ utta yäwerän päŋku yot yämaken jämjäm
patkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.
1 * Anutuna, watä it naminpäŋ iwan nutnayäŋ wari wari äbäk täkaŋ unita itpipiŋ namisi.
2 Äma wakiinik, äma kumäŋ-kumäŋ däpani u bämopiken nanik nämagusi!
3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäŋ näk nutta itsämäŋkaŋ u. Uwä näkä momi
ba goret kubä täŋkuro unita nämo.
4 Nämo! Ekäni, näk waki kubä nämo täŋira näk nutta bäräŋeŋ äbäkaŋ.

5 Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikŋutpäŋ bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi. Isrel täŋo
Anutu gäk äbä äma waki täŋ namik täkaŋ u kaŋ yabäŋpäŋ-nadä!
Ude täŋkaŋ guŋ äbot, äbori äboriken nanik äma wakiinik täŋpani ŋo komi yämiŋkaŋ
nämo yabäŋ korewen.
6 Äma uwä bipani bipani aŋtä-yäŋ yäŋgera-gera yäŋkaŋ yotpärare gänaŋ käbop käbop kuŋat
täkaŋ.
7 Man komi komi ba yäŋärok man yäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nadäsi. Meni jinom uwä
päraŋi-inik, päip bumik.
Täŋkaŋ äma kubä nämo nibäŋpäŋ nadätak yäŋ nadäk täkaŋ.

8 Upäŋkaŋ nämo! Ekäni gäk guŋ äbot u yäŋärok yäwetpäŋ yabäŋ mägayäk täyan.
9 * Ude täŋiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk käbop irit mobä käwutna.
10 Ämawebe, in nadäkaŋ? Anutuna uwä nadäŋ namikinik täŋpäŋ dubinaken äbä it
naminirän iwanaye täŋo kehäromini api yäpmäŋ äpäŋ morewet.

11 Täŋpäkaŋ Anutu, kumäŋ-kumäŋ bäräŋeŋ nämo däpen. Ude täŋpayäŋ täno uwä
ämawebenayetä gäkŋo kehäromikata bäräŋeŋ guŋ täneŋta.
Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ jop yäwat
kireŋpewi kaŋ kuŋtäŋpä kut.
12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkiken u momi täktäk täŋo man ugänpäŋ yäk täkaŋ
unita ärowani kudän unitä äyäŋutpäŋ buŋeptä-yäŋ yepmäŋiton.

---

* **58:8:** Jop 3:16 * **58:11:** Sam 67:4, 92:7 * **59:1:** 1Sml 19:11 * **59:9:** Sam 9:9, 18:17

13 Täŋpäkaŋ man wakiwaki ba jop manman yäk täkaŋ unita yäŋpäŋ kokwawakka terak
kumän-inik kaŋ täŋpi wawut.
Ude täŋiri ämawebe kudup ŋode api nadänеŋ; Anututä Isrel ämawebe uwä yabäŋ yäwat
täyak.
Täŋpäŋ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmäŋ kuyak u kudup kaŋiwat täyak yäŋ api
nadänеŋ.

14 Iwanaye uwä bipani bipani aŋtä-yäŋ yäŋgera-gera yäŋkaŋ yotpärare gänaŋ käbop käbop
kuŋat täkaŋ.
15 U aŋtä ketem naŋpäŋ nämo tokŋewäpäŋ ijiŋtäŋ kuŋat täkaŋ ude kuŋatkaŋ nakta
yewäpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ.

16 * Täŋpäkaŋ nähä kehäromikata yäŋpäŋ kap terak ganiŋ ubiŋ api tek täŋpet. Tamimaŋ
tamimaŋ näka nadäŋ namikinik täk täyan unita nadäŋpäŋ kap kwawakgän api tek
täŋpet.
U imata, gäk käbop irit mobä käwutna ude it namik täyan. Ba bäräpi kadäniken äyuŋ
täŋ namik täyan.
17 * Unita Anutu itkentäkna, gäk wäpka api ganiŋoret täŋpet. Gäk käbop irit mobä käwutna
unita.
Anutu, gäk nadäŋ namikinik täŋpani Anutuna.

60

Juda ämawebe Ekänitä äneŋi yämagutta gera yäŋkuŋ

1 * Anutu, gäk mäde ut nimiŋpäŋ kehärominin kudup yäpmäŋ äpäŋ moretan. Gäk
kokwawak nadäŋ nimiŋkunopäŋ apiŋo äneŋi nimagut.
2 Gäkä ude täŋ nimiŋkuno uwä täŋpewi kome kwaiŋpäŋ kudup duŋ-weko ude bumik.
Unita äneŋi yäpi tägawut!
3 Ämawebekaye ninta bäräpi taŋi nimiŋiri, ämatä wain ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ
ude täŋtäŋ kuŋatkamäŋ.
4 * Upäŋkaŋ ämawebe gäk gämotkaken kuŋat täkaŋ unitä kakta kudän kubä kwawak
peŋkun. U kaŋpäŋ nadäŋpäŋ iwan yärepmitpäŋ gäkken säkgämän itta bäräŋeŋ päŋku
dubinaken irut yäŋpäŋ ude täŋkun.
5 Unita yäŋapik mannin nadäŋ nimiŋpäŋ ketka kehäromitä täŋkentäŋ nimi. Ude täŋiri
ämawebe gäkŋa gäripi nadäŋ nimik täyan nin säkgämän kaŋ itna.

6 Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yäŋkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ
oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäŋ daniŋpäŋ
ämawebenayeta api yämet yäk.
7 Täŋpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim kome u näkŋo
kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
8 Täŋpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä piä täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ Filistia nanik
täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.

9 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak uken ämik täkta
nämagut yäpmäŋ kwek?
10 Nämo! Gäk mäde ut nimiŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk imata nintäŋo komi ämakät
ämikken bok kukta gaŋa täk täyan?

---

* **59:16:** 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 * **59:17:** Sam 59:9-10 * **60:1:** 2Sml 8:13; 1Sto 18:12 * **60:4:** Ais 5:26, 11:10-12

11 * Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ nimiŋiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yäwat kirene. Ämatä
täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.
12 Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga api yäpmäŋ
äpne!

61

Anututä watä it imikta yäŋapik man yäwani

1 O Anutu, näk gäkken gera yäŋira nadäŋ nami! Ba yäŋapik mannata juku peyi.
2 * Komena peŋpeŋ päŋku kome gägäni käda itpäŋ nadäŋ bäräp täyat. Unita gäkä täŋkentäŋ
nam yäŋ nadäŋpäŋ gäkken gera yäyat.
Gäkä äbä nämagut päŋku pom migupi terak ude bumik nepmaŋiri iwantä näk täŋpä
wanenŋtawä.

3 * O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa
kehäromi täŋ naminŋiri iwantä täga nämo nutneŋ.

4 * Unita gäk nadäŋ naminŋiri dubikaken tärek-täreki nämo kaŋ it yäpmäŋ ärowa. Barak
miŋitä nanaki piri gänaŋ uyiŋ-piŋitpäŋ pat täkaŋ ude täŋ nam.
5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yäŋkehäromtak man yäŋira nadäŋkun. Täŋpäŋ
ämawebe gäk ganiŋoret täkaŋ unita imaka imaka yämikta yäŋkehäromtak man
yäŋkuno udegän näka imaka, naminŋkun.
6 Unita Anutu, intäjukun äma täŋkentäŋ iminŋiri kome terak ŋo kadäni käroŋi kaŋ it yäpmäŋ
ärowän.
7 Uwä gäk iŋamkaken irit bägupiken kehäromigän kaŋ irän. Täŋpäŋ iron gäkä nanik unitä
täŋkentäŋ iminŋirän kaŋ kuŋarän. Ba watä it iminŋpäŋ nämo tewen.
8 * Ude täŋiri yäŋkehäromtak man yäŋkuro uwä nämo api guŋ täwet. Täŋkaŋ kepma kepma
kap terak wäpka api ganiŋoret täŋpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäŋo watä äma bureni

1 * Täŋkentäŋ namikta Anutu unitagän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yeŋgäma
pek täkaŋ.
2 * U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gärak ririrän
iwanayetä näk täga nämo api närepmitneŋ.

3 Eruk iwanaye, in ŋode yäŋira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneŋ
ba? Näk kehäromina nikek nämo, yewa yeŋ wewani udewani unita näk täŋpäwakta
täk täkaŋ u jidegän api peneŋ? Kowata näwerut!
4 Ämawebe naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ inä wäpna biŋam yäpmäŋ äpäktagän nadäk täkaŋ.
Täŋpäŋ jop yäŋnäkŋatta gäripi nadäk täkaŋ.
Täŋkaŋ mejintäwä man säkgämän näwet täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin-täwä ini kaŋ wawän
yäŋ nadäk täkaŋ.

5 * Upäŋkaŋ jop uken! Anutu kubä uterakgän yeŋgäma pek täkaŋ. U kubä-tägän täŋkentäŋ
namikta itsämäk täyat.
6 U kubä-tägän nabäŋ näwatpäŋ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gärak ririrän
iwanayetä näk täga nämo api närepmitneŋ.

---

* **60:11:** Sam 118:8, 146:3 * **61:2:** Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22 * **61:3:** Snd 18:10 * **61:4:** Sam 17:8, 27:4, 91:4 * **61:8:** Sam 56:12 * **62:1:** Sam 37:39, 59:9 * **62:2:** Sam 62:6, 89:26 * **62:5:** Sam 62:1

7 * Täŋpäŋ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biŋam api namek yäŋ nadäŋpäŋ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it naminŋpäŋ käbop nepmak täyak.
8 * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yeŋgämä pek täkot. U käbop irit mobä käwutnin unita nadäŋ bäräpjin u ba u kudup yäŋahäŋpäŋ iwet täkot.

9 Täŋpäkaŋ ämawä imaka jopi, me woŋ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu iŋamiken imaka bäräpi-inik nämo, pidämi-inik, ehät woŋ ude bumik.
10 * Unita moneŋ tuŋum terak nadäk kehäromi nämo peneŋ. Äma täŋyäkŋatpäŋ tuŋumi nämo kubo täneŋ.
Nämo, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämo api kaŋ-ahäneŋ. Ba moneŋ tuŋumjin taŋi pat tamineŋo upäŋkaŋ uniterak nämo yeŋgämä pewäpäŋ itneŋ.

11 Ude nämo! Anututä man ŋode yäkgän täŋirän nadäŋkut; Kehäromi mähemi u Anutu näkŋa itat yäk.
12 * Bureni Ekäni, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä siwoŋi uterakgän. Gäkŋa-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuŋatkaŋ kap ŋo teŋkuk.
1 * * Anutu, gäk näkŋo Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.
Äma kome kawukiken kuŋatkaŋ umeta wakiinik yek täkaŋ, näk gäka udegän nadäk täyat.
2 Nadäŋ naminŋiri kudupi yotken äroŋpäŋ gäk gabäwa! Äroŋira kehäromika ba wäpka biŋam säkgämän kaŋ näwoŋäre!

3 Anutu, gäkä iron täŋ namik täyan unitä kome terak irit täŋo gäripi u irepmit täyak. Ude täŋ namik täyan unita ganiŋ oretat.
4 Täŋkaŋ kome ŋo terak irayäŋ täyat udegän ganiŋ orettäŋgän api paoret. Ba ketna yäpmäŋ akuŋpäŋ gäkkengän yäŋapik man api yäk täŋpet.
5 Anutu, gäk mäjona towiŋiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi nikek naŋkaŋ it täkaŋ ude. Unita oretoret täŋpäŋ menatä kap terak api ganiŋoret täŋpet.

6 * Bipani, patpat bägupnaken kadäni käroŋi gäka nadäŋ gaminŋkaŋ pat täyat.
7 * Bureni Anutu, gäk täŋkentäkna. Unita gäkä nabäŋ näwariri jirokka gänaŋ oretoret kap teŋpäŋ pat täyat.
8 * Näk gäk tubeŋ kuŋira ketka bure kädatä täŋ-mehamtaŋ namik täyan.

9 Ude täŋkentäŋ namik täyan unita äma ätutä nutnayäŋ täkaŋ unita näk ŋode nadätat; Äma udewani täŋpä wawäpäŋ kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmoneŋ!
10 Bureni, ämik ahäŋirän iwanaye u paorirä aŋ ägwäritä tohari api naŋ paotneŋ.

11 * Täŋpäkaŋ Juda täŋo intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäŋ yäpmäŋ ärowet. Täŋira äma Anutu täŋo wäpi terakgän it täkaŋ, u kuduptagäntä Anutu api iniŋ oretneŋ.

---

* **62:7:** Sam 46:1, 85:9 * **62:8:** 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 * **62:10:** Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10 * **62:12:** Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 * **63:1:** 1Sml 23:14 * **63:1:** Sam 42:2, 84:2, 143:6 * **63:6:** Sam 42:8, 119:55, 149:5 * **63:7:** Sam 61:4 * **63:8:** Ais 26:9 * **63:11:** Lo 6:13; Ais 45:23

Täŋ Anututä jop manman yäwani unitäŋo meni täŋpipiŋirän mankum-inik api itneŋ.

64

Devit Anututä watä it namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ŋo nadäŋ nami! Iwanayeta
bumta umuntak täyat unita watä it naminiri paoretawä.
2 Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuŋatkaŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ unita itpipiŋ
namisi.
3 Äma uwä meberi päraŋi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkaŋ u tenäŋ ukeŋo ude
namäkta gwäjik täkaŋ.
4 U jop manman yäkta mäyäkkät nämo pidämigän yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. U yäŋpäŋ-yabäŋ
yäwat man terak äma täga täŋpäwakta bätakigän nadäk täkaŋ.
5 * Waki täkta täŋkentäk-kentäk terak täk täkaŋ. Täŋpäŋ äma yepmäŋitta buŋep udeken
udeken kaŋ täna yäŋ yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Täŋitna ämatä täga nämo
nibäneŋ yäk.
6 Bureni, waki täkta yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Tawaŋ pekamäŋ ŋo säkgämän
täkamäŋ yäk. Ämatä wärämutnaŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ.
Yäke! Äma täŋo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaŋi nämo!

7 Upäŋkaŋ äma udewaniwä Anututä tenäŋpäŋ yamäŋirän jibi bäräŋeŋ api yäpneŋ.
8 Meni jinom komi unita yäŋpäŋ täŋpän waŋirä äma u yabäŋkaŋ wisik yäŋ api yäneŋ.
9 Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebe kuduptagäntä umuntaŋpäŋ Anutu täŋo täktäki unita pen
juku piŋpäŋ biŋami api yäŋtäŋ kuneŋ.
10 * Bureni-inik, Anututä ude täŋirän ämawebe siwoŋitä kaŋkaŋ oretoret täŋpeŋ säkgämän
itta uken api kuneŋ.
Täŋkaŋ ämawebe tägatäga u Anutu api iniŋoret täneŋ!

65

Anututa oretoret täŋpäŋ bänep täga man iwetkuŋ

1 Anutu, nin pomka wäpi Saion u äroŋpäŋ wäpka ganiŋ oretpäŋ imaka imaka täŋ gamikta
yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo u nämowä nämo api täne.
2 Gäk komen äma nintäŋo yäŋapik man nadäŋ nimik täyan unita ämawebe kuduptagän
ganiŋ oretta gäkkengän äpi ärenek.
3 Täŋkaŋ momininta nadäŋpäŋ mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäŋ upäŋkaŋ Anutu gäkä
mominin peŋ nimik täyan.
4 * Bureni Anutu, äma gäkŋa iwoyäŋpäŋ eŋikaken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täyan, äma
udewani oretoret terak kuŋat täkaŋ.
Imata, kudupi yotka u gänaŋ imaka gäripi mebäri mebäri itkaŋ u nimik täyan unita.

5 Anutu, nin gäkken yäŋapiŋitna gäkŋa-tägän äneŋi nimagut täyan. Täŋiri säkgämän it
täkamäŋ. Imaka imaka täŋ nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkaŋ.
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda
itkaŋ u gäk nadäŋ gamikinik täk täkaŋ.
6 Ekäni, gäk kehäromika nikek. Unita gäkä täŋpewi pom pähap-pähap ahäŋtäŋ kuŋkuŋo
itkaŋ.
7 Gäk kubä-tägän gwägu pähap täŋpewi mänit paoränkaŋ kwikinikgän it täyak. Udegän,
komen ämawebe täŋo ämik täŋ-urukuruk unitäŋo kehäromini yäpmäŋ äpäk täyan.

---

* **64:5:** Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11 * **64:10:** Sam 32:11, 58:10, 68:3 * **65:4:** Sam 33:12, 36:8, 84:4

8 Täŋpäkaŋ nin-tägän nämo ganiŋoret täkamäŋ. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk
täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täk täyan unita nadäwätäk pähap
täk täkamäŋ.
Täŋpäŋ gäk wäpka biŋam kap terak ganiŋoret täkamäŋ.

9 * Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäŋ iwän iweri taŋirän kome gakŋi nikek täk
täyak.
Gäkä komeni komeni ume kuduptagän peŋkuno u nämo kumäŋirä ketem säkgämän
ahäk täkaŋ. Gäkŋa täŋpewi ahäk täkaŋ.
10 Bureni, gäkä iwän yäŋpewi taŋirän piä gänaŋ kome näbäni täŋirän ketem säkgämän ahäk
täkaŋ.
11 Gäk kome nadäŋ iminŋiri kome uken ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.
12-13 Ude täŋiri kome kawukiken upäŋkaŋ ketem säkgämän ahäŋirä pom terak sipsip
imaka, ahäŋ bumbum täk täkaŋ.

Täŋpäkaŋ pom ba imaka imaka kuduptagän gäka oretoret pähap nadäŋpäŋ kap tek
täkaŋ.

66

Uraktä imaka imaka tägagän täk täyak

1 * Äma ba imaka kome terak kuŋat täkaŋ, in kuduptagän bänep oretoret gera terak Anutu
iniŋ orerut!
2 Wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ kap teŋ imut! Iniŋ oretoret kap tek-inik täŋ imut.

3 Täŋpäŋ Anutu ŋode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägagämän-inik! Kehäromikatä täŋpewän
iwankaye gämotkaken maŋ-patäbot täkaŋ.
4 * Ämawebe kuduptagän oraŋ gamik täkaŋ. Oraŋ gaminŋpäŋ wäpka biŋam yäpmäŋ akuk
täkaŋ.

5 * Ämawebe, in äbut! Äbäŋkaŋ Anututä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo biŋami nadäwut.
Äbä imaka kudupi, ämawebe bämopiken täŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäwut.
6 * Anutu uwä ŋode täŋkuk; Ume taŋi täŋpewän däkŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kome
kawuk taŋirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroŋitä bämopgän yeŋtäŋ
kuŋkuŋ.
Anututä ude täŋ yämiŋkuko u juku piŋpäŋ oretoret pähap nadäkot!
7 Anutu uwä intäjukun itkaŋ kehäromini terak kaŋiwat piäni täk täyak. Täŋkaŋ guŋ äbottä
peŋawäk täŋ naminеŋ yäŋ nadäŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak.

8 Unita ämawebe, in Uraknin u iniŋ orerut! Wäpi biŋam yäpmäŋ akukta kap taŋigän teŋirä
ätutä nadäwut!
9 * Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiŋirän kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbäkamäŋ.
Watä kehäromi it nimiŋirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmäŋ äpneŋ.

10 * Anutu, gäk täŋyabäkken nipmaŋkun. Upäŋkaŋ täŋyabäk uken jop nämo nipmaŋkun. U
nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin yäpä tägakta nipmaŋkun.
11 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri buŋeptä nipmäŋitkuk. Täŋpäŋ bäräpi taŋi nintä terak kotaŋ
niwatkun.

---

* **65:9:** Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14 * **66:1:** Sam 100:1 * **66:4:** Sam 67:3, 96:1-2, 117:1
* **66:5:** Sam 46:8 * **66:6:** Kis 14:21; Jos 3:14-17 * **66:9:** Sam 121:3 * **66:10:** Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7

12 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri ämatä yeŋ niwat päpmo nipmaŋkuŋ. Gäk nadäŋiri ume ba
kädäp gänaŋ nipmaŋpä äpmoŋkumäŋ.
Ude täŋkuŋopäŋ gäkä wädäŋ päbä kome säkgämän-ken nipmaŋkun.

13-14 Täŋpäkaŋ Anutu, bian bäräpi ahäŋ naminŋirän u ba u api täŋpet yäŋpäŋ yäŋkehärom
taŋkuro unita nämo guŋ täyat.
Nämo, ganiŋ oretta ŋode api täŋpet; Kudupi yotken äbä tom api ijiŋ gamet.
15 Tom gupi taŋi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipäŋ api ijiŋ gamet.

16 Eruk, ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ, in kudup äbäkaŋ imaka imaka Uraktä täŋkentäŋ
namik täŋkuko unita yäŋira nadäwut.
17 Bian gera yäŋira nadäŋ naminŋkuko unita kap terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkut.

18 * Täŋpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkut yäwänäku nämo nadäŋ
namän.
19 * Upäŋkaŋ, bureni-inik! Näkŋo yäŋapik manna nadäŋ naminŋkuk.

20 Unita Anutu iniŋ orerut! Imata, näkŋo yäŋapik geranata mäde nämo utkuk. Täŋpäkaŋ
butewaki nadäŋ naminŋpäŋ nämo nepmaŋkuk.

67

Anututa bänep täga kap tewani

1 * Anutu, gäk butewaki nadäŋ niminŋpäŋ iron täŋ nimi. Ude täŋ niminŋiri säkgämän kaŋ
itna!
2 Ude täŋiri komen äma äbori äboritä gäkŋo ironka ba yäpätägak piäka u kudup kaŋ kawä
tärewut.

3 Anutu, gäk ude täŋiri äma äbot kuduptagän uken-uken naniktä bänep täga nadäŋpäŋ kaŋ
ganiŋ orerut.
4 * Täŋpäkaŋ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäŋpäŋ oretoret kap terak kaŋ ganiŋ
orerut.
Imata, gäkä äma äbot täŋo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoŋi terak yäpmäŋ danik
täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäŋ kuk täyan.
5 Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaŋ ganiŋ orerut. Äma äbori äbori
kuduptagäntä wäpka yäpmäŋ akuk täkot!

6 * Ai, ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu täŋo iron pähap terak kometä ketem bureni nimik
täyak.
Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täŋ nimik täyak.
7 Bureni! Anututä iron täŋ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäŋ päŋku kome tärek-
tärekken itkaŋ in kuduptagän Ekäni oraŋ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita oretoret kap tewani

1 Anutu, bäräŋeŋ akuŋpäŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ u däpmäŋ yäwat-
kireŋ-pewi kuŋtäŋpä kut!
2 Mänittä gupe piäŋ iwat-pewän paotpeŋ kuk täkaŋ ude däpmäŋ yäwat kireŋpewi kut. Ba
tom gakŋi kädäpken ijiŋpewä mutpäŋ ume äworeŋpäŋ paot täkaŋ ude, wakiwaki
täŋpani Anututä äbäŋirän udegän kaŋ täŋput!

---

* **66:18:** Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 * **66:19:** Sam 116:1-2 * **67:1:** Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135 * **67:4:** Sam 96:10, 96:13, 98:9 * **67:6:** Wkp 26:4; Sam 85:12

3 Täŋpäkaŋ äma siwoŋitä Anutu iŋamiken ŋode kaŋ täŋput; Bänep täga nadäŋpäŋ oretoret
gera kaŋ yäk täŋput!
4 Anututa kap teŋ imiŋpäŋ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket
ut imikot! U wäpi Ekäni, iŋamiken oretoret täŋput!

5 * Anutu u kudupi yoriken itkaŋ nanak kodäŋa ba webe kajatta watä it yämik täyak.
6 * Äma noriye nämota eŋi yämiŋpäŋ komi eŋiken nanik yäniŋ kireŋpewän äpämaŋ päŋku
oretoret terak it täkaŋ. Täŋ peŋawäk täŋpani yäwat kireŋpewän kome kekekiken
ittäŋ kuŋat täkaŋ.

7-8 * O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäŋ kome kawukiken kuŋat täŋkuŋo kadäni uken
kome u kwaiŋirän kunum gänaŋ nanik iwän taŋi taŋkuk. Imata, Isrel nanik täŋo
Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoŋäreŋkuko u äbäŋirän ude täŋkuk.
9 Täŋpäkaŋ kome iwoyäŋ yämiŋkuno u gakŋi nämo ririrän iwän yäŋpewi taŋirän kome uken
gakŋi taŋi äneŋi täŋkuk.
10 * Täŋiri ämawebekaye yotpärare u täŋpäŋ irirä ämawebe jäwäri unita iron täŋpäŋ yepmäŋ
towiŋkun.

11 Ekänitä peŋ yäwerirän webetä manbiŋam ŋo yäpmäŋ kuŋatkuŋ;
12 Iwaniye täŋo komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋirä webe täha-
kengän itkuŋo u iwan täŋo tuŋum yäyomägatkuŋo u yäpmäŋ daniŋpäŋ yäpuŋ.
13 Tuŋum säkgämän säkgämän yäpuŋo ätu ŋode; Barak wärani siliwapäŋ uwäk täwani.
Täŋkaŋ piritawä gol säkgämän-inikpäŋ täŋpani. Täŋ, in ätu imata ämik kadäniken
yawakkät käbop jop itkuŋ?

14 Täŋpäkaŋ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täŋo intäjukun äma Salmon pomken
yäwat kireŋ täŋpän kuŋtäŋpä kuŋirä mim täŋpewän pom uken bumta maŋkuŋ.
15 Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äroŋkaŋ äpmok täŋpani mäyap-inik.
16 Upäŋkaŋ Basan pom taŋi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta iwoyäŋkuko unita iŋam
täŋ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken tärek-täreki nämo api irek!

17 Ekänitä komi ämaniye mäyap-jiraŋkät Sainai pomken naniktä äbämaŋ kudupi yori
gänaŋ äroŋkuk.
18 * U iwaniye yentä topmäŋpäŋ wädäŋ yäpmäŋ punin unu äroŋkuk. Täŋirän uken äma
peŋawäk täŋ imanitä gämoriken itpäŋ tuŋum imiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Ekänitä ukengän
api irek.
19 * Unita Ekäni iniŋ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketäreŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimik
täyak unita.
20 * Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni, nintäŋo Ekäninin
kumäŋ-kumäŋ-ken nanik nimagurani.

21 Anututä iwaniye, gwäk pimiŋpäŋ momi kädet iwarani unitäŋo gwäki bureni-inik api
däpmäŋ kokoyäwek.
22-23 Unita Ekänitä ŋode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäŋpäŋ unitäŋo nägäri terak yeŋtäŋ
kukta, ba aŋjiyetä unitäŋo nägäri naŋpä koki täkta inken yämagut yäpmäŋ api
äbet. Ukäda-käda nanik, Basan pomken nanik ba gwägu mebäriken nanik iwanjiye
kudup u gämotjinken yäpmäŋ päbä api yepmaŋpet yäŋ niwetkuk.

---

* **68:5:** Sam 10:14, 10:18, 146:9 * **68:6:** 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 * **68:7-8:** Kis 19:18 * **68:10:** Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19 * **68:18:** Efe 4:8 * **68:19:** Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 * **68:20:** Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

24 O Anutu, u bureni-inik täŋkun. Gäk iwankaye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk-inik täŋkun.
Ude täŋkuno unita ämawebe kuduptagän gabäŋirä oretoret terak kudupi yotka
gänaŋ ärotan.
25 Äroŋiri kap menitä yäŋ-tewani intäjukun kukaŋ. Kuŋirä wagäm mämä mebäri mebäri
täŋpani u mäden äbäkaŋ. Täŋirä u bämopikenä webe gubaŋi wagäm täpuri täpuri
uttäŋ kukaŋ.
26 Täŋirä kap ŋode tekamäŋ; Ämawebeniye täŋo käbeyäken Anutu iniŋ oretna! Jekop täŋo
äbotken nanik nin, Ekäni iniŋ oretna!
27 Täŋpäŋ tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamäŋ; Bejamin täŋo äbot täpuri unitä
jukun kukaŋ. Täŋpäkaŋ u mädeniken Juda äbot täŋo äma ekäni ekäni. U mädenikenä
Sebulun kenta Naptali äbot täŋo äma ekäni ekäni.

28 Unita Anutu, gäkŋo kehäromika bian niwoŋärek täŋkuno udegän kwawak pewi
ahäŋirän kaŋ käna!
29 Jerusalem täŋo kudupi yotka unita yäŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämatä
gämotkaken itpäŋ tuŋum gamik täkaŋ.
30 Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yäŋ komi täyak u ibe! Ba guŋ äbot kehäromi
kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk täkaŋ u yäwat kireŋ täŋpi ini-
ini kuŋtäŋpä kut! Ude täŋtäyi gämotka-kengän päbä gwäjiŋ äpmoŋ gamiŋpäŋ siliwa
moneŋ tuŋumi kaŋ ganiŋ kirewut!
31 Bureni, Isip nanik täŋo intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu gwäjiŋ äpmoŋ imikta
api yepmaŋpän kuneŋ. Ba Itiopia naniktä äbä ket kewatpäŋ Anutu bureniken
yäŋapik man api yäneŋ.

32 Unita kome terak äbori äbori Anututa iniŋoret kap teŋ imik täkot!
33 Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuŋ äbäk täŋ itak unita iniŋ orerut!
Täŋkaŋ kehäromigän kärakŋeŋirän juku peŋpäŋ nadäwut!
34 Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täŋ yämitak. Täŋkaŋ kehäromini kunum terak kwawak
pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitäŋo kehäromi u kwawak
yäŋahäk täkäna!
35 Isrel täŋo Anutu kudupi yoriken nanik äpätak u kawut! U umuri pähap, inide kubä!
Täŋpäkaŋ ini uwä ämawebeniyeta kehäromi yämik täyak.
Unita Anutunin u iniŋ oretna!

69

Äma kubätä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 * Anutu, täŋkentäŋ namisi! Ume tokŋeŋ yäpmäŋ abäŋpäŋ kotäknaken itak.
2 * Näk gwägu gänaŋ äpmoŋira umetä tokŋeŋpäŋ nut maŋpän äpmotat. Yeŋ-täpäneŋpäŋ
itta bägupta wäyäkŋetat.
3 Anutu, gera yäŋtäyiwa kotäkna kawuk tawäpäŋ kehäromi nämo nadätat. Täŋpäŋ
dapunna imaka, Anutu gäka dapun käroŋ täŋtäyiwa dapunna komi nekaŋ.
4 Täŋpäkaŋ imaka kubä nämo täŋira, äma mäyapiniktä jop nadäŋ kokwawak täŋ namik
täkaŋ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkŋatpäŋ nutnayäŋ täk täkaŋ. Imaka kubä
nämo kubo täŋkuro upäŋkaŋ äneŋi nimi yäŋ näwet täkaŋ.

5 Anutu, gäk näkŋo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä täk täyat uwä iŋamkaken
kwawak itak.

* **69:1:** Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 * **69:2:** Sam 40:2

6 Ekäni kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anutu, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri näkä kädet waki ätu
täŋira ämawebe gäk nadäŋ gamik täkaŋ unitä näka yäŋpäŋ mäyäk nämo yäpneŋ.
7 Nadätan? Näk nadäŋ gamik täyat unita äma ätutä yäŋärok man näwet täkaŋ. Näwerirä
mäyäk nadäk täyat.
8 Näkŋaken notnayetä nabäŋirä jiraŋ udewani täyat. Ba näkŋaken mähemnaye imaka,
eroni nabäk täkaŋ.

9 * Upäŋkaŋ Anutu, gäkŋo eŋita yäŋpäŋ bänepna kädäp ijik täyak. Unita ämawebetä gäka
yäŋärok yäŋirä yäŋärokitä näkä terak ärok täyak.
10 Täŋpäŋ gäk ganiŋ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäŋärok näwet täkaŋ.
11 Ba butewaki nadäŋpäŋ tek waki peŋpäŋ äpani kuŋarira nabäŋ mägayäk täkaŋ.
12 Ba ugän nämo, ämatä kädet miŋin käbeyä täŋpäŋ näk yäŋpäŋ-nabäŋ näwat täk täkaŋ.
Täŋirä äma ärowani, wain ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋpanitä kap naniŋ ubiŋ tek
täkaŋ.

13 Upäŋkaŋ jop uken! Näk yäŋapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O Anutu, gäkŋo
iron tokŋekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken nadäwi tägawänä kaŋ nadäŋ
nami!
14 Täŋkentäŋ naminŋiri okä näbä gänaŋ äpmoŋpettawä. Iwanken nanik ba ume gwäguken
nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi!
15 Ekäni, näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri umetä tokätpäŋ uwäk täwektawä. Bureni, watä it
naminŋiri iwantä kehäromina yäpmäŋ äpäŋirä awaŋ gänaŋ äpmoŋpettawä.

16 O Ekäni, bänep ironka ärowani unita nadäŋ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadäŋ
namik täyan udegän täŋkentäŋ nami.
17 Piä ämaka näka bitnäŋpäŋ käbop nämo iren. Näk bäräpi taŋi-inik nadätat unita näkŋo
yäŋapik gera bäräŋeŋ nadäŋ nam!
18 Ekäni, dubinaken äbäŋpäŋ näk iwan keriken nanik yäyomägat!

19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpäŋ wäpna yäpmäŋ äpäk
täkaŋ uwä nadätan.
20 * Yäŋärok näwet täkaŋ unita bänepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täŋira kehäromina
paotak. Ätutä butewaki nadäŋ namut yäŋpäŋ dapun täŋpa waŋkuŋ. Ba naniŋ
kämätta äma kubä nämo kaŋ-ahäŋkut.
21 * Täŋpäŋ nakta neŋirä täŋ-näkŋatpäŋ näk täŋpäwakta ketem wakipäŋ naminŋkuŋ. Täŋkaŋ
umeta neŋirä ume jägämi naminŋkuŋ.
22 * Unita ŋode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak naŋirä unitä
äyäŋutpäŋ kowata kaŋ täŋpä wawut! Täŋkaŋ Anututa ärawa täŋ iminŋirä unitä
äyäŋutpäŋ buŋep ude äworeŋpäŋ kaŋ däpän!
23 Ekäni, dapuri yäpuri-tumbut. Täŋkaŋ mädeni kujat imaka, yäpi wawut!
24 Täŋpäŋ kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwäpäŋ komi nadäŋpäŋ kaŋ
paorut!
25 * Paorirä komeni u jop kaŋ parän! Äma kubä nämoinik kaŋ-korewen, kuduptagän kaŋ
däpmäŋ more!
26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yämani unita yäpurärätpäŋ
komi yämikgän täŋpäŋ yäŋärok yäwet täkaŋ.
27 Unita Anutu, äma udewani täŋo momi täpuri kubäta nämoinik guŋ täwen. Ba imaka täga
kubä nämoinik täŋ yämen.

---

* **69:9:** Jon 2:17; Rom 15:3 * **69:20:** Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 * **69:21:** Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29 * **69:22:** Rom 11:9-10 * **69:25:** Apos 1:20

28 * Täŋpäŋ irit kehäromi täŋo wäp tawaŋken wäpi itkaŋ u awähutpäŋ uken nanik äma
kubä näkŋata biŋam täkaŋ yäŋ kubä nämo yäwen.

29 Yäke! Komi bäräpi nadäŋira unitäŋo butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpäŋ yäpi-
tägaŋ namut!
30 Täŋiri wäpka pähap kap terak api ganiŋ oreret. Täŋkaŋ bänep täga nadäŋpäŋ unitäŋo
biŋam api yäŋahäk täŋpet.
31 Ude täŋira Ekänitä gäripi api nadäŋ namek. U bulimakaupäŋ gupe ijiŋ imero u
irepmitpäŋ täŋpek.
32 Ude täŋira ämawebe bäräpi kotaŋkaŋ itkaŋ unitä kaŋpäŋ oretoret api täneŋ. Bureni,
ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ u bänep nadäk-nadäki äneŋi api täŋ-kehärom täneŋ.
33 U imata, Ekänitä äma jopi jäwäri täŋo gera nadäŋ yämik täyak. Ba iniken ämawebeniye
iwantä yepmäŋitpäŋ komi eŋiken yepmaŋkuŋo itkaŋ unita nämo guŋtak täyak.

34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gänaŋ itkaŋ in
kuduptagän Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut!
35 Nadäkaŋ? Anutu u Jerusalem täŋkentäŋ iminŋpäŋ iwan däpmäŋ yäwat kireŋirän äneŋi
gupi koreŋpäŋ api irek. Ba Juda täŋo yotpärare ätu iwantä täŋpä wawani u
imaka, äneŋi täŋkodak taŋpäŋ api pewek. Ude täŋirän ämawebeniyetä komeni äneŋi
koreŋpäŋ uken säkgämän api itneŋ.
36 Täŋpäŋ watä piä ämaniye unitäŋo yeriniyetä ahäŋpäŋ kome ugän koreŋpäŋ api it
yäpmäŋ kuneŋ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadäŋ imik täkaŋ u kome uken
api it yäpmäŋ kuneŋ.

70

Bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

1 * Anutu, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

2 Äma nutnayäŋ täkaŋ u kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ nadäk-nadäki täŋpi guŋtaŋirä mäyäk
tawut. Mäyäk taŋpäŋ nabä-kätäŋpeŋ kut!
3 Äma yäŋärok man näwet täkaŋ u meni täŋpipiŋpäŋ yäwat kireŋiri mäyäk tawut.

4 Täŋpäkaŋ ämawebe gäk gäwaräntäk täkaŋ u oretoret täk täkot! Anutu, gäk waki keriken
nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkaŋ.
Täŋpäŋ kadäni kadäni ŋode yäk täkot; Anutu u wäpi biŋam ikek kaŋ irän!

5 O Anutu, nähä waki kehäromina nikek nämo unita bäräŋeŋ äbi! Gäk kubä-tägän näkŋo
täŋkentäk ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräŋeŋ äbä täŋkentäŋ namisi!

71

Äma tägawani kubä täŋo yäŋapik man

1 * Ekänina, watä it naminŋiri iwantä näk täga nämo täŋpä waneŋ. Gäk iwan yabäŋ
äwaräkuk täŋiri mäyäk nämo naminеŋ.
2 Täktäkka u siwoŋi-inik unita täŋkentäŋ naminŋpäŋ iwan keriken nanik yäyomägasi!
Gäkken yäŋapiŋira nadäŋ namisi.
3 * Gäk yewa ba eŋi kehäromi ude it namik täyan. It naminŋiri näk u gänaŋ äroŋpäŋ iwan
yabäŋ umuntaŋ päŋku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.

---

* **69:28:** Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8 * **70:1:** Sam 40:17, 141:1 * **71:1:** Sam 31:1-3 * **71:3:** Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9

4 Anutuna, äma waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋsi. Nadätan? Iwantä
kehäromi-inik täŋpäŋ nepmäŋitnayäŋ täkaŋ.
5 Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuŋat-kuŋatnata watä täga iren yäŋ nadäkinik
täyat. Näk ironŋiken umunitä gäka nadäkinik täŋ yäpmäŋ äbätat.
6 Bureni! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahäŋkutken unitä apiŋo nepmäŋ
towiŋ yäpmäŋ äbätan. Unita näk wäpka biŋam kadäni kadäni ganiŋoret täyat.

7 Anutu, gäk watä kehäromi it namiŋ yäpmäŋ abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuŋat-
kuŋatna täga u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ gäk Anutu udewani yäŋ nadäwä tärek täŋkuŋ.
8 Täŋpäŋ kepma kepma, tamimaŋtä päŋku bipäda menatä wäpka biŋam ärowani u
ganiŋoret täyat.
9 * Unita tägawani täŋpäŋ kehäromina nämo itatken ŋoken mäde ut namiŋpäŋ nämo
nepmäŋpen.
10 Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.
11 Täŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Eruk! Iwat kireŋpäŋ iŋitna yäk. Anututä mäde ut imiŋirän u
täŋkentäŋ imikta äma kubä nämo itak yäŋ yäk täkaŋ.

12 * Unita Anutuna, nabä kätäŋpäŋ gäkŋagän päŋku nämo iren. Nämo, täŋkentäŋ namikta
bäräŋeŋ äbi!
13 Ude täŋiri äma iwan täŋ namik täkaŋ u komi nadäŋpäŋ mäyäk pähap nadäk täkot.
Täŋkaŋ iwaniyetä däpmäŋ yäwat kireŋirä paot-inik kaŋ täŋput.

14 * Upäŋkaŋ nähä gäkä täŋkentäŋ namenta nadäkinik täŋpäŋ api itsämbet. Ude täŋkaŋ
wäpka biŋam wari wari api ganiŋoret yäpmäŋ ärowet.
15 Täŋpäŋ säkgämän täŋkentäŋ namik täyan unita yäŋpäŋ biŋam api yäk täŋpet. Täktäkka
täga u kumän nadäwa-tärenaŋi nämo upäŋkaŋ, jop uken, kepma kepma unitäŋo
biŋam api yäŋahäk täŋpet.
16 Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ akuk täŋpet. Täŋpäŋ
manbiŋam ŋodegän api yäŋahäwet; Ekäni-tägän äma siwoŋi-inik itak yäŋ ude api
yäŋahäk täŋpet.

17 Anutu, näk ironŋiken umunitä apiŋo näwetpäŋ näwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbätan. Unita
imaka tägatäga täk täyan u yäŋahäŋ yäpmäŋ äburotä pen yäŋahäk täyat.
18 * Unita Anutu, apiŋo tägawani täŋpäŋ gwäkna pujiŋ paki tädotak ŋoken nämo nabä-
kätäwen! Nämo, watä pen it namiŋiri gäkŋo kehäromika pähap unita yäŋpäŋ
ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ u yäŋahäŋpäŋ api yäwet täŋpet.
19 U imata, Ekäni, kudänka siwoŋi u käroŋi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk
imaka umuri kudupi kudupi täŋ yäpmäŋ äbun. Komen äma gäk udewani kubä
nämo itak. Nämoinik, gäkägän kudup yärepmit moretan.
20 Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiŋkuno upäŋkaŋ nadätat; Äneŋi api täŋ-kehäromtaŋ
namen. Kumbani ude iraropäŋ äneŋi nämagutan.
21 Ude täŋpäŋ wäp biŋam bian yäpuro u irepmitpäŋ namitan. Täŋkaŋ komi bäräpi gänaŋ
irira äneŋi api naniŋ kawat täwen.

22 O Anutuna, täŋkentäŋ namikta yäŋkehärom taŋkuno udegän iwatpäŋ täŋkentäŋ namik
täyan unita Isrel täŋo kudupi äma gäk wagäm utpäŋ wäpka yäpmäŋ akuŋpäŋ api
ganiŋ ubiŋ tewet.

---

* **71:9:** Sam 92:14; Ais 46:4 * **71:12:** Sam 22:11, 38:21-22, 70:5 * **71:14:** Sam 130:7 * **71:18:** Sam 22:31, 78:4-6

23 Bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ bumta api teŋ gärepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna
kudup mäba ärowäpäŋ api tek täŋpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita
yäŋpäŋ ude api täŋpet.
24 Bureni, kepma kepma täktäkka siwoŋi unita yäŋpäŋ ämawebe yäŋahäŋpäŋ api yäwet
täŋpet. Imata, ämatä näk täŋpä wanayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ gäkä unitäŋo kehäromi
yäpmäŋ äpäŋiri mäyäk bumta nadäŋkuŋ.

72

Intäjukun ämata yäŋpäŋ yäŋkuk

1 O Anutu, gäkä nintäŋo intäjukun äma gäkŋaken kudän siwoŋi ugänpäŋ täŋpäŋ-iwoŋäre.
Täŋiri yäpmäŋ danik-danik piä siwoŋigän kaŋ täŋpän.
2 Ba ämawebekaye kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ äma jäwäri kaŋ täŋkentäŋ yämän.
3 Täŋpäŋ kadäni irayäŋ täyakken ämawebeniye piä tänayäŋ täkaŋken imaka ahäŋ bumbum
api tänеŋ. Ude täŋirä ämawebe u kädet siwoŋika ugän api iwatneŋ.

4 Täŋpäkaŋ intäjukun äma unitä äma jäwäri täŋo bäräpi api täŋpidäm taŋ yämek. Ba ämatä
tuŋumta wäyäkŋek täkaŋ u api täŋkentäŋ yämek.
Täŋ, ämatä noriye täŋpäwak täkaŋ udewanita kowata api yämek.

5 Täŋpäkaŋ intäjukun äma u kome terak irayäŋ täyak uwä edap ba komepaktä ijiŋ yäpmäŋ
kudayäŋ tämäno udegän api irek.
6 Unitäŋo täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänaŋ maŋirän ketem säkgämän
ahäk täkaŋ ude.
7 Ba kadäni yabäŋ yäwat piä täŋpayäŋ täyakken u äma siwoŋigän kuŋaranitä säkgämän api
itneŋ. Ba komepaktä ijiŋ yäpmäŋ kwayäŋ täyak udegän täŋ-bumbum terak api it
yäpmäŋ äroneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ kome yabäŋ yäwat täyak u gwägu pähap ŋo kädatä päŋku ban udude pätak
ude. Komeni täŋo baga uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peŋkaŋä komeni komeni
api kuŋ morewek.
9 Täŋpänkaŋ ämawebe komeni komenitä api oraŋ iminеŋ. Ba iwaniye kudup gämori-
kengän api maŋ uyineŋ.
10 Täŋpäŋ intäjukun äma u ärowani-inik irirän guŋ ämawebe täŋo intäjukun äma Spen kome,
Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä iron täŋ imiŋpäŋ takis moneŋ kaŋ
imut.
11 Bureni, kome kudup täŋo intäjukun ämatä api gwäjiŋ äpmoŋ iminеŋ. Ba äma äbori
äboritä watä piä api täŋ iminеŋ.

12-14 * Täŋpäkaŋ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäŋapiŋirä api täŋkentäŋ yämek. Ba
ämawebe äma ätutä täŋkentäŋ yäminaŋi nämo unitä gera yäŋirä api täŋkentäŋ yämek.
Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäŋ täŋirä äneŋi api
yämagurek.

15 Intäjukun äma u kadäni käroŋi kaŋ irän! Täŋpäkaŋ Arebia kome täŋo äma ekäni ekänitä
gämoriken kuŋatpäŋ gol moneŋ pähap kaŋ imut!
Täŋpäŋ ämawebeniyetä Anutu täŋkentäŋ imän yäŋ nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋirä
Anututä api täŋkentäŋ imik täŋpek.

---

* **72:8:** Sek 9:10 * **72:12-14:** Sam 116:15

16 Intäjukun äma unitä kome kaŋ iwarirän saguom ba ketem ätutä ämawebe täŋo piäken
kaŋ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkaŋ ude.
Täŋpäkaŋ muptä piäken tädot täkaŋ udegän ämawebe kome uken ahäŋ bumbum kaŋ
täŋput!

17 * Täŋpäkaŋ intäjukun äma täŋo wäpi biŋamä edaptä pen ijiŋ yäpmäŋ kuk täyak ude kaŋ
it yäpmäŋ kwän.
Täŋpäkaŋ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täŋ bumbum pähap terak kaŋ irut. Itkaŋ
wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋoret-oret epän tärek-täreki nämo kaŋ täk täŋput.

18 Täŋpäkaŋ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu, Isrel täŋo Anutu u wäpi biŋam kaŋ
iniŋoret täŋput.
Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä täk täyak.
19 Wäpi biŋam säkgämän u pen oraŋ imik täkot. Wäpi biŋamtä komeni komeni kaŋ tokŋeŋ
morewän! Burenitä bureni-inik!

20 Devit, Jesi täŋo nanaki, unitäŋo yäŋapik kap teŋirän kudän täk täŋkuŋo u kudup äbä
tärekaŋ ŋo. Ugän.

73

Äma kubä nadäkiniki täŋo mebäri yäŋahäŋkuk

1 Näk bureni ŋode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täŋ yämik täyak. U ämawebe
bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadäŋ yämik-inik täyak.
2-3 * Upäŋkaŋ Anutu, nadäkinikna pära pewa putäreŋkuk. Äma wakiwaki täŋpanitä
säkgämän itkaŋ tuŋum pähap ikek kuŋarirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkŋata jop waki
ŋode nadäŋkut; Udegän itet yäŋ nadäŋkut.
4 Ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk täkaŋ ba käyäm nämo kaŋ-
ahäk täkaŋ.
5 Kome täŋo bäräpi ninta ahäŋ nimik täkaŋ uwä äma udewanita nämo ahäŋ yämik täkaŋ.
6 Täŋpäkaŋ iniken täktäki waki u käbop nämo peŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok kudän ba ämata
komi jop nadäŋ yämik-yämik kädet iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ u kwawakgän täk täkaŋ.
7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek patkaŋ abämaŋ kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ waki ätu
täkta nadäk-nadäki-ken ini yäŋpäŋ-nadäk wari wari täk täkaŋ.

8 Ude täŋkaŋ äma ätu yäŋärok yäwetpäŋ kokwawak man yäwetgän täk täkaŋ. U ärowani
kudän täŋpäŋ äma ätu komi yämikta umun man yäwet täkaŋ.
9 Täŋkaŋ Anutu kunum gänaŋ itak unita man waki yäk täkaŋ. Ba iniken wäpi yäpmäŋ
akuŋpäŋ ämawebe komeni komenitä nintäŋo gärip ugän iwarut yäŋpäŋ peŋ yäwet
täkaŋ.
10 Yäke! Ude täŋirä unita Anutu täŋo ämawebe ätutäwä gäripi nadäŋpäŋ man yäk täkaŋ
unita nadäwä bureni täŋpäpäŋ yäwarän täk täkaŋ.
11 Täŋirä äma waki unitä ŋode yäk täkaŋ; Anutu ärowani täŋpämorek mähemitä nintäŋo
wakinin u yabäŋ ahäkta kädet kubä nämo pat imitak.
12 Wära! Äma waki täŋpani täŋo mebäri udegän pätak! Tuŋum mäyap pat yämiŋirä upäŋkaŋ
äneŋi ätukät yäpmäkta piäni täkgän täk täkaŋ.

13 Butewaki! Siwoŋi kädet kuŋatpäŋ momi täŋpet yäŋpäŋ näkŋatta watä itpeŋ kuŋat täyat
u jide? Jopi täyak ba?

---

* **72:17:** Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48 * **73:2-3:** Sam 37:1; Jer 12:1

14 Anutu, ude bumik täŋpapäŋ yäŋ ukeŋode kadäni kadäni kepma bipani komi mebäri
kubä namik täyan.
15 Upäŋkaŋ ude nadäwero! Anutu, äma waki täŋpanitä yäŋärok gäwet täŋkuŋo udegän
yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo, äma waki
udewanigän äworewet!
16 Täŋpäkaŋ bäräpi ŋonitäŋo mebäri nadäwa tärewut yäŋpäŋ piäni täŋkuropäŋ mebäri täga
nämo kaŋ-ahäŋkut.
17 * Ude täŋkä eruk, päŋku kudupi yotka gänaŋ äroŋpäŋä eruk nadäwa täreŋkuk. Äma waki
terak kämi jide api ahäwek yäŋ u nadäwa täreŋkuk.
18 Bureni, äma waki udewani yäniŋ kirewikaŋ itärop yewä kwäpäŋ maŋdäpmäk-inik
täŋpäŋ api waŋ morenеŋ!
19 Maŋdäpnayäŋ täkaŋ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneŋ. Ude täŋpäŋ pit kubägän
api kumäŋ morenеŋ.
20 Uwä ämatä bipani däpmonken täŋpäŋ pewä kwäkaŋ tamimaŋ päŋaku täŋguŋtaŋ it täkaŋ
ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbäŋiri äma udewani api paotpeŋ kuneŋ.

21-22 Täŋpäkaŋ äma udewanita yäŋpäŋ bänepnatä nadäwa jägäm tawäpäŋ kadäni uken
gäkŋo mebärika täga nämo nadäwa täreŋkuŋ. Nämo, iŋamkaken kudän jide täŋkuro
u tomtä-yäŋ guŋ ude kuŋatkut.
23 Upäŋkaŋ apiŋo näk gäkkät it-inik täŋira gäkä ketnagän nepmäŋit näwariri it täyat.
24 * Ude täŋkaŋ juku-mankatä näk jide itpäŋ kuŋaretta näwetpäŋ näwoŋärek täk täyan. Ude
täŋ yäpmäŋ kuŋkä mäden nämagutpäŋ epmägetka kudän api meran täŋ namen.
25 * O Ekäni, näka watä itta kunum gänaŋ gäk udewani kubä nämo itak. Nämoinik. Gäk
kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä nadäk täyat. Unita kome täŋo
tuŋumta imata gäripi nadäwet?
26 * Nämoinik! Gup nadäk-nadäkna täŋo kehäromi paoreko upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo
kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-inik api täŋpen.

27 Täŋpäkaŋ ämawebe gäka mäde ut gamik täkaŋ u kudup paot-inik api täneŋ. Ba äma gäk
gabäŋ umuntaŋpäŋ iniken gärip terak kuŋarani u kudup api täŋpi waneŋ.
28 * Upäŋkaŋ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän itat. Anutu
Ekänina, gäk näkŋo yewana unita imaka täŋ naminŋkuno unita nadäŋpäŋ u kudup
kwawakgän yäŋahäwayäŋ!

74

Anututä Isrel äbot äneŋi täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwani

1 O Anutu, imata nipmaŋpi kodäŋani ŋode itkamäŋ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen
api nadäŋ yäpmäŋ ärowen ba?
2 Ämawebekaye gäkŋata biŋam bian iwoyäŋpäŋ komi piäken nanik nimagut yäpmäŋ
äpämaŋ kuŋkuno ninta äneŋi nadäŋ nimen. Ba Saion Pomka ŋo terak gäkŋa bian
bämopninken irani unita nadäwen.
3 Komeka biani täŋpäwawani ŋo pärewatkaŋ ka! Iwaniyetä kudupi yot gänaŋ nanik imaka
imaka kudup täŋpä waŋkuŋ.
4 Anutu, iwankayetä yärepmitkamäŋ yäŋpäŋ kudupi yot gänaŋ oretoret gera mämä täŋpäŋ
eŋi ŋo ninta biŋam täyak yäŋpäŋ wären täŋkuŋ.
5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkaŋ ude kudupi yot gänaŋ päya kujat säkgämän säkgämän
paiŋpäŋ täŋpani u kudup gwem kujat ba pinigoŋtä däpmäŋ äreyäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

---

* **73:17:** Sam 27:4, 37:38, 77:13 * **73:24:** Sam 48:14, 49:15, 58:11 * **73:25:** Sam 16:2 * **73:26:** Sam 16:5, 40:12, 84:2 * **73:28:** Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8

7 Kudupi yotka u ude täŋpä wawäpäŋ kädäp pewä ijiŋirän iŋamkaken gäk ganiŋ oretta
biŋam täha nämo täŋkuk.
8 Ämawebekaye nin täŋpäwakinik tänayäŋ nadäŋpäŋ komeninken ŋoken ganiŋ oretta bägup
kudup pewä ijiŋ paotkuŋ.

9 Ude täŋirä apiŋo kudän kudupi kubä nämo täŋiri kak täkamäŋ. Ba meka jinom
yäŋahäwani äma u kudup paotkuŋ. Unita bäräpi ŋo udeken api paorek yäŋ äma
kubätä nämo nadätak.
10 Iwantä gäkŋo wäpka yäŋpäŋ gabäŋ mägayäk täŋirä kadäni jide api täŋpek? Wäpka
biŋamta yäŋärok man yäŋirä tärek-täreki nämo api pärek ba?
11 Anutu, imata nin täŋkentäŋ nimikta bitnäk täyan? Imata jop nadäŋ itkentäŋ nimik
täyan?

12 Täŋpäkaŋ näk nadätat; Gäk nintäŋo intäjukun äma ude yäput peŋpäŋ it nimiŋ yäpmäŋ
äbun. Ude täŋkaŋ kadäni mäyap iwan keriken nanik nimagut täŋkun.
13-14 * * Kehäromika terak gwägu däpmäŋ täkŋeŋpäŋ gwägu gämok pähap wäpi Levitan
unitäŋo gwäki däpmäŋ kokoyäŋpäŋ gupi madäŋ jukutpäŋ kome kawukiken nanik
tomta yepmäŋ towiŋkun.
15 Ude täŋkaŋ ume dapuri täwitpewi ume äpuŋ. Täŋkaŋ ume taŋi taŋi täŋpewi kawuktaŋ
yäpmäŋ kuŋkuŋ.
16 * Gäkŋa-tägän kepma bipani yäŋpewi ahäŋkumän. Täŋpäŋ edap kenta komepak
komeniken yepmaŋkun.
17 * Täŋkaŋ kome pähap ŋonitäŋo baga kukŋi kukŋi täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkun. Täŋpäŋ
iwän edap täŋo kadäni yäpmäŋ daniŋpäŋ peŋkun.

18 Täŋpäkaŋ Ekäni, iwankaye gäka gaŋani pähap nadäŋpäŋ Anutu bureni yäŋ nämo nadäŋ
gamiŋpäŋ gabäŋ mägayäk täkaŋ. Unita nadäŋpäŋ kowata yämen.
19 Täŋpäŋ ämawebekaye täŋkentäki nämo, iwan täŋo komi piä terak itkaŋ u nämo nibä-
kätäwen.
20 Nämo, topmäk-topmäk kubägän ninkät bian täŋkuno unita äneŋi juku pi! Imata, kome
ŋo täŋo käwuri kukŋi kukŋiken äma komi nimikta käbop ittäŋ kukaŋ.
21 Unita iwan yabä-kätäŋiri mäyäk nämo niminеŋ. Nämo, täŋkentäŋ niminiri äma jopi
jäwäri mewuni nin wäpka kaŋ ganiŋ oretna!

22 Eruk Anutu, bäräŋeŋ akuŋpäŋ iwankaye yabäŋ yäŋiri goret täkamäŋ yäŋ nadäwut.
Äma udewani nämo nadäŋ gamiŋkaŋ kepma käroŋ gäk gabäŋ mägayäktagän nadäk
täkaŋ u nadä!
23 Täŋkaŋ iwankaye u kokwawak täŋpäŋ yäŋgera-gera wari wari yäk täkaŋ unita nämo guŋ
täwen! Nämo, komi kaŋ yämi.

75

Anutu uwä ämawebe täŋo täktäki yäpmäŋ daniwani

1 Bänep täga, Anutu, bänep täga gäkagän nadäŋ gamikamäŋ! Imaka säkgämän säkgämän,
ba kudän kudupi kudupi täŋ yäpmäŋ äbuno unitäŋo biŋam yaŋahäk täkamäŋ.
2 Anutu, gäkä ŋode yäŋkun; Yäpmäŋ danik-danik epän täkta kadäni kubä iwoyäŋpäŋ
peŋkuro itak. Kadäni uken kudän siwoŋi terak ämawebe uwä api yäpmäŋ daniwet.
3 Täŋpäkaŋ imaka imaka kome terak it täkaŋ ba kome ini bärom täŋpeko upäŋkaŋ Anutu
näkä meham täŋira api kehärom täneŋ.

---

* **74:13-14:** Kis 14:21 * **74:13-14:** Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 * **74:16:** Stt 1:14 * **74:17:** Stt 8:22; Apos 17:26

4-5 Näk äma waki täŋpani gup yäpmäŋ ärokärok kädet peŋpäŋ injinken kehäromita nadäwä
ärowani nämo täŋpek yäŋ yäwet täyat yäk. Anututä ude yäŋkuk.

6 Nadäkaŋ, komen äma uken-uken nanik kubätä äma kubäta wäp biŋam bureni yämik-
yämik uwä täga nämo täŋpek.
7 * Nämo, u Anutu ini kubä unitägän ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ ätu kowata waki
yäpmäkta biŋam yepmaŋkaŋ ätu wäpi biŋam yäpmäkta biŋam yepmak täyak.
8 Imata, Ekänitä ini kokwawaki umuri pähap, ume komi nikek bumik gäpe nikek iŋitak.
Täŋpäŋ u piwän kuŋirän äma waki täŋpanitä kudup api naŋ paotneŋ. Kubätä
nämoinik api irepmirek.

9 Täŋ nähä Isrel täŋo Anutu unitäŋo täktäkita wari wari api yäŋahäk täŋpet. Ba kap terak
iniŋ oretta nämoinik api gaŋa täwet.
10 Nämo, Anutu u waki täŋpani täŋo kehäromi api pewän paotneŋ. Täŋkaŋ äma siwoŋi täŋo
kehäromi ätukät api yäpurärärek.

76

Anututä ämikken ämawebeniye täŋkentäŋ yämiŋkuk

1 Juda naniktä Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ. Ba Isrel nanik imaka, wäpi oraŋ imik täkaŋ.
2 Anutu täŋo eŋini Jerusalem itak. Saion pom terak it täyak.
3 Kome uken itkaŋ iwan ämik tänayäŋ äbuŋo unitäŋo äpa kuwek, kurepä, käda boham u
kudup ubiŋ-jukutkuk.
4 O Anutu, gäka nadäŋira epmäget kudän inipärik-inik kubä täk täyak. Ba täktäkka täŋo
mebäri ärowani inipärik kubä, pom käroŋi käroŋiken tom ahäŋ bumbum täk täkaŋ
u kudup yärepmit moretak.

5 Iwan täŋo komi äma uwä kehäromi nikek upäŋkaŋ gäkä däpmäŋpäŋ tuŋumi kudup
yäyomägatkun. Täŋiri kumäŋpäŋ däpmon patguŋ-guŋ ude täŋ itkaŋ.
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
6 Jekop täŋo Anutu, däpayäŋ täŋyäkŋariri komi ämakät hosniye pajiŋ kumäŋ maŋkuŋ.
7 Bureni Ekäni, äma kuduptagän gäka umuntak täkaŋ. Kokwawak täŋiri kubätä iŋamkaken
täga nämo kehärom taŋpäŋ irek.

8 Gäk kunum gänaŋ itkaŋ iwanta kowata ude yäŋtäreŋ yämiŋiri ämawebe komeni komeni
umuntaŋpäŋ man kum itkuŋ.
9 Kowata yäŋtäreŋ yämiŋkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup yämagutta
yäŋkun.
10 * Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täŋpäŋ ämik täneŋo upäŋkaŋ kowata yämiŋiri
ämawebe nadäwä täga täŋpäpäŋ ganiŋoret täkaŋ.
Täŋirä äma ämikken kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä api ganiŋoret täneŋ.

11 Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täŋ imikta bian yäŋkehärom taŋkuŋo u inita täŋ
ineneŋ.
Täŋpäŋ äma äbot tuän tuän itkaŋ in, iron yäpmäŋ äbäŋpäŋ kaŋ imut. U imata, Anutu
unitagän umuntänaŋi.
12 Bureni, Anutu u äma wäpi biŋam ikek täŋo wäpi yäpmäŋ äpäk täyak. Ba intäjukun äma
ärowani ärowani täŋpewän bumta umuntak täkaŋ.

---

* **75:7:** 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21 * **76:10:** Kis 18:11; Sam 65:7

77

Äma ŋo bäräpi ahäŋ imiŋirän Anutuken gera yäŋkuk

1 * Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yäŋira nadäŋ namik täyak.
2 Bäräpi kadäniken Ekäniken yäŋapik täyat. Bipani käroŋ yäŋapik man yäk täyatken uken
ketna yäpmäŋ akuŋkaŋ Ekäni iwet täyat. Upäŋkaŋ bänepna nämo pidämtak täyak.
3 Ude täŋkaŋ Anutu täŋo täktäkita nadäŋpäŋ bäräpi nadäk täyat. Unita juku piŋira nadäŋ
bäräp ahäŋ namik täyak.
4 Unitä täŋpewän bipani bipani däpmon kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk taŋi täŋpäŋ man
kubä täga nämo yäwet yäŋ nadäk täyat.
5 Ude täŋkaŋ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
6 * Bipani käroŋ nadäk-nadäk pähap täŋpäŋ näkŋaken bänepna ŋode iwet yabäk täyat;
7 Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneŋi nämo api nadäŋ nimek?
8 Nadäŋ nimikinik täk täŋkuko u nibä-katäŋkuko ugän? Ba yäŋkehäromtak mani wari nämo
käwep api iwarek?
9 Orakoraki pewän paotkuko ubayäŋ? Kokwawakitä orakoraki komeni yäpuk ba?
10 Ude nadäŋpäŋ yäŋkut; Imaka ŋonita nadäŋira bänepnaken däpmäŋ päretak; Anututä
kadäni käroŋi kehäromini näwoŋäreŋ yäpmäŋ äbukopäŋ apiŋo de itak?

11 Täŋpäkaŋ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi bian
täŋkuno unita äneŋi juku piwa!
12 Imaka tägatäga kehäromi nikek täŋ yäpmäŋ äbuno unita nadäk-nadäk epän kaŋ täk täŋpa!
13 Bureni Anutu, imaka imaka täk täyan u kumän kudupi siwoŋi-inik. Anutu kehäromi
nikek gäk udewani kubä nämo itak.
14 Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani guŋ äbot
bämopiken pewi ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
15 Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täŋo äboriye u komi epänken nanik
yämagutkun.
16 Täŋpäkaŋ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabäŋkaŋ umuntaŋpäŋ bärom-bärom täŋkuk.
17 Yäŋpewi gubam gwägärirän yäpä iromäŋ iwän bukŋa täŋkuk.
18 Iromäŋ täŋpewi yäŋpäŋ-wädäŋ iwarirän yäpä kwinitpäŋ peŋyäŋeŋirän komeni komeni
kwawakgän itkuŋ. Ude täŋirän kome kwaiŋkuk.
19 Anutu, gäk gwägu käroŋi boham u bämopiken kädet täwitkun. Täŋkuno upäŋkaŋ kuroŋka
bäräm äma kubätä täga nämo kaŋkuk.
20 Ude täŋkaŋ ämawebekaye yawak ude irirä yäŋ-yämagutkun. U Moses kenta Arontä watä
it yämiŋirän yämagut päŋku tägaken yepmaŋkun.

78

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

1 Eruk ämawebenaye, in näkŋo jukuman ŋo nadäwut. Juku säkgämän peŋpäŋ man
täwerayäŋ täyat ŋo nadäwut!
2 * Jukuman ŋo man wärani terak täwerayäŋ. Imaka bian ahäwani mebäri nikek unita
täwerayäŋ.
3 Bian oraniyetä yäŋpäŋ niwerirä nadäŋkumäŋo nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayäŋ.
4 Man ŋo nanakniye ahänayäŋ täkaŋ unita käbop nämo peŋ yämine. Nämoinik! Ekäni
u imaka säkgämän säkgämän täŋkuk. Unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋitna epän
kehäromi kehäromi täk täŋkuko u ba kudän kudupi täŋkuko unita kaŋ nadäwä
tärewut.

---

* **77:1:** Sam 3:4, 142:1 * **77:6:** Sam 4:4, 42:8 * **78:2:** Mat 13:35

5 Ekäni u Jekop täŋo oraniye, Isrel ämawebe it yäpmäŋ äbäkamäŋ nintä iwatta baga mani
bian peŋkuk. Täŋpäŋ oraniye man kehäromigän ŋode yäwetkuk; In näkŋo baga man
ŋo nanakjiye yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput yäŋ yäŋkuk.
6 Ude tänayäŋ täŋo uyaku yerijiye mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä yäŋpäŋ-nadäk pen api
täk täneŋ. Ude täŋkaŋ unitäŋo yeri ahänayäŋ täkaŋ unitä udegän api yäwetpäŋ
yäwoŋäreneŋ.
7 Ude tänayäŋ täŋo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täŋ imiŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ kudän
kudupi täŋkuko unita nämo api guŋ täneŋ. Ba baga mani u api buramik täneŋ.
8 Baga mani buramiŋpäŋä oraniyetä täŋkuŋo ude nämo api täneŋ. Oraniye uwä Anutu
täŋo manta nadäkinik nämo täŋpäŋ bänepitä Anutu iŋit-inik nämo täŋkuŋ. Täŋpäŋ
Anutu mäde ut imiŋkuŋ.

9 Bian uken Efraim äbot unitäŋo komi äma uwä äpa kuwek yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋo upäŋkaŋ
ämik ahäŋirän umuntaŋpäŋ ämetkuŋ.
10 U Anutukät topmäk-topmäk täŋpani unita nadäŋ äwaräkuk täŋpäŋ baga mani iwatta
bitnäŋkuŋ.
11 Ba imaka kudän kudupi iŋamiken täŋkuko unita guŋ tak-inik täŋkuŋ.
12 * Ekänitä Isip täŋo kome kubä wäpi Soan uken kudän kudupi oraniye naniye ŋode
täŋpäŋ yäwoŋäreŋkuk;
13 * U gwägu taŋi däpmäŋ täkŋewänkaŋ kukŋi kukŋi kuŋirän Isrel ämawebe bämopgän yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
14 * Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋä kepmawä gubam kubä iwerän kädet yäwoŋärekta
intäjukun kuŋirän iwatkuŋ. Täŋ bipaniwä kädäp täŋo peŋyäŋeki ägonitä udegän
intäjukun kuŋirän iwatkuŋ.
15 * Täŋpäkaŋ kome kawukiinikken mobä yäpurän tumäŋirän ume gänaŋ umu nanik
bumta abäŋirä naŋkuŋ.
16 Bureni, mobä jopi täŋpewän ume dapuri abani ude täŋkuk. Ude täŋirän ume taŋi
ahäŋkuk.

17 Ekäni ärowani pähaptä iron ude täŋ yämiŋkukopäŋ kome kawuki uken ehutpäŋ ärowani
kudän pen ŋode täŋ imiŋkuŋ;
18 * Anutu iyapi yäŋ nadäŋpäŋ yäŋikŋatpäŋ kakta ketem gäripi nikek ätukät nimi yäŋ peŋ
iwetkuŋ.
19 Ude täŋpäŋ Anutu yäŋärok ŋode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ŋodeken ketem täga
käwep pewän ahäwäpäŋ nimek? Ba täga nämo käwep! yäk.
20 Bureni, pengänä mobä yäpurän tumäŋirän ume uken nanik abuk yäk. Upäŋkaŋ jide?
Tom ketem udegän niminaŋi nämo käwep? yäk.
21 Yäŋärok ude yäŋirä Ekänitä mani u nadäŋpäŋ kokwawak taŋi täŋpäŋ Jekop täŋo äbot
uken kädäp mebet iniŋ kireŋpewän äpuk.
22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Anutu ninta
nadäkinik täŋpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak yäŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.
23 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kunum iwerän aŋeŋkuk.
24 * Aŋeŋirän kunum gänaŋ nanik ketem inide kubä pewän maŋirä yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ.
25 Ketem naŋkuŋo u ketem tägagämän, aŋero täŋo ketem bumikpäŋ naŋkuŋ. Anututä iron
täŋ yämiŋkuko u naŋpäŋ koki täŋkuŋ.

---

* **78:12:** Kis 7:8–12:32 * **78:13:** Kis 14:21-22 * **78:14:** Kis 13:21-22 * **78:15:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13
* **78:18:** Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 * **78:24:** Jon 6:31

26-27 Ude täŋpäŋ mänit pähap kubä iwerän piäŋkuk. Piäŋirän ämawebetä itkuŋken u barak
punin nanik päke uwä iwän ude bumik pewän maŋkuŋ. Barak uwä bumta, mobä
jiraŋ ude.
28 Täŋpäkaŋ u kome jopiken nämo pewän maŋkuŋ. Nämo! Ämawebetä yottaba täŋpäŋ
itkuŋken ugän pewän maŋkuŋ.
29 Eruk, ude täŋpäkaŋ ämawebetä barak päke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni, imaka Anutuken
yäpmäkta yäŋapiŋkuŋo u yäniŋ kireŋ yämiŋkuk.

30-31 Ude täŋkentäŋ yämiŋkukopäŋ momi kädet nämo peŋkuŋ. Unita ketem u pen naŋ irirä
Anututä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ Isrel äma gubaŋi gubaŋi kehäromi nikek u pit
kubägän däpmäŋ moreŋkuk.
32 Upäŋkaŋ momi pen täŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Anutu kudän kudupi päke täŋ yäpmäŋ äbuko
unita nadäkinik nämo täŋkuŋ.
33 Nadäkinik nämo täŋkuŋo unita ehät woŋ pit kubägän abäŋpäŋ paot täkaŋ ude Ekänitä
imaka umuri kubä pewän ahäŋirän uterak pit kubägän kumäŋ moreŋkuŋ.
34 Eruk Anututä ätuniye ude däpmäŋ paorirän yabäŋpäŋä ätu bänepi äyäŋutpäŋ Ekäni
äneŋi iwatta bänep pek täŋkuŋ.
35 * Täŋpäŋ nadäŋkuŋ; Ekäni uwä nintäŋo mobä kujat kehäromi ude it nimitak. Unitägän
wakiken nanik nimagut täyak.
36 Ude nadäŋkuŋo upäŋkaŋ bänep äyäŋut-äyäŋut man yäŋkuŋo u jop yäŋikŋatkuŋ. Man
yäkyäki täktäki u jopigän, bureni nämo.
37 * Ekänikät topmäk-topmäk täŋpani u nadäŋ äwaräkuk täŋpäŋ mani nämo buraminkuŋ.

38 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kudup nämo däpmäŋ moreŋkuk. Nämo, oraŋ yämiŋpäŋ
momini peŋ yämiŋkuk. Kokwawak taŋi täga täŋ yäminaŋipäŋ kadäni kadäni
kokwawaki pewän maŋpäpäŋ ähan täŋ yämik täŋkuk.
39 * U imata, ämawebe unitäŋo mebärini ŋode nadäŋkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni
käroŋi itta yäwani nämo. Mänittä abämaŋ paotpeŋ kuk täyak udewani.

40 Wära, kome kawukiken peŋawäk wari wari täŋ iminirä nadäwän jägämi täk täŋkuk!
41 Isrel täŋo Kudupi Anutu u kadäni kadäni täŋikŋat-ikŋat kädet mäyap täŋ iminirä komi
nadäk täŋkuk.
42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä
nämo peŋkuŋ.
43 Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ŋode täŋkuko unita nadäwä ärowani
nämo täŋkuk.
44 * Kome uken Anututä ume yäŋpewän nägät äworeŋirän Isip nanik täga nämo naŋkuŋ.
45 * Ba gäbäräm bipi ätu yäniŋ kirewänkaŋ abä äma gupi tätuŋ naŋkuŋ. Ude täŋpäŋä wirit
udegän yäniŋ kirewänkaŋ äbä imaka imakani kudup täŋpä waŋ yämiŋkuŋ.
46 * Täŋpäkaŋ kapukbam mebäri mebäri ketemi epäni täŋpäwakta yäniŋ kireŋkuk.
47 * Ude täŋpäŋä mimtä maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpän waŋkuŋ.
48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäŋ moreŋkuk.
49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik täŋpäŋ aŋero täŋpäwak pewä ahäwani u yäniŋ
kireŋkuk.
50 Kokwawaki kwawak yäwoŋärekta kädet täwitpäŋ ämawebe yabäŋ äwaräkuk kubä nämo
täŋkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmäŋ moreŋkuk.

---

* **78:35:** Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9 * **78:37:** Apos 8:21 * **78:39:** Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14
* **78:44:** Kis 7:17-21 * **78:45:** Kis 8:1-6, 8:20-24 * **78:46:** Kis 10:12-15 * **78:47:** Kis 9:22-25

51 * Ekänitä ude täŋpäŋä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäŋ
paotkuk.
52 * Täŋ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoŋäreŋpäŋ
yämagutkuk.
53 * Yämagut päŋku yepmaŋpän umunkät nämo, säkgämän itkuŋ. Täŋpäkaŋ iwaniye uwä
gwägutä uwäk täŋpäŋ däpmäŋ moreŋkuk.
54 * Eruk, yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän iniken kudupi kome dubinken ahäŋkuŋ. Täŋkaŋ
kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniyeta yämikta ŋode täŋkuk;
55 * Kome u mähemiye yäwat kireŋpäŋ iniken ämawebeniyeta yäpmäŋ daniŋpäŋ yämiŋtäŋ
kuŋkuk. Ude täŋpänkaŋ Isrel äbori äbori eŋi täŋpäŋ ittäŋ kuŋkuŋ.

56 * Anututä ude täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täŋikŋarani
täŋpäŋ peŋawäk täŋ imiŋkuŋ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuŋ.
57 Kudän waki oraniyetä bian täŋkuŋo udegän iwatpäŋ nadäŋ imikinik nämo täŋ imiŋkuŋ.
Uwä äŋin gwäjiwani gwäjiwäkaŋ siwoŋi nämo kweko ude bumik.
58-59 Uwä anutu jopi yäniŋ oretta kome iwoyäŋpäŋ peŋkaŋ u kuk täŋkuŋonik. Ude täŋirä
Anututä yabäŋpäŋ näk nadäŋ naminaŋi jidepäŋ täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak
täŋ yämik täŋkuk.
Ude täŋpäŋ Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täŋkuk.
60 * Täŋpäŋ Silo komeken yottaba Anutu burenitä bämopiken itta yäwerän täŋ imiŋkuŋo u
Anutu uken äneŋi itta nadäk kubä nämo peŋkuk.
61 * Ude täŋkaŋ iwan yäniŋ kireŋirän topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe yottaba u gänaŋ
itkuko u yäyomägatkuŋ. Gäpe u terak Anutu täŋo kehäromi ba peŋyäŋeki kwawak
kak täŋkuŋonik.
62 Ude täŋkaŋ ämawebeniyeta kokwawak nadäŋpäŋ iwaniye yäniŋ kireŋirän däpuŋ.
63 Kadäni uken Isrel täŋo äma gubaŋi ämik pähap gänaŋ kumbuŋ. Kumäŋirä webetä äma
deken yäpne yäŋ yäŋpäŋ jop itkuŋ.
64 Kadäni ugän bämop ämaniye udegän däpäkaŋ webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk
taŋpäŋ itkuŋ.

65 Eruk ude täŋtäŋ äbäŋkä Ekäni däpmon terak naniktä-yäŋ akuŋkuk. U äma wain ume
naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpäŋ pärekopäŋ kikŋutpäŋ akuŋpäŋ kärak yäweko ude bumik
täŋkuk.
66 Ude akuŋpäŋ iwaniye däpmäŋpäŋ pimiŋ yäwat kireŋirän mäyäk tärek-täreki nämo
nadäŋpäŋ ämik äneŋi täkta nämo nadäŋkuŋ.
67 Ude täŋkaŋ Josep täŋo oraniye äbot unita mäde ut yämiŋpäŋ, Efraim täŋo äboriye imaka,
nämo iwoyäŋkuk.
68 Täŋ Juda täŋo oraniye äbot u iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ Saion pom, Juda täŋo komeken itkuko
unita imaka, gäripi nadäk täŋkuko unita iwoyäŋkuk.
69 Täŋkaŋ pom uken kudupi yori, pom käroŋi ude punin unu täŋkuk. Täŋpäŋ kehäromi-
inik täŋkuk, kome pähap täŋpäŋ peŋkuko inide it täyak ude bumik täŋkuk.
70-71 * Täŋpäkaŋ Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyäŋkuk.
U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpäŋ Isrel ämawebe ekäni ba
täpurita watä irekta iwoyäŋkuk.

---

* **78:51:** Kis 12:29 * **78:52:** Kis 13:17-22 * **78:53:** Kis 14:26-28 * **78:54:** Kis 15:17; Jos 3:14-17 * **78:55:** Jos 11:16-23 * **78:56:** Het 2:11-15 * **78:60:** Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 * **78:61:** 1Sml 4:4-22 * **78:70-71:** 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7

72 * Ude iwoyäŋpäŋ teŋirän Devit iniken epän unitagän nadäŋpäŋ ämawebeniyeta watä
säkgämän it yämik täŋkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täŋo watä äma
tägagämän-inik ude itkuk.

79

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäŋapiŋkuŋ

1 * O Anutu, guŋ äbottä gäkŋo kome inita korenayäŋ äbuŋo itkaŋ, u yabätan? U kudupi
yotka täŋpä waŋirä imaka jopi äworetak.
Ude täŋkaŋ Jerusalem yotpärare imaka, täŋpewä waŋ moretak.
2 Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmäŋpäŋ yepmaŋirä siäŋ ba tom ägwäritä naŋ-
irähut täkaŋ.
3 Ude täŋkaŋ ämawebekaye jopjop däpmäŋirä unitäŋo nägäri umeyäwa tägata kweko ude
Jerusalem yotpärare bämopiken tokŋeŋkuk.
Täŋpäkaŋ u änekta äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuŋ.
4 Täŋpäkaŋ guŋ äbot kukŋi kukŋi iranitä yäŋärok niwetpäŋ nibäŋ mägayäkuŋ.

5 * Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba kokwawakka u kädäptä-yäŋ
pen api ijiŋ yäpmäŋ kwek?
6 Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganiŋoret täkaŋ ba gäkken yäŋapik man
nämo yäk täkaŋ unita täŋ yämisi.
7 Äma äbot unitä gäkŋo ämawebekaye däpmäŋ-pewä kubäpäŋ komeka u täŋpä waŋkuŋ.

8 * Äbekniye oraniyetä bian momi täŋkuŋo unita yäŋpäŋ komi epän nämo nimen. Nämo,
bänep nadäk-nadäknin putärewani ninta butewaki nadäŋ nimisi.
9 * O Anutu, täŋkentäŋ nimiŋpäŋ iwan keriken nanik nimagusi. Ude täŋpäŋ wäpka
biŋamta yäŋpäŋ mominin peŋ nimisi.
10 Guŋ äbottä Anutujin de yäŋ niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu, guŋ äbottä epän
watä ämakaye täŋo nägäri piwä kuŋkuŋo unita kowata komi yämiŋiri kaŋ yabäna!
11 Täŋkaŋ notniye komi eŋiken yepmaŋkuŋo yäŋkähän-kähän yäŋ itkaŋ u nadäŋ yämiŋpäŋ
kehäromika ärowani terak äma kumäkta biŋam yäŋtärewani u yäniŋ kireŋpewi
äpämaŋ kut.
12 O Ekäni, guŋ äbot uken-uken nanik yäŋärok gäwet täŋkuŋo unita kowata kwini nämo
täŋ yämen.
Nämo, täŋ gamiŋkuŋo u irepmitpäŋ wakiinik täŋ yämen.

13 Ude täŋiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkaŋ bänep täga man tärek-täreki nämo
gäwetpäŋ ganiŋ oretoret api täŋ yäpmäŋ kune.

80

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäŋkuŋ

1 * Anutu, Isrel täŋo watä äma, gäk nadäŋ nimisi! Gäk Josep täŋo äbot nin, yawak ude
watä it nimik täyan. Gäk aŋero täŋo intäjukun äma iriri it gwäjik täkaŋ.
2 Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase täŋo äbot ninken kwawak
pewi ahäwän! Äbä kehäromika nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimi!
3 Anutu, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken ku. Butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ
nimiŋiri paotnetawä!

---

* **78:72:** 1Kin 9:4 * **79:1:** 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14 * **79:5:** Sam 85:5; Ese 38:19 * **79:8:** Sam 106:6; Ais 64:9 * **79:9:** 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3 * **80:1:** Kis 25:22

4 O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yäŋapiŋitna kokwawak nadäŋ niminŋkä
kadäni jidegän api pewen?
5 Gäkä ude täŋiri konämpäŋ ketem ude naŋ itkamäŋ.
6 Täŋpäkaŋ iwaniyetä kukŋi kukŋi itkaŋ yabäŋ äwaräkuk täŋiri nidäpmäŋpäŋ nintäŋo
kome korenayäŋ täkaŋ.
Täŋpäŋ yäŋärok niwetpäŋ nibäŋ mägayäk täkaŋ.

7 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken ku. Butewaki
nadäŋ niminŋpäŋ täŋkentäŋ niminŋiri paotnetawä!

8 * Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäŋ
päbä kome kubäken piwayäŋ yäŋpäŋ äma kome uken nanik yäwat kireŋkun.
Täŋpäŋ wain yeri uwä kome u piŋkun.
9 Täŋpäŋ yeri u pikta komeni ket täŋpäŋ piŋkun. Täŋpikaŋ jäwäri äpmoŋpäŋ taŋi-inik täŋpäŋ
kome taŋi iriŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuk.
10 Täŋpäŋ wain päya unitäŋo momitä pom ba päya taŋi taŋi päke itkuŋo u kudup äyuŋ täŋ
yämiŋkuk.
11 Täŋpäkaŋ momini uwä kumaŋ päŋku gwägu taŋi wäpi Mediterenian unitä päŋku
Yufretis umeken täreŋkuk.

12 Upäŋ gäk imata wain epän täŋo yewa u däpmäŋ weŋkun? Täŋkunopäŋ ämawebe kädet
miŋin kuŋat täkaŋ unitä bureni kubota täk täkaŋ.
13 Täŋpäkaŋ but ägwäritä jäwäri metäŋ gwäjik täkaŋ. Täŋirä tom ägwäritä mujipi nak täkaŋ.

14 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneŋi nadäŋpäŋ kunum terak ununitä
dapun täŋpäŋ nibäŋ niwat. Täŋpäŋ wain päyaka nin täŋkentäŋ nimi.
15 Ninäwä wain päya gubaŋi gäkä täŋpewi kehärom taŋkuko udewani. Gäkä yeri u ketka
kehäromitä piŋkun. Täŋkuno unita täŋkentäŋ nimik täyi.
16 Upäŋkaŋ wain päyaka uwä madäŋpäŋ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabäŋ yäŋiri paot-
inik täŋput!

17 O Anutu, ämawebe ninä gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u täŋkentäŋ niminŋpäŋ äneŋi nibäŋ
niwat täyi. Ba kehäromi äneŋi nimik täyi.
18 Ude täŋ niminŋiri nin ärowani täŋpäŋ manka äneŋi nämo api irepmitne.
Täŋkaŋ wäpka biŋam api ganiŋ oretne.

19 Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneŋi nimagut yäpmäŋ dubikaken ku. Butewaki
nadäŋ niminŋpäŋ täŋkentäŋ niminŋiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäŋkuk

1 Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teŋ imina. Jekop täŋo Anutu u kap gera
terak teŋ imut.
2 Oretoret kap yäput pena yäŋpäŋä wagäm utkaŋ gita kurere bok utpäŋ iniŋoret kap teŋ
imut.
3 * Täŋpäŋ komepak api äbäŋirän womat kaŋ piäwut, ba komepak bämop taŋirän orekirit
kadäni uken womat piäŋpäŋ kap kaŋ teŋ imut.

4 Isrel äbottä kap ude tekta baga pätak. Jekop täŋo Anututä man u yäŋkehärom taŋkuk.

---

* **80:8:** Ais 5:1-7 * **81:3:** Nam 10:10

5 Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpäŋ
iwoŋärek täŋkuk.

Täŋpäkaŋ näk man kotäk kudupi kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut;
6 Pitjin terak bäräpi patkuko u ketäreŋ taminŋkut yäk. Ba komi epänjin täŋo tuŋum u
täyomägatpäŋ peŋ taminŋkut yäk.
7 * Täŋpäkaŋ intä komi nadäŋpäŋ gera yäŋirä nadäŋpäŋ täŋkentäŋ taminŋkut yäk. Iromäŋ
mämä gänaŋ käbop itpäŋ nadäŋ taminŋkut yäk.
Täŋpäŋ komi gänaŋ nanik tämagut yäpmäŋ äbätäŋgän Meriba ume terak täŋyabäkken
tepmaŋkut.
8 Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayäŋ nadätat ŋo ket nadänayäŋ ba nämo?
9 * In mäjo wära nadäŋ yäminpäŋ nämoinik yäpmäŋ kuŋatneŋ yäk. Ba guŋ äma täŋo yäwik
nämo gwäjiŋ äpmoŋ yämineŋ.
10 * Nadäkaŋ? Näk Ekäni, intäŋo Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmäŋ
äburo u yäk. Unita in mejin aŋeŋirä ketem tepmäŋ towiwa.

11 Ude yäŋkuro upäŋ ämawebenayetä mäde ut naminpäŋ näkŋo man unita juku nämo
peŋkuŋ.
12 * Ude täŋirä yabäŋ äwaräkuk täŋira iniken nadäk-nadäk terak kädet wakiwaki iwatkuŋ.

13 Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkŋo man ŋo juku peŋpäŋ nadänaŋi. Isrel äbotnaye,
in näkŋo kädet iwatnaŋi.
14 Ude täŋirä uyaku iwanjiye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmäŋ
paotet.

15 Ude täŋira iwanjiye, näka bitnäk täkaŋ uwä näka umuntaŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ
namikäneŋ. Täŋpäkaŋ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.

16 Upäŋkaŋ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakaŋ naŋ tokŋewut yäŋ
nadätat.

82

Anutu u intäjukun-inik itak

1 Anututä äma ekäni ekäni unita gera yäŋpewän äbäŋpäŋ käbeyä täŋirä Anututä ini käbeyä
täŋo intäjukun äma itak.
Intäjukun itkaŋ käbeyäken äma itkaŋ uwä ŋode yabäŋ yäyak;
2 In goret täk täkaŋ yäk. In man käbeyäken äma kädet goret täŋpanita in täga täkaŋ yäŋ
yäwet täkaŋ.
Ba inä yabäŋ äwaräkuk täŋirä äma wäpi biŋam ikektä äma äpani täŋo wäpi yäpmäŋ äpäk
täkaŋ yäk. Kädet u jidegän api peneŋ?

3-4 Unita in kädet täga ŋodepäŋ kaŋ täŋput; Man käbeyäken äma jopi jäwäri ba ironi kodäŋa
udewani yäŋkentäŋ yämineŋ.
Täŋpäŋ ämawebe guŋ ba ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewanita kädet siwoŋi täŋ
yämineŋ yäk.
Täŋpäŋ ämatä äma udewani komi epän täŋ yäminayäŋ täkaŋ uwä kaŋ yäniŋ bitnäwut.

---

* **81:7:** Kis 17:7; Nam 20:13 * **81:9:** Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 * **81:10:** Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 * **81:12:** Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26

5 * Inä guŋ, nadäk-nadäkjin nämo! Injin bipmäŋ urani gänaŋ kuŋatpäŋ ämawebe kädet
siwoŋi nämo yäwoŋärek täkaŋ.
6 * Näk bian ŋode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani täŋo nanakiye itkaŋ yäŋ
täwetkut.
7 Ude täwetkuro upäŋ apiŋo ŋode täwera nadäwut! Inä kodak nämo api itneŋ yäk.
In äma mewunitä kumäk täkaŋ udegän api kumneŋ! Ba intäjukun äma ätutä kumäk
täkaŋ udegän kumäŋpäŋ paot-inik api täneŋ yäk.

8 Anutu, bureni yäyan! Gäk akuŋpäŋ kome terak yäŋtärek epän tä! Äma äbori äbori
kuduptagän u gäkŋo biŋam.

83

Isrel täŋo iwaniyetä paotta Asapatä yäŋapik man ŋo yäŋkuk

1 O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubäkengän kwikinik nämo iren.
2 Iwankaye yabäsi! Äma gäka gaŋani pähap nadäŋ gamik täkaŋ u ärowani täŋ gamikaŋ.
3 Guŋ äma u ämawebekaye watä it yämik täyan u däpmäkta man käbop käbop yäŋpäŋ-nadäŋ
itkaŋ.
4 Täŋpäŋ ŋode yäkaŋ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta däpmäŋ morena. Ude täŋitna wäpi
paotpäŋ paot-inik kaŋ täŋpän.
5 Anutu, gäk täŋpäwakta guŋ äma äbori äbori ŋodetä bänep kubägän täkaŋ;
6 Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
7 ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
8 Täŋpäŋ Siria nanik, äbot kehäromi Lot täŋo oraniye täŋkentäŋ yämiŋkuŋo u imaka,
yäpurärätgän täŋkuŋ.

9 * Äma äbori äbori u gäk täŋpäwakta bänep kubägän pekaŋ unita Midian nanikta bian
jide täŋ yämiŋkuno ude täŋ yämen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide täŋ
yämiŋkuno udegän täŋ yämen.
10 Äma uwä Endo komeken däpmäŋ-pewi kumäŋpäŋ kome äworeŋkuŋo u.
11 * Täŋpäkaŋ Orep kenta Septa jide täŋ yämiŋkuno u intäjukun ämaniyeta udegän täŋ
yämen.
Ba Sepa kenta Salmuna täŋpäwak täŋ yämiŋkuno u äma ärowaniniyeta udegän täŋ
yämen.
12 Äma uwä ŋode yäŋkuŋo unita täŋpäwak täŋ yämiŋkun; Anutu täŋo kome u nininta api
korene yäŋ yäŋkuŋ.

13 O Anutu, iwaniye u täŋpewi mänittä keŋkeŋ jiraŋ kenta täpun-täpun piäŋ äreyäŋ täŋpän
kuk täkaŋ ude kaŋ täŋput.
14-15 Täŋpäŋ kädäptä pom terak tepäraŋ pit kubägän ijiŋ paoreko ude täŋ yämen.
Täŋpäŋ yäpä iromäŋ mänitka terak yäwat kireŋ täŋpi kuŋtäŋpä kuneŋ.
16 Ude täŋpäŋ kehäromika kaŋpäŋ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
17 Ude täŋiri kehäromini paoräpäŋ gäka tärek-täreki nämo umuntäneŋ. Täŋpäŋ mäyäki pen
pat yämiŋirän kaŋ kumbut.
18 * O Ekäni, kwawak yäwoŋäreŋiri ŋode kaŋpäŋ nadäwä tärewut; Gäk kubä-tägän Ekäni,
kome pähap ŋo kaŋiwatta kehäromi ärowani pat gamitak.

---

* **82:5:** Sam 11:3, 75:3 * **82:6:** Jon 10:34 * **83:9:** Het 4:6-22, 7:1-23 * **83:11:** Het 7:25, 8:12 * **83:18:** Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8

84

Kora nanakiyetä Anutu täŋo eŋita gäripi nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuŋ

1 O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
2 * U gänaŋ Ekäni iŋamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-
nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mähemi u oretoret kap yäŋteŋ iniŋoret täyiwa.
3 Barak imaka, eŋikata gäripi nadäk täkaŋ. Kurasisiptä gäripi nadäŋpäŋ tähani kudupi
yotka piriken täk täkaŋ.
Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yäŋkaŋ eŋini täŋpäŋ
kudupi bukäka dubiniken mujipi pek täkaŋ.
4 Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkaŋ kap terak wari wari ganiŋoret täkaŋ uwä gäkŋo
oretoret terak it täkaŋ.

5 * Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk täkaŋ u imaka, oretoret terak it täkaŋ.
Ämawebe udewani ganiŋ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak täkaŋ.
6 Äroŋtäŋgän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän
taŋirän ume dapuri abäŋpäŋ gwägu toknŋeŋ yäpmäŋ kuk täkaŋ.
7 * Ude ahäŋirän kaŋkaŋ oretoret täŋpäŋ Saion pom kaŋ-ahäkta ehutpäŋ kuŋkä nämo
gaŋatak täkaŋ.
Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api
käneŋo unita.

8 Ekäni Anutu ärowani, Jekop täŋo Anutu, juku peŋpäŋ yäŋapik mannata nadäsi!
9 O Anutu, intäjukun ämanin iwoyäŋkuno u iron täŋ imisi.
10 * Täŋpäŋ ŋode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä uken irero uwä
kepma mäyap uken-uken ittäŋ kwero u irepmitpäŋ iret.
Äma ätutä äma waki täŋo täha säkgämän säkgämän gänaŋ itta gäripi nadäk täkaŋ
upäŋkaŋ nähä äma jopigän itkaŋ Anutuna täŋo eŋi yäma täŋo watä ude irero unita
nadäŋira inide kubä täŋpek.

11 * U imata, Ekäni uwä watä it nimiŋpäŋ intäjukun täŋ nimik täyak. U kudän tägatäga
terak iron täŋ nimiŋpäŋ oraŋ nimik täyak.
U äma siwoŋi kuŋaranita imaka täga yämikta nämo bitnäk täyak.
12 Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik täŋpäŋ gäkä terak yeŋgämä pek
täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ.

85

Ekänitä äboriye watä it yämekta yäŋapik man yäŋkuk

1 Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täŋ nimiŋiri äneŋi säkgämän itkumäŋ.
2 Gäk ämawebekaye nintäŋo mominin peŋ nimiŋpäŋ waki täk täŋkumäŋo unitäŋo kowata
awähutkun.
3 Kokwawak ninta nadäŋ nimiŋkuno upäŋkaŋ peŋ nimiŋkun. Nidäpnaŋipäŋ kokwawakka
äneŋi mäde käda peŋkun.

4 Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneŋi gäkŋata biŋam nimagusi. Butewaki Anutu,
gäk ninta nadäwäwak wari täŋ nimentawä.
5 Ekäni, ninta kokwawak pen api täŋpen? Ba gäkŋo nadäwäwakka pen api it yäpmäŋ ärowek
ba?

---

* **84:2:** Sam 42:2, 63:1 * **84:5:** Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 * **84:7:** Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18
* **84:10:** 1Sto 23:5; Sam 27:4 * **84:11:** Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

6 * Ude nämo! Gäk täŋkentäŋ niminŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän äneŋi niminŋiri
ämawebekaye nin oretoret täŋpäŋ kaŋ ganiŋoret täna.
7 O Ekäni, bänep ironka äneŋi niwoŋäreŋpäŋ waki keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ tägaken
nipmaŋiri säkgämän kaŋ itna.

8 Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täŋkumäŋo u äneŋi täk tänetawä. Nadäkaŋ?
Ämawebe iniŋoret täkaŋ uwä Ekänitä irit säkgämän yämiŋpäŋ äbot kubägän yepmak
täyak.
Mebäri unita Ekäni Anututä man yäŋahäŋirän näk api nadäk täŋpet.
9 Bureni! Ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ u inita biŋam yäpmäkta nämo bitnäk täyak.
Nämoinik.
U nin äneŋi nimagutpäŋ Anutu ini ninkät penta itkaŋ komeninken säkgämän api
itne.

10 Täŋpäŋ kadäni uken Anututä nadäŋ yämik-inik täŋirän ämawebeniyetä bänep nadäk-
nadäk Anutu-kengän api peneŋ.
Ba Anututä iniken kädet siwoŋi ämawebeniye bämopiken pewän ahäŋirän säkgämän,
äbot kubägän api itneŋ.
11 Bureni! Kome terak Anutu täŋo ämawebeniyetä Anutu nadäŋ imikinik täŋirä Anututä
käderi siwoŋi api yäwetpäŋ yäwoŋärewek.
12 Ude täŋkaŋ iron täŋ niminŋirän imaka imaka tänayäŋ täkamäŋ u kudup säkgämän
ahäŋirä epäninken ketem ahäŋ bumbum api täneŋ.
13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kädet siwoŋitä intäjukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk kädet api
täwirek.

86

Äma kubätä Anutu täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

1 Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ nam!
2 Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peŋpäŋ watä epän ämaka ude itat unita watä säkgämän
it naminŋiri wawetawä.
3 Ekäni, kepma käroŋ gäkken gera yäŋtäyiwa butewaki nadäŋ naminŋpäŋ geranata juku
peyi.
4 Gäkgän ganiŋoret täyat unita nadäŋ naminŋpäŋ täŋpewi bänepnaken oretoret pähap kaŋ
nadäwa.

5 * Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peŋ nimik täyan. Ämawebe gäkken
täŋkentäk yäpmäkta gera yäk täkaŋ u gäripi pähap nadäŋ yämik täyan.
6 Unita Ekäni, näkŋo yäŋapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadäŋ nami yäŋ yäŋpäŋ
gera yäyat u nadäŋ nam.
7 * Näk nadätat, gäkken gera yäwayäŋ täyat u api nadäŋ namen unita bäräpi kaŋ-ahäwayäŋ
täyatken gäkken gera api yäk täŋpet.

8 * O Ekäni, gäk udewani Anutu kubä nämo itak. Gäkägän kuduptagän yärepmitan. Täŋpäŋ
gäkä epän täga täk täyan u udegän kubä nämo täk täkaŋ.
9 * Guŋ äbot täŋpäŋ yepmaŋkuno u kudup abä gäk gämotkaken gwäjiŋ äpmoŋ gaminŋpäŋ
wäpka api ganiŋoret täneŋ.
10 * U imata, Ekäni gäk kubä-tägän imaka kudupi kudupi täk täyan. Gäk kubä-tägän Anutu
bureni-inik.

---

* **85:6:** Hab 3:2 * **86:5:** Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2 * **86:7:** Sam 17:6, 50:15, 77:2 * **86:8:** Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6 * **86:9:** Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 * **86:10:** Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29

11 * Unita Ekäni, gäk kädetka näwoŋäreŋiri manka burenigän iwat täyiwa!
Ket näwoŋäreŋiri gäkagän nadäŋ gaminŋpäŋ ganiŋoret täyiwa!
12 Ekäni Anutuna, näk bänepna gupna kuduptagäntä api ganiŋoret täŋpet. Täŋpäŋ wäpka
biŋam api oraŋ gamiŋ yäpmäŋ ärowet.
13 Gäk butewaki taŋi nadäŋ namik täyan. Kumäkta biŋam täŋkuropäŋ wädäŋ tädotpäŋ
nepmaŋkun.

14 Anutu, äma inita nadäwä ärowani täŋpani ätutä mäde ut namik täkaŋ. Uwä gäkŋo manka
utpäŋ nämoinik iwat täkaŋ.
Täŋpäŋ näka butewaki nämo nadäŋ naminŋpäŋ käbeyä täŋpäŋ näk nuttagän man
yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ.
15 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk butewaki ba iron mähemi, kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyan.
Gäk ämawebekayeta gäripi-inik nadäk täyan. Täŋpäŋ nämo nipmak täyan.

16 Unita äneŋi nadäŋ naminŋpäŋ butewaki nadäŋ nam. Piä ämaka näk kehäromi namisi.
Piä watä webeka nanaki näk täŋkentäŋ nami!
17 Näka not täŋ namik täyan unitäŋo bureni kwawak peŋiri käwayäŋ nadätat.
Ude täŋiri kaŋpäŋ iwanaye imaka, Ekänitä täŋkentäŋ imik täyak yäŋpäŋ kaŋ mäyäk
tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täŋo yotpärare täga bureni-inik

1 Ekänitä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täŋpäŋ peŋkuk.
2 Täŋpäŋ Isrel täŋo kome ätuta gäripi nadäk täyak u irepmitpäŋ Saion yotpärareta gäripi ini
pärik kubä nadäk täyak.
3 Unita Anutu täŋo yotpärare, gäk juku peŋkaŋ Anututä gäka man tägatäga ŋode yäyak u
nadä;
4 Kome näkŋo man buramik täkaŋ unitäŋo wäpi tawaŋ api täŋpet. U täŋpayäŋ täyatken
uken guŋ kome, Isip kenta Babilon täŋo wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion
itta biŋam wäpi kudän täwayäŋ täyatken uken guŋ kome Filistia, Tire ba Itiopia
nanik imaka, bok api kudän täwet.
5 Kadäni uken Saionta ŋode api yäneŋ; Komeni komeni ämawebe täŋo eŋi meŋ bureni
täyak. Täŋpäŋ Anutu täŋpämorek mähemitä ini täŋ-kehärom taŋpäŋ api pewek.
6 Täŋpäŋ Saion täŋo kome mähem bureni-inik täŋo wäpi tawaŋ kudän täwayäŋ täyakken
uken ämawebe komeni komeni nanik täŋo wäpi u kudup u gänaŋ api pewek.
7 Ude täŋirän ämawebe uwä kap teŋ oretoret bumta täŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Saion kome
ŋowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahäŋ nimani unitäŋo dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Ekäni Anutu täŋkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
2 Unita yäŋapik manna terak gera yäyat ŋo nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nami.
3 Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äroŋirä kumäŋ-kumäŋ dubiniken itat.
4 Ämatä näka nadäŋirä kumäŋpäŋ awaŋ gänaŋ pat täkaŋ ude täyak, kehäromina kudup
paotkaŋ unita.
5 Näk kumbani ude nepmaŋpäkaŋ it täyat. Ba ämikken däpmäŋ-pewä kumbani, awaŋ
gänaŋ pat täkaŋ udewani itat. Ba äma gäkä unita guŋ tak-inik täŋpäŋ nämo
täŋkentäŋ yämeno ude bumik itat.

* **86:11:** Sam 25:5; Jer 32:39

6 Nähä awaŋ käroŋi-inik bipmäŋ urani gänaŋ mebäri-ken-inik umu maŋpi äpmoŋpero ude
itat ŋo!
7 Kokwawakkatä näk kudup uwäk täŋpäŋ yejämäŋtak.

8 Gäkä nadäŋiri notnayetä nabäŋpäŋ-nadäŋirä imaka taräki täŋpäpäŋ nabäŋkaŋ umuntak
täkaŋ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abämaŋ kunaŋi, udewani gänaŋ itat.
9 Täŋpäŋ dapunna gäyamigän ijiŋ itat. Ude itkaŋ, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpäŋ
yäŋapik man terak gäkken gera yäk täyat.

10 Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkaŋ? Nämo! Ba ude täŋiri
kumbanitä akuŋpäŋ wäpka yäŋpäŋ ganiŋoret täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!
11 Kumbani komeken naniktä gäkä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nämo nipmak täyan unitäŋo
biŋam yäŋahäk täkaŋ? Nämo, u täga nämo täneŋ!
12 Bipmäŋ urani kome uken kudän kudupi kak täkaŋ? Nämo! Ba peŋpäŋ guŋ taŋpäŋ
irani kome udeken naniktä gäkŋo bänep iron täga kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? Nämotä
nämoinik!

13 Unita Ekäni, jop kumbero udeta täŋkentäkta gera yäyat. Tamimaŋ tamimaŋ gäkken gera
yäk täyat.
14 Täŋira imata nämo nadäŋ namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
15 Näk gubaŋiken umunitä komi naminŋ yäpmäŋ äbäŋiri kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat.
Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
16 Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmaŋpi wak täyat. Gäkŋo kokwawakka
wakiinik unitä näk däpmäŋ jakŋitpäŋ nepmaŋtak.
17 Komi u kepma käroŋ näk itgwäjiŋpäŋ umetä tokätkaŋ täk täkaŋ ude yewa täŋpäŋ
nepmak täyak.
18 Täŋpäŋ notnaye-inik u imaka, täŋpewi nabä-kätäŋirä bipmäŋ urani-tägän näkŋo notna-
pak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadäŋ yämik-inik täk täyak

1 * * O Ekäni, wari wari nadäŋ nimik täyan unita juku piŋpäŋ kap api tek täŋpet. Ba nämo
nibä-kätäk täyan unitäŋo manbiŋam pen api yäŋahäk täŋpet.
2 Imata, nadäŋ nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yäŋ nadäk täyat. Ba kunum
inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik täŋpäŋ api
yäŋahäk täŋpet.
3 Ekäni, gäk man ŋode yäŋkun; Äma iwoyäŋkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ
ŋode yäŋkehärom taŋkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
4 * Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäŋ yäpmäŋ ärok täneŋ yäŋ
yäŋkun.

5 Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaŋ unitä gäkŋo täktäkka tägagämän unita kap
terak ganiŋ ubiŋ tek täkaŋ.
Ba nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋpäŋ aŋero kudupitä kap teŋpäŋ wäpka yäpmäŋ
akuk täkaŋ.
6 * Kunum gänaŋ kudupi aŋero ba imaka kubä gäk udewani nämo itak.

---

* **89:1:** 1Kin 4:31 * **89:1:** Sam 101:1 * **89:4:** 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 132:11; Apos 2:30 * **89:6:** Sam 40:5, 86:8, 113:5

7 Bureni, kudupi aŋerotä Anutu kaŋpäŋ nadäwä inipärik kubä, kehäromi nikek täŋpäpäŋ
umuntak täkaŋ.

8 Unita Ekäni Anutu kehäromi mähemi, gäka imaka kehäromi kubä terak utpäŋ täga nämo
yäwet. Nämoinik, gäk kehäromi-inik, ba manka kudup iwat-inik täk täyan.
9 Gwägu pähap gäk kubä-tägän kaŋiwat täyan. Ba gwägu tokärirän gäk kubä-tägän täga iniŋ
bitnäwen.
10 Gäk kubä-tägän Isip täŋo kehäromi kudup yomägatpäŋ kehäromikatä iwankaye ätu
kudup däpmäŋpäŋ yäwat kireŋkun.
11 * Kunum u mähemi gäk, ba kome imaka. Kunum kenta kome gäkägän täŋ yepmaŋkun.
12 Kome moräki moräki, unudetä umude gäkä täŋkun. Unita pom taŋi yarä wäpi Tabo
kenta Hemon unitä oretoret terak ganiŋoret täkamän.
13 O Ekäni, gäk ärowani, kehäromi-inik.
14 Kaŋiwat epän täk täyan uwä kudän siwoŋi terakgän täk täyan. Nadäŋ yämik-inik täŋo
mähemi gäk.
Ba yäŋkehäromtak man siwoŋi iwarani u mähemi gäk.

15 Unita Ekäni, ämawebe kap terak ganiŋoret täkaŋ ba orakorakka täŋo peŋyäŋek gänaŋ
kuŋat täkaŋ uwä oretoret pähap nadäk täkaŋ.
16 Gäka juku piŋpäŋ kepma käroŋ bänep oretoret terak it täkaŋ. Täŋpäŋ iron täŋ yämik
täyan unita nadäŋpäŋ wäpka biŋam yäpmäŋ ärok täkaŋ.
17 Ämawebe unitäŋo kehäromi u gäk. Ba unitäŋo epmäget kudän u gäk. Bureni Anutu, gäk
oraŋ nimiŋiri iwaniye yärepmit morek täkamäŋ.
18 Ekäni, Isrel ämawebe täŋo Anutu kudupi gäkä watä ämanin iwoyäŋkuno unitä intäjukun
it nimik täyak.

19 Anutu, bian-inik, gäk ayäbu terak epän ämakaye täga ŋode yäwetkun; Näk komi äma
kubä kaŋ-ahäŋpäŋ kehäromi iminkut. Äma u ämawebenaye bämopiken iwoyäŋpäŋ
intäjukun äma ude teŋkut.
20 * Äma uwä epän ämana Devit. U intäjukun it tamikta olip umeni piŋ ibatpäŋ iwoyäŋpäŋ
teŋkut.
21 Unita kehäromi iminira kehäromigän api it yäpmäŋ ärowek.
22 Ude irirän iwaniyetä ämik täŋpäŋ kehäromini täga nämo api yäpmäŋ äpneŋ, ba äma
wakitä täga nämo api irepmitneŋ.
23 Nämoinik, iwaniye näkŋa-tägän api yeŋ jakŋiret. Äma iwan täŋ iminayäŋ täkaŋ upäŋ api
däpet.
24 Täŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋpäŋ nämoinik api kakätäwet. Nämo, wäpna terak
kehäromigän itkaŋ iwaniye api yärepmit morewek.
25 Täŋpäŋ täŋkentäŋ iminira kome taŋi pähap, gwägu wäpi Mediterenian unitä päŋku ume
wäpi Yufretis u inita koreŋpäŋ api kaŋiwarek.

26 Ude täŋ iminira ŋode api näwerek; Gäk näkŋo nanna ba Anutuna. Gäk watä ämana
kehäromi pähap, mobä ude. Watä it naminiri säkgämän it täyat.
27 * Yäŋirän gäk nanakna intäjukun nanik yäŋ iwetpäŋ intäjukun äma wäpi biŋam
ärowani nikek ude teŋira wäpi biŋamtä kome täŋo intäjukun äma päke u kudup api
yärepmirek.
28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täŋkuro ba ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro u
nämo api guŋ täwet. Nämo, u pen api nadäŋ yäpmäŋ kuŋaret.

---

* **89:11:** 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12 * **89:20:** 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22 * **89:27:** Rev 1:5

29 Ude täŋpäŋ näkä täŋpewa kunumtä inide itpäŋ nämo paot täyak udegän Isrel täŋo
intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäŋ yäpmäŋ ärok täneŋ.

30-32 Täŋpäkaŋ unitäŋo äboriye ahänayäŋ täkaŋ u baga manna nämo buraminŋpäŋ man
kädetna mäde ut iminayäŋ täkaŋ uwä momini unita kowata yäminŋira komi api
nadäneŋ.
33 Upäŋkaŋ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabäŋ kätäwet. Yäŋ-kehäromtak man
iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadäŋ imikinik api täk täŋpet.
34 * Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täŋkuro u nämo api madäŋ täkŋewet ba manna
täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.

35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ŋode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba
nämoinik api iweret.
36 Nämo, äboriye pen api weŋ bäyaneŋ. Näk mehamtäŋ iminŋira edaptä ijiŋ yäpmäŋ kwayäŋ
täyak udegän kaŋiwat epänitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
37 Ba komepaktä inide peŋyäŋek täyak udegän it yäpmäŋ äroŋirä ämawebetä ŋode api
nadäneŋ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guŋ taŋpäŋ
kehäromigän iwat täyak.

38 Ekäni, ude yäŋkuno upäŋkaŋ apiŋo intäjukun ämaka iwoyäŋkuno unita kokwawak nadäŋ
imitan. Täŋpäŋ mäde ut iminŋpäŋ itan.
39 Täŋpäŋ topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täŋkuno u madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäpäni
säkgämän yäpmäŋpäŋ okä näbä gänaŋ maŋpi-äpmokaŋ.
40 Täŋpäŋ yotpärareni täŋo yewa kehäromi pähap u wärämutkun.
41 Wärämuriri äma kuŋ-äbäŋ täk täkaŋ uwä tuŋumi kubotäŋ iminŋpäŋ kaŋ-mägayäk täkaŋ.
42 Yäniŋ kireŋiri iwaniyetä kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret bumta nadäk täkaŋ.
43 Ämik täŋpäŋ gäk täŋpewi ämik täŋo tuŋumitä nämo täŋkentäŋ iminŋirä iwaniyetä irep-
mitkuŋ.
44 Gäk wäpi biŋam yomägatpäŋ gwäpäni säkgämän u jop maŋpi kuŋkuŋ.
45 Ude täŋiri kadäni nämo täreŋirän äma tägawani, kehäromi nikek nämo, bäräŋeŋ äworetak.
Täŋpäŋ mäyäk pähap nadätak.

46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api
täŋpen.
47 Näkŋo mebärinata guŋ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-
kumäk ikek täŋ nipmaŋkun.
48 Netätä nämo kumäŋpäŋ kadäni käroŋi irek? Äma kubätä kehäromigän itkaŋ awaŋ
gänaŋ täga nämo äpmoŋpek? Nämoinik.

49 O Ekäni, bian nadäŋ nimikinik täŋkuno u de pewi kukaŋ? Täŋpäŋ yäŋkehäromtak man
Devit iwetkuno unita jide nadätan?
50 Guŋ ämatä epän watä ämaka näka yäŋärok näwet täkaŋ unita nadäŋ äwaräkuk nämo
täŋpen. Nämo, kowata yämen!
51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyäŋkuno u kome deken deken kuŋarira guŋ ämatä
sära man näwet täkaŋ u nadätan?

52 Eruk, Ekäni wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

* **89:34:** Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

90

Anutu u pen api it yäpmäŋ ärowek, täŋ ninä paotpaotnin ikek

Anututa nadäkinik täŋpani Mosestä yäŋapik man ŋo yäŋkuk

1 * Ekäni, gäk eŋinin bureni ude bian itkunonitä pen it yäpmäŋ äbätan.

2 * Kunum kenta kome nämo pewi ahäŋirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu pengän itkunonitä pen api it yäpmäŋ ärowen. Paotpaotka nämo.

3 Gäk äma ŋode yäwet täyan; In äneŋi kome äworewut. Ude yäŋpäŋ äma täŋpewi kome äworek täkaŋ.

4 * Täŋpäkaŋ kadäni käroŋi pähap, obaŋ 1,000 ude u nadäŋiri kepma kubägän ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahäŋpäŋ paot täyak ude bumik.

5 Täŋpäkaŋ ume tokätpäŋ äma kumäŋ-kumäŋ däpmäŋpäŋ yäpmäŋ kuk täyak gäk äma täŋo irit ude täŋpewi paot täkaŋ.

Täŋiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäŋ ude it täkamäŋ. Ba wädantä bäräŋeŋ ärok täkaŋ ude it täkamäŋ.

6 Tamimaŋ mänit säkgämän yäpmäŋpäŋ itkaŋ kome ijiŋirän bipäda bäräŋeŋ kubitak täkaŋ. Äma uwä udewanigän.

7 Täŋpäkaŋ gäkŋo kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkŋo bänep wakwakta bumta umuntak täkamäŋ.

8 Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäŋ u gäkä kwawakgän peŋpäŋ yabäk täyan.

9 Kokwawak nadäŋ nimiŋiri nin kome terak ahäŋ paot täk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ nin kähän yäŋpäŋ paot täkamäŋ.

10 Nin kadäni käroŋi nämo it täkamäŋ. Obaŋ 70 ude nämo itkaŋ paot täkamäŋ. Ba kehäromigän pen itpäŋä obaŋ 80 täga käwep kaŋ-ahäne.

11 Ekäni, kokwawakka täŋo kehäromi kudup niwoŋärewi yäwänäku äma kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäŋ nadäkkäne?

12 * Unita gäk kwawak niwoŋäreŋiri kome terak irit kuŋat-kuŋatnin u keräpigän it täkamäŋ yäŋ mebäri nadäna tumbut.

Ket ude nadäna tumbäpäŋ nininta nadäna äpani täŋpäpäŋ gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kaŋ kuŋatna.

13 * O Ekäni, gäkŋo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän äneŋi äyäŋutpäŋ epän ämakaye ninta butewaki api nadäŋ nimen?

14 Täŋpäkaŋ gäk tamimaŋ tamimaŋ ironka pähap iritninken pewi toknenjirän bänep oretoret nadäŋpäŋ ganiŋoret kap tek täkäna.

15 Nin kadäni käroŋi-inik bäräpigän nadäŋ yäpmäŋ äbumäŋ. Eruk apiŋo gäk bänep oretoret taŋi nimisi, obaŋ jide bäräpi nimiŋ yäpmäŋ äbuno udegän.

16 Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoŋäre. Täŋpäŋ iroŋiniye ba oraniye ahänayäŋ täkaŋ uwä udegän kaŋ yäwoŋäre.

17 * Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äroŋirän imaka imaka tänayäŋ täkamäŋ unitäŋo bureni kwawak kaŋ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

---

* **90:1:** Lo 33:27 * **90:2:** Snd 8:25-26 * **90:4:** 2Pi 3:8 * **90:12:** Sam 39:4 * **90:13:** Kis 32:12-13 * **90:17:** Sam 27:4; Ais 26:12

1 * Äma kubätä iwantä nutneŋ yäŋpäŋ Anutu ärowani-inik dubiniken kuŋirän käbop tewek.
2 * Täŋpäŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken äreŋira watä it namik täyan yäk.
Anutuna, näk nadäŋ gamikinik täk täyat yäŋ iwerek.
3 * Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gaminŋirän, imaka käbop itak unitä gäk nämo
täŋpän waneŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋirekta api täŋkentäŋ gamek.
4 * Anututä säkgämän uwäk täŋpäŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat täkaŋ
ude. Näk watä it gamik täyat yäŋ yäk täyak uwä bureni-inik täk täyak.
Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tageŋpäŋ it täkaŋ ude Ekänitä ude
api täŋ gamek.
5 * Anututä watä it gaminŋirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba
kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋeŋ-inik äroŋpäŋ täŋpän waneŋ yäŋpäŋ nämo
umuntäwen.
6 * Täŋpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahäŋ naminеŋ yäŋpäŋ
nämo umuntäwen.
7 * Äma mäyapiniktä dubikaken kumäŋirä näk udegän kumbet yäŋ nämo nadäwen.
8 * Nämo! Gäk säkgämän api iren. Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani u kowata Anututä kwawak
yäminŋirän api yabäwen.

9 Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku imaka wakita käbop
it täyan.
10 U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä eŋi gänaŋ
nämo api ärowek.
11-12 * * Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.
Ude täŋirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren.
13 * Täŋpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋiren.

14 * Täŋpäŋ Anututä ŋode yäŋkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä api täŋkentäŋ
yämet yäk.
Ba ämawebe nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.
15 * Äma udewani näkken gera yänayäŋ täkaŋ uwä api nadäŋ yämet yäk. Täŋpäkaŋ bäräpi
ahäŋ yäminŋirä näk täŋkentäŋ yäminŋpäŋ wäpi biŋam ikek api yepmaŋpet yäk.
16 Täŋpäkaŋ näkä kome terak irit kuŋat-kuŋari yäpurärät-pewa api käroŋtaŋ yämek yäk.
Ude täŋira äma u ŋode api yäneŋ; Uraknin u täŋkentäknin bureni yäŋ api yäneŋ.

92

Anutu täŋo ironta bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ŋo Sabat kadäni kubäkubäken tek täŋkuŋonik.
1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäŋ ganiŋ orerira bänepna pidämtak
täyak.
2 Täŋpäŋ iron täŋ namik täyan unita tami tami yäŋahäŋit watä säkgämän it namik täyan
unita bipani bipani yäŋahäŋira bänepna pidämtak täyak.
3 Unita näk gita utpäŋ gäk wäpka yäpmäŋ akuk täyiwa.

4 O Ekäni, gäk epän täŋiri kaŋpäŋ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kaŋpäŋ oretoret
kap tek täyat.

---

* **91:1:** Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 * **91:2:** Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 * **91:3:** 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 * **91:4:** Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 * **91:5:** Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 * **91:6:** 2Kin 19:35; Jop 5:22 * **91:7:** Jos 14:10 * **91:8:** Sam 37:34, 58:10 * **91:11-12:** Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 * **91:11-12:** Mat 4:6; Luk 4:11 * **91:13:** Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 * **91:14:** Sam 9:10, 59:1, 145:20 * **91:15:** 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

5 * Gäk nadäk-nadäkka ärowani-inik. Täŋpäŋ epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.

6 Täŋiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkŋo täktäkkata täŋguŋtak täkaŋ. Ba äma nämo
nadäŋ tumbani, guŋ udewanitä täga nämo nadäŋ gamik täkaŋ.
7 Äma kädet waki täŋpani udewanitä nämo nadäŋ gamik täkaŋ upäŋkaŋ wädantä tägak
täkaŋ ude tägaŋpäŋ imaka imaka yäpmäk täkaŋ.
Ude täk täkaŋ upäŋ kämiwä kudup api waŋ morenеŋ.
8 Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.

9 Ekäni, äma udewani unita ŋode nadäkamäŋ; Äma waki täŋpanitä täga nämo api itneŋ.
Nämoinik! Gäka iwan täŋ gamik täkaŋ uwä kudup api däpmäŋ morewen.

10 Täŋpäkaŋ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täŋo kehäromi ude peŋ naminŋkun. Ude
täŋpäŋ nadäŋ naminŋpäŋ ume käbäŋi nikek ärut naminŋkun.
11 Täŋpäŋ täŋkentäŋ naminŋiri iwanaye kumän waŋ moreŋirä yabätat. Ba äma waki
täŋpanitä kähän yäŋirä nadätat.

12 * Täŋpäkaŋ ämawebe siwoŋi kuŋaraniwä agäba päyani ärok täkaŋ udewani. Ba päya
käroŋitä äromaŋ kuk täkaŋ ude säkgämän api it yäpmäŋ äroneŋ yäk.
13 * Uwä päya Ekäni täŋo eŋi yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nikek udewani.
14 * Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmäŋ kwek. Uwä päya biani-
päŋkaŋ kodakigän itkaŋ bureni säkgämän pat täkaŋ ude bumik.

15 Unita ŋode api yäŋahäneŋ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän täŋkentäŋ nimik
täyak yäk.
Uken kädet goret kubä nämo kak täkamäŋ. Nämoinik!

93

Anutu ärowani-inik itak

1 Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biŋam säkgämäntä teki ude it
täyak.
Täŋkaŋ pioŋ yamäk täkaŋ ude kehärominipäŋ yamäk täyak. U komeni komeni
täŋmeham täŋpäŋ pewän wareŋi nämo it täyak.

2 * Ekäni, gäk bian kome ŋoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun itkun. Täŋkaŋ bian
umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämo intäjukun it yäpmäŋ äbätan.

3-4 Täŋpäkaŋ kome terak imaka imaka kehäromi nikek itkaŋ uwä gäkä yärepmitan. Gwägu
käroŋi boham uwä mämä taŋi yäk täyak.
Ba gwägutä taŋi tokätpäŋ mämä pähap yäk täyak upäŋkaŋ Ekäni, gäkŋo kehäromika
uwä ärowani pähap.
Gäkŋo kehäromikatä imaka imaka kuduptagän yärepmitak.

5 * Ekäni, gäkŋo man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkŋo kome uwä kudupi-
inik itkukoniktä api it yäpmäŋ ärowek!

94

Anutu-tägän yäpmäŋ daniwani äma ude itak

---

* **92:5:** Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34 * **92:12:** Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 * **92:13:** Sam 100:4, 135:2 * **92:14:** Sam 1:3; Jon 15:2 * **93:2:** Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 * **93:5:** Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17

1 * Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiŋo kokwawakka kwawak pewi
ahäŋirän käwa!
2 Gäk ämawebe kuduptagän täŋo täktäki yäpmäŋ daniwani Anutu. Unita bäräŋeŋ päbä äma
gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani komi yäpnaŋi u yämi!
3 * O Ekäni, äma wakiwaki täŋpanitä wakinita yäŋpäŋ oretoret täŋ yäpmäŋ kuŋirä kadäni
jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yämen?
4 Äma udewanitä täŋpäwak kudänita gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ inita biŋam wari wari yäk
täkaŋ.

5 Äma udewani ämawebe gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u komi bumta yämiŋpäŋ yeŋ däpmäk
täkaŋ.
6 U webe kajat ba nanak kodäŋani däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ. Ba kubäken nanik ninkät
bok irani unita udegän jop nadäŋ däpmäk täkaŋ.
7 Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Kudän ude täk tämaŋ uwä käbop täk tämamäŋ. Ekäni, Isrel
täŋo Anutu u nämo nibäŋpäŋ nadäk täyak yäk.

8 Äma täŋpäwak täŋpani in ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jidegän api nadäwä täreneŋ? Inä guŋ
bureni-inik!
9 * Man ude yäk täkan uwä yänaŋi nämopäŋ yäk täkaŋ. Anutu, jukunin dapunin täŋkuko u
täga nämo tabäŋpäŋ nadäwek? U siwoŋi tabäŋpäŋ-nadäk tayak!
10 * U guŋ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe
kuduptagän täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma unita nadäk-nadäki nämo yäŋ nämo
nadäneŋ.
11 * Nämo! Anututä äma täŋo nadäk-nadäki kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyak. Nadäk jide pewä
ahäk täkaŋ u jopigän yäŋ nadäk täyak.

12 * Täŋpäkaŋ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri buramik täkaŋ u gäkŋo
oretoret terakgän kuŋat täkaŋ.
13 Gäk bäräpi ketäreŋ yämiŋiri gup gapun gapun terakgän it täkaŋ. Ude it yäpmäŋ kuŋirä
äma waki täŋpani awaŋ gänaŋ äpmoŋirä kaŋ yabäwut!
14 * Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkŋata biŋam iwoyäŋkuno u nämoinik
api yabä-kätäwen.
15 Nämo, äma waki täŋpani unitä ämawebe täŋo man goret yäpmäŋ danik täkaŋ u gäkä
täŋpewi siwoŋi api ahäwek. Ude täŋiri äma siwoŋi siwoŋitä kädet u api täŋ-kehärom
täneŋ.

16 Ämawebe, yäŋyabäk ŋode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täŋpani iŋamiken näk gärak
itkuk? Ba näkŋo man netätä yäŋkentäŋ naminŋkuk?
17 Unita man ŋode täwera nadäwut; Ekänitä täŋkentäŋ naminŋkuk! Nämo täŋkentäŋ
naminŋkuk yäwänäku näk bäräŋeŋ kumäŋpeŋ päŋku kum irit komeken iram.
18 * Yäke! Näk maŋ nutnayäŋ täkaŋ! yäŋ yäŋkut. Upäŋkaŋ nämo! Ekäni, butewakika tärek-
täreki nämo u terak oraŋ naminŋiri nämo maŋ nutkuŋ.
19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminŋirä upäkaŋ gäkä naniŋ kawat taŋiri
oretoret terak kuŋat täyat.

---

* **94:1:** Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 * **94:3:** Jop 20:5; Sam 13:2 * **94:9:** Kis 4:11; Snd 20:12 * **94:10:** Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 * **94:11:** Jop 11:11; 1Ko 3:20 * **94:12:** Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 * **94:14:** 1Sml 12:22; Rom 11:1-2 * **94:18:** Sam 38:16

20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täŋpanikät epän bok nämo täk täkaŋ. Äma
udewaniwä kudän wakita siwoŋigän yäŋ yäk täkaŋ.
21 Ude täŋkaŋ ämawebe siwoŋita komi yämikta tawaŋ peŋpäŋ äma momini nämo, jop nadäŋ
kumäkta yäniŋ kirek täkaŋ.

22 * Upäŋkaŋ Ekäni Anutunatä äma waki iŋamiken näk gärak itpäŋ täŋkentäŋ namik täyak.
23 Täŋkaŋ Ekäni Anutunintä äma waki mominita yäŋpäŋ komi yämiŋpäŋ kudup api täŋpän
waneŋ.

95

Iniŋoret mankät jukuman

1 Ämawebe, in äbut! Äbäkaŋ Anututa iniŋoret kap teŋ imina! Anutu u watä it nimiŋkaŋ
umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniŋ oretna!
2 Iŋamiken ahäŋpäŋ bänep täga kap iniŋ ubiŋ tena!

3 Nadäkaŋ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäŋ yäwet täkaŋ u kudup
intäjukun-inik it yämik täyak.
4 Ume kubat ba pom käroŋi käroŋi kuduptagän u Ekäni täŋoniktä itkaŋ.
5 Ini-tägän kome ba gwägu pähap yäŋirän ahäŋkuŋo unita mähemi bureni-inik itak.

6 Unita in äbut! Ekäni nin kudup täŋpäŋ-nipmaŋpani u dubiniken äbäŋpäŋ gwäjiŋ
äpmoŋpäŋ iniŋ oretna!
7 * * Uwä nintäŋo Anutu itkaŋ yawakiye ude iritna nibäŋ niwatpäŋ ketem nipmäŋ towik
täyak.

8 * * Unita Ekänitä ŋode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken
näkŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ.
Apiŋo näkŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk.
9 Nämo! Näk imaka tägatäga täŋira yabäŋkuŋo upäŋkaŋ äbekjiye orajiye uwä mäde ut
namikinik täŋkuŋ.
10 * Ude täŋ naminŋirä kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋira obaŋ 40 ude täreŋkuk. Täŋpäŋ
yäŋkut; Näka nadäkinik nämo täŋ naminŋpäŋ näkŋo kädet iwatta bitnäk täkaŋ.
11 * Unita kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik
api itneŋ.

96

Anutu uwä intäjukun-inik itkaŋ komen ämawebe yabäŋ yäwat täyak

1 Komen ämawebe kuduptagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teŋ imina!
2 Ekänita kap teŋ iminŋpäŋ wäpi iniŋ oretna! Täŋpäŋ yäpätägak epän täŋkuko unitäŋo
manbiŋam kepma kepma ämawebe kap terak yäwet täkäna!
3 Bureni! Wäpi biŋam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäŋo manbiŋam ämawebe
komeni komeni yäŋahäŋpäŋ yäwetna!

4-5 Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadäŋ yämik täkaŋ uwä jopigän. Upäŋkaŋ
Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkaŋ u täŋpäŋ peŋkuk.
Bureni! Ekäni u wäpi biŋam ikek unita unitäŋo wäpi biŋamä yäpmäŋ akuŋpäŋ punin
unu pena!

---

* **94:22:** Sam 59:9, 62:2, 62:6 * **95:7:** Sam 80:1, 100:3 * **95:7:** Hib 3:15, 4:7 * **95:8:** Nam 14:22; Lo 6:16
* **95:8:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **95:10:** Hib 3:7-11 * **95:11:** Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

Täŋ, wäbät nämo nadäŋ yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak täkäna!

6 Ekäni uwä wäpi biŋam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken eŋini udegän,
kehäromi, epmäget tägagämän ikek.

7 * Unita äma äbori äbori, in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba
kehärominita yäŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akukot!
8 Wäpi biŋam iniŋ oretkaŋ imaka kubä Ekäni iniŋ oretta pewani yäpmäŋ iniken eŋi gänaŋ
ärowut!
9 * Nadäkaŋ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa
nadäŋpäŋ kwaineŋ.

10 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo ämawebe, in äma äbori äbori ŋode kaŋ yäwerut; Ekäni uwä
intäjukun itkaŋ kome täŋ-kehärom taŋkuk. Täŋpäkaŋ kometä säkgämän itpäŋ
wareŋi nämo pat täyak.
Täŋpäkaŋ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak äma äbori äbori yäpmäŋ
daniŋpäŋ api yabäŋ yäwarek. Ude kaŋ yäwerut!

11 Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Täŋpäŋ gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk
gänaŋ kuŋat täkaŋ in gera mämä täŋput!
12 Epän, inkät ketem in gänaŋ itkaŋ u kudup Ekäni iniŋ orerut! Täŋpäkaŋ Anutu iŋamikenä
päya bipiken päke itkaŋ u kuduptagän kap teŋpäŋ oretoret kaŋ täŋput!
13 * U imata, Ekäni uwä äbayäŋ täyak. Äbäŋpäŋä ämawebe komeni komeni iniken nadäk-
nadäk siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ man bureni terak api yäpmäŋ daniwek.

97

Ekäni uwä kaŋiwat epän ärowani täŋpani

1 Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome taŋi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämopiken
itkaŋ, in bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ oretoret täkot.
2 Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmäŋ uranitä kumän uwäk täŋ paot täyak.
Täŋkaŋ unitä ämawebe yabäŋ yäwat epän säkgämän siwoŋi täk täyak.
3 Täŋpäkaŋ uwä jop nämo kuŋat täyak. Nämoinik, kädäp mebet täŋpewän intäjukun kuŋkaŋ
iwaniye ijiŋ paot täyak.
4 Ekäni Anututä yäŋpewän yäpä kwinirirän kome yäŋek täyak. Ude ahäŋirän kometä
kaŋkaŋ kwaik täyak.
5 Anutu uwä kome pähap täŋo intäjukun. U äbäŋirän kome pähap ŋo kokoyäk täyak.

6 Kunum ba imaka imaka u terak it täkaŋ unitä Anutu kudän siwoŋi täk täyak unitäŋo
manbiŋam pewä ahäk täkaŋ. Täŋirä ämawebe u kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
7 * Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniŋ oret täkaŋ uwä bumta mäyäk tänaŋi. Anutuniye
u tägagämän yäŋ yäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ nämo! Anutu jopi-jopi kuduptagän u Ekäni iniŋ oretnaŋipäŋ.

8 Anutu, yäpmäŋ danik-danik epän täk täyan u siwoŋi unita ämawebe kuduptagän Saion
yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret
pähap täk täkaŋ.

---

* **96:7:** Sam 29:1-2 * **96:9:** 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 * **96:10:** Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 * **96:13:** Sam 98:9 * **97:7:** Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19

9 * Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ŋo watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap.
Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.

10 Täŋpäkaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkaŋ unita gäripi nadäŋ
yämik täyak.
Täŋpäŋ ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpäŋ äma wakiwaki keri terak nanik
yämagut täyak.
11 Bureni, ämawebe kudän täga täŋpani u Anututä peŋyäŋek bänepiken peŋirän oretoret
terak it täkaŋ.

12 Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat täkaŋ, in Ekänijin unita yäŋpäŋ bänepjinken oretoret pähap
nadäk täkot!
Piä taŋi täk täyak u nadäŋpäŋ iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yäŋ nadäk täkot!

98

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähemi

1 * Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahäŋ nimiŋkuŋo unita kap kodaki
kodaki terak iniŋoret täkäna!
Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.
2 Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpäŋ yämagurirän ämawebe komeni komenitä
kehäromini kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.
Ude täŋirän kudän siwoŋi-inik täk täyak yäŋ kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ.
3 * Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yäŋ bian yäŋkuko u nadäŋpäŋ ämawebeniye nämo
yepmaŋkuk.
Täŋirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Anutu
u ämawebeniye iwan keri terak nanikpäŋ yämagutkuk yäk.

4 Unita ämawebe in kuduptagän kome terak itkaŋ, in Ekäni iniŋoret kap teŋpäŋ wäpi
yäpmäŋ akuk täkot!
5-6 Ude täŋpäŋ bigoŋ utpäŋ iniŋoret kap teŋit womat piäŋit, uhuwep bok piäk täkot yäk.
Bänep tägagämän nadäŋpäŋ Ekäni ärowani gera terak iniŋoret täkot!
7 Ai! Gwägu taŋi, tom gäk gänaŋ itkaŋ u ba kome ba ämawebe, in kuduptagän Ekäni wäpi
yäpmäŋ akuk täkot!
8 Ume, in mämä taŋi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iŋamiken oretoret täŋpäŋ kap
tek täkot!
9 U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbäŋpäŋ yabäŋ yäwat epän säkgämän siwoŋi täŋkaŋ
iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak ämawebe api yäpmäŋ daniweko unita!

99

Anutu intäjukun-inik itak

1 * Ekäni u intäjukun-inik itak. Aŋero keri kukŋi kukŋi irirä u bämopiken maŋit itak.
Unita ämawebe uken-uken nanik kaŋpäŋ nadäŋpäŋ umuntaŋpäŋ kwaik täkot!
2 Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkaŋ wäpi biŋam ärowani nikek it täyak. Itkaŋ
ämawebe äbori äbori komeni komeni intäjukun it yämik täyak.
3 Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intäjukun-inik itak yäŋ nadäk täkot.
Ude nadäŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkot!

---

* **97:9:** Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4 * **98:1:** Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10 * **98:3:** Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72 * **99:1:** Kis 25:22

4 Intäjukun ämanin, gäk kehäromika nikek itkaŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan.
Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädet siwoŋi niwoŋäreŋiri ugän iwat täkamäŋ.
Niwoŋäreŋiri ämawebe ätu nämo täŋyäkŋat täkamäŋ. Nämo, kudän täga-tägagän
yäwoŋärek täkamäŋ.

5 Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpmäŋ akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik
unita dubiniken kuŋpäŋ wäpi iniŋoret täkot!
6 Nadäkaŋ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäŋo bämop äma ude itkumän. Ba Samuel u
imaka, Anutu iniŋ orerani äma kubä.
Äma uwä Ekäniken yäŋapiŋirä nadäŋ yämik täŋkukonik.
7 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä gubam gänaŋ itkaŋ baga man yämiŋkuk. Yämänkaŋ baga man u
kudup iwatkuŋ.

8 * Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täŋo yäŋapik man u nadäŋ yämik täŋkun. Gäk gäkŋa-
tägän ämawebekaye ŋode yäwoŋäreŋkun; Gäk momini peŋ yämani Anutu.
Momini peŋ yämik täŋkuno upäŋkaŋ wakini u yäpä-siwoŋtakta komi yämik täŋkun.

9 Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpmäŋ akuk täkäna! Täŋpäŋ unitäŋo pom
kudupiken kuŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ iniŋoret täkäna.
U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniŋ orerut!

1 Ämawebe uken-uken nanik, in kuduptagän oretoret gera terak Anutu iniŋoret täkot!

2 Täŋpäŋ Anutu täŋo epän bänep pidäm terak täŋpäŋ kap teŋpäŋ iŋamiken kwawak äbut.
3 * Ekäni uwä Anutu itak u nadäwut! Keri terak ahäŋkumäŋo unita mäheminin ude itak.
Täŋpäkaŋ ninä unitäŋo ämawebeniye.
Täŋkaŋ ninä yawakiye unita nibäŋ niwat täyak.

4 Eruk ämawebe, in kap teŋpäŋ iniŋ oretpäŋ Ekäni täŋo yotpärareken äbut! Täŋpäŋ bänep
täga man iwetpäŋ wäpi yäpmäŋ akuwut!
5 * Imata, Ekäni uwä tägagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it
niminŋ yäpmäŋ ärowek.

101

Devittä intäjukun äma itkaŋ siwoŋi kuŋatta Ekäni iwetkuk

1 Ekäni, gäkä nadäkta kap yäŋ-tewayäŋ täyat ŋowä siwoŋi kuŋatta ba gäkgänpäŋ
gäwaräntäkta tewayäŋ.
2 Näk siwoŋigän kuŋatta nadäŋit nadäŋit api kuŋarero unita gäk näkken jidegän api äben?
Täŋkaŋ ämawebenaye yabäŋ yäwat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.
3 * Täŋkaŋ kudän wakita not nämoinik api täŋpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaŋ
unitäŋo täktäkita taräki nadäŋpäŋ unita ukät itpäŋ-nadäk kubä nämoinik api täŋpet.
4 Näk täŋyäkŋarani kudän ba kudän waki ätu täŋo täktäkta bänep nämo api pewet.
5 * Täŋkaŋ äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täŋpani u api yäwat kirewet. Ba äma inita nadäwä
ärowani täŋpäpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani u nämo api yabäŋ korewet.

---

* **99:7:** Kis 33:9 * **99:8:** Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 * **100:3:** Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10
* **100:5:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * **101:3:** Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4 * **101:5:** Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4

6 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk kubägän peŋpäŋ Anutu unitagän nadäŋ imikinik täŋpäŋ
kuŋat täkaŋ u not täŋ yämiŋpäŋ api yämaguret.
Ba nadäŋ yämiŋira äma kudän siwoŋigän täŋpanitä watä epän api täŋ naminеŋ.
7 * Upäŋkaŋ jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani täŋpanitä dubinaken täga nämo api itneŋ.
8 Nämo, kepma kepma äma waki täŋpani Ekäni täŋo yotpärareken ba komenin kudupken
nanik api däpmäŋ yäwat kirek täŋpet.

102

Äma nadäŋ bäräp terak irani täŋo yäŋapik man

Kap ŋowä äma kubä nadäŋ bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpäŋ itkaŋ nadäŋ
bäräpi u Ekäni yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.
1 O Ekäni, yäŋapik manna ŋo nadäŋ nami. Gäkä täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ gera ŋo yäyat.
2 Bäräpi taŋi kaŋ-ahäŋpäŋ nadäŋ bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera
yäŋira nadäŋpäŋ bäräŋeŋ täŋkentäŋ nam.
3 Näkŋo iritna gupe kadäni keräpitagän äroŋpäŋ abutkuk täkaŋ ude. Täŋpäŋ gupna kädäp
ijitak, kädäp gäyek ude.
4 Muyeŋ päripmäŋpäŋ pewä kubitak täkaŋ udewani bumik itpäŋ ketem nakta bänep kubä
nämo nadätat.
5 Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋ itat.
6 Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkaŋ ude itat.
7 Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.

8 Butewaki, kepma käroŋ iwantä nebeŋpäŋ yäŋärok bumta näwet täkaŋ. Täŋkaŋ wäpna
täktäk waki terak peŋkentäŋpäŋ yäk täkaŋ.
9-10 O Ekäni, gäk näka kokwawak nadäŋ namitan unita ketemta waki, kädäkutpäŋ nak
täyat. Täŋkaŋ konämna pitopäŋ umeta ude nak täyat. Näk jiraŋ moräk ude ureŋpäŋ
maŋpi kukaŋ.
11 Näk kadäni käroŋi kome terak nämo api iret yäŋ nadätat. Mup däpmäŋ pewanitä
bäräŋeŋ kubitak täkaŋ udewani.

12 O Ekäni, gäk intäjukun itkaŋ kaŋiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan. Unita wäpka
biŋamtä udegän api it yäpmäŋ ärowek.
13 Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebeta oraŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta kadäni ahätak
ubayäŋ. Unita butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ äbä täŋkentäŋ nimisi.
14 Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpäwawani upäŋkaŋ epän ämakaye nintä unita gäripi
pen nadäkamäŋ. U täŋo moräk-moräki yabäŋkaŋ butewaki taŋi nadäk täkamäŋ.
15-16 Upäŋkaŋ Ekänitä Jerusalem u äneŋi yäpmäŋ akuŋpäŋ uterak kehäromini kwawak
pewän ahäŋirän api käneŋ. Kaŋpäŋ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntaŋpäŋ
intäjukun ämaniye gämori-kengän itpäŋ api oraŋ iminеŋ.
17 Täŋpäkaŋ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yäŋapiŋirä nämo gaŋa taŋpäŋ api nadäŋ
yämek.

18 Eruk Ekänitä imaka täŋkuko ŋonitäŋo manbiŋam kaŋ kudän täwut. Ude tänayäŋ tämäŋo
uyaku oraniye mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ Ekäni ŋode api yäŋ-
iniŋ oretneŋ;
19 Ekäni ini iraniken punin unu itkaŋ kome terak ijiŋpewän äpuk.
20 Ude täŋpäŋ nadäŋkuk; Äboriye komi eŋiken irani, kumäkta biŋam täŋkuŋo u komi
nadäŋkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋirä. Ude nadäŋpäŋ äpämaŋ kukta yäniŋ kireŋkuk.
21 Unita Ekäni täŋo wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniŋ oretneŋ.

* **101:6:** Sam 119:1 * **101:7:** Sam 43:1, 52:2-5

22 Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneŋ. Täŋpäŋ intäjukun ämaniye ba
äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täŋ imineŋ.

23 Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatna bämopiken Ekänitä kehäromina täŋpän wawäpäŋ nep-
maŋkuk.
24 * Unita ŋode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmäŋ äbätan. Api it yäpmäŋ ärowen.
Näk tägawani nämo täŋira gäk näk bäräŋeŋ nämo nämaguren!
25 * Anutu, bian-inik kome ŋo gäkä täŋkun. Täŋpäŋ kunum peŋpäŋ imaka imaka kudup
peŋ moreŋkun, kome terak ba kunum gänaŋ.
26 Imaka imaka kehäromi u kudup api paot morenenŋo upäŋkaŋ gäk pen api iren, paot-
paotka nämo. Täŋiri imaka kunum ba kome terak peŋkuno uwä ämatä tek täŋ
yäpmäŋ kuŋarirä wek täkaŋ udegän api tänen.
Täŋpäŋ ämatä tek biani maŋpäkuk täkaŋ gäk udegän täŋpewi ämawebe paot täkaŋ. Ude
täk täyan unita ämawebe kadäni käroŋi nämo it täkaŋ.
27-28 * Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it yämiŋiri säkgämän api
itneŋ. Täŋkaŋ unitäŋo nanakiye udegän, gäkŋata biŋamgän api itneŋ.

103

Anutu iron mähemi-inik iniŋ oretoret kap

1 Näk Ekäni täŋo wäpi biŋam u yäpmäŋ akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u
kuduptä Ekäni täŋo wäpi kudupi u iniŋoret täŋpa!
2 Ekänitä iron täŋ namik täyak unita guŋ täwetta yäŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyiwa!
3 * Ekäni unitä momina kudup peŋ naminŋ morek täyak. Täŋpäŋ käyämna imaka, kudup
nepmaŋpän tägak täyat.

4 * Ekänitä täŋkentäŋ naminŋirän nämo paot täyat. Bureni! Iron pähap näkä terak buŋät
täyak.
5 * Imaka imaka gakŋi gäripi nikek namik täyak unitä toknek itkaŋ yäŋ nadäk täyat.
Täŋpäŋ gupna kwitaŋirä kehäromi naminŋirän gubaŋi äneŋi äworeŋpäŋ pidämigän
kuŋat täyat, siäŋtä kuŋat täkaŋ ude bumik.

6 Ekäni u kudän siwoŋi terak ämawebe yabäŋ yäwat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täŋ
yämik täkaŋ, äma udewani täŋkentäŋ yämik täyak.
7 Täŋpäkaŋ bian, Anututä imaka imaka täŋpayäŋ nadäŋkuko u kudup Moses iwet
moreŋkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämo u täŋirän Isrel ämawebetä
yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.
8 * Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron pähap täŋ nimik täyak. U komen äma ninta
kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyak.
Nämo, iniken bänepi dätpäŋ nimik täyak.

9 U ninta kokwawak jop nadäŋ nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käroŋi nämo
yäpmäŋ kuŋat täyak.
10 * Täŋpäkaŋ momininta ba wakiwakininta kowata taŋi niminaŋipäŋ nämo nimik täyak.
Nämoinik!
11 * Ekäni uwä äma oraŋ imik täkaŋ udewanita butewaki pähap nadäŋ yämik-inik täk täyak,
kunum kenta kome u taŋi pähap ude.

---

* **102:24:** Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 * **102:25:** Hib 1:10-12 * **102:27-28:** Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17 * **103:3:** Ais 33:24; Jer 17:14 * **103:4:** Sam 34:22, 56:13 * **103:5:** Ais 40:31 * **103:8:** Jem 5:11 * **103:10:** Esr 9:13 * **103:11:** Sam 57:10; Efe 3:18

12 * Täŋpäkaŋ mominin yäpmäŋpäŋ ban-inik maŋpän kuk täkaŋ uwä edap dapuri äbani
kädatä äpmok täyak käda u ban-inik itkamän ude.
13 * Ba naniyetä iroŋiniyeta nadäŋ yämik-inik täk täkaŋ udegän Ekänitä ämawebe oraŋ imik
täkamäŋ, ninta nadäŋ nimikinik täk täyak.

14 * Ekäni u nintäŋo mebärinin nadätak. Ninä kehärominin nikek nämo, ninä komepäŋ
gatäwanigän.
15 * Iritninä mup ba irori udewani.
16 Mänittä piäŋirän irori u bäräŋeŋ paotpeŋ kuk täkaŋ. Kokoki kubä nämo irek.

17 * Upäŋkaŋ äma Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita iron pen api täŋ yämiŋ yäpmäŋ
ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täŋ yäpmäŋ ärowek.
18 Bureni, Ekäni täŋo man kädet bian yämiŋkuko u iwarani, ba unitäŋo jukuman burami-
wani udewanita butewaki pen api nadäŋ yämiŋ yäpmäŋ ärowek.

19 Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itak. Itpäŋ imaka imaka kunum gänaŋ ba kome
terak unitäŋo mähemi pähap itak.
20 Unita Ekäni täŋo aŋero, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! In Ekäni täŋo man buramik äma
kehäromi nikek ude itkaŋ unita manita juku pekot!
21 Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo komi äma kunum gänaŋ itkaŋ, in udegän, wäpi biŋam iniŋ orerut.
Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!

22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahäŋkuŋo in kuduptagän Ekäni
iniŋ orerut. Ekänitä deken deken tabäŋ täwat täyakken uken iniŋ orerut.

Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk
täyiwa!

104

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniŋ oretna!

1 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniŋ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkaŋ epmäget kudän
säkgämän-inikkatä uwäktäŋ gaminŋirän itan.
2 * Peŋyäŋekka pähappäŋ tek ude yamäk täyan. Täŋpäŋ kunum terak guk kejima ämatä tek
iriŋ wädäŋpäŋ pek täkaŋ ude peŋkuno itkaŋ.
3 * Täŋkaŋ irit bägupka ume punin itak u terak täŋkun. Täŋpäkaŋ gubam terak maŋiriri
mänittä yäpmäŋ kuŋat täyak.
4 * Ude täŋkaŋ yäŋiri mänittä gäkŋo meka jinom komeni komeni yäpmäŋ kuŋat täyak, ba
yäpätä epän ämakaye ude itak.

5 Täŋpäkaŋ kome pähap ŋo täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno iniken beki terak wareŋi nämo it
täyak.
6 Kome täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkaŋ gwägu täŋpäŋ pewi kome pähap ba pom imaka, kudup
yejämäŋpäŋ peŋkuk.
7 Ude täŋkunopäŋ mäden man kehäromi, iromäŋ ude yäŋiri gwägu ämetkuk.
8 Gwägu pähap uwä pom kakätäŋpäŋ wädäŋ äpä kubari yäŋ iminŋkunken ugän itkuk.

---

* **103:12:** Ais 43:25; Mai 7:18 * **103:13:** Mal 3:17 * **103:14:** Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7 * **103:15:** Jop 14:1-2; Jem 1:10-11; 1Pi 1:24 * **103:17:** Luk 1:50 * **104:2:** Ais 40:22; Dan 7:9 * **104:3:** Sam 18:10 * **104:4:** Hib 1:7

9 * Ude täŋkuno unita baga peŋ iminŋkuno u täga nämo wärämut täyak. Ude täŋkuno unita
gwägutä kome äneŋi kudup nämo api yejämbek.
10 Täŋpäkaŋ gäkŋa-tägän täŋpewi ume ini kubat-kubatken äpämaŋ päŋku pom mebäriken
ämiŋkaŋ kubägän kukaŋ.
11 Täŋirä tom ägwäri mebäri mebäri u naŋpäŋ kotäki irok tawäpäŋ it täkaŋ.
12 Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak eŋini täŋpäŋ itkaŋ iniken manman
yäk täkaŋ.

13 Täŋpäkaŋ kunum gänaŋ nanik iwän yäŋiri tak täyak. Iwän taŋpäŋ kometa gakŋi tokŋek-
inik imik täyak.
14 Ude täŋiri ketem tomtä nakta ba ämatä piŋpäŋ nakta ahäŋ bumbum täk täkaŋ.
15 Bureni Ekäni, gäk wain ume nimiŋiri naŋpäŋ oretoret täk täkamäŋ. Ba orip gakŋi
iŋamninken äruritna ägo weŋirä kuŋatta nimik täyan. Täŋpäŋ gupnin täŋ-kehärom
takta ketem nimik täyan.
16 Täŋpäkaŋ Ekäni, nadäŋiri gäkŋaken päya taŋi taŋi Lebanon komeken itkaŋ u iwäntä
gakŋi säkgämän yämik täyak.
17 Ude täŋirä barak mebäri mebäritä päya uterak eŋini täŋpäŋ it täkaŋ.
18 Täŋpäkaŋ tom taŋi taŋi pom käroŋi terak kuŋarirä täpuri täpuri ätutäwä mobä gänaŋ pat
täkaŋ.

19 Täŋpäŋ komepak täŋpäŋ peŋkuno unitä imaka imaka täŋo ahäk-ahäk unitäŋo kadäni
wädäŋ yäpmäŋ äbäk täyak.
Täŋpäkaŋ edap uwä käderi iwatpäŋ kadäni udeken äpmok täyat yäŋ nadätak.
20 Yäŋpewi edap äpmoŋirän bipmäŋurani äbäk täyak. Ude täŋirän tom bipani kuŋarani u
kuŋat täkaŋ.
21 Aŋ ägwäri tomta wäyäkŋeŋkaŋ gera yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. U, Anutu gäkä nimi yäŋkaŋ
gabäŋ tarek täkaŋ.
22 Eruk edap abäŋirän patpat bägupi, gänaŋken äneŋi äpmok täkaŋ.
23 Ude täŋirä ämawä akumaŋ epäniken päŋku epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä edap äpmok täyak.

24 O Ekäni, gäk imaka mebäri mebäri pewi ahäŋkuŋo u daninaŋi nämo. Nadäwi tärewäpäŋ
täŋ moreŋkun. Kome ŋo terak ketka kudäntä tokŋeŋ moreŋkuko pätak.
25 Täŋpäkaŋ gwägu pähap ŋode yäwa; U pipiyäwani pähap. U gänaŋ tom ba imaka imaka
täga daninaŋi nämotä pätkaŋ.
26 * U terak ämatä gäpe yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Ba tom pähap kubä wäpi Levitan täŋpäŋ
yepmaŋkuno u gänaŋ täŋoret täk täkaŋ.

27 Imaka imaka irit ikek kuduptä gäkä ketem nimi yäŋkaŋ gabäŋ tarek täkaŋ.
28 Täŋpäkaŋ gäkŋa-tägän ketem yämi naŋpä koki täk täkaŋ.
29 Upäŋkaŋ gäkä mäde ut yämiŋiri umuntak täkaŋ. Gäk irit kuŋat-kuŋari yäyomägariri
kumäŋpäŋ kome äworek täkaŋ.
30 Täŋpäkaŋ gäk meka woŋ piäŋ yäwariri komenita ätu kodaki ahäk täkaŋ. Täŋiri imaka
imaka kome terak kodaki ahäk täkaŋ.

31 Unita ŋode yäwa; Ekäni täŋo wäpi biŋam ba peŋyäŋeki u paot-paori nämo it täyon!
Täŋpäkaŋ Ekäni iniken ket kudän unita kaŋpäŋ kaŋgärip täk täyon.
32 Ekäni uwä kehäromi pähap ikek. Kome jop kaŋirän kwaik täyak. Ba keritä pom jop
tensumurirän gupe ärok täkaŋ.

---

* **104:9:** Jer 5:22 * **104:26:** Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

33 Unita irayäŋ täyat udegän Ekäni täŋo täktäki tägata yäŋpäŋ kap api teŋ imik täŋpet.
Bureni, it yäpmäŋ kwayäŋ täyat udegän kap teŋpäŋ Anutu api iniŋoret täŋpet.
34 Täŋpäŋ imaka täga-tägatagän yäŋpäŋ-nadäk täŋira Anututä kawän tägawut yäŋ nadäk
täyat. U imata, näk Ekäninata yäŋpäŋ oretoret pähap nadäk täyat.

35 Upäŋkaŋ Ekäni, gäk äma momi täŋpani kudup kaŋ däpmäŋ! Äma waki täŋpani kudup
paorut yäŋ nadätat!
Eruk, Bänep nadäk-nadäknatä Anutu iniŋ orera!
Täŋira, ämawebe in kuduptagän Ekäni udegän iniŋ orerut!

105

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän täŋkuk

1-2 Eruk, Ekäni täŋo ämawebe, Anutu-kengän bänep täga man iwerit täŋkentäŋ nimikta
yäŋapik täk täkäna!
Uwä wäpi biŋam ikek unita epän pähap täŋkuko unitäŋo manbiŋam ämawebe komeni
komeni kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwetna. Täŋpäŋ kap teŋpäŋ wäpi kaŋ yäpmäŋ akuna.
3 Nin unitäŋo ämawebe itkamäŋ unita oretoret terak kuŋat täkäna. Bureni! Ämawebe
Anutuken yäŋapik täkamäŋ nin, oretoret täk täkäna!

4 Täŋpäŋ Anutu dubini-kengän kuŋitna täŋkentäŋ nimik täyon. Ba kehäromi yäpna
yäŋpäŋä ukengän yäŋapik täkäna.

5-6 Isrel ämawebe, in nadäkaŋ? Inä Anutu täŋo epän ämaniyat wäpi Abraham kenta Jekop
unitäŋo oraniye. Inä Anututä inita biŋam iwoyäwani. Unita kudän kudupi Anututä
bian täŋkuko unita nadänеŋ. Ba äma wakita komi yämik täŋkuko unita juku pineŋ.
7 Ekäni uwä Anutunin. Unitäŋo baga man uwä komen äma uken-uken naniktä bu-
ramikta yäwani.

8 Ninkät topmäk-topmäk kubägän peŋkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api täŋ
tamet yäŋ yäŋkuko u kadäni kadäni yeritä yeri ahänayäŋ täkaŋ udegän iwatpäŋ api
täŋ nimek.
9 * Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät täŋkuŋ. Yäŋ-
kehäromtak man yäŋkuko u nämoinik api irepmirek.
10 * Täŋpäŋ man ugänpäŋ Jekop iwetgän täŋkuk. Bureni, topmäk-topmäk Isrel äbotkät
täŋkuko uwä itkukonitä itak.
11 Täŋpäŋ man kehäromi yäwetkuko uwä ŋode; Kenan kome taniŋ kirewayäŋ täyat u gäk
ba oraŋkaye mäden ahänayäŋ täkaŋ inta biŋam api täŋpek yäk.

12 Täŋpäkaŋ äbekniye oraniye bian äbot taŋi nämo, täpuri. Uwä komeni nämo ude kome
ŋoken itkuŋ.
13 Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täŋkuŋ. Nämo, ämatä komeken itpäŋ wärämut
täŋtäŋ kuŋatkuŋ.
14 * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitä yabäŋ äwaräkuk täŋirän ämatä nämo täŋpä waŋkuŋ.
Nämo, ämawebeniyeta yäŋpäŋ intäjukun äma ittäŋ kuŋkuŋo u jukuman kehäromi
ŋode yäwetkuk;
15 Ämawebe näkŋata biŋam iwoyäwani unita waki kubä täŋ yämikta nämoinik nadänеŋ yäk.
Ba näkŋo man yäŋahäwani ämanayeta udegän nämo täŋ yäminеŋ yäŋ yäwetkuk.

---

* **105:9:** Stt 12:7, 17:8, 26:3 * **105:10:** Stt 28:13 * **105:14:** Stt 20:3-7

16 * Eruk, it yäpmäŋ kuŋtäko Ekänitä nadäŋirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäŋkuk.
Ketem päke u kudup pewän paotkuŋ.
17 * Ude täŋkaŋ Josep iniŋ kireŋpewän intäjukun Isip komeken päŋku itkireŋkuk. U
noriyetä gwäki yäpmäkta nadäŋpäŋ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniŋ
kireŋkuŋ.
18 * Eruk, imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä komi eŋiken teŋpäŋ yen kehäromitä kuroŋiken
topmäŋkaŋ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäŋ topmäŋpäŋ tewä wädäŋkuk.
19 Komi eŋiken ugän it yäpmäŋ kuŋtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän yäŋahäŋkuko
u ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kaŋpäŋ nadäŋpäŋ Josep täŋo man u bureni yäŋ
nadäŋkuŋ.
20 * Eruk, Isip täŋo intäjukun ämatä ude nadäŋpäŋä äma kubä iwerän päŋku Josep komi
eŋiken nanik iniŋ kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuk.
21 * Ude täŋpäŋä intäjukun äma u Josep tuŋum ba imaka imakani kudup unita watä it
yämikta wäp iminkuk.
22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabäŋ yäwatta kehäromi imaka
iminkuk. Ba unitäŋo nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäŋ yäwoŋärekta wäp iminkuk.

23 * Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päŋku itkuk.
24 * U irirän Ekänitä nadäŋ iminirän äboriyeken yeriniye ahäŋ bumbum täŋkuŋ. Ahäŋ
bumbum täŋpäŋ unitäŋo kehäromitä iwaniye täŋo kehäromi yärepmitkuŋ.
25 Täŋpäkaŋ Ekänitä Isip nanik täŋpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täŋ
yämiŋpäŋ komi yämikta kädetta yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ.
26 * Eruk ude täŋkaŋ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuko Moses
kenta Aron yäniŋ kireŋpewän Isip äbumän.
27 Äbäŋpäŋ Isip ämawebe bämopiken Anutu täŋo kudän kudupi ŋode pewän ahäŋkuŋ;
28 * Anututä yäŋirän bipmäŋ uranitä kome pähap u kudup uwäk täŋpäŋ peŋkuk. Upäŋkaŋ
Isip nanik u Anututä Moses meniken man yäŋahäŋkuko u kudup bitnäŋkuŋ.
29 * Ude täŋkuŋo unita äneŋi ume täŋpewän nägät äworeŋirän ume gänaŋ nanik tom kudup
kumäŋ moreŋkuŋ.
30 * Ude täŋkaŋ äneŋi kubä ŋode täŋkuk; Yäŋirän wirit ahäŋ bumbum täŋpäŋ kome päke u
kudup tokŋeŋpäŋ patkaŋ, intäjukun äma täŋo patpat bägupken udegän tokŋeŋpäŋ
patkuŋ.
31 * Eruk Ekänitä äneŋi yäŋirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk pädä nikek ahäŋ patpäŋ
komeni komeni kudup tokŋeŋ moreŋkuŋ.
32 * Ude täŋkaŋ Ekänitä nadäŋirän iwän bureni nämo taŋkaŋ yäpä kwiniriran mim-tägän
maŋkuŋ.
33 Mimtä maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpän wawäpäŋ yäpätä päya ijiŋ-
gariŋpäŋ peŋkuk.
34 * Äneŋi yäkgän täŋirän käpukbam daninaŋi nämo, bumta ahäŋkuŋ.
35 Ahäŋ patpäŋ gwaktä imaka pähämi nikek kudup naŋ moreŋkuŋ. Ba Isip naniktä ketem
piwani imaka, pähämi kudup naŋkuŋ.
36 * Ude täŋtäŋ kuŋtäŋgän Ekänitä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun nanik u kudup
däpmäŋ moreŋkuk.

---

* **105:16:** Stt 41:53-57 * **105:17:** Stt 37:28, 45:5 * **105:18:** Stt 39:20–40:23 * **105:20:** Stt 41:14 * **105:21:** Stt 41:39-41 * **105:23:** Stt 46:6, 47:11 * **105:24:** Kis 1:7-14 * **105:26:** Kis 3:1–4:17 * **105:28:** Kis 10:21-23 * **105:29:** Kis 7:17-21 * **105:30:** Kis 8:1-6 * **105:31:** Kis 8:16-17, 8:20-24 * **105:32:** Kis 9:22-25 * **105:34:** Kis 10:12-15 * **105:36:** Kis 12:29

37 * Eruk, ude täŋkaŋ Isrel ämawebe Isip nanik täŋo siliwa gol moneŋ bumta yäpäkaŋ
Ekänitä watäni itpäŋ Isip komeken nanik yämagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. Täŋirän
kubätä bäräpi kubä nämo kaŋ-ahäŋkuk.
38 Täŋpäkaŋ Isip nanik Isrel nanikta umuntaŋkuŋo unita yepmaŋpeŋ kuŋirä oretoret
täŋkuŋ.
39 * Täŋpäkaŋ ämawebeniye kuŋirä Ekänitä nadäŋirän gubamtä äyuŋ täŋ yämikta gwäki
terak itkuk. Täŋpäkaŋ bipani peŋyäŋek yämikta kädäp mebet peŋkuk.
40 * Ude täŋkaŋ ketemta yäŋapiŋirä barak ätu yämiŋirän nak täŋkuŋ. Ba käräga kunum
gänaŋ nanik yämiŋirän naŋ toknek täk täŋkuŋ.
41 * Täŋpäkaŋ mobä kubä yäŋirän imäränkaŋ ume u gänaŋ naniktä äpäŋirän naŋkuŋ.
Kome kawuki umeni nämo upäŋkaŋ mobä gänaŋ nanik yäŋirän äpuko unitä
täŋkentäŋ yämiŋkuk.

42 Imaka päke ude täŋ yämiŋkuko uwä bian epän watä ämani Abraham ukät
yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iwatkaŋ täŋkuk.
43 Bureni, ämawebeniye inita biŋam iwoyäwani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋirän teŋ oretoret
terak kuŋkuŋ.
44 * Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋ äbot ätu täŋo kome yäniŋ kirewän koreŋkuŋ. Kome äma
ätutä ket urani koreŋpäŋ itkuŋ.
45 Täŋpäkaŋ täŋkentäk taŋi täŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuko u jop nämo täŋ yämiŋkuk. Nämo, u
jukumani ba baga mani u kudup buramiŋpäŋ kuŋatneŋta täŋ yämiŋkuk.
Unita Ekäni wäpi iniŋ orerut!

106

Isrel naniktä momini yäŋahäŋkuŋ

1 * Ekäni wäpi iniŋ oretna! U säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga nadäŋ imik
täkäna! Nadäŋ nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki nämo.
2 Imaka imaka taŋi taŋi täk täyak unitäŋo mebäri netätä kudup täga yäŋahäwek? Ba netätä
iniŋ orerän tärewek? Nämoinik!
3 Ämawebe mani buramiŋpäŋ kädet siwoŋigän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak
kuŋat täkaŋ.

4 Unita Ekäni, ämawebekaye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ iwan keriken nanik yämagurayäŋ täyanken
uken näk imaka, bok kaŋ nimagut!
5 Ude täŋiri ämawebekayetä äneŋi täŋ-bumbum terak irirä yabäŋpäŋ oretoret bok kaŋ täna.
Ude täŋiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk täkäna!

6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täŋkuŋo nin udegän täŋkumäŋ. Täŋpäwak mebäri
mebäri täŋkumäŋ.
7 * Äbekniye oraniye Isip komeken itkuŋo u Anutu täŋo kudän tägatäga kaŋpäŋ nadäŋkaŋ
upäŋkaŋ unita nadäwä äpani täŋkuk. Nadäŋ yämik-inik täŋpäŋ täŋkentäk mebäri
mebäri täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ guŋ taŋpäŋ Gwägu Gämäniken peŋawäk täŋ
imiŋkuŋ.
8 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ yäŋkehäromtak mani iwatpäŋ kehäromini ärowani u kwawak
yäwoŋärekta ŋode täŋkentäŋ yämiŋkuk;

---

* **105:37:** Kis 12:33-36 * **105:39:** Kis 13:21-22 * **105:40:** Kis 16:2-15 * **105:41:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13
* **105:44:** Jos 11:16-23 * **106:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5 * **106:7:** Kis 14:10-12

9 * U Gwägu Gämäni peŋ iwerirän däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kädet parirän
ämawebeniye kome terak yeŋtäŋ kuŋkuŋ.
10 Ude täŋkaŋ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk.
11 Ude täŋpäŋ iwaniye uwä täŋpewän umetä kudup däpmäŋ moreŋkuk, kubätä nämo
itkuk.
12 * Ude täŋirän ämawebeniyetä kaŋpäŋ yäŋkehäromtak mani unita nadäwä bureni
täŋpäpäŋ kap terak iniŋ oretkuŋ.

13 Upäŋkaŋ täŋ yämiŋkuko unita bäräŋeŋ guŋ taŋpäŋ jukumani nadäkta juku kubä nämo
peŋkuŋ.
14 * Nämo, kome jopiken kuŋatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik kubä nadäŋpäŋ
Anutu jop nadäŋ peŋ iwetkuŋ.
15 Täŋirä imatäkenta nadäŋpäŋ yäŋapiŋkuŋo u bureni yämiŋkuko upäŋkaŋ käyäm waki
kubä bok bämopiken pewän ahäŋkuŋ.

16 * Kome jopiken u ittäŋ kuŋattäŋgän Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba Ekäni täŋo epän
watä äma kudupi wäpi Aron, yarä unita kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ.
17 Täŋirä kome aŋeŋirän Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome gänaŋ äpmoŋirä
kome äneŋi ämiŋ pipiŋkuk.
18 Ude täŋirä kädäp mebettä päpä äma yarä unitäŋo iwaräntäkiye wakiwaki täŋpani u
kudup ijiŋ moreŋkuk.

19 * Eruk, ittäŋ kuŋtäŋgän Sainai pom mebäriken bulimakau wärani kubä golpäŋ täŋpani
täŋkuŋ. Täŋpäŋ peŋkaŋ unita gwäjiŋ äpmoŋ imik täŋkuŋ.
20 U Anutu wäpi biŋam ärowani nikek mäde ut imiŋpäŋ u komenita tom muyeŋ näŋpani u
peŋpäŋ wäpi iniŋoret täŋkuŋ.
21 Ude täŋkuŋo uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yämagutta kudän
kehäromi mebäri mebäri täŋkuko unita guŋ taŋpäŋ ude täŋkuŋ.
22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome täŋkuko ba imaka ämatä nämo tänaŋi Gwägu
Gämäniken täŋkuko unita nadäna inide kubä täŋpän!
23 Täŋpäkaŋ Anutu ämawebeniye kudup täŋpän wanayäŋ yäŋirän epän watä ämani Moses
unitä ämawebeniye gärak itpäŋ Anutu täŋo kokwawaki ukät-pipiŋirän nämo däpuk.

24 * It yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anutu täŋo yäŋkehäromtak man yäŋkuko unita nadäwä bu-
reni nämo täŋpäpäŋ kome säkgämän Anututä yäniŋ kirekta yäŋkuko u korekta
bitnäŋkuŋ.
25 Bitnäŋpäŋ eŋi jopikengän itkaŋ Ekäni täŋo manta juku kubä nämo peŋkaŋ iniken gärip
iwatpäŋ yäŋuruk-uruk man bumta yäŋkuŋ.
26 Ude täŋirä Ekänitä jukuman kehäromi ŋode yäwetkuk; Kome jopiken täŋpewa in api
paotneŋ yäk.
27 * Yerijiye yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpa guŋ äbotken kukŋi käda päŋku api kumäŋ täŋpä
kuneŋ yäŋ yäwetkuk.

28 * Eruk ittäŋ kuŋtäŋgän Peo komeken Anutu täŋo äbottä guŋ äbot täŋo anutu jopi kubä
wäpi Bal u iniŋ oretta biŋam täŋkuŋ. Täŋpäŋ anutu jopi, iriri nämo, u iniŋ oretta
tom ijiwani u nak täŋkuŋ.
29 Ude täŋpewä Ekäni täŋo kokwawaki bumta ahäwänpäŋ nadäŋirän ämawebe bämopiken
käyäm wakiinik kubä weŋ patkuk.

---

* **106:9:** Kis 14:21-31 * **106:12:** Kis 15:1-21 * **106:14:** Nam 11:4-34 * **106:16:** Nam 16:1-35 * **106:19:** Kis 32:1-14 * **106:24:** Nam 14:1-35 * **106:27:** Wkp 26:33 * **106:28:** Nam 25:1-13

30 Ude ahäŋirän Finiastä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ämawebe momi täŋkuŋo u komi yämiŋirän eruk
Anututä käyäm waki u täŋpewän paotkuk.
31 Finiastä ude täŋkuko uwä Anututä kawän tägawäpäŋ äma siwoŋi yäŋ pen, paot-paori
nämo api nadäŋ yäpmäŋ ärowek.

32 * Täŋpäkaŋ Meriba ume dapuriken ämawebe äneŋi waki täŋirä Anututä kokwawak
äneŋi nadäŋ yämiŋkuk.
33 Täŋirän Moses nadäŋ bäräp terak itpäŋ bänepi jägäm tawäpäŋ man jopjop mäyap
yäŋkuk.

34 * Eruk kome Anututä iwoyäŋ yämani uken ahäŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kome u nanik
guŋ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän nämo täŋkuŋ.
35 Nämo, yabäŋ koreŋpäŋ ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täŋpäŋ guŋ äbot täŋo kädet
wakiwaki u iwarän täŋkuŋ.
36 Anutu täŋo ämawebeniye unitägän kome unitäŋo mäjo wära nadäŋ yämiŋpäŋ gwäjiŋ
äpmoŋ yämiŋkuŋ. Nadäŋ yämiŋkuŋo unita waŋ moreŋpäŋ ŋode täk täŋkuŋ;
37 * Iniken äperiye nanak ätu däpmäŋpäŋ Kenan nanik täŋo anutu jopi unita ärawa ude täŋ
yämik täŋkuŋ.
38 * U äperiye nanak waki kubä nämo täŋirä jop nadäŋ däpmäŋirä nägäritä kome u Anutu
iŋamiken täŋpän waŋkuŋ.
39 Täŋpäkaŋ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu iŋamiken taräki-inik ude itkuŋ. Ude
täŋkuŋo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täŋkuŋ. Nämo, iniken gärip iwarän
täŋkuŋ.

40 * Ude täŋirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gaŋani pähap nadäŋpäŋ kokwawak täŋ
yämiŋkuk.
41 Ude täŋpäŋ Anututä ini nadäŋpäŋ ämawebeniye yabä-kätäŋirän guŋ ämawebetä äbä
intäjukun täŋ yämiŋirä gämoriken kuŋatkuŋ.
42 Täŋirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täŋ yämiŋkuŋ.
43 Täŋpäkaŋ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täŋirän upäŋkaŋ
waki täkta gwäk pimiŋpäŋ äpmok-inik täk täŋkuŋ.
44 Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitä konäm butewakini nadäŋ yämik täŋkuk.
45 Butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän ämawebeniyekät bian täŋkuko u
juku piŋpäŋ nadäŋ yämik-inik täŋpäŋ jop yabäŋ oretkuk.
46 Yabäŋ oretkaŋ äma komi epän yämani u täŋpewän ämawebeniye gämoriken itkuŋo unita
butewaki nadäŋ yämiŋkuŋ.

47 Eruk Ekäni Anutunin, ude täŋkuno unita nin udegän täŋkentäŋ nimiŋpäŋ guŋ äbot täŋo
komi epänken itkamäŋken ŋo nanik äneŋi nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuyi! Ude täŋiri
bänep täga nadäŋ gamiŋpäŋ wäpka kudupi u täga api ganiŋoret täne.
48 Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋ oretna! Apiŋotä tärek-täreki nämo pen
inide iniŋoret täkäna!
Unita kudup ŋode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŋ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kap tewani

* **106:32:** Nam 20:2-13 * **106:34:** Het 2:1-3, 3:5-6 * **106:37:** 2Kin 17:17 * **106:38:** Nam 35:33 * **106:40:** Het 2:14-18

1 * Ekäni iniŋ orerut! Uwä täŋ-bumbum mähemi-inik. Unitä iron täŋ nimik täyak uwä paot-
paori nämo patkukotä pätak.
2 Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŋoret man ude kaŋ yäwut.
3 Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi yämagutpäŋ kubäkengän
yepmaŋkuko unita yäŋpäŋ ude kaŋ yäwut!

4 Komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuŋatkaŋ
yotpärare kubäken päŋku itta kädetta ŋoba kuna-kuna täŋtäŋ kuŋatkuŋ.
5 U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yäŋ nadäŋkuŋ.
6 Komi bäräpi u gänaŋ itkaŋ Ekäniken gera yäŋirä ketäreŋ yämiŋkuk.
7 Ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagut yäpmäŋ yotpärare eŋi täga täŋpäŋ itnaŋiken u ahäŋkuŋ.
8 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ
imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
9 * U äma umeta yeŋirä ume yepmäŋ towiwän naŋpäŋ täga it täkaŋ. Ba äma nakta yek
täkaŋ u ketem tägatäga yepmäŋ towiwän naŋ tokŋeŋpäŋ it täkaŋ.

10 * Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä yen terak komi eŋiken bipmäŋ urani
gänaŋ itkaŋ komi bumta nadäk täŋkuŋonik.
11 U imata, Anutu ärowani unitäŋo manta mäde ut iminpäŋ iniken gärip iwarani unita.
12 Ude täŋkuŋo unita Ekänitä komi epän pähapken yepmaŋkuk. Ude yepmaŋirän
kehäromini paoräkaŋ kwaiŋ äroŋtäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkentäŋ yämikta äma kubä nämo
itkuk.
13 Komi epänken ude itkaŋ Ekäniken konäm butewaki gera yäŋkuŋ. Yäŋirä nadäŋ
yämiŋpäŋ komi butewaki nadäŋkuŋo u ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagutkuk.
14 * Bureni, u bipmäŋ urani pähap gänaŋ nanikpäŋ yen yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ yämagutkuk.
15 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ
imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
16 U komi epän täŋo yewa kehäromi yeŋ wek täyak. Ba komi eŋi täŋo eŋi kujari däpmäŋ
jukut täyak.

17 Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä guŋ ude äworeŋpäŋ Anututa mäde ut
iminkuŋ. Ude täŋpäŋ momi kädet mebäri mebäri täŋkuŋo unita käyäm waki
kubäken yepmaŋkuk.
18 Täŋpäŋ käyämtä täŋpewän ketem nakta kudup bitnäŋpäŋ pära kumäk täŋkuŋ.
19 Wakiinik ude itkaŋ Ekäniken gera yäŋirä ŋode täŋkentäŋ yämiŋkuk;
20 U meni jinomtä yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk. Awaŋ pomi terak nanikpäŋ yämagutkuk.
21 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ
imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
22 Bänep täga nadäŋ iminpäŋ ärawa täŋ iminpäŋ bänep oretoret kap terak kudän täga täŋ
yämiŋkuko unita yäŋpäŋ teŋ imik täkot.

23 Eruk, ämawebe kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u ätutäwä moneŋ epän täkta gäpe terak gwägu pähap
terak kuŋatkuŋ.
24 Gwägu terak kuŋarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahäŋirä ŋode kaŋpäŋ nadäk
täŋkuŋ;
25 Ekänitä yäŋirän mänit pähap kubä piäŋpäŋ gwägu täŋpewän tokätkuk.
26 Gwägutä tokätpäŋ gäpe pudät maŋpän äroŋkaŋ mak täŋkuk. Ude täŋirän äma gäpe terak
kuŋatkuŋo unitä kumne yäŋ nadäŋpäŋ bumta umuntaŋkuŋ.

---

* **107:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * **107:9:** Sam 34:10; Luk 1:53
* **107:10:** Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79 * **107:14:** Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

27 Umuntaŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yäpuŋ.
28 Ude täŋpäŋ imaka umuri pähap u gänaŋ itpäŋ Ekäniken gera yäŋirä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ
bäräpi u ketäreŋ yämiŋkuk.
29 Täŋpäŋ Ekänitä äneŋi yäŋirän mänit pähap u paorirän gwägu wareŋi nämo patkuk.
30 Eruk gwägu wareŋi nämo parirän kaŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ. Ude täŋirä
Ekänitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku kome kunayäŋ nadäŋkuŋken u yepmaŋkuk.
31 Unita ämawebe u Ekäni täŋo iron tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ
imik täkot. Ekäni uwä komen äma täŋkentäk säkgämän täŋ yämik täyak.
32 Unita Anutu täŋo ämawebekät käbeyä täŋpäŋ Ekäni wäpi pähap yäŋpäŋ punin unuken
kaŋ yäpmäŋ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täŋo käbeyäken udegän Ekäni wäpi biŋam
yäŋpäŋ kaŋ oraŋ imik täŋput.

33 Täŋpäkaŋ Ekänitä kome täga täŋpewän ume täpuri ba taŋi kawuk taŋirä kome kekeki
patkuk.
34 Täŋpäŋ ketem pikpik komeken täŋpewän mobä gäjäräk ikek patkuk. Imata, ämawebe
kome uken iranitä kudän waki mebäri mebäri täŋkuŋo unita ude täŋkuk.
35 Ekänitä ude täŋkuko upäŋkaŋ kome kawukiken yäŋpewän ume äpäŋit, gwägu parit
täŋkuk.
36 Ude täŋkaŋ ämawebe nakta jop irani u yepmaŋpänkaŋ kome uken yotpärare täŋpäŋ
itkuŋ.
37 Eruk yotpärare täŋpäŋ itpäŋä ketem piŋit wain päya piŋit täŋpäŋ pewä bureni bumta
ahäŋkuŋ.
38 Ekänitä iron täŋ yämiŋirän nanak weŋbäyak täŋkuŋ. Ba yawakiye imaka, bumta
weŋbäyaŋkuŋ.

39 Täŋpäkaŋ kehäromi nikek ude kadäni käroŋita nämo itkuŋ. Nämo, iwantä abäŋpäŋä
komi epän ba butewaki terak yepmaŋirä ämawebe jopi ude itkuŋ.
40 Bureni, Ekäni uwä äma wäp biŋam ärowani nikek täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ äpani. Äma
udewani yäwat kireŋirän kome jopiken kuŋtäŋpä kuk täŋkuŋ.
41 Upäŋkaŋ äma jäwäri komi butewaki gänaŋ nanik täŋken täŋpäŋ yepmaŋkaŋ iron täŋ
yämiŋirän nanakiye sipsiptä nanak weŋbäyak täk täkaŋ ude bumta ahäŋkuŋ.
42 Anututä ude täŋirän ämawebe siwoŋitä kaŋpäŋ bänep täga nadäk täkaŋ. Täŋ äma wakitä
kaŋpäŋ jop, man kum it täkaŋ.

43 Unita äma nadäk-nadäk ikek in Ekäni täŋo kudän päke u kaŋpäŋ nadäwä tärewut. Kaŋpäŋ
nadäwä tärewäpäŋ Ekäni täŋo iron pähap unita yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täŋpeŋ kuŋarut.

108

Iwantä nidäpneŋ yäŋpäŋ Devittä Anutuken gera yäŋkuk

1 O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret
täyiwa!
2 Eruk, bänepna pidäm täyi! Udegän, wagäm gita in kap tekta pidäm täkot! Pidäm taŋpäŋ
kap teŋitna kome yäŋewän!
3 Ekäni, wäpka käbop nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkaŋ u bämopiken
bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.
4 Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäŋ nimik täyan u käroŋi boham, kunum
irepmireko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan u ärowani.
5 Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni
ahäŋirän ämawebe kuduptagäntä kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!

6 Täŋpäŋ ninta nadäŋ nimikinik täk täyan unita yäŋapik manna nadäŋ naminŋpäŋ ketka
kehäromitä täŋkentäŋ nimi. Ude täŋiri säkgämän kaŋ itna.

7 Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yäŋkuk; Iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ
oretoret terak ŋode api täŋpet; Sekem kenta Sukot kome yäpmäŋ daniŋpäŋ
ämawebenayeta api yämet yäk.
8 Täŋpäŋ ugän nämo. Gileat Manase kome u imaka, näkŋo. Täŋkaŋ Efraim kome u näkŋo
kurepä ude, ba Juda kome u kehäromina kwawak pewä ahäwani yäk.
9 Täŋpäkaŋ Moap kenta Idom kometä watä epän täŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ Filistia nanik
täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ oretoret täyat yäk.

10 Eruk Anutu, netätä yotpärare yewa kehäromi nikek, Idom komeken itak uken ämik
täkta nämagut yäpmäŋ kwek?
11 Nämo! Gäk mäde ut niminŋkuno unita jop itkamäŋ. Gäk nintäŋo komi ämakät ämikken
bok täga nämo api kuneŋ ba?
12 Eruk Anutu, gäk täŋkentäŋ niminŋiri uyaku iwan täga däpmäŋpäŋ yäwat kirene. Ämatä
täŋkentäk täk täkaŋ u jopi, kehäromini nämo.

13 Unita nadäkamäŋ! Anutu, gäkkät bok uyaku iwan täŋo kehäromini täga api yäpmäŋ
äpne!

109

Äma kubätä Anutuken butewaki man ŋo yäŋkuk

1 Anutu, näk ganiŋoret täyat unita nadäŋ äwaräkuk nämo täŋpen.
2 Nämo, äma wakiwaki täŋpani ba jop manman yäwanitä näk jop man näkŋatpäŋ nut täkaŋ.
3 Mebärini nämo, man waki näwetpäŋ jop nepmäŋit täkaŋ.
4 Not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäk täyat upäŋkaŋ naniŋ wärät täkaŋ.
5 Täŋkaŋ not täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋira unitä kowata kokwawak nadäŋ naminŋpäŋ
waki täŋ namik täkaŋ.

6 Unita Anutu, iwannaye u man käbeyäken yepmaŋpäŋ mani nadäkta äma waki kubä
iwoyäŋpäŋ kaŋ te! Bureni, inikät nanik kubätä mani kotäk yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ
iniŋ wärärän.
7 Täŋpäŋ mani yäpmäŋ daniŋpäŋ äma ŋo waki täŋpani yäŋ kaŋ yabäŋ-ahäwän. Täŋkaŋ
yäŋapik man terak yäŋikŋarani yäk täkaŋ unita imaka, wakigän yäŋ kaŋ yäwän.
8 * Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋari udegän bäräŋeŋ kaŋ paorän! Paorirän moneŋ tuŋumi äma
kubätä ahäŋpäŋ kaŋ korewän yäŋ nadätat.
9 Paorirän äperiye nanak kodäŋani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegän, webe kajat,
täkentäki nämo kaŋ irän.
10 Nanakiye kome kujari nämo ude itkaŋ äriŋ täpätek täŋtäŋ kaŋ kuŋarut! Ude täŋtäŋ
kuŋarirä tähani wärämutpäŋ kaŋ yäwat kireŋ pewäkut!

11 Täŋpäŋ äma kubäken naniktä äma unitäŋo komeni ba moneŋ tuŋumi komi epän täŋpäŋ
yäpani u kudup kaŋ yomägarut yäŋ nadätat!
12 Täŋpäkaŋ kubätä not täŋ iminŋpäŋ äperiye nanak kodäŋani unita watä irektawä yäŋ
nadätat.
13 Täŋpäŋ yeriniye mäden ahänayäŋ täkaŋ u kudup kaŋ kumbut yäŋ nadätat. Täŋirä
wäpitä paot-inik kaŋ täŋpän!

---

* **109:8:** Apos 1:20

14 Täŋpäkaŋ äbekiye oraniye täŋo kudän wakiwaki unita Ekänitä pen juku piŋpäŋ miŋi
täŋo momini peŋ imektawä.
15 Ude täŋkaŋ ämawebetä äbot unitäŋo wäpita guŋ tak-inik täŋirä upäŋkaŋ Ekänitä momini
pen nadäŋ yäpmäŋ kaŋ kuŋarän yäŋ nadätat.

16 Iwanna uwä orakorak kädet täpuri kubä nämoinik täŋkuk. Nämo, u äma jopi jäwäri,
täŋkentäkiye nämo u komi jop nadäŋ yämiŋpäŋ däpmäkgän täk täŋkuk.
17 U täŋpäwak man yäkta gäripi nadäŋkuko unita äyäŋutpäŋ ini kaŋ täŋpä wawut. Ba iron
kädet täkta gaŋani nadäŋkuko unita kubätä iron nämo täŋ imek.
18 Täŋpäwak man u tek gupi terakgän irani ude täŋkuk. Unita täŋpäwak man u ini gupi
kujari gänaŋ kudup umetä-yäŋ äpmoŋpäŋ tokŋeŋ morewut!
19 Ba tektä-yäŋ täktäki waki unitä gupi kudup uwäk täŋpipiŋpäŋ, pioŋpäŋ yäŋ puŋ
topmäŋkaŋ pen it täyon.

20 Unita Ekäni, iwanaye man waki näk peŋkentäŋpäŋ näwet täkaŋ unita yäyat udegän täŋ
yämi.
21 Ude täŋkaŋ Ekäni Anutuna gäkŋa wäpka biŋam täga unita yäŋpäŋ täŋkentäŋ nam.
Täŋpäŋ säkgämän nadäŋ namikinik täk täyan unita iwan keri terak nanik nämagut.
22 Butewaki! Näk täŋkentäkna nämo, jopi. Nadäŋ-bäräpnatä bänepnaken komi, womäntä
yäŋ neyak.
23 Edap äpmoŋirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yäŋ nadätat. Mänittä
gwakgwak piäŋ äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude täŋpet.
24 Butewaki nadäŋpäŋ ketem bitnäŋkuro unita gupna kudup putärewäkaŋ kehäromina
nämo, kujatna kwini unitägän itat.
25 * Ude irira iwanayetä nabäŋkaŋ nabäŋ mägayäŋpäŋ yäŋärok näwet täkaŋ.

26 O Ekäni Anutuna, täŋkentäŋ nam! Butewakika tärek-täreki nämo unita nämagut.
27 Ude täŋiri iwanayetä ŋode kaŋpäŋ nadäwut; Ekäni uwä täŋkentäki bureni.
28 Unitä täŋpäwak man näwetneŋo upäŋkaŋ gäkä iron api täŋ namen. Komi jop namani u
täŋpewi mäyäk taŋirä näk epän watä ämaka oretoret kaŋ täŋpa.
29 Äneŋi yäkgän ŋode täyat; Mäyäktä iwanaye tek ämet päranipäŋ yäŋ kumän kaŋ uwäk
täwut!

30-31 Ekänitä äma täŋkentäki nämo itkentäŋ yämiŋpäŋ äma wakitä kumäkta biŋam yäŋtäreŋ
yämiŋirä täŋkentäŋ yämik täyak.
Unita, Anutu täŋo ämawebe käbeyä täŋirä u bämopiken itpäŋ bänep täga pähap
nadäŋpäŋ menatä Ekäni bumta api iniŋoret täŋpet.

110

Anututä Intäjukun ämani man ŋo iwetkuk

1 * Ekänitä intäjukun äma ekänina ŋode iwetkuk; Ketna bure käda maŋiriri iwankaye
gämotkaken yepmaŋira kaŋ yabä! Ude iwetkuk.
2 Nadätan? Yawetä Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabäŋ yäwatta wäp biŋam
gamiŋpäŋ ŋode api gäwerek;
Iwankayeta intäjukun täŋ yämiŋpäŋ kaŋ yabäŋ yäwat.
3 Täŋpäkaŋ iwankayekät ämik tänayäŋ täkaŋken ämawebekayetä täŋkentäŋ gamikta gupi api
yäniŋ kireneŋ.

---

* **109:25:** Mat 27:39; Mak 15:29 * **110:1:** Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13

Täŋkaŋ tamimaŋ tamimaŋ näburum yabäk täkamäŋ ude äma gubaŋikayetä dubikaken
ude api gäwarän täneŋ.

4 * Yawetä ŋode yäŋkehärom taŋkuko u äneŋi nämo api wärämurek; Gäk bämop äma tärek-
täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
5 Eruk, ŋode nadä; Ekäni u bure käda itkentäŋ gaminkaŋ kokwawak täŋpäŋä kome ätu
täŋo intäjukun äma täŋo kehäromi api yäpmäŋ äpek.
6 Ba guŋ äbottä kowata yäpmäkta yäŋtäreŋ yämiŋpäŋ ämikken bumta däpmäŋirän ini ugän
api kumäŋ maneŋ.
Bureni, komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye täŋo kehäromi u kudup api yäpmäŋ
äpek.

7 Upäŋkaŋ intäjukun ämana gäk, ume kädet miŋin säkgämän naŋ täpäneŋpäŋ iwan täŋo
kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäŋ oretoret terak täpäneŋpäŋ api iren.

111

Anutu täŋo ironita yäŋpäŋ iniŋ oretna

1 Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

Anutu täŋo ämawebeniye täga u käbeyä täŋirä näk bämopiken itkaŋ bänepna gupna
nadäk-nadäkna kuduptagän Anutu bänep täga man iwet täyiwa!
2 Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Täŋirän ämawebe epäni unita gäripi nadäk täkaŋ uwä
Anutu täŋo täktäkita juku piŋtäŋ kuŋat täkaŋ.

3 Bureni-inik! Epän Anututä täk täyak u tägagämän-inik. Unita nadäwa inide kubä täk
täyak. Täŋkaŋ kudän siwoŋini uwä paot-paori nämo. U pen api it yäpmäŋ ärowek.
4 Kudän kudupi Ekänitä täk täyak u inide kubä täk täyak. Unita bäräŋeŋ nämo guŋtak
täkamäŋ. U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ iron täŋ nimik täyak.

5 Ämawebe oraŋ imik täkaŋ u Ekänitä ketem yepmäŋ towik täyak. Ba topmäk-topmäk
ninkät täŋkuko unita nämo guŋtak täyak. Nämoinik!
6 Täŋpäkaŋ äbot ätu täŋo kome, iniken ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuko uwä iniken
kehäromini kwawak pewän ahäŋkuk.

7 Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoŋi terakgän täk täyak. Man kädet ba
jukuman niwet täyak u kuduptagän täga täŋkentäŋ nimek.
Man jopi kubä nämo niwet täyak!
8 Ba unitäŋo baga man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoŋigän peŋkuko
unitä pen api it yäpmäŋ ärowek.
9 Täŋpäkaŋ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäŋ ninkät topmäk-
topmäk täga, tärek-täreki nämo täŋkuk.
Unita ŋode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.

10 * Unita ämawebe, in ŋode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kaŋ irayäŋ
nadäŋpäŋä, eruk, Ekänita umuntaŋpäŋ oraŋ imek.
Bureni, ämawebe Ekäni täŋo man buramik täkaŋ uwä nadäk-nadäk täga nikek.

Unita Ekäni wäpi iniŋ oretpäŋ pen iniŋoret täkäna!

---

* **110:4:** Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21 * **111:10:** Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10

112

Anutu oraŋ imanitä säkgämän-inik api itneŋ

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuna! Äma Anutu oraŋ imik täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak
kuŋat täkaŋ. Äma udewanitä Anutu täŋo man buramikta gäripi nadäk täkaŋ.
2 Äma udewani täŋo äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneŋ. Siwoŋi äma täŋo
nanakiyetä Anutu täŋo täŋkentäk ikek api itneŋ.
3 Äma udewani täŋo äboriyeken iron pähap ahäŋ bumbum api täŋ yämek. Täŋpäŋ tärek-
täreki nämo, säkgämän pen api irek.

4 * Jop manman nämo yäwani ämata bipmäŋurani gänaŋ peŋyäŋek pähap api ahäŋ yämek.
Täŋpäkaŋ äma siwoŋi, bänep iron täŋpani ba äma ätuta täŋkentäŋ yämani unita
peŋyäŋek api ahäŋ yämek.
5-6 Äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän kuŋat täkaŋ. Täŋpäŋ äma
moneŋ epän siwoŋigän, täŋyäkŋarani nikek nämo täk täkaŋ uwä oretoret terak
kuŋat täkaŋ.
Äma udewani täŋo kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäŋ täkaŋ unitä wäpi
biŋam pen api yäŋ yäpmäŋ äroneŋ.
7 * Äma udewanitä bäräpi kukŋi käda ahäŋirän nadäŋpäŋ nämo umuntak täkaŋ. Bänepitä
Ekäni kwasikotpäŋ unita nämo kwitak täkaŋ.
8 Äma udewanitä bätakigän kuŋatpäŋ imaka kubäta nämo umuntak täkaŋ. Ittäŋgän
iwaniye iŋamiken kehärom taŋpäŋ bäri kap api teneŋ.
9 * Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ iron täŋ yämik täkaŋ. Kädet
siwoŋini u paot-paori nämo api irek.
Unita ämatä wäpi biŋam api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

10 Täŋpäkaŋ äma wakitä u kaŋkaŋ kokwawak nadäk täkaŋ upäŋkaŋ gupi pewä putäreŋirän
meni nänäm tawäpäŋ ämik täkta täŋpäwak täkaŋ.
Täŋpäŋ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni nämo yäpmäk täkaŋ.

113

Imaka imaka täga täŋ nimik täyak unita Aniŋoret täkäna!

1 Ekäni iniŋoret täkäna!

Ekäni täŋo epän watä ämaniye nin u wäpi iniŋoret täkäna! Äneŋi yäwa! Ekäni wäpi
yäpmäŋ akuna!
2 Yäŋetak bipmäŋtak tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna!

3 Ämawebe kukŋi kukŋi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniŋoret täkot!
4 Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi biŋamtä imaka
imaka kome terak ba kunum gänaŋ itkaŋ u kumän yärepmitak.

5 Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik, Ekäninin u punin-inik unu it täyak.
6 Bureni, u punin-inik unu it täyak upäŋkaŋ kunum kenta kome unita nadäŋpäŋ etä päpä
yabäŋ yäwat täyak.
7-8 Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri täŋkentäŋ yämiŋpäŋ
yepmaŋpän äma wäpi biŋam ikekkät kentäŋpäŋ it täkaŋ.

---

* **112:4:** Jop 11:17; Sam 97:11 * **112:7:** Sam 57:7, 64:10 * **112:9:** 2Ko 9:9

9 Täŋpäkaŋ webe äruŋ iranita nadäŋ yämiŋirän nanak bäyaŋkaŋ oretoret pähap nadäk
täkaŋ.

Unita Ekäni iniŋoret täkäna!

114

Ekänitä ämawebeniyeken kudän kudupi pewän ahäŋkuŋ

1-2 * Kadäni Isrel nanik Jekop täŋo äbot unitä Isip komeken nanik äpämaŋ kuŋkuŋo uken,
Juda äbot u Ekäni täŋo kudupi ämawebe ude äworeŋkuŋ.
Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biŋam täŋkuŋ.
3 * Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ kuŋkuk. Ba kadäni kubä
Jodan ume imaka, bitnäŋpäŋ itkuk.
4 Täŋkaŋ pom taŋi taŋi oretoret täŋpäŋ memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋirä, täpuri täpuriwä
udegän sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ.

5 Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapäŋ kaŋkaŋ metäŋpeŋ kuŋkun? Ba Jodan ume, gäk ima
mebärita äpäkta bitnäŋpäŋ itkun?
6 E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ? Ba täpuri täpuri in
udegän, imapäŋ kaŋkaŋ sipsiptä-yäŋ tubupeŋtäŋ kuŋkuŋ?

7 Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbäŋirän kaŋkaŋ iŋamiken bäromtä!
8 * Imata, Ekäni uwä yäŋpewän mobä kehäromi kubätä imärirän ume gwägu ahäŋkuk. Ba
yäŋpewän geŋi kawukiken ume dapuri äpuk.

115

Anutu bureni u kubägän itak

1 Ekäni, nintäŋo wäpnin biŋam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkŋaken wäpka
biŋam peŋyäŋek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadäŋ nimikinik
täŋpäŋ nämo nipmak täyan unita.
2 Guŋ äbottä sära man ŋode imata niwet täkaŋ; Anutujin u de itak?
3 U nämo nadäkaŋ? Nin täŋo Anutu u kunum gänaŋ kehäromi nikek itak. U itkaŋ imaka
kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋä u burenigän täk täyak.
4 * Täŋ äma unitäŋo anutuwä siliwa kenta gol mobäpäŋ keritä iŋitpäŋ puŋ gatäŋpäŋ pek
täkaŋ.
5 U meni nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ meni man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nikek täk täkaŋ
upäŋkaŋ dapuri wareŋ täga nämo täneŋ.
6 Ba jukuni nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba iŋami nikek täk täkaŋ
upäŋkaŋ imaka kubä täga nämo piäŋ nadäneŋ.
7 Keri nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ keri wareŋ täŋpäŋ imaka kubä täga nämo iŋitneŋ. U kuroŋi
nikek täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet täga nämo kuneŋ. Ba wareŋ täŋpäŋ mämä täga nämo
täneŋ.
8 Unita äma imaka udewani täŋpani, ba äma unita nadäŋ yämik-inik täk täkaŋ u imaka,
imaka wärani täŋpäŋ nadäŋ yämineŋo udewanigän api äworeneŋ!

9 Eruk, Isrel ämawebe, Ekänijin täŋkentäŋ taminpäŋ watä it tamik täyak unitagän nadäŋ
imikinik täŋput.
10 Anutu täŋo bämop äma, in udegän täŋkentäŋ taminpäŋ watä it tamik täyak unita Ekäni
unitagän nadäŋ imut.

---

* **114:1-2:** Kis 12:51 * **114:3:** Kis 14:21; Jos 3:16 * **114:8:** Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * **115:4:** Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20

11 Bureni, ämawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekäni täŋkentäŋ taminŋpäŋ watä
it tamik täyak unitagän nadäkinik täŋput.

12 Ekäni u ninta nämoinik guŋtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täŋo bämop äma
ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ iron pen api täŋ nimik täŋpek.
13 * Anutu u ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowani iniŋoret täkaŋ unita iron api täŋ yämek.

14-15 Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä yeri kon täŋ tamiton. Kon täŋirän
nanak weŋ bäyak pen kaŋ täŋ yäpmäŋ kut! Ba nadäŋ taminŋirän nanakjiyetä
udegän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut!
16 Täŋpäkaŋ kunum uwä Ekänitä inita biŋam. Täŋ kome uwä ninta niniŋ kireŋkuk.
17-18 Unita ämawebe kodak irani nin, Ekänita bänep täga tärek-täreki nämo nadäŋ imik
täkäna. U imata, kumäŋpeŋ päŋku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo iniŋ
oretneŋ.
Eruk, Ekäni wäpi iniŋ oretna!

116

Ekänita bänep täga kap tewani

1 Ekäni täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera butewaki terak yäŋira nadäŋ namik täyak unita
Ekänita gäripi pähap nadätat.
2 * Näkŋo gerata juku pek täyak unita näk it yäpmäŋ kwayäŋ täyat ude Anutu iniŋoret
yäpmäŋ kaŋ kwa.
3-4 * Näk pära kumäŋpäŋ unita bumta umuntaŋkut. Kadäni uken Ekänita gera yäŋpäŋ ŋode
yäŋkut; Ekäni, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ nam! yäŋ yäŋkut.

5 Ekäni uwä ninta bänep täga nadäŋ niminŋpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak ba butewaki nadäŋ
nimik täyak.
6 Bureni! Äma ätu ini täga nämo täŋkentänaŋi uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämik täyak. Näk ude
itkuro upäŋkaŋ täŋkentäŋ naminŋkuk.
7 Täŋpäŋ Ekänitä näk nabäŋ näwatpäŋ täŋkentäŋ naminŋkuko unita apiŋo imaka kubäta
nadäwätäk nämo täk täyat.
8 Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniŋ bitnäŋpäŋ konämna pito ärut naminŋpäŋ
nepmäŋit näwatkun.
Näk kumbayäŋ täŋkuropäŋ Anutu gäkä täŋkentäŋ naminŋkun.
9 Unita näk kome terak irayäŋ täyat uwä Ekänikät bok api it yäpmäŋ kuŋatde.

10 * Näk bumta wayat yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ Ekäni jop waki nadäŋ iminŋkut.
11 Täŋpäŋ näk äma täŋo manta nadäwa bureni nämo täŋpäkaŋ Anutugän nadäŋ iminŋkut.

12 Ekänitä säkgämän täŋ naminŋ yäpmäŋ äbuko unita kowata jide api täŋ imet?
13-14 Näk nadätat! Ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuro unita ämawebe kudup
iŋamiken ŋode täga api täŋpet;
Anututa iron imikta wain ume gäripi nikek inita biŋam kaŋ piŋ ima, Ekänitä
nämagutkuko unita kowata.
Ude täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik man api yäwet.

15 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ämawebeniyeta nadäwän ärowani täk täkaŋ. U kubätä kumäŋirän
nadäwän jopi nämo täk täyak.

---

* **115:13:** Rev 11:18, 19:5 * **116:2:** Sam 17:6, 40:1 * **116:3-4:** Sam 18:4-6 * **116:10:** 2Ko 4:13 * **116:15:** Sam 72:14

16 Unita Ekäni, ŋode gäwera; Näk gäkŋo epän ämaka ude kuŋat täyat, meŋnatä kuŋat täŋkuko
ude.
Näk yentä topmäŋpäŋ nepmaŋkuŋopäŋ gäkä pit naminŋkun.
17 Unita näk gäka bänep tägata iron täŋ gaminŋpäŋ api ganiŋ oreret.
18 Täŋpäŋ näk ude api täŋ gamet yäŋ gäwetkuro ude ämawebekaye iŋamiken api täŋ gamet.
19 Ekäni, näk täŋpayäŋ täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täŋ gamet.

Unita Ekäni wäpi yäpmäŋ akukot!

117

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniŋoret täkot!

1 * Äma äbori äbori, in Ekäni iniŋ orerut! Ämawebe kuduptagän in wäpi biŋam yäpmäŋ
akuwut!

2 Ekänitä ninta gäripi pähap nadäŋpäŋ wari wari nadäŋ nimikinik täk täyak. Unita iniken
yäŋkehäromtak man bian yäŋkuko udegän iwatpäŋ nämoinik api nipmaŋpek.

Unita ämawebe kuduptagän Ekäni wäpi iniŋoret täkäna!

118

Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita nadäŋpäŋ bänep täga man yäŋkuŋ

1 * Ekäni nadäŋ nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo
täŋ nimik täyak.
2 Unita Isrel ämawebe ŋode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak!
3 Anutu täŋo bämop äma udegän ŋode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täŋ nimik täyak!
4 Ämawebe Anutu täŋo man buramik täk täkaŋ unitä ŋode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki
nämo täŋ nimik täyak!

5 * Näkä bäräpi taŋi kotaŋpäŋ Ekänita gera yäŋkut. Gera yäŋira nadäŋpäŋ Ekäni uwä
bäräpina ketäreŋ naminŋirän pidäm taŋkut.
6 * Ekäni uwä näkkät irirän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä täŋ namikta
nämo umuntak täyat.
7 Ekäni näkkät it täkamäk. Täŋkaŋ ini täŋkentäŋ namik täyak unita kämi iwanaye
däpmäŋirän api yabäwet.
8 Bureni! Äma täŋo täktäki-tagän nadäŋitna ärowani nämo täŋpäpäŋ Anututagän nadäŋ
imikinik täŋpeŋ kuŋatneŋo u tägagämän.
9 Komen äma täŋo täŋkentäk u äpanigän. Ekäni täŋo täŋkentäk u ärowani.

10 Unita iwan mäyaptä it gwäjiŋ naminŋkuŋopäŋ Ekäni täŋo wäpi terak kehäromini yäpmäŋ
äput.
11 Näk it gwäjiŋkuŋopäŋ Ekäni täŋo kehäromi terak däput.
12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkaŋ ude täŋkuŋo upäŋkaŋ däpmäŋ-
pewa kumbuŋ, kädäptä tepäraŋ bäräŋeŋ ijiŋ paot täkaŋ ude.
Ekäni täŋo kehäromi terak däpmäŋ moreŋkut.
13 Ämik pähap täŋpäŋ nepmäŋitpäŋ nutnayäŋ täŋirä Ekänitä täŋkentäŋ naminŋirän nämo
nutkuŋ.

---

* **117:1:** Rom 15:11 * **118:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 * **118:5:** Sam 18:19, 120:1 * **118:6:** Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6

14 * Bureni, Ekänitä kehäromi pähap naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täyak. U wakiken nanik
nämagutkuk.

15 Täŋpäŋ unita Anutu täŋo ämawebe tähaniken ininŋoret kap teŋit gera ŋode yäk täkaŋ;
Anutu täŋo kehäromitä epän kehäromi-inik täk täyak! yäk.
16 Ekäni täŋo kehäromitä täŋkentäŋ nimiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpumäŋ.

17 Näk pengän ŋode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkaŋ Ekäni täŋo täktäki unitäŋo
manbiŋam api yäŋahäk täŋpet.
18 Bureni, Ekäni uwä kumäŋ-kumäŋ nutta bitnäŋpäŋ näk yäpä-siwoŋtakta komigän
naminŋkuk.

19 Unita kudupi yot yäma dät naminŋirä äro Anutu wäpi yäpmäŋ akwa!
20 Ŋo ŋowä Ekäni täŋo yäma, ämawebe siwoŋi kuŋarani unitägän täga äroneŋ.
21 Ekäni, gäk näkŋo yäŋapik man nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ naminŋiri säkgämän it täyat.
Unita ganiŋ oretat!

22 * * Bek eŋi täŋpani ämatä kawä wawäpäŋ gägäniken maŋpä kuŋkuŋo unitä eŋi täŋo bek
bämopi ude itak.
23 Imaka uwä Ekäni ini-tägän täŋirän kaŋpäŋ gäripi pähap nadäkamäŋ.
24 Täŋpäŋ kadäni ŋowä Ekänitä peŋ nimiŋkuk. Unita oretoret täŋpäŋ bänep tägagämän
nadäna!

25 * Ekäni, gäk täŋkentäŋ nimi. O Ekäni, täŋpewi bureni säkgämän ahäŋ nimän!
26 * Anutu, äma gäkŋaken wäpka terak äbayäŋ täyak uwä kaŋ oraŋ imi. Täŋiri nin udegän
kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ wäpka api yäpmäŋ akune.
27 Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik täyak. Unita päya
pähäm kehap täŋpäŋ alta teŋ äyäŋut täkot.

28 Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkŋo wäpka yäpmäŋ akutat.
29 Eruk ämawebe ŋode nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadäŋpäŋ iron täŋ nimik täyak u paot-
paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

119

Anutu täŋo man u tägagämän-inik

1 * Äma kädet siwoŋigän säkgämän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ. Äma
udewaniwä Ekäni täŋo man buramiwani äma.
2 Äma Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ, äma udewani Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.
Ekäni täŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadäŋpäŋ ehutpäŋ iwat täkaŋ.
3 Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnäŋpäŋ Ekäni täŋo kädet siwoŋi ugän
iwat täkaŋ.

4 Anutu, gäk man kädetka siwoŋi u kudup niwetpäŋ ŋode yäŋkun; Watäni itpäŋ näkŋaken
kädet siwoŋi ugän kaŋ iwarut yäŋ niwetkun.
5 Unita Anutu, näk gäkŋo man kädet siwoŋi u iwatta gäripi pähap nadäk täyat udegän wari
wari kaŋ iwat täŋpa yäŋ nadätat!
6 Bureni, gäkŋo jukuman kuduptagänta ket nadäŋpäŋ kuŋarayäŋ täyat uwä momi täŋpäŋ
nämo api mäyäk täwet.

---

* **118:14:** Kis 15:2; Ais 12:2 * **118:22:** Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7 * **118:22:** Mat 21:42; Mak 12:10-11
* **118:25:** Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 * **118:26:** Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13 * **119:1:**
Sam 128:1

7 Ekäni, kadäni gäkŋo man kädet siwoŋi yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ täyatken uken bänepna
säkgämän paki-inik api irek.
Ude täŋkaŋ gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäŋ akuk täŋpet.
8 Näk gäkŋo irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmaŋpen.

Anutu täŋo jukuman buramiwani äma täŋo manbiŋam

9 Äma gubaŋi näk jide täŋpäŋ kädet siwoŋigän täga kuŋaret? Näk gäkŋo man iwarero
uyaku äma siwoŋi ude iret.
10 * Unita Anutu, näk gäkŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadäŋpäŋ ehutpäŋ iwat täyat.
Gäkä täŋkentäŋ naminŋiri kädet siwoŋita nämo bitnäŋpäŋ ugän api iwaret.
11 Näk gäkken momi täŋpetawä yäŋpäŋ gäkä nanik man ugänpäŋ bänepnaken pek täyat.

12 Ekäni, kädetka siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri ugän iwatpäŋ wäpka biŋam kaŋ ganiŋ
orera.
13 Näk kädet kuduptagän yäŋahäŋpäŋ niwetkuno u ämawebe kudup yäŋahäŋpäŋ yäwet
täyat.
14 Ämatä monen tuŋumta gäripi pähap nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ näk gäkŋo man iwatta
gäripi udegän nadäk täyat.
15 Gäkŋo manka juku piŋpäŋ manka kädet siwoŋi u yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.
16 * Anutu, gäkŋo kädet siwoŋi iwatta gäripi nadäŋpäŋ gäkŋo mankata nämo api guŋ täwet.

Ekäni täŋo man kädetta gäripi nadäŋkuk

17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täŋkentäk säkgämän täŋ naminŋiri säkgämän itpäŋ
gäkŋo mangän kaŋ iwara.
18 Bänepna täŋo dapuri birik ärut täŋpi kuŋirä ijiwa-kwäpäŋ man bureni gäripi nikek
gäkŋo man kudän terak pätkaŋ u kudup nadäwa tärewut.
19 Näk kome ŋo terak kadäni käroŋi itta biŋam yäwani nämo unita gäkŋaken man kädet u
näka käbop nämo peŋ namen. Nämo!
20 Näk gäkŋo manka biŋam u kepma kepma yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ iwatta bänepnatä kädäp
ijik täyak.

21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ manka mäde ut imik täkaŋ u
yebeŋpäŋ mäde ut yäminŋiri paotta biŋam täk täkaŋ.
22 Täŋpäkaŋ näk gäkŋo man buraminŋpäŋ iwat täyat unita äma udewani yabäŋ äwaräkuk
täŋiri yäŋärok ba mäde käda man wari nämo näwetneŋ.
23 Bureni Ekäni, äma wäpi biŋam ikektä käbeyä täŋpäŋ näk wäpna yäpmäŋ äpäkta yäŋpäŋ-
nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ epän watä ämaka näk gäkŋo jukuman ehutpäŋ yäŋpäŋ-
nadäk api täk täŋpet.
24 Imata, gäkŋo jukuman unitä bänepna täŋpidäm taŋpäŋ kädet näwoŋärek täyak.

Anutu täŋo baga man ehutpäŋ iwatkuk

25 Wära! Iwanayetä näk nutpäŋ näwat kireŋpewä kehäromina kudup paotak unita gäk
bian näwetkuno ude täŋkentäŋ naminŋpäŋ kehäromi äneŋi namisi.
26 Irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup yäŋahäŋpäŋ gäwerira kowata näwetkun.
Unita apiŋo gäkŋaken man kädet u näwetpäŋ näwoŋäresi!
27 Täŋpäŋ nadäk-nadäkna täŋpewi piräreŋirän gäkŋo jukuman nadäwa tärewäkaŋ kudän
kudupi täŋkuno unita kaŋ juku piwa.

* **119:10:** Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145 * **119:16:** Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäŋ nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneŋi namisi.
29 Täŋpäkaŋ bänepnatä täŋ-näkŋat-pewän kädet wakiwaki täŋpetta yäŋpäŋ baga peŋkireŋpäŋ yewa täŋ namisi.
Täŋpäŋ bänep täga nadäŋ naminŋpäŋ baga manka näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
30 Imata, näk gäkŋo kädet bureni iwatta iwoyäŋpäŋ yäŋkehärom taŋkut. Ude täŋkaŋ man kädetka wari wari pen juku piŋpäŋ kuŋat täyat.
31 O Ekäni, näk juku-manka iŋit-inik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täyat unita yabäŋ äwaräkuk täŋiri iwantä mäyäk nämo naminеŋ!
32 * Eruk, wisik-inik! Bänepna täŋpidäm taŋ namik täyan unita gäkŋo baga man kädetka ugänpäŋ kaŋ iwat täŋpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yäŋapiŋkuk

33 Ekäni, baga man kädetka ket näwoŋäreŋiri näk kädet u pen iwat yäpmäŋ äroŋtäŋgän kaŋ kumba!
34 * Nadäk-nadäk täŋkentäŋ naminŋiri baga manka buraminŋpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋara.
Gupna bänepna bok kaŋ yäpmäŋ kuŋara!
35 Ekäni, baga manka kädetkaken yäŋnäkŋat yäpmäŋ ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.
36 * Unita bänepna täŋpidäm taŋiri moneŋ wädäk-wädäk täŋo gärip mäde ut iminŋpäŋ gäkŋo baga man iwattagän gäripi kaŋ nadäk täŋpa!
37 Dapunna teŋ-pipiwayäŋ täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabäŋgärip nämo api täŋpet.
Ude täŋkaŋ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

38 Anutu, ämawebe nadäŋ gamik täkaŋ u täŋkentäŋ yämikta yäŋkehärom taŋkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kaŋ ahäŋ namän.
39 Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadäŋ naminŋiri kaŋ närepmirän.
40 O Ekäni, baga manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita gäkŋaken nadäk siwoŋi terak iwatpäŋ irit säkgämän u namisi.

Anutu täŋo man yeŋgämän pewäpäŋ kuŋatkuk

41 Täŋkaŋ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak näwoŋäreŋpäŋ näwetkuno udegän wakiken nanik täŋken täŋpäŋ kaŋ nämagut.
42 * Ude täŋ naminŋiri äma yäŋärok näwet täkaŋ unitäŋo man täga uret. Imata, gäkŋo manta nadäkinik täyat unita.

43 O Ekäni, mena täŋpidäm taŋiri manka bureni u yäŋahäk täyiwa.
Imata, kehäromi kubäken nämo yäpmäk täyat, gäkŋo man terakgän yäpmäk täyat.
44 Unita gäkŋo jukuman u tärek-täreki nämo buraminŋpäŋ api iwat täŋpet.
45 Bureni, gäkŋo jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga nämo api topmäŋpäŋ nepmäŋitneŋ.
Nämo, bätakigän api kuŋaret.

46 Täŋpäkaŋ kome täŋo intäjukun äma iŋamiken gäkŋo jukuman api yäŋahäk täŋpet.
Ude täŋira manna u utpäŋ mäyäk täga nämo api naminеŋ.
47 * U imata, gäkŋo mankata gäripi pähap nadäŋpäŋ buraminŋira bänepnatä pidämtak täyak.

---

* **119:32:** 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13 * **119:34:** Sam 119:73; Snd 2:6; Jem 1:5 * **119:36:** Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5 * **119:42:** Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11 * **119:47:** Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159

48 Ekäni, man kädetkata gäripi nadäk täyat unita nadäŋira ärowani täŋpäpäŋ yäŋpäŋ-nadäk
täk täyat.

Anutu täŋo baga manta nadäwän bureni kubä täŋkuk

49 Ekäni, yäŋkehäromtak man bian epän watä ämaka näk näwetkuno u nadäŋpäŋ täŋkentäŋ
nam.
Man näwetkuno unitä bänepna täŋ-kehäromtak täyak.
50 Bäräpi kadäniken man unitä bänep kwini pewän ahäŋ namik täkaŋ ba iritna täŋ-
mehamtak täyak.
51 Täŋpäkaŋ butewaki pähap! Äma ärowanitä yäŋärok man bumta näwet täkaŋ. Upäŋkaŋ
näk gäkŋo man unitagän gwäk pimiŋpäŋ manka ugänpäŋ iwat täyat.
52 Ekäni, baga manka bianiinik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen juku pik täyat.
53 Unita äma wakiwakitä gäkŋo baga man u pekinik täŋirä yabäŋpäŋ bänepna täŋpäwak
täkaŋ.
54 Täŋpäkaŋ uken-uken ittäŋ kuŋat täyatken gäkŋo baga manta gäripi nadäŋpäŋ unita kap
ganiŋ ubiŋ teŋtäŋ kuŋat täyat.
55 Ekäni, bipani bipani näk gäka juku pik täyat. Täŋkaŋ baga manka u nämo api pewet.
Nämoinik!
56 Baga manka wari wari iwat täyat unitä bänepnaken oretoret pewän ahäk täkaŋ.

Anutu täŋo baga man iwatta gäripi nadäŋkuk

57 * Ekäni, gäk it namitan unita imaka gäripi nikek äneŋi kubäta nämo wäyäkŋek täyat.
Mebäri unita gäkŋo man kädet kudup iwatta nadäŋpäŋ yäŋkehärom taŋkut.
58 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk bian täŋkentäŋ namikta yäŋkehäromtak man yäŋkun. Unita gäkŋo
man u nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namikta bänep nadäk-nadäkna kudup gäkagän ganiŋ
kiretat.
59 * Näk irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup nadäwa-tärewäpäŋ apiŋo gäkŋo man
buraminŋpäŋ iwatta bänep peyat.
60 Unita gäkŋo jukuman iwatta kämi kaŋ yäŋkaŋ nämo itsämäŋ yäpmäŋ kwet. Nämo,
pengän yäput peyat ŋo.
61 Bureni, äma wakitä näk nutta nadäŋpäŋ buŋep täŋkuŋo upäŋkaŋ näk bänepna
äreyäwäpäŋ gäkŋo jukuman unita nämo guŋ täyat.
62 Nämoinik, gäkŋo baga manka siwoŋi unita nadäŋpäŋ ganiŋ oretta bipani bämop-inik
akuk täyat.
63 Ba ämawebe gäk oraŋ gaminŋpäŋ juku-manka iwat täkaŋ ukät not täŋpäŋ kuŋat täkamäŋ.
64 Bureni Ekäni, kome ŋo terak ironka tokŋeŋ pätak. Unita man kädetka täŋo mebäri
näwetpäŋ näwoŋäreŋiri kaŋ nadäwa tärewut!

Ekäni täŋo baga mantä täga täŋkentäŋ nimek

65 Ekäni, täŋkentäŋ namikta yäŋkuno u iwatpäŋ epän ämaka näka säkgämän täŋ namik
täyan.
66 Näk baga mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga naminŋiri baga man täŋo
mebäri kaŋ nadäwa tärewut.
67 * Täŋpäkaŋ bian goret kuŋatkuro unita yäpä-siwoŋtakta komi naminŋkun. Ude täŋiri eruk
apiŋo gäkŋo man buramitat.
68 O Ekäni, täŋkentäŋ namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täŋo mähemi bureni.
Unita gäkŋaken man kädetka täŋo mebäri näwetpäŋ näwoŋärek täyi.

---

* **119:57:** Sam 16:5 * **119:59:** Mak 14:72; Luk 15:17 * **119:67:** Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

69 Äma ärowani näka jop manman yäk täkaŋ upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkŋo
juku-manka uterakgän pek täyat.
70 Täŋpäŋ äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upäŋkaŋ nähä juku-manka
unita gäripi pähap nadäk täyat.
71 Täŋpäkaŋ nadätat; Komi nadäŋ itkuro u täŋkentäŋ naminŋkuk.
Unitä bänepna yäpmäŋ sukureŋpewän bänep nadäk-nadäkna pewa baga manka ter-
akgän kuyak.
72 Unita Ekäni, apiŋo ŋode yäyat; Baga man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-
inik täyak, moneŋ tuŋum pähapta gäripi nadäk täkaŋ u irepmit moretak!

Anutu täŋo baga man u siwoŋi-inik

73 Ekäni, gäkŋa ketkatä puŋ gatäŋpäŋ nepmaŋkuno unita nadäk-nadäk naminŋiri juku-
manka unita yäŋpäŋ-nadäk täk täyiwa!
74 Täŋira ämawebe gäk oraŋ gamik täkaŋ u näk nabäŋpäŋ ŋode nadäk täkot;
Äma ŋo Ekäni täŋo jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadäŋpäŋ
oretoret täk täkot.
75 Ekäni, näk bureni ŋode nadätat; Näk yäpä-siwoŋtakta komi naminŋkuno uwä nadäŋ
namikinik täŋpäŋ unita naminŋkun.
Täŋpäkaŋ gäkŋo man kädet uwä siwoŋi-inik.
76 Eruk, watä epän ämaka näk täŋkentäŋ namikta bian yäŋkuno u iwatpäŋ ironka
paot-paori nämo u pewi ahäŋ naminŋiri butewaki nadäwätäk terak itat ŋo täŋ-
kehäromtaŋ nami.
77 Näk gäkŋo baga manta gäripi nadäk täyat unita butewaki nadäŋ naminŋiri äneŋi
säkgämän kaŋ ira.
78 Täŋpäkaŋ äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä jop manman terak manken nepmak
täkaŋ.
Ude täk täkaŋ unita mäyäk kaŋ yäput! Upäŋkaŋ nähä gäkŋo jukuman unita pen juku
piŋpäŋ api kuŋaret.
79 Täŋira ämawebe gäk oraŋ gaminŋpäŋ gäkŋo jukuman nadäk täkaŋ unitägän näkken
äbäkaŋ bok kaŋ itna.
80 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäripna ŋode pätak; Iŋamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettawä yäŋpäŋ
gäkŋo jukuman kudup siwoŋigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

81 Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta itsämäŋ yäpmäŋ äbäŋira kehäromina paoränkaŋ
kehäromina nikek nämo itat.
Upäŋkaŋ man bian yäŋkuno u bureni api täŋpen yäŋ nadäkinik täyat.
82 Täŋpäkaŋ man yäŋkuno u bureni jidegän iwatpäŋ bänepna täŋpidäm täwayäŋ? U kakta
dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋira dapunna komi nekaŋ.
83 Näk imaka wawäpäŋ maŋpäkuk täkaŋ ude itat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo
guŋtak täyat.
84 Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmäŋ äbätat ŋo äneŋi udegän kepma bipani jide
api iret?
Ba äma komi namik täkaŋ unita kowata jidegän api täŋ yämen?
85 Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani täŋpani, gäkŋo baga manta mäde ut imik täkaŋ u
näk täŋpäwakta näkä kädetken awaŋ änek täkaŋ.
86-87 U jop nadäŋ komi namik täkaŋ unita täŋkentäŋ nam! Äma udewanitä nuttäko
paotnaŋipäŋ itat.

Täŋpäkaŋ juku-manka kudup u siwoŋi tägagän, ämatä nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋigän.
Täŋpäŋ komi butewaki terak itat upäŋkaŋ juku-manka unita mäde nämo utat.
88 Unita ironka tärek-täreki nämo unita yäŋpäŋ iritna täŋmeham taŋiri juku-manka, mekatä yäŋiri ahäwani u kudup kaŋ iwara.

Anutu täŋo baga man unita nadäkinik täŋkuk

89 * O Ekäni, gäkŋo manka u kunum gänaŋ, kehäromi tärek-täreki nämo pätak.
90 Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmäŋ kwek. Kome pähap ŋo inide itta täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno wareŋi nämo it täyak.
91 Imaka imaka kuduptagän u gäkŋo man buramiwanitä itkaŋ unita gäkŋo meka jinom terakgän it yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ.
92 Täŋpäkaŋ gäkŋo baga manka unita gäripi nämo nadäŋkut yäwänäku komi naminŋkuno unitä nutpewän paoram.
93 Upäŋkaŋ nämo! Gäk juku-manka terak iritna täŋ-mehamtaŋ naminŋkuno unita juku-manka unita wari nämo api guŋ täwet.
94 O Ekäni, näk gäkŋata biŋam itpäŋ gäkŋo juku-manka kadäni kadäni iwatta ehutpäŋ epäni täk täyat unita wakiken nanik nämagut.
95 Nadätan? Äma waki käbop itkaŋ näk nutta täŋtuŋum täkaŋ. Upäŋkaŋ näk nadäwätäk nämo täŋpäŋ gäkŋo jukumanta yäŋpäŋ-nadäk pen täk täyat.
96 Täŋpäkaŋ ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täyat; Imaka kome ŋo terak täga yäŋ yäk täkamäŋ u kudup api paot morenen.
Täŋ gäkŋo man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämo, inide itta yäwani.

Anutu täŋo baga mantä äma ŋo nadäk-nadäk säkgämän iminŋkuk

97 Wisikna! Gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat. Täŋpäŋ unita kepma bipani yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.
98 Jukumanka u wari wari yäŋpäŋ-nadäk täk täyat unita nadäk-nadäkna uwä iwanaye täŋo nadäk-nadäki yärepmitak.
99 Ba ugän nämo. Man kädetka unitagän juku piŋpäŋ kuŋat täyat unita nadäk täga iŋitat uwä yäŋpäŋ-näwoŋärek täŋpani ämanaye unitäŋo nadäk yärepmitpäŋ iŋitat.
100 Ba baga manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä nadäk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ nadäk täyat.
101 * Täŋpäkaŋ gäkŋo juku-manka kubä irepmiret yäŋ nadäŋpäŋ kädet wakiwaki u kudup yabäŋ umuntaŋpäŋ kukŋi kädagän yärepmit täyat.
102 Ekäni, gäkŋa-tägän meka jinom unita yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täyan unita nämo guŋ taŋpäŋ irepmit täyat.
103 * Yäke! Gäkŋo jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä täk täkaŋ, imaka gakŋi nikek nakta gäripi nadäk täyat unitäŋo gäripi irepmitak.
104 Burenitä bureni-inik, gäkŋo mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän näwoŋärek täyak unita waki kädet kudupta taräki nadäk täyat.

Ekäni täŋo jukumantä peŋyäŋek ude täyak

105 * Ekäni, gäkŋo meka jinom u kädet kuŋat-kuŋatna täŋo topän ude täŋ namitak. Täŋkaŋ kädetnaken peŋyäŋeŋ namitak.
106 Unita man kädetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yäŋkehäromtak man yäŋkuro udegän api täŋpet.

---

* **119:89:** Ais 40:8; 1Pi 1:25 * **119:101:** Snd 1:15 * **119:103:** Sam 19:10; Snd 8:11 * **119:105:** Snd 6:23

107 Upäŋkaŋ Ekäni, bäräpi taŋitä näk nepmäŋitak unita gäkŋa yäŋkuno ude iritna äneŋi
täŋ-kehäromtaŋ namisi.
108 Täŋpäkaŋ gupe käbäŋi nikek ude, ganiŋoret man pewa-ärek täkaŋ unita gäripi nadäŋ
namisi.
Ude nadäŋ naminŋkaŋ gäkŋaken manka u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyi.
109 Näk kadäni kadäni kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita
nämo guŋtak täyat.
110 Äma wakitä näk nepmäŋitta buŋep täk täkaŋ upäŋkaŋ näk gäkŋo man kädetka u peŋpäŋ
näkŋaken gärip terak nämo iwat täyat.
111 Nämoinik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahäŋ namik täkaŋ. Unita iyap
taŋpäŋ tärek-täreki nämo api iwat täŋpet.
112 * Täŋpäŋ gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän
kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

113 Ekäni, äma gäk gäwaräntäkta bänep yarä pek täkaŋ unita gaŋani pähap nadäŋkaŋ gäkŋo
juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.
114 * U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayäŋ täŋirä käbop iretta.
Täŋpäkaŋ man bian yäŋkuno u bureni iwatpäŋ api täŋpen yäŋ nadäkinik täyat.
115 Ai! Waki täŋpani in nabä kätäŋpeŋ kut! Näk Anutuna täŋo jukumani iwarayäŋ
nadätat!
116 Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yäŋkuno u juku piŋpäŋ
udegän kaŋ tä.
Ude täŋiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ baga manka pen täga api
iwarän täwet.
117 Unita mehamtäŋ naminŋiri bäräpi gänaŋ nämo api paoret. Ude täŋiri juku-manka wari
wari api nadäŋ gamet.
118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäk täkaŋ unita mäde ut
yämik täyan.
Ude täŋiri täŋyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täŋpek.
119 Täŋpäŋ, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täŋpi kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ
nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.
120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ kujat kwaik täk täyat.
Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk täkaŋ.

Anutu täŋo jukuman iwarani

121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäŋ äwaräkuk täŋiri iwantä näk nämo
täŋpä waneŋ!
122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täŋkentäŋ gamet yäŋ näwet. Täŋkentäŋ naminŋiri
äma inita nadäwä ärowani täŋpanitä bäräpi naminenŋtawä.
123 Wära! Gäk bian täŋkentäŋ namikta siwoŋi näwetkuno ude täŋkentäŋ nami yäŋpäŋ
dapun täŋ yäpmäŋ äbäŋira dapunna komi nekaŋ.
124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämo unita nadäŋ namisi! Täŋkaŋ gäkŋaken juku-
manka u näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-tärekta nadäk-nadäk
namisi.
126 Ekäni, ämawebe gäkŋo baga man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk bäräŋeŋ akuŋpäŋ
kowata yäwoŋäre!

---

* **119:112:** Sam 119:33, 119:36 * **119:114:** Sam 32:7, 91:1

127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk täyat.
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneŋ
säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täyat.
Ba gäkŋo baga manka u kudup iwat täyat.

Anutu täŋo kädet iwatta gäripi nadäŋkuk

129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buraminŋpäŋ kuŋat täyat.
130 * Äma kubätä gäkŋo man bänepiken peŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä bänepiken peŋyäŋek
api irek.
Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ täko uwä nadäk-nadäk ikek api
kuŋarek.
131 Täŋpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo baga manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna
pidämtak täkamän.
132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik täŋpanita nadäŋ yämik täyan udegän, näk
nabäŋpäŋ butewaki nadäŋ namisi.
133 Täŋkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋäreŋirän momitä näka intäjukun nämo täŋ namek.
134 Täŋpäkaŋ Ekäni, täŋkentäŋ naminŋiri ämatä näka täŋpäwak täneŋtawä. Ude täŋ naminŋiri
manka kaŋ buramik täŋpa.
135 * Gäk dubinaken itkaŋ säkgämän täŋ naminŋpäŋ gäkŋaken kädet siwoŋika kudup kaŋ
näwetpäŋ näwoŋäre.
136 Täŋpäkaŋ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkŋo man nämo iwat täkaŋ unita konämna pito
ume dapuriken äpäk täyak ude mak täyak.

Anutu täŋo jukuman u siwoŋi-inik

137 O Ekäni, kudän siwoŋi säkgämän täŋo mähemi u gäk. Täŋpäkaŋ gäkŋo meka jinom
kudup u udewanigän, siwoŋi säkgämän.
138 Bureni, jukuman bian pewi ahäŋkuŋo u kudup siwoŋi tägagän, ämatä nadäŋpäŋ iyap
taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatneŋtagän.
139 Upäŋkaŋ iwanayetä baga manka u mäde ut imik täkaŋ unita bänepna kädäp ude ijik
täyak.
140 Ekäni, yäŋkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk täyak.
Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.
141 Täŋpäŋ ämatä näka nadäwä äpani, jiraŋ ude täk täkaŋ upäŋkaŋ meka jinomta nämo
gaŋatak täyat.
142 U imata, kudän siwoŋi säkgämän säkgämän täk täyan u pen udegän api täŋ yäpmäŋ
äroweno unita.
Täŋpäkaŋ baga manka u burenigän ahäŋ yäpmäŋ kukta yäwani.
143 Bureni, komi epän gänaŋ itat, upäŋkaŋ juku-manka unitä bänepna täŋpidäm taŋirän
oretoret nadäk täyat.
144 Täŋpäkaŋ baga manka uwä siwoŋi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni, nadäk-nadäk
naminŋiri säkgämän kaŋ it yäpmäŋ ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yäŋapiŋkuk

145 Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken peŋpäŋ gera yäyat. Unita Ekäni, nadäŋ naminŋiri
juku-manka kudup kaŋ buramiwa!
146 Gäkken gera yäŋira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri baga manka kudup u kaŋ
iwara.

* **119:130:** Sam 19:7; Snd 1:4 * **119:135:** Sam 4:6, 119:12, 119:26

147 Täŋpäŋ gäkŋo manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita kome ket nämo
yäŋeŋirän akuŋpäŋ täŋkentäŋ namikta gäkken gera yäk täyat.
148 Täŋkaŋ gäkŋo manka yäŋpäŋ-nadäk täŋpayäŋ nadäŋpäŋ bipani käroŋ päke u kodakgän
it täyat.
149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadäŋ namisi. Täŋpäŋ butewakika kwawak
näwoŋäreŋpäŋ iritna täŋ-kehäromtaŋ namisi.
150 Nadätan? Äma komi epän namik täkaŋ u dubinaken itkaŋ. Äma uwä gäkŋo jukuman
iwatta bitnäk-inik täk täkaŋ.
151 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Täŋpäŋ gäkŋo baga manka u
kehäromigän pen itta yäŋkehärom täwani.
152 Bian gäkŋo juku-mankata yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkut; U tärek-täreki nämo itta pewi
ahäŋkuŋ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yäŋkuk

153 Ekäni, näk gäkŋo juku-mankata nadäŋ äwaräkuk nämo täk täyat unita komi bäräpi
gänaŋ itat ŋo nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ täŋkentäŋ namisi.
154 Bian yäŋkehärom taŋkuno ude iwanaye iŋamiken näk gärak itpäŋ täŋkentäŋ naminiri
iwan nabä-kätäŋpeŋ kut.
155 Äma waki täŋpani u gäkŋo juku-manka nämo buramik täkaŋ unita gäkŋata biŋam täga
nämo api yämaguren.
156 Upäŋkaŋ Ekäni, nähä täŋkentäŋ nam! Butewakika u ärowani pätak unita yäŋkuno
udegän wakiken nanik nämagut.
157 Iwan mäyap näk täŋpäwakta it gwäjiŋ namikaŋ upäŋkaŋ gäkŋo man kädetka bureni u
nämoinik irepmit täyat.
158 Täŋ Isrel ämawebe ätu gäkŋo manta nadäŋ parit täk täkaŋ unita kokwawak nadäŋ
yämik täyat.
159 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkŋo meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabäŋpäŋ-nadäsi.
U nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täŋ-kehäromtaŋ namisi.
160 * Ekäni, baga manka u burenigän ahäŋ yäpmäŋ kukta yäwani. Manka siwoŋi u kudup
tärek-täreki nämo.

Anutu täŋo baga man iwatta gäripi-inik nadäŋkuk

161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nikek ätu jop nadäŋ näk täŋpäwak täkaŋ upäŋkaŋ näk juku-
manka unita nadäwa umuri täŋpäpäŋ oraŋ imik täyat.
162 Täŋpäŋ kudän tägatäga täkta yäŋkehärom taŋkuno unita nadäŋkaŋ oretoret pähap nadäk
täyat.
Äma kubätä moneŋ taŋi mämäram yäpmäŋkaŋ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.
163 Täŋpäkaŋ jop-manmanta taräki-inik nadäŋkaŋ gäkŋo man kädetkata gäripi-inik nadätat.
164 Unita kepma kubä gänaŋ kadäni 7 ude baga manka siwoŋi unita yäŋpäŋ ganiŋoret
täyat.
165 * Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadäŋpäŋ iwat täkaŋ unitawä
watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka kubä täŋpewän bänep nadäk-
nadäki täga nämo putärewek.
166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämäŋtat. Itsämäŋkaŋ gäkŋo
baga manka u iwaräntäk täyat.
167 Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadäŋpäŋ iwat-inik täk
täyat.

---

* **119:160:** Sam 119:89, 119:142, 119:152 * **119:165:** Ais 32:17

168 Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabäŋpäŋ-nadäwi-tärek täkaŋ unita
meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täŋkentäŋ imikta yäŋapiŋkuk

169 Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ namisi. Nadäŋ naminŋpäŋ bian yäŋkuno udegän
nadäk-nadäk täga näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
170 Yäŋapik manna ŋo iŋamkaken äreŋirän yäŋkehäromtak manka u iwatpäŋ wakiken nanik
nämagusi.
171 Ude täŋiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän
näwetpäŋ näwoŋärek täk täyan unita yäŋpäŋ.
172 * Mena täŋpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadäŋpäŋ kap ganiŋ ubiŋpäŋ teŋtäŋ
kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.
173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yäŋkehärom taŋkuro unita täŋkentäŋ namikta
pidämtak täyi.
174 O Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta dapun käroŋ täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo manta bänep täga
pähap nadäk täyat.
175 Unita Ekäni, iritna täŋ-mehamtaŋ naminŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa.
Ude täŋira manka kuduptä täŋ-mehamtaŋ namik täyon.
176 * Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka
wäyäkŋeŋpäŋ nabäŋ ahäsi.
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

120

Äma kubä Anutuken täŋkentäkta yäŋapiŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yäŋapiŋira nadäŋ naminŋkun.
2 Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täŋyäkŋarani äma bämopiken nanik nämagusi!

3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täŋ tamek? Ba komi epän jidewani upäŋ
api tamek?
4 Komi epän ŋodewanipäŋ api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api tapmaŋpek. Ba
kädäp mebetpäŋ intä terak api piŋ täbarek.
5 Wära! Äma waki täŋpani, inta gaŋani pähap nadätat! In bämopjinken itkaŋ gaŋani nadätat
u Mesek kome ba Keda ämawebe bämopiken itkaŋ nadäwero ude.
6 Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkaŋ u bämopiken kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbut.
Unita kaŋ pewa yäŋ nadätat.
7 Imata, bänep kwini itta man yäŋira unitäwä ämik mangän yäk täkaŋ.

121

Ekäni u watä ämanin tägagämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Näk pom taŋi taŋi udu terak dapun käroŋ täŋ itat upäŋkaŋ täŋkentäkna dekaken
naniktä äbäŋkaŋ täŋkentäŋ namayäŋ?
2 * Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täŋ-peŋkuko unitägän api täŋkentäŋ
namek.

---

* **119:172:** Sam 51:14, 119:138 * **119:176:** Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 * **120:1:** Sam 118:5; Jna 2:2
* **121:1:** Sam 87:1, 123:1 * **121:2:** Sam 115:15, 124:8

3 * Nadätan? Ekäni unitä gabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo maŋgurek. Nämo, watä ämaka u
däpmon nämo pat täyak.
4 Bureni-inik, Isrel täŋo watä äma unitä kodakigän itpäŋ watä säkgämän it gamik täyak.
5-6 * U dubikaken itkaŋ watä it gamiŋpäŋ äyuŋka ude it gamik täyak.
Ude it gaminirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämo
täŋpän wanen.

7 * Täŋpäkaŋ Ekäni u gabäŋ gäwatkaŋ imaka umuri pähapken wädäŋ tädotpäŋ gepmaŋpän
säkgämän api iren.
8 * Täŋpäŋ täha peŋpeŋ deken kwenopäŋ äneŋi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it
gaminirän umun terak nämo api iren.
Täŋpäkaŋ apiŋogän nämo gabäŋ gäwarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik
täŋpek.

122

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkaŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Ekäni täŋo kudupi yotken ärona yäŋ näwerirä bumta oretkut!
2 Eruk, ahäkamäŋ, Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkamäŋ ŋo.

3 Täŋpäkaŋ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täŋkodak taŋkuŋo unita kehäromigän,
kaŋoret ikek itak.
4 Uken Isrel ämawebe kuduptagän Anutu täŋo jukuman iwatpäŋ iniŋ oretta ärok täkaŋ.
5 Ba uken Isrel täŋo intäjukun ämaniye itkaŋ ämawebeniye täŋo man epän täk täkaŋ.

6 Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäŋpäŋ Ekäniken ŋode yäŋapitat; Ekäni,
täŋkentäŋ yäminiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkaŋ u tägagän kaŋ
irut!
7 Ude yäŋapiŋira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän
kaŋ irut.

8 Täŋpäkaŋ mähemnayeta yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Jerusalem ämawebe säkgämän,
kwini terak it täkot!
9 Ba Ekäni Anutunin täŋo kudupi yotta yäŋpäŋ ŋode yäyat; Tägagän it täyon.

123

Anututagän dapun ijik täkäna!

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Ekäni, ijiŋpewa kunum gäkä itkaŋ kaŋiwat epän täk täyanken ärotak.
2 * Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitä epän mähemi terak it täkaŋ, ba watä
epän webetä intäjukun webeni täŋo kehäromi terak it täkaŋ, nin udegän gäkagän
dapun käroŋ pen api täŋ yäpmäŋ kune.
Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäkäna, eruk butewaki api nadäŋ nimen.
3 Unita Ekäni, butewaki bäräŋeŋ nadäŋ nimisi. Imata, äma wakitä waki täŋ nimik täkaŋ
unita gaŋani nadäkamäŋ.
4 Ba tuŋum ämatä yäŋärok bumta niwet yäpmäŋ äbäŋirä äneŋi udegän nadäkta nämo
nikaŋ.

---

* **121:3:** Sam 41:2, 66:9, 127:1 * **121:5-6:** Ais 49:10; Rev 7:16 * **121:7:** Sam 91:10-12 * **121:8:** Sam 113:2, 115:18 * **122:1:** Ais 2:3; Sek 8:21 * **123:1:** Sam 121:1 * **123:2:** Sam 25:15; Mal 1:6

Ba äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpanitä komi epän nimiŋpäŋ sära niwet yäpmäŋ äbäŋirä gaŋani nadäkamäŋ.
Unita Ekäni, butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimisi.

124

Anutu uwä ämawebeniye täŋo täŋkentäk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä jide tänam? Isrel ämawebe, in yäŋyabäk ŋonikta kowata yäwut!

2-3 Bian ämatä kokwawak nadäŋ nimiŋpäŋ ninkät ämik täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Ekänitä nämo täŋkentäŋ nimiŋkuk yäwänä iwantä kudup nidäpäm.
4-5 Umetä tokätpäŋ nidäpmäŋpäŋ yejämäk täkaŋ ude tänaŋipäŋ nämo täŋkuk!

6 Unita nin Ekänita bänep täga nadäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Täŋpäkaŋ iwan yabäŋ äwaräkuk täŋirän nämo nidäpuŋ.
7 Ämatä buŋep täŋpäkaŋ barak yepmäŋiräkaŋ ehutpäŋ buŋep därämutpeŋ kuk täkaŋ nin udegän täŋkumäŋ. Buŋep uwä däkŋeŋkuk.
Täŋpäkaŋ ninä apiŋo buŋep terak nämo itkamäŋ.

8 Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋo uniktä ini-tägän täŋkentäŋ nimik täyak!

125

Anututä ämawebeniye äyuŋ täŋ yämik täyak

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ämawebe Ekäni terakgän yeŋgämä pek täkaŋ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaŋ.
Bäräpi mebäri mebäri ahäŋirä kwaiŋpäŋ täga nämo tokät maneŋ.
2 * Täŋpäkaŋ pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjikaŋ ude, Ekänitä ämawebeniyeta täräk-täreki nämo ude yewa täŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak.

3 Näk ŋode nadätat; Waki täŋpanitä siwoŋi ämawebe täŋo komeken watä wari nämo api itneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä kämiwä siwoŋi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpäŋ waki täneŋ.

4 Unita Ekäni, äma täga, gäkŋo man buramik täk täkaŋ unita säkgämän täŋ yämisi.
5 Täŋpäkaŋ waki täŋpanita kowata komi yämiŋpäŋä äma ätu gäkŋo äbot täŋpanipäŋ gabä-kätäŋpäŋ mäde ut gamik täkaŋ u imaka, kowata komi yämisi.

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kaŋ irut!

126

Isrel ämawebetä Anututä täŋkentäŋ yämikta gera yäŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Ekänitä komi epänken nanikpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ Jerusalem yotpärareken äneŋi äbäŋirän ayäbu täkamäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.
2 Äneŋi abäŋkaŋ gäripi nadäŋpäŋ mägayäk oretoret kap teŋkumäŋ. Täŋitna ämawebe Anututa nämo nadäŋ imanitä nibäŋpäŋ yäŋkuŋ;
Ekäninitä Isrel ämawebeta täŋkentäk taŋi täŋ yämitak yäŋ yäŋkuŋ.

* **125:2:** Sam 121:8; Sek 2:5 * **126:1:** Apos 12:9

3 Bureni, Ekäni uwä täŋkentäk pähap täŋ nimiŋkuko unita bänep täga nadäŋ imiŋkumäŋ.
4 Unita Ekäni, gäkä bian ude täŋ nimiŋkuno udegän komeninken äneŋi kaŋ yäŋnikŋat
yäpmäŋ ku!
Ude täŋpayäŋ täyan uwä ŋode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik
täŋpanipäŋ yäŋpewi iwän taŋirän kubat kawuk täwani u ume äneŋi äpäk täkaŋ ude
bumik.

5 * Unita nadäkamäŋ; Äma kubätä apiŋo konäm butewaki terak ketem yeri piweko
upäŋkaŋ oretoret terak ketem bureni ahäŋirän pugerek.
6 Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yänat täŋpeko upäŋkaŋ bureni ahäŋirän kap
teŋpäŋ oretoret terak ketem uwä eŋiken yäpmäŋ äbek.

127

Imaka u ba u tänayäŋ yäŋpäŋä Anutu täŋo kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 * Äma kubätä eŋi kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋä Ekänita nämo nadäŋpäŋ täŋpayäŋ täko uwä
täŋpän Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Ba udegän, ämatä Ekäni täŋo nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo itnayäŋ täŋo
uwä äma unitäŋo watä epän u jopigän api täŋpek.
2 Ba udegän, gäk kome ket nämo yäŋeŋirän akumaŋ päŋku epän täŋ dämiŋ yäpmäŋ kuŋiri
kome bipek.
Ude täŋpayäŋ täno upäŋkaŋ Ekäni nämo nadäŋ imiŋkaŋ jop täŋpayäŋ täno uwä epän
u Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Unita nadäkaŋ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäŋ yäwatpäŋ imaka imaka
täŋkentäŋ yämiŋirän bipani säkgämän pat täkaŋ.

3 Täŋpäkaŋ nanak bäyak täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täŋo kon
pähap.
4 E, äma gubaŋi itkaŋ nanakiye mäyap bäyak täkaŋ uwä äma unitäŋo kehäromi. Iroŋiroŋi
uwä tägaŋpäŋ watä säkgämän api it iminеŋ.
5 Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkaŋ. Täŋpäkaŋ iwaniyetä man
epänken yepmaŋirä kehärom taŋpäŋ täga yärepmitneŋ.

128

Irit kuŋat-kuŋat säkgämän unitäŋo mebäri

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.
1 Ämawebe Ekäni täŋo man buraminpäŋ nadäkinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ äma udewani uwä
Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

2 Gäk äma udewanitä epän täŋiri bureni ahäŋ gaminayäŋ täkaŋ uwä iritka säkgämän api
meham täwek.
3 Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkaŋ ude webekatä nanak mäyap api bäyaŋ
gamek. Ba nanakayetä gewet gukŋitä it gwäjik täkaŋ ude api täneŋ.
4 Bureni-inik, äma Ekäni täŋo mani buraminayäŋ täŋo uwä irit kuŋat-kuŋariken imaka
tägatäga udewani api ahäŋ yämineŋ.

5 Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täŋ tamiton. Ude täŋirän komejin
Jerusalem uwä säkgämän kaŋ it yäpmäŋ ärowän.
6 Ba in kadäni käroŋi säkgämän itkaŋ orajiye ahäŋirä kaŋ yabäwut.

---

* **126:5:** Jer 31:9 * **127:1:** Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

Unita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kaŋ it yäpmäŋ ärowut.

129

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täŋpäwakta yäŋapiŋkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 Isrel, gäk äbot yäput peŋpäŋ ahäŋkunken iwankayetä komi gamiŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo
manbiŋam ŋode yäŋahä;
2 Äbot täpuri ude it yäpmäŋ äbäŋira iwanayetä komi epän jop nadäŋ naminŋkuŋ. Upäŋkaŋ
nämo närepmitkuŋ!
3 U pärip-päriptä mädenaken nutpäŋ nepmaŋpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuŋ.
4 Ude täŋ naminŋkuŋo upäŋkaŋ Ekäni siwoŋi täktäk kädet mähemi unitä komi epän uken
nanik nämagutkuk.

5 Unita Saion kometa kokwawak nadäk täkaŋ uwä Ekänitä kaŋ däpmäŋ yäwat kirewän!
6 U muyeŋ kome kawukiken ahäŋkaŋ kawuk taŋpäŋ paot täkaŋ ude kaŋ äworewut.
7 U epäni nämo, jiraŋ ude. Unita ini kubäkubä jop kaŋ parawut.
8 Täŋirä ämatä yärepmit kuŋ äbäk täŋkaŋ yabäŋpäŋ kubätä ŋode nämo api yäwek; Ekäni
wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täŋ tamiton yäŋ nämo api yäwetneŋ.
Nämoinik!

130

Äma kubätä Anutu butewaki nadäŋ nami yäŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Ekäni, näk bäräpi pähap nadäŋpäŋ täŋkentäkta gäkken gera yäyat.
2 O Ekäni, gera yäŋira nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namisi.

3 * Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täŋpi yäwänä netä itek? Nin kudup paotnam.
4 * Upäŋkaŋ, gäk mominin peŋ nimik täyan unita gäkŋa gämotka-kengän kaŋ it täna.

5 * Näk Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ kwikinik it täyat. Näk unitäŋo mantagän
nadäkinik täyat. Unitägän bänepna täŋkentäŋ namik täyak.
6 * Äma epän kubä täŋpa yäŋpäŋ kome bäräŋeŋ yäŋewi täŋpayäŋ nadäk täkaŋ ude, näk
Anutu bäräŋeŋ abä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ itsämäŋ itat.

7 Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kaŋ pena. Ekäni u iron tärek-täreki
nämo täŋ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.
8 * Täŋpäkaŋ mominin terak kumäk-kumäkta biŋam tänaŋipäŋ Anututä ämawebeniye
nintäŋo mominin kudup peŋ moreŋpäŋ api nimagurek.

131

Ekäni terakgän yeŋgämina pewäpäŋ it täkäna

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 O Ekäni, näk gup yäpmäŋ ärokärok nämo täk täyat. Ba näkŋata nadäŋira ärowani nämo täk
täyak.
Nadäk-nadäkna ärowani nikek itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenaŋi unita
nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.

---

* **130:1:** Kra 3:55; Jna 2:2 * **130:3:** Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 * **130:4:** Jer 33:8-9 * **130:5:** Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18 * **130:6:** Sam 63:6, 119:147 * **130:8:** Mat 1:21; Tai 2:14

2 Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miŋiye bakani
terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkaŋ ude, bänepnaken ude
nadätat.

3 Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yeŋgämä pewäpäŋ it täkot!

132

Saion pom täŋo yäŋapik man kap

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 Ekäni, Devittä gäka yäŋpäŋ komi epän gänaŋ itkuko unita nämo guŋ täwen.

2 Täŋkaŋ Isrel täŋo Anutu kehäromi gäka täŋ gamikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u
imaka, juku piwen.

3-5 Devit uwä yäŋkehärom taŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Näk enŋiken ba däpmon patpatken bäräŋeŋ
nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täŋo Anutu kehäromi unitä itta kome täŋ-
kerutpäŋ peŋkaŋ uyaku enŋiken päŋku orek itpäŋ däpmon täga api päret.

6 * * Eruk, Betlehem yotpärareken itkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u itak yäŋ
manbiŋam nadäŋkumäŋ. Nadäŋkaŋ päŋku Ja komeken bureni kaŋ-ahäŋkumäŋ.

7 Kaŋ-ahäŋpäŋä yäŋkumäŋ; Ekäni täŋo enŋiken kuŋpäŋ ini irani gämoriken gwäjiŋ-äpmoŋ
imina!

8 Eruk Ekäni, kudupi yotka ŋoken tärek-täreki nämo itta äbi! Täŋpäŋ topmäk-topmäk täŋo
gäpe, kehäromika täŋo wärani, ukät bok kaŋ äbi!

9 Äbäŋiri bämop ämakayetä kudän siwoŋigän kaŋ täk täŋput. Ude täŋirä ämawebekayetä
oretoret gera kaŋ yäk täŋput.

10 Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täŋ imikta yäŋkehäromtak
man yäŋkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.

11 * Yäŋ-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täŋ gamet yäŋ yäŋkun. Gäk ŋode
iwetkun; Gäkŋo yeriken nanik kubä gäkä kumäŋiri mädekaken intäjukun äma itkaŋ
kaŋiwat epän täkta api iwoyäwet.

12 Täŋpäkaŋ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägän inkät täŋkuro u mäde nämo ut
miŋpäŋ baga man yämayäŋ täyat u buraminŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä,
unitäŋo yeritä yeri intäjukun äma itta ude api ahäŋ yäpmäŋ kuk täneŋ.

13 Nadäkaŋ? Ekänitä Saion yotpärare inita biŋam iwoyäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;

14 Yotpärare ŋowä näkä tärek-täreki nämo itkaŋ kaŋiwat epän täkta gäripi nadätat.

15 Saion yotpärare ŋoken itkaŋ unitäŋo ämawebeniye täŋ-bumbum terak api yepmäŋ towi-
wet. Täŋpäŋ äma jäwäri bämopiken it täkaŋ u imaka, ketem yepmäŋ towiŋira naŋpä
tokŋewäpäŋ oretoret api täk täneŋ.

16 Ude täŋkaŋ bämop ämaniye täŋo epäni täŋ-mehamtaŋ yämiŋira ämawebeniyetä kaŋpäŋ
nadäŋkaŋ kap teŋpäŋ oretoret gera mämä api täneŋ.

17 * Täŋpäkaŋ kome ŋoken Devit täŋo orani kubä intäjukun äma ärowani-inik ude api pewa
ahäwek. Äma uwä näkŋa iwoyäwani. Kaŋiwat epän täŋpayäŋ täyak u täŋpewa tärek-
täreki nämo pen inide api täŋ yäpmäŋ ärowek.

18 Täŋkaŋ iwaniye täŋpewa mäyäk taŋi nadäŋirä upäŋkaŋ kaŋiwat epän täŋpayäŋ täyak uwä
wawaki nämo, säkgämän api it yäpmäŋ ärowek.

---

* **132:6:** 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 * **132:6:** 2Sto 6:41-42 * **132:11:** 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30 * **132:17:** 1Kin 11:36

133

Bänep kubägän irit kädet u imaka säkgämän

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 * Anutu täŋo ämawebeniye bänep kubägän terak it täkaŋ uwä imaka säkgämän, gäripi nikek kubä.

2 Bänep kubägän irit kädet u orip gakŋi säkgämän Anutu täŋo bämop äma Aron täŋo gwäkiken piŋ ibarirä iŋami dapunken yäwat imiŋ äpämaŋ kotäkiken äpuŋo udewani.

3 Ba uwä guk näburum Hemon pom terak säkgämän mak täkaŋ u Saion pom terak mäneŋo ude.
U imata, Saion pom uken Ekänitä irit paot-paori nämo täŋo ironi nimikta yäŋkehärom taŋkuko unita.

134

Anutu wäpi biŋam iniŋoret täkäna

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

1 Ekäni täŋo epän watä ämawebeniye in kudup äbut! Äbäŋpäŋ Ekäni u iniŋ orerut!
Bureni, bipani Ekäni täŋo kudupi yotken epän täk täkaŋ in udegän kaŋ täk täŋput.

2 Kudupi yot gänaŋ ketjin kewatpäŋ yäŋapik man yäŋpäŋ Ekäni iniŋ orerut!

3 Ude täŋirä Ekäni kunum kenta kome pewän ahäwani unitä Saion pom terak itkaŋ iron täŋ tamiton!

135

Anutu iniŋoret kap tewani

1 Ekäni wäpi iniŋ orerut!

Ekäni täŋo epän ämaniye, in wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!

2-3 Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäni täŋo kudupi yot unita watä it täkaŋ, in wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋ orerut.
Imata, Ekäni uwä kädet tägatäga niwoŋärek täyak ba täktäki unita kap terak wäpi iniŋ orerut!

4 Bureni-inik! Ekänitä Jekop täŋo äboriye, Isrel ämawebe äbot nin, inita biŋam iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk.

5 Unita näk nadätat; Ekäninin uwä ärowani pähap, imaka imaka komen ämawebetä yäniŋ oret täkaŋ ba unita umuntak täkaŋ u kudup yärepmit moretak.

6 Ekänitä ini imaka kubä kunum gänaŋ ba kome terak, gwägu gänaŋ ba gwägu mebäriken ban umu täŋpayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täk täyak.

7 Ba nadäŋirän gubam gwägätpäŋ yäpä kwinirirän mänit pähap u gänaŋ naniktä äbäk täyak.

8 * Täŋpäkaŋ Isip komeken äma ba tom nanaki ämani intäjukun nanik kudup däpmäŋ moreŋkuk.

9 * Täŋpäŋ Isip kome unitäŋo intäjukun äma ukät epän ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ.

10 Eruk ude täŋkaŋ ämawebe komeni komeni täŋo intäjukun äma u kumäŋ-kumäŋ däpmäŋpäŋ ämawebeniye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuk.

11 * Amo kome täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u ba Basan kome täŋo intäjukun äma wäpi

* **133:1:** Stt 13:8 * **135:8:** Kis 12:29 * **135:9:** Kis 7:14–10:29 * **135:11:** Nam 21:21-35; Jos 12:7-24

Oki u imaka kumäŋ-kumäŋ däpuk.
Täŋpäŋ udegän Kenan kome täŋo intäjukun ämaniye kudup däpmäŋ moreŋkuk.
12 Täŋkaŋ intäjukun äma unitäŋo kome yäpmäŋ daniŋpäŋ Isrel ämawebeniyeta yäniŋ kireŋkuk.

13 Unita Ekäni, wäpka biŋamä pen api it yäpmäŋ ärowek. Äroŋirän ämawebe mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ u gäkagän pen api nadäneŋ.
14 Ude täŋirä Ekäni gäkä ämawebekayeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ watä säkgämän api it yämen.

15 * Täŋpäkaŋ in ket nadäwut; Anutu kome kukŋi käda naniktä yäniŋ oret täkaŋ uwä anutu jopigän, äma keritä siliwa ba goräpäŋ täŋpani.
16 Uwä meni nikek upäŋkaŋ man täga nämo yäneŋ. Ba dapuri nikek upäŋkaŋ imaka imaka täga nämo yabäneŋ.
17 Ba jukuni nikek upäŋkaŋ man täga nämo nadäneŋ. Ba tämanitä mänit täga nämo yäpneŋ.
18 Täŋpäkaŋ äma yäwik udewani yäniŋ oret täkaŋ uwä ini yäwik udegän kaŋ äworewut!

19 Eruk, Isrel täŋo oraniye in Ekäni wäpi punin unu pewut! Ba Anutu täŋo bämop äma in imaka, wäpi iniŋ orerut.
20 Ba kudupi yot täŋo epän äma, in udegän, Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut! Täŋpäkaŋ ämawebe Anutu bureni iniŋoret täkaŋ, in kuduptagän Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!
21 Täŋirä Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bägupken, Saion pom terak äroŋpäŋ iniŋ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneŋi yäwa, Ekäni wäpi iniŋ orerut!

136

Anututa bänep täga kap tewani

1 * Ekäni u täŋkentäk säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga pähap nadäŋ imina!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukotä pätak, api pat yäpmäŋ ärowek.
2 Anutu intäjukun-inik itak unita bänep täga nadäŋ imina!
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
3 Ekäni ärowani intäjukun-inik itak u iniŋ oretna!
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
4 U kubä-tägän kudän kudupi ini pärik kubä pewän ahäk täkaŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
5 * U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewän ahäŋkuŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
6 * Täŋkaŋ komewä ume taŋi pähap u bämopiken täŋpäŋ peŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
7 * Ude täŋkaŋ edap dapuri kenta komepak täŋpäŋ yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
8 Edap dapuriwä kepmata watäni itta teŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
9 Täŋ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

---

* **135:15:** Sam 115:4-8; Rev 9:20 * **136:1:** 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11 * **136:5:** Stt 1:1 * **136:6:** Stt 1:2 * **136:7:** Stt 1:16

10 * Ekäni unitä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun ahäwani u däpmäŋ morenŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
11 * Täŋkaŋ Isrel äbot Isip nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
12 Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
13 * Täŋkaŋ Gwägu Gämäni bämopgän däpmäŋ täkŋeŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
14 Ude täŋkaŋ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmäŋ kuŋpäŋ säkgämän yepmaŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
15 Täŋpäkaŋ Isip nanik täŋo intäjukun äma ba komi ämaniye u täŋpewän ume gänaŋ äpmoŋ morenŋkuŋ.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

16 * Täŋkaŋ ämawebeniye kome kawukiken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
17 U kome ätu täŋo intäjukun äma kehäromi kehäromi däpmäŋ morenŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
18 Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biŋam ikek däpmäkgän täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
19 * Amo nanik täŋo intäjukun äma wäpi Sihon u kumäŋ-kumäŋ utkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
20 * Ba Basan nanik täŋo intäjukun äma wäpi Oki u kumäŋ-kumäŋ utkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
21 Ude täŋkaŋ komeni kujat u ämawebeniyeta yäniŋ kirenŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
22 Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

23 Täŋpäkaŋ iwantä ämikken nirepmirirä nibäŋ äwaräkuk nämo täŋkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
24 Nämo, u iwan keri terak nanik nimagutkuk.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.
25 Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmäŋ towik täyak.
Unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo.

26 Unita Kunum täŋo Anutu unita bänep täga man iwet täkäna!
Imata, unitäŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukonitä pätak, api pat yäpmäŋ ärowek.

137

Isrel naniktä äma täŋo komeken itkaŋ butewaki kap teŋkuŋ

1 * Babilon ume pomiken maŋitkaŋ komenin kujat Saionta juku piŋpäŋ konäm bumta kot täŋkumäŋonik.
2 Päya ume pomiken itkuŋo u terak wagämnin wabiŋkaŋ äneŋi nämo utkumäŋ.
3 Iwan nipmäŋitpäŋ komeniken yäŋnikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋo unitä kap gäripi nikek teŋirä oretoret nadäna yäŋ niwet täŋkuŋ. Saion kome täŋo kap kubä teŋ nimut yäŋ niwet täŋkuŋ.

* **136:10:** Kis 12:29 * **136:11:** Kis 12:51 * **136:13:** Kis 14:21-29 * **136:16:** Kis 13:18, 15:22 * **136:19:** Nam 21:21-30 * **136:20:** Nam 21:31-35 * **137:1:** Neh 1:4

4 Upäŋkaŋ jide? Ban kome kubäken itkaŋ Ekäni täŋo kap kubä täga tene? Nämoinik!

5 O komenin Jerusalem, gäka juku pikamäŋ. Gäka guŋ tänero uwä ketnin gapun tawäpäŋ
wagäm wari nämo api utne!
6 Ba gäka nadäŋitna gäripi pähap nämo täŋpeko uwä kotäknin wawäkaŋ kap wari nämo
yäŋpäŋ tene!

7 Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma täŋken täŋpäŋ päŋku Jerusalem täŋpä waŋkuŋo
unita nämo guŋ täwen. Iwaniye unitä ŋode yäŋkuŋ; Yotpärare ŋo däpmäŋ äreyäŋ
täna kut! Täŋitna mobä kubätä kubä terak itneŋtawä!
8 * Eruk Babilon nanik, in umuntäkot! In api waŋ morenen. Bureni, äma kowata tamayäŋ
täyak uwä äma täga, Ekäni täŋo oretoret terak api kuŋarek.
9 Äma unitä intäŋo nanak paki yäpmäŋpäŋ mobä terak kaŋ däpmäŋtaräk tawän!

138

Anutu täŋo ironta kap tewani

1 Ekäni, gäk ganiŋ oretta bänepna kehäromi-inik peyat. Täŋpäŋ urak kome terak nanik u
iŋamiken gäk ganiŋoret kap api tek täŋpet.
2 Täŋkaŋ kudupi yotka itak käda iŋamna dapun ukäda ijiŋkaŋ api oraŋ gamet.
Ekäni, gäk näka nadäŋ namik täyan unita, ba iron täŋ namik täyan unita bänep täga
man api gäweret.
Gäk wäpka biŋam ba mankatä intäjukun-inik it täyak.
3 Täŋpäkaŋ kadäni kubä näkä yäŋapik man yäŋkuro u nadäŋ naminkun. Täŋpäŋ gäkŋaken
kehäromika naminkpäŋ bänepna täŋ-kehäromtaŋ naminkun.

4 Ekäni, kome täŋo intäjukun äma kuduptagän gäkŋo manbiŋam nadäŋ moreŋkuŋ. Nadäŋ
moreŋkuŋo unita wäpka biŋam kaŋ yäpmäŋ akuwut!
5 Gäkŋo täktäkka ba epmäget peŋyäŋek pähap unita kap teŋ gamik täkot.
6 * Ekäni gäk intäjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadäwä äpani täk täkaŋ uwä
yabäŋ yäwat täyan.
Upäŋkaŋ ämawebe inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.

7 * O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminkirä watä it namik täyan. Täŋpäkaŋ
iwantä kokwawak nadäŋ naminkirä gäkä däpmäŋ yäwat kireŋpäŋ kehäromika terak
nämagut täyan.
8 Ekäni, gäk täŋkentäk epän bumta täŋ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo
pätak.
Unita gäkŋaken ketka kudän nin nämo nipmaŋpen.

139

Anututä nintäŋo mebärinin nadäwän tärek täkaŋ

1 * Ekäni, gäk näk ket-inik nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebärina kudup nadäwi tärek täkaŋ.
2 * Irit kuŋat-kuŋatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan. Banken
itkaŋ näkŋo nadäk-nadäkna kudup kaŋpäŋ nadäwi tärekaŋ.
3 * Piä täk täyatken ba orek it täyatken kudup nabäŋpäŋ-nadäk täyan.
4 * Man jide yäwayäŋ nadäk täyatken gäkä jukun nabäŋpäŋ-nadäwikaŋ mäden yäk täyat.
5 Gäk intäjukun mäden it naminkaŋ ketkatä oraŋ namikinik täk täyan.

---

* **137:8:** Rev 18:6 * **138:6:** Ais 57:15; Jem 4:6; 1Pi 5:5 * **138:7:** Sam 23:3-4 * **139:1:** Sam 17:3; Jer 12:3
* **139:2:** 2Kin 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25 * **139:3:** Sam 17:3; Jer 12:3 * **139:4:** Hib 4:13

6 Yäke! Gäkä näkŋo mebärina nadäwi tärek täkaŋ u äpmoŋpani-inik. Unita nadäwa ärowani
inipärik kubä täk täyak.
7 * Unita Munapikka u peŋpäŋ deken päŋku käbop täga iret? Ba gabäŋ paot päŋku käbop
deken täga iret? Nämoinik!
8 Kunum gänaŋ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäŋ täro uwä u
imaka, iren.
9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkaŋ abäk täyakken ukäda kwayäŋ täro uwä gäk näk yäŋ-
nämagutta u itgän täŋpen.
Ba edap dapuritä äpmoŋpäŋ it täyakken ukäda päŋku irayäŋ täro uwä gäk näk
täŋkentäŋ namikta ukäda itgän täŋpen.
11-12 * Täŋpäkaŋ bipmäŋ urani iwera käbop nepmaŋpek, ba peŋyäŋek iwera bipmäŋ urani
äworeŋpäŋ uwäktäŋ nameko upäŋkaŋ gäkä bipmäŋ urani kaŋiri bipmäŋ urani
bureni nämo täk täyak.
Ba bipani uwä kaŋiri kepma ude täk täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kaŋiri
kepmagän it täyak.

13 O Ekäni, meŋ koki gänaŋ gupna täŋo moräki moräki kudup täŋ moreŋkun.
14 Gäk näk inide kubä käbop säkgämän-inik kubä täŋpäŋ nepmaŋkuno unita ganiŋ oretat.
Bänepnatä bureni-inik ŋode nadätat; Imaka kudup u udegän kaŋkorek ikek täŋpäŋ
peŋkun.
15 * Gäk nabäŋiri näk meŋ koki gänaŋ käbop kujatna tohatna nämo tänaŋipäŋ kwikinik
yäpurärätpäŋ tägaŋ itkut.
16 Näk nämo ahäŋira gäkä jukun nabäŋkun. Ba nämo ahäŋira kome terak jide api irero
unitäŋo kadäni u kudup intäjukun tawaŋ peŋ naminŋkun.
17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide täŋpäŋ daniŋpäŋ nadäwa täreneŋ. Täga nämo!
18 Näkä u daniwero uwä mobä jiraŋ irepmitneŋ, unita täga nämo daniwa täreneŋ!
Täŋpäkaŋ däpmon terak nanik akuŋpäŋ gäkkät bok pen it täkamäk.

19 Yäke! Anutu, gäk äma waki täŋpani däpmäŋ yäŋ nadätat! Täŋiri ämata komi jop nadäŋ
yämik täkaŋ u nabä-kätäwut!
20 Äma udewani gäka man waki yäk täkaŋ. Ba wäpka ganiŋ wärät täkaŋ.
21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ unita näk udegän kokwawak nadäŋ
yämik täyat.
Ba äma peŋawäk täŋ gamik täkaŋ unita taräki pähap nadäk täyat.
22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita gaŋani pähap nadäk täyat. U
yabäŋira iwanaye bureni ude täk täkaŋ.

23 * O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket täŋpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ nadä.
24 * Ude täŋkaŋ nadäk waki ätu näk gänaŋ itneŋta epän täŋpäŋ yabäŋ ahä. Täŋpäkaŋ irit
kehäromi täŋo kädetken yäŋnäkŋat yäpmäŋ ku!

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yäŋapiŋkuk

1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitä nutneŋta itkentäŋ namisi.
2 Äma udewani waki täkta däpmonta nämo yek täkaŋ. Ba yäŋawät-awät kädet pewä ahäkta
gäripigän täk täkaŋ.

---

* **139:7:** Jer 23:24; Jna 1:3 * **139:11-12:** Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13 * **139:15:** Jop 10:8-9; Sav 11:5 * **139:23:** Jop 31:6; Sam 26:2 * **139:24:** Sam 5:8, 143:10

3 * Meni jinom u päraŋi-inik, gämok komi täŋo meni bumik. Man yäkyäki u komigämän,
gämok äma däpani udewani bumik.

4 Unita Ekäni, äma wakitä nepmäŋitneŋta watä it namik täyi. Äma u näk täŋpäwakta nadäk
tawaŋ pek täkaŋ unita itpipiŋ namisi.
5 Äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ kädetnaken näka buŋep täk täkaŋ.

6 Täŋpäkaŋ Ekäni ŋode iwet täyat; NäkŋoAnutu uwä gäk kubägän. Unita Ekäni, täŋkentäkta
butewaki gera yäyat ŋo nadäŋ namisi.
7 Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it naminkun.
8 Unita Yawe, apiŋo äma waki u nämo nadäŋ yämen. Yabäŋ äwaräkuk täŋiri täŋpäwaki
unitäŋo bureni nämo kaŋ-ahäneŋ.
9 Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri iwanayetä ämikken närepmitpäŋ kehäromina yäpmäŋ äpneŋtawä.
Nämo, täŋpewi täŋpäwaki näka täk täkaŋ u äyäŋutpäŋ ini terak kaŋ ärowän.
10 Täŋkaŋ kädäp gäyek komigämän äma uterakgän kaŋ maŋpän! Täŋpäŋ ureŋ täŋpä awaŋ
käroŋi gänaŋ, äneŋi nämo abäkta, kaŋ äpmoŋput.
11 Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkaŋ unitä imaka bureni kubä kaŋ-
ahäneŋtawä. Nämo, täŋpäwaktä äma komi komi uterak äroŋpäŋ kaŋ täŋpän wawut!

12 Täŋpäkaŋ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäŋpäŋ äma wakitä täŋyäkŋatneŋo udeta watä it
yämik täyan.
13 Unita ämawebe siwoŋitä dubikaken itpäŋ wäpka bureni-inik api ganiŋoret täneŋ.

141

Devittä yäŋapik man ŋo bipani kubä yäŋkuk

1 O Ekäni, täŋkentäkta gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ naminpäŋ bäräŋeŋ täŋkentäŋ nam.
2 * Täŋpäŋ yäŋapik manna ŋonita nadäŋiri gupe käbäŋi nikek gäkken ärowani ude täyon.
Täŋkaŋ ketna kewatat ŋonita nadäŋiri gäk ganiŋ oretta bipani täŋo ärawa säkgämän
ude täyon.
3 * Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
4 * Ba waki täkta gäripi nadäŋpäŋ äma waki täŋpanikät bok kuŋatneta baga peŋkireŋ
namisi. Ude täŋiri udewani täŋo kap teŋ oretoret äŋnak-äŋnakken bok nämo api
itne.
5 Täŋpäkaŋ äma täga kubätä kädet siwoŋi näwoŋärekta nabäŋ yäŋpäŋ komi naminirän
nadäŋira täga täŋpek. Upäŋkaŋ äma waki täŋpanitä naniŋ ororirä täga nämo nadäŋ
yämet.
Nämo, näk unitäŋo täktäki wakitä paorut yäŋpäŋ unita yäŋapik man yäk täyat.

6 Täŋpäkaŋ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täŋo intäjukun äma geŋiken
ureŋ täŋpä kunayäŋ täkaŋken uken ämawebetä kaŋpäŋ näka ŋode api nadäneŋ;
Unitäŋo meni jinom u bureni yäŋ api nadäneŋ.
7 Äma udewani kumäŋirä ämatä kädäp täpuri täpuri duŋ-jukut täkaŋ ude kujari awaŋ
gägäniken ude api täŋirähutneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneŋ. Iwanta käbop itta
gäkken ärek täyat unita nabä-kätäŋiri nämo kumbet.
9 Nämo, iwanayetä buŋep täŋ namik täkaŋ uterak ärowetta nepmäŋit näwasi.
10 Ude täŋiri näk gupna koreŋ kuŋarira buŋepi terak äma waki unitä ini täga äroneŋ.

* **140:3:** Rom 3:13 * **141:2:** Rev 5:8 * **141:3:** Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 * **141:4:** Snd 23:6 * **141:8:** 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yäŋpäŋ yäŋapiŋkuk

Devit mobä käwut gänaŋ käbop itkaŋ Anutuken yäŋapiŋkuk.

1 * Näk butewaki terak Anutuken gera yäŋ itat ŋo. Täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ gera yäŋ itat.
2 Näk nadäwätäkna yäŋahäŋpäŋ iwet it täyat.

3 * Jide täŋpäŋ ŋoba ŋo täŋpet yäŋpäŋ peŋpeŋ kwayäŋ nadäŋira Anututä nadäwätäkna yäpmäŋ äpäŋpäŋ ude kaŋ tä yäŋ kädet täwit namik täyak.
Wära, wära! Kädet kuŋat täyatken ämatä näk nepmäŋitta yen kädetken pek täkaŋ.
4 * Täŋirä näk dapun täŋpäŋ täŋkentäkna kubä nämo kaŋ-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.
Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadäŋ namitak.

5 Täŋpäkaŋ Ekäni, gäkken täŋkentäkta gera ŋode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.
Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.
6 Unita gerana ŋo nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekaŋ u kehäromina kudup yäpmäŋ äpnayäŋ täkaŋ.
7 * Näk bäräpiken itat ŋo täŋpidäm taŋ nami. Ude täŋ naminŋiri uyaku ämawebekayetä u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ äbä irirä näk inamiken wäpka binam api ganiŋ oreret.

143

Devittä kumäŋ-kumäŋ nutneŋ yäŋpäŋ Anutuken gera yäŋkuk

1 Ekäni gäk yäŋapik geranata juku peŋpäŋ nadäŋ nami. Gäk iron mähemi, äma siwoŋi-inik unita butewaki nadäŋ nam.
2 * Täŋpäkaŋ Ekäni, epän ämaka näk, näkŋata nadäŋira momi äma täyat upäŋkaŋ manken nämo nepmaŋpen.
Nadätan, kome ŋo terak dapunkaken äma siwoŋi-inik kubä nämo itak.
3 Ekäni, iwanayetä näwat kireŋpäŋ näkŋo kehäromina yäpmäŋ äpäk-inik täkaŋ. Täŋpäkaŋ kome bipmäŋ uraniken nepmaŋpä äma bian kumbanitä pat täkaŋ ude pat täyat.
4 Ude täŋpäŋ nadäk-nadäkna wakiinik täŋpäŋ umun terak itat.

5 * Täŋkaŋ, kadäni bian itkutken upäŋ nadätat. Imaka tägatäga täŋkuno ba imaka imaka pewi ahäŋkuŋo u juku piyat.
6 Täŋpäŋ gäkken yäŋapik man yäŋira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk taŋirä ume nänayäŋ nadäk täkaŋ ude.

7 Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadäŋ nami. Nepmaŋpi kumäŋpäŋ äma kumbani nämo äworewet!
8 * Näk gäka nadäŋ gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäŋ näwoŋärek täyi.
Täŋiri näk gäkkengän yäŋapik täyat unita kädet siwoŋigän näwoŋäreŋiri iwat täyiwa.

9 Ekäni, näk gäkä watä it nam yäŋ yäŋpäŋ gäkken äretat unita iwan keriken itat ŋo nämagut.
10 * Gäk näkŋo Anutu unita gäkŋaken gärip iwaretta näwetpäŋ näwoŋärek täyi. Ude täŋiri gäkŋo Munapikkatä kädet bähatgän nämagut yäpmäŋ kukta gäripi pähap nadätat.

---

* **142:1:** 1Sml 22:1, 24:3 * **142:3:** Sam 77:3, 140:5, 143:4 * **142:4:** Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 * **142:7:** Sam 13:6, 143:11, 146:7 * **143:2:** Rom 3:20; Gal 2:16 * **143:5:** Sam 77:5, 77:10-11 * **143:8:** Sam 5:8, 25:1, 46:5 * **143:10:** Sam 31:14, 119:12, 139:24

11 Unita Ekäni, gäkŋa yäŋkuno ude äneŋi nämagut. Gäk Ekäni siwoŋi pähap unita bäräpi
mebäri mebäri ahäŋ naminayäŋ täkaŋ u keriken nanik kaŋ nämagut.
12 Näk gäkŋo epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk täŋpäwak täkaŋ u
kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ.

144

Oretoret ba yäŋapik man kap

1 Ekäni u watä äma bureni unita iniŋoret man unitagän yäŋ imik täkäna! U ämik täkta
täŋpäŋ-näwoŋärek täyak unita ämik gänaŋ pidämigän kuŋat täyat.
2 U watä it naminŋpäŋ iwan iŋamiken näk gärak it täyak. U wakiken nanik nämagutpäŋ
äyuŋna ude it namik täyak. Unitägän watä it namikta nadäkinik täŋ imik täyat.
U guŋ äbot, äbori äbori täŋo kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ gämotnaken yepmak täyak.

3 * Täŋpäŋ Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkaŋ? Imata ämawebe
watä säkgämän it nimik täyan?
4 Nin kuduptagän u me woŋ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak
itnayäŋ täkamäŋ uwä wärani edap ägoniken ahäŋpäŋ paot täkaŋ ude.

5 Upäŋkaŋ Ekäni, kunum duŋ weŋpewi aŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kaŋ äpi. Täŋkaŋ pom
jop tensumuriri gupe pähap bäräŋeŋ kaŋ äbän.
6 Täŋpäŋ iwankaye yäwat kireŋpewi kuŋtäŋpä kukta äŋin gwäjik täkaŋ ude täŋpewi yäpä
joŋani käroŋ ude äbäton.
7 Ude täŋkaŋ punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume gwägu käroŋiken nanik
wädäŋpäŋ nepmaŋsi.
Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.
8 Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man bureni yäkamäŋ
yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.

9 Täŋpäkaŋ Anutu, näk wagäm utpäŋ kap kodaki terak api ganiŋoret täŋpet.
10 U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täŋmeham taŋ yämiŋiri iwaniye yärepmit täkaŋ.
Täŋkaŋ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.
11 Unita apiŋo udegän täŋ namisi. Itpipiŋ naminŋiri iwanaye komi komitä nutneŋtawä.
Täŋpäŋ iwan kome kubäken nanik täŋo keriken nanik nämagusi.
Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkaŋ. Nämo, Anutu iŋamiken man bureni
yäkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ man jop manman yäk täkaŋ.

12 Eruk Anutu näkŋo gäripna ŋode yäŋahäwa; Nanakniye gubaŋiken kehäromigän, päya
kehäromitä it täkaŋ ude it täkot.
Täŋpäkaŋ äpetniye siwoŋi säkgämän, intäjukun äma täŋo eŋi bek säkgämän
säkgämänpäŋ täŋpani ude it täkot.
13 Täŋpäŋ ketem mebäri mebäri epäninken ahäŋ bumbum täk täkot. Ba yawakniye yewa
gänaŋ nanak bäyaŋ-wek bumta täk täkot.
14 Täŋpäŋ bulimakau nanak bäyaŋ-wek täŋirä ätu täŋguräŋ taŋpäŋ nämo paotneŋ. Ba
yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.

15 * Äma äbot, imaka udewani ahäŋ yämik täkaŋ uwä, Ekäni täŋo oretoret terak kuŋat
täkaŋ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäŋ nadäŋ imik täkaŋ uwä oretoret
bureni terak it täkaŋ.

---

* **144:3:** Jop 7:17-18; Sam 8:4 * **144:15:** Sam 33:12

145

Anutu iniŋ oretta kap tewani

1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yäŋahäŋ yäpmäŋ äroŋ iret.
2 Kepma kepma wäpka biŋam bänep täga terak api ganiŋoret täŋpet. Bänep täga terak pen
ude api ganiŋoret yäpmäŋ ärok täŋpet.
3 Ekäni uwä wäpi biŋam ikek unita wäpi biŋam pen ude iniŋoret täkäna! Wäpi biŋam
ärowani pähap unita jide täŋpäŋ mebärini nadäna tärenеŋ? Nämoinik! Nin täŋo
nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
4 Upäŋkaŋ meŋ nantä ironŋiniye gäkŋo täktäkka yäŋahäŋpäŋ api yäwet täneŋ. Epän pähap
täŋkuno unitäŋo manbiŋam api yäwet täneŋ.

5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nikek ude itak yäŋ api yäŋahäk täneŋ.
Täŋirä näk imaka, gäkŋo epän täga unitagän api nadäk täŋpet.
6 Täŋpäkaŋ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäŋo manbiŋam api yäneŋ. Ude
täŋirä näkŋawä wäpka biŋam pähap u api yäŋahäwet.
7 Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiŋ oretne.

8 * Kap ŋode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täŋ nimiŋpäŋ iron täŋ nimik täyak.
Täŋkaŋ butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kokwawak bäräŋek nämo nadäk täyak.
9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täŋ yämik täyak. Imaka kudup pewän
ahäŋkuŋo unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.

10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teŋitna imaka imaka kudup peŋkuno unitä nadäŋpäŋ
wäpka biŋam api yäpmäŋ akuk täneŋ. Täŋpäkaŋ ämawebekayetä bänep täga man api
gäwet täne.
11 Täŋpäŋ kaŋiwat epänka biŋam ikek unitäŋo manbiŋam api yäŋahäne. Ba kehäromikata
udegän api yäŋahäŋ yäpmäŋ kune.
12 Ude täŋitna epän kehäromi nikek täk täyan unitäŋo manbiŋam ämawebe komeni komeni
kuduptä kaŋ nadäwut! Kaŋiwat epänka täŋo peŋyäŋek epmäget ikek unita täŋguŋ
täneŋtawä!

13 Kaŋiwat epän täk täyan uwä nämoinik api paorek. Gäk kaŋiwat epän äma intäjukun tärek-
tärekka nämo api it yämiŋ yäpmäŋ ärowen.
Ekäni gäkŋo man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri säkgämän.
14 Äma bäräpi kaŋ-ahäk täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋit, äma kehäromini paorani täŋ-kehäromtaŋ
yämiŋit täk täyan.

15 Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewäkaŋ gäkken gabäŋ tareŋirä ketem ini täga
nänaŋi u yämik täyan.
16 Täŋpäkaŋ ketem imaka yämi naŋpäŋ säkgämän it täkaŋ.
17 Nadäkaŋ? Ekänitä imaka imaka siwoŋigän täk täyak. Imaka imaka peŋkuko u kudup
ironi terakgän yabäŋ yäwat täyak.

18 Ämawebe Anutuken bänep kubägän peŋpäŋ gera yäk täkaŋ unita nadäŋ yämiŋpäŋ
dubiniken it yämik täyak.
19 Ba ämawebe oraŋ imik täkaŋ unitä imaka kubäta yäŋapik man yäŋirä yämik täyak. Ba
gera kotäki nadäŋpäŋ imaka umuri gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak.

---

* **145:8:** Nam 14:18; Sam 103:8

20 Täŋpäŋ ämawebe Anututa gäripi-inik nadäŋ imik täkaŋ unita watä säkgämän it yämik
täyak. Upäŋkaŋ äma wakiwaki täŋpani kudup api däpek.

21 Täŋpäkaŋ näk menatä Ekäni täŋo biŋami yäŋahäk täyiwa! Ba ämawebe komeni komeni
kuduptagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kaŋ yäŋahäŋ yäpmäŋ ärowut!

146

Anutu u äma kehäromini nämo täŋo täŋkentäk

1 Anutu wäpi iniŋ orerut!

Täŋpäkaŋ näk imaka, bänepna gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Anutu wäpi biŋam
yäpmäŋ akusiwa!
2 Kome terak irayäŋ täyat ude Anutuna täŋo wäpi biŋam kap terak api iniŋoret yäpmäŋ
kwet.

3 Ämawebe, in ŋode nadäwut; Kome täŋo intäjukun ämatä täŋkentäk bureni täga nämo
tamek.
Unita komen äma udewanita nadäkinik nämo täneŋ.
4 Nadäkaŋ? Komen ämatä kumäŋpäŋ kome äneŋi äworek täkaŋ. Kumäŋpäŋ imaka imaka
api täŋpet yäŋ yäwani u täga nämo täk täkaŋ.

5 Upäŋkaŋ äma kubätä oranin Jekop täŋo Anutu kwasikotpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä bänep
oretoret terak irek.
Äma udewani uwä Anututä ini täŋkentäŋ yämek.
6 * Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkaŋ u pewän
ahäŋkuŋ.
Ba imaka u ba u api täŋ tamet yäŋ yäk täyak u burenigän täŋ nimik täyak.

7 Täŋpäŋ ämawebe iwan gämoriken it täkaŋ, u ba ketemta wäyäkŋek täkaŋ, u ba komi epän
gänaŋ it täkaŋ uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämik täyak.
8 Täŋpäŋ ŋode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpän tägaŋpewän äneŋi dapun ijik
täkaŋ. Ba äma bäräpi kotak täkaŋ unitäŋo bäräpi ketäreŋ yämik täyak.
Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoŋita gäripi-inik nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak.
9 Täŋpäŋ äma komeni nämo, webe kajat ba iroŋi kodäŋa unita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ
watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma waki täŋpani unitäŋo kehäromini kumän yäpmäŋ äpäk täyak.

10 Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmäŋ ärowek! Saion ämawebe, in ŋode
nadäwut; Ekänijin uwä paot-paori nämo api irek.

Unita Ekäni täŋo wäpi biŋam punin yäpmäŋ akuwut!

147

Ekäni käbop nämo itak

1 Ekäni iniŋ oretna!
Anutunin kap terak iniŋ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmäŋ
akuŋitna tägak täyak.
2 Nadäkaŋ? Ekänitä Jerusalem äneŋi täŋkodak taŋpäŋ ämawebeniye iwantä yämagut
yäpmäŋ kwani äneŋi yämagut yäpmäŋ abätak.

* **146:6:** Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15

3 * Ämawebe nadäŋ bäräp terak irani u täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ jibi meni uwäktäŋ yämik täyak.
4 * Täŋpäkaŋ guk päke u ini nadäŋkuko udegän ahäŋirä wäpi ini-ini yämiŋkuk.
5 Bureni, Ekäninin unitäŋo wäpi biŋam ärowani, ba kehäromini u taŋi. Täŋkaŋ nadäk-nadäki u käroŋi boham, nintä kaŋpäŋ nadäna tärenaŋi nämo.
6 Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiŋpäŋ täŋ-mehamtaŋ yämik täyak. Täŋkaŋ äma waki täŋo kehäromini yäyomägatpäŋ kome terak yeŋ täreŋ täŋpän kuk täkaŋ.

7 Unita bänep täga nadäŋpäŋ kap terak Ekäni wäpi iniŋ oretna! Wagäm utpäŋ Anutunin u iniŋ ubiŋ tena.
8 Imata, u gubam täŋpewän ahäk täkaŋ. Täŋpäŋ kome towikta iwän yäŋpewän taŋirän pom terak muyeŋ mebäri mebäri ahäk täkaŋ.
9 Täŋkaŋ tomta ketem yepmäŋ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäŋirä yepmäŋ towik täyak.

10 * Nadäkaŋ? Hos ba komi äma ba imaka kome täŋo kehäromi nikekta ämatä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ udewanita Ekänitä oretoret nämo täk täyak. Nämoinik!
11 Ämawebe Ekäni initagän umuntaŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ, ba bänep ironi terak yeŋgämä pewäpäŋ it täkaŋ unita oretoret täk täyak.
12 Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniŋ orerut. Uwä Anutujin unita wäpi yäpmäŋ akuwut.
13 Ekäni uwä yotpärarejin täŋo watä kehäromi itkaŋ iron pähap täŋ tamik täyak.
14 Ekäni uwä nadäŋ taminirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täŋpewän ketem ahäŋ bumbum täk täkaŋ.

15 Täŋpäkaŋ Ekäni unitägän kome pähap päke ŋonitäŋo mähemi itak unita man yäŋirän kometä mani buramik täyak.
16 Man yäŋirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.
17 Peŋ iwerirän kome mäniri-inik täŋpäpäŋ ämawebe bärom bumta täk täkaŋ.
18 Täŋpäkaŋ man äneŋi yäŋirän kome tägaŋpäŋ edap säkgämän ijik täyak.

19 Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täŋ yämiŋpäŋ iniken kädet kuroŋ yäwoŋäreŋpäŋ baga mani yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk.
20 Täŋpäkaŋ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man käderi täwoŋäreŋkuk, äma ätu uwä guŋ itkaŋ.

Unita Ekäni iniŋ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biŋam iniŋ oretta yäwani

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Kunum gänaŋ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.
2 Aŋero äboriye in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ba kunum gänaŋ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniŋ orerut!
3 Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniŋ orerun! Ba guk taŋi ijiŋ-yäŋek täkaŋ in kudup Ekäni iniŋ orerut!
4 Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänaŋ nanik, in Ekäni wäpi iniŋ orerut.
5 Bureni! Ekänitä ini yäŋirän imaka imaka u ahäŋkuŋotä itkaŋ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniŋoret täkot.

* **147:3:** Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18 * **147:4:** Stt 15:5; Ais 40:26 * **147:10:** Sam 33:16-18; Hos 1:7

6 * Ekänitä ini yäŋirän käderi peŋ yämiŋkuko u paot-paori nämo yäwat täkaŋ. Käderi u täga
nämo yärepmitneŋ.

7 Eruk, kome terak nanik in kuduptagän Ekäni iniŋ orerut. Ume tom taŋikät imaka
imaka u gwägu mebäriken ban umu itkaŋ in,
8 Ba yäpä iromäŋ, iwänkät mim, ba mänit taŋi in kudup Ekäni täŋo man buramik täkaŋ,
wäpi biŋam iniŋ orerut.
9-10 Pom taŋi ba täpuri, päya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba ägwäri, gämok,
gejiraŋ ba barak, in kudup Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut.

11 Täŋpäkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämakät ämawebejiye, gapman ba äma wäpi
nikek, in imaka, Ekäni iniŋ orerut.
12 Ba ämawebe gubaŋi, ämawebe ekäni, ba ironŋironŋi, in kuduptagän Ekäni wäpi biŋam
yäpmäŋ akuwut!
13 Bureni-inik, in kudup Ekäni wäpi iniŋ orerut. Ekäni täŋo wäpi biŋamtä ämawebe täŋo
wäp biŋam päke u kudup yärepmit morek täyak. Epmäget peŋyäŋek kudänitä imaka
kome kenta kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo yärepmit morekinik täyak!
14 Täŋpäkaŋ Ekäni u Isrel ämawebeta gäripi nadäŋ yämiŋpäŋ kehäromi yämiŋirän unita
iniken kudupi ämawebeniye uwä Ekäni wäpi iniŋoret täkaŋ.
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

149

Isrel täŋo Anutu iniŋ orerut!

1 Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!
Ämawebeniye, in käbeyä täŋpäŋ iniŋoret kap kodaki kubä teŋ imut!
2 Isrel ämawebe, Anututä gatäŋpäŋ tepmaŋkuko unita bänep täga nadäŋ imut! Jerusalem
yotpärareken nanik inä intäjukun ämajin Ekäni unita oretoret täŋ imut!
3 Täŋpäkaŋ in jop nämo itneŋ. Gukut tokätpäŋ wäpi yäpmäŋ akukta wagäm ba gita utpäŋ
iniŋoret kap teŋ imut.

4 In nadäkaŋ? Ekänitä ämawebeniyeta nadäŋirän tägak täyak. Täŋpäkaŋ ämawebe inita
nadäwä äpani täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyak.
5 * Unita ämawebe Ekäni iniŋoret täkaŋ in bänep oretoret täk täkot. Ba patpat bägupjinken
udegän oretoret kap teŋ imik täkot.

6 Täŋpäkaŋ ämik täŋo tuŋum iŋitpäŋ gera terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut!
7 Ude täŋpäŋ iwanjiye täŋo momi kowata api däpmäŋ täreneŋ.
8 Ba iwan täŋo ekäni ekäni ba intäjukun ämaniye yen kehäromipäŋ topmäŋpäŋ api yep-
maneŋ.

9 Ude täŋirä Anututä man bian yäŋkuko u iwanjiyeken bureni api ahäwek. Unita
ämawebeniye, in Anutu iniŋ orerirä wäpi biŋam ärowani täk täyak.
Eruk, Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

150

Kap teŋkaŋ Anutu iniŋ oretna!

1 Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut!
Kudupi yori gänaŋ wäpi yäpmäŋ akukot. Ba kehäromi pähap ikek kunum gänaŋ itak
ununita iniŋ orerut!

---

* **148:6:** Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25 * **149:5:** Jop 35:10

2 Epän taŋi täk täŋkuko unita oraŋ imina! U intäjukun äma pähap, wäpi biŋam ärowani nikek
u iniŋ oretna!
3 Täŋpäŋ womat piäŋpäŋ uterak wäpi yäpmäŋ akuna! Ba gita utpäŋ uterak iniŋ oretna!
4 Täŋpäŋ wagäm utpäŋ kap teŋpäŋ gukut tokätpäŋ iniŋ oretna! Uhuwep piäŋkaŋ u kotäk
terak wäpi yäpmäŋ akuna!

5 Päräpäräp täŋpäŋ däpäyäk ärena kwäpäŋ Anutu iniŋ oretna! Täŋpäŋ päräpäräp däpäyäk
mämä taŋigän täŋpäŋ Anutu kunum gänaŋ unu iniŋ oretna!
6 Kome terak imaka imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäŋ
akuwut!
Ekäni wäpi yäpmäŋ akuwut!

Sindaun
Jukuman täga mebäri mebäri

8

Sindaun 8:22-31

Imaka imaka nämo ahäŋirä nadäk-nadäk tägatä intäjukun ahäŋkuk

22 * Yäput peŋpäŋ Yawetä imaka kuduptagän nämo ahäŋirä näk jukun täŋpän nepmaŋkuk.
23 * Bianiinik, kome ba imaka kubä nämo peŋkaŋä näk jukun iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk.
24 Gwägu pähap ba ume dapuri kubä nämo ahäŋirä näk jukun täŋpäŋ nepmaŋkuk.
25-26 Pom taŋi ba täpuri bägupiken nämo irirä näk bäyaŋpäŋ nepmaŋkuk. Bureni, näk jukun nepmaŋkaŋ mädenaken kome ba äwan täŋpäŋ peŋkuk.
27 Ba kadäni kunum kenta kome yäpurärätpäŋ yepmaŋkuko u näk imaka irira täŋkuk.
28 Täŋpäkaŋ gubam komeniken punin yepmaŋpäŋ kome terak ume dapuri täwit-pewän umetä äbäŋpäŋ kome toknеŋ moreŋkuko uken imaka, näk uku itkut.
29 Näk ahäŋkuro irira kometä itta bagani peŋ imiŋkuk, ba gwägutä baga peŋ imani nämo irepmirekta yäŋtäreŋ imiŋkuk.
30 * Täŋpäkaŋ näk kadäni kadäni Anutu dubiniken epän täŋo watä äma ude oretoret terak itkaŋ bänep täga nadäŋ imiŋira täga nadäŋ naminŋkuk.
31 Bureni, kome päke u täŋpäŋ peŋkuko unita oretoret täŋkut, ba ämawebe täŋpäŋ yepmaŋkuko unita udegän gäripi nadäŋkut.

9

Sindaun 9:1-12

Nadäk-nadäk tägatä ämawebeta gera yäyak

1 Nadäk siwoŋi tägatä bek kehäromi 7 ude paiŋpäŋ uterak yori säkgämän täŋpäŋ peŋkuk.
2 Ude täŋpäŋ tom däpmäŋpäŋ ijiŋit wain ume täŋpewän gäripi nikek ahäwänkaŋ ketem nakta täŋtuŋum taŋkuk.
3 Ude täŋpäŋ epän watä webeniye yäwet-pewän päŋku yotpärare bämopiken gera ŋode yäŋkuŋ;
4 Oi, ämawebe nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän nämo, in näkä yotken äbut.
5 * Äbäŋkaŋ ketem ume säkgämän näkä täŋtuŋum täyat u naŋput!
6 Täŋguŋguŋ kädetjin u peŋpäŋ irit täga kaŋ yäput. Täŋkaŋ nadäk-nadäk täga täŋo kädet kaŋ iwarut.

Äma mebäri yarä täŋo man

7 Äma inita nadäŋirän ärowani täŋpani yäpi siwoŋtäwa yäŋpäŋ man yäweno uwä ganiŋ wärärek. U udegän, äma waki kubä ibeweno uwä nägät gurek.
8 Unita äma inita nadäŋirän ärowani täŋpani yäpi siwoŋtak man nämo iweren. U imata, äma uwä gäka gaŋani nadäŋ gamek.
Täŋ äma nadäk-nadäki täga kubä yäpi siwoŋtak man iwereno uwä gäka nadäŋ gamikinik täŋpek.
9 Äma nadäk-nadäk täga nikek yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäŋ nadäk-nadäk säkgämän ikek irek.
Bureni, gäk äma siwoŋi kubäta nadäk imeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäŋ ätukät yäpek.

---

* **8:22:** Rev 3:14 * **8:23:** Jon 17:24; Efe 1:10-11 * **8:30:** Mat 17:5; Jon 1:1-3,18 * **9:5:** Sam 22:26,29; Ais 55:1-3; Jon 6:27

10 * Nadäkaŋ? Nadäk-nadäk täga nikek irayäŋ nadäŋpäŋä eruk Yawe u umuri yäŋ
nadäŋpäŋ gämoriken kuŋaren.
Bureni, nadäk-nadäk täga yäpayäŋ nadäŋpäŋä Kudupi Äma unitäŋo mebäri nadäkta piäni
täŋpen.
11 Nadäk-nadäk täga unitä täŋkentäŋ gaminjirän kadäni käroŋi api it yäpmäŋ ärowen.
12 Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk täga udewani nikek itpäŋ kuŋareno uwä nadäk-nadäk unitä api
täŋkentäŋ gamek. Täŋ yäŋärok man yäŋpäŋ kuŋarani ude ireno uwä gäkŋa täŋpi
wänen.

25

Sindaun 25:6-7

Gupjin jop nämo yäpmäŋ äroneŋ

6 * Gäk intäjukun äma iŋamiken gup yäpmäŋ ärokärok nämo täŋpen. Ba gäkŋata näk äma
ekäni itat yäŋ jop nämo nadäwen.
7 * Ude täŋpeno uwä intäjukun ämatä äma ekäni kubä iŋamiken mäyäk man gäwerekta.
Täŋ kädet tägawä ŋode; Gäkŋawä äpani ude iriri intäjukun ämatä ini dubiniken itta
gämagureko u uyaku tägawek.

* **9:10:** Sam 111:10; Mat 11:27; Jon 17:3; 1Jo 5:20 * **25:6:** Sam 131:1 * **25:7:** Luk 14:8-10, 18:14; 1Pi 5:5

Saveman
Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäŋ imikinik täŋkuk

Saveman 1:2, 2:18-26

Komi piä täk täkamäŋ uwä mebäri nikek nämo

2 Manbiŋam yäwani ämatä man ŋode yäyak; Jopigän! yäk. Jopigän! Imaka imaka pat
yäpmäŋ kuyak u jopigän, mebäri nikek nämo.

2

Saveman 2:18-26

18 Näk epän pähap täŋpäŋ imaka yabäŋ ahäk täyat uwä ŋode yäŋpäŋ-nadäŋira bureni
kubä nämo täŋkuk; Näk kumäŋira äma näk komena yäpayäŋ täko uwä tuŋumna ŋo kudup
api korewek. 19 Täŋ äma uwä nadäk-nadäk ikek api irek ba guŋ pähap api ireko u netä
nadätak? Nadäk-nadäk ikek ba guŋ pähap api irek yäŋ nämo nadätat upäŋkaŋ jop waki
äma unitä imaka päke u kome terak nadäk-nadäkna ikek itkaŋ epän täŋ dämiŋpäŋ yabäŋ
ahäŋkuro u jop api yäpek. Unita nadäŋira jopi kubä täyak! 20 Näk ude yäŋpäŋ epän
kädäp ikek täŋ yäpmäŋ äburo unita butewaki taŋi nadäŋkut. 21 Ŋode kak täkamäŋ; Nin
nadäk-nadäk epän täŋpäŋ äma nadäwanitä-yäŋ epän täŋ yäpmäŋ kuŋitna bureni ahäŋirän
kumäk täkamäŋ. Kumäŋitna äma ätu epän unita nämo täŋpanitä jop korek täkaŋ. Unita
nadäŋira jopi täk täyak, ba nadäŋira nämo tägak täyak. 22 Ninä kome terak epän komi
pähap, nadäwätäk terak täk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ unitäŋo bureni imatäken kubä ahäŋ nimik
täyak? 23 * Nämo! Imaka täk täkamäŋ unitä kadäni kadäni butewaki ba jägämi nimik täyak.
Täŋirän bipaniwä däpmon säkgämän nämo pat täkamäŋ. Ude täk täkamäŋ u imaka, bureni
nämo, jopigän.

24 * Mebäri ude pätak unita äma nin ŋode tänaŋi; Epän täk täkamäŋ unita gäripi nadäŋpäŋ
unitäŋo bureni naŋitna tägak täyon. Näk ude nadäŋpäŋ kukŋini ŋode nadäwa täreŋkuŋ;
Gäripi u imaka, Anutuken nanik-tägän äbäk täyak. 25 Ude nämo parän yäwänäku jide
täŋpäŋ ume ba ketem naŋpäŋ imaka ätuta gäripi nadäk täkäne? 26 * Ämawebe Anututä
yabäwän tägak täkaŋ uwä nadäk-nadäk ba nadäwä tärek ba oretoret täŋ yämik täyak.
Täŋ momi ämata nadäŋ yämiŋpewän epän pähap täŋirä bureni täŋbumbum ahäŋirä äma
Anututä gäripi nadäŋ yämik täyak unita yäniŋ kirek täkaŋ. Unita imaka, nadäŋira kudup
jopigän täk täyak. Uwä ämatä mänit keritä iŋitna yäkŋat täŋpäwak täkaŋ udegän.

---

* **2:23:** Sam 90:10,15, 77:2-4, 127:2; Apos 14:22 * **2:24:** Luk 12:19; Apos 14:7; 1Ko 15:32; 1Ti 6:17 * **2:26:** Rom 2:5-11, 14:17-18; Gal 6:8; Jem 3:17

Aisaia
Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

2

Aisaia 2:1-5

Yawetä kome terak bänep kwini api pewän ahäneŋ

1 Aisaia, Emos täŋo nanakitä Juda kome ba Jerusalem yotpärareken api ahäwek yäŋ ŋode
kaŋpäŋ nadäŋkuk; 2 * Kämi-kämi imaka ŋode api ahäwek;
Yawe täŋo pomtä pom ätu bämopiken intäjukuninik api irek. Täŋkaŋ pom uterak kudupi
yottä api irek.
Ude irirän äma äbori äbori mäyaptä uken api äbäŋ itneŋ.
3 * Äbäŋpäŋ ŋode api yäneŋ; Äbäkaŋ Yawe täŋo pom ŋo terak äroŋpäŋ Jekop täŋo Anutu
unitäŋo kudupi yotken ärona.
Äroŋitna kudän ini gäripi nadäk täyak u niwetpäŋ niwoŋäreŋirän kädet nintä täkta
iwoyäŋkuko u kaŋ iwatna.
U imata, Yawe täŋo mantä Jerusalem u ahäŋkaŋ api weŋ yäpmäŋ kweko unita.
4 * Unitä äma äbori äbori täŋo duŋwewek man yäpän siwoŋ tawäpäŋ äbot kubägän irit api
pewän ahäneŋ.
Ude täŋirän ämik täŋo tuŋum däpmäŋ kwäkwä yäŋpewä imaka epän täga tänaŋi nikek api
ahäneŋ.
Ude täŋkaŋ äbot kubätä äbot kubäta iwan wari nämo api täneŋ. Ba ämik täkta yäŋpäŋ-
nadäk täktäk kädet wari nämo api täneŋ.
5 * Eruk, Jekop täŋo äboriye, in äbäkaŋ Yawe täŋo peŋyäŋek gänaŋ itpäŋ kuŋatna!

5

Aisaia 5:1-7

Wain epänta man wärani

1 * Yäke! In nadäŋirä notnapak tägagämän kubäta kap tewa. Kap uwä wain epänita yäŋpäŋ
yäŋ-tewayäŋ. Notnapak tägagämän unitä pom kubä terak, kome gakŋi säkgämäninik uken
wain epän täŋkuk.
2 U kome duŋpäŋ mobä jiraŋ-jiraŋ kudup täŋureŋ täŋpän kwäpäŋ wain yet tägatäga
piŋkuk. Ude täŋkaŋ iwanta yäŋpäŋ wain epän unita watä itta epän bämopiken yot käroŋi
kubä täŋkuk. Ude täŋkaŋ wain mujipi yeŋ käkärirän ume ahäkta awaŋ kubä äneŋkuk.
Ude täŋ paotkaŋ mujipi säkgämän wädäŋirä yabäkta nadäŋkaŋ itsämbuk. Upäŋkaŋ mujipi
waki jägämi-tägän wädäŋkuŋ.
3 Unita notnapak unitä ŋode yäŋkuk; Eruk, Juda ba Jerusalem ämawebe, in näwerut.
Netätä goret täyak? Näkŋa ba wain epän piŋkuro u? 4 Näk nadätat, näk wain mujipi
säkgämän ahäkta epäni säkgämän täŋkut. Ude täŋkuropäŋ mebäri imata wain mujipi waki
jägämi täkaŋ? Imaka kubä nämo täŋkuro unita ude täkaŋ ba?
5 Unita apiŋo wain epäna unita jide täŋpayäŋ täyat u kwawak täwet ahäwayäŋ; Näk wain
epän unitäŋo yewa wärämurakaŋ tom ägwäritä äpmoŋkaŋ yeŋ gatäŋpäŋ api näneŋ. 6 Ude
täŋkaŋ epän kome u täŋpa wawäpäŋ pewa kohoräk däräk-däräk bipi api tädotpeŋ kwek.

---

* **2:2:** Sam 86:9; Ais 11:10, 49:6; Rev 11:15, 21:10 * **2:3:** Sam 25:8-9; Luk 11:28; Jem 1:25; Apos 13:46-48 * **2:4:** Sam 96:13; Jon 16:8-11; Apos 17:31 * **2:5:** Ais 50:10, 60:1; Luk 1:79; Jon 12:35-36; Efe 5:8; Rev 21:24 * **5:1:** Mat 21:33; Mak 12:1; Luk 20:9

Tädorirä täŋkerut-kerut epän wari nämo api täŋpet. Ba iwän kome uken takta api iniŋ bitnäwet yäk. Notnapaktä ude yäŋkuk.
7 Eruk unitäŋo mebäri ŋode; Isrel ba Juda ämawebe uwä Yawe kehäromi mähemi täŋo
wain yeri piŋkuko udewani. U gäripi nadäŋpäŋ watäni säkgämän it täŋkukonik. Ämawebe
kudän siwoŋi täŋirä yabäkta gäripi nadäk täŋkukonik. Ba äma ätu oraŋ yämiŋpäŋ täŋkentäk-
kentäk täŋ yämiŋirä yabäkta nadäk täŋkukonik. Upäŋ nämo! U kudän wakiinik täk
täŋkuŋonik. Uwä äma ätu komi yämiŋpäŋ yäniŋ wärätpäŋ iwan täŋ yämiŋkuŋ.

6

Aisaia 6:1-13

Anututä Aisaia epän man iwetkuk

1 * Intäjukun äma wäpi Usiatä kumbuko obaŋ uken kaŋkut; Ekäni äma ärowani täŋo
maŋirani bägup säkgämän terak wäpi biŋam ärowani nikek maŋit irirän kaŋkut. Täŋpäkaŋ
teki käroŋi unitä kudupi yot kudup tokŋeŋpäŋ itkuk. 2 Itkuko u punin terakä aŋero
mäyaptä piäŋ kuŋatkuŋ. Aŋero kubäkubä piri 6 nikek. Täŋpäŋ piri yarätä iŋami dapun
peŋpipiŋkuŋ. Täŋ, piri yarätäwä kuroŋiyat uwäk täŋpipiŋkuŋ. Täŋ, piri yarätäwä piäŋ
kuŋatta. 3 * Piäŋ kuŋatkaŋ man näwetgäwet ŋode täŋkuŋ;
Yawe Kehäromi mähemi uwä kudupitä kudupitä kudupiinik!
Unitäŋo peŋyäŋeki ba epmägettä komeni komeni it tokŋetak.
4 * Täŋpäkaŋ aŋero unitäŋo gera mämä ahäŋirän kudupi yot unitäŋo mobätä kwaiŋkuŋ.
Täŋkaŋ gupetä yot tokŋeŋkuk. 5 * Ude ahäŋirän gera ŋode yäŋkut; Butewaki! Näk paorayäŋ
täyat! Näk mena jinom waki, ba äbotnaye imaka, meni jinom wakigän. Wära! Dapunatä
intäjukun äma Yawe kehäromi mähemi u käyat unita jide täŋpäŋ api iret!
6 * Ude yäŋira aŋero kubätä kädäp gäyek bukäken nanik kätupmäŋpäŋ yäpmäŋ piäŋ
näkken äbuk. 7 Äbäŋpäŋ kädäp gäyek u mena jinomken yäputpäŋ yäŋkuk; Ŋo ka yäk. Kädäp
gäyek ŋowä meka jinom terak irirän momika kewenirän unitäŋo kowata täretak uba!
8 * Ude näweränkaŋ Yawetä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Netäpäŋ api iwera kwek? Ba netä
manbiŋamnin api yäpmäŋ kuŋ nimek? Ude yäŋirän nadäŋpäŋ yäŋkut; Näkä täga kwet!
Näkpäŋ nepmaŋpi kwa yäŋ iwetkut. 9 * Ude yäwawä näwetkuk; Päŋku äma äbot ŋo ŋode
kaŋ yäwet;
Jukujin täwä api nadäneŋo upäŋkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.
Dapunjintä api ijineŋo upäŋkaŋ nämo api kawä täreneŋ.
10 Yawetä ude näwetpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk;
Gäkä ude yäwetpäŋ ämawebe äbot ŋo bänepi täŋpewi guŋ tawut. Ba täŋpewi jukuni pik
täŋpäkaŋ dapuri täŋpipi.
Ude nämo täŋpayäŋ täyan uwä dapuritä imaka api kaŋ-däkŋeneŋ ba jukunitä api nadäwä
tumneŋ, ba bänepitä nadäkinik täŋpäŋ näkken äneŋi äbäŋirä yäpa tägawäpäŋ yep-
maŋpero udeta.
11 Ude näweränä iwetkut; Yawe, man u kadäni jide ude api yäŋ yäpmäŋ ärowet? Ude
yäwawä näwetkuk;
Yäŋ yäpmäŋ kuŋ itkaŋ imaka ŋode ahäwayäŋ täko unita itsämben;
Yotpärare it yäpmäŋ kukaŋ uwä waŋpäŋ parirä ämawebe u irani yäwat kireŋpewä api
kuŋtäŋpä kuneŋ. Ba unitäŋo ketem epäni ba imakaniye u kudup paotinik api
täneŋ.

---

* **6:1:** Kis 24:10; Mat 25:31; Jon 1:18; 1Ti 6:16; Rev 4:10, 7:15 * **6:3:** Kis 15:11; Rev 4:8 * **6:4:** Rev 15:8 * **6:5:** Luk 5:8; Rev 1:16-17; Jem 3:2 * **6:6:** Ais 53:5; Hib 9:14; 1Jo 1:7, 2:1-2; Mat 3:11 * **6:8:** Mat 28:19-20; Apos 22:28, 26:16-17, 20:24; Efe 3:8 * **6:9:** Mat 13:14-15; Mak 4:12; Luk 8:10; Jon 12:40; Apos 28:26-27

12 Bureni, Yawe näkä ämawebe u kuduptagän yäwat kireŋpewa yotpärareni peŋpeŋ kuŋ
moreŋirä komeni ude bumik nämo, jopitä jopiinik api pärek.
13 Kokoki irayäŋ täko u kudup api pewä paotneŋ. Upäŋkaŋ päya madäwanitä käririŋ
taŋpeŋ ärok täkaŋ ude api ahäwek. Ämawebe kuduptagän api paotneŋo upäŋkaŋ
näkŋo äbot kodaki kudupi kubä api ahäneŋ.

7

Aisaia 7:10-17

Anututä intäjukun äma wäpi Ahas kudän kudupi kubä iwoŋäreŋkuk

10 Eruk, Aisaiatä Yawe täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ Juda täŋo intäjukun äma wäpi Ahas
ŋode iwetgän täŋkuk;
11 Gäkä kudän kudupi kubä gäwoŋärekta Yawe Anutuka iwet yabä. Kudän jide käwayäŋ
nadätan u gäkŋaken gärip iwet yabä. Kumbani komeken ban umuken naniktä kudän
kubä ahäŋirän kakta nadätan, ba kunum gänaŋ naniktä ahäŋirän kakta nadätan ba deken
naniktä ahäŋirän kakta gäripi nadätan u imaka, tägagän. Yawe iwet yabäŋiri ini api
gäwoŋärewek.
12 Ude yäwänä Ahastä yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ. Yawetä mebärini kwawak
pewän ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iwerayäŋ. 13 Ahastä ude yäwänä Aisaiatä kowata
ŋode iwetkuk; Wa! Devit täŋo orani, gäk juku peŋpäŋ nadäsi. Bitnätan uwä Anutu
täŋo man utan ubayäŋ. Utan unitä gaŋani namitak uwä imaka täpuri bumik. Upäŋkaŋ
Anututä gaŋani udegän nadäkta nadäwätäk täpuri nämo täyan ba jide? 14 * Eruk, kudän
kudupita iwet yabäkta bitnätan upäŋkaŋ Ekänitä ini kudän kubä api gäwoŋärewek. Kudän
uwä ŋode; Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ nanak ämani
kubä bäyawayäŋ täko unitäŋo wäpi Imanuel yäŋ api iwetneŋ. 15 Täŋpäkaŋ nanak unitä
tägaŋpäŋ waki ba täga täŋo mebäri nadäwän tärewäwä kähäräp umenikät bulimakau täŋo
nonoŋpäŋ api näŋpek. 16 Upäŋkaŋ kadäni u nämo ahäŋirän ŋode api ahäwek; Kome yarä
täŋo intäjukun ämata bumta umuntak täyan, unitäŋo kome uwä ämani nämo, jop api pärek.
17 Kadäni uken Yawetä in bämopjinken kadäni waki kubä api pewän ahäneŋ. Intäjukun
äma gäkŋa ba nägät moräkaye ba ämawebekaye watä it yämik täyan u kudup terak api ahäŋ
tamek. Bian Isrel kenta Juda duŋ-weŋpäŋ ämik täŋpäŋ inigän inigän yäpmäŋ daniŋpäŋ
itkuŋo unitäŋo bäräpi irepmitpäŋ api ahäwek. Bureni, kadäni uken Yawetä Asiria kome
täŋo intäjukun äma komigämän ukät komi ämaniye inken api imagut yäpmäŋ äbek.

9

Aisaia 9:1-7

Intäjukun äma säkgämäninik kubä api ahäweko unitäŋo manbiŋam

1 *Bian Yawetä Naptali kenta Sebulun täŋo kome täŋpän wawäpäŋ yepmaŋpän mäyäk
pähap nadäŋkuŋ. Ude täŋkukopäŋ kadäni kubä ahäwayäŋ täyakken kome ukäda, Mediterenian gwägu pähaptä päŋku Jodan ume kukŋi udude, ba Galili kome, äma äbanitä it
täkaŋken u imaka, wäpi biŋam yäpmäŋirä kadäni waki irit u api paorek.
2 *Ämawebe bipmäŋ urani gänaŋ kuŋat yäpmäŋ äbuŋo upäŋkaŋ peŋyäŋek pähap kubä
kaŋkuŋ. Kumäkta biŋam itkuŋopäŋ apiŋo peŋyäŋektä peŋyäŋeŋ yämik täyak.
3 Bureni Ekäni, bänepi täŋpidäm taŋiri oretoret terak it täkaŋ. Ude täŋ yämiŋkuno unita
bänep täga pähap nadäŋ gamik täkaŋ, nak täŋ-tägawani kadäniken yäpmäŋpäŋ oretoret täk täkaŋ ude, ba kome kubäkät ämik täŋpäŋ tuŋumi yäyomägatpäŋ oretoret
terak inita yäpmäk täkaŋ ude.

---

* **7:14:** Mat 1:23 * **9:1:** Mat 4:15 * **9:2:** Mat 4:16; Luk 1:79

4-5 Täŋpäŋ ŋode täŋ yämiŋkuno unita oretoret täŋkuŋ; Gäk iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpun, iwaniye äbot Midian nanik unitäŋo kehäromi bian yäpmäŋ äpuno ude.
Ba iwaniyetä komi piä pähap yämiŋirä äneŋi yämagutkuno unita. Täŋkaŋ iwaniye täŋo
ämik tuŋum, ämawebekaye täŋo nägät ikek u kudup kädäp api pewi ijineŋ.
Ude täŋiri ämawebekaye-ken säkgämän irit kadäni api ahäŋ yämek.

6 U imata, nanak paki kubä, nininken nanak ude ninta nimani. Nanak u ninta intäjukun
itkaŋ api nibäŋ niwarek. Ude täŋirän wäpi mebäri mebäri ŋode api iwetneŋ;
Nadäk-nadäk Tägagämän Nimani,
ba Anutu Pähap,
ba Nanin Tärektäreki Nämo,
ba Kwini Terak Irit täŋo Intäjukun Äma yäŋ api iwetneŋ.
7 *Täŋpäkaŋ intäjukun ämanin u Devit täŋo komeni yäpmäŋpäŋ itkaŋ ämawebeniye api
yabäŋ yäwarek.
Täŋkaŋ intäjukun itpäŋ kehäromini taŋi ahäŋirän yabäŋ yäwat yewani gänaŋ ämawebeniye
oretoret täŋpäŋ bätaki terakgän api itneŋ.
Täŋkaŋ nadäwä äpani täktäk ba täŋyäkŋarani kädet terak nämo, kudän siwoŋi terakgän
yeŋgämän pewäpäŋ kaŋiwat piäni paot-paori nämo, pen api täŋ yäpmäŋ ärowek.
Bureni-inik, Yawe Kehäromi mähemitä ämawebeniyeta nadäŋ yämikinik täk täyak unita
nadäk kehäromi peyak uwä burenigän api ahäwek.

11

Aisaia 11:1-10

Intäjukun äma kodaki api ahäwek

1 * Jesi täŋo äbot u päya madäwani täŋo doni ude itkaŋ upäŋkaŋ uken nanik käruk kodaki
kubä imätpäŋ api ahäwek.
2 Äma u terak Yawe täŋo Munapiktä uwäk täŋ imiŋkaŋ nadäk-nadäk täga, ba ämawebeniye
yabäŋ yäwatta kehäromi ba nadäk-nadäk api daiwän tokŋeŋ imek.
Daiwän tokŋeŋ imiŋirän Yawe täŋo gärip u nadäwän tärewäpäŋ gämoriken itpäŋ api oraŋ
imek.
3 Uwä Yawe gämorikengän itpäŋ kuŋatta gäripi api nadäwek.
Täŋkaŋ man epän täŋpayäŋ täyak uwä dapuritä äma täŋo gupi kak täyak uterak nämo api
täŋpek. Ba äma ätutä man yäŋirä jukunitä nadäk täyak uterakgän nämo api täŋpek.
Nämo, kädet siwoŋi iwatpäŋ man epän u täŋpäŋ api yäpmäŋ daniwek.
4 * Ude täŋpäŋ kudän siwoŋi terak äma jäwäri täŋo nadäŋ bäräpi api yäpmäŋ daniwek. Ba
äma täŋkentäki nämo u gärak api irek.
Täŋ, meni komigämäntä momi ämata komi api yämek. Ba yäŋtäreŋ yämiŋirän äma waki
täŋpanitä api kumneŋ.
5 * Bureni, ämawebeniye nadäŋ yämiŋpäŋ kädet siwoŋi uterak api yabäŋ yäwarek.

6 * Täŋkaŋ kadäni uken aŋ ägwärikät sipsip nanaki bok täga api itneŋ. Ba pusi ägwäri wäpi
lepattä meme nanakikät däpmon bok täga api pätneŋ.
Bureni, bulimakau nanakikät laion nanaki ketem bok naŋpäŋ täga api kuŋatneŋ.
Täŋirä äma nanaktä watäni api it yämineŋ.
7 Ba bulimakau kenta bea ketem bok naŋirä nanakiye imaka, däpmon bok säkgämän api
pätneŋ.
Täŋirä laion komitä bulimakautä-yäŋ muyeŋ api näneŋ.
8 Täŋ nanak pakitäwä gämok komi täŋo awaŋ meni dubinken täŋoret täga api täneŋ.

---

* **9:7:** Sam 72:11; Luk 1:32; 1Ko 15:24-28; Hib 1:8 * **11:1:** Rev 5:5, 22:16 * **11:4:** 2Te 2:8 * **11:5:** Efe 6:14
* **11:6:** Ais 65:25

9 * Bureni, Anutu täŋo kudupi pom terak imaka komi ba täŋpäwak ikek kubä nämo api
irek.
Täŋkaŋ gwägu pähap tokŋeŋpäŋ pat yäpmäŋ kuyak ude kome terak imaka kuduptagäntä
Yaweta api nadänеŋ.
10 * Täŋpäkaŋ kadäni Yawetä iwoyäŋkuko uken Jesi äbotken intäjukun äma kodaki irayäŋ
täko unitä äma äbori äborita wärani säkgämän ude it yämiŋirän yotpärareniken äbä
gämoriken itkaŋ wäpi biŋam api oraŋ iminеŋ.

12

Aisaia 12:1-6

Bänep täga kap

1 * Kadäni kubä ahäwayäŋ täyak uken Isrel äbottä kap ŋode api tenеŋ;
Yawe, nin ganiŋ oretkamäŋ. Imata, gäk kokwawak nadäŋ nimiŋkuno upäŋkaŋ u peŋpäŋ
bänepnin täŋpidäm taŋ nimiŋiri täga itkamäŋ.
2 * Unita bureni nadäŋpäŋ yäŋahäkamäŋ; Anutu uwä nimagurani ämanin bureni. U tubeŋ
kuŋpäŋ nämo api umuntäne.
Bureni, Yawe unitägän kehäromi nimiŋirän oretoret terakgän it täkamäŋ. Anutu unitägän
wakiken nanik nimagut täyak.
3 * Anutu uwä ume dapuri paotpaot ikek nämo. Täŋkentäŋ nimän yäŋkaŋ uken kuneŋo
uwä naŋkaŋ oretoret taŋi api täneŋ.
4 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ŋode api yäneŋ;
Oi, ämawebe, Yawe bänep täga man iwetpäŋ täŋkentäkta unitagän gera yäneŋ.
Ude täŋkaŋ päŋku ämawebe komeni komeni Yawetä kudän täk täyak unita biŋam kaŋ
yäwerut.
Täŋkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; Yawe uwä wäpi biŋam ärowani!
5 Bureni, imaka säkgämän gäripi nikek Yawetä täk täyak unita yäŋpäŋ iniŋ ubiŋ tewut.
Teŋirä unitäŋo wäpi biŋam komeni komeni kudup kuŋ moreton!
6 Eruk, Saion nanik ämawebe, in oretoret gera terak kap tewut. U imata, Isrel ämawebe
intäŋo Anutu kudupi uwä ärowaniinik. Uwä ämawebeniye bämopiken it täyak.

25

Aisaia 25:6-9

Ekänitä kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi api däpmäŋ tärewek

6 * Täŋpäkaŋ Saion pom ŋo terak Yawe kehäromi mähemitä ämawebe komeni komeni
yepmäŋ towikta äŋnak-äŋnak pähap api täŋpek.
Äŋnak-äŋnak u gänaŋ tom ketem säkgämän, ba wain ume gäripi nikek äŋnak-äŋnak upäŋ
api täŋpek.
7 * Täŋkaŋ pom ŋoken Yawetä kumäŋ-kumäŋ täŋo tek kehäromi ämawebe äbori äbori
kuduptagän uwäk täyak uwä api däpmäŋpäŋ weŋ-gajähut täŋpän kuneŋ.
8 * Bureni, kumäŋ-kumäŋ unitäŋo kehäromi utpewän paotinik api täŋpek.
Yawe Ärowani uwä ämawebe kuduptagän konämi dok api ärut yämek. Täŋpäŋ ämawebeniye
komeni komeni unitäŋo mäyäk butewakini api wärämut yämek.

Yawetä ude yäŋkehärom täyak.

---

* **11:9:** Ais 65:25; Hab 2:14 * **11:10:** Rom 15:12 * **12:1:** Ais 14:2; Sam 118:14 * **12:2:** Kis 15:2; Mat 21:21-23; Rom 1:16; Rev 7:10 * **12:3:** Ais 49:10, 53:1-3 * **12:4:** Kis 34:5-7; Sam 22:31, 71:16-18, 105:1; Plp 2:9-11 * **25:6:** Mat 22:1-10 * **25:7:** Mat 27:51; 2Ko 3:13-18; Efe 3:5-6, 4:18; Hib 9:24, 10:19-21 * **25:8:** 1Ko 15:26,54; Hib 2:14-15; Rev 7:17, 20:14, 21:4

9 * Kadäni uken ŋode api yäneŋ; U kawut! Anutunintä ude uwä täyak!
Unita nadäkinik täŋ iminŋitna wakiken nanik nimagutkuk.
Bureni, Yawe u tubeŋ kuŋitna jopi nämo täŋkuk. Nämo, u täŋkentäŋ nimiŋkuko unita
oretoret pähap täna!

35

Aisaia 35

Anutu täŋo ämawebeniyetä oretoret bumta api täneŋ

1-2 Kome jopi kawukitä oretoret api täŋpek. Bureni, kome waki unitäkaŋ kämiwä gäripi
nikek api ahäwek, Lebanon täŋo pom terak ba Kamel kenta Saron awaŋken imaka imaka
säkgämän ahäk täkaŋ ude bumik.
Täŋkaŋ oretoret täŋpäŋ kap bumta api tewek. Ude ahäŋirän ämawebe Yawe Anutu täŋo
kehäromi, wäp biŋam ba epmäget api käneŋ.

3 Unita äma kehäromini nämo ba äma kujari kwaiwani manbiŋam u yäwetpäŋ bänepi kaŋ
täŋkehäromtaŋ yämik täŋput.
4 * Täŋkaŋ äma täŋumun-umun täŋpani ŋode yäwet täkot; Kwaineŋo! Kehärom taŋpäŋ itkot.
Nadäkaŋ? Anutujin äneŋi äbäŋkaŋ iwanjiye kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ komi piä api
yämek. Täŋkaŋ inä api tämagurek.
5 * Täŋpäkaŋ kadäni uken dapuri tumbanitä dapun api ijineŋ, ba man nämo nadäwanitä
api nadäneŋ.
6 Kuroŋi wakitä pidäm tawäpäŋ tubupeŋtäŋ api kuŋatneŋ. Ba meberi bäräpitä man gera
yäŋpäŋ oretoret kap api teneŋ. Täŋpäkaŋ kome kawukiken ume dapuritä ahäŋkaŋ
kome jopiken kudup api kuŋatneŋ.
7 Bureni, kome kekeki, tom ägwäri-tägän iraniken ume gwägu tokŋeŋpäŋ wädan ahäŋ
bumbum api täneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ uken kädet taŋi kubä api pärek. Kädet uwä wäpi Kudupi Kädet yäŋ api yäneŋ.
Äma bänepi nämo ket urani ba guŋ kädet wakiwaki täŋpanitä kädet u nämoinik api
iwatneŋ.
9 Ämawebe kädet u iwatnayäŋ täkaŋ uwä laion ba iwan ätu nämo api yabäneŋ. Nämo,
ämawebe wakiken nanik yämagurani unitägän kädet uken kuŋ-äbäŋ api täneŋ.
10 * Bureni, ämawebe Yawetä inita biŋam suwawanitä komeniken äneŋi kukta kädet u
oretoret terak api iwat yäpmäŋ äroneŋ.
Kap teŋtäŋ äroŋtäŋgän Saion api kaŋ-ahäneŋ.
Täŋkaŋ uken butewaki nadäwätäk paotinik täŋpänkaŋ oretorettä oretoret pähap api täŋ
yäpmäŋ äroneŋ.

40

Aisaia 40:1-11

Bänep pidämtak man

1 Anutujintä ŋode yäyak;
Ämawebenaye konäm butewaki terak itkaŋ u päŋku bänepi täŋpidäm taŋpäŋ yäniŋ käwat.
2 Jerusalem nanik kwini man ŋode yäwet; Komi piä nadäŋ yäpmäŋ äbuŋo u paotak.
Momijin täŋo kowata nadäwä täreka ŋ. Ekänitä momijin peŋ tamitak yäŋ yäwet.

---

* **25:9:** Sam 37:5-7, 62:1 * **35:4:** Hib 12:4-13 * **35:5:** Ese 29:6-7; Mat 11:5; Luk 7:22 * **35:8:** Hib 10:20-23; Efe 2:10; 1Te 4:7; 2Ti 1:9; Tai 2:11-14 * **35:10:** Rev 7:9, 14:1-4, 15:2-4, 19:7

3 * * Täŋpäkaŋ äma kubätä gera ŋode yäyak; Kome ämani nämoken Yawe Anutunintä äbäkta
kädet täwitpäŋ kaŋ yäpä-siwoŋtaŋ imut!
4 Ume kubat kudup yejämbut ba pom kudup äneŋpewä maŋpäpäŋ uterakgän pekot.
Täŋpäŋ kome äpmoŋkaŋ-ärok täŋpewä uterakgän kaŋ irut.
5 Ude täŋirä Yawe täŋo kehäromi ba peŋyäŋektä kwawak ahäŋirän ämawebe kuduptagän
api kaŋpäŋ nadäneŋ. Man ŋo Yawetä ini yäŋkuk.

6 * Täŋpäkaŋ äma kubätä ŋode näwetkuk; Gera terak yäŋahä! Yäwänä ŋode iwet yabäŋkut;
Man jidepäŋ yäŋahäwet?
Yäwawä ŋode yäŋahä yäŋ näwetkuk; Äma kuduptagän u mup ude yäk. U kadäni keräpigän
mup irori ude it täkaŋ yäk.
7 Yawetä meni woŋ piäŋirän mup kubit tak täkaŋ ba irori täŋo kaŋgäripi u paot täkaŋ. U
udegän ämatä kadäni käroŋi nämo it täkaŋ yäk.
8 Bureni-inik, mup kubit tak täkaŋ ba irori täŋo kaŋgäripi u paot täkaŋ upäŋ Anutunin
täŋo manä tärek-täreki nämo api irek.

9 Unita Jerusalem, gäk pom käroŋi kubä terak äroŋpäŋ manbiŋam tägagämän u gera
terak yäŋahä. Juda kome täpuri täpuri uken umunkät nämo kwawakinik ŋode
yäŋahäŋpäŋ yäwet; Ŋo kawut; Anutujin äbätak!

10 * Man u bureni-inik. Ekäni Ärowanitä kehäromi nikek äbätak. Äbäŋpäŋ intäjukun itkaŋ
kehäromi u terak ämawebe kuduptagän yabäŋ yäwat piä täk täyak. Täŋkaŋ ŋo kawut!
Äbäŋirän ämawebe waki keriken nanik yämaguranitä iwat yäpmäŋ äbäkaŋ.
11 * Täŋpäkaŋ Ekäni unitä yawakiye watä säkgämän ŋode it yämik täyak; Sipsip nanaki ude
bäyaŋ yämik täyak. Ba miŋiye kwini terak yabäŋ yäwarirän kuŋat täkaŋ.

42

Aisaia 42:1-9

Ekäni täŋo epän äma unitäŋo manbiŋam

1 * Yawetä ŋode yäyak;
Ŋowä epän ämanata näkŋa iwoyäŋkut yäk. Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni. U
täŋkehäromtaŋ imik täyat. Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentäŋ iminirän ämawebe
Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduptagän näkŋo kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ
yäwoŋärek api täŋpek.
2 * Uwä yäŋawät-awät nämo api täŋpek ba nämo api yabäŋ kärakŋewek. Ba mani kotäk
kädet miŋin-miŋin gera yäŋpäŋ-yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.
3 Bänep kwini terak api kuŋarek. Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp
täpuri ijiŋirän nämo däpän kumneŋ. Täŋpäkaŋ epäni täŋ yäpmäŋ kuŋirän kädet
siwoŋi säkgämän api ahäŋ morewek.
4 U epäni bänep bäräp terak nämo api täŋpek. Ba bänepi nämo putärewäpäŋ täktäk siwoŋi
kome terak api täŋkehärom täwek. Täŋpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän
bänepi unitäŋo man kädet terakgän api wohutneŋ yäk.
5 * Yawe Anututä ŋode yäyak;
Näk kunum täŋpäŋ pewa pipiyäŋpäŋ patkuk. Ba kome imaka, täŋpäŋ pewa pipiyäŋpäŋ
parirän imaka imaka u terak itkaŋ u kudup näkä täŋpäŋ yepmaŋkut. Näkägän

* **40:3:** Mat 3:3; Mak 1:3; Jon 1:23 * **40:3:** Luk 3:4-6 * **40:6:** Jem 1:10-11; 1Pi 1:24-25 * **40:10:** Ais 62:11; Rev 22:12 * **40:11:** Ese 34:15; Jon 10:11 * **42:1:** Mat 3:17, 17:5; Mak 1:11; Luk 3:22, 9:35 * **42:2:** Mat 12:18-21 * **42:5:** Sam 24:1-2, 102:25; Apos 17:24-25

ämawebe kuduptagän kome pähap uterak kuŋat täkaŋ unita mänit irit ikek piäŋ yäwat täyat.
6 * Eruk, imaka udewani täŋpani näkä ŋode yäyat; Yawe näkä kudupi iritna kwawak pewi
ahäkta yäŋ-gämagutkut. Täŋpäŋ ketka gepmäŋitpäŋ watäni api it gamet.
Gäkä terak ämawebe komeni komenikät topmäk-topmäk kubägän api täŋpet. Ba näkä
täŋpewa guŋ ämawebe täŋo topän api iren.
7 Dapun tumäk täŋpewi dapun api ijineŋ. Ba ämawebe bipmäŋ urani täŋo topmäk-topmäk
terak it täkaŋ u pit yämiŋpäŋ api yepmaŋpi kuneŋ.

8 Näkŋawä Yawe, wäpna ude. Wäpna biŋam äma kubäta biŋam täkta nämo nadätat. Ba
naniŋ oretoret u kudup näka biŋamgän. Ämawebetä anutu jopi kubä iniŋ oretta bitnätat.
9 U kawut! Man bian yäŋkuro u bureni nikek täŋkuk. Täŋpäkaŋ ŋowä imaka kämi ahäkta
yäwanipäŋ täwetat. Imaka kodaki u nämo ahäŋirä unitäŋo mani intäjukun täwera
nadäkaŋ.

Aisaia 42:10-21

Anutu iniŋ oretoret kap kubä

10 Ämawebe äbori äbori, in Yawe iniŋ oretta kap kodaki kubä teŋ imut!
Ba gwägu terak kuŋ äbäk täk täkaŋ in uwä udegän, wäpi yäpmäŋ akuwut!
Ba tom gwägu gänaŋ it täkaŋ in imaka, wäpi iniŋ orerut!
Täŋkaŋ ämawebe kome käwuri käwuri nanik, in udegän, kap kodaki Yaweta teŋ imut!
11 Täŋkaŋ kome kawuki ini ba ämawebe yotpärare kome kawukiken ittäŋ kuk täkaŋ,
Keda kome ba Sela yotpärareken nanik in Anutu wäpi iniŋ orerut.
In pom terak-terak äroŋkaŋ oretoret terak gera mämä täkot!
12 Täŋkaŋ ämawebe kome täpuri täpuri gwägu gänaŋ ittäŋ kuk täkaŋ unitä Yawe wäpi biŋam
yäŋahäŋpäŋ yäŋ-iniŋoret täkot.
13 Eruk u kawut! Yawe uwä komi äma kehäromi ude, ämik täkta akutak. Akuŋpäŋ ämik
täkta pidäm taŋkaŋ ämik gera yäyak. Täŋkaŋ kehäromini jide u iwaniye kwawak
yäwoŋärek täyak.

Ekänitä ämawebeniye täŋkentäkta yäŋkehäromtak man yäŋkuk

14 Ekänitä ŋode yäyak;
Kadäni käroŋi kokwawakna käbop peŋpäŋ kwikinik, mankum it täyat yäk. Upäŋkaŋ apiŋo
gera kähän, webe nanak bäyanayäŋ yäŋkaŋ kähän yäk täkaŋ ude yäwayäŋ yäk. Näk
jop itkuropäŋ apiŋo epän täŋpayäŋ kehäromi yäpmäŋtat yäk.
15 Näk pom taŋi ba täpuri u kudup api peŋ awähuret yäk. Täŋkaŋ päya ba mup kudup
täŋpewa api kubit tänеŋ. Täŋkaŋ ume taŋi ba gwägu u kudup täŋpewa api kawuk
tänеŋ.
16 * Täŋpäkaŋ ämawebenaye yämagut yäpmäŋ kädet bian nämo äbaniken api äbet. Apiŋo da-
puri tumbani bipmäŋ urani itkaŋ upäŋkaŋ bipmäŋ urani iwat kireŋpäŋ peŋyäŋek
api yämet yäk. Täŋkaŋ kädet goreri yäpa-siwoŋtawäkaŋ ämawebenaye ugän api
kuneŋ. Yäŋkehäromtak man yäyat ŋo burenigän api täŋpet yäk.
17 * Upäŋkaŋ ämawebe nadäk-nadäki yäwik terak pek täkaŋ u yäwat kireŋira mäyäk pähap
mät nadäneŋ.
18 Täŋpäkaŋ Ekänitä ŋode yäyak; Isrel ämawebe inä guŋ bumik, ba dapunjin tumbaniinik
yäk. Unita jukujin pik dätpäŋ man nadäwut. Ba dapun ijiwä kut.
19 Inä Yawe näkŋo watä epän täŋ naminŋpäŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäkta iwoyäŋkut.
Upäŋkaŋ inä guŋ bumik, ba dapunjin tumbani, äma guŋ ba dapuri tumbani u
yärepmitpäŋ guŋinik, dapunjin tumbaniinik yäk.

---

* **42:6:** Ais 49:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23 * **42:16:** Luk 1:78-79; Efe 5:8; Rom 5:8-10, 8:29-31; 1Pi 1:3-5 * **42:17:** Kis 32:4,8; Sam 97:7

20 Man yäkyäkna kädet ba täktäkna kädet kaŋpäŋ nadäŋkuŋo upäŋkaŋ man yäŋkut ba
imaka täŋkuro u ket kaŋpäŋ nadäk nämo täŋkuŋ.
21 Nadäkaŋ? Yawe näka siwoŋi kudupi yäŋ nadäneŋta baga manna u epmäget ba biŋam
ikek pekta gäripi nadäŋpäŋ peŋkut.

43

Aisaia 43:16-21

Anututä imaka kodaki kubä api täŋpek

16 Yawetä ŋode yäyak;
Bian näkä gwägu taŋi bämopiken kädet täwitkut.
17 Ude täŋpäŋ iwan komi äma ba unitäŋo hos karis täŋyäkŋatpewa kädet u iwat yäpmäŋ
äbäŋkä waŋpäŋ paotinik täŋkuŋ.
Paotpäŋ äneŋi nämo akuŋkuŋ. Uwä ämatä topän däpä kumäk täkaŋ ude bäräŋeŋ paotkuŋ.
18 Ude täŋkuro unita ŋode täwetat;
Imaka bian ahäŋkuko unita nämo nadäneŋ. Ba imaka bianita nämo juku pineŋ.
19 * Nadäkaŋ? Näkä imaka kodaki kubä pewa ahäwayäŋ täyak. Eruk, ahätak ŋo nämo
kaŋpäŋ nadäkaŋ? Näkä kome jopiken kädet täwitat. Ba kome kawukiken ume
pewa ahäkaŋ.
20-21 * Näk ume kome kawukiken pewa ahäk täkaŋ unita tom ägwäri, aŋ ba gwektä naniŋ
oret täkaŋ.
Ba äma äbotnaye näkŋata biŋam itneŋta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuro u näkŋo wäpna yäpmäŋ
akuŋpäŋ kwawak pewut yäŋpäŋ ume yepmäŋ towik täyat.

44

Aisaia 44:6-8

Yawe bureni kubä-tägän itak

6 * Yawe kehäromi mähemi, Isrel täŋo intäjukun äma ba täŋkentäki pähap unitä ŋode yäyak;
Näkägän intäjukuninik ba mädeninik itat.
Anutu kubä nämo itak. Anutu bureni-inik u näk kubägän yäk.
7 * Jide? Näk udewani kubä itak ba? Itak u täŋpäwä ini-tägän ini kwawak niwoŋäreŋirän
kaŋpäŋ nadäna.
Ba imaka bianinik ahäwani, yäput pektä it yäpmäŋ äbätak unitäŋo mebäri,
ba imaka kämi ahänayäŋ täkaŋ unitäŋo mebäri imaka, yäŋahäŋirän kaŋ nadäna.
8 * Upäŋkaŋ ude nämo! Ämawebenaye, in umuntaŋpäŋ kujat kwaik täneŋo!
Imaka kämi ahäkta bianiinik täwetkuro u bureni ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋo unita
biŋami api yäŋahäneŋ.
Unita jide nadäkaŋ? Anutu näk ŋodewani kubä itak? Nämo, näk kubä nämo itak yäŋ
nadätat. Näk kubä-tägän intäŋo mobä kujat kehäromigän, intä yeŋgämä pekta itat.

45

Aisaia 45:1-7

Anututä guŋ äbot kubä täŋo intäjukun äma u piä man iwetkuk

1 Yawetä Sairus intäjukun äma itkaŋ ämikken äma äbori äbori täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta
iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ intäjukun äma ätu täŋo wäpi biŋam awähutta Sairus iniŋ kireŋpäŋ
yotpärare kubäkubä täŋo yämabam dät imik täyak. Unita Yawetä Sairus ŋode iwetak;

---

* **43:19:** Rev 21:5 * **43:20-21:** Luk 1:74-75; 1Ko 6:19, 10:31; Efe 1:5-6; Kol 1:16 * **44:6:** Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13 * **44:7:** Stt 17:7-8 * **44:8:** Apos 1:8, 14:15, 17:23-31

2 Näk intäjukun kuŋkaŋ kädet api täwit gamet. Näk pom däpmäŋ kokoyäŋpäŋ
täŋdudumtak täŋtäŋ kuŋira kädet api pärek. Täŋkaŋ yämabam täŋkehärom takta ain
kehäromipäŋ meham täk täkaŋ u api däpmäŋ äreyäŋ täŋpa kuneŋ. 3 Ude täŋkaŋ iwan äma
unitäŋo moneŋ tuŋum täga ämatä nämo yäpnaŋiken käbop pewani u yäpmäŋpäŋ api gamet.
Täŋira api nadäwen; Näkägän Yawe. Isrel täŋo Anutu wäpka yäŋpäŋ gämagutkuro ubayäŋ.
4 Nadätan? Piä ämana Isrel, näkŋata biŋam iwoyäŋkuro u täŋkentäkta gäk iwoyäŋpäŋ yäŋ-
gämagutkut. Gäk näka nämo nadäk täyan upäŋ näkŋa-tägän iwoyäŋpäŋ wäp biŋam taŋi
gamiŋkut. 5 Bureni, näk kubä-tägän Yawe. Anutu kubä nämo itak. Gäk näka nämo nadäk
täyan upäŋ näkägän kehäromi gamik täyat.
6 Ude täŋ gamik täyat uwä mebäri ŋodeta; Ämawebe edap dapuri äbani käda ba äpmoŋpani
käda ba kukŋi kukŋi u kuduptä ŋode nadäneŋta; Anutu kubä nämo itak. Yawe Anutu näk
kubägän. 7 Näkägän yäŋira peŋyäŋek ba bipmäŋ urani ahäk täkamän. Ba näkägän kadäni
täga ba kadäni waki u yäŋira ahäk täyak. Yawe näkägän imaka u kudup täŋpewa ahäk
täkaŋ.
...

Aisaia 45:20-25

Ämawebe kuduptagän Ekäni gämoriken api itneŋ

20 Yawetä ŋode yäyak; Ämawebe äbori äbori ämik gänaŋ nämo kumbani in kudup näkŋo man
piäken äbä irut. In anutu jopi päya kujatpäŋ paiwani yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ anutu
täga nämo täŋkentäŋ taminaŋi uken yäŋapik täkaŋ. Inä guŋ bureni-inik! 21 Unita äbäŋkaŋ
injin kubäkubä mebärijin iŋamnaken kwawak yäŋahäwut. Täŋkaŋ injin-tägän näwetgäwet
täŋpäŋ kawut; Anutu jidewanitä imaka apiŋo ahäkaŋ unita bian ude api ahäwek yäŋ
yäŋkuk? Uwä Yawe näkägän yäŋahäŋkut. Näk ämawebenaye waki keriken nanik bureni
yämagurani Anutu siwoŋi ubayäŋ.
22 * Unita komen ämawebe kuduptagän in näkken äbäŋ moreŋirä yäpätägak piä täŋ
tama! Nadäkaŋ? Näkägän Anutu bureni. Näk udewani kubä nämo itak. 23 * Näkŋa wäpna
terak mena kudupi siwoŋitä yäŋkehäromtak man yäŋkuro u nämoinik api awähuret. Näk
ŋode yäŋkut; Komen ämawebe kudup näkkengän äbäŋpäŋ gukut imäpmok api täŋ naminеŋ.
Näkagän nadäŋ naminŋpäŋ kuŋatta api yäŋkehärom täneŋ. 24 * Täŋkaŋ uwä näka ŋode api
yäneŋ; Yawe-tägän täŋkentäŋ niminŋpäŋ kehäromi niminŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ ämawebe näka gaŋani nadäk täkaŋ uwä mäyäk taŋi api yäpneŋ.
25 Täŋpäkaŋ Jekop täŋo äboriye uwä Yaweken irit täga kaŋ-ahäŋpäŋ yäŋ-iniŋ oretoret api
täneŋ.

49

Aisaia 49:1-18

Anutu täŋo piä watä äma

1 * Oi, ämawebe komeni komeni, in juku peŋirä man kubä ŋode täwera nadäwut;
Näk nämo ahäŋira Yawetä näkä watä epän täŋ imikta iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ meŋ koki gänaŋ
irira wäpna naminŋkuk.
2 * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä näk mani yäŋahäkta mena wädäwän päraŋiinik täŋirän keritä watä
it naminŋkuk.
Ba epäni täkta näk tenäŋ päraŋ ude kahätpäŋ yäkiken daiŋpäŋ ämetkuk.
3 Ude täŋpäŋ näwetkuk; Isrel, gäk nadätan? Gäk näkŋo watä epän ämana yäk. Gäk näkŋo
epän täŋiri ämawebetä näkŋo peŋyäŋek ba kehäromina kwawak api kaŋpäŋ nadäneŋ
yäk.

---

* **45:22:** Nam 21:8-9; Jon 3:13-16, 6:40; Hib 12:2 * **45:23:** Rom 14:11; Plp 2:10-11 * **45:24:** 1Ko 1:30 * **49:1:** Jer 1:5 * **49:2:** Hib 4:12; Rev 1:16

4 Ude yäŋirän näk iwetkut; Yawe, ude nämo kak täyat. Näk epän taŋi täŋira bureni
udewani kubä nämo ahäŋkuk.
Epän täŋtäŋ kuŋtäyiwa kehäromina kudup paoränpäŋ jopi täŋkuk yäŋ iwetkut.
Upäŋkaŋ jop uken. Nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, Yawetä ini epäna u kaŋpäŋ
nadäŋpäŋ uterak kowata api namek yäŋ nadätat.
5 U imata, Yawetä ini watä piä täŋ imikta gupna meŋ koki gänaŋ täŋpäŋ peŋkuk. Näk
täŋpäŋ peŋkuko uwä Isrel ämawebe, Jekop täŋo äboriye u äneŋi yämagut päŋku Yawe
gämoriken yepmakta täŋkuk. Täŋkaŋ iniwä nadäŋ namikinik täŋirän kehäromi
uken nanik yäpmäk täyat.
6 * Täŋpäkaŋ Yawetä ŋode näwetkuk; Jekop täŋo äboriye, Isrel ämawebe yarägän nämo
paotkuŋo u näkŋa dubinaken äneŋi yämagut yäpmäŋ äbäk-äbäk u epän pidämi
bumik yäk.
Täŋ epän taŋi kubä ŋode gamikgän api täŋpet yäk. Gäk guŋ ämawebe äbotta peŋyäŋek api
yämen. Ude täŋpayäŋ täno uwä näkŋaken äbäk-äbäk kädet uwä ämawebe komeni
komenitä api nadäwä tumneŋ.

Anututä ämawebeniyeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ äneŋi api yäpän täganeŋ

7 Yawe täŋo epän ämani uwä äma ekäni ekäni gämoriken itkaŋ watä piä täŋ yämik täyak.
Täŋirän ämawebe komeni komenitä iwan täŋ imik täkaŋ. Upäŋkaŋ Yawe, Isrel täŋo Anutu
Kudupi ba Yäpätägak Äma bureni unitä ŋode iwetak;
Intäjukun ämatä gabäŋkaŋ ganiŋ oretta api akuneŋ. Ba äma ekänitä gwäjiŋ äpmoŋpäŋ api
ganiŋ oretneŋ.
U imata, Yawetä epän ämani gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuko unita. Täŋkaŋ Isrel täŋo Anutu
Kudupitä yäŋkehäromtak man yäk täyak u nämo wärämut täyak. Nämo, u burenigän
täk täyak.
8 * Täŋpäkaŋ Yawetä ämawebeniye ŋode yäwetgän täyak;
Orakorak kadäninaken api nadäŋ tamet, ba yäpätägak-tägak kadäninaken api täŋkentäŋ
tamet. Näk watä säkgämän it taminŋpäŋ intä terak ämawebe komeni komeni ukät
topmäk-topmäk kubägän api täŋpet.
Näkä komejin iwantä täŋpä wawäpäŋ peŋkuŋo u yäpa tägawäpäŋ nadäŋ taminŋira äneŋi
api koreneŋ.
9 Täŋkaŋ ämawebe komi yotken irani yäniŋ kireŋpewa api äpämaŋ kuneŋ. Ba ämawebe
bipmäŋ urani gänaŋ irani u api yäweret; Peŋyäŋekken äbut!
Ude yäwerira äbäŋpäŋ sipsip pom terak muyeŋ säkgämän naŋpäŋ it täkaŋ ude api itneŋ.
10 * Uwä ume ketemta wari nämo api yeneŋ. Täŋkaŋ edap ba mänit kädäp ikektä wakiinik
wari nämo api yewek.
Nämo, nadäŋ yämikinik täŋpani ämatä yämagut päŋku ume dapuri tägaken api yepmaŋpek.

11 Täŋpäkaŋ pom näkŋa yäŋira ahäŋkuŋo u yäpmäŋ äreyäŋpäŋ täŋ-budäniŋpäŋ pewa
ämawebenayeta kädet pähap api pat yämek.
12 Ude täŋira ämawebenaye kome ban it täkaŋken naniktä api ämneŋ. Uwä edap äbani käda
ba kukŋi kukŋi naniktä api ämneŋ. Ätuwä Aswan yotpärare, Isip komeken naniktä
api ämneŋ.
13 Unita kunum, gäk oretoret kap teyi! Ba kome, gäk imaka, oretoret gera yäyi! Ba pom,
in imaka, oretoret kap yäŋ-tekot!
Imata, Yawe uwä ämawebeniye komi piäken iranita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ api yäniŋ
bitnäwek.

14 Upäŋkaŋ Jerusalem ämawebetä ŋode yäŋkuŋ;

---

* **49:6:** Ais 42:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23 * **49:8:** 2Ko 6:2 * **49:10:** Rev 7:16-17

Yawetä mäde utpäŋ ninta guŋtakinik täyak yäk.
15 Ude yäŋirä Yawetä kowata ŋode yäwetak; Jide? Meŋ kubätä iniken nanaki nonoŋi
naŋpäŋ tägawani kubäta kaŋäwaräkuk täŋpäŋ täga guŋ täwek?
Meŋ ätutä ude käwep täneŋo upäŋkaŋ näk inta ude täga nämoinik täŋ tamet.
16 Jerusalem, näk gäka täga nämo api guŋ täwet. Nämo, gäkŋo wäpka ketna bänepiken
kudän täŋkuro u kaŋ itat.

17 Nadätan? Nanakaye äneŋi äbäŋirä äma täŋpä waŋkuŋo u gabä kätäŋpeŋ api metäŋpeŋ
kuneŋ.
18 Unita dapun pärewat täŋpäŋ yabäsi! Nanakaye ukäda-käda naniktä äbä peroŋpäŋ
gäkken ämnayäŋ.
Yawe Irit mähemi näkä bureni ŋode gäwetat; Ämawebekayeta gäripi pähap nadäŋpäŋ
oretoret api täŋpen, webe kubätä äpikät kentäŋpäŋ itdayäŋ nadäŋkaŋ oretoret
nadäŋpäŋ tek säkgämän täŋpeko ude.

50

Aisaia 50:4-11

Anutu täŋo watä äma uwä man buramik täŋpani

4 Ekäni Yawetä äma kehäromini paorani täŋ-mehamtaŋ yämetta näwetpäŋ näwoŋäreŋpäŋ
mena täŋpidäm taŋkuk. Ba unitä tamimaŋ tamimaŋ man näwet täyak unita gäripi
nadäkta bänepna täŋpidäm tak täyak.
5 Täŋkaŋ Ekäni Yawetä nadäk-nadäk namik täyak unita näk ärowani kudän täŋpäŋ mäde
nämo ut imik täyat.
6 * Täŋpäkaŋ jop yabäŋira ämatä iwänaptä päripmäŋpäŋ geŋna pujiŋ iŋitpäŋ dätkuŋ. Ba
man waki näwetpäŋ iwit iŋamna dapunken ut näbatnayäŋ täŋirä iŋamna dapun
nämo peŋpipiŋkut.

7 Täŋpäkaŋ Ekänina Yawetä täŋkentäŋ namik täyak unita man waki näwet täkaŋ unitä täga
nämo nurek.
Nämoinik! Näk kehärom taŋpäŋ epäna täk täyat. Näk ŋode nadäk täyat; Epän täk täyat unita
mäyäk täga nämo api yäpet.
8 * Anutu dubinaken itak unitä näka api yäwek; Äma ŋo goret kubä nämo täŋpani yäŋ api
yäwek.
Anututä näka ude yäwayäŋ täyak unita äma kubätä manken nepmaŋpayäŋ nadäweko uwä,
eruk, ini nepmaŋpänkaŋ Yawe iŋamiken bok kaŋ itda!
9 Ekäni Yawetä ini täŋkentäŋ namik täyak unita netätä näka goret täŋpani äma yäŋ täga
yäwek? Nämoinik, äma näka jop manman näweranitä waŋpäŋ tek gwaktä naŋ-
äreyäŋ täŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ.

10 Unita ämawebe Yawe gämoriken kuŋatpäŋ watä ämani näkŋo man buramik täkaŋ in uwä
nämo umuntäneŋ. Bipmäŋ urani pähap gänaŋ kuŋatnayäŋ täŋo upäŋkaŋ nadäk-
nadäkjin kudup Yawe terak peŋpeŋ kuŋat täkot. Bureni, Anutujin terak yeŋgämä
pewäpäŋ itkot.
11 Täŋ ämawebe in Yaweta nadäŋ imikinik nämo täŋkaŋ bipmäŋ uraniken kädet kaŋpeŋ
kukta injin-tägän topän ijiŋ-yäŋek täkaŋ uwä, eruk gwäk pimiŋpäŋ ugän iwat täkot.
Upäŋkaŋ intä kome päŋku itnayäŋ täkaŋ u Yawetä iwoyäŋ taminkuko uwä komi paot-
paori nämo täŋo bägup.

---

* **50:6:** Mat 26:67; Mak 14:65 * **50:8:** Rom 8:33-34

52

Aisaia 52

Jerusalem waŋkukopäŋ Yawetä yäpän tägaŋkuk

1 * Eruk, Anutu täŋo kudupi yotpärare Jerusalem, gäk aku! Akuŋpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ
itkaŋ epmäget säkgämän säkgämän tek ude wädäwi ärowut.
Nadätan? Guŋ äbot, Anutu täŋo baga man nämo iwarani u gäk täŋpäwakta gäkŋo yewa
gänaŋ äneŋi nämoinik api äroneŋ.
2 Unita täŋbute-bute peŋpäŋ kugun däpmäŋ äreyäŋpäŋ äneŋi intäjukun kaŋ it.
Täŋpäŋ iwan täŋo yen kehäromi kotäkaken topani u piräreŋpäŋ äneŋi säkgämän kaŋ it.

3 Unita Yawetä ŋode yäyak; Ämatä in nämo suwaŋpäŋ komi piäken tepmakta jop yäŋ-
täkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Eruk udegän, komi piäken nanik äneŋi tämagurayäŋ täyat
u moneŋ nämo peŋpäŋ api tämaguret.
4 Täŋkaŋ ämawebenaye Isip komeken itta pengän äpmoŋkuŋo uwä iniken gärip terak
äpmoŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kämiwä Asiria naniktä päbä yepmäŋitpäŋ yämagut yäpmäŋ
päŋku komi piäken yepmaŋkuŋ.
5 * Täŋpäkaŋ apiŋode Babilontä udegän täŋ yämitak. Ämawebenaye nämo suwaŋpäŋ komi
piäken yepmakta yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Komi piäken yepmaŋkaŋ intäjukun it yämiŋpäŋ sära man yäwet täkaŋ. Bureni, kepma
kepma wäpna yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
6 Unita kadäni näkä iwoyäwayäŋ täyatken uken ämawebenaye iwan keriken nanik
yämagurira ŋode api yäneŋ;
Bureni, Yawetä ude api täŋpet yäŋ yäŋkuko u bureni ahätak yäŋ api nadäneŋ. Ude nadäwä
tumbäpäŋ Anutu u bureni yäŋ api nadäneŋ.

Ämawebe kuduptagäntä Anutu täŋo kehäromi kwawak api käneŋ

7 * Äma manbiŋam tägagämän yäpmäŋ äbäk täkaŋ unitäŋo kuroŋi säkgämän yäŋ yäwut!
Biŋam man tägagämän yäpmäŋ äbäk täkaŋ uwä ŋode; Saion pomken irani, Anutu täŋo
bänep kwini inken pätak. U wakiken nanik tämagut täyak. Bureni, Anutujin uwä
intäjukuninik itak!
8 Oi! Juku peŋpäŋ nadäwut; Watä ämajiyetä bänep oretoret terak gera pähap yäŋ irirä. Äma
uwä ini dapuritä Ekäni Saion pom äneŋi äbäŋirän api käneŋ.
9 Unita Jerusalem yotpärare, gäk waŋpäŋ pat yäpmäŋ äbätan upäŋkaŋ oretoret pähap
nadäŋpäŋ kap inigän kubä te!
U imata, Yawetä Jerusalem ämawebe butewaki täŋkuŋopäŋ wakiken nanik yämagurirän
butewakini paotkuk.
10 Bureni-inik, Yawetä ämawebe komeni komeni iŋamikenä iniken kehäromini kudupi
kwawak api yäwoŋärewek.
Täŋirän ämawebe uken-uken nanik u kuduptä Anutunin täŋo yäpätägak epän api kaŋpäŋ
nadäneŋ.

Anutu täŋo epän ämatä komi bäräpi terak äroŋkuk

11 * Eruk, Babilon kome peŋpeŋ kut! Täŋkaŋ kudupi yot täŋo tuŋum yäpmäŋ kunayäŋ
täkaŋ in kudupiinik itkot. Imaka nämo iŋitta yäjiwärani u nämoinik iŋitneŋ.
12 Täŋpäkaŋ äpämaŋ kunayäŋ täkaŋ uwä kikŋutpäŋ bäräŋeŋ terak, äbekjiye orajiyetä bian
iwan yabäŋ umuntaŋ Isip nanik äpämaŋ kuŋkuŋo ude nämo api kuneŋ. Nämo,
Yawe, Isrel täŋo Anututä intäjukun mäden täŋ taminŋpäŋ api tämagut yäpmäŋ kwek.

---

* **52:1:** Rev 21:2,27 * **52:5:** Rom 2:24 * **52:7:** Ais 40:9, 61:1; Luk 2:10; Rom 10:15; Efe 6:15 * **52:11:** 2Ko 6:17

13 Nadäkaŋ? Epän ämanatä epäni täŋpayäŋ täyak u täŋirän bureni api ahäwek.
Ude täŋirän wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ orerirä wäp biŋam ärowani api yäpek.

14 Upäŋkaŋ unitäŋo iŋami dapun ba gupi uwä wawani, äma bumik nämo. Unita äma
mäyaptä kawä inide kubä täŋkuŋ.
15 * Täŋpäkaŋ äma mäyaptä kawä waki täŋkuŋo udegän äma äbori äboritä epänita nadäwä
ärowani api tänen. Ba kome täŋo äma ärowanitä kaŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ mankum
api itneŋ.
U imata, dapuritä imaka kudupi ude api kawä täreneŋ, ba man kudupi ude api nadäwä
täreneŋ.

53

Aisaia 53

1 * Täŋpäkaŋ manbiŋam jukunin gänaŋ äpmoŋkuko u netätä nadäkinik täŋkuk? Ba Yawe
täŋo kudän kudupi netätä kawän täreŋkuk?
2 Täŋpäkaŋ Yawetä nadäŋ iminŋirän iŋami terak päya dätäki ude, ba kome kawukiken
mujipitä jäwäri äpmoŋpäŋ käruki tädorani ude ahäŋkuk.
Upäŋkaŋ u nintä kaŋgärip tänekta iŋami dapun säkgämän ude uwä nämo ahäŋkuk. Jide
täŋpäŋ täktäki täga kubä täŋirän unita gäripi nadänam?
3 Nämo, ämatä u kaŋpäŋ eroni nadäŋpäŋ mäde ut iminŋkuŋ. Uwä komi bäräpi gänaŋ
kuŋatpäŋ butewaki täŋo mebäri kawän täreŋkuŋ.
U äma waki yäŋ yäŋpäŋ kakta bitnäŋkumäŋ. Ba äma äpaniinik yäŋ yäŋpäŋ nadäŋ äwaräkuk
täŋkumäŋ.

4 * Upäŋkaŋ uwä nintäŋo butewakinin buraminŋpäŋ nintäŋo komi bäräpinin kotaŋkuk.
Ude täŋirän kaŋpäŋ nintä sära man ŋode yäŋkumäŋ; Wisik, Anututä mominita
yäŋpäŋ kowata imitak.
5 * Täŋpäkaŋ nintäŋo peŋawäkninta yäŋpäŋ nägät piŋkuk. Ba nintäŋo gwäjiwanita yäŋpäŋ
däpmäŋ käkätkuŋ.
Ba momi täŋo kowata uterak äroŋkuko unitä nipmaŋpän tägaŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ unitäŋo
jibi unitä nintäŋo jibi täŋpewän tägaŋkuk.
6 * Täŋpäkaŋ nin kuduptagän yawak peŋawäk täŋpani ude itkaŋ nininken gärip terak
kuŋatkumäŋ.
Täŋitna Yawetä mominin täŋo kowata ninin yäpnaŋi u terak buŋätkuk.

7 * * U komi bäräpi iminŋkuŋo upäŋkaŋ ini yäpmäŋ äpäŋpäŋ man kubä nämo yäŋkuk. Uwä
sipsip gubaŋi utta yäpmäŋ kuk täkaŋ ude yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Ba pujiŋi madäŋ yämiŋirä man nämo yäk täkaŋ ude mankum itkuk.
8 Uwä jop ikŋatpäŋ manken teŋpäŋ kumäkta yäŋtäreŋ iminŋkaŋ yäpmäŋ päŋku utkuŋ.
Täŋpäkaŋ noriye bok kuŋatkuŋo uken nanik kubätä ŋode nämo nadäwän tumbuŋ;
Nintäŋo peŋawäkninta yäŋpäŋ utkuŋ.
Ba näkŋo äbot täŋo momita kome terak irit kuŋatkuŋari däpmäŋ täkŋeŋkuŋ yäŋ nämoinik
nadäwän täreŋkuŋ.
9 * Uwä ämata komi yämani nämo, ba yäŋ-yäkŋarani man nämo yäwani upäŋkaŋ äma waki-
waki-kät änekta yäŋtäreŋkuŋ. U kumäŋirän tuŋum äma täŋo awaŋken äneŋkuŋ.

10 Upäŋkaŋ Yawetä ini nadäŋ iminŋirän däpmäŋ käkärirä komi nadäŋkuk. Bureni, Yawetä
nadäŋirän nintäŋo momi tärewekta äma u iniken gupipäŋ ärawa ude täŋkuk.

---

* **52:15:** Rom 15:21 * **53:1:** Jon 12:38; Rom 10:16 * **53:4:** Mat 8:17 * **53:5:** 1Pi 2:24 * **53:6:** 1Pi 2:25
* **53:7:** Rev 5:6 * **53:7:** Apos 8:32-33 * **53:9:** 1Pi 2:22

Ude täŋkuko unita kadäni käroŋi api irek. Itkaŋ kodakiniye ahäŋirä api yabäwek. Ba Yawe
täŋo nadäk tawaŋ u iwatpäŋ täŋirän bureni api ahäwek.
11 Täŋpäkaŋ Yawetä ŋode yäyak; Bänepitä komi butewaki nadäwayäŋ täko unitäŋo bureni
ahäŋirän oretoret api nadäwek.
Täŋkaŋ epän ämana siwoŋi u nadäk-nadäkitä äma mäyap täŋkentäŋ yämiŋirän iŋamnaken
siwoŋi api itneŋ. Ba waki-wakini äma unitä api kotawek.
12 * Mebäri unita äma wäpi ärowani bämopiken näk wäp biŋam ärowani api imet.
Ude täŋira äma kehäromitä ämikken iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋpäŋ tuŋumi
yäyomägatkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ epän ämanata moräki api imineŋ.
U imata, u äma iŋamiken äma wakiwaki täŋpani ude äworeŋpäŋ iniken irit iniŋ kireŋpäŋ
kumbuk. Bureni, ude täŋkuko uwä äma mäyap täŋo momi kotaŋkuk. Ba waki
täŋpani täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäŋkuk.

55

Aisaia 55:1-11

Ekäni täŋo iron pähap

1 * Yawetä ŋode yäyak;
Eruk, umeta kotäkjin kawuktak täkaŋ in äbäkaŋ ume gwet tama naŋput! Ba moneŋjin
nämo kuŋat täkaŋ inäwä äbäŋkaŋ ketem näkken yäpmäŋkaŋ naŋput yäk.
Täŋkaŋ äbäŋkaŋ ume gäripi nikek, gwäki nämo ŋo yäpmäŋkaŋ naŋput yäk.
2 * Imata ketem bureni nämota moneŋ pek täkaŋ? Ba naŋpäŋ koki nämo täŋpanita komi
piä imata täk täkaŋ?
Ude nämo, näkŋo man buraminŋpäŋ näkä täwet täyat ude tänayäŋ täŋo uyaku ketem
tägagämäninik kubä taminŋira naŋpä toknekinik api täneŋ.

3 * Unita ämawebenaye, nadäwut. Näkken ämnayäŋ täkaŋ u säkgämän api itneŋ. Äbäŋirä
inkät topmäk-topmäk, tärek-täreki nämo api täŋpet.
Täŋkaŋ Devitta nadäŋ imikinik täŋkuro udegän inta nadäŋ tamikinik api täŋpet.
4 Täŋpäkaŋ Devit uwä äma komeni komeni u yabäŋ yäwatta kehäromi ba wäpi iminŋkut.
Ude täŋpäŋ uterak ämawebe u kehäromina kwawak yäwoŋäreŋkut.
5 Täŋ epän udewanigän inta tamayäŋ yäk. Inä ämawebe äbori äbori, komeni komeniken
man pewä kuŋirä inken api ämneŋ.
Bian intä unita nämo nadäwani ba unitä inta nämo nadäwani upäŋkaŋ inken bäräŋeŋinik
api ämneŋ.
Imata, Ekäni Anutujin, Isrel äbot intäŋo Anutu kudupi näkä täŋpewa u bureni-inik api
ahäwek. Täŋkaŋ näk wäpjin biŋam api tamet.

6 * Eruk, apiŋo Yawe tuängän itpäŋ inta itsämäŋtak unita inä äyäŋutpäŋ Yaweken gera
yäŋpäŋ dubiniken kut.
7 Ämawebe waki täŋpani, kädet waki u peŋpäŋ äneŋi täkta nämoinik nadäŋpäŋ äneŋi
Anutuken kuk täkot.
Nadäkaŋ? Anutu uwä ämawebe iniken äyäŋutpeŋ äbäk täkaŋ unita oraŋ yämiŋpäŋ momi
peŋ yämikta gäripi nadäk täyak.

8 Täŋpäkaŋ Yawetä ŋode yäyak; Näkŋo nadäk-nadäkna u intäŋo ude nämo. Ba näkŋo
täktäkna inigän inigäninik, intäŋo ude nämo.

---

* **53:12:** Mak 15:28; Luk 22:37 * **55:1:** Sam 42:2, 63:1; Jon 4:10-14, 7:37-38; Rev 21:6, 22:17 * **55:2:** Mat 15:9; Rom 9:31, 10:2-3; Plp 3:7; Hib 13:9; Rom 10:17; Sam 22:26 * **55:3:** Mat 11:28; Jon 6:37; Apos 13:34 * **55:6:** Sam 14:2, 27:8; 2Ko 6:1-2; Hib 2:3

9 * Kunumtä kome kakätäŋpäŋ punininik itak udegän näkŋo täktäkna ba nadäk-nadäknatä intäŋo irepmitinik täyak yäk.

10 * Täŋpäŋ näkŋo manna uwä iwän ude. Iwäntä taŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ näkŋaken jop nämo abäk täyak. Nämo, u kometa ume iminŋirän kome terak ketem säkgämän ahäk täkaŋ yäk. Ahäŋirä ämatä ätu yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ ätu yerita pek täkaŋ.

11 * Eruk, mena jinom udegän, u kwekopäŋ näkŋaken jop täga nämo äbek. Nämo, näkŋo manna u piä ude täŋpän yäŋ nadäk pek täyat u pära nämo täk täyak. Nämo, u kuŋpäŋ näkŋaken gäripna u däpmäŋ tärek täyak.

56

Aisaia 56:1-8

Anututä ämawebe gägäni api yämagurek

1 Yawetä ämawebeniye ŋode yäwetak;
Näk täŋkentäŋ taminŋpäŋ tämagurayäŋ täyat u kadäni keräp täyak unita in kudän siwoŋi täŋpeŋ kuŋat täkot. Ba äma ätu oraŋ yämiŋpäŋ täŋkentäk-kentäk täŋ yämik täkot.

2 * Nadäkaŋ? Äma ude täk täkaŋ, ba Sabat orekiritta nadäŋirä ärowani täk täkaŋ, ba waki täkta nämo pidämtak täkaŋ, äma udewani näkŋo oretoret terak it täkaŋ.

3 * Täŋpäkaŋ ämawebe kome kukŋi käda nanik Yawe täŋo ämawebe yäpurärätpäŋ bok it täkaŋ uwä ŋode nämo yäneŋ; Yawetä nin iniken ämawebeniyekät iniŋ oretta yäjiwät täyak yäŋ nämo nadäneŋ.
Ba äma yabäni däranitä imaka, ŋode nämo nadäneŋ; Nanakna nämo unita wäpna biŋam ikek nämo, päya kubit täwani ude itat unita Yawetä iniken ämawebeniyekät säkgämän itta yäjiwät täyak yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo!

4 Yawetä äma udewani ŋode yäwetak; In Sabat orekiritta nadäŋirä ärowani täŋpäŋ kudän näkä gäripi nadäk täyat u iwatkaŋ topmäk-topmäkna täŋo man gwäk piminŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uwä inta ŋode api täŋ tamet;

5 Nadäŋ taminŋpäŋ näkŋo yotken wäp biŋam säkgämän api tamet. Wäp biŋam taminŋira ämawebenaye bämopiken penta täga api it yäpmäŋ äroneŋ. Bureni, wäpjin biŋamtä ämawebe nanakiye nikek täŋo wäpi biŋam api yärepmirek.

6 Ude yäŋkaŋ Yawetä ŋode yäyak;
Ämawebe kome kukŋi käda nanik ämawebenaye yäpurärätpäŋ bok itkaŋ näka nadäŋ namikinik täŋkaŋ näk gämotnaken itkaŋ watä piä täŋ namik täkaŋ, ba Sabat orekirit kadänita nadäŋirä ärowani täŋpäpäŋ topmäk-topmäk täŋo man iwat täkaŋ in uwä oretoret täkot.

7 * Imata, näkŋa tämagut yäpmäŋ Saion pomnaken api kwet. Täŋpäŋ yäŋapik yotnaken tepmaŋpäŋ oretoret api tamet. Ude täŋira naniŋ oretta bukänaken ärawa täŋ naminŋirä kaŋpäŋ gäripi nadäŋpäŋ api nadäŋ tamik täŋpet yäk.
Unita nadäkaŋ? Näkŋo kudupi yot uwä ämawebe komeni komeni kudupta äbä itpäŋ yäŋapik man yäŋ naminenŋta api irek.

8 * Täŋpäkaŋ Ekäni Yawe ärowani, Isrel ämawebeniye iwan täŋo komi piäken nanik äneŋi yämagut päbä komeniken yepmaŋkuko unitä ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Äma gägäni ätu ämawebenaye ukät bok itta yämagut päbä api yepmaŋpet yäk.

---

* **55:9:** Rom 11:34-36 * **55:10:** 2Ko 9:10 * **55:11:** Mat 24:35; Luk 8:11-16; Rom 10:17 * **56:2:** Ais 55:7; Sam 1:1, 24:4-6, 85:9; Jer 7:3-10; Mat 3:2; Luk 11:28; Jon 7:17; Rom 10:6-10; Rev 22:14 * **56:3:** Mat 8:10-11; Apos 8:27, 10:1-2, 13:47-48; Rom 2:10-11; Efe 2:12; 1Jo 3:1; Rev 3:12 * **56:7:** Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 * **56:8:** Jon 10:16

57

Aisaia 57:15-21

Anututä ämawebeniye täŋo momi api peŋ yämek

15 * Anututä ŋode yäyak;
Näk intäjukun ba ärowaniinik api it yäpmäŋ ärowet. Wäpna kudupi mähemi.
Näk kunum punin terak kudupi yotpärareken it täyat upäŋkaŋ ämawebe mominita nadäwä
waki täŋpäkaŋ inita nadäwä äpani täk täkaŋ uken bok it täyat.
Näk äma bänepi yäpmäŋ äpani u yäpmäŋ akuk täyat. Ba äma mominita nadäwä waki
täŋpani bänepi täŋpidäm tak täyat.
16 Yäŋpäŋ-yebek ba kokwawak man kadäni käroŋita nämo api yäweret. Nämo, ude täŋpayäŋ
täro uwä ämawebe irit yämiŋkuro u täŋpewa paotneŋ.

17 Ämawebenaye u moneŋ tuŋumta ämäŋi täktäk unitä momi pähap täŋkuko unita näkä
kokwawak pähap nadäŋpäŋ däput. Näk mäde ut yämiŋpäŋ däpuro upäŋkaŋ uwä
nämo nadäŋkaŋ ehutpäŋ iniken gärip pen iwatkuŋ.
18 Ude täŋirä yabäk täyat upäŋkaŋ api yäpa täganeŋ. Ude täŋpäŋ yäŋ-yäkŋat päŋku ämawebe
butewaki terak kuŋarani u bänepi api täŋpa gapun täneŋ.
19 * Bureni, äma banken ba tuän it täkaŋ uken kwini bureni api ahäŋ morewek. Täŋkaŋ
näkä api yepmaŋpa täganeŋ. Yawe näkŋa ude yäyat.

20 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani uwä gwägutä tokät täyak udewani. U kwikinik täga nämo
itneŋ. Nämo, gwägutä okä näbä ba jiraŋ ureŋ päŋku gägäniken pek täyak ude kudän
wakiwaki wari täk täkaŋ.
21 * Unita waki täŋpaniken säkgämän irit nämo api ahäwek. Yawe näkä ude yäyat.

58

Aisaia 58:1-9

Anutu iniŋ oretoret kädet bureni

1 Ekänitä ŋode yäyak;
Kotäkka pewi maŋpäpäŋ nämo yäwen. Gera taŋigän, womat mämä ude yäŋpäŋ
ämawebenaye, Jekop täŋo äbotken nanik momi ba kädet wakini unita kaŋ yäwet.
2 Uwä ŋode näwet täkaŋ; Nin kepma kepma gäk ganiŋoret täkamäŋ. Ba gäkŋo kädetka täga
nadäna tärewäpäŋ u iwatta gäripi pähap nadäk täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Ba näkä baga man siwoŋi yäwoŋärekta näwet yabäk täk täkaŋ. Ba gäk dubikaken kukta
gärip pähap nadäk täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Upäŋkaŋ jop manman yäk täkaŋ.

3 U ŋode näwet täkaŋ; Ekäni, gäk ganiŋ oretta nakta jop it täkamäŋ upäŋkaŋ imata nämo
nibäk täyan? Ba ninin yäpmäŋ äpäŋpäŋ kuŋaritna gäk imata nämo nadäŋ nimik
täyan?
Ude yäŋirä näkä kowata ŋode yäwetkut; Ude nämo. In naniŋ orerit injinken gäripjin
iwatpäŋ täŋit täk täkaŋ yäk. Ba epän ämajiyeta komi yämik täkaŋ yäk.
4 Naniŋ oretta yäk täkaŋ upäŋkaŋ täktäkjin u inipärik. U ŋode; Man wärät-wärät täŋpäŋ
ketjin mugwäjiŋpäŋ notjiye däpmäk täkaŋ. Ude täŋkaŋ näkken yäŋapik man yäŋirä
täga nämo api nadäŋ tamet.

5 Jide? Näk naniŋ oretoret kädet iwat täkaŋ uwä nadäŋ nimik täyak yäŋ nadäk täkaŋ?

---

* **57:15:** Sam 51:17, 113:4-6, 138:6; Rev 15:4 * **57:19:** Mak 16:15; Apos 2:39; Efe 2:17 * **57:21:** Ais 48:22

Tek wakiwaki täŋkaŋ butewaki iŋam dapun ijiŋpeŋ kuŋaritna Yawetä bänep täga nadäŋ
nimän yäŋ nadäk täkaŋ? Kudän udewani uwä naniŋ oretoret kädet bureni yäŋ
nadäk täkaŋ?
Nämoinik! Kudän udewanita gäripi nämo nadäk täyat.

6 * Täŋ näkä kudän ŋodewanita nadäŋira naniŋ oretoret kädet bureni täk täyak;
Äma, äma ätu täŋo komi piä terak it täkaŋ unitäŋo bäräpi ketäreŋ yämiŋpäŋ kädet tägatäga
täŋ yämik täkot.
7 * Ba äma nakta yeŋirä ketem yämik täkot. Ba äma jäwäri, patpat bägupta wäyäkŋek täkaŋ
udewani yämagut yäpmäŋ injin yotken ärok täkot. Ba äma teki nämota tek yämik
täkot. Ba nägät moräkjiyetä bäräpi kaŋ-ahäŋirä mäde nämo ut yäminеŋ.

8 * Täŋ intä kudän udewani näkä gäripi nadäk täyat u tänayäŋ täŋo uwä näkä bäräpijin
bäräŋek api datäreŋ tamet, tamimaŋ täŋo peŋyäŋektä bipani täŋo bipmäŋ urani
iwat kirek täyak ude. Ude täŋira säkgämän api itneŋ.
Täŋkaŋ Anutujin siwoŋitä intäjukun api täŋ tamek, ba Yawejin täŋo kehäromitä
mädejinken watä api it tamek. 9 * Täŋpäkaŋ intä näkken yäŋapik man yänayäŋ täkaŋ
uwä api nadäŋ tamet. Inä ämata komi yämik-yämik, ba wäpi yäpmäŋ äpäk-äpäk ba
yäŋärok man yäwet-yäwet kädet u mäde ut yäminayäŋ täŋo uwä ude api täŋ tamet
yäk.

60

Aisaia 60:1-6

Jerusalemtä Anutu täŋo peŋyäŋek terak säkgämän api irek

1 Ekänitä Jerusalem ŋode iwetak; Gäkŋo peŋyäŋek äbäŋ gamitak! Yawe täŋo peŋyäŋek
säkgämäntä gäkä terak ijiŋ-yäŋetak unita akuŋpäŋ edap dapuri ude ijiŋ-yäŋe! 2 U ka!
Gubam kubiritä äbori äbori komeni komeni uwäk täŋirän bipmäŋ urani pähap gänaŋ
itkaŋ. Upäŋkaŋ Yawetä gäkä terak ijiŋ-yäŋek täyak. Ba iniken ägonitä uwäktäŋ gamik
täyak. 3 * Täŋirän ämawebe komeni komenitä gäkŋo peŋyäŋek kaŋpäŋ gäkken api ämneŋ.
Bureni, edap dapuritä pom terak tädoreko udegän peŋyäŋeŋiri kome unitäŋo intäjukun
ämatä akumaŋ gäkken api ämneŋ.
4 Eruk, ijiwi kwäpäŋ yabäŋ äyäŋut tä; Ämawebekaye uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u
äneŋi äbäkaŋ. Nanakaye ban naniktä äbäkaŋ. Ba äpetkaye imaka, buramiŋ yäpmäŋ
äbäkaŋ. 5 Ude äbäŋirä yabäŋkaŋ bänepka gupka kuduptä oretoret pähap api nadäwen.
Täŋpäkaŋ kadäni ugän gäpe taŋi taŋi gwägu pähap terak kuŋaranitä kome banken nanik
tuŋum säkgämän säkgämän yäpmäŋ gäkken api ämneŋ. 6 Täŋkaŋ Midian Efa komeken
nanik kamel mäyaptä äbä gäkken api it toknеneŋ. Ba Siba nanik ämawebe gol ba imaka
käbäŋi säkgämän nikekpäŋ yäpmäŋ äbäŋpäŋ Yawe täŋo wäpi biŋam api iniŋ oretneŋ.

61

Aisaia 61

Manbiŋam tägagämän kubä

1 * Yawetä näk äma jopi jäwäri manbiŋam tägagämän yäŋahäŋpäŋ yäwetta iwoyäŋpäŋ
olip gakŋi piŋ näbatkuko unita ŋode nadätat; Ekäni Yawe täŋo Munapiktä näk magätak.
Täŋpäŋ Yawe uwä ŋode täkta nepmaŋpän kuŋkut; Ämawebe butewaki nadäwätäk terak
kuŋarani u bänepi yäpätägakta, ba äma komi piä terak irani ŋode yäwetta; Anututä

* **58:6:** Mat 25:34-40; Jem 1:27, 2:15-16; 1Jo 3:17-18 * **58:7:** Mat 25:35 * **58:8:** Sam 112:4; Apos 10:31,35
* **58:9:** Sam 34:15 * **60:3:** Sam 67:1-4; Ais 2:2-5; Rev 21:24 * **61:1:** Mat 11:5; Luk 7:22

täŋkentäŋ taminŋirän jop api äpämaŋ kunen. 2 * Ba ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetta nepmaŋpän kuŋkut; Yawe Anututä ämawebeniye oraŋ yämiŋpäŋ iwaniye däpmäkta kadäni ahätak. Täŋkaŋ ämawebe täŋbute täŋtäŋ kuŋarani u yäniŋ kawatakta naniŋ kireŋkuk. 3 Bureni, Saion ämawebe konäm butewaki terak itkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋira butewakini paoränkaŋ oretoret api tänen. Ba täŋkentäŋ yämiŋira butewaki kap peŋpäŋ oretoret kap api tenen. Täŋkaŋ ämawebe uwä päya kehäromi Yawetä ini piwani bumik api itneŋ. Uwä kehäromigän itkaŋ kudän siwoŋi täŋpeŋ api kuŋatneŋ. Ude täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo mebäri säkgämän kwawak ririrä api iniŋ oretneŋ.

4 Täŋpäkaŋ ämawebe inä yot yäpmäŋ äreyäwani u äneŋi api täŋkodak utneŋ. Ba yotpärare waŋkuŋo u äneŋi kome ket utpäŋ api yäpä-täganeŋ. 5 Täŋkaŋ äma ban naniktä äbä yawakjiye watäni api it yämineŋ. Ba äma kome kubäken naniktä äbäŋpäŋ ketem epänkät wain epänjin api täŋ taminеŋ. 6 * Täŋpäkaŋ kadäni uken irit mebäri kubä api itneŋ. Inta Yawe täŋo bämop äma, ba Anutu täŋo watä äma yäŋ ude api täwetneŋ. Täŋkaŋ äma äbot komeni komeni täŋo tuŋum terak itkaŋ moneŋ tuŋum unita biŋam api yäneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ mäyäk terak itkuŋo upäŋkaŋ komejinken äneŋi itkaŋ bian itkuŋo u irepmitpäŋ ahäŋ bumbum terak api itneŋ. Bureni, jiraŋ ude itkuŋo upäŋkaŋ oretoret tärek-täreki nämo api täneŋ.

8 U imata, Yawe näkä kudän siwoŋita gäripi nadäk täyat. Iwantä ämawebenaye täŋyäkŋarani täŋpäŋ imakani kubota täŋ yämiŋkuŋo unita gaŋani pähap nadäk täyat. Unita yäŋkehärom taŋkuro udegän ämawebenayeta gwäki täga yämiŋpäŋ ukät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo api täŋpet. 9 Ude täŋ yämiŋira äma komeni komenitä kodakiniye täŋo biŋam api nadäneŋ. Bureni, ämawebe komeni komeni äbotnaye u yabäŋpäŋ-nadänayäŋ täkaŋ uwä ŋode api yäneŋ; Äma äbot ŋo Yawetä iron taŋi täŋ yämani yäk.

Säkgämän irit bureni api ahäwek

10 * Täŋpäkaŋ Jerusalemtä ŋode yäyak; Yaweta gäripi pähap nadäk täyat. Bänepnatä Anutunata oretoret täŋ imik täyat. U imata, u nämagutkuko unita. Unitäŋo täktäki siwoŋitä tek säkgämän ude täŋ namik täyak. Ba unitäŋo täŋkentäktä ämawebe kodakitä epnayäŋ tek epmäget säkgämän täk täkaŋ ude täŋ namik täyak. 11 Bureni, kome terak päya dätäki imätpäŋ käruk abäk täkaŋ, ba epänken ketem tokän käruk tädot täkaŋ udegän Yawe ärowani täŋo meni jinom terak kudupi irit säkgämän api ahäneŋ. Täŋpäkaŋ äma äbori äbori iŋamiken iniŋ oretoret api ahäwek.

62

Aisaia 62:1-12

Jerusalemtä wäp kodaki api yäpek

1 Jerusalem, gäk nadätan? Näkä mankum nämo api iret. Nämo, gäka yäŋpäŋ ehutpäŋ yäŋapiŋtäyiwa Ekänitä täŋkentäŋ gaminirän irit säkgämäntä gäkä terak kwawakinik kaŋ ahäwän, kome dapuritä tamimaŋ peŋyäŋek täyak ude, ba bipmäŋ urani gänaŋ topäntä ijiŋ-yäŋek täkaŋ ude.

2 Anututä ude täŋkentäŋ gaminirän ämawebe komeni komenitä äneŋi kodak taŋpäŋ iriri api gabäneŋ. Ba unitäŋo intäjukun ämatä gäkŋo epmäget kudän kakinik api täneŋ. Täŋpäkaŋ Yawetä wäpka kodaki kubä gäweränkaŋ ugänpäŋ api gäwet täneŋ.

3 Bureni, Yawe Anutukatä gäk gabäŋgärip api täŋpek, ämatä porak gwäki ba notek merärokita gäripi nadäk täkaŋ ude.

4 *Kadäni uken wäpka Eŋi Sinsim yäŋ wari nämo api gäwetneŋ, ba Kome Waki Kawuki yäŋ wari nämo api gäwetneŋ. Nämo, wäpka kodaki kubä ŋode api gäwetneŋ;

---

* **61:2:** Mat 5:4; Luk 4:18-19 * **61:6:** Kis 19:6; Rom 12:1; 1Pi 2:5,9; Rev 1:6 * **61:7:** Sam 16:11; 2Te 2:16
* **61:10:** Rom 5:10; Plp 3:9; Rev 7:14 * **62:4:** 1Pi 2:10; Jon 3:29; 2Ko 11:2; Efe 5:25-27

Anututä gäripi pähap nadäŋ gamik täyak.
Ba kubä ŋode api gäwetneŋ;
Äpi nikek.
U imata, Yawetä gabäŋpäŋ gäripi pähap api nadäŋ gamek, ba komekawä webenita ude äneŋi api yäpek.
5 Äma gubaŋitä webe gubaŋi, ämakät nämo pärani ukät epmäŋpäŋ bok itdeŋo udegän äma gäk täŋpäŋ gepmaŋkuko unitä gäk webenita api yäpek.
Ude täŋpäŋ äma gubaŋitä webeni kodaki kaŋpäŋ gäripi pähap nadäŋ imik täyak udegän Anutukatä gabäŋpäŋ gäripi pähap api nadäŋ gamek.

6 Eruk, Jerusalem yewa watäni itta äma yepmaŋkuro u kepma ba bipani meni nämo täŋpipineŋ. Äbot täŋpani in Yawetä täŋkentäŋ tamikta gera yäk täkaŋ in itpäŋ-nadäk nämo täŋpäŋ gera pen yäŋirä inta nämo api guŋ täwek.
7 Gera ehuranigän yäŋirä Jerusalem äneŋi täŋkehärom taŋirän ämawebe äbori äbori iŋamiken intäjukuninik ude irirän kaŋkaŋ biŋam kaŋ yäwut.

8 U imata, Yawetä yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuko uwä keri kehäromitä bureni api pewän ahäwek; Ketem piäjinken nanik iwan yabäŋ äwaräkuk täŋira wari nämo päbä api yäpneŋ. Ba äma ban nanik udegän, yabäŋ äwaräkuk täŋira wain ume injin täŋpani wari nämo päbä api yäpneŋ.
9 Nämo, ketem piŋkuŋo unitäŋo bureni u injin naŋpäŋ Yawe näkŋo wäpna biŋam api yäpmäŋ akuneŋ. Ba wain piä täŋpäŋ watäni it täŋkuŋo u imaka, injin wain ume täkätpäŋ näkŋo kudupi yot gänaŋ naniŋ oretta api näneŋ.

Yäpätägak äma bureni äbätak!
10 Unita ämawebe Jerusalem täŋo yewa gänaŋ itkaŋ in kudup akumaŋ gägäniken kut. Kuŋpäŋ ämawebe ämnayäŋ täkaŋ unita kädet yäpä-tägawut. Kubat-kubat yejämäŋpäŋ mobä kädet miŋin pätkaŋ u kudup yäpmäŋ kewewut. Ude täŋirä ämawebe komeni komenitä ŋode api kaŋpäŋ nadäneŋ; Yawetä ämawebeniye äneŋi yämagurayäŋ täyak yäŋ api nadäneŋ.
11 *Nadäkaŋ? Yawe uwä yäŋahäk man ŋode pewän komeni komeni kuŋat moreŋkuk;
Saion ämawebe ŋode kaŋ yäwerut; Tämagutta yäwani u äbätak. Täŋkaŋ ämawebe iwan keri terak nanik yäyomägatkuko u bok yäpmäŋ äbätak! 12 Eruk ämawebe unita Kudupi Ämawebe, Yawetä iwan keriken nanik yämagurani yäŋ api yäwetneŋ. Täŋpäkaŋ Jerusalem, wäpka ŋode api gäwetneŋ; Yotpärare gäripi pähap, ba Yotpärare Yawetä äneŋi päbä irani yäŋ api gäwetneŋ.

63

Aisaia 63:7-10

Anututä Isrel ämawebe nadäŋ yämikinik täŋkuko unitäŋo manbiŋam
7 Yäke! Yawe täŋo orakoraki säkgämän unitäŋo mebäri yäŋahäwayäŋ.
Ba unitäŋo täktäki täga unita yäŋpäŋ wäpi yäpmäŋ akwayäŋ.
Yawe uwä Isrel ämawebe ninta butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ nadäŋ nimikinik täk täyak.
Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän mäyap täŋ nimik täyak.
8-9 Nadäkaŋ? Yawetä ŋode yäŋkuk; Äbot ŋowä näkŋaken äbot. Ämawebe uwä täŋnäkŋatpäŋ mäde nämo api ut naminеŋ.
Yawetä ude yäŋpäŋ komi bäräpiken nanik yämagutkuk.
Komi bäräpi nadäŋkuŋo u komi bäräpi bok nadäŋkuŋ.
Ba täŋkentäŋ yämiŋkuko uwä aŋero ini dubiniken irani unitä bumik täŋkentäŋ yämiŋkuk.

* **62:11:** Ais 40:10; Rom 10:11-13; Rev 22:12

Uwä nadäŋ yämikinik täŋkaŋ butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ wädäŋ tädotpäŋ yepmaŋkuk.
Ude täŋkaŋ kadäni käroŋi boham watäni säkgämän itpäŋ yämagut yäpmäŋ kuŋatkuk.
10 * Ude täŋkuko upäŋkaŋ peŋawäk kädet terak Kudupi Munapikita bäräpi iminkuŋ. Ude
täŋirä Yawetä ini-tägän iwani däkŋeŋpäŋ äboriyekät ämik täŋkuŋ.

66

Aisaia 66:10-14

Jerusalemtä irit säkgämän api kaŋ-ahäwek

10 Ämawebe Jerusalemta gäripi nadäk täkaŋ in Jerusalem kome mähemkät oretoret täŋput.
Ba Jerusalemta butewaki nadäŋ imik täkaŋ in bänep täga penta nadäwut.
11 * U imata, Jerusalem unitä nonoŋi säkgämän tepmäŋ towiŋirän naŋ tokŋek api täneŋ.
Täŋirän täŋ-bumbumita gäripi pähap api nadäneŋ.
12 U imata, Yawetä ŋode yäyak; Nadäkaŋ? Näkä yäwakaŋ ahäŋ bumbumtä ume pähaptä-
yäŋ Jerusalem kome uken tärek-täreki nämo api abäŋ irek. Ba äma äbori äbori täŋo
tuŋum täŋ-bumbumtä ume tokät täkaŋ ude api täŋ imek.
Täŋpäkaŋ äperiye nanakiye ude itkaŋ Jerusalem täŋo nonoŋi naŋirä miŋiye naniyetä
äperiye nanak bäyaŋ yepmäŋitpäŋ maŋpä ärowäkaŋ yeŋdatnäŋ-datnäŋ täk täkaŋ
Jerusalemtä inta ude api täŋ tamek.
13 Bureni, miŋiyetä nanakiye yäniŋ kämät täkaŋ ude Yawe näkä api taniŋ kawat täwet.
Täŋira Jerusalem uken kwinigän api itneŋ.
14 Täŋpäkaŋ u kaŋpäŋ bänepjintä oretoret api täŋpek. Täŋirän gupjintä wädan gwijikitä-
yäŋ api kehäromtak täneŋ.
Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; Yawe näkä täktäkna kehäromi uwä watä ämanaye inta kwawak
api täwoŋärewet. Täŋ iwanayetawä kokwawakna pähap api yäwoŋärewet.

Aisaia 66:15-24

15 U kawut! Yawe uwä kädäp mebet ikek äbätak. Uwä äma kokwawak nadäŋ yämik
täyak u komi yämikta iwän mänit terak bumik pit kubägän äbätak. 16 Ämawebe komeni
komeni kowata yäpmäkta biŋam täkaŋ uwä Yawetä kädäp mebet kenta päiptä däpmäŋirän
mäyaptä api kumneŋ.

Ämawebe komeni komenitä Anutu gämoriken api itneŋ

17 Täŋpäkaŋ Yawe näkä ŋode yäyat; Ämawebe anutu jopi yäniŋ oretta kudupi itnayäŋ
nadäŋpäŋ kon täk täkaŋ u, ba naŋ yämikiye yäniŋ oretta piä tobätken kuk täkaŋ ba
ämawebe but tetnaŋ tohari ba ketem ätu näkä taräki yäŋ nadäk täyat u nak täkaŋ uwä,
ämawebe udewani täŋo paotpaori kadäni keräp täyak. 18 Näk unitäŋo bänep nadäk-nadäki
ba täktäki u yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Unita ärewayäŋ täyat uwä ämawebe äbori äbori man
kotäk mebäri mebäri yäŋbutuŋ päbä yepmaŋpa näkŋo kehäromina peŋyäŋek ikek u api
käneŋ. 19 Ude täŋpäŋ bämopiken kehäromina kwawak api pewa ahäwek. Täŋkaŋ ämawebe
ätu yabäŋ korewayäŋ täyat u äma äbori äboriken api yepmaŋpa kuneŋ. Yepmaŋpa ätu
Tasis yotpärareken api kuneŋ. Täŋ ätu Libia äbot ba Lidia äbot, äpa gwäjikta mebäri
nadäwani uken api kuneŋ. Täŋ ätuwä Tubal kome, ba Grik kome api kuneŋ. Bureni, uwä
kome ban, wäpna biŋam nämo nadäwani ba epmäget kudän ba peŋyäŋekna nämo kaŋpäŋ
nadäwaniken api kuneŋ. Päŋku äma äbori äbori u bämopiken näkŋo wäpna biŋam ärowani
u api yäŋahäneŋ. 20 Täŋkaŋ notkaye komeni komeni it täkaŋ u yämagut yäpmäŋ kudupi
pomna Jerusalem yotpärareken itak uken iron Yawe näka täŋ namikta ude api ämneŋ. U
hos, doŋki, kamel ba karis mebäri mebäri uterak api ämneŋ. Yämagut yäpmäŋ ämnayäŋ
täkaŋ uwä Isrel ämawebetä ketem, käbot ärutpak täwani gänaŋ peŋpäŋ ironta Yawe näkŋo
kudupi yotken yäpmäŋ ärok täkaŋ ude bumik api täneŋ. 21 Ude täŋirä uken nanik ätu

* **63:10:** Apos 7:51; Efe 4:30 * **66:11:** Sam 19:10, 119:18; Jon 6:53; 1Pi 2:2

bämop äma ude itta api yepmaŋpet, ba ätutä Livai täŋo äbot yäpurärätpäŋ kudupi yotken piä täkta iwoyäŋpäŋ api yepmaŋpet yäk.

22 * Täŋpäkaŋ Yawe näkä ŋode yäkgän täyat; Kunum ba kome kodaki täŋpayäŋ täyat unitä iŋamnaken pen api it yäpmäŋ kudeŋo udegän wäpjin biŋam ba äpetjiye nanakjiye kämi ahänayäŋ täkaŋ u pen api it yäpmäŋ äroneŋ yäk. 23 Täŋpäkaŋ Komepak Kodakitä Komepak Kodaki, ba Sabat Kadänitä Sabat Kadäni ämawebe äbori äboritä äbä Yawe näka api gwäjiŋ äpmoŋ namik täneŋ. 24 * Täŋkaŋ äpämaŋ kuŋpäŋ ämawebe peŋawäk täŋ namani u kumäŋpäŋ parirä api yabäneŋ. Ämawebe u gupi gänaŋ yamun tärek-täreki nämotä naŋ eräŋirä kädäp mebet tärek-täreki nämotä gupi api ijiŋ yäpmäŋ ärowek. Täŋirä ämawebe komeni komenitä yabäŋirä taräki kubä api täneŋ.

* **66:22:** Ais 65:17; 2Pi 3:13; Rev 21:1 * **66:24:** Mak 9:48; 1Te 2:15-16; Rev 14:10-11, 19:17-21

Jeremaia
Isrel ämawebetä Anutu täŋo man nämo buraminayäŋ täŋo uwä iwantä päbä api yämagut yäpmäŋ kuneŋ

Jeremaia 1:4-10

Ekänitä Jeremaia profet epän täkta iwoyäŋkuk

4 Yawe täŋo mantä jukunaken ŋode äpmoŋkuk;
5 *Gäk meŋka koki gänaŋ nämo gepmaŋpa ahäŋiri nadäŋ gaminkut. Ba meŋka koki gänaŋ naniktä kwawak nämo ahäŋiri gäk iwoyäŋpäŋ näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ äma äbori äbori uken yäŋahäkta gepmaŋkut.
6 *Yawetä ude näweränä iwetkut; Ekäni Yawe ärowani, ude nämo! Näk äma gubaŋigän yäk. Upäŋ gäkŋo man jide täŋpäŋ api yäŋahäwet. Mena bäräpi. 7 Näkä Yawe ude iwetkuro upäŋkaŋ ŋode näwetkuk; Näk gubaŋigän yäŋ nämo yäwen. Nämo, äma äbot u ba u gäwetpewa kwayäŋ täyanken u kuŋkaŋ man gäwerayäŋ täyat ugänpäŋ api yäŋahäŋpäŋ yäweren. 8 *Nadätan? Yawe näkä ŋode yäŋkehärom täyat; Näkä gäkkät itkaŋ watä säkgämän api it gamero unita ämawebe unita nämo umuntäwen.
9 *Ude näwetkaŋ Yawetä keri jinomnaken peŋpäŋ näwetkuk; Eruk, näkŋaken man mekaken peyat. 10 U ka! Apiŋo näk äma äbori äbori ba unitäŋo intäjukun ämaniye intäjukun it yämikta kehäromi gamitat. Kehäromi unitä äma äbot ätu api täŋpi waneŋ. Täŋ äbot ätu kehäromi uterak yäpi tägaŋirä kehäromigän api itneŋ.

7

Jeremaia 7:1-15

Anutu täŋo yotta jukuman

1 Yaweken nanik man ŋode Jeremaia jukuniken äpmoŋkuk;
2 Gäk päŋku Yawe täŋo yot yämaken itkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet; Juda ämawebe Yawe iniŋ oretta ŋo äbäk täkaŋ in Yawe täŋo man ŋo nadäwut. 3 Yawe Kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anututä ŋode yäyak; In irit kuŋat-kuŋat ba täktäkjin yäpmäŋ äyäŋutpewä tägawän. Ude tänayäŋ täŋo uyaku kome ŋoken pen itneŋta api nadäŋ tamet. 4 * In jop manman ŋode yäŋpäŋ uterak nämo yäpmäŋ wädäneŋ; Säkgämän itkamäŋ! Ŋowä Yawe täŋo kudupi yot, ŋowä Yawe täŋo kudupi yot, ŋowä Yawe täŋo kudupi yot! 5 Ude nämo! Inä bureni-inik irit ba täktäkjin yäpmäŋ äyäŋutpewä tägawänpäŋ äbotkayekät kudän siwoŋigän kowata kowata täŋpeŋ kuŋatneŋ. 6 Ba äma ban nanik inkät irani, iroŋi kodäŋani, webe kajat, udewani ärowani nämo täŋ yämineŋ, ba äma momini nämo, kumäŋ-kumäŋ nämo däpneŋ, ba anutu jopi bänepjin täŋpäwak täkaŋ u nämo nadäŋ yämineŋ. 7 Ude tänayäŋ täŋo uyaku kome orajiyetä tärek-täreki nämo itta bian yäniŋ kireŋkuro ŋo in pen it yäpmäŋ kukta api nadäŋ tamet. 8 Upäŋkaŋ nadäkaŋ? In man bureni nämo, jop manman pähap terak yäpmäŋ wädäk täkaŋ. Jide? Ude täŋkaŋä bureni kaŋ-ahäk täkaŋ? Nämo!
9 Inä kubota täk täkaŋ, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ, kubokäret kädet iwat täkaŋ, ba jop manman terak wohutpäŋ yäŋkehäromtak man yäk täkaŋ. Täŋpäŋ anutu jopi Balta gupe käbäŋi nikek ijiŋ imik täkaŋ, ba anutu jopi ätu bian nämo yäpmäŋ kuŋarani u iwat täkaŋ. 10 Eruk jide? Kudän waki näkä taräki nadäk täyat u täŋkaŋ näkä yotken wäpna itakken ŋo äbäŋpäŋ iŋamnaken itpäŋ ŋode yäk täkaŋ uwä täga ba?; Yot ŋonitä äyuŋ täŋ

* **1:5:** Sam 71:5-6; Rom 8:29; Gal 1:15-16 * **1:6:** Kis 6:12 * **1:8:** Mat 10:26; Luk 12:4; 2Ti 4:18 * **1:9:** Ais 49:2; Mat 10:19; Luk 2:15, 12:12 * **7:4:** 7:8,10,11; Luk 3:8

niminŋirän iŋamkaken säkgämän itkamäŋ! 11 * Jide? Yot ŋo gänaŋ näkŋo man pätak u intä
nadäŋirä kubo äma ätu täŋo käbop irit bägup ude äworetak ba? Nämo, Yawe näkä tabäŋpäŋ-
nadäk täŋ yäpmäŋ äbut!
12 * Eruk, Silo komeken imaka täŋkuro u kuŋkaŋ kaŋ kawut. Yotpärare unitä jukun
naniŋ oretta wäpna peŋkuro upäŋkaŋ Isrel ämawebenaye täŋo waki unita yäŋpäŋ kome u
täŋpa waŋkuŋ. Unita juku piwut! 13 Inä wakiwaki u pen täŋ irirä Yawe näkä jukuman
wari wari täwet yäpmäŋ äburo upäŋkaŋ nämo nadäŋ naminkuŋ. Näk inken gera yäŋkuro
upäŋkaŋ naniŋ yäkta bitnäŋkuŋ. 14 Unita Silo yotpärareken täŋpäwak täŋkuro, yot näkŋo
wäpna nikek ŋo udegän api täŋpet. Bureni, kudupi yot näkä äbekjiye orajiye ba inta
tamani unita nadäŋirä ärowani täk täkaŋ u, Silo yotpärareken täŋkuro udegän api täŋpet.
15 Näkä iŋamnaken nanik api däpmäŋpäŋ täwat kirewet, Efraim äbot notjiye kudup täŋ
yämiŋkuro udegän.

11

Jeremaia 11:18-20

Jeremaia kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

18 Ämatä näk täŋpäwakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo unitäŋo biŋam Yawetä näwet
ahäŋirän nadäŋkut.
19 Bureni, näk tom bätaki udewani, ämatä däpnayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuk täkaŋ ude.
Näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ yäŋ nämo yabäŋpäŋ-nadäŋkut. Uwä ŋode yäŋkuŋ; Eruk päya
mujipi nikek kaŋ madäna! yäk. Madäŋpena paotinik täŋirän ämatä unita kaŋ guŋ tawut!
20 Näka ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Yawe kehäromi mähemi, gäk ämawebe täŋo bänepi nadäk-
nadäki bok täŋpäŋ-yabäŋkaŋ kudän siwoŋi terak yäpmäŋ danik täyan. Unita bäräpi ŋo gäk
ketka terak peŋira kokwawakka äma uterak pewi äroŋirä kaŋ yabäwa.

15

Jeremaia 15:15-21

Yawetä Jeremaia bänepi täŋkehärom takta man iwetkuk

15 *Täŋpäkaŋ Jeremaia näkä Yawe ŋode iwetkut;
Yawe, gäk näkŋo bäräpina nadätan unita nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namisi. Täŋkaŋ
äma näk täŋpäwak täŋ itkaŋ ŋonita kowata komi yämisi. Yabäŋ äwaräkuk täŋiri näk kumäŋ-
kumäŋ nämo nutneŋ. Nadätan? Näk gäkŋo epän täŋira iwan u täŋ namik täkaŋ. 16 *Kadäni
kadäni man näwet täŋkuno u yäpmäŋpäŋ iyap taŋkut, ämatä ketem yäpmäŋpäŋ nak täkaŋ
ude. Täŋira manka unitä bänep oretoret taŋi pewän ahäŋ naminkuk. U imata, näk Yawe
Anutu kehäromi mähemi gäknata biŋam itat unita.
17 Näk äma käbeyä täŋkaŋ man jopi-jopi yäŋkaŋ yäŋpäŋ-mägayäk täŋtäŋ kuk täkaŋ
udewanikät itpäŋ oretoret nämo täk täyat. Nämo, gäk man näwet täyan unita juku piŋpäŋ
äma waki täŋpanita kokwawak taŋi nadäŋkaŋ näkŋa pärik it täyat. 18 Upäŋkaŋ komi imata
wari wari nadäŋ itat? Komi nadätat uwä paräm bänepnaken toknetak u mebäri imata u
bäräŋeŋ nämo tägak täyak? Gäk ume äpä kum täŋpani ude täŋnäkŋaren, ume säkgämän
näŋpa yäkŋat päŋku ume kawuk täwanipäŋ käwa waneŋo ude?
19 Ude yäŋira Yawetä kowata ŋode näwetkuk; Gäk näkken äneŋi äbäŋiri gämagutpäŋ gep-
maŋpa piä watä ämana ude äneŋi täga api iren. Täŋkaŋ man jopjop yäkyäk kädet u peŋpäŋ
man täga mebäri nikek ugänpäŋ yäŋahäwayäŋ täyan uwä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ
bumik api iren. Ude täŋiri ämawebe gabäŋkaŋ api gäwarän täneŋ, gäkä ämawebe nämo api
yäwarän täwen. 20 Ude täŋiri gäk näkŋa täŋpewa ämawebe u iŋamiken yewa kehäromi, ainpäŋ

* **7:11:** Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 * **7:12:** Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 26:6 * **15:15:** Mat 5:11-12, 10:22, 19:29; Rom 12:19; 2Ti 4:14; 1Pi 4:14-16 * **15:16:** Sam 19:10, 119:72, 97, 103

täŋpani ude api iren. Näkŋa watä säkgämän it gaminŋira ämawebe u iwan täŋ gaminŋpäŋ täga
nämo api yäpmäŋ äpneŋ. 21 Nämo, näkä äma waki täŋpani, butewaki bänep nadäk-nadäki-
kät nämo kuŋat täkaŋ unitäŋo keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ api gepmaŋpet. Yawe näkä
ude yäŋkehärom täyat.

17

Jeremaia 17:5-8

Man wakikät man täga

5 * Yawetä ŋode yäyak;
Äma ŋodewani uwä wakita biŋam; Äma Yawe näk mäde ut naminŋpäŋ noriyeta nadäŋ
yämikinik täŋpäŋ uterak tubeŋ kuk täkaŋ, ba äma täŋo kehäromita nadäŋirä ärowani
täk täkaŋ.
6 Äma uwä päya kome waki, gakŋini nämoken gämäneŋ ärok täkaŋ udewani. Uwä imaka
täga ahänayäŋ täkaŋ uwä nämo api yabäneŋ.
Nämo, uwä kome kawukiinik, ämatä itpäŋ-nadäk nämo täŋpaniken jäwärigän api itneŋ.

7 * Upäŋkaŋ ämawebe Yawe näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näkä terak tubeŋ kuk täkaŋ uwä
säkgämän itkaŋ.
8 * Äma udewani uwä päya ume pomi terak piwani ude. Unitäŋo jäwäri pewä yäpmäŋ ume
gänaŋ äpmok täkaŋ unita edap dapuri taŋi ijiweko upäŋkaŋ nämo umuntäneŋ.
Nämo, uwä kubirigän pen ärok täkaŋ. Täŋpäkaŋ iwän kadäni käroŋi nämo taweko upäŋkaŋ
nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Nämo, unitäŋo bureni uwä pen yäpurärätpäŋ pat täkaŋ.

20

Jeremaia 20:7-13

Jeremaiatä Anutu bänep nadäŋ bäräpi yäŋahäŋpäŋ iwetkuk

7 O Yawe, gäkä yäŋnäkŋatpewi gäkŋo man u nadäŋpäŋ piä ämaka ude itkut. Kehäromika
uwä näkŋo kehäromi irepmitak unita gäkŋo piä man naminŋkuno u täga nämo irepmitkut.
Täŋkuropäŋ apiŋo ämawebe yäŋärok näwetpäŋ kepma kepma yäŋpäŋ-nabäŋ mägayäk
bumta täŋ itkaŋ. 8 Man kwini kubä nämo yäŋahäk täyat. Kadäni kadäni gäkŋo meka
jinom yäpmäŋpäŋ täŋpäwak ba komi ahäkta mangänpäŋ yäŋahäk täyat. O Yawe, gäkŋo
manbiŋam ude yäŋahäk täyat unita ämawebetä u nadäŋkaŋ mäyäk naminŋpäŋ kadäni
kadäni naniŋ täwet täkaŋ.
9 * Täŋpäkaŋ gäkŋo man yäŋahäkta bitnäŋpäŋ mäde ut gamikta nadäk täyatken gäkŋo
manbiŋamta nadäk täyat unitäwä bänepna kujatnaken kädäp mebettä-yäŋ ijiŋ yäpmäŋ
kuk täyak. Täŋirän manbiŋam u käbop peŋpäŋ täga nämo yäŋahäkta pipiri pähap täk täyat
upäŋkaŋ täga nämo. 10 Täŋpäkaŋ äma mäyaptä jiap terak ŋode yäŋirä nadäk täyat; Jeremaia
uwä umun mangän wari yäk täyak. Unita apiŋogän manken tena! Ude yäŋirä notnaye
bok kuŋaranitä imaka, wakitä näkä terak ahäŋpäŋ täŋpäwakta dapun täŋ itkaŋ ŋode yäk
täkaŋ; Täga käwep täŋikŋatpena maŋpäŋ man yäk täyak unita kowata komi kaŋ imina.
11 * Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ Yawe, gäk täŋkentäŋ namikta komi äma kehäromigämän
udewani it namitan. Unita äma komi namik täkaŋ uwä näk täŋpäwakta api täŋpä waneŋ.
Täŋpä wawäpäŋ mäyäk yäpnayäŋ täŋo uwä ämatä täga nämo api guŋ täneŋ. U pen yäŋpäŋ-
nadäk api täk täneŋ. 12 Unita Yawe kehäromi mähemi, gäk ketka terak bänep nadäŋ bäräpna
ŋo peyat. Gäk äma siwoŋi täŋo bänep nadäk-nadäki kaŋpäŋ nadäŋpäŋ yäpmäŋ danik
täŋpani unita ämawebe waki uken täŋpäwakka pewi ahäŋ yämiŋirän kaŋ kaŋpäŋ nadäwa.

---

* **17:5:** Sam 62:9, 118:8; Hib 3:12 * **17:7:** Sam 25:2, 34:8, 146:5; Ais 50:7; Rom 10:11; 1Pi 2:6 * **17:8:** Sam 1:3, 92:12 * **20:9:** Luk 9:62; Apos 4:20, 17:16; 1Ko 9:16-17; 2Ko 5:13-15 * **20:11:** 2Ti 4:17

13 Yäke! Yaweta oretoret kap teŋ iminŋpäŋ wäpi biŋam punin pena. U imata, äma jäwäri
äma waki täŋo keriken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak täyak unita.

23

Jeremaia 23:1-6

Intäjukun äma täga kubä api ahäwek

1 * Yawetä ŋode yäyak; Wa! Juda äbotken nanik yawak ämawebenayeta watä irani uwä
api waŋ morenеŋ! Watä äma uwä ämawebenaye däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpewä ämetpeŋ
kuŋtäŋpä kuk täkaŋ unita.
2 Unita Isrel täŋo Anutu Yawe unitä yawakiye täŋo watä ämata ŋode yäyak; Yawe näkä
bureni ŋode yäŋahäŋpäŋ täwetat; Inä yawaknayeta watä säkgämän nämo itkaŋ täŋgaŋa-
gaŋa täŋirä eruk ämet täŋpä kuŋkuŋo unita waki ude täŋkuŋo unita näkä kowata komi
piä api tamet. 3 Ude täŋkuŋopäŋ yawaknaye komeni komeni täŋpewa kuŋtäŋpä kuŋpäŋ
kumäŋ moreŋkuŋo kokoki ittäŋ kukaŋ u näkŋa äneŋi yämagut päbä ini yewaken äbot
kubägän api yepmaŋpet. Ude täŋpakaŋ yeriniye ahäŋ bumbum api täneŋ. 4 * Ude täŋirä
watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋpa watäni säkgämän it yämiŋirä umunkät nämo kuŋarirä
uken nanik kubätä jop nämo api paorek. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat.
5 Täŋpäkaŋ Yawe näkä äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma siwoŋi kubä Devittä äbotken nanik
iwoyäŋpäŋ tewa kwawak ahäwekta kadäni kubä iwoyäŋkuro itak. Äma unitä intäjukun
äma ude itkaŋ nadäk kädet siwoŋi täga terak ämawebe api yämagurek. 6 * Täŋpäkaŋ unitäŋo
kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneŋ. Täŋkaŋ
unitäŋo wäpi ŋode api yäwetneŋ; Yawe siwoŋi irit kuŋat-kuŋat täŋo mähemnin bureni-inik.

Jeremaia 23:23-29

Man jopi ba Anutu täŋo man bureni unita man

23 Yawe näkä ŋode yäyat; Jide? Näk Anutu tuängän irani yäŋ nadäkaŋ? Nämo, näk
banken imaka, it täyat. Näk uken-uken kudup it täyat. 24 * Täŋpäŋ äma kubätä kome
kubäken käbop ireko uwä näk täga nämo kaŋ-ahäwek yäŋ nadäkaŋ? Ude nämo, näk kunum
kenta kome käwuri käwuriken kudup it morek täyat.
25 Nadäkaŋ? Profet näk wäpna terak u ba u api ahäwek yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ jop man
yäk täkaŋ. U däpmonken kaŋkumäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nämo, näk jop man yäk täkaŋ
u nadäk täyat. 26 Profet u man jop man iniken nadäkken nanik yäpmäŋpäŋ yäŋahäŋirä
näkŋo ämawebenaye jop yäŋ-yäkŋat täkaŋ u jidegän api peneŋ? 27 Uwä imaka däpmonken
kaŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ ämawebenayeken yäŋahäŋpäŋ ŋode nadäk täkaŋ; Ude täŋitna
ämawebetä Anutu mäde kaŋ ut imut, äbekiye oraniyetä mäde ut iminŋpäŋ anutu jopi Bal
u iniŋ oret täŋkuŋo udegän yäŋ nadäk täkaŋ.
28 * Unita profet kubätä imaka däpmonken käweko uwä ŋode yäŋahäwek; U
däpmonkengän kat, u bureni nämo käwep yäŋ yänaŋi. Täŋ profet kubä näkŋo man
bureni mena jinomken nanik yäpeko uwä näkŋo man u nadäk kubäkät nämo awähutpäŋ
burenigän yäŋahäwek. Unita jide nadäkaŋ? Rais gupi pidämi u naŋpä tägawek, ba rais
bureni naŋpä tägawek? 29 * Yawe näkä ŋode täwera nadäwut; Näkŋo man bureni uwä
kädäp mebet bumik, ba noŋ-gemäntä mobä däpmäŋ kokoyäk täkaŋ ude bumik yäk.

24

Jeremaia 24:1-10

---

* **23:1:** Mat 23:13-15, 15:14; Luk 11:46; Jon 10:10; 1Ti 6:5; 2Pi 2:1 * **23:4:** Sam 78:72; Apos 20:28-29; 1Pi 5:1-4; Jon 10:27-30 * **23:6:** Jer 33:14-16 * **23:24:** Stt 16:13; Sam 139:7-16 * **23:28:** 1Ko 3:12-13, 4:2; 2Ko 2:17; Hib 4:12 * **23:29:** Luk 24:32; Apos 2:37; 2Ko 2:16, 10:4-5

Wama waki ba täga unitäŋo man wärani

1 * Täŋpäkaŋ Babilon nanik täŋo intäjukun äma Nebukatnesatä Juda ämawebe iwan täŋ yämiŋpäŋ Jerusalem nanikpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Babilon kuŋkuk.
U Jehoiakim täŋo nanaki wäpi Jekonaia, Juda nanik täŋo intäjukun äma ukät Juda
nanik täŋo äma ekäni ekäni ba äma keritä imaka imaka täkta mebäri nadäwani u kudup
Babilon komeken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk. Eruk u punin terak Yawetä Jeremaia näk
däpmonken ŋode näwoŋäreŋkuk; Wama mujip yäk yarä Yawe täŋo kudupi yot yämaken
irirän yabäŋkut. 2 Yäk kubäwä wama mujipi täga. Täŋ yäk kubäwä mujipi waki, ämatä
täga nänaŋi nämo.
3 Yawetä ude näwoŋäreŋpäŋ eruk näwet yabäŋkuk; Jeremaia, imatäkenpäŋ käyan? Ude
näweränä ŋode iwetkut; Wama mujipipäŋ yabätat yäk. Mujipi täga uwä tägagämän. Täŋ
waki uwä wakiinik, ämatä täga nänaŋi nämo.
4 Ude iwerawä Yawetä näwetkuk; 5 Yawe, Isrel täŋo Anutu näkä ŋode yäyat; Wama mujip
täga udewani ätuwä Juda nanik ätu yäwat kireŋpewa Babilon kuŋkuŋo unita nadäwa täga
täkaŋ. 6 Ämawebe unita watä säkgämän it yämiŋpäŋ äneŋi yämagut yäpmäŋ kome ŋoken api
äbet. Ude täŋkaŋ nämo api täŋpa waneŋ. Nämo, näk api täŋkentäŋ yämet. Yabäŋ yäwarira
ini ugän säkgämän api itneŋ. Äneŋi nämo api yäwat kirewet. 7 * Täŋkaŋ bänepitä näk äneŋi
nepmäŋitpäŋ unita näka Yawe, Anutu bureni yäŋ nadäkta bänep nadäk-nadäki kodaki api
kireŋ yämet. Ude täŋira uwä näkŋo ämawebe ude irirä näkä unitäŋo Anutuni api it yämet.
8 Täŋpäkaŋ wama mujipi waki, ämatä täga nänaŋi nämo udewani ureŋ täŋpä kuk täkaŋ
udegän näkä Juda täŋo intäjukun äma Sedekaia ukät täŋkentäkiye ba Jerusalem nanik
ini komeni kujatken pen it täkaŋ unita udegän api täŋ yämet yäk. Äma u Isip komeken
itkaŋ ba komeniken ŋo itkaŋ u kudup waki pentagän api täŋ yämet. 9 Ude täŋ yämiŋpäŋ
yäwat kireŋpewa komeni komeni kuŋtäŋpä kunayäŋ täkaŋken ämawebetä unitäŋo biŋam
nadäŋpäŋ unita nadäwä taräkiinik täŋpäpäŋ sära yäwetpäŋ api yäniŋ wärätneŋ. 10 Täŋkaŋ
yäŋpewa nakta jop itpäŋ kumäŋit, käyäm wakitä täŋpän wawäpäŋ kumäŋirä iwantä päbä
däpmäkgän api täneŋ. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋ irira ämawebe äbot uwä kome äbekiye oraniye
ba inita yäniŋ kirewani uken kudup api paot moreneŋ.

26

Jeremaia 26:1-16

Jeremaia kumäŋ-kumäŋ utta yäŋkuŋ

1-2 * Jehoiakim, Josaia täŋo nanakitä Juda täŋo intäjukun äma ude yäput peŋpäŋ
api irirän kadäni uken Yawetä Jeremaia ŋode iwetkuk; Yawe näkä ŋode peŋ gäwetat;
Gäk kumaŋ päŋku kudupi yot täŋo käbeyä bägupken itkaŋ Juda täŋo yotpärare uken-
uken naniktä naniŋoret käbeyäta u äbäk täkaŋ u man yäwetta peŋ gäwetkuro u kudup
yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet. Man u kubä käbop nämo pewen. 3 Man u kudup yäŋahäŋiri
ämawebe u nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ bänep äyäŋutpäŋ täktäki waki u peŋ moreneŋ käwep.
Ude bureni tänayäŋ täŋo täŋpäwä peŋawäkita yäŋpäŋ täŋpäwak täŋ yämikta man bian
yäŋkuro u peŋpäŋ bureni nämo api täŋpet.
4 Eruk, Yawetä ämawebe man ŋode kaŋ yäwet yäŋ näwetkuk; Yawe näkä in ŋode peŋ
täwetat; In näkŋo man u nadäŋpäŋ baga jukuman nikek taminŋkuro u kaŋ iwarän täwut.
5 Täŋkaŋ profet piä ämanaye, wari wari yäniŋ kireŋpewa äreŋpäŋ man yäŋahäk täkaŋ
upäŋkaŋ in unitäŋo man u nämo nadäŋpäŋ iwatkuŋ. Täŋ apiŋowä mani nadäŋ imiŋpäŋ
kaŋ buramiwut. 6 * Ude nämo tänayäŋ täŋo uwä kudupi yot ŋo api täŋpa waneŋ, bian Silo

* **24:1:** 2Kin 24:12-16; 2Sto 36:10 * **24:7:** 31:33-34; Lo 30:2-4; Rom 6:17; Hib 8:10 * **26:1-2:** 2Kin 23:36–24:6; 2Sto 36:5-7 * **26:6:** Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 7:12-14

komeken naniŋ oretoret käbeyä bägup täŋpa waŋkuŋo ude. Ude täŋira äma äbori äboritä man waki yänayäŋ nadäŋpäŋ kome ŋonitäŋo wäpi api yäneŋ.
7 Eruk Jeremaiatä Yawe täŋo yot gänaŋ man u yäŋahäŋirän bämop äma, ba profet ätukät ämawebe kuduptagäntä nadäŋkuŋ. 8 Täŋkaŋ man kudup Yawetä u yäŋahäkta iwetkuko udegän yäŋahäŋ morewänä bämop äma, profet ba ämawebe kudup akuŋ kireŋpäŋ iŋitpäŋ yäŋkuŋ; Gäk apiŋo kumäkinik täŋpayäŋ! yäk. 9 Gäk Yawe täŋo wäpi terak imata yot ŋo Silotä waŋkuko udegän api wawek yäŋ yäk täyan? Ba imata yotpärare ŋo waŋpäŋ ämawebe kuduptagän api paotneŋ yäŋ yäŋahäk täyan? Ude yäŋpäŋ Yawe täŋo yot gänaŋ u Jeremaia it gwäjiŋkuŋ.
10 Eruk Juda nanik täŋo äma ekäni ekänitä biŋam nadäŋpäŋ intäjukun äma täŋo yot gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ päŋku Yawe täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ yot unitäŋo yäma kubä wäpi Yäma Kodaki uken käbeyä täkta maŋitpäŋ itkuŋ. 11 Maŋit irirä bämop äma ba profettä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduptagän itkuŋo u ŋode yäwetkuŋ; Äma ŋo yotpärare ŋo wakta yäŋahäŋirän nadäk täkaŋ. Unita kumäkta biŋam täŋpän! yäk.
12 Ude yäwäwä Jeremaiatä ämawebe kuduptagän ŋode yäwetkuk; Yawe ini yot ba yotpärare ŋonitäŋo man yäŋahäŋira intä nadäkta peŋ näwet-pewän äbut. 13 Unita ŋodetä irit ba täktäkjin yäpä-tägawäpäŋ Yawe Anutujin täŋo man buramiŋpäŋ kuŋarut. Ude tänayäŋ täŋo uyaku Yawetä kokwawaki peŋpäŋ täŋpäwak ahäŋ tamikta yäŋkuko u nämo api pewän ahäwek. 14 Täŋ nähä ketjin terak itat. Unita imaka u ba u täŋ namikta nadäwä siwoŋi täŋpäwä udegän kaŋ täŋ namut. 15 Upäŋkaŋ nadäkinik ŋode täŋput; Näk kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ täŋo uwä äma momina nämo näkŋo nägättä in ba yotpärare ŋoken ba ämawebe uken it täkaŋ u terak api ärowek. U imata, Yawetä ini man päke ŋo yäŋahäŋpäŋ täwerira intä nadäkta nepmaŋpän yäpmäŋ äbut.
16 Jeremaia man ude yäwänä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduptä bämop ämakät profet ŋode yäwetkuŋ; Äma ŋo kumäkta biŋam tänaŋi nämo! Uwä Yawe Anutunin täŋo wäpi terak man u niwet yäpmäŋ äbätak yäk.

28

Jeremaia 28:1-9

Jeremaiatä profet jopi Hanania jukuman iwetkuk

1 * Juda täŋo intäjukun äma Sedekaia u obaŋ 4 komepak 5 ude intäjukun äma piä wäp yäpmäŋpäŋ irirän, eruk obaŋ u gänaŋ profet kubä Gibeon yotpärareken nanik wäpi Hanania, Asu täŋo nanaki unitä man kubä näwetkuk. Näk kudupi yot gänaŋ, bämop äma ba ämawebe iŋamiken irira ŋode näwetkuk; 2 Yawe kehäromi mähemi, Isrel täŋo Anutu u ŋode yäŋkuk; Babilon täŋo intäjukun äma unitäŋo kehäromini uwä yäpmäŋ äpäkinik täŋkuro unita komi piäjin u api tärewek. 3 Obaŋ yarä nämo täreŋirän kudupi yot täŋo tuŋum säkgämän Babilon täŋo intäjukun äma wäpi Nebukatnesatä kubo täŋpäŋ komeniken yäpmäŋ kuŋkuko u äneŋi api yäpmäŋ äbet. 4 Juda täŋo intäjukun äma wäpi Jekonaia, Jehoiakim täŋo nanaki ukät Juda ämawebe kuduptagän iwantä Babilon kome yäpmäŋ kuŋkuŋo u imaka, yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ api äbet. Bureni, Babilon täŋo intäjukun äma unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkinik api täŋpet. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat.
5 Eruk, Hananiatä man ude yäŋirän nadäŋpäŋ profet Jeremaiatä Yawe täŋo yot gänaŋ bämop äma ba ämawebe kudup itkuŋo u iŋamiken ŋode yäŋkuk; 6 Tägagämän yäyan yäk. Yawetä yäyan udegän kaŋ pewän ahäwut. Kudupi yot täŋo tuŋum, ba ämawebe Babilon naniktä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ komeniken kuŋkuŋo u äneŋi kaŋ yäpmäŋ äbän yäŋ nadätat.
7 Upäŋkaŋ apiŋo gäkŋa ba ämawebe kudup näkä man kubä yäwayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäkot! 8 Näk ba in nämo iritna profet bian itkuŋonitä it yäpmäŋ äbäkaŋ u profet man ŋode yäŋkuŋ; Ämik, tagwän irit ba käyäm wakiinik unitä ahäŋkaŋ ämawebe komeni

* **28:1:** 2Kin 24:18-20; 2Sto 36:11-13

komeni ba äbot kehäromi nikek mäyap api täŋpän waneŋ yäŋ yäŋkuŋ. 9 Täŋ profet kubätä
säkgämän irit täŋo profet man yäweko uwä imaka unita yäweko u bureni ahäŋirän uyaku
ŋode täga yäne; U profet bureni, Yawetä pewän äbani. Nämo täŋpäwä, nämo!

31

Jeremaia 31:7-13, 31-34

Anututä ämawebeniye api täŋkentäŋ yämek

7 Yawetä ŋode yäyak;
Isrel äbotta yäŋpäŋ oretoret kap tek täkot. Anutu iŋamiken Isrel äbot uwä äma äbori äbori
päke u yärepmitak.
Unita gera terak naniŋ oretpäŋ ŋode yäk täkot; O Yawe, Isrel ämawebe kokoki yarägäntä
mäde nämo ut gaminŋkuŋo u täŋkentäŋ yämi yäŋ yäk täkot.
8 Bureni, Anutu näkä ämawebenaye kome unude käda iwantä yäpmäŋ kuŋkuŋo uken nanik
ba komeni komeni kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik äneŋi api yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
äbet.
U kuduptagän, äma äbot pähap api yämaguret. Äma dapuri tumbani, kwäyähäneŋ täŋpani,
webe koki nikek ba nanak bäyanayäŋ täŋubik täkaŋ u imaka api yämaguret.
9 Ämawebe uwä oretoret täŋpäŋ konäm kottäŋ api ämneŋ. Ba näkken yäŋapik man yäŋtäŋ
api ämneŋ.
Bureni, näk Isrel ämawebe täŋo nani ude irira uwä nanakna tuäna ude irirä näk kädet
bähatgän ume säkgämän dubiniken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋira jibi kubä nämo api
yäpneŋ.

Anutu täŋo ämawebetä säkgämän api itneŋ

10 Äma äbori äbori in juku säkgämän peŋkaŋ Yawe täŋo man täwerayäŋ täyat ŋo ket nadäwut.
Nadäŋpäŋ udegän yäŋahäŋirä ämawebe gwägu pähap udude käda itkaŋ u imaka, nadäwut.
Isrel ämawebenaye yäwat kireŋpewa uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä äneŋi yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ äbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ watä säkgämän api it yämet, sipsip watä
ämatä täk täkaŋ ude.
11 Bureni, Yawe näkä Jekop täŋo äboriye iwan kehäromi keriken itkaŋ u epän taŋi täŋpäŋ
näkŋata äneŋi api yäpet.
12 Ude täŋira Saion pom terak päro itkaŋ oretoret taŋi, gera mämä terak api täŋ itneŋ.
Täŋkaŋ imaka imaka Yawe näkä ŋode buŋät yämayäŋ täyat unita oretoret u api
täneŋ;
Ketem, wain umekät olip gakŋi, sipsip ba bulimakau u kudup näkä api yämet. Ude täŋ
yäminŋira epäniken yänattä ume säkgämän wädäŋkaŋ gäripi nikek ärok täkaŋ ude api
täneŋ. Täŋkaŋ täŋbute-bute wari nämo api täneŋ.
13 Täŋpäkaŋ kadäni uken webe gubaŋitä kap teŋkaŋ oretoret api täneŋ. Täŋirä äma
gubaŋi ba tägawani u imaka, udegän api täneŋ. Näkä konäm butewakini yäpmäŋ
keweŋpäŋ oretoret, bänep pidäm api pewa ahäŋ yämineŋ.
...

Topmäk-topmäk mebäri kubä

31 * Yawetä ŋode yäŋkuk;
Kadäni kubä iwoyäŋkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik
ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ.
32 Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayäŋ täkaŋ uwä biani ude nämo.
Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpäŋ yämagut yäpmäŋ
äburo ugän täŋkut.

---

* **31:31:** Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; 2Ko 3:6

Ude täŋkuro upäŋkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Näk äpi ude it
yämiŋkuropäŋ näka bitnäŋkuŋ. Näk Yawetä man ude yäyat!

33 * Eruk, kämi Isrel ämawebekät topmäk-topmäk mebäri kubä ŋode api täŋpet; Man kädetna
siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepiken kehäromigän api kudän täwet.
Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.
34 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowanitä Yawe näkŋo mebärina api nadäwä
täreneŋo unita äma kubätä noriye äwäŋiye ŋode nämo api yäwetpäŋ yäwoŋäreneŋ;
Yawe täŋo mebärinita nadäwut.
Täŋpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk.
Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat.

33

Jeremaia 33:14-16

Devittä äbotken nanik intäjukun äma kubä api ahäwek

14 * Yawetä ŋode yäŋkuk;
Isrel ba Juda äbotta iron täŋ yämikta yäŋkehäromtak man bian yäŋkuro unitäŋo bureni
pewa ahäkta kadäni ahäwayäŋ täyak. 15 Kadäni uken näkä Devittä äbotken nanik äma
siwoŋi kubä api pewa ahäwek, käruk kodaki imätpäŋ abäk täkaŋ ude. Täŋkaŋ äma unitä
ämawebe kudän siwoŋi terak api yämagurek. 16 Täŋpäkaŋ unitäŋo kadäniken Juda äbottä
säkgämän ririä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneŋ. Täŋkaŋ unitäŋo wäpi ŋode api
yäwetneŋ; Yawe siwoŋi irit kuŋat-kuŋat täŋo mähemnin bureni-inik.

* **31:33:** Hib 8:8-12, 10:16 * **31:34:** Hib 8:8-12; Hib 10:17 * **33:14:** Jer 23:5-6

Krai
Isrel naniktä Jerusalemta yäŋpäŋ butewaki kap tewani
3

Krai 3:22-33

Yawe täŋo iron u ini pärik kubä

22 Yawe täŋo orakoraki u taŋi pähap, ba butewaki nadäŋ nimik täyak uwä paot-paori
nämo.
23 Ironi uwä kome yäŋek täyak ude kodakitä kodaki ahäŋ nimik täyak. Bureni Yawe,
nadäŋ nimikinik täk täyan uwä ärowani pähap.
24 Unita bänepnatä ŋode yäyat; Yawe unitägän gäripna däpmäŋ tärek täyak unita ini
täŋkentäŋ namikta api itsämäk täŋpet.
25 Bureni-inik! Ämawebe Yawe terak yeŋgämä pewäpäŋ mani kotäk iwatta bänep pek
täkaŋ unita bänep oretoret pewän ahäŋ yämik täkaŋ.

26 Unita äma kubätä Yawe täŋo yäpätägak epänita kwikinik itsämbayäŋ täko uwä täga.
27 Ba äma kubätä gubaŋiniken bäräpi kotawayäŋ täko, u imaka tägagän.
28 Yawetä bäräpi piri terak peŋ iminŋirän kehärom taŋpäŋ inigän mankum kwikinik kaŋ
irän.
29 Yawetä käwep api täŋkentäŋ namek yäŋpäŋ inita nadäwän äpani täŋpäpäŋ iŋami dapun
kädäkut gänaŋ yäpän äpmoneŋ.
30 Kwikinik itpäŋ äma kubätä urayäŋ täŋirän bumumi iniŋ kirewän kaŋ urän. Urirän
mäyäk pähap u kaŋ kotawän.

31 U imata, Ekänitä äma yabä kätäkinik täga nämo täŋpek.
32 Nämo, iron käderi ärowani pat imitak unita äma kubäta komi butewaki iminŋkaŋ upäŋkaŋ
api oraŋ imek.
33 Täŋpäkaŋ komen ämawebeta komi bäräpi yämikta gäripi nämo nadäk täyak. U jop nadäŋ
komi butewaki nämo yämik täyak.

Esekiel
Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekieltä Anutu täŋo manbiŋam yäwetkuk

2

Esekiel 2:1-5

Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani kubä

1 Täŋpäkaŋ Yawetä ŋode näwetkuk;

Äma täŋo nanak, gäk akuŋpäŋ iriri man kubä gäwerayäŋ yäk. 2 Ude näweränä
Munapiktä näk magätpäŋ yäpmäŋ päŋaku nepmaŋpän käroŋ itkaŋ Anututä man ŋode
yäŋirän nadäŋkut; 3 Äma täŋo nanak, Isrel äbotken gäwera api kwen. Äbot uwä peŋawäk
täŋpanitä mäde ut naminkuŋ. Ämawebe apiŋo itkaŋ u äbekiye oraniyetä man bitnäk täŋ
yäpmäŋ äbuŋo udegän ärowani pen täŋ namik täkaŋ. 4 Uwä gwäki kehäromi, manna
nämoinik buramik täkaŋ. Unita Ekäni Yawe ärowani näkä man gäwerayäŋ täyat udegän
kaŋ yäwet yäk.

5 Täŋpäkaŋ uwä äbot ärowaniinik unita yäweriri nadäŋpäŋ nämo käwep api nadäŋ
gamineŋo upäŋkaŋ ŋode api nadäwä tumneŋ; Profet bureni kubätä bämopninken itkaŋ
man niwetkuk yäŋ api nadäneŋ.

17

Esekiel 17:22-24

Anututä Isrel ämawebe täŋkentäŋ yämikta yäŋkuk

22 Ekäni Yawe ärowani näkä ŋode yäyat;

Näkŋawä bänäm päya kubä kärukiinik tokätpäŋ api piwet. U käruki kwini punin unu
nanik tokätpäŋ pom taŋi käroŋi täŋo miŋgupi terak api piwet. 23 Bureni, Isrel kome
täŋo pom käroŋi terak api piwet. Piŋira säkgämäninik äroŋpäŋ momi taŋi täŋpäŋ mujipi
täŋwädäk-wädäk api täneŋ. Ude irirän barak mebäri mebäri päya uterak bukäni täŋpäŋ
äyuŋ api itneŋ. 24 * Täŋpäkaŋ päya äwanken it yäpmäŋ kukaŋ unitä näka ŋode api nadäwä
tumneŋ; Yawe näkä päya käroŋi käroŋi madäŋpewa maŋirä päya keräpi täŋpewa api käroŋ
täneŋ. Ba päya pähämi obät ikek täŋpewa api kubit täneŋ. Täŋkaŋ päya kubit täwani
täŋpewa pähämi obät api täneŋ. Yawe näkä yäyat ude api täŋpet yäk.

18

Esekiel 18:1-4, 19-32

Ämawebe täŋo bänepi uwä Anututa biŋam

1 Yawe täŋo meni jinomtä jukunaken ŋode äpmoŋkuk; 2 Ämawebetä Isrel äbotta yäŋpäŋ
man wärani ŋode yäk täkaŋ uwä goret yäk täkaŋ;
Naniyetä imaka jägämi naŋirä nanakiyetä meni jiwät täkaŋ.
3 Ude nämo! Ekäni Yawe näkä bureni-inik ŋode gäwetat; Isrel ämawebetä man ude wari
nämo api yäneŋ. 4 * U imata, ämawebe täŋo bänepi kuduptagän uwä näkŋogän. Nan ba
nanaki täŋo bok u näkŋogän. Unita ŋode nadäwut; Äma momi täŋpeko äma u ini-tägän
uyaku api kumbek, nanaki nämo.
...

---

* **17:24:** Sam 75:6-7; Luk 1:52-53; 1Ko 1:27-28 * **18:4:** Rom 6:23; Gal 3:22

19 Täŋpäkaŋ imata ŋode näwet täkaŋ? Nanitä momi täŋpeko unitäŋo kowata imata
nanaki terak bok nämo ärowek? Ude nämo. Bureni ŋode täwetat; Nanakitä kudän siwoŋi
täŋpäŋ näkŋo man kudup buramikta ket täŋpäŋ kuŋat täŋpeko unita kodak irek. 20 *
Äneŋi ŋode gäwetgän täŋpa; Äma momi täŋpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek. Nanitä
momi täŋpeko unitäŋo kowata nanaki terak bok nämo ärowek. Ba nanakitä momi täŋpeko
unitäŋo kowata nani terak bok nämo ärowek. Nämo, äma siwoŋi täŋo siwoŋi kuŋat-kuŋattä
iŋamnaken api täŋkentäŋ imek. Täŋ äma waki täŋo wakinitä manken api tewek.
21 * Täŋpäkaŋ bureni ŋode täwetat; Äma waki kubätä momi kädet mäde ut imiŋkaŋ
näkŋo man kudup buramiŋpäŋ kudän siwoŋi terak kuŋarayäŋ täko uwä kodakigän api
irek, nämo api kumbek. 22 Momi ätu bian täŋkuko unita näk api guŋ täwet. Täŋ imaka
siwoŋi täŋpayäŋ täko unita yäŋpäŋ kodak api irek. 23 * Jide? Ekäni Yawe näkä äma
waki kumäŋirä gäripi nadäwet? Nämo! Momi täŋpanitä momi kädet mäde ut imiŋirä irit
säkgämän yäpmäkta gäripi nadäk täyat.
24 * Täŋ äma siwoŋi kuŋarani kubätä siwoŋi kuŋat-kuŋat kädet peŋpäŋ kudän taräki, äma
wakitä täk täkaŋ u täŋpayäŋ täko uwä täga api irek? Nämoinik. Imaka tägatäga bian täk
täŋkuko unita kubä nämo api juku piwet. U täŋnäkŋarani täŋpäŋ momi kädet iwatak unita
u kaŋ kumbän.
25 Upäŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Ekänitä kudän ude täk täyak uwä siwoŋi nämo! yäŋ yäk
täkaŋ. Unita Isrel ämawebe in man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäwut. Intä näkŋo
kudän unita siwoŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ? Nämo, kudän injinken uyaku siwoŋi bureni
nämowä! 26 Äma siwoŋi kubätä kädet täga peŋpäŋ kädet waki täŋpäŋ kumbeko uwä,
wakini unita yäŋpäŋ kumbek. 27 Täŋpäkaŋ äma waki kubätä momi kädet peŋpäŋ kädet
siwoŋi iwarayäŋ täko uwä nämo api kumbek. Nämo, u säkgämän api irek. 28 Äma uwä
täktäki kawän siwoŋi nämo täŋpäpäŋ kädet waki u peŋpäŋ unita nämo api kumbek. Nämo,
u api irek. 29 Näk kädet u iwarira Isrel ämawebe intä ŋode yäk täkaŋ; Ekäni täŋo kädet u
siwoŋi nämo yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! Kudän injinken uyaku siwoŋi bureni
nämowä!
30 Eruk, Ekäni Yawe ärowani näkä Isrel ämawebe inä ŋode täwerayäŋ; In, injin kubäkubä
täŋo täktäkjin terak api yäpmäŋ daniwet. Unita bänep äyäŋutpäŋ waki kädetjin u mäde ut
yämut. Ude tänayäŋ täŋo uyaku momijintä in nämo api täŋpän wanen. 31 O Isrel ämawebe,
in mebäri imata kumäkta gäripi nadäkaŋ? Ude nämo. Täktäkjin waki täŋ itkaŋ u kudup
peŋ moreŋkaŋ bänep kodaki ba nadäk-nadäk kodaki kaŋ yäput. 32 Ekäni Yawe ärowani
näkä ŋode täwetat; In kubätä kumäkta nämo nekaŋ unita momi kädet mäde ut imiŋirä
nadäŋ taminjira säkgämän kaŋ irut.

33

Esekiel 33:7-9

Momi äma yäpä-siwoŋtakta man

7 Yawetä Esekiel ŋode iwetkuk; Komen äma, Isrel ämawebe watäni itta iwoyäŋpäŋ
gepmaŋtat. Unita ämawebe unita umun man yäwerayäŋ yäŋpäŋ gäk gäwerakaŋ gäkä
yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet. 8 * Unita äma waki täŋpani kubä bureni api kumben yäŋ iwerakaŋ
gäkä äma u waki kädet u pekta jukuman nämo iweriri momini nikek kumbayäŋ täko
uwä näk gäkä goret täŋpewi kumäŋtak yäŋ gäwetpäŋ manken api gepmaŋpet. 9 Täŋ äma
udewani wakini mäde utta jukuman iwerikaŋ nadäŋ parit momi kädet gwäk pimiŋpäŋ
täŋtäŋ kuŋtäŋgän momini nikek api kumbek. Täŋpäkaŋ gäk täga api iren.

---

* **18:20:** Hib 9:28; 1Pi 2:24; Rom 2:6-9; Rev 22:14-15 * **18:21:** Ais 55:7; Apos 3:19, 26:18-20; 1Ti 1:13-16; Jem 4:8-10
* **18:23:** Sam 147:11; Luk 15:4-7,10,22-24,32; 1Ti 2:4; 2Pi 3:9 * **18:24:** Mat 13:20-21; Jon 6:66-70; Gal 5:7; Hib 6:4-6, 10:26-31,38-39; 2Jo 1:8 * **33:8:** Apos 20:26-27; 1Ti 5:22

34

Esekiel 34:11-16, 23-24

Ekäni ini uwä yawak täŋo watä äma tägagämän

11 Ekäni Yawe ärowani näkä ŋode täwetat; Näkŋa yawaknayeta wäyäkŋeŋpäŋ yämagutkaŋ watäni säkgämän api it yämet. 12 Yawak täŋo watä ämatä yawakiye inigän inigän kwani yämagut päbä kubägän yepmaŋpäŋ watäni it täkaŋ udegän api täŋpet. Yawaknaye kadäni wakiken iwantä däpmäŋ yäwat kireŋpewä kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uken nanik äneŋi yabäŋ ahäŋpäŋ kudup api yämaguret. 13 U ämatä komeken nanik yämagutpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ ini komen Isrel uken äneŋi api äbet. Ude täŋpäŋ pom terak-terak ba ume dubiniken ba kome täga ätuken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkaŋ äbäk täŋira ketem säkgämän naŋpäŋ api itneŋ. 14 Watäni it yämiŋira Isrel täŋo pom ba awaŋ muyeŋ iraniken kuŋatpäŋ säkgämän api itneŋ. 15 Täŋirä näkŋa-tägän yawaknaye unita watäni itkaŋ yämagut yäpmäŋ päŋku yepmaŋpa kome tägaken itpäŋ-nadäk api täneŋ. Ekäni Yawe ärowani näkä ude yäŋkehärom täyat.

16 * Täŋpäkaŋ yawak ätutä paotpeŋ kunayäŋ täŋo uwä wäyäkŋeŋpäŋ yabäŋ ahäŋpäŋ äneŋi api yämagut yäpmäŋ äbet. Täŋkaŋ jibi yäpmäŋpäŋ womän tokŋewani uwä api uwäktäŋ yämet. Ba käyäm ikek imaka, watä piä täŋ yämiŋira api täganeŋ. Täŋ yawak gupi taŋi taŋi ba kehäromi nikek uwä api täŋpa waneŋ. U imata, näk kädet siwoŋigän täŋpäŋ yawaknaye watäni it täyat unita.

...

23 Täŋkaŋ yawaknaye u watäni itta intäjukun äma kubä piä ämana Devit udewani iwoyäŋpäŋ teŋira yawak unita watäni säkgämän api irek. 24 * Täŋirän Yawe näkŋa unitäŋo Anutuni api it yämet. Ude irira intäjukun äma piä ämana Devit udewanitä api yabäŋ yäwarek. Näkŋa ude yäŋkehärom täyat.

37

Esekiel 37:1-14

Äma kujat jiraŋ yabäwani

1 Yawetä nepmäŋitpäŋ Munapikitä yäŋnäkŋat päŋku awaŋ kubä, äma kujat bumta parirä u bämopiken nepmaŋkuk.

2 U yäŋnäkŋat yäpmäŋ kujat jiraŋ u gänaŋ kuŋ-äbäŋ täŋirän ŋode kaŋkut; Kujari jiraŋ kawukiinik awaŋ pähap u unitägän yeŋpäŋ itkuk. 3 *Ude yabäŋira Yawetä näwet yabäŋkuk; Äma täŋo nanak, jide nadätan? Äma kujari ŋo äneŋi irit täga yäpneŋ? Yäwänä iwetkut; O Ekäni Yawe ärowani, gäkŋa-tägän nadätan.

4 *Ude yäwawä Yawetä näwetkuk; Gäk kujat jiraŋ ŋonita manna biŋam ŋode yäwet; Äma kujat kawuki in, Yawe täŋo man ŋo nadäwut! 5 *Ekäni Yawe ärowanitä äma kujari in ŋode täwetak; Nadäkaŋ? Näk woŋ piäŋpewa in gänaŋ äpmoŋpäkaŋ irit api yäpneŋ. 6 Bureni, näk tohatjin peŋpäŋ gupjin api uwäktäŋ tamet. Ude täŋkaŋ woŋ piäŋpewa in gänaŋ äpmoŋpäkaŋ unitäwä irit api tamek. Ude täŋira näkawä U Yawe yäŋ api nadäwä täreneŋ.

7 Eruk Yawetä man näwetkuko udegän yäŋahäŋpäŋ yäwet ittäŋgän nadäŋkut; Äma kujat mämä täŋirä. Täŋpäkaŋ yabäŋira kujari-tägän ini yäpurärätkuŋ. 8 Täŋpäŋ yabäŋkut; Toharitä kujari terak ärowäkaŋ gupi uwäk täŋ yämiŋkuk. Upäŋkaŋ irit täŋo mänit nämo yäpuŋ.

---

* **34:16:** Sam 23, 119:176; Ais 40:11; Mak 2:11; Luk 15:4-6; Jon 10:11,16; Apos 2:21 * **34:24:** Ais 9:6-7; Mai 5:2-5; Mat 28:18; Luk 1:23; Apos 5:31; 1Ko 15:25; Hib 13:20; 1Pi 2:25, 5:4; Rev 22:16 * **37:3:** Jon 5:21; Apos 26:8; Rom 4:17; 2Ko 1:9; Hib 11:19 * **37:4:** Ais 42:18; Jon 5:25,28-29; Rom 10:13-15 * **37:5:** Stt 2:7; Sam 104:28-29; Jon 20:22; Rom 8:2; Efe 2:5

9 Ude yabäŋira Anututä näwetkuk; Äma täŋo nanak, mena yäpmäŋpäŋ mänit ŋode
iwet; Ekäni Yawe ärowanitä ŋode gäwetak; Ukädatä-ukädatä äbäŋkaŋ äma kumbani ŋo irit
yäpmäkta woŋ piäŋ yäwat. 10 *Eruk, Yawetä man näwetkuko udegän yäŋahäŋpäŋ iwerira
mänittä äma u gänaŋ äpmoŋpäkaŋ irit ikek täŋpäŋ akuŋpäŋ itkuŋ. Itkuŋo uwä äma äbot
pähap ude täŋkuŋ.
11 Täŋpäkaŋ Yawetä man ŋode näwetkuk; Äma täŋo nanak, äma kujari yabäno uwä
Isrel äbot päke ude bumik. Isrel äbottä ŋode yäk täkaŋ; Kujatnin kawuk tawäpäŋ ude
itnayäŋ nadäŋkumäŋo u bureni nämo ahäŋkuk. Säkgämän iritnin paotak uba yäŋ yäk
täkaŋ. 12 Ude yäk täkaŋ unita mena yäpmäŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet; Ekäni Yawe
ärowanitä ŋode yäyak; Ämawebenaye, nadäkaŋ? Näk in yäwa kikŋutpäŋ awaŋ gänaŋ nanik
akuŋirä komejinken Isrel äneŋi yäŋ-täkŋat päŋku api tepmaŋpet. 13 *Ude täŋ taminŋira
ämawebenaye intä näkawä Yawe yäŋ api nadäwä täreneŋ. 14 *Täŋpäkaŋ Munapikna in
gänaŋ pewa äpmoŋpäkaŋ irit taminŋirän komejin kujatken api tepmaŋpet. Ude ahäŋirän
Yawe näkä manna biŋam yäŋkuroniktä bureni pewä ahätak yäŋ api nadäneŋ. Yawe näkä
man ude yäyat.

* **37:10:** Rev 11:11 * **37:13:** Sam 126:2-3 * **37:14:** Jol 2:28-29; Sek 12:10; Rom 8:11; 1Ko 15:45; Tai 3:5-6

Hosea
Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik

5

Hosea 5:15

Isrel ämawebe bänepi bureni nämo sukureŋkuŋ

15 * Yawetä ŋode yäŋkuk;
Näk ämawebenaye mäde ut yämiŋpäŋ komenaken kuŋira momini täŋo kowata nadäwä tärewäkaŋ äyäŋutpäŋ näkä täŋkentäŋ yämikta kaŋ wäyäkŋewut. U komi nadäŋpäŋ näkken äneŋi äbäkta piäni kaŋ täŋput. Ude täŋpäpäŋ uyaku äneŋi dubiniken kwet.

6

Hosea 6:1-6

1 Upäŋkaŋ ŋode jop yäk täkaŋ; Yäke! Nin Yawe dubiniken äneŋi kuna yäk. Uwä nin nidäpmäŋpäŋ täŋpän waŋkuŋo upäŋkaŋ nadäkamäŋ; U jibi meni äneŋi api uwäktäŋ nimek yäk. 2 Bureni, kepma yarä ba yaräkubä täreŋirän unitä api nipmaŋpän tägane. Ude täŋirän ukät äneŋi bänep kubägän täŋpäŋ api it yäpmäŋ ärone yäk. 3 Eruk, Yawe nadäŋ imina. Unitäŋo mebäri ket nadäkta epäni gwäk pimiŋpäŋ täna! Ude täŋitna kome dapuritä tamimaŋ tamimaŋ bureni api äbäk täŋpek yäŋ nadäk täkamäŋ, ba iwäntä iwän kadäniken bureni tak täyak yäŋ nadäk täkamäŋ udegän Yawetä bureni api ahäŋ nimek yäŋ nadäkamäŋ.
4 Ämawebetä ude yäŋirä Yawetä ŋode yäwetkuk; Wära! Isrel äbot, jide api täŋ tamet? Ba Juda äbot, in imaka, jide api täŋ tamet? Näka gäripi nadäŋ namik täkaŋ uwä tamimaŋ täŋo gubamtä ahäŋpäŋ bäräŋeŋ äbutkuk täkaŋ ude. Ba guk näburum edaptä äbä täpuri iŋirän paot täkaŋ ude. 5 Mebäri unita näkä profetnaye ätu peŋ yäwerira inken päŋku mena jinom yäŋahäŋpäŋ täwetkuŋo unitä in tadäpmäŋpäŋ madäŋ jukut-jukut ude täŋkuk. Bureni, täwetpäŋ yäpä-siwoŋtak mannatä ahäŋ taminŋpäŋ kädet näkä gäripi nadäk täyat u yäŋ-kwawataŋ taminŋkuk, yäpätä kwinitpäŋ peŋyäŋek täyak ude. 6 * Nadäkaŋ? Näk gupe käbäŋi nikek ijiŋ namikta nämo nadätat. Nämo, intä ämawebeta nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋatta nadäk täyat. Ba tom madäŋpäŋ ijiŋ namikta nämo, Anutu näkŋo mebäri nadäwä tärekta nadäk täyat.

11

Hosea 11:1-4, 8-9

Anututä ämawebeniye nadäŋ yämikinik täk täyak

1 * Yawe näkä ŋode yäyat; Isrel u nanak täpuri ririrän gäripi nadäŋ iminŋkut. Nanakna u Isip kome ririrän gera yäŋira äneŋi äyäŋutpeŋ äbuk. 2 * Upäŋkaŋ näkä dubinaken äbut yäŋpäŋ gera ehutpäŋ yäŋira ämawebe unitä ehutpäŋ mäde ut naminŋkuŋ. Ämawebenaye uwä anutu jopi Bal ba anutu jopi ätuta ärawa täŋpäŋ gupe käbäŋi nikek ijiŋ imik täŋkuŋonik. 3 Butewaki, Isrel ämawebe u näkŋa-tägän ini kuŋatta täŋpäŋ yäwoŋärek täŋkut, ba bäyaŋ yäpmäŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋatkut. Ude täŋpäŋ watä säkgämän it yäminŋkuropäŋ u näkä täyat yäŋ nämo nadäŋkuŋ. 4 * Näk gäripi nadäŋ yäminŋpäŋ oraŋpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä gämotnaken yepmaŋpäŋ yäniŋ oretkaŋ ketem säkgämän yepmäŋ towiŋkut.
...

* **5:15:** Lo 30:1-3; Sam 50:15, 83:16; Luk 13:25 * **6:6:** Sam 50:8-13; Ais 58:6; Mat 5:7, 9:13, 12:7; 1Jo 2:3, 3:6 * **11:1:** Kis 4:22; Mat 2:15 * **11:2:** Luk 13:34; Jon 3:19; Apos 7:51; 2Ko 2:15-16 * **11:4:** Mat 11:29-30; Jon 6:32-58, 12:32; Rom 2:4, 11:22; 2Ko 5:14

8 * O Isrel, jide täŋpäŋ mäde api ut tamet? Ba jide täŋpäŋ api tabä kätäwet? Ude täga
nämo! Atma kenta Seboim nanik däpmäŋ moreŋkuro udegän inta täga nämo api täŋpet.
Imata, inta gäripi pähap nadätat unita ude täkta bitnätat. 9 Näk inta kokwawak taŋi nadäk
täyat upäŋkaŋ uterak kowata nämo api tamet. Nämo, Isrel ämawebe in äneŋi nämo api
tadäpmäŋ paoret. U imata, näkŋo kudän uwä äma täŋo kudän udewanigän nämo. Nämo,
näk Anutu, Kudupi Äma bämopjinken irani u. Täktäkna u inigän kubä. Unita kokwawak
terak inken nämo api ärewet.

* **11:8:** Lo 29:23; 2Pi 2:6; Jud 1:7; Sam 106:45; Jer 3:12

Joel
Anututä Juda äbotta komi yämikta man
2

Joel 2:12-19

Bänepjin äyäŋurut

12 * Yawetä ŋode yäyak; Yäke, in ŋodetä nak jop itkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ bänepjin
yäpmäŋ äyäŋutinik täŋpeŋ näkken äneŋi äbut. 13 * Momijinta nadäwä wakiinik bureni
täŋpäwä tekjin jop nämo weŋgäräneŋ. Nämo, bänepjinpäŋ weŋ äreyäwut! Ude täŋpäŋ Yawe
Anutujinken äneŋi kut. Nadäkaŋ? Yawe uwä orakorak, butewaki mähemi. Kokwawak
bäräŋeŋ nämo nadäk täyak. U iniken ämawebeniyeta nadäŋ yämikinik täk täyak. Täŋkaŋ
bäräpi yämikta bitnäk täyak. 14 Unita uken äneŋi kut. Uken kuŋirä kokwawak nadäŋ
tamik täyak u peŋpäŋ butewaki nadäŋ taminŋpäŋ iron taŋi käwep api tamek. Ude täŋ
tamayäŋ täyak uwä ketem ba wain ume kaŋ-ahäŋpäŋ Yawe Anutujinta iron ude täga api
peŋ imineŋ.
15 Unita momijinta yäŋpäŋ käbeyä kudupi täŋpäŋ nak jop itta Saion pom terak womat
piäwut. 16 Täŋpäŋ ämawebe yäŋpäbä kubäkengän yepmaŋpäŋ Anutu gwäjiŋ äpmoŋ imikta
yäŋahäŋpäŋ yäwerut. Ämawebe ekäni ba ironŋironŋi, ba nanak paki nononŋken irani u kudup
käbeyäken ahäŋpäŋ itneŋ. Ba yanäpi kodaki imaka, eŋini peŋpeŋ äbä bok irut. 17 Äbä
ririrä bämop äma, Yawe iŋamiken watä epän täk täkaŋ u kudupi yot täŋo yäma ba bukä u
bämopiken konäm butewaki täŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäneŋ;
O Yawe, gäk äma äbotkaye ninta butewaki nadäŋ nimi.
Nibä kätäŋiri äma komeni komenitä nibäwä jiraŋ ude täŋpäpäŋ yäŋärok niwetpäŋ nibäŋ
mägayäŋpäŋ ŋode nämo niwetneŋ; Anutujin de?
18 Ude tänayäŋ täŋo uwä Yawetä komenita nadäwätäk täŋpäŋ ämawebeniyeta butewaki api
nadäŋ yämek. 19 Butewaki nadäŋ yäminŋpäŋ ŋode api yäwerek; Eruk, ketem, wain ume ba
olip gakŋi bumta tama naŋ tokŋek api täneŋ yäk. Näk tabä kätäŋira äma komeni komeni
u bämopiken kuŋarirä äneŋi nämoinik api taniŋ wärätneŋ.

Joel 2:28-32

Yawe täŋo kadäni pähap

28 * Anututä ŋode yäyak; Kämiwä Munapikna ämawebe kuduptagänta kireŋ yäminŋira
kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.
Äpetjiye nanakjiyetä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ.
Ba äma tägawanitä näkŋo kudän däpmonken api yabäk täneŋ.
Ba äma gubaŋijiyetä däpmonken kudän kudupi api käneŋ.
29 Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik äma täŋo piä watä ämawebe terak imaka, api
piŋ yäbaret yäk.
30 Täŋkaŋ kepma u nämo ahäŋirän intäjukun kaŋpäŋ nadäkta näk kudän kudupi mebäri
mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.
Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk.
31 Yawe täŋo kadäni umuri pähap u nämo ahäŋirän edaptä bipmäŋ urani api täŋpek. Ba
komepaktä nägätgämän ude api peŋyäŋewek.
32 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ämawebe Yawetä täŋkentäŋ yämikta gera yänayäŋ täŋo u kudup

---

* **2:12:** Jna 3:5-8; Apos 26:20; Jem 4:8-9 * **2:13:** Sam 51:17, 86:15, 145:7-9; Jna 4:2; Mat 5:3-4, 6:16-18; Rom 2:4; Efe 2:4 * **2:28:** Jon 7:38-39; Apos 2:2-4,16-18,33, 10:44-47 * **2:32:** Sam 50:15; Apos 2:21, 15:17; Rom 10:11-14

api yämagurek.
Bureni, Yawetä ŋode yäŋkuko udegän api ahäwek; Jerusalem ämawebe ätu uwä säkgämän
itta iwoyäŋkuro unita nämo api paotneŋ.

Amos
Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk

3

Amos 3:1-8

Yawetä Isrel ämawebe komi piä yämayäŋ täyak u mebäri nikek

1 Amostä ŋode yäŋkuk; Isrel ämawebe Yawetä Isip nanik tämagut yäpmäŋ äbani in man
Yawetä täwetak ŋo juku peŋpäŋ nadäwut. Uwä ŋode yäyak;
2 * Äma äbot komeni komeni u bämopiken nanik ingänpäŋ näkŋata biŋam itta iwoyäŋpäŋ
watä säkgämän it tamik täyat.
Mebäri unita momijin kudupta yäŋpäŋ kowatawä komi piäken api tepmaŋpet.
3 Jide? Äma yarätä bok jop täga kuŋatdeŋ? Nämo, man yäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ uyaku
kuŋatdeŋ.
4 Ba laion, bipiken tom kubä nämo ureko uwä kähän imata yäwek?
Ba laion gubaŋi ini mobä käwutken itpäŋ imata gera jop yäwek? Nämo, tom kubä naŋkaŋ
uyaku gera täga yäwek.
5 Ba jide, äma kubätä barak käderiken barak yepmäŋitta gämam umumi nämo peweko uwä
barak jide täŋpäŋ iŋirek? Nämo!
Ba tom kubä buŋep terak nämo äroŋirän kaik jide täŋpäŋ akwek? Nämo, tom kubä äroweko
uyaku kaik täga akwek.
6 U udegän, yotpärare kubäken ämik täŋo womat mämä nadäŋpäŋ ämawebe nämo
umuntäneŋ ba?
Ba yotpärare kubäken kadäni waki ahäweko uwä jide nadäneŋ? Uwä ŋode nadäneŋ; Waki
ahätak ŋowä mebäri nikek. Yawetä pewän ahätak yäŋ nadäneŋ.

7 * Unita bureni-inik ŋode nadäwut; Ekäni Yawe ärowanitä imaka kubä täŋpayäŋ
nadäŋpäŋä profet piä ämaniye u jukun yäwerän nadäŋirä täk täyak.
8 * Äma kubä laiontä gera yäŋirän nadäŋpäŋ nämo umuntäwek? Eruk, u udegän Ekäni
Yawe ärowanitä äma kubäta man imeko uwä äma u jide täŋpäŋ man u yäŋahäkta
meni täŋpipiwek? U täga nämo!

5

Amos 5:6-27

Yawetä ämawebeniye kudän goret kuŋarani yabäŋ yäŋkuk

6 * Eruk, Isrel ämawebe, in Yawe täŋo gämoriken kut! Ude tänayäŋ täŋo uwä täga api itneŋ.
Täŋ, ude nämo tänayäŋ täŋo uwä Yawetä kädäp ude Isrel ämawebe intä terak äpäŋkaŋ in
kuduptagän api ijiŋ morewek.
Täŋirän inken nanik kubätä kädäp u täga nämo api däpän kumneŋ. 7 Inä waki ŋode
täk täkaŋ; Inä kudän siwoŋi yäpmäŋ äyäŋutpäŋ äma jopi u täŋkentäŋ yäminaŋipäŋ komi
epänken yepmak täkaŋ. Bureni, inä kudän siwoŋi u jiraŋta maŋpä kuŋkuŋ.
8 Nadäkaŋ? Äma guk mebäri mebäri, ini äbot-äbot täŋ yepmaŋkuko, ba bipmäŋ urani
täŋpewän yäŋek täyak, ba kepma täŋpewän bipmäk täyak, ba gwägu pähap yäŋpewän äbä
kome terak piwän kuk täkaŋ unitäŋo wäpi uwä Yawe näk. 9 Näkä äma kehäromi nikek ba

* **3:2:** Kis 19:5-6; Lo 10:15; Mat 11:20-24; Rom 2:9; 1Pi 4:17 * **3:7:** Stt 18:17; Sam 25:14; Jon 15:15; Rev 1:19 * **3:8:** Jer 20:9; Apos 4:20, 5:29; 1Ko 9:16; Rev 5:5 * **5:6:** Lo 30:6,10; Ais 55:6-7; Hib 12:9

unitäŋo yotpärare kehäromi uken täŋpäwak pewa ahäk täkaŋ. Unita waki täŋpani in juku pewut.

10 * Inä äma man käbeyäken man bureni yäŋahäk täkaŋ unita gaŋani nadäk täkaŋ. Ba man yäpmäŋ daniwani äma siwoŋita nadäwäwak täk täkaŋ. 11 Äma jopi jäwäri yeŋ maŋpä äpmoŋpäkaŋ unitäŋo tuŋumi jop yäyomägat täkaŋ. Unita yot kehäromi säkgämän, mobäpäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ inä u gänaŋ nämo api itneŋ. Ba wain epän säkgämän piŋkuŋo upäŋkaŋ unitäŋo bureni nämoinik api nänеŋ. 12 U imata, näk momijin waki mäyap yabäŋpäŋ-nadäk täyat.

In äma siwoŋita waki täŋ yämik täkaŋ. Ba intä epän waki täkta ämatä moneŋ tamik täkaŋ. Täŋkaŋ man käbeyäken yäŋ-yäkŋarani man yäŋirä äma jopi jäwäri jiraŋta yepmak täkaŋ. 13 Ude täŋirä ämawebe nadäk-nadäk täga nikektä kwikinik mankum it täkaŋ, kadäni wakiken itkaŋ unita.

14 * Eruk, kädet wakiwaki nämo, kädet täga kaŋ iwarut! Ude iwatnayäŋ täŋo uwä säkgämän api itneŋ. Bureni, ude täŋirä Yawe Anutu kehäromi mähemitä inkät it-inik api täŋpek, yäk täkaŋ ude. 15 * Unita kudän wakita taräki nadäŋkaŋ kudän täga ŋodeta gäripi nadäk täkot; Man käbeyäken yäŋ-yäkŋarani man terak man epän nämo täŋpä waneŋ. Ude tänayäŋ täkaŋ uwä Yawe Anutu kehäromi mähemitä äbot nanak yarägän ŋonita butewaki käwep api nadäŋ tamek.

16-17 Unita Ekäni Yawe kehäromi mähemi näkä ŋode yäyat; In kudän waki ude täk täkaŋ unita kowata täŋpäwakta ärewayäŋ. Ude täŋpakaŋ yotpärare täŋo kädetken konäm kähän bumta api ahäwek. Wära wära yäŋpäŋ äma yotpärare gägäniken naniktä päbä äma kumbanita täŋkentäŋ yämiŋpäŋ butewaki kap yäŋtekta gera yäŋpewä api ämneŋ. Ba äma wain epänken itnayäŋ täkaŋ u imaka, konäm wakiinik api kotneŋ. Yawe näkä ude yäŋkehärom täyat.

18 * Yäke! In Yawe täŋo kadäni pähap u bäräŋeŋ ahäwän yäŋ yäŋkaŋ gäripi pähap yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ butewaki pähap! Kadäni uken imatäken täga kubä api yäpneŋ? Nämo! Kadäni u peŋyäŋek kadäni nämo, u bipmäŋ urani kadäni api ahäŋ tamek. 19 Kadäni uwä äma kubätä laion kaŋumuntaŋ kuyat yäkŋat kumaŋ bea pähap kubä kaŋ-ahäweko ude! Ba äma kubä eŋiniken äroŋpäŋ maŋitkaŋ keri däpi terak peyat yäkŋat gämok kubä iŋirän iweko ude! 20 * Bureni, Yawe täŋo kadäni unitä bipmäŋ urani api wädäŋ yäpmäŋ äbek, peŋyäŋek kubä nämo api ahäwek.

21 * Täŋpäkaŋ Yawe näkä ŋode täwetgän täyat; Näk naniŋ oretta käbeyä täŋpäŋ äŋnak-äŋnak täk täkaŋ unita taräki nadäk täyat. U gaŋani pähap! 22 * Täŋkaŋ iron täŋpäŋ tom ketem ijiŋ naminayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ täga nämo api nadäŋ tamet. Ba naniŋ oretta tom gupi taŋi taŋipäŋ naminayäŋ täŋo upäŋkaŋ yabäwa wakigän api tänеŋ. 23 Täŋkaŋ wagäm utpäŋ oretoret kap teŋ namik täkaŋ u nadäkta gaŋa tak täyat. 24 Täŋpäkaŋ gäripi nadätat uwä ämawebeken kädet siwoŋi täŋpäŋ kudän tägatäga täŋpeŋ kuŋarirä unitä ume nämo kawuk taŋkaŋ pen äpäk täkaŋ ude kaŋ pat tamän.

25 Isrel ämawebe, obaŋ 40 unita näk inkät kome kawukiken bok kuŋatkumäŋken naniŋ oretta tom ketem ijiŋ namut yäŋpäŋ nämo täwetkut. 26 Täŋpäkaŋ apiŋo inä näk nabä kätäŋpäŋ anutujin jopi wäpi Sakutu intäjukun ämanin yäŋ yäkaŋ unitäŋo wärani, ba guk wärani wäpi Kaiwan anutunin yäŋ yäk täkaŋ u yäniŋ oret täkaŋ unita ŋode täwetat; 27 In Damaskus kome ukäda kome kubä täŋo gämoriken itkaŋ komi piä täkta tämagut yäpmäŋ kwayäŋ täyatken eruk, anutu jopijin u bok yäpmäŋkaŋ kaŋ kut! Yawe, wäpna kubä kehäromi mähemi näkä ude yäyat.

---

* **5:10:** Snd 9:7-8; Jon 3:20, 8:46-47, 15:19,23 * **5:14:** Sam 34:12-16; Jer 7:4; Mat 6:33, 2:7; Plp 4:8 * **5:15:** Sam 34:14, 119:104; Rom 12:9; 1Te 5:21-22; 3Jo 1:11 * **5:18:** 2Pi 3:10 * **5:20:** Mat 22:13; Jud 1:13; Rev 16:10 * **5:21:** Mat 23:14 * **5:22:** Sam 50:8-13; Mai 6:7

6

Amos 6:1-7

Täga itkamäŋ yäŋ jop nämo nadäneŋ

1 * Butewaki pähap! Ämawebe Jerusalem yotpärareken irit säkgämän terak it täkaŋ in api waŋ moreneŋ! Ba Samaria pom terak itkaŋ imaka kubätä nin nämo api täŋpä waneŋ yäŋ nadäk täkaŋ in imaka, api waŋ moreneŋ. Ba Isrel äma wäp biŋam nikek, in imaka api waŋ moreneŋ. In täŋo kome u kome päke u bämopiken intäjukun itak, ba Isrel ämawebe täŋkentäk yäpmäkta in tabäŋ tarek täkaŋ upäŋkaŋ inä api waŋ moreneŋ.

2 Eruk, in päŋku Kalne yotpärare kaŋ kawut. Kaŋpäŋ unitä päŋku Hamat yotpärare pähap u kaŋ kawut. Kaŋpäŋ unitä päŋku Get yotpärare, Filistia komeken itak u kaŋ kawut. Jide, ämawebe äbot uwä in tärepmitpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ ba? Ba unitäŋo kome intäŋo yärepmitkuk?

3 * Butewaki! Täŋpäwak kadäni ninken täga nämo api ahäwek yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ imaka wakiwaki täk täkaŋ unitä kadäni umuri pähap kubä api imagut yäpmäŋ äbek. 4 In tuŋum ämawebe itkaŋ däpmon patpat bukä säkgämän säkgämän terak pat täkaŋ, ba sipsip bulimakau gakŋi nikekpäŋ käroŋ nak täkaŋ. Unita in ket nadäwut. Inä api waŋ moreneŋ. 5 In orek patpat täŋpäŋ kap mebäri mebäri tekta gäripi nadäŋpäŋ Devittä teŋkuko udegän tena yäŋpäŋ gita utpäŋ kap teŋ ubik täk täkaŋ. 6 In wain ume bumta naŋkaŋ gupjin ägo wabikta gakŋi käbäŋi säkgämän nikekpäŋ ärut täkaŋ. Wära! Ude täŋkaŋ Isrel notjiye päke u waŋpäŋ itkaŋ unita butewaki kubä nämo nadäk täkaŋ. 7 Unita iwantä äbä Isrel ämawebe kome kudupiken täŋtäkŋat yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ uwä intä intäjukun api kuneŋ. Ude täŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap ba orek patpatjin uwä api paorek.

7

Amos 7:10-17

Profet ude itta Ekänitä iwoyäŋpäŋ teŋkuk

10 Täŋpäkaŋ Betel kome täŋo bämop äma wäpi Amasiatä Isrel täŋo intäjukun äma Jeroboamta man ŋode pewän kuŋkuk;

Amos uwä Isrel äma bämopiken itkaŋ gäk iwan täŋ gamikta äma bänepi yäpmäŋ ärokärok täk täyak. Täŋirän kome mähemtä unitäŋo mani nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ yäk. 11 Amostä ŋode yäk täyak yäk; Jeroboamtä ämik terak api kumbek. Ba iwan ämatä Isrel äma komeniken nanik yämagutpäŋ kome banken komi epän api yämineŋ yäŋ yäk täyak.

12 Amasia ude yäŋpäŋ päŋku Amos ŋode peŋ iwetkuk; Profet, gäk ähan peŋpeŋ Juda komekaken ku! Uken kuŋkaŋ profet epän täŋpäŋ moneŋ kaŋ-ahä! 13 Betel kome ŋoken intäjukun ämanin uwä Anutu iniŋ orerani. Täŋkaŋ kudupi yot ŋowä Isrel äbot täŋo kudupi yot. Unita Betel kome ŋoken profet man wari nämo yäwen.

14 Amasiatä ude iweränä Amostä man kowata ŋode iwetkuk; Näk profet ätu ude nämo yäk. Ba profet täŋo nanaki nämo. Nämo, näk sipsip täŋo watä äma ude irit, ba päya piwanita watä äma itkut. 15 Ude irira Yawetä sipsip täŋo watä ämatä epänken nanik yäŋnämagutpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk kuŋkaŋ Isrel ämawebenaye näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwet. Yawetä ude näwetkuk yäk.

16 Täŋkaŋ Amasia, Yawetä gäwerayäŋ täyak u ket nadä. Gäk Isrel täŋo äbot u Yawe täŋo man yäŋahäŋpäŋ yäweretta naniŋ bitnäk täyan. 17 Unita Yawetä ŋode yäyak; Nadätan? Webekatä moneŋi epän kubokäret webe ude äworeŋpäŋ yotpärare bämopiken api täŋtäŋ kuŋarek. Ba äpetkaye nanakaye ämikken api kumäŋ moreneŋ. Täŋpäkaŋ komekawä iwantä yäpmäŋ daniŋpäŋ api yäpneŋ. Ba gäkŋawä guŋ äbot bämopiken api kumben.

---

* **6:1:** Jer 5:5; Luk 6:24-25, 12:17-20; Jem 5:5; 1Pi 5:7 * **6:3:** 5:18; Mat 24:48; 1Te 5:3; 2Pi 3:4; Rev 18:17

Täŋkaŋ Isrel ämawebe komeniken nanik yämagutpäŋ ämatä komeken ban itkaŋ unitäŋo komi epän api täneŋ.

8

Amos 8:4-7

Isrel ämawebe täŋo kudän waki ätu

4 In ätutä äma jopi, tuŋumi nämo, yeŋ täŋpä kuk täkaŋ ba kome ŋonitäŋo äma jäwäri däpmäŋ
paotta piäni täk täkaŋ in ket nadäwut. 5 Inä ŋode yäk täkaŋ;
Anutu iniŋoret-oret kadäni bäräŋeŋ tärewänkaŋ ketem tuŋum naminŋ-gaminŋ kaŋ täna.
Yäke, Sabat kadäni ŋo jidegän tärewänpäŋ ketem maketken api pene? Inä ude yäŋpäŋ
naminŋ gaminŋ täk täkaŋ uwä tuŋum täŋo gwäki jop yäpmäŋ äroŋpäŋ tuŋum yämik täkaŋ u
täŋyäkŋatpäŋ ähan yämik täkaŋ, yäminaŋi ude nämo.
6 Täŋkaŋ ketem ämatä moneŋ peŋpäŋ yäpmäkta pek täkaŋ uwä waki bok täga bok
täŋ-awähutpäŋ pek täkaŋ. Täŋpäkaŋ kädet waki ŋode imaka, täk täkaŋ; Äma jopi jäwäri
imaka täpuri, kuroŋi ärärani ude, gwäki nämo, inken jop yäpeko uwä, eruk inä tuŋum jop
yäpeko unitäŋo gwäki yäpmäkta äma jäwäri u iŋitpäŋ moneŋ nimän yäŋpäŋ äma kubäta
iniŋ kireneŋ, watä piäni täŋ imekta.
7 Ude täk täkaŋ unita Yawe, Isrel nanik täŋo Anututä ŋode yäŋkehärom täyak; Näk Isrel
ämawebe intäŋo waki udewanita nämoinik api täŋguŋ täwet.

Jona
Profet kubä Anutu täŋo man buramikta bitnäŋkuk

Yawetä Jona piä man iweränkaŋ ämetpeŋ kuŋkuk

1 *Yawetä Jona, Amitai täŋo nanaki ŋode iwetkuk; 2 Eruk gäk yotpärare pähap wäpi Ninive
uken ku yäk. Kuŋat-kuŋari gwäjiwani wakiinik yabäŋpäŋ-nadäk täŋkuro unita päŋku kome
mähem man kehäromi, komigämän kaŋ yäwet yäk. 3 *Anututä Jona man ude iweränkaŋ
Jonatä Yawe täŋo man bitnäŋpeŋ ämetkuk. Ämetpeŋ gäpe terak Tasis yotpärareken kwa
yäŋpäŋä Jopa yotpärare gwägu dubiniken kuŋkuk. Uken gäpe kubä Tasis komeken
kwayäŋ täŋirän kaŋ-ahäŋkuk. Kaŋ-ahäŋpäŋä Yawe kaŋumuntaŋ käbop irayäŋ nadäŋkaŋ
Tasis kwayäŋ gäpe suwaŋpeŋ äroŋkuk.
4 Eruk äroŋpeŋ kuŋirän Yawetä mänit pähap peŋ iwet-pewän piäŋirän gwägu wakiinik
täŋkuk. Wakiinik täŋpäŋ gäpe imärayäŋ täŋkuk. 5 Imärayäŋ täŋirän gäpe täŋo piä äma
umuntaŋpäŋ anutu iniken iniken uken gera yäŋkuŋ. Täŋpäŋ gäpetä pidäm tawän
yäŋpäŋä tuŋum ätu gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmoŋkuŋ. Ude täŋ irirä Jona uwä gäpe
miyäkiken äpmo däpmon patguŋ taŋkuk.
6 Patguŋ taŋirän gäpe täŋo mähemitä äpmoŋpäŋ Jona kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk mebäri
jideta däpmon ŋo pat itan? Eruk aku! Gäkŋo anutuken gera yä! Yäŋiri butewaki käwep
nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋirän nämo paotne yäk. 7 Ude yäŋirän gäpe täŋo piä
ämatä yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Eruk, netä täŋo mebärita imaka umuri pähap ŋo ahäŋ
nimitak yäŋ kaŋ-ahäkta kären täŋpäŋ käna yäk. Ude yäŋpäŋ kären täŋirä Jonaken ahäŋkuk.
8 Jonaken ahäŋirän kaŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Gäk niwet yäk. Imaka ŋo netä täŋo mebäri
terak ahäŋ nimitak? Gäk ima piä täk täyan? Gäk de naniktä äbätan? Gäk komeka de
nanik? Ba netä täŋo äma äbotken nanik? 9 Yäŋirä yäwetkuk; Näk Hibru äma yäk. Yawe
Anutu kunum gänaŋ nanik kome gwägu pähap yäwän ahäŋkuŋo u oraŋ imik täyat yäk.
10 Ude yäŋpäŋ Yawe kaŋumuntaŋ ämetkut yäŋ yäweränä äma gäpe gänaŋ itkuŋo unitä
umun pähap taŋpäŋ iwetkuŋ; Yäke! Gäk umuri udewani imata täŋkun? 11 Täŋkaŋ gwägu
wakiinik täŋpewän äneŋi iwet yabäŋkuŋ; Jide täŋ gaminapäŋ gwägutä wareŋi nämo
pärek? 12 Yäwäwä Jonatä yäwetkuk; Näk yäpmäŋpäŋ gwägu gänaŋ maŋpä äpmoŋira uyaku
gwägu wareŋi nämo pärek yäk. Nadätat, gwägu wakiinik täyak u näka yäŋpäŋ täyak yäk.
13 Ude yäweränkaŋ Jona täŋo man nämo buramiŋpäŋ gäpe gwägu gägäni käda kwän
yäŋpäŋ keritä bumta täŋ-iwatkuŋ. Täŋ-iwatkuŋo upäŋkaŋ gwägu wakiinik-inik täŋkuko
unita täŋpä waŋkuŋ. 14 Täŋpä waŋtäko Yaweken butewaki gera ŋode yäŋkuŋ; O Yawe, äma
ŋo gwägu gänaŋ mäna äpmoŋirän, gäk mebäri injinken itak yäŋ niwetkaŋ nibäŋ äwaräkuk
täŋiri nämo paotne! Yawe, gäkŋa nadäŋpäŋ täŋkaŋ nintä terak nämo yäwen yäk. 15 Täŋpäŋ
äma unitä Jona yäpmäŋpäŋ gwägu gänaŋ maŋpä äpmoŋirän gwägu wareŋi nämo patkuk.
16 Täŋirän äma itkuŋo unitä Yaweta bumta umuntaŋpäŋ bänep täŋkwitakta gupe käbäŋi
nikek ijiŋ imiŋpäŋ Yaweta watä piä täŋ imineŋta yäŋkehärom taŋkuŋ.
17 *Täŋpäkaŋ Yawetä gwägu tom taŋi pähap kubä iniŋ kireŋpewän Jona kämän
äpmoŋkuŋ. Kämän äpmoŋirä Jona gwägu tom pähap u koki gänaŋ kepma bipani yaräkubä
ude patkuk.

2

Jonatä Anutu man iwerirän nadäŋ imiŋkuk

1 Jona tom koki gänaŋ patkaŋ Yawe Anutuni yäŋapik man terak ŋode iwetkuk;

---

* **1:1:** 2Kin 14:25 * **1:3:** 1Jo 4:2; Jer 20:7-9; Luk 9:62; 1Ko 9:16 * **1:17:** Jon 4:6; Mat 12:40, 16:14; Luk 11:30

2 Näk komi piäken patpäŋ Yawe gäkken gera yäŋira naniŋ yäŋkun.
Paotpaot komeken patkaŋ täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera yäŋira nadäŋ naminŋkun yäk.
3 Imata, gäk gwägu pähap gänaŋ pudät mabi baninik, gwägu mebäriken umu äpmoŋkuro
unita.
Täŋpäŋ gäkŋo gwägu pähaptä näk uwäktäŋ naminŋpäŋ gwägutä taŋi tokätpäŋ nut mabän
äpmoŋkut yäk.
4 Ude ahäŋ namänpäŋ ŋode nadäŋkut; Näk iŋamka dapunken nanik näwat kireŋkuno
upäŋkaŋ ŋode nadätat; Gäkŋo kudupi yotkaken äneŋi api ärowet.
5 Ume pähaptä uwäk täŋpipiŋpäŋ nepmaŋpän paorayäŋ täŋkut. Gwägutä näk it gwäjiŋpäŋ
gwägu yenitä gwäknaken kwasikotkuŋ.
6 Näk gwägu gänaŋ kome mebäriken äpmoŋpäŋ äpmokinik täŋkut.
Äpmoŋpäŋ ukädagän itnaŋipäŋ Yawe Anutuna, gäk komi piäken nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ
nepmaŋpi pen api iret yäk.
7 Iritna jirupmirayäŋ täŋirän Yawe, gäka nadäŋpäŋ gerana gäkŋo kudupi yotkaken
ahäŋkuk.

8 * Täŋpäkaŋ ämawebe yäwik pukpuki oraŋ yämik täkaŋ uwä gäka nadäŋ gamikinik
tänaŋipäŋ mäde ut gamik täkaŋ.
9 Täŋ nähä bänepnatä kap teŋoret gaminŋpäŋ ärawa api täŋ gamet. Täŋpäŋ yäŋkehäromtak
man gäwetkuro u täkinik api täŋpet.
Yäke! Paotpaotken nanikpäŋ yämagurani mähemi u Yawe ubayäŋ!
10 Täŋpäkaŋ Yawetä gwägu tom iwet-pewän gwägu tomtä Jona gwägu gägäniken aŋeŋ
maŋpän kuŋkuk.

3

Ninive kome mähemitä bänepi äyäŋutkuŋ

1 Täŋpäkaŋ Yawetä Jona äneŋi ŋode iwetkuk;
2 Eruk, gäk Ninive yotpärareken ku yäk. Kuŋkaŋ manbiŋam gäwerayäŋ täyat u kaŋ
yäwet. 3 Ude yäŋirän Jonatä mani buraminŋpäŋ Ninive yotpärareken kuŋkuk. Ninive uwä
yotpärare taŋiinik, kukŋi ŋonitä kukŋi udude kweno uwä edap yaräkubä tärewek. 4 * Eruk,
Jona yotpärare gägäniken yäput peŋpäŋ kepma kubä kuŋpäŋ yotpärare bämopiken itkaŋ
gera terak ŋode yäŋahäŋkuk; Edap 40 ude täreŋirän Ninive yotpärare api peŋ awähurek!
yäk.
5 Jonatä ude yäŋirän eruk, Ninive mähemitä Anutu täŋo man nadäwä bureni täŋkuk.
Nadäwä bureni täŋpäpäŋ mominita nadäwätäk täŋpäŋ, nak jop irit kadäni peŋpäŋ tek
waki-wakipäŋ täŋkuŋ. Ekäni ironi kudup udegän täŋkuŋ. 6 Täŋirä Ninive nanik täŋo
intäjukun ämatä biŋam u nadäŋkaŋ akuŋpäŋ tek täga yäŋopmäŋpäŋ peŋpäŋ tek waki-
wakipäŋ täŋpäŋ päŋku kädäkut gänaŋ maŋit itkuk.
7 Täŋkaŋ Ninive ämawebe kuduptagäntä nadäkta manbiŋam ŋode pewän kuŋkuk;
Intäjukun ämakät epän ämaniyetä ŋode peŋ täwetkaŋ, Kubätä ketem kubä nämoinik näŋpek.
Äma ba yawak, ketem ume nämoinik nänen yäk. 8 Nämo! Äma ba yawak imaka, tek waki-
wakipäŋ täŋput. Täŋpäŋ ämawebe kuduptagäntä Anutuken yäŋapik man kehäromi yäneŋ.
Täŋpäŋ kuŋat-kuŋari waki u ba ämik täktäk täk täkaŋ u penen! yäk. 9 Ude täŋirä Anututä
butewaki käwep nadäŋ niminŋpäŋ ninta kokwawak nadätak u peŋirän nämo paotne yäk.
10 Täŋpäkaŋ manbiŋam pewän kuŋkuko u nadäŋpäŋ buraminŋpäŋ ämawebe kudup
wakiwaki mäde ut iminŋirä Anututä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋä nadäk iŋitkuko u yäpmäŋ
äyäŋutpäŋ kowata pewän ahäŋ yämikta nadäŋkuko u peŋkuk.

---

* **2:8:** Sam 31:6 * **3:4:** Mat 12:41; Luk 11:32

4

Anututä Jona bänep äyäŋutta man iwetkuk

1 Anututä ude täŋirän Jona u kawän nämo tägawäpäŋ kokwawak taŋi nadäŋkuk.
2 * Kokwawak nadäŋpäŋ yäŋapik man terak Yawe ŋode iwetkuk; Yawe, jide? Näk
komenaken itkaŋ gäk ude api täŋpen yäŋ nämo yäŋkut? Bureni, ude api täŋpen yäŋ
nadäŋkuro unita Tasis komeken ämetpeŋ kuŋkut yäk. Mebärika ŋode nadäŋkut; Gäk
Anutu orakorak mähemi. Gäk bänep ironka nikek. Kokwawakka bäräŋek nämo ahäk
täyak. Butewaki nadäk-nadäkka u ärowani. Täŋpäŋ bänepka äyäŋutpäŋ äma täŋo momi peŋ
yämikta pidäm tak täyan. 3 * Unita Yawe, gäk nabä kätäŋiri kaŋ kumba yäk. Näk kumäkta
gäripi nadäŋkaŋ, itta gaŋani nadätat yäk.
4 * Ude yäwänä Yawetä ŋode iwetkuk; Kokwawak nadätan u täga täyan? Nämo! 5 Yawetä
ude iweränkaŋ Jona yotpärare gägäniken edaptä abani käda kuŋkuk. Ukäda päŋku yottaba
kubä täŋpäŋ äyuŋken maŋit itkuk. Yotpärare u jide ahäŋ imän kawa yäŋkaŋ itkuk. 6 Irirän
Yawe Anututä nadäŋirän päya keräpi kubä tädotpäŋ bäräŋek tägaŋkuk, u Jonata äyuŋ täŋ
imiŋpäŋ edap täŋo komi yäpmäŋ äpäkta. Täŋirän Jonatä päya unita gäripi pähap nadäŋkuk.
7 Täŋpäkaŋ patkuko yäŋeŋirän tamimaŋ Anututä gwak kubä iwet-pewän äbäŋpäŋ päya u
mebäri näŋ täkŋeŋpewän kubit taŋkuk. 8 Eruk edap bämop tawänä Anututä nadäŋirän
mänit kädäp ikek piäŋkuk. Piäŋirän edaptä Jona gwäkiken iŋpewän kehäromini paorirän
ini kumba yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk; Näk itta gaŋani nadäŋpäŋ kumäkta täga nadätat yäk.
9 Ude yäwänä Anututä iwetkuk; Gäk päyata kokwawak nadätan u täga täyan? Ude
yäwänä Jonatä yäŋkuk; Ei, kokna waŋirä tägatak! Kokwawak taŋi nadäk täyat unita
kumäkta gäripi nadätat yäk.
10 Yäwänä Yawetä kowata ŋode iwetkuk; Gäk päya unita piäni kubä nämo täŋkun yäk.
Ba watäni iriri nämo äroŋpäŋ tägaŋkuk. Päya u bipani kubäken ahäŋkaŋ bipani kubäken
paorako unita imata butewaki nadäŋ imitan? 11 * Täŋ nähä Ninive yotpärare pähap unita
butewaki täga nämo nadäwet? Yotpärare uken ämawebe 120 tausen ude bumik it täkaŋ. U
kädet täga iwatta guŋtak täkaŋ. Ba yawak imaka bumta itkaŋ. Unita imata butewaki täga
nämo nadäŋ yämet?

---

* **4:2:** Kis 34:6 * **4:3:** 1Kin 19:4 * **4:4:** Mat 20:11-15 * **4:11:** Sam 145:8-9,15-16; Mat 18:33; Luk 15:29-32

Maika
Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmaŋpek

5

Maika 5:2-5

Intäjukun äma kubätä Betlehem komeken api ahäwek

2 * Yawetä ŋode yäyak;
Betlehem Efrata, gäk Juda kome täŋo yotpärare päke unitäŋo täpuri ude itan. Upäŋkaŋ
inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäŋpäŋ näkŋaken äbot, Isrel ämawebe
u näkŋo wäpna terak api yabäŋ yäwarek. Äma unitäŋo oraniye uwä bianinik umu
ahäŋkuŋotä ahäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. 3 * Unita Yawetä Isrel äbot iwan keri terak yepmaŋpän
it yäpmäŋ kuŋtäko webe kubä Ekänitä iwoyäŋkuko unitä nanak api bäyawek. Kadäni
uken intäjukun äma unitäŋo noriye ätu ämatä komeken komi epän terak itkuŋo u äbäŋpäŋ
Isrel noriyekät äneŋi kubäkengän api itneŋ. 4 * Täŋpäkaŋ intäjukun äma unitä yawakiye
Yawe Anutuni täŋo kehäromi ba wäpi ba epmäget kudäni uterak watä kehäromi api it
yämek. Watä it yämiŋirän säkgämän api itneŋ. Täŋkaŋ äma unitäŋo kehäromi ba wäp biŋam
ärowanitä komeni komeni api kuŋ morewek. 5 * Ude täŋkaŋ bänep kwini täŋo mähemi ude
api it yämek.

6

Maika 6:1-8

Yawetä Isrel ämawebe manken yepmaŋkuk

1 Yawetä man yäyak ŋo juku peŋpäŋ nadäwut! Näkä in manken tepmaŋtat ŋowä
mebärijin yäŋahäŋpäŋ näwerirä pom imaka, nadäwut! 2 Oi pom, in ba kome täŋo
meham kehäromi tärek-täreki nämo it täkaŋ in juku peŋpäŋ Yawetä Isrel ämawebe manken
yepmaŋpäŋ man piä täŋpayäŋ täyak ŋo nadäwut.
3 * Yawe näkä ŋode täwet yabätat; Ämawebenaye, näkä goret jide täŋ taminŋkut? Ba bäräpi
jide u pewa ahäŋ taminŋkuk? Unita kowata näwerut! 4 * Näkägän Isip kome, komi piäken
nanik in wädäŋ tädotpäŋ tämagut yäpmäŋ äbut. Kädet täwoŋäreŋpäŋ yäŋ-täkŋat yäpmäŋ
äbäkta Moses kenta Aronkät Miriam upäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkut. 5 * O ämawebenaye,
Moap nanik täŋo intäjukun äma wäpi Balak unitä waki täŋ tamikta nadäk tawaŋ peŋkuko
unita juku piwut. Ude täŋ tamikta nadäk tawaŋ peŋirän Beo täŋo nanaki Balam unitä
Balak iwetkuko unita imaka, nadäwut. Ba bämop äma ätu topmäk-topmäk täŋo gäpe Gilgal
yotpärare yäpmäŋ kuna yäŋpäŋ Sitim kome peŋpeŋ kuŋtäŋgän ume taŋi kubäken ahäŋirä
kudän näkä pewa ahäŋkuŋo unita juku piwut. Imaka udewanita juku pinayäŋ täŋo
uyaku injin täŋkentäŋ tamikta jide täŋ taminŋkuro u api nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ.

Kudän Yawetä gäripi nadäk täyak unita man

6 Yawe Anutu kunum gänaŋ nanik u iniŋ oretta äbäŋpäŋä imatäken upäŋ täga yäpmäŋkaŋ
äbet?
Bulimakau nanaki säkgämäninik upäŋ yäpmäŋ päbä ironta ude täga ijiŋ imet?
7 Ba sipsip ämani tausen mäyapinik iŋamiken yäpmäŋ äbäŋira gäripi nadäwek ba nämo?

---

* **5:2:** Mat 2:6; Jon 7:42 * **5:3:** Mat 12:50; Rom 9:23-28, 11:5 * **5:4:** Ais 40:11, 49:9-10; Ese 34:23-24; Jon 10:24; Sam 45:6; Mat 25:1; Efe 1:13 * **5:5:** Ais 9:6; Luk 2:14; Jon 14:23; Efe 2:14-17 * **6:3:** Sam 50:7, 81:8,13; Rom 3:4-5, 3:19 * **6:4:** Kis 4:10-16, 12:50-51, 15:20 * **6:5:** Nam 22:2–24:25; Jos 3:1–4:19

Ba olip gakŋi käbot tausen mäyapinik udepäŋ yäpmäŋ äbäŋira Yawetä unita gäripi nadäwek
ba nämo?
Ba nanakna intäjukun nanik mominata kowata utpäŋ iniŋ kirewero uwä iŋamiken
tägawek?
8 * Ude nämo! Yawetä kädet täga nintä täkta uku bian niwetpäŋ niwoŋäreŋkuk. Unita
kädet ugänpäŋ täkta nadäk täyak. Kädet u ŋode;
Ämata kudän siwoŋi täŋ yämiŋkaŋ orakorak kädet iwatpäŋ nininta nadäna äpani täŋpäpäŋ
Anutunin gämoriken kuŋatpäŋ ukät bänep kubägän itne.

* **6:8:** Stt 18:9; Sam 73:28, 37:26; Ais 58:6-9; Hos 6:6; Efe 4:32; Jem 4:6-10; 1Pi 5:6

Habakuk
Bäräpi gänaŋ iritta man

Habakuk 1:1-3, 2:1-4

Ämawebe siwoŋi uwä nadäkinik terak it täkaŋ

1 Man ŋo Yawetä profet Habakukta imaka kubä däpmonken bumik ude iminkuk;
2 Yawe, näk kadäni käroŋi gäkken gera yäk täyat u kadäni jidegän nadäŋ naminŋpäŋ
nin api täŋkentäŋ nimen? Täŋiri imaka waki ahätak u nin nämo täŋpän wanen. 3 *Näk
bäräpi ämawebe äbotken ahäŋirän wari kakta nämo nekaŋ. Unita mebäri imata iwan
yabäŋ äwaräkuk täŋiri ämawebe äbot ŋo täŋpä wakaŋ? Komeni komeni ŋo yabäŋira iwantä
ämawebe äbot täŋpä wawäpäŋ tuŋumi bok täŋpä wakaŋ. Täŋpäŋ yäŋärahut-ärahut ba ämik
bumta täŋ itkaŋ.

2

1 Näk nadäwätäkna Yawe iwetkuro unita kowata nadäkta yot käroŋi, iwantä äbäŋirän
yabäkta punin unu äro itkut. Äro itkaŋ kowata nadäŋkaŋ kaŋ iwera yäŋpäŋ itsämbut.
2 Täŋira Yawetä näwetkuk; Näkä man däpmonken gäwerayäŋ täyat u mobä kwäkä yäwani
ätu yäpmäŋkaŋ uterak säkgämän kudän täŋpäŋ peŋiri äma kubätä daniwayäŋ nadäŋpäŋä
bäräŋeŋ täga kaŋpäŋ api daniwek. 3 * Unita jop kudän täŋpäŋ peyi. Imaka ahäwayäŋ
täko unitäŋo kadäni nämo keräp täyak. Upäŋkaŋ kadäni käroŋi nämo iriri kudän
gäwoŋärewayäŋ nadätat u api ahäwek. Bäräŋeŋ nämo ahätak yäŋ nadäweno upäŋkaŋ muni
kubägän iriri api ahäwek. 4 * Man u ŋode; Äma näk mäde ut naminŋpäŋ kädet waki mebäri
mebäri täk täkaŋ u nämo api itneŋ. Täŋ äma siwoŋiwä nadäkinikitä täŋkentäŋ yämiŋirän
api itneŋ.

---

* **1:3:** Mat 10:16; 2Pi 2:8 * **2:3:** Apos 1:7; 2Te 2:6-8; Jem 5:7-8; Hib 10:36-37 * **2:4:** Rom 1:17; Gal 3:11; Hib 10:38

Sefanaia
Anutu täŋo man piä tärek-täreki unita man
3

Sefanaia 3:14-18

Oretoret täŋo kap kubä

14 Oi Isrel ämawebe, Jerusalem täŋo äperiye, in gera yäŋpäŋ oretoret terak kap tewut.
Bänep täga nadäŋpäŋ oretoret bumta-inik täŋput.
15 U imata, Yawetä komi tamiŋ yäpmäŋ äbuko eruk apiŋo nadäŋ tama yäŋpäŋ intäŋo iwan
kudup däpmäŋpäŋ yäwat kiretak.
Nadäkaŋ? Isrel täŋo intäjukun äma bureni, Yawe uwä inkät it täyak unita in imaka kubäta
wari nämo api umuntäneŋ.
16 Täŋpäkaŋ kadäni uken Jerusalem ämawebe ŋode api yäwetneŋ; Imaka kubäta nämo
umuntaŋpäŋ bänepjin nämo pewä putäreneŋ.
17 * Nämo! Yawe Anutujin inkät itkaŋ kehärominitä täŋkentäŋ tamiŋpäŋ iwan keriken
nanik bureni api tämagurek.
Unitä inta gäripi pähap nadäŋ tamiŋpäŋ iritjin api täŋ-kodaktaŋ tamek. Täŋkaŋ inta
oretoret täŋpäŋ kap api taniŋ ubiŋ tewek, ämawebetä orekirit kadäniken oretoret
täk täkaŋ ude.
18 Täŋpäkaŋ Yawetä ŋode täwetak;
Näkä taniŋ kawa taŋpäŋ komejinken äneŋi api yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äbet. Ude täŋira iwan
iŋamiken mäyäk nadäŋkuŋo u api paorek.

---

* **3:17:** Sam 24:8-10; Ais 9:6, 12:2; Hib 7:25; Sam 147:11, 149:4; Ais 62:4-5; Luk 15:5-6,23-24; Jon 13:1

Sekaraia
Ämawebe **bä**nepi **tä**ŋpidä**m takta man**

9

Sekaraia 9:9-12

Bänep kwini mähemi äbätak!

9 * Yawetä ŋode yäyak;
Eruk Jerusalem nanik ämawebe, in bumta oretpäŋ oretoret gera yäwut!
Intäjukun ämajin inken äbäŋirän kawut!
U kudän siwoŋi ba ämawebe yäpätägakta kehäromi nikek äbäŋ tamitak.
U bänep kwini täŋpanitä doŋki nanak terak maŋitkaŋ äbätak.
10 * Unita nadäkot! Iwantä Jerusalem yotpärareken ämik tuŋum inkät ämik pewä ahäkta yäpmäŋ äbuŋo u näkä api pewa paotneŋ. Bureni, ämik täŋo hos, karis ba äpa kuwek u kudup api paotneŋ.
Ude täŋira intäjukun ämajin uwä äma äbori äboriken bänep kwini terak irit täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ api yäwerek.
Täŋpäkaŋ kome yabäŋ yäwat täyak u gwägu pähap ŋo kädatä päŋku ban udude pätak ude. Komeni täŋo baga uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peŋkaŋä komeni komeni api kuŋ morewek.

11 * Täŋpäkaŋ Yawetä äneŋi ŋode yäkgän täyak; Juda äma intäŋo orajiyekät topmäk-topmäk kubä täŋkuro u tom däpmäŋkaŋ unitäŋo nägäri terak täŋkehärom täwani.
Topmäk-topmäk unita yäŋpäŋ komi piä, kome kawuki umeni nämo ŋoken nanik pit tamiŋpäŋ taniŋ kireŋpewa api peŋpeŋ kuneŋ.
12 Näk ude täŋkentäŋ tamikta yäŋira bänepjin pidäm täkaŋ unita kome, komi piä täk täkaŋ u peŋpäŋ komejin kujatken äneŋi kuŋkaŋ säkgämän kaŋ irut.
In komi piä taŋi täŋ itkaŋ upäŋkaŋ kowata täga tamayäŋ täyat uwä komi apiŋo nadäkaŋ u irepmitpäŋ kowata säkgämäninik api tamet.

12

Sekaraia 12:7-10

Yawetä Jerusalem nanik iwan keriken api yomägarek

7 Yawetä ŋode yäyak;
Yawe näkä Juda nanikta kehäromi yäpmäkta intäjukun api täŋkentäŋ yämet. Täŋira Devit täŋo äboriye wäp biŋam ba Jerusalem nanik täŋo wäp biŋamtä Juda nanik täŋo nämo api yärepmirek. 8 Täŋpäkaŋ kadäni uken Yawe näkä Jerusalem nanik api täŋkentäŋ yämet. Täŋira ämawebe kehäromini nämotä Devit kehäromi nikek itkuko ude api itneŋ. Täŋpäŋ Devit täŋo äboriyetä Jerusalem nanikta intäjukun api täŋ yämineŋ, Yawe täŋo aŋero ba Anututä ini täŋ yämeko ude. 9 Täŋkaŋ kadäni uken näkä äma äbori äbori Jerusalem täŋpäwakta äbäk täkaŋ uwä api däpmäŋ morewet.
10 * Täŋpäkaŋ Devit täŋo äboriye ba Jerusalem ämawebe näkä orakorak kädet ba yäŋapik man yäkyäk kädet iwatta kehäromi api piŋ yäbaret. Ude täŋira äma yäput pewä kumbuko u kaŋpäŋ konäm butewaki jägämi pähap api täŋ imineŋ, miŋiye naniyetä nanakiye tepi ba intäjukun naniktä kumbänkaŋ täneŋo ude.

---

* **9:9:** Ais 9:6-7; Jer 23:5-6; Mat 1:21, 21:5; Rom 3:24-26; Jon 12:14-16 * **9:10:** Apos 10:36; Rom 15:9-13; 2Ko 5:18; Efe 2:13-17; Rev 11:15 * **9:11:** Mat 26:28; 1Ko 11:25; Hib 9:14-26 * **12:10:** Jol 2:28; Apos 10:45; Tai 3:5; Rom 8:15,26; Mat 24:30; Jon 19:37; Rev 1:7; Hib 12:2

Malakai
Anututagän nadäŋ imikinik täneŋta man

2

Malakai 2:1-10

Yawetä bämop äma jukuman yäwetkuk

1 Yawe kehäromi mähemitä bämop äma ŋode yäwetkuk; Man kehäromi yäwayäŋ täyat
uwä intä nadäkta. 2 * Piä täk täkaŋ u kudup terak wäpna biŋam punin peneŋ. Manna
nämo nadäŋ naminŋpäŋ ärowani täŋ naminayäŋ täŋo uwä in api täŋpa waneŋ. Ba iron,
täŋ-mehamtaŋ tamikta yäpmäk täkaŋ u imaka, api täŋpa waneŋ. Bureni, manna nadäŋ
äwaräkuk täŋkuŋo unita imaka tägajin uku täŋpa waŋkuŋ! 3 Unita nanakjiyeta komi api
yämet. Ba tom ärawata ijiŋ namani täŋo kok yäpmäŋpäŋ iŋamjin dapunken api wopet.
Ude täŋ taminjira kokjiraŋ ukät in bok api täŋureŋ täŋpä kuneŋ. 4 * Ude täŋ taminjira
ŋode api nadäneŋ; Man kehäromi niwetkuko u Yawe kehäromi mähemitä ini bämop äma
wäpi Livaikät topmäk-topmäk bian täŋkuko u nämo wärämutpäŋ irepmitneta niwetkuk
yäŋ nadäneŋ.

5 * Topmäk-topmäk Livaikät täŋkuro uterak irit käroŋi säkgämän itta yäŋtäreŋ iminjkut.
Ude yäŋtäreŋ iminjkuro unita gämotnakengän itpäŋ naniŋ oretta yäwani. U bureni,
gämotnakengän itpäŋ oraŋ naminŋpäŋ kuŋatkuk. 6 U ämawebe kädet siwoŋi täŋpeŋ
kuŋattagän yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ kädet waki täkta kubä nämo yäwetpäŋ
yäwoŋäreŋkuk. Ude täŋkuko unita näkkät bänep kubägän itpäŋ siwoŋi kuŋatkaŋ ämawebe
mäyap kädet waki mäde ut yämikta täŋkentäŋ yämiŋkuk. 7 * U imata, bämop äma täŋo piä
uwä ämawebe näkŋo mebäri siwoŋi nadäwä tumäkta yäwetpäŋ yäwoŋärek täneŋ. Uwä
Yawe kehäromi mähemi näkŋo man yäŋahäwani äma unita ämawebetä näkŋo gärip kaŋpäŋ
nadäkta bämop äma uken kuneŋ.

8 * Upäŋkaŋ bämop äma apiŋo nanik in uwä näkŋo kädet siwoŋi u irepmit morekaŋ.
Täŋkaŋ nadäk mebäri mebäri terak yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä ämawebe mäyaptä kädet
siwoŋi nämo iwatkaŋ. Bureni-inik, orajin Livaikät topmäk-topmäk täŋkuro u wärämutpäŋ
irepmit morekaŋ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yäyat. 9 In näkŋo man nämo buramik
täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebenaye yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkaŋken uken ŋode täk täkaŋ; Ätu
gärak itkaŋ ätuwä yabäŋ yäk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita näkä Isrel äbot u täŋpewa inta
nadäwä äpani täŋpäpäŋ mäde api ut taminеŋ.

10 Nadäkaŋ? Nin kuduptagän nanin kubägän. Anutu täŋpäŋ nipmaŋpani kubä ugän.
Upäŋ jide unita notniyekät kowat nadäŋ imän tänaŋipäŋ nadäŋ äwaräkuk täk täkamäŋ?
Ude täk täkamäŋ uwä topmäk-topmäk Anututä oraniyekät täŋkuko u wärämutpäŋ irepmit
täkamäŋ.

3

Malakai 3:1-5

Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täyak

1 * Yawe Kehäromi mähemi näkä ŋode yäyat;

Näkŋo kädet täwitta yäŋahäwani ämana kubä intäjukun api tewa kwek yäk. Kuŋirän
pit kubägän Ekäni unita wäyäkŋek täkaŋ uwä iniken kudupi yotken api kwek. Bureni,

---

* **2:2:** Sam 81:11-12 * **2:4:** Nam 3:11-13 * **2:5:** Nam 25:12 * **2:7:** 2Ti 2:24-25; 2Ko 5:20; 1Te 4:8 * **2:8:** Mat 15:2-5, 18:7; Luk 11:46; Rom 2:19-24, 14:21; Tai 2:8 * **3:1:** Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 1:76, 7:27

topmäk-topmäk kubägän unitäŋo yäŋahäwani äma, unita gäripi pähap nadäk täkaŋ unitä bureni api ahäwek yäk.

2 * Upäŋkaŋ äbayäŋ täyak kadäni uken netätä kehärom taŋpäŋ unitäŋo man epän täga api irepmirek? Ba netätä täpäneŋpäŋ iŋamiken täga api irek? Nämo, kädäp komi, gol kenta siliwa ijiwani udewanitä-yäŋ api äbek. Ba sop kehäromi nikek, tek garok bäräŋeŋ yäwat kirewani udewanitä api äbek. 3 * Uwä Anutu täŋo bämop äma yäpmäŋ danikta kädäp komi nikektä siliwa gol ijiŋpewä jiraŋ inigän kuk täkaŋ udegän api yäpmäŋ daniwek. Yäpmäŋ daniŋpäŋ äma siwoŋigän itpäŋ bänep siwoŋi terak Yawe näka ärawa api täŋ naminеŋ. 4 Ude täŋirä Juda ba Jerusalem naniktä ärawa täŋ naminŋirä käwa api tägawek, bian täk täŋpani ude.

5 * Täŋpäŋ Yawe Kehäromi mähemitä ŋode yäkgän täyat; In yäpmäŋ danikta api ärewet yäk. Äreŋpäŋ äma näka nämo umuntaŋpäŋ äma yärat-yärat täk täkaŋ, ba kubokäret täk täkaŋ, ba man käbeyäken jopman yäk täkaŋ, ba epän ämaniye gwäki säkgämän nämo yämik täkaŋ, ba webe kajat ba ironi kodäŋani täŋyäkŋarani täk täkaŋ, ba äma äbanita waki täŋ yämik täkaŋ u kudup bäräŋeŋ api yäpmäŋ daniwet yäk.

4

Malakai 4:1-6

Yawe täŋo kadäni pähap api ahäwek

1 * Yawe kehäromi mähemitä ŋode yäyak;

Kepma pähap kubä bureni-inik api ahäwek. Kepma uken ämawebe inita nadäŋirä ärowani täŋpanikät wakiwaki täŋpani unitä mup kubit täwani ude äworeŋirä kädäptä kudup api ijiŋ paotneŋ. Kokoki täpuri kubä nämo api itneŋ. 2 * Täŋ, näk wäpna biŋam oraŋ namik täkaŋ inken näkŋo yäpä-siwoŋtak piä kehäromitä edap dapuritä-yäŋ abäŋ taminŋpäŋ yäpätägaŋ tamek. Ude täŋ taminŋirän oretoret bumta, bulimakau nanakitä yewa gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku täŋoret täk täkaŋ ude api täneŋ. 3 * Kadäni piä ude täŋpayäŋ täyatken inä äma wakiwaki yärepmitpäŋ kugun ude parirä uterak yeŋtäŋ kuŋ äbäk api täneŋ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yäŋkehärom täyat.

4 Unita in näkŋo baga man, piä ämana Mosesta Sinai pom terak iminkuro unita nämo guŋ täneŋ. Man iminkuro u Isrel ämawebe in kuduptagäntä iwatneŋta iminkut.

5 * Täŋpäkaŋ Yawe näkŋo kadäni umuri pähap unitä nämo ahäŋirän intäjukunä profet Elaija api taniŋ kirewet. 6 Elaija u taniŋ kireŋira nädanani täŋo kokwawak yäpän-siwoŋ tawäpäŋ api yepmaŋpek. Ude täŋkentäŋ tamikta nadäk nämo peyat yäwänäku äbä komejin täŋpa wakkäneŋ.

---

* **3:2:** Mat 3:7-12, 21:41-44, 23:13; Luk 7:23, 21:36; Hib 10:28-29, 12:25; Rev 1:7; Rev 6:17; 1Ko 3:13-15 * **3:3:** Luk 3:16; Efe 5:26-27; Tai 2:14; Hib 12:10; 1Pi 1:7, 4:12-13; Jon 4:24; Rom 12:1; Plp 2:17; 2Ti 4:6; Hib 13:15-16; 1Pi 2:9; Rev 5:10 * **3:5:** Sam 50:3-6; Hib 10:30-31; Jem 5:8-9; Jud 1:14-15; 1Ko 6:9-10; 1Te 4:6; Hib 13:4; Rev 21:8, 22:15 * **4:1:** Sam 21:9; Mal 3:2; Mat 3:12; 2Te 1:8; 2Pi 3:7 * **4:2:** Sam 85:9; Ais 50:10; Luk 1:50; Rev 11:18 * **4:3:** Rom 16:20; Rev 11:15, 14:20 * **4:5:** Mat 11:14, 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Jon 1:21

Matiyu
Matiyutä Juda ämawebeta yäŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ
Luk 3:23-38

1 * Man pätkaŋ ŋowä Jesu Kristo oraniye täŋo wäpi tawaŋ. Täŋpäŋ Jesu täŋo orani pähap
u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Täŋpäŋ Abraham täŋo yeri ahäŋ yäpmäŋ abäŋkä
uterak orani kubä wäpi Devit ahäŋkuk. Täŋpäŋ Devit täŋo yeri ahäŋ yäpmäŋ abäŋkä u
punin terak Jesu ahäŋkuk. 2 Eruk Jesu täŋo oraniye tawaŋ ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo
manbiŋam u ŋode;
Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyaŋkuk.
Täŋpäŋ Aisaktä Jekop bäyaŋkuk.
Jekoptä Judakät noriye ätu bäyaŋ yepmaŋkuk.
3 * Judatä Peres-kät Sera bäyaŋkuk. Yarä unitäŋo miŋi wäpi Tama.
Täŋpäŋ Perestä Esron bäyaŋkuk.
Esrontä Ram bäyaŋkuk.
4 Ramtä Aminadap bäyaŋkuk.
Täŋpäŋ Aminadaptä Nason bäyaŋkuk.
Nasontä Salmon bäyaŋkuk.
5 * Salmontä Boas bäyaŋkuk. Boas täŋo miŋi Rahap.
Täŋpäŋ Boastä nanaki Obet bäyaŋkuk. Obet täŋo miŋi u Rut.
Obettä Jesi bäyaŋkuk.
6 * Jesitä Devit bäyaŋkuk. Devit u Juda täŋo intäjukun äma itkuk.
Täŋpäŋ Devit täŋo nanaki Solomon. Solomon u miŋi Devittä Uria webeni yomägatkuko
unitä bäyaŋkuk.
7 Täŋpäŋ Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.
Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.
Abiyatä Asa bäyaŋkuk.
8 Täŋpäŋ Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.
Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.
Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.
9 Täŋpäŋ Usiatä Jotam bäyaŋkuk.
Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.
Ahastä Hesekia bäyaŋkuk.
10 Täŋpäŋ Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.
Manasetä Emon bäyaŋkuk.
Emontä Josaia bäyaŋkuk.
11 * Täŋpäŋ Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda
ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuŋo
kadäni uken ahäŋkuŋ.
12 * Täŋpäŋ komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.
Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.
13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.

---

* **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24 * **1:11:** 2Kin 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2

Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.
Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.
14 Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.
Sadoktä Akim bäyaŋkuk.
Akimtä Eliut bäyaŋkuk.
15 Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.
Eleasatä Matan bäyaŋkuk.
Matantä Jekop bäyaŋkuk.
16 Jekoptä Josep bäyaŋkuk.
Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.
Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.
17 Ŋode ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäŋtäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk
Luk 2:1-7

18 * Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri ŋode pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 19 Ude ahäŋirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yäŋkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yäŋahäwapäŋ mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. 20 Josep ude täŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätak. 21 * Nanak bäyawayäŋ täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋirän wäpi Jesu yäŋ kaŋ iwet. Täŋpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketäreŋpäŋ api yepmaŋpek yäk. 22 Täŋkaŋ imaka kudup ahäŋkuŋo u Ekänitä nadäŋirän man profet biani kubätä ŋode yäŋkuko u bureni ahäŋkuk;
23 * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäŋ täko unitäŋo
wäpi “Imanuel” yäŋ api iwetneŋ.
Täŋkaŋ wäpi “Imanuel” unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak. 24 Täŋpäkaŋ Joseptä man u nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk. 25 * Webenita yäpukopäŋ bok nämo pat yäpmäŋ kuŋirän nanak u ahäŋkuk. Nanak u ahäŋirän Joseptä wäpi “Jesu” yäŋ iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känayäŋ äbuŋ

1 Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäŋ yäwat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabäŋpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ. 2 * Äbä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Nanak paki Juda ämawebe yabäŋ yäwarayäŋ täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ nanak paki u ahäŋirän guk taŋi ahäŋkuko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ akumaŋ iwat yäpmäŋ äbäkamäŋ. Nanak paki u kaŋpäŋ iniŋ

* **1:18:** Luk 1:27,35 * **1:21:** Luk 1:31, 2:21 * **1:23:** Ais 7:14 * **1:25:** Luk 2:7,21 * **2:2:** Nam 24:17

oretnayäŋ äbäkamäŋ yäk. 3 Ude yäŋirä Herottä nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap
täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u nadäŋpäŋ nadäwätäk udegän
täŋkuŋ. 4 Herottä nadäwätäk täŋpäŋ Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-
kät Baga man yäwoŋärewani äma kumän-tagän yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuk;
E, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo yäŋ yäk täkaŋ u kome de ahäkta yäwani? 5 Ude yäwet
yabäŋirän iwetkuŋ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yäŋ yäk täkamäŋ
yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yäŋ yäŋkuko u profet kubätä ŋode kudän täŋkuk;

6 * *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ŋode nämo nadäneŋ;*
Nin kome jopi-ken itkamäŋ. Bämopnin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk
yäŋ nämo nadäneŋ.
Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahäŋpäŋ näkŋaken äbot, Isrel ämawebe
u api yabäŋ yäwarek. *Mai 5:2*

7 Täŋpäŋ Herottä man u nadäŋpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ äma nadäk-nadäk ikek edap
dapuri äbani käda äbuŋo ukeŋo yäŋ-päbä inigän yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Guk taŋi kaŋkaŋ
äbäkamäŋ yäŋ näwetkuŋo ukeŋo kadäni jidegän ahäŋirän kaŋkuŋ? 8 Ude yäwänä kowata
iwerä nadäŋpäŋä jop ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwetkuk; In päŋku ehutpäŋ yäŋ-wäyäkŋeŋpäŋ
nanak paki u kaŋ-ahäŋpäŋä äneŋi päbä kaŋ näwerä nadäwa. Ude täŋpäkaŋ näk imaka,
päŋku api iniŋ oreret yäk. 9-10 Ude yäweränkaŋ kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku guk taŋi ini
komeken kaŋkuŋo u äneŋi kaŋkuŋ. Kaŋpäŋ oretoret pähap nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guk
u intäjukun kuŋirän kaŋtäŋ iwatkuŋ. Kaŋtäŋ iwarirä guk uwä yot nanak yamiŋitä
patkumäno u punin terak itkuk. 11 * Täŋpäkaŋ yot gänaŋ äroŋpäŋ Maria nanakikät ririrän
yabäŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ nanaki u iniŋ oretkuŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum tägatäga, gol
ba imaka käbäŋi tägatäga gwäki ärowani peŋpäŋ yäpmäŋ äbuŋo upäŋ peŋ imiŋkuŋ. 12 Ude
täŋkaŋ parirä Ekänitä däpmonken yäweränkaŋ yäŋewänä Herot irepmitpeŋ käbop kukŋi
kädagän kumaŋ ini komeken kuŋkuŋ.

Jesu nädamiŋi nani Isip komeken kuŋkuŋ

13 Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo äyäŋutpeŋ ini komeken kuŋirä Ekäni täŋo aŋero
kubätä Josep däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Josep, gäk ŋo irentawä. Akuŋkaŋ
nanak yamiŋi yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ metäŋpeŋ päŋku Isip komeken ahäŋpäŋ itkaŋ näkŋo
manta juku päram kaŋ täŋpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ŋo utta nadäŋkaŋ
kädetta wäyäkŋetak. 14 Aŋerotä ude iweränä akuŋpäŋä nanak yamiŋi yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
bipanigän Isip komeken metäŋpeŋ kuŋkuk. 15 * Päŋku uken ittäŋ kuŋirän Herot kumbuk.
Täŋpäkaŋ imaka ahäŋkuko unita profet kubätä bian, Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ
ŋode kudän täŋkuk;
Nanakna Isip komeken ririrän gera yäŋira äneŋi äyäŋutpeŋ äbuk.
Profettä man kudän täŋkuko u kämi ude bureni api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk.

Herottä nanak paki ämani kudup däpuk

16 Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikek ukeŋo Herot täŋikŋatpeŋ kuŋirä nadäŋpäŋ kok-
wawak pähap nadäŋkuk. Kokwawak nadäŋkuko unita komi ämaniye peŋ yäwet-pewän
Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik nanak ämani obaŋ yarä nämo tärewani
kudup kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ moreŋkuŋ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeŋonitä guk taŋi u
kadäni uken ahäŋkuk yäŋ iwetkuŋo kadäni u nadäŋ iwatpäŋ nanak ämani obaŋ yarä
nämo tärewani ugänpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. 17 Herottä ude täŋkuko unita man profet
Jeremaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

---

* **2:6:** Mai 5:2; Jon 7:42 * **2:11:** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15:** Hos 11:1

18 * *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik*
yäŋirän nadäŋkuŋ.
Nanakiye kumbuŋo unita konäm kähän yäŋirän iniŋ bitnäna yäŋkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Jer 31:15

Jesu nädamiŋi nani äneŋi ini komeken äbuŋ

19 Täŋpäkaŋ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täŋo aŋero kubätä
däpmonken ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; 20 * Josep, äma nanak ŋo urayäŋ yäŋkuko ukeŋo
kumbuk. Unita gäk akuŋkaŋ nanak yaminŋi ŋo yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Isrel komeken ku
yäk. 21 Ude iweränä Josep ironŋi yaminŋi yämagurän yäpmäŋ Isrel komeken kuŋkuŋ. 22-23 *
Kuŋpäŋä nadäŋkuk; Herottä kumbänkaŋ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun
täŋpäŋ itkuko unita Josep uken kwayäŋ umuntaŋkuk. Täŋpäŋ Anututä däpmonken jukuman ätukät iweränä kukŋi kädagän kumaŋ Galili komeken kuŋkaŋ Nasaret yotpärareken yot täŋpäŋ itkuŋ. Täŋpäŋ Jesuta profet ätutä bian yäŋkuŋo u bureni ahäŋkuk. Ŋode yäŋkuŋ;
Äma ŋo Nasaret nanik yäŋ api iwetneŋ.

3

Jontä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk
Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

1 Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täŋo kome bämopiken u päŋku itkuk. Itkaŋ manbiŋam yäŋahäk-ahäk epän täŋ itkuk. 2 * Täŋpäŋ manbiŋam
ŋode yäŋahäk täŋkuk; Kadäni ŋo Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän bureni täŋ
yämayäŋ täko u keräp täyak unita bänepjin sukureŋpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ u kumän
peŋ morewut! yäk. 3 * Täŋpäkaŋ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmäŋpäŋ Jonta
yäŋpäŋ man ŋode kudän täŋkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode yäŋ itak;
Ekänitä äbäkta kädet täwirut!
Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋsiwoŋ tawut! *Ais 40:3*

Aisaiatä man ude kudän täŋkuk.

4 * Täŋpäkaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pujiŋipäŋ täŋpani
upäŋ täŋkaŋä pioŋtawä but gupipäŋ täŋpani upäŋ yamäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täŋkukonik.
Täŋkaŋ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäŋ nak täŋkukonik.
5 Ude täŋkaŋ manbiŋam u yäŋahäŋirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba
Jodan ume kukŋi kukŋi uken naniktä bumta äbä ahäŋ imiŋpäŋ manbiŋam nadäŋkuŋ.
6 Manbiŋam nadäŋpäŋ wakini yäŋahäŋirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋ-yäkŋat päpmo ärut
yämik täŋkuk.

7 * Ude täŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän
yäŋkaŋ uken äbäŋirä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjin nämo
sukureŋkaŋ äbäkaŋ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäŋo momita kokwawak
nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägän äbäkaŋ? 8 Inä bänepjin bureninik sukureŋpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! 9 * Ŋode nämo
nadäneŋ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa
biŋam itkamäŋ yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäŋ
nadäŋpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

---

* **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19 * **2:20:** Kis 4:19 * **2:22-23:** Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46 * **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3:** Ais 40:3 * **3:4:** 2Kin 1:8 * **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12

10 * Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta
pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madäŋpäŋ ureŋ täŋpän
kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.
11 * Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ
moreŋpäŋ bänepjin sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik
täyat. Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo
kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk itnaŋi nämo. Näk ume-
inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok
api ärut tamek yäk.
12 * Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik epän täkta äbayäŋ täyak. Yäpmäŋ danik epän
u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ
daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken
api ureŋ täŋpän äpmoneŋ yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk
Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

13 Täŋpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yäŋkaŋ Galili
komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäŋpäŋ Jon iwetkuk;
Näka ume ärut nami yäk. 14 Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga
ärut namen. Imata gäkä ärut nami yäŋ näwetan? 15 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan
upäŋkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäŋ. Nek Anututä nadäŋpäŋ kädet peŋkuko ugänpäŋ
iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäŋ ume ärut imiŋkuk.
16 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän
Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ gwäki terak manŋirayäŋ täŋkuk. 17 * Täŋirän
Anutu kunum gänaŋ gera kubä ŋode yäŋkuk; Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni yäk. U
kaŋpäŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yäŋkuk.

4

Satantä Jesu yäŋ-ikŋatkuk
Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

1 * Jontä Jesu ume ärut imän täreŋirän Satantä Jesu täŋyabäkta Munapiktä yäŋikŋat
yäpmäŋ kome jopi-ken päŋku teŋkuk. 2 * Kome jopi-ken tewänkaŋ ketem kubä nämo
naŋkaŋ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon nakta
wakiinik kubä iŋkuŋ. 3 Ude täŋirän Satantä ahäŋ imiŋpäŋä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo
nanak bureni-inik täŋpäwä mobä itkaŋ ŋo yäweri ketem äworewäkaŋ naŋ yäk. 4 * Yäwänä
Jesutä iwetkuk; Ude nämo täŋpayäŋ. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma
kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täŋo man kumän nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ
kuŋareko uyaku täga yäk.
5-6 Ude yäwänä Satantä yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem kuŋpäŋ kudupi yot medäp terak
päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.
Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren. *Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-inik täŋpäwä man u nadäŋpäŋ punin
ŋonitä komen umu tubäpe! yäk. 7 * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ.

---

* **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 * **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5 * **3:12:** Mat 13:30 * **3:16:** Jon 1:32 * **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Hib 2:18, 4:15 * **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:7:** Lo 6:16

Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak
pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren yäk.
8 Yäwänä Satantä Jesu pom käroŋi kubäken yäŋikŋat yäpmäŋ päro itkaŋ komeni komeni
äma äbori äbori u ba unitäŋo tuŋum pähap gäripi mebäri mebäri u iwoŋärenkaŋ ŋode
iwetkuk; 9 Gäk gukut imäpmok täŋ naminŋpäŋ naniŋ oreriri imaka päke yabätan ŋowä täga
ganiŋ kirewet yäk. 10 * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätäŋpeŋ ku! Anutu
täŋo man ŋode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä epän
täŋ imineŋ. Man ude pätak. 11 * Eruk Jesutä Satan ude iweränä teŋpeŋ kuŋirän Anutu
täŋo aŋeroniyetä äbä täŋkentäŋ iminkuŋ.

Jesu Galili komeken epän yäput peŋpäŋ täŋkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

12 * Täŋpäkaŋ Jon komi yot gänaŋ tewä irirän Jesutä biŋam nadäŋpäŋ äyäŋutpeŋ Galili
komeken kuŋkuk. 13 * Päŋku ini yotpärare Nasaret u ittäŋgän eruk peŋpeŋ Kapeneam
kuŋkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali
äbekiye oraniye täŋo kome. Ukäda päŋku itkuk. 14 Jesutä kome u kuŋatkuko unita bian
profet Aisaiatä man ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;
15 *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume udude käda Galili*
gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guŋ äbotken nanik.
16 *Upäŋkaŋ bipmäŋ urani-ken it täkaŋ u in peŋyäŋek pähap api käneŋ.*
Kumbani komeken bumik it täkaŋ, nadäk-nadäkjin nämo pirärewani, inta peŋyäŋek pähap
kubä ahäŋ tamayäŋ täyak. *Ais 9:1,2*
Aisaiatä man ude kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk.
17 * Täŋpäŋ Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuko kadäni uken manbiŋam yäŋahäk
epän yäput peŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Bänepjin sukureŋpäŋ siwoŋigän kuŋarut.
Anututä intäjukun itkaŋ äboriye yabäŋ yäwatinik täŋpayäŋ täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk
Mak 1:16-20

18 Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuŋattäŋgän yabäŋkuk; Äma yarä iniyat
tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayäŋ tom wädäwani
yäk maŋpän äpmoŋirä yabäŋkuk. Äma yarä uwä moneŋ epänta gwägu tom yäpmäk
täŋkumänonik. 19 * Yäk maŋpän äpmoŋ irirän Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Eruk! Epän u
peŋkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu
iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. 20 * Yäweränä uterakgän epäni u peŋpeŋ
iwatkumän. 21 Eruk, ätukät kuŋpäŋä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-
kät gäpe terak itkaŋ yäk taŋi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabäŋkuk. 22 Yabäŋpäŋä näk
näwarun yäŋ yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän teŋpeŋ Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägaŋkuŋ

23 * Täŋpäŋ Jesutä kome Galili dubini-ken itkuŋo u kudup kuŋat moreŋpäŋ ämawebe
käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit, käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäwerit täŋ
yäpmäŋ kuŋkuk. Manbiŋam Täga ŋode yäŋahäŋtäŋ kuŋatkuk; Anututä intäjukun itkaŋ
äboriye yabäŋ yäwatinik täŋpayäŋ täyak u ahätak yäk. 24 * Ude yäwerirän biŋami Siria
komeken kuŋat moreŋirän nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek,
gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneŋ täŋpani, kumäŋ-däpurek
täŋpani ba käyäm mebäri mebäri täŋpani u kudup noriyetä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä
Jesutä yäpän tägaŋkuŋ. 25 * Täŋpänkaŋ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän

---

* **4:10:** Lo 6:13 * **4:11:** Hib 1:6,14 * **4:12:** Mak 6:17; Luk 3:19-20 * **4:13:** Jon 2:12 * **4:17:** Mat 3:2
* **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27 * **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * **4:24:** Mak 6:55
* **4:25:** Mak 3:7-8

täŋkuŋ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täŋkuŋ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk
Luk 6:20-26

1-2 Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuŋo u yabäŋpäŋ pom keräpi kubä terak äro maŋitpäŋ ririän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiŋam ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk;

3 * Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäŋ nadäk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.

4 * Täŋpäkaŋ äma iniken mominita nadäwä waki täŋpäpäŋ konäm butewaki terak kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä ini bänepi api täŋpidäm taŋ yämek.

5 * Ba äma bänep kwini terak kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ŋo inita biŋam api yäniŋ kirewek.

6 * Täŋpäŋ äma irit kuŋat-kuŋat siwoŋi u iwatta gäripi-inik nadäŋpäŋ ehutpäŋ täk täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani täŋo gäripini uwä api däpmäŋ täreŋ yämek.

7 * Täŋpäkaŋ äma noriyeta butewaki nadäŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäŋ yämek.

8 * Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahäneŋ.

9 * Täŋpäŋ äma ämik ba duŋwekwek däpmäŋ täkŋek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironŋinaye yäŋ api yäwerek.

10 * Ba äma Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan täŋ yämik täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäŋ yäwat täyak.

11-12 * * Täŋpäkaŋ intä näk nadäŋ namikinik täŋirä ämawebetä man jop yäŋ-täkŋatpäŋ, man wakiwaki täwetpäŋ täwat kireŋit api täneŋ. Upäŋkaŋ ude täŋirä nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadäkaŋ? Bäräpi udewani intagän nämo täŋ tamik täkaŋ. Profet biani itkuŋo unita udegän täŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ in kunum gänaŋ kowata täga api yäpneŋo unita bänep täga nadäŋpäŋ oretoret terak kuŋat täkot!

Inä ämawebe täŋo paŋ kenta topän ude itkaŋ
Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Nämo, paŋ gäripi nikek nämo uwä maŋpä kuŋirä ämawebetä yeŋ awähutneŋ. Unita paŋ gäripi nikek ude kaŋ kuŋarut!

14-15 * * Ba kubä pen ŋode; Topäntä taŋi ijiŋpäŋ ägoni säkgämän peŋyäŋek täkaŋ. Intäŋo irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbop imata pewek? Ude nämo, ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ägonitä kädet-ken peŋ-yäŋeŋirän ämawebetä kwawakgän kaŋtäŋ kuŋatneŋ. Ba yotpärare taŋi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo,

---

* **5:3:** Ais 57:15 * **5:4:** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5:** Sam 37:11 * **5:6:** Ais 55:1-2 * **5:7:** Jem 2:13 * **5:8:** Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * **5:9:** 1Jo 3:2-3 * **5:10:** Hib 12:4; 1Pi 3:14 * **5:11-12:** 1Pi 4:14; Jem 1:2 * **5:11-12:** 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 * **5:14-15:** Jon 8:12, 9:5 * **5:14-15:** Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33

kwawakinik ririrän ämawebe bankentä täga käneŋ. 16 * Täŋpäŋ in, irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Anutu täŋo peŋyäŋek kudän bänepjin-ken itak u täŋpewä kwawak ririrän kädet siwoŋi kuŋarirä ämawebetä tabäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ Anutujin kunum gänaŋ nanik u iniŋoret täneŋ.

Jesu Anutu täŋo man biani wärämutta nämo äpuk

17 * Jesutä ude yäŋpäŋä äneŋi ŋode yäŋkuk; In Anutu täŋo baga man ba profet biani täŋo yäwetpäŋ yäwoŋärek man täŋpani u näkä däpmäŋ täkŋekta äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Näk u däpmäŋ täkŋekta nämo äput. Nämo, u täŋkehärom taŋpewa bureni kwawak kaŋ ahäwän yäŋpäŋ äput. 18 * Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräŋeŋ nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täŋo man terak kudän täŋkuŋo u bureni ahäwäkaŋ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

19 * Unita äma kubätä baga man täpuri-inik kubä irepmitpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä nämo api irek. Täŋ, äma kubätä baga man u buramiŋpäŋ ätu kädet udegän kaŋ iwarut yäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ wäpi biŋam nikektä api irek. 20 Unita ŋode täwera nadäwut; Baga man yäwoŋärewani äma ba Parisi ämatä ŋode yäk täkaŋ; Bureni, nin Anutu täŋo Baga man iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkamäŋ yäk. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ in u yärepmitpäŋ Anutu täŋo gärip ugän kaŋ iwarut. Ude nämo tänayäŋ täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äroneŋ.

Kokwawak nadäŋpeŋ kuŋat-kuŋatta man
Luk 12:57-59

21 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubä kumäŋ-kumäŋ nämo uren. Äma kubä kumäŋ-kumäŋ urayäŋ täyan uwä manken api iren yäk. 22 * Man ude yäwetkuko upäŋkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäŋpeŋ kuŋarayäŋ täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäŋ täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäŋpäŋ iniŋ wärät man iwerayäŋ täyak uwä geŋi kädäp mebet ikek unita biŋam api täŋpek.

23-24 * Unita ket ŋode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täŋ ima yäŋpäŋä ŋode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täŋkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadäŋpäŋä imaka Anututa imikta yäwani u pewi ririrän äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku notkapak kokwawak nadäŋ gameko uwä yäŋahäŋpäŋ yäŋpak taŋkaŋ eruk äneŋi äyäŋut päŋku imaka u Anututa täga imen.

25 * Ba notkapak kubätä iwan täŋ gaminpäŋ manken gepmaŋpayäŋ yäŋirän nadäŋpäŋä manken nämo ahäŋkaŋ päŋku notkapak-kät yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ. Ude nämo täŋkaŋ notkapaktä jukun päŋku gäkŋo mebärika yäŋahäwänkaŋ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniŋ kireŋpewän gepmäŋit päŋku komi yotken gepmaneŋ. 26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täŋ imeno u nämo täreŋirän gäk jop täga nämo ganiŋ kirewä äpämaŋ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täŋ imeno u suwawi tärewänkaŋ uyaku ganiŋ kireŋpewä äpämaŋ kwen! Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ suwawi tärewäpäŋ äpämaŋ kwen?

27 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneŋ yäk. 28 * Man ude yäwetkuko upäŋkaŋ apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webe kubä kaŋgärip täŋpäŋ ukät pätde yäŋ bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba. 29 * Unita dapunka kubätä waki täŋo buŋep-ken

---

* **5:16:** Efe 5:8-9; 1Pi 2:12 * **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 * **5:18:** Luk 16:17, 21:33 * **5:19:** Jem 2:10 * **5:21:** Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * **5:22:** 1Jo 3:15 * **5:23-24:** Mak 11:25 * **5:25:** Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * **5:27:** Kis 20:14; Lo 5:18 * **5:28:** 2Pi 2:14 * **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5

gepmaŋpayäŋ täŋpänä dapunka u dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok yäpmäŋ kuŋatkaŋ geŋi-ken äpmoŋpenta. 30 * Ba ketka kubätä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä ketka u madäŋ täkŋeŋpäŋ maŋpi kuneŋ! Gupka kumän nikek yäpmäŋ kuŋatpäŋ waŋpäŋ geŋi-ken äpmoŋpenta.

Nädapitä duŋwek täkaŋ unitäŋo man
Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayäŋ nadäŋpäŋä webena peyat yäŋ man kudän kwawak ude täŋpäŋ imeko uyaku täga yäŋiwat-pewän kwek yäk. 32 In man ude nadäk täkaŋ upäŋkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopäŋ jop nadäŋ yäŋiwat-pewän päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret täŋpek. Täŋkaŋ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret täŋpek.

Yäŋ-kehäromtak man yäkta man

33 * Jesutä ude yäwetpäŋ äneŋi man kubä pen ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Baga man kubä bian ŋode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Gäk yäŋkehäromtak man jop nämo yäwen. Yäŋ-kehäromtak man u Anutu iŋamiken yäwani unita udegän bureni täŋpen yäk. 34 * Intäŋo baga man terak ude itak upäŋkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; In yäŋkehäromtak man yäna yäŋpäŋä imaka kubä wäpi terak utpäŋ nämo yäneŋ. Kunum wäpi terak utpäŋ yäŋkehäromtak man nämo yäneŋ. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita. 35 * Ba kome wäpi terak utpäŋ yäŋkehäromtak man nämo yäneŋ. Kome u imaka, Anutu täŋogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpäŋ yäŋkehäromtak man nämo yäneŋ. U Kaŋiwat Äma intäjukun täŋpani, Anutu täŋo yotpärare unita. 36 Ba gwäkjin kujat terak wohutpäŋ nämo yäneŋ. Imata, manjin u kehäromi nikek nämo. Jide? In gwäkjin pujiŋ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiŋ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän! 37 * Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yäŋ nadäkta gäwet yabäŋirän gäk “Bureni” yäŋ yäŋpäŋä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämo” yäŋ yäŋpäŋä “Nämo”-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upäŋkaŋ gäk imaka kubä täŋo wäpi terak wohutpäŋ yäweno uwä Satantä pewän ahäŋirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneŋ
Luk 6:27-36

38 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Baga man kubä bian ŋode kudän täwani in nadäk täkaŋ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täŋ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäŋ tokäränä kowata udegän däpmäŋ tokät imen yäk. 39 * In man ude nadäk täkaŋ upäŋkaŋä apiŋo näkä ŋode täwetat; Äma kubätä waki täŋ gamänä kowata waki nämo täŋ imen. Unita äma kubätä bumumka kukŋi käda guränä kukŋi iniŋ kirewen. 40 * Ba äma kubätä gäka kokwawak nadäŋpäŋ manken gepmaŋpäŋ gäkŋo tek punin nanik gomägaränä gänaŋ nanik bok iniŋ kirewi yäpek. 41 Ba äma kubätä täŋkentäŋ päŋku tuän uduken nepmaŋkaŋ äbi yäŋ gäweränä täŋkentäŋ päŋku ban uduken teŋkaŋ äben. 42 Ba äma kubätä imaka kubäta yäŋapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkŋo imaka kubä yäpmäŋ päŋku täŋkaŋ api gamet yäŋ gäweränä iniŋ kirewen.

43 * Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man kubä ŋode yäwani u nadäkinik täkaŋ; Notjiyeta bänep iron täŋ yämiŋkaŋ äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita mäde ut yämineŋ. 44 * Man ude nadäkaŋ upäŋkaŋ näkä apiŋo ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ

---

* **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 * **5:31:** Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11 * **5:33:** Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * **5:34:** Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * **5:35:** Sam 48:2; Ais 66:1 * **5:37:** Jem 5:12 * **5:38:** Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * **5:39:** Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * **5:40:** 1Ko 6:7 * **5:43:** Wkp 19:18 * **5:44:** Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20

tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Ba äma nadäkinikjinta yäŋpäŋ komi tamik täkaŋ unita Anututä täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapineŋ. 45 * In ude täneŋo uyaku Nanjin kunum gänaŋ nanik täŋo nanakiye bureni-inik api itneŋ. Täŋpäkaŋ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täŋ yämineŋ? Uwä ŋode; Nanjin unitä yäŋpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peŋyäŋeŋ yämik täyak. Ba Anututä nadäŋ yämiŋirän äma siwoŋiken ba äma goret kuŋarani-ken iwän tak täyak. 46 Täŋpäkaŋ äma gäka bänep iron kowata täŋ gamik täkaŋ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäŋ nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täŋ yämik täkaŋ. 47 Ba guŋ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkaŋ unitagän bänep iron täga täŋ yämik täkaŋ. Täŋ, inä kädet ude nämo täneŋ. In notjiye-tagän iron täŋ yämineŋo uwä injinta nadäwä täga nämo täneŋ. Äma kowata nämo täŋ tamanita iron täŋ yämineŋo uyaku! 48 * In nadäkaŋ? Kunum gänaŋ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kaŋ täk täŋput!

6

Äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta man

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot. Imaka täga kubä täŋpa yäŋpäŋä ŋode nämo nadäŋpäŋ täŋpen; Kwawak täŋira ämawebetä nabäŋpäŋ wäpna yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ nämo täŋpen. In ude tänayäŋ täkaŋ uwä kunum gänaŋ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek. 2 Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yäŋpäŋä eruk ämawebetä nabäwut yäŋ nadäŋkaŋ iŋamiken kwawak nämo täŋpen. Äma yäŋ-yäkŋaranitä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin täk täkaŋ ude nämo täŋpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibäŋpäŋ wäpnin biŋam yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! 3 * Unita gäk äma kubä täŋkentäŋ ima yäŋpäŋä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabäŋpäŋ-nadäŋirän nämo. 4 Ude täŋiri Nanka, imaka käbop täŋiri kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi
Luk 11:2-4

5 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In Anutu-ken yäŋapina yäŋpäŋä äma yäŋ-yäkŋaranitä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Yäŋ-yäkŋarani äma uwä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi boham yäkta gäripi nadäk täkaŋ. Ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ udewä täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäŋirä gwäki yäpä täretak ubayäŋ! 6 * Unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋpäŋä gäkŋa yot gänaŋ päro yäma yäputpäŋ itkaŋ Nanka käbop it täyak ukät man yäŋpäŋ-nadäk tädeŋ. Ude täŋiri Nanka imaka käbop kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

7 * Ba in Anutu-ken yäŋapina yäŋpäŋä guŋ ämatä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Guŋ äma uwä anutunita man käroŋi, mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuk täkaŋ. Käroŋi ude yäŋ yäpmäŋ kuŋitna uyaku anutunintä käwep nadäŋ nimek yäŋ nadäk täkaŋ. 8 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ. In imaka imakata wäyäkŋeŋpäŋ Anutu Nanjinken yäŋapinayäŋ nadäŋirä Nanjin uku tabäŋpäŋ-nadäk täyak. Unita imata man käroŋi mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuneŋ? Nanjin uwä täŋkentäŋ tamikta gäripi nadäk täyak. 9 * Unita Anutu-ken yäŋapinayäŋ nadäŋpäŋä man siwoŋi ŋode yäneŋ;

Kunum gänaŋ Nanin taŋi,
Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.
10 * Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.

---

* **5:45:** Efe 5:1 * **5:48:** Wkp 19:2; Lo 18:13 * **6:1:** Mat 23:5 * **6:3:** Mat 25:37-40 * **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:6:** 2Kin 4:33 * **6:7:** Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * **6:8:** Mat 6:32 * **6:9:** Jon 17:6 * **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42

Kunum gänaŋ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat
täyon.
11 Kadäni ŋonitäŋo ketem nimisi.
12 * Nin notniye täŋo momi pek täkamäŋ, gäk udegän mominin peŋ nimisi.
13 * Täŋyabäk-ken nämo nipmaŋpen.
Wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋsi.
14 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma kubätä waki täŋ gaminŋirän, waki täŋ gameko u peŋ
iminŋkaŋ nämo yäpmäŋ kuŋariwä Nanka kunum gänaŋ naniktä udegän gäkŋo wakika api
peŋ gamek. 15 Upäŋkaŋ äma kubätä waki täŋ gaminŋirän waki täŋ gameko u nämo peŋ
iminŋkaŋ yäpmäŋ kuŋariwä Nankatä udegän gäkŋo waki nämo api peŋ gamek.

Nakta jop iritta man

16 * In kadäni ätu Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä butewaki iŋam dapun
nämo ijiŋkaŋ kuŋatneŋ, yäŋ-yäkŋarani ämatä täk täkaŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä
nibäŋpäŋ in äma kädet täga täŋpani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ iŋam dapun butewaki ijiŋkaŋ
kuŋat täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ!
17 Upäŋkaŋ inä, Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yäŋpäŋä ume ärutpäŋ gwäkjin pujiŋ
täŋket utkaŋ kuŋatneŋ. 18 Ude täŋirä ämawebetä in Anutu iniŋ oretta nakta jop kuŋatkaŋ
yäŋ tabäŋpäŋ nämo nadäneŋ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabäŋpäŋ-nadäk täŋpek.
Nanjin uwä imaka käbop täŋirä tabäŋpäŋ-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuŋum burenita man
Luk 12:33-34

19 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In kome terak ŋo
imaka tägatäga yäpmäkta nadäwätäk nämo täneŋ. Kome täŋo tuŋum u kehäromi nämo.
Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaŋ ba gämäneŋ ärok täkaŋ. Ba kubo ämatä yot däpmäŋ
äreyäŋpäŋ kubo täneŋ. 20 * Unita kunum täŋo tuŋum yäpmäkta epäni täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.
Kunum täŋo tuŋum nämo wak täkaŋ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaŋ ba u nämo
gämäneŋ ärok täkaŋ. Kunum täŋo tuŋum uwä kubo ämatä täga nämo däpmäŋ äreyäŋpäŋ
yäpneŋ. 21 Bureni-inik, imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-
nadäkka uterakgän peŋpäŋ kuŋaren.
22 In nadäkaŋ? Dapunjin u gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin
imaka, peŋyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. 23 Täŋ, dapunjin waneŋo
uwä jide täŋpäŋ imaka imaka täga kaŋpäŋ täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ
urani gänaŋ irek. Täŋpäkaŋ peŋyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko uwä
bipmäŋ urani pähap gänaŋ api itneŋ.

Gup täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täneŋ
Luk 16:13, 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täŋ yämek. Nämo, u kubäta
gäripi nadäŋkaŋ kubäta gaŋani nadäwek. Ba kubä täŋo epän täŋkaŋ kubäta mäde ut imek.
In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo
peŋpeŋ kuŋatneŋ.
25 * Unita ŋode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ŋode nämo täneŋ; Ketem depäŋ näŋpet?
Ba tek depäŋ täŋpäŋ kuŋaret? yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo.
Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka
bureni terak peneŋ. 26 * In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäŋ

---

* **6:12:** Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * **6:25:** Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabäŋpäŋ-nadäwut! U ketem nämo piŋpäŋ puget täkaŋ ba pugetpäŋ kämita nämo pek täkaŋ. Upäŋkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä yabäŋ yäwatpäŋ yepmäŋ towik täyak. Imaka äpani udewani yabäŋ yäwatpäŋ yepmäŋ towik täyak u täŋpänä imata äma inta udegän nämo tabäŋ täwatpäŋ tepmäŋ towiwek? 27 Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämoinik!

28 Unita gupjin täŋo tuŋumta imata nadäwätäk täk täkaŋ? Päya irori bipiken it täkaŋ unita yabäŋpäŋ-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkaŋ upäŋkaŋ yabäŋgärip ikek. 29 * Bureni, imaka kubä täŋo kaŋgäriptä päya irori unitäŋo kaŋgärip u täga nämo irepmirek. Unitäŋo yabäŋgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak. 30 U uwä Anututä ini tek gäripi nikek ude päya irori jopi unita uwäktäŋ yämik täyak. Täŋpäkaŋ u kadäni keräpigän itpäŋ paot täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopäŋ kwep ude äneŋi täreŋ mäneŋ. Eruk, päya irori unita yabäŋ yäwat täyak upäŋ imata inta udegän täga nämo tabäŋ täwatpäŋ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkaŋ?

31 Unita ketem ba ume deken yäpmäŋpäŋ näne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba tek deken yäpmäŋpäŋ täne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 32 * Nämoinik! U guŋ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ-nadäk täyak unita api täŋkentäŋ tamek. 33 * Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täŋpek. Nämo, Anututä intäjukun it taminpäŋ tabäŋ täwatta ba unitäŋo kädet siwoŋi u iwatta unitagän gäripi-inik nadäŋpäŋ epäni täk täkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek epän tänayäŋ täkaŋ u api taniŋ kirewek. 34 * Unita kwep täŋo irit kuŋat-kuŋat jidewani api itneŋ yäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kwep yäŋen täŋo bäräpi ini irirä apiŋo täŋo unitagän nadäwätäk täneŋ.

7

Äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ
Luk 6:37-38,41-42

1-2 * * Jesutä man äneŋi kubä pen ŋode yäwetkuk; In äma kubä yäŋpäŋ-kaŋiwat nämo täneŋ, Anututä in udegän yäpmäŋ daniwekta nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadäŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäŋ tamek.

3-4 Unita gäk imata täpun-täpun taŋi dapunka-ken itak u nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäŋ yokut gamayäŋ iwet täyan? Täpuntäpun gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? 5 Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä gäkŋa dapunka-ken täpun-täpun taŋi itak u yokutkaŋ uyaku dapun täga ijiŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! 6 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaŋ unita Anutu täŋo man kudupi u jop nämo yäwetneŋ. Aŋtä äma yek täkaŋ udegän äma udewani uwä Anutu täŋo man unita bitnäŋpäŋ taniŋ wärätneŋ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkaŋ-ken tuŋumka täga kubä jop nadäŋ täga maŋpi kuneŋ? Nämo, buttä tuŋumka u yeŋ gatäŋtäŋ kuŋkaŋ abäk täneŋ. Äma uwä udegän täneŋ yäk.

Anutu-ken yäŋapiŋtäko api nadäŋ tamek
Luk 11:9-13

7 * Jesutä man ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkŋek epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba

---

* **6:29:** 1Kin 10; 2Sto 9 * **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 * **6:34:** Kis 16:4,19; Mat 6:11 * **7:1-2:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:1-2:** Mak 4:24 * **7:6:** Mat 10:11 * **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24

kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma dät imeko ude. 8 * Näk bureni
täwetat. Äma kubätä yäŋapik epän täŋpäŋä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek epän
täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput
ririrän Anututä nadäŋ imiŋpäŋ yäma dät imeko ude.
9 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän mobä täga imen? Nämo! 10 Ba
tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik! 11 * Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta
imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähemi itak
uken yäŋapiŋirä imaka tägatäga imata täga nämo tamek? Nämo, u gäripi nadäŋ taminpäŋ
bureni-inik tamek yäŋ täwetat!
12 * Unita ŋode täwetat; Kädet äma ätutä täŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ in udegän täŋ
yämineŋ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yäŋahäwani u ba baga man Mosestä
yäŋahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri
Luk 13:24

13 * In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kaŋ ärowut. Kumäŋ-kumäŋ kädet u taŋi ba
yämani udegän u taŋigän. Kädet taŋi uken ämawebe mäyaptä kuŋ äbäŋ täk täkaŋ. 14 *
Täŋpäkaŋ irit kehäromi täŋo yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkŋi. Kädet uwä ämawebe
kubäkubä-tägän iwat täkaŋ.

Päya wakitä mujipi näŋpani täga nämo wädäwek
Luk 6:43-44

15 * In nadäkaŋ? Äma ätu Anutu täŋo man yäŋahäk täkaŋ upäŋkaŋ ämawebe täŋyäkŋatna
yäŋkaŋ Anutu täŋo man siwoŋi nämo yäŋahäk täkaŋ. Äma udewanita ket nadäŋkaŋ
kuŋatneŋ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkaŋ upäŋkaŋ bänepi-ken nadäk wakiwaki
yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 16 * Unitäŋo irit kuŋat-kuŋariken bureni jide pewä ahäk täkaŋ u
yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebärini täga nadäneŋ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga
nämo wädäneŋ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneŋ. 17 Nämo, päya mebäri
täga terak bureni gäripi nikek wädäneŋ. Täŋ, päya mebäri wakitä mujipi näŋpani nämo
wädäneŋ. 18 Päya mujipi näŋpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya
mujipi nämo näŋpani terak bureni näŋpani uwä täga nämo wädäneŋ. 19 * Täŋpäkaŋ päya,
bureni goret pewä ahäk täkaŋ uwä madäŋpäŋ kädäp pewä ijik täkaŋ. 20 * U udegän, äma
Anutu täŋo man jopjop yäŋahäwani unitäŋo mebärini nadäna yäŋpäŋä irit kuŋat-kuŋari
upäŋ yabäŋpäŋ-nadäneŋ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk
Luk 13:25-27, 6:47-49

21 * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yäŋ näwet täkaŋ upäŋkaŋ
u kuduptagän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äroneŋ. Nämo! Nana kunum
gänaŋ unitäŋo mani buramik täkaŋ ämawebe unitägän api äroneŋ. 22 Äma mäyaptä
kadäni pähapken ŋode api näwetneŋ; Ai! Ekäni! Gäkŋo biŋam man ämawebe yäŋahäŋpäŋ
yäwetkumäŋ. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täŋit mäjo yäwat kireŋit
täŋkumäŋ. 23 * Man ude yäŋirä näkä ŋode api yäweret; Wakiwaki täŋpani in kewewut! Näk
inta nämo nadätat!
24 Eruk, ämawebe man täwet täyat ŋo buramiŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uwä äma yot täkta
mebäri nadäkinik täŋpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani
kubätä yori mobä kehäromi terak täŋpek. 25 Täŋpekopäŋ iwän mänit täŋirän ume tokätkaŋ

---

* **7:8:** Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 * **7:13:** Jon 10:7,9 * **7:14:** Apos 14:22 * **7:15:** Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 * **7:23:** Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19

gwägu toknewek. Täŋpäkaŋ yot uwä mobä kehäromi terak täŋpani unita nämo wärämurek.
26 Eruk kadäni kubä äma guŋ udewanitä yori mobä jiraŋ terak täŋpek. 27 Täŋpekopäŋ
iwän mänit täŋirän ume tokätkaŋ gwägu pähap toknewek. Ude täŋpäŋ yot uwä änenŋ kwinit
täŋpän kuneŋ. Bureni, u paot-inik täŋpek! Täŋpäkaŋ ämawebe näknjo man täwet täyat ŋo
nadäŋkaŋ nämo buraminŋpäŋ iwatnayäŋ täŋo uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani,
guŋ udewani.
28 Täŋpäkaŋ Jesutä man päke u yäŋ morenjirän ämawebe dubini-ken itkunjo u man u
nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 29 * Ŋode nadäŋkuŋ; Baga man yäwonjärewani ämatä
man yäŋpäŋ-yäwonjärek täk täkaŋ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ŋowä man mähemitä
ini yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

1 Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäŋirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuŋ. 2 Täŋirä
äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ iwetkuk; Ekäni,
gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 3 Ude
yäwänä Jesutä keri gupi terak peŋpäŋ yäŋkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ. Paräm ŋo paorut!
yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäŋ säkgämän itkuk. 4 *
Jesutä ude täŋ iminŋpäŋ iwetkuk; Gäk imaka täŋ gamitat ŋonitäŋo manbinjam äma nämo
yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka Anutu täŋo bämop äma iwonjäre. Ude täŋpäŋ änenŋi
säkgämän itta Moses täŋo baga man iwatpäŋ gupe käbäŋi nikek ijinjiri ämawebetä paräm
tägakaŋ yäŋ api gabäŋpäŋ-nadäwä tärenenŋ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän tägaŋkuk
Luk 7:1-10

5 * Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumaŋ äronjirän komi äma kubätä Jesuken
ahäŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuk; 6 Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap
nadäŋpäŋ kwäyähänenŋ täŋpäŋ yotken pätak yäk. 7-8 Yäwänä iwetkuk; Näkä äreŋkaŋä yäpa
täganayäŋ yäk. Ude iweränä komi äma unitä ŋode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku
yotna-ken täga kwen. Unita gäk ŋogän itkaŋä mangän yäŋiri kaŋ tägawän! 9 Ude täga täŋ
namen yäŋ nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken itkaŋ mani
buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U kubäpäŋ, Ku! yäŋ iwerawä,
man buraminjpäŋ kwek. Ba kubä, Äbi! yäŋ iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä,
Epän ŋo tä! yäŋ iwerawä u täŋpek yäk.
10 * Man ude yäŋirän Jesutä nadäwän inide kubä täŋpäpäŋ ämawebe iwarän täŋkuŋo u
ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ŋodewani Isrel komeken
nanik kubä nämo kaŋpäŋ nadäk täyat! 11 * Unita ŋode täwetat; Ämawebe mäyap guŋ äbotken
nanik uken-uken naniktä abäŋpäŋ Juda täŋo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu
täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärawa pähapken bok api itneŋ. 12 * Upäŋkaŋ Juda ämawebe ätu
Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronaŋipäŋ Anututä yäwat kirenŋpewän bipmäŋ urani
gänaŋ äpmoŋkaŋ konäm butewaki täŋkaŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ. 13 Ude yäŋpäŋ komi
äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täŋo bureni ahäŋ gamayäŋ. Ude iwerirän
uterakgän komi äma täŋo epän watä äma uwä tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

---

* **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46 * **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 * **8:5:** Jon 4:47
* **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

14 * Ude täŋkaŋä Jesu Pitatä yot gänaŋ äroŋpäŋ kaŋkuk; Pita yepmani webe uwä gup
kädäp käyäm täŋkaŋ parirän. 15 Kaŋpäŋ Jesutä kerigän iŋirirän käyäm u paotkuk. Täŋirän
webe uwä akuŋpäŋ Jesuta ketem gwet iminŋkuk.
16 Täŋpäkaŋ bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken
äbuŋ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peŋ yäwet-pewän ämawebe yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Käyäm
ikek imaka, kudup yäpän tägaŋkuŋ. 17 Ude täŋirän profet Aisaiatä bian man ŋode kudän
täŋkuko u bureni ahäŋkuk;
Nintäŋo käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyomägatpäŋ yäpmäŋ kuŋkuk. *Ais 53:4*

Jesu iwat-iwat täŋo man
Luk 9:57-62

18 Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjiŋirä yabäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk;
Eruk, gwägu kukŋi udude käda kuna! yäk. 19 Ude yäweränä Baga man yäwoŋärewani
äma kubätä abäŋpäŋä Jesu iwetkuk; Yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma, gäkä deken kwayäŋ yäŋiwä
näk imaka, api gäwarän täwet yäk. 20 * Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ
näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nikek. Barak udegän, bukäni nikek. Upäŋkaŋ
Äma Bureni-inik iwarayäŋ yäŋ yäyan uwä patpat bägupta wäyäkŋek täyak.
21 * Ude yäŋirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadäŋ naminŋiri näk päŋku
nana kumbänpäŋ äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk. 22 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk
näwarän täŋiri, kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput.

Jesutä gwägu kenta mänit yäniŋ bitnäŋkuk
Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

23 Eruk man ude yäŋ paotpäŋä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ gwägu kukŋi
udude käda kuna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 24 * Kuŋtäko pengän mänit pähap piäŋirän gwägutä
taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋkuk. 25 Jesu uwä gäpe mädeni käda parirän iwaräntäkiyetä
yäwä kikŋuränpäŋ iwetkuŋ; Wära! Ekäni, täŋkentäŋ nimiwä! Gwägu gänaŋ äpmonayäŋ
täkamäŋ ŋo! yäk. 26 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin äreyäwani!
Imata bänepjin bäräŋeŋ putärekaŋ? Ude yäwetkaŋ akuŋpäŋ mänit pähap ba gwägu
tokätkuko u yabäŋ yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋpewän kwikinik itkumän.
27 Ude täŋirän kaŋpäŋ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Äma ŋo
jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ŋo! yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägaŋkuŋ
Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

28 Eruk kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gadara komeken ahäŋkuŋ. Kome uken
äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it täŋkumänonik. Unitä komita
täŋirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän yärepmitpeŋ kuŋ abäŋ täk täŋkuŋonik. 29 *
Eruk yarä unitä Jesu kaŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku ahäŋ iminŋpäŋ kähän yäŋpäŋ ŋode yäŋkumän;
Ee! Anutu täŋo ironi gäk jide täŋ nimayäŋ abätan? Gäk kadäninin nämo täreŋirän komi
nimayäŋ ba abätan?
30-31 Ude yäŋpäŋ ban uduken but äbot pähap itkaŋ ketem naŋ irirä yabäŋkumän.
Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; But äbot
itkaŋ udu yabätan? Niwat kirewayäŋ yäŋpäŋä niwat kireŋpewi jopi-ken kunero. Niweri
päŋku but äbot itkaŋ udu gänaŋ äpmona yäk. 32 Ude yäwänä Jesutä peŋ yäwetkuk; Eruk kut!
Yäwänä äma yarä u yabä kätäŋpeŋ kumaŋ but gänaŋ äpmoŋkuŋ. But u gänaŋ äpmoŋpäkaŋ
but päke unitä bäräŋeŋ kumaŋ geŋi äriŋpeŋ gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ kumäŋ moreŋkuŋ.
33 Ude täŋirä äma but watäni irani uwä metäŋpeŋ kumaŋ yotpärare-ken päŋku imaka
umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋami yäwetkuŋ. 34 Yäweräkaŋ ämawebe päke u Jesu kakta

* **8:14:** 1Ko 9:5 * **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Kin 19:20; Jon 5:25 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9 * **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34,41

yotpärare uken naniktä äbuŋ. Eruk äbä kaŋpäŋä Jesu butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk
Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

1 * Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ gwägu kukŋi udude käda ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. 2 Kumaŋ päŋku yotpärare-ken ahäŋirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä gäraŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yäŋ nadäŋpäŋä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

3 Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋipäŋ yäyak yäk. 4 * Ude yäŋirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ? 5 Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känayäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 6 * Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi! 7 Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. 8 Kuŋirän ämawebe päke unitä u kaŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ Anututä kehäromi udewani äma keri terak peŋ yämiŋkuko unita wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

Jesutä Matiyu ini iwaräntäkta imagutkuk
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

9 Jesutä Kapeneam yotpärare peŋpeŋ kuŋtäŋgän Matiyu kaŋkuk. Matiyu uwä takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänaŋ irirän kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk u peŋpäŋ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buraminpäŋ akumaŋ iwatkuk. 10 Täŋpäŋ Jesu-kät ketem bok näna yäŋpäŋ ini yot gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. Ude täŋirän takis moneŋ yäpani ämakät waki täŋpani yäŋ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpäŋ ketem naŋkuŋ. 11 * Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabäŋpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis moneŋ yäpani ba äma wakiwaki täŋpani-kät penta itpäŋ ketem näyak?

12 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ. 13 * Anututä bian ŋode yäŋkuk; Imaka imaka näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yäŋkuko unitäŋo mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ unita nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unita yäŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 * Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbäŋpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadäŋ iminpäŋ kadäni ätuta nakta jop it täkamäŋ. Upäŋkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadäŋ iminkaŋ udewä täk täkaŋ ba? 15 * Ude yäŋirä Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi binam ikek kubäkät oretoret terak kunatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämoinik!

---

* **9:1:** Mat 4:13 * **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2, 5:8 * **9:11:** Luk 15:2, 19:7 * **9:13:** Mat 12:7; Hos 6:6 * **9:14:** Luk 18:12 * **9:15:** Jon 3:29

Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ yäk.

16 * Jesutä ude yäŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yäŋpäŋ man wärani yarä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek moräk kodakipäŋ tek wewani uterak täga nämo peŋpäŋ bipek. Ude täŋkaŋä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri täŋpäŋä biani yäpmäŋ däkŋewek. 17 Udegän, äma kubätä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehäromitä täŋpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumäŋpäŋ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Unita wain umeni api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Jesutä man ude yäŋ irirän käbeyä yot täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäŋpäŋ Jesu kaŋpäŋ gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ ŋode iwetkuk; Äpetna apigän kumäŋtak yäk. Unita gäkä päŋku ketkatä iŋiriri äneŋi kodak taŋpäŋ akwän! 19 Ude iwetpäŋ imagurän yäpmäŋ kuŋirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuŋ.

20-21 * Kuŋirä webe kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpäŋ Jesu täŋo tekgän iŋirira käyämna paorän yäŋkaŋ päŋku mädeni-ken tekgän iŋitkuk. 22 Ude iŋirirän Jesu äyäŋutpäŋ webe u kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäŋo käyämi paotkuk.

23-24 * Ude täŋkaŋ kuŋtäŋgän Jairastä yotken ahäŋpäŋ nadäŋkuk. Yäŋtäbätet yäŋpäŋ konäm butewaki pähap täŋit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piäŋit täŋirä yabäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Peŋpeŋ akumaŋ kut! Webe gubaŋ u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. Yäwänä kaŋ-mägayäŋkuŋ. 25 Ude täŋpäkaŋ yäŋ-yäwat-pewän kudup akumaŋ kuŋirä webe gubaŋ unitä itkuk-ken uken äroŋkuk. Äroŋpäŋä kerigän iŋirirän akuŋkuk. 26 Täŋpänkaŋ unitäŋo biŋamtä komeni komeni kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägaŋkuŋ

27 * Jesu yotpärare u peŋpeŋ kuŋirän äma dapuri tumbani yarätä gera ŋode yäŋtäŋ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimi! yäk. 28 Yäwän nadäŋkaŋ Jesu yot kubä gänaŋ äroŋkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabäŋkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk. 29 * Yäwänä dapuri-ken yepmäŋitpäŋ yäwetkuk; Nadäkinikjek täŋo bureni ahäŋ tamän! 30 * Ude yäŋirän dapuri ijiwän kuŋkuŋ. Dapuri ijiwän kuŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Täŋ tamitat ŋonita äma kubä iwet-deŋtawä! 31 Ude yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkuko upäŋkaŋ mani nämo buraminkaŋ manbiŋam u yäŋahäŋpewän yäpmäŋ komeni komeni kuŋatkuk.

32 Ude täŋpäŋ yepmaŋpän äma yarä u kuŋirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 33 * Äbäŋirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireŋ imänkaŋ äma u man yäŋkuk. Äma unitä man yäŋirän ämawebe päke itkuŋo u kaŋkaŋ keri iŋpäŋ yäŋkuŋ; Imaka ŋodewani Isrel komeken nämo ahäŋirän kaŋpäŋ nadäwani yäk. 34 * Ämawebetä ude yäŋirä Parisi ämatä ŋode yäŋkuŋ; U uwä mäjo täŋo intäjukun ämatä kehäromi iminjirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabäŋpäŋ butewaki nadäŋkuk

---

* **9:16:** Jon 1:17 * **9:20-21:** Mat 14:36 * **9:23-24:** Jon 11:11 * **9:27:** Mat 20:29-34 * **9:29:** Mat 8:13 * **9:30:** Mat 8:4 * **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

35 * Täŋpäŋ Jesu yotpärare taŋi täpuri kudup kuŋatkuk. Kuŋatkaŋ käbeyä yot ini-ini äroŋpäŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo Manbiŋam Täga u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit, paräm käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit täŋkuk. 36 * Ude täŋkaŋ ämawebe päke u yabäŋpäŋ butewaki nadäŋkuk. Ämawebe uwä nanak kodäŋani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuŋarirä yabäŋkuk. 37 * Yabäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Epän taŋi kubä ahäŋ nimiŋirän käyat yäk. Epän it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ bumbum täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäkta epän äma yarägän. 38 Unita epän mähemi-ken yäŋapiŋirä ketem gämäneŋ itkaŋ u yäpmäkta epän äma ätukät kaŋ pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täŋo wäpi tawaŋ
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

1 * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yäŋ-yäkŋat päbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ mäjo yäwat kirekta ba käyäm paräm mebäri mebäri nikek yäpä tägakta kehäromi yämiŋkuk. 2-4 Iwaräntäkiye 12 unitäŋo wäpi tawaŋ ŋode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.
Kubä Andru, Saimon monäni u.
Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.
Kubä Filip.
Kubä Batorom.
Kubä Tomas.
Kubä Matiyu, takis moneŋ yäpani u.
Kubä Jems, Alfias nanaki.
Kubä Tadius.
Kubä Saimon Selot.
Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keri terak peŋkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

5 * Ude täŋpäŋ Jesutä äma 12 u epän man ŋode yäwetkaŋ yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ; In kuŋkaŋ guŋ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmäŋ kukaŋ-ken u kuneŋtawä. 6-8 * * Isrel äma äbot kodäŋani bumik, watä ämani nämo, itkaŋ ukengän kuŋkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nikek yepmaŋpä tägaŋit, paräm mebäri mebäri nikek komi nadäŋ itkaŋ u yäpä tägaŋit, mäjo yäwat kireŋit ba äma kumbani yäpmäŋ päŋaku yepmaŋit kaŋ täk täŋput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täŋkentäk epän u gwäki nämo, jop kaŋ täŋtäŋ kut. 9-10 * * Kuroŋjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneŋ. Moneŋ nämo yäpmäŋ kuneŋ, yäk imaka nämo yäpneŋ. Ba tek yarä nikek nämo yäpneŋ, gupjin terak itkaŋ unitagän kaŋ kut. U imata, epän tänayäŋ täŋo unitäŋo kowata täga täŋkentäŋ taminaŋi.

11 In yotpärare kubäken ahäŋirä äma kubätä yori-ken yäŋ-täkŋat yäpmäŋ ärowänä ugän itpäŋ epän täŋ paotpäŋ kome kubäken kaŋ kut. 12 * Täŋpäkaŋ äma kubä täŋo yot gänaŋ äroŋkaŋä yot mähemi u ŋode kaŋ iwerut; Anutu täŋo bänep iron gäkken pat täyon! 13 Ude iwerirä not täŋ taminŋirän intäŋo man unitä uken bureni api ahäŋ imek. Upäŋkaŋä not nämo täŋ taminŋirän man iwetnayäŋ täkaŋ unitä uken bureni nämo api ahäwek. 14 * Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täŋ taminŋirä ba intäŋo manta gaŋa

---

* **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mat 14:14; Nam 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * **9:37:** Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 * **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:5:** Apos 13:46 * **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 * **10:6-8:** Apos 20:33 * **10:9-10:** Luk 10:4 * **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6

tawäwä mäde ut yäminŋpeŋ kaŋ kut! Täŋpäkaŋ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yäŋ nadäkta kugun kuroŋjin terak nanik pewä maŋpäpeŋ kaŋ kut. 15 * Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneŋ
Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

16 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; In nadäkaŋ? Iwan bämopi-ken taniŋ kiretat yäk. Aŋ komitä but nanak däpmäŋpäŋ nak täkaŋ in udegän api tadäpmäŋpäŋ näneŋ. Unita in ket kaŋiwatpäŋ nadäŋit kaŋ kuŋarut. Upäŋkaŋ bänep kwini terak kuŋatpäŋ waki kubä täkta nämo nadäneŋ. 17 * Bureni, in watäni ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Äma ätutä manken tepmaŋit käbeyä yot gänaŋ kadätä api tadäpneŋ. 18 * Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkaŋ unita tämagut päŋku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma iŋamiken api tepmaneŋ. Tepmaŋpäpäŋ intäjukun äma u ba ämawebe guŋ äbotken nanik u näkŋo manbiŋam api yäwetneŋ. 19 Kadäni uken yäŋ-täkŋat yäpmäŋ manken kuŋirä man jide yäwetnayäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni uken man ahäŋ taminŋirän nadäŋpäŋ ugänpäŋ yäwetneŋ. 20 * Täŋkaŋ man yänayäŋ täŋo uwä injinken man nämo, u Nanjin täŋo Munapiktä bänepjin-ken peŋirän api yäŋahäneŋ.

21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä ŋode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan keri-ken peŋirän kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneŋ. Ba äperiye nanakiyetä miŋiye naniye iwan täŋ yäminŋpäŋ manken yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ. 22 * Täŋpäkaŋ in näka nadäkinik täŋpäŋ näwat täkaŋ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadäŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk piminŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet. 23 * Täŋpäŋ yotpärare kubäken kuŋirä tadäpmäŋpäŋ täwatkirek täŋpäwä yotpärare kubäken metäŋpeŋ kuneŋ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmäŋ kuyak u nämo kuŋarä täreŋirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Jide nadäkaŋ? Netätä intäjukun itak? Yäwoŋärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, yäwoŋärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkaŋ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. 25 * Unita yäwoŋärek ämata waki täŋ imineŋo uwä, nanakiyeta udegän täŋ yäminŋirä ŋode nadäneŋ; Täga! Ekäninin udegän äworekamäŋ yäŋ nadäne. Täŋpäkaŋ Bilisibap yäŋ näwetkuŋo unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneŋ? Nämo, u man wakiinik api täwetneŋ yäk.

Netäta umuntäne?
Luk 12:2-7

26 * Unita in äma udewanita nämo umuntaŋkaŋ näkŋo man kwawak yäŋahäneŋ. Imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täŋkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek. 27 Jiap man niningän itkaŋ täwet täyat u äma äbot gänaŋ kwawakgän kaŋ yäŋahäwut! 28 * In ämata nämo umuntäneŋ. Äma uwä gupjingän täga awähutneŋ, upäŋkaŋ mäjojin utta api täŋpä waneŋ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneŋ. Unitä uyaku äma täŋo gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. 29 Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneŋ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biŋami nikek nämo upäŋkaŋ

---

* **10:15:** Mat 11:24; Jud 7 * **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Apos 25:23, 27:24 * **10:20:** Jon 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Jem 4:12

Nanjintä udewanita ket yabäŋ yäwat täyak. Kuŋat-kuŋari ba kumäk-kumäki yabäŋpäŋ-nadäk täyak. 30-31 * Upäŋkaŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämo tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ.

Jesu wäpi yäŋahäkta nämo umuntäneŋ
Luk 12:51-53, 14:26-27

32 Man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Äma kubätä ämawebe iŋamiken näk Jesuta nadäkinik täŋ imitat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaŋ nanik u iŋamiken äma uwä näkŋata biŋam yäpmäŋtat yäŋ api yäŋahäwet. 33 * Täŋ, äma kubätä ämawebeta umuntaŋpäŋ näk Jesuta nämo nadätat yäŋ yäwayäŋ täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaŋ nanik u iŋamiken äma ŋonita nämo nadätat yäŋ api iweret.

34 In näka ŋode nämo nadäneŋ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yäŋ nämo nadäneŋ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämoinik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek pewa ahäkta äput. 35-36 Näk ämawebe yäpmäŋ danikta äpuro unita man ŋode profet biani kubätä kudän täŋkuko u bureni api ahäwek;
Yanani yarä duŋ-wewek api tädeŋ, ba yamiŋi yarä udegän api duŋ-wedeŋ.
Ba yanäbeki yarä duŋ-wewek api tädeŋ.
Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täŋ imineŋ. *Mai 7:6*

37 * Ba äma kubäwä miŋi nanita gäripi taŋi nadäŋ yämiŋkaŋ näka täpuri nadäŋ namayäŋ täko uwä äma udewani näka biŋam nämo api täŋpek. Täŋpäkaŋ meŋ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi taŋi nadäŋ yämiŋkaŋ näka täpuri nadäŋ namayäŋ täko uwä näka biŋam nämo api täŋpek. 38 * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayäŋ täro udegän nadäkta umuntaŋpäŋ nämo näwarayäŋ täko uwä näka biŋam nämo api täŋpek. 39 Ba kubätä kome terak irit kuŋat-kuŋatta gäripi nadäŋpäŋ nadäkinik täŋpeŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit kehäromi nämo api kaŋ-ahäwek. Täŋ, kubätä näka nadäkinik täŋ naminpäŋ kome ŋonitäŋo irit kuŋat-kuŋat mäde ut imayäŋ täko uwä irit kehäromi api yäpek.

40 * Täŋpäkaŋ äma kubätä oraŋ tamayäŋ täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayäŋ täko uwä näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. 41 Täŋkaŋ kubätä Anutu täŋo man yäŋahäwani äma kubäta nadäŋ imayäŋ täko uwä gwäki Anutu täŋo man yäŋahäwani ämatä yäpmäk täkaŋ udegän api yäpek. Täŋpäkaŋ äma kubätä äma siwoŋi kuŋarani kubä kaŋ-ahäŋpäŋ ŋode nadäwek; A! Äma uwä siwoŋi kuŋarani unita täŋkentäŋ ima yäŋ nadäwek. Äma ude nadäwayäŋ täko uwä gwäki äma unitä yäpayäŋ täko udegän api yäpek. 42 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kaŋ-ahäŋpäŋ U Jesu täŋo iwaräntäki kubä yäŋ yäŋpäŋ ume gwetpäŋ imayäŋ täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäkta man pewän kuŋkuŋ
Luk 7:18-35

1 Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän täreŋirän kome u peŋpeŋ Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpayäŋ yotpärare ätu tuän ittäŋ kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk. 2 * Kuŋirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkaŋ Jesutä epän täk täŋkuko u biŋam nadäŋkuk. Biŋam u nadäŋpäŋ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päŋku Jesu iwet yabäk ŋode täŋkuŋ; 3 * Äbäkta biŋam yäwani uwä gäk ŋo ba? Ba kubäta itsämne? yäk. 4 Ude iwet yabäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Inä äyäŋutpäŋ päŋku imaka nadäŋit kaŋit täkaŋ ŋo,

* **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 * **10:37:** Lo 33:9 * **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * **10:42:** Mat 25:40 * **11:2:** Mat 14:3 * **11:3:** Mal 3:1

unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerut. 5 * Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ.
Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ. Paräm wakiwaki tokŋewani tägaŋpäŋ
gupi dudum tak täkaŋ. Ba jukuni täŋguŋ täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak
taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ.
6 * Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iwerut; Äma näka yäŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ
uwä bänep oretoret terak kuŋat täkaŋ yäk.

7 * Ude yäweränkaŋ Jon täŋo iwaräntäkiye u äneŋi äyäŋutpeŋ kuŋirä Jesutä ämawebe
äbot päke u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-
ken irirän känayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Pidäm eŋini
bumik, mänittä piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ, äma udewani känayäŋ kuŋkuŋ? 8 Ba
ima känayäŋ kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä
äma wäpi nikektä yot gänaŋ it täkaŋ. 9 * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäŋ kuŋkuŋ?
Profet kubä käwep känayäŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upäŋkaŋ Jon uwä
profet inipärik kubä. 10 * Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän
täwani;

Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo yäk.
Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet yäk. *Mal 3:1*

11 Unita näk bureni täwetat; Jon täŋo wäpi biŋamtä äma it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo wäpi
biŋam yärepmit moretak. Upäŋkaŋ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ
yäwat täyak unitäŋo wäpi biŋamtä Jon täŋo wäpi biŋam irepmitak. 12 * Jon intäjukun äbä
Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ äbuk. Apiŋo
udegän nähä manbiŋam ugänpäŋ yäŋahäk täyat. Upäŋkaŋ äma waki ätutä mannata
bitnäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äroŋpäŋ itta kädet ukät-pipinayäŋ täk täkaŋ.
13 Moses ba Profet biani kuduptä manbiŋam ŋode yäŋahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Anutu täŋo
iwoyäwani äma ahäŋpäŋ Anutu täŋo yabäŋ yäwat epän api yäput pewek yäk. Manbiŋam
u yäŋahäŋ yäpmäŋ abäŋtäko Jonken täreŋkuk. 14 * Ba man kubä ŋode yäŋahäŋkuŋ; Profet
kubä Elaija udewani api ahäwek! yäŋ yäŋkuŋ. Unita näk man täwetat ŋo nadäkinik täŋput!
Profet Elaijatä äbäkta yäŋkuŋo uku Jon äbätak ŋo. 15 Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket
nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkaŋ ŋonita jide yäwet? Uwä ironjironji täŋoret bägup-ken itkaŋ kowat
yäwän ŋode täk täkaŋ ude bumik;
17 Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.
Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ in uwä udewani, nadäk siwoŋi kubägän nämo peŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; 18 * Jon
uwä äbäŋkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka, nämo
naŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U mäjotä kotawani! 19 * Täŋ, Äma Bureni-iniktä
äbäŋpäŋ ketem naŋit wain ume naŋit täŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo kawut!
Nak ämäŋ täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneŋ yäpani täŋo noripaki! yäŋ
yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma yarä unitä Anutu
täŋo nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk täkamän. Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk u iwatpäŋ täktäki
siwoŋitä Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak pewän ahäŋirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä
bureni api täneŋ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man
Luk 10:13-15

---

* **11:5:** Ais 35:5-6; Ais 61:1 * **11:6:** Mat 13:57, 26:31 * **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28 * **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * **11:18:** Mat 3:4 * **11:19:** Mat 9:14

20 Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täŋit kudän kudupi imaka täŋit täŋ yäpmäŋ äbäŋirän kaŋpäŋ bänepi nämo sukureŋkuŋo unita yabäŋ yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; 21 * Wa!
Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ! Inken kudän kudupi täk
täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäŋ yämiŋkuk yäwänäku
mominita yäŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ bänepi bian sukurewäm! 22 * Unita bureni
ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon
ämawebe kowata ahäŋ yämayäŋ täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ! 23 *
Täŋ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmäŋ ärowek yäŋ
nadäkaŋ? Wära! Nämoinik! In kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmoŋ moreneŋ. Näkä kudän
kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahäŋkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä
Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käroŋi it yäpmäŋ kuk täyek. 24 *
Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe
yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä
yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbäŋpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput
Luk 10:21-22

25 * Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täŋo mähemi gäka
bänep täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-
nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan.
26 Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.
27 * Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk
ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo
nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebärina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma
kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ,
Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yäŋpäŋä yäwoŋäreŋira Nana
täŋo mebäri täga nadäneŋ.
28 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotaŋkaŋ nadäwätäk
pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbäŋirä bäräpi ketäreŋ taminira itpäŋ-nadäk
täkot. 29-30 * * Näkken äbäŋkaŋ epän tamakaŋ u bok täŋpäŋ uyaku näkŋo mebärina nadäwä
tärenayäŋ. Näk orakorak mähemi, näk bänep kwini ba äpani kuŋat täyat. Näkken äbäŋpäŋä
nadäwätäk ikek nämo api kuŋatneŋ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi
Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikät iwaräntäkiye säguom epän gänaŋ kuŋatkuŋ.
Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weŋpäŋ naŋkuŋ. 2 * Weŋpäŋ naŋirä
Parisi äma ätutä u yabäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä
epän täkaŋ uwä nämo tänaŋipäŋ täkaŋ. U nintäŋo baga man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.
3 * Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät
nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpäŋ nadäk
täkaŋ? 4 * Uwä ŋode täŋkuŋ; Devit u noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ käräga
kudupi yäŋ yäwani u yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga
uwä bämop äma-tägän nänaŋipäŋ naŋkuŋ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwärani upäŋkaŋ

---

* **11:21:** Jna 3:6 * **11:22:** Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1Ko 1:26-29 * **11:27:** Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 * **11:28:** Jer 31:25 * **11:29-30:** Jer 6:16 * **11:29-30:** 1Jo 5:3 * **12:1:** Lo 23:25 * **12:2:** Kis 20:10 * **12:3:** 1Sml 21:1-6 * **12:4:** Wkp 24:5-9

Devit u noriye-kät naŋkuŋ. 5 * Täŋpäŋ in Baga man terak kudän täwani ŋode imaka nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ Sabat täŋo baga irepmitpäŋ epän täk täkaŋ. Baga irepmit täkaŋ upäŋkaŋ waki täk täkaŋ yäŋ nämo yäwet täkaŋ.

6 * Unita näkä ŋode täwera nadäwut; Iŋamjin-ken itat ŋonitä kudupi yot irepmitat. 7 * Anututä man kubä yäŋkuko uwä ŋode kudän täwani;

Gupe ijik-ijik näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat.

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. *Hos 6:6*

In man u nadäŋpäŋ yäwänäku näwaräntäknaye momini nämo ŋo man nämo yäweräm. 8 * Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägaŋkuk

9-10 * Ude yäŋpäŋ peŋpeŋ kumaŋ käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ äma kubä keri kukŋi täŋguräŋ täwani uken irirän kaŋkuk. Kawänä Juda täŋo ekäni ätutä Jesu u goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ iwet yabäŋkuŋ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeŋo u baga irepmirek ba nämo irepmirek? 11 * Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awaŋ gänaŋ äpmoŋirän Sabat unita yäŋpäŋ kaŋäwaräkuk täŋpek? Nämo, topmäŋpäŋ wädäwek! 12 Täŋkaŋ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täŋkentäk epän uwä täga täŋpen.

13 Ude yäŋpäŋ äma keri täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Ketka täŋ-siwoŋta! yäk. Ude iweränä keri täŋ-siwoŋ taŋirän tägaŋpäŋ keri kukŋi täga udegän itkuk. 14 * Täŋirän Parisi ämatä u kaŋpäŋä peŋpeŋ päŋku käbeyä täŋpäŋ Jesu kaŋ utna yäŋ yäŋpäŋ man topuŋ.

15 * Täŋpäkaŋ Jesu Baga man nadäwanitä man topuŋo u nadäŋpäŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe mäyap iwarän täŋkuŋo u gänaŋ käyäm ikek u kudup yäpän tägaŋkuŋ. 16 * Ude täŋpäŋ ämawebe päke unitä mebärini yäŋahäkta yäjiwät-inik täŋkuk. 17 Ude täŋirän Profet Aisaiatä man bian ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

18 * *Ŋowä epän ämanata näkŋa iwoyäŋkut yäk.*
Ŋowä näkŋaken bänepna gämäni. U kaŋpäŋ gäripi nadäk täyat.
Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentäŋ imiŋirän ämawebe Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduptagän näkŋo kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek.
19 *Uwä yäŋawät-awät ba yabäŋ kärakŋek nämo api täŋpek. Ba mani kotäk kädet miŋin-miŋin gera yäŋpäŋ yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.*
20 *Bänep kwini terak api kuŋarek.*
Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri ijiŋirän nämo däpän kumneŋ.
Täŋpäkaŋ epäni täŋ yäpmäŋ kuŋirän kädet siwoŋi säkgämän api ahäŋ morewek.
21 *Täŋpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk.* *Ais 42:1-4*

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yäŋ iwetkuŋ
Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 * Täŋpäkaŋ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmäŋ äbuŋ. Äma uwä mäjotä magärirän dapuri tumbänpäŋ guŋ taŋkuk. Guŋ taŋpäŋ man imaka, nämo yäk täŋkukonik. Eruk äma upäŋ Jesuken yäpmäŋ äbäkaŋ yäpän tägaŋ-pewän dapun ijiŋit man yäŋit täŋkuk. 23 Ude täŋirän ämawebe päke itkuŋo u kaŋpäŋ kikŋutpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Devit täŋo orani äbäkta yäŋkuŋo ukeŋo ŋo käwep yäk.

---

* **12:5:** Nam 28:9-10 * **12:6:** Mat 12:41-42; Luk 11:31-32 * **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 * **12:8:** Mat 8:20 * **12:9-10:** Luk 14:3 * **12:11:** Luk 14:5 * **12:14:** Jon 5:16 * **12:15:** Mak 3:7-10 * **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 * **12:18:** Mat 3:17 * **12:22:** Mat 9:32-33

24 * Ude yäŋirä Parisi ämatä nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Jop yäkaŋ! Mäjo täŋo äma ekäni
wäpi Bilisibap unitä magärirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk. 25 Ude yäŋirä Jesutä bänepi-
ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duŋ-
wewek täŋpäŋä kehäromi itneŋ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duŋ-wewek täŋpäwä
tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duŋ-wewek täŋpäŋ ämik täŋpäwä tägawek? Nämoinik!
26 Unita ŋode täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat kireweko uwä jide täŋpäŋ Satan täŋo
äbot kehäromi nikek irek? U täga nämo irek! 27 Intä Näkä Satan täŋo kehäromi terak mäjo
yäwat kirek täyat yäŋ näwetkaŋ upäŋkaŋ näkä ude bureni täyat u täŋpäwä intäŋo ämajiyetä
netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ? Satan täŋo wäpi terak yäwat kirek täkaŋ yäŋ täga
nämo yäneŋo unita jop täŋ-näkŋatkaŋ unitäŋo mebäri kwawak ahätak! 28 * Näk Anutu
täŋo Munapiktä täŋkentäŋ naminŋirän täk täyat unita ŋode nadäneŋ; Anututä intäjukun it
yäminŋirän gämoriken irit täŋo bureni inken ahätak ŋo.
29 * Näk Satan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täyat unitäŋo man wärani kubä ŋode täwera
nadäwut; Äma komi kubä yori gänaŋ irirän äma kubätä siwani yäŋkaŋ päro tuŋumi täga
yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyaŋ iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät täŋpäŋ peŋkaŋ
uyaku tuŋumi täga yomägarek.
30 * Nadäkaŋ? Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä iwan täŋ namik täkaŋ. Ba äma näkŋo
epänta watä nämo it täkaŋ uwä epäna yäpäwak täkaŋ. 31 * Unita ŋode täwera nadäwut;
Waki mebäri mebäri ba yäŋärok man mebäri mebäri näk näwet täkaŋ unitäŋo momi u täga
penaŋi. Upäŋkaŋ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yäŋärok man iwereko uwä
momi u penaŋi nämo. 32 Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yäŋärok man yäwayäŋ
täko uwä momini u täga ärut imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäŋärok man
yäwayäŋ täko uwä momini nämoinik api ärut imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yäŋahätak

33 * Täŋpäŋ Jesutä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; In päya kubäta täga yäŋ nadäŋpäŋä
burenita udegän täga yäŋ nadäneŋ. Ba päya kubäta waki yäŋ nadäŋpäŋ burenita udegän
waki yäŋ nadäneŋ. Päya täŋo mujipi kaŋpäŋ nadäŋpäŋ päya uwä täga ba waki yäŋ
nadäneŋ. 34 * Wa! Gämok täŋo äbotken nanik in jide täŋpäŋ man täga kubä yäneŋ? Nämo,
nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ. 35 Äma täga täŋpani
u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ,
äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki
pewä ahäk täkaŋ. 36 Upäŋkaŋ näk ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäŋ danik-danik
kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita yäŋpäŋ Anututä
manken api tepmaŋpek. 37 In kome terak kuŋatkaŋ man yäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo uwä
Anututä nadäwän täga ba waki api täneŋ. Waki täŋpänä manken api tepmaŋpek. Täga
täŋpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känayäŋ yäŋkuŋ
Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

38 * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma ätu itkuŋo
unitä Jesu man kowata ŋode iwetkuŋ; Yäŋpäŋ-yäwoŋärewani! Kudän kudupi kubä
mebärika kaŋpäŋ nadäkta täŋiri käna! yäk.
39 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi
kubä kakta näwet yabäkaŋ? Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känayäŋ!
Ŋodegän api käneŋ; Kudän bian profet Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ.

---

* **12:24:** Mat 9:34, 10:25 * **12:28:** Apos 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29:** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 * **12:33:** Mat 7:16-20 * **12:34:** Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39:** Mat 16:4

40 * Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänaŋ patkuk. Udegän Äma
Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänaŋ api pärek. 41 * Täŋpäkaŋ ämawebe
Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api
itneŋ. Ämawebe uwä intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. U jop nämo, Jonatä man
yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpäŋ bänepi sukureŋkuŋ. Upäŋkaŋ äma Jonatä täŋkuko u
irepmitak uwä itat ŋo!
42 * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude käda nanik täŋo intäjukun
webe unitä inkät Anutu iŋamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ.
Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk ärowani yäŋahäŋirän
nadäkta gäripi nadäŋkuko unita kome ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋpäkaŋ äma
Solomontä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

Ämawebe äbot u waŋ moreŋkuŋ
Luk 11:24-26

43 Täŋpäŋ Jesutä man äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma äbot ŋowä ŋode bumik.
Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäŋpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita
wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko upäŋkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. 44 Nämo kaŋ-ahäŋpäŋä yäwek; Bian
itkut-ken äyäŋutpeŋ kwa yäŋ yäwek. Ude yäŋpäŋ äyäŋutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup
biani uwä ärutpäŋ ket urani, mähemi nämo. 45 * Ude kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik
nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki
irekopäŋ mäden waki inikinik täŋpäŋ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ŋo äbot udegän api
itneŋ.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?
Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

46 * Täŋpäŋ Jesu man pen yäwet ririän miŋi-kät noriye man iwetnayäŋ äbä yäman
umu itsämbuŋ. 47 Täŋirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye man gäwetnayäŋ
yäman itkaŋ gumo yäk. 48 Yäwänä Jesutä ŋode yäŋkuk; Meŋna netä? Ba notnaye u netä?
49 Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken u käda ketsiwoŋ taŋpäŋ yäŋkuk; Yabäwut! Näkŋo
meŋnaye notnaye ŋo! 50 * Ämawebe Nana kunum gänaŋ nanik täŋo man buramik täkaŋ
uwä näkŋo meŋnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Kepma ukengän Jesu yot gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku gwägu gägäni-ken maŋit itkuk.
2 * Maŋit ririän ämawebe äbot pähap ahäŋpäŋ tokŋewä yabäŋpäŋä gäpe terak äroŋkuk. Äro
gäpe terak ririän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuŋ. 3 Ririä man wärani mebäri
mebäri yäwetkuk. Yäwetkaŋ man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä ketem
mujipi pikta epäni-ken päŋku mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. 4 Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujipi
ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä yabäŋ ahäŋpäŋ naŋ paotneŋ.
5-6 Täŋkaŋ mujipi ätuwä kome taŋi nämo, gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. Kome
u pidämigän, gänaŋ umu mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ
tädotneŋo upäŋkaŋ edaptä yeŋpewän kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup waki gänaŋ
täneŋ. Mup waki gänaŋ maŋirä mup waki unitä äroŋpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ
bureni nämo pätneŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome gakŋi nikekken mäneŋo uwä täga
äroneŋ. Äroŋpäŋ bureni ätu ähan pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta
pätneŋ.

---

* **12:40:** Jna 1:17 * **12:41:** Jna 3:5 * **12:42:** Mat 12:6; 1Kin 10:1-10 * **12:45:** 2Pi 2:20 * **12:46:** Mat 13:55
* **12:50:** Jon 15:14; Rom 8:29 * **13:2:** Luk 5:1-3

9 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋkuk?
Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

10 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Imata man wärani terak
yäwet täyan? 11 Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk
täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gänpäŋ täwetat.
Äma ätukät nadäkta nämo. 12 * Unita ket ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä
imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä yäpurärätpäŋ bumta imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä
nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäŋ yäŋ
jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. 13 * Mebäri unitagän man wärani terak yäŋpäŋ-
yäwoŋärek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api
kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ mebäri nämo api nadäwä tumneŋ.
14 * Man täwetat ŋo man profet biani Aisaiatä ŋode kudän täwani udegän;
Jukujin täwä api nadäneŋo upäŋkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.
Dapunjintä api ijineŋo upäŋkaŋ nämo api kawä täreneŋ.
15 *Ämawebe äbot ŋo bänepi nämo imärani. Jukuni pik täŋpani ba dapurita pimiŋ ijiwani.*
Bänepi sukureŋirä uyaku yäpa tägawäpäŋ yepmaŋpam.
Upäŋkaŋ ude täneŋtawä yäŋkaŋ näkä täŋpewa dapuritä nämo kawä tärek täkaŋ ba jukunitä
nämo nadäwä tärek täkaŋ, ba bänepitä nadäkinik nämo täk täkaŋ. *Ais 6:9,10*
16 * Aisaiatä äma äbot ŋonita ude yäŋkuko upäŋkaŋ Anututä nadäŋ taminŋirän inä
dapunjintä kawä tärek täkaŋ ba jukujintä nadäwä tärek täkaŋ. 17 Näk bureni täwetat.
Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet biani ba äma siwoŋi kuŋarani mäyaptä u kakta
gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo
nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ.

Mujipi pikpik täŋo man wärani unitäŋo mebäri
Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

18 Eruk notnaye, mujipi pikpik täŋo man wärani täwetkuro unitäŋo mebäri täwerayäŋ.
19 Mujipi täŋ-irähuttäŋ kuŋirän kädet miŋin mäneŋo u jidewani? Mujipi uwä ŋode;
Äma kubätä Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokärok täŋo man nämo nadäwän tumbeko uwä
äma wakitä bänepi-ken mujipi piwani u yomägat yäpmäŋ kwek. 20 Täŋ, mujipi kome
pidämi, gänaŋ umu mobä uterak mäneŋo u jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo
manbiŋam kudupi nadäŋpäŋ ukengän gäripi nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek. 21 Upäŋkaŋ
bänepi-ken jäwäri nämo täŋpani unita kadäni keräpigän irek. Täŋpäkaŋ näkŋo manta
yäŋpäŋ ämatä yäŋärok man iwerit iwan täŋ iminŋit täŋpäwä, nadäkiniki bäräŋeŋ putärewek.
22 * Täŋ, mujipi mup waki gänaŋ mäneŋo u jidewani? U äma kubätä näkŋo man kudupi
u nadäŋpäŋ bänepi-ken dainŋpäŋ yäpmäŋ kuŋareko uwä kome täŋo tuŋumta nadäwätäk
täŋpäŋ moneŋ tuŋum täŋbumbum unitäŋo gäriptä täŋikŋat-pewä näkŋo man kudupi u
utpewän kumäŋirän bureni nämo täŋpek. 23 Täŋ, mujipi kome gakŋiken piweko u
jidewani? Uwä ŋode; Äma kubätä näkŋo man kudupi nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ
täŋkehärom taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarek. Täŋpäkaŋ äma ätuken bureni ähan pätneŋ. Ätukenä
taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätukenä bumta pätneŋ.

Mup waki täŋo man wärani

24 Ude yäwet paotpäŋ äneŋi man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äbot Anututä
intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwarayäŋ täyak uwä ŋode bumik; Äma kubätä ketem mujip-
ipäŋ yäpmäŋ päŋku epäni-ken piwek. 25 Ketem mujipi piŋkaŋ päŋku parirän bipani ugän

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * **13:13:** Lo 29:4 * **13:14:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **13:16:** Luk 10:23-24 * **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

iwanitä epän uken päŋku mup mujip, ketem mujipi epän mähemitä piweko ukengän
täŋ-irähuttäŋ kwek. 26 Ude täŋpeŋ kuŋirän mujipitä imätpäŋ käruk äbäŋirä mup mujip
waki iwantä täŋ-irähuttäŋ kweko u bok tädotneŋ. 27 Tädorirä epän watä ämaniyetä u
yabäŋpäŋ epän mähemi iwetneŋ; E! Gäk epänka-ken ketem mujipi tägagänpäŋ piŋkun yäk.
Piŋkunopäŋ mup waki äbäkaŋ u jide täŋpäŋ bok ärokaŋ? 28 Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan
kubätä piŋkukotä ärokaŋ. Yäwänä iwetneŋ; Mup waki u nintä dätne? 29 Yäwäwä epän
mähemitä yäwerek; Nämo! In mup waki dätna yäkŋat ketem mujipi piwani u bok dätneŋta
yäk. 30 * Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kaŋ ärowut. Äroŋirä ketem bureni
yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ mup
waki däpmäŋpäŋ kädäp gänaŋ pewä ijiwäkaŋ ketem bureni nakta yäwani ugänpäŋ yotna
gänaŋ kaŋ pewut yäŋ yäwerek.

Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u jidewani?
Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäŋkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ
yabäŋ yäwat täyak u päya mujipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujipi uwä
epänken pik täkaŋ. 32 Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu täŋo gämori-ken itkaŋ. Upäŋkaŋ
tädotpäŋ äroŋkaŋ tokän ätu yärepmit täkaŋ, päya bumik ärok täkaŋ. Äroŋpäŋ taŋi täŋpäŋ
pähämi obät täk täkaŋ. U momi terak baraktä yori täk täkaŋ.

33 Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Man wärani kubä ŋode. Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u
yis udewani. Webe kubätä käräga täŋpa yäŋkaŋ yis täpuri yäpmäŋpäŋ parawa taŋi-kät
awähurek. Ude täŋirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ epäni täŋpek.

34 Jesutä man yäwet täŋkuko uwä man wäranigän yäwet täŋkuk. Man kwawak kubä
nämo yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkukonik. 35 Ude täŋirän profet kubätä man ŋode yäŋkuko u
bureni ahäŋkuk;

Näk ämawebe man yäwerayäŋ nadäŋpäŋä man wäranigän api yäk täŋpet.
Man käbop kome ahäŋkuk-ken unitä it yäpmäŋ äbuko uwä api yäŋahäwet. *Sam 78:2*

Mup waki täŋo man wärani unitäŋo mebäri

36 Ude yäŋpäŋ eruk Jesutä äma yepmaŋpän kuŋ moreŋirä yot gänaŋ äroŋkuk. Päro irirän
iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; E! Saguom epän gänaŋ iwantä mup mujip täŋ-irähuttäŋ
kuŋkuko unita mebäri yäŋahäwi nadäna yäk.

37 Ude iweräwä yäŋkuk; Äma säguom mujipi piŋkuko uwä Äma Bureni-inik. 38 * Epäni
uwä kome pähap ŋo. Ketem mujipi piŋkuko uwä ämawebe Anututä yabäŋ yäwat täyak.
Täŋ, mup waki uwä äma waki Satan täŋo äboriye. 39 Ba iwanä, epänken mup waki piŋkuko
u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täŋpäkaŋ ketem
bureni yäpani äma uwä Anutu täŋo aŋeroniye.

40 * Mup waki dätpäŋ kädäp-ken pewä kuŋkuŋo uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api
ahäwek. 41-42 * * Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aŋeroniye yäwerän päŋku komeni komeni
ämawebe yabäŋ yäwat täyak u yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebe kädet siwoŋi yäpäwak täŋpani ba
ämawebe wakiwaki täŋpani yäpmäŋpäŋ kädäp pähap gänaŋ yepmaŋpä api äpmoneŋ. Uken
konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ. 43 * Täŋpäkaŋ ämawebe Anututä
inita yäpmäŋ daniwayäŋ täyak uwä yewani gänaŋ itkaŋ kudän siwoŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋo
unitä edap ude api ijiŋ-yäŋeneŋ. Eruk, äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Tuŋum säkgämän kaŋ-ahäwani täŋo man wärani

44 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ätu Anutu
täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Kadäni kubä äma

---

* **13:30:** Mat 3:12 * **13:38:** 1Ko 3:9 * **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 * **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * **13:41-42:** Mat 8:12 * **13:43:** Dan 12:3 * **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7

kubätä epän tobät kubäken kuŋatkaŋ tuŋum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kaŋ-ahäwek. Kaŋ-ahäŋpäŋ yäwek; Wisikna! Näkŋata korewayäŋ nadätat yäk. Jide täŋpäŋ yäpet? Ude yäŋpäŋ tuŋum u yäpmäŋkaŋ kome ini ukengän äneŋi käbop pewek. Eruk peŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kuduptagän ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpek. Moneŋ yäpmäŋkaŋ kome, tuŋum säkgämän kaŋ-ahäweko u inita suwaŋkaŋ tuŋum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täŋo man wärani

45 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, äma ätu Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta wäyäkŋek epän täŋpek. 46 Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kaŋ-ahäwek. Ude kaŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kudup ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ päŋku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täŋo man wärani

47 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwarayäŋ täyak uwä ŋode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänaŋ äpmoŋirän gwägu tom mebäri mebäri u gänaŋ äpmoneŋ. 48 * Äpmoŋpäŋ toknеŋirä gägäni-ken wädäŋ-pewä äbäŋirän tom yäpmäŋ daniŋpäŋ gwägu tom näŋpani gäpe-ken säkgämän peŋkaŋ waki, nämo näŋpani äneŋi ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmoneŋ. 49-50 * Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täŋo aŋeroniyetä komeni komeni kuŋatpäŋ ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ äma siwoŋi kuŋarani inigän peŋkaŋ äma wakiwaki täŋpani kädäp pähap gänaŋ ureŋ täŋpä api äpmoneŋ. Uken konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ.

51 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwet yabäŋkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumäŋkaŋ? Yäwänä yäŋkuŋ; Nadäna tumäŋkaŋ yäk. 52 Ude yäŋirä yäwetkuk; Inä Anutu täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ude itkaŋ. Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo man kädetta mebäri nadäk täkaŋ unita in yot mähemi kubä udewani. Yot mähemi uwä yori gänaŋ äroŋpäŋ tuŋum käwut-ken nanik tuŋum biani bok kodaki bok yäpmäŋpäŋ äbot kubä-kengän pewek. Täŋpäkaŋ in udegän, Anutu täŋo man biani nadäŋit, apiŋo Anutu täŋo man kädet kodaki täwetpäŋ täwoŋäretat u nadäŋit täk täkaŋ.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminkuŋ
Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

53 * Jesu u man wärani mebäri mebäri yäŋkä yäŋ paotpäŋ yotpärare u peŋpeŋ kuŋkuk. 54 * Kumaŋ päŋku ini yotpärare-ken ahäŋpäŋ käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän ämawebetä nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ yäŋkuŋ; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? 55 * Unitäŋo mebäri nadäkamäŋ. U äma jopi, yot täŋpani täŋo nanak yäk. Miŋi wäpi nadäkamäŋ, u Maria. Noriye imaka, nadäkamäŋ, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. 56 Ba wanoriye ninkät penta it täkamäŋ ŋo. Upäŋkaŋ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? 57 * Ude yäŋpäŋ nadäwä waŋkuŋ. Ude täŋirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täŋo epän äma oraŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ ini komeken nanik ba noriye miŋiye naniye u bitnäk täkaŋ.

58 Täŋpäkaŋ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täŋkaŋ bitnäwäpäŋ kome uken kudän kudupi mäyap nämo täŋkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumäŋ-kumäŋ utkuŋ
Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

* **13:48:** Mat 22:9-10 * **13:49-50:** Mat 13:42; Luk 13:28 * **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Jon 7:15 * **13:55:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44

1 Kadäni uken Galili kome täŋo äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täŋo biŋam nadäŋkuk.
2 Nadäŋpäŋ epän ämaniye ŋode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumäŋ-kumäŋ
utkuropäŋ äneŋi käwep akuŋkuko unita kehäromi nikek kuŋatak yäk.
3-4 * * Herottä Jon u bian kumäŋ-kumäŋ utkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; Bian Herot
uwä noripaki Filip täŋo webeni wäpi Herodias yomägatkuk. Ude täŋirän Jontä iwetkuk;
Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yäŋ iweränpäŋ Herottä kokwawak
nadäŋpäŋ epän ämaniye yäwerän keri kuroŋi pädät täŋpäŋ päŋku komi yot gänaŋ teŋkuŋ.
5 * Herottä Jon kumäŋ-kumäŋ urayäŋ nadäŋkukopäŋ ämawebetä Jon u äma täga, profet
kubä yäŋ nadäŋkuŋo unita umuntaŋpäŋ nämo utkuk.
6 Täŋkukopäŋ Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täŋirän äŋnak-äŋnak täŋpa yäŋpäŋ äma
wäpi biŋam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmaŋpän irirä Herodias
täŋo äperitä äma wäpi biŋam ikek itkuŋo u iŋamiken kap, kuroŋ täŋpäŋ teŋirän kaŋkuŋ.
Kaŋpäŋ gäripi nadäŋpäŋ Herottä webe gubaŋ u man kehäromi ŋode iwetkuk; 7 Bureni
gäwetat. Näkken imaka it namikaŋ u kubä nam yäŋ yäwiwä api ganiŋ kirewet yäk.
8 Ude yäŋirän webe gubaŋ uwä miŋitä peŋ iwerirän ŋode yäŋkuk; Gäk Jon kotäki madäŋ
täkŋeŋpäŋ gwäki gäpe gänaŋ peŋkaŋ pengän namikaŋ wisik yäŋ kaŋ yäwa! yäk. 9-11 Ude
yäŋirän Herottä nadäwätäk täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken ba äma itkuŋo u iŋamiken
yäŋkehärom taŋkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päŋku Jon komi yot gänaŋ irirän
kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gäpe gänaŋ peŋpäŋ yäpmäŋ päbä imiŋkuŋ. Imäkaŋ webe gubaŋ
unitä miŋi Herodiasta imiŋkuk. 12 Täŋpäkaŋ Jon u kotäki madäŋkuŋ-ken u parirän
iwaräntäkiyetä päbä yäpmäŋ päŋku äneŋkuŋ. Äneŋkaŋ päŋku Jesu manbiŋam iwetkuŋ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

13 Jesutä Jon kotäki madäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ gäpe gänaŋ äroŋpäŋä
kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayäŋ nadäŋpäŋ kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe
Jesu ude kuk yäŋ nadäŋkaŋ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni peŋpeŋ Jesutä irayäŋ
kuŋkuk-ken u päŋku it kireŋkuŋ. 14 * Täŋirä kome uken ahäŋpäŋ gäpe terak naniktä äpä
ämawebe äbot pähap u yabäŋpäŋ butewaki nadäŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ käyäm paräm ikek
yäpän tägaŋ moreŋkuŋ.
15 Ude täŋ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ŋo jopi-ken itkamäŋ. Iritna
kome bipayäŋ täyak. Unita ämawebe ŋo yepmaŋpi ini komen komen kuŋpäŋ ketem
yäpmäŋpäŋ naŋput yäk. 16 Ude yäwäwä Jesutä yäŋkuk; A! Imata kut yäŋ yäwetkaŋ? Injin
yepmäŋ towiwurä! 17 Ude yäweränä yäŋkuŋ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäŋ
iŋitkamäŋ yäk.
18 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. 19 * Ude yäŋpäŋ ämawebe yäwet-
pewän wädan gänaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u
yäpmäŋpäŋ kunum terak doraŋpäŋ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga
man iwetkaŋ ketem u tokätpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ
unitä yäpmäŋpäŋ ämawebe päke unita yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. 20 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup
naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude
daiwä tokŋeŋkuŋ. 21 Ämawebe Jesutä yepmäŋ towiŋkuko uwä 5,000 ude. Täŋpäkaŋ u äma
ekäni-gänpäŋ daniwani, webe iroŋi-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

22-23 * Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniŋ kireŋpewän gäpe terak äromaŋ gwägu udude käda
intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe yepmaŋpän kuŋ moreŋirä Jesu inigän pom

---

* **14:3-4:** Mat 11:2 * **14:3-4:** Wkp 18:16; Wkp 20:21 * **14:5:** Mat 21:26 * **14:14:** Mat 9:36 * **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * **14:20:** 2Kin 4:44 * **14:22-23:** Luk 6:12, 9:28

terak äroŋpäŋ nani-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bipmäŋirän Jesu inigän-inik itkuk. 24 Täŋpäŋ kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu bämopi-ken ahäŋkuk. Ahäŋirän gäpetä kwayäŋ täŋkuk käda mänit taŋi pähaptä äbuk. Täŋirän gwägutä taŋi tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäkŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

25-26 * Bipani käroŋ pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋeŋkuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋirän bankentä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätak! yäŋ yäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ. 27 Ude yäŋirä Jesutä yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk. 28 Ude yäwänä Pitatä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbäŋpäŋä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. 29 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yäŋ iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu terak yeŋtäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. 30 Yeŋtäŋ kuŋtäŋgän mänit pähap piäŋirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ gera yäŋkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäŋit yäk. 31 * Yäwänä uterakgän Jesutä keri iŋitpäŋ iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkka äreyäwani! Imata bänep yarä nikek peyan?

32 Ude iwetpäŋ iŋiränkaŋä gäpe terak äroŋirän mänit u bitnäŋkuk. 33 * Täŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu täŋo ironi bureni-inik! yäk.

34 Eruk ude täŋpäŋ gwägu irepmitpäŋ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahäŋkuŋ. 35 Ahäŋpäŋ irirä ämawebe ätu Jesu kaŋpäŋ nadäŋpäŋ man pewä yäpmäŋ yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo ude kuŋatkuk. Kuŋarirän ämawebe käyäm ikek yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. 36 * Äbäŋpäŋ Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadäŋ yämiŋiri tekka moräkigän iŋirirä käyämi paorut yäŋ iwetkuŋ. Ude iwerä nadäŋ yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täŋpän wak täkaŋ
Mak 7:1-23

1 Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahäŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; 2 * Gäwaräntäkaye imata oraniye täŋo man kädet irepmit täkaŋ? U ketem näna yäŋpäŋ keri nämo ärutkaŋ jop yäpmäŋpäŋ nak täkaŋ yäk.

3 Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; In imata orajiye täŋo man kädet iwatpäŋ Anutu täŋo baga man irepmit täkaŋ? 4 * Anututä bian ŋode yäŋkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 5 Inä man bureni u nadäkaŋ upäŋkaŋ u mäde ut iminŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubäta miŋi nani täŋkentäŋ yämikta yäwekopäŋ ŋode yäwerek; Ŋo ekta taminaŋipäŋ ek jop irirän Anututa biŋam peyat yäŋ yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadäŋ yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in täga täyan yäŋ iwetneŋ. 6 In ude täŋpäŋ Anutu täŋo man yäpmäŋ äpäŋkaŋ injinken man meham täk täkaŋ. 7 Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋirän ŋode yäŋkuko uwä bureni ahätak;

8-9 *Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.*

Äma täŋo baga mangän iwat täkaŋ unita naniŋ orerirä näk nämo nadäŋ yämik täyat. *Ais 29:13*

10 Jesutä man ude yäŋpäŋ ämawebe ätu yäŋ yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Man ket ŋode täwera nadäwä tärewut; 11 * Imaka mejin gänaŋ äpmok täkaŋ unitä bänepjin

* **14:25-26:** Luk 24:37 * **14:29:** Jon 21:7 * **14:31:** Mat 8:26 * **14:33:** Mak 4:39 * **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * **15:2:** Luk 11:38 * **15:4:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * **15:11:** Mat 12:34

nämo täŋpänwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämaŋ mejin-ken äbäk täyak unitä
täŋpewän bänepjin wak täkaŋ. 12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ;
Gäk nadätan? Gäk man u yäŋiri Parisi ämatä nadäŋpäŋ gäka kokwawak nadäkaŋ yäk.
13 Ude yäŋirä Jesutä yäŋkuk; Päya kudup Nana kunum gänaŋ naniktä nämo piŋkuko uwä
däyamäŋpäŋ api buŋärek. 14 * In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä
noriye dapuri tumbani kädet yäwoŋärek täkaŋ. Upäŋkaŋ äma dapuri tumbani yarätä keri
kowat iŋirän täŋkaŋä kuŋtäŋgän awaŋ gänaŋ bok äpmodeŋ yäk. 15 Jesutä ude yäwänä
Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäŋo mebäri yäwi nadäna yäk.
16 Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Ai! In udegän, man yäŋira nämo nadäwä tumäk täkaŋ.
17 Mebäri ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Mejintä imaka naŋirä kokjin gänaŋ päpmo ini
irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ. 18 Täŋpäkaŋ imaka waki bänepjintä
nadäk täkaŋ unitä bänepjin täŋpänwak täkaŋ. 19 * Äma bänepitä imaka wakiwaki ŋode
pewän ahäk täkaŋ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniŋ wärät man, ba jop
manman. 20 Imaka udewanitä Anutu iŋamiken täŋpewän wak täyak yäk. Täŋpäkaŋ ketjin
nämo ärutkaŋ ketem piŋitpäŋ nak täkaŋ unitä bänepjin nämo täŋpänwak täkaŋ yäk.

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk
Mak 7:24-30

21 Jesutä ude yäŋpäŋ kome u peŋpeŋ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta
Sidon itkumän-ken ukäda kuŋkuk. 22 Päŋku ririän guŋ äbotken nanik webe kubä, kome
uken nanik unitä päbä Jesuta gera ŋode yäŋkuk; Ekäni! Gäk Devit täŋo oranitä näka
butewaki nadäŋ nam! Näkŋo äpetnawä mäjo kubätä kotawänkaŋ komi pähap nadäŋ it
täyak yäk. 23 Ude yäwänä Jesutä nadäŋpäŋ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täŋirän
iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk webe ŋo yäŋ iwatpewi kwän! U
yäŋ-urukuruk yäŋtäŋ niwatak yäk.
24 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peŋ awähutpeŋ kuŋarani,
ugänpäŋ täŋkentäkta näwerän äput yäk. 25 Täŋpäkaŋ webe u ehutpäŋ äbä Jesu dubini-ken
gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋkuk; Ekäni, gäk jop waki täŋkentäŋ nam! 26 Ude iweränä Jesutä
iwetkuk; Nanak täŋo ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek. 27 Ude iweränä
webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ aŋä mähemiyetä ketem naŋkaŋ kokoki pewä
maŋirä jop waki nak täkaŋ yäk. 28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka
taŋi! Unita näwet yabätan udegän täŋ gamitat. Ude yäŋirän uterakgän äperi tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mak 7:31-37

29 * Ude täŋpäŋ Jesu kome u peŋpeŋ Galili gwägu-ken päŋku pom kubä terak päro
maŋit itkuk. 30 Maŋit ririän ämawebe bumta Jesu känayäŋ äbuŋ. U käyäm mebäri mebäri
ŋode täŋpani yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbä Jesu dubini-ken yepmaŋkuŋ; Kuroŋi waki, dapuri
tumbani, kwäyähäneŋ täŋpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken
yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä kudup yäpän tägaŋkuŋ. 31 * Yäpän tägawäpäŋ yepmaŋpän man
nämo yäwanitä man yäŋkuŋ. Ba kwäyähäneŋ täŋpanitä kädet ini kuŋatkuŋ. Täŋpäŋ äma
kehäromini nämotä kehäromi yäpuŋ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiŋkuŋ. Ude täŋpäkaŋä
ämawebe päke unitä yabäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Isrel
nanik täŋo Anutu bumta iniŋ oretkuŋ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mak 8:1-10

32 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Näk
ämawebe päke ŋonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yaräkubä it yäpmäŋ abäŋkä nakta

---

* **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 * **15:19:** Stt 8:21; Mat 12:34 * **15:24:** Mat 10:6 * **15:28:** Mat 8:10,13 * **15:29:** Mak 7:31 * **15:31:** Mak 7:37 * **15:32:** Mat 14:14

bumta yekaŋ. Täŋirä jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ yäŋpäŋ nadäwätäk täyat yäk. 33 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken yäpmäŋpäŋ äma äbot pähap ŋodewani yepmäŋ towina naŋ tokŋeneŋ? 34 Ude iweräwä Jesutä yäwet yabäŋkuk; Injinken däkum jide itkaŋ? Yäwänä iwetkuŋ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

35 Ude iwerä nadäŋkaŋ ämawebe päke u yäwet-pewän maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. 36 Ude täŋirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man yäŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 37 Yämäkaŋä ämawebe päke u naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ äma ketem naŋkuŋo u 4,000 udetä naŋkuŋ. Webe iroŋi-kät nämo daniwani. 39 Eruk ude täŋkaŋ ämawebe u yepmaŋpän kuŋirä Jesu ini uwä gäpe terak äromaŋ kuŋtäŋgän Magadan komeken ahäŋkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneŋi yäŋkuŋ
Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

1 * Eruk Magadan komeken ahäŋpäŋ irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbäŋpäŋ Jesutä goret kubä täŋpän kaŋpäŋ manken kaŋ tenayäŋ nadäŋpäŋ peŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpäŋ Anututä gepmaŋpän äpun yäŋ nadäna! yäk. 2 Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täŋo kudän ŋode yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ; Bipäda kome gämäni ijiŋirän kwep edap api ijiwek yäŋ yäk täkaŋ. 3 Ba yäŋewänkaŋ tamimaŋ gubam kubiri gwägärirän iwän taŋi tawayäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäŋ in kome täŋo kudän jopi udewani yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näk kudän kudupi täŋ yäpmäŋ äburo unitäŋo mebäri imata nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ? 4 * In nadäkaŋ? Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känayäŋ! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api käneŋ.

Äma täŋo nadäk wakita dapun ket täk täkot
Mak 8:14-21

5 Täŋpäŋ iwaräntäkiye käräga däkum guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ Jesu-kät gäpe terak äroŋpeŋ gwägu kukŋi udude käda kuŋkuŋ. 6 * Päŋku itkaŋ Jesutä yäwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täŋo yista ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut! 7 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä näwetgäwet ŋode täŋpäŋ yäŋkuŋ; Yista yäyak u imata yäyak? Käräga guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadäŋpäŋ niwetak yäk.

8 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga peŋpeŋ äbäŋo unita man yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ? Unita nämo yäyat. 9 * Näkä imaka bian täŋkuro unita täŋguŋ täkaŋ ba? In imata guŋ taŋpäŋ näwetgäwet täkaŋ? Näk käräga 5 upäŋ äma 5,000 ketem yepmäŋ towiwa naŋpä tägawäpäŋ ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋeŋkuŋ? 10 * Ba käräga 7 upäŋ äma 4,000 yepmäŋ towiŋira naŋpä koki täŋpäpäŋ ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋeŋkuŋ? 11 Unita in imata nämo nadäwä tärekaŋ? Näk yis yäro uwä kärägata nämo täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täŋo kädet kuŋat-kuŋatta yäŋpäŋ yis terak utpäŋ täwetat. Äma u nämo yäwarän täneŋ yäŋpäŋ man u täwetat. Unitäŋo nadäk-nadäk waki unita ket kaŋiwatpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ ude nadäŋpäŋ täwetat. 12 Man ude yäweränkaŋ eruk nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; Bureni! Yis, käräga-kät awähurani unita nämo niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täŋo man yäkyäki ba kädet kuŋat-kuŋarita ket kaŋiwatpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ yäŋpäŋ niwetak yäk.

---

* **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 * **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **16:6:** Luk 12:1 * **16:9:** Mat 14:17-21 * **16:10:** Mat 15:34-38

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

13 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Sisaria Pilipai komeken kuŋkuk.
Kuŋtäŋgän Jesutä kädet miŋin iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuk; Ämawebetä Äma Bureni-
inikta netä yäŋ iwet täkaŋ? 14 * Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäŋ yäk
täkaŋ. Ba ätutäwä profet biani Elaija yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani
ätu uken nanik kubä yäŋ yäk täkaŋ yäk.

15 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk täkaŋ? 16 * Yäwänä
Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäŋo nanaki yäŋ iwetkuk.
17 * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Saimon, Jona täŋo nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-
nadäkka uwä ämaken naniktä nämo ahätak. Nana kunum gänaŋ naniktä yäŋkwawa täŋ
gamitak. 18 * Ude yäŋpäŋ iwetkuk; Bureni ŋode gäwera nadä; Wäpka Pita yäŋ gäwet
täkaŋ u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmaŋpa kehäromi irirä äma waki täŋo
kehäromitä nämo api däpek. 19 * Täŋpäŋ näk Anutu täŋo kaŋiwat yewa unitäŋo yäma
därani täŋo ki api gamet. Ude täŋkaŋä gäkä imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋiri
Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Täŋ, gäkä imaka kubä kome
terak yäniŋ kireŋiri Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek yäk. 20 * Ude yäŋpäŋ
iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ŋode yäwetkuk; Intä näka Anutu täŋo iwoyäwani äma
Kristo yäŋ ämawebe nämoinik yäwetneŋ.

Jesutä näk api kumbet yäŋ yäŋkuk
Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Kadäni uken Jesutä yäput peŋpäŋ imaka ahäŋ imikta yäŋ imani unita iwaräntäkiye
yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Täŋpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni ba bämop äma
intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani ämatä mäde api ut naminеŋ. Täŋkaŋ
nutpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ äneŋi api akwet.

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yäŋikŋat päŋku ibeŋpäŋ yäŋkuk; Ekäni, Anututä
täŋkentäŋ gaminjirän imaka udewani nämoinik api ahäŋ gamek yäk. 23 Yäwänä äyäŋutpäŋ
Pita ŋode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täŋpipiŋ nameno! Nabä kätäŋpeŋ ku!
Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpäŋ nämo yäyan. Uwä äma gäkŋaken mangänpäŋ
näwetan yäŋ iwetkuk.

24 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋä
iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminjpäŋ bäräpi näkä kotawayäŋ täyat udegän päya
kwakäpi buraminjkaŋ gwäk piminjpäŋ kaŋ näwarän. 25 * Täŋpäkaŋ, äma kubätä säkgämän
kaŋ irayäŋ nadäŋkaŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api paorek. Upäŋkaŋ äma
kubätä näka yäŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayäŋ täko uwä irit täga api kaŋ-ahäwek.
26 * Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä
kumäŋirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api täŋkentäŋ iminеŋ.
Unita irit kehäromi kaŋ-ahäkta imatäkenpäŋ täga suwawek? Nämoinik!

27 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Äma Bureni-inikä nani täŋo epmäget kudän
ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Äpäŋpäŋ ämawebe kuduptagän kädet jide jide täŋpeŋ
kuŋat täkaŋ uterakgän kowata api yämek. 28 Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken
nanik ätu nämo kumäŋirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täŋo kudän ikek äpäŋirän api
kaŋpäŋ nadäneŋ yäŋ yäwetkuk.

---

* **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 * **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 * **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9 * **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9 * **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12

17

Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk
Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

1 Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äroŋkuk. Uken päro inigän itkuŋ. 2 * Itpäŋ kaŋirä Jesu
gupi inide kubä ahäŋkuk. Iŋami dapuntä edap dapuri täŋo peŋyäŋek ude äworeŋkuk. Teki
imaka paki inikinik täŋpäŋ ägo weŋkuk. 3 Ude ahäŋirän yabäŋkuŋ; Profet bian irani yarä,
Moses kenta Elaija iŋami terak ini ugän ahäŋpäŋ itkumän. 4 Yarä uwä ahäŋpäŋ Jesu-kät
man yäŋpäŋ-nadäk täŋirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk.
Unita gäkä yäwikaŋ yottaba yaräkubä kaŋ täŋpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata
kubä yäk.
5 * Ude yäŋ irirän pengän gubam peŋyäŋek ikek kubätä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋkuk.
Uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän gubam gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; Ŋowä näkŋo nanakna
bureni-inik. U kaŋpäŋ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäŋo man kaŋ buramik täŋput
yäŋ yäwetkuk. 6 Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadäŋpäŋ umuntaŋkaŋ kome
terak päŋku iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ patkaŋ bumta kwaiŋkuŋ. 7 Ude täŋirä Jesu dubini-
ken kuŋpäŋ yepmäŋit täŋpäŋ yäwetkuk; In umuntäneŋo! Akuwut! 8 Yäwänä iwaräntäkiye
u dapuri ijiwä kwäpäŋ Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. 9 * Ude täŋkaŋ pom terak naniktä äpäŋit
äpäŋit Jesutä jukuman ŋode yäwetkuk; Imaka kudupi käkaŋ unitäŋo manbiŋam äma ätu
pengän nämo yäwetneŋ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akwänkaŋ
kaŋ yäwerut yäk.
10 * Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani äma imata
ŋode yäk täkaŋ? Elaijatä jukun ahäwänkaŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma Kristo u mäden api
ahäwek.
11 Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäŋkuk; Elaijatä jukun ahäwänkaŋ Kristo mäden api
ahäwek yäŋ yäk täkaŋ u täga yäk täkaŋ. Unita bureni ŋode täwetat; Elaija uku ahäŋkuk.
Ahäŋpäŋ Kristo ahäwayäŋ täko unita kädet täwit iminkuk. 12 * Ahäŋpäŋ irirän nämo kaŋpäŋ
nadäŋkaŋ kudän waki mäyap täŋ iminkuŋ. Täŋkuŋo Äma Bureni-inikta udegän komi
mäyap api täŋ iminеŋ. 13 * Jesutä ude yäweränkaŋ nadäwä tumbuŋ; Elaijata yäyak uwä
Jon ume ärut yämanita yäyak yäŋ nadäŋkuŋ.

Iwaräntäkiyetä täŋpä waŋkuŋ
Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Eruk pom terak naniktä äpäŋpäŋ ämawebe itkuŋ-ken u ahäŋirä äma kubätä päbä
Jesu dubini-ken gwäjiŋ äpmoŋpäŋ iwetkuk; 15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadäŋ
imi yäk. U täŋguŋguŋ taŋpäŋ maŋ-patäbotkaŋ kädäp gänaŋ ba ume gänaŋ äpmok täyak.
16 Ude täŋirän nanakna yäpmäŋ gäwaräntäkaye-ken äbäŋira yäpna tägawut yäŋkaŋ täŋpä
waŋ yäk. 17 * Yäwänä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani.
Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo
nekaŋ! Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk; Eruk, iroŋi uwä yäpmäŋ äbi! 18 Ude yäwänä iroŋi
u yäpmäŋ äbäŋirän mäjo ibeŋpewän nanak u kakätäŋpeŋ kuŋkuk. Kakätäŋpeŋ kuŋirän
tägaŋpäŋ itkuk.
19 * Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabäŋkuŋ; Nin imata mäjo u iwat
kirekta täna wawäpäŋ pemäŋ? 20-21 * Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita
täŋpä waŋ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek.
Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ŋo ŋode iwetneŋ; Wädäŋ

---

* **17:2:** 2Pi 1:16-18 * **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * **17:9:** Mat 16:20
* **17:10:** Mal 4:5 * **17:12:** Mat 11:14, 14:10 * **17:13:** Luk 1:17 * **17:17:** Lo 32:5,20; Jon 14:9 * **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2

udu ku! Iweräwä man buraminŋpäŋ täga wädäŋ kwek. Nadäkinikjin täpuri it tameko uwä imaka kubä täŋpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

22 * Jesutä ude yäwetpäŋ päŋku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täŋpäŋ yäwetkuk; Kadäni käroŋi nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadäŋ äma keri terak api pewek. 23 Peŋirän kumäŋ-kumäŋ utpäŋ äneŋirä kepma yaräkubä täreŋirän api akwek yäk. Ude yäwän nadäŋpäŋ iwaräntäkiye butewaki pähap nadäŋkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta manbiŋam yäwetkuk

24 * Täŋpäŋ äyäŋutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋirä kudupi yot täŋkentäkta takis moneŋ yäpani äma ätutä äbäŋpäŋ Pita ŋode iwet yabäŋkuŋ; Täwoŋärek ämajintä kudupi yot täŋo takis moneŋ pek täyak ba nämo pek täyak? 25 Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yäŋpäŋ yot Jesutä itkuk-ken u äroŋpäŋ man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabäŋkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täŋo intäjukun ämatä iniken epän täŋkentäkta takis moneŋ yäpmäk täkaŋ u netä keri-ken nanik yäpmäk täkaŋ? Iniken mähemiye-ken nanik bok yäpmäk täkaŋ ba ämawebe gägäni täŋo-gänpäŋ yäpmäk täkaŋ? Jide nadätan?

26 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täŋo-gänpäŋ yäpmäk täkaŋ, iniken mähemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkaŋ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähemiye uwä takis moneŋ nämo pek täkaŋ. U jop it täkaŋ. 27 Upäŋkaŋ ninta nadäwä wak täŋ niminenŋo udeta gwägu-ken kuŋkaŋ gwägu tom kubä pengän wabiwayäŋ täyan u wädäŋpäŋ yäpmäŋkaŋ meni yäpmäŋ aŋeŋpäŋ moneŋ kubä kaŋpäŋ ninek-tagän yäŋpäŋ moneŋ u takis yäpani äma unita kaŋ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuŋatneŋ
Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

1 * Kepma uken Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Jesuken kuŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ netätä intäjukun täŋpäŋ itak? 2 Eruk ude yäŋirä Jesutä nanak täpuri kubä yäŋpewän äbänpäŋ bämopi-ken teŋkuk. 3 * Teŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani täŋpäpäŋ nanak täpuri ŋodewani bumik nämo kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämoinik api äroneŋ. 4 Täŋpäkaŋ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmäŋ äpäŋpäŋ nanak täpuri bämopjin-ken itak ŋodewani bumik kuŋarayäŋ täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun äma ude täŋpäŋ api irek.

5 * Täŋkaŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; In nadäkaŋ? Äma kubätä näka nadäŋpäŋ nanak täpuri ŋodewani kubäta oraŋ imayäŋ täyak uwä näka udegän api oraŋ namek. 6 * Upäŋkaŋ äma kubätä nanak ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek.

7 Wära! Komen äma inta butewaki nadätat. Imata, äma waki ätutä täŋ-täkŋat-pewä inken nanik mäyap api waŋ morenеŋ. Bureni, täŋyäkŋarani äma udewani itkaŋ, upäŋkaŋ jide täŋpäŋ kowata api irepmitneŋ? 8 * Unita ketka ba kuroŋkatä wakiken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋeŋpäŋ kaŋ maŋpi kut yäk. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä jop kwäyähäneŋ täŋpäŋ kaŋ it. Ude nämo täŋkaŋ ketka kuroŋka bok yäpmäŋ kuŋarayäŋ täno uwä kädäp pähap gänaŋ api äpmoŋpen! 9 Ba dapunkatä wakiken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dapunka dätpäŋ kaŋ maŋpi kut. Irit kehäromi kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä ude

* **17:22:** Mat 16:21 * **17:24:** Kis 30:13; Kis 38:26 * **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30

täŋkaŋ dapunka tumbani kaŋ kuŋat. Dapunka bok ijiŋkaŋ kuŋatpäŋä geŋi täŋo kädäp pähap gänaŋ api äpmoŋpen.

Yawak kubä paotkuko unitäŋo man wärani Luk 15:3-7

10-11 * * Man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä kwikinik kuŋatpäŋ iroŋi täpuri täpuri ŋonita nadäŋirä äpani nämo täneŋ. Näk unita ŋode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuŋat täkaŋ. Nämo, u aŋeroniye nikek. Aŋero kunum gänaŋ Nana-kät bok itkaŋ unitä watäni it yämik täkaŋ.

12 In jide nadäk täkaŋ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yäŋ täga yäwek? Nämoinik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpeŋ kweko unita päŋku wäyäkŋewek. 13 Näk bureni täwetat. Äma uwä wäyäkŋeŋkä kaŋ-ahäŋpäŋä oretoret 99 itneŋo unita nämo täŋpek. Nämo, paotpeŋ kwanipäŋ kaŋ-ahäweko unita oretoret pähap täŋpek. 14 Täŋpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani ukeŋonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täŋpani yäpätägakta man Luk 17:3

15 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Notkapak kubätä waki täŋ gaminŋirän gäk kuŋkaŋ äma ukät injekgän itpäŋ waki täŋ gameko u kwikinik yäŋ paideŋ. Täŋkaŋ man yäwi gäkŋo man buramiwänä äneŋi not täŋpeŋ kuŋatdeŋ. 16 * Upäŋkaŋ gäkŋo manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikaŋ ukät bok yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ tawäpäŋ teneŋ. Ude täneŋo uyaku nadäŋ gamek. 17 * Täŋpäkaŋ äma yaräkubä intäŋo manta bitnäwänä äbot täŋpani täŋo käbeyä-ken täga teneŋ. Ba äbot täŋpani käbeyä täŋo man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut iminŋirä guŋ äma, ba takis moneŋ yäpani ude kuŋarek.

18 * Näk bureni täwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋirä Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Ba in kome terak yäniŋ kireŋirä Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek. 19-20 * * Ba äneŋi ŋode täwetgän täŋpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yäŋpäŋ käbeyä täŋirä näk u bämopi-ken api iret. Unita inken nanik yarätä imaka kubäta bänep kubägän peŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirän kunum gänaŋ Nanatä nadäŋ yämiŋpäŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek täŋo man Luk 17:3-4

21 Jesutä man ude yäŋirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täŋ namik täŋirän momini u kadäni kadäni peŋ imiŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwä kadäni 7 ude täreŋirän äneŋi wari peŋ imettawä? 22 * Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täŋo momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän täŋ gaminŋ yäpmäŋ äroŋirän gäk pen wakini pekpek kaŋ täŋ yäpmäŋ ku.

23 Täŋpäŋ man yäŋkuko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak uwä ŋode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täŋpäkaŋ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmäŋkaŋ gwäki nämo pek täneŋ. 24 Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki yäpa yäŋkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäŋtäŋ kuŋtäŋgän epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki ärowani-inik. 25 Unita äma u gwäki taŋi päke u jide täŋpäŋ pewa täreneŋ yäŋ nadäŋpäŋ mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ŋode yäwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptagän ämata yäniŋ kireŋpäŋ gwäki yäpmäŋkaŋ kaŋ nam yäŋ iwerek. 26 Ude iwerirän inita

* **18:10-11:** Hib 1:14 * **18:10-11:** Luk 19:10 * **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17 * **18:17:** 1Ko 5:13 * **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 * **18:19-20:** Mak 11:24; Jon 15:7 * **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23 * **18:22:** Luk 17:4

butewaki nadäŋpäŋ mähemi dubini-ken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ butewaki man ŋode yäwek; Butewaki nadäŋ naminŋpäŋ kwikinik iriri kaŋ-ahäŋkaŋ waki kaŋ gama yäk.
27 Iwerirän mähemi u butewaki nadäŋ iminŋpäŋ momini kudup peŋ moreŋ iminŋkaŋ jop
tewän kwek.
28 Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko
unita kaŋ-ahäŋpäŋ kotäkigän inŋitkaŋ näkŋo moneŋ ukeŋo nam yäŋ iwerek. 29 Ude täŋirän
noripak u inita butewaki nadäŋkaŋ gwäjiŋ äpmoŋpäŋ ŋode iwerek; Butewaki! Kwikinik
iriri kaŋ-ahäŋkaŋ api gamet yäŋ iwerek. Ude iweränä yäwek; 30 Kämi kaŋ gamayäŋ
näwetan upäŋkaŋ nämoinik yäk. Ude yäŋpäŋ inŋit yäpmäŋ päŋku komi yot gänaŋ teŋkaŋ
iwerek; Moneŋ nami täreŋirän api gabä kätäwä äpämaŋ kwen yäŋ iwerek. 31 Ude
täŋirän noriye epän penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ päŋku ekänini-ken
manbiŋam u iwetneŋ.
32 Ude iweräwä äma ekäni unitä nadäŋpäŋ epän äma unita yäŋpewän äbänpäŋ iwerek;
Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopäŋ butewaki man näweriri näk
gäkŋo momika kumän peŋ gaminŋkut yäk. 33 Näkä ude täŋ gaminŋkuropäŋ gäk imata
notkapakta udegän nämo täŋ imitan? 34 * Ude yäŋpäŋ kokwawak taŋi nadäŋ iminŋpäŋ
komi äma keri terak peŋkaŋ yäwerek; Äma ŋo komi iminŋ yäpmäŋ kuŋirä näkken tuŋum
yäpuko unitäŋo gwäki namänkaŋ kaŋ kakätäwut yäŋ yäwerek.
35 * Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Nana kunum gänaŋ naniktä inta udegän
api täŋ tamek. In mejin-tägän nämo yäneŋ. Bänepjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye täŋo
wakini nämo peŋ yämiŋpäŋä komi api nadäneŋ.

19

Ämatä webeniye yäŋyäwat täkaŋ unitäŋo manbiŋam
Mak 10:1-12; Luk 16:18

1 Eruk Jesutä man ude yäŋ paotpäŋ Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi
udude käda kuŋkuk. 2 Uken kuŋirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋirä käyäm mebäri
mebäri yäpän tägaŋ yäminŋkuk. 3 * Täŋ ririrän Parisi äma ätutä ahäŋ iminŋpäŋ täŋ-ikŋatpena
man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayäŋ nadäŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk
jide nadätan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u täŋirän webeni u yäŋ
iwareko uwä täga ba waki?
4 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo daniŋpäŋ
nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahäŋ
moreŋirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. 5 * Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ämatä miŋi nani
yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ ririrän tohari gupi kubägän api tädeŋ. 6 Mebäri
unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdeŋta
yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yäpmäŋ danineŋ.
7 * Yäŋirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upäŋkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä
ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayäŋ nadäŋpäŋä webekata yäŋiwat-iwat man kudän
keräpi kubä täŋpäŋ iminŋkaŋ kaŋ yäŋiwat yäŋ yäŋkuk. 8 Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode
yäwetkuk; Manbiŋam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täŋo man irepmitkaŋ injinken
gäripjin terak kuŋat täkaŋ unita webejiye täga api yäŋ-yäwatneŋ yäŋ yäŋkuk. Upäŋkaŋ
pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk. 9 * Näk ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä
webenitä äma kubäkät momi nämo täŋpekopäŋ jop nadäŋ yäŋiwatpäŋ webe kubä yäpeko
uwä kubokäret ude täŋpek.

---

* **18:34:** Mat 5:25-26 * **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 * **19:3:** Mat 16:1 * **19:4:** Stt 1:27, 5:2
* **19:5:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **19:7:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11

10 * Eruk ude yäŋirän iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Wära! Nädapi irit kuŋat-kuŋatta ude
niwetan unita webe netätä yäpek? 11 Yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe
mäyaptä man u nadäwä bäräp täkaŋ upäŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän ämawebe ätutä
man u täga iwatneŋ. 12 In nadäkaŋ? Äma ätu webe täga nämo yäpneŋ. Imata, miŋiyetä
inide bäyaŋ yepmak täkaŋ. Äma udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkaŋ.
Täŋ, äma ätu yabäni därani unita webe täga nämo yäpneŋ. Ba äma ätuwä Anutu täŋo epänta
yäŋpäŋ webe nämo yäpmäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä,
eruk yanäpi täktäk täŋo man täweraro u buramiwek.

Iroŋiroŋi näkken äbut!
Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keri gupi terak peŋkaŋ nani-ken
täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwän yäŋpäŋ Jesuken yäŋ yäpmäŋ äbuŋ. Yäŋ yäkŋat
yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ yäŋpäŋ yäwetkuŋ; Nanakjiye yäpmäŋ ämneŋo! Kut!
yäŋ yäwetkuŋ. 14 * Yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Yäwat kireneŋo! Yabä kätäwä iroŋiroŋi
näkken yäpmäŋ äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani äworeŋpäŋ
kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak. 15 Eruk Jesutä man ude yäŋpäŋ keri
gupi terak peŋkuk. Ude täŋpän tärewäkaŋ kome u peŋpeŋ kuŋkuk.

Äma gubaŋi tuŋum mähemitä Jesuken äbuk
Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

16 Täŋpäkaŋ äma kubä Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani, näk täga jide u täŋkaŋ
irit kehäromi kaŋ yäpet? 17 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet
yabätan? Imaka täga u mähemi Anutu ini. Täŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä
kädet pewani u iwarayäŋ täno uyaku api kaŋ-ahäwen.

18 * Yäwänä äma unitä yäŋkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Gäk
äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, äma kubä
manken teŋkaŋ jop manman nämo ikŋaren. 19 * Ba gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Täŋkaŋ
gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen. 20 Ude iweränä yäŋkuk;
Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmäŋ äbätat. Upäŋkaŋ imaka ätu jide upäŋ täŋkaŋ irit
tägawä kaŋ yäpet?

21 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoŋi-inik kaŋ ira yäŋ nadäŋpäŋä ŋode kaŋ tä; Moneŋ
tuŋum ba imaka it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ ämawebe
jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude täŋpayäŋ täno uyaku kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api
korewen. Eruk, ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! 22 Täŋpäkaŋ äma gubaŋi unitä man
ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

23 Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneŋ ämatä Anutu
gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. 24 Unita jide
nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ
täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut
täneŋ. 25 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Anututä
äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide
täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 26 * Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä
ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga
täŋpek.

27 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Pitatä kowata man ŋode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka
kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ŋonita kowata jide api yäpne? 28 * Yäwänä

---

* **19:10:** 1Ko 7:1-2,7-9 * **19:14:** Mat 18:2-3 * **19:17:** Wkp 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 * **19:19:** Wkp 19:18 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37 * **19:26:** Stt 18:14; Jop 42:2 * **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21

Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayäŋ täkaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäŋ yäwarek. Täŋpäkaŋ in näk näwaräntäk täkaŋ u imaka, näk dubina-ken itkaŋ Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma ude api itneŋ. 29 * Täŋpäŋ äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋ noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiniye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä imaka peŋkuko u yärepmitpäŋ kowata tägagämän api kaŋ-ahäwek. Täŋpäŋ irit kehäromi imaka, api yäpek. 30 * Upäŋkaŋ äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

20

Äma wain epän täŋpani täŋo man wärani

1 * Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak uwä ŋode bumik; Epän mähemi kubätä tamimaŋ bipani akuŋpäŋ wain epäna kaŋ täŋ namut yäŋ yäŋpäŋ äma ätu yämagurayäŋ kwek. 2 Kuŋkaŋ äma jop irani ätu yabäŋ ahäŋpäŋ yäwerek; Ai! In näkŋo wain epän täŋ naminirä gwäki K20 K20 tamayäŋ yäk. Ude yäweränkaŋ äma unitä nadäwä täga täŋpäpäŋ wain epän mähemi u iwatneŋ. 3-4 Eruk 9'kirok täŋirän äneŋi päŋku äma mäyap naminŋ-gaminŋ bägup-ken jop irirä yabäŋpäŋ ŋode yäwerek; Ai, in päŋku wain epän täŋ naminirä näk gwäki tamayäŋ yäk. 5 Yäwerän nadäŋkaŋ wain epäni-ken kuneŋ. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimaŋ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek. 6 Ätu itkaŋ kome bipayäŋ täŋirän äneŋi päŋku äma jop irani ätu irirä yabäŋpäŋ yäwerek; In kepma käroŋ päke ŋo ima täŋ irirä kome bipmäŋtak? 7 Yäwänä iwetneŋ; Äma kubätä epän täŋ imikta nämo nimagurako unita jop iramäŋonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päŋku wain epäna täŋ namut yäk. Ude yäweränkaŋ kuneŋ.

8 * Epän mähemitä ude täŋirän kome bipmäŋirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiŋo yämaguraro u yäŋ-päbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ epän täkaŋ unitäŋo gwäki yämi yäk. Täŋpäŋ epän äma mäden yämaguraro unita yämiŋ päŋku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk. 9 Ude täŋkaŋ eruk mäden yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneŋ. 10 Eruk, K20 K20 yämän yäpmäŋirä intäjukun yämagureko unitä kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädäŋ päro punin käda käwep nimek yäŋ nadäneŋ. Ude nadäŋirä watä äma unitä mäden ämneŋo unita yämeko uterakgän intäjukun ämneŋo unita udegän yämek. 11-12 Ude yämän kaŋpäŋä epän mähemi yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋpäŋ iwetneŋ; A! Mäden äbäŋo uwä epän jop iŋamgän iwoŋäreŋ yäk. Nin uwä tamimaŋ naniktä epän komi nadäŋpäŋ täŋ yäpmäŋ äbäŋitna bipmäŋtak. Tämäŋopäŋ imata gwäki mäden äbäŋo ukät bok uterakgän nimitan? 13 Ude iwerirä epän mähemitä epän äma u kubä ŋode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo täŋpa wakaŋ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäŋ täwerat. Täwerira täga yäŋ näweraŋ yäk. 14 Unita gwäki tamitat udegän yäpmäŋkaŋ kukot. Näkŋawä in intäjukun äbäŋo-kät mäden äbäŋo ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk. 15 Tuŋum näkŋa-kenpäŋ ude ba ude täŋpa yäŋkaŋ täga nämo täŋpet? Näk iron täga täropäŋ imata bänepjin täŋpä wakaŋ? yäŋ yäwerek.

16 * Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Unita ämawebe apiŋo mäden itkaŋ unitä intäjukun api itneŋ. Ba ämawebe apiŋo intäjukun itkaŋ unitä mäden api itneŋ.

Jesutä ini kumäkta man äneŋi yäŋkuk
Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

17 Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yäŋkaŋ iwaräntäkiye 12 ugänpäŋ yämagurän yäpmäŋ inigän kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet kuŋit kuŋit ŋode yäwetkuk; 18 * Ket nadäwut yäk.

* **19:29:** Hib 10:34 * **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33 * **20:8:** Wkp 19:13; Lo 24:15 * **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23

Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäŋpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äroŋirän kumäkta man api topneŋ. 19 Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ pärip-päriptä utpäŋ päya kwakäp terak api utpewä kumbek. Kumbänpäŋ äneŋirä edap yaräkubä täreŋirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yäŋkumän
Mak 10:35-45

20 Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yäŋapiwa yäŋkaŋ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku Jesu iŋamiken gwäjiŋ äpmoŋpäŋ itkuk. Täŋirän Jesutä iwetkuk; 21 * Jide näwerayäŋ äbätan? Yäwänä yäŋkuk; Gäkä yäwikaŋ wäpka biŋam ikek irayäŋ täno uken nanaknayat ŋo dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kaŋ irun yäk. Ude täŋpäŋ wäpi biŋam ikek gäkkät bok kaŋ irut yäk. 22 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadäŋkaŋ yäkaŋ. Ume komi nikek näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayäŋ täyat u in udegän api nadädeŋ. Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ yäkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. Nanatä iwoyäŋkuko unitägän järapna kukŋi kukŋi bok api itneŋ. 24 Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadäŋpäŋ noripak yarä unita nadäwäwak täŋ yämiŋkuŋ.

25 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 26-27 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ. Inken nanik kubätä intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadäŋpäŋ intäŋo watä epän äma jopigän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä noriye täŋo gämori-ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä äma ude irek. 28 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kireŋpäŋ kumäŋirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpäŋ inita biŋam yäpayäŋ äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneŋi dapun ijiŋkumän
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare peŋpeŋ kuŋirä ämawebe bumta yäwatkuŋ. 30 * Täŋpäkaŋ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miŋin itkaŋ Jesu äbätak yäŋ yäwä nadäŋpäŋ gera taŋi ŋode yäŋkumän; Ekäni, Devit täŋo orani, butewaki nadäŋ nimi! yäk. 31 Ude yäŋirän ämatä yabäŋ yäŋpäŋ Wari yädeŋo! yäŋ yäwetkuŋ. Yäniŋ bitnäŋkuŋo upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ gera pen yäŋkumän; Ekäni, Devit täŋo orani, nekta butewaki nadäŋ nimi yäk.

32 Eruk ude yäŋtäkon Jesu kädet miŋin itkaŋ yäŋpewän dubini-ken äbäŋirän yäwetkuk; Ima täŋ nimän yäŋpäŋ näkken gera yäkamän? 33 Yäwänä ŋode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägaŋirä ijida kut yäŋpäŋ yäkamäk yäk. 34 Ude yäwänä Jesutä butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ dapuri-ken yepmäŋirirän uterakgän dapun ijiŋpäŋ Jesu iwarän täŋkumän.

21

Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äroŋkuk
Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

1 Kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahäŋkuŋ. Uken ahäŋpäŋ itpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä ŋode

* **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mat 26:39; Jon 18:11 * **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26-27:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * **20:30:** Mat 9:27, 15:22

yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; 2 Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuŋkaŋ doŋki nanak yamini topmäk terak itkamän u yabäŋpäŋ pitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbun. 3 * Ektä ude täŋirän äma kubätä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita yäwänpäŋ äbä pitkamäk yäŋ kaŋ iwerun. Ude iweränkaŋ taniŋ kirewayäŋ yäk.

4 Täŋpäkaŋ doŋki topmäk terak ririrän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ŋode yäŋpäŋ kudän täŋkuko udegän ahäŋkuk;

5 * *Päŋku Jerusalem nanik ämawebe ŋode yäwerut;*
Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täŋpanitä doŋki nanak terak maŋitkaŋ api äbek yäŋ kaŋ yäwerut. *Sek 9:9*

6-7 Täŋpäŋ iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki nanak yamini u pitpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ iniken tek punin nanik yäŋopmäŋpäŋ doŋki terak iriŋ imänkaŋ Jesu uterak äro maŋitkuk. 8 * Täŋirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miŋin iriŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ba ätutä päya pähäm tokätpäŋ kädet miŋin udegän peŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 9 Ude täŋkaŋ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuŋkuŋo u gera ŋode yäŋkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna! yäk.

10 Yäŋirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äroŋirän ämawebe u naniktä yäŋtäbätek yäŋkuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Äma äbätak ŋo netä? 11 * Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuŋo unitä yäwetkuŋ; In nämo nadäkaŋ? Ŋowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yäŋ yäwetkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk
Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

12 Täŋkaŋ Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋ ririrä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. 13 * Täŋpäŋ yäwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näkŋo Yotta nadäŋirä yäŋapik man yot ude täŋpek. Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak!

14 Ude yäwetkaŋ Jesu kudupi yot gänaŋ ririrän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneŋ täŋpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä yepmaŋpän tägaŋkuŋ. 15 Ude täŋirän iroŋiroŋi kudupi yot gänaŋ itkuŋo unitä kaŋpäŋ gera ŋode yäŋ itkuŋ; Devit orani äbäŋ nimitak ŋonita oretoret täŋ imina! yäŋ yäŋ itkuŋ. Täŋpäkaŋ iroŋiroŋitä Jesu wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋirä nadäŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma ätu ukät nadäwä waŋkuŋ. Ba kudän tägatäga Jesutä täŋkuko u kaŋpäŋ nadäwäwak täŋ imiŋkuŋ.

16 Nadäwäwak täŋ imiŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Iroŋiroŋi gäka man yäkaŋ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täŋ, in man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba?

Iroŋiroŋi ba nanak täpuri-inik nonoŋ-ken nanik täŋo bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋiri gäk ganiŋoret man yäkaŋ yäk. *Sam 8:2*

17 Jesutä ude yäwetpäŋ mäde ut yämiŋpäŋ Jerusalem yotpärare peŋpeŋ päŋku Betani yotpärare-ken ahäŋirän kome bipänpäŋ u patkuk.

Nadäkinik bureni u kehäromi nikek
Mak 11:12-14,20-24

18-19 * Patkuko yäŋewänä Jesu akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuk. Kuŋtäyon nakta iwäkaŋ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän ririrä kädet miŋin kaŋkuk. Kaŋpäŋ wama u ŋode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek!

---

* **21:3:** Mat 26:18 * **21:5:** Sek 9:9 * **21:8:** 2Kin 9:13 * **21:11:** Mat 21:46 * **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:18-19:** Luk 13:6

Yäwänä uterakgän wama uwä gämänen äroŋkuk. 20 Täŋpänkaŋ iwaräntäkiyetä u kaŋpäŋ keri iŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Wama ŋowä jide täŋpäŋ bäräŋek-inik gämänen ärotak?

21 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nikek nämo peŋpäŋ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäŋ täkaŋ uwä wamata täro udegän täga tänen. Täŋpäŋ ugän nämo. In Anutu nadäŋ imikinik täŋpäŋ pom gudo ŋode täga iwetnen; Pom, gäk tokätpen gwägu gänaŋ äpmo yäŋ iweräwä manjin api buramiwek. 22 * Täŋpäkaŋ nadäkinikjin nikek kuŋatpäŋ imaka u ba u unita yäŋapiŋirä api tamek.

Jesu kehäromini täŋo mebärita iwet yabäŋkuŋ

23 * Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäŋpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo watä äma ätutä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan? 24 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäŋ. 25 Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täŋkuko u netä iweränkaŋ ume ärut yämik täŋkukonik? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini nadäŋpäŋ täk täŋkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode niwerayäŋ; A! Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk. 26 * Täŋ, Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäŋ nadäŋpäŋ ninta kokwawak nadäŋ niminen yäk.

27 Nadäŋ-bäräp yarä nikek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo nadäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaŋ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

Tuäke monäke täŋo manbiŋam

28-30 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täŋkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ŋode iwetkuk; Tuä, gäk kuŋkaŋ wain epän täŋ namisi yäk. Iweränä yäŋkuk; Nan, täga täŋpayäŋ yäk. Täga täŋpayäŋ yäŋkukopäŋ peŋawäk täŋpeŋ epän nämo täŋkuk. Täŋirän ätu itpäŋ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäŋkuk; Nämo täŋpayäŋ! yäk. Nämo täŋpayäŋ iwetkukopäŋ mäden bänepi sukureŋpäŋ päŋku epän täŋkuk. 31 Jesutä man wärani u yäwet paotpäŋ yäwetkuk; In jide nadäkaŋ? Nanak netätä nan täŋo man buramiŋkuk? Yäwänä iwetkuŋ; Nanaki monänitä buramiŋkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täŋpani, takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webe udewanitä in tärepmitpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun api äroneŋ. 32 * Jontä ahäŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo kädet täwoŋäreŋirän inä unitäŋo man nadäkta bitnäwäkaŋ takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webetä nadäŋpäŋ bänepi sukureŋkuŋ. Ude täŋirä yabäŋkuŋo upäŋkaŋ gwäkjin nämo imätkuŋ. Man Jontä yäŋkuko u nämo nadäŋ imiŋpäŋ bänepjin nämo sukureŋkuŋ.

Wain epän täŋo watä äma waki
Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

33 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-äyäŋurek. Täŋpäŋ wain mujipi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ yämek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain epän u kaŋiwatta äma ätu yepmaŋpän irirä kome ban kubäken kwek. 34 Kwekopäŋ mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ imiŋ äbäkta epän ämaniye yäwerän kunen. 35 * Kuŋirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäŋitpäŋ däpneŋ; Kubä iŋitpäŋ päripneŋ, kubäwä kumäŋ-kumäŋ utneŋ, kubäwä

* **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * **21:22:** Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * **21:23:** Jon 2:18 * **21:26:** Mat 14:5, 21:46 * **21:28-30:** Luk 15:11 * **21:32:** Luk 3:12; Luk 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2; Mat 25:14 * **21:35:** Mat 22:6

mobätä utneŋ. 36 Täŋirä wain epän mähemitä nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye mäyap
yäwerän kuŋirä udegän yepmäŋitpäŋ däpneŋ. 37 Eruk mäden-inik ŋode nadäwek; Nanakna
bureni-iniktä päŋku yäwänä oraŋ imiŋpäŋ mani api buraminеŋ yäk. Ude nadäŋpäŋ
iniken nanaki iwerän kwek. 38 * Eruk kwänkaŋ wain epän täŋo watä äma unitä nanaki-
inik u kaŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita
uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän! 39 * Ude yäŋpäŋä iwat kireŋpewä yewa gägäni-
ken kuŋirän kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 40 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Jide
nadäkaŋ? Epän mähemitä kuŋpäŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek?
41 Yäwänä bämop äma ba Juda täŋo watä äma uken itkuŋo unitä iwetkuŋ; Imaka waki-
waki täŋkuŋo unita udegän kowata waki täŋ yämiŋirän paotneŋ yäk. Täŋpäŋ watä äma
biani yäwat kireŋpäŋ komeni-ken watä äma tägagänpäŋ yepmaŋirän unitä kadäni kadäni
wain mujipi yäpmäŋ imik täneŋ yäk.
42 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ
nadäk täkaŋ?
Äma yot täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi ude itak.
Anututä ude täŋpewän ahäŋirän kaŋitna gäripi nikek täyak. *Sam 118:22*
43 Unita ŋode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeŋo udewani. Unita
Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta kädet täŋpipiŋ täwatkaŋ äma äbot kudupi kubä
Anutu täŋo gärip terak kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kädet api peŋ yämek. 44 * Bek bämopi
täweraro uterak äma kubätä maŋpäŋä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak
maŋpäŋä äma u api däpmäŋ jakŋirek yäk. 45 Jesutä man wärani ude yäŋirän bämop
ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; 46 * Bureni! Man wärani wain epän
terak utpäŋ yäyak u ninta yäyak! Ude yäŋpäŋ iŋitpäŋ utnayäŋ nadäŋkuŋopäŋ ämawebeta
umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

22

Äŋnak-äŋnak pähap kubä täŋo man wärani
Luk 14:16-24
1 Jesutä man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; 2-3 Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat
epän täk täyak uwä ŋode bumik; Äma ekäni kubä täŋo nanaki webeni-kät keräntäk tädayäŋ
täŋirän u iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋpayäŋ tuŋum täŋpek. Tuŋum täŋ itkaŋ ämawebe
ätu ninkät bok kaŋ nänayäŋ nadäŋpäŋ kadäni udeken api näne yäŋ man pewän kuneŋ.
Eruk, äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ paotpäŋ epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneŋ.
Päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋä äbäkta bitnäneŋ.
4 * Bitnäŋirä biŋami nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye ätu ŋode yäwerek; In kuŋkaŋ äma
bitnäŋkaŋ itkaŋ u ŋode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ
moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäŋpäŋ peŋ tamitak yäk. Äŋnak-äŋnak mähemitä
man ude yäweränkaŋ kuneŋ. 5 Eruk epän ämaniye u päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋ nämo
nadäŋ yämineŋ. Täŋpäŋ ini-ini kuŋtäŋpä kuneŋ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä
moneŋ epäni-ken kwek. 6 * Ätuwä epän äma u yepmäŋitpäŋ komi yämiŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ
däpneŋ. 7 Täŋirä äma ekäni unitä biŋam nadäŋpäŋ kokwawak taŋi täŋpäŋ komi ämaniye
yäwet-pewän päŋku äma kumäŋ-kumäŋ däpani u yori nikek wärämutpäŋ äma u kudup
däpmäŋ paotneŋ.
8 Täŋpäkaŋ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmäŋpäŋ
pero ŋo jop itkaŋ yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayäŋ. Äŋnak-äŋnak
täyat ŋo äma udewanita biŋam nämo täyat yäk. 9 Unita in päŋku kädet moräk-ken ämawebe

* **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** Hib 13:12 * **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44:** Dan 2:44-45
* **21:46:** Mat 21:26 * **22:4:** Mat 21:36 * **22:6:** Mat 21:35

ittäŋ kukaŋ u yämagut yäpmäŋ äbäkaŋ ketem penta kaŋ näna! yäk. 10 Eruk man ude
yäwet-pewän päŋku kädet miŋin ba itpäŋ-nadäk täŋpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok
yämagut päbä yepmaŋpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokŋeŋ moreneŋ.
11 Ämawebe ude tokŋeŋ moreŋpäŋ irirä äma ekäni uwä u yabäwayäŋ yot u gänaŋ
äroŋpäŋ käwek; Äma kubä kadäni unitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbeko irirän. 12 Kaŋkaŋ iwerek;
Notnapak! Gäk imata kadäni ŋonitäŋo tek nämo täŋkaŋ äbäno ŋo maŋit itan? Ude yäwänä
man kowata kubä nämo iwerek. 13 * Täŋpänkaŋ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek;
Äma ŋo iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ maŋpä kut! yäk.
Bipmäŋ urani gänaŋ u itkaŋ konäm butewaki terak meni kaŋ jiwätpeŋ it yäpmäŋ ärowän
yäk.
14 Jesutä man wärani u yäŋ paotpäŋ ŋode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täŋo mantä
ämawebe mäyap yämagut täyak upäŋkaŋ yarä-gänpäŋ inita biŋam api yäpek.

Takis moneŋ pene ba nämo pene?
Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

15-16 * Parisi ämatä man Jesutä yäŋkuko u nadäŋpäŋ Jesu kakätäŋpeŋ päŋku inigän itkaŋ
käbeyä täŋkuŋ. Täŋpäŋ Jesutä man goret kubä yäwän kaŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ noriye
ätukät Herot täŋo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuŋkuŋ. Päŋku ahäŋ imiŋpäŋ bänep
ärik-ärik man ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin gäkŋo mebäri nadäkamäŋ yäk. Gäk
jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täŋpäŋ man burenigän yäk täyan yäk.
Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋigän
niwetpäŋ niwoŋärek täk täyan. 17 Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta
takis moneŋ imikta nintäŋo baga mantä yäjiwät täyak ba nämo?
18 Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; Wa! In äma jop
manman yäwani. Imata jopman yäŋnäkŋatkaŋ? 19 Eruk, moneŋ kubä namä käwa yäk.
Yäwänä moneŋ kubä imiŋkuŋ. 20 Täŋirä yäwet yabäŋkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo
iŋami dapun ba wäpitä itak? 21 * Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma
Sisa unitäŋotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom
gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u
Anututa kaŋ imut yäk. 22 Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋpäŋä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man
Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä
kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk täŋkuŋonik.) 24 * Eruk abäŋpäŋ Jesu
ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk;
Äma kubätä webe yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä
webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. 25 U nadäŋiri
manbiŋam kubä ŋode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋo uwä tuänitä webe kubä
yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. 26 Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk.
Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ
koreŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän awänitä webe kajat ini
ugänpäŋ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo
peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. 27 Täŋkaŋ äpiyetä kumäŋirä webeni kajat udegän mäden
kumbuk. 28 Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ
iwetkuŋ.
29 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo
kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkaŋ! 30 Ittäŋgän

---

* **22:13:** Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * **22:15-16:** Mak 3:6 * **22:21:** Rom 13:7 * **22:23:** Apos 23:8 * **22:24:** Lo 25:5

kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ ämawebe u nädapi nämo api täneŋ. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ.
31 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ŋode täwetat; Mosestä man bian
kudän täŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? 32 * Anututä Moses ŋode iwetkuk; Näk
Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itat yäŋ yäŋkuk. Anututä ude iwetkuko unita ŋode
nadäwut; Anutu u kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu. Unita inä
ämatä kumäŋpeŋ u kädagän kuk täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ uwä goret-inik yäk täkaŋ.
33 Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke itkuŋo unitä nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk
pähap täŋkuŋ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?
Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

34 Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkŋeŋpäŋ kuŋirä Parisi ämatä
biŋam u nadäŋpäŋ ämaniye yäŋporiŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken u ahäŋ imiŋkuŋ. 35 Ahäŋ
imiŋpäŋ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuŋ. 36 Äma unitä
Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Yäwoŋärewani äma, Anututä man kädet peŋ nimiŋkuko u jide
unitä intäjukun itak?
37-38 * Iweränä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ŋode; Gäk Ekäni
Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-
kengän pewen. 39 * Ba kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäŋ yämen.
40 * Man yarä ŋonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäŋo
doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabäŋkuk
Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

41 Täŋpäkaŋ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ŋode yäwet yabäŋkuk; 42 * In Anutu täŋo
iwoyäwani Kristo unita jide nadäkaŋ? U netä täŋo orani? Yäweränä iwetkuŋ; Kristo u
Devit täŋo orani yäŋ nadäk täkamäŋ yäk.
43 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä,
komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Devit imata Ekänina yäŋ iwetkuk? Anutu täŋo
Munapiktä nadäk-nadäk imänkaŋ Devittä ŋode yäŋkuk;
44 *Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadäŋkut;*
Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gaminkaŋ iwankaye yäpmäŋpäŋ gämotka-
kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam*
110:1
45 Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita imata Kristo u Devit
täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ?
46 Jesutä ude yäwän nadäŋpäŋ Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo iwetne yäŋ
nadäŋkuŋ. Ba Jesu täŋo kehäromi täga nämo yäpmäŋ äpne yäŋ nadäŋpäŋ man wari nämo
iwetkuŋ.

23

Watä äma täŋo irit kuŋat-kuŋatta yäwetkuk
Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

1 Jesu Parisi ämakät man yäŋ moreŋpäŋ iwaräntäkiye-kät ämawebe päke itkuŋo u ŋode
yäwetkuk; 2 In nadäkaŋ? Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani ämatä in kädet Mosestä
pewani unita täga täwet täkaŋ. 3 * Ude täwerirä man u nadäŋpäŋ kaŋ buramik täŋput.
Upäŋkaŋ täktäki uwä täga nämo. Ude kaŋ täŋput yäŋ täwet täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä nämo

* **22:32:** Kis 3:6; Mat 8:11 * **22:37-38:** Lo 6:5 * **22:39:** Wkp 19:18 * **22:40:** Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14
* **22:42:** Jon 7:42 * **22:43:** Mat 26:64 * **23:3:** Mal 2:7-8

täk täkaŋ. Unita watä ämajin ätutä täŋpeŋ kuŋat täkaŋ in udegän nämo täneŋ. 4 Ude täk
täkot yäŋ täwet täkaŋ uwä yäk tuŋum bäräpitä kehäromijin yäpmäŋ äpäk täyak ude bumik.
Ude täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkaŋ.
5 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri täk täkaŋ.
Ämawebetä nibäŋpäŋ siwoŋi kuŋarani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ ŋode täk täkaŋ; Anutu täŋo
man mujipi ätu pipa terak kudän täŋpäŋ uwäk täŋkaŋ yentä topmäŋpäŋ damani-ken
peŋpäŋ pädät täk täkaŋ. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkaŋ ude nämo täk täkaŋ. Nämo, taŋi
täk täkaŋ! Ba tek täk täkaŋ uwä, äma ätutä keräpi täk täkaŋ udewani nämo. Käroŋipäŋ
täŋkaŋ ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ imaka yabäŋgärip ikek tek terak topä wädäk täkaŋ. 6 *
Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe iŋamiken it täkaŋ. Täŋpäŋ käbeyä
yot gänaŋ äroŋpäŋ udegän täk täkaŋ. 7 Ba ämawebetä oraŋ nimiŋpäŋ wäpjin biŋam ikek yäŋ
niwerut yäŋkaŋ ämawebe iŋamiken kwawak kuŋat täkaŋ.
8 Täŋ, inä kudän udewani nämo täneŋ. Äma wäpi biŋam ikek ude nämo kuŋatneŋ. Unita
äma kubätä Ekänina yäŋ gäweränä kaŋ iniŋ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun
nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak. 9 Täŋpäkaŋ kome terak ŋo in äma kubäta gäk nintäŋo
intäjukun äma yäŋpäŋ Nanin yäŋ nämo iwetneŋ. 10 Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak.
11 * Täŋ, notjinpak kubätä watä epän täŋ tamayäŋ täyak, äma u uwä Anutu iŋamiken
intäjukun-inik itak. 12 * Täŋpäŋ äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayäŋ täko uwä
Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ
kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk
Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

13 Jesutä ude yäŋpäŋ Parisi äma Baga man yäwoŋärewani ämakät man kädäp ikek ŋode
yäwetkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! In jopman yäŋkaŋ täŋyäkŋarani täk täkaŋ. In
Anututä intäjukun it tamikta bitnäŋpäŋ mani nämo buramik täkaŋ. Ude täŋirä ämawebe
Anutu täŋo kädet siwoŋi iwatta kädet täŋpipiŋ yämiŋpewä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ
täga nämo ärok täkaŋ. [14 Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä webe
kajattä yot gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ude täŋkaŋ mäyäk nämo nadäŋkaŋ
Anutu-ken yäŋapik man käroŋi jop yäk täkaŋ.]
15 Wa! Täŋyäkŋarani äma in kudup api waŋ moreneŋ! In ämawebetä kädet nintä täk
täkamäŋ ugän iwarut yäŋkaŋ yäwettäŋ komeni komeni tuän ba ban kuŋat täkaŋ. Täŋirä
äma kubätä intäŋo kädet u iwarayäŋ täyak uwä in bumikgän geŋita biŋam ude api täŋpek.
16 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi yäkgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ morenеŋ!
Täŋyäkŋarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuŋat täkaŋ. Dapunjin tumbani
intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoŋärenеŋ. In Anutu täŋo mebärini nämo nadäŋkaŋ
imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ imaka bureni taŋi unita nadäwä äpani
täk täkaŋ. Täŋkaŋ in ämawebe man goret ŋode yäwet täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u
yäŋkehärom takta kudupi yot täŋo wäpi terak wohureko uwä jopi yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ
äma unitä tuŋum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänaŋ itkaŋ uterak wohureko uyaku,
bureni yäŋ yäk täkaŋ. 17 In ude goret yäk täkaŋ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuŋum
täpuri täpuri kudupi yot gänaŋ itkaŋ u, ba kudupi yot ini? Tuŋum unitä bureni nämo täyak.
U yot gänaŋ jop itkaŋ yot unitä bureni! yäk.
18 Ba kubä pen ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yäŋkehärom takta, imaka
alta terak pek täkaŋ u wäpi terak wohureko uwä jopi yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma unitä
imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yäŋ yäk täkaŋ. 19 In ude goret
yäk täkaŋ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkaŋ u, ba alta ini? Iron

---

* **23:5:** Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 * **23:6:** Mat 6:5; Luk 14:7 * **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14 * **23:16:** Mat 15:14

pek täkaŋ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno
uwä bureni täŋpek. 20 Alta uwä imaka alta terak itkaŋ u kumän-tagän uwäk täyak unita
alta unitäwä bureni täyak.
21 Täŋ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täŋo mähemi Anutu u bok uwäk täyak.
22 * Ba äma kubätä kunum yäŋpäŋ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak
nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita Anutu täŋo wäpi uterak man
wohurek.
23 * Jesutä ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ!
Täŋyäkŋarani äma intä Nin Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat täkamäŋ yäŋ yäŋpäŋ baga man
täpuri täpuri iwatpäŋ ŋode täk täkaŋ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki
Anututa biŋam pek täkaŋ. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo man bureni pähap päke
ŋodewani yärepmit täkaŋ; Äma täŋyäkŋarani nämo täŋpen. Bänep kwini iron kädet täŋpeŋ
kuŋaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täŋpeŋ kuŋaren. In kädet udewani-kät baga täpuri täpuri
iwat täkaŋ u bok iwaräpäŋ uyaku tägawek.
24 Dapunjin tumbani intä baga täpuri täpuri iwatpäŋ man taŋi irepmitpeŋ kuŋat täkaŋ u
ŋode bumik täk täkaŋ; Äma kubätä ume näŋpa yäŋkaŋ täpun-täpun yäpmäŋ täŋpän kwäpäŋ
tom taŋi kubä nämo kaŋkaŋ ukät bok kämän kuneŋo in ude täk täkaŋ.
25 * Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma in kumän api waŋ moreneŋ.
Täŋyäkŋarani äma intä ketem peŋ-nakjin gupigän ärut täkaŋ upäŋkaŋ bänepjin-ken imaka
waki kubota ba kome täŋo kaŋgärip upäŋ nämo ärut täŋpä kuk täkaŋ. 26 Dapunjin
tumbani! Inä gänaŋ umu jukun ärutpewä pak taŋirä eruk gupjin uwä kuräki api itneŋ.
27 * Wa! Täŋyäkŋarani äma in kumän api waŋ moreneŋ. Kuŋat-kuŋatjin u ämatä äma
kubä äneŋpäŋ punin simen täk täkaŋ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upäŋkaŋ
gänaŋ umu kumbani täŋo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaŋ. 28 * Täŋkaŋ in
udewanigän. Ämatä tabäk täkaŋ uwä täga upäŋkaŋ bänepjin-kenä täŋyäkŋarani kädet waki
mebäri mebäri unitä itkaŋ.
29 Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma in kumän api waŋ moreneŋ.
Täŋyäkŋarani äma intä profet biani äneŋpani-ken säkgämän ket ut täkaŋ. Ba äma siwoŋi
kuŋarani äneŋpani-ken imaka, mebäri ket ut täkaŋ. 30 Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Oraniyetä
bian itkuŋo ude itkamäŋ yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yäŋ yäk täkaŋ. 31 * Ude yäk
täkaŋ upäŋkaŋ jopman yäk täkaŋ. Kudän täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; In profet
däpuŋo unitäŋo oraniye unita mebärijin kubägän. 32 Unita kädet waki orajiyetä täŋkuŋo
inä udegän api täŋ täreneŋ.
33 * Gämok täŋo äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päŋku api itneŋ?
Nämo! Momijin unita geŋi-ken api äpmoneŋ. 34 * In nadäkaŋ? Näkä profet ba siwoŋi
äma peŋ yäwetpewa äbäŋirä in ukät nanik ätu api däpmäŋ täŋpä kuneŋ. Ba ätu uwä komi
api yämineŋ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneŋ. Täŋ ätu uwä käbeyä yotken päripäriptä däpmäŋpäŋ yäwat kirek api täneŋ. 35 * Ude täŋirä ämawebe siwoŋi däpmäŋ yäpmäŋ
äbuŋo u kudupta intä kowata api yäpneŋ. Bian-inik äma siwoŋi kubä wäpi Abel uterak
ämik yäput peŋpäŋ däpmäŋ yäpmäŋ äbäŋtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot
täŋo alta dubini-ken urirä täreŋkuk. 36 Unita apiŋo bureni ŋode täwera nadäwut; Ämik
ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita kowata in itkaŋ ŋonitä api yäpneŋ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadäŋkuk
Luk 13:34-35

---

* **23:22:** Ais 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Wkp 27:30; Mai 6:8 * **23:25:** Mak 7:4 * **23:27:** Apos 23:3 * **23:28:** Luk 16:15 * **23:31:** Apos 7:52 * **23:33:** Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23 * **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21

37 * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ epän ämanaye täŋkentäŋ
tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ
pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 38 * Unita Anututä tabä
kätäŋirän watä ämajiye nämo, jop api itneŋ. 39 * In nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ it
yäpmäŋ äroŋtäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna yäŋ yänayäŋ täŋo ugän api
nabäneŋ.

24

Kudupi yot api däpmäŋ äreyäneŋ yäŋ yäŋkuk
Mak 13; Luk 21:5-36

1 Eruk Jesu kudupi yot gänaŋ naniktä äpämaŋ kuŋirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap
kaŋkaŋ biŋam yäŋpäŋ Jesu iwoŋäreŋkuŋ. 2 * Ude täŋirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot!
Kudupi yot ŋo kaŋgärip täkaŋ upäŋkaŋ mädenä api tokät mäŋpek. Mobä uterak-terak
itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ. 3 Ude yäweränkaŋ kumaŋ päŋku Olip pom terak äroŋpäŋ maŋit
itpäŋ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabäŋkuŋ; Yäno ukeŋowä jidegän api ahäwek? Ba gäkŋo
äbäkäbäk kadäni ba kome täŋo tärek-tärek kadäni keräp taŋirän kudän jide ahäŋirän api
käne?
4 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin peŋ awähutneŋta ket kaŋiwatpäŋ kuŋatneŋ. 5 *
Äma mäyaptä ahäŋpäŋ näk wäpna yäŋpäŋ Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u näk yäŋ jopman
api täwetneŋ. Ude yäŋ-täkŋarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneŋ. 6 Kadäni
uken ämik mämä ba ämik biŋam nadäŋkaŋ Wära! Kadäni täretak yäŋ nadäŋkaŋ nämo
kikŋutneŋ. Kudän ude ahäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni bäräŋeŋ-inik nämo api tärewek. 7 *
Nämo, kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Täŋpäŋ kadäni uken nakta jop irit imaka
api ahäwek. Ba kenäŋ komeni komeni api kwaiwek. 8 Upäŋkaŋ kudän uwä bäräpi bureni
ahänayäŋ täŋo unitäŋo wärani. Bureni kämi api ahäwek.
9 * Kadäni uken näka yäŋpäŋ ämawebetä iwan täŋ taminŋpäŋ manken tepmaŋit, komi
taminŋit, kumäŋ-kumäŋ tadäpmäŋit api täneŋ. 10 Ude täŋ taminŋirä äbot täŋpani ämawebe
mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ iwan kowata kowata api täneŋ. 11 * Täŋpäŋ profet
jopi-jopi mäyap ahäŋpäŋ täŋyäkŋarani täŋirä ämawebe mäyaptä mäde api ut naminеŋ.
12 Täŋpäŋ kädet wakiwaki ahäŋ yäpmäŋ kuŋirän äma täŋo bänep iron api paorek. 13 *
Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk piminŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko
uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet. 14 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kaŋiwat
yewa gänaŋ ärokärok unitäŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋirä ämawebe
kudup komeni komeni itkaŋ unitä nadäŋ moreŋirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api
ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek
Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

15 * Jesutä ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka
taräki waki kubä peŋawähut ikekta yäŋkuk. Imaka yäŋkuko u Anutu täŋo kudupi yot
gänaŋ irirän api käneŋ yäk. (Äma man ŋo kaŋpäŋä mebäri ket nadäkot.) 16 Täŋpäkaŋ
kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ
banken kaŋ kut. 17 * Äma kubätä yot yäman irayäŋ täko uwä tuŋumi yäpmäkta yot
gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän! 18 Ba äma kubä ketem epänken
irayäŋ täko uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku mänit siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo,

---

* **23:37:** Apos 7:59; 1Te 2:15 * **23:38:** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9 * **24:2:** Luk 19:44 * **24:5:** Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7:** 2Sto 15:6; Ais 19:2 * **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 * **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:** Mat 10:18, 28:19 * **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **24:17:** Luk 17:31

jop kaŋ metäŋpeŋ kwän! 19 Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nikek u
bäräpi-inik api nadäneŋ! 20 Unita in Ekäniken yäŋapiŋirä ämetpeŋ kukkuk kadäni u mänit
kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! 21 * Bureni, imaka ahäwayäŋ täyak uwä
umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken umunitä
päbä apiŋo umuri pähap udewani kubä nämo ahäŋkuk. Ba udewanitä äneŋi nämo api
ahäwek. 22 Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmäŋ täkŋeŋkuk yäwänäku äma kubätä
nämoinik itek. Upäŋkaŋ Anututä ämawebe inita iwoyäŋkuko unita butewaki nadäŋpäŋ
kadäni keräpigän api däpmäŋ täkŋewek.
23 * Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ŋo ahätak! yäŋ täwerirä unita nadäŋirä
bureni nämo täŋpek. 24 * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäŋ-täkŋatpäŋ
näk Kristo ba profet kubä yäŋ api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri
api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmäŋ daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yäŋkaŋ
käderi paränä epän pähap ude api täneŋ. 25 Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahäŋirän
intäjukun täwetat.
26 * Täŋpäŋ äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäŋ täwerirän in uken nämo
kuneŋ. Ba kubätä Kristo u yot gänaŋ itak ŋo yäŋ täwerirän u nadäŋ imineŋtawä.
27 * In nadäkaŋ? Yäpä kwinirirän äma deken deken kwawak kak täkaŋ udegän Äma
Bureni-iniktä ahäŋirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneŋ. 28 *
Tom kubä kumäŋkaŋ parirän baraktä u näna yäŋkaŋ punin unu änok piäŋ kunarirä u
yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäŋä Äma Bureni-inik ahätak
yäŋ api nadäneŋ.
29 * Imaka umuri umuri u ahäŋpäŋ paorirän uterakgän ŋode api ahäwek;
Edap täŋo peŋyäŋektä nämo ijiŋirän, komepak udegän api bipmäŋ urek.
Täŋirän guk api täreŋ mäneŋ.
Ude ahäŋirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u kudup wareŋ api täŋ morenеŋ.
Ais 13:10, 34:4
30 * Ude ahäŋ irirä kudän kudupi kubä kunum gänaŋ ahäŋirän kaŋpäŋä Äma Bureni-
inik äbäŋ itak yäŋ api nadäneŋ. Ude nadäŋpäŋ ämawebe kuduptagän konäm butewaki
api täneŋ. Täŋirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek
äbäŋirän ämawebe api käneŋ. 31 * Kaŋ-yäpurirä äma unitä womat taŋi piäŋkaŋ aŋero peŋ
yäwet-pewän päŋku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken
nanik api yämagutneŋ.
32 Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä pen ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya
terak utpäŋ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kaŋpäŋ edap kadäni keräp
täyak yäŋ nadäk täkaŋ. 33 Unita udegän, in imaka imaka api ahäneŋ yäŋ täwetat unitä
ahäŋirä yabäŋpäŋ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. 34 * Näk bureni täwetat.
Ämawebe apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäŋ morenеŋ. 35 * Täŋpäkaŋ
kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneŋi jidegän api äbek?
Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

36 * Äma Bureni-inik äneŋi äbayäŋ täyak unitäŋo kadäni äma kubätä nämo nadätak.
Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ u imaka, nämo nadäkaŋ. Ba Anutu täŋo Nanak u imaka, nämo
nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. 37 * Täŋkaŋ Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayäŋ täyak-ken

* **24:21:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **24:23:** Mat 24:5,11 * **24:24:** Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24 * **24:27:** Mat 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37 * **24:29:** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 * **24:31:** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18 * **24:36:** Apos 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37:** Stt 6:5-8

uwä Noa täŋo kadäni-ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ. 38 Kadäni uken gwägu nämo tokŋeŋirän ämawebetä nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi täktäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä Noa gäpe gänaŋ äroŋkuk. 39 * Nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ude täŋ irirä gwägu taŋi pähap tokŋeŋpäŋ ämawebe päke u däpmäŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äbek. 40 Kadäni uken äma yarä epän täŋ irirän kubä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api tewek. 41 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ irirän kubäwä yäpmäŋkaŋ kubä ugän api tewek.

42 * Unita in ket täŋpäŋ kaŋiwatpäŋ kuŋarut. In Ekäni udeken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ. 43 * In mebäri ŋode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäŋ, ude nadäŋpäŋ pidäm taŋpäŋ irirän kubo äma u yot gänaŋ täga nämo ärowek. 44 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpäŋ itkot.

45 Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebetä udegän täneŋ yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayäŋ unita epän watä ämanaye u watäni itpäŋ ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäŋ towi yäŋ iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäŋ iwerek? 46 Epän watä äma u, yäŋ imani ude täŋpäŋ irirän ekänini äneŋi äyäŋutpeŋ äbek. Äbäŋpäŋ epän watä äma u oraŋ imek. 47 * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ imiŋpäŋ tuŋumi kuduptagän watäni it imekta iniŋ kirewek. 48-49 Täŋ, epän watä äma u goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ epän watä noriye wanoriye ätu däpmäŋpäŋ yäwat kireŋit, ba täŋguŋguŋ ume naŋkaŋ täŋguŋ taŋpäŋ irek. 50-51 * Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpäŋ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäŋpäŋ waki täŋ irirän kaŋpäŋ epän watä äma u utkaŋ madäŋ jukutpäŋ täŋyäkŋarani ämatä kumäŋpeŋ päŋku irani-ken maŋpän kuneŋ. Ukät itkaŋ komi nadäŋpäŋ konäm butewaki täŋkaŋ meni jiwätpeŋ itneŋ yäk.

25

Webe gubaŋi 10 unitäŋo manbiŋam

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ täyak u ŋode bumik; Webe gubaŋi 10 udetä ŋode täneŋ; Äma ekänini kädet miŋin imagutta kuneŋ. 2 Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. 3 Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäŋ ijikta nämo nadäneŋ. 4 Täŋ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpäŋ ijikta nadäŋpäŋ yäpneŋ. 5 Täŋpäkaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nämo äbäŋirän irä wawäpäŋ gurän täŋpäŋ däpmon patneŋ.

6 Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbätak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk. 7 Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikŋutpäŋ päŋaku topäni yäpneŋ. 8 Täŋpäkaŋ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäŋ umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapäŋ kumäŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk. 9 Yäŋirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneŋ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nämo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpäŋ kodaki yäput yäk.

10 Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ webe gubaŋ 5 nadäwä tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gänaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ. 11 * Ketem ude naŋ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5

---

* **24:39:** Stt 7:21-23; 2Pi 3:6 * **24:42:** Mat 25:13 * **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 * **24:47:** Mat 25:21,23
* **24:50-51:** Mat 8:12 * **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35 * **25:11:** Luk 13:25-27

u äbäŋpäŋ yäman umu itpäŋ yäneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk. 12 * Yäwäwä äma ekäni unitä
yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.
13 * Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Unita in udegän, täŋpidäm-pidäm taŋkaŋ
kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yäŋ kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam Luk 19:12-27

14 * Jesutä ude yäŋkaŋ äneŋi Anututä yabäŋ yäwat epän täk täyak u jidewani yäŋ nadäkta
man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yäŋkaŋ watä
ämaniye yaräkubä yäŋ-yäkŋat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek.
15 * Ude täŋpäŋ epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta
moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk
ude yämiŋkaŋ kwek. 16 Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä
bäräŋeŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäŋ moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude
yabäŋ ahäwek. 17 Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi
uwäk yarä kaŋ-ahäwek. 18 Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mähemitä imeko u yäpmäŋ päŋku
awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ peŋpäŋ yejämbek.
19 Ude täŋirä äma ekäni u kadäni käroŋi ittäŋ kuŋattäŋgän äneŋi äbek. Äbäŋpäŋ watä
ämaniye yaräkubä u äbot kubägän yepmaŋpäŋ moneŋi yämeko unita yäwet yabäwek.
20 Täŋpänä äma moneŋ uwäk 5 imeko unitä moneŋ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok
peŋpäŋ yäwek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk 5 naminkuno ukeŋo epäni täŋtäyiwa äneŋi
uwäk 5 ahäŋkuŋo u ŋo yäk. 21 * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man
buramik täŋpäŋ epän säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka
burenita watä itta api gepmaŋpet yäk. Unita apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak itda
yäk.
22 Ude yäwänä watä ämani kubä moneŋ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina,
gäk moneŋ uwäk yaräbok naminkun. U näkä epäni kehäromi täŋira äneŋi uwäk yaräkät
ahäŋkumän yäk. 23 Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani,
gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka burenita watä itta gepmaŋtat yäk. Unita
apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ äroda yäk.
24-25 Yäwänä mäden moneŋ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebärika
nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋo bureni ahäŋirä gäkä yäpmäk
täyan yäŋ nadäŋpäŋ umuntaŋkut. Unita näk moneŋ uwäk kubägän naminkuno u awaŋ
äneŋpäŋ peŋkuro u yäpmäŋ äbätat ŋo! yäk. 26 Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa!
Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma udewani yäŋ nadäŋkaŋ imata näkŋo
moneŋ jop peŋkun? 27 Gäk ŋode tänaŋi täŋkun; Näkŋo moneŋ gaminkuro u moneŋ äma keri
terak peŋiri uyaku täŋpewä taŋi ahäŋirän äbäŋkaŋ yäpmäŋtet yäk.
28 Ude yäŋpäŋ epän ämaniye ätu yäwerek; In moneŋ uwäk yomägatpäŋ uwäk 10 yäpmäŋ
kuŋatak unita imut yäk. 29 * Nadäkaŋ? Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko
uwä ätukät bumta-inik buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek
yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta
yäwani. 30 * Ude yäŋpäŋ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gaŋani ŋo bipmäŋ urani gänaŋ
pudät maŋpä äpmoŋpän yäk. Uken konäm kähän yäŋ jiwätpeŋ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmäŋ daniwek

31 * Täŋpäŋ Äma Bureni-iniktä kunum täŋo epmäget kudän nikek aŋeroniye-kät äbäŋpäŋ
intäjukun äma ärowani pähap wäpi biŋam ikek api irek. 32 * Täŋirän ämawebe komeni

---

* **25:12:** Mat 7:23 * **25:13:** Mat 24:42 * **25:14:** Mak 13:34 * **25:15:** Rom 12:6 * **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10 * **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mat 8:12 * **25:31:** Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32:** Rom 14:10; Ese 34:17

komeni uken naniktä päbä u iŋamiken api itneŋ. Äbä iräkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot yarä api yepmaŋpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmäŋ danik täkaŋ ude. 33 Täŋpäŋ äma wakiwaki keri käpmäk käda yepmaŋpäŋ äma tägatäga keri bure käda api yepmaŋpek.

34 Ude täŋkaŋ intäjukun äma unitä ämawebe keri bure käda itnayäŋ täŋo uwä api yäwerek; Nana inta nadäŋ tamitak unita näkken äbut yäk. Äbäŋkaŋ kome säkgämän Anututä bianinik kunum kenta kome pewän ahäwäpäŋ inta biŋam kome iwoyäŋkuko ŋo korewut yäŋ api yäwerek. 35 * Näk nakta neŋirä nepmäŋ towiŋkuŋ, ba umeta neŋirä ume gwet naminŋkuŋ. Ba näk äma kudupi ude kuŋarira nämagut yäpmäŋ yotjin-ken kuŋkuŋ. 36 Ba moräŋ irira tek täŋ naminŋkuŋ. Ba käyäm täŋira watä it naminŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nabäŋ tareŋkuŋ yäk.

37 Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä gepmäŋ towiŋkumäŋ? Ba umeta geŋirä jidegän uken ume gwet gaminŋkumäŋ? 38 Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäŋiri gämagut yäpmäŋ yotnin-ken kuŋkumäŋ? Ba jidegän moräŋ iriri tek täŋ gaminŋkumäŋ? 39 Ba jidegän käyäm täŋiri watä it gaminŋkumäŋ? Ba komi yotken iriri gabäŋ gäwat epän jidegän uken täŋ gaminŋkumäŋ?

40 * Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ŋode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ yäk.

41 * Täŋä ämawebe keri käpmäk käda itnayäŋ täŋo uwä ŋode api yäwerek; Kewewut! Kädäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yäŋpäŋ peŋkuko uken äpmo api itneŋ yäk. 42 Imata, in ŋode täŋ naminŋkuŋo unita; Näk nakta neŋirä ketem nämo naminŋkuŋ. Umeta neŋirä ume nämo gwet naminŋkuŋ. 43 Näk äma kudupi ude kuŋarira yotjin-ken nämo yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ba moräŋ irira tek nämo täŋ naminŋkuŋ. Käyäm täŋira watä nämo it naminŋkuŋ. Ba komi yot gänaŋ irira nämo nabäŋ näwatkuŋ.

44 Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ŋode api iwetneŋ; Ekäni, jidegän uken nakta geŋirä nämo gepmäŋ towiŋkumäŋ? Ba umeta geŋirä jidegän uken ume nämo gwet gaminŋkumäŋ? Gäk äma kudupi ude äbäŋiri jidegän nämo gämagut yäpmäŋ yotnin-ken kuŋkumäŋ? Ba jidegän moräŋ iriri tek nämo täŋ gaminŋkumäŋ? Käyäm täŋiri jidegän uken watä epän nämo täŋ gaminŋkumäŋ? Ba komi yotken iriri jidegän gabäŋ gäwat epän nämo täŋ gaminŋkumäŋ?

45 Ude iweräwä intäjukun äma unitä ŋode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ŋo kubäta nämo täŋ imik täŋkuŋo u näka täŋ namik täŋkuŋ. 46 * Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmaŋpän äpmoneŋ. Täŋkaŋä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmaŋpek.

26

Jesu utta man topuŋ
Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1-2 * Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Yäŋen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keri terak pewäkaŋ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneŋ.

3 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täŋkuŋ. 4 Käbeyä täŋpäŋ Jesu käbop iŋitpäŋ utta man topuŋ. 5 Ude täŋpäŋ yäŋkuŋ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täŋpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäŋi tägapäŋ ärut iminŋkuk
Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

---

* **25:35:** Ais 58:7 * **25:40:** Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 * **25:41:** Mat 7:23; Rev 20:10 * **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 * **26:1-2:** Kis 12:1-27; Mat 20:18

6 Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon gisik paräm ikek yäŋ iwerani
unitä yotken äroŋpäŋ ketem bok naŋkumän. 7 * Ketem naŋ irirän webe kubätä ume
käbäŋi säkgämän u gwäki ärowani peŋpäŋ yäpuko upäŋ yäpmäŋ abuk. Yäpmäŋ päbä Jesu
ketem naŋ irirän gwäki-ken kudup piŋ ibatkuk.
8 Ude täŋirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk
ŋode täŋkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ŋo jop awähutak? 9 Ume u ämata yämiŋpäŋ
moneŋ taŋi yäpmäŋkaŋ äma jäwärita yämiŋirän uyaku käna tägatek yäk.
10 Ude yäŋirä Jesutä bäräŋeŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; In webe ŋo imata ibekaŋ?
U iron säkgämän kubä täŋ namitak. 11 * Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täŋ
yämina yäŋpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ näk inkät wari nämo api itne. 12 Näk kumbapäŋ
api äneneŋo unita awaŋken kukta gupna ume käbäŋi nikek u ärut namitak. 13 Näk bureni
täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän webe
ŋonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä
webe ŋonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk
Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

14-15 * * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keri terak kaŋ
pewa yäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken päŋku ŋode yäwetkuk; Näk Jesu
ketjin-ken pewawä moneŋ jide api naminеŋ? Yäwänä siliwa moneŋ 30 ude imiŋkuŋ.
16 Imäkaŋ Judastä päŋku iwan keri terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ
kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ
Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

17 * Täŋpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak
u yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Nin apiŋo yot
deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täŋtuŋum täne?
18 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äroŋpäŋ äma kädet moräk-ken itak u
kaŋpäŋ ŋode iwerut; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä
yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo ketem näneta nadätat. 19 Ude yäweränkaŋ
iwaräntäkiye Jesutä man yäŋkuko udegän päŋku yot mähemi u iwetkaŋ Pasova täŋtuŋum
täŋkuŋ.
20 Ude täŋkaŋ kome bipmäŋirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päŋku yot uken
itpäŋ Pasova ketem naŋkuŋ. 21 Naŋ ittäŋgän Jesutä man ŋode yäwetkuk; Näk bureni
täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täŋ namayäŋ yäk. 22 Ude yäŋirän nadäŋpäŋä butewaki
nadäŋpäŋ ini-ini iwet yabäŋkuŋ; Ekäni, näka yäyan?
23 * Ude yäŋtäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä iwan
keri-ken nepmaŋpayäŋ. 24 Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ imani udegän api
iwarek. Upäŋkaŋ äma iwan keri terak nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jidewani kubä api
yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.
25 Ude yäŋirän Judas, Jesu iwan keri terak pewayäŋ täŋkuko unitä Jesu iwetkuk;
Yäwoŋärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayäŋ yäk.

Bänep kubägän äŋnak-äŋnak yäput peŋkuk
Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

26 * Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ
tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; Ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput.

---

* **26:7:** Luk 7:37-38 * **26:11:** Lo 15:11 * **26:14-15:** Jon 11:57 * **26:14-15:** Sek 11:12 * **26:17:** Kis 12:14-20
* **26:18:** Mat 21:3 * **26:23:** Sam 41:9 * **26:26:** Mat 14:19

Ŋowä näkŋo gupna yäk. 27 Ude yäŋpäŋ wain ume yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; In kudup ŋo naŋput. 28 * Ŋowä näkŋo nägätna, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Täŋpäŋ ämawebe mäyap täŋo momi awähuretta yäŋpäŋ nägätna piwayäŋ täyat. 29 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Nana täŋo yewa gänaŋ äroŋkaŋ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk. 30 * Ude yäweränkaŋ kap kubä teŋpäŋ yot peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom terak äroŋkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäŋ yäŋkuk
Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

31 * Äroŋit äroŋit Jesutä yäwetkuk; Bipani ŋogän in kuduptagän näka mäde ut naminŋpäŋ ämetpeŋ kuŋtäŋpä kunayäŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u bureni ahäwayäŋ;
Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä kuneŋ yäk. *Sek 13:7*
32 * Upäŋkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpäŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api it kirewet. 33 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gaminеŋ, upäŋkaŋ näk ude nämo api täŋpet yäk. 34 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiŋo bipani purup gera nämo yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäŋ.
35 * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiŋpäŋ man kehäromigän ŋode yäŋkuk; Nämo! Gäk gutpäŋ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkaŋ noriyetä udegän yäŋkuŋ.

Jesu inigän päŋku yäŋapik man yäŋkuk
Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Täŋpäŋ Jesu iwaräntäkiye-kät kuŋtäŋgän Getsemane epän tobätken ahäŋpäŋ yäwetkuk; In ŋode irirä näk päŋku yäŋapik man yäwayäŋ yäk. 37 Ude yäwetkaŋä Pitakät Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäŋ yämaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän nadäwän umuri pähap täŋpänpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; 38 * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäŋ namitak unitä nurek yäŋ nadätat. Unita in ŋogän kodak itkaŋ nabäŋ näwatkot.
39 * Ude yäŋpäŋ ätu nanak kuŋpäŋä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäŋkuk; Nana, tänaŋi täŋpäwä nadäŋiri komi bäräpi nadäwayäŋ täyat u närepmirän. Ude upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋo mantä kehärom tawän. 40 Ude yäŋpäŋ äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ yabäwän däpmon pat itkuŋ. Däpmon parirä yabäŋpäŋ Pita iwetkuk; In imata däpmon pat itkaŋ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneŋ? 41 * Täŋyabäk-ken kwitaneŋta ket nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋ itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upäŋkaŋ kehäromijin nämo yäk.
42 Ude yäwetkaŋä äneŋi päŋku nani ŋode iwetkuk; Nana, komi nadätat ŋo täga nämo närepmitnaŋi täŋpäwä jop waki nadäŋ naminŋiri komi ŋo nadäwa täreŋirän gäkŋo mantä kehärom tawän yäk.
43 Man ude yäŋ paotpäŋ äyäŋut päbä äma yaräkubä u däpmon pen parirä yabäŋkuk. 44 * Ude yabäŋkaŋ äneŋi päŋku yäŋapik man yäŋkuko udegän yäŋirän kadäni yaräkubä täŋkuk. 45 Ude täŋkaŋ iwaräntäkiyetä patkuŋ-ken u kuŋpäŋ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keri terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. 46 * Unita akwäpäŋ päŋku yabäŋ ahäna! Äma iwan keri-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ŋo yäk.

---

* **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Sek 13:7 * **26:32:** Mat 28:7,16 * **26:34:** Mat 26:69-75 * **26:35:** Mat 26:56 * **26:38:** Jon 12:27 * **26:39:** Hib 5:7-8; Mat 6:10 * **26:41:** Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 * **26:44:** 2Ko 12:8 * **26:46:** Jon 14:31

Iwantä Jesu iŋitkuŋ
Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

47 Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahäŋ
yämiŋkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuŋ. Iwan äma uwä bämop
äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä peŋ yäwet-pewä äbuŋ.
48 Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u bayäŋ imiŋpäŋ iniŋ
ororirä nabäŋkaŋ upäŋ kaŋ iŋirut yäŋ yäwetkuk. 49 Eruk Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk;
Yäwoŋärewani ämana! Ude yäŋpäŋ bayäŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuk.
50 Judastä ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täŋpayäŋ nadäŋpeŋ äbätan ude
täyi! Yäwänä iwantä äbuŋowä iŋitpäŋ kerigän topuŋ. 51 * Ude täŋirä iwaräntäki kubätä
päipi pioŋ gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura
yäkŋat jukuni paiŋkuk. 52 * Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä
ämik täŋpeko uwä kowata udegän utneŋ. 53 Ŋodeta nämo nadätan? Nanaken gera yäŋira
aŋeroniye mäyap peŋ yäwet-pewän äbä täga täŋkentäŋ naminеŋ. 54 Upäŋkaŋ täŋkentäŋ
naminеŋo uwä Anutu täŋo man kudän täwani u jide täŋpäŋ bureni ahäwek?
55 * Ude iwetpäŋä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik
täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham ikek nutnayäŋ äbäkaŋ? Näk kepmani kepmani kudupi
yot gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkut-ken ugän
imata nämo nepmäŋitkuŋ? 56 * Upäŋkaŋ in ŋode täŋ naminjirä Anutu täŋo manbiŋam terak
profet bianitä näka man kudän täŋkuŋo u bureni ahäwän! Ude yäwänkaŋ iwaräntäkiye
kudup Jesu kakätäŋpeŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Jesu manken teŋkuŋ
Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

57 Täŋpäkaŋ komi äma unitä Jesu imagut yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpani wäpi
Kaifas unitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken kuŋpäŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo
äma ekäni ekäni kuduptagän kubäken ugän itkuŋ. 58 Irirä Pita mädengän käbop itpäŋ-
yabäk täŋtäŋ kumaŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋä Jesu jide täŋ iminayäŋ
yäŋ yabäŋpäŋ-nadäkta yot täŋo watä ämakät bok maŋitkuŋ.
59 Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduptagän
itpäŋ Jesu kumäŋ-kumäŋ utna yäŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ.
60-61 * Ude täŋirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yäŋ jopman
ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Täŋirä äma
yarätä äbäŋpäŋ yäŋkumän; Äma ŋowä ŋode yäŋirän nadäŋkumäk yäk. U näk kudupi yot
wärämutkaŋ kepma yaräkubä-tagän äneŋi täga täŋpet yäŋ yäŋirän nadäŋkumäk yäk.
62 Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋ Jesu iwet yabäŋkuk; Man
kowata kubä nämo yäwerayäŋ? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? 63 *
Yäŋirän Jesutä kowata nämo yäŋkuk. Man nämo yäŋkaŋ kum irirän intäjukun äma unitä
äneŋi iwet yabäŋkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yäŋkehärom taŋpäŋ niwet!
Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täŋo
Nanaki ba nämo?
64 * Yäwänä yäŋkuk; Yäyan ubayäŋ. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu
ärowani täŋo keri bure käda ittäŋgän kunum gänaŋ gubam terak äbäŋirän api käneŋ.
65-66 * * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-
gäjähutpäŋ yäŋkuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yäŋärok man iwetak unita in jide

---

* **26:51:** Jon 18:26 * **26:52:** Stt 9:6; Rev 13:10 * **26:55:** Luk 19:47, 21:37 * **26:56:** Mat 26:31 * **26:60-61:** Jon 2:19-21 * **26:63:** Ais 53:7; Mat 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 * **26:65-66:** Wkp 24:16; Jon 19:7

nadäkaŋ? Yäwänä äma päke itkuŋo unitä kumän-tagän ŋode yäŋkuŋ; U kumäkta biŋam täyak! yäk.

67-68 * Ude yäwäkaŋ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täŋpipiŋkaŋ keri mugwäjiŋpäŋ utkuŋ. Ätutäwä keri pipiyäŋpäŋ bumumi-ken utkaŋ yäŋärok man ŋode iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

69 Täŋpäkaŋ Pita yäman umu, man yot yewa gänaŋ maŋirirän yot unitäŋo watä webe kubätä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuŋarani kubä gäk yäk.
70 Yäwänä yäŋkuk; Gäk man jide yäyan? Yäŋiri guŋ täyat yäk. 71 Ude yäŋkaŋ äpämaŋ kwayäŋ täŋirän yäma-ken webe kubätä kaŋpäŋ äma itkuŋo u yäwetkuk; Äma ŋo Jesu Nasaret nanik täŋo äbotken nanik kubä yäk. 72 Yäwänä äneŋi äwo yäŋkuk.
73 Eruk ätu itpäŋä äma itkuŋo unitä iwetkuŋ; Nadäkamäŋ! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamäŋ yäk. 74 Ude yäwäwä Pitatä yäŋkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkaŋ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yäŋirän pengän purup gera yäŋkuk. 75 * Yäŋirän Pita u Jesutä man ŋode iwetkuko u nadäwän täreŋkuk; Purup man nämo yäŋirän gäk kadäni yaräkubä näkŋo wäpna käbop pewayäŋ yäk. Man u juku piŋpäŋ bänepi-ken jägämi pähap nadäŋpäŋ äpämaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

1 Eruk, kome yäŋeŋ pak taŋirän bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkaŋ Jesu utpewä kumbekta yäŋkehärom taŋkuŋ. 2 Ude yäŋpäŋ keri pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Pailat keri terak peŋkuŋ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabäŋ yäwarani.)
3 * Täŋirä Jesu kumäŋ-kumäŋ utneŋta yäniŋ kireŋkuko u nadäŋpäŋ äma iwan keri-ken pewani Judas ini täŋkuko unita waki nadäŋkuk. Ini täŋkuko unita waki nadäŋpäŋ siliwa moneŋ 30 ude yäpuko u poriŋ yäpmäŋ äma ekäni ekäniken äneŋi kuŋkuk. 4 Päŋku yäwetkuk; Näk jopman yäŋpäŋ äma siwoŋi kubä kumäkta taniŋ kireŋkuro unita nadäŋira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuŋ; Ninken imata yäyan? Gäkŋa täŋkuno yäk.
5 Ude iweräwä Judastä moneŋ u kudupi yot gänaŋ ureŋ täŋpän äroŋkuŋ. Täŋpäŋ yepmaŋpeŋ kotäki topayäŋ kuŋkuk.
6 Kuŋirän bämop äma ekäni ekänitä moneŋ kudupi yot gänaŋ ureŋ täŋpän äroŋkuŋo u butuŋpäŋ kubä-kengän peŋpäŋ yäŋkuŋ; Moneŋ ŋo äma täŋo nägät suwawani unita moneŋ ŋopäŋ Anututa biŋam kudupi yotken pekta baga mantä yäjiwät täyak yäk. 7 Ude yäŋpäŋ man yäŋtäŋ kuŋtäŋgän bänep kubägän täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Moneŋ ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Täŋpäŋ kome suwaŋkuŋo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbäŋpäŋ kumäŋirä äneneŋta iwoyäŋpäŋ peŋkuŋ. 8 Mebäri unita kome u wäpi "Nägät Kome" yäŋ yäk täkaŋ.
9-10 * Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jeremaiatä bian ŋode kudän täwani u bureni ahäŋkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täŋirä moneŋ gwäki täpuri siliwa moneŋ 30 udegän peŋkuŋ. Ekänitä näwetkuko udegän moneŋ upäŋ Pota täŋo epän tobät suwaŋkuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk
Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

---

* **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5 * **26:75:** Mat 26:34 * **27:3:** Mat 26:14-15 * **27:9-10:** Sek 11:12-13

11 Jesu Pailat iŋamiken irirän Pailattä ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma
ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. 12 * Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät
äma ekäni ekänitä Jesu yäŋpäŋ-kaŋiwat man mäyap yäŋkuŋo upäŋkaŋ Jesutä man kowata
kubä nämo yäwetkuk. 13 Jesu man nämo yäŋkaŋ irirän Pailattä äneŋi iwetkuk; Man mebäri
mebäri gäkä terak wohutkaŋ ŋonita kowata imata nämo yäyan? 14 * Ude yäwänä Jesu man
kubä nämo iniŋ yäŋkaŋ kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yäŋpäŋ yäniŋ kireŋkuk
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

15 Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk
täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadäŋpäŋ Rom gapman täŋo
watä äma iweräwä äma ugänpäŋ dät imän yäpmäŋ kuk täŋpani. 16 Eruk, kadäni uken äma
waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani. 17 Täŋpäŋ ämawebe Pailattä yot yäma-ken
käbeyä täŋpäŋ irirä yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ dät ima äpämaŋ kwek? Barabas ba Jesu,
Kristo yäŋ iwerani u? 18 * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadäŋpäŋ yäwetkuk;
Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäŋkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yäŋ
nadäŋkuk.)

19 Täŋpäkaŋ Pailattä man epän täŋ irirän webenitä manbiŋam kubä ŋode pewän
yäpmäŋ äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä täŋ iminaŋi nämo yäk. Näk bipani däpmonken
äma unitagän yäŋpäŋ nadäwätäk pähap tät yäk.

20 Pailattä manbiŋam ude nadäŋkukopäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo äma
ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yäwetkuŋ; Pailattä täwet yabäk täŋpänä ŋode kaŋ yäwut;
Barabas pit iniŋ pewi kuŋirän Jesupäŋ kumäkta kaŋ tewi yäpmäŋ äpän yäk. 21 Eruk
Pailattä ämawebe päke u yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ pit iniŋpewa jop äpämaŋ kwek? Ude
yäŋirän gera terak yäŋkuŋ; Barabas u! yäk. 22 Yäwäwä yäwetkuk; Täŋ, Jesu, Kristo yäŋ
iwerani unitawä jide täŋpet? Ude yäwet yabäwänä yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak utpewä
kumbän! yäk.

23 Ude yäwäwä Pailattä yäŋkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäwänä ämawebe päke
unitä gera taŋi terak ŋode yäkgän täŋkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän! 24 * Ude
yäŋ ittäŋgän Pailattä nadäŋkuk; Näkŋo man kumän yäpmäŋ äpäkaŋ yäk. Pen yäŋtäyiwa
ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadäŋpäŋä ume yäpmäŋpäŋ ämawebe iŋamiken keri ärutpäŋä
yäŋkuk; Äma ŋonitä kumbayäŋ täyak uwä momi näkŋo nämo. Momi injinta biŋam yäk.

25 * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät
nintäŋo nanakta biŋam kaŋ täŋpän! 26 Ude yäwäkaŋ Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ
kuŋirän Jesu kadätä päripmäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän
yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu utpäŋ täŋirek-irek täŋkuŋ
Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

27-28 * Yämän yäpmäŋ kuŋpäŋä Pailat täŋo komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ komi
äma täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ komi äma ätuta yäŋpewä äbuŋ. Äbäŋpäŋä Jesu it gwäjiŋpäŋ
teki yäŋopmäŋ iniŋpäŋä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ iniŋkuŋ.
29 Ude täŋ iniŋpäŋ gupmom yen kedoŋ täŋpäŋ gwäki-ken ähät iniŋkuŋ. Täŋpäŋ iwänap
kujat, intäjukun ämatä iŋit täkaŋ udewani kubä imä keri bure käda iŋitkuk. Ude täŋ
iniŋpäŋä sära man iwetpäŋ yäŋkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, gäk ganiŋ oretkamäŋ! yäk.
30 * Täŋpäŋ iwit ut ibatpäŋ iwänap kujat imä iŋitkuko ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ gwäki-ken ut
täŋkuŋ. 31 Täŋirek-irek ude täŋ iniŋ paotpäŋä tek gwagäri ŋokeŋo yäŋopmäŋ iniŋpäŋ tek

---

* **27:12:** Ais 53:7; Mat 26:63 * **27:14:** Jon 19:9 * **27:18:** Jon 11:47-48; Jon 12:19 * **27:24:** Lo 21:6-9; Mat 27:4 * **27:25:** Mat 23:35; Apos 5:28 * **27:27-28:** Luk 23:11 * **27:30:** Ais 50:6

iniken upäŋ äneŋi täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋ imiŋpäŋä, eruk päya kwakäp terak utnayäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ
Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

32 Imagut yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kaŋ-
ahäŋpäŋä komi ämatä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp buramiwänkaŋ penta
kuŋkuŋ. 33 Kuŋtäŋgän kome kubä wäpi Golgota uken ahäŋkuŋ. (Golgota u ninin man
terak gwäki kokäp.) 34 * Uken ahäŋpäŋä eruk, Jesu gupi kwitawän yäŋpäŋ wain ume
jägämi imiŋkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk. 35 * Imä bitnäwänä komi ämatä teki yäŋopmäŋ
imiŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkaŋ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek
gärepmirek täŋkuŋ. 36 Ude täŋkaŋ maŋit itkaŋ kaŋiwat itkuŋonik. 37 Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-
ken punin käda man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU, JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Äma.

38 * Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ.

39-40 * * Ude täŋkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok iwetpäŋ ketsiwoŋ
täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutkaŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet
yäŋ yäŋkun yäk. Unita gäk Anutu täŋo nanak bureni täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä
ketäreŋpäŋ äpiwä!

41-42 * Ude yäŋirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani ämakät äma ekäni ekänitä
udegän täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentäŋ yämik
täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäktawä täŋpän wakaŋ yäk. Ämawebetä äma ŋonita U Isrel
ämawebe täŋo intäjukun äma yäŋ yäk täkaŋ. Intäjukun äma bureni täŋpänä päya kwakäp
terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! 43 * U Anutu terak yeŋgäma pek
täkaŋ yäŋ yäk täyak, ba Näk Anutu täŋo nanaki yäŋ yäk täyak unita itpäŋ käna yäk. Anututä
käwep täŋkentäŋ imek yäk. 44 Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani yarä, kukŋi kukŋi däpuŋo unitä
yäŋärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk
Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome
kudup bipmäŋ urani it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. 46 * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän
Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yäŋkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin
man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan?) 47 Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo unitä
nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 48 * Ude yäŋirä äma kubätä bäräŋeŋ
päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon
terak pädät täŋkaŋ Jesuta imiŋirän noriye ätutä iwetkuŋ; 49 Pewut! Jop itpäŋ käna.
Elaijatä bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.

50 Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk. 51 * Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek
taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. Täŋirän
kome imaka, kwaiŋirän mobä imät täŋpä kuŋkuŋ. 52 Ba äma äneŋpani awaŋtä udegän
tumäŋ eräŋirä äma mäyap Anututa nadäŋ imiŋpäŋ kumbanitä kodak taŋkuŋ. 53 Kodak
täŋpäŋ itkaŋ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneŋi akuŋirän ämawebe kodak
taŋkuŋo u awaŋ peŋpeŋ akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äroŋirä ämawebe mäyaptä
yabäŋkuŋ.

---

* **27:34:** Sam 69:21 * **27:35:** Sam 22:18 * **27:38:** Ais 53:12 * **27:39-40:** Sam 22:7; Sam 109:25 * **27:39-40:** Mat 26:61; Jon 2:19 * **27:41-42:** Jon 11:50 * **27:43:** Sam 22:8 * **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

54 Kome kwainŋkuko ba imaka imaka ahäŋkuko u kaŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kaŋ itkuŋo unitä umuntaŋpäŋ bärom täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Ŋowä Anutu täŋo nanak bureni-inik! yäk.

55 * Täŋpäkaŋ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkaŋ kaŋkuŋ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täŋpäŋ täŋkentäk epän täŋ imiŋ yäpmäŋ äbuŋo u. 56 * Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täŋo miŋi, ba Sebedi täŋo webeni, Jems kenta Jon täŋo miŋi u.

Jesu äneŋkuŋ
Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

57 Täŋpäŋ bipäda ugän äma tuŋum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täŋo manta gäripi nadäwani. 58 * Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpmäŋ päŋku äneŋpayäŋ iwet yabäŋkuk. Iwet yabäŋirän Pailattä nadäwän tägawäpäŋ komi äma yäwet-pewän päŋku Jesu täŋo komegup ketäreŋpäŋ imiŋkuŋ. 59 Täŋirä Josep Jesu täŋo komegup u yäpmäŋpäŋ tek paki säkgämän ärurani kubäpäŋ uwäk täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋkuk. 60 * Yäpmäŋ päŋku mobä awaŋ inita äneŋpani u gänaŋ peŋkuk. Awaŋ gänaŋ peŋpäŋ mobä taŋi kubä pimiŋ iwat-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä yäput pipiŋkuk. Ude täŋkaŋ kuŋkuk. 61 Täŋpäkaŋ Jesu mobä awaŋ gänaŋ peŋkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kaŋ iwarirän Jesu äneŋkuk.

62 Eruk päŋku patkuŋo kome yäŋewänä Sarare-ken bämop äma intäjukun täŋpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuŋkuŋ. 63 * Kuŋpäŋ iwetkuŋ; Ekäninin, man kubä nadämäŋo u gäwetna; Jop man yäwani ukeŋo kodak itkaŋ ŋode yäŋkuk; Näk kumäŋkaŋ edap yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ api akwet yäk. 64 Ude yäŋkuko unita komi äma yäweri päŋku awaŋ meni-ken watäni ketinik irirä edap yaräkubä kaŋ tärewän yäŋ yäŋkuŋ. Iwaräntäkiyetä päŋku komegup yäpmäŋ metäŋpeŋ kuŋkaŋ kumbani-ken naniktä akuŋkuk yäŋ ämawebe jopman yäkŋatneŋta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotäŋ yäpmäŋ kuŋirä bureni yäŋ nadänekta yäk. Udeta nadäwätäk täŋpäŋ gäwetkamäŋ yäk.

65 Iweräwä Pailattä ŋode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniŋ kiretat u yäŋ-yäkŋat päŋku injin nadäkaŋ ude yäweräkaŋ awaŋ meni watäni ket kaŋ irut. 66 * Ude yäweränkaŋä komi ämakät penta päŋku awaŋ meni ket täŋpäŋ täŋpipiŋpäŋ komi ämatä watäni itkuŋ.

28

Jesu akuŋkuk
Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

1 Täŋpäkaŋ Juda täŋo Sabat kadäni täreŋirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awaŋ gänaŋ äneŋkuŋo u käda yäŋkaŋ kuŋkumän. 2 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän koŋ pähap kwaiŋirän Ekäni täŋo aŋero kubätä kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ mobä awaŋ meni-ken täŋpipiwani u yäpmäŋ kewenŋpewän päŋku parirän uterak maŋitkuk. 3 * Gupi iŋami dapun yäpätä kwinit täkaŋ ude. Teki u paki-inik. 4 Täŋirän komi äma u kaŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ kwaiŋpäŋ kumäŋ maŋpäŋ pattäŋ kuŋkuŋ.

5 Täŋirä webe yarä unitä ahäwänä aŋerotä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u kädayäŋ äbäkamän yäk. 6 * Upäŋkaŋ ŋo nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumaŋ kuk. Ek abäŋkaŋ patpat bägupi ŋo kawun yäk. 7 * Täŋkaŋä bäräŋeŋ kuŋkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumaŋ

* **27:55:** Luk 8:2-3 * **27:56:** Mat 20:20 * **27:58:** Lo 21:22-23 * **27:60:** Ais 53:9 * **27:63:** Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21 * **27:66:** Dan 6:17 * **28:3:** Mat 17:2; Apos 1:10 * **28:6:** Mat 12:40, 16:21 * **28:7:** Mat 26:32

kuk. Akumaŋ päŋku Galili komeken intäjukun it kireŋirän päŋku uken kaŋ kawut! yäŋ yäwerun. Aŋerotä ude yäwetkaŋ yäŋkuk; Man täwetat uba yäk.
8 Täŋpäkaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upäŋkaŋ awaŋ peŋpeŋ kuŋkaŋ oretoret
terak iwaräntäkiye yäwetdayäŋ bäräŋeŋ kuŋkumän. 9 Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän
ahäŋ yämiŋpäŋ tamimaŋ yäŋ yäwetkuk. Tamimaŋ yäŋ yäweränä gukut imäpmok täŋpäŋ
kuroŋi iŋitpäŋ iniŋ oretkumän. 10 * Ude täŋpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo!
Kuŋkaŋ notnaye yäwerän päŋku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

11 Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bäräŋeŋ kumaŋ
päŋku yotpärare-ken äroŋpäŋ imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋam bämop äma yäwetkuŋ.
12 Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekänitä käbeyä täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk
täŋpäŋ komi äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ. 13 * Yämiŋkaŋ
yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipani nin däpmon paritna Jesutä iniken
iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋ yäŋ kaŋ yäwerut. 14 Pailattä
jopman u nadäŋpäŋ goret kubä täŋ nimek yäŋ nämo umuntäneŋ. Nämo, nintä täga
api iniŋ bitnäne yäk. 15 Ude yäŋpäŋ yäwerä komi äma uwä moneŋ u yäpmäŋpäŋ man
yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen
pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk
Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

16 * Täŋpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini
bian yäwetkuko u äroŋkuŋ. 17 Äroŋpäŋ Jesu ini kaŋpäŋ ukengän gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ
iniŋ oretkuŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä bänep yarä täŋpäŋ U Jesu nämo käwep yäŋ nadäŋkuŋ. 18 *
Täŋirä Jesutä dubini-ken äbäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum
täŋo ba kome täŋo, näka namiŋ moreŋkuk yäk. 19 * Unita in komeni komeni kuŋkaŋ äma
äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk näwaräntäknaye täŋpäkaŋ Nan ba
Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kaŋ ärut yämut. 20 * Täŋpäŋ man täwetpäŋ
täwoŋärek täŋkuro u kudup yäwetpäŋ yäwoŋäreŋirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode
täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api tärewek yäk.

---

* **28:10:** Hib 2:11 * **28:13:** Mat 27:64 * **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 * **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Mak
Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yäŋ niwoŋärekta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

1 Jesu Kristo u Anutu täŋo Nanaki. Unitäŋo Manbiŋam Täga yäput peŋpäŋ ahäŋkuko u
ŋode; 2 *Bianä Anutu täŋo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiŋam kubä ŋode kudän täŋkuk;
Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo.
U intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet yäk. *Mal 3:1*
3 Uwä kome jopi-ken päŋku itkaŋ ŋode api yäwek;
Ekänitä äbäkta kädet kaŋ täwirut!
Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋsiwoŋ tawut! *Ais 40:3*
4 *Eruk, man Aisaiatä kudän täŋkuko udegän Jontä ŋode täŋkuk. Kome jopi-ken päŋku
itkaŋ ämawebeta ume ärut yämiŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋit täŋkuk; In bänepjin sukurewäkaŋ
ume ärut taminjira Anututä momijin api peŋ tamek yäk. 5 Ude yäwerirän ämawebe
mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u
päŋku wakini yäŋahäŋirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋ-yäkŋat päpmo ärut yämik täŋkuk.
6 *Täŋpäkaŋ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäŋo pujiŋipäŋ täŋpani upäŋ
täŋkaŋä pionŋtawä but gupipäŋ täŋpani upäŋ yamäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täŋkukonik. Täŋpäŋ
ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäŋ nak täŋkukonik. 7 *Ude
täŋkaŋ manbiŋam ŋode yäŋahäk täŋkuk; Äma kubä biŋam ikek mäden näwatak yäk. Unitäŋo
kehäromitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo
itnaŋi. 8 Nadäkaŋ? Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Täŋpäkaŋ äma mäden näwatak unitäwä
Anutu täŋo Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut iminjkuk
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

9 Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peŋpeŋ abäŋirän Jontä Jodan
ume gänaŋ yäŋikŋat päpmo ärut iminjkuk. 10 Ärut imänkaŋ Jesu ume gägäni-ken äbäŋpäŋ
kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäŋkaŋ
gwäki terak maŋirayäŋ täŋkuk. 11 *Ude täŋirän kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode
ahäŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat
yäŋ yäŋkuk. 12-13 *Ude yäŋirän uterakgän Munapiktä iniŋ kireŋpewän Jesu kome jopi-
ken, tom ägwäritä kuŋarani-ken päŋku itkuk. Uken kepma 40 ude ririrän Satantä yäŋikŋat
täŋkukonik. Ude täŋkuko upäŋkaŋ Anutu täŋo aŋerotä täŋkentäŋ iminjirä it yäpmäŋ kuŋkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk
Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

14 *Eruk, Jon komi yotken tewä ririrän kadäni uken Jesu Galili komeken kuŋkuk.
Päŋku Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; 15 *Kadäni ahätak
yäŋ yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täŋpayäŋ täyak u tuän keräp
täyak! Unita bänepjin sukureŋpäŋ Anutu täŋo Manbiŋam Täga uwä nadäŋpäŋ bänepjin-
ken peŋpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋarut!
16 Ude yäwetpäŋ Jesutä Galili gwägu pomi terak kuŋattäŋgän yabäŋkuk; Saimon-kät
noripaki Andrutä yäk taŋi, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ maŋpän äpmoŋ ririrän

* **1:2:** Mat 11:10 * **1:4:** Apos 13:24, 19:4 * **1:6:** 2Kin 1:8; Mat 11:8 * **1:7:** Apos 13:25 * **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * **1:12-13:** Sam 91:11-13 * **1:14:** Mak 6:17 * **1:15:** Mat 3:2; Gal 4:4

yabäŋkuk. Äma yarä uwä monen epänta gwägu tom yäpmäk täŋkumänonik. 17 *Yäk maŋpän äpmoŋ irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peŋkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. 18 Yäweränä uterakgän epäni u peŋpeŋ iwatkumän. 19 Iwaränkaŋ ätukät kuŋpäŋä Sebedi täŋo nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkaŋ yäk taŋi, gwägu tom yäpani u ket täŋ irirän yabäŋkuk. 20 Yabäŋpäŋ pengän yarä unita gera yäŋirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuŋo u yepmaŋpeŋ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireŋkuk
Luk 4:31-37

21-22 **Eruk ude täŋpäŋ penta kuŋtäŋgän Kapeneam yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Uken Sabat kadäni täŋirän Jesu Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärenkuk. Täŋirän ämawebe kikŋutpäŋ nadäwä kudupi kubä täŋkuk. Ude täŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täkaŋ ude bumik nämo yäk. Äma ŋowä man mähemitä yäyak yäŋ nadäŋkuŋ. 23 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänaŋ penta itkuŋo unitä kähän yäŋkaŋ ŋode yäŋkuk; 24 *Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Nidäpayäŋ äbätan? Gäka nadäkamäŋ. Gäk Anutu täŋo Kudupi Äma u! yäk.

25 Yäwänä Jesutä kaŋ-yäŋpäŋ ŋode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! 26 *Ude iweränä mäjotä äma uwä iŋitpäŋ kwaiŋkaŋ kähän yäŋpäŋ kakätäŋpeŋ kuŋkuk.

27 Täŋirän ämawebe u kaŋkaŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nikek yäyak! Unitä man yäŋirän mäjo mani buramik täkaŋ. Äma jopitä ude täga tänaŋi nämo yäk. 28 *Ude yäŋpäŋ Jesu täŋo biŋam u bäräŋeŋ Galili kome uken-uken yäŋpäŋ-nadäŋtäŋ kuŋkuŋ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Täŋpäkaŋ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peŋpeŋ Andru kenta Saimontä yotken kuŋkuŋ. 30 Kuŋpäŋ Jesu yot gänaŋ äroŋirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täŋkaŋ patkuko unita iwetkumän. 31 Iweränkaŋ päŋku kerigän iŋitpäŋ yäpmäŋ akuŋkuk. Ude täŋirän uterakgän käyäm u paoränkaŋ päŋku ketem gwet yämiŋkuk.

32 Eruk kome bipmäŋirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Jesuken äbuŋ. 33 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋpäŋ ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuŋ. 34 *Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri nikek yäpän tägaŋit mäjotä magärani yäwat kireŋit täŋkuk. Ude täŋkaŋ mäjo u Jesu täŋo mebäri nadäŋkuŋo unita man yäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu nani-kät inigän man yäŋkumän
Luk 4:42-44

35 *Ude täŋkaŋ patkuko kome ket nämo yäŋeŋirän Jesu akumaŋ yot peŋpeŋ uruŋ käda päŋku nani-kät man yäŋkumän. 36-37 Yäŋ irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkŋeŋtäŋ päŋku kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk imata ŋo itan? Ämawebe kudup gäka wäyäkŋeŋ itkaŋ! 38 Ude iweräwä ŋode yäwetkuk; Nin yotpärare kukŋi kukŋi it yäpmäŋ kukaŋ-ken u käda kuna! Uken kuŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwet täŋpa. Näk epän u täkta äbut. 39 *Ude yäŋpäŋ Galili komeken yotpärare kubäkubä täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ man yäwerit mäjo yäwat kireŋit täŋkuk.

---

* **1:17:** Mat 13:47; Luk 5:1-11 * **1:21-22:** Mat 4:13 * **1:21-22:** Mat 7:28-29 * **1:24:** Mak 5:7 * **1:26:** Mak 9:26 * **1:28:** Mat 4:24 * **1:34:** Mak 3:11-12 * **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 * **1:39:** Mat 4:23, 9:35

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

40 Täŋpäkaŋ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuŋpäŋ gukut imäpmok
täŋpäŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk täga
nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 41 Ude yäwänä Jesutä äma u kaŋpäŋ butewaki pähap
nadäŋ imiŋpäŋ keri gupi terak peŋkaŋ iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ. Eruk, paräm
ŋo paorut! 42 Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

43-44 *Täŋpäŋ Jesutä äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Täŋ gamitat ŋonita ämawebe
biŋam nämo yäweren. Gäk päŋku gupka bämop äma iwoŋäre. Ude täŋpäŋ äneŋi säkgämän
itta Moses täŋo baga man iwatpäŋ gupe käbäŋi nikek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ
api nadäwä täreneŋ. Jesutä ude yäŋpäŋ iwet-pewän kuŋkuk. 45 Päŋku Jesutä iwetkuko ude
nämo täŋkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägaŋkuŋo unitagän ämawebe kumän yäŋahäŋpäŋ
yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän kaŋpäŋ Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet
yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ kukŋi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuŋat täŋkuk. Äma
mäyap nämo irani-ken kuŋatkukopäŋ ämawebe uken-uken naniktä ehutpäŋ pen iwarän
täk täŋkuŋonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

1-2 Eruk kepma yarägän itpäŋ Jesu äneŋi Kapeneam yotpärare-ken kuŋirän ämawebetä
Jesu äbäko ude itak yäŋ nadäŋpäŋä yot itkuk-ken u äbä bumta tokŋeŋpäŋ yäman imaka,
it tokŋeŋpäŋ bägup kubä nämo peŋkuŋ. Bumta tokŋeŋpäŋ irirä Jesutä Anutu täŋo
manbiŋam yäwetkuk. 3 Täŋkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani kubä äma yaräbok-yaräboktä
gäraŋ täŋpäŋ Jesuken yäpmäŋ äbuŋ. Täŋpäŋ noriye ätu täŋkentäkta penta äbuŋ. 4 Yäpmäŋ
äbäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabäŋpäŋä Jesu dubini-ken pekta
kädetta wäyäkŋewä wawäpäŋ yot medäp terak punin yäpmäŋ äroŋkuŋ. Punin päro
medäp äriwä tumbäpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u gäraŋ ikek tewä äpmoŋkuk. 5 * Ude
täŋirä Jesutä nadäkiniki yabäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Notnapak, gäkŋo
momika peŋ gamitat!

6-7 * Ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu penta itkuŋo unitä ŋode nadäŋkuŋ;
Ai, äma ŋo imata ude yäyak? Anututa yäŋärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täŋo momi
penaŋi nämo. Anutu-tägän momi peŋ yämik täyak yäŋ nadäŋkuŋ.

8 Ude nadäŋirä Jesutä Ude nadäkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Imata ude nadäkaŋ?
9 Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känayäŋ?; Momika peŋ gamitat yäŋ
iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 10-11 Eruk, in kome terak ŋo Äma Bureni-inik-ken
momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma
kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ
yotka-ken kuyi! 12 * Ude iwerirän ämawebe itkuŋo u iŋamiken akumaŋ patpat bägupi
yäpmäŋkaŋ kuŋkuk. Täŋirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ
yäŋkuŋ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamäŋ! Kudän ŋodewani bian kubä nämo kak
täŋkumäŋonik. Ude yäŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Ude täŋpäŋ Jesu Kapeneam yotpärare peŋpeŋ äneŋi Galili gwägu u gägäni-ken kuŋkuk.
Päŋku irirän ämawebe mäyaptä ahäŋ imiŋpäŋ it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋirä Anutu täŋo
manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 14 * Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋattäŋgän

---

* **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32 * **2:5:** Luk 7:48 * **2:6-7:** Ais 43:25; 1Jo 1:9 * **2:12:** Mat 9:33
* **2:14:** Jon 1:43

Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋ irirän Jesutä kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk akumaŋ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminŋpäŋ epäni u peŋpeŋ akumaŋ iwatkuk.

15 Eruk kumaŋ päŋku Jesu Livaitä yotken äroŋpäŋ Livaikät ketem bok naŋkumän. Jesu täŋo iwaräntäkiye-kät äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäŋ yäwerani mäyap Jesu iwat täŋkuŋo u ketem penta naŋkuŋ. 16 * Ketem naŋ irirä Baga man yäwoŋärewani äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo täŋpäpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moneŋ yäpani äma ba äma waki täŋpani-kät bok itpäŋ ketem näkaŋ?

17 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yäŋ nadäŋpäŋä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täŋ, äma kubä näk käyäm täyat yäŋ nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoŋi yäŋ yäk täkaŋ unita nämo äput. Nämo, äma inita näk momi täŋpani yäŋ nadäŋpäŋ äpani-inik kuŋat täkaŋ äma udewanita yäŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 9:14-17

18 Täŋpäkaŋ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät baga man iwatpäŋ nakta jop itkuŋ. Ude täŋirä äma ätutä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma täŋo yäwaräntäkiye u baga iwatpäŋ nakta jop it täkaŋ. Täŋ, gäkŋo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämo it täkaŋ?

19 Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämoinik! 20 Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma u iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ.

21 Jesutä ude yäŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yäŋ nadäŋpäŋ man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ŋode; Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek moräki kodakipäŋ tek wewani biani terak täga nämo peŋpäŋ bipek yäk. Ude täŋpeko uwä tek kodaki unitä täŋpewän tek biani u taŋi wewek. 22 Ude yäŋpäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehärominitä täŋpewän käbot biani kehäromi nämo u tumäŋpäŋ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Ude täga nämo täŋpek. Wain umeni api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täŋo mähemi
Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

23 Eruk Juda täŋo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopiken kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä säguom ätu weŋpäŋ yäpuŋ. 24 * Weŋpäŋ yäpmäŋirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuŋ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwärani ukeŋopäŋ ude imata täkaŋ?

25 * Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriyekät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? 26 * Manbiŋam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋä käräga Anututa pewanipäŋ yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka yämän naŋkuŋ. Bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täŋkuk.

---

* **2:16:** Mat 11:19; Luk 15:1-2 * **2:24:** Lo 23:25 * **2:25:** 1Sml 21:1-6 * **2:26:** Wkp 24:5-9

27 * Ude yäwetpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe
täŋkentäkta peŋkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. 28 In nadäkaŋ? Äma
Bureni-inik u imaka kuduptagän ba Sabat täŋo mähemi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken täŋkuk
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Kadäni kubä Jesutä Juda täŋo käbeyä yot kubä gänaŋ äroŋpäŋä äma keri kwäyähäneŋ
täŋpani kubä irirän kaŋkuk. 2 Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide täŋpäŋ manken
kaŋ tene yäŋ nadäŋpäŋ Jesu ket täŋpäŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä äma keri kwäyähäneŋ
täŋpani ŋokeŋowä Sabat kadäni ŋo käwep yäpän täganeŋ yäŋ nadäŋpäŋ unita. 3 Ude kaŋ
iwarirä Jesutä keri kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Ämawebe päke ŋo gabäŋirä aku!
4 * Ude iweränkaŋ akuŋpäŋ irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabäŋkuk; In jide nadäkaŋ?
Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne?
Ba äma käyäm ikekta jide täŋ yämine? Täŋkentäŋ yämine ba nämo täŋkentäŋ yämiŋitna ini
kumneŋ? Ude yäweränä kowata man nämo yäŋkaŋ kum itkuŋ.
5 * Ude täŋpäwä Jesutä bänepi nämo imärani yabäŋpäŋ-nadäwän nämo tägawäpäŋ koki
täŋpän waŋkuŋ. Koki täŋpän wawäpäŋ äma keri kwäyähäneŋ täŋpani uwä iwetkuk; Ketka
piräreŋpäŋ yäpi-siwoŋ tawut! Ude iweränä keri piräreŋpäŋ yäpän-siwoŋ taŋkuŋ. 6 * Eruk,
ude täŋirän Parisi ämatä kaŋpäŋ Jesu jide täŋpäŋ kaŋ utne yäŋ nadäŋpäŋ gapman täŋo
intäjukun äma wäpi Herot unitäŋo äbotkät päŋku käbeyä täŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ

7-8 * Ude täŋkaŋ kome u peŋpeŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmäŋ Galili gwägu-ken
kuŋkuŋ. Kuŋirä ämawebe bumta yäwatkuŋ. Kome mäyap ŋode u naniktä yäwatkuŋ;
Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude
käda itkaŋ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka
täk täŋkuko biŋami u nadäŋpäŋ Jesutä itkuk-ken ukengän tokŋeŋ moreŋkuŋ. 9-10 * *
Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋo unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä
Jesu gupi iŋitnayäŋ nadäŋpäŋ noriye dumäŋ yäwat yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Äbä
bumta tokŋewäwä Jesu ämawebetä uyiŋ-kätupneŋ yäŋ nadäŋpäŋä iwaräntäkiye gäpe täpuri
kubä yäpmäŋ päbä tuän pekot yäŋ yäwetkuk. 11 * Täŋpäŋ kadäni kadäni äma mäjotä
magäranitä Jesu kaŋpäŋ mäjo uwä kome terak iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ kähän yäŋpäŋ
ŋode yäk täŋkuŋonik; Gäk Anutu täŋo nanaki yäk. 12 * Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri
yäŋahäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk
Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Ude yäŋpäŋ pom kubäken äroŋpäŋ Jesutä äma ini bänepitä nadäŋkuko u yäŋpewän
äbuŋ. 14-15 Ude täŋpäŋ äma 12 ude yäŋpewän äbuŋo u Jesu inikät kuŋatta ba Anutu täŋo
man kudupi yäŋahäŋit, kehäromini peŋ yämiŋirän mäjotä äma magärani yäwat kireŋit täkta
yäpmäŋ daniŋkuk. 16 * Äma 12 uwä wäpi ŋode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita
yäŋ iwetkuk. 17 * Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken
man terak wäpi Boaneges yäŋ yäwetkuk. U ninin man terak Iromäŋ. 18 Täŋä ätu täŋo wäpi
Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi

---

* **2:27:** Lo 5:14 * **3:4:** Luk 14:3 * **3:5:** Jon 11:33 * **3:6:** Mat 22:15-16 * **3:7-8:** Mat 4:25 * **3:9-10:** Mak 4:1; Luk 5:1-3 * **3:9-10:** Mat 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34 * **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54

Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. 19 Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu
iwan keri terak peŋkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yäŋ iwetkuŋ
Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

20 Eruk iwaräntäkiye ude iwoyäŋpäŋ yepmaŋkaŋ Jesu yotken kuŋkuk. Kuŋkukopäŋ
ämawebe bumta äbuŋo unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide täŋpäŋ ketem naŋpäm! 21 *
Ude täŋirä Jesu täŋo noriyetä biŋam u nadäŋpäŋ, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yäŋpäŋ
imagutnayäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ.
22 * Täŋpäkaŋ äma Baga man yäwoŋärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuŋ.
Äbäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Mäjo täŋo äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäŋo
kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.
23-25 Täŋpäŋ man yäŋkuŋo Jesutä u nadäŋpäŋ ämawebe yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ man
wärani terak ŋode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yäwat kirewek? Nämoinik! Ba äma
äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo uwä jide täŋpäŋ kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän
äminеŋo uwä kehäromini paorek. 26 Täŋpäŋ udegän Satantä iniken äboriye däpmäŋpäŋ
yäwat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoinik! Satan ini paot-inik täŋpek. 27 Ude
yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänaŋ irirän äma kubätä siwani yäŋkaŋ
päro tuŋumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyaŋ iŋitpäŋ yentä keri kuroŋi pädät
täŋpäŋ peŋkaŋ uyaku tuŋumi täga yomägarek. 28 Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri
mebäri ba Anututa yäŋärok man yäkyäk unitäŋo momi u täga penaŋi. 29 Upäŋkaŋ äma
kubätä Anutu täŋo Munapikta yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini uwä tärek-täreki
nämo pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penaŋi nämo. 30 Äma ekäni ekänitä
Gäk mäjotä magäränkaŋ unitäŋo kehäromi terak täk täyan yäŋ iwetkuŋo unita Jesutä ude
yäwetkuk.

Jesu täŋo miŋiye noriye u netä?
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 * Man ude yäŋ irirän miŋi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ yäman
umu itkaŋ Jesutä yäman äpän yäŋ nadäŋpäŋ äma kubä iwerä äroŋkuk. 32 Äroŋpäŋ Jesu
äma bämopi-ken irirän kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye yäman itkaŋ gäka yäkaŋ
yäk. 33 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Meŋnaye notnaye bureni-inik u netä? 34 Ude yäŋpäŋ
ämawebe it gwäjiŋkuŋo u yabäŋpäŋ yäŋkuk; Meŋnaye, notnaye bureni ŋo! 35 Ämawebe
Anutu täŋo man buramik täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 * Jesutä äneŋi Galili gwägu gägäni-ken äpmoŋpäŋ ämawebe man yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋkuk. Täŋ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjiŋpewä Jesu uwä gäpe terak punin äro maŋit
itkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmäŋ kwäkaŋ Jesutä manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋkuk. 2 * Täŋpäŋä man wärani mäyap yäwetpäŋä kubä pen ŋode yäwetkuk; 3 Juku peŋpäŋ
man wärani täwerayäŋ täyat ŋo ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujipi pikta epäni-ken
päŋku mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. 4 Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujipi ätu kädet miŋin mäneŋ.
Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä yabäŋ ahäŋpäŋ naŋ paotneŋ. 5 Täŋkaŋ mujipi ätuwä
kome taŋi nämo, gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. 6 Kome u pidämigän, gänaŋ umu
mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ tädotneŋo upäŋkaŋ edaptä
yeŋpewän kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä

---

* **3:21:** Jon 10:20 * **3:22:** Mat 9:34, 10:25 * **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14 * **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3
* **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

mup waki unitä äroŋpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ bureni nämo pätneŋ. 8 Täŋpäkaŋ
mujipi ätuwä kome gakŋi nikekken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äroŋpäŋ bureni ätu ähan
pätneŋ. Ätuwä taŋi bumik pätneŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätneŋ.

9 Man ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

10 Täŋpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man
wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabäŋkuŋ. 11 Iwet yabäwäwä yäŋkuk; Anututä
intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän
nadäkta yäwani unita in-gänpäŋ täwetat. Upäŋkaŋ ämawebe päke u nämo nadäwä tumäk
täkaŋ unita u man wäranigän yäŋ nadäk täkaŋ. 12 * Man unitagän profet kubätä bian ŋode
kudän täŋkuk;

Jukujin täwä api nadäneŋo upäŋkaŋ bänepjintä nämo api nadäwä täreneŋ.
Ba dapunjintäwä api käneŋo upäŋkaŋ nämo api kawä täreneŋ.

Upäŋkaŋ nadäwä tärewäpäŋ bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ
yämik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

13 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo?
In mebäri nämo nadäwä tumäŋirä man wärani ätu yäwawä jide täŋpäŋ nadäwä täreneŋ?
14 Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yäŋahäk täkaŋ
uwä äma mujipi täŋ-irähuttäŋ kweko udewani. 15 Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi
nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet miŋin pewän
mäneŋo udewani. 16 Täŋpäŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadäŋkaŋ gäripi
nadäk täkaŋ uwä mujipi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweko udewani. 17 *
Unita ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmoŋpani unita man
u kadäni keräpigän yäpmäŋ kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yäŋahäŋirä yäŋärok
man yäwerit iwan täŋ yämiŋit täŋpäwä kwitaŋpäŋ näkŋo man kudupi u bäräŋeŋ peneŋ.
18-19 * Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäŋ bäräp ba moneŋ
wädäk-wädäkta ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabäŋgärip täŋirä unitä näkŋo
man utpewä kumäŋirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo
udewani. 20 Täŋpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäŋkaŋ bänepi-ken peŋpäŋ
kehäromi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä mujipi kome gakŋi terak piweko u bureni ähan ba
taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani
Luk 8:16-18

21 * Jesutä manbiŋam u yäŋ paotpäŋä äneŋi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbot
gänaŋ ba käwut-ken pewek? Nämoinik! Kwawakgän pewänkaŋ ijiŋ-yäŋewek. 22 * Bureni!
Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ uwä mäden kwawak ahäŋirä api yabäŋpäŋ-nadäneŋ. Ba
imaka imaka ämatä yejämäk täkaŋ uwä äneŋpäŋ kwawak api peneŋ. 23 Unita äma jukuni
nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

24 * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkŋo man kudupi nadäŋ naminpäŋ
nadäk-nadäkjin-ken ähan peŋpäŋ nadäneŋo uwä Anututä ätukät yäpurärät taminirän taŋi
nadäneŋ. 25 * Unita in ŋode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko
uwä imaka imani uwä yäpurärätpäŋ bumta imikta yäwani. Upäŋkaŋ äma kubätä imaka
imani u nämo yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä imaka imani u äneŋi yomägatta yäwani.

Mujipi tädot täkaŋ unitäŋo man wärani

---

* **4:12:** Jon 12:40; Apos 28:26-27 * **4:17:** Mat 26:31 * **4:18-19:** Mat 19:23-24 * **4:21:** Mat 5:15 * **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **4:24:** Mat 7:2 * **4:25:** Mat 13:12

26 Ude yäŋpäŋ äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä ŋode täwera
nadäwut; Äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak uwä ŋodewani; Äma kubätä mujipi epäni-
ken piŋtäŋ kwek. 27 * Piŋ moreŋkaŋ kuŋirän bipani kepma yarä-yarä itpäŋ mebäri
nämo kaŋpäŋ nadäŋirän käruk imätpäŋ amneŋ. 28 Kometä ini-tägän gakŋi yämiŋirän
tädotpäŋ pähämi pitpäŋ äroŋpäŋ bureni pätneŋ. 29 * Eruk bureni patpäŋ tägaŋirä pugerek.
Täŋpäkaŋ äbot Anututä yabäŋ yäwat täyak u udewani.

Mastat mujipi täŋo man wärani
Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täŋo yabäŋ yäwat
epän unitäŋo mebärita nadäwä täreneŋ? Eruk, kubä ŋode; Äbot Anututä yabäŋ yäwat
täyak u ŋodewani; 31-32 Päya kubä wäpi mastat unitäŋo mujipi täpuri-inik, päya ätu täŋo
mujipi gämori-ken itkaŋ. Upäŋkaŋ mujipi u piweno uwä tädotpäŋä taŋi täŋpäŋ pähämi
obät täŋpek. Obät täŋirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.
33 Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nadäk-nadäkitä täga
iŋitnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. 34 Man
mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ man
mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk
Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Eruk kepma ukengän kome bipmäŋirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu
kukŋi udude käda kuna yäk. 36 Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo
päke u yepmaŋpeŋ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋirä
ämawebe ätu gäpe ätu yäpmäŋkaŋ mäden yäwatkuŋ. 37-38 Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe
terak kuŋtäŋgän Jesu däpmonta iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peŋpäŋ uterak
däpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mänit pähap piäŋirän gwägu tokätkuk. Tokätpäŋ gäpe
gänaŋ äpmoŋirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Ude täŋpänä iwaräntäkiyetä
Jesu yäwä kikŋuränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani, gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täkamäŋ ŋo
yäk. Gwägutä nidäpayäŋ täyak ŋo. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? 39 Iwaräntäkiyetä
ude iweräwä eruk, Jesutä akuŋpäŋ mänit kaŋ-yäŋpäŋ gwägu ŋode iwetkuk; Bitnäŋpäŋ
kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnäŋpäŋ wareŋ mämäni nämo itkumän.
40 Ude täŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin näkken nämo
peŋpäŋ umuntäkaŋ ba?
41 Täŋpäkaŋ Jesutä mänit kenta gwägu yäniŋ bitnäŋkuko u kaŋpäŋ umun pähap
nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wa! Äma ŋo jidewani! Äma jopi kubätä
ude täga tänaŋi nämo. Upäŋkaŋ äma ŋonitä mänit kenta gwägu man yäwerirän mani
buramikamän! yäk.

5

Äma mäjotä magät-pewän täŋguŋguŋ täŋpani
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Eruk kumaŋ päŋku gwägu kukŋi udude käda Gerasa komeken ahäŋkuŋ. 2 * Ahäŋpäŋ
Jesu gäpe terak naniktä äpäŋirän äma mäjotä magärani kubä, äma kumbani äneŋpani-
ken naniktä ahäŋ yämiŋkuk. 3-4 Äma u noriyetä iŋitna yäŋkaŋ kadäni kadäni keri kuroŋi
yen kehäromipäŋ pädät täwäkaŋ yäpmäŋ däkŋek täŋkukonik. Uwä äma kubätä unitäŋo
kehäromi yäpmäŋ äpnaŋi nämo, kehäromigämän. 5 Täŋpäŋ kepma bipani mobä gänaŋ
ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobä yäpmäŋpäŋ gupi awähutkaŋ kähän yäŋtäŋ kuŋat
täŋkukonik.

---

* **4:27:** Jem 5:7 * **4:29:** Jol 3:13; Rev 14:15 * **5:2:** Mak 1:23

6 Kuŋattäŋgän Jesu ban udu irirän kaŋkaŋ bäräŋeŋ dubini-ken päŋku gukut imäpmok
täŋkuk. 7-8 * Ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! yäk. Ude
iweränä äma u kähän pähap yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk
jide täŋ namayäŋ äbätan? Anutu iŋamiken komi epän nämo gamayäŋ yäŋ näweri nadäwa!
9 Yäŋirän Jesutä iwet yabäŋkuk; Wäpka netä? Iweränä yäŋkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ŋo
terak itkamäŋ unita wäpnin Mäyap yäŋ niwet täkaŋ yäk. 10 Ude yäŋpäŋ butewaki terak
wari wari iwetkuŋ; Kome itkamäŋ ŋoken nanik niwat kireweno! yäk.
11 Man ude yäŋtäŋgän pom kubä tuän itkuko uken but äbot pähap ketem naŋ irirä
yabäŋkuŋ. 12 Yabäŋpäŋ Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But äbot udu yabätan? Niwat
kireŋpewi uterak ärona yäk. 13 Yäŋirä Jesutä yäniŋ kireŋpewän mäjotä äma kakätäŋpeŋ
kumaŋ but uterak äroŋkuŋ. Äroŋirä but 2,000 udetä bäräŋeŋ kumaŋ päŋku geŋi-ken
äriŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.
14 Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabäŋpäŋ ämetpeŋ päŋku ämawebe yotpärare ba
deken deken ittäŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yäwetkuŋ. Yäweräkaŋ umuri ahäŋkuko u käna
yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 15 Kumaŋ päŋku Jesuken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma mäjo mäyaptä magärani
u tek yamäk ikek, nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. U kaŋpäŋ
äma päke äbuŋo uwä umuntaŋkuŋ. 16 Täŋpäŋ äma kaŋpäŋ nadäŋkuŋo unitä äma mäjotä
magärani u ba but geŋi-ken äriŋpäŋ kumbuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkuŋ. 17 Man u
nadäŋ moreŋpäŋä Jesu iwetkuŋ; Gäk nintäŋo kome ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ.
18 Ude iweräwä Jesu gäpe terak ärowayäŋ täŋirän äma mäjo yäwat kireŋ iminjkuko unitä
Jesu iwetkuk; Nadäŋ naminjiri bok kuda! yäk. 19 Iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo! Gäk
komeka-ken ku! Päŋku meŋkaye notkaye Ekänitä täŋkentäk ba iron ude täŋ namitak
yäŋ biŋam kaŋ yäwet. 20 * Iweränä äma u mani buraminjpäŋ kuŋkuk. Kuŋpäŋä Jesutä
täŋ iminjkuko unita ämawebe yotpärare kubäkubä manbiŋam u yäweränkaŋ yäŋkuŋ; Wära!
Imaka kudupipäŋ nadäkamäŋ yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21-23 * Täŋpäŋ Jesutä Gerasa kome peŋpeŋ gäpe terak äromaŋ gwägu kukŋi ŋode käda
äbuk. Äbänkaŋ ämawebe bumta itgwäjinjkuŋ. Täŋpäŋ ätu nanak irirän käbeyä yot täŋo watä
äma kubä wäpi Jairas unitä ahäŋpäŋ Jesu kaŋpäŋ gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ
butewaki terak ŋode iwetkuk; Näkŋo äpetna kumbayäŋ täyak unita gäk päbä yäpä tägakta
ketka uterak täga pewayäŋ? Ude täŋpayäŋ täno uyaku nämo api kumbek yäk. 24 Ude
iwetpäŋ imaguränkaŋ bok kuŋkumän. Kuŋirän ämawebe mäyap täkŋun nikek iwatkuŋ.
25-26 Iwarirä webe kubä käyäm ikek ämawebe bämopi-ken itkuk. Webe u komepak käyäm
kadäni kadäni täŋ yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ 12 ude täreŋkuk. U yäpätägak äma mäyaptä
täŋpena tägawän yäŋkaŋ epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä komi pähap nadäŋkaŋ moneŋi jop ahäwut
yäpmäŋ äbäŋ itkuk. Täŋkaŋ käyämi nämo paotkaŋ wakiinik täŋkuk. 27-28 * Ude täŋkaŋ
webe unitä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋä ämawebe päke u gänaŋ päŋku Jesu täŋo tekgän
iŋirira käyämna paorän yäŋkaŋ päŋku mädeni-ken tekgän iŋitkuk. 29 Ude iŋirirän uterakgän
nägät kawuk taŋpäŋ gupi-ken komi nadäŋkuko u paotkuk.
30 * Täŋirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak kuŋtäŋirän nadäŋkuk.
Nadäŋpäŋ äyäŋutpäŋ yäwetkuk; Näkŋo tek netätä iŋitak? 31 Yäwänä iwaräntäkiyetä
iwetkuŋ; Etäŋ, ämawebe mäyap dumäŋ gäwatkaŋ u nämo yabätan? Imata netätä
nepmäŋitak yäŋ yäyan? 32 Yäŋirä Jesutä u netätä näkŋo tek iŋitak yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ yabäŋ
äyäŋutkuk. 33 Yabäŋ äyäŋurirän webe ukeŋo Näkä täyat yäŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ äbä
Jesu gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ mebärini yäŋahäŋpäŋ iwetkuk. 34 * Iwerirän

---

* **5:7-8:** Mak 1:24 * **5:20:** Mat 4:25; Mak 7:31 * **5:21-23:** Mat 8:3; Mak 7:32 * **5:27-28:** Mat 14:36 * **5:30:** Luk 6:19 * **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19

Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadäŋ namikinik täyan unita gepmaŋpa tägatan. Päŋku tägaŋpäŋ säkgämän kaŋ it!
35 Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täŋo watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä
abäŋpäŋ Jairas iwetkuŋ; Äpetka kumak yäk. Kumakopäŋ imata Jesu jop yäŋikŋat yäpmäŋ
kwayäŋ? 36 Yäwäwä Jesutä man yäŋkuŋo u nadäŋpäŋ Jairas iwetkuk; Umuntäweno!
Nadäk-nadäkka näkagän kehäromi peyi!
37 Ude yäŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unita yäjiwätpäŋ äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems
noripaki Jon ugänpäŋ yämagut yäpmäŋ kuŋkuk. 38 Yämagut yäpmäŋ kuŋtäŋgän Jairas täŋo
yotken ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Yäŋtäbätet yäŋpäŋ konäm butewaki pähap täŋ irirä. 39 Ude
yabäŋkaŋ yot gänaŋ äroŋpäŋ yäwetkuk; Mebäri imata yäŋtäbätek yäŋpäŋ konäm butewaki
ŋo täŋ itkaŋ yäk? Webe gubaŋ ŋo nämo kumak. Däpmon pat itak. 40 * Ude yäwänä
kaŋ-mägayäŋkuŋ. Kaŋ-mägayäwäwä yäŋ-yäwat-pewän yäman äpämaŋ kuŋirä webe gubaŋ
kumbuko unitäŋo miŋi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe gubaŋ kumbanitä
patkuk-ken u äroŋkuŋ. 41 * Äroŋpäŋä webe kumbani u kerigän iŋitpäŋ iniken man terak
ŋode iwetkuk; Webe gubaŋ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yäŋ iwetkuk.) 42 Ude
yäŋirän uterakgän webe gubaŋ uwä akumaŋ kuŋatkuk. (Webe gubaŋ unitäŋo obaŋ 12
ude.) Täŋirän kaŋpäŋ miŋi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u keri iŋkuŋ. 43 * Täŋpäŋ
Jesutä manbiŋam u nämo yäŋahäneŋ yäŋpäŋ webe gubaŋi u miŋi nani-kät iwaräntäkiye
yaräkubä u yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ ketem imä naŋpän yäŋ yäwetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut iminkuŋ
Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u peŋpeŋ Jesutä ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. 2 * Päŋku
irirä Juda täŋo Orekirit kadäni täŋirän käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ Anutu täŋo manbiŋam
yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Yäwerirän nadäŋkaŋ mäyaptä nadäwätäk taŋi täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma
ŋo nadäk-nadäk pähap ŋowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämopäŋ täk
täyak u kehäromi netä iminkuk? 3 * Äma ŋo yot täŋpanigän ŋo yäk. U Maria täŋo nanakigän.
Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamäŋ yäk. Ba wanoriye ninkät penta it
täkamäŋ ŋo yäk. Ude yäŋpäŋ Jesuta nadäwä waknkuŋ.
4 * Täŋirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täŋo epän äma oraŋ yämik
täkaŋ upäŋkaŋ ini komeken nanik ba noriye miŋiye naniye u bitnäk täkaŋ yäk. 5 Eruk,
ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut iminpewä Jesutä kudän kudupi ŋoken täga nämo
täŋpet yäŋ nadäŋkuk. Äma käyäm ikek yarä-gänpäŋ keritä yepmäŋit-pewän tägaŋkuŋ.
6 Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadäŋ iminkuŋo unita nadäwän täga
nämo täŋkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo udegän päŋku Anutu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋkuk. 7-9 * Täŋtäŋ kuŋtäŋgän iwaräntäkiye 12 yäŋpäbä yepmaŋpäŋ
yarä-yarä yäpmäŋ daniŋpäŋ mäjo yäwat kirekta kehäromi yämiŋpäŋ jukuman ŋode
yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmäŋkaŋ kuneŋ. Yäk, ketem, moneŋ imaka nämo
yäpneŋ. Ähottaba-kät kuroŋjin ärärani ugänpäŋ kaŋ yäput. Ba tek gupjin terak itkaŋ
unitagän kaŋ kut. 10 Päŋku kome kubäken ahäŋpäŋ äma kubätä yori-ken yäŋ-täkŋat
yäpmäŋ ärowänä ugän itpäŋ epän täŋ paotkaŋ kome kubäken kaŋ kut. 11 * Täŋ, kome
kubäken ahäŋirä not nämo täŋ taminpäŋ manjin bitnäwäwä mäde kaŋ ut yämut. Mäde

---

* **5:40:** Jon 11:11 * **5:41:** Luk 7:14 * **5:43:** Mak 1:44, 7:36 * **6:2:** Jon 7:15 * **6:3:** Jon 6:42 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:7-9:** Luk 10:1 * **6:11:** Apos 13:51

ut yämiŋpäŋ kugun kuroŋjin-ken nanik pewä maŋpäpeŋ kaŋ kut. Ude täŋirä tabäŋpäŋ kaŋ umuntawut!
12 Jesutä jukuman ude yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän päŋku ämawebe bänepi sukurekta
manbiŋam yäwetkuŋ. 13 * Ude täŋit mäjo äma magärani bumta yäwat kireŋit, käyäm ikek
mäyap ume gakŋi ärut yämiŋpewä tägaŋit täŋkuŋ.

Herottä Jon utpewän kumbuk
Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 * Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäko ämawebetä
nadäŋpäŋ biŋam pähap yäŋirä Herottä nadäŋkuk. Man mebäri mebäri ŋode yäk
täŋkuŋonik. Ätutä ŋode yäk täŋkuŋonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbani-ken naniktä
akuŋkuko unita kehäromini nikek yäŋ yäŋkuŋ. 15 Ätu täwä Äma u Elaija yäŋ yäŋkuŋ. Ba
ätu täwä Äma u Anutu täŋo man yäŋahäwani äma kubä bian itkuŋo udewani yäŋ yäŋkuŋ.
16 Yäŋtäko Herottä nadäŋpäŋä yäŋkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäŋkuro ukeŋonitä
äneŋi akuŋkuk! yäk.
17-18 * Herottä man yäŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; Bian Herottä yäŋpewän komi
ämatä Jon iŋitpäŋ keri kuroŋi pädät täŋpäŋ komi yotken teŋkuŋ. Mebäri ŋodeta; Herottä
monäni Filip unitäŋo webeni wäpi Herodias yomägatpäŋ inita yäpuko unita Jontä kadäni
kadäni ŋode iwet täŋkukonik; Gäk monäka Filip täŋo webeni yomägatkuno uwä baga man
irepmitpäŋ täŋkun yäk. 19-20 Ude iwet täŋkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta
kokwawak nadäŋ imiŋpäŋ utta kädetta wäyäkŋek täŋkukonik. Täŋirän Herottä ini uwä
Jon uwä Anutu täŋo kädet siwoŋi iwarani äma yäŋpäŋ watäni it imik täŋkukonik. Unita
Jontä man yäŋirän nadäwän inide kubä täŋpäpäŋ nadäwätäk täŋkaŋ Jon täŋo man nadäkta
gäripi nadäk täŋkukonik.
21 Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäyon kädet ŋode ahäŋkuk; Herottä
ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täŋo watä äma ba Galili kome täŋo ekäni ekäni
yäŋpäbä yepmaŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täŋ yämiŋkuk. 22-23 * Ude täŋ yämän naŋ irirä
Herodias äperi yäŋpewän päŋku äma ketem naŋ itkuŋo u iŋamiken itpäŋ kap kuroŋ täŋkuk.
Kap kuroŋ täŋ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kaŋgärip täŋkuŋ. Kaŋgärip täŋpäŋ Herottä
äma ärowani itkuŋo u iŋamiken webe uwä yäŋkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk imaka
jopi u ba u unita yäwiwä gamayäŋ yäk. Ba tuŋumna ba kome kaŋiwat täyat unita yäwiwä
yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki gamayäŋ yäk. 24 Webe uwä man u nadäŋpäŋä yäman äpmoŋpäŋ
miŋi iwet yabäŋkuk; Meŋ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miŋitä iwetkuk; Kuŋkaŋ Jon,
ume ärut yämani unitäŋo gwäkita yäwet yäk.
25 Ude iweränkaŋ äperi bäräŋeŋ päŋku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut
yämani unitäŋo kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäki gäpe gänaŋ peŋkaŋ äbä nam yäk. 26 Yäŋirän
Herot butewaki pähap nadäŋkuk. Butewaki nadäŋkukopäŋ äma ärowani iŋamiken ba
noriye iŋamiken man kehäromi yäŋkuko u nadäŋpäŋ näka nadäŋirä äpani täŋpek yäŋpäŋ
nadäŋ imiŋkuk. 27-28 Nadäŋ imiŋpäŋ bäräŋeŋ Jon kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gwäki
yäpmäŋ äbäkta komi äma kubä iwerän kuŋkuk. Komi äma unitä komi yot gänaŋ
äroŋpäŋ Jon u kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ gäpe gänaŋ peŋpäŋ yäpmäŋ päbä Herodias äperita
imiŋkuk. Imänkaŋ webe gubaŋi unitä miŋiken yäpmäŋ kuŋkuk. 29 Ude täŋirä Jon täŋo
iwaräntäkiyetä biŋam u nadäŋpäŋ Jon gupi yäpmäŋ päŋku awaŋ äneŋkuŋ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

30 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuŋtäŋpä kuŋkuŋo u äneŋi äyäŋutpeŋ Je-
suken päbä manbiŋam ämawebe yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋkuŋo u ba imaka imaka täŋtäŋ

* **6:13:** Jem 5:14 * **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28 * **6:17-18:** Wkp 18:16 * **6:22-23:** Est 5:3,6, 7:2 * **6:30:** Luk 10:17

kuŋatkuŋo unitäŋo manbiŋam iwetkuŋ. 31 * Täŋirä ämawebe mäyap Jesu käna yäŋkaŋ kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋ. Unita jide täŋpäŋ ketem näne yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Päŋku kome äma nämo itkaŋ-ken itpäŋ-nadäk täna yäk. 32 Ude yäŋkaŋ kuna yäŋpeŋ gäpe terak äroŋpäŋ äma nämo itkuŋ-ken u kuŋkuŋ. 33 Kuŋirä ämawebe mäyaptä yabäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ komeni komeni akuŋ kireŋpäŋ intäjukun päŋku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäŋ-nadäk tänayäŋ yäŋkuŋ-ken u it kireŋkuŋ.

34 * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahäŋpäŋ gäpe terak naniktä äpäŋpäŋ ämawebe äbot pähap yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ironi kodäŋatä butewaki täŋtäŋ kuŋat täkaŋ ude bumik täŋ irirä yabäŋpäŋ butewaki nadäŋ yämiŋkuk. Ude nadäŋpäŋ pengän Anutu täŋo kädet mebäri mebärita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk.

35 * Ude täŋ irirän kome dapuri äpmoŋpayäŋ täŋkuk. Täŋirän iwaräntäkiyetä päŋku Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo gägäni-ken iritna kome bipayäŋ täyak. 36 Unita ämawebe yäwetpewi päŋku yotpärare it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken päŋku ketem ini-ini gwäki peŋpäŋ yäpmäŋpäŋ naŋput yäŋ iwetkuŋ. 37 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yämineŋ? Ude yäweränä yäŋkuŋ; Jide täŋpäŋ yämine? Moneŋ taŋipäŋ uyaku ämawebe päke ŋonita ketemä yämine yäk. Üpäŋkaŋ moneŋ taŋi de yäpmäŋpäŋ ämawebe mäyap ŋo yepmäŋ towinayäŋ?

38 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Päŋku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkum jideka itkaŋ? Ude yäwänä päŋku yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äbä iwetkuŋ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkaŋ yäk. 39-40 Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 41 * Eruk maŋiräntäŋ yäpmäŋ kuŋirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmäŋkaŋ kunum terak doraŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpäŋ käräga tokätpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. Täŋpäŋä gwägu tom udegän täŋkuk. 42-43 Ude täŋkaŋ ämawebe päke unitä naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u iwaräntäkiyetä yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä toknеŋkuŋ. 44 Ämawebe Jesutä yepmäŋ towiŋkuko uwä 5,000 ude. Täŋpäkaŋ u äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironi-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

45 Täŋpäkaŋ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromaŋ gwägu gägäni kukŋi udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 46 * Ämawebe kuŋtäŋpä kuŋirä Jesu iniwä nani-kät man yädayäŋ pom terak äroŋkuk.

47 Äroŋkuko ittäŋgän kome bipmäŋ uränkaŋ gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäŋ kuŋkuŋo u gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu inigän pom terak itkaŋ yabäŋkuk. 48 Iwän mänit taŋi pähap piäŋirän iwaräntäkiyetä gäpe täŋpena kwän yäŋkaŋ pipiri kubä täŋ irirä. Eruk tamimaŋ barak nämo maŋirirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken uken kwa yäŋpäŋ gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk. Gwägu terak yeŋtäŋ kumaŋ päŋku iwaräntäkiye dubini-ken ahäŋ yämiŋirän kaŋkuŋ. 49-50 * Kaŋpäŋä mäjo kubätä äbätak yäŋkaŋ umun pähap nadäŋpäŋ kähän yäŋkuŋ. Kähän yäŋirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneŋo, näkŋa äretat yäk.

51-52 * * Ude yäŋpäŋ gäpe iwaräntäkiyetä itkuŋo uterak äroŋpäŋ bok irirä iwän mänit bitnäŋkuk. Iwän mänit bitnäŋirän nadäwä umuri pähap kubä täŋkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebeta yämiŋirän kaŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu täŋo mebäri ket nämo nadäŋkuŋo unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo täreŋkuk.

---

* **6:31:** Mak 3:20 * **6:34:** Mat 9:36 * **6:35:** Mak 8:1-9 * **6:41:** Mak 7:34 * **6:46:** Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 * **6:49-50:** Luk 24:37 * **6:51-52:** Mak 4:39 * **6:51-52:** Mak 8:17

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 14:34-36

53 Jesutä gäpe terak ärowänkaŋ penta kuŋtäŋgän Genesaret komeken ahäŋkuŋ.
Ahäŋpäŋä gäpe täŋo yen yäpmäŋ päŋku päya kujat terak topmäŋpäŋ peŋkuŋ. 54-55 Peŋpäŋ
kunayäŋ täŋirä ämawebetä Jesu kaŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku yotpärare Genesaret kome kädata
ittäŋ kuŋkuŋo u biŋam yäweräkaŋ ämawebe käyäm ikek gäraŋ täŋpäŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-
ken ugän iwatkuŋ. 56 * Täŋpäŋ yotpärare taŋi ba täpuri ba tobät yotken epän täŋtäŋ
kuŋirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmaŋpäŋ Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ;
Nadäŋ yämiŋiri tekka moräkigän iŋirirä käyämi paorut yäŋ iwetkuŋ. Ude iwerä nadäŋ
yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

7

Äbek ora täŋo man
Mat 15:1-9

1 Parisi äma ätukät Baga man yäwoŋärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbäŋpäŋ Jesuken
ahäŋpäŋ itkuŋ. 2 * Täŋpäŋ yabäŋkuŋ; Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Parisi äma täŋo baga man
pewani u nämo iwatpäŋ keri nämo ärutkaŋ ketem jop yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ. Ude täŋirä
yabäwä siwoŋi nämo täŋkuŋ. Bänepi täŋpä wakaŋ yäŋ nadäŋkuŋ. 3 Unitäŋo mebäri
ŋode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keri ärutkaŋ-gän ketem nak täŋkuŋonik.
Uwä äbekiye oraniye täŋo baga man buramiŋpäŋ ude täk täŋkuŋonik. 4 * Ba käbeyäken
naniktä äbäŋpäŋ ketem näna yäŋpäŋä keri ärutkaŋ uyaku täga nänеŋ. Täŋkaŋ gäpe, käbot
ba imaka imaka ärut täŋkuŋonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna wanеŋ yäŋ nadäk
täŋkuŋonik. Täŋpäŋ imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäŋ
täk täŋkuŋonik.

5 Mebäri unita nadäŋpäŋ Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani ämatä Jesu ŋode iwet
yabäŋkuŋ; Gäwaräntäkaye imata nintäŋo äbekniye oraniye täŋo baga man u nämo iwat
täkaŋ? Keri nämo ärutkaŋ imata ketem jop nak täkaŋ? Ude täk täkaŋ uwä bänepi täŋpäwak
täkaŋ yäk.

6-7 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia
unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋirän ŋode yäŋkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.
Äma täŋo baga mangän iwat täkaŋ unita naniŋ orerirä näk nämo nadäŋ yämik täyat
yäk. *Ais 29:13*

8 In Anutu täŋo baga man peŋpäŋ komen äma täŋo baga man buramiŋpäŋ kuŋat täkaŋ.

9 Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In Anutu täŋo man weŋkireŋpäŋ injinken nadäk-nadäk kädet
ugänpäŋ iwat täkaŋ. U siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näkä nadäwa siwoŋi nämo täk
täyak. Unita kädet udewanigän kubä ŋode täwera mebärijin nadäwut. 10 * Orajin pähap
Moses bian jukuman ŋode yäŋkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma
kubätä miŋi nani yebewänä kumäŋ-kumäŋ utneŋ yäŋ yäŋkuk. 11 Eruk, in man u nadäkaŋ
upäŋkaŋ mäde ut imiŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubäta miŋi nani
täŋkentäŋ yämikta yäwekopäŋ ŋode yäwerek; Ŋo ekta taminaŋipäŋ ek jop irirän Anututa
biŋam peyat yäŋ yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadäŋ yämiŋpäŋ ude yäweko uwä in
täga täyan yäŋ iwetneŋ. 12 Meŋnan tuŋum upäŋ täŋkentäŋ yäminaŋi nämo yäŋ iwetneŋ.
13 Jesutä ude yäwetpäŋ yäŋkuk; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo man u weŋkireŋpäŋ
injinken man ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkaŋ yäŋ
yäwetkuk.

---

* **6:56:** Mat 14:36 * **7:2:** Luk 11:38 * **7:4:** Mat 23:25 * **7:6-7:** Ais 29:13 * **7:10:** Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16

Imatäkentä bänepnin täga täŋpän waneŋ?
Mat 15:10-20

14 Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe äneŋi yäŋpäbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ yäwetkuk; In
juku peŋirä man kubä täwera nadäwut; 15 * Imaka näŋpanitä bänepjin nämo täŋpäwak
täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täŋpäwak täkaŋ. 16 Äma
jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

17 Eruk ude yäŋpäŋ ämawebe yepmaŋpeŋ yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän iwaräntäkiyetä
man wärani yäŋkuko unita iwet yabäŋkuŋ. 18 Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin
nämo ba? Mebäri ŋodeta nämo nadäkaŋ? Imaka kokjin gänaŋ äpmok täyak unitä bänepjin
imata täŋpän waneŋ? 19 Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkaŋ. Uwä
päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yäŋ yäwetkuk. Ude yäwetkuko
uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwärani u kuduptagän Jesutä tägagän yäŋ yäŋkuk.

20 Ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk
täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täŋpewä waki täk täkaŋ. 21-22 Äma bänepi-ken naniktä imaka
abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk, webe
yäpmäŋpäŋ pek, yabäŋgärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmäŋ kuŋat-
kuŋat, me yäkyäk, yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk.
23 Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahäŋpäŋ täŋpewä wak täkaŋ.
Täŋirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk
Mat 15:21-28

24 Eruk Jesu kome u peŋpeŋ Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahäŋpäŋ ämatä nabäneŋ
yäŋ nadäŋpäŋ yot kubä gänaŋ käbop äroŋkuk. Käbop äroŋkukopäŋ jide täŋpäŋ käbop-inik
irän? 25-26 Yot gänaŋ äro ririrän pengän webe kubätä Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋkuk. Webe
uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä
Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋpäŋä äperi mäjotä magätkuko unita yäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku
Jesu gämori-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ patkuk. Ude täŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ
iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako u iweri kaŋ kwän yäk. 27 Ude iweränä Jesutä
iwetkuk; Nanak täŋo ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek. Iroŋiroŋita yämina
naŋpä koki täŋpäkaŋ uyaku yäk. 28 Ude yäwänä webe unitä man kowata ŋode iwetkuk;
Ekäni, bureni yäyan upäŋkaŋ aŋ uwä iroŋitä ketem naŋkaŋ kokoki pewä maŋirä upäŋ jop
waki nak täkaŋ yäk.

29 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadäŋ gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo
äpetka kakätäyak yäk. 30 Ude iweränkaŋ kumaŋ komeni-ken ahäŋpäŋ päŋku ini yotken
äroŋpäŋ kaŋkuk; Äperi mäjo kakätäŋpeŋ kuŋirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guŋ kubä yäpän tägaŋkuk

31 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä Tire kome peŋpeŋ Sidon kome irepmitpäŋ päbä Galili gwägu
käda Dekapolis kome ahäŋkuk. 32 Ahäŋirän äma guŋ kubä, man nämo nadäwani ba man
yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmäŋ Jesuken ahäŋpäŋ butewaki man ŋode iwetkuŋ;
Jesu, ketka äma ŋo terak pe! yäk. 33 * Ude iwerä nadäŋpäŋ Jesutä äma uwä ketwära
täŋireŋpewän päŋku inigän iränkaŋ keri nanakitä jukuni-ken peŋkuk. Täŋpäŋ iwit keri-
ken utpäŋä meberiken iŋitkuk. 34 * Ude täŋpäŋ kunum terak ijiŋpewän ärowäpäŋ äma
unita butewaki pähap nadäŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man
terak Epata! yäŋ iwetkuk.) 35 Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäŋ
meberi imaka pidäm taŋirän man säkgämän yäŋkuk. 36 * Täŋirän Jesu ämawebetä

---

* **7:15:** Apos 10:14-15 * **7:31:** Mat 15:29-31 * **7:33:** Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 * **7:34:** Mak 6:41; Jon 11:41
* **7:36:** Mak 1:43-45

manbiŋam u nämo yäŋahäneŋ yäŋpäŋ yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upäŋkaŋ man nämo buraminŋkuŋ. Nämo, u ehutpäŋ yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 37 * Ude yäŋahäŋirä ämawebe biŋam u nadäŋkuŋo unitä yäŋkuŋ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani täŋpewän man yäk täkaŋ ba man nämo nadäwani imaka täŋpewän man nadäk täkaŋ. U inide kubä! yäŋ yäŋkuŋ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 15:32-39

1-2 * Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneŋi tokŋeŋpäŋ nakta jop irirä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ yäwetkuk; Ämawebe ŋo ninkät kepma yaräkubä it yäpmäŋ äbäŋkä nakta bumta yeŋirä yabäŋpäŋ butewaki nadätat. 3 Jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ. Ätu ban naniktä äbuŋ yäk.

4 Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken nanikpäŋ yäpmäŋpäŋ äma äbot ŋodewanita yämine? 5 Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkaŋ? Yäweränä iwetkuŋ; 7tägän itkaŋ yäk. 6 Ude iwerä nadäŋkaŋ Jesutä ämawebe yäwetpewän kome terak maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga 7 ŋokeŋo yäpmäŋpäŋ Ekäni bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋä iwaräntäkiyetä ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 7 Täŋkaŋ gwägu tom yarägän itkuŋo u udegän Ekäni bänep täga man iwetkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ ämawebeta yämiŋkuŋ. 8 Yämä äma 4,000 bumik itkuŋo u naŋpäŋ koki täŋkuŋ. Naŋpä tägawäpäŋ ketem ätu jop patkuŋo uwä iwaräntäkiyetä yäpmäŋpäŋ yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. 9 Ude täŋkaŋ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 10 Kuŋ moreŋirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äroŋpeŋ päŋku Dalmanuta komeken uken ahäŋkuŋ.

11 * Uken ahäŋpäŋ irirä Parisi äma ätu Jesuken äbäŋpäŋ manken tena yäŋkaŋ yäŋyabäk kehäromigän iwetpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ai! Kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpäŋ Anututä gepmaŋpän äpun yäŋ nadäna! 12 * Iwerirä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täŋiri känayäŋ yäŋkaŋ nadäk täkaŋ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoŋärewayäŋ! 13 Ude yäŋpäŋä yepmaŋpeŋ iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ gäpe terak äromaŋ gwägu ani kukŋi udude käda äroŋkuŋ.

Parisi äma täŋo kudäni u yis udewani
Mat 16:5-12

14 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä guŋ taŋpäŋ käräga däkum mäyap nämo yäpuŋ. Gäpe terak kubägän itkuko ugänpäŋ yäpuŋ. 15 * Eruk kuŋtäŋgän Jesutä man ŋode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täŋo yis unita ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut! 16 Yäweränä iwaräntäkiyetä initägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kärägata guŋ taŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadäŋpäŋ niwetak yäk. 17 * Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäwetkuk; Kärägata guŋ taŋpeŋ äbäŋopäŋ imata yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ? Wari wari täwet yäpmäŋ äbäk täyat u mebäri nämo nadäkaŋ? Bänepjin nämo piräreyätak? 18 * Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkaŋ? Täŋä ketem yepmäŋ towiŋkuro u yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ guŋ taŋkuŋ? 19 * Käräga 5 yäpmäŋ daniŋpäŋ äma 5,000ta yämiŋira kokoki itgän täŋkuŋo u yäk jide daiŋkuŋ? Yäwerän 12 yäŋ iwetkuŋ. 20 * Ba käräga 7 yäpmäŋ daniŋpäŋ äma 4,000 yepmäŋ towiŋira kokoki itgän täŋkuŋo u yäk jide daiŋkuŋ? Ude yäwänä 7 yäŋ iwetkuŋ. 21 Yäwäwä yäwetkuk; Upäŋ imata nämo nadäwä tumäŋkaŋ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

---

* **7:37:** Ais 35:5 * **8:1-2:** Mak 6:34-44 * **8:11:** Mat 12:38 * **8:12:** Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52 * **8:18:** Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 * **8:19:** Mak 6:41-44 * **8:20:** Mak 8:6-9

22 Ude yäweränkaŋ gwägu terak kuŋtäŋgän Betsaida komeken ahäŋkuŋ. Ahäŋirä uken
äma ätutä noripak dapuri tumbani yäŋikŋat yäpmäŋ Jesuken kuŋkuŋ. Päŋku dubini-ken
ahäŋpäŋä Jesutä keri dapuri waki terak peŋirän tägawän yäŋpäŋ butewaki man iwetkuŋ.
23 Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä iŋitpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ yotpärare gägäni-ken kuŋkuk.
Päŋku dapuri-ken iwit utpäŋ keritä gupi terak peŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubä käyan ba
nämo? 24 Iweränä yäŋkuk; Ai, äma yabätat upäŋkaŋ u wäranigän, päya ude bumik yabätat.
Ket nämo yabätat yäk. 25 Ude yäwänä Jesutä keri dapuri-ken äneŋi peŋirän eruk dapun
säkgämän ijiwän kuŋkuŋ. Ijiwän kwäpäŋ imaka kudup kwawakgän yabäŋkuk. 26 * Ude
täŋpänä Jesutä iwetkuk; Gäkŋa yotken siwoŋi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Ude täŋkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän
iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuk; Ämawebetä näka netä yäŋ näwet täkaŋ? 28 * Yäwänä
iwetkuŋ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yäŋ yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija
yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä profet bian itkuŋo uken nanik kubä yäŋ yäk täkaŋ. 29 *
Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä
iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täŋkentäŋ nimikta iwoyäwani u yäk. 30 Ude yäwänä
Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneŋ yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk.

Jesu ini kumäkta yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk
Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

31 Kadäni uken Jesutä yäput peŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Äma Bureni-inik
uwä komi mäyap api nadäwek. Täŋpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni, ba bämop äma intäjukun
täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut iminŋpäŋ kumäŋ-
kumäŋ api utneŋ. Täŋkaŋ utpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän äneŋi api
akwek. 32 Man u yäŋkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku ibeŋkuk.
33 Täŋpänä Jesutä äyäŋutpäŋ iwaräntäkiye yabäŋpäŋ Pita iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk
man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täŋo nadäk-nadäkgän.

34 * Jesutä ude yäŋpäŋ ämawebe päke u itkuŋo ukät iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode
yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut
iminŋpäŋ bäräpi näkä kotawayäŋ täyat udegän päya kwakäpi buraminŋkaŋ gwäk piminŋpäŋ
kaŋ näwarän. 35 Täŋpäkaŋ äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api
paorek. Upäŋkaŋ äma kubätä näka yäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋari iniŋ kireŋpäŋ näkŋo
Manbiŋam Täga yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. 36 Täŋ, äma
kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋattäŋgän paot-paotta biŋam
täŋpeko uwä tägawek? 37 Äma udewani Anutu mäde ut iminŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä irit
kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkŋewek. 38 * Nadäkaŋ? Äma Bureni-iniktä nani täŋo
tuŋum epmäget kudän ikek kudupi aŋeroniye-kät api äpneŋ. Kadäni uken äma kubätä
äma änok gwäjiwani, Anutu täŋo man peŋawäk täk täŋpani ŋo bämopi-ken itpäŋ wäpna ba
manna biŋam mäde ut imayäŋ täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde
api ut imek.

9

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk bureni täwetat. Itkaŋ
ŋo inken nanik ätu nämo kumäŋirä Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo
kehäromini kwawak ahäŋirän api käneŋ.

---

* **8:26:** Mak 7:36 * **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9 * **8:34:** Mat 10:38-39 * **8:38:** Mat 10:33
* **9:1:** Mak 13:30

Jesu mebärini kwawak pewän ahäŋkuŋ
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

2-3 Eruk ittäŋ kuŋtäŋgän kepma 6 täreŋirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmäŋ pom käroŋi kubä terak inigän päro itkuŋ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahäŋkuk. Teki paki-inikinik täŋpäŋ ägo weŋkuk, äma kubätä tek äruränkaŋ ude tänaŋi bumik nämo. 4 Jesu terak ude ahäŋirän yabäŋkuŋ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän iŋami terak ahäŋ yämiŋpäŋ Jesu-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. 5-6 Täŋirä yabäŋpäŋ iwaräntäkiyetä umun pähap nadäŋpäŋ Pitatä man jide yäwet yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ärowani, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk. 7 * Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän u gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; Ŋowä näkŋo iroŋina tägagämän. U kaŋpäŋ gäripi nadäk täyat unita in unitäŋo man kaŋ buramik täŋput yäŋ yäwetkuk. 8 Man kotäk ude nadäŋirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkaŋ Jesu inigän ririrän kaŋkuŋ. 9 * Täŋpäŋ pom itkuŋ-ken u naniktä äpäŋit äpäŋit Jesutä jukuman ŋode yäwetkuk; Imaka kaŋo unitäŋo manbiŋam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kaŋ akwän. 10 Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmäŋpäŋ bänepi-ken peŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yäŋ yäŋkuŋ.

11 Ude yäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Baga man yäwoŋärewani ämatä Elaijatä jukun api ahäwek yäŋ imata yäk täkaŋ? 12-13 * * Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahäŋpäŋ Anutu täŋo iwoyäwani äma unita tuŋum täŋkuk. Unita bureni ŋode täwetat; Elaijata yäŋkuŋo uku äbuk. Äbäŋpäŋ ririrän imaka täŋ iminayäŋ nadäŋkuŋo udegän täŋ imiŋkuŋ. Imaka täŋ imikta yäwani Anutu täŋo man bian kudän täwani udegän täŋ imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Anutu täŋo man terak Äma Bureni-inikta mäde ut imiŋirä komi komi mäyap api nadäwek yäŋ yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta täŋpä waŋkuŋ
Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

14 Täŋpäŋ pom terak naniktä äpämaŋ iwaräntäkiye ätu itkuŋ-ken ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Äma bumta it gwäjiŋpäŋ ririrä Baga man yäwoŋärewani äma ätu iwaräntäkiye-kät yäŋärahut ririrä yabäŋkuŋ. 15 Täŋirä äma päke u Jesu äbäŋirän kaŋpäŋ nadäwä inipärik kubä täŋpäpäŋ päŋku bäräŋeŋ ahäŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. 16 Ahäŋ imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäŋawät itkaŋ? 17 Yäwänä ämawebe u itkuŋo uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmäŋ äbätat yäk. 18 Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi iŋitpäŋ kome terak pudät maŋpän kuk täkaŋ. Täŋirän jep yäŋutpäŋ meni yeŋärät täyak. Täŋkaŋ keri kuroŋi ba gupi kudup giginеŋpäŋ pat täyak yäk. Ude täk täyak upäŋ gäwaräntäkayetä mäjo u iwat kirewut yäŋ yäwerakaŋ täŋpä wakaŋ.

19 Yäwänä Jesutä gaŋani nadäŋpäŋ yäŋkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmäŋ äbätat? Jidegän api nadäwä tumneŋ? Eruk, iroŋi u yäpmäŋ äbut. 20 Ude yäweränä iroŋi u Jesuken yäpmäŋ äbäŋirä mäjotä Jesu kaŋpäŋ u terakgän iroŋi u ut maŋpän kome terak maŋ-patäbotpäŋ meniken jep yäŋutkuk. 21 Täŋpänkaŋ Jesutä iroŋi nani iwetkuk; Imaka ŋo jidegän ahäŋ iminkuk? Iweränä yäŋkuk; Iroŋi täpuri-ken yäput peŋkuk yäk. 22 Kadäni kadäni mäjo ŋonitä iroŋi ŋo kumbän yäŋpäŋ ut maŋpän kädäp gänaŋ äpmoŋit ume gänaŋ äpmoŋit täk täyak. Unita kehäromika nikek täŋpäwä nekta butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimi yäk. 23 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nikek yäŋ näwetan? Äma nadäkinik

* **9:7:** Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 * **9:9:** Mat 12:16; Mak 8:30 * **9:12-13:** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:12-13:** Mat 11:14 * **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

ikek kuŋat täkaŋ uwä imaka kudup täga täŋ morenen. 24 * Yäwänkaŋ uterakgän iroŋi
nanitä kikŋutpäŋ iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upäŋkaŋ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä
nadäkinikna täŋ-kehäromtaŋ nami.
25 Yäŋirän ämawebe päke u bäräŋeŋ äbäŋirä yabäŋkaŋ Jesutä mäjo u kaŋ-yäŋpäŋ
iwetkuk; Näk ŋode peŋ gäwetat; Gäk iroŋi ŋo meni jukuni täŋpipiŋkuno u kakätäŋpeŋ ku!
Äneŋi nämoinik magären! 26 * Ude iwerirän mäjotä kähän taŋigän yäŋpäŋ iroŋi u wädäŋ
maŋpän päŋku kumbanitä-yäŋ patkuk. Ude täŋpewän parirän mäjo kakätäŋpeŋ kuŋkuk.
Kuŋirän ämawebe mäyaptä iroŋi u kumäŋtak yäŋ yäŋkuŋ. 27 Ude yäŋirä Jesutä iroŋi u
kerigän iŋit yäpmäŋ akuŋpäŋ tewän käroŋ itkuk. 28 Ude täŋkaŋ Jesu yot gänaŋ äroŋirän
iwaräntäkiyetä inigän iwet yabäŋkuŋ; Nin imata mäjo iwat kirenayäŋ yäkŋat täŋburut
tamäŋ? 29 Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop
itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumäŋpäŋ akukta äneŋi yäwetkuk
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 * Ude täŋkaŋ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpäŋ yäwoŋärewa yäŋpäŋ kome itkuŋo
u peŋpeŋ ämawebe yabäŋ paotpeŋ Galili kome irepmitpeŋ kuŋkuŋ. 31 * Yabäŋ paotpeŋ
päŋku Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk; Äma kubätä Äma Bureni-
inik uwä iwan keri terak peŋirän utpewä kumäŋpäŋ kepma yaräkubä patpäŋ api akwek
yäŋ yäwetkuk. 32 * Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpäŋ mebäri
nadäkta iwet yabäkta umuntaŋkuŋ.

Wäp biŋam ikek iritta man
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Kumaŋ päŋku Kapeneam yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ yot gänaŋ äroŋkaŋ
iwaräntäkiye ŋode yäwet yabäŋkuk; Kädet miŋin ima man yäŋtäŋ abäŋ? 34 Yäŋirän ini
bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋo unita mäyäk nadäŋpäŋ
kowata nämo iwetkuŋ.
35 * Eruk Jesu maŋitpäŋ iwaräntäkiye 12 u yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Gäk intäjukun
äma irayäŋ nadäŋpäŋä notkaye päke unitäŋo äpani-inik itpäŋ epän täŋ yämen. 36-37 * Ude
yäŋpäŋ iroŋi kubä iŋit yäpmäŋ päbä ämawebe itkuŋo u bämopi-ken teŋkuk. Teŋpäŋ iroŋi
u bäyaŋ iminpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadäŋpäŋ iroŋi ŋodewani
oraŋ yämayäŋ täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayäŋ täko uwä näk
naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek.

Nadäkinik täŋpäwakta man
Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

38 * Täŋpäkaŋ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak
mäjo yäwat kireŋirän kaŋkumäŋ. Kaŋpäŋ nintä äbotken nanik nämo yäŋ nadäŋpäŋ iniŋ
bitnäŋkumäŋ yäk. 39 * Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna
terak kudän kudupi kubä täŋpeko uwä udewanitä jide täŋpäŋ näka man wakiwaki yäneŋ?
40 * Nämo, äma epänin nämo täŋpäwak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yäŋ nadäne. 41 * Unita
bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yäŋ nadäŋpäŋ täŋkentäŋ
tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.
42 Täŋpäkaŋ äma kubätä iroŋi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäŋ-yäkŋat-
pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek,
ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek. 43 *

* **9:24:** Luk 17:5 * **9:26:** Mak 1:26 * **9:30:** Jon 7:1 * **9:31:** Mak 8:31; Mak 10:32-34 * **9:32:** Luk 9:45, 18:34 * **9:35:** Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:36-37:** Mat 10:40 * **9:38:** Nam 11:27-29 * **9:39:** 1Ko 12:3 * **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 * **9:41:** Mat 10:42 * **9:43:** Mat 5:30

Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ täŋpäŋ itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [44 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

45 Täŋpäŋ kuroŋkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä u madäŋ täkŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ jop kwäyähäneŋ täŋpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. [46 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] 47 * Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäŋ täŋpänä dätpäŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijiŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmoŋpet yäŋ nadäŋpäŋ kukŋi dätpäŋ maŋpi kwäpäŋ kukŋi-tägän ijiŋpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäŋ. 48 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

49 Nadäkaŋ? Ämawebe kuduptagän kädäp mebet api ahäŋ yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. 50 * Paŋ uwä imaka tägagämän upäŋkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide täŋpewi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpäŋ notjiye-kät säkgämän itneŋ.

10

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 19:1-12; Luk 16:18

1 Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtäŋgän Judia komeken Jodan ume udude käda ahäŋkuk. Päŋku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuko udegän man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 2 Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän Parisi äma ätutä äbäŋpäŋ Jesu yäŋikŋatta ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nintäŋo baga man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yäŋiwareko uwä tägawek ba nämo? 3 Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yäŋpäŋ baga man jide täwetkuk? 4 * Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yäŋiwarayäŋ nadäŋpäŋä webena yäŋiwatat ubayäŋ yäŋ kudän täŋpäŋ iminkaŋ uyaku täga yäŋ-iwarek yäŋ niwetkuk.

5 * Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita baga man u kudän täŋ taminkuk yäk. 6 Upäŋkaŋ bian-inik yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe pewän ahäŋkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. 7-8 * Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api täŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nikek nämo. U kubägän täŋpäŋ itkamän yäk. 9 Anututä kubägän topmäŋpäŋ yepmaŋkuko uwä ämatä täga nämo yäpmäŋ daninen yäk.

10 Ude yäwet paotpäŋ iwaräntäkiye-kät yotken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ iwaräntäkiye Jesutä man yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäkta iwet yabäŋkuŋ. 11 * Iwet yabäŋirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yäŋiwatpäŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayäŋ. 12 Ba webenitä äpi kakätäŋpäŋ kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayäŋ.

Jesutä iroŋiroŋita nadäŋ yämikinik täŋkuk
Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Täŋpäŋ ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmäŋ äbuŋ, Jesutä keri gupi terak pewän yäŋpäŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ yäŋkuŋ. 14 Ude täŋirä Jesu koki wawäpäŋ yäwetkuk; In yabä kätäwä iroŋiroŋi näkken äbut. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak. 15 *

---

* **9:47:** Mat 5:29 * **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 * **10:4:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **10:5:** Stt 1:27, 5:2 * **10:7-8:** Stt 2:24; Efe 5:31 * **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3

Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ täwatta ironŋironŋitä nadäk täkaŋ ude nämo nadänayäŋ täŋo uwä nämoinik api tabäŋ täwarek yäk. 16 Ude yäwetpäŋ ironŋironŋi yäpmäŋ äbuŋo u bäyaŋ yämiŋpäŋ keri kubäkubä terak peŋkaŋ Anututä watäni it yämikta yäŋapik man yäŋ yämiŋkuk.

Äma tuŋum mähemitä Jesuken äbuk
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Jesu akumaŋ kwayäŋ täŋirän äma kubätä bäräŋeŋ päŋku ahäŋ iminŋkuk. Ahäŋ iminŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? 18 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yäŋ näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi yäk. 19 * Gäk Anutu täŋo baga man ŋode nadätan; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo yäwen, äma täŋyäkŋatpäŋ imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ yämen yäk. 20 Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, näk kädet näwetan u kudup ironŋiken umunitä pen iwat yäpmäŋ äbätat yäk.

21 * Ude iwerirän Jesutä kaŋpäŋ butewaki nadäŋ iminŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude täŋpayäŋ täno uwä kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! 22 Jesutä ude iweränkaŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

23 * Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ yäwetkuk; Tuŋum ämatä Anutu gämoriken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk täkaŋ yäk. 24 Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadäŋpäŋä kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk. 25 In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ yäk. 26 Ude yäŋirän iwaräntäkiyetä bumta kikŋutpäŋ ini-tägän yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 27 Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

28 Man ude nadäŋpäŋ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäŋ gäk gäwatkumäŋo ŋo yäk. 29-30 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkŋo Manbiŋam Tägata nadäŋpäŋ yotpärare peŋpäŋ ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peŋpäŋ näkŋo epän täŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäŋ täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäŋ iminеŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäŋ täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api iminеŋ. 31 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 * Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäŋ nadäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äroŋkuŋ. Äroŋpäŋ Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk

* **10:19:** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4 * **10:21:** Mat 10:38; Mak 8:34 * **10:23:** Mak 4:19; 1Ti 6:17
* **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **10:32:** Mak 8:31, 9:31

täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäŋ-yäkŋat päŋku ini terak imaka kämi api ahäŋ imeko unita man ŋode yäwetkuk; 33-34 Ket nadäwut! Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäŋpäŋä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keri terak äroŋirän kumäkta man api topneŋ yäk. Täŋpäŋ äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäŋärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäŋ päripäriptä utpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Utpewä kumbänpäŋ äneŋpäkaŋ edap yaräkubä täreŋirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadäŋkumän
Mat 20:20-28

35 Täŋpäŋ Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päŋku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäŋapidayäŋ nadäŋpeŋ äbäkamäk yäk. 36 Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yäŋ nadäkamän? 37 Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täŋpäŋ iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biŋam nikek kaŋ itda yäk. 38 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäŋkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näŋpayäŋ täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädäp ikek ärurayäŋ täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? 39 * Ude yäwet yabäwänä yäŋkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näŋpayäŋ täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädäp ikek ärurayäŋ täro uwä api ärutdeŋ yäk. 40 Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäŋ näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägän api itneŋ yäk.

41 Jems kenta Jontä ude yäŋirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. 42 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäŋ ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 43-44 * Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadäŋpäŋ intäŋo watä epän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun irayäŋ nadäŋpäŋä inita nadäwän äpani täŋpänkaŋ noriye täŋo gämori-ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä epän äma ude irek yäk. 45 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kireŋpäŋ kumäŋirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpäŋ inita biŋam yäpayäŋ äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

46 Kuŋtäŋgän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ u irepmitpeŋ kuŋirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuŋ. Kuŋtäŋgän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täŋo nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkaŋ moneŋta yäŋapiŋ ittäŋgän nadäŋkuk; 47 * Jesu Nasaret nanik äbätak yäŋ yäŋirä. Ude nadäŋpäŋä gera taŋi ŋode yäŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadäŋ nam! yäk. 48 Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniŋ bitnäŋpäŋ iwetkuŋ; Kum isi. Man yäweno! Yäŋirä gwäk pimiŋpäŋ ehuranigän yäŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadäŋ nam! yäk. 49 Yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ uterakgän täpäneŋ itpäŋ yäŋkuk; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yäŋpäŋ iwetkuŋ; Bänep täga nadäŋpäŋ aku! yäk. Jesu gäka yäyak! 50 Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yäŋopmäŋ maŋpän kwäpeŋ bäräŋeŋ akumaŋ Jesuken äbuk. 51 Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ima täŋ namän yäŋpäŋ näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yäŋkuk; O Yäwoŋärewani äma, näk dapun äneŋi ijikta nadätat yäk. 52 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä

---

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Apos 12:2; Rev 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43-44:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** 1Ti 2:5-6 * **10:47:** Mat 9:27, 15:22 * **10:52:** Mak 5:34

nadäŋ namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneŋi ijiwän kwäpäŋ Jesu iwarän täŋkuk.

11

Jesu doŋki terak Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

1 Kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peŋ yäwetpäŋ yäwetkuk; 2 Ek yotpärare udu kun yäk. Päŋku doŋki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doŋki uwä gubaŋi, nämo täŋbätak täwani. U kaŋpäŋ pitpäŋ yäpmäŋ äbun. 3 Pirirän äma kubätä tabäŋpäŋ U imata yäpmäŋkamän? yäŋ täweränä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä ŋopäŋ epän kubä täŋpayäŋ nadätak. U täŋpän täreŋirän äneŋi bäräŋeŋ pewän äbayäŋ yäŋ kaŋ iwerun.

4 Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kaŋpäŋ pitkumän. 5 Pirirän äma ätutä yabäŋpäŋ yäŋkuŋ; E, u imata yäpmäŋkamän? 6 Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ Doŋki u yäpmäŋ kun! yäŋ yäwetkuŋ. 7 Ude yäŋirä doŋki uwä Jesuken yäpmäŋ kuŋkumän. Yäpmäŋ päŋku Jesuken ahäŋ iminpäŋ tek punin nanik yäŋopmäŋpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋirän Jesutä äro uterak maŋitkuk. 8 Äro doŋki terak maŋirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yäŋopmäŋpäŋ kädet-ken peŋirä ätutä päya pähäm tokätpäŋ udegän kädet-ken peŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 9-10 Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yäŋkuŋ;
Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätak unita iniŋ oretna!
Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!

11 Eruk, ude täŋ iminirä kumaŋ Jerusalem äroŋpäŋ Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋ imaka imaka kuduptagän yabäŋpäŋ-nadäk täŋ irirän kome bipän taŋirän äpämaŋ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmäŋ Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk
Mat 21:18-19

12 Eruk patkuŋo yäŋewänä Betani peŋpeŋ äpämaŋ kuŋirä Jesu nakta iŋkuŋ. 13 * Nakta iwäkaŋ ijiŋpewän kwäpäŋ wama päya kubä pähämi yabäŋkaŋ mujipi nikek käwep yäŋkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähämigän itkuk. 14 * Ude kaŋpäŋ päya u ŋode iwetkuk; Ämatä gäkŋo mujipka näna yäŋkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude yäŋirän iwaräntäkiye nadäŋkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

15 Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahäŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋirä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. 16 Ude täŋpäŋ kudupi yot gänaŋ epän udewani äneŋi täneŋtawä yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. 17 Täŋpäŋä ämawebe ŋode yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk; Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani;
Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yäŋapik man yäkta api irek. *Ais 56:7*
Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*

18 * Täŋpäkaŋ bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma Jesutä ude täŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ ŋode yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; Jesu u jide täŋpäŋ utpena kaŋ paorek?

* **11:13:** Luk 13:6 * **11:14:** Mak 11:20 * **11:18:** Mak 14:1

Ämawebe päke u Jesu täŋo manta gäripi nadäk täŋkuŋo unita Jesuta umuntaŋpäŋ man ude yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ.
19 Täŋpäkaŋ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peŋpeŋ kuŋkuŋ.

Jide täŋpäŋ yäŋapik man täŋo bureni yäpne?
Mat 21:20-22

20 * Eruk kuŋtäŋgän patkuŋo yäŋewänä akumaŋ kuŋpäŋä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kaŋkuŋ; Pähämi kujari kuduptagän kubit taŋ tewä äpukopäŋ kaŋkuŋ. 21 Kaŋpäŋ Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piŋpäŋ yäŋkuk; Ärowani, päya ukeŋonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeŋo kubit taŋkuko itak ŋo yäk.
22 Yäŋirän Jesutä ŋode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋat täkot! 23 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo peŋkaŋ bureni-inik api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ Pom udu akumaŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋpäŋ äpmo! yäŋ iwereko uwä bureni ahäwek.
24 * Unita ŋode täwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yäŋapinayäŋ täŋo uwä imaka u yäpmäŋkamäŋ ubayäŋ nadäkinik ude täŋpäwä bureni api ahäŋ tamek. 25 * Unita Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ nadäŋpäŋä äma kubä täŋo momi yäpmäŋ kuŋatpäŋä kaŋ pek täŋput! Ude täŋirä Nanjin kunum gänaŋ naniktä udegän intäŋo momi api peŋ tamek. [26 Upäŋkaŋ in äma täŋo momi yäpmäŋ kuŋaräwä Nanjin kunum gänaŋ naniktä udegän intäŋo momi pen api yäpmäŋ kuŋarek yäŋ yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpäŋ epäni täk täyak?
Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Eruk man yäŋ paotpäŋ Jesu iwaräntäkiye-kät äneŋi Jerusalem kuŋkuŋ. Päŋku ahäŋpäŋ Jesu kudupi yotken äroŋpäŋ kuŋarirän bämop äma, Baga man yäwoŋärewani äma ba Juda nanik täŋo ekäni ekäni ätutä ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuŋ; 28 Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan? 29 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäŋ. 30 Eruk, Jontä ume ärut yämiŋkuko u netä iweränkaŋ ume ärut yämiŋkuk? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini nadäŋpäŋ täŋkuk? Unita yäwä nadäwa!
31 Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ ini-tägän yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode niwerayäŋ; A! Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk. 32 Täŋ, Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebe man bumta niwetnayäŋ. (Uwä ämawebeta umuntaŋkuŋ. Ämawebetä Jonta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma kubä yäŋ nadäŋkuŋo unita.)
33 Nadäŋ-bäräp yarä nikek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo nadäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaŋ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

12

Wain epän täŋo watä äma waki
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäput peŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-äyäŋurek. Täŋpäŋ wain mujipi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ imek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain epän u watäni itta äma ätu yepmaŋkaŋ kome ban kubäken kwek. 2 Kwekopäŋ mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ imiŋ äbäkta epän ämani kubä iwerän kwek. 3 Kuŋirän wain epän watä äma unitä äma u kaŋpäŋä utpäŋ iwat kireŋpewä äneŋi ketäŋ kwek. 4 Täŋpäŋ wain epän mähemitä nadäŋpäŋ äneŋi epän

* **11:20:** Mak 11:14 * **11:23:** Mat 17:20 * **11:24:** Mat 7:7 * **11:25:** Mat 5:23; Mat 6:14-15 * **12:1:** Ais 5:1-2

ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuŋirän iŋitkaŋ gwäki däpmäŋ kärapmitpäŋ waki täŋ iminеŋ. 5 Ude täŋirä äneŋi kubä iwerän kukgän täŋpek. Iwerän kuŋirän kumäŋ-kumäŋ utneŋ. Täŋirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuŋirä ätu uwä däpmäŋpäŋ yepmaŋpä kuneŋ, ätu uwä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täneŋ.

6 * Eruk, yepmaŋpän kuŋ moreŋtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upäŋ iwerän kwek. Näkŋaken nanakna ŋonitä kwänä oraŋ imiŋpäŋ mani api buraminеŋ yäk. 7 Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täŋo watä äma unitä nanaki-inik u kaŋpäŋä yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän! yäŋ yäneŋ. 8 * Ude yäŋpäŋ iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utpäŋ gupi wain epän gägäni käda maŋpä kuneŋ.

9 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täŋ yämek? Ŋode api täŋpek; Kuŋpäŋä wain epän watä it täŋkuŋo u däpmäŋ moreŋpäŋä watä äma kodaki yepmaŋpek yäk. 10 Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ?

Äma yot täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi ude itak.

11 Anututä ude täŋpewän ahäŋirän kaŋpäŋ gäripi pähap nadäkamäŋ yäk. *Sam 118:22,23*

12 Jesutä ude yäŋirän Juda täŋo intäjukun ämatä nadäŋkuŋ; Jesu ninta yäŋpäŋ man wärani u yäyak. Ude nadäŋpäŋ iŋitnayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täŋkuŋo unita umuntaŋpäŋ Jesu kakätäŋpeŋ kuŋkuŋ.

Ämatä Jesu takis moneŋta iwet yabäŋkuŋ
Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 * Kuŋpäŋ Parisi ämakät äma Herot täŋo äbotken nanik ätu Jesu täŋo mani nadäkta yäwerä kuŋkuŋ. Jesutä man goret yäwän nadäŋkaŋ uterak kaŋ iŋitna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. 14 Ude nadäŋpäŋ Jesu kaŋ-ahäŋpäŋ bänep ärik-ärik man ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin gäkŋo mebäri nadäkamäŋ. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täŋpäŋ man burenigän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpäŋ niwoŋärek täk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintäŋo baga mantä yäjiwät täyak ba nämo? 15 Imik täkäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täŋo mebäri nadäwän tärewäpäŋ yäwetkuk; In imata jopman näkŋatkaŋ? Eruk moneŋ kubä yäpmäŋ päbä namä käwa. 16 Yäweränä moneŋ kubä imiŋkuŋ. Imiŋirä kaŋpäŋ yäwetkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yäŋkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. 17 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk. Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk täŋkuŋonik.) Äbäŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; 19 * Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. 20-22 Täŋpäkaŋ bianä ini buap 7 itkuŋowä tuätä webe kubä yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk. Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ koreŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ

* **12:6:** Mat 3:17 * **12:8:** Hib 13:12 * **12:13:** Mak 3:6 * **12:17:** Rom 13:7 * **12:18:** Apos 23:8 * **12:19:** Lo 25:5

kumbuk. Kumäŋirän awänitä webe kajat ini ugänpäŋ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. Äpiyetä kumäŋirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

24 Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkaŋ u mebäri ŋodeta; In Anutu täŋo man kudän täwani ba Anutu täŋo kehäromita guŋ takinik täk täkaŋ unita yäk. 25 Ittäŋgän kumbani-ken naniktä akuŋpäŋ ämawebe u nädapi nämo api tänеŋ yäk. Aŋero kunum gänaŋ itkaŋ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaŋ ude ämawebe jop api itneŋ yäk. 26 * Kumbani-ken nanik akukakukta yäkaŋ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täŋkuko uterak ŋode nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ ba? Mosestä päya terak mebet täŋirän kaŋkaŋ u dubini-ken kuŋirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniŋ orerani yäŋ iwetkuk. 27 Anututä ude iwetkuko unita ŋode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täŋo Anutu, kumbani täŋo nämo. Ämatä kumäŋpäŋ paot-inik täk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ u goret-inik nadäk täkaŋ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täŋo man
Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

28 * Täŋpäŋ Baga man yäwoŋärewani äma kubätä äbäŋpäŋ Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋo u nadäŋkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadäŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? 29 * Ude yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ŋode; Juda ämawebe juku peŋpäŋ nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. 30 Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. 31 * E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäŋ yämen. Baga man kubätä yarä ŋo nämoinik yärepmitak yäk. 32 Ude yäŋirän Parisi äma unitä yäŋkuk; Yäwoŋärewani äma, gäk yäŋiri nadäwa siwoŋi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. 33 * U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täŋ imeno unitä Anutu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak gäripi nikek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. 34 Ude yäŋirän Jesutä nadäwän siwoŋi täŋirän iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yäŋ gabäŋpäŋ-nadätat yäk. Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabäŋkuk
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ itkaŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; Imata Baga man yäwoŋärewani ämatä Kristota Devit täŋo nanaki kubä, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ? 36 Anutu täŋo Munapiktä nadäk-nadäk imänkaŋ Devittä ŋode yäŋkuk;

Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwetkuk;

> Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gaminkaŋ iwankaye yäpmäŋpäŋ gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*

37 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita imata Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ? Jesutä man ude yäŋirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadäŋkuŋ.

38 Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋpäŋ-yäwoŋäreŋkuk; Baga man yäwoŋärewani ämata ket nadäŋpäŋ kuŋatkot! Äma uwä ämawebetä nibäŋpäŋ biŋam yäwut yäŋ nadäŋpäŋ tek

---

* **12:26:** Kis 3:2,6 * **12:28:** Luk 10:25-28 * **12:29:** Lo 6:4-5 * **12:31:** Wkp 19:18 * **12:33:** Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

säkgämän käroŋi täŋkaŋ ämawebe iŋami-kengän kuŋat täkaŋ. 39 Käbeyä yot gänaŋ äma ekäni täŋo bägup-ken maŋit täkaŋ, intäjukun itta. Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayäŋ nadäk täkaŋ. 40 Äma udewanitä webe kajattä yot gänaŋ äroŋpäŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ba ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ yäŋapik man käroŋi boham yäŋ yäpmäŋ kuk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneŋ yäk.

Webe kajat kubätä moneŋi kudup peŋkuk
Luk 21:1-4

41 * Kudupi yot gänaŋ äroŋkaŋ Jesu moneŋ pewani-ken kukŋi käda itkaŋ yabäŋ yäwat irirän ämawebe äbä moneŋ pewä äpmok täŋkuŋ. Täŋkaŋ äma tuŋum ikek mäyaptä äbäŋpäŋ moneŋ pähap pewä äpmok täŋkuŋ. 42 Täŋirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneŋ gämäni täpuri yarä pewän äpmoŋkumän.

43 * Ude täŋirän Jesutä webe kajat u kaŋpäŋ iwaräntäkiye yäŋ-päbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ŋonitä moneŋ peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ ŋo yärepmitak yäk. 44 Ämawebe päke u moneŋ bureni pat yämiŋirä uken nanik yarä-gänpäŋ pekaŋ yäk. Täŋ, webe kajat ŋowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri iŋirako uwä kudup peŋkaŋ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api täŋpä waneŋ
Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

1 Ude täŋpäŋ Jesutä kudupi yot gänaŋ naniktä äpämaŋ kuŋirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täŋpani yäk. 2 * Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabäŋgärip täkaŋ upäŋkaŋ mädenä api tokät mäneŋ. Mobä uterak terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ.

3 Eruk kuŋtäŋgän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äroŋpäŋ itpäŋ kudupi yot ban udu irirän kaŋpäŋ Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; 4 Yäno ukeŋo jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäŋ täŋirän kudän jidewani ahäŋirän api käne? 5 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäŋ-täkŋatneŋta ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot yäk. 6 Äma mäyaptä äbäŋkaŋ näk wäpna terak ŋode api yäneŋ; Näk Anutu täŋo iwoyäwani ubayäŋ yäŋ api yäneŋ. Ude yäŋirä ämawebe mäyaptä nadäŋ yämiŋpäŋ api yäwarän täneŋ. 7 Kadäni uken ämik mämä ba ämik täŋo manbiŋam nadäŋkaŋ Wära! Kadäni täretak yäŋ nadäŋkaŋ nämo kikŋutneŋ. Kudän ude ahäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni bäräŋeŋ-inik nämo api tärewek yäk. 8 * Kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Täŋpäŋ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäŋ komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäŋ täŋo unitäŋo wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

9 * Unita in nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot. Ämatä manken tepmaŋit, käbeyä yotken kadätä tadäpmäŋit api täneŋ yäk. Ba ugän nämo. In näka yäŋpäŋ tämagut päŋku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma iŋamiken api tepmaneŋ. Täŋirä kadäni uken intä näkŋo man u yäŋahäŋpäŋ yäwetneŋta yäwani. 10 Täŋpäkaŋ kadäni tärek-tärek nämo ahäŋirän intäjukunä näkŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋirä ämawebe komeni komeni kaŋ nadäwut. 11 * Täŋpäŋ tämagut päŋku manken tepmanayäŋ täŋirä uken man jide yäwetnayäŋ yäŋpäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Nämo, kadäni uken man ahäŋ taminŋirä nadäŋpäŋ ugänpäŋ yäwetneŋ. Man u yänayäŋ täŋo u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peŋirän api yäŋahäneŋ yäk.

---

* **12:41:** 2Kin 12:9 * **12:43:** 2Ko 8:12 * **13:2:** Luk 19:44 * **13:8:** Ais 19:2; 2Sto 15:6 * **13:9:** Mat 10:17-20 * **13:11:** Luk 12:11-12

12 * Täŋpäŋ kadäni uken ämatä ŋode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan keri-ken peŋirän
kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneŋ. Ba äperiye nanaktä
miŋiye naniye iwan täŋ yämiŋpäŋ manken yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ. 13 *
Täŋpäkaŋ näka yäŋpäŋ ämawebe mäyaptä iwan api täŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä
gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-
ken näkŋata biŋam api yäpet yäk.
14 * Man ŋo daniŋpäŋ ket ŋode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä
peŋawähut ikektä nämo itnaŋiken irirän api käneŋ. Kaŋpäŋä ämawebe Judia komeken
nanik u bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. 15 * Äma kubätä yot yäman
irayäŋ täko uwä tuŋumi yäpmäkta yot gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän.
16 Ba äma kubä ketem epänken irayäŋ täko uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku mänit siot ba
ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän. 17 * Butewaki! Webe nanak
kok ikek ba ironi paki nikek u bäräpi-inik api nadäneŋ! 18 Unita in Ekäniken yäŋapiŋirä
ämetpeŋ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ahäwektawä! 19 * Bureni, imaka ahäwayäŋ
täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken
umunitä päbä apiŋo u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämo ahäŋkuk. Ba
udewanitä äneŋi nämo api ahäwek. 20 Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmäŋ täkŋeŋkuk
yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upäŋkaŋ Ekänitä ämawebe inita biŋam iwoyäŋkuko
unita butewaki nadäŋpäŋ kadäni keräpigän api däpmäŋ täkŋewek.
21 Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ŋo ahätak! yäŋ täwerirä unita nadäŋirä
bureni nämo täŋpek. 22 * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäŋ-täkŋatpäŋ
Näk Kristo ba profet kubä yäŋ api yäneŋ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri
api täneŋ. Ämawebe Anututä inita yäpmäŋ daniwani unitäŋo bänepi peŋ awähutna yäŋkaŋ
käderi paränä epän pähap ude api täneŋ. 23 Täŋkaŋ imaka udewani nämo ahäŋirän
intäjukun täwetat unita nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot!

Äma Bureni-inik äneŋi api äbek
Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

24-25 * Imaka umuri umuri u ahäŋpäŋ paorirän mädeni-ken ŋode api ahäwek;
Edap täŋo peŋyäŋektä nämo ijiŋirän, emak udegän api bipmäŋ urek.
Täŋirän, guk api täreŋ mäneŋ.
Ude ahäŋirän imaka kehäromi nikek kunum gänaŋ it täkaŋ u wareŋ api täŋ morenеŋ. *Ais 13:10, 34:4*
26 Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget
kudän ikek äbäŋirän ämawebe api käneŋ. 27 * Kadäni ugän aŋeroniye peŋ yäwet-pewän
päŋku ämawebe inita iwoyäwani kome kukŋi kukŋi, umude ba unude uken nanik api
yämagutneŋ.
28 Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäŋ
täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kaŋpäŋ edap kadäni keräp täyak yäŋ
nadäk täkaŋ. 29 Unita udegän in imaka imaka api ahäneŋ yäŋ täwetat unitä ahäŋirä
yabäŋpäŋ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. 30 Näk bureni täwetat. Ämawebe
apiŋo itkaŋ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäŋ morenеŋ. 31 Täŋpäkaŋ kunum kenta
kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamäŋ
Mat 24:36-44

---

* **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **13:15:** Luk 17:31
* **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24-25:** Rev 8:12
* **13:27:** Mat 13:41

32 Imaka täwetat ŋo äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yäŋ
nämoinik nadätak. Kunum gänaŋ aŋero imaka nämo nadäkaŋ yäk. Ba Anutu täŋo Nanaki u
imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. 33 Kadäni nämo nadäkaŋ unita bänepjinta
watäni itpäŋ kuŋat täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yäŋ nämo nadäkaŋ unita.
34 * Kadäni uwä man wärani kubä ŋode bumik; Äma kubä kome kubäken kwa yäŋkaŋä
watä ämaniye imaka tuŋumi watäni itneŋta epän man yäwerek. Ude yäwetpäŋ yot yäma
täŋo watä äma iwerek; Watä säkgämän kaŋ it yäk.
35 * Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. In yot täŋo mähemitä äneŋi
äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkaŋ. Bipäda ba bipani bämop ba yäŋe-yäŋeta ba
tamimaŋ-inik kadäni uken ba uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ. 36 Bäräŋek-inik äbäŋpäŋ
däpmon parirä tabäwekta. 37 Unita in ba ämawebe kudup ŋode täwetat; Dapun ijiŋpäŋ
kodakgän itkot, däpmon nämo pätneŋ! yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuŋ
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1 * Täŋpäkaŋ kepma yarä keräp taŋirän Juda täŋo orekirit pähap kadäni kubä wäpi
Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äŋnak-äŋnak kadäni täŋkuk. Täŋirän bämop äma
intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesu käbop iŋitpäŋ utna yäŋkaŋ
kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. 2 Ŋode nadäŋkuŋ; Ämawebe bumta itkaŋ ŋonitä nadäwä täga nämo
täŋpäpäŋ peŋawäk täneŋ yäŋpäŋ unita orekirit kadäni uken tänetawä yäŋ nadäŋkuŋ.

Webe kubätä Jesuta iron täŋ imiŋkuk
Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

3 * Täŋpäkaŋ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkaŋ Saimon, gisik paräm ikek yäŋ
iwerani unitä yotken äroŋpäŋ ketem bok naŋkumän. Ketem naŋ irirän webe kubätä
ume käbäŋi säkgämän u gwäki taŋi peŋpäŋ yäpanipäŋ yäpmäŋ äbuk. Yäpmäŋ äbäŋpäŋ Jesu
gwäki-ken piŋ ibatkuk.
4 Ude täŋirän äma ätu itkuŋo unitä kaŋpäŋ kokwawak nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode
täŋkuŋ; E! Ima mebärita imaka gwäki pähap peŋpäŋ yäpani ŋowä jop ureŋ täŋpän kukaŋ?
5 Ämatä ume u suwaŋpäŋ siliwa moneŋ taŋi gamäkaŋ äma jäwärita yäminaŋi. Ude yäŋpäŋ
webe u bumta kaŋ-yäŋkuŋ.
6 Kaŋ-yäŋ irirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Kakätäwut! yäk. Imata bäräpi imikaŋ? U iron
inipärik kubä täŋ namitak yäk. 7 * Äma jäwäri inkät wari wari irirä iron täŋ yämina
yäŋpäŋä kaŋ täŋ yämut! Upäŋkaŋ näk inkät pen nämo api itne. 8 * Webe ŋo iron täŋ
namayäŋ nadäŋpäŋ ini täŋ naminaŋi ude täyak. Näk änenayäŋ täkaŋ unita awaŋken kukta
gupna ume käbäŋi gäripi nikek ŋo ärut namitak yäk. 9 Näk bureni täwetat. Manna biŋam
Täga komeni komeni yäŋahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän webe ŋonitä täŋ namitak
unitäŋo manbiŋam bok api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ. Ude täŋirä ämawebetä webe ŋonita
nämo api guŋ täneŋ yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem naŋkuŋ
Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

10 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitä Jesu
iwan keri terak kaŋ pewa yäŋ nadäŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken u päŋku
yäwetkuk. 11 Ude täŋirän bänep täga nadäŋpäŋ moneŋ api gamine yäŋ iwetkuŋ. Judastä u
nadäŋpäŋ päŋku iwan keri terak kaŋ pewa yäŋkaŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

---

* **13:34:** Mat 25:14 * **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Mak 11:18 * **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:7:** Lo 15:11
* **14:8:** Jon 19:40

12 * Täŋpäkaŋ käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ.
Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täŋkentäŋ yämiŋkuko u
nadäkta nädamiŋi-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täŋkuŋonik. Eruk kadäni
ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka
u täŋtuŋum täne? 13 Yäwäwä Jesutä äma yarä man ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän
kuŋkumän; Yotpärare bämopi-ken kuŋirän äma kubä ume käbot ikek ukät äbä peroŋpäŋä u
kaŋ iwarun! 14 Iwat yäpmäŋ kumaŋ äma unitä yot ärowayäŋ täkken u äroŋpäŋ yot mähemi
ŋode kaŋ iwerun; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem
äŋnak-äŋnakta de? yäŋkaŋ iwerun. 15 Ude iweränkaŋ yot gänaŋ bägup taŋi punin unu
ketem äŋnak-äŋnak täŋpani tuŋum ikek täwoŋärewänkaŋ Pasova ketem täŋtuŋum täkon.
16 Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äroŋpäŋ Jesutä yäŋkuko udegän
kaŋ-ahäŋpäŋ Pasova ketem täŋtuŋum taŋkumän. 17 Eruk kome bipmäŋirän Jesu
iwaräntäkiye 12 ukät tuŋum taŋkumän-ken u kuŋkuŋ. 18 * Kumaŋ yot gänaŋ äro ketem naŋ
itkaŋ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamäŋ ŋo kubätä näk iwan
keri terak nepmaŋpayäŋ yäk. 19 Ude yäŋirän nadäŋpäŋä butewaki nadäŋpäŋ ini-ini iwet
yabäŋkuŋ; Ekäni, näka yäyan? 20 Ude yäŋtäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken
nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä api täŋpek. 21 Nadäkaŋ?
Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upäŋkaŋ äma iwan keri terak
nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek
yäk.
22 Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ
tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; Ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput.
Ŋowä näkŋo tohatna yäk. 23 Ude yäŋpäŋ wain ume yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man
iwetpäŋ yämän kudup naŋkuŋ.
24 * Yämän naŋirä yäwetkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk
täyak u täŋkehärom takta nägätna piwayäŋ täyat. Ämawebe mäyapta yäŋpäŋ piwayäŋ täyat.
25 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anutu täŋo
kaŋiwat yewa gänaŋ äroŋkaŋ wain ume mebäri kubä api näŋpet. 26 Ude yäweränkaŋ kap
kubä teŋpäŋ yot u peŋpeŋ kumaŋ Olip Pom terak äroŋkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäŋ yäŋkuk
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

27 * Äroŋit äroŋit Jesutä yäwetkuk; In kuduptagäntä nabäŋ umuntaŋ api kuŋtäŋpä
kuneŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode pätak u bureni ahäwayäŋ;
Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä kuneŋ. *Sek 13:7*
28 * Upäŋkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpäŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api
itkirewet. 29 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gaminеŋ upäŋkaŋ näk
ude nämo api täŋpet yäk. 30 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiŋo bipani
purup gera kadäni yarä nämo yäŋirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäŋ.
31 * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiŋpäŋ man kehäromigän yäŋkuk; Nämo! Gäk gutpäŋ näk
bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkaŋ noriyetä udegän
yäŋkuŋ.

Jesutä Getsemane päŋku nani-ken yäŋapiŋkuk
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 * Kuŋtäŋgän Getsemane epän tobätken ahäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Ŋode
irirä näk päŋku yäŋapik man yäwayäŋ yäk. 33 Ude yäŋkaŋ ätu yepmaŋpän irirä Pita Jems

---

* **14:12:** Kis 12:6, 14:20 * **14:18:** Sam 41:9 * **14:24:** Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * **14:27:** Mak 14:50 * **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:** Jon 18:1

Jon ugänpäŋ yämaguränkaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän Jesu nadäwän umuri pähap täŋpäpäŋ yäŋkuk; 34 * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäŋ namitak unitä nurek yäŋ nadätat. Unita in ŋogän kodak itkaŋ nabäŋ näwatkot yäk. 35 Ude yäŋpeŋ ätu nanak kuŋpäŋä bäräpi nadäŋpäŋ kome terak maŋpän äpmoŋpäpäŋ komi nadäŋkuko u nanatä nadäŋ naminŋirän paorän yäŋpäŋ ŋode yäŋapiŋkuk; 36 * O nan, gäk imaka kubä täŋpayäŋ nämo bäräp tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayäŋ täyat u ketäreŋ namisi. Upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋaken nadäktä kaŋ ahäwän.

37 Ude yäŋpäŋ äma yaräkubä unitä itkuŋ-ken äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ yabäwän däpmon pat itkuŋ. Däpmon parirä yabäŋpäŋ Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata däpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? 38 * Täŋyabäk-ken kwitaneŋta ket nadäŋpäŋ yäŋapik man yäŋ itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upäŋkaŋ kehäromijin nämo yäk.

39 Ude yäwetkaŋä äneŋi kuŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuko udegän yäŋkuk. 40 Yäŋapik man ude yäŋ paotpäŋ äbäŋpäŋ yabäŋkuk; Däpmonta yewäpäŋ pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk taŋpäŋ man kubä nämo iwetkuŋ. 41 Eruk Jesu äneŋi kuŋpäŋ täŋkuko udegän täŋkaŋ äbäŋpäŋ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma keri terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo. 42 Akwäpäŋ päŋku yabäŋ ahäna! Äma iwan keri-ken nepmakta yäwani äbätak ŋo yäk.

Komi ämatä Jesu iŋitkuŋ
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

43 Jesu man ude yäŋirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahäŋ yämiŋkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuŋ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoŋärewani äma ba Juda täŋo eköni eköni ätu unitä yäwet-pewä äbuŋ.

44 Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u geŋi dara nabäŋkaŋ upäŋ kaŋ iŋirut yäk. 45 Eruk Jesu ahäŋ iminŋäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! Ude yäŋpäŋ geŋi datkuk. 46 Eruk, ude täŋpän kaŋpäŋä iŋitpäŋ kerigän topuŋ. 47 Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pioŋ gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni paiŋkuk.

48 Täŋpänä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham ikek nutnayäŋ äbäkaŋ? 49 * Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkut-ken ugän imata nämo nepmäŋitkuŋ? Upäŋkaŋ täga! Ude täŋ naminŋirä Anutu täŋo man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. 50 Ude yäŋirän iwaräntäkiye kudup kaŋ-umuntaŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

51-52 Täŋpäkaŋä äma gubaŋi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä iŋitnayäŋ täŋirä tek yabuko u pitpäŋ peŋpeŋ moräŋ metäŋpeŋ kuŋkuk.

Jesu manken teŋkuŋ
Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

53 Täŋpäkaŋ Jesu imagut yäpmäŋ bämop äma intäjukun iranitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken bämop äma, ba Juda täŋo eköni eköni ba Baga man yäwoŋärewani äma u kudup kubä-kengän ugän itkuŋ. 54 Yäpmäŋ kuŋirä Pita mädengän yäwatpäŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋä komi äma ukät bok itpäŋ kädäp äŋäriŋ itkuŋ. 55 Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma eköni eköni u kuduptagän itpäŋ Jesu kumäŋ-kumäŋ utna yäŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 56 Täŋpäkaŋ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yäŋ jop manman ude yäŋkuŋ. Jop manman mäyap ude yäŋkuŋopäŋ

---

* **14:34:** Jon 12:27 * **14:36:** Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38 * **14:38:** Luk 11:4 * **14:49:** Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

man mebäri inigän inigän yäŋkuŋo unita man uterakgän nämo ahäŋkuk. 57-58 * Yäŋtäko äma ätutä akuŋpäŋ jopman ŋode yäŋkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ; Näk kudupi yot äma keritä täŋpani ŋo wärämutpäŋ kepma yaräkubätagän äneŋi udewanigän äma keritä nämo täŋpani kubä api täŋpet yäk. 59 Man yäŋkuŋo u ini-ini yäŋirä mebäri kubägän nämo täŋkuk.

60 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋä Jesu iwet yabäŋkuk; Man kowata nämo yäwerayäŋ? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? 61 * Yäŋirän Jesutä man kubä nämo yäŋkuk. Man nämo yäŋkaŋ kum irirän intäjukun ämatä äneŋi iwet yabäkgän täŋkuk; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniŋoret täkamäŋ unitäŋo nanaki gäk?

62 Yäwänä yäŋkuk; Yäyan ubayäŋ. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keri bure käda ittäŋgän kunum gänaŋ gubam terak äbäŋirän api kaŋ-yäputneŋ yäk. 63 Ude yäŋirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-gäjähutpäŋ yäŋkuk; Mangämän imata wari yäne? 64 * Anutu yäŋärok man iwetak unita in jide nadäkaŋ? Yäwänä kuduptagän ŋode yäŋkuŋ; U kumäkta biŋam täyak yäk. 65 Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuŋ, ätutäwä dapuri täŋpipiŋpäŋ keri mugwäjiŋpäŋ utkaŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk. Ude täŋirä komi ämatä iŋitpäŋ keri pipiyäŋpäŋ iŋami dapun-ken utkuŋ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

66 Täŋpäkaŋ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäŋo watä webe kubä äbäŋpäŋ kaŋkuk; 67 Pita kädäp äŋäriŋ irirän. Kaŋpäŋ ket täŋpäŋ kaŋ-yäpmäŋ äroŋkaŋ-äpäk täŋpäŋ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuŋarani kubä gäk yäk. 68 Yäwänä yäŋkuk; Gäk man jide yäyan? Yäŋiri guŋ täyat yäk. Ude yäŋpäŋ yäma-ken äpmoŋkuk. 69 Äpmoŋirän watä webe unitä kaŋpäŋ äma itkuŋo u yäwetkuk; Äma ŋo Jesu täŋo äbotken nanik yäk. 70 Yäwänä äneŋi äwo yäŋkuk. Eruk ätu itpäŋä ämawebe itkuŋo unitä iwetkuŋ; Nadäkamäŋ! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. 71 Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkaŋ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

72 * Ude yäŋirän uterakgän puruptä gera yäŋirän kadäni yarä täŋkuk. Täŋpänkaŋ Pitatä nadäwän tumbäpäŋ Jesutä man ŋode iwetkuko u nadäŋkuk; Puruptä gera yarä nämo yäŋirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadäŋkaŋ nadäwän ägekoräpäŋ konäm bumta kotkuk.

15

Jesu Pailat keri-ken peŋkuŋ
Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

1 * Täŋpäŋ tamimaŋ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduptagän käbeyä täŋpäŋ Jesu utta tawaŋ peŋkuŋ. Ude täŋkaŋ eruk, Jesu keri pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Pailat keri terak teŋkuŋ. 2 Teŋirä Pailattä Jesu iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo äma ärowani ba? Yäwänä yäŋkuk; Yäyan uba yäk. 3 Täŋkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani Jesuta yäŋpäŋ-kaŋiwat man mäyap yäŋkuŋ. 4 Ude yäŋirä Pailattä Jesu äneŋi iwetkuk; Äma päke ŋonitä gäka man mäyap yäŋirä imata kowata nämo yäyan? 5 * Ude iweränä Jesu kowata nämo yäŋkuk. Kowata nämo yäŋkaŋ man kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

---

* **14:57-58:** Jon 2:19-21 * **14:61:** Mak 15:5; Luk 23:9 * **14:64:** Jon 19:7 * **14:72:** Mak 14:30 * **15:1:** Luk 22:66 * **15:5:** Ais 53:7; Mak 14:61

6 Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ŋode täk täŋkukonik; Juda
ämawebetä komi yotken irani kubäta nadäŋpäŋ Pailat iwerirä nadäŋ yämiŋpäŋ äma u
yäniŋ kireŋpewän kuk täŋkuŋonik. 7 Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät
komi yotken itkuŋ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadäŋpäŋ ämik pewä ahäwäpäŋ
äma kubä kumäŋ-kumäŋ utkuŋo unita gapmantä komi yotken yepmaŋkuŋ. 8 Täŋpäkaŋ
Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täŋkuko udegän täŋpän yäŋ nadäŋpäŋ
päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täŋpäŋ itkuŋ. 9 Irirä Pailattä yäwet yabäŋkuk; Juda äma
intäŋo intäjukun äma ŋo pitpäŋ tewa kwän? 10 (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode
nadäŋpäŋ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäŋkuŋo unita Jesu
näkken pewä äbuk yäŋ nadäŋkuk.)
11 * Täŋpäkaŋ Pailattä Jesu tewa kwän yäŋ yäŋkuko upäŋkaŋ bämop äma unitäwä
ämawebe päke u peŋ yäwet-yäwet täŋtäko yäŋkuŋ; Barabaspäŋ tewi äbäŋ nimän! 12 Ude
yäŋirä Pailattä äneŋi yäwet yabäŋkuk; Yäkaŋ unita Juda täŋo Intäjukun Äma yäŋ iwet täkaŋ
ŋowä jide täŋ imet? 13 Yäwänä äma päke unitä gera pähap ŋode yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak
kaŋ kumbän! 14 Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäweränkaŋ ehutpäŋ
gera kehäromigän yäŋpäŋ iwetkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän! 15 Ude yäwäkaŋ
ämawebe bänepi yäpmäŋ äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä
päripmäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu yäŋärok man iwetkuŋ
Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

16 Yäniŋ kirewänpäŋ Pailat täŋo komi ämatä Jesu yot gänaŋ nanik yäpmäŋ äpämaŋ
päŋku yot mäde käda komi äma täŋo yewa gänaŋ äroŋpäŋ noriye ätuta gera yäŋpewä äbuŋ.
17 Yäŋpewä äbäkaŋ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ iminpäŋä intäjukun
täŋo gwäpäta gupmom yenpäŋ kedoŋ täŋpäŋ gwäki-ken ähät iminkuŋ. 18 Ude täŋpäŋ sära
man iwetpäŋ yäŋkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, ganiŋ oretkamäŋ! yäk. 19 Täŋpäŋ päripäripäriptä gwäki-ken urit iwit uwaŋ ibarit täk täŋkuŋ. Täŋpäŋ gukut imäpmok täŋ iminpäŋ
jop iniŋ oretkamäŋ yäŋkaŋ täŋkuŋ. 20 Täŋirek-irek ude täŋ iminŋ paotpäŋä intäjukun äma
täŋo tek yäŋopmäŋ iminpäŋ tek iniken upäŋ äneŋi täŋ iminkuŋ. Ude täŋ iminpäŋ, eruk
päya kwakäp terak utnayäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ
Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

21 * Eruk, yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋpäŋä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä
äbätäŋgän äbä peroŋkuŋ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäŋo
nani. Äbä peroŋpäŋä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp buramiwänkaŋ penta
kuŋkuŋ. 22 Kuŋtäŋgän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u
ahäŋkuŋ. 23 Ahäŋpäŋä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäŋ Jesu
gupi kwitawän yäŋpäŋ iminkuŋ. Imäwä bitnäŋkuk. 24 * Täŋirä komi ämatä teki yäŋopmäŋ
iminpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Päya kwakäp terak utpäŋä Jesu täŋo teki yäpmäkta
komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ.
25 Täŋpäŋ 9'kirok täŋirän utkuŋ. 26 Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän
ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU, JUDA Ämawebe TÄŋo
INTÄjukun Äma.

27 Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok däpuŋ. [28 * Ude
täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni ahäŋkuk; Kawä äma waki täŋpani
täŋkuk.] 29-30 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yäŋärok man iwetpäŋ

* **15:11:** Apos 3:13-14 * **15:21:** Rom 16:13 * **15:24:** Sam 22:18 * **15:28:** Ais 53:12 * **15:29-30:** Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58

ketsiwoŋ täŋpäŋ yäŋkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yäŋ yäŋkuno udegän gupka täŋkentäŋpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!
31 Ude yäŋirä bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä udegän täŋ-ireŋpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentäŋ yämik täŋkukopäŋ ini gupi täŋkentäkta täŋpän wakaŋ yäk. 32 Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yäŋ yäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma yarä däpmäŋpäŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitä udegän yäŋärok iwetkumän.

Jesu kumbuk
Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

33 * Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome kudup bipmäŋ utpäŋ patpäŋ it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. 34 * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yäŋkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? 35 Ude yäŋirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. 36 * Yäŋirän nadäŋpäŋ äma kubätä bäräŋeŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmäŋpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädät täŋpäŋ Jesuta imiŋpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpäŋ käna. Elaijatä bureni päbä ketärewayäŋ käwep yäk.
37 Ude täŋirä Jesu äneŋi gera taŋi yäŋpäŋ kumbuk.
38 Kumäŋirän kudupi yot gänaŋ tek taŋi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 39 Täŋpäŋ Jesutä kumäŋirän komi äma täŋo watä äma unitä dubini-ken itkaŋ kawän inide kubä täŋpäpäŋ yäŋkuk; Bureni-inik, äma ŋowä Anutu täŋo Nanaki!
40 * Täŋpäkaŋ webe ätu ban itkaŋ Jesu kumäŋirän kaŋkuŋ. Ukät nanik ätu täŋo wäpi ŋode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubaŋi kenta Joses täŋo miŋi u, ba Salome ukät penta itkuŋ. 41 Webe u kuduptagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän täŋpäŋ watä epän täŋ imiŋ yäpmäŋ äbäk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpärare-ken penta äroŋkuŋo u imaka, äbä itpäŋ kaŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ
Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

42-43 Sabat keräp taŋirän eruk bipäda Juda täŋo äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik. Eruk, äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän kuŋpäŋ Jesu täŋo gupi awaŋ gänaŋ änekta iwet yabäŋkuk. 44 Täŋirän Pailattä yäŋkuk; Wa! Imata bäräŋeŋ kumäŋtak yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun äma yäŋpewän äbänä iwet yabäŋkuk; Jesu bureni kumak? 45 Äma unitä bureni kumak yäŋ yäwänä Joseptä Jesu gupi änekta nadäŋ imiŋkuk. 46 Nadäŋ imiŋirän Joseptä päŋku tek paki suwaŋpäŋ, Jesu täŋo gupi päya kwakäp terak nanik ketäreŋ päpä tek yäpuko unitä uwäk täŋkuk. Ude täŋpäŋ mobä awaŋ kodaki kubä äma kumbani pekta biŋam äneŋpani u gänaŋ peŋkuk. Peŋpäŋä mobä kubä pimiŋ iwat-pewän päŋku mobä awaŋ meni uwä yäput pipiŋkuk. 47 Äneŋirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses täŋo miŋi, yarä u kaŋkumän.

16

Jesutä äneŋi akuŋkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

1 Täŋpäkaŋ Juda täŋo Sabat täreŋirän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems täŋo miŋi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täŋo gupi ärut imikta gakŋi

* **15:33:** Amo 8:9 * **15:34:** Sam 22:1 * **15:36:** Sam 69:21 * **15:40:** Luk 8:2-3

mebäri mebäri käbäŋi tägatäga u suwaŋpäŋ tuŋum täŋkaŋ itkuŋ. 2 Eruk Sande tamimaŋ
kome ket nämo yäŋeŋirän tuŋum ukeŋo yäpmäŋ Jesu täŋo gupi peŋkuŋ-ken uken kuŋkuŋ.
3-4 Kuŋit kuŋit yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋtäŋ kuŋkuŋ; Mobä, awaŋ meni täŋpipiwani u netätä
yäpmäŋ kewеŋ nimayäŋ? Ude yäŋpäŋ dapun täŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap uwä yäpmäŋ
kewеŋkuŋo mobä awaŋ meni tumäŋirän. 5 Eruk ude kaŋkaŋ äroŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma gubaŋi
kubä tek paki nikek awaŋ käwuri bure käda maŋit irirän. Kaŋpäŋ umuntaŋpäŋ bumta
kwaiŋkuŋ.

6 Kwaiŋirä yäwetkuk; Umuntäneŋo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utkuŋo
ukeŋo känayäŋ äbäkaŋ? U ŋo nämo itak yäk. Akumaŋ kuk! Patpat bägupigän ŋo kawut!
7 * Unita in päŋku Pita ba iwaräntäkiye ätu biŋam ŋode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken
intäjukun it kirewayäŋ kuk. U päŋku kawut, täwetkuko ude. 8 Ude yäweränkaŋ webe
yaräkubä uwä umun pähap täŋkaŋ awaŋken naniktä metäŋpeŋ kwaiŋtäŋ kuŋkuŋ. Bumta
umuntaŋkuŋo unita imaka kaŋkuŋo u ämawebe nämo yäwettäŋ kuŋkuŋ.

Jesu noriye wanoriye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[9 * Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Mak-
dala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahäŋ imiŋkuk.
10-11 * Ahäŋ imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesu-kät kuŋarani konäm butewaki täŋ irirä
yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo
täŋkuk.

12-13 Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi
inigän kubä äworeŋkaŋ ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämänkaŋ äma yarä unitä äyäŋutpeŋ päŋku
noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

14 * Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahäŋ yämiŋpäŋ
ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu
kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? 15 * Ude yäŋpäŋ
yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga
u kaŋ yäwettäŋ kut. 16 * Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume
ärurayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo
täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. 17 * Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ
kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo
api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, 18 * ba gämok keritä
api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä
gupi-ken iŋirirä api täganeŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk
Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

19 * Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum
gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu keri bure käda itkukotä itak. 20 * Äroŋirän
iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Täŋirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋit mani biŋam u täŋkehärom
takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahäŋkuŋ.]

---

* **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:9:** Luk 8:2 * **16:10-11:** Mat 28:10 * **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Apos 1:8 * **16:16:** Apos 2:38 * **16:17:** Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46 * **16:18:** Luk 10:19; Apos 28:3-6 * **16:19:** Apos 2:33-34 * **16:20:** Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk
Luktä guŋ äbot ämawebeta yäŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Luk imata manbiŋam ŋo kudän täŋkuk?

1 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;
Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam kudän täkta piäni taŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋ. 2 * Imaka bian ahäŋirä ini dapuritä kaŋpäŋ nadäŋkuŋo u ba apiŋo ahäŋ yäpmäŋ abäkaŋ ugänpäŋ kudän täŋkuŋ. Äma uwä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäk-ahäk piä täŋkaŋ manbiŋam ŋowä nimiŋkuŋ. 3-4 Täŋpäkaŋ näk imaka, kadäni käroŋi manbiŋam ŋo yäput pektä päŋku tärek-tärek u kuduptagänta ket nadäwa yäŋkaŋ yäŋyabäk piä täŋ yäpmäŋ abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiŋam gäwerani u bureni-inik yäŋ nadäkta imaka imaka ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam siwoŋi kudän täŋpäŋ gäkken pewa ärekta nadäk peŋkut. Eruk manbiŋam uwä ŋode;

Aŋero kubätä Sekaraia ahäŋ imiŋkuk

5 * Herottä Judia kome täŋo intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik. 6 Täŋkaŋ yanäpi yarä uwä Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋat täŋkumänonik. Täŋkaŋ Anutu täŋo baga man ba jukuman kuduptagän iwat moreŋpäŋ waki kubä nämo täk täŋkumänonik. 7 Upäŋkaŋ nanakiye nämo. Elisabet äruŋ it yäpmäŋ äbäŋkä tägawani webe pähap täŋkumän.
8 Täŋpäkaŋ kadäni kubä, Sekaraia täŋo äbottä Anutu iŋamiken bämop äma piä täkta kadäni ahäŋkuk. 9 * U bämop ämatä täk täŋkuŋo ude piä yäpmäŋ daniŋpäŋ Sekaraiatä kudupi eŋi gänaŋ Anutu iŋamiken gupe käbäŋi nikek ijiŋ imikta ahäŋkuk.
10 Eruk, gupe käbäŋi nikek ijik-ijik kadäni ahäŋirän ämawebe mäyaptä äbäŋkaŋ kudupi eŋi yämän umu itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkuŋ. 11 Yäŋapik man yäŋ irirä kudupi eŋi gänaŋ Sekaraia gupe käbäŋi nikek ijiŋ ittäŋgän kaŋkuk; Ekäni täŋo aŋero kubätä gupe käbäŋi nikek ijiwani täŋo käwuri bure käda ahäŋpäŋ irirän. 12 Kaŋkaŋ kikŋutpäŋ bumta umuntaŋkuk. 13 Ude täŋpänä aŋero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäkŋo yäŋapik man nadäŋ gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaŋ wäpi Jon yäŋ, kaŋ iwet. 14 Täŋpäŋ nanak unita bänep täga nadäŋpäŋ oretoret api täŋpen. Ba unitä ahäŋirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadäŋpäŋ oretoret udegän api tänеŋ yäk.
15 * Imata, nanaka unitä tägaŋpäŋ Ekäni iŋamiken wäpi biŋam ikek api irek. Täŋkaŋ wain ume ba täŋguŋguŋ ume ätu nämoinik api nak täŋpek. Täŋkaŋ ahäwayäŋ täyak-ken unitä it yäpmäŋ ärowayäŋ täkken Kudupi Munapiktä uwäktäŋ iminŋirän api irek. 16 Täŋpäkaŋ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut iminŋkuŋo u mäyap bänepi yäpmäŋ sukureŋpäŋ yepmaŋpän Anutu Ekänini-ken äneŋi api kuneŋ. 17 * Bureni, kuŋat-kuŋari ba kehäromini Profet Elaijatä täŋpeŋ kuŋatkuko udegän api täk täŋpek. Ekänita intäjukun kuŋkaŋ nädanani täŋo kokwawak yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋit, ba äma man bitnäk täk täkaŋ unitäŋo bänepi yäpmäŋ sukureŋpäŋ yepmaŋpän äma siwoŋi täŋo kädet kuroŋgän api iwat täneŋ. Ude täŋpayäŋ täko uwä Ekänita watä piä täŋ imikta ämawebe äbot ket utpäŋ yepmak täŋtäŋ api kwek yäk.
18 * Eruk, aŋerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide

* **1:1:** Apos 1:1 * **1:2:** Jon 15:27 * **1:5:** 1Sto 24:10 * **1:9:** Kis 30:7 * **1:15:** Nam 6:3 * **1:17:** Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 * **1:18:** Stt 18:11

täŋpäŋ bureni yäŋ nadäwet? Näk tägawani-inik ŋo, ba webena imaka, webe pähap ŋo! 19 * Ude yäwänä aŋerotä iwetkuk; Näk wäpna Gebriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk. Nämo, manbiŋam täga ŋo gäwetta Anututä ini naniŋ kireŋpewän äbätat. 20 * Gäk nadätan? Näkŋo man nämo nadäŋ namitan unita meka bäräp tawäpäŋ man kum api iren. Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋiri manbiŋam gäwetat ŋonitä ahäwänkaŋ man äneŋi api yäwen. Manbiŋam yäyat ŋowä kadäni yäŋ imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

21 Täŋpäkaŋ ämawebe Sekaraiata yäŋkaŋ yäman umu irä wawäwä nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kudupi eŋi gänaŋ uken imatäken kubätä ahäŋirän Sekaraia kadäni käroŋi ŋowä itak? 22 Ude yäŋirä yäman äpäŋpäŋ ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko unita keri-tägän wärani täŋyäreŋkuk. Täŋpänä ämawebetä nadäŋkuŋ; Imaka kudupi kubä kudupi eŋi gänaŋ kaŋkaŋ käwep äpätak yäk.

23 Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u täŋpän tärewäkaŋ komeni-ken kuŋkuk. 24 Päŋku ririrän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ eŋi gänaŋgän it yäpmäŋ kuŋirän komepak 5 ude täreŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ Elisabet nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk; Ekänitä iron u täŋ namitak! Apiŋo Ekänitä oraŋ naminŋirän näkŋo mäyäkna ämawebe iŋamiken paotak yäk.

Aŋerotä Maria ahäŋ imiŋkuk

26 Elisabettä nanak kok ikek it yäpmäŋ kuŋtäŋgän komepak 6 täreŋirän, eruk kadäni uken Anututä aŋero Gebriel u peŋ iwet-pewän yäpmäŋ yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuŋkuk. 27 * Webe gubaŋ kubä äma kubä wäpi Josep unita yäŋkaŋ iwoyäŋkuŋo webe uken kuŋkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täŋkaŋ webe gubaŋ iwoyäŋ iminkuŋo u wäpiwä Maria. 28 Eruk, Gebrieltä webe uken kuŋpäŋ iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäŋ iron täŋ gamitak. 29 Ude iweränä Mariatä man u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ yäŋkuk; Yäke! Man kubä ŋo jidewanipäŋ nadätat? 30 Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäŋ gamitak. 31 * Nadätan? Gäk nanak kok itpäŋ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyaŋpäŋ wäpiwä Jesu yäŋ api iweren. 32 U äma ekäni kubä ude ririrän ŋode api iwetneŋ; U Anutu Ärowani Bureni unitäŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. Täŋpäkaŋ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. 33 * Unitä Jekop täŋo äbotken nanik ämawebeta intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Täŋpäkaŋ yabäŋ yäwat piä täŋpayäŋ täko uwä paot-paori nämo api täŋpek.

34 Eruk, Mariatä u nadäŋpäŋä aŋero ŋode iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo ŋo! 35 * Mariatä ude yäwänä aŋero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äroŋirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäŋ täno uwä Anutu täŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. 36 Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ apiŋo koki itak yäk. Bian äruŋ yäŋ iwerani upäŋkaŋ apiŋo nanak kok itpäŋ it yäpmäŋ äbäŋirän komepak 6 täretak. 37 * Nadätan? Anututä imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋ uwä bureni-inik täŋpek. 38 Aŋerotä man ude iweränä Mariatä yäŋkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täŋo piä watä webegän. Unita imaka kubä täŋ namayäŋ nadäŋpäŋä, yäyan ude kaŋ täŋ namän. Mariatä aŋero man ude iweränkaŋ teŋpeŋ kuŋkuk.

Mariatä Elisabet käwayäŋ kuŋkuk

39 Kuŋirän Maria akumaŋ bäräŋeŋ kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken yotpärare kubä uken kuŋkuk. 40 Kumaŋ päŋku uken ahäŋkaŋ Sekaraiatä eŋi gänaŋ äroŋpäŋä Elisabet iniŋ oretkuk. 41 * Ude täŋirän nanak Elisabet koki gänaŋ itkuko unitä kikŋutpäŋ wareŋ täŋkuk.

---

* **1:19:** Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 * **1:20:** Luk 1:45 * **1:25:** Stt 30:23 * **1:27:** Mat 1:16,18; Luk 2:5 * **1:31:** Ais 7:14; Mat 1:21-23 * **1:33:** Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35:** Mat 1:20 * **1:37:** Stt 18:14 * **1:41:** Luk 1:15

Ude täŋpänkaŋä Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk täŋpäŋ itkuk. 42 * Täŋirän Elisabet
oretoret man terak ŋode yäŋkuk; Maria! Anututä gäka iron täŋ gamiko uwä webe ätu täŋo
yärepmitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänaŋ itak u imaka udegän, Anututä iron taŋi täŋ
imani. 43 Näk jidewani unita Ekänina täŋo miŋi gäk nabäwa yäŋkaŋ äbätan? 44 Nadätan?
Gäkä naniŋ oreriri nanak kokna-ken itak ŋo täga nadäŋpäŋ uterakgän kikŋutpäŋ wareŋ
täk! 45 * Gäk Ekäni täŋo biŋam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yäŋ nadäkinik
täŋkuno unita Ekäni täŋo oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yäŋkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

46 * Täŋpäŋ Mariatä yäŋkuk;
Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmäŋ akutat!
47 Täŋira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniŋ oretak.
48 * Näk piä watä webeni jopi upäŋkaŋ iron täŋ naminŋkuk. Apiŋo ba kämi-kämi
ämawebe kuduptä ŋode api näwetneŋ; Anututä iron taŋi täŋ gamani.
49 Anutu Kehäromitä imaka taŋi kubä täŋ naminŋkuko unita ude api näwetneŋ. Unita wäpi
biŋam kudupi-inik itak yäŋ yäwa!
50 * Näk nadätat, Anutu täŋo bänep iron pähap uwä äma mani buraminŋpäŋ gämori-
kengän kuŋat täkaŋ unita biŋam.
Ba unitäŋo nanakiye täŋo nanakiye tawaŋ uteraktä pen udegän api kwek.
51 * Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani täŋpani
u yäwat kireŋpewän uken-uken kuŋtäŋpä kuk täkaŋ.
52 * Unitä intäjukun äma kehäromi täŋo wäpi biŋam ärowani u yäpmäŋ päpä peŋpäŋ äma jopi
äpani täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyak.
53 * Täŋkaŋ äma jäwärita imaka tägatäga daiŋ yämiŋkaŋ äma tuŋum mäyap ikek uwä
yäwat kireŋpewän ketäŋ kuk täkaŋ.
54 * Täŋpäkaŋ piä ämaniye Isrel nanik u täŋkentäŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋkuko udegän
butewaki pen nadäŋ yämik täyak.
55 * Ba oraniyeta ude api täŋ yämet yäŋ yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäŋo
äboriye mäden ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo unita butewaki tärek-täreki nämo nadäŋ yämik
täyak.
56 Mariatä kap ude teŋkaŋ Elisabet-kät it yäpmäŋ kuŋirän komepak yaräkubä ude
täreŋkuŋ. Tärewäkaŋ Maria äneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ärut yämani täŋo manbiŋam

57 Eruk ittäŋgän Elisabet nanak ämani bäyaŋkuk. 58 Bäyaŋirän mähemiye ba noriye
wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täŋ iminŋkuko biŋam u nadäŋpäŋä oretoret pähap
täŋ iminŋkuŋ. 59 * Eruk kepma 8 ude täŋirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk
madäŋkaŋ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yäŋkaŋ äbuŋ. 60 * Äbä nani wäpi yäŋirä
miŋitä yäŋkuk; U nämo yäk. Wäpi Jon yäŋ iwetnayäŋ. 61 Miŋitä ude yäwänä äma päke unitä
iwetkuŋ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämo itak yäk. 62 Ude yäŋkaŋ nanitä
nanaki wäpi jide yäŋ iwerayäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketwära-wära täŋireŋkuŋ.
63 Täŋpäwä Sekaraiatä kudän täŋpani täŋo tuŋumta yäwet yabäŋkuk. Eruk, u
yäpmäŋpäŋä äma päke itkuŋo u iŋamiken ŋode kudän täŋkuk; Ŋo wäpiwä Jon. Ude kudän
täŋirän kaŋkaŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 64 Eruk, uterakgän Sekaraia meni bäräp tawäpäŋ man
kum itkuko ukeŋowä meni äneŋi pidäm taŋkuk. Ude täŋkaŋä man yäŋpäŋ Anutu wäpi
bumta iniŋ oretkuk. 65 Ude täŋirän noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ.

---

* **1:42:** Lo 28:4 * **1:45:** Luk 1:20 * **1:46:** 1Sml 2:1-10 * **1:48:** Luk 1:25, 11:27 * **1:50:** Sam 103:13,17
* **1:51:** 2Sml 22:28 * **1:52:** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53:** 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 * **1:54:** Ais
41:8; Sam 98:3 * **1:55:** Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 * **1:59:** Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * **1:60:** Luk
1:13

Umuntaŋkaŋ kudän mebäri mebäri ahäŋirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Judia kome
täpuri täpuri kudup u pewä kuŋat moreŋkuk. 66 Kuŋat moreŋirän ämawebe manbiŋam u
nadäŋkuŋo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kämi-kämi nanak uwä kädet
kuroŋ jide ude api iwarek? Ekäni täŋo kehäromi ukät itkamän yäŋ nadäŋpäŋ unita man
udewä yäŋkuŋ.

Sekaraia oretoret täŋpäŋ kap teŋkuk

67 Täŋpäkaŋ Jon täŋo nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaŋ Anutu täŋo
manbiŋam yäŋahäŋpäŋ ŋode yäŋkuk;
68 * Isrel ämawebe täŋo Ekäni Anututä nin ŋo nadäŋ nimiŋpäŋ wakiken nanik nimagutak.
Unita wäpi yäpmäŋ akuna!
69 * Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin
nimagutta pewän ahätak.
70 Bian-inik profet jukuman yäwerän yäŋahäk täŋkuŋo udegän ahätak.
71 * Anututä ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Näk ämawebenaye iwan keri-ken nanikpäŋ api
yäyomägaret yäk.
Äma nadäwäwak täŋ yämik täkaŋ u keri-ken nanikpäŋ api yäyomägaret yäŋ yäŋkuk.
72 * Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkuk.
Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäŋkuko uterak nadäŋ iwatpäŋ bureni
ahätak ŋo.
73-74 * Bian oranin pähap Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak.
Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpäŋ iniken piä u täneta yäŋpäŋ iwan keri-ken
nanik api tämaguret yäŋ yäŋkuko u täyak ŋo.
75 * Unita yäŋkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpäŋä iniken piä ugänpäŋ iŋitpäŋ
täŋpäŋ iŋamiken kädet siwoŋigän api kuŋatne.

76 * Täŋ, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu
Ärowani Bureni-inik unitäŋo profet yäŋ api gäwetneŋ.
77 * Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täŋpän kwäpäŋ inita biŋam
yämagurayäŋ täko unita yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋiri api nadäneŋ.
78 * Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täŋpek; Kunum gänaŋ täŋo
peŋyäŋek u api iniŋ kireŋpewän äpäŋ nimek.
79 * Peŋyäŋek uwä ämawebe bipmäŋ urani-ken itkaŋ kumäkta umuntaŋ itkaŋ unita
api peŋyäŋeŋ yämek.
Peŋyäŋek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋit niwarirän bänep kwini kädet iwatpäŋ
kuŋatneta yäwani.
Jon täŋo nani Sekaraiatä man ude yäwän täreŋkuk.
80 * Täŋpäkaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuk. Täŋkaŋ kome
jopi-ken it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Isrel ämawebe iŋamiken kwawak ahäŋpäŋ Anutu täŋo man
yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkukonik.

2

Jesu nanaktä ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 18:1-25

---

* **1:68:** Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 * **1:69:** Sam 18:2 * **1:71:** Sam 106:10 * **1:72:** Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 * **1:73-74:** Stt 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75:** Tai 2:12-14 * **1:76:** Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Ais 60:1-2 * **1:79:** Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 * **1:80:** Luk 2:40; Mat 3:1

1 Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täŋo intäjukun äma itkuk. Unitä
ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabäŋ yäwarani unita jukuman ŋode pewän
yäpmäŋ kuŋatkuk; Ämawebe päke u wäpi kuduptagän gapman täŋo wäp kudän tawaŋ
terak api peŋ moreneŋ yäk. 2 (Piä udewani bian kubä nämo täŋkuŋ. Äma ekäni kubä
wäpi Kwirinus u Siria komeken kaŋiwat piä täŋirän yäput peŋkuŋ.) 3 Eruk, ude nadäŋpäŋ
ämawebe kuduptagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuŋ moreŋkuŋ.
4 Kuŋirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäŋ peŋpeŋ Judia kome
Betlehem yotpärare uken kuŋkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuŋkuk. 5 * U
kwayäŋpäŋä webeni biŋam yäŋ imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta
imaguränkaŋ kuŋkumän. 6 Kumaŋ päŋku kome uken ahäŋpäŋ ittäŋgän nanak bäyawayäŋ
keräp taŋkuk. 7 * Täŋpäkaŋ eŋi äma ban naniktä pätneŋta täŋpani u tokŋeŋ moreŋkuŋo
unita bägupta wäyäkŋeŋpäŋ bulimakautä eŋiken päro itkumän. Päro u itkaŋ nanaki tuäni
bäyaŋkuk. Bäyaŋkaŋ tektä uwäk täŋpäŋ bulimakautä ketem näŋpani gäpe gänaŋ pewän
patkuk.

Aŋerotä sipsip watä äma ahäŋ yämiŋkuŋ

8 Täŋpäkaŋ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuŋonik. 9 Irirä
Ekäni täŋo aŋero kubätä ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämiŋirän Ekäni täŋo peŋyäŋek ägonitä peŋ-
yäŋeŋirän bumta umuntaŋkuŋ. 10 Umuntaŋirä aŋerotä yäwetkuk; E, in umuntäneŋo! Näk
manbiŋam täga kubä yäpmäŋ abätat yäk. Manbiŋam tägagämän täwerayäŋ täyat ŋonitäŋo
bureni uwä äma kuduptagän täŋkentäŋ yämikta biŋam! Täŋkentäŋ yämiŋirän oretoret
pähap api täneŋ yäk. 11 Apiŋo edap ŋogän ämawebe paot-paotta biŋam täŋpani wädäŋ
tädotpäŋ yepmakta yäwani u Devit täŋo yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani
Ekäni Kristo! 12 Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäŋ uwäk täwani bulimakau
täŋo gäpe gänaŋ parirän kaŋpäŋä yäŋirän nadäŋkumäŋo ukeŋo u yäŋ kaŋ nadäwut yäk.
13 Yäwänkaŋä uterakgän kunum gänaŋ nanik aŋero äbot tawaŋ käroŋ ahäŋpäŋ noripak-
kät ŋode yäŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ;
14 * Kunum gänaŋ unu Anutu iniŋ oretna!
Kome terak ämawebe Anututä ini yabäŋgärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäŋ imiŋkuŋ

15 Aŋerotä man ude yäŋ paotpäŋ peŋpeŋ kunum gänaŋ äroŋirä sipsip watä äma
ukeŋonitä näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Eruk kuna! yäk. Betlehem päŋku imaka kubä
ahäŋirän Ekänitä niwerako u käna! 16 * Ude yäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku Maria Josep yabäŋ
ahäŋpäŋ nanak paki gäpe gänaŋ patkuko u imaka, kaŋkuŋ. 17 Kaŋpäŋ nanak unitäŋo
manbiŋam aŋerotä yäwerän nadäŋkuŋo u yäwetkuŋ. 18 Yäwerirä ämawebe itkuŋo u
nadäŋpäŋ jäkjäk yambuŋ. 19 * Täŋ, Mariatäwä man u nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋatkuk. 20 Täŋpäkaŋ sipsip watä ämatä imaka kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋo unita Anutu iniŋ
orettäŋ äneŋi piäni-ken kuŋkuŋ. Man aŋerotä yäwetkuko udegän kaŋkuŋo unita.

Simeontä Jesu kaŋkuk

21 * Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madäŋpäŋ wäpi Jesu yäŋ iwetkuŋ.
Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän aŋero kubätä ahäŋ iminpäŋ wäpi iwetkuko
u. 22 * Täŋpäkaŋ Mosestä bian kädet webe nanak bäyaŋpäŋ ini ba nanak paki u Anutu
iŋamiken kuräki itta baga man terak kudän täŋkuk. Eruk, kädet u iwatpäŋ Maria kenta
Joseptä Jesu nanak Anututa biŋam imikta yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem äroŋkumän. 23 *
Ude täŋkumäno uwä Ekäni täŋo baga man ŋode kudän täwani u iwatpäŋ täŋkumän;
Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biŋam kaŋ iniŋ kirewut yäŋ kudän täwani. 24 * Ba

---

* **2:5:** Luk 1:27 * **2:7:** Mat 1:25 * **2:14:** Luk 19:38 * **2:16:** Luk 2:10-12 * **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31,59 * **2:22:** Wkp 12:1-8 * **2:23:** Kis 13:2,12,15 * **2:24:** Wkp 12:8

Ekäni täŋo baga man kubä pen ŋode nadäŋkumän; In Anutu iŋamiken kuräki itta barak
wäpi känaräm yaräpäŋ yäpmäŋpäŋ Anututa ijiŋ imut yäk. Ba känaräm nämo iränä barak
wäpi yägu udewani yaräpäŋ ijiŋ imut. Eruk, baga man unita nadäŋpäŋ Jerusalem itkaŋ
udegän täŋkumän.
25 * Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-ken itkuk. Uwä äma
siwoŋi, Anutu kadäni kadäni iniŋ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täŋkentäŋ
yämik-yämik kadänita itsämäŋpäŋ kuŋarani. Täŋirän Munapiktä bänepi-ken itpäŋ man
ŋode iwetkuk; 26 Gäk nämo kumäŋiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyäŋkuko u ahäŋirän
api käwen yäŋ iwetkuk. 27-28 Täŋpäŋ Munapiktä iwet-pewän kudupi eŋi gänaŋ äroŋkuk.
Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täŋo baga man iwatpäŋ Jesu nanak yäpmäŋ äbumän.
Täŋirän Simeontä nanak u kaŋpäŋ bäyaŋ imiŋpäŋ Anutu ŋode yäŋpäŋ iniŋ oretkuk;
29 Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahäŋ namitak unita piä ämaka näk ŋo
nabä kätäwipäŋ oretoret terak kwa.
30 * Apiŋo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.
31 Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.
32 * Unitä ämawebe guŋ äbotken nanik unita peŋyäŋeŋ yämiŋirän gäkŋo kädet siwoŋi
api kaŋpäŋ nadäneŋ.
Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biŋam api yäpneŋ.
33 Simeontä nanak ahäŋkuko unita man ude yäŋirän miŋi nanitä nadäwätäk täŋkumän.
34 * Ude täŋirän Simeontä Anutu täŋo wäpi terak man täga yäwetkaŋ Maria ŋode iwetkuk;
Gäk nadätan? Nanak ŋo terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmäŋ danikta iwoyäwani yäk.
Ätutä paot-paotta biŋam, ätutäwä irit kehäromita biŋam yäk. Nanak ŋowä Anutu täŋo
baga ude api irek. Ämawebe mäyaptä kaŋirä äpani täŋirän mäde api ut iminеŋ. 35 Äma
mäde ut iminayäŋ täŋo unitäŋo nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneŋ. Täŋkaŋ
komi imiŋirä gäkŋawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän
nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kaŋkuk

36 Eruk, Fanuel täŋo äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmäŋpäŋ
äpikät ittäŋ kuŋtäŋgän obaŋ 7 täreŋirän äpi kumbuk. 37 * Äpitä kumäŋirän webe kajat
it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 84 täreŋkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkaŋ
Anutu iniŋ oretta nakta jop itpäŋ yäŋapik man yäk täŋkukonik. 38 * Täŋpäkaŋ Jesu nädamiŋi
nani kudupi eŋi gänaŋ irirä Anatä päŋku ahäŋ yämiŋpäŋ Anutu bänep täga man iwetkuk.
Ude täŋpäŋ Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keri-ken
nanik ketärekta itsämäŋ itkuŋo u manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Äma intä itsämäŋ
itkaŋ u ŋobayäŋ!
39 * Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreŋirän Jesu miŋi nani u baga man patkuko
iwarän täreŋirän äyäŋutpeŋ Jesu nanak imagut yäpmäŋ Galili kome iniken yotpärare
Nasaret u kuŋkumän. 40 * Päŋku u irirä Anututä nanak uwä oraŋ iminirän gupi tägaŋpäŋ
säkgämän itkuk. Itkaŋ nadäk-nadäk tägagämän, Anutu-ken nanik iŋitpäŋ kuŋatkuk.

Jesu ätu tägaŋpäŋä kudupi yotken kuŋkuk

41 * Täŋpäkaŋ Jesu miŋi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk
täŋkumänonik. 42 Eruk Jesu obaŋ 12 ude täŋirän miŋi nanitä Jesu imaguränkaŋ täk
täŋkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuŋkuŋ. 43 * Päŋku Pasova täŋpä täreŋirän
Jesu Jerusalem pen irirän miŋi nani Jesu noriye-kät käwep kukaŋ yäŋ nadäŋkaŋ

---

* **2:25:** Ais 40:1, 49:13 * **2:30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 * **2:32:** Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 * **2:34:** Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37:** 1Ti 5:5 * **2:38:** Ais 52:9 * **2:39:** Mat 2:23 * **2:40:** Luk 1:80, 2:52 * **2:41:** Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * **2:43:** Kis 12:18

äneŋi äyäŋutpeŋ komeni-ken kuŋkumän. 44 Jesu-kät penta kukamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ kepma kubä kuŋarän bipuk. Kome bipmäŋirän miŋi nanitä Jesuta noriye päke u gänaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkumän. 45 Wäyäkŋewän wawäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ Jerusalem kuŋkumän. 46 Jerusalem kuŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarirän kepma yaräkubä täreŋirän kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ kaŋkumän. Jesu Baga man yäwoŋärewani äma u bämopi-ken itkaŋ man yäŋirä nadäŋit, yäwet yabäk täŋit täŋ itkukonik. 47 Täŋpäŋ äma ekäni ekäni kudupi eŋi gänaŋ itkuŋo u Jesutä yäwet yabäk täŋkuko u ba kowata man yäwetkuko u kaŋpäŋ nadäkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 48 Täŋpäkaŋ Jesu ude täŋ irirän miŋi nanitä kaŋ-ahäŋpäŋ udegän kikŋutkumän. Täŋpäŋ miŋitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpäŋ bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk taŋi täŋpäŋ wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ äbäkamäk ŋo yäk.

49 * Yäŋirän kowata ŋode iwetkuk; Näka imata wäyäkŋekamän? Näk Nana täŋo piä täkta yäwani yäŋ nämo nadäkamän? 50 Ude yäwerirän miŋi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreŋkuŋ.

51 * Eruk, ude täŋpäŋ Jesu akumaŋ miŋi nani-kät penta Nasaret kuŋkuŋ. Päŋku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani täŋo man kudup buramik täŋkuk. Upäŋkaŋ imaka Jesutä Jerusalem itkaŋ yäŋkuko ba täŋkuko unita miŋitä nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk. 52 * Täŋpäkaŋ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok taŋi tägaŋkuk. Tägaŋirän Anutu ba ämawebe imaka, kaŋirä äma tägagämän täŋkuk.

3

Jontä Jesu täŋo kädet täwitkuk
Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

1 Täŋpäŋ kadäni uken Rom nanik täŋo intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täŋo ämawebe yabäŋ yäwat piä täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 15 ude täreŋkuk. Kadäni ukengän Sisa täŋo piä ämaniye Isrel kome täŋo kome täpuri täpuri ŋode yabäŋ yäwat täŋkuŋ; Pontius-Pailattä Judia kome kaŋiwat täŋkuk. Herottä Galili kome kaŋiwat täŋkuk. Herot täŋo monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabäŋ yäwat täŋkuk. Lisinias täwä Abilene kome kaŋiwat täŋkuk. 2 * Täŋpäŋ Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täŋpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täŋo nanaki u kome jopi-ken it täŋkukonik. Uken ittäŋ kuŋirän Anututä jukuman iwetkuk. 3 * Iweränkaŋ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittäŋ kuŋkuŋ-ken u kuŋatkaŋ manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋkuk; Irit kuŋat-kuŋatjin wakiwaki unita mäde ut yämiŋirä näk ume ärut taminira Anututä wakijin peŋ tamayäŋ yäk.

4 Jontä ude täŋirän man kudän ŋode, profet Aisaiatä bian kudän täŋkuko u bureni ahäŋkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode api yäŋ irek;
Ekänitä äbäkta kädet täwirut! Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋ-siwoŋ tawut!
5 Kome äpmoŋpani ba pom täpuri ba taŋi äneŋpäŋ yäpä tägakot.
Kädet gwäjiŋ ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmäŋ kukot!
6 Ude täŋirä Anututä waki keri-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwä ämawebe
kudup api kaŋpäŋ nadäneŋ. *Ais 40:3-5*

7 * Täŋpäkaŋ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yäŋkaŋ Jonken äbuŋ. Äbäŋirä Jontä ŋode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukureŋkaŋ äbäkaŋ? In Anututä intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita irepmitnayäŋ äbäkaŋ ba? 8 * Inä bänepjin bureni-inik sukureŋpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa

* **2:49:** Jon 2:16 * **2:51:** Luk 2:19 * **2:52:** 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * **3:2:** Luk 1:80 * **3:3:** Apos 13:24, 19:4 * **3:7:** Mat 12:34, 23:33 * **3:8:** Jon 8:33,39

biŋam itkamäŋ yäŋ bäräŋeŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäŋ nadäŋpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! 9 * Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madäŋpäŋ ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

10 Jontä ude yäwerän nadäŋpäŋä ämawebe itkuŋo unitä kowata ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ude yäyan unita jide täne? 11 Ude iwet yabäwä Jontä äneŋi ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek yarä nikek it imänä yäpmäŋ daniŋpäŋ kubäwä äma teki nämota imek. Ketem imaka udegän täŋpek yäk.

12 * Täŋpäŋ takis moneŋ yäpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yäŋkaŋ äbäŋpäŋ Jon iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin jide täne? 13 Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis moneŋ pekta yäwani ude u irepmitpäŋ nämo yäpneŋ yäk.

14 Ude yäwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabäŋkuŋ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe täŋyäkŋatpena moneŋ ätukät nimut yäŋkaŋ nämo täneŋ yäk. Ba ämawebe jopman yäŋ-yäkŋatpäŋ manken nämo yepmaneŋ. Ba piä täk täkaŋ unitäŋo gwäki täpuri tamik täkaŋ unita nadäwätäk nämo täneŋ. Bänep tägagän nadäk täneŋ.

15 Jontä man ude yäŋirän ämawebetä kikŋutpäŋ bänepi kädäp jiwäpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Bureni! Man yäŋirän nadäŋitna inide kubä täkaŋ yäk. Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo käwep? 16 * Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jontä ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma mäden äbätak unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

17 Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik piä täkta api äbek. Yäpmäŋ danik piä u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoneŋ. 18 Ude yäŋpäŋ ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

19 * Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yäŋkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yäŋpäŋ kaŋ-yäŋkuk. 20 Jontä Herot kaŋ-yäŋkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmäŋpäŋ komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk
Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

21-22 * Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yäŋapiŋ irirän kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänaŋ naniktä gera ŋode yäŋkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäŋkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yäŋkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawaŋ
Mat 1:1-17

23 * Täŋpäŋ Jesutä obaŋ 30 ude bumik täŋkaŋä yäŋpäŋ-yäwoŋärek piäni yäput peŋpäŋ täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

24 Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

---

* **3:9:** Mat 7:19 * **3:12:** Luk 7:29 * **3:16:** Apos 13:25 * **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 * **3:21-22:** Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35 * **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.
Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.
Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.
Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.
25 Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.
Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.
Amos uwä Nahum täŋo nanaki.
Nahum uwä Esli täŋo nanaki.
Esli uwä Nagai täŋo nanaki.
26 Nagai uwä Mat täŋo nanaki.
Mat uwä Matatias-1 täŋo nanaki.
Matatias-1 uwä Semen täŋo nanaki.
Semen uwä Josek täŋo nanaki.
Josek uwä Joda täŋo nanaki.
27 * Joda uwä Joanan täŋo nanaki.
Joanan uwä Resa täŋo nanaki.
Resa uwä Serubabel täŋo nanaki.
Serubabel uwä Serati täŋo nanaki.
Serati uwä Neri täŋo nanaki.
28 Neri uwä Melki-1 täŋo nanaki.
Melki-1 uwä Adi täŋo nanaki.
Adi uwä Kosam täŋo nanaki.
Kosam uwä Elmadam täŋo nanaki.
Elmadam uwä Era täŋo nanaki.
29 Era uwä Josua täŋo nanaki.
Josua uwä Eliesa täŋo nanaki.
Eliesa uwä Jorim täŋo nanaki.
Jorim uwä Matat-1 täŋo nanaki.
Matat-1 uwä Livai-1 täŋo nanaki.
30 Livai-1 uwä Simeon täŋo nanaki.
Simeon uwä Juda täŋo nanaki.
Juda uwä Josep-1 täŋo nanaki.
Josep-1 uwä Jonam täŋo nanaki.
Jonam uwä Eliakim täŋo nanaki.
31 * Eliakim uwä Melea täŋo nanaki.
Melea uwä Mena täŋo nanaki.
Mena uwä Matata täŋo nanaki.
Matata uwä Natan täŋo nanaki.
Natan uwä Devit täŋo nanaki.
32 * Devit uwä Jesi täŋo nanaki.
Jesi uwä Obet täŋo nanaki.
Obet uwä Boas täŋo nanaki.
Boas uwä Salmon täŋo nanaki.
Salmon uwä Nason täŋo nanaki.
33 * Nason uwä Aminadap täŋo nanaki.
Aminadap uwä Atmin täŋo nanaki.
Atmin uwä Ani täŋo nanaki.
Ani uwä Esron täŋo nanaki.

* **3:27:** 1Sto 3:17,19; Esr 3:2 * **3:31:** 2Sml 5:14 * **3:32:** 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 * **3:33:** Stt 29:35

Esron uwä Peres täŋo nanaki.
Peres uwä Juda täŋo nanaki.
34 Juda uwä Jekop täŋo nanaki.
Jekop uwä Aisak täŋo nanaki.
Aisak uwä Abraham täŋo nanaki.
Abraham uwä Tera täŋo nanaki.
Tera uwä Naho täŋo nanaki.
35 Naho uwä Seruk täŋo nanaki.
Seruk uwä Reu täŋo nanaki.
Reu uwä Pelek täŋo nanaki.
Pelek uwä Ebe täŋo nanaki.
Ebe uwä Serari täŋo nanaki.
36 * Serari uwä Kainan täŋo nanaki.
Kainan uwä Apaksat täŋo nanaki.
Apaksat uwä Sem täŋo nanaki.
Sem uwä Noa täŋo nanaki.
Noa uwä Lamek täŋo nanaki.
37 Lamek uwä Metusela täŋo nanaki.
Metusela uwä Enok täŋo nanaki.
Enok uwä Jaret täŋo nanaki.
Jaret uwä Mahalel täŋo nanaki.
Mahalel uwä Kenan täŋo nanaki.
38 * Kenan uwä Enos täŋo nanaki.
Enos uwä Set täŋo nanaki.
Set uwä Adam täŋo nanaki.
Adam uwä Anutu täŋo nanaki.

4

Satantä Jesu yäŋ-ikŋatkuk
Mak 1:12-13; Mat 4:1-11

1 Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokŋeŋ parirän Jodan umeken naniktä äyäŋutpeŋ abuk. Äbäŋirän Munapik unitä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku kome jopi-ken teŋkuk. 2 Uken tewänkaŋ Satantä täŋyabäk täŋ yäpmäŋ kuŋirän kepma 40 täreŋkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo naŋkuko unita kepma 40 ude irän täreŋirän nakta bumta iŋkuŋ. 3 Täŋirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo nanaki bureni-inik täŋpäwä mobä itak ŋo iweri ketem äworewänkaŋ naŋ! 4 * Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täŋpayäŋ yäk. Anutu täŋo man kudän terak man ŋode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

5 Jesutä ude iweränä Satantä pom käroŋi kubä terak yäŋikŋat päro komeni komeni kudup pit kubägän täŋpewän Jesu iŋamiken ahäŋirä yabäŋkuk. 6 * Täŋkaŋ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuŋum tägatäga nikek yabätan u näkŋata biŋam yäŋpäŋ namani unita netä kubäta imayäŋ nadäŋpäŋ täga imet yäk. 7 Unita gäkä näkŋo wäpna yäpmäŋ akuŋpäŋ naniŋ oreriwä imaka päke ŋo kudup gäkŋata biŋam täga ganiŋ kirewet. 8 * Ude iweränkaŋ Jesutä iwetkuk; Anutu täŋo man kudän terak man kubä ŋode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän watä piä täŋ iminеŋ. Man ude pätak.

9-11 Ude iweränkaŋ Satantä äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ Jerusalem kuŋpäŋ kudupi eŋi medäp terak päro punin-inik unu teŋkaŋ iwetkuk; Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmaneŋ.

---

* **3:36:** Stt 11:10-26 * **3:38:** Stt 4:25–5:32 * **4:4:** Lo 8:3 * **4:6:** Mat 28:18 * **4:8:** Lo 6:13-14

Täŋpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren yäk. *Sam 91:11,12*
Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanaki-inik bureni täŋpäwä man u nadäŋpäŋ punin
ŋonitä komen umu tubäpe! 12 * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo täŋpayäŋ yäk.
Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä ŋode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak
pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren. 13 * Täŋpäkaŋ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri
terak täŋ-ikŋatpäŋ teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋkaŋ äneŋi täŋikŋatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

Jesu Galili komeken piä yäput peŋkuk
Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

14 Eruk Satan Jesu kakätäŋpeŋ kuŋirän Munapiktä kehäromi iminŋirän Galili komeken
kuŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka täk täŋkuko u biŋami Galili kome kuŋat moreŋkuk. 15 Täŋkaŋ Jesu
uwä Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Täŋirän
nadäŋkaŋ wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋ.
16 Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpäŋ Sabat
kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täŋo käbeyä eŋi gänaŋ äroŋkuk. Äro ittäŋgän man-
biŋam kudän täwani daniwa yäŋkaŋ akuŋkuk. 17 Akwänä manbiŋam profet Aisaiatä
kudän täwani upäŋ imäkaŋ piräreyäŋtäŋ kuŋtäŋgän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpäŋ
daniŋkuk;
18 Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yäŋahäŋpäŋ yäwetta Anututä ini naniŋ kireŋkuk.
Unita Ekäni täŋo Munapik näkkät itkamäk.
Äma mominitä topmäŋpäŋ yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.
Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.
Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.
19 Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täŋ yämek u kadäni yäŋahäkta naniŋ kireŋkuk.
Ais 61:1,2
20 Jesutä man ude daniŋ paotpäŋ buk ŋokeŋo äneŋi kedoŋ täŋpäŋ yämiŋkaŋ maŋitkuk. Ude
täŋirän ämawebe käbeyä eŋi gänaŋ päke itkuŋo u Jesu-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ. 21 Kaŋ-yäput
ririrä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Manbiŋam daniŋira nadäkaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni
ahätak ŋo!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminkuŋ
Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

22 * Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuŋo unitä man säkgämän yäŋkuko u
nadäŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ oraŋ iminŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ man ŋode yäŋkuŋ; Yäke!
Man yäkyäki ba täktäki täga upäŋkaŋ ŋowä Josep täŋo nanaki!
23 * Ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ kowata ŋode yäwetkuk; Ude yäkaŋ upäŋkaŋ intäŋo
mebäri nadätat. Inä sära man ŋode api näwetneŋ; Gäk yäpätägak äma unita gäkŋa-tägän
gupka täga yäpi täganeŋ. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täŋiri biŋamka
nadäŋkumäŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegän täŋiri kaŋ gabäna! Ude api näwetneŋ
yäk. 24 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täŋo
biŋam yäŋahäwani äma täŋo manita bitnäk täkaŋ. 25 * Unita ŋode bureni nadäwä tumbut;
Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap
Isrel komeken it täkaŋonik. Kadäni uken obaŋ yaräkubä komepak 6 udeta iwän kubä
nämo taŋirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuŋ. 26 * Ude itkuŋo upäŋkaŋ Anututä
Elaija Isrel webe kajat täŋkentäkta nämo peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Nämo, guŋ kome wäpi
Sidon unitäŋo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peŋ iwet-pewän päŋku webe kajat guŋ
äbot uken nanik kubä täŋkentäŋ iminŋkuk. 27 * Täŋpäŋ udegän, Profet Elaijatä itkuko uken

---

* **4:12:** Lo 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13:** Hib 2:18, 4:15 * **4:22:** Luk 3:23; Jon 6:42 * **4:23:** Mat 4:13; Jon 2:12
* **4:24:** Jon 4:44 * **4:25:** 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 * **4:26:** 1Kin 17:8-16 * **4:27:** 2Kin 5:1-14

ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuŋ. Upäŋkaŋä Anutu täŋo piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägaŋkuŋ. Nämo, u guŋ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpäŋ yäpän tägaŋkuŋ.

28 Jesutä man ude yäŋirän äma käbeyä eŋi gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ bänepi waŋkuŋ.
29 Bänepi wawäpäŋ Jesu iŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. Yotpärare
u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmoŋpän yäŋkaŋ täŋkuŋ. 30 Ude täŋirä Jesu
uwä täŋyäkŋatpeŋ ämawebe bämopi-ken yärepmitpeŋ kuŋkuk.

Mäjotä äma kubä magätkuk
Mak 1:21-28

31 * Ude täŋpeŋ kumaŋ Galili kome täŋo yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk.
Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuŋ;
32 * Yäke! Äma ŋowä man mähemitä ini yäyak yäk. 33 * Täŋpäkaŋ käbeyä eŋi uken äma
Satan täŋo mäjo kubätä magärani kubä itkaŋ gera pähap terak ŋode yäŋkuk; 34 * Wa! Jesu
Nasaret nanik, gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Nidäpayäŋ äbätan ba? Gäka nadäkamäŋ, gäk
Anutu täŋo Kudupi äma u yäk.

35 Yäŋirän Jesutä ŋode kaŋ-yäŋkuk; Bitnä! Äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuk. Ude
iwerirän uterakgän ämawebe iŋamiken äma u mäjo wakitä pudät maŋpän kome terak
kuŋkuko upäŋkaŋ gupi-ken jibi kubä nämo iminŋpäŋ kakätäŋpeŋ kuŋkuk.

36 Ude täŋpän kaŋkaŋ ämawebe päke u kikŋutpäŋ man näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära!
Äma ŋo jidewanitä man yäŋirän mäjo mani buraminŋpäŋ metäŋpeŋ kukaŋ? Mani
kehäromi nikek yäŋ yäŋkuŋ. 37 Täŋpäkaŋ Jesu täŋo biŋamitä kome u kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaŋkuŋ
Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

38 Täŋpäŋ Jesu käbeyä eŋi u peŋpeŋ kumaŋ Saimontä eŋiken kuŋkuk. Kuŋkuko Saimon
webeni täŋo miŋi gup kädäp kädäp käyäm täŋkaŋ parirän täŋkentäŋ imikta iwetkuŋ.
39 Iwerä päŋku webe u dubini-ken itpäŋ käyäm u kaŋ-yäŋkuk. Kaŋ-yäŋirän gup kädäp
kädäp nadäŋkuko u paoränkaŋ akuŋpäŋ ketem gwet yäminŋkuk.

40 Eruk, kome bipmäŋirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ
Jesu-kengän äbuŋ. Käyäm mebäri mebäri täŋirä Jesutä keri gupi terak peŋtäŋ kuŋirän
tägaŋ moreŋkuŋ. 41 * Täŋpäŋ äma mäjotä magärani mäyap imaka, yäpän tägaŋkuŋ. Täŋirän
mäjo uwä ämawebe yabä-kätäŋkaŋ Jesu gera terak ŋode iwet täŋkuŋ; Gäka nadäkamäŋ. Gäk
Anutu täŋo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabäŋ yäŋpäŋ Mejin täŋpipiwut! yäŋ yäwet
täŋkuk. Imata, Äma ŋo Kristo ubayäŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita ude yäwetkuk.

42 Eruk patkuko yäŋeŋirän kome u peŋpeŋ inigän irayäŋ nadäŋpäŋ kome äma nämo
irani-ken kuŋkuk. Kuŋirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-
ahäŋpäŋä kome kubäken kukta iniŋ bitnäŋkuŋ. 43 * Ude täŋirä Jesutä yäwetkuk; Ude
nämo! Nana täŋo Manbiŋam Täga u kome ŋonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä
intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam api yäwet täŋpet. Mebäri
unitagän naniŋ kireŋkuk.

44 * Jesutä ude yäŋpäŋ kome u peŋpeŋ Judia komeken nanik täŋo käbeyä eŋi gänaŋ Nani
täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋatkuk.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk
Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

1 * Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täŋo

* **4:31:** Luk 4:23 * **4:32:** Mat 7:28-29; Jon 7:46 * **4:33:** Mat 8:29; Luk 8:28 * **4:34:** Jon 6:69 * **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 * **4:43:** Luk 8:1 * **4:44:** Mat 4:23 * **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1

manbiŋam nadänayäŋ äbä it gwäjiŋkuŋ. 2 It gwäjiŋirä gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken
irirän yabäŋkuk. Gäpe u mähemi gäpe terak naniktä äpämaŋ gwägu tom yäpani yäk ärutpäŋ
yäpätägaŋ itkuŋ. 3 Yäpätägaŋ irirä Jesutä gäpe u yabäŋpäŋä kumaŋ Saimon täŋo gäpe
uterak äroŋkuk. Äroŋpäŋ Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täŋpewi kome peŋpeŋ gwägu
terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täŋpewän ätu nanak kuŋirän
Jesu gäpe terak maŋitkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuŋo u Anutu täŋo man yäwetpäŋ
yäwoŋäreŋkuk.
4 Eruk yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ paotpäŋä Saimon iwetkuk; Gäpe täŋpewi gwägu bämopi-
ken kwän yäk. Täŋkaŋ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänaŋ pewi äpmoŋpäkaŋ gwägu
tom mäyap yäpayäŋ yäk. 5 * Ude yäwänä Saimontä ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, nin
bipani käroŋ pipiri pähap tämäŋopäŋ gwägu tom kubä nämo yäpmamäŋ. Upäŋkaŋ gäkä
yäyan unita udegän täga täŋpayäŋ yäk. 6 Ude yäŋpäŋ Jesutä yäŋkuko udegän Saimon-
kät noriye iwatpäŋ täŋkuŋ. Täŋpäŋ gwägu tom mäyap-inik äpmoŋirä yäk däkŋenaŋi
täŋkuŋ. 7 Yäk däkŋenaŋi täŋirä wädäwä waŋtäko noriye gäpe kubä terak itkuŋo u ketwära
täŋyäreŋkuŋ. Ketwära täŋyäreŋpewä noriye ätu u äbä täŋkentäŋ yämiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ
gwägu tom u yäpmäŋpäŋ gäpe yarä u pewä toknеŋirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmodayäŋ
täŋkumän. 8-9 Ude täŋirän äma unitä gwägu tom päke u yabäŋpäŋ umun nadäwätäk pähap
täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ Saimon-Pita unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ
yäŋkuk; Ekäni! Gäk nepmaŋpeŋ ku! Näk waki täŋpani ŋodewani imata gäkkät kuŋatde?
yäk. 10 * Yäŋirän Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok täŋpani u imaka, umun nadäwätäk
täŋkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.
Täŋirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk täŋpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe
gwägu tom yäpmäŋtan udegän api yämaguren yäk. 11 * Ude iweränkaŋ gäpe yarä u äneŋi
täŋpewä gwägu gägäni-ken kuŋkumän. Täŋpäkaŋ äma gwägu tom yäpani u Jesu iwatna
yäŋpäŋ iniken tuŋum tuŋumi päke u täŋ-yäpäreyäwäkaŋ Jesu iwarän täŋkuŋ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

12 Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken päŋku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik
paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yäpän waŋkuŋ. Eruk, äma paräm
ikek unitä Jesu kaŋpäŋ äbä dubini-ken kome terak yäpän äpmoŋpäpäŋ patkaŋ butewaki
man ŋode iwetkuk; Ekäni, täŋkentäŋ nam yäk. Gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk
täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. 13 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga täŋkentäŋ
gamayäŋ yäk. Paräm ŋo paorut! Ude yäŋpäŋ keri gupi terak peŋirän uterakgän paräm
paorirä gupi tägawänpäŋ säkgämän itkuk. 14 * Ude täŋpäŋ Jesutä äma u ŋode peŋ iwetkuk;
Gäk imaka täŋ gamitat ŋonitäŋo manbiŋam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päŋku gupka
bämop äma iwoŋäre yäk. Ude täŋpäŋ äneŋi säkgämän itta Moses täŋo baga man iwatpäŋ
gupe käbäŋi nikek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ api nadäwä tärenеŋ.
15 Täŋpäkaŋ imaka tägatäga Jesutä täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täŋirä
komeni komeni kudup weŋ parayäŋ täŋkuk. Toknеwayäŋ täŋirän ämawebetä nadäŋpäŋ
Jesutä man yäŋirän nadäkta ba käyäm ikek yäpä tägakta Jesuken äbäk täŋkuŋ. 16 * Kadäni
kadäni ude täŋirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabäŋ paot päŋku inigän itpäŋ nani-ken
yäŋapik man yäk täŋkukonik.

Kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo manbiŋam
Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

17 Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. Ude
täŋ irirän Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani äma, Galili komeken nanikkät Judia
kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbäŋpäŋ ämawebe bämopi-ken penta itkuŋ. Ude

* **5:5:** Jon 21:3-8 * **5:10:** Mat 13:47 * **5:11:** Mat 19:27 * **5:14:** Wkp 14:1-32 * **5:16:** Mak 1:35

irirä Ekäni täŋo kehäromitä Jesu täŋkentäŋ iminŋirän käyäm ikekken yäpätägak piä täŋkuk.
18-19 Ude täŋ irirän äma kubä kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani gäraŋ täŋpäŋ yäpmäŋ äbuŋ.
Yäpmäŋ äbämaŋ Jesu dubini-ken yäpmäŋ kunayäŋ nadäŋkuŋo upäŋkaŋ äma mäyaptä
itpipiŋpewä täŋpä wawäpäŋ Jesutä itkuk-ken eŋi medäp terak äroŋpäŋ medäp päŋ-
kireŋkuŋ. Päŋ-kireŋpäŋ äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u yen terak pewä yäpmäŋ äma
bämopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmoŋkuk. 20 * Täŋirä Jesutä kwäyähäneŋ täŋpani täŋo
noriye unitäŋo nadäkiniki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk;
Notnapak, momika paotkaŋ yäk.

21 * Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä bänepi-ken
ŋode nadäŋkuŋ; Wära! Äma ŋo netä? U Anututa yäŋärok man yäyak yäk. Momi pekpek
piä u Anutu-tägän täk täyak. 22 Ude nadäŋirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode
yäwetkuk; Nadäk udewani imata nadäkaŋ? 23 Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak
ahäŋirän känayäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret? 24 * Eruk,
intä Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira
kawut. Ude yäŋpäŋ äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Näk peŋ gäwetat; Akuŋkaŋ
patpat bägupka yäpmäŋkaŋ eŋika-ken kuyi! yäk.

25 Ude iweränkaŋ uterakgän äma unitä ämawebe iŋamiken akumaŋ teki iriŋ patkuko
u yäpmäŋkaŋ Anutu iniŋ orettäŋ eŋini-ken kuŋkuk. 26 Ude täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke
itkuŋo unitä nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ Anutu iniŋ oretpäŋ yäŋkuŋ; Apiŋo imaka
kudupi käkamäŋ! yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä Livai inikät kuŋatta imagutkuk
Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

27 Jesutä eŋi u gänaŋ naniktä äpämaŋ päŋku takis moneŋ yäpani äma kubä wäpi Livai
moneŋ pewani eŋiken irirän kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Äbä näk näwat! 28 Ude iweränä Livaitä
Jesu iwaräntäkta imaka tuŋum tuŋumi kudup peŋ moreŋpäŋ Jesu iwatkuk. 29 Täŋpäŋ Jesu
iniŋ orerayäŋ yäŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täŋtuŋum taŋpäŋ ini eŋi gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ
äroŋkuk. Yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋirän takis moneŋ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta
itpäŋ ketem naŋkuŋ. 30 * Ketem naŋ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani noriye
ätutä yabäwä täga nämo täŋpäpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Imata in takis
moneŋ yäpani ba äma waki täŋpani ämakät penta itpäŋ ketem nak täkaŋ?

31 Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken piä
nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ yäk. 32 Äma inita näk äma siwoŋi yäŋ nadäk
täkaŋ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unitä
bänepi kaŋ sukurewut yäŋpäŋ äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

33 Jesutä man ude yäŋirän iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi täŋo iwaräntäkiyetä
Anutu nadäŋ iminŋpäŋ kadäni ätuta nakta jop it täkamäŋ yäk. Upäŋkaŋ gäkŋo
gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ. Imata Anutu nämo nadäŋ iminŋpäŋ kadäni kadäni
ketem nak-nakgän täk täkaŋ? 34 * Ude yäŋirä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki
wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop
itneŋ? Nämo! 35 Iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä
wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop täga itneŋ yäk.

36 Ude yäŋpäŋ man wärani terak ŋode yäŋ kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani
bipa yäŋkaŋ tek kodaki weŋpäŋ tek wewani terak peŋpäŋ bipek? Ude nämo! Ude täŋpeko
uwä tek kodaki u täŋpäŋ yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani

* **5:20:** Luk 7:48 * **5:21:** Luk 7:49; Ais 43:25 * **5:24:** Jon 5:8 * **5:30:** Luk 15:1-2 * **5:34:** Jon 3:29

udewanigän nämo. 37 Täŋkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ nämo piwek. Nämo, wain umeni api täŋpani unitä toknеŋ äroŋpewän käbot biani u weŋirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. 38 Wain ume api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. 39 Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripi nämo nadäŋpäŋ yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi
Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

1 * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattäŋgän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmäŋpäŋ gupi paŋgupmäŋ täŋpä kwäpäŋ naŋkuŋ. 2 * Yäpmäŋpäŋ naŋirä Parisi äma ätutä u yabäŋpäŋ-nadäwä siwoŋi nämo täŋpäkaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo baga man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

3 * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? 4 * Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äroŋpäŋ käräga kudupi yäŋ yäwani yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo baga man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänaŋi upäŋkaŋ naŋkuŋ yäk. 5 Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mähemi.

Jesutä äma keri waki kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

6 Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äroŋpäŋ Jesutä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. Uken äma kubä keri bure käda täŋguräŋ täwani unitä itkuk. 7 * Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämo käwep täŋpek yäŋkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret täŋpänpäŋ manken tekta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. 8 * Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani u nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma keri täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe iŋamiken ŋo it yäk. Yäwänä udegän täŋkuk. 9 Täŋpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabäŋkuk; In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi? Äma täŋkentäŋ yäminaŋi ba äma yäpä wanaŋi? 10 Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u yabäŋ äyäŋutpäŋ äma keri waki u iwetkuk; Ketka täŋ-siwoŋta! Ude iweränä udegän täŋirän keri täŋguräŋ täwani u tägaŋkuk.

11 Ude täŋirän kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma unitä Jesuta kok-wawak pähap kubä nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ jide ude täŋ imine? yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk
Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

12 Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ pom kubä terak äroŋkuk. Äroŋpäŋ bipani käroŋ päke u man yäŋpäŋ-nadäk täŋirän kome yäŋeŋkuk. 13 * Yäŋeŋirän äma iwaräntäk täŋkuŋo u yäŋpäbä yepmaŋkaŋ inikät kuŋatta 12 udegänpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋkaŋ wäpi Aposoro yäŋ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäŋ yepmaŋpä kwani. 14-16 Äma u yäpmäŋ daniŋkuko kubä wäpi Saimon yäŋ iwerani upäŋkaŋ Jesutä wäpi Pita yäŋ iwetkuk. Ätuwä wäpi ŋode;

Kubä Andru, Saimon täŋo noripaki.

---

* **6:1:** Lo 23:25 * **6:2:** Jon 5:10 * **6:3:** 1Sml 21:1-6 * **6:4:** Wkp 24:5-9 * **6:7:** Luk 14:1 * **6:8:** Luk 5:22, 9:47 * **6:13:** Jon 6:70

Iniyat yarä Jems kenta Jon.
Kubä Filip. Kubäwä Batorom.
Kubä Matiyu. Kubä Tomas.
Kubä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems.
Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäŋ yäwatkuko unita kokwawak
nadäŋpäŋ kuŋarani.
Kubä Jems täŋo nanaki Judas.
Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keri terak peŋkuko u.

Irit ba paot-paotta man
Mat 5:1-12

17-18 Ude täŋpäŋ Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpmäŋ daniŋkuko ukät pom terak nanik
äpäŋpäŋ kome awaŋken ämawebe äbot Jesuta nadäŋ imanitä itkuŋ-ken uken ahäŋpäŋ
penta itkuŋ. Äbot u Jesutä man yäŋirän nadänayäŋ, ba yäpätägak piä täŋ nimän yäŋpäŋ
Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi
terak naniktä ukengän äbuŋ. Äbäŋirä Jesutä äma mäjo wakitä magärani yäwat kireŋ
yämiŋpäŋ yäpätägak piä täŋ yämiŋkuk. 19 Jesu täŋo kehäromitä ämawebe käyäm ikek ba
mäjotä magärani u kumän yäpän tägaŋ yämiŋkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täŋo
kehäromi ninken äbän yäŋ nadäŋkaŋ Jesu gupi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. 20 Ude täŋ irirä Jesutä
iwaräntäkiye yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;
In ätu jopi jäwäri it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Anututä ini tabäŋ täwat täyak.
21 * Täŋpäkaŋ in apiŋo ketem burenita tek täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Kämiwä Anututä ini tepmäŋ towiwän api naŋ tokŋeneŋ.
Ba in apiŋo konäm butewaki terak it täkaŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Kämiwä nadäŋ bäräpjin kudup paoräkaŋ bänepjin pidäm tawäpäŋ mägayäk api täneŋ.
22 * Äma Bureni-inikta yäŋpäŋ ämatä inta kokwawak taŋi pähap nadäŋpäŋ api täwat
kirenеŋ. Ba taniŋ täwetpäŋ äma waki yäŋ api täwetneŋ. Ude täŋ tamäwä säkgämän
itkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut.
23 Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ-ken uken bänep täga nadäŋpäŋ oretoret pähap kaŋ täŋput.
Imata, gwäki kunum gänaŋ it tamitak u taŋi pähap. In nadäkaŋ? Bian äbekjiye orajiyetä
profet biani biani unita udegän täŋ yämik täŋkuŋonik yäk.
24 * Täŋpäkaŋ, in äma moneŋ tuŋum ikek uwä umuntäkot!
Irit säkgämän uku itkaŋ ubayäŋ.
25 Ba in apiŋo naŋ tokŋek täk täkaŋ uwä umuntäkot!
Kämiwä nakta api teneŋ.
Ba in apiŋo bänep täga terak it täkaŋ in umuntäkot!
Kämiwä konäm butewaki terak api itneŋ.
26 Ba in ämawebetä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ äma täga yäŋ täwet täkaŋ uwä
umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täŋ yämik
täŋkuŋonik yäk.

Iwankayeta not täŋ yämen
Mat 5:38-48, 7:1-5

27 Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi kubä ŋode yäŋkuk. Man täwera nadäŋ itkaŋ ŋo, in
ŋode täwera nadäwut; Äma iwan täŋ tamik täkaŋ unita bänep iron täŋ yämineŋ. Täŋpäŋ äma
inta kokwawak nadäŋ tamik täkaŋ unita not täŋ yämineŋ. 28 Ba äma man wakiwaki täwet
täkaŋ unita kowata man säkgämän yäwetneŋ. Ba wäpjin yäpäwak täkaŋ unita nadäŋpäŋ
täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täkot yäk. 29 Täŋ, äma kubätä bumumka kukŋi

* **6:21:** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22:** Jon 15:19, 16:2 * **6:24:** Jem 5:1

guräna kukŋi bok iniŋ kireŋiri gurek. Ba äma kubäta gäkŋo siot punin nanik gomägaräna gänaŋ nanik bok iniŋ kirewen. 30 Ba äma kubäta imaka kubäta yäŋapiwäna imaka u imen. Ba kubäta imaka kubä gomägareko uwä äneŋi gamikta gwäk pimiŋpäŋ nämo yäŋapiwen. 31 * Nämo, in ŋode nadäŋpeŋ kuŋatneŋ; Kudän ätutä täŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ in udegän täŋ yämineŋ.

32 In äma iron täŋ tamik täkaŋ unitagän iron täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo yäpneŋ! Äma wakitä noriye waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täkaŋ yäk. 33 Ba in äma täga täŋ tamik täkaŋ unitagän kowata täŋ yämineŋo unitäŋo kowata jide yäpneŋ? Nämo! Äma wakitä noriye waki täŋpanita kudän udegän täk täkaŋ. 34 Ba in äma ätuta kowata kaŋ namän yäŋ nadäŋkaŋ imaka yämineŋo unitäŋo gwäki kowata jide yäpneŋ? Nämoinik! Äma wakitä kowata uterakgän yäpmäkta noriye waki täŋpanita iron täŋ yämik täkaŋ!

35 * Upäŋkaŋ inä iwanjiyeta iron täŋ yämineŋ. Kowata tamikta nämo nadäneŋopäŋ imaka kubäta yäŋapiwäwä jop yäniŋ kireneŋ yäk. In ude täneŋo uyaku kowata säkgämän api yäpneŋ ba Anutu Ärowani Pähap unitäŋo nanakiye ude api itneŋ. U Imata? Anutu u ämatä bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ upäŋkaŋ unita iron täŋ yämik täyak. Ba äma waki täŋpanita iron udegän täŋ yämik täyak yäk. 36 Unita in äma ätuta butewaki nadäŋ yämineŋ, Nanjintä butewaki nadäŋ yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek
Mat 7:1-5

37 * Näk äma siwoŋi yäŋ nadäŋpäŋ äma kubä nämo yäŋpäŋ-kaŋiwat täneŋ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biŋamgän yäŋ nämo iwetneŋ. Anututä inta udegän täŋ tamekta ket nadäneŋ yäk. Äma kubätä waki täŋ taminŋirän kowata waki imikta nämo nadäneŋo uwä Anututä udegän intäŋo momijin peŋ tamek. 38 * Täŋpäkaŋ ämata bänep iron täŋ yämiŋirä Anututä inta udegän bänep iron täŋ tamek. Upäŋkaŋ intä täŋ yämineŋo u irepmitpäŋ bumta buŋät tamek. In nadäkaŋ? In ämawebeta jide nadäŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uterakgän Anututä inta api nadäŋ tamek.

39 * Unita yäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye man wärani ŋode yäwetkuk; Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoŋärewek? Nämo, yarä u kuŋtäŋgän geŋi bok äridеŋ yäk. 40 * Unita in ŋode nadäkot; Ironi kubätä yäŋpäŋ-yäwoŋärek ämani irepmitnaŋi nämo. Ironi u nadäk-nadäk piä täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän nadäwän tärewäkaŋ uyaku yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma udegänä äworewek yäk.

41-42 Täŋpäkaŋ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kaŋpäŋ nadäŋkaŋ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaŋpäŋ yokut gama yäŋ iwet täyan? Päya awäram gäkŋa dapunka-ken itak u imata nämo kaŋpäŋ nadäk täyan? Gäk yäŋ-yäkŋarani äma! Intäjukunä, gäkŋa dapunka-ken päya äwaram itak u yokutkaŋ uyaku dapunka täga ijiŋpäŋ kaŋpäŋ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täŋo mebäri
Mat 7:16-20, 12:33-35

43 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; Nin nadäkamäŋ; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneŋ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nikek, täga nämo wädäneŋ. 44 Bureni, päya terak mujipi parirä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ päya unitäŋo mebäri nadäk täkamäŋ. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämo wädäk täkaŋ. 45 Eruk äma täŋo irit kuŋat-kuŋattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkaŋ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ yäk. Äma täga täŋpani u

* **6:31:** Mat 7:12 * **6:35:** Wkp 25:35-36 * **6:37:** Mat 6:14 * **6:38:** Mak 4:24 * **6:39:** Mat 15:14 * **6:40:** Mat 10:24-25

bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ yäk.

Eŋi täktäk täŋo man
Mat 7:24-27

46 * Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋkuk; In imata näkŋo man nämo buramiŋpäŋ iwatkaŋ wari wari wäpna Ekäni yäŋ yäk täkaŋ? 47 Eruk, äma näkken itpäŋ näkŋo man nadäŋpäŋ buramiŋpäŋ iwat täkaŋ unita man wärani ŋode täwera nadäwut; 48 Uwä äma kubä eŋi kehäromi kubä täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek käroŋigän äneŋpäŋ yäpurä-sinsik täŋpek. Ude täŋpäŋ eŋi täŋ morewekopäŋ iwän kadäni täŋpek. Täŋpäŋ iwän mänit taŋi täŋirän eŋi u kehärom taŋpäŋ irek. Imata, eŋi säkgämäninik täŋpeko unita. 49 Täŋpäkaŋ äma kubä näkŋo man nadäŋpäŋ nämo iwarayäŋ täko uwä äma eŋi kehäromi nämo täŋpeko udewani. Äma u eŋi täŋpa yäŋpäŋ bek kehäromipäŋ nämo täŋpek. Bek jopjop äneŋpäŋ täŋpek. Täŋpekopäŋ iwän mänittä äbäŋpäŋä eŋi u kwinit täŋpän kwäkaŋ paotpäŋ paot-inik täŋpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täŋkuk
Mat 8:5-13

1 Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpäŋä äyäŋutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuk. 2-3 Uken komi äma täŋo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäŋo piä watä äma kubä käyäm taŋi täŋkuk. Täŋirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi taŋi nadäŋkuko unita Jesu ude täk täyak yäŋ biŋam nadäŋpäŋä Juda täŋo ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuŋkuŋ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yäŋpäŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. 4-5 Yäwet-pewän päŋku Jesuken ahäŋpäŋä butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ käbeyä eŋi kubä täŋ nimiŋkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadäŋ imen yäk.

6-7 Man ude iwerirä Jesu akumaŋ äma äbuŋo ukät penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku eŋiken keräp taŋirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayäŋ yäk. Näk äma täga uyaku eŋina-ken äben. Upäŋkaŋ gäk mangän yäŋiri näkŋo piä watä ämana tägawän yäk. 8 Ude täga täŋ namen yäŋ nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken itkaŋ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U kubäpäŋ, Ku! yäŋ iwerawä, manna buramiŋpäŋ kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yäŋ iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ŋo tä! yäŋ iwerawä u täŋpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamäŋ uba.

9 Jesutä man ude nadäŋpäŋ nadäkinikita nadäwän inipärik kubä täŋpäpäŋ äyäŋutpäŋ ämawebe äbot iwarän täŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjinken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kaŋpäŋ nadäk täyat!

10 Jesutä ude yäwänkaŋ komi äma täŋo noriye Jesuken äbuŋo u äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku eŋiken äroŋpäŋ käyäm täŋkuko u säkgämän iriräŋ kaŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä täŋpewän kodak taŋkuk

11 Täŋpäŋ kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuŋkuk. Iwaräntäkiyekät ämawebe äbot päke ukät penta kuŋkuŋ. 12 Eruk, yotpärare-ken keräp taŋpäŋ kaŋkuŋ, äma kumbani kubä buramiŋ yäpmäŋ äbäŋirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täŋo nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Täŋpäkaŋ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuŋ. 13 * Äbäŋirä Jesutä webe kajat u kaŋpäŋ butewaki nadäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Konäm butewaki täŋpeno! 14 * Ude iwetpäŋ dubini-ken kuŋpäŋ

* **6:46:** Mal 1:6; Mat 7:21 * **7:13:** Luk 8:52 * **7:14:** Luk 8:54

keritä gäraŋ ugän iŋitkuk. Jesutä ude iŋiränä äma kumbani buraminkuŋo u käroŋgän wädäŋ itkuŋ. Käroŋgän ude wädäŋ irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk.
15 * Nanakna, Aku yäŋ iweränä kumbanitä kodak taŋpäŋ akuŋpäŋ manman yäŋkuk. Ude
yäŋirän Jesutä nanak u miŋi-kät kuŋatdeŋta iniŋ kireŋkuk.
16 * Ude täŋirän äma itkuŋo unitä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ Anutu iniŋ
oretkuŋ. Iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken
ahäŋkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täŋkentäkta äbätak ŋo! yäk.
17 Täŋpäkaŋ Jesutä täŋkuko u biŋamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmäŋ
kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäkta man pewän kuŋkuŋ
Mat 11:2-19

18 Jon komi eŋiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täŋkuko
unitäŋo biŋam iwetkuŋ. 19 Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Päŋku Ekäni ŋode iwet
yabäwun; Äbäkta biŋam yäwani u gäk ŋo? Ba kubäta itsämne? 20-21 Ude yäwet-pewän
iwaräntäki yarä u Jesuken kuŋpäŋ kaŋkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaŋit,
äma mäjo wäratä magärani mäjo yäwat kireŋit, dapuri tumbani yäpän tägaŋit täŋ irirän.
Kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ŋode yäŋpäŋ peŋ niwet-pewän äbäkamäk
yäk. Mesaia, äbäkta biŋam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?
22 * Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ŋode yäwetkuk; Ek äneŋi
kuŋkaŋ imaka nadäŋit kaŋit täkamän ŋo, unitäŋo manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerun. Äma
dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ täŋpani äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ.
Paräm wakiwaki nikek tägaŋpäŋ gupi dudum tak täkaŋ yäk. Ba jukuni täŋguŋ täwani
nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak taŋpäŋ akumaŋ kuk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma
jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ yäk. 23 * Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ
iwerun; Äma näka yäŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä säkgämän it täkaŋ
yäk.
24 Jon täŋo iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuŋirän Jesutä ämawebe äbot itkuŋo u Jon
täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayäŋ
nadäŋpäŋ kuŋkuŋo u äma jidewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä
piäŋpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ äma udewanipäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? 25 Ba ima känayäŋ
kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuŋum nikek uwä
äma wäpi nikektä eŋi gänaŋ it täkaŋ. 26 * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäŋ kuŋkuŋ?
Profet kubäpäŋ känayäŋ kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upäŋ Jon uwä profet
inipärik kubä yäk. 27 Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;
Näkŋo biŋam yäŋahäwani äma kubä ŋo.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet. *Mal 3:1*

28 Unita näk ŋode täwetat; Jon täŋo wäpi biŋamtä äma it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo wäpi
biŋam yärepmit moretak. Upäŋkaŋä ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ
yäwat täyak unitäŋo wäpi biŋamtä Jon täŋo wäpi biŋam irepmitak.
29 * Täŋpäkaŋ Jesutä man ude yäŋahäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe jopi-kät äma wakiwaki
takis moneŋ yäpani unitä ŋode nadäŋkuŋ; Man säkgämän yäyak yäk. Nin ŋo ŋonitä Anutu
täŋo man kädet siwoŋi iwat-iwatta gäripi nadäk täkamäŋ yäŋ nadäŋkuŋ. Äma udewaniwä
bian Jonken kuŋirä ume ärut yämani. 30 * Täŋ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani
ämatä Jontä ume ärut yämikta bitnäŋkuŋ. Ude täŋkuŋo uwä Anututä kädet täga iwatta peŋ
yämiŋkuko u mäde ut imiŋkuŋ.

---

* **7:15:** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * **7:16:** Luk 1:68, 19:44 * **7:22:** Ais 35:5-6 * **7:23:** Ais 61:1; Luk 4:18 * **7:26:** Luk 1:76 * **7:29:** Luk 3:12 * **7:30:** Mat 21:32

31 Täŋpäkaŋ Jesutä yäŋkuk; Ämawebe kome ŋo terak itkaŋ ŋonita jide yäwet? U imatäken
udewani? 32 Uwä ironi täŋoret bägup-ken itkaŋ udewani. Ironiroŋi uwä gera kowat yäwän
ŋode täk täkaŋ;
Niwerä oretoret kap teŋitna gukut nämo tokät täŋkuŋ.
Ba niwerä butewaki kap teŋitna, konäm nämo kotkuŋ yäŋ yäk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ in uwä udewani, nadäk siwoŋi kubägän nämo peŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; 33 Jon ume
ärut yämanitä äbäŋkaŋ ketem äma ätutä nak täkaŋ ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka
nämo naŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U mäjotä kotawani! yäk. 34 * Täŋ, Äma Bureni-
iniktä äbäŋpäŋ ketem naŋit wain ume naŋit täŋkuk. Täŋirän intä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma
ŋo kawut! Nak ämäŋ täŋpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneŋ yäpani täŋo
noripaki! yäŋ yäŋkuŋ. 35 Upäŋkaŋ in nämo nadäwä tumbäkaŋ ude yäk täkaŋ. Äma äbot
yarä unitä Anutu täŋo nadäk-nadäk siwoŋi iwatpäŋ täk täkamän. Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk
u iwatpäŋ täktäki siwoŋitä Anutu täŋo nadäk-nadäk kwawak pewän ahäŋirän ämawebetä
kaŋpäŋ nadäwä bureni täneŋ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroŋi ärutkuk

36 * Täŋpäkaŋ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk.
Imagut yäpmäŋ päŋku tewän ketem nädayäŋ maŋitkuk. 37 * Maŋit ririrän kome u nanik
webe waki täŋpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä eŋiken ärotak yäŋ biŋam nadäŋkuk.
Biŋam nadäŋpäŋ ume käbäŋi säkgämän nikek gwäki ärowani u yäpmäŋkaŋ eŋi Jesutä itkuk-
ken u äroŋkuk. 38 Äroŋpäŋ Jesu kuroŋi käda päŋku itkaŋ konäm kot itkuk. Konäm kot ririrän
konämi pitotä Jesu kuroŋi terak maŋkuŋ. Konämi pitotä maŋirä gwäki pujiŋpäŋ ärut
imiŋpewän kohoyäŋkuk. Ude täŋpäŋ oraŋ imikta kuroŋi-ken iŋdat-naŋdat-naŋ täŋpäŋ ume
käbäŋi nikek u ärut imiŋkuk. 39 Ude täŋ ririrän Parisi äma Jesu imagutkuko unitä kaŋpäŋ
ŋode nadäŋkuk; Jesu ŋo profet bureni yäwänä webe ŋowä waki täŋpani yäŋ nadäwän
täretek yäk.
40 Parisitä ude nadäŋirän Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Näk man kubä gäwera
nadä. Yäwänä Saimontä yäŋkuk; Yäwoŋärewani, yäwi nadäwa yäk. 41 Yäwänä Jesutä
iwetkuk; Man wärani kubä gäwera nadä; Moneŋ äma kubätä äma yaräta moneŋ, kowata
kämi kaŋkaŋ kaŋ däpmäŋ tärewun yäŋpäŋ yämiŋkuk. Kubäta moneŋ 500 ude imiŋkuk.
Täŋ, kubätawä moneŋ 50 ude imiŋkuk. 42 Kowata imik-imik kadäni-ken moneŋta
wäyäkŋeŋirän momini peŋ yämiŋkuk. Eruk, ude täŋirän äma yarä uken nanik netä unitä
bänep täga pähap nadäŋkuk yäŋ nadätan? 43 Yäwänä Saimontä kowata ŋode iwetkuk; Äma
moneŋ taŋi yäpuko unitä yäk. Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Gäk täga yäyan yäk. 44 *
Ude yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ webe u kaŋpäŋ Saimon iwetkuk; Webe ŋo käyan? Näk gäkä eŋi
gänaŋ äbäŋira ume kuroŋna ärutta nämo piŋ namin yäk. Tänopäŋ webe ŋonitä konämi
pitopäŋ kuroŋna ärutkaŋ gwäki pujiŋpäŋ täŋkohoyäk. 45 Ba oraŋ namikta bumumnaken
nämo nen. Tänopäŋ webe ŋonitä oraŋ namikta pengän äba irat-ken ukentä kuroŋna-ken
neŋdat-naŋdat-naŋ täyak. 46 * Täŋpäŋ gäk gakŋi gwäkna-ken nämo äruranopäŋ webe ŋonitä
kuroŋna-ken ume käbäŋi nikek ŋo piŋ äwatak. 47 Unita ŋode gäwetat. Webe ŋo momini taŋi
peŋ imani unita näka gäripi pähap nadäŋpäŋ bänep iron taŋi ŋo täŋ namitak. Upäŋkaŋ äma
mominita nadäŋirän äpani täŋpani udewani täŋo momi peŋ imero uwä näka gäripi ähan
nadäwek yäk.
48 * Jesutä ude yäŋpäŋ webe u ŋode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. 49 Ude yäwänä
äma ketem bok naŋ itkuŋo unitä näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani unitä
äma täŋo momi menitä yäŋpäŋ ärut täyak? 50 * Ude yäŋirä Jesutä webe u iwetkuk; Nadäŋ

---

* **7:34:** Luk 15:2 * **7:36:** Luk 11:37 * **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * **7:44:** Stt 18:4 * **7:46:** Sam 23:5 * **7:48:** Luk 5:20-21 * **7:50:** Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42

namikinik täyan unitä momi täŋo kowata-ken nanik gämagutak yäk. Unita bänep oretoret terak kuŋat täyi.

8

Jesu täŋo äbot

1 * Eruk, patkuŋo yäŋewänkaŋ Jesutä yotpärare taŋi täpuri kuŋatkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo Manbiŋam Täga yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋatkuk. Ude täŋirän ämawebe ŋodetä iwarän täŋkuŋ; Iwaräntäkiye 12 ukät webe ätu. 2 * Webe u bian mäjotä magärirä Jesutä mäjo u yäwat kireŋ yämani, ba käyämi yäpän tägaŋ yämani. Webe kwayak ukät nanik kubä wäpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutä bian webe uterak nanik mäjo wära 7 yäwat kireŋ imiŋkuk. 3 Täŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa täŋo webeni. (Kusa u Herot täŋo täŋkentäk äma kubä.) Kubäwä wäpi Susana. Webe yaräkubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken moneŋpäŋ Jesukät iwaräntäkiye täŋkentäŋ yämik täŋkuŋonik.

Mujipi pikpik täŋo man wärani
Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

4 Täŋpäkaŋ ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbäŋ moreŋpäŋ irirä yabäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 5 Äma kubätä ketem mujipi piwa yäŋpäŋ piäniken kwek. Kuŋpäŋ mujipi täŋ-irähuttäŋ kwek. Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujipi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo u ämatä kuŋ äbäŋ täŋkaŋ yeŋ gatäneŋ. Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä baraktä näneŋ. 6 Täŋkaŋ mujipi ätuwä mobä terak mäneŋ. Mobä terak maŋpäŋ tädotneŋo upäŋkaŋ kome umeni nämo unita kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujipi ätuwä mup gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä mup waki unitä äroŋpäŋ yäwarä kuneŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome tägaken mäneŋ. Kome tägaken mäneŋo u tädotpäŋ bureni säkgämän mäyap-inik pätneŋ.
Jesutä man ude yäŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Jesu imata man wärani terak yäk täyak?
Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

9 Täŋpäkaŋ Jesutä man wärani yäŋkuko unita iwaräntäkiyetä mebärita iwet yabäŋkuŋ. 10 Iwet yabäŋirä yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpäŋ täwetat, äma ätukät nadäkta nämo. Unita man wärani terakgän yäwet täyat yäk. Man wärani terak yäwetpewa; Dapuritä känayäŋ täŋo upäŋkaŋ täga nämo api kawä tärewek.

Ba jukunitä nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ mebäri täga nämo api nadäwä tumbek. *Ais 6:9*

11 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Mujipi pikpik täŋo manbiŋam täweraro u mebäri ŋode; Mujipi uwä Anutu täŋo man ude. 12 Täŋ, mujipi kädet miŋin mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä Satantä bänepi-ken nanik yäyomägat täyak u. Satantä ŋode nadäŋpäŋ täk täyak; Anutu täŋo man bänepi-ken iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ Anututa biŋam täneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yäyomägat täyak. 13 Täŋ, mujipi mobä kujat terak mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäŋpäŋ gäripi nadäneŋopäŋ bänepiken jäwäri nämo äpmoŋpani. Unita nadäkiniki kadäni keräpi-tagän yäpmäŋ kuŋatpäŋ täŋyabäkken Anututa mäde ut imik täkaŋ. 14 Täŋ, mujipi ätu mup gänaŋ mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo man nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kome täŋo moneŋ tuŋumta nadäwätäk ba nadäŋ gärip unitä Anutu täŋo man utpewä kumäŋirän kuŋat-kuŋariken bureni nämo ahäk täyak. 15 Täŋpäkaŋ mujipi kome tägaken mäneŋo u ŋode; Äma Anutu täŋo manbiŋam

* **8:1:** Luk 4:43 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:11:** 1Pi 1:23

nadäŋpäŋ bänepi-ken kehäromi iŋitpäŋ mani buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä irit kuŋat-kuŋariken bureni ahäk täkaŋ yäk.

Peŋyäŋek täŋo manbiŋam
Mak 4:21-25

16 * Jesutä man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käbot gänaŋ ba bukä gämori-ken käbop täga pewek? Nämoinik! Topän uwä kwawak pewän eŋi gänaŋ peŋ-yäŋeŋirän ämatä imaka imaka täga käneŋ. 17 * In nadäkaŋ? Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ u mäden Anututä kwawak api pewän ahäneŋ. Bureni, imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo, u täŋkwawa taŋirän api kaŋpäŋ nadäneŋ. 18 * Unita jukujin-tägän nadäneŋo udeta in Anutu täŋo manta juku peŋpäŋ ket nadäk täkot. Imata, äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka iŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

Jesu täŋo nägät moräk u netä?
Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

19 Jesutä man ude yäŋ irirän miŋi-kät noriye känayäŋ äbuŋ. Upäŋkaŋ ämawebe päke itkuŋo unitä Jesu kumän itgwäjiŋirä dubini-ken kukta täŋpä waŋkuŋ. 20 Täŋirä äma ätutä yabäŋkaŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Meŋka-kät notkaye gabänayäŋ äbäŋo yäman umu itkaŋ yäk. 21 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye notnaye bureni!

Jesutä ibäm gwägu yäniŋ bitnäŋkuk
Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

22 Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. Ude yäŋpäŋ gäpe kubä terak äroŋpeŋ kuŋkuŋ. 23 Eruk gwägu terak kuŋtäŋgän Jesu däpmon patkuk. Parirän mänit pähap piäŋirän gwägu tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmoŋ toknenirän gäpe nikek gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täŋkuŋ. 24 Täŋirän Jesu yäwä kiknuränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Ekäni! Paotnayäŋ täkamäŋ ŋo! yäk. Ude iweräwä Jesutä akuŋpäŋ mänit kenta gwägu yabäŋ yäŋkuk. Yabäŋ yäŋirän uterakgän mänit bitnäŋirän gwägu kwikinik patkuk. 25 Täŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yäŋirän iwaräntäkiye umuntaŋkaŋ nadäwätäk täŋpäŋ näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani unita mänit kenta gwägu mani ŋo buramikamän? yäŋ yäŋkuŋ.

Mäjo wära but gänaŋ äpmoŋkuŋ
Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

26 Eruk Jesutä gwägu kenta mänit yäniŋ bitnäwänkaŋ Galili kome u peŋpeŋ gwägu terak kuŋtäŋgän gwägu kukŋi udude käda Gerasa kome ahäŋkuŋ. 27 Ahäŋpäŋ Jesu gäpe terak naniktä maŋatpeŋ kuŋirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magärani kubätä ahäŋ imiŋkuk. Äma uwä kadäni käroŋi-inik eŋi gänaŋ nämo pat täŋkukonik. Däpmon pat täŋkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneŋpani-ken u tek moräŋ pat täŋkukonik.

28-29 Pattäŋ kuŋattäŋgän eruk Jesu kaŋpäŋä kähän yäŋkaŋ gämori-ken maŋ-patäbotkuk. Ude täŋirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ŋo kakätäŋpeŋ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma magätkuŋo unitä Jesu iwetkuŋ; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ nimayäŋ äbätan? Komi nimeno! yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni äma u iŋitpäŋ kwaik täŋirä äma ätutä iŋitpäŋ yen kehäromitä keri kuroŋi pädät täk täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ mäjotä täŋpewä äma u yen yäpmäŋ däkŋeŋ täŋpän kwäpeŋ kome äma nämo irani-ken kuŋat täŋkukonik.

---

* **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

30 Täŋpäkaŋ Jesutä äma u iwet yabäŋkuk; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna
“Äbot pähap” yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuŋo unita wäpna Äbot pähap yäŋ iwetkuk.) 31 Ude
yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ŋode iwetkuŋ; Gäk niwat kireŋpewi awaŋ käroŋi,
bipmäŋ urani gänaŋ äpmonektawä! yäk. 32-33 But äbot pom terak udu yabätan? Gäk
nibä-kätäwi but u gänaŋ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadäŋ yämiŋirän mäjo uwä äma u
kakätäŋpeŋ päŋku but gänaŋ äpmoŋkuŋ. But gänaŋ äpmoŋpäkaŋ bäräŋeŋ kumaŋ gwägu
gänaŋ äpmoŋkaŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.
34 Ude täŋirä äma but watäni iranitä yabäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku ämawebe yotpärare taŋi
täpuri it yäpmäŋ kuŋkuŋo u nanik manbiŋam yäwetkuŋ. 35 Yäweräkaŋ ninin käna yäŋkaŋ
Jesutä itkuk-ken äbäŋ moreŋkuŋ. Äbäŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma mäjotä magärani u tek yamäk
ikek, nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. Mäjotä kakätäŋpeŋ
kuŋkuŋo unita. Maŋit irirän kaŋpäŋ äma päke äbuŋo u umuntaŋkuŋ. 36 Täŋirä imaka
ahäŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋo unitä mäjotä magäranipäŋ yäpän tägaŋkuko unitäŋo man-
biŋam yäwetkuŋ. 37-38 Manbiŋam u nadäŋpäŋ ämawebe Gerasa kome u nanik umuntaŋpäŋ
Jesu komenin ŋo peŋpeŋ ku! yäŋ iwetkuŋ. Ude iweräwä Jesu kome u peŋpeŋ Galili
kome gwägu udude käda kwayäŋ täŋirän äma yäpän tägaŋkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Nadäŋ
naminiri bok kuda! yäk. 39 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuŋkaŋ
imaka Anututä täŋ gamitak unitäŋo biŋam kaŋ yäwet! Ude iwerirän äma u äyäŋutpeŋ
komeni-ken päŋku Jesutä täŋkentäŋ iminkuko unitäŋo manbiŋam yäwettäŋ kuŋatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ
Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

40 Eruk, Jesu Galili komeken äneŋi kuŋirän ämawebe päke Jesuta itsämbuŋo unitä
kaŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. 41 Ude täŋirä kome unitäŋo käbeyä eŋi täŋo watä äma kubä wäpi
Jairas unitä Jesu ahäŋ iminkuk. Ahäŋ iminpäŋ Jesu gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ
Jesutä eŋina-ken kwän yäŋpäŋ butewaki man iwetkuk. 42 Imata, äperi tepi kubägän obaŋ
12 ude itkaŋ käyäm täŋpäŋ kumbayäŋ täŋkuko unita.
Eruk, Jesu Jairas täŋo man buraminpäŋ eŋini-ken kwayäŋ kädet miŋin kuŋirän ämawebe
buminik unitä yewa täŋkaŋ iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. 43 Ämawebe u bämopi-ken webe
kubä käyäm mebäri kubä nikek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ
12 ude täŋkuk. Käyäm waki u yäpätägakta yäpätägak ämaken kuŋ äbäk täŋkaŋ moneŋi
kudup jop awähutkuk. Täga nämo yäpä tägaŋkuŋ. 44 Ude täŋpän wawäpäŋ eruk webe
unitä Jesu mädeni-ken äbäŋpäŋ tekigän iŋitkuk. Jesu täŋo teki iŋirirän uterakgän tägaŋpäŋ
nägät piŋ yäpmäŋ äbuko u kawuk taŋkuk. 45 Täŋirän Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Ai! Netätä
nepmäŋitak?
Ude yäŋirän äma päke u äwo yäwäkaŋ Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni, ämawebe päke ŋonitä
dumäŋ gäwatkaŋ ŋo nämo nadätan?
46 Pitatä ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Äma kubätä nepmäŋirän kehäromina
ätu kuŋirän nadätat yäk. 47 Ude yäwänä webe u mebärina kaŋ-ahätak yäŋpäŋ päbä Jesu
gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ kwaiŋpäŋ itkuk. Itkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Jesu
täŋo tek iŋirirän käyämi uterakgän paotkuko unitäŋo mebäri yäŋahäŋkuk. 48 * Yäŋahäŋirän
Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan. Unita bänep
kwini terak kuyi yäk.
49 Jesutä man ude yäŋirän käbeyä eŋi täŋo watä äma unitä eŋiken nanik äma kubä äbä
Jairas u iwetkuk; Äpetka kumäŋtak unita imata yäwoŋärewani äma jop yäŋikŋat yäpmäŋ
äben? 50 Ude yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ Jairas iwetkuk; Nadäwätak täŋpeno! Nadäkinikka
näkagän peŋiri äpetka tägawayäŋ yäk.
51 Ude yäŋpäŋ Jairastä eŋiken kuŋkuŋ. Kuŋpäŋ äma päke u yäniŋ bitnäŋpäŋ yepmaŋpän
yäman ude irirä iwaräntäkiye yaräkubä Pita, Jon, Jems ukät iroŋi kumbuko unitäŋo miŋi

* **8:48:** Luk 7:50

nani ugänpäŋ yämaguränkaŋ eŋi gänaŋ äroŋkuŋ. 52 * Ämawebe päke konäm yäŋtäbätek täŋ itkuŋo u yäwetkuk; Konäm wari kotneŋo. Ironi u nämo kumak. Jop däpmon pätak yäk. 53 Yäwänä kumakopäŋ jop yäyan yäŋpäŋ kaŋ-mägayäŋkuŋ. 54 * Täŋpäkaŋ Jesu eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ironi u kerigän iŋitpäŋ iwetkuk; Äpetna, aku! 55 Ude yäwänä uterakgän kehäromini äneŋi äpmoŋirän kodak taŋpäŋ akuŋkuk. Kodak taŋpäŋ akuŋirän Jesutä miŋi nani yäwetkuk; Ketem imän naŋpän! 56 * Yäweränä miŋi nani uwä nadäwän inide kubä täŋkuko unita Jesutä imaka ahäŋkuko u yäŋahäkta yäniŋ bitnäŋkuk.

9

Jesutä iwaräntäkiye 12 u piä man yäwetkuk
Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

1 Eruk, Jesutä iwaräntäkiye 12 u yäŋpäbä dubini-ken yepmaŋkuk. Yepmaŋpäŋ käyäm wakiwaki yäpä tägaŋit, mäjo äma magärani yäwat kirekta kehäromi ba wäpi biŋam yämiŋkuk. 2-3 Yämiŋkaŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämori-ken irit täŋo man yäwetta ba äma käyäm ikek yäpä tägakta man ŋode yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ; In ähottaba, ketem, moneŋ ba yäk yäpmäŋkaŋ nämo kuneŋ. Ba tek yarä nikek nämo yäpneŋ yäk. 4 * Kuŋkaŋ yotpärare kubäken ahäŋirä eŋi tamäwä ugän kaŋ irut. Eruk, yotpärare uken piä täŋ paotpäŋ eŋi u peŋpeŋ kome kubäken kaŋ kut. 5 * Upäŋkaŋ yotpärare kubäken not nämo täŋ tamäwä ŋode kaŋ täŋput; Yotpärare u mäde ut iminŋpäŋ kugun kuroŋjin-ken nanik yeŋ ärähut täŋpä kaŋ kut. Ude täŋirä äma kome uken naniktä tabäŋpäŋ goret täŋ yämikamäŋ yäŋ api nadäneŋ yäk.

6 Jesutä jukuman ude yäweränkaŋ kädet yäput peŋpäŋ kuŋkuŋ. Kuŋkaŋ yotpärare it yäpmäŋ kuŋkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahäŋit, käyäm ikek yäpä tägaŋit täŋtäŋ kuŋatkuŋ.

Herottä Jesu täŋo biŋam nadäŋkuk
Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

7 * Täŋpäkaŋ Judia kome täŋo kaŋiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ nadäwän nämo täreŋkuk. U imata, äma ätutä ŋode yäŋirä nadäŋkuk; U Jon, ume ärut yämanitä kumbani-ken naniktä kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitä piä u täk täyak. 8 Ba äma ätutä ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijatä kumbani-ken nanik akuŋkuko unitä piä u täyak yäk. 9 * Täŋpäkaŋ Herottä man mäyap ikek u nadäŋpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuk; Jon u näkä bian kotäki madäŋ täkŋeŋkuro unitä jide täŋpäŋ piä täyak? Netätä täŋirän mani biŋam nadätat? Ude yäŋpäŋ Jesu kaŋpäŋ nadäwa yäŋkaŋ kädetta wäyäkŋeŋkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

10 Eruk, iwaräntäkiye piä man yäwet-pewän kuŋkuŋo u täŋ paotpäŋä, äyäŋutpeŋ äbäŋpäŋ piä mebäri mebäri täŋkuŋo u biŋam iweräkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät inigän itnayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Betsaida komeken kuŋkuk. 11 Käbop kuŋkuŋopäŋ ämawebetä u käda kuyak yäŋ nadäŋpäŋ iwarän täŋkuŋ. Iwarän täŋirä yabäŋpäŋ Jesutä yäniŋ oretpäŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo manbiŋam yäwerit, äma käyäm ikek yäpä tägaŋit täŋkuk.

12 Eruk, kome bipayäŋ täŋirän iwaräntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuŋ; Kome ŋo ketemi nämoken itkamäŋ. Unita gäk yäwerikaŋ yotpärare ittäŋ kukaŋken u kuŋkaŋ ketem yabäŋ ahäŋpäŋ naŋkaŋ parut yäk. 13 Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäŋ towiwurä! Yäwänä iwetkuŋ; Yäke! Nintäŋo käräga 5kät gwägu tom yarä-tägän itkaŋ

* **8:52:** Luk 7:13 * **8:54:** Luk 7:14 * **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14 * **9:4:** Luk 10:4-11 * **9:5:** Luk 10:11
* **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Luk 23:8

ŋo yäk. Jide? Nin yotpärare-ken kuŋpäŋ äma äbot päke ŋonita ketem suwakta nadäŋpäŋ yäyan? 14 (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ.)
Yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Äma äbot ŋo yäwerä äbot 50-50 ude maŋit yäpmäŋ kut yäk.
15 Yäwänä yäŋkuko udegän yäweräkaŋ maŋit yäpmäŋ kuŋkuŋ. 16 Maŋiräntäŋ yäpmäŋ kwäkaŋ Jesutä käräga 5 ukät gwägu tom yarä u yäpmäŋpäŋ kunum terak doraŋpäŋ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Täŋpäŋ ketem u tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämänkaŋ äbot itkuŋo udegän yämiŋtäŋ kuŋkuŋ. 17 Yämiŋirä kuduptagän ketem u naŋpä koki täŋpäpäŋ ätu jop peŋkuŋ. Täŋpäkaŋ jop patkuŋo u yäpmäŋpäŋ yäk 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ.

Pitatä Jesu täŋo mebäri yäŋahäŋkuk
Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

18 Täŋpäŋ kadäni kubäta Jesu inigän itpäŋ nani man iwet irirän iwaräntäkiye päbä dubini-ken kubä-kengän itkuŋ. Irirä Jesutä ŋode yäwet yabäŋkuk; Ämatä näka netä yäŋ yäk täkaŋ? 19 * Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäŋ gäwet täkaŋ yäk. Ba ätutäwä Elaija yäŋ gäwet täkaŋ. Ba ätutäwä profet biani uken nanik kubätä kodak taŋkuk yäŋ gäwet täkaŋ. 20 * Ude yäwäwä ŋode yäwetkuk; Täŋpäkaŋ injinä näkawä netä yäŋ yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe täŋo täŋkentäk bureni u yäk.
21 Ude yäwänä Jesutä äma ätu nämoinik yäwetneŋ yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;
22 * Äma Bureni-inik uwä ittäŋ kuŋtäŋgän yäŋ imani ude, komi pähap api nadäwek yäk. Täŋpäkaŋ Juda täŋo äma ekäni ba bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani ämatä mäde api ut iminеŋ. Täŋpäŋ Äma Bureni-inik uwä urä kumbänpäŋ änenayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän kodak taŋpäŋ api akwek.
23 * Jesutä ude yäŋpäŋ man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä näwarayäŋ nadäŋpäŋä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminpäŋ bäräpi näkä kotawayäŋ täyat udegän kepma kepma gwäk pimiŋpäŋ kaŋ näwarän yäk. 24 * Täŋpäkaŋ, äma kubätä säkgämän itta nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä u api paorek. Upäŋkaŋ äma kubätä näka yäŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayäŋ täko uwä irit täga api kaŋ-ahäwek. 25 Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kumäŋirän imaka imaka yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko unitä täga nämo api täŋkentäŋ iminеŋ. 26 * In nadäkaŋ? Äma kubätä näka ba man näkä yäŋahäk täyat unita yäŋpäŋ mäyäk taŋpäŋ näka bitnäwayäŋ täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkŋaken epmäget kudän ikek ba Nana täŋo ba kudupi aŋero täŋo peŋyäŋek kudän ikek äneŋi ahäwayäŋ täro kadäni uken äma udewani täŋo wäpi yäŋahäkta api mäyäk täwet. 27 Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumäŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kwawak ahäŋirän api käneŋ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk
Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

28 Jesutä man ude yäweränkaŋ kepma 8 ude täreŋirän nani-kät man yädayäŋ Pita Jems Jon yämagurän yäpmäŋ pom kubä terak äroŋkuŋ. 29 Päro u itkaŋ nani-kät man yäŋ irirän Jesu iŋami dapun inide kubä ahäŋkuk. Ahäŋirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude peŋyäŋeŋkuk. 30-31 * Ude täŋirän Profet bian irani yarä ahäŋkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täŋo peŋyäŋek ikek ini ugän ahäŋpäŋ itkaŋ Jesu-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yäŋ man ude yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋonik. 32 * Ude täŋ irirä Pita noriye-kät däpmonta gurän täŋ ittäŋgän

* **9:19:** Luk 9:7-8 * **9:20:** Jon 6:68-69 * **9:22:** Luk 9:44; Luk 18:32-33 * **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12 * **9:30-31:** Luk 9:22, 13:33 * **9:32:** Jon 1:14; 2Pi 1:16-18

kikŋutpäŋ Jesu iŋami dapun peŋyäŋek ikek irirän kaŋkuŋ. Profet yarä Jesu-kät itkuŋo u imaka, yabäŋkuŋ. 33 Täŋpäŋ äma yarä u kudayäŋ täŋirän Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkaŋ jop ŋode yäŋkuk; Ekänina, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

34 Pitatä man ude yäŋirän gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋirän Pita Jems Jontä bumta umuntaŋkuŋ. 35 * Umuntaŋ irirä gubam gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; Ŋowä nanakna, näkŋa iwoyäŋkuro unita mani buramik täkot! 36 Man kotäk ude ahäwän täreŋirän Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pita Jems Jon imaka ahäŋirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kukta nämo nadäŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

37 Eruk patkuŋo yäŋewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuŋ. Äpäŋtäŋgän ämawebe äbot pähap u yabäŋ ahäŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ ämawebe äbot u gänaŋ nanik kubätä Jesuken gera ŋode yäŋkuk; Yäwoŋärewani äma! Gäk manna buramiŋpäŋ nanakna tepi kubägän ŋo täga täŋkentäŋ imayäŋ? 39 Mäjo kubätä magärirän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkaŋ meniken jep yäŋut täyak yäk. Täŋkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni komi imiŋpäŋ bäräŋeŋ nämo kakätäŋpeŋ kuk täyak. 40 Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yäŋ yäwera piä täŋkuŋo upäŋkaŋ iwat kirena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ yäk.

41 Ude iwerirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmäŋ äbi! 42 Ude iweränä nanitä nanaki yäpmäŋ äbäŋirän mäjo unitä nanak u pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkuk. Ude täŋirän Jesutä mäjo u kaŋ-yäŋirän mäjotä nanak u kakätäŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirän säkgämän iränä äneŋi nani-ken teŋkuk. 43 Ude täŋirän ämawebe itkuŋo unitä Anutu täŋo kehäromi u kaŋpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Täŋpäkaŋ ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk täŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; 44 * Man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan keri terak tewayäŋ kadäni keräpi täyak. 45 * Ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ. Nadäk-nadäki uwäk ikek pen itkuko unita mebärita iwet yabänayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ umuntaŋpäŋ nämo iwet yabäŋkuŋ.

Netätä intäjukun api irek?
Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

46 * Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yäŋ yäŋpäŋ yäŋärahutkuŋ. 47-48 * Täŋirä Jesutä nadäk-nadäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nanak täpuri kubä yäŋ-päbä dubini-ken teŋpäŋ yäwetkuk; Äma kubätä näka yäŋpäŋ nanak täpuri ŋodewani kubä oraŋ imayäŋ täko uwä näka udegän api oraŋ namek. Täŋpäŋ äma näk oraŋ namayäŋ täko uwä äma näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. Imata, in bämopjinken nanik kubätä äpani-inik ude kuŋatpäŋä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

49 Jesutä ude yäweränä Jontä ŋode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireŋirän kaŋkumäŋ yäk. Kaŋkumäŋopäŋ nintäŋo äbotken nanik nämo unita iniŋ bitnäŋkumäŋ yäk. 50 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma iwan nämo täŋ tamani uwä notjinpak täŋkentäŋ tamani ubayäŋ yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

---

* **9:35:** Luk 3:22 * **9:44:** Luk 9:22 * **9:45:** Luk 18:34 * **9:46:** Luk 22:24 * **9:47-48:** Mat 10:40 * **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23

51 * Jesu kunum gänaŋ äneŋi ärokta kadäni keräp taŋirän Jerusalem kukta nadäk
kehäromi peŋpäŋ kuŋkuk. 52 Täŋkaŋ äma ätu yäwerän intäjukun kuŋkuŋ. Jesu ŋo api äbek
yäŋ man ude yäwetta kuŋkuŋ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahäŋpäŋ Jesuta
tuŋum täkot yäŋ yäwetkuŋ. 53 * Yäweräkaŋ Jesu uwä Jerusalem api kwek yäŋ nadäŋkuŋo
unita äbäŋirän nämo nadäŋ imiŋkuŋ. 54 * Samaria naniktä ude täŋirä Jems kenta Jon,
kädet waki u kaŋpäŋ Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadäŋiri yädakaŋ kunum gänaŋ nanik
kädäptä päpä äma äbot ŋo kaŋ ijiŋ paorut yäk. 55-56 Ude iweränkaŋ Jesutä iwaräntäkiye
yebewänkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuŋ.

Jesu iwat-iwat täŋo man
Mat 8:19-22

57 Eruk kuŋtäŋgän kädet miŋin, äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Gäk deken kwayäŋ
yäŋiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. 58 Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi
pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nikek.
Upäŋkaŋ Äma Bureni-inik iwarayäŋ yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. 59 Ude yäŋpäŋ
äma kubä kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ŋode iwetkuk;
Ekäni, nadäŋ naminiri nana kumbänpäŋ äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk. 60 Yäwänä
iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täŋiri kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput yäk.
Gähä kuŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak unitäŋo manbiŋam
yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kaŋ kuŋat. 61 * Ude iweränä äneŋi äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk;
Ekäni, näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upäŋ, nadäŋ naminiri pengän päŋku webena
nanaknaye yäwet yabäwa täga yäŋ yäwäwä api äbet yäk. 62 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude
nämo, äma kubätä imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋ nadäk-nadäki piä unitagän pewek.
Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkaŋ uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga
tänaŋi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk
Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

1 * Eruk, ätukät itpäŋ u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta iwoyäŋkuk. Iwoyäŋpäŋ
yarä-yarä yäpmäŋ daniŋpäŋ komeni komeni ini mäden kuŋarayäŋ nadäŋkuko udegän
kuŋatta yepmaŋpän kuŋkuŋ. 2 * Täŋkaŋ jukuman ŋode yäwetkaŋ yepmaŋpän kuŋkuŋ; Piä
taŋi kubä ahäŋ niminirän käyat. Piä it yäpmäŋ kukaŋ-ken uken ketem ahäŋ bumbum
täkaŋ. Upäŋkaŋ ketem u yäpmäkta piä äma yarägän. Unita piä mähemi-ken yäŋapiŋirä
ketem gämäneŋ itkaŋ u yäpmäkta piä äma ätukät kaŋ pewän äbut yäk. 3 * Eruk, man
kubä ŋode täwerakaŋ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tepmaŋtat. Nämo, in yawak ude
äma äbot aŋ komi udewani gänaŋ tepmaŋtat. 4 * Täŋkaŋ moneŋ, yäk kuratäk, kuroŋjin
ärärani yäpmäŋkaŋ nämo kuneŋ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuŋkaŋ äma ätu kädet
miŋin yabäŋ ahäŋpäŋ ukät man yäŋpäŋ-nadäk nämo täneŋ. Siwoŋi piä man täwetat-ken
uken kaŋ kut.

5 Täŋpäkaŋ eŋi äronayäŋ täkaŋ-ken u äroŋpäŋ pengän ŋode kaŋ yäwut; Ämawebe eŋi ŋo
gänaŋ irani, Anutu täŋo bänep pidämtä intä terak äroton! 6 Ude yäŋirä eŋi u gänaŋ nanik
kubätä bänep pidäm udewanita gäripi nadäwani irayäŋ täko täŋpänä manjin täŋo burenitä
uterak api ärowek. Upäŋkaŋ äma udewani kubä nämo iränä bänep pidäm man u äyäŋutpeŋ
injin terak äneŋi api ärowek. 7 * Nadäk-nadäk täga nikek unitäŋo eŋi-kengän irirä eŋi
mähemitä äŋiron täŋ tamänä täga api yäpmäŋpäŋ näneŋ. Imata, piä ämatä piä täk täkaŋ
unitäŋo gwäki täga yäpnaŋi. Täŋkaŋ eŋi äroŋkaŋ äpäk nämo täneŋ.

---

* **9:51:** Mak 10:32 * **9:53:** Jon 4:9 * **9:54:** 2Kin 1:9-16 * **9:61:** 1Kin 19:20 * **10:1:** Mak 6:7 * **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 * **10:3:** Mat 10:16 * **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 * **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

8 * Täŋpäkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋirä kome mähemitä tämagut päŋku ketem
tamäwä u kaŋ naŋput. 9 Täŋkaŋ kome uken nanik äma käyäm ikek kaŋ yäpä tägawut.
Ude täŋkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; In bämopjin-ken Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ tabäŋ
tawat piä kehäromi nikek täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ kaŋ yäwerut. 10-11 *
Upäŋkaŋ yotpärare kubäken kuŋirä kome mähemtä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-
ken kuŋkaŋ täpun-täpun kuroŋjin-ken nanik iŋamiken yeŋ ärahutkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; Ŋo
kawut! Täpuntäpun kome ŋo nanik däpmäŋ äreyäŋpena maŋ injin terak äneŋi kukaŋ! Ude
yäwetkaŋ ŋode yäwetgän kaŋ täŋput; Ket ŋode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiŋpäŋ
tabäŋ tawat piä täŋpayäŋ täyak u keräp täyak! yäŋ kaŋ yäwerut. 12 * U imata, kowata
yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom
naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man
Mat 11:20-24

13 * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneŋ! Inken kudän
kudupi mäyap täk täŋkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäŋ
yämiŋkuk yäwänäku mominita yäŋpäŋ konäm butewaki täŋpäŋ bänepi bian sukurewäm!
14 Unita ŋode nadäwut; Ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon
ämawebe kowata ahäŋ yämayäŋ täko u irepmitpäŋ inä ärowani-inik api kaŋ-ahäneŋ! 15 Täŋ,
Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmäŋ ärowek yäŋ nadäkaŋ?
Wära! Nämoinik! In kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmoŋ morenеŋ.
16 * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä intäŋo manta gäripi
nadäwayäŋ täko uwä näkŋo mannata udegän api nadäwek yäk. Täŋ, äma kubätä mäde ut
tamayäŋ täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayäŋ täŋo uwä
Äma naniŋ kireŋpewän äpuro unita udegän mäde api ut ineneŋ yäk.

Äma 72 ukeŋo äneŋi äbuŋ

17 Eruk, äma 72 Jesutä peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋo u piä täŋ paotkaŋ bänep oretoret terak
äneŋi äbä Jesu iwetkuŋ; Ekäni, nin gäkŋo wäpka biŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋitna Satan täŋo
mäjo wära mannin buraminaŋi nämopäŋ mannin buramiŋkuŋ yäk. 18 * Ude iweräwä
Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bureni! In ude täŋirä Satan kunum gänaŋ nanik, yäpä
ude, kehäromini paoränkaŋ kome terak maŋ parirän kaŋkut. 19 * Imata, näk kehäromi
tamiŋkut. Kehäromi tamiŋkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeŋ
jakŋitta, ba iwanjin Satan unitäŋo kehäromi irepmit moreneŋta tamiŋkut. Unita imaka
kubätä in nämo täŋpän waŋkuŋ ba nämo api täŋpän waneŋ. 20 * Upäŋkaŋ mäjo wäratä
manjin buramik täkaŋ unitagän oretoret nämo täneŋ. Nämo, Anututä inta nadäŋpäŋ
wäpjin ini irani-ken kudän täŋkuko unita oretoret pähap nadäneŋ yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk
Mat 11:25-27, 13:16-17

21 Ude yäwänkaŋ Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋirän Jesutä oretoret pähap
täŋkuk. Oretoret täŋpäŋ nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täŋo mähemi, näk bänep
täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebäri äma kome täŋo nadäk-nadäk
ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. Bureni
Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.
22 * Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna
terak peŋ moreŋkuk. Täŋpäkaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän

---

* **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:10-11:** Apos 13:51, 18:6 * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 * **10:13:** Mat 11:21-23 * **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * **10:18:** Jon 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19:** Sam 91:13; Mak 16:18 * **10:20:** Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 * **10:22:** Jon 3:35, 10:15

täreneŋ. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebäri yäwoŋärewayäŋ yäŋpäŋä yäwoŋäreŋira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.
23 * Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yämagut päŋku inigän yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Nadäkaŋ? Anututä nadäŋ taminŋirän yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ unita oretoret pähap nadäk täkot! 24 * Imata, Anutu täŋo kehäromi kak täkaŋ uwä profet ba intäjukun äma bian itkuŋo u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täŋo manbiŋam

25 * Jesutä ude yäwän tärewäkaŋ Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yäŋkaŋ Jesu dubini-ken äbäŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, kädet jidewanipäŋ iwatpäŋ irit kehäromi u api kaŋ-ahäwet? 26 Ude yäwänä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniŋpäŋ nadäk täyan? 27 * Iweränä iwetkuk; Ŋode daniŋpäŋ nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadäŋ yämen yäk.
28 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpäŋä irit kehäromi u api kaŋ-ahäwen yäk. 29 Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yäŋ nadäwän yäŋ nadäŋkaŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Baga mantä notkaye ätu yäŋ yäyak u netäta yäyak?
30 Yäwänä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayäŋ nadäŋpäŋ Jerusalem peŋpeŋ kädet miŋingän kuŋirän kubo äma ätutä kaŋ-ahäneŋ. Kaŋ-ahäŋpäŋ teki weŋ täŋpä kwäpäŋ pärip-päriptä päripmäŋtäko kumäŋ-däpurek täŋpek. Täŋirän yäpmäŋpäŋ kädet miŋin peŋpeŋ kuneŋ. 31 Kädet miŋin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kaŋpäŋ kukŋi kädagän irepmitpeŋ kwek. 32 Kuŋirän Juda täŋo äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kaŋkaŋ udegän irepmitpeŋ kukŋi kädagän kwek. Nämo täŋkentäŋ imek. 33 Kuŋirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwat yäpmäŋ äbäŋpäŋ äma u käwek. Kaŋpäŋ butewaki pähap nadäŋpäŋ dubini-ken äbek. 34 Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gakŋipäŋ ärut iminkaŋ uwäktäŋ imek. Uwäktäŋ iminkaŋ pudätpäŋ iniken doŋki terak peŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän eŋi kubä, äma ban naniktä patta täŋpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yäŋewek. 35 Yäŋewänä eŋi täŋo watä äma unita siliwa moneŋ yarä iminkaŋ iwerek; Äma ŋonita watäni säkgämän isi. Moneŋ gamitat ŋo paoränä äbä äneŋi ätukät api gamet yäŋ iwerek.
36 Eruk, Jesutä manbiŋam u yäŋ moreŋpäŋ Baga manta mebäri nadäwani äma u ŋode iwet yabäŋkuk; Äma yaräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nikek unita netätä noripak bureni ude täŋpek? 37 Ude iwerirän iwetkuk; Äma täŋkentäŋ imeko unitä noripak bureni-inik täŋpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuŋkaŋ kädet udegän kaŋ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäŋ-nadäk täŋkuŋ

38 Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuŋtäŋgän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäŋkuŋ. Uken ahäŋirä Matatä ini eŋiken Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. 39 * Äro itkaŋ Jesutä manbiŋam yäŋahäwayäŋ täŋirän Mata täŋo noripak Maria u nadäwayäŋ yäŋkaŋ äbä Jesu dubini-ken maŋitpäŋ manbiŋam nadäŋ itkuk. 40 Maria manbiŋam nadäŋ irirän noripaktä u kaŋpäŋ piä taŋi inigän täŋ itkuko unita bänepi waŋkuŋ. Bänepi wawäkaŋ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadäŋ namitan? Notnapak ŋo nabä kätäŋpeŋ äbäko ŋo irirän näkŋagän piä taŋi täyat. Iweri täŋkentäŋ namän! yäk.

* **10:23:** Mat 13:16-17 * **10:24:** 1Pi 1:10 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 * **10:27:** Lo 6:5; Wkp 19:18
* **10:28:** Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12 * **10:39:** Jon 11:1, 12:2-3

41 Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ŋonita
imata nadäwätäk pähap täyan? 42 * Imaka bureni kubätagän nadäwen. Notkapak Maria
ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäŋ täyak. Täŋpäkaŋ imaka bureni ŋowä kubätä
täga nämo yomägarek.

11

Yäŋapik man yäkyäk täŋo käderi
Mat 6:9-15, 7:7-11

1 * Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaŋ nani-kät man yäŋ itkumän. Yäwän
täreŋirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäŋapik man
yäkyäk täŋo käderi niwetpäŋ niwoŋäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäŋ
yäwoŋäreŋkuko ude. 2 Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäŋapik man yänayäŋ
yäŋpäŋä man ŋode yäneŋ;
Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.
Äbäŋpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täŋ nimi.
3 Kepma kubäkubä täŋo ketem nimik täyi.
4 Ämatä waki täŋ nimik täkaŋ unitäŋo momini peŋ yämik täkamäŋ unita gäk udegän
nintäŋo mominin peŋ nimik täyi.
Täŋyabäk-ken nämo nipmaŋpen.
5 Ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta
wäyäkŋeŋpäŋ bipani bämop noripak kubätä eŋiken kwek. Kuŋpäŋ noripak u ŋode
iwerek; Notnapak, ketem ätu täŋkentäŋ nam. 6 Notnapak kubä, ban naniktä äbäŋirän
ketem imapäŋ imet yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. 7 Ude iweränä eŋi mähemitä iwerek; Imata
däpmon wewe täŋ namitan? Yäma ukätpäŋ nanaknaye-kät däpmon pätkamäŋ ŋo yäk. Näk
täga nämo akuŋpäŋ ketem yäpmäŋ gamayäŋ. 8 * Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäŋ
yäŋkuk; Pengänä eŋi mähemi u noripak täŋkentäkta nämo nadäweko upäŋkaŋ ehuranigän
yäŋapiŋtäyon gaŋani nadäŋpäŋ nadäŋ imek. 9 Unita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken
imaka kubäta yäŋapiŋirä api nadäŋ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ
kuŋtäŋgän kaŋ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäŋ kuŋirän yäma
dät imeko ude. 10 Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäŋapik piä täŋpäŋä bureni
api yäpek, äma kubätä wäyäkŋek piä täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni kaŋ-ahäweko ude. Ba
kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäŋ imiŋpäŋ yäma dät imeko ude.
11 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäŋirän nani gäkä mobä kubä täga
imen? Nämoinik! Ba tomta yäŋapiŋirän gämokpäŋ täga imen? Nämoinik! 12 Ba purup
mujipta yäŋirän bampäŋ täga imen? Nämoinik! 13 Inä äma waki upäŋkaŋ nanakjiyeta
imaka tägatäga yämik täkaŋ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaŋ Nanjin iron mähemi itak
uken Kudupi Munapikta yäŋapiŋirä imata nämo tamek? Nämo, u bureni-inik tamek yäŋ
täwetat!

Jesu jop manman iwetkuŋ
Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Kadäni kubäken Jesutä äma mäjotä magärani kubä mäjo iwat kireŋ imiŋkuk. Mäjo
unitä magät-pewän äma u man nämo yäk täŋkukopäŋ Jesutä mäjo u iwat kireŋirän äma
u man äneŋi yäŋkuk. Man yäŋirän ämawebetä kikŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 15 *
Upäŋkaŋ äma ätutä Jesuta ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma uwä mäjo täŋo äma ärowani wäpi
Bilisibap unitä kehäromi imiŋirän mäjo yäwat kirek täyak yäk.
16 * Täŋpäkaŋ ämatä Jesu täŋikŋatta kunum täŋo kudän kudupi kubä pewi ahäwut yäŋ
iwetkuŋ. 17 Ude täŋirä Jesutä nadäk-nadäki täŋo mebäri nadäwän tärewäpäŋ man wärani

---

* **10:42:** Mat 6:33 * **11:1:** Luk 5:33 * **11:8:** Luk 18:5 * **11:15:** Mat 9:34, 10:25 * **11:16:** Mat 12:38

ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Kome kubä-tägän ämik pewä ahäwäpäŋ kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek yäk. Ba udegän buap kubätä kowat ämiwän täŋirä kehäromini paorek.
18 Unita Satantä iniken ämaniye yäwat kireŋirän jide täŋpäŋ Satan täŋo äbot kehäromi irek?
U täga nämo! Inä näk Bilisibap täŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yäŋ näwet täkaŋ.
19 Upäŋkaŋ ude bureni täyat u täŋpäwä ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ?
Satan täŋo wäpi terak yäwat kirek täkamäŋ yäŋ nämo yäneŋo unitä jop täŋ-näkŋatkaŋ
unitäŋo mebäri kwawak ahäwek! 20 * Upäŋkaŋ ŋode nadäwut! Näk Anutu täŋo kehäromi
terak mäjo yäwat kirek täyat ude bureni täŋpäwä ŋode nadäneŋ; Anututä intäjukun irit piä
kehäromi nikek täk täyak unitäŋo bureni inken ahätak ŋo.

21 Unita man wärani kubä täwera nadäwut; Äma kehäromi kubätä Kadä boham iŋitkaŋ
eŋinita watä ireko uwä tuŋumi eŋi gänaŋ säkgämän itneŋ. 22 * Upäŋkaŋ äma kubä
kehäromini taŋi pähap ikek unitä äbäŋpäŋä ŋode täŋpek; Eŋi mähemitä kadä boham iŋitat
yäŋ nadäweko u yomägatpäŋ tuŋumi eŋi gänaŋ itneŋo u yäpmäŋkaŋ noriyeta yäpmäŋ
daniŋpäŋ yämek.

23 * Eruk unita ŋode täwera nadäwut; Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä näka iwan täŋ
namik täkaŋ. Ba äma näkŋo piäta watä nämo it täkaŋ uwä piäna yäpäwak täkaŋ yäk.

24 Täŋpäkaŋ äma äbot ŋowä ŋode bumik; Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäŋpeŋ
päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarek. Wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko
upäŋkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. Nämo kaŋ-ahäŋpäŋä bian irani-ken äyäŋutpeŋ kwa yäŋ
nadäwek. 25 Ude nadäŋpäŋ äyäŋutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäŋ ket urani.
26 * Ude kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ.
Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopäŋ mäden waki-inikinik täŋpäŋ irek yäk.

27 * Man ude yäŋ irirän ämawebe päke itkuŋo u bämopi-ken webe kubätä gera terak Jesu
ŋode iwetkuk; Yäke! Gäk bäyaŋpäŋ nonoŋ gepmäŋ towiŋkuko uwä Anutu täŋo oretoret
terak kuŋarani! yäk. 28 * Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Ude nämo! Ämawebe Anutu täŋo
man nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä uyaku Anutu täŋo oretoret terak
kuŋarani bureni yäk.

Kudän kudupi kakta Jesu iwet yabäŋkuŋ
Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

29 * Ämawebe mäyap äbä Jesu it gwäjiŋirä man ŋode yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani
ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ. Upäŋkaŋ in näkä kudän
kudupi mebäri kubä nämo täŋira api käneŋ. Kudän bian Jona terak ahäŋkuko udegän
ahäŋirän api käneŋ. 30 Jona terak imaka ahäŋkuko unitä ämawebe Ninive komeken nanik
ŋode yäwoŋäreŋkuk; Jona uwä Anutu-ken nanik. Udegän, Äma Bureni-inik terak imaka
ahäwayäŋ täyak unitä äma äbot in ŋo ŋode api täwoŋärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-
ken nanik. 31 * Upäŋkaŋ intä näka Anutu-ken nanik yäŋ nämo nadäkaŋ. Unita kowata
yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu iŋamiken
bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma
Solomon unitäŋo nadäk-nadäk siwoŋi yäŋahäŋirän nadäkta gäripi nadäŋkuko unita kome
ban naniktä kädet käroŋi-inik äbuk. Täŋ äma Solomontä täk täŋkuko u irepmitak uwä itat
ŋo! Upäŋkaŋ imata nämo nadäŋ namik täkaŋ? 32 * Täŋpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-
ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaŋ intäŋo momijin
kwawak api pewä ahäneŋ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpäŋ
bänepi sukureŋkuŋ. Täŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo! Upäŋkaŋ bänepjin
imata nämo sukurekaŋ?

---

* **11:20:** Kis 8:19 * **11:22:** Kol 2:15 * **11:23:** Luk 9:50 * **11:26:** Jon 5:14 * **11:27:** Luk 1:28,42,48
* **11:28:** Luk 8:15,21 * **11:29:** Mat 16:4 * **11:31:** 1Kin 10:1-10 * **11:32:** Jna 3:5-10

Äbot täŋpani uwä topän ude
Mat 5:15, 6:22-33

33 * Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijiŋpäŋ
käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijiŋkaŋ käbotpäŋ nämo ähät yejämbek. Ude nämo!
Topän u ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ämawebe äma unitä eŋiken abäŋpäŋ peŋyäŋeŋirän imaka
imaka täga yabäneŋ. 34 Udegän, dapunjin uwä gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo
uwä gupjin imaka, peŋyäŋek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. Täŋ, dapunjin
waneŋo uwä jide täŋpäŋ imaka imaka täga kaŋpäŋ täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin
bipmäŋ urani gänaŋ ireko ubayäŋ. 35 Unita peŋyäŋek bänepjin-ken itak unitä bipmäŋ
urani täŋpeko udeta watäni itpäŋ kuŋat täkot. 36 Täŋkaŋ gup nadäk-nadäkjintä bipmäŋ
urani nämo, peŋyäŋek ikekgän irirän irit kuŋat-kuŋatjin kuduptagän peŋyäŋek ikek api
itneŋ, topäntä peŋyäŋeŋ tamik täyak ude.

Anutu täŋo man gup-tägän nämo yäpmäŋ kuŋaren
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

37-38 * Jesutä man ude yäŋ moreŋirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu eŋini-
ken yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. Eŋi gänaŋ äro maŋitpäŋä keri nämo ärutkaŋ ketem naŋkuk.
Täŋirän Parisi äma unitä kaŋpäŋ nadäwän nämo tägawäpäŋ nadäwätäk ŋode täŋkuk; Imata
nintäŋo baga irepmitpäŋ keri nämo ärutkaŋ ketem näyak yäk. 39 * Nadäwätäk ude täŋ
irirän Jesutä ŋode iwetkuk; Parisi äma in baga iwatpäŋ ketem peŋ-nakjin gupigän ärut
täkaŋ. Ude täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep nadäk-nadäknin täga yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ
nämo! Bänepjin-ken moneŋ tuŋumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokŋeŋkuko pätak.
40 Inä guŋ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täŋkuk yäŋ nadäk täkot. 41 Unita äma
jäwärita bänep iron täŋ yämineŋo uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu iŋamiken pakigän
itdeŋ.

42 Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In baga man iwatpäŋ piäjin-ken nanik
tokän jopi mebäri mebäri unitäŋo moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Upäŋkaŋ bänepjin-
ken Anutu nadäŋ imikinik nämo täk täkaŋ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkaŋ. Unita
baga man iwatpäŋä bänep nadäk-nadäkjin bok peneŋo uyaku tägawek. 43 Jesutä ude
yäŋpäŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuŋat täkot! In käbeyä
eŋiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaŋ. Ba kädet miŋin, ämawebe jopitä taniŋ
oretta gäripi nadäk täkaŋ. 44 Upäŋkaŋ inä äma kumbani, kome gänaŋ käbop käbäŋtaŋ irirä
ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkaŋ kuŋ äbäk täk täkaŋ udewani.

45 Jesutä man ude yäŋirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai!
Yäwoŋärewani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yäŋärok
man niwetan! yäk. 46 Ude yäwänä Jesutä kowata man ŋode iwetkuk; Wa! Baga manta
mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuŋat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe
terak peŋkaŋ injin ketäŋ kuŋat täkaŋ. 47 Wa! In komi api nadäneŋ! In äbekjiye orajiye
udewanigän. Unitä Anutu täŋo profet biani däpmäŋpäŋ änek täŋkuŋ. Profet äneŋkuŋo
awaŋ meni-ken in epmäget tägatäga piŋpäŋ mebäri säkgämän täk täkaŋ. 48 Upäŋkaŋ
in kädet ude täk täkaŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; Orajiyetä profet däpmäk täŋkuŋo u
täga täŋkuŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Orajiyetä profet däpmäŋpäŋ äneŋpani-ken piä täk täkaŋ.
49 Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ŋode yäŋahäŋkuk; Näk inken profet ba
piä ämanaye yäniŋ kireŋpewa äreŋirä ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋit, ätu däpmäŋpäŋ waki
täŋ yämiŋit api täneŋ yäŋ yäŋkuk. Eruk, man bian yäŋkuko u bureni ahätak ŋo. 50 Unita
bureni ŋode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peŋpäŋ profet däpmäŋ yäpmäŋ
äbuŋo unitäŋo momini ämawebe kudup apiŋo itkaŋ ŋo intä terak ärotak. 51 Ämik uwä
bian-inik Abeltä nägäri piwän kuŋkuŋo uken yäput peŋpäŋ ämiŋ yäpmäŋ äbäŋkä Sekaraia

---

* **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 * **11:37-38:** Luk 7:36, 14:1 * **11:39:** Mat 15:2

kudupi eŋi gänaŋ alta mebäri-ken utpäŋ peŋkuŋ. Unita äneŋi täwetgän täyat; Ämik täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo momi intä terak ärotak.
52 Wa! Baga man yäwoŋärewani äma in komi api nadäneŋ. In ämawebetä iritta biŋam täkta Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärenaŋipäŋ Anutu täŋo man mebäri bureni nadäkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ. Injin iritta biŋam nämo täŋpäŋ udegän ämawebetä u täkta kädet täŋpipiŋ yämik täkaŋ.
53-54 * Eruk, Jesutä man ude yäŋ paotpeŋ kuŋirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yäŋkaŋ iwet yabäk pähap täŋit, yäŋpäŋ-kaŋiwarit bumta täŋkuŋ.

12

Parisi täŋo täŋyäkŋarani kudänta man
Mat 10:19-33

1 Ämawebe buminik Jesuken dubini-ken pädä nikek äbä itkuŋ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ŋode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täŋo yista ket nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Irit kuŋat-kuŋariken kudän gupi-tägän täk täkaŋ ude in udegän täneŋo udeta yäŋpäŋ yäyat. 2 * Upäŋkaŋ imaka täŋ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. 3 Bipmäŋurani gänaŋ man yänayäŋ täkaŋ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneŋ. Ba eŋi gänaŋ jiap man yänayäŋ täkaŋ uwä kami gera terak yäŋirä api nadäneŋ.

Netäta täga umuntäne?
Mat 10:28-31

4 Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneŋ. Nämo, äma u komegupgän däpmäŋkaŋ mäjojin däpmäkta api täŋpä waneŋ. 5 Upäŋkaŋ ŋode täwetat; Äma kubätagän täga umuntäneŋ. Äma unitä tadäpmäŋpäŋ geŋi wakiken ureŋ täŋpän äpmoneŋo udeta umuntak täkot yäŋpäŋ täwetat.
6 In nadäkaŋ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäŋo gwäki täga nämo yäpen. Upäŋkaŋ Anututä udewanita ket yabäŋ yäwat täyak. 7 * Täŋpäŋ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämoinik api tepmaŋpek. Gwäkjin pujiŋ jide itkaŋ u kudup daniwän tärewäkaŋ itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneŋ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneŋ
Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

8 Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadäŋ imikinik täk täyat yäŋ yäŋahäwayäŋ täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yäŋahäwet; Äma uwä näkŋata biŋam yäpmäŋtat yäŋ api yäŋahäwet.
9 * Täŋ, äma kubä ämawebeta umuntaŋpäŋ Näk Jesuta nämo nadätat yäŋ yäwayäŋ täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täŋo aŋero iŋamiken ŋode api yäwet; Äma ŋonita nämo nadätat yäŋ api yäwet.
10 Täŋpäkaŋ äma kubätä Äma Bureni-inikta yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini u täga api peŋ imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäŋärok man yäwayäŋ täko uwä momini nämoinik api peŋ imek.
11 * In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayäŋ käbeyä eŋi gänaŋ yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ äma ekäni ekäni iŋamiken api tepmaneŋ. Ude täŋirä man jide yäne yäŋ nadäwätäk

---

* **11:53-54:** Luk 20:20 * **12:2:** Mat 16:6; Luk 8:17 * **12:7:** Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 * **12:9:** Luk 9:26
* **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15

nämo täneŋ. 12 Nämo, kadäni uken manta wäyäkŋeŋirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwut yäŋ
täwerirä man ugänpäŋ api yäŋahäneŋ.

Moneŋ tuŋumta bänep iyap nämo täneŋ

13 Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu ŋode iwetkuk;
Yäwoŋärewani äma, tuäna iweriri tuŋum nantä peŋ nimiŋkaŋ kumbuko u yäpmäŋ
daniŋpäŋ näka moräki kaŋ namän yäk. 14 Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Näk tuŋum
yäpmäŋ daniwani äma uyaku, ude täŋpet yäk. 15 * Ude yäŋpäŋ man ŋode yäwetkuk; Tuŋum
pähap yäpmäkta nadäneŋo udeta watäni itpeŋ kuŋatneŋ. Tuŋum päke unitä iritjin täŋo
meham bureni nämo täyak.

16 Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Moneŋ äma kubätä piäni-ken
ketem piweko u bureni ahäŋ bumbum täneŋ. 17 Täŋirä ŋode nadäwek; Jide täŋpet? Ketem
bureni bumta ahäkaŋ ŋo degän kaŋ pewet? yäŋ nadäwek. 18 Ude nadäŋpäŋ yäwek; A!
nadätat. Ketem pekpek eŋina biani wärämutpäŋ kodaki taŋigän täŋpäŋ ketem ba tuŋumna
u gänaŋ kaŋ pewa! yäk. 19 Ude täŋkaŋ ŋode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayäŋ täro
uyaku piä äneŋi kubä nämo täŋpäŋ oretoret terak ketem ume tägatäga naŋkaŋ säkgämän
api it yäpmäŋ ärowet yäŋ nadäwek.

20 Ude nadäŋirän Anututä ŋode iwerek; Gäk guŋ bureni! Bipani ŋogän iritka
gomägarayäŋ yäk. Täŋpakaŋ nadäk tawaŋ peyan u kubäta biŋam kaŋ täŋpän yäŋ iwerek.
21 * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täŋpäŋ
kome täŋo tuŋum peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä udegän api ahäŋ imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo täneŋ
Mat 6:25-34

22 Unita yäŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetgän täŋkuk; In gupjinta nadäwätäk ŋode
nämo täneŋ; Ketem depäŋ näŋpet? Ba tek depäŋ täŋpäŋ kuŋaret? yäŋ nämo nadäneŋ.
23 Nämo, ketem ba tek u bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän.
Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneŋ. 24 * In imata Anutu u watä
säkgämän nämo käwep it nimek yäŋ nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabäŋpäŋ-nadäwut! U
ketem nämo piŋpäŋ puget nak täkaŋ, ba naŋpäŋ kämita nämo pek täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä
ketem yepmäŋ towik täyak. Täŋpäkaŋ inä barak yärepmitkaŋ unita in nadäwätäk nämo
täneŋ. 25 Jide? Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämoinik!
26 Nadäwätäkjintä imaka täpuri udewani täga nämo täŋpeko unita imata ketem tuŋumta
nadäwätäk pähap täk täkaŋ? Nadäwätäk nämo täneŋ. Anututä ini api täŋkentäŋ tamek.

27 Täŋkaŋ päya irorita yabäŋpäŋ-nadäwut. U inita tekta piäni nämo täk täkaŋ upäŋkaŋ
yabäŋgärip ikek. Unitäŋo yabäŋgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ
tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmit täyak. 28 Täŋpäŋ päya irori uwä
kadäni keräpigän itpäŋ paot täkaŋ. Apiŋo ahäneŋopäŋ kwep ude äneŋi täreŋ täneŋ.
Upäŋkaŋ Anututä kaŋgärip ikek pewän ahäk täkaŋ. Ude täk täyak upäŋ imata tek täga
nämo pewän ahäŋ nimek yäŋ nadäk täkaŋ? Wa! In nadäkinikjin äreyäwani! 29 Unita
ketem ba ume deken yäpmäŋpäŋ näne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Ba tek deken
yäpmäŋpäŋ täne yäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 30 Nämoinik! U guŋ ämatä bänep nadäk-
nadäki udewani terakgän pek täkaŋ. Täŋ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo
täneŋ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkŋek täkaŋ yäŋ tabäŋpäŋ-nadäk täyak
unita api täŋkentäŋ tamek. 31 Unita Anututä intäjukun it taminŋpäŋ tabäŋ täwatta unitagän
gäripi-inik nadäŋpeŋ piäni täk täkot. Ude täŋirä uyaku ketem tuŋumta wäyäkŋek piä
tänayäŋ täkaŋ u api taniŋ kirewek.

32 * Unita yawaknaye, in nämo umuntäneŋ. Nanjintä tämagutpäŋ intäjukun it taminŋpäŋ
tabäŋ täwatta gäripi nadätak. 33 * Unita in tuŋumjin äma jopita yäniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ

* **12:15:** 1Ti 6:9-10 * **12:21:** Mat 6:19-20 * **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7 * **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6
* **12:33:** Luk 18:22

kunum täŋo tuŋum wawaki nämo, ba paot-paori nämo pätak ugänpäŋ kaŋ korewut. Tuŋum uwä ämatä kubo tänaŋi nämo ba gwaktä naŋpä tumnaŋi nämo. 34 Nadäkaŋ? Imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän peŋpäŋ kuŋaren.

Bänep kodaki itta man
Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

35 * Jesutä man ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetkuk; In tuŋum täkot! Piä täŋo tek täŋpäŋ topän ijiŋ-yäŋeŋkaŋ itkot. 36 * Piä watä äma tägatä intäjukun ämanitä äbäkta tuŋum täŋpäŋ itsämäk täkaŋ ude täŋpäŋ itkot. Intäjukun ämani uwä kome kubäken kwekotä äneŋi äbäŋpäŋ yäma-ken kwäpkwäp yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäräŋeŋ dät imineŋ. 37 * Bureni, piä watä ämaniyetä täŋpidäm taŋpäŋ irirä äbä yabäŋ ahäŋpäŋä täga nadäŋ yämek. Bänep täga nadäŋpäŋ piä täŋo tek yamäŋkaŋ piä watä ämaniye ŋode yäwerek; Eruk näkŋo kome yäpmäŋpäŋ maŋit yäpmäŋ kuŋirä näkä ketem tepmäŋ towiwayäŋ yäk. 38 Äma ekäni u bipani bämop ba yäŋe-yäŋeta äbäŋpäŋ däpmon nämo pätneŋo uwä yabäwän tägainik täŋpek.

39 * In mebäri ŋode nadäwut; Eŋi kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäŋ, ude nadäŋpäŋ pidäm taŋpäŋ irirän kubo äma u eŋi gänaŋ täga nämo ärowek. 40 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yäŋ nämo nadäkaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpäŋ itkot.

Piä äma täga u jidewani?
Mat 24:45-51

41 Jesutä manbiŋam u yäwet paoränä Pitatä ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni yäk. Gäk man wärani yäyan ŋowä, nintagän ba kudup pähapta yäyan? 42 Ude iwet yabäŋirän Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik kubäta piä man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayäŋ. Kuŋarira piä watä ämanaye u watäni itpäŋ ketem kadäni-kengän kaŋ yepmäŋ towik täyi yäŋ iwerek. Eruk, piä watä äma u kudän jide täŋpeko unita watä äma nadäk-nadäkka täga ba man buramiwani äma yäŋ iwerek? 43 Uwä ŋode; Piä watä äma u, yäŋ imani ude täŋpäŋ irirän ekänini äneŋi äyäŋutpeŋ äbek. Äbäŋpäŋ piä watä äma u kaŋpäŋ oraŋ imek. 44 * Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraŋ iminpäŋ tuŋumi kuduptagän watäni it imekta iniŋ kirewek yäk.

45 Täŋ, piä watä äma u goret täŋpeko uwä ŋode nadäwek; A! Ekäninawä ŋodetä nämo api äbek! Ittäŋgän kämiinik api äbek yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmäŋpäŋ yäwat kireŋit, ba täŋguŋguŋ ume naŋit täŋkaŋ täŋguŋ taŋpäŋ irek. 46 Ude täŋkaŋ ekäninita guŋ taŋpäŋ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäŋpäŋ waki täŋ irirän kaŋpäŋ piä watä äma u utkaŋ madäŋ jukutpäŋ äma nadäkinik nämo täŋpanitä päŋku irani-ken maŋpän kuneŋ yäk.

47 * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täŋo man uwäku nadäweko upäŋkaŋ man bitnäk täŋpeko uwä ekäninitä bumta urek. 48 Täŋ, piä watä äma u ekänini täŋo man nämo nadäŋkaŋ peŋawäk täŋpeŋ kuŋareko uwä ähan urek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniŋ kirewani äma udewaniwä kowatawä piäni taŋi pewän ahäŋirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk piminpäŋ piäni täŋirän tägawek.

Jesu duŋ-wewek pewän ahäkta äpuk
Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

49 Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Näk kome terak kädäp pewä ijineŋta äput yäk. Täŋkaŋ pengän ijinaŋi. 50 * Upäŋkaŋ näk ume inide kubä, komi nikek äruretta yäŋ namani.

---

* **12:35:** Kis 12:11; Mat 25:1-13 * **12:36:** 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 * **12:37:** Jon 13:4 * **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44:** Mat 25:21,23 * **12:47:** Jem 4:17 * **12:50:** Mak 10:38-39

Ume u ärura täreŋirän nadäŋ bäräp nadätat ŋo api tärewek.
51 * In näka ŋode nämo nadäneŋ; U kome terak bänep kwini pewa ahäkta äpuk yäŋ nämo
nadäneŋ. Nämo, näk komen ämawebe bämopi-ken duŋ-wewek pewa ahäkta äput. 52 Apiŋotä
it yäpmäŋ äronayäŋ täkamäŋ-ken u ŋode api ahäwek; Nädamiŋi-nani 5 u bämopi-ken duŋ-
weŋira kukŋi yarä, kukŋi yaräkubä ude api ahäwek. 53 * Ba wäpna terak ini yanani yarätä
duŋ-wewek täŋpäŋ nani ini, nanaki ini ude api itdeŋ. Ba wäpna terak yamiŋi yarätä duŋ-
weŋpäŋ miŋi ini, äperi ini api itdeŋ. Ba yanäbeki yarätä duŋ-wewek täŋpäŋ ini-ini api itdeŋ.

Kadäni täŋo kudän yäpmäŋ danik täkot

54 Jesutä man ude yäwetpäŋ ämawebe päke itkuŋo u ŋode yäwetkuk; In gubam
wärämäŋirän kaŋpäŋ iwän tawayäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Ude nadäŋirä ätu itpäŋä bureni
ahäk täyak yäk. 55 Ba mänittä piäŋpewän gubam keweŋirän kaŋpäŋ ŋode yäk täkaŋ; Edap
ijiwayäŋ. Yäŋirä udegän ahäk täyak. 56 Wära! Jop manman yäwani in uwä äbäŋ kubit
unitäŋo mebäri nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni ŋonitäŋo mebäri imata nämo nadäwä täretak?
57 Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwoŋi u kawä tärewäpäŋ nämo yäpmäŋ danik täkaŋ?
58 Äma kubätä manken gepmaŋpayäŋ nadäŋpäŋ kuŋareko uwä kädet miŋin kuŋit kuŋit
kokwawaki yäpmäŋ äpäkta yäŋpäŋ-nadäk tädeŋ. Ude nämo täŋiri iwanka unitä manken
gepmaŋirän man yäpmäŋ daniwanitä nadäŋpäŋ komi ämani peŋ iwet-pewän komi eŋiken
gepmaŋpek. 59 Näk bureni täwetat. Komi eŋiken u gepmaŋpeko uwä jop täga nämo äpämaŋ
kwen. Momi täŋpeno unitäŋo kowata kudup-inik peŋkaŋ uyaku äpämaŋ kwen.

13

Bänep äyäŋut-äyäŋutta man

1 Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuŋo unitä Jesu manbiŋam ŋode iwetkuŋ; Man ŋonita
jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniŋ oretta tom däpmäŋpäŋ ijiŋ imiŋ ririrä
Pailattä yäŋpewän ämawebe u kumäŋ-kumäŋ däpuŋ yäk. 2 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk;
Galili ämawebe uken umuri pähap ahäŋ yämiŋkuko u ima mebärita ahäŋ yämiŋkuk?
Momini uwä ätu täŋo momini yärepmitkuko unita ahäŋ yämiŋkuk yäŋ nadäk täkaŋ? 3 *
Nämoinik! Upäŋkaŋ inä bänepjin nämo sukurenayäŋ täŋo uwä udegän api paot moreneŋ.
4 Täŋ, äma 18 ude Siloam komeken mobä eŋitä tokätpäŋ maŋ kumäŋ-kumäŋ däpuko unita
jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täŋo momini yärepmitkuko unita umuri u
ahäŋ yämiŋkuk yäŋ nadäkaŋ? 5 Nämoinik! Upäŋkaŋ inä bänepjin nämo sukurenayäŋ täŋo
uwä udegän api paot moreneŋ.
6-7 * * Täŋpäŋ Jesutä wama päyata man wärani ŋode yäŋkuk; Äma kubätä piäni-ken
wama päya piwän äroŋpäŋ tägawek. Tägaŋpäŋ päya unitäŋo mujipitä ahäwut yäŋpäŋ
watäni irekopäŋ mujipi nämo ahäŋirä piä watä äma iwerek; Näk päya ŋonitäŋo mujipita
wäyäkŋeŋ yäpmäŋ äbäŋira obaŋ yaräkubä täreŋirän ätu nämo yabäŋ ahätat yäk. Unita
madäŋ maŋpi kut! Päya ŋo jop-nadäŋ piä bämopi-ken irektawä! yäŋ iwerek. 8 * Iweränä
piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämo! yäk. Obaŋ ŋonitawä ini kaŋ irän. Näk mebäri
täŋpäŋ däpuk äriwa äroŋirä mujipi api ahäneŋ ba nämo ahäneŋ u kaŋpäŋ nadäkta yäk.
9 Bureni paränä ini kaŋ irän. Täŋ, nämo paränä kaŋ madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägaŋkuk

10 Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ämawebe Anutu täŋo
man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. 11 Täŋpäkaŋ webe mäjotä magärani kubä u imaka
bok itkuŋ. Mäjotä webe u magärirän obaŋ 18 ude it yäpmäŋ äbuk. It yäpmäŋ äbäŋirän
mädeni mugetkuko unita siwoŋ täga nämo kuŋat täŋkukonik. 12 Eruk Jesutä webe u ririrän
kaŋpäŋ iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ŋo

* **12:51:** Mat 26:38; Jon 12:27 * **12:53:** Mai 7:6 * **13:2:** Jon 9:2 * **13:3:** Sam 7:12 * **13:6-7:** Mat 21:19
* **13:6-7:** Luk 3:9 * **13:8:** 2Pi 3:9,15

apiŋo paotak! 13 Ude yäŋkaŋ keritä gupi terak peŋirän uterakgän siwoŋi itpäŋ Anutu wäpi
biŋam yäŋpäŋ iniŋ oretkuk.
14 * Täŋpäkaŋ Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägaŋkuŋo unita käbeyä eŋi täŋo
watä äma unitä kaŋpäŋ bänepi waŋkuŋ. Bänepi wawäpäŋ ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk
kadäni kepma 6tä itkaŋ yäk. Unita käyäm yäpän tägaŋ nimän yäŋ nadäŋpäŋä piä täktäk
kadäni-kengän kaŋ äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämo ämneŋ yäk.
15 * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkaŋ kowata ŋode iwetkuk; Wa! In ämawebe
täŋkentäkta wäp biŋam yäpuŋo upäŋkaŋ u bureni nämo täk täkaŋ. In täŋyäkŋarani äma!
In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ yen pit yämiŋkaŋ yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ ume ketem nakta kuk täkaŋ. Upäŋkaŋ yawakjiyeta nadäk täkaŋ ude webe ŋonita
butewaki udegän imata nämo nadäŋ imikaŋ? 16 * Webe ŋowä Abrahamtä äbotken nanik.
Satantä obaŋ 18 udeta topmäŋpäŋ komi iniŋ yäpmäŋ äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe
mäjotä magärani pit imitat ŋonita jide nadäkaŋ? U siwoŋi nämo yäŋ ba nadäkaŋ? 17 Ude
yäŋirän äma yäŋpäŋ-kaŋiwatkuŋo u mäyäk nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe päke u Jesutä
imaka tägatäga täŋ yämiŋkuko unita gäripi pähap nadäŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

Anutu täŋo äbot u jidewani?
Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

18 Täŋpäkaŋ Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiŋkaŋ yabäŋ
yäwat täyak u imatäken udewani? 19 Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma
kubätä mastat mujipi yäpmäŋpäŋ piäni-ken piwän äroŋpäŋ pähämi obät tänеŋ. Pähämi
obät täŋirä baraktä eŋini päya u momi terak tänеŋ. 20 Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän
täŋkuk; Ba Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä täk täyak u jidewani? 21 Uwä yis
udewani. Webe kubätä käräga täŋpa yäŋkaŋ yis täpuri yäpmäŋpäŋ parawa taŋi-kät
awähurek. Ude täŋirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ piäni täŋpek.

Yäma täpuri täŋo man
Mat 7:13-14,21-23

22 Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yäŋkaŋ yotpärare taŋi täpuri manbiŋam
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋkuk. 23 Manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋirän äma kubätä ŋode
iwet yabäŋkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biŋam jidepäŋ api
yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; 24 *
Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täŋpä waneŋo unita in yäma
täpuri u ärokta piäni gwäk pimiŋpäŋ tänеŋ. 25 * In nadäkaŋ? Eŋi mähemitä yäma u api
ukärek. Ude täŋirän in yäma-ken itkaŋ gera ŋode api yäneŋ; Ekäni! Yäma ŋo dät nimiwä!
Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämo nadätat. In de naniktä abäkaŋ? 26 Ude yäwänä
intä ŋode api iwetneŋ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täŋkumäŋo ukeŋo. Gäk komenin-
ken man niwetpäŋ niwoŋärek täŋkuno ukeŋo yäk. 27 * Ude iwetnayäŋ täŋo upäŋkaŋ
äneŋi ŋode api täwerek; Inta nämo nadätat, ba u naniktä äbäkaŋ yäŋ nämo nadätat. Unita
wakiwaki täŋpani in kewewut!
28 * Inä yewa kemat käda maŋpä kunayäŋ täkaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-
kät profet biani kudup Anutu täŋo yabäŋ yäwat yewa gänaŋ irirä api yabäneŋ. Yabäŋkaŋ
konäm butewaki täŋpäŋ komi nadäŋkaŋ mejin api jiwätpeŋ itneŋ. 29 * Täŋpäkaŋ ämawebe
edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukŋi kukŋi uken naniktä api ämneŋ.
Äbäŋpäŋ Anututä yewa gänaŋ äroŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap uken ketem api nänеŋ. 30 * In
nadäkaŋ? Kadäni uken ämawebe wäpi biŋam ikek itkaŋ u äpani api itneŋ. Täŋ, äpani itkaŋ
u uwä wäpi biŋam ikek api itneŋ.

---

* **13:14:** Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * **13:15:** Luk 14:5 * **13:16:** Luk 19:9 * **13:24:** Plp 3:12
* **13:25:** Mat 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8 * **13:28:** Mat 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3; Luk 14:15 * **13:30:** Mat 19:30

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek
Mat 23:37-39

31 Kadäni ukengän Parisi ätutä äbäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ätuken
ku! Herot gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadätak yäk. 32 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuŋkaŋ
aŋ ägwäri Herot u ŋode iwerä nadäwän. Näk apiŋokät kwep uwä mäjo äma magärani u
yäwat kireŋit ba äma käyäm ikek yäpa tägaŋ yämiŋit api täŋpet yäŋ iwerut. Täŋkaŋ apiŋo
ba kwep yäŋen piäna täŋ yäpmäŋ kuŋira kepma yaräkubä uken api tärewek yäŋ iwerut.
33 Kepma kepma piä gwäk pimiŋpäŋ täŋtäŋ api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken
irirän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä
kumbek.
34 Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ piä
ämanaye täŋkentäŋ tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä
nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. 35 Unita
Anututä tabä kätäŋirän watäjin nämo, jop api itneŋ. Eruk nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ
it yäpmäŋ äroŋtäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna! yäŋ yänayäŋ täŋo ugän
api nabäneŋ.

14

Jesu Parisi kubä täŋo eŋiken itkuk

1 * Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nikek kubätä
eŋiken äroŋkuk. Äro irirän äma itkuŋo u ket kaŋiwatkuŋ. 2 Ket kaŋiwat irirä, äma gupi
tokŋeŋ ärowani kubä yäŋikŋat yäpmäŋ Jesu dubini-ken äbä teŋkuŋ. 3 * Teŋirä Jesutä
kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ŋode yäwet yabäŋkuk; Baga
mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeŋ ba nämo? 4 Ude
yäweränä kowata man kubä nämo yäŋkuŋ. Man kum irirä Jesutä äma u iŋitpäŋ yäpän
tägawäpäŋ tewän kuŋkuk. 5 * Tewän kuŋirän äma itkuŋo u yäwetkuk; Näka goret täyak
yäŋ nadäkaŋ? In kubä täŋo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awaŋ gänaŋ
äpmoŋpeko uwä butewaki nämo nadäneŋ? Nämo, butewaki nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku
wädäŋpäŋ teneŋ. 6 * Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ man nämo
iniŋ yäŋkuŋ.

Gäkŋata nadäwi ärowani nämo täŋpek

7 * Eruk ätu itpäŋ yabäŋkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yäŋ
nadäŋpäŋ, bägup äma wäpi biŋam ikektä maŋirani-ken äro maŋitkuŋ. Maŋirirä yabäŋpäŋ
Jesutä manbiŋam ŋode yäwetkuk; 8 * Äma kubätä äŋnak-äŋnak pähap täŋpäŋ gämaguränä
äma ekänitä maŋirani-ken päro nämo maŋiren. Äŋnak-äŋnak mähemitä äma wäpi biŋam
ärowani nikek imaguränä gäk jide täŋpen? 9 Gäk äma ekänitä maŋirani-ken maŋiriri äŋnak-
äŋnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikaŋ, ekäni ŋonitä bägup täga ŋo maŋirän yäŋ
gäwerek. Ude gäweränä päŋku bägup jopi-ken maŋitkaŋ mäyäk pähap nadäwen. 10 Unita
äma kubätä ketem bok nädayäŋ nadäŋpäŋ gämaguränä bägup jopi-ken maŋiren. Ude
täŋiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peŋ gamitat-ken ŋo maŋit yäŋ
gäwerek. Ude täŋiri ämawebe ätutä gabäŋpäŋ wäpka biŋam punin yäpmäŋ akuneŋ. 11 * Näk
ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayäŋ täko uwä Anututä wäpi
biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko
uwä Anututä api oraŋ imek.
12 Jesutä ude yäŋpäŋ äma yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuko u ŋode iwetkuk; Gäk äŋnak-äŋnak
kubä täŋkaŋ gäkŋaken wanotkaye notkaye nimiŋkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi

---

* **14:1:** Luk 11:37 * **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 * **14:6:** Mat 22:46 * **14:7:** Mat 23:6
* **14:8:** Snd 25:6-7 * **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

biŋam ikek nämo yäŋpewi ämneŋ. Ude täŋpeno uwä kowata gäka udegän täneŋ. Kowata udegän täŋ gaminŋirä tärewek. 13 * Unita äŋnak-äŋnak täŋpäŋä äma äpani, keri kuroŋi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäŋ yäŋ-yäkŋat päbä yepmäŋ towiwen. 14 * Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämo täŋ gaminen, upäŋkaŋ Anututä ini api ganiŋ orerek. Kowata uwä äma siwoŋitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äŋnak-äŋnak pähapta bitnäŋkuŋ
Mat 22:1-10

15 * Jesutä man ude yäŋirän äma ketem bok naŋ itkuŋo u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ketem nänayäŋ täkaŋ udewanitä säkgämän api itneŋ yäk. 16 Yäwänä Jesutä manbiŋam kubä ŋode iwetkuk; Äma kubätä äŋnak-äŋnak taŋi kubä täŋpayäŋ täŋtuŋum taŋpäŋ äma bumta äbäkta man pewän kuŋarek. 17 Täŋpäŋ imaka imaka täŋket taŋ moreŋpäŋ watä ämani kubä ŋode iwerek; Päŋku äma näkŋo gera nadäŋkuŋo u ŋode yäweri äbut; Ketem kudup ijiŋpäŋ täŋtuŋum täwani unita kuna yäŋ yäwet.

18 Eruk päŋku yäweränä bitnäŋpäŋ wohut-wohut man iwetneŋ. Äma kubätäwä ŋode iwerek; Näk kome kubä näkŋata yäpetta gwäki peŋkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täŋpek yäk. 19 Täŋ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwaŋkuro u päŋku yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä kehäromini yabäŋpäŋ-nadäkta piäken yepmaŋpayäŋ yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän waneŋ yäk. 20 * Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayäŋ yäk. 21 Ude yäŋirä watä ämani uwä äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku ekänini manbiŋam iwerek. Iwerän nadäŋkaŋ bänepi wawäpäŋ watä ämani äneŋi ŋode iwet-pewän kwek; Gäk bäräŋeŋ kuŋkaŋ yotpärare täŋo kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keri kuroŋi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbi yäk. 22 Ude iweränä watä ämanitä udegän täŋkaŋ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täro upäŋkaŋ eŋi ketem nänayäŋ täkaŋ-ken bägup ätu jop itkaŋ yäk. 23 Yäweränä iwerek; Eruk, äneŋi kuŋkaŋ kädet täpuri täpuri it yäpmäŋ kukaŋken udegän kuŋatkaŋ ämawebe kudup yäŋporiŋ yäpmäŋ äbi. Näkŋo eŋi ämawebetä tokŋewän yäŋ nadätat yäk. 24 Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuŋarirän nadäŋkuŋo unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwat-iwatta jukuman
Mat 10:37-38

25 Täŋpäŋ äma äbot pähaptä Jesu iwarän täŋirä äyäŋutpäŋ ŋode yäwetkuk; 26 * Äma kubätä näkkät kuŋatta nadäŋkaŋ upäŋkaŋ miŋi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämo ut yämayäŋ täko uwä näkŋo notnapak bureni täga nämo irek. Ba iniken irit kuŋat-kuŋarita mäde nämo ut imayäŋ täko uwä näkkät bok täga nämo kuŋatde. 27 * Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäŋ täro udegän nadäkta umuntaŋkaŋ näwarayäŋ täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

28 Bureni! Äma kubätä eŋi kehäromi kubä täŋpa yäŋkaŋ pengänä moneŋi daniŋpäŋ moneŋ upäŋ eŋi täga tänaŋi ba nämo tänaŋi yäŋ nadäwek. 29 Ude nämo täŋkaŋä eŋi yäput peŋirän moneŋi paoränpäŋ pewän jop pärek. Täŋirän ämawebetä eŋi päraki u kaŋpäŋ yäŋpäŋ kaŋ-mägayäk täŋpäŋ yänen; 30 U kawut! Eŋi ŋo täŋpayäŋ yäŋpäŋ ba täŋkukopäŋ pewän päraki-tägän ŋo pätak! yäk.

31 Ba kome kubä täŋo intäjukun ämakät kubä täŋo intäjukun ämakät ämik täda yäŋkaŋ intäjukun äma u pengän kaŋpäŋ nadäk piä ŋode täŋpek; Kome kubä unitäŋo äboriye taŋi, 20 tausen ude yäk. Näkŋo 10 tausen-gän. Jide täŋpäŋ näkŋo äbottä iwan äbot taŋi u däpneŋ yäŋ kaŋpäŋ nadäk piä ude täŋpek. 32 Ude täŋpäŋ iwan täga nämo däpmäŋpäŋ yäwat kirewet yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ noriye ätu kome unitäŋo intäjukun äma täŋo

* **14:13:** Lo 14:29 * **14:14:** Jon 5:29 * **14:15:** Luk 13:29 * **14:20:** 1Ko 7:33 * **14:26:** Luk 18:29 * **14:27:** Luk 9:23

bänepi yäpmäŋ äpäkta yäwet-pewän kuneŋ yäk. 33 Jesutä man wärani u yäŋ paotpäŋ ŋode yäwetkuk; Udegän, äma kubätä näk näwara yäŋpäŋä bäräŋeŋ-inik nämo näwarek. Nämo äma u imaka imakani kudup nämo peŋ moreŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä näkŋo näwaräntäkna bureni nämoinik api täŋpek.

Paŋ gäripi nikek ude kuŋatneŋ
Mat 5:13; Mak 9:50

34 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Paŋ u gäripi kehäromi nikek. Upäŋkaŋ gäripi paoreko uwä jide täŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Täga nämo! U imaka jopi kubä ude irek. 35 Piäni nämo ude irek. U jop ureŋ täna kuneŋ.
Unita äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

15

Sipsip kubä paotkuko unitäŋo manbiŋam
Mat 18:12-14

1 Kepma kubäken äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yäŋ yäwerani ätukät Jesutä man yäŋirän nadänayäŋ äbuŋ. 2 * Ude täŋirä Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani äma ätu u itkuŋo unitä yäŋpäŋ-kaŋiwat man ŋode yäŋkuŋ; U kawut! Äma ŋowä waki täŋpanita not täŋ yämiŋpäŋ ketem bok nak täkaŋ yäk.

3 Ude yäwäwä Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 4 * Inkät nanik kubä täŋo sipsip äbot 100 ude itneŋo upäŋ kubätä paoränä jide täŋpek? Äma u sipsip 99 säkgämän itneŋ u bägup tägaken yepmankaŋ kubä paoreko unita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋarek. 5-6 Kuŋatkä kaŋ-ahäŋpäŋä oretoret terak yäpmäŋkaŋ buramiŋ yäpmäŋ eŋiken kwek. Eŋiken kuŋpäŋä noriye yäŋpäbä kubä-kengän yepmaŋkaŋ yäwerek; Wisikna! Näkŋo yawak kubä paorakopäŋ kaŋ-ahäŋpäŋ yäpmäŋ abätat unita oretoret täna! yäŋ yäwerek. 7 Näk bureni täwetat. Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayäŋ täko uwä kunum gänaŋ ununitä oretoret bumta api taŋ iminеŋ. Täŋ, ämawebe mäyap Siwoŋi yäŋkaŋ bänepi sukurekta nämo nadäk täkaŋ unita oretoret nämo api täneŋ.

8 Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani kubä ŋode yäŋkuk; Webe kubätä moneŋ kujari 10 ude yäpmäŋ kuŋarirän moneŋ kujari kubätä paoreko uwä jide täŋpek? Webe u topän ijiŋpäŋ eŋi gänaŋ imaka imaka ket däpmäŋ äreyäŋpäŋ wäyäkŋeŋtäŋgän kaŋ-ahäwek. 9 Kaŋ-ahäŋpäŋä webe unitä noriye yäŋpäbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ yäwerek; Wisikna! Moneŋna kubä paorakopäŋ kaŋ-ahätat yäk. Unita oretoret täna yäŋ yäwerek. 10 Jesutä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Udegän, momi äma kubätä bänepi sukurewayäŋ täko uwä, kunum gänaŋ oretoret pähap api ahäwek.

Nanaki kubätä paotkuko unitäŋo manbiŋam

11 Jesutä man wärani ude yäŋpäŋ man wärani äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubä täŋo nanaki yarä. 12 Unitä ittäŋgän nanaki monänitä nani iwerek; Nan, gäkä kumäŋiri moneŋ tuŋum näkŋata biŋam yäpmäkta yäwani u nam! yäk. Ude iweränä nanitä tuŋum yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek. 13 * Täŋirän nanaki monäni uwä kepma yarägän itkaŋ moneŋ tuŋum nanitä imeko u yäpmäŋpäŋ komeni peŋpeŋ kwek. Kumaŋ päŋku kome ban kubäken ahäwek. Uken ahäŋpäŋ imaka imaka yabäŋgärip ikek unita moneŋi kudup ureŋ täŋpän kuneŋ. 14 Ureŋ täŋpän kuŋirä kadäni ugän kome uken nakta jop irit ahäwek. Ude täŋirän monä uwä jop irek. 15 Jop itkaŋ piä täŋpayäŋ kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. 16 * Täŋpäŋ ketem kubä nämo iminirä nakta bumta iwäwä towik täŋo ketem näŋpayäŋ nadäwek. 17 Täŋpäŋ inita näk goret täŋ yäpmäŋ äbätat yäŋ nadäwätäk täŋkaŋ bänepitä ŋode nadäwek; Nana täŋo piä

* **15:2:** Luk 5:30 * **15:4:** Ese 34:11,16; Luk 19:10 * **15:13:** Snd 29:3 * **15:16:** Snd 23:21

ämaniye kumän-tagän ketem bumta naŋ irirä näk nakta jop ŋo itat. 18 * Unita näk komena-
ken kuŋkaŋ nana ahäŋ imiŋpäŋ ŋode kaŋ iwera; Nan, näk waki täŋira mominatä Anutu-
ken ba gäkken wakiinik täyak. 19 Unita gäk iroŋina yäŋ näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä
ämaka kubä ude nadäŋ naminŋiri kaŋ ira yäk. Man ude api iweret yäŋ nadäwek. 20 Eruk,
ude nadäŋpäŋ akumaŋ äneŋi nani-ken kwek.

Kuŋtäŋgän eruk, kädet moräk-ken äbäŋirän nanitä käwek. Kaŋpäŋ butewaki nadäŋpäŋ
bäräŋeŋ päŋku bäyaŋ imiŋpäŋ geŋi darek. 21 Täŋpäŋä nanakitä ŋode iwerek; Nan, näk
waki täŋira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak yäk. Unita gäk iroŋina yäŋ
näwerentawä. 22 Ude iweränkaŋ nanitä piä ämaniyeta gera yäwek; In tek tägagämän kubä
bäräŋeŋ yäpmäŋ päbä täŋ imut! yäk. Ba siworok keri-ken täŋ imiŋpäŋ kuroŋi ärärani peŋ
imut! yäk. 23 Ude täŋkaŋ päŋku bulimakau nanaki säkgämän ukeŋopäŋ yäpmäŋkaŋ utpäŋ
ijiŋkaŋ naŋpäŋ oretoret täna! 24 * Imata, nanakna ŋowä kumbukopäŋ äneŋi äbätak yäk.
Paotkukopäŋ äneŋi ahätak. Ude yäweränkaŋ ärawa pähap yäput peŋpäŋ täneŋ.

25 Ude täŋ irirä nanaki tuäni piäken kuŋareko unitä äyäŋutpeŋ eŋi mäde käda äbäŋkaŋ
kap oretoret mämä nadäwek. 26 Nadäŋpäŋ piä äma kubä yäŋpewän abänkaŋ iwet yabäwek;
U ima mämä? 27 * Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneŋi äbätak unita nanjektä
yäŋpewän bulimakau nanaki säkgämän ukeŋopäŋ madäŋpäŋ ijikamäŋ yäk. 28 Ude
iweränä nanaki tuänitä bänepi täŋpän wawäpäŋ eŋi gänaŋ ärokta bitnäwek. Ude täŋirän
nanitä yäman äpä eŋi gänaŋ ärokta butewaki terak ehutpäŋ iwet yabäwek. 29 Iwet
yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obaŋ jide u piä täŋ gamiŋ yäpmäŋ
äbäŋpäŋ manka kubä nämo ut täyat. Täŋkaŋ gäk meme nanaki täpuri kubä nami
notnayekät naŋpäŋ oretoret nämo täŋkumäŋ yäk. 30 Upäŋkaŋ nanaka monäka gäkŋo
moneŋ tuŋum webe jopjop kuŋaranita kudup ureŋ täŋpän kuŋkuŋ! Udewanitä äbäŋirän
gäkä yäŋpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpäŋ ijiŋ imikaŋ yäk.

31 Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmäŋ äbäk täkamäk.
Imaka kuduptagän itkaŋ uwä nekta biŋam it morekaŋ yäk. 32 Upäŋkaŋ monäkawä
kumbukopäŋ äneŋi kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täŋkukopäŋ äneŋi ahätak. Unita
oretoret ŋowä täga täkamäŋ yäk.

16

Tuŋum täŋo watä äma waki unitäŋo man

1 Jesutä ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Kadäni kubäken
tuŋum äma kubätä moneŋ tuŋumi watäni itta watä äma kubä iwoyäŋpäŋ tewek. Teweko
kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbätäŋgän moneŋ äma unitäŋo piä watä äma ätutä päbä iwetneŋ;
Ekäni yäk. Äma moneŋ tuŋumka watäni itta iwoyäŋpäŋ teŋkuno ukeŋo gäkŋo moneŋ
moräki inita yäpmäk täyak yäŋ iwetneŋ. 2 Ude iwetpeŋ kuŋirä mebäri nadäwayäŋ piä
mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkŋo manbiŋam waki u nadät
yäk. Gäk udewanitä näkŋo tuŋum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täŋ namik täŋkuno
unitäŋo man kudän täŋpäŋ yäpmäŋ äbikaŋ käwayäŋ yäk. 3 Ude yäwänä watä äma u kuŋkaŋ
bänepitä ŋode nadäwek; Wära! Piä täŋkuro unitäŋo mähemitä näwat kirewayäŋ täyak yäk.
Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmäŋirän jide api täŋpet? Piä täŋpäŋ yänat pikpikta
gaŋani nadätat. Ba ämaken ketemta yäŋapikta mäyäk nadätat yäk. 4 Ude yäŋkaŋä ŋode
nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peŋira kome mähem ätutä näka täga nadäŋpäŋ käwep eŋini-
ken yäŋnäkŋat yäpmäŋ kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ŋode kaŋ täŋpa!

5 Ude yäŋpäŋ ämawebe ekänini täŋo tuŋum jop yäpmäŋpäŋ kowata api imine yäŋ yäneŋo
u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä yepmaŋpek. Täŋpäŋ intäjukun äbeko u ŋode iwet yabäwek;
Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? 6 Yäwänä iwerek; Tom uwäk taŋi 100
ude yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk pipa ŋo yäpmäŋkaŋä 100 u awähutkaŋ 50 kudän tä

* **15:18:** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24:** Efe 2:1,5, 5:14 * **15:27:** Luk 15:2

yäk. 7 Ude yäŋpäŋ kubä iwet yabäwek; Ekänina täŋo imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ŋode iwerek; Eruk, gäk pipa ŋo yäpmäŋkaŋä 100 u awähutkaŋ 80 kudän tä yäk. 8 * Täŋkaŋ piä watä goret täŋpani unitä udegän täŋ yäpmäŋ kuŋirän ekäninitä manbiŋam nadäŋpäŋ bänepi-ken ŋode nadäwek; Piä watä ämana u goret täŋkuko upäŋkaŋ ini gupi täŋkentäkta nadäk kubä yäpmäŋpäŋ täŋkuk yäŋ nadäwek. Ude nadäŋpäŋ iniŋ orerek. Jesutä manbiŋam ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä kome täŋo imaka imaka täkta gäripi nadäŋpäŋ kehäromigän täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ kuŋat täkaŋ uwä nadäk-nadäk nikek täŋpäŋ noriye-kät kowat täŋpän mebäri mebäri täk täkaŋ. Upäŋkaŋ peŋyäŋek täŋo nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkaŋ.

9 * Unita in udegän, ämawebetä not täŋ nimut yäŋ nadäŋpäŋä kome täŋo moneŋ tuŋum pat tamikaŋ u yäniŋ kireneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uyaku kome täŋo moneŋ tuŋum yäpmäŋ kuŋat-kuŋat kadäni täreŋirän ämawebe uwä irit kehäromi täŋo eŋiken oraŋ tamiŋpäŋ api tämagutneŋ. 10 * Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka taŋita watä säkgämän irek. Täŋ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoŋi terak watä nämo ireko uwä imaka taŋita udegän watä säkgämän nämo irek. 11 In kome täŋo moneŋ tuŋum jopi watäni täga nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä imaka bureni tamek? 12 Ba äma kubä täŋo tuŋum watäni säkgämän täga nämo itpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä netätä injinta biŋam yäwani u api tamek?

13 * Nadäkaŋ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä piä täga nämo täŋ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadäŋkaŋ kubäta gaŋani nadäwek. Ba kubä täŋo piä täŋkaŋ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo iŋitpäŋ kuŋatneŋ.

14 * Jesutä man ude yäŋ irirän Parisi äma ätu moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip täŋpeŋ kuŋatkuŋo unitä nadäŋpäŋ kaŋ-mägayäŋkuŋ. 15 * Kaŋ-mägayäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ämawebetä siwoŋi yäŋ nibäwut yäŋkaŋ in kädet mebäri mebäri täk täkaŋ. Upäŋkaŋ Anututä mebärijin tabäŋpäŋ-nadätak. Nadäkaŋ? Imaka ämatä yabäŋirä gäripi nikek täk täkaŋ uwä Anututä yabäŋirän taräki täk täyak.

Anutu täŋo man nämo api paorek
Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

16 * Eruk Mosestä baga man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yäŋpäbä Jonken täreŋkuk. Jon-ken yäput peŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat piä unitäŋo Manbiŋam Täga yäŋ-kwawataŋ yäpmäŋ kukaŋ. Eruk ämawebetä u nadäŋpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äroŋpäŋ itta piä kehäromi täkaŋ. 17 * Upäŋkaŋ ŋode nämo nadäneŋ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäŋo moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeŋo upäŋkaŋ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man
Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

18 Ŋode nadäwut; Äma kubätä webeni peŋpäŋ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täŋpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täŋpek.

Tuŋum äma kenta Lasarus täŋo manbiŋam

---

* **16:8:** Efe 5:8; 1Te 5:5 * **16:9:** Mat 6:20; Luk 14:14 * **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24 * **16:14:** Mat 23:14 * **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18

19 Jesutä ude yäŋpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Tuŋum äma kubä irek. U
tek säkgämän säkgämän täŋkaŋ ketem imaka, tägatäga nak täŋpek. 20 Täŋpäkaŋ kadäni
uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nikektä irek. Irirän
Lasarus u noriyetä tami tami yäŋikŋat päŋku tuŋum äma unitä eŋi yäman tek täŋpek. 21 *
Ketem kokoki tuŋum äma unitä naŋpäŋ ureŋ täŋpän kwani u näŋpayäŋ nadäŋpäŋ noriye
yäwet-pewän päŋku tek täŋpek. U irirän aŋtä äbä paräm gupi-ken äjipmäŋtäŋ äroŋkaŋ äpäk
täneŋ. 22 Ude täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän kumbuk. Kumäŋirän Anutu täŋo aŋerotä bäräŋeŋ
äbä pudät yäpmäŋ kunum gänaŋ Abraham dubini-ken päŋku teŋkuŋ. Tewä irirän tuŋum
äma u imaka, kumbuk. 23 Kumbänkaŋ äneŋkuŋ. Äneŋpäkaŋ geŋi wakiinik u kuŋkuk. Uken
itkaŋ komi pähap nadäŋ itkaŋ dapun täŋpäŋ Lasarus Abraham dubini-ken irirän kaŋkuk.
24 Kaŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk; Nana Abraham, butewaki nadäŋ naminŋpäŋ Lasarus
peŋ iwetpewi äpä keri ume gänaŋ peŋkaŋ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk.
Näk kädäp gänaŋ itkaŋ komi pähap nadäŋ itat ŋo!
25 Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täŋkuno ukeŋo
nämo nadätan? Gäk kome terak tuŋum säkgämän säkgämän yäpmäŋiri Lasarus imaka
wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiŋowä Lasarus oretoret terak ŋo irirän gähä komi
nadäŋ itan u yäk. 26 Täŋpäkaŋ geŋi waki kubä ek bämopjek-ken itak. Äma kubätä täŋkentäŋ
gamikta u täga nämo kejapmäŋpeŋ kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä
itkamäk-ken ŋo täga nämo äbek yäk.
27-28 Ude iweränä tuŋum äma unitä yäŋkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak
kodak itkaŋ u näkä komi nadäŋ itat-ken ŋo nämo äbäkta, Lasarus peŋ iwetpewi päŋku
umun man yäwerän yäk. 29 Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä
Moses täŋo baga man ba man profettä kudän täwani täga daniŋpäŋ nadäneŋ. Man u
daniŋpäŋ nadäŋkaŋ kädet siwoŋi kaŋ iwarut yäk. 30 Yäwänä tuŋum äma unitä iwetkuk;
Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumaŋ äbän kaŋpäŋ
uyaku bänepi sukureneŋ yäk. 31 * Ude yäwänä ŋode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba
profet täŋo man nämo iwat täkaŋ unita äma kumbani kubä kodak taŋpäŋ äbänä udegän
mani nämo buramineŋ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man
Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

1-2 Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; In momi kädet paotak yäŋ nämo
nadäneŋ. Nämoinik! Täŋyabäk mebäri mebäritä täŋpewä ämawebetä momi pen api täk
täneŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo ŋodewanita momi kädet täŋpäŋ
yäwoŋärek täŋpäŋä ket nadäŋpäŋ kuŋarek. Äma udewanitä kowata taŋiinik api yäpek,
ämatä mobä bärum kotäkiken topmäŋpäŋ ume gänaŋ maŋpä äpmoneŋo u irepmirek.
3 * Unita ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot! Notkapak kubätä goret kubä täŋpänä päŋku
jukuman kehäromi iweren. Iwerikaŋ bänep sukureŋpäŋ momini pewänä gäk imaka,
momini peŋ imen. 4 Täŋ, kepma kubäken kadäni 7 goret täŋ gaminŋkaŋ kadäni 7 momina
peŋ nami yäŋ äbä gäweränä gäk udegän momini peŋ imik täŋpen.
5 * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu ŋode iwetkuŋ; Ekäni, ude yäyan
unita nadäkiniknin yäpuräräri taŋi täŋput! yäk. 6 * Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk; Nadäkiniknin
yäpuräräri taŋi täŋput yäŋ näwetkaŋ unita ŋode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi
täpuri udewanigän täŋpäwä in päya taŋi käkamäŋ ŋo gäkŋa jäwän dätpeŋ päŋku gwägu
gänaŋ äpmo yäŋ iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuŋaren

* **16:21:** Mat 15:27 * **16:31:** Jon 11:44-48 * **17:3:** Mat 18:15 * **17:5:** Mak 9:24 * **17:6:** Mat 17:20, 21:21

7 Ŋonita jide nadäkaŋ? Äma kubä täŋo piä watä äma kubätä mähemi täŋo piäken piä taŋi
täŋpek. Eruk bipäda, piä täŋ paotpäŋ eŋiken äneŋi kweko uwä ekäninitä ŋode täga iwerek
ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikaŋ ketem bok näda yäŋ täga iwerek? 8 Ude täga
nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ŋode iwerek; Intäjukunä näka ketem ijiŋpäŋ gwet
nami naŋira gäkŋata kämi naŋ yäŋ iwerek. 9 Bureni, piä watä äma kubätä piä yäŋ imani
uterakgän täŋpeko uwä piä unita mähemitä imata iniŋ orerek? 10 Unita in udegän, piä
Anututä yäŋ-tamani udegän täŋpäŋä imata bänep täga man niwerän yäŋ nadäneŋ? Nämo,
in ŋode nadäneŋ; Imaka taŋi kubä nämo täkamäŋ. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä
yäŋ nimani ugän täkamäŋ unita imata bänep täga man niwerek? yäŋ nadäneŋ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägaŋkuŋ

11-12 * Täŋpäŋ Jesu Jerusalem kädet kuŋtäŋgän Samaria Galili kome bagani-ken
yotpärare täpuri kubäken ahäŋkuk. Kome uken äma 10 ude yabäŋ ahäŋkuk. Yabäŋ
ahäwänkaŋ dubini-ken nämo äbuŋ. U paräm waki, gisik paräm nikek unita. 13 * Eruk
ban itkaŋ gera ŋode yäŋkuŋ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nimi yäk. 14 *
Ude yäŋ irirä yabäŋpäŋ yäwetkuk; In päŋku bämop äma kubäken ahäŋ imäkaŋ gupjin
yabäwän. Ude yäwet-pewän kuŋtäŋgän kädet miŋin paräm u paoräkaŋ gupi säkgämän
ahäŋkuŋ. 15 Ude ahäŋ yämän kaŋpäŋä kubäwä äneŋi äyäŋutpeŋ Anutu gera terak iniŋ
orettäŋ Jesuken kuŋkuk. 16 Kuŋpäŋä Jesu dubini-ken iŋami yäpän äpmoŋpäpäŋ bänep
täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. 17 Ude
täŋirän Jesutä yäŋkuk; Näk äma 10 ude yäpa tägaŋo upäŋ 9 u de itkaŋ? 18 Jide täŋpäŋ äma
gägäni ŋonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? 19 * Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk;
Täga. Akumaŋ kuyi! Nadäŋ namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täŋo kehäromi kwawak api ahäwek
Mat 24:23-28,37-41

20 * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Anutu täŋo kaŋiwat piä
kehäromi nikek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kaŋiwat
piäni api ahäwek upäŋkaŋ dapunjintä nämo api käneŋ. 21 * Dapunjintä kaŋpäŋ äbätak ŋo
yäŋ nämo api yäneŋ, ba itak udu yäŋ nämo api yäneŋ. Nämo, Anututä intäjukun itkaŋ
yabäŋ yäwat piäni bämopjin-ken täŋ itak.
22 Ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkaŋ? Kämiwä ŋode api nadäneŋ; Wära!
Nin jop-inik itkamäŋ. Jide täŋpäŋ kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät äneŋi bok itne?
yäŋ api nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. 23 * Ämawebetä ŋode api täwetneŋ; Kawut! Itak udu
yäŋ api täwetneŋ. Ba, tuän itak ŋo yäŋ api täwetneŋ. Ude täwerirä u bureni yäkaŋ yäŋ
nadäŋpäŋ mani buraminkaŋ näka nämo wäyäkŋeneŋ. 24 U imata, Äma Bureni-inik äbayäŋ
täyak uwä yäpä kwinirirän kome kumän-tagän peŋyäŋek täyak ude, kwawakinik ahäŋirän
api käneŋ. 25 * Upäŋkaŋ intäjukunä, ämawebe ŋonitä mäde ut iminirä Äma Bureni-inik
uwä komi pähap api nadäwek. 26 Eruk, Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayäŋ täyak-ken uwä
Noa täŋo kadäni-ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ. 27 Kadäni uken
ämawebetä Nin täga itkamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi
täktäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä Noa gäpe gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän gwägu taŋi pähap toknepäŋ
ämawebe päke u däpmäŋ moreŋkuk. Ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-
inik api äpek. 28-29 * Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat
täktäk, tuŋum suwak-suwak, eŋi täktäk täŋ irirä Lot Sodom yotpärare u peŋpeŋ kuŋkuk.
Peŋpeŋ kuŋirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude maŋpäŋ ämawebe

---

* **17:11-12:** Luk 9:51-52; Luk 13:22 * **17:13:** Wkp 13:45-46 * **17:14:** Wkp 14:2-3; Luk 5:14 * **17:19:** Luk 7:50 * **17:20:** Jon 3:3, 18:36 * **17:21:** Mak 13:21 * **17:23:** Luk 21:8 * **17:25:** Luk 9:22 * **17:28-29:** Stt 18:20; Stt 19:25

täŋuruk-uruk täŋ itkuŋo u kumän-tagän däpuk. 30 Kädet u ahäŋkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täyak-ken api ahäwek.

31 * Kadäni uken äma kubätä yäman ririän Jesutä äbäŋirän kaŋpäŋ tuŋumi yäpmäkta eŋi gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän! Ba kubätä piäken irayäŋ täko uwä eŋiken äneŋi nämo kwek. Nämo, jop kaŋ metäŋpeŋ kwän. 32 Lot webenita juku piwut! 33 * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä irit kehäromi nämo api korewek. Upäŋkaŋ kubätä irit kuŋat-kuŋarita mäde ut imayäŋ täko uwä irit täga u api yäpek. 34 Kadäni näkä äneŋi äbayäŋ täyat-ken uken ŋode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittäŋgän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä api irek. 35 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ ittäŋgän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek. [36 Ba äma yarä piäken ririän kubäwä paotpeŋ kuŋirän kubäwä ugän api irek.]

37 * Man ude yäŋtäreŋirän iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumäŋkaŋ parirän baraktä u näna yäŋkaŋ punin unu änok piäŋ kuŋarirä u yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäŋä Jesu ahätak yäŋ api nadäneŋ.

18

Anutu-ken yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak

1 * Täŋpäŋ ämawebetä nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man pengän pengän yäŋkaŋ nämo gaŋa täneŋta Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; 2 Yotpärare kubäken man yäpmäŋ daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo oraŋ iminpäŋ ämawebeta udegän nämo oraŋ yämik täŋpek. 3 Täŋirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbäŋ tarek täŋpek. Äbäŋpäŋ ŋode iwet täŋpek; Äma kubätä iwan bumta täŋ namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gärak itpäŋ kaŋ täŋkentäŋ nam. 4-5 * Ude iweränä pengänä man yäpmäŋ daniwani äma uwä webe kajat u täŋkentäŋ imikta gaŋa täwek. Gaŋa täweko upäŋkaŋ mäden ŋode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadäŋ yämik täyat upäŋkaŋ webe kajat ŋonitä pipiri nabäŋ tarek täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ täŋkentäŋ ima. Ude nämo täŋpawä pen api nabäŋ tarewek. Ude täŋirän gaŋani kubä api nadäwet yäk.

6 Ekänitä man wärani ude yäwetpäŋ yäŋkuk; Eruk, in man yäpmäŋ daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. 7 Anutu täŋo ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yäŋapik täkaŋ. Ude täŋirä Anututä waki kubä nämo täŋ yämek. Nämo, yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋpäŋ nadäŋ yämikinik täk täyak. 8 Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräŋeŋ-inik api täŋkentäŋ yämek. Upäŋkaŋ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek ririä api yabäwek ba nämo?

Anutu iŋamiken netätä siwoŋi itak?

9 Täŋpäkaŋ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani täŋirä nin äma siwoŋi yäŋ nadäŋkaŋ äma ätuta nadäwä äpani täŋkuŋ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ŋode yäwetkuk; 10 Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yäŋapik man yädayäŋ kudupi eŋi gänaŋ ärodeŋ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneŋ yäpani äma. Unitä ŋode tädeŋ; 11 * Parisi äma uwä inigän päŋku käroŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkaŋ udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkaŋ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkaŋ. Täŋ nähä äma takis moneŋ yäpani bok itkamäk ŋodewani nämo yäk. 12 * Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadäŋ gamikta nakta jop it täyat. Ba baga man iwatpäŋ moneŋ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki gäka gamik täyat yäk.

---

* **17:31:** Stt 19:17,26; Mat 24:17-18 * **17:33:** Luk 9:24 * **17:37:** Jop 39:30 * **18:1:** Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **18:4-5:** Luk 11:7-8 * **18:11:** Luk 16:15 * **18:12:** Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23

13 * Täŋpäkaŋ takis moneŋ yäpani äma uwä eŋi käwuriken itkaŋ kunum gänaŋ ijiŋpewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki täŋpäpäŋ kupäŋi weŋkaŋ Yäke! Yäke! yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäwek; Anutu, näk äma waki täŋpani unita bänep wakwak nadäŋ namitan u täŋpi bam tawänkaŋ butewaki nadäŋ nami! yäŋ yäwek. 14 * Eruk, näk ŋode täwetat; Äma takis moneŋ yäpani unitawä Anututä äma siwoŋi yäŋ iwerirän eŋini-ken kwek. Täŋ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkaŋ? Äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayäŋ täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oraŋ imek.

Iroŋiroŋi Jesuken yäpmäŋ äbuŋ
Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

15 Täŋpäkaŋ ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keri gupi terak pewän yäŋpäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋpäŋ yabäŋ yäŋkuŋ. 16 Ude täŋirä Jesutä iroŋiroŋi kumän yäŋpewän äbäpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätäwä iroŋiroŋi näkken yäpmäŋ äbäk täkot. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe iroŋiroŋi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak. 17 * Unita näk bureni-inik täwetat; In iroŋi iroŋitä nadäŋ namik täkaŋ udegän Anututä intäjukun it tamikta nämo nadäŋ iminayäŋ täŋo uwä nämoinik api tabäŋ täwerek.

Tuŋum äma kubä täŋo manbiŋam
Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

18 * Täŋpäŋ Juda täŋo äma ekäni kubätä Jesu ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Yäwoŋärewani äma täga, Näk jide u täŋkaŋ irit kehäromi u kaŋ yäpet? 19 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yäŋ näwetan? Äma täga uwä Anutu kubä ugän. 20 * Täŋkaŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä kädet pewani nadätan ugän iwarayäŋ täno uyaku api kaŋ-ahäwen. Uwä ŋode; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, äma kubä manken teŋkaŋ jop manman nämo ikŋaren, gäk meŋka nanka oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täŋpen. 21 Jesutä ude iweränä yäŋkuk; Näk kädet näwetan u kudup iroŋiken umunitä pen iwat yäpmäŋ äbätat yäk.

22 Ude iwerän nadäŋpäŋ Jesutä iwetkuk; Imaka kubägän nämo tän. Irit täga kaŋ-ahäwayäŋ nadäŋpäŋä ŋode kaŋ tä; Moneŋ tuŋum it gamikaŋ u kudup ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ ämawebe jäwärita kaŋ yämiŋ more. Ude täŋpayäŋ täno uyaku kunum gänaŋ imaka tägatäga u api korewen. Eruk, ude täŋ moreŋkaŋä äbä näk kaŋ näwat! 23 Äma unitä man ude nadäŋpäŋ moneŋ tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp täŋpäŋ butewaki iŋam dapun ijiŋpeŋ kuŋkuk.

24 Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneŋ ämatä Anutu gämori-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta api täŋburut täneŋ. 25 In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ. 26 Jesutä ude yäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe bumta kikŋutpäŋ yäŋkuŋ; Yäke! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagureko u täŋpäwä äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? 27 * Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänaŋi uwä Anututä täga täŋpek.

28 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ŋonita kowata jide api yäpne? 29-30 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yäŋpäŋ noriye wanoriye, miŋiye naniye, iroŋiniye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä imaka peŋkuko u

* **18:13:** Sam 51:1 * **18:14:** Mat 23:12 * **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25 * **18:20:** Kis 20:12-16; Lo 5:17-20 * **18:27:** Mak 14:36

irepmitpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kowata tägagämän u kaŋ ahäkta pära nämo api täŋpek. Täŋkaŋ kumäŋpäŋä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneŋi yäŋkuk
Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

31 * Eruk, man ude yäŋ paotpäŋ iwaräntäkiye 12 u inigän yäŋpäbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahäŋpäŋä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiŋam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. 32 * Äma Bureni-inik uwä guŋ äma keri terak pewäkaŋ unitä yäŋärok man iwetkaŋ waki täŋ iminpäŋ, iwit api ut ibatneŋ. 33 Ude täŋkaŋ päripmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utpewä kumbek. Ude tänayäŋ täŋopäŋ kepma yaräkubä täreŋirän kumbani-ken naniktä äneŋi kodak taŋpäŋ api akumaŋ kwek. 34 * Jesutä ude yäŋirän mebäri käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadäwä täreŋkuŋ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk
Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

35 Kuŋtäŋgän Jeriko yotpärare dubini-ken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken moneŋta ketkewat itkuk. 36 Ude täŋ ittäŋgän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo täŋo mämäni nadäŋpäŋ yäŋkuk; U imatäken? 37 Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuŋ; Jesu Nasaret nanik ukät äbäŋkaŋ täkamäŋ yäk. 38 * Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ŋode yäŋkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäŋ nami! yäk. 39 Ude yäŋirän ämawebe intäjukun äbuŋo unitä kaŋ-yäŋpäŋ iwetkuŋ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadäŋ yämiŋpäŋ gera äneŋi taŋigän ŋode yäkgän täŋkuk; Devit orani, täŋkentäŋ nami! 40 Yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Äma u yäŋikŋat yäpmäŋ äbut. Ude yäwänä yäŋikŋat yäpmäŋ äbämaŋ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabäŋkuk; 41 Ima täŋ namän yäŋpäŋ näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneŋi ijiwa kunayäŋ nadätat yäk. 42 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadäŋ namikinik täyan unitä täŋpewän tägatan. 43 Yäŋirän uterakgän äma u ijiwän kwäpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetpäŋ Jesu iwarän täŋkuk. Ude täŋirän ämawebe äbot päke unitä u kaŋpäŋ Anutu wäpi iniŋ oretkuŋ.

19

Sakius täŋo manbiŋam

1 Täŋpäkaŋ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuŋkuk. 2 Kuŋirän yotpärare uken takis moneŋ yäpani täŋo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneŋ nani. 3 Unitä Jesu u netä yäŋ ket kaŋpäŋ nadäwa yäŋkaŋ kuŋkuk. Kuŋkuko upäŋkaŋ ämawebe äbot mäyap iwatkuŋo unita Sakius Jesu detäde käwet yäŋkaŋ täŋpän waŋkuŋ. Imata, u äma keräpi-inik unita. 4 Ude täŋpän wawäwä intäjukun bäräŋeŋ kumaŋ päŋku päya käroŋi kubä kädet miŋin itkuko uterak äroŋkuk. Päro itkaŋ Jesu äbän käwayäŋ yäŋkaŋ dapun täŋ itkukonik. 5 Täŋ irirän Jesu u äbä doraŋpäŋ kaŋpäŋ iwetkuk; Sakius! Gäk bäräŋeŋ äpi. Näk apiŋo gäkä eŋiken bok itdayäŋ yäk.

6 Ude iweränkaŋ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadäŋkaŋ bäräŋeŋ äpä Jesu imaguränkaŋ eŋini-ken kuŋkumän. 7 * Ude täŋirän ämawebe päke unitä u kawä siwoŋi nämo täŋpäpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; U kawut! Imata äma waki täŋpani-kät ketem näda yäŋkaŋ kuyak? 8 * Ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Sakiustä eŋiniken kuŋpäŋä Sakiustä Ekäni ŋode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneŋ tuŋumna kumän yäpmäŋ

---

* **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22,44 * **18:34:** Mak 9:32 * **18:38:** Mat 15:22 * **18:42:** Luk 7:50
* **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Kis 22:1; Nam 5:6-7

daniŋpäŋ bämopgän peŋkaŋä moräki äma jäwärita yämayäŋ. Täŋ, moräki uwä äma jop yäŋ-yäkŋatpäŋ tuŋumi kubota täŋ yämik täŋkuro unita kowata u irepmitpäŋ taŋigän yämiŋtäŋ kwayäŋ yäk.

9 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiŋo ämawebe äbot eŋi ŋoken Anututä yäpätägak piä täŋ yämitak. Imata, äma ŋo imaka, Abraham täŋo nanak bureni-inik täyak yäk. 10 * Täŋpäkaŋ Äma Bureni-inik uwä äma ŋodewani paot-paotta biŋam-ken nanik yabäŋ ahäŋpäŋ yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäŋo manbiŋam
Mat 25:14-30

11 * Eruk, Jeriko yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋtäŋgän Jerusalem keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe ätutä ŋode nadäŋkuŋ; Eruk, Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kehäromi nikek kwawak pewä ahäkta keräp täyak yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋkuŋo unita Jesutä man wärani kubä ŋode yäwetkuk; 12 * Äma wäpi biŋam ikek kubätä nadäk tawaŋ ŋode pewek; Kome ban kubäken kwapäŋ intäjukun ämata kaŋ nepmaŋput. Intäjukun ämata nepmaŋpäkaŋ äneŋi äbä ämawebenaye kaŋ yabäŋ yäwara yäŋ nadäwek. 13 Eruk, kwayäŋ nadäŋpäŋ piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmaŋpäŋ moneŋ uwäk kubäkubä yäpmäŋ daniŋpäŋ yämek. Yäpmäŋ daniŋpäŋ yämiŋkaŋ yäwerek; Moneŋ ŋowä piä täŋpäŋ moräki ätukät yäpmäŋirä näk äneŋi api äbet yäk. 14 * Ude yäŋpeŋ kwekopäŋ ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gaŋani pähap nadäŋpäŋ noriye ätu yepmaŋpä päŋku yäwetneŋ; Nin äma ŋonitä intäjukun it nimikta bitnäkamäŋ yäk. 15 Ude yäneŋopäŋkaŋ ehutpäŋ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkaŋ ittäŋgän äneŋi ini komen äbäŋpäŋ yäwek; Piä watä ämanaye moneŋ uwäk kubäkubä yämiŋkuro ukeŋonita yäŋpewä äbut yäk. Näk moneŋ yämiŋkuro upäŋ piä täŋpäŋ moräki jide yabäŋ ahäŋkuŋo u kaŋpäŋ nadäwayäŋ yäŋ yäwek.

16 Eruk, kubätä jukun äbäŋpäŋ iwerek; Ekänina, moneŋ uwäk kubägän naminŋkuno ukeŋopäŋ piäni täŋira uwäk 10 ude ahäŋkuŋ. 17 * Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täŋkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiŋo näkŋo yotpärare 10 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäk. 18 Täŋpäkaŋä kubätä äbäŋpäŋ iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubägän naminŋkuno ukeŋopäŋ piäni täŋira uwäk 5 ude ahäŋkuŋ yäk. 19 Yäŋirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiŋo näkŋo yotpärare 5 unitäŋo watä ämata gepmaŋtat yäŋ iwerek.

20 Täŋpäkaŋ kubätä äbäŋpäŋä iwerek; Ekäni, moneŋ uwäk kubä naminŋkuno ukeŋo uwäk täŋpäŋ peŋkaŋ itkuko äneŋi yäpmäŋ äbätat ŋo yäk. 21 Imata, näk gäkŋo mebärika ŋode nadäŋpäŋ umuntaŋkut; Gäk äma komi yäŋ nadäŋkut. Gäk äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäŋ nak täyan unita gäka umuntaŋpäŋ moneŋ uwäk käbop u peŋkut yäk. 22 Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkŋaken man unitä äyäŋutpäŋ manken gepmaŋpayäŋ yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäŋ yäyan. Ba äma täŋo imaka tuŋum yäyomägat täyan yäŋ näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäŋ yäyan. 23 Yäyan ude bureni täŋpäwä imata näkŋo moneŋ, moneŋ eŋiken nämo peŋkun? Ude täŋkuno yäwänäku äbäŋpäŋä moneŋ u yäpmäŋkaŋ moräki ätukät yäpmäŋtet yäk.

24 Ude yäŋpäŋ äma tuän itneŋo u yäwerek; Moneŋ uwäk kubägän u yomägatpäŋ äma moneŋ uwäk 10 yäpuko ŋonita imut yäk. 25 Ude yäwänä iwetneŋ; Ekäni! Äma ŋo moneŋ uwäk uku yäpuko ŋo yäk. 26 * Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku peŋkaŋ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä ätukät buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Imaka iŋitkamäŋ

* **19:9:** Apos 16:31; Luk 13:16 * **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * **19:11:** Mat 25:14-30 * **19:12:** Mak 13:34 * **19:14:** Jon 1:11 * **19:17:** Luk 16:10 * **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. 27 Ude yäŋpäŋ yäwek; Eruk, äma näkä
intäjukun äma it yämikta bitnäŋkuŋo u kumän yäŋporiŋ päbä iŋamna-ken ŋo yepmaŋpäŋ
kumäŋ-kumäŋ däput yäŋ yäwek.

Ämawebetä Jesu oraŋ imiŋirä Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

28 Jesutä man wärani ude yäŋ paoränkaŋ kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ
Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahäŋkuŋ.
29 Päŋku uken itkaŋä Jesutä iwaräntäki yarä ŋode yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän;
30 Ek yotpärare täpuri udu kuŋkaŋ doŋki nanaki kubä, ämatä nämo täŋbätak täwani, topmäk
terak itak u kaŋpäŋ pitpäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbun. 31 Ude täŋirän äma kubätä täwet yabäk
täŋpänä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä doŋki ŋonita yäwänpäŋ äbä pitkamäk yäŋ kaŋ iwerun.
32 * Ude yäwet-pewän kuŋpäŋä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doŋki
nanaki u kaŋ-ahäŋkumän. 33 Kaŋ-ahäŋpäŋ yen pit irirän doŋki u mähemitä ŋode yäwet
yabäŋkuk; Imata doŋki uwä yen pit imikamän? 34 Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän;
Ekänitä ŋopäŋ piä kubä täŋpayäŋ nadätak yäk. 35 Ude iwetkaŋ doŋki u pitpäŋ yäpmäŋ
Jesuken kuŋkumän. Yäpmäŋ kuŋpäŋä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ doŋki mädeni terak
iriŋkaŋ Jesu kerigän iŋit iwarirä päro maŋitkuk. 36 * Maŋitkaŋ kuŋirän ämawebe Jesu
iwarän täŋkuŋo unitä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ kädet miŋin iriŋ wädäŋ yäpmäŋ
kuŋirä Jesu uterak kuŋkuk.
37 Kuŋtäŋgän Olip pom gämori-ken ahäŋpäŋ Jerusalem keräp taŋkuŋ. Jerusalem keräp
taŋpäŋä ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo u oretoret pähap nadäŋkuŋ. Jesutä kudän kudupi
mebäri mebäri täŋirän kak täŋkuŋo unita nadäŋpäŋ Anutu gera terak iniŋ oretkuŋ.
Anutu iniŋ oretkaŋ ŋode yäŋkuŋ;
38 * Iniŋ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita Anututä iron täŋ imän!
Sam 118:26
Anutu ninta bänep täga nadäŋ nimitak unita Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u wäpi
biŋam yäpmäŋ akuna! yäŋ yäŋkuŋ.
39 Ude yäŋirä Parisi äma ätu ämawebe u gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; E!
Yäwoŋärewani äma! Gäwaräntäkaye ŋo yabäŋ yäŋpewi bitnäwut! yäk. 40 Ude yäwäwä Jesutä
yäwetkuk; Nämo! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ŋo yäniŋ bitnäwawä mobä
ŋonitä gera terak api naniŋ oretneŋ!

Jesu Jerusalem kaŋpäŋ konäm kotkuk

41 * Ude yäŋpäŋ kuŋtäŋgän Jerusalem yotpärare dubiniken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ
Jerusalem kaŋpäŋä konäm kotkuk. 42 * Konäm kotpäŋ yäŋkuk; Yäkena! Jerusalem
ämawebenaye! Kwinigän irit täŋo mebäri apiŋo täga nadänaŋi upäŋkaŋ nämo nadäwä tärek
täkaŋ. Nämo, uwä käbop it tamitak unita nämo kaŋpäŋ nadäkaŋ. 43 Täŋpäkaŋ kämi, kadäni
kubäken umuri ŋode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpäŋ ämik täkta it gwäjiŋpäŋ api
itneŋ. Ude täŋirä inä täga nämo api ämetpeŋ kuneŋ. 44 * Nämo! Yewa däpmäŋ äreyäŋpäŋ in
ba intäŋo nanak kudup api täŋpä waneŋ. Ba intäŋo eŋi taŋi taŋi u kudup api däpmäŋ eräŋ
täŋpä kuneŋ. Bureni! Anutu täŋkentäŋ tamikta äbuko u mebärini nämo kaŋpäŋ nadäŋpäŋ
mäde ut imikaŋ unita bäräpi umuri pähap u api ahäŋ tamek.

45-46 Eruk, Jesutä kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ yabäŋkuk; Ämawebetä imaka imaka suwaŋ
naniŋ gaminŋ täŋ irirä. Yabäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eŋi ŋonita ŋode kudän
täwani pätak; Näkŋo eŋi uwä yäŋapik man eŋi ude irek yäk. Upäŋkaŋ intä ŋode täŋirä kubo
äma täŋo käbop irit bägup ude äworetak.

---

* **19:32:** Luk 22:13 * **19:36:** 2Kin 9:13 * **19:38:** Luk 2:14 * **19:41:** Jon 11:35 * **19:42:** Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 * **19:44:** Luk 21:6, 1:68

47-48 * * Eruk kepma kepma Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Ude täŋirän bämop ämakät Baga man yäwoŋärewani ba Juda täŋo äma ekäni ekänitä Jesu kumäŋ-kumäŋ utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäŋkaŋ täŋpä waŋkuŋ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täŋo manita gäripi nadäŋpäŋ äbä itgwäjik täŋkuŋo unita.

20

Jesu netä täŋo kehäromi terak piä täŋkuk?
Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

1 Kepma kubäta Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ ämawebe Manbiŋam Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirän bämop äma intäjukun täŋpani ätu, ba Baga man yäwoŋärewani äma ätukät Juda täŋo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayäŋ dubini-ken äbuŋ. 2 Äbäŋpäŋ iwetkuŋ; E! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan? 3 Iweräwä Jesutä man kowata ŋode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! 4 Jontä ume ärut yämik täŋkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmäŋkaŋ täk täŋkukonik ba ini nadäŋpäŋ täk täŋkukonik?

5 Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäŋ nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmäŋkaŋ täŋkuk yäŋ yänawä Jesutä ŋode niwerayäŋ; Upäŋ imata mani nämo nadäŋkuŋ? yäŋ niwerayäŋ yäk. 6 Täŋä Jon uwä ini nadäŋpäŋ täŋkuk yäŋ yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadäŋpäŋ mobätä kumäŋ-kumäŋ nidäpnayäŋ yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yäŋ nadäk täkaŋ unita ude täga nämo yäne yäk.

7 Nadäŋ-bäräp ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ninä Jontä ume ärut yämik täŋkuko unitäŋo mebäri nämo nadäkamäŋ yäk. 8 Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayäŋ.

Wain piä watä äma waki täŋo manbiŋam
Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

9 * Jesutä ude yäŋpäŋ man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täŋpek. Täŋpäŋ peŋkaŋ wain piä u watäni itta äma ätu yepmaŋkaŋ kome ban kubäken päŋku kadäni käroŋi-inik irek. 10 * Päŋku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ imiŋ äbäkta äma kubä iwerän kwek. Eruk kumaŋ päŋku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u iŋitpäŋ päripmäŋpäŋ tewä äneŋi ketäŋ kwek. 11 Ketäŋ päŋku piä mähemi-ken ahäwänä kaŋpäŋ äneŋi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u iŋitpäŋ päripmäŋpäŋ waki täŋ imiŋpäŋ tewä u imaka, ketäŋ kwek. 12 Piä watä ämatä ude täŋpäwä piä mähemitä äneŋi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumäŋ-däpurek täŋirän yewa gägäniken maŋpä kuneŋ.

13 Piä äma ätu däpmäŋtäko piä mähemitä jide täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ ŋode nadäwek; Nanakna bureni-inik ŋonitä päŋku yäwänä bureni yäŋ nadäŋpäŋ mani käwep buraminеŋ yäk. Ude nadäŋpäŋ iniken nanaki iwerän kwek. 14 Eruk kwänä wain piä täŋo watä äma unitäŋo nanaki-inik u kaŋpäŋä yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Nanaki ŋonitä piä ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna piä ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän yäk. 15 Ude yäŋpäŋä iwat kireŋpewä yewa gägäni-ken kuŋirän iŋitpäŋ kumäŋ-kumäŋ utneŋ.

Eruk Jesutä manbiŋam ude yäŋ paotpäŋ ämawebe päke itkuŋo u yäwetkuk; Jide nadäkaŋ? Piä mähemitä kuŋpäŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek? 16 U ŋode täŋ yämek; Piä mähemitä äbäŋpäŋ watä äma biani kumäŋ-kumäŋ däpmäŋpäŋ watä äma kodaki yepmaŋpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuŋo unitä nadäŋpäŋ iwetkuŋ; Ude ahäwektawä!

17 Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Eruk, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitäŋo mebäri jide?

---

* **19:47-48:** Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 * **19:47-48:** Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19 * **20:9:** Ais 5:1 * **20:10:** 2Sto 36:15-16

Äma eŋi täŋpanitä bek kubä kawä wawäpäŋ peŋkuŋo unitä bek bämopi ude itak yäk. *Sam 118:22*

18 * Unita ŋode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä maŋpäŋä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak maŋpäŋä äma u kumäŋ-kumäŋ api däpmäŋ jakŋirek.
19 * Jesutä man wärani ude yäŋirän bämop äma ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäwä tärewäpäŋ yäŋkuŋ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpäŋ yäyak u ninta yäyak yäk. Ude yäŋpäŋ pengän iŋitpäŋ manken tenayäŋ nadäŋkuŋopäŋ ämawebeta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta iwet yabäŋkuŋ
Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

20 * Täŋpäŋ Jesu iŋitta kädetta wäyäkŋeŋpäŋ iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ äma ätu Jesu man goret yäŋirän kaŋpäŋ iŋitpäŋ gapman keri-ken pekta yäniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma täŋyäkŋarani nämo yäŋ nadäwekta yäŋpäŋ äma täga iŋam dapun äworeŋpäŋ päŋku ahäŋ imiŋkuŋ. 21 Ahäŋ imiŋpäŋ Jesu ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma! Nin nadäkamäŋ, gäk äma siwoŋi. Imaka imaka yäŋiri burenigän ahäk täkaŋ. Anutu täŋo kädet siwoŋigän niwetpäŋ näwoŋärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biŋam ärowani ba äpani unita umun nämo täŋkaŋ niwet täyan. 22 Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ täga imik täkamäŋ ba nämo, unitäŋo mebäri niweri nadäna.
23 Yäwäwä Jesutä yäŋ-yäkŋarani täŋo mebäri yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ yäwetkuk; 24 Moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä iminkuŋ. Imäwä ŋode yäwet yabäŋkuk; Moneŋ ŋo terak netä täŋo iŋami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. 25 Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ŋode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut. 26 Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk täŋpäŋ kum itkuŋ. Ämawebe iŋamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kaŋpäŋ iŋitta täŋpä wawäpäŋ jop itkuŋ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man
Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

27 Ude täŋkaŋ kuŋirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäŋ nadäk täŋkuŋonik.) 28 Eruk abäŋpäŋ Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, Mosestä ninta man kudän ŋode täŋ nimiŋkuk; Äma kubätä webe yäpmäŋpäŋ komenita yeri kubä nämo bäyaŋkaŋ kumäŋirän monänitä webeni kajat yäpmäŋpäŋ tuänita biŋam yeri bäyaŋ imek yäŋ yäŋkuk. 29 U nadäŋiri manbiŋam kubä ŋode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuŋowä tuänitä webe kubä yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. 30 Täŋirän monänitä webe ugänpäŋ yäpuk. Yäpmäŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. 31 Kumäŋirän gwekitä webe ugänpäŋ koreŋpäŋ udegän yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ yeri kubä nämo peŋkaŋ kumän-tagän kumbuŋ. 32 Äpiye 7tä kumäŋirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 33 Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biŋam api täŋpek? yäŋ iwetkuŋ.

34 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ŋo täk täkaŋ. 35 Upäŋkaŋ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biŋam u Anututä yäpmäŋ akwayäŋ täyak-ken uken nädapi täktäk äneŋi nämo api täneŋ. 36 * Kadäni uken äma wari nämo api kumneŋ, aŋerotä kumäk-kumäki nämo itkaŋ udegän. U kumbani-ken nanik akunayäŋ täkaŋ unitä Anutu täŋo ironiniye ude äworeŋpäŋ api itneŋ.

---

* **20:18:** Ais 8:14-15 * **20:19:** Luk 19:47-48 * **20:20:** Luk 11:54 * **20:36:** 1Jo 3:1-2

37 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaŋ unita ŋode täwera nadäwut; Mosestä
man kudän täŋ nimiŋkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yäŋ
niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäŋo manbiŋam kudän
täŋpäŋ ŋode imaka kudän täŋkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täŋo Anututä itak
yäŋ yäŋkuk. 38 * Man ude yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anututä nadäwän ämawebe
kuduptagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkaŋ. Unita ŋode täga yäne; Anutu u
kumbani täŋo Anutu nämo. Uwä kodak irani täŋo Anutu.
39 Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma,
kowata täga niwetan yäk. 40 Täŋpäŋ äneŋi iwet yabäkta umuntaŋpäŋ peŋkuŋ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yäŋ yäŋkuk
Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

41 Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuk; Man goret ŋode imata yäk täkaŋ?
Kristo u Devit täŋo nanaki, komen ämagän yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! 42 Devit
ini uwä Sam kubä terak ŋode kudän täŋkuk;
Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadäŋkut;
43 Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gaminkaŋ iwankaye yäpmäŋpäŋ gämotka-
kengän api yepmaŋpet yäk. *Sam 110:1*
44 Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäŋ yäŋkuko unita jide täŋpäŋ Kristo u
Devit täŋo orani jopi kubä yäŋ yäk täkaŋ?

Baga man yäwoŋärewani täŋo täktäkta yäŋkuk
Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

45 Ämawebe u Jesu täŋo man u nadäŋ irirä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; 46 In Baga man
yäwoŋärewani ämatä kuŋat täkaŋ ude nämo kuŋatneŋ. Uwä ämawebetä nibäŋpäŋ wäpi
biŋam ikek yäŋ niwerut yäŋkaŋ tek käroŋi säkgämän wädäwä ärowäkaŋ ämawebe iŋamiken
kuŋat täkaŋ. Ba kädet miŋin kuŋarirä ämawebetä yabäŋpäŋ yäniŋ oretta gäripi nadäk täkaŋ.
Täŋkaŋ käbeyä eŋi gänaŋ ba äŋnak-äŋnak pähap täk täkaŋ-ken äroŋpäŋ äma ärowanitä iranі-
ken itta gäripi nadäk täkaŋ. 47 Äma udewani uwä webe kajattä eŋi gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi
yäyomägat täkaŋ. Ba ämawebetä nibäŋpäŋ äma siwoŋi yäŋ niwerut yäŋkaŋ yäŋapik man
käroŋi boham yäk täkaŋ. Äma udewani uwä Anututä kowata waki taŋi-inik api yämek.

21

Anututa moneŋ pekpek kädet bureni u jide?
Mak 12:41-44

1 Jesutä ude yäŋkaŋ irirän ämawebe moneŋ ikek päbä moneŋi kudupi eŋi täŋo moneŋ
käbot-ken peŋ irirä yabäŋkuk. 2 Yabäŋ irirän webe kajat kubä moneŋ tepi kubägänpäŋ äbä
käbot gänaŋ pewän äpmoŋkuŋ. Pewän äpmoŋirän kaŋpäŋ Jesutä ämawebe yäwetkuk; 3-4 *
Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ŋonitä peyak uwä ätu pähaptä pekaŋ u yärepmitak.
Ätuwä moneŋ taŋi it yämikaŋ uken nanik täpurigän pekaŋ. Upäŋkaŋ webe ŋonitä peyak
uwä täpuri it iminkuko udegän, kudup peŋpäŋ jäwäri-inik itak.

Kudupi eŋi uwä api tokät maŋpek

5 Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä kudupi eŋi säkgämän u kaŋkaŋ yäŋkuŋ; Säkgämän! Moneŋ
Anututa biŋam pewani upäŋ tuŋum gäripi nikek yäpmäŋkaŋ mobä säkgämän ukät bok
kudupi eŋi täŋkuŋ yäk. 6 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän käkaŋ uduwä
mädenä api tokät maŋpek. Mobä uterak-terak itkaŋ uwä api eräŋ mäneŋ. 7 Yäwänä
iwaräntäkiye ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän
jidewani ahäŋ niminirän api kaŋpäŋ nadäne? 8 Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täŋ-täkŋatneŋo

* **20:38:** Rom 14:8-9 * **21:3-4:** 2Ko 8:12 * **21:6:** Luk 19:44

unita ket nadäŋkaŋ itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ŋode api täwetneŋ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yäŋ api täwetneŋ yäk. Upäŋkaŋ man u nadäŋ yäminenŋtawä. 9 Ba ämik pähap-pähap ahäkaŋ yäŋ täwetnayäŋ täkaŋ unita nämo umuntäneŋ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayäŋ täŋopäŋkaŋ näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräŋeŋ nämo api ahäwek.

10 Täŋkaŋ kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneŋ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ. 11 Kadäni uken kenäŋ taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahäŋ yäminеŋ. Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahäŋirä api yabäneŋ. 12 Täŋpäkaŋ imaka umuri pähap u nämo ahäŋirä ämatä tepmäŋitpäŋ kädet wakiwaki api täŋ taminеŋ. Goret täkaŋ yäŋpäŋ käbeyä eŋi täŋo äma ekäni ekäni iŋamiken tepmaŋpäkaŋ manjin api yäpmäŋ daninеŋ. Täŋpäŋ komi eŋi gänaŋ api tepmaneŋ. Ba kome täŋo intäjukun ämakät gapman ämatä intäŋo mebäri nadäkta api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadäŋ namikinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo unita udewä api täŋ taminеŋ. 13 Kädet udewani täwoŋärenayäŋ täŋo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yäŋahäneŋ. 14 * Täŋpäkaŋ bäräpi u nämo ahäŋ taminŋirän intäjukunä manken itnayäŋ täkamäŋ uwä man jide api yäne yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. 15 * Nämo, kadäni uken näkŋa-tägän mejin api täŋpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täŋ taminŋira iwanjiyetä man yäŋahänayäŋ täkaŋ u nadäŋkaŋ yäpmäŋ äpna yäkŋat api täŋpä wanеŋ. 16 * Kadäni uken nanjiye menjiye ba notjiye äwäŋjiye ba äma ätu unitä iwan api täŋ taminеŋ. Ba in ätu kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. 17 In näkŋo wäpna biŋam yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita komi api taminеŋ. 18 * Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gupjin morätäpuri kubä nämo api paorek. 19 * Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yäŋ yäŋkuk

20 Upäŋkaŋ guŋ äbot täŋo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjiŋirä ŋode yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayäŋ yäŋ nadäneŋ. 21 Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Täŋpäŋ ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Täŋkaŋ kome kukŋi käda nanik Jerusalem amneŋtawä! 22 * Nadäkaŋ? Komi bäräpi u ahäŋirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täŋo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. 23 * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba iroŋi paki nikek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadäŋirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. 24 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yäminеŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo täŋpä wawäpäŋ inita biŋam yäpmäŋpäŋ kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirä kadäni Anututä nadätak-ken api tärewek.

Jesu täŋo äbäk-äbäkta man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

25 * Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneŋ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täŋirän ämawebe api umuntäneŋ. Umuntaŋpäŋ jide täne yäŋ api nadäneŋ. 26 Täŋpäŋ edap, komepak guktä wareŋ täŋirä kome terak ŋo jide ahätak yäŋ nadäŋpäŋ bumta api umuntäneŋ. 27 * Täŋuruk-uruk ude ahäŋirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nikek abäŋirän api käneŋ. 28 * Unita

* **21:14:** Luk 12:11-12 * **21:15:** Apos 6:10 * **21:16:** Mat 10:21-22 * **21:18:** 1Sml 14:45; Luk 12:7 * **21:19:** Hib 10:36 * **21:22:** Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23:** 1Ko 7:26 * **21:24:** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 * **21:25:** Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * **21:28:** Rom 13:11

umuri unitä ahäŋ taminŋirän nämo umuntäneŋ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Eruk, Anututä waki ŋoken nanik nimagurayäŋ keräp täyak yäŋ kaŋ nadäwut.
29 Man u yäwetpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetkuk; Wama päya ŋo ba päya ätu täŋo
mebäri yabäŋpäŋ-nadäwut. 30 Dätäkitä ahäŋirä Soropek kadäni keräp täyak yäŋ nadäk
täkaŋ. 31 Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäŋ täkaŋ u yabäŋpäŋ Anututä intäjukun
itkaŋ yabäŋ yäwat piä kehäromi täŋpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. 32 Näk
bureni täwetat; Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumäŋirä imaka yäyat u api ahäŋ
moreneŋ. 33 * Täŋpäkaŋ kunum kenta kome u bok api paotdeŋo upäŋkaŋ mena jinom u
nämoinik api paorek.

Ket nadäŋpäŋ itneŋ

34 * Unita in ket nadäŋkaŋ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämo
irepmitneŋ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämo täneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uwä nadäk-
nadäkjin unitagän api peneŋ. Ude täŋpäŋ tuŋum nämo täŋkaŋ irirä kadäni pähap api ahäŋ
tamek. 35 Kadäni pähap u buŋeptä tom pit kubägän däpmäk täkaŋ udegän ämawebe kudup
api ahäŋ yämek. 36 * Unita ket täŋpäŋ nadäŋit nadäŋit kaŋ kuŋarut. Ba imaka umuri pähap
u ahäŋ taminayäŋ täkaŋ u gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta Ekäniken yäŋapik täkot. Ude täŋpäŋ
it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Äma Bureni-inik iŋamiken api ahäneŋ.
37 * Täŋpäkaŋ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk
täŋkukonik. Täŋkaŋ bipani bipani uwä yepmaŋpeŋ päŋku pom kubä wäpi Olip uken äro it
täŋkukonik. 38 U irän täreŋirän tamimaŋ-inik apämaŋ päŋku kudupi yotken it täŋkukonik.
U irirän ämawebetä mani biŋam nadäkta äbäk täŋkuŋonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmoŋkuk
Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

1 Täŋpäŋ orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani täŋo
äŋnak-äŋnak kadäni keräp taŋkuk. 2 * Täŋkaŋ bämop äma ätukät Baga man yäwoŋärewani
ämatä jide täŋpäŋ Jesu utpena kaŋ paorek yäŋpäŋ kädetta wäyäkŋeŋkuŋo upäŋkaŋ
ämawebeta umuntaŋkuŋ.
3-4 * Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot
komeken nanik, u bänepi-ken äpmoŋkuk. Bänepi-ken äpmoŋpänkaŋ Judastä Jesu bämop
äma intäjukun täŋpani ba kudupi eŋi täŋo watä äma u keri-ken pekta päŋku man yäwetkuk.
5 Yäwerän nadäŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ iminŋpäŋ kowata gwäki imikta yäŋtäreŋkuŋ.
6 Yäŋtäreŋ imäwä Judas täga nadäŋkaŋ ämawebe kaŋpäŋ nadäk nämo täŋirä käbop iwan
keri terak kaŋ pewa yäŋpäŋ Jesu iwaräntäŋ yäpmäŋ kuŋatkuk.

Pasova ketem nakta tuŋum täŋkuŋ
Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

7 * Täŋpäkaŋ Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak kadäni yäput peŋkuŋ.
Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täŋo mebäri nadäŋpäŋ yawak
gubaŋi däpmäŋpäŋ dubik täŋkuŋonik. 8 Eruk, kädet u iwatpäŋ Jesutä Pita kenta Jon ŋode
yäwetpäŋ peŋ yäwet-pewän kuŋkumän; Ek kuŋkaŋ Pasova täŋo tom ketem täŋ tuŋum täkon.
Täŋirän nintä ärenakaŋ kaŋ näna. 9 Yäwänä yarä unitä ŋode iwetkumän; Eŋi deken päŋku
Pasova täŋo ketem täŋtuŋum tädayäŋ?
10 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äroŋkaŋ äma kubä ume käbot ikek kaŋpäŋä
äma u iwat yäpmäŋ kuŋirän eŋi kubä gänaŋ ärowänä ugän kaŋ iwarun. 11 Äroŋpäŋä

---

* **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17 * **21:37:** Luk 19:47 * **22:2:** Luk 20:19 * **22:3-4:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Kis 12:1-27

eŋi mähemi ŋode kaŋ iwerun; Yäŋpäŋ-yäwoŋärek ämatä ŋode yäyak; Eŋi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo ketem nänayäŋ? 12 Ude iweränkaŋ eŋi däpän taŋi, äŋnak-äŋnak täŋo tuŋum ikek kubä täwoŋärewänkaŋ Pasova täŋo ketem uken kaŋ täŋtuŋum tawun.
13 * Jesutä ude yäweränkaŋ Pita kenta Jon päŋku yäŋkuko udegän kaŋ-ahäŋpäŋ Pasova täŋo ketem täŋtuŋum taŋ itkumän.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak unitäŋo man
Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

14 Eruk kadäni ahäŋirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäŋ päro eŋi u gänaŋ maŋitkaŋ ketem u penta naŋkuŋ. 15 Ketem naŋ itkaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Komi nadäwayäŋ täyat u keräp täyak unita Pasova äŋnak-äŋnak ŋowä inkät bok nakta gäripi taŋi nadäŋ yäpmäŋ kuŋatkut. 16 * Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäŋgän Anututä intäjukun itkaŋ ämawebeniye yabäŋ yäwarayäŋ täyak-ken uken Pasova täŋo mebäri kwawak api ahäwek.
17 Ude yäŋpäŋ wain ume yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man yäŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yämiŋkuk; In kuduptagän ŋo yäpmäŋpäŋ naŋput. 18 Näk wain ume äneŋi nämo naŋira Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kehäromi täŋpayäŋ täyak u kwawak api pewän ahäwek.
19 * Jesutä ude yäŋpäŋ käräga kubä yäpmäŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; Ŋowä näkŋo gupna. U inta yäŋpäŋ taniŋ kirewani. Ŋo naŋkaŋ näka nadäŋpeŋ kaŋ kuŋat täŋput. 20 Eruk ketem naŋ paotpäŋ Jesutä wain ume yäpmäŋpäŋ udegän yämiŋpäŋ yäŋkuk; Ŋowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täŋkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätna inta yäŋpäŋ piwayäŋ täyat uterak wohutak.
21 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; In nadäkaŋ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä iwan keri-ken nepmaŋpayäŋ. 22 Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upäŋkaŋä äma iwan keri terak nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jide kubä api yäpek?
23 Ude yäwän nadäŋkaŋ iwaräntäkiyetä ini näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Ninken nanik netätä ude api täŋpek? yäŋ yäŋkuŋ.

Intäjukun irit täŋo man
Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

24 * Täŋpäŋ iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yäŋpäŋ man wärät-wärät täŋkuŋ. 25 * Täŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täŋ yämik täkaŋ. Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin ämawebe täŋo täŋkentäk bureni yäŋ yäk täkaŋ. 26 * Upäŋkaŋ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäŋä intäŋo mäden nanik ude kuŋarek. Ba in kubätä intäjukun itpäŋä eruk noriye täŋo watä äma jopi ude kuŋarek. 27 * Eruk, unita jide nadäkaŋ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nikek jop ittäŋgän ketem nak täkaŋ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkaŋ unitä ärowani? Jop itkaŋ nak täkaŋ inä unitä ärowani yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuŋat täyat.
28 Täŋpäkaŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namik täkaŋ uwä inä nämo nabäkätäk täkaŋ.
29 * Täŋirä nanatä näk intäjukun itkaŋ kaŋiwat piä kehäromi täkta wäp naminkuko udegän in näkkät bok kaŋiwat piä u täkta wäp biŋam tamitat. 30 * Ude täŋ tamitat unita intäjukun irayäŋ täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma api itneŋ.

---

* **22:13:** Luk 19:32 * **22:16:** Luk 13:29 * **22:19:** Luk 24:30 * **22:21:** Sam 41:9; Jon 13:21-22 * **22:24:** Luk 9:46 * **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **22:27:** Jon 13:12-15 * **22:29:** Luk 12:32 * **22:30:** Mat 19:28

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäŋ yäŋkuk
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

31 * Jesutä ude yäŋpäŋ Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in täŋpäŋ-tabäwayäŋ yäyak.
Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmäŋ danik täkaŋ ude täŋpayäŋ nadätak. 32 * Unita Saimon
nanakna, nadäkinikka paoränpäŋ bänepka gapun täwek yäŋpäŋ gäka Nanaken yäŋapik
man yät. Ude täro unita gäk äneŋi näkken äbayäŋ täyan-ken uken Anutu täŋo man kädet
notkaye yäwet täpänek kaŋ tä.

33 * Ude yäwänä Pitatä ŋode iwetkuk; Ekäni gäkä komi eŋiken iriwä näk komi eŋiken bok
itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäŋ näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. 34 Yäwänä Jesutä
iwetkuk; Pita, ŋode gäwera nadä. Apiŋo bipani purup gera nämo yäŋirän gäkä kadäni
yaräkubä wäpna käbop pewayäŋ.

35 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näkä moneŋ, kuroŋjin ärärani ba yäkta yäjiwätpäŋ jop
taniŋ kireŋpewa kuŋkuŋ-ken uken imaka kubäta wäyäkŋeŋkuŋ ba nämo? Yäwänä Nämo
yäŋ iwetkuŋ. 36 * Yäŋirä Jesutä man kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk apiŋo-ken
kubätä moneŋ it imänä yäpmäŋkaŋ kuŋaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän
tageŋkaŋ kuŋaton. Ba kubä täŋo kadä ämik täkta nämo it imänä iniken teki punin nanik
yäŋopmäŋpäŋ ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ kadä kubä suwaton. 37 * U imata,
Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Kubo ämata täŋ yämik täkaŋ ude täŋ imiŋkuŋ. Eruk,
man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näka man yäwani uwä kudup bureni
ahäwayäŋ. 38 Jesutä ude yäweränä iwetkuŋ; Ekäni, ŋo ka! Kadä yarä iŋitkamäŋ ŋo! Yäwäwä
yäŋkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yäŋapiŋkuk
Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

39-40 * Täŋpäŋ Jesu bipani bipani täk täŋkuko udegän yotpärare peŋpeŋ Olip pomken
äroŋirän iwaräntäkiye iwatkuŋ. Bägup it täŋkuk-ken u ahäŋpäŋ iwaräntäkiye ŋode
yäwetkuk; In täŋyabäk-ken kwitaneŋta Anutu-ken yäŋapik man yäwut.

41 Eruk Jesu inigän ätukät kuŋpäŋä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäŋkuk; 42 *
Nana, täga yäŋ nadäŋpäŋä gäk nadäŋ naminiri komi nadäwayäŋ täyat u kaŋ närepmirän.
Upäŋkaŋ näkŋo nadäk nämo, gäkŋaken nadäk kaŋ ahäwän. 43 Ude yäŋirän kunum gänaŋ
nanik aŋero kubätä päpä täŋkentäŋ imiŋkuk. 44 Täŋpänkaŋ bänepitä komi pähap nadäŋkaŋ
gwäk pimiŋpäŋ yäŋapik man kehäromigän yäŋirän woŋ bumta imätkuko uwä nägät bumik
unitä kome terak maŋkuŋ. 45 Täŋpäŋ yäŋapik man yäŋtäŋgän akumaŋ iwaräntäkiyetä
itkuŋ-ken u kuŋpäŋ yabäŋkuk; Butewaki nadäŋ bäräp täŋpäŋ pat ririrä. 46 Pat ririrä äbä
yabäŋpäŋ yäwetkuk; In imata däpmon pat itkaŋ? Täŋyabäk-ken kwitaneŋta akuŋpäŋ
yäŋapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan keri terak teŋkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

47 Täŋpäŋ Jesutä man ude yäŋ ririrän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas
unitä äma äbot yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ Judas ini Jesu bayäŋ imiŋpäŋ iniŋ orerayäŋ
nadäŋkaŋ dubini-ken äbuk. 48 Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan
keri terak tewa yäŋpäŋ naniŋ oretan? 49 * Täŋpänkaŋ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuŋo
unitä iwan päke u yabäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Ekäni, iwan ŋo kadätä däpna? 50 Ude yäŋpäŋ
iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täŋo watä äma kubä ura yäkŋat jukuni bure kädapäŋ
paiŋkuk.

---

* **22:31:** 2Ko 2:11 * **22:32:** Jon 17:11,15,20; Sam 51:13 * **22:33:** Luk 22:54 * **22:35:** Luk 9:3, 10:4 * **22:36:** Luk 22:49 * **22:37:** Ais 53:12; Luk 22:52 * **22:39-40:** Luk 21:37; Jon 18:1 * **22:42:** Mat 6:10 * **22:49:** Luk 22:36

51 Täŋirän Jesutä kaŋpäŋ yäŋkuk; Ai! Ude täŋpeno! Ude yäŋpäŋ äma u jukuni yäpmäŋpäŋ äneŋi irani ude peŋ imiŋkuk. 52 * Täŋkaŋ bämop äma, Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät kudupi eŋi täŋo komi äma Jesu iŋitta äbuŋo u Jesutä ŋode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täŋpani ude täŋpapäŋ kadä boham nikek nutnayäŋ äbäkaŋ? 53 Näk kepmani kepmani kudupi eŋi gänaŋ äroŋkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkutken ugän nämo nepmäŋitkuŋo u. Upäŋkaŋ intä piäjin täkta kadäni ahätak. Uwä bipmäŋ urani täŋo kehäromi ubayäŋ!

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

54 * Ude täŋpäŋ Jesu iŋit yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä eŋi gänaŋ äroŋkuŋ. Täŋirä Pita uwä bankentä yabäŋit yabäŋit yäwatkuk. 55 Täŋirän komi äma yewa gänaŋ äro kädäp ijiŋpäŋ äŋäriŋ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäŋ kädäp penta äŋäriŋ itkuŋ. 56 * Äŋäriŋ irirä eŋi unitäŋo watä webe kubätä ket täŋpäŋ kaŋpäŋ yäŋkuk; Äma ukät kuŋarani kubä ŋo yäk.

57 Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Wanotna, näk äma u nämo kak täyat yäk. 58 Ude yäŋpäŋ ätu irirän äma kubätä kaŋpäŋ yäŋkuk; Bureni, gäk unitä äbotken nanik yäk. Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, jop yäyan yäk. Näk nämo! 59 Täŋirän mäden äma kubätä äbäŋpäŋ kehäromigän ŋode yäŋkuk; A! yäk. Äma ŋo bureni-inik ukät kuŋarani. Uwä Galili ämagän yäk.

60 Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Notnapak, gäk man ŋo yäŋiri täŋguŋ täyat yäk. Yäŋirän uterakgän puruptä gera yäŋkuk. 61 * Täŋpäkaŋ Ekänitä äyäŋutpäŋ Pitaken dapun täŋirän Pitawä Ekänitä man ŋode iwetkuko u nadäwän täreŋkuŋ; Purup man nämo yäŋirän gäk kadäni yaräkubä näkŋo wäpna käbop pewayäŋ yäk. 62 Man u juku piŋpäŋ bänepi-ken jägämi pähap nadäŋpäŋ äpämaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

Jesuta waki mebäri mebäri täŋ imiŋkuŋ
Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

63-64 Täŋpäkaŋ äma Jesu kaŋ gwäjiŋ itkuŋo u sära man iwetpäŋ iŋami dapun tektä täŋpipiŋkaŋ utpäŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk. 65 Täŋkaŋ ugän nämo. Yäŋärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

66 Ude täŋirä kome yäŋeŋirän äma ekäni ekäni, bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kudup man käbeyä täŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ man ŋode iwetkuŋ; 67 * Gäk Kristo täŋpäwä yäŋahäŋpäŋ niwet yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Näk Kristo yäŋ täwerawä täga nämo nadäŋ naminayäŋ. 68 Ba täwet yabäk täŋira kukŋini täga nämo näwetnayäŋ. 69 * Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Apiŋo yäput peŋpäŋ Äma Bureni-inik uwä Anutu kehäromi mähemi keri bure käda itpäŋ tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ ärowek.

70 * Ude yäwän nadäŋpäŋ kuduptagän ŋode iwetkuŋ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yäwäwä yäŋkuk; Yäkaŋ ubayäŋ. 71 Yäwänä yäŋkuŋ; Imata mangämän wari yäne? Ŋo ini menitä yäŋirän nadäkamäŋ uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk
Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

1 Eruk, käbeyä täŋ itkuŋo u kuduptagän akuŋ-kireŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. 2 * Uken päŋku itpäŋ ŋode yäŋpäŋ manken teŋkuŋ; Äma ŋonitäŋo

* **22:52:** Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 * **22:54:** Sam 31:11; Luk 22:33 * **22:56:** Apos 4:13 * **22:61:** Luk 22:34 * **22:67:** Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 * **22:69:** Apos 7:56 * **22:70:** Luk 4:3,9 * **23:2:** Luk 20:25

mebäri ŋode pätak; Äma ŋo nin täŋo ämawebeniye nadäk-nadäki täŋkuräk tak täyak. Täŋkaŋ Rom täŋo intäjukun äma Sisa unita takis moneŋ peneŋtawä yäŋ yäjiwät tak täyak yäk. Täŋkaŋä inita ŋode yäk täyak, Näk äbäkta yäwani Kristo u, intäjukun äma kubä yäŋ yäk täyak.
3 * Ude yäwäwä Pailattä Jesu iwet yabäŋkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä
Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayäŋ. 4 Yäwänä Pailattä bämop äma ba äma äbot itkuŋo u kudup
ŋode yäwetkuk; Näk äma ŋonitäŋo momita wäyäkŋewa wakaŋ yäk.
5 Pailattä ude yäwetkuko upäŋkaŋ kehärom taŋpäŋ yäŋkuŋ; Ude nämo! U äma yäŋ-
yäkŋarirän manitä nintä komen ahäŋ moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput peŋpäŋ
täŋ yäpmäŋ äbäŋ täyon Judia komeken ŋo udegän ahätak yäk.
6 Ude yäwäwä Pailattä äneŋi yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo Galili komeken nanik ba? 7 * U
Galili komeken nanik bureni täŋpänä, eruk, näkä unitäŋo mebäri nadäkta nämo yäwani.
U kome Herottä yabäŋ yäwat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Täŋpäkaŋ
kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken tewän kuŋkuk.
8 * Täŋirän Herot uwä Jesu kaŋpäŋ bänep täga nadäŋkuk. U Jesu täŋo biŋam mäyap nadäk
täŋkuko unita u kakta gäripi nadäŋ yäpmäŋ äbuk. Imata Jesutä kudän kudupi kubä täŋirän
käwayäŋ gäripi nadäŋkuk. 9 Täŋpäŋ Jesu man mebäri mebäri iwet yabäŋirän kowata
man kubä nämo iwetkuk. 10 Man kum irirän Baga man nadäwani ämakät bämop äma
intäjukun täŋpani uken itkuŋo u nadäŋkaŋ Jesu terak man mebäri mebäri wohutpäŋ gera
terak yäput iwetkuŋ. 11 Täŋirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täŋ iminŋpäŋ sära man
iwetkuŋ. Ude täŋkaŋ äma ekäni täŋo tek täŋ iminŋpäŋ Pailat-ken äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ
kuŋkuŋ. 12 Täŋpäkaŋ kadäni ukengän Pailat kenta Herot not täŋpäŋ bänep kubägän
peŋkumän. Bian ini-ini itkumänopäŋ kadäni ugän not täŋkumän.

Jesu kumäŋ-kumäŋ utta Pailattä yäŋtäreŋkuk
Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

13 Täŋpäŋ Pailat uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani ba
ämawebe päke itkuŋo u yäŋpewän dubini-kengän äbuŋ. 14 Täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In äma
ŋo ämawebe yäŋ-yäkŋarani täk täyak yäŋ yäŋpäŋ näkken yäpmäŋ äbäŋ yäk. Upäŋkaŋ näkä
in iŋamjin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kaŋ-ahätat yäk. 15 Täŋkaŋ
Herot udegän, mominita wäyäkŋewän wawäpäŋ ninken äneŋi tewän äbätak yäk. Unita
jide? Momi kubä nämo täŋkukopäŋ imata jop kumäŋ-kumäŋ utnek? 16-17 Eruk, komi
äma yäwera iwänaptä jop päripäkaŋ pit ima yäk. 18 Ämawebetä ude nadäŋpäŋ kuduptagän
bänepi wawäpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ; U paorän! U paoränkaŋ Barabaspäŋ pit nimi! yäŋ
yäŋkuŋ. 19 Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpäŋ äma kubä
kumäŋ-kumäŋ utpewän komi eŋiken teŋkuŋ.
20 Täŋpäkaŋ Pailattä Jesu pit imayäŋ nadäŋkuko unita ämawebe päke u yäwetkuk.
21 Yäweränä äneŋi gera kehäromigän yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak kumäŋ-kumäŋ ut!
22 Yäŋirä Pailattä äneŋi yäwet yabäk ŋode täŋkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Näk nadäŋira
momi nikek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniŋ kirewa iwänap-tägän päripäkaŋ
kaŋ tewa yäpmäŋ kwän yäk.
23-24 Ude yäwänä mani utpäŋ kuduptagän gera täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak
kumbän! yäk. Gera taŋi pen yäŋtäŋ kuŋtäko Pailattä iniken gärip iwarut yäŋpäŋ yäŋtäreŋ
yämiŋkuk. 25 Täŋkaŋ mani buraminŋpäŋ äma ämik pewän ahäwänpäŋ äma kubä kumäŋ-
kumäŋ urani wäpi Barabas u pit iminŋpäŋ yäniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ Jesu uwä kumäkta
yäŋtäreŋpäŋ komi ämata yämiŋkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

---

* **23:3:** 1Ti 6:13 * **23:7:** Luk 3:1 * **23:8:** Luk 9:9

26 Täŋpäkaŋ komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kädet miŋin ämа kubä kaŋ-
ahäŋkuŋ. Ämа uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä
äbäŋirän kaŋpäŋ Jesu täŋo päya kwakäp piriken pewä buraminkaŋ Jesu mädengän
iwatkuk.
27 Täŋpäkaŋ ämawebe äbot pähaptä iwatkuŋ. Iwarän täŋkaŋ webe ätu konäm butewaki
täŋtäŋ iwatkuŋ. 28 Konäm kottäŋ iwarirä Jesutä äyäŋutpäŋ yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;
Jerusalem webe kwayak, in näka kotneŋo. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. 29 * In
nadäkaŋ? Kadäni keräp taŋirän webe nanak bäyawanitä ŋode api yäneŋ; Äruŋ kuŋatnaŋi
täkamäŋonik yäk.
30 Täŋkaŋ pom käroŋi tokät päbä nin yejämbut!
Ba geŋi kwähärep duŋpäŋ nin yäpmäŋ päŋku gänaŋ umu yejämbut! yäk. *Hos 10:8*
31 * Upäŋkaŋ kadäni täga bumik-ken ude yänayäŋ täŋo uwä kadäni wakikenä jide api
yäneŋ?
32 Täŋpäkaŋ waki täŋpani yaräkät Jesu-kät penta däpnayäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
33 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kome kubä wäpi Gwäki Kokäp uken kuŋkuŋ. Uken ahäŋpäŋä Jesu
päya kwakäp terak utkuŋ. Ba waki täŋpani yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmaŋpäŋ bok
däpuŋ. 34 * Täŋpäkaŋ Jesutä yäŋapik man ŋode yäŋkuk; Nan! Waki täŋ namikaŋ ŋo nämo
nadäŋkaŋ täkaŋ unita momini peŋ yämi. Yäŋirän komi ämа teki yäpmäkta närepmirek
gärepmirek täŋkuŋ. 35 * Täŋpäŋ ämawebe bumta ini ugän itpäŋ yabäŋirä Juda täŋo ämа
ekäni ekänitä Jesu särа ŋode iwetkuŋ; Ämа ŋowä äbäkta yäwani Kristo täŋpäwä iniken gupi
täŋkentäwänä. U ämagän täŋkentäŋ yämik täŋkukopäŋ iniken gupi täŋkentäktawä täŋpän
wakaŋ yäk.
36 * Yäŋirä komi ämatä udegän Jesu yäŋärok man iwetkaŋ dubini-ken äbäŋpäŋ wain
ume jägämi iminayäŋ täŋkuŋ. 37 Täŋpäŋ yäŋkuŋ; Gäk Juda ämа täŋo intäjukun ämа bureni
u täŋpäwä gäkŋa gupka täŋkentäwä yäk. 38 Täŋpäŋ Jesu gwäki punin kädawä man kudän
ŋode kudän täŋkuŋ;

ŊowÄ JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Ämа.

39 Ude täŋirä waki täŋpani yarä u kubätä päya kwakäp terak itkaŋ Jesu yäŋärok man
ŋode iwetkuk; Gäk Kristo täŋpäwä gäkŋa gupka täŋkentäŋpäŋ nek imaka, täŋkentäŋ nimi!
yäk. 40 Ude yäwänä noripaki kubätä ibeŋpäŋ ŋode iwetkuk; Nek penta nidäpmäkta biŋam
yäwanipäŋ, gäk man ude yäyan uwä Anututa nämo umuntäyan? 41 Nek mominekta täga
nidäpmäŋkaŋ. Upäŋ ämа ŋowä momi kubä nämo täŋkukopäŋ jop utkaŋ yäk. 42 * Ude
yäŋkaŋ yäŋkuk; Jesu, gäk intäjukun itkaŋ wäpka biŋam ikek irayäŋ täyan-ken uken näka
kaŋ nadäŋ nam yäk. 43 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Apiŋogän näkkät irit
bägup tägaken bok itdayäŋ yäk.

Jesu kumbuk
Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

44-45 * * Täŋpäŋ kome kepma bämopi täŋirän kome dapuri kumbuk. Kumäŋirän kome
kudup bipmäŋ utpäŋ it yäpmäŋ kuŋirän 3'kirok täŋkuk. Täŋirän kudupi eŋi gänaŋ tek taŋi
bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän täreŋkuŋ. 46 * Täŋirän
Jesutä gera yäŋpäŋ yäŋkuk; Nan! Kehäromina ketka-ken peyat! Ude yäŋpäŋ kumbuk.
47 Täŋirän komi ämа kubä watäni itkuko unitä u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ Anutu iniŋ oretpäŋ
yäŋkuk; Bureni-inik! Ämа ŋo momini nämo.

---

* **23:29:** Luk 21:23; Rev 6:16 * **23:31:** 1Pi 4:17 * **23:34:** Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * **23:35:** Sam 22:7-8 * **23:36:** Sam 69:21 * **23:42:** Mat 16:28 * **23:44-45:** Amo 8:9 * **23:44-45:** Kis 36:35 * **23:46:** Sam 31:5; Apos 7:59

48 * Täŋpäkaŋ ämawebe ätu kaŋ itkuŋo unitä imaka ahäŋkuko u kaŋpäŋ butewaki
nadäŋpäŋ kupäŋi weŋpeŋ eŋini-ken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 49 * Täŋpäkaŋ Jesuta not täŋ imik
täŋkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ätu iwat yäpmäŋ äbuŋo u imaka banken itkaŋ
imaka ahäŋkuŋo u kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋ.

Jesu äneŋkuŋ
Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

50 Täŋpäkaŋ äma kubä ukät penta itkuŋo wäpi Josep. Äma uwä Judia komeken yotpärare
kubä wäpi Arimatea uken nanik. Uwä Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä äbotken nanik. U
äma täga, Anututa nadäŋ imiŋpeŋ kuŋarani. 51 * Täŋpäkaŋ noriyetä Jesu man iwetpäŋ
iwan keri-ken peŋirä nadäwän nämo tägaŋkuk. Nämo, u Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ
yäwat piäni kwawak ahäŋirän kakta itsämäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik. 52 Eruk, äma unitä
Pailat-ken päŋku Jesu täŋo komegup yäpayäŋ iwet yabäŋkuk. 53 Iwerän nadäŋ imänkaŋ
päya kwakäp terak nanik ketäreŋpäŋ tek pakitä uwäktäŋ-äwatpäŋ yäpmäŋ päŋku mobä
kawut awaŋ komegup änekta biŋam yäwani uken peŋkuk. Mobä kawut uwä bian äma
kumbani kubä nämo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu täŋo komegup peŋkuk.
54 Kepma uwä Fraide, Sabat täŋo tuŋum täktäk kadäni udeken Jesu äneŋkuŋ.

55 * Täŋpäkaŋ webe ätu Jesukät Galili komeken naniktä bok äbuŋo u Josep iwat yäpmäŋ
päŋku kaŋirä komegup awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Kaŋirä äneŋpänkaŋ eŋiken äyäŋutpeŋ päŋku
imaka imaka ume käbäŋi nikek täŋtuŋum täŋpäŋ peŋkuŋ. 56 * Ude täŋkaŋ Sabat unita
Moses täŋo baga man iwatpäŋ itpäŋ-nadäk täŋkuŋ.

24

Jesu kumbani-ken naniktä akumaŋ kuŋkuk
Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

1 Täŋpäkaŋ Sande tamimaŋ-inik webe ukeŋo imaka käbäŋi tägatäga täŋtuŋum taŋpäŋ
peŋkuŋo u yäpmäŋkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋkuŋ. 2 Päŋku ahäŋpäŋ kaŋkuŋ; Mobä pähap
u yäpmäŋ kewenkuŋo parirän. 3-4 * Ude täŋpäkaŋ Jesu äneŋkuŋ-ken äroŋpäŋ Jesu täŋo
komegupta wäyäkŋewä wawäkaŋ nadäwätäk täŋ irirä äma yarä teki paki-inik unitä
pit kubägän dubini-ken ahäŋpäŋ itkumän. 5 * Täŋirän webe kwayak unitä bumta
umuntaŋpäŋ iŋami komen yäpä äpmoŋpäpäŋ patkuŋ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän;
In kumbani komeken ŋo imata kodak iranita wäyäkŋeŋ itkaŋ? 6 * U ŋo nämo itak,
akumaŋ kuk yäk. Galili komeken itkaŋ man ŋode täwetkuko unita guŋ taŋkuŋ? 7 Uwä
ŋode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täŋpani keri-ken pewäkaŋ päya kwakäp terak
utpäŋ äneŋpäkaŋ kepma yaräkubä täreŋirän Anututä äneŋi yäpmäŋ päŋaku api tewek yäŋ
täwetkuk. 8 Ude yäŋirän webe kwayak u nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Bureni, nadäkamäŋ! yäk.

9 Ude yäŋpäŋ awaŋ u peŋpeŋ päŋku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biŋami
yäwetkuŋ. 10-11 * Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi
Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täŋo miŋi ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Täŋpäŋ webe
kwayak unitä iwaräntäkiye ukeŋo manbiŋam yäwerirä mani nadäŋirä jopi ude täŋpäpäŋ
nadäwä bureni nämo täŋkuk. 12 Upäŋkaŋ Pitatä akumaŋ awaŋken bäräŋeŋ päŋku awaŋ
gänaŋ umu okäreŋpäŋ tek Jesu gupi uwäk täŋpäŋ äneŋkuŋo ugänpäŋ kaŋkuk. Ude kaŋpäŋ
nadäwätäk pähap täŋtäŋ äneŋi kuŋkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kaŋkumän

13 Täŋpäŋ kepma ukengän iwaräntäki yarätä Emeus yotpärare-ken kuŋkumän. Emeus
u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude. 14 Kädet kuŋit kuŋit imaka

* **23:48:** Luk 18:13 * **23:49:** Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 * **23:51:** Luk 2:25,38 * **23:55:** Luk 23:49 * **23:56:** Kis 20:10; Lo 5:14 * **24:3-4:** Apos 1:10 * **24:5:** Luk 2:9 * **24:6:** Luk 9:22, 17:25 * **24:10-11:** Luk 8:2-3

Jesuken ahäŋkuko unita man yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kuŋkumän. 15 * Yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ
kuŋirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkaŋ penta kuŋkuŋ. 16 Täŋpäkaŋ äma yarä
u Jesu kaŋkumäno upäŋkaŋ u Jesu yäŋ siwoŋi nämo kawän täreŋkuŋ. 17 Ude täŋirän Jesutä
yäwet yabäŋkuk; Ek imatäken manpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kuŋatkamän? Yäwänä äma
yarä uwä päŋku täpäneŋpäŋ itpäŋ butewaki iŋami dapun ijiŋkumän. 18 Täŋkaŋ äma yarä
u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem
yotpärare-ken kudän ahäŋkuko u nämo kaŋpäŋ nadäŋkun.
19 * Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän;
Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäŋo manbiŋam yäk. U profet pähap. U Anutu ba
ämawebe iŋamiken imaka kehäromi nikek yäŋpäŋ-täk täŋ yäpmäŋ äbäk täŋkukonik yäk.
20 Upäŋkaŋä nintäŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani unitä kumäkta
yäŋtäreŋ imiŋpäŋ manken teŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 21 * Unitä Isrel
äbot nin Rom gapman täŋo keri-ken nanikpäŋ nimagutta yäwani yäŋ nadäŋkumäŋopäŋ u
kawut, utpewä kumäŋirän edap yaräkubä täretak ŋo yäk. 22 * Täŋpäkaŋ apiŋo tamimaŋ
ninken nanik webe ätutä manbiŋam inide kubä niweraŋ yäk. 23 Uwä tamiinik Jesu
äneŋkuŋ-ken kuŋpäŋ Jesu täŋo komegupta kawä waŋ yäk. Täŋkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ
päbä ŋode niweraŋ; Aŋero yarätä ahäŋ nimiŋpäŋ Jesu kodak taŋpeŋ akumaŋ kuk yäŋ
niweramän yäk. 24 * Eruk man u nadäŋpäŋ nininken äbotken nanik ätutä awaŋken päŋku
webetä yäŋo udegän kaŋ yäk. Upäŋkaŋ Jesu nämo kaŋ-ahäŋ.
25 Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guŋ bureni-inik! Profettä man yäŋpäŋ
kudän täŋkuŋo u in imata täŋguŋ taŋpäŋ bänep nadäwätäk täŋpäŋ nadäkinik nämo täkaŋ?
26 * Profettä ŋode yäŋkuŋ; Kristo u komi mebäri mebäri nadäŋpäŋ kumäkta yäwani. Komi
u nadäŋkaŋ eruk, epmäget peŋyäŋek ikek kunum gänaŋ api ärowek yäŋ yäŋkuŋ. 27 * Jesutä
ude yäŋpäŋ man kudup inita, Moses ba profet mäden ahäwanitä Anutu täŋo man terak
kudän täŋkuŋo unitäŋo mebäri kudup yäŋkwawa taŋ yämiŋkuk.
28 Eruk, kuŋtäŋgän Emeus yotpärare keräp taŋkuŋ. Täŋpäŋ Jesutä yotpärare u irep-
mitpeŋ kwayäŋ täŋkuk. 29 Ude täŋpänä äma yarä unitä iwetkumän; Kweno yäk. Kome
bipayäŋ unita nekkät penta ŋogän itna yäk. Ude iwerän nadäŋ yämänkaŋ eŋi gänaŋ penta
päro itkuŋ.
30 * Äroŋpäŋ ketem nänayäŋ maŋitkuŋ. Maŋit itkaŋ Jesutä käräga kubä yäpmäŋpäŋ
tokätkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ äma yarä unita yämiŋkuk. 31 Ude täŋpänkaŋ
Anututä nadäŋ yämiŋirän eruk U Jesu yäŋ kawän täreŋkuŋ. Kawän tärewäkaŋ uterakgän
Jesu ini ugän paotkuk. 32 Täŋpänkaŋ yarä u ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkumän;
Bureni! yäk. Kädet miŋin man täŋo mebäri yäŋahäŋpäŋ niwerirän man gäripi nikek u
nadäŋpäŋ bänepnektä pidäm tako ukeŋo!
33 Ude yäŋpäŋ uterakgän akumaŋ Jerusalem yotpärare-ken äyäŋutpeŋ kuŋkumän. Päŋku
ahäŋpäŋ yabäŋkumän; Jesutä iniken iwaräntäkiye 11 uwä noriye ätukät änok kubägän
ririrä. Yabäwänä iwaräntäkiye itkuŋo unitä ŋode yäwetkuŋ; 34 * Ekäni awaŋ gänaŋ naniktä
bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miŋin ahäŋ imik yäk. 35 Täŋpäkaŋ yarä unitä
udegän kädet miŋin ahäŋ yämänkaŋ eŋi gänaŋ päro käräga tokätpäŋ yämän naŋkaŋ kawän
täreŋkuŋo manbiŋam upäŋ yäwetkumän.

Jesutä iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

36 * Eruk Jesutä täŋkuko unita manbiŋam yäŋpäŋ-nadäk täŋ ririrä bämopi-ken ini ugän
ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 37 * Yäweränkaŋ iwaräntäkiyetä

* **24:15:** Mat 18:20 * **24:19:** Mat 21:11 * **24:21:** Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 * **24:22:** Luk 24:1-11 * **24:24:** Jon 20:3-10 * **24:26:** Luk 9:22, 24:44 * **24:27:** Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * **24:30:** Luk 22:19 * **24:34:** 1Ko 15:4-5 * **24:36:** 1Ko 15:5 * **24:37:** Mat 14:26

kaŋpäŋ kwainŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Mäjo kubä äbätak ŋo! yäk. 38 Ude yäwäwä yäwetkuk; In
imata kikŋutpäŋ bänep yarä-yarä pekaŋ? 39 Ŋowä näkŋa-inik äbätat. In ketna kuroŋna-
ken ŋo nepmäŋit näwatpäŋ nabäŋpäŋ nadäkinik täŋput. Mäjo uwä gupi tohari nikek nämo.
Täŋ, nähä gupna tohatna nikek ŋo yäk.
40 Man ude yäwetpäŋ keri kuroŋi-ken jibi me u yäwoŋärеŋkuk. 41 * Yäwoŋärewän kaŋpäŋ
bänepi tägaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ŋo Jesu ini yäŋ ketinik nämo nadäwä täreŋkuŋ. Ude täŋpäkaŋ
yäwet yabäŋkuk; Inken ketem ätu itkaŋ? 42 Ude yäweränä gwägu tom ijiwani kubä
iminŋkuŋ. 43 Iminŋkaŋ kaŋ irirä, eruk naŋkuk.
44 * Naŋpäŋ yäŋkuk; Näk inkät itkaŋ man täwet yäpmäŋ äburo ukeŋo nadäkaŋ? Näk ŋode
täwetkut; Man näka Moses täŋo baga man kudän täwani terak, ba profet täŋo man kudän
terak ba Sam terak kudän täwani u kudup udegän ahäŋ morekta yäwani yäŋ täwetkut.
45 * Ude yäwetkaŋ Anutu täŋo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täŋkwawa taŋ yäminŋkuk.
46 Täŋkaŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; Anutu täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani; Kristo
u komi nadäŋpäŋ kumäŋkaŋ kepma yarä täreŋirän kubäta kumbani-ken naniktä api
akwek. 47-48 * * Täŋkaŋ komeni komeni ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewä bänepi
sukureŋirä Anututä Kristo unitäŋo wäpi terak wakini api peŋ moreŋ yämek yäŋ ude
kudän täwani. Eruk nanaknaye, inä ude täkta yäwani. Unita Jerusalem yotpärare-ken
yäput peŋpäŋ kaŋ täŋtäŋ kut. 49 * Täŋpäkaŋ nanatä imaka injinta biŋam yäwani u iniŋ
kireŋpewa api äpäŋ tamek. Unita in kome ŋo nämo peŋpeŋ kuneŋ. Ŋogän itsämäŋ irirä
kunum täŋo kehäromi tama yäpmäŋkaŋ kaŋ kut yäk.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk
Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

50 Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keri
yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. 51 Man täga u pen yäwerit
yäwerit kome käkätäŋirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. 52 * Täŋirän
iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken
äneŋi kuŋkuŋ. 53 Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eŋi gänaŋgän itkaŋ Anutu iniŋ oret
täŋkuŋ.

---

* **24:41:** Jon 21:5 * **24:44:** Luk 9:22 * **24:45:** Luk 24:27 * **24:47-48:** 1Ti 3:16 * **24:47-48:** Jon 15:27; Apos 1:8 * **24:49:** Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4 * **24:52:** Jon 14:28, 16:22

Jon
Jontä Jesu uwä Anutu täŋo nanaki yäŋ niwoŋärekta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

Jesu u Anutu täŋo Manbiŋam

1 * Manbiŋam U mebäri-ken-inik yäput peŋpäŋ it yäpmäŋ äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopäŋ u ini-tägän Anutu. 2 U yäput peŋpäŋ Anutu-kät it yäpmäŋ äbukotä itak. 3 * Manbiŋam U Anutu-kät ket kubägän täŋpäŋ imaka kuduptagän pewän ahäŋkuŋ. Ukät nämowä imaka kubä nämo ahäwän. 4 * Uwä irit täŋo mähemi unitä ämawebeta peŋyäŋeŋ yämik täyak. 5 * Täŋpäkaŋ peŋyäŋeki unitä bipmäŋ urani-ken peŋyäŋeŋirän bipmäŋ uranitä peŋyäŋek u däpän kumna yäŋkaŋ täŋpän wak täkaŋ.

Ämatä Jesu not nämo täŋ imiŋkuŋ

6-7 * Äma kubä wäpi Jon. Unitä peŋyäŋek unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe kuduptagän nadäkinik täneŋta Anututä iniŋ kireŋkuk. 8 * Jon ini uwä peŋyäŋek mähemi nämo. U peŋyäŋek mähemi täŋo manbiŋam yäŋahäkta äbuk. 9 * Täŋpäkaŋ peŋyäŋek mähemi bureni uwä ämawebe komeni komeni peŋyäŋeŋ yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp taŋkuk.

10 * Eruk peŋyäŋek uwä komen ämawebe bämopi-ken ahäŋpäŋ itkuk. Täŋpäkaŋ ämawebe u ini-tägän pewän ahäŋkuŋopäŋ ämawebe uwä mebärini nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 11 Ini äbotken ahäŋkuko upäŋkaŋ äbot unitä not nämo täŋ imiŋkuŋ. 12 * Täŋ, ämawebe ätu not täŋ imiŋpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋo unita Anutu täŋo äperiye nanak itneŋta kädet peŋ yämiŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ äperiye nanak ahäŋkuŋo uwä ämatä ahäk täkamäŋ ude nämo ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämo ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyaŋ yepmaŋpani.

14 * Eruk, Manbiŋam u äma äworeŋpäŋ bämopnin-ken ahäŋpäŋ ninkät penta it täŋkumäŋonik. Ahäŋpäŋ irirän wäpi biŋam kehäromi nikek kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ. Uwä Anutu täŋo nanaki-inik kubägän unita wäpi biŋam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täŋo mähemi ahäŋpäŋ irirän kaŋpäŋ nadäŋkumäŋ. 15 * Täŋpäkaŋ äma unitäŋo mebärini Jontä gera terak ŋode yäŋahäŋkuk; Näk äma unita ŋode täwerat; Näkä jukun ahäŋkuro upäŋkaŋ äma u näk närepmitak. Imata, näk nämo ahäŋira äma u it yäpmäŋ äbukotä itak yäŋ yäŋkuk.

16 * Bureni! Manbiŋam uwä orakorak mähemi. Unita nin kuduptagän imaka imaka gäripi nikek unitä käwut-ken nanik iron wari wari täŋ nimik täyak. 17 * Täŋpäkaŋ bian Anututä Moses keri terak baga man peŋ nimiŋkuk. Täŋ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahäŋ nimiŋkuŋ. 18 * Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kaŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäŋpäŋ Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäŋ nimiŋkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk
Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

---

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:8:** Jon 1:20 * **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10:** Jon 1:3, 17:25 * **1:12:** Gal 3:26 * **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14:** Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 * **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 * **1:16:** Kol 2:10 * **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 * **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27

19 Täŋpäkaŋ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät
kudupi eŋi täŋo watä äma ätu yäniŋ kireŋpewä Jonken kuŋkuŋ. Päŋku Jon ŋode iwet
yabäŋkuŋ; Gäk netä? 20 * Yäwäwä Jontä mebärini käbop kubä nämo peŋpäŋ ŋode
yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo! 21 * Yäwänä iwetkuŋ;
Etäŋ, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuŋ; A,
Gäk profet, Anututä api taniŋ kirewet yäŋ yäŋkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u
nämo yäk. 22 Jontä ude yäwänä iwetkuŋ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päŋku äma niwet-
pewä äbämäŋo u jide yäwetnayäŋ?
23 * Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäŋpäŋ ŋode yäwetkuk;
Näk äma kubä, kome jopi-ken itkaŋ gera ŋode yäŋ irani;
Ekäni täŋo kädet täwitpäŋ kaŋ yäpä-siwoŋtaŋ imut! yäk. *Ais 40:3*
24-25 * Täŋpäkaŋ äma Jonken äbuŋo uwä äma Parisi äma ätu bok itkuŋo unitä äneŋi iwet
yabäkgän täŋpäŋ yäŋkuŋ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yäŋ
niwetan upäŋkaŋ imata äma ume ärut yämik täyan? 26 Yäwäwä Jontä ŋode yäwetkuk; Näkä
äma umegän ärut yämik täyat. Upäŋkaŋ äma kubä bämopjin-ken itak ŋo, u inä nämo kaŋpäŋ
nadäk täkaŋ yäk. 27 * Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upäŋkaŋ näk närepmitpäŋ intäjukun
it namitak unita äpani näk ŋodewanitä u dubini-ken itnaŋi nämo.
28 * Imaka ahäŋkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täŋkuŋ. Jontä kome
uken itkaŋ ämawebe ume ärut yämik täŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäwetkuk

29 * Patkuŋo yäŋewänä Jesu Jonken kuŋirän bankentä kaŋkaŋ Jontä ämawebe ŋode
yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täŋo tom bätaki äbätak! Ämawebe komeni komeni täŋo
momi u äma uterak äroŋirän kotatak. 30 * Äma unita ŋode täwerat; Mäden äbätak unitä näk
närepmitpäŋ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahäŋira it yäpmäŋ äbukotä itak
yäŋ täwerat. 31 Täŋpäŋ näkŋa imaka, äma u nämo kaŋkut. Upäŋkaŋ Isrel ämawebe intä äma
unitäŋo mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täŋkut.
32 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetgän täŋkuk; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ
uterak maŋitpäŋ irirän kaŋkut yäk. 33 * Täŋpäkaŋ näkŋa bian Kristo nämo käwa täreŋirä
Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yäŋ naminŋkuko ugän ŋode näwetkuk; Munapiktä äpä
gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäŋ api uwäktäŋ yämek
yäŋ näwetkuk. 34 * Näwetkuko udegän kaŋkuro unita ŋode yäŋahäŋpäŋ täwet täyat; Äma uwä
Anutu täŋo nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kaŋ-ahäŋkuŋ

35-36 * Patkuŋo yäŋewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä
äbämaŋ yärepmitpeŋ kuŋirän kaŋpäŋ iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu
täŋo tom bätaki kuyak u yäk. 37 Yäwerirän yarä u man u nadäŋpäŋ Jon teŋpeŋ mädengän
Jesu iwatkumän. 38 Iwarirän Jesutä äyäŋutpäŋ yabäŋpäŋ yäŋkuk; Ek imata äbäkamän?
Yäwänä iwetkumän; Yäwoŋärewani äma! Gäk eŋi de it täyan? (Yäwoŋärewani äma u iniken
man terak Rabai yäŋ iwetkumän.) 39 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbäŋkaŋ kawun! yäk.
Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eŋiken ahäŋpäŋ kaŋpäŋä kepma ugän
Jesutä it täŋkuk-ken ugän penta itkuŋ.
40 * Äma yarä, Jon täŋo man nadäŋpäŋ Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-
Pita unitäŋo monäni u. 41 * Eruk Andru u bäräŋeŋ päŋku tuäni Saimon ahäŋ imiŋpäŋ

---

* **1:20:** Jon 3:28 * **1:21:** Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * **1:23:** Ais 40:3 * **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 * **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25 * **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 * **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15 * **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3 * **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 * **1:35-36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20 * **1:41:** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25

iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) 42 * Ude yäŋpäŋ Andru u tuäni Saimon yäŋikŋat yäpmäŋ Jesuken kuŋkuk. Kuŋirän Jesutä Saimon kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täŋo nanaki. Upäŋkaŋ gäk wäpka Kefas yäŋ gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

43 * Eruk, patkuŋo yäŋewänä Jesu Galili komeken kwa yäŋpäŋä äma kubä wäpi Filip kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Gäk näwat! yäk. 44 Filip uwä Andru kenta Pita täŋo yotpärare wäpi Betsaida, u nanik. 45 * Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuk; Mosestä baga man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täŋpäŋ Äma kubä api ahäwek yäŋ yäwani ukeŋo nadätan? Nin äma u kaŋ-ahäkamäŋ. Uwä Jesu, Josep täŋo nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

46 * Iweränä Natanieltä man kowata ŋode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Päŋku ka! yäk. 47 Ude iweränä Natanieltä päŋku Jesuken ahäŋirän kaŋpäŋ Jesutä yäŋkuk; Äma ŋowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämo itak. 48 * Ude yäŋirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täŋpäŋ näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämo gäwerirän wama äyuŋken iriri gabät yäk. 49 * Yäwänä Natanieltä ŋode iwetkuk; Yäke! Yäwoŋärewani äma, gäk Anutu täŋo nanaki, Isrel äma nintäŋo intäjukun äma yäk. 50 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yäŋ gäwerapäŋ nadäŋ namikinik täyan? Nadätan, kaŋpäŋ nadäk täyan ŋo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäŋirä api kaŋ yäpmäŋ kwen yäk. 51 * Ude yäŋpäŋ äma päke u ŋode yäwetkuk; Näk bureni ŋode täwera nadäwut; In kunum aŋeŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä Äma Bureni-inik terak äroŋkaŋ äpäk täŋirä api yabänen yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peŋkuk

1 * Kepma yarä täreŋirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täŋirän äŋnak-äŋnak täŋkuŋ. Jesu täŋo miŋi imaka, penta itkaŋ äŋnaŋkuŋ. 2 Täŋpäŋ äŋnak-äŋnak täŋo mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yäŋpewän äbäkaŋ bok itpäŋ naŋkuŋ. 3 Näŋtäko wain ume paoränkaŋ miŋitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. 4 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peŋ näwetan? Näkŋo kadäni nämo ahätak yäk. 5 * Ude yäwänä Jesu täŋo miŋitä eŋi unitäŋo epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kaŋ täŋput yäk.

6 * Täŋpäkaŋ eŋi uken ume käbot mobäpäŋ täŋpani taŋi-inik 6 ude itkuŋ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täŋpek. Juda ämatä baga man iwatkaŋ ume ärutna yäŋpäŋ ume käbot udewani-ken gwerani. 7 Eruk Jesutä epän watä äma yäwetkuk; Käbot ŋo gänaŋ ume piwä tokŋewut yäk. Yäwänä udegän täŋkuŋ. 8 Ude täŋpäwä yäwetkuk; Eruk, käbot-ken nanik ume ätu gwet päŋku äŋnak-äŋnak mähemita imut yäk. Ude yäwänä udegän täŋkuŋ. 9 Täŋkaŋ äŋnak-äŋnak mähemi uwä ume u naŋ yabäwän wain ume täŋkuk. Wain ume u Jesutä täŋpewän ahäŋkuk yäŋ nämo nadäŋkuk. (Upäŋkaŋ eŋi epän watä äma u ini nadäŋkuŋ.) Mähemi uwä ume naŋpäŋ-nadäŋkaŋ yanäpi keräntäk täŋkumäno u äpita yäŋpewän äbuk. 10 Yäŋpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä äŋnak-äŋnakken wain ume gäripi nikek ŋodewaniwä intäjukun piŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ ämawebetä näŋtäŋgän täŋguŋ taŋpäŋ wain ume gäripi nämo upäŋ yämik täkaŋ yäk. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ gähä wain ume gäripi nikek ŋowä käbop pewi irakopäŋ paot-paotta pewi ahätak yäk.

---

* **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14 * **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:46:** Jon 7:41,52 * **1:48:** Sam 32:2 * **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 * **1:51:** Stt 28:12 * **2:1:** Jon 1:43 * **2:4:** Mat 12:48; Jon 19:26 * **2:5:** Jon 7:30, 8:20 * **2:6:** Mak 7:3-4

11 * Jesu kudän kudupi intäjukun uwä Galili kome Kana yotpärare-ken täŋkuk. Kadäni
uken Jesu kehäromini ba wäpi biŋam kwawak pewän ahäŋirän iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ
nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

Kudupi eŋi u kudupi kaŋ irän
Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

12 * Täŋpäkaŋ Kana yotpärare peŋpeŋ Jesu ini ba miŋi noriye-kät, iwaräntäkiye penta
Kapeneam yotpärareken kuŋkuŋ. Päŋku uken kepma yarägän itkuŋ. 13 * Itkaŋ Juda täŋo
orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita Jesu Jerusalem äroŋkuk. 14 Päro
kudupi eŋi moräki-ken yabäŋkuk; Äma ätuwä Anututa gupe käbäŋi nikek ijiŋ imikta sipsip,
bulimakau, barak naminŋ-gaminŋ täŋit moneŋ imaka, naminŋ-gaminŋ täŋ irirä. 15 Ude täŋ
irirä Jesutä yabäŋpäŋ yen yäpmäŋkaŋ irin utpäŋ äma u ba tom bok däpmäŋpäŋ yäwat
kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋirä moneŋ käbot yäpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋkuŋ.
16 * Täŋpäŋ äma barak suwaŋ itkuŋo u ŋode yäwetkuk; Imaka ŋo yäpmäŋ kut! yäk. In
mäyäkjin nämo! Nana täŋo kudupi eŋiken imaka jopi ŋo täŋirä tuŋum eŋi nämo täŋpek
yäk. 17 * Jesutä ude täŋirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani
u juku piŋkuŋ; Gäkŋo eŋi säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.
18 Jesutä ude täŋirän kaŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadäŋkaŋ iwetkuŋ;
Netä gäweränpäŋ ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yäŋ nadäkta kudän
kudupi kubä niwoŋärewi käna! yäk. 19 * Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eŋi ŋo kwiniräkaŋ
näkä edap yaräkubä-tagän täŋpäŋ äneŋi api täŋ morewet yäk. 20 Ude yäwänä yäŋkuŋ; Wa!
Oraniyetä kudupi eŋi ŋo obaŋ 46 ude täŋ yäpmäŋ äroŋtäŋgän täŋ moreŋkuŋ! Upäŋkaŋ
gäkä edap yaräkubätagän täŋ morekta yäyan? yäŋ iwetkuŋ. 21 * Jesutä iniken gupita
juku piŋkaŋ kudupi eŋi terak yäŋkuk. 22 * Täŋpäkaŋ mäden, Jesutä kumäŋpäŋ akuŋirän
iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuŋ. Nadäwä tumbäpäŋ man Jesutä yäŋkuko u ba
Anutu täŋo man kudän täwani u nadäwä bureni täŋkuŋ.
23 * Täŋpäkaŋ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ kudän
kudupi mäyap täŋkuk. Täŋirän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. 24 Upäŋkaŋ äma kudup
täŋo bänepi yabäŋpäŋ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. 25 *
Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabäŋpäŋ-nadäk täŋpani unita äma bänepi-ken jide pätak u
kudup yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Uwä bänep kakkak mähemi unita kubätä iwetnaŋi nämo.

3

Nikodemus täŋo manbiŋam

1 * Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä.
2 * Eruk bipani kubä Nikodemus päŋku Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma,
gäk yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma Anutu-ken naniktä äbun yäŋ nadäkamäŋ. Anutu-ken naniktä
nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.
3 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo
ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän kehäromi täk täyak unitäŋo
mebärini täga nämo kaŋpäŋ nadäwän tärewek. 4 Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikŋutpäŋ
iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide täŋpäŋ nanak paki ude äneŋi äworewek? Äma
kubätä nanak paki äworeŋpäŋ miŋi koki gänaŋ ahäwänkaŋ äneŋi miŋitä täga bäyanaŋi
nämo! yäk.

---

* **2:11:** Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 * **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 * **2:16:** Luk 2:49 * **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 * **2:23:** Jon 7:31 * **2:25:** Mak 2:8 * **3:1:** Jon 7:50, 19:39 * **3:2:** Mat 22:16; Jon 9:16 * **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23

5 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik
terak änenŋi kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ nämo api kaŋiwarek.
6 * Äma miŋi koki gänaŋ ahäwani uwä kome täŋo nadäk-nadäk uterakgän kuŋat täkaŋ. Täŋ,
Kudupi Munapiktä äma kubä täŋo nadäk-nadäki täŋkodak täwayäŋ täko uwä Munapiktä
iniken nadäk-nadäk terak api kuŋarek. 7 Näk kodaki ahäwen yäŋ gäwetat u nadäŋpäŋ
nämo kikŋuren. 8 * Ahäkahäk kodaki Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä mänit ude bumik.
Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäŋit täŋirän yabäk täkamäŋ,
upäŋkaŋ de ahäŋkaŋä de päŋku paotak yäŋ nämo kak täkamäŋ. Täŋpäkaŋ Munapik
udegän, ini uwä kwawak nämo kak täkamäŋ. Upäŋkaŋ äma Munapik täŋo irit kodaki
nikek uterak Munapik täŋo piäni ahäŋirän kak täkamäŋ yäk.
9 Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide täŋpäŋ unitäŋo mebäri
nadäwa täreneŋ? 10 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ŋonitä
man ŋonita imata täŋguŋ täyan? 11 * Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamäŋ ba kaŋpäŋ
nadäk täk täkamäŋ udegän Juda äma in täwetpäŋ täwoŋärek täk täkamäŋ. Upäŋkaŋ in
nintäŋo manta bitnäk täkaŋ. 12 * Imaka komen äma terak ahäk täkaŋ unita täwerira
nadäwä bureni nämo täk täkaŋ unita imaka kunum gänaŋ ahäk täkaŋ unita täwerawä jide
täŋpäŋ nadäwä bureni täŋpek? 13 * Kome terak nanik äma kubätä kunum gänaŋ nämo
äroŋkuko unita kunum gänaŋ ahäk täkaŋ uwä äma kubä-tägän yabäŋpäŋ-nadäk täyak.
Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänaŋ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täŋo mebäri
nadätak.
14 * Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmäŋ äroŋpäŋ
ämawebe iŋamiken kwawak peŋkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmäŋ äro punin
kwawak pekta yäwani. 15 * Ude täŋirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täŋkentäŋ
namek yäŋ nadäkinik ude täŋpayäŋ täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. 16 * Anututä
komen ämawebeta nadäŋ yämik-inikinik täŋkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk.
Ude täŋkuko unita ämatä u nadäŋ imiŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä paot-inik nämo api
täneŋ. Nämo, u irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ. 17 * Anutu uwä Nanakna komen ämawebe
manken kaŋ yepmaŋpän yäŋpäŋ nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän
tägakta yäŋpäŋ nanaki kubägän-inik uwä iniŋ kireŋkuk. 18 * Unita äma kubätä Anutu täŋo
nanaki u nadäŋ imikinik täŋpayäŋ täko uwä manken itta biŋam nämo. Täŋ, äma kubätä
nadäŋ imikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä manken itta biŋam. Imata, nadäkiniki Anutu
täŋo Nanaki kubägän unita nämo täk täyak unita.
19-20 * * Manken irit täŋo mebäri ŋode pätak; Peŋyäŋek pähap Anutu-ken naniktä kome
terak ŋo äpätak. Upäŋkaŋ komen äma kuŋat-kuŋari waki unita peŋyäŋekta bitnäŋkaŋ
bipmäŋ uranita gäripi nadäk täkaŋ. Kädet wakini täŋo mebäri kwawak pewä ahäkta
umuntak täkaŋ unita peŋyäŋek gänaŋ nämo ärok täkaŋ. 21 Täŋ, äma kubätä kädet bureni
iwarayäŋ täko uwä peŋyäŋek u gänaŋ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä
peŋyäŋek gänaŋ irirä ämawebe ätutä ŋode api yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Bureni! Äma unitäŋo
täktäki uwä Anutu täŋo mangän iwatpäŋ täk täkaŋ yäŋ api nadäneŋ.

Jontä Jesu täŋo mebäri yäŋkwawa taŋkuk

22 * Jesutä man ude yäŋ paotpäŋä iwaräntäkiye yämagut yäpmäŋ Jerusalem yotpärare
peŋpeŋ Judia gägäni käda kuŋkuŋ. Päŋku itkaŋ ämawebe ume ärut yämiŋ itkuk. 23 Ude täŋ
irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiŋ itkuk. Aenon kome,

---

* **3:5:** Ese 36:25-27; Tai 3:5 * **3:6:** Sam 51:5; Jon 1:13 * **3:8:** Sav 11:5 * **3:11:** Jon 3:32, 8:26 * **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Snd 30:4; Rom 10:6 * **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 * **3:18:** Jon 3:36, 5:24 * **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 * **3:19-20:** Efe 5:11-13 * **3:22:** Jon 4:1-2

Salim yotpärare dubini-ken uken täŋkuk, ume taŋi kubä u itkuko unita. 24 * (Kadäni uken
Jon komi eŋiken nämo teŋirä epän u täŋkuk.)
25 Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni kubätä äbäŋpäŋ Jon täŋo iwaräntäkiye-kät Anutu iŋamiken
kuräki itta ume ärutärut täŋo käderita man wärät-wärät täŋkuŋ. 26 * Ude täŋkaŋ Jon täŋo
iwaräntäkiyetä kuŋpäŋ Jon ŋode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, äma gäkkät Jodan udude
käda itkaŋ unitäŋo mebärini niwetkuno äma ukeŋo nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken
kuŋirä ume ärut yämiŋ itak yäk.
27 * Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkaŋ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän
nimik täyak. Nimiŋirän epän nininta biŋam nimani ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkamäŋ yäk.
28 * Näk ŋode täwetkuro upäŋ imata täŋguŋ täkaŋ? Näk näkŋata Kristo nämo yäŋ täwetkut.
Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä naniŋ kireŋkuk yäk. 29 * Jontä ude yäŋpäŋ
ŋode yäwetgän täŋkuk; In ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubäta webe yäŋ imineŋo uwä webe
uwä äma ukengän kwek. Täŋpäkaŋ äma unitäŋo noripakitä biŋam nadäŋpäŋ täŋkentäŋ
imiŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imek. Eruk, näk äma unitäŋo noripaki ude. Ämawebetä
notnapak Jesu ukengän kukaŋ unita bänep täga nadäŋ imitat. 30 Unita näk ŋode nadätat;
Notnapak täŋo wäpitä äroŋirän näkŋo wäpnatä kaŋ äpän yäk.

Äma kubä kunum gänaŋ naniktä äpuk

31 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kunum gänaŋ naniktä äpuko uwä äma kuduptagän
yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak. Täŋpäkaŋ nähä komen äma. Näk imaka imaka kome
terak itkaŋ unitäŋo mebärigän nadäwa tärekaŋ. Täŋ, äma kunum gänaŋ naniktä äpuko
unitä uyaku imaka kuduptagän nadäwän tärekaŋ. 32 * Äma unitä imaka kaŋpäŋ nadäk
täyak udegän yäŋahäk täyak. Upäŋkaŋ ämatä u nadäkta bitnäk täkaŋ. 33 Täŋ, äma kubätä
man u nadäŋpäŋ buramiwayäŋ täko unitäŋo nadäk-nadäki-ken ŋode pätak; Anutu u imaka
burenigän täk täyak ba yäk täyak. 34 * Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täŋo
man yäŋahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täŋo kehäromi toknek-inik peŋ iminkuk.
35 * Täŋpäkaŋ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäŋpäŋ kome terak ba kunum gänaŋ
imaka imaka kuduptagän täŋo mähemi pähap teŋkuk. 36 * Unita äma kubätä Nanaki unita
nadäŋ imikinik täŋpayäŋ täko uwä irit kehäromi nikek api irek. Upäŋkaŋ äma kubätä
Nanaki täŋo man nämo buramiwayäŋ täko uwä irit kehäromi nämoinik api kaŋ-ahäwek.
Nämo, Anutu täŋo kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäŋ ärowek yäk.

4

Jesu Samaria webe kubäkät man yäŋkumän

1 * Kadäni uken Parisi ämatä manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume
ärut yämik täyak, Jontä täk täŋkuko u irepmitpäŋ täyak. 2 (Täŋ bureni uwä Jesu ini ämawebe
ume nämo ärut yämiŋkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täŋkuŋ.) Täŋpäkaŋ
Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo manbiŋam u nadäŋkuk.
3 Manbiŋam u nadäŋpäŋ Judia kome u peŋpeŋ Galili komeken äneŋi äyäŋutpeŋ kuŋkuk.
4 Galili kädet u iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän Samaria kome käda ahäŋkuk. 5 * Kuŋtäŋgän
Samaria kome täŋo yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäŋkuk. (Yotpärare u kome
Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniŋ kireŋkuko u dubini-ken itkuk.) 6 Jesutä kädet käroŋi
kuŋtäŋgän kepma bämopi täŋirän gaŋa taŋpäŋ ume awaŋ Jekoptä bian-inik äneŋpani u
kaŋ-ahäŋpäŋ dubini-ken maŋit itkuk.

---

* **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34 * **3:27:** Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * **3:28:** Jon 1:20,23; Mat 11:10
* **3:29:** Mat 9:15 * **3:31:** Jon 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32:** Jon 3:11 * **3:34:** Jon 1:32 * **3:35:** Mat 11:27; Jon 5:20,
10:17 * **3:36:** Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 * **4:1:** Jon 3:22,26 * **4:5:** Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32

7-8 Täŋpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ketem suwanayäŋ yotpärare bämopi-ken kuŋkuŋopäŋ
Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayäŋ äbuk. Äbäŋirän Jesutä
kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. 9 * Ume gwet nam yäŋ iwerirän webe
unitä kikŋutpäŋ yäŋkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda
naniktä Samaria nanikkät not nämo täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo unita webe unitä Jesu ude
iwetkuk.)
10 * Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täŋo iron täŋo mebäri nämo
nadätan, ba umeta gäweraro näkŋo mebäri u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän
yäwänäku, irit kehäromi täŋo umeta näwet yabäŋiri gamitet yäk. 11 * Yäwänä webe unitä
iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täŋo umeta yäyan u depäŋ yäpen? Ume awaŋ ŋo
käroŋi-inik unita ume gweranika nämo uwä jide täŋpäŋ gweren? 12 * Nadätan? Oranin
biani Jekoptä awaŋ käroŋi ŋo äneŋkuk. Täŋpäkaŋ ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume
ŋogänpäŋ naŋ yäpmäŋ äbuŋ yäk. Gäkä Jekop irepmitpäŋ ume kodaki kubä kaŋ-ahäwayäŋ
yäyan?
13 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ŋo nak täkaŋ uwä naŋirä umeta pen yek täkaŋ. 14 *
Upäŋkaŋ äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäŋ täŋo uwä umeta wari nämo api yeneŋ.
Ume uwä naŋirä bänepi-ken ume dapuri ude ahäŋirän äma uwä irit kehäromi nikek api
itneŋ yäk. 15 Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami
naŋpäŋ umeta wari neneŋtawä! Ba umeta ŋo äbäk täyat uwä kaŋ pewa! yäk.
16 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päŋku äpka yäwi äbun yäk. 17 Yäwänä iwetkuk;
Näk äpna nämo yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämo yäŋ bureni näwetan.
18 Upäŋkaŋ gäk äpkaye 5 ude yäpmäŋkaŋ yepmaŋpi kuk täŋkuŋo u. Täŋkaŋ apiŋo äma bok
it täkamän uwä äpka bureni nämo. Unita bureni näwetan yäk.
19 * Jesutä ude yäwänä webe unitä yäŋkuk; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk. 20 *
E, pom itkamäk-ken ŋo oraniyetä Anutu iniŋoret yäpmäŋ äbuŋ yäk. Täŋ, Juda äma inä
ŋode niwet täkaŋ; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniŋoret tänaŋi yäk. 21 Ude yäwänä
Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp taŋirän in pom ŋoken ba Jerusalem
yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api iniŋ oretneŋ. 22 * Nämo, Samaria ämawebe intä
Anutu täŋo mebäri ket nämo nadäŋkaŋ iniŋoret täkaŋ. Täŋ, Juda ämawebe ninä mebäri
nadäna täreŋirä iniŋoret täkamäŋ. Nadätan? Anututa biŋam täktäk kädet u Juda äbot
bämopi-ken ahäŋkuk. 23 Kadäni keräp taŋirän Anutu iniŋoret-oret kädet kodaki api ahäwek.
Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäŋ nadäwätäk nämo api täneŋ. Nämoinik! Kadäni
uken ämawebe Anutu bureni iniŋ oretnayäŋ täŋo unitä ŋode api täneŋ; Nan täŋo man
bureni iwatpäŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak api iniŋ oretneŋ. Kädet u iwatta
kadäni ahätak uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäŋ kaŋ naniŋ orerut yäŋ
gäripi nadäk täyak. 24 * Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma
kubätä iniŋ orerayäŋ täko uwä iniken nadäk terak täga nämo iniŋ orerek. Nämoinik, man
bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anutu iniŋ orerek
yäk.
25 * Ude yäwänä webe unitä Jesu ŋode iwetkuk; Ude käwep. Upäŋkaŋ näk ŋode
nadätat; Mesaia, Kristo yäŋ yäwani unitä ahäŋpäŋ imaka kudup niwetpäŋ niwoŋärek
api täŋpek yäk. 26 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etäŋ, uwäku näk ŋobayäŋ yäk. 27 Ude
iwerän täreŋirän iwaräntäkiye äbuŋ. Äbäŋpäŋ Jesu webe ukät man yäŋpäŋ-nadäk täŋirän
yabäŋpäŋ-nadäwätäk täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋkuŋopäŋ imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan
yäŋ nämo iwet yabäŋkuŋ.

---

* **4:9:** Esr 4:1-5; Esr 9:1–10:44; Luk 9:52-53 * **4:10:** Jon 4:26 * **4:11:** Jon 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12:** Jon 8:53
* **4:14:** Jon 6:35 * **4:19:** Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20:** Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Kin 17:29-41;
Ais 2:3; Rom 9:4-5 * **4:24:** 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3 * **4:25:** Jon 1:41 * **4:26:** Mak 14:61-62; Jon 9:37

28 Täŋpäkaŋ webe u ume käbot kämän paräpeŋ yotpärare-ken bäräŋeŋ päŋku ämawebe
ŋode yäwetkuk; 29 In äbäŋkaŋ äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täŋ yäpmäŋ äburo
u yäŋahäŋ moretak. U Kristo käwep! 30 Yäweränkaŋ ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä
itkuk-ken ugän äbuŋ.
31 Webe uwä kuŋkuko yotpärare-ken ririrän iwaräntäkiyetä äbäŋpäŋ Jesu peŋ iwetkuŋ;
Yäwoŋärewani äma, ketem ätu näŋä! yäk. 32 Ude yäwäwä Jesutä yäŋkuk; Ude nämo!
Näkŋo ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkaŋ u it namitak. 33 Ude yäwän nadäŋpäŋ
ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep
imän nakta yäyak yäk. 34 * Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Näkŋo ketem bureni uwä ŋode;
Äma nepmaŋpän äpuro unitäŋo nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u täŋpa tärekta
gäripi nadätat yäk. 35 * Täŋpäkaŋ intä ŋode nadäkaŋ; Ketem puget-puget kadäni nämo
ahätak. Komepak 4 ude täreŋirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yäŋ nadäkaŋ, ei
yäŋ? Upäŋkaŋ epän pähap ŋo dapun ijiŋpäŋ ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biŋam
täkaŋ. 36 Äma ketem täŋ-tägaŋirä pugerani u epän täŋo gwäki yäpmäŋpäŋ ketem puget
itak. Ketem uwä irit kehäromita biŋam puget peyak. Ude täŋirän äma ketem piwani ukät
ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeŋ. 37 Unita man kubä ŋode yäk täkaŋ
u bureni yäk täkaŋ; Äma kubätä ketem yeri piwekopäŋ kubätä pugerek. 38 Nadäkaŋ? In
näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmaŋpa kuŋkuŋ. Ketem u intä nämo piŋkuŋ.
Äma ätutä piŋkuŋopäŋ intä pugetpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkuŋ

39 Täŋpäkaŋ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik
täŋkuŋ. Imata, webe ukeŋonitä biŋami ŋode yäweränpäŋ; Jesutä imaka bian täŋ yäpmäŋ
äburo u kumän yäŋahäŋ moreŋkuk. 40 Biŋam u nadäŋkaŋ Jesuken kuŋpäŋ man kehäromi
ŋode iwetkuŋ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ŋo kaŋ it täna. Iweräwä Jesutä mani
buramiŋpäŋ kome uken kepma yarä itkuk. 41 U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadäŋpäŋ
äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. 42 * Ude täŋpäŋ webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengän
mani biŋam niwetkuno u nadäŋpäŋ nadäkinik jop täŋkumäŋ yäk. Upäŋkaŋ apiŋowä ini-
tägän dubinin-ken äbä yäŋahäŋirän kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ. Apiŋo bureni kaŋpäŋ
nadäkamäŋ; Äma ŋowä ämawebe komeni komeni waki keri-ken nanikpäŋ yäpmäkta biŋam
iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täŋo nanaki yäpän tägaŋkuk

43 * Eruk kepma yarä irän täreŋirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken
kuŋkuk. 44 * (Bian Jesutä ini kome unita yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-
ken wäpi biŋam nämo itak.) 45 * Eruk, kumaŋ päŋku Galili komeken ähäŋirän ämawebe
uken naniktä not täŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken
Jesutä imaka imaka burenigän täŋirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäŋirä ärowani täŋkuk.
46 * Täŋpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi täŋpewän
wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo
nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täŋ itkukonik. 47 * Eruk, äma u Jesu Judia
kome peŋpeŋ Galili komeken äbäŋirän biŋam nadäŋpäŋ Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpäŋ
butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayäŋ täŋ itak u täga yäpi
täganayäŋ? 48 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi täŋirän kaŋpäŋ
nadäŋpäŋ uyaku nadäkinik täne yäŋ nadäk täkaŋ? 49 Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä
iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayäŋ. Bäräŋeŋ äbi! yäk. 50 * Yäwänä Jesutä iwetkuk;

---

* **4:34:** Jon 6:38, 17:4 * **4:35:** Luk 10:2 * **4:42:** 1Jo 4:14 * **4:43:** Jon 4:40 * **4:44:** Mat 13:57 * **4:45:** Jon 2:23 * **4:46:** Jon 2:1-11 * **4:47:** Mat 8:5-6 * **4:48:** Jon 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50:** Mat 8:13; Mak 7:29

Eŋiken kuyi. Nanakka nämo kumbayäŋ yäk. Yäwänä nadäwän bureni täŋpäpäŋ eŋiniken kuŋkuk. 51 Kuŋtäŋgän kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peroŋpäŋ iwetkuŋ; Nanakka nämo kumak. Tägaŋpäŋ itak yäk. 52 Ude yäwäwä yäwet yabäŋkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmäŋ kuŋirä tägaŋkuk yäŋ iwetkuŋ. 53 * Yäŋirä nanitä ŋode nadäŋkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän Jesutä Nanakka nämo kumbayäŋ yäŋ näwetkuk. Ude nadäŋkuko unita nädamiŋi-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ iminkuŋ.

54 * Täŋpäkaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap täŋkuk. Upäŋkaŋ äma ekäni unitäŋo nanaki yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude täŋkuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋkuk

1 Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp taŋirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äroŋkuk. 2 Täŋpäkaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuŋta täŋpani eŋi 5 udetä it äyäŋutkuŋ. 3 Gwägu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ täŋpän käna yäŋkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. 4 Kadäni ätu Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä täŋpewän gwägu wareŋ täŋirän äma kubätä jukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkukonik. Ude täŋpäŋ äma intäjukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkuko uwä käyäm tägaŋpeŋ kuk täŋkukonik.] 5 Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä äma kubäwä pen pat it täŋkukonik. Äma u käyäm täŋ yäpmäŋ äroŋirän obaŋ 38 ude täreŋkuk. 6 Eruk, Jesutä äma u kaŋpäŋ kadäni käroŋi pat yäpmäŋ äbätak yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Gäk tägawayäŋ nadätan?

7 Yäwänä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä iwetkuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä gwägu wareŋ täŋirän bäräŋeŋ nepmaŋpän äpmoŋpam? Näkŋa äpmoŋpayäŋ täŋira ämatä bäräŋeŋ närepmitpeŋ äpmok täkaŋ yäk. 8 * Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku! yäk. 9 Yäwänä uterakgän gupi tägawäpäŋ akuŋpäŋ teki peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpäkaŋ kepma uwä Sabat kadäni. 10 * Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpän tägaŋkuŋo u ŋode iwetkuŋ; Wa! Apiŋo Sabat kadäni-ken tekka peŋ bäyaŋ yäpmäŋ kuŋatan udeta yäjiwärani! yäk.

11 Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmaŋpän tägatat unitä iriŋ patka ba ämet patka yäpmäŋkaŋ ku yäŋ näwet-pewän täyat. 12 Yäwänä iwetkuŋ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? 13 Ude iwet yabäwäwä guŋ taŋkuk, Jesu uwä äma päke itkuŋo u bämopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. 14 * Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eŋi gänaŋ kaŋ-ahäŋpäŋ jukuman ŋode iwetkuk; Gäk gupka tägaŋkuŋo u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneŋi nämo ahäŋ gamekta momi wari nämo täŋpen yäk. 15 Ude iweränkaŋ äma u Jesu kawän tärewäpäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni u ŋode yäwetkuk; Äma nepmaŋpän tägaŋkuro uwä wäpi Jesu yäŋ yäwetkuk.

16 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täŋkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täŋ iminkuŋ. 17 * Täŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäŋ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. 18 * Ude yäŋirän Juda ämatä nadäwä wawäpäŋ Jesu utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat täŋo baga man irepmit täŋkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yäŋ yäŋkuko unita ini Anutu ude äworek täŋkukonik.

---

* **4:53:** Apos 16:14-15,31 * **4:54:** Jon 2:11,23 * **5:8:** Mat 9:6 * **5:10:** Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 * **5:14:** Jon 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Jon 9:4 * **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaŋ

19 * Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä
iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täŋpän kaŋkaŋ uterakgän
täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak. 20 * Täŋpäŋ Nani uwä
Nanakita gäripi pähap nadäŋ imik täyak. Gäripi pähap nadäŋ iminŋirän epän täk täyak
udegän iwoŋärek täyak. Upäŋkaŋ epän ŋo täŋira kak täkaŋ ugän nämo. In nadäwätäk
pähap täŋput yäŋpäŋ Nanatä imaka ärowani pähap näwoŋärewän täŋira api kaŋ-däkŋeneŋ.
21 * Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmäŋ aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak
täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yäŋpäŋä api yämek. 22 * Täŋpäkaŋ
Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämoinik, epän uwä Nanaki keri
terak peŋkuk. 23 * Epän ude täkta wäpi biŋam iminŋkuko unita ämawebetä Nani oraŋ imik
täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ iminеŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayäŋ
täyak uwä Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayäŋ.
24 * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadäŋpäŋ iyap taŋpäŋ, äma
naniŋ kireŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma
udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde
ut iminŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ. 25 * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni
kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken kuŋarani kubätä Anutu
Nanaki täŋo man nadäŋ imayäŋ täko uwä kodak taŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki nikek api
kuŋarek. Täŋpäkaŋ kadäni uwä ahätak ŋobayäŋ! 26 Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo
mähemi. Täŋkaŋ Nanaki udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähemi täŋpekta iniŋ kireŋkuk.
27 * Täŋpäkaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken
yepmakta yäŋ imani. 28 Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadäŋpäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni
kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk
api nadäneŋ. 29 * Unitäŋo man kotäk nadäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Täŋpäŋ
irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ. Täŋ, irit kuŋat-
kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ. 30 * Näk näkŋaken nadäk-nadäk terak epän
täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo meni jinom ugänpäŋ iwatpäŋ äma kowata biŋam
yäŋtäreŋ yämik täyat. Unita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebäri kwawak pek täyak

31 * Täŋpäkaŋ näkŋa mebärina yäŋahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneŋ. 32 *
Mebärina uwä kubätä yäŋahäk täyak. Äma unitä mebärina yäŋahäŋirän bureni täk täyak
yäŋ nadätat. 33 In Jon iwet yabäk täŋirä näkŋo mebärina bureni yäŋahäŋkuk. 34 * Upäŋkaŋ
komen ämatä mebärina yäŋahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkaŋ. Nämo, in mebärina
nadäŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki täŋo kädet kaŋ iwarut yäŋpäŋ Jontä näka yäŋahäŋkuko
udegän täwetat. 35 Jon uwä bämopjin-ken topän ude peŋyäŋeŋ taminŋkuk. Täŋirän in kadäni
keräpi-tagän kaŋpäŋ gäripi nadäŋkuŋ.
36 * Täŋpäkaŋ Jon uwä näkŋo mebärina täga yäŋahäŋkuko upäŋkaŋ imaka kubätä
mebärina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkaŋ? Nantä epän man näwetkuk. Epän täk
täyat unitä mebärina kwawak ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nanatä näwerän äput. 37 * Ba Nan
naniŋ kireŋkuko u imaka, mebärina yäŋahäŋkuk. Inä unitäŋo meni-ken man nämo nadäk
täkaŋ ba mäjoni udegän nämo kak täkaŋ. 38 * Inä äma Nantä iniŋ kireŋkuko unitäŋo man

---

* **5:19:** Jon 5:30, 8:28 * **5:20:** Jon 3:35 * **5:21:** Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25 * **5:22:** Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 * **5:23:** Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24:** Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6 * **5:27:** Jon 1:4, 5:22 * **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * **5:30:** Jon 5:19, 6:38 * **5:31:** Jon 8:13-14 * **5:32:** Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 * **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * **5:38:** Jon 6:29

mäde ut imik täkaŋ unita mani biŋam bänepjin-ken täga nämo irek. 39 * In irit kehäromi kaŋ-ahäna yäŋpäŋ Anutu täŋo man kudän täwani daniŋpäŋ nadäk bumta täk täkaŋ. Eruk, man kudän täwani unitä näkŋo mebärina yäŋahäk täyak! 40 Upäŋkaŋ in irit mähemi näkken irit kehäromi yäpmäkta bitnäk täkaŋ.

41 Näk komen äma in udewanitä wäpna yäpmäŋ akukta nämo nadätat. 42 Nämo, intäŋo mebäri nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek täkaŋ. 43 * Näk Nan täŋo wäpi terak äburo upäŋkaŋ in näka not nämo täŋ namik täkaŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gäripi terak äbäŋirän u not täŋ iminŋpäŋ mani nadäŋ imik täkaŋ. U inide kubä! 44 * Injin-tägän kowat yäniŋ oretta gäripi nadäŋkaŋ Anututä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadäk täyak yäŋ nadäwätäk kubä nämo täk täkaŋ. Unita jide täŋpäŋ näka not täŋpäŋ nadäkinik api täŋ naminenŋ? Täga nämo!

45 * Upäŋkaŋ in näka ŋode nämo nadänenŋ; Unitä Nanken täktäknin täŋo mebäri käwep api yäŋahäŋ nimek yäŋ nämo nadänenŋ. Ude nämo! Mosestä ini Anutu-ken täktäkjin täŋo mebäri api yäŋahäwek. In Moses wäpi terak kunum gänaŋ api ärone yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! 46 * Nadäkaŋ? Mosestä man kudän täŋkuko u näka kudän täŋkuk. Unita inä unitäŋo man nadäwä bureni täŋpän yäwänäku näka udegän nadäwä bureni täkänenŋ. 47 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo man kudänta bitnäk täkaŋ unita näkŋo man jide täŋpäŋ nadäkinik api tänenŋ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk
Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

1 Jesutä man ude yäŋ paotpäŋä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias), u udude käda kuŋkuk. 2 Kuŋirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ, Jesutä käyäm ikek yäpän tägaŋirä yabäŋkuŋo unita. 3 Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äro itkuŋ. 4 * Kadäni uwä Juda täŋo orekirit kadäni wäpi Pasova keräp taŋirän. 5 Täŋpäkaŋ pom uterak äro ittäŋgän yabäŋkuk; Ämawebe äbot päke u äbäŋirä yabäŋpäŋ Jesutä Filip ŋode iwet yabäŋkuk; Filip, ämawebe päke ŋo yepmäŋ towikta ketem imapäŋ yepmäŋ towinayäŋ? 6 Ini ude api täŋpet yäŋ nadäŋkaŋ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kaŋpäŋ nadäkta iwet yabäŋkuk.

7 Ude iweränä Filiptä ŋode iwetkuk; Äma ŋo yepmäŋ towikta moneŋ taŋipäŋ ketem suwaŋpäŋ yäminero upäŋkaŋ nämo naŋpä tägawek yäk. 8 Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täŋo monäni unitä yäŋkuk; 9 Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmäŋ kuŋarirän käyat yäk. Udewanipäŋ ämawebe päke u jide täŋpäŋ yepmäŋ towine? 10 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä maŋirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak maŋirän täŋkuŋ. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä maŋirän täŋkuŋ, webe ironi penta itkuŋo ukät nämo daniwani. 11 Eruk, Jesutä käräga u yäpmäŋpäŋ Nani bänep täga man iwetpäŋ ämawebe maŋirän täŋkuŋo unita yäpmäŋ daniŋpäŋ iniken gärip terak yäwäpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk. Ude täŋpäŋ gwägu tom yäpmäŋpäŋ udegän yämiŋtäŋ kuŋkuk. 12 Yämiŋirän nabä tägawäpäŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Näŋpani moräki moräki patpäŋ waneŋo unita butuwut yäk. 13 Ude yäweränä käräga 5 naŋkuŋo unitäŋo morä-morä butuŋpäŋ yäk 12 daiwä tokŋeŋkuŋ.

14 * Täŋpäkaŋ Jesutä kudän kudupi ude täŋpän kaŋpäŋ ämawebetä yäŋkuŋ; Wära! Ŋo profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukeŋowä ŋobayäŋ! yäk. 15 * Ude yäŋpäŋ

* **5:39:** Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43:** Mat 24:5 * **5:44:** Jon 12:43 * **5:45:** Lo 31:26-27 * **5:46:** Lo 18:15; Apos 3:22 * **5:47:** Luk 16:31 * **6:4:** Jon 2:13 * **6:14:** Lo 18:15; Jon 5:46 * **6:15:** Jon 18:36; Mat 14:23

itgwäjiŋpäŋ Jesu iŋitpäŋ intäjukun äma it yämekta iŋitnayäŋ täŋirä yabäŋ umuntaŋ inigän pom terak äroŋkuk.

Jesu gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk
Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu teŋpeŋ Galili gwägu pomi-ken
äpmoŋkuŋ. 17 Äpmo Jesuta irä wawäpäŋ Kapeneam yotpärare-ken äyäŋutpeŋ kuna yäŋkaŋ
gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuŋ. U bipani kuŋkuŋ. 18 Kuŋirä mänit kehäromi piäŋirän
gwägu taŋi tokätkuk. 19 Ude täŋirän ehutpäŋ gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu gwägu terak
yeŋtäŋ äbuk. Yeŋtäŋ äbämaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken äbäŋirän kaŋpäŋ umun pähap
täŋkuŋ. 20 Ude täŋirä gera täŋpäŋ yäwetkuk; Ŋo näkŋa äretat. Umuntäneŋo! 21 Ude yäwän
nadäŋpäŋä bänep pidäm terak Jesu täŋkentäŋpäŋ gäpe terak teŋirä kome kukta nadäŋkuŋ-
ken uken pengän ahäŋkuŋ.

Ämatä Jesu yäŋärok man iwetkuŋ

22 Täŋpäkaŋ ämawebe päke u gwägu udude parä yäŋeŋkuk. Parä yäŋewänä ŋode yäŋkuŋ;
Gäpe kubä-tägän irirän kaŋkumäŋopäŋ Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuŋirän kaŋkumäŋ
yäk. Iwaräntäkiye inigän kuŋkuŋ yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ Taibirias komeken
nanik täŋo gäpe ätu Ekänitä yepmäŋ towiŋkuk-ken irirä yabäŋkuŋ. 23-24 * Täŋpäkaŋ kome
uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkŋewä wawäpäŋ gäpe uterak äroŋpäŋ Kapeneam
komeken wäyäkŋeŋtäŋ kuŋkuŋ.

Jesu ini uwä ketem bureni

25 Wäyäkŋeŋtäŋ kuŋtäŋgän kaŋ-ahäŋpäŋä iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, gäk
jidegän äbän? 26 * Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän
kudupi täŋpewa ahäŋirän kak täkaŋ unita nämo! Ketem tepmäŋ towiŋira naŋ tokŋek
täŋkuŋo unita näka wäyäkŋekaŋ. 27 * Inä epän bureni täk täkot. Kome täŋo ketem, paot-
paori nikek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täŋo ketem paot-paori nikek nämo,
unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biŋam
imiŋkuko unita yäk.

28 Ude yäweränä kowata ŋode iwetkuŋ; Nin jide täŋpäŋ imaka Anututä gäripi nadäk
täyak u täne? 29 * Ude iweräwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak
u ŋode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täŋ iminеŋ. Anutu täŋo gärip ude yäk. 30 * Ude
yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Kudän kudupi jidewani kubä täŋiri gabäŋpäŋ nadäkinik
täŋ gamine? Imatäken kubä täŋiri gabäŋpäŋ-nadänayäŋ? 31 * Nadätan? Äbekniye oraniyetä
kome jopi-ken kuŋarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäŋ towiŋkuk yäk.
Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänaŋ nanik yepmäŋ
towiŋkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täŋiri kaŋpäŋ nadänayäŋ?

32 Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum
gänaŋ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäŋ tamiŋkuŋ. Nämoinik, Nantä kunum
gänaŋ nanik ketem bureni tamik täyak. 33 Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum
gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ komen ämawebeta irit kodaki pewän ahäŋ yämik täyak unitä
Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. 34 * Yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, gäk ketem yäyan u
kadäni kadäni nimik täyi! yäŋ iwetkuŋ.

35 * Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täŋo ketem näkŋa ŋo. Äma näkken äbäk
täkaŋ uwä nakta wari nämo api yeneŋ. Ba äma nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä umeta
äneŋi nämo api yeneŋ. 36 * Näk man täweraro ukeŋo; Nähä nabäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäŋ

---

* **6:23-24:** Jon 6:11 * **6:26:** Jon 6:11-12 * **6:27:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:29:** 1Jo 3:23 * **6:30:** Mat 16:1; Jon 2:18 * **6:31:** Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34:** Jon 4:15 * **6:35:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:36:** Jon 20:29

namikinik nämo täk täkaŋ. 37 * Täŋ, Nantä ämawebe näka biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ namik täyak u kuduptagän näkken api ämneŋ. Äbäŋirä nämoinik api yäwat kirewet. 38 * Kunum gänaŋ naniktä äpuro u näkŋaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täŋo gäripgän iwatta äput. 39 * Täŋkaŋ unitäŋo gärip uwä ŋode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat epän täŋtäŋgän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku api yepmaŋpet. 40 * Unita äma Anutu täŋo Nanaki u tumbeŋ kuŋkaŋ nadäŋ imikinik täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. Nana täŋo nadäk u ude yäŋ yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täŋo ketem

41 Yäŋirän nadäŋpäŋ Jesu u kunum gänaŋ nanik ketem u näk yäŋ yäŋkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yäŋburu-buru yäŋkuŋ. 42 * Man yäŋburu-buru yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täŋo nanaki. U ninä yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋ imata näk kunum gänaŋ naniktä äput yäŋ yäk täyak?

43 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. 44 * Äma kubä initägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitägän wädäŋpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. 45 * Täŋpäkaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek. Unita Nantä iwetpäŋ iwoŋäreŋirän nadäweko unitä näkken äbek. 46 * Täŋkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. 47 * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. 48 * Täŋpäŋ irit täŋo ketem u näkŋa ŋo. 49 Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ. 50 Täŋ, kunum gänaŋ ketem äpuko u iŋamjin-ken itak ŋo. Äma kubätä ketem u naŋpäŋä nämo api kumbek. 51 Irit kehäromi täŋo ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkŋa! Unita äma kubätä ketem ŋo naŋpäŋä nämo kumäŋkaŋ pen api it yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. 52 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät täŋpäŋ yäŋkuŋ; U jide täŋpäŋ tohari nimän näne?

53 Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täŋo tohari nägäri nämo nänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. 54 Täŋ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täŋpäŋ paot-paori nämo api it yäpmäŋ äroneŋ. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä täŋpewa api kodak täneŋ. 55 U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. 56 Äma näkŋo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk täkamäŋ. 57 * Täŋpäkaŋ Irit täŋo mähemi Nantä naniŋ kireŋpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. 58 Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayäŋ. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ. Täŋ, äma ketem ŋo nak täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ äroneŋ.

59 Jesutä man ŋo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eŋi gänaŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaŋumuntaŋ kuŋkuŋ

60 Man ude yäŋirän äma Jesu iwaräntäk täŋkuŋo ukät nanik mäyaptä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Wära, man ŋo nadäna siwoŋi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni täŋpek?

---

* **6:37:** Jon 17:6-8; Mat 11:28 * **6:38:** Mat 26:39; Jon 4:34 * **6:39:** Jon 10:28-29; Jon 17:12 * **6:40:** Jon 11:24 * **6:42:** Mat 13:55 * **6:44:** Jon 6:65 * **6:45:** Ais 54:13 * **6:46:** Jon 1:18 * **6:47:** Jon 3:15-16 * **6:48:** Jon 6:31,58 * **6:57:** Jon 15:4-5; 1Jo 3:24

61 Yäŋgaŋa gaŋa yäŋkuŋo u Jesutä yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Man ŋo nadäŋirä
waki täyak? 62 * E täŋ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneŋi äroŋirän kaŋpäŋä jide api
nadäneŋ? 63 * In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänaŋi
nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täŋo epän. Näkä man
täwetat ŋowä Kudupi Munapik täŋo irit kodaki nikek unita äma kubätä man u nadäkinik
täŋpayäŋ täko uwä irit kodaki u nikek api kuŋarek yäk. 64 * Upäŋkaŋ inken nanik ätutäwä
man täwetat ŋo nadäŋirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneŋ yäŋ
uku intäjukun yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Udegän, äma netätä iwan keri-ken api nepmaŋpek yäŋ
uku kaŋpäŋ nadäŋkuk.) 65 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Mebäri unita yäŋpäŋ ŋode täwetkut; Äma
kubä Nantä bänepi nämo täŋpidäm taŋ iminŋirän äma u näkken täga ämnaŋi nämo.

66 Man yäwa ude täreŋirän kadäni ugän ämawebe iwarän täŋkuŋo u ätutä gaŋa taŋpäŋ
teŋpeŋ kuŋkuŋ. 67 Teŋpeŋ kuŋirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ŋode yäwetkuk; In imaka,
nepmaŋpeŋ kunayäŋ käwep nadäkaŋ? 68 Ude yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ŋode
iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo man
yäpmäŋ kuŋat täyan yäk. 69 * Täŋiri nin nadäŋ gamikinik täŋpäŋ ŋode nadäkamäŋ; Anutu
täŋo Kudupi Äma uwä gäk ubayäŋ.

70 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Upäŋkaŋ
inken nanik kubätä satan äworetak yäk. 71 Man uwä Saimon Kariot komeken nanik
unitäŋo nanaki wäpi Judas unita yäŋpäŋ yäŋkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik
kubä upäŋkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut iminŋkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

1 * Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upäŋkaŋ Judia kome käda kuŋatta
bitnäŋkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuŋ. 2 * Täŋpäkaŋ orekirit
kubä wäpi Yottaba täŋo Ärawa Täktäk kadäni keräp taŋkuk. 3 Täŋirän noriyetä Jesu
man ŋode iwetkuŋ; Gäk kome ŋo peŋpeŋ Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täŋiri
gäwaräntäkayetä kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut. 4 Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak
ahäwän yäŋpäŋ epän käbop täga nämo täŋpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täŋpäwä
ämawebe äbot pähap iŋamiken kwawak täŋiri kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut yäŋ iwetkuŋ. 5 *
(Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämo täŋ iminŋkuŋo unita man ŋo iwetkuŋ.)

6 * Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! In täŋo kudän uwä
mebäri nikek nämo unita kadäni kadäni tägagän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ näkŋo kadäni nämo
ahätak. 7 * Komen ämawebetä inta iwan täga nämo täŋ taminеŋ. Upäŋkaŋ nähä komen
äma täŋo irit kuŋat-kuŋari waki u yäŋahäŋpäŋ kwawak pek täyat unita iwan täŋ namik
täkaŋ. 8 Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiŋo nämo kwayäŋ
yäk. 9-10 Ude yäŋpäŋ Galili kome ini ugän ririän noriyetä kuŋkuŋ. Eruk ätu itpäŋ Jesu
mäden ämawebe yabaŋ paotpäŋ inigän uruŋ kadagän kuŋkuk. 11 * Täŋpäkaŋ ärawa bägup-
ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yäŋ yäŋkaŋ yäŋ-wäyäkŋeŋtäŋ kuŋatkuŋ.

12 Ude täŋirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täŋirä ätutäwä ŋode yäŋkuŋ; Äma
uwä täga yäk. Yäŋirä ätutäwä yäŋkuŋ; Nämo, ämawebe jop manman yäŋ-yäkŋat täyak
yäk. 13 * Man ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Juda äma ekäni ekänita umuntaŋpäŋ kwawak nämo
yäŋahäŋkuŋ.

Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk

* **6:62:** Jon 3:13; Apos 1:9-11 * **6:63:** 2Ko 3:6 * **6:64:** Jon 13:11 * **6:65:** Jon 6:44 * **6:69:** Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * **7:1:** Jon 5:18 * **7:2:** Wkp 23:34 * **7:5:** Mat 13:55; Apos 1:14 * **7:6:** Jon 2:4 * **7:7:** Jon 15:18 * **7:11:** Jon 11:56 * **7:13:** Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19

14 Täŋpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋkuk. 15 * Ude täŋirän Juda äma ekäni ekänitä nadäŋpäŋ jäkjäk yämäŋpäŋ
yäŋkuŋ; Äma ŋowä nintäŋo nadäk-nadäk eŋiken nämo ärowani upäŋkaŋ nadäk-nadäk
ärowani ŋo de yäpuk? 16 * Ude yäŋirä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpäŋ
täwoŋärek täyat uwä näkŋaken nämo. Anutu, naniŋ kireŋkuko uken nanik. 17 Äma kubätä
Anutu täŋo gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba näkŋaken manpäŋ
yäk täyat yäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäwek. 18 * In nadäkaŋ? Äma kubätä inita nadäŋpäŋ
man yäweko uwä gup yäpmäŋ ärokärok kädet iwarek. Täŋ, äma kubätä epän mähemi täŋo
wäpi yäpmäŋ akukta nadäŋpäŋ man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä
nämo yäwek. 19 * Mosestä baga man bian taminŋkuko upäŋkaŋ inkät nanik kubätä man
u nämo buramik täkaŋ. In imata näk nutta yäk täkaŋ?
20 * Ude yäŋirän ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Netä gurayäŋ yäk täyak? Gäk mäjo
wäratä bänepka peŋ awähutak yäk. 21 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk kudän kudupi
kubägän Sabat kadäni-ken täŋkuro unita nadäwätäk pähap täkaŋ. 22 * Unita ŋode täwera
nadäwut; Moses ba Moses täŋo oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneŋta yäŋtäreŋ
taminŋkuk. Eruk nanak paki kubä täŋo gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat ahäŋirän
baga irepmitne yäŋpäŋ nämo madäk täkaŋ ba? 23 * Nämo! In Sabat kadänita nadäwätäk
nämo täŋpäŋ gupi madäk täk täkaŋ uwä! Bureni, in Moses täŋo man buraminŋpäŋ Sabat
kadäni-ken nanak paki täŋo gupi moräk täga madäŋ yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk äma kubä
täŋo gupi kuduptagän yäpa tägaŋirä imata nebek täkaŋ? 24 * Jop dapun-tägän kak täkaŋ
unita jop manman kubä nämo näwetneŋ. Nadäwä tärewäpäŋ man burenigän näwetneŋ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

25 * Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebe ätutä yäŋkuŋ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä
kumäkta yäk täkaŋ uwä ŋo ba? 26 Ŋo kawut! U man kwawakgän yäŋahäŋtäŋ kuŋatak ŋo
yäk. Yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän imata nämo iniŋ bitnäkaŋ? Nintäŋo äma ekäni ekänitä U Kristo
yäŋ bureni käwep nadäkaŋ. 27 * Upäŋkaŋ ninä ŋode nadäkamäŋ, äma ŋo Kristo nämo yäk.
Yotpärare u nanik yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, Kristo burenitä äbäŋirän yotpärare uken naniktä
äbätak yäŋ nämo api nadäne yäk.
28-29 * Täŋpäkaŋ Jesu kudupi eŋi gänaŋ itkaŋ ämawebe päke u manbiŋam yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋpäŋ man kubä gera terak ŋode yäŋkuk; Bureni, in näka nadäkaŋ. Ba uken
naniktä äbuk yäŋ nadäkaŋ. Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip terak nämo
äbät. Anutu Nan, imaka burenigän täŋpani, unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä
nämo nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittäŋgän naniŋ kireŋpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.
30 * Jesutä man ude yäŋirän ämawebe ätutä iŋitpäŋ manken tenayäŋ täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ
kadänini nämo keräp taŋkuko unita täŋpä wawäpäŋ peŋkuŋ. 31 * Täŋ, ämawebe jopi
mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Kristo äbäkta iwoyäwani unitä
äbäŋpäŋä kudän kudupi äma ŋonitä täk täyak u irepmitpäŋ täga api täŋpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu iŋitnayäŋ täŋkuŋ

32 Ämawebetä man ude yäŋirä Parisi äma ätutä nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋ bämop äma
intäjukun täŋpani ätukät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Jesu iŋitta komi äma peŋ yäwet-pewä
kuŋkuŋ. 33 * Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe päke u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkaŋ
äneŋi äyäŋutpeŋ äma naniŋ kireŋpewän äbutken api kwet. 34 * Täŋira in näka bumta

---

* **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 * **7:16:** Jon 12:49, 14:10 * **7:18:** Jon 5:44, 8:50 * **7:19:** Apos 7:53; Rom 2:21-24
* **7:20:** Jon 8:48,52; Jon 10:20 * **7:21:** Jon 5:16 * **7:22:** Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * **7:23:** Jon 5:8-10,16 * **7:24:** Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * **7:25:** Jon 5:18 * **7:27:** Jon 7:41, 9:29 * **7:28-29:** Mat 11:27; Jon 8:55
* **7:30:** Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 * **7:31:** Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 * **7:33:** Jon 13:33 * **7:34:** Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24

wäyäkŋenayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. Ba kome näkä päŋku irayäŋ tätken u in täga nämo api kuneŋ.

35 Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo de kuŋirän unita api wäyäkŋena waneŋ? Juda äma notniye ätu Grik kome itkaŋ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuŋpäŋ ämawebe u nanik käwep yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek yäk. 36 Wära! Mebäri jideta man ŋodewä yäk täyak; In näka wäyäkŋenayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. In kome näkä päŋku irayäŋ tätken u täga nämo api kuneŋ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

37 * Täŋpäkaŋ Juda täŋo orekirit kadäni u irä tärenayäŋ käbeyä pähap täŋirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akuŋpäŋ man kubä gera terak ŋode yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbäŋkaŋ kaŋ naŋpän! 38 * Anutu täŋo mantä yäyak ude; Äma näk nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä irit kodaki täŋo ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk täk täkaŋ ude api äbäŋ irek. 39 * Jesutä man ude yäŋkuko uwä Kudupi Munapikta yäŋkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täŋpani unitä yäpmäkta yäwani upäŋkaŋ kadäni uken Jesu kunum gänaŋ nämo äroŋkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

40 * Jesutä man yäk täŋkuko u ämawebe ätutä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Bureni-inik, äma ŋo Profet ahäkta yäwani ubayäŋ yäk. 41 * Yäŋirä ätutäwä yäŋkuŋ; Nämo, uwä Kristo bureni yäk. Täŋpäkaŋ ätutäwä yäŋkuŋ; Ŋo Kristo nämo. Kristo u Galili komeken nämo api ahäwek. 42 * Anutu täŋo man kudäntä ŋode yäyak; Kristo u Betlehem yotpärare-ken Devittä äbotken ahäkta yäwani yäk. 43 * Äma päke unitä man wärät-wärät ude täŋpäŋ duŋ-weŋkuŋ. 44 * Täŋ, ätutäwä Jesu iŋitpäŋ komi eŋiken tenayäŋ nadäŋkuŋo upäŋkaŋ äma kubätä Jesu nämo iŋitkuk.

Juda äma ekänitä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

45 * Täŋpäkaŋ komi äma Jesu iŋitnayäŋ Jesuken kuŋkuŋo uwä äneŋi äyäŋutpeŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätukät Parisi ämaken penta kuŋkuŋ. Kuŋirä yäwetkuŋ; In imata Jesu nämo iŋitpäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ? 46 * Ude yäwäwä komi ämatä kowata ŋode yäwetkuŋ; Jesutä man yäk täyak u inipärik kubä. Bian äma kubätä man ude nämo yäk täŋpani yäk. 47 Ude yäwäwä Parisi ämatä yäwetkuŋ; Wa! In imaka, Jesutä bänepjin yäŋ-täkŋat täyak? 48 * Unita in jide nadäkaŋ? Parisi äma ba intäjukun äma ninkät nanik netä kubätä äma unita gäripi nadätak? Nämoinik! 49 Upäŋkaŋ ämawebe äbot päke ŋonitä baga man nämo nadäŋpäŋ Anutu iŋamiken waŋ morenkaŋ genita biŋam täkaŋ yäk.

50 * Ude yäŋirä Parisi äma noripaki kubä wäpi Nikodemus, bian Jesu-kät yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäno unitä yäwetkuk; 51 * E, nintäŋo baga man terak jide pätak? Äma kubä waki ude täyak yäŋ nämo nadäŋkaŋ manken jop täga tene? Nämoinik! Imaka täŋpeko unitäŋo mebärini yäŋahäwän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ uyaku manken täga tene yäk. 52 * Ude yäwän nadäŋpäŋ noriyetä sära ŋode iwetkuŋ; Gäk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu täŋo man ket daniŋpäŋ nadäŋkaŋ ŋode nadäwen; Galili komeken profet kubä ahänaŋi nämo yäk. 53 Ude yäŋpäŋ-nadäŋkaŋ eŋini-ken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

8

Webe waki täŋpani kubä Jesuken yäpmäŋ kuŋkuŋ

* **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 * **7:38:** Ais 58:11; Sek 14:8 * **7:39:** Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * **7:40:** Jon 6:14 * **7:41:** Jon 1:46, 4:29 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 * **7:43:** Jon 9:16 * **7:44:** Jon 7:30 * **7:45:** Jon 7:32 * **7:46:** Mak 1:22 * **7:48:** Jon 12:42 * **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:51:** Lo 1:16 * **7:52:** Jon 7:41-42

1 * Eruk Jesutä Olip pomken äroŋpäŋ u patkuk. 2 Patkuko yäŋeŋirän tamimaŋ-inik u
naniktä äpämaŋ kudupi yotken äroŋirän ämawebe bumta it gwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋirä Jesutä
maŋitpäŋ manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. 3 Täŋirän Baga man yäwoŋärewani
ämakät Parisi ämatä webe äpi nikek kubä kubokäret täŋirän kaŋ-ahäŋkuŋo u yäpmäŋ Je-
suken kuŋpäŋ ämawebe bämopi-ken pimiŋ iwatkuŋ. 4 Täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Yäwoŋärewani
äma, webe ŋonitä äma kubäkät kubokäret täŋirän kaŋ-ahäŋkumäŋ. 5 * Moses täŋo baga
mantä webe ŋodewanita mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäwani yäk. Unita gäkä jide
yäwayäŋ? 6 * Jop Jesu iwet yabäŋirä Jesutä man goret ba jide kubä yäwän kaŋpäŋ buŋep-
ken kaŋ pena yäŋpäŋ Jesu iwet yabäk täŋkuŋ.

Yäwäwä Jesu gwäjiŋ äpmoŋpäŋ kome terak keritä kudän täŋkuk. 7 * Ude täŋirän
iwet yabäk pen täŋ irirä Jesu doraŋpäŋ yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Inken nanik kubätä
momini nämo täŋpäwä unitä jukun mobätä uränkaŋ urut yäk. 8 Ude yäŋpäŋ äneŋi gwäjiŋ
äpmoŋpäŋ kudän täŋkuk. 9 * Man ude yäŋirän nadäŋpäŋ äma intäjukun ämaniyetä kwä
yabäŋkaŋ yabäŋit yabäŋit kubäkubä kudup kuŋ moreŋkuŋ. Kuŋ moreŋirä webe uwä
Jesu dubini-ken inigän itkuk. 10 Irirän Jesutä doraŋpäŋ kaŋpäŋ iwet yabäŋkuk; Wanotna,
äma manken gepmanayäŋ täŋo u de? Äma kubätä yäŋtärek man nämo gäwerak? 11 *
Yäwänä webe unitä Nämo yäŋ yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk udegän, yäŋtärek man nämo
gäwerayäŋ. Gäk jop päŋku itkaŋä waki äneŋi nämo täŋpen yäk.

Jesutä iniken mebärini yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk

12 * Eruk ittäŋgän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ŋode yäwetkuk; Näk komen ämawebe
intäŋo topän. Unita äma kubätä näk näwarayäŋ täko uwä bipmäŋ urani gänaŋ nämoinik
api kuŋarek. Uwä irit kehäromi täŋo peŋyäŋek terak api kuŋarek yäk. 13 Man ude yäŋirän
Parisi ämatä nadäŋpäŋ ŋode iwetkuŋ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ŋo gäkŋa-tägän
mebärika yäŋahätan unita nadäŋitna bureni nämo täyak yäk.

14 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Ude nämo. Näkŋata siwoŋi yäyat. U imata, näk
de naniktä äbut ba de api kwet yäŋ unitäŋo mebäri nadäŋkaŋ yäk täyat. Unita näkŋa
mebärina yäŋahäŋira jopi nämo täk täyak. In ŋowä näka de naniktä äbuko äneŋi de api
kwek yäŋ nämo nadäk täkaŋ unita täŋguŋtak täkaŋ. 15 * Inä äma gupigän yäpmäŋ danik
täkaŋ. Täŋ, nähä äma nämo yäpmäŋ danik täyat. 16 * Upäŋkaŋ näkä äma yäpmäŋ daniŋpäŋ
yäwänäku bureni yäpmäŋ danik täyet. Imata, äma yäpmäŋ danik-danik epän u näkŋagän
nämo täŋpet. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitä täŋkentäŋ naminŋirän bok täde. 17 *
In nadäkaŋ? Baga manjin terak ŋode pätak; Äma yarätä kubä täŋo mebäri yäŋahäŋirän
bureni yäŋ nadäwen. 18 * Täŋpäŋ näk mebärina yäŋahäŋira Nan, naniŋ kireŋkuko unitä
udegän yäŋkentäŋ namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebärina yäŋahäk täkamäk!

19 * Man ude yäweränkaŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka
nämo nadäwä tärewäpäŋ nanta udegän nämo nadäwä tärekaŋ. In näka nadäwä tärewäpäŋ
uyaku Nanta udegän nadäwä tärekäneŋ yäk. 20 * Jesu kudupi eŋi gänaŋ ämawebe yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moneŋ ironta pek täŋpani käwuri
u dubini-ken itkaŋ man u yäwetkuk. Täŋpäkaŋ kadänini nämo keräp taŋkuko unita jide
täŋpäŋ manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

21 * Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe man kubä pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk api tep-
maŋpeŋ kwet yäk. Tepmaŋpeŋ kuŋira näka api wäyäkŋeneŋ. Täŋpäŋ wakiwakijin nikek

---

* **8:1:** Luk 21:37 * **8:5:** Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * **8:6:** Mat 22:15 * **8:7:** Lo 17:7 * **8:9:** Mat 22:22
* **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * **8:15:** Jon
7:24, 12:47 * **8:16:** Jon 5:30, 8:29 * **8:17:** Lo 17:6, 19:15 * **8:18:** 1Jo 5:9 * **8:19:** Jon 14:7 * **8:20:** Jon
7:30 * **8:21:** Jon 7:34,36; Jon 13:33

kuŋattäŋgän api kumneŋ. Täŋkaŋ näkä päŋku irayäŋ tätken uken in täga nämo api kuneŋ yäk. 22 * Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäŋkuŋ; Näkä päŋku irayäŋ täyat-ken uken täga nämo api kuneŋ yäŋ yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäŋ kumäkta yäyak ba jideta yäyak? 23 * Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkaŋ. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. 24 In wakijin nikek kuŋatkä kumneŋ yäŋ täwerat. Bureni, mebärina näkŋa itat yäŋ täwet täyat u nadäkinik nämo täneŋo uwä wakijin pat taminŋirän mät kumneŋ. 25 Yäwänä iwet yabäŋkuŋ; E täŋ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Mebärina uku, umunitä täwet yäpmäŋ äbäro ugän. 26 * Näkä in manken tepmaŋpäŋ mebärijin yäŋahäkta kehäromina nikek. Upäŋkaŋ mebärijin nämo yäŋahäwayäŋ. Naniŋ kireŋkuko u meni-ken nadäŋkuro ugänpäŋ kome terak ŋo yäŋahäŋpäŋ täwet täyat. Naniŋ kireŋkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

27 Täŋpäkaŋ Nanita ude yäweränkaŋ nämo nadäwä täreŋkuŋ. 28 * Nämo nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä ŋode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäŋ aku punin peŋkaŋ mebärina näkŋa itat yäŋ api nadäwä täreneŋ. Täŋpäkaŋ näkŋaken nadäk-nadäkpäŋ imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwoŋäreŋkuko man ugänpäŋ yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreneŋ. 29 * Naniŋ kireŋkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadäŋpäŋ näk nämo nepmak täyak yäk. 30 * Täŋpäkaŋ Jesutä man ude yäŋirän Juda ämawebe mäyaptä nadäŋ imikinik täŋ iminŋkuŋ.

Abraham täŋo nanakiye

31 Täŋpäŋ Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ iminŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; In näkŋo man terakgän kuŋatnayäŋ täŋo uwä näkŋo näwaräntäknaye bureni-inik api itneŋ. 32 Ude täŋpäŋ näkŋo man bureni nadäwä täreŋirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit taminŋpäŋ tepmaŋpän säkgämän api kuŋatneŋ yäk. 33 * Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuŋ; Wära! Nin Abraham täŋo oraniye unita säkgämän itkamäŋ yäk. Äma kubä täŋo topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäŋ äbäkamäŋ. Ba äbot kubäta watä epän nämo täŋ iminŋ yäpmäŋ äbäkamäŋ. Upäŋ imata topmäk-topmäkken nanik pit taminŋpäŋ tepmaŋpän säkgämän api itneŋ yäŋ niwetan?

34 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täŋo watä kuŋat-kuŋat äma ude itkaŋ yäk. Äma momi täk täkaŋ uwä waki täŋo watä kuŋat-kuŋat äma ude täk täkaŋ. 35 Täŋ äma kubä täŋo watä kuŋaranitä ekänini täŋo äboriye-kät täga nämo kuŋarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täŋo äboriyekät pen it yäpmäŋ ärowek yäk. 36 Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit taminŋpäŋ tepmaŋpayäŋ täko uwä säkgämän-inik api kuŋatneŋ. 37 * E, nin Abraham täŋo äboriye itkamäŋ yäŋ näwetkaŋ u nadätat. Täŋpäkaŋ in mannata bitnäk täkaŋ unita kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ nadäk täkaŋ. 38 Näk Nantä näwoŋärek täŋkuko ugänpäŋ täwet täyat. Upäŋkaŋ inä injinken nanjintä täwoŋärek täŋkuko upäŋ täk täkaŋ yäk.

39 * Ude yäwänä iwetkuŋ; Nin täŋo nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täŋo oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneŋ. 40 Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäŋkuropäŋ täwerakaŋ inä nutnayäŋ yäk täkaŋ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämo täŋkuk. 41 * Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkaŋ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuŋ; Wa! Ninä kubokäret täŋpäŋ bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täŋo nanakiye

---

* **8:22:** Jon 7:35 * **8:23:** Jon 3:31 * **8:26:** Jon 7:28, 12:49 * **8:28:** Jon 3:14, 5:19 * **8:29:** Jon 8:16, 16:32 * **8:30:** Jon 7:31 * **8:33:** Mat 3:9 * **8:34:** Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * **8:37:** Jon 5:18 * **8:39:** Mat 3:9 * **8:41:** Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8

42 * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täŋ namikäneŋ.
Näk Anutu-ken naniktä äput, näkŋaken nadäk-nadäkna terak nämo äput. Anututä naniŋ
kireŋpewän äput. 43 * Mebäri imata näkŋo mantä bänepjin-ken nämo yäput täyak? U ŋodeta;
Näk man yäŋira in jukujin peŋpäŋ täga nämo nadäk täkaŋ unita. 44 In-täŋo nanjin Satan.
Unitäŋo kädet iwatta gäripi nadäk täkaŋ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täŋkuko unitä pen
täŋ yäpmäŋ äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiŋkuko unita bänepi-ken man bureni
kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täŋo mähemi-inik unita äma jop yäkŋatta gäripi
pähap nadäk täyak.
45 Upäŋkaŋ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkaŋ. 46 * Jide?
Inken nanik kubätä näkŋo momi täga kaŋ-ahäwek? Nämoinik. Täŋpäkaŋ näk man bureni
täwerira imata näkŋo man nadäwä bureni nämo täk täkaŋ? 47 * In nadäkaŋ? Äma ba webe
Anututa biŋam kuŋat täkaŋ uwä Anutu täŋo man nadäŋpäŋ buramik täkaŋ. Täŋpäkaŋ inä
Anututa biŋam nämo täkaŋ unita mani bitnäk täkaŋ.

Jesu ini ba Abrahamta yäŋkuk

48 * Ude yäwän nadäŋpäŋ Juda ämatä koki bumta wawäpäŋ Jesu iwetkuŋ; Gäk Samaria
äma! Mäjo wakitä kotawänkaŋ ba yäyan! yäk. 49 Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk
mäjotä nämo kotatak. Näk Nan oraŋ imik täyat upäŋkaŋ inä näk nabäŋ äwaräkuk täk täkaŋ.
50 * Näk wäpna biŋamta nadäwätäk täŋpäŋ nämo täwet täyat. Wäpna biŋam yäŋahäk-ahäk u
Äma kubä täŋo epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkaŋ uwä api yäpmäŋ daniwek. 51 *
Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä
paot-inik nämo api täneŋ. Nämoinik!
52 Ude yäwänä Juda ämatä ŋode iwetkuŋ; Man ude yäŋiri bureni ŋode nadäkamäŋ; Gäk
mäjotä magätak! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet biani udegän kumäŋ moreŋkuŋ.
Upäŋkaŋ gäk ŋode yäyan; Äma näkŋo man yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä paot-inik nämo
api täŋpek yäŋ yäyan! 53 * Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmitpäŋ yäyan? U
kumbuk, ba profet biani u imaka udegän kumbuŋ. Upäŋkaŋ gäk jidewani unitä äma u
yärepmitpäŋ wäpka yäpmäŋ äroŋpäŋ yäyan? 54 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näkŋa-tägän
wäpna yäpmäŋ äroŋira nämo tägawek. Nämo, Nan, nintäŋo Anutunin yäŋ iwet täkaŋ unitä
oraŋ namik täyak. 55 * Anutunin yäŋ iwet täkaŋ upäŋ mebärini nämoinik nadäkaŋ. Täŋ,
näkŋawä nadäwa tärekaŋ. Nämo nadäwa tärekaŋ yäŋä, imata yäwet? Jop man ude yäŋpäŋ
ingän äworewet. Ude nämo! Näk Nanta nadäwa tärewäpäŋ mani biŋam yäpmäŋ kuŋat
täyat. 56 Orajin Abraham uwä näkŋo äbäkäbäk kadäni u api käwet yäŋkaŋ oretoret terak
kuŋattäŋgän kaŋpäŋ wisikinikna! yäŋ yäŋkuk.
57 Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäŋkuŋ; Wära! Gäk obaŋ 50 ude nämo
täreŋkukopäŋ Abraham kaŋkun? 58 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera
nadäwut; Abraham nämo ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk. 59 * Ude yäwänä mobä
yäpmäŋpäŋ utnayäŋ täŋirä Jesu uwä äma itkuŋo u gänaŋ paotpeŋ kuŋkuk.

9

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuŋ

1 Kädet miŋin kuŋtäŋgän Jesutä äma kubä miŋi koki gänaŋ dapuri tumbanitä ahäwani u
kaŋ-ahäŋkuk. 2 * Kaŋ-ahäŋpäŋ Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabäŋkuŋ; Yäwoŋärewani äma, netä
täŋo momita äma u dapuri tumbani ahäŋkuk? Iniken ba miŋi nani täŋo? 3 * Yäwäwä Jesutä
yäwetkuk; Ude nämo. Iniken ba miŋi nani täŋo momita nämo. Anututä epän kehäromi äma

* **8:42:** 1Jo 5:1; Jon 16:28 * **8:43:** Rom 8:7; 1Jo 3:8 * **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 * **8:47:** Jon 18:37; 1Jo 4:6 * **8:48:** Mak 3:21-22; Jon 7:20 * **8:50:** Jon 5:41 * **8:51:** Jon 5:24; Jon 6:40,47 * **8:53:** Jon 4:12 * **8:55:** Jon 7:28-29 * **8:58:** Jon 1:1 * **8:59:** Jon 10:31 * **9:2:** Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 * **9:3:** Jon 11:4

ŋo terak kwawak ahäwekta Anututä inide teŋkuk. 4-5 * * Nadäkaŋ? Näk kome terak irayäŋ
täyat udegän komen ämawebe täŋo topän ude api iret. Täŋpäkaŋ Nan, naniŋ kireŋkuko
unitäŋo epän kepma irayäŋ täyat-ken ugän täk täkäna. Bipmäŋ urani kadäni keräp täyak.
Kadäni uken epän täga nämo api täne yäk.
6 * Jesutä ude yäŋpäŋ kome terak iwit utpäŋ awähutpewän okä täŋkuk. Okä täŋpänkaŋ
yäpmäŋpäŋ äma dapuri tumbani u dapuri-ken gatäŋkuk. 7 * Gatäŋpäŋ ŋode iwetpäŋ peŋ
iwetkuk; Gäk kuŋkaŋ Siloam gwägu-ken garok ŋo ärut yäk. (Siloam uwä ninin man terak
peŋ iwet-pewän kwani.) Jesutä ude peŋ iweränä äma u päŋku gupi ärutpäŋ dapun ijiwän
kwäpäŋ eŋiken kuŋkuk. 8 Eŋiken kuŋirän noriye ba äma ätu ketem ba moneŋta yäŋapik
täŋkuko-ken unitä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; U kawut! Äma imaka imakata ninken yäŋapik täŋkuko
unitä ba äbätak? 9 Ude yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Ini u! yäk. Ba ätutä yäŋkuŋ; Nämo yäk.
Udewani bumik yäk. Ude yäŋirä ini yäwetkuk; Näkŋa äbätat! yäk.
10 Ude yäwänä iwet yabäŋkuŋ; Jide täŋpäŋ dapun ijitan? 11 Yäwäwä äma unitä yäwetkuk;
Äma kubä wäpi Jesu unitä okä dapuna-ken gatäŋkaŋ ŋode näwerak; Gäk Siloam gwägu-ken
kuŋkaŋ gupka ärut yäŋ näwerak. Näweränkaŋ näk u päŋku ume ärutkaŋ eruk dapun ijit
yäk. 12 Ude yäwänä iwet yabäŋkuŋ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuk; Näk nämo nadätat
yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täŋkuŋ

13 Ude yäwänkaŋ ämawebetä dapuri tumbani u yäŋikŋat yäpmäŋ Parisi äma ätuken
kuŋkuŋ. 14-15 * Kepma Jesutä okä awähutpäŋ dapuri-ken gatäŋkuko u Sabat kadäni-ken
täŋkuko unita Parisitä äma u iwet yabäŋkuŋ; Dapun jide täŋpäŋ ijin? Yäwäwä yäwetkuk;
Äma u dapuna-ken okäpäŋ gatäŋirän päŋku ume ärutpäŋ ukengän dapun ijit yäk. 16 *
Ude yäŋirän Parisi äma ätutä yäŋkuŋ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekiritnin
irepmitak yäk. Ude yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi
udewani täga nämo täyek yäk. Ude yäŋpäŋ ini-tägän man wärät-wärät täŋkuŋ.
17 * Täŋpäŋ äma uwä äneŋi ŋode iwet yabäŋkuŋ; Äma dapunka täŋpewän ijino u gäkä
unita netä yäŋ yäyan? Ude yäwäwä yäŋkuk; U profet kubä yäk. 18 Ude yäwänkaŋ Juda
äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukopäŋ dapun äneŋi ijik yäŋ nämo
nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ miŋi nani yämagut yäpmäŋ äbuŋ 19 Yämagut yäpmäŋ äbäŋpäŋ yäwet
yabäŋkuŋ; Äma ŋo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yäŋ iwet täkamän u ŋo? U jide
täŋpäŋ dapun ijik? 20 Yäwäwä miŋi nanitä ŋode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek
nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahäŋkuk yäk. 21 Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ dapun
ijik, ba netätä dapuri täwirak yäŋ nämo nadäkamäk yäk. U bian tägaŋkuko unita ini iwet
yabäwäkaŋ täwerän yäk. 22-23 * Uwä Juda ämata umuntaŋpäŋ ude yäŋkumän. Juda äma
ekäni ekänitä man ŋode yäŋpäŋ uku yäŋkehärom taŋkuŋ; Äma kubätä Jesu u Kristo yäŋ
yäwänä äma u kudupi eŋi gänaŋ ärokta api yäjiwätne yäŋ yäŋkuŋ. 24 * Täŋpäkaŋ äma dapuri
tumbani u äneŋi ŋode iwetkuŋ; Gäk Anutu iniŋ oretpäŋ man bureni yä! Ninä äma unitäŋo
mebäri nadäkamäŋ. U momi äma yäk.
25 Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yäŋ nämo nadätat.
Upäŋkaŋ näk ŋode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropäŋ dapun ijitat ŋo yäk. 26 Yäwänä
Juda äma unitä iwetkuŋ; Jide täŋpäŋ dapunka täŋpewän injin? 27 Yäwäwä yäwetkuk;
Näk täweraro u nämo nadäŋ? Imata äneŋi niwerän yäŋkaŋ yäkaŋ? Inä iwaräntäkiye
täna yäŋpäŋ ba yäkaŋ? 28 Ude yäwänä yäŋärok man ŋode iwetkuŋ; Gäkŋa uyaku
iwaräntäki. Ninäwä Moses täŋo iwaräntäkiye yäk. 29 * Moses uwä Anututä man iwetkuko

---

* **9:4-5:** Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 * **9:4-5:** Mat 5:14; Jon 8:12 * **9:6:** Mak 8:23 * **9:7:** 2Kin 5:10 * **9:14-15:** Luk 13:14 * **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * **9:17:** Jon 4:19 * **9:22-23:** Jon 7:13 * **9:24:** Jos 7:19 * **9:29:** Jon 8:14

u nadäkamäŋ. Upäŋkaŋ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yäŋ nämo nadäkamäŋ!

30 Yäŋirä äma unitä man kowata ŋode yäwetkuk; Intä ude yäŋirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täŋpewän ijiro upäŋkaŋ imata äma u deken naniktä äbäk yäŋ nämo nadäkaŋ? 31 * Ninä ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu uwä äma momi nikek nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Täŋpäŋ kubätä iniŋ oretpäŋ mani buramiwänä täŋkentäŋ imek yäk. 32 Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täŋpewän ijiŋkuk yäŋ biŋam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadäŋ yäpmäŋ äbumäŋ. 33 * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täŋpäŋ täŋpän? 34 * Yäwänä koki wawäpäŋ ŋode iwetkuŋ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ŋonitä manbiŋam yäŋpäŋ täga niwoŋärewen? Ude yäŋpäŋ iwat kireŋkuŋ.

Bänep bipmäŋ urani täŋo manbiŋam

35 Iwat kireŋirä Jesutä biŋam u nadäŋkaŋ kaŋ-ahäŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Gäk Äma Bureni-inik nadäŋ imitan? 36 Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoŋäreŋiri kaŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋpa! yäk. 37 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabäŋiri man gäwetat ŋo näkŋa yäk. 38 Yäwänä yäŋkuk; Ekäni, bureni! Näk nadäŋ gamikinik täyat yäk. Ude yäŋpäŋ gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ oretkuk. 39 * Täŋirän Jesutä yäŋkuk; Näkä komen äma mebärijin kwawak yäpmäŋ danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneŋ. Täŋ, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneŋ yäk. 40 * Ude yäwänä Parisi äma bok itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋkuŋ; Ai! Ninta dapun tumäk yäŋ yäyan? 41 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneŋ. Upäŋkaŋ nin dapun ijiwani yäŋ yäk täkaŋ unita momijin mät pat tamek yäk.

10

Jesu uwä yawak täŋo mähemi tägagämän

1 Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täŋo yewa gänaŋ ärowa yäŋpäŋ yäma siwoŋi-ken nämo äroŋpäŋ jopi-ken tädotpeŋ äpmoŋpeko uwä kubo äma. 2 Täŋ äma yäma pewani-ken siwoŋi äroweko uwä yawak täŋo mähemi. 3 Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äroŋpäŋä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yäŋirän nadäneŋ. Täŋpäŋ dubini-ken äbäŋirä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ yäman äpämaŋ kwek. 4 * Äpämaŋ yäman kumaŋ intäjukun kuŋirän yawakiyetä mähemi kotäki nadäŋit iwatneŋ. 5 Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneŋ. Nämoinik, kudupi kotäk nadäŋpäŋ metäŋpeŋ kuneŋ yäk. 6 * Jesutä man wärani ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ.

7 Man wärani täŋo mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋo unita Jesutä man yäpurärätpäŋ ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täŋo yäma bureni-inik. 8 * Äma intäjukun äbäŋpäŋ yawakta watä epän täk täŋkuŋo uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täŋkuŋ. 9 * Täŋpäkaŋ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänaŋ ärokta äbayäŋ täko uwä äroŋpäŋ säkgämän api irek. Kuŋ äbäk täŋkaŋ ketem tägagämän api nak täŋpek. 10 Täŋpäkaŋ kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täŋit kumäŋ-kumäŋ däpmäŋit täŋpek. Upäŋkaŋ nähä yawak irit kuŋat-kuŋat gäripi nikek yämikta äbut.

---

* **9:31:** Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 * **9:33:** Jon 9:16 * **9:34:** Sam 51:5; Jon 9:2 * **9:37:** Jon 4:26 * **9:39:** Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15 * **9:40:** Mat 15:14, 23:26 * **9:41:** Jon 15:22 * **10:4:** Jon 10:27 * **10:6:** Jon 16:25 * **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:9:** Sam 118:20; Jon 14:6

11 * Näk yawak täŋo mähemi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kaŋ irut yäŋ
nadäŋpäŋ gupnata nämo iyap taŋpäŋ api iniŋ kirewet. 12 * Täŋpäkaŋ äma yawak watäni
itkaŋ gwäki yäpmäk täkaŋ uwä mähemi bureni nämo. Aŋ komi kubä yawak yewayäŋ
äbäŋirän äma uwä kaŋpäŋ umuntaŋpeŋ yawak yabä kätäŋpäŋ metäŋpeŋ kwek. Metäŋpeŋ
kuŋirän aŋ komi u yawak däpmäŋpäŋ yäwat kireneŋ. 13 Imata, äma uwä yawakta gäripi-
inik nämo nadäk täkaŋ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaŋ unita umuri kubä
ahäŋ yämiŋirän metäŋpeŋ kuk täkaŋ.
14-15 * * Upäŋkaŋ näk yawak täŋo mähemi bureni-inik. Nantä näka nadäŋ namikinik
täk täyak udegän näk yawaknayeta nadäŋ yämikinik täk täyat. Täŋpäŋ näk Nanta nadäŋ
imikinik täk täyat udegän yawaknayetä nadäŋ namikinik täk täkaŋ. Yawaknayeta
yäŋpäŋ gupna iniŋ kirekta nämo bitnätat. 16 * In nadäkaŋ? Yawaknaye ini ŋo nanik-
gänpäŋ nämo yabäŋ yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaŋ. U yämagurira
näkŋo man kotäk nadäŋpäŋ näwat yäpmäŋ äbäŋirä äbot kubägän api yepmaŋpet. Yep-
maŋpa kubä-kengän ririrä mähemi kubä-tägän api yabäŋ yäwarek.
17 * Täŋpäkaŋ näk gupna api iniŋ kirewero upäŋkaŋ äneŋi pengän itkuro ude api
äworewero unita Nantä näka gäripi nadätak. 18 * Äma kubätä näkŋo irit jop nadäŋ täga
nämo nomägarek, näkŋa yäwakaŋ uyaku. Näkŋa-tägän gupna täga iniŋ kirewet. Gupna
iniŋ kirekta ba äneŋi yäpmäkta u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi peŋ
naminkuk yäk.
19 * Jesutä man ude yäŋirän Juda äma ekäni ekänitä nadäŋpäŋ äneŋi nadäk yarä nikek
iŋitkuŋ. 20 * Täŋpäŋ äma ätutäwä yäŋkuŋ; Mäjotä magärirän nadäk-nadäki paoränkaŋ man
ŋodewä yäyak! Man yäyak u nadäneŋo! yäk. 21 Ude yäŋirä äma ätutäwä yäŋkuŋ; Ude nämo!
Mäjotä magärirän jide täŋpäŋ man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä
äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganeŋ yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täŋ imiŋkuŋ

22 Täŋpäkaŋ Juda täŋo orekirit kubä keräp taŋkuk. Orekirit uwä kudupi eŋi kodaki
täŋpäŋ yäma bian dätkuŋo u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täŋkuŋonik. 23 Eruk
orekirit u keräp taŋirän Jesu kudupi eŋi gänaŋ äroŋpäŋ kumaŋ kukŋi käda wäpi Solomon
täŋo Itpäŋ-nadäk Bägup ukäda päŋku itkuk. 24 * Uken ririrän Juda äma ekäni ekänitä äbä
itgwäjiŋpäŋ iwet yabäk ŋode täŋkuŋ; Gäk jidegän mebärika siwoŋi api niweren? U nadäna
yäŋpäŋ nadäwätäk terak kuŋatkamäŋ yäk. Eruk siwoŋi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?
25 * Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upäŋkaŋ
in nadäwä bureni nämo täŋkuŋ. Kudän kudupi Nana täŋo wäpi terak täk täyat unitä
mebärina kwawak pewän ahäk täkaŋ. 26 * Upäŋkaŋ inä näkŋo yawak nämo unita nadäŋ
namikinik nämo täk täkaŋ. 27 * Näkŋo yawaknaye uwä manna nadäŋpäŋ näwat täkaŋ.
Näwarirä yabäŋpäŋ-nadäk täk täyat. 28 * Täŋpäŋ irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik
api kumneŋ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. 29 Yawaknaye
uwä Nanatä näka naniŋ kireŋkuk. Nana täŋo kehäromitä imaka kuduptagän täŋo
kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täŋo keri-ken nanik täga nämo
api kubo täwek. 30 In nadäkaŋ? Nana-kät nek kubägän yäk.
31 * Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayäŋ mobä poriŋkuŋ.
32 Täŋirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täŋo kudän tägatäga mäyap täŋ yäpmäŋ äbätat. Kudän
jide u täŋira kaŋpäŋ nutnayäŋ täkaŋ? 33 * Yäwänä iwetkuŋ; Ude nämo. Imaka kubä terak

---

* **10:11:** Sam 23:1; Rev 7:17 * **10:12:** Apos 20:29 * **10:14-15:** Jon 10:27; 2Ti 2:19 * **10:14-15:** Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16 * **10:16:** Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * **10:17:** Plp 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11 * **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48 * **10:24:** Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 * **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3 * **10:28:** Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * **10:31:** Jon 8:59 * **10:33:** Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18

nämo gutnayäŋ täkamäŋ. Gäk Anutu yäŋärok man iwet täyan unita täkamäŋ yäk. Gäk äma jopi kubä upäŋkaŋ Näk Anutu yäŋ niwet täyan!

34 * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täŋo baga man kudän täwani terak man Anututä yäŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? Uterak Anututä ŋode yäŋkuk; Näk täwetat, in anutu. 35 * Eruk, nin nadäkamäŋ, man kudän Anutu täŋo man terak kudän täwani kudup uwä burenigän. Täŋ, ämawebe Anutu täŋo man buraminŋkuŋo unita “In anutu” yäŋ yäwetkuko u imaka, burenigän. 36 Unita näk Anutu täŋo nanaki yäŋ täwerira in imata gäk Anutu yäŋärok man iwetan yäŋ näwet täkaŋ? Anututä ini näk iwoyäŋpäŋ kome terak naniŋ kireŋpewän äput. 37 Unita näk Nana täŋo kudän bureni nämo täk täyat täŋpäwä näka nadäwä bureni nämo täŋpek. 38 * Upäŋkaŋ näk Nana täŋo epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadäwä bureni nämo täŋpäwä imaka imaka täŋira nabäk täkaŋ unita nadäwä bureni-inik täŋput. Ude täŋkaŋ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk täkamäk yäŋ u täga api nadäwä tumneŋ yäk.

39 * Jesutä ude yäwänä äneŋi iŋitnayäŋ täŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ keri yokut täŋpän kwäpeŋ kuŋkuk. 40 * Keri yokut täŋpän kwäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ kome Jontä bian ume ärut yämiŋkuk-ken Jodan ume kukŋi udude päŋku itkuk. 41 Päŋku u ririän ämawebe mäyap äbä ahäŋ imiŋkuŋ. Ahäŋ imiŋpäŋ yäŋkuŋ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täŋirän kaŋkumäŋ. Upäŋkaŋ imaka äma uterak bureni api ahäneŋ yäŋ niwetkuko u bureni ahäkaŋ! 42 * Täŋpäkaŋ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadäŋ imikinik täŋkuŋ.

11

Lasarus kumbuko unitäŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi Lasarus käyäm täŋ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it täŋkuŋonik. 2-3 * * Maria uwä Jesu kuroŋi-ken ume käbäŋi täga nikek ärut imiŋpäŋ gwäki pujiŋipäŋ kuroŋi täŋ-kohoyäŋkuko u. Täŋpäkaŋ noripaki Lasarus käyäm taŋi täŋirän Maria kenta Matatä Jesuken manbiŋam ŋode pewän kuŋkuŋ; Ekäni, äma gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm taŋi täyak yäk.

4 * Eruk, Jesutä manbiŋam u nadäŋpäŋ yäŋkuk; Käyäm täyak u nämo api kumbek. Käyäm uterak Anutu täŋo wäpi biŋam api ärowek. Ba käyäm uterak Anutu Nanakitä wäpi biŋam api yäpek yäk. 5-6 Täŋkaŋ Jesutä Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täŋkuko unita Lasarus u käyäm täyak yäŋ nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku nämo yabäŋkuk. Itkukken u kepma yaräkät itkuk. 7 Kepma yarä itpäŋä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Eruk, Judia komeken äneŋi kuna yäk.

8 * Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikŋutpäŋ iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, ude nämo! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayäŋ täŋkuŋo ukeŋo nämo nadätan? U bian nämo upäŋ imata äneŋi kwayäŋ yäyan? 9 * Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Kepma kubä edaptä kadäni käroŋi, 12 auas udeta nämo ijik täyak? Unita äma kubätä kepma täŋo peŋyäŋek-ken kuŋareko uwä nämo maŋurek. Peŋyäŋekgänaŋ kwawakgän kuŋareko unita. 10 * Upäŋkaŋ bipani kuŋareko uwä bipmäŋ urani unita ŋoba-ŋoba täŋtäŋ kuŋarek. 11 * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Notninpak Lasarus uwä däpmon pätak. Däpmon parirän päŋku yäwa kikŋurayäŋ yäk. 12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Ima yäyan? Däpmongän patpäŋä äneŋi tägaŋpäŋ ini täga akwek! yäk. 13 Jesutä Lasarus däpmon pätak yäŋ yäŋirän iwaräntäkiyetä Lasarus däpmon bureni pätak yäŋ nadäŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yäŋ nadäŋpäŋ däpmon pat itak yäŋ yäŋkuk. 14 Täŋpäŋ iwaräntäkiye täŋguŋtaŋ ririä Jesutä siwoŋi ŋode yäwetkuk; U kumak yäk. 15 Nin dubini-ken

* **10:34:** Sam 82:6 * **10:35:** Mat 5:18 * **10:38:** Jon 14:10-11 * **10:39:** Luk 4:30; Jon 8:59 * **10:40:** Jon 1:28 * **10:42:** Jon 7:31 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2-3:** Jon 12:3 * **11:2-3:** Jon 11:36 * **11:4:** Jon 9:3, 11:40 * **11:8:** Jon 8:59 * **11:9:** Jon 9:4-5 * **11:10:** 1Jo 2:11 * **11:11:** Mat 9:24

nämo iritna kumako unita bänep täga nadätat. Imata, näk imaka kubä täŋira in kaŋpäŋ nadäŋpäŋ nadäŋ namikinik api tänеŋ. Eruk päŋku käna! 16 * Ude yäŋirän Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneŋ yäŋpäŋ noriye yäwetkuk; Penta kunakaŋ kaŋ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo mebäri u Jesu

17-19 Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peŋpeŋ päŋku kädet keräpi 3 kilomitas ude kuŋpäŋ Betani yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ yabäŋkuŋ; Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbäŋpäŋ Mata kenta Maria bänepi täŋ-kawatakta penta irirä yabäŋkuŋ. 20 Ude täŋirä Mata Jesu äbätak yäŋ nadäŋpäŋ Maria eŋiken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayäŋ kädet miŋin päŋku kaŋ-ahäŋkuk. 21 * Kaŋ-ahäŋpäŋä iwetkuk; Ekäni, gäk ŋo itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän. 22 Upäŋkaŋ näk nadätat, gäk imaka kubäta Anutu-ken iwet yabäŋiri täga nadäŋ gamayäŋ yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno. Wanotka kodak taŋpäŋ äneŋi akwayäŋ yäk. 24 * Ude iweränä Matatä yäŋkuk; Bureni, kadäni pähapken kodak taŋpäŋ api akwek yäŋ nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduptagän api akuneŋ yäk. 25 Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäŋo mebäri ba irit kehäromi täŋo mebäri u näk. Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpeŋ kuŋarayäŋ täko uwä kumbayäŋ täko upäŋkaŋ äneŋi api kodak taŋpeŋ akwek. 26 * Bureni, äma kubätä nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ŋo nadäŋiri bureni täyak ba nämo? 27 * Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täŋo Nanaki. Anututä kome terak äbäkta bian iwoyäŋkuko u gäk yäk.

28 Matatä ude yäŋpäŋ päŋku noripaki Maria u inigän yäŋikŋat päŋku teŋpäŋ jiap man terak ŋode iwetkuk; Yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma äbäko itkaŋ gäka yäyak yäk. 29 * Mariatä ude nadäŋpäŋä bäräŋek terakgän akumaŋ Jesuken kuŋkuk. 30 Jesuwä yotpärareken nämo ahäŋkuk, bägup Matatä pengän kaŋ-ahäŋkuk-ken ugän irirän.

31 Täŋpäkaŋ Juda ämawebe penta Maria-kät eŋi gänaŋ ugän itkaŋ konäm butewaki täŋ itkuŋonik. Täŋ ittäŋgän kaŋkuŋ; Maria bäräŋek terak akumaŋ yäman umu kuŋirän kaŋkuŋ. Kaŋpäŋ ŋode nadäŋkaŋ iwat yäpmäŋ kuŋkuŋ; U wanori äneŋkuŋ-ken u korayäŋ kuyak yäŋ nadäŋkuŋ.

32 * Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahäŋpäŋä Jesu dubini-ken päŋku gukuri imän äpmoŋpäpäŋ konäm butewaki terak ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk ŋo itkun yäwänäku näkŋo wanotna ŋo nämo kumbän yäk. 33 Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuŋo u konäm korirä yabäŋpäŋ bänepi ägekoräpäŋ butewaki pähap nadäŋkuk. 34 Ude täŋpäŋ yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, äbäŋkaŋ ka yäk. 35-36 * Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täŋirän ämawebe päke unitä kaŋpäŋ yäŋkuŋ; Ŋo kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadäŋpäŋ kotak yäk. 37 * Ätutä ude yäwäkaŋ ätutäwä yäŋkuŋ; Äma ŋowä äma dapuri tumbani yäpän tägaŋ yämik täyak. Upäŋkaŋ äma ŋo käyäm täŋ itkuk-ken ugän täŋkentäŋ iminaŋi täŋirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneŋi yäpmäŋ aku teŋkuk

38 * Täŋpäkaŋ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadäŋpäŋ Lasarus äneŋkuŋ-ken u kuŋkuk. Awaŋ u mobä taŋi kubäpäŋ äneŋpani. Täŋkaŋ mobä kubäpäŋ awaŋ meni täŋpipiwani. 39 Kuŋpäŋä yäwetkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani ŋo yäpmäŋ kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ŋo kumbänpäŋ äneŋkaŋ kepma yaräbok-yaräbok itkamäŋ unita käbäŋi wakiinik ŋo piätak yäk. 40 * Matatä ude yäwänä,

* **11:16:** Mak 14:31 * **11:21:** Jon 11:32 * **11:24:** Jon 5:29 * **11:26:** Jon 8:51 * **11:27:** Jon 6:69 * **11:29:** Jon 11:20 * **11:32:** Jon 11:21 * **11:35-36:** Luk 19:41 * **11:37:** Jon 9:6 * **11:38:** Mat 27:60 * **11:40:** Jon 11:4,23-26

Jesutä ŋode iwetkuk; Näk pengän ŋode gäweraro u nämo nadätan? Gäk nadäŋ namikinik
täŋpäŋä Anutu täŋo kudän kehäromi nikek ahäŋirän täga käwen yäŋ gäwerat. 41 Eruk,
mobä taŋi awaŋ meni peŋpipiwani u yäpmäŋ kewewäkaŋ Jesutä kunum gänaŋ dapun
ijiŋpewän ärowäpäŋ ŋode yäŋkuk; Nan, gäk näkŋo yäŋapik manna uku nadäŋ namino unita
gäka bänep täga nadäŋ gamitat. 42 * Täŋpäkaŋ Nan, gäk näkŋo yäŋapik manna nadäŋ
namik täyan u nadätat upäŋkaŋ ämawebe itkaŋ ŋonita yäŋpäŋ man ŋowä gäwetat. Gäkä
näk nepmaŋpi äput yäŋ kaŋ nadäwut yäŋpäŋ man ŋo yäyat.
43 Ude yäŋpäŋ gera terak ŋode yäŋkuk; Lasarus, gäk akumaŋ äbi! 44 Jesutä gera ude
yäwänä, eruk äma kumbani tek keri kuroŋi ba iŋami dapun uwäk täwani nikek unitä
akumaŋ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämut iminŋpäŋ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuŋ
Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

45 * Jesutä ude täŋpänkaŋ Juda äma Mariaken äbuŋo unitä Jesutä imaka kudän kudupi
täŋkuko u kaŋpäŋä nadäkinik täŋ iminŋkuŋ. 46 * Nadäkinik täŋ iminŋkuŋo upäŋkaŋ ätutäwä
päŋku Parisi äma Jesutä kudän täŋkuko u yäwetkuŋ. 47 Täŋpäkaŋ bämop ämakät Parisi
ämatä päŋku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuŋ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak
ŋonita jide api täŋ imine? 48 Kaŋäwaräkuk täŋitna udegän täŋ yäpmäŋ kuŋtäyon ämawebe
kuduptagän unita biŋam tänеŋ yäk. Täŋpäkaŋ Rom täŋo komi ämatä äbäŋpäŋ iwan täŋ
niminŋpäŋ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täŋpä wanеŋ yäk.
49 Ude yäwäkaŋ uken nanik bämop äma intäjukun täŋpani kubä wäpi Kaifas unitä
yäwetkuk; Ude nämo! 50 * In ŋode nämo nadäkaŋ? Ämawebe kumän-tagän paotneŋo
udeta äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäk. 51-52 * * Kaifastä man ude yäŋkuko u iniken
nadäk-nadäkpäŋ nämo yäŋkuk. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä
imaka ŋode api ahäwekta yäwani u uwäk täŋkuk; Jesutä kumäŋpäŋ Juda ämawebe api
täŋkentäwek. Täŋpäkaŋ Juda ämawebe täŋkentäŋ yämik-tagän nämo. Uwä kumäŋpäŋ
Anutu täŋo nanakiye uken-uken ittäŋ kukaŋ u äbot kubägän api yepmaŋpän itneŋ. Man
Kaifastä yäŋkuko uwä uwäk täŋkuk.
53 * Eruk kepma uken yäput peŋpäŋ yäŋkaŋ Jesu utpewä kumäkta man epän täŋtäŋ
kuŋkuŋ. 54 * Ude täŋirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuŋatkuk. Kome
u peŋpeŋ gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päŋku
iwaräntäkiye-kät itkuŋ. 55 * Eruk, Juda nanik täŋo orekirit kadäni pähap kubä wäpi
Pasova u keräp taŋkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduptagän Jerusalem
yotpärare-kengän kuŋ moreŋkuŋ. 56 * Kuŋpäŋä Jesu kaŋ-ahäna yäŋpäŋ kudupi eŋi gänaŋ
äroŋpäŋ ini-tägän man ŋode yäŋkuŋ; In jide nadäkaŋ? U nintäŋo orekirit kadäni ŋo
nämo käwep päbä käwek yäk. 57 Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ŋode
yäŋahäŋpäŋ yäwetkuŋ; Äma kubätä Jesu u uken itak yäŋ nadäŋpäŋä yäŋahäwänkaŋ päŋku
iŋitpäŋ komi eŋi gänaŋ kaŋ tena yäŋ yäŋkuŋ.

12

Mariatä Jesu kuroŋi ärutkuk
Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

1 * Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp taŋirän Jesu Betani yotpärare-
ken kuŋkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko
unitäŋo kome. 2 * Täŋpäkaŋ kome uken Jesu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk

---

* **11:42:** Jon 12:30 * **11:45:** Jon 4:48, 7:31 * **11:46:** Luk 16:31 * **11:50:** Jon 18:14 * **11:51-52:** Stt 50:20
* **11:51-52:** Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2 * **11:53:** Jon 5:18 * **11:54:** Jon 7:1 * **11:55:** 2Sto 30:17; Apos 21:26
* **11:56:** Jon 7:11 * **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40

ketem nänayäŋ Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ. 3 * Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäŋi säkgämän ikekpäŋ Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuk. Piŋ ibatpäŋ gwäki pujiŋpäŋ kuroŋi täŋ-kohoyäŋkuk. Täŋirän ume unitäŋo käbäŋi äma päke itkuŋo u nadäŋkuŋ.

4 * Täŋpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan keri terak pekta yäwani unitä käbäŋi u nadäŋpäŋ yäŋkuk; 5 * E! Ume u gwäki ärowani, äma moneŋ epän obaŋ kubäta täŋpäŋ yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmäŋpäŋ ämata yämiŋkaŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ äma jäwärita yäminaŋi yäk. 6 Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadäŋ yämani. Uwä kubo äma unita man ude yäŋkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä itkaŋ kubota täk täŋkukonik.

7 * Eruk, Judastä man ude yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäŋi nikek iŋirako u iŋit yäpmäŋ kuŋirän näkŋo kumäk-kumäk kadäni ahäŋirän piŋ nabatta yäwani. 8 * Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ. Upäŋkaŋ nähä inkät kadäni käroŋi nämo api it yäpmäŋ ärone yäŋ yäŋkuk.

9 * Täŋpäkaŋ Jesu Betani komeken itak yäŋ biŋam nadäŋpäŋ äma mäyap käna yäŋkaŋ päŋku ahäŋ imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Jesugän kakta nämo kuŋkuŋ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko u imaka, bok yabänayäŋ kuŋkuŋ. 10-11 * Jesutä Lasarus täŋkentäŋ imiŋkuko u nadäŋpäŋ Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätäŋpeŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. Ude täŋirä bämop äma unitä kokwawak nadäŋpäŋ Lasarus kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äroŋkuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

12 Eruk, patkuŋo yäŋewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuŋkuŋo u Jesu ŋo äbätak yäŋ manbiŋam nadäŋkuŋ. 13 * Nadäŋpäŋ imuk yeŋ yäpmäŋpäŋ Jesutä kädet äbayäŋ täŋkuk-ken päŋku itpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!
Isrel täŋo intäjukun äma iniŋ oretna!
Man ude yäŋkuŋ.

14 Täŋpäkaŋ Jesu ini uwä doŋki gubaŋi kubä kaŋ-ahäŋpäŋ uterak päro maŋitkaŋ äbuk. Ude täŋirän manbiŋam ŋode bian kudän täwani u bureni ahäŋkuk;

15 Jerusalem ämawebe, umuntäneŋo!
Intäjukun ämajin äbäŋ tamitak ŋo.
U doŋki gubaŋi terak maŋitkaŋ äbätak ŋo! yäk. *Sek 9:9*

16 * Man ude kudän täwani pätkaŋ Jesu täŋo iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo täreŋkuŋ. Täŋkuŋopäŋ Jesu kunum gänaŋ äroŋpäŋ wäpi biŋam ikek iränkaŋ mäden man u nadäŋpäŋ imaka ŋokeŋo ämawebetä täŋ miŋkuŋo unitäŋo mebäri nadäwä täreŋkuŋ.

17 * Täŋpäkaŋ Jesutä Lasarus awaŋ gänaŋ nanik yäŋpewän akuŋkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kaŋpäŋ nadäŋkaŋ manbiŋam u yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 18 Yäŋahäŋtäŋ kuŋirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ Jesu doŋki terak äbätak yäŋ nadäŋpäŋ känayäŋ kuŋkuŋ. 19 * Ude täŋirä Parisi ämatä yabäŋpäŋ ini-tägän yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduptagän iwatkaŋ yäk. Iŋitnayäŋ nadämäŋo ukeŋo täna wakaŋ ubayäŋ. Man ude yäŋkuŋ.

Jesu ini kumäkta yäŋkuk

20 Ämawebe Pasova Orekiritta äbuŋo ukät nanik ätu Grik äma, guŋ äbotken nanik. 21 *

---

* **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:4:** Jon 18:3 * **12:5:** Mat 19:21 * **12:7:** Jon 19:40 * **12:8:** Lo 15:11 * **12:9:** Jon 11:43-44 * **12:10-11:** Jon 11:45 * **12:13:** Mat 27:42; Jon 1:49 * **12:16:** Jon 2:22 * **12:17:** Jon 11:43-44 * **12:19:** Jon 11:48 * **12:21:** Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8

Grik äma unitä päŋku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kaŋ-ahäŋpäŋ iwetkuŋ; Notninpak, nin Jesu känayäŋ äbäkamäŋ yäk. 22 Eruk, ude iweräwä Filiptä päŋku Andru iweränkaŋ bok päŋku Jesu iwetkumän.

23 * Täŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpmäkta kadäni ahätak ŋo. 24 * Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gänaŋ peŋirä nämo waweko jide täŋpäŋ käruk tädorek? Nämo. Täŋ, mujipi u kome gänaŋ peŋirä waweko uyaku käruk tädotpäŋ äbäŋirän bureni mäyap ahäŋ bumbum tänеŋ yäk. 25 * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; U udegän äma iniken irit kuŋat-kuŋarita iyaptak täkaŋ uwä api paotneŋ. Täŋ, äma irit kuŋat-kuŋari kome terak ŋo mäde ut imik täkaŋ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kaŋ-ahäneŋ. 26 * Täŋpäkaŋ in kubätä watä epän ämana ude irayäŋ nadäŋpäŋä näk kaŋ näwarän. Ude täŋpäŋä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadäkaŋ? Äma täŋkentäŋ namik täkaŋ u Nanatä api oraŋ yämek.

27 * Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadäŋ naminŋiri bäräpi ahäŋ namayäŋ täyak u äbä närepmirän yäŋ yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahäŋ namikta yäwani. Mebäri udetagän äput. 28 * Unita Nan, täŋpewi wäpka biŋam taŋi kaŋ ahäŋ parän! Ude yäŋirän man kotäk kubä kunum gänaŋ naniktä ŋode äpuk; Wäpna biŋam täŋpewa taŋi ahäŋkuko udegän api täŋpet yäk. 29 * Man kotäk ude yäŋirän äma päke itkuŋo unitäwä iromäŋtä yäyak yäŋ yäŋkuŋ. Täŋ ätutäwä Nämo yäk. Aŋerotä yäyak yäŋ yäŋkuŋ.

30 * Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahäŋirän nadäkaŋ u näka nämo. U intä nadäwut yäŋpäŋ yäyak. 31 * Apiŋo Anututä komen ämawebe täŋo irit kuŋat-kuŋari yäpmäŋ daniwayäŋ. Täŋpäŋ kome ŋonitäŋo intäjukun äma u pimiŋ maŋpän kwayäŋ. 32 * Kadäni keräp taŋirän ämatä näk yäpmäŋ päŋaku punin api nepmaneŋ. Kadäni uken ämawebe komeni komeni kudup yäŋporiŋ päbä dubina-kengän api yepmaŋpet yäk. 33 * Jesutä jide täŋ iminŋirä api kumbeko unitäŋo man wärani ude yäŋkuk.

34 * Eruk, Jesutä man ude yäŋirän ämawebe päke itkuŋo unitä yäŋkuŋ; Ude nämo. Nin Baga man terak ŋode daniŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kristo ahäwayäŋ täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmäŋ ärowek yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmäŋ päŋaku punin api teneŋ yäŋ yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

35 * Ude yäwäwä Jesutä äneŋi ŋode yäwetkuk; Peŋyäŋek inkät kadäni keräpigän irayäŋ täyak unita inä peŋyäŋek uterakgän kaŋ kuŋarut. Bipmäŋ uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmäŋ urani-ken kuŋareko uwä kädet ude kuyat yäŋ nämo nadäŋkaŋ kwek. 36 * Unita apiŋo inken peŋyäŋek itak unita peŋyäŋekta nadäkinik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uyaku peŋyäŋek täŋo nanakiye bureni api itneŋ yäk. Jesutä ude yäŋpäŋ yepmaŋpeŋ päŋku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

37 Täŋpäkaŋ Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe iŋamiken täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik nämo täŋ iminŋkuŋ. 38 * Ude täŋirä man profet Aisaiatä ŋode kudän täŋkuko u bureni ahäwekta täŋkuŋ;

Ekäni, nin manbiŋam yäŋahäŋitna netätä nadäwän bureni täŋkuk?
Ba netätä gäkŋo kehäromika kawän täreŋkuk? *Ais 53:1*

---

* **12:23:** Jon 13:31-32; Jon 17:1 * **12:24:** 1Ko 15:36 * **12:25:** Mat 16:25 * **12:26:** Jon 14:3, 17:24 * **12:27:** Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 * **12:28:** Mat 3:17 * **12:29:** Apos 23:9 * **12:30:** Jon 11:42 * **12:31:** Jon 9:39, 14:30 * **12:32:** Jon 3:14 * **12:33:** Jon 18:32 * **12:34:** Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * **12:35:** Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 * **12:36:** Efe 5:8 * **12:38:** Rom 10:16

39 * Täŋkaŋ Jesu täŋo man nämo nadäŋ iminŋkuŋo uwä Aisaia täŋo man kudän kubä ŋode
pätak;
40 Anututä dapuri ba bänepi täŋpipiŋkuk.
Mebäri unita, dapuritä näkŋo mebärina nämo nabäwä tärek täkaŋ.
Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkaŋ uwä bäräŋeŋ nämo nadäwä tärewäpäŋ
bänepi nämo sukurek täkaŋ.
Ude nämo täk täkaŋ unita momini nämo peŋ yämik täyat yäk. *Ais 6:10*
41 * Aisaiatä man yäŋkuko uwä, imaka u nämo ahäŋirän Jesutä wäpi biŋam ikek api ireko
u nadäŋpäŋ uterak yäŋkuk.
42 * Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ iminŋkuŋ. Upäŋkaŋ
Parisita umuntaŋkuŋo unita nadäkiniki käbop peŋkuŋ. Parisitä kudupi eŋi gänaŋ äneŋi
ärokta niniŋ bitnäneŋ yäŋpäŋ umuntaŋkuŋ. 43 * Ude täŋkuŋo uwä ämatä wäpi biŋam yäniŋ
oretta gäripi nadäŋpäŋ Anututä wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuŋ.
44 * Eruk, Jesutä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä näk nadäŋ naminŋpäŋä uwä
näkagän nämo. U naniŋ kireŋpewän äburo u bok nadäŋ imik täyak. 45 * Täŋkaŋ äma u
näk nabäŋpäŋä naniŋ kireŋpewän äpuro käyak ubayäŋ. 46 * Imata, ämawebe näk nadäŋ
namikinik täŋpäŋ bipmäŋ urani gänaŋ wari nämo itneŋta kome terak ŋo peŋyäŋek ikek
ude äput.
47-48 * * Täŋ, äma kubätä man yäk täyat u peŋpäŋ kowata api yäpek. Upäŋkaŋ näkä äma u
manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Täŋpäkaŋ äma näka
bitnäŋpäŋ näkŋo man nämo buramik täkaŋ u yäpmäŋ danikta äma kubä itak. Tärektärek
kadäni-ken näk kome terak itkaŋ man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuro unitä äma u manken
api yepmaŋpek. 49 Nadäkaŋ? Man yäk yäyat uwä näkŋa bänepna-ken nanikpäŋ nämo yäk
täyat. Nämo, Nana naniŋ kireŋkuko unitä man yäŋahäwetta näwetpäŋ näwoŋärek täŋkuk.
50 * Täŋpäkaŋ näk ŋode nadäk täyat; Mani biŋamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak.
Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäŋtäreŋ naminŋkuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋkuk

1 * Täŋpäŋ Juda täŋo orekirit pähap wäpi Pasova keräp taŋirän Jesutä kome ŋo peŋpeŋ
Nanaken kukta kadäni ahätak yäŋ nadäŋkuk. Täŋpäŋ iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä
pen nadäŋ yämikinik täŋ yäpmäŋ äbäŋirän kumäk-kumäki kadäni ahäŋkuk.
2 * Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem naŋ itkuŋ. Täŋpäkaŋ ketem
kämi nänayäŋ täŋirä Satantä jukun Saimon-Kariot täŋo nanaki wäpi Judas, Jesu mäde
ut imikta nadäk-nadäk iminŋkuk. 3 * Nadäk-nadäk u iminŋirän Jesutä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ
nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u ŋode nadäŋkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba
imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneŋi
iniken api kwet yäŋ nadäŋkuk. 4 Ude nadäŋpäŋ Jesutä ketem peŋpäŋ tek punin nanik
yäŋopmäŋpäŋ tek, gupi täŋ-kohoyäwani kubä yäpmäŋpäŋ yabuk. 5 Ude täŋpäŋ ume
gäpe gänaŋ piŋkaŋ gwetpäŋ iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋpäŋ tek gupi täŋ kohoyäwani
yabuko ugänpäŋ pitpäŋ täŋkohoyäŋ yämiŋkuk.
6 Ärut yämiŋtäŋ äbätäŋgän Pita kuroŋi ärurayäŋ täŋirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk
kuroŋna ärurayäŋ ba täyan? 7 Yäŋirän Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat
ŋo nämo nadäwi tumäŋkaŋ. Kämi uyaku api nadäwi tumneŋ yäk. 8 Ude yäwänkaŋ Pitatä
iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroŋna ärureno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk.

* **12:39:** Mat 13:15 * **12:41:** Ais 6:1 * **12:42:** Jon 7:48, 9:22 * **12:43:** Jon 5:44 * **12:44:** Mat 10:40
* **12:45:** Jon 14:9 * **12:46:** Jon 8:12, 12:35 * **12:47-48:** Jon 3:17, 8:15 * **12:47-48:** Hib 4:12 * **12:50:** Jon
8:26,28 * **13:1:** Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8 * **13:2:** Luk 22:3; Jon 13:27 * **13:3:** Jon 3:35, 16:28

Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroŋka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänaŋ täga nämo api iren yäk. 9 Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroŋnagän ärureno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

10 * Ude yäwänä Jesutä ŋode yäŋkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärurani uwä pakigän itak. U kuroŋigän äneŋi ärurek. In päke ŋo pakigän itkaŋ. Upäŋkaŋ kubägän nämo yäk. 11 Man ude yäŋkuko uwä äma iwan keri terak api peweko unita nadäŋpäŋ yäŋkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yäŋ yäŋkuk.

12 Eruk, iwaräntäkiye kuroŋi ärut moreŋpäŋ teki äneŋi täŋkaŋ maŋitkuk. Maŋitpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; In näkä täŋ tamitat ŋonitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? 13 * In näka yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma ba ekäni yäŋ näwet täkaŋ u bureni näwet täkaŋ. 14 * Unita ŋo nabäwut; Ekänijin, yäŋpäŋ-yäwoŋärek ämajin näkä kuroŋjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroŋjin äruttäŋ kaŋ kuŋarut. 15 * Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täŋpäŋ-täwoŋärekta täyat. Unita näkä täŋ tamitat ŋodegän kaŋ täk täŋput. 16 * Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmitpäŋ kuŋarek. Ba manbiŋam yäŋahäwani äma kubätä äma peŋ iwet-pewän äbeko u nämo irepmitpäŋ kuŋarek. 17 * Eruk, apiŋo in kädet bureni u nadäkaŋ unita kädet u iwatnayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo oretoret terak api kuŋatneŋ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk
Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

18 * Täŋpäkaŋ in kudupta nämo yäyat. Äma näkŋata biŋam iwoyäŋkuro unitäŋo mebärini nadäŋ moretat. Upäŋkaŋ man kubä Anutu täŋo manbiŋam kudän täwani ŋode uwä bureni kaŋ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näŋpanitä iwan täŋ namitak. 19 * Täŋkaŋ imaka uwä bureni nämo ahäŋirän täwet kiretat. Unitäŋo bureni uwä kami ahäŋirän näkŋa äma u ubayäŋ* yäŋ nabäŋpäŋ-nadäneŋta. 20 * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkŋo epän ämana kubäta not täŋ imayäŋ täko uwä näka udegän not api täŋ namek. Täŋpäŋ näka not täŋ namayäŋ täko uwä näk naniŋ kireŋkuko unita udegän not api täŋ imek yäk.

21 * Eruk, ude yäwän täreŋirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäŋpäŋ kwawak ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan keri terak nepmaŋpayäŋ yäk. 22 Yäŋirän nadäŋpäŋ iwaräntäkiyetä kowat kawän täŋpäŋ netäta yäyak yäŋpäŋ nadäwätäk täŋkuŋ. 23 * Täŋpäkaŋ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäŋ imik täŋpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. 24 Ririrän Saimon-Pitatä iŋam wära täŋpäŋ jiap terak iwetkuk; Iwetpäŋ ka; Netäta yäyan? 25 Ude täŋirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubeŋ kuŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäŋ iwetkuk.

26 Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäŋ tokän gäpe gänaŋ yäputpäŋ imayäŋ täyat äma unitä iwan täŋ namayäŋ yäk. Jesutä ude yäŋpäŋ ketem moräki tokätpäŋ gäpe gänaŋ yäputpäŋ Judas, Saimon-Kariot nanaki unita iminŋkuk. 27 * Iminŋirän uterakgän Satantä Judas kotaŋkuk. Täŋirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täŋpayäŋ täyan u bäräŋeŋ täyi yäk. 28 Ude yäŋirän äma Jesu-kät ketem penta naŋ itkuŋo uwä Jesutä man yäŋkuko u täga nämo nadäwä täreŋkuŋ. 29 * Judas uwä iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ŋode nadäŋkuŋ; Päŋku äŋnak-äŋnak pähap ahäwayäŋ täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yäŋ nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ ätutäwä ŋode nadäŋkuŋ; Ba äma jäwärita moneŋ yämän yäŋpäŋ käwep iwet-pewän kuyak yäŋ

---

* **13:10:** Jon 15:3; Jon 6:64,70-71 * **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näkŋa äma u ubayäŋ yäŋ yäŋkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaŋ mebet täŋkuko ugänaŋ ahäŋ iminŋpäŋ wäpi näkŋa itat yäŋ iwetkuko unita juku pinŋpäŋ man ŋo yäŋkuk. Ude yäŋkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayäŋ yäŋ yäŋkuk. * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27 * **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20 * **13:27:** Jon 13:2 * **13:29:** Jon 12:6

nadäŋkuŋ. 30 Täŋpäkaŋ ketem moräki Jesutä Judasta iminkuko u yäpmäŋpäŋ uterakgän
äpämaŋ kuŋkuk. U kome bipmäŋ urirän täŋkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek
Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

31 * Täŋpäkaŋ Judas äpämaŋ kuŋirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Eruk, apiŋo Äma Bureni-iniktä
wäpi biŋam yäpayäŋ. Täŋirän uterak Anututä wäpi biŋam udegän yäpayäŋ. 32 * Bureni!
Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biŋam imayäŋ. Täŋkaŋ bäräŋeŋ imayäŋ.
33 * Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käroŋi nämo api itne. In
näka api wäyäkŋeneŋ. Upäŋkaŋ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In
kome näkä kwayäŋ täyat-ken u täga nämo api kuneŋ.
34 * Unita apiŋo baga man kodaki kubä ŋode täwetat; In kubäkubätä notjiye ŋonita
gäripi kowata kowata nadäŋ yämik täneŋ, näkä inta nadäŋ tamiŋ yäpmäŋ äburo udegän.
35 Täŋpäkaŋ in kubäkubätä notjiye ätu näkŋo äbotken nanik unita gäripi nadäŋ yäminayäŋ
täŋo uwä ämawebetä ŋode api tabäŋpäŋ nadäneŋ; Bureni-inik, ŋowä Jesu täŋo iwaräntäkiye
äbot bureni yäŋ api nadäneŋ.
36 * Täŋpäkaŋ Saimon-Pita unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni, gäk de api kwen?
Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayäŋ täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmäŋ
kwen. Upäŋkaŋ kämi uyaku api näwat yäpmäŋ kwen. 37 Ude yäwänä Pitatä äneŋi iwet
yabäŋkuk; Ekäni, imata näk apiŋo täga nämo gäwaret? Näk gäk täŋkentäŋpäŋ kumäkta
nadätat! 38 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täŋkentäŋpäŋ kumäkta bureni nämo yäyan.
Unita bureni ŋode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayäŋ keräp taŋirän gäk näka
nämo nadätat yäŋ yaräkubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

1 * Jesutä iwaräntäkiye man äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; In butewaki nadäwätäk pähap
nämo täneŋ. Nämo, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot. Täŋkaŋ näka imaka, nadäkinik
täŋ namikot. 2 Imata, Nanatä eŋiken ämawebetä itneŋta bägup mäyap itkaŋ. Ude bureni
nämo itneŋo uwä in man ŋode täga nämo täweret. Täŋpäkaŋ näk inta bägup täŋket urayäŋ
kuyat. 3 * Näkä päŋku bägup ket utkaŋ äneŋi päbä näkkät itta tämagut yäpmäŋ irayäŋ täyat-
ken api kwet. 4 Täŋpäŋ kome näkä kwayäŋ täyat-ken unitäŋo kädet uwä nadäkaŋ.
5 Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäŋ täyan u nämo nadäkamäŋ unita
jide täŋpäŋ kädet u nadäne? 6 * Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näkŋa-tägän kädet. Ba
man bureni täŋo mähemi u näk. Ba irit kodaki täŋo mähemi u näk. Unita äma kubätä
Nanken kwayäŋ yäŋpäŋä kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä
näk kubägän. 7 * In näk siwoŋi nabäŋpäŋ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneŋ
yäk. Täŋpäkaŋ apiŋo yäput peŋpäŋ in Nan täŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ. Ba Nan käkaŋ
yäk.
8 Ude yäwänä Filiptä ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoŋäreŋiri kaŋpäŋ nadäna
tärewut! 9 * Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Filip, kadäni käroŋi näk inkät it yäpmäŋ äbäkamäŋ
upäŋkaŋ gäk imata näkŋo mebärina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan
kak täyak ubayäŋ. Gäk jide unita Nan niwoŋäre yäŋ yäyan? 10 * Gäk ŋodeta nadäwi bureni
nämo täk täkaŋ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät
nek kubägän itkamäk. Täŋkaŋ man täwet täyat uwä näkŋaken nadäkpäŋ nämo täwet täyat.

---

* **13:31:** Jon 12:23 * **13:32:** Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34 * **13:34:** Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * **13:36:** Jon 7:34; Jon 21:18-19 * **14:1:** Jon 14:27 * **14:3:** Jon 12:26, 17:4 * **14:6:** Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 * **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49, 14:24

Nämo, Nan näkken itkaŋ iniken epän täk täyak. 11 * Unita näk man ŋode yäŋira in nadäwä
bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kaŋpäŋ bureni
yäŋ nadäŋpäŋ näka nadäkinik täŋ namikot.
12 * Näk bureni ŋode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täŋpäpäŋ nadäkinik täk
täkaŋ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk tänеŋ. Ba näk Nanken kuyat unita epän
näkä täŋkuro u irepmitpäŋ api täk tänеŋ. 13 * Täŋkaŋ Nan täŋo wäpi biŋam ärowani kwawak
ahäŋpäŋ toknеŋ pärekta Nanaki näkä ŋode api täŋpet; Imaka kubäta näk wäpna biŋam
terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamik täŋpet. 14 Bureni-inik täwetgän täŋpa; Imaka
kubäta näk wäpna biŋam terak yäŋapinayäŋ täŋo uwä api nadäŋ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

15 * Eruk man kubä pen ŋode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadäŋpäŋä
näkŋo man buramiŋpäŋ api kuŋat tänеŋ. 16 * Ude täŋirä näk Nanken yäŋapiŋira täŋkentäk
äneŋi kubä api taniŋ kirewek. Täŋkentäk taniŋ kirewayäŋ täyak uwä inkät tärek-täreki
nämo itneŋta. 17 * Täŋkentäk u Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani u.
Täŋpäkaŋ komen ämawebetä Munapik u nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ unita bänepitä not täga
nämo täŋ iminеŋ. Täŋ, inä unita nadäk täkaŋ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä
kämi bänepjin-ken api irek.
18 * Näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä in kodäŋani ude nämo api itneŋ. Nämo, inken äneŋi api
äbet. 19 * Kadäni keräpi itkaŋ komen ämawebetä näka api ijiwä wanеŋ. Upäŋkaŋ intäwä
api nabänеŋ. Näk irit kodaki täŋo mähemi unita in udegän irit kodaki nikek api kuŋatneŋ.
20 * Täŋpäŋ kadäni näk kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋpäŋ akumaŋ kuŋarayäŋ täyat-ken uken
ŋode api nadäwä täreneŋ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk
bänepna-ken itkamäŋ yäŋ api nadänеŋ. 21 * Täŋpäkaŋ äma näkŋo man iŋitpäŋ säkgämän
buramik täkaŋ uwä näka gäripi nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äma näka gäripi nadäk täkaŋ uwä
Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täŋ yämiŋpäŋ
näkŋaken mebäri kwawak api peŋ yämet yäk.
22 * Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kariot u nämo), unitä Jesu ŋode iwetkuk;
Ekäni, gäk imata komen ämawebeta ahäŋ yämikta bitnäŋpäŋ nin-kengän ahäŋ nimikta
yäyan? 23 * Ude yäŋirän Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkaŋ
uwä näkŋo man säkgämän iwat täkaŋ. Täŋirä Nantä äma udewanita gäripi udegän
nadäŋirän Nankät nek äma ukät kentäŋpäŋ bok itpäŋ api kuŋatne. 24 * Täŋ, äma näka gäripi
nämo nadäk täkaŋ uwä näkŋo man nämo iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäŋira nadäkaŋ ŋo
näkŋa-kenpäŋ nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniŋ kireŋpewän äburo unitäŋo.
25 Näkŋa inkät itpäŋ unita man ŋo täwet yäpmäŋ äbätat. 26 * Upäŋkaŋ Täŋkentäk unitä
imaka kuduptagän api täwetpäŋ täwoŋärewek. Ude täŋirän man täwet yäpmäŋ äburo
unita api juku pineŋ. Täŋkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biŋam terak taniŋ
kirewayäŋ täyak u.
27 * Näk tepmaŋpa yäŋpäŋ bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk
täkaŋ udewanipäŋ nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkŋa nadäŋpäŋ kuŋat täyat upäŋ
tamitat unita butewaki nadäwätäk täŋpäŋ umun terak nämo kuŋatneŋ. 28 * Täŋkaŋ näk
tepmaŋpeŋ kuŋkaŋ inken äneŋi api äbet yäŋ uku täwerira nadäŋ. Upäŋkaŋ in imata näk
Nanaken kukta naniŋ bitnäkaŋ? In bänepjin näkken bureni pekaŋ yäwänäku Nanaken api
kwet yäŋ täwerira nadäwä tägawäm. Nan u näk närepmitak unita täga, kuyi yäŋ näwetnaŋi.

---

* **14:11:** Jon 10:38, 14:20 * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:** Mat 7:7; Jon 15:16 * **14:15:** Jon 15:10; 1Jo 5:3
* **14:16:** Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * **14:17:** Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 * **14:18:** Jon 14:3 * **14:19:** Jon
16:16 * **14:20:** Jon 17:21-23 * **14:21:** Jon 15:10, 16:27 * **14:22:** Apos 10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20; Jon
13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 * **14:24:** Jon 7:16 * **14:26:** Jon 14:16 * **14:27:** Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * **14:28:**
Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52

29 * Imaka täwetat u kwawak nämo ahäŋirän intäjukun täwet kiretat ŋo. Unita kämi, bureni ahäŋirän kaŋpäŋä bureni yäŋ api nadäneŋ. 30 * Täŋpäkaŋ näk inkät man yäŋpäŋ-nadäk kadäni käroŋi nämo tänayäŋ. Nämo, kome ŋonitäŋo mähemi äbayäŋ. Unitä näkŋo kehäromina kubä täga nämo yäpmäŋ äpek. 31 * Upäŋkaŋ komen ämawebetä näk Nanta gäripi pähap nadätak yäŋ ude nadäwä täreneŋta epän man Nanatä näwetkuko udegän täyat.

Eruk, kome ŋo peŋpeŋ kuna!

15

Jesu u wain päya, ninä känani

1 Täŋpäkaŋ Jesutä man pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk wain päya bureni-inik. 2 * Täŋkaŋ Nana uwä wain epän täŋo mähemi. Näkä terak känani yäput peŋpäŋ bureni nämo pat täkaŋ uwä Nantä taniŋpäŋ yäpmäŋ täŋpän kuk täkaŋ. Täŋpäŋ känani bureni wädäk täkaŋ uwä bureni taŋigän kaŋ wädäwut yäŋkaŋ täŋket taŋpäŋ ket utpäŋ pek täyak. 3 * Täŋpäkaŋ inä, manna biŋam täwerira nadäŋpäŋ bänepjin pak taŋkuŋ. 4 * Nadäkaŋ? Päya känanitä kujari terak nämo gatäŋpäŋ ireko uwä bureni täga nämo wädäwek unita in näkkät kwasikotpäŋ ririrä näk inkät udegän kwasikotpäŋ kaŋ ira. Näkkät nämo kwasikotpäŋ kuŋatpäŋä injingän imaka täga kubä täga nämo api täneŋ.

5 * Näk wain päya irira inä wain päya unitäŋo känani ude itkaŋ. Unita äma näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani tägatä ude irit kuŋat-kuŋariken bureni pähap api pewän ahäŋ yämek. Upäŋkaŋ näkkät nämowä, in imaka kubä täga nämo täneŋ. 6 * Täŋpäŋ äma näkkät nämo itpäŋ kuŋat täkaŋ uwä känani waki taniŋpäŋ maŋpä kuk täkaŋ ude api täneŋ. Känani u kubit tawänkaŋ ämatä känani kubiri ätukät kubä-kengän peŋpäŋ pewä ijineŋ. 7 * Unita in näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ manna kaŋ buramik täŋput. Ude tänayäŋ täŋo uyaku imaka u ba u yäpmäkta nadäŋpäŋä iwet yabäŋirä Anututä api tamek. 8 * Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken bureni pähap ahäŋirän in näkŋo nanaknaye äbot täŋirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahäŋirän käneŋ.

9 Täŋpäkaŋ Nantä bänep iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bänep iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bänep iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. 10 * Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayäŋ täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buraminŋpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. 11 * Täŋpäŋ nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken toknеŋpäŋ pat täyon yäŋ yäŋpäŋ täwetat.

12 * Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadäŋ tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 13 * In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yäŋpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. 14 * Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buraminŋpäŋ kuŋarirä tabäŋira notnaye bureni täneŋ. 15 Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäŋ wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upäŋkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäŋkuro u kudup yäŋahäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yäŋ täwetat yäk.

16 Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmäŋ daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmäŋ daniŋkuro uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ tamikta in yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ

* **14:29:** Jon 13:19 * **14:30:** Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * **14:31:** Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 * **15:2:** Mat 3:10 * **15:3:** Jon 13:10 * **15:4:** Jon 6:56 * **15:5:** Jon 15:16; 2Ko 3:5 * **15:6:** Mat 7:19, 13:42 * **15:7:** Mat 7:7 * **15:8:** Mat 5:16 * **15:10:** Jon 14:15; 1Jo 2:5 * **15:11:** Jon 17:13 * **15:12:** Jon 13:34 * **15:13:** Jon 10:11; 1Jo 3:16 * **15:14:** Mat 12:50

udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nikek, paot-paori nämo udewani irit kuŋat-kuŋatjinken ahäŋ tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yäŋapiŋirä uterakgän api tamek. 17 * Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

18 * Jesutä man ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yäŋ kaŋ nadäwut. 19 * In komen ämawebe udewanigän itneŋo uyaku inkät not täŋpäŋ kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upäŋkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. 20 * Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitneŋ. Näka iwan täŋ naminŋkuŋo unita inta udegän api täŋ taminеŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadäŋpäŋ iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadäŋpäŋ buraminеŋ. 21 * Upäŋkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ taminеŋ.

22 Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pätak. 23 * In nadäkaŋ? Äma näka iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. 24 * Näk äma äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken täŋira nabäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäŋkaŋ näka iwan täŋ naminŋpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. 25 Ude täŋirä man kubä unitäŋo baga man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode;

Mebäri nämo, iwan jop nadäŋ täŋ naminŋkuŋ. *Sam 35:19, 69:4*

26 * Upäŋkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbäŋkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. 27 * Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput peŋira näkkät it yäpmäŋ äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwerut.

16

1 Jesutä man ude yäŋpäŋ äneŋi pen ŋode yäŋkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udeta man ŋo täwetat. 2 * In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäŋ äneŋi ärokta api yäjiwätneŋ. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täŋ imikamäŋ yäŋ nadäŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. 3 * Ude tänayäŋ täkaŋ uwä Nankät nekta nämo nadäwä tärewäpäŋ api täŋ taminеŋ. 4 * Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäŋ imaka u bureni ahäŋ taminŋirän jukuman täwetat ŋo api juku pineŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Näk inkät penta itpäŋ unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. 5 * Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayäŋ. Upäŋkaŋ in kubätä gäk de kwayäŋ yäŋ nämo näwet yabäkaŋ. 6 Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepjintä bäräpi pähap nadäkaŋ. 7 * Upäŋkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayäŋ täyat uwä in täŋkentäkta kwayäŋ. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u iniŋ kireŋpewa inken api äpek. Täŋ, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

---

* **15:17:** Jon 13:34 * **15:18:** Mat 10:22; 1Jo 3:13 * **15:19:** 1Jo 4:5; Jon 17:14 * **15:20:** Jon 13:16 * **15:21:** Mat 5:11; Mak 13:13 * **15:23:** Luk 10:16 * **15:24:** Jon 9:41, 14:11 * **15:26:** Jon 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 * **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:4:** Jon 13:19 * **16:5:** Jon 7:33, 13:36 * **16:7:** Jon 14:16

8 Täŋpäkaŋ Täŋkentäk unitä äbäŋpäŋä komen ämawebe siwoŋi nadäwut yäŋpäŋ imaka
ŋodeta goret nadäk täkaŋ u yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek; Momini täŋo mebäri, Anutu
iŋamiken siwoŋi irit täŋo mebäri, ba yäpmäŋ danik-danik epän Anututä täŋpayäŋ täyak
unitäŋo mebäri. 9 * Täŋkaŋ momini täŋo mebäri uwä näka nadäkinik nämo täk täkaŋ yäŋ
api yäwoŋärewek. 10 * Ba näk Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ kaŋ nadäwut yäŋpäŋ ŋode api
yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Näk kumäŋpäŋ Nanken api kwet. Kuŋira wari nämo api nabäneŋ.
11 * Täŋkaŋ Anututä yäpmäŋ danik-danik epän täk täyak unitäŋo mebäri ŋode api yäwetpäŋ
yäwoŋärewek; Kome ŋonitäŋo intäjukun äma waki Anututä manken uku teŋkuk yäŋ api
nadäneŋ.

12 * Man mäyap täga täwerero upäŋkaŋ in täga nämo nadäwä täreneŋ. 13 * Upäŋkaŋ
Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä äbäŋpäŋä Anutu täŋo mebäri
kwawakinik nadäkta kädet api täwit tamek. Täŋpäkaŋ iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo api
täwerek. Nämo, imaka Anutu-ken nadäŋkaŋ ugänpäŋ api täwerek. Ba imaka ahäkta yäwani
u imaka, api täwerek. 14 Täŋpäŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani
unitä wäpna biŋam imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Ude täkta näkŋo mena jinom
yäpmäŋpäŋ api täwerek. 15 Nadäkaŋ? Nanatä iniken nadäk-nadäk kumän-tagän naminŋkuk.
Mebäri unita Munapiktä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api täwerek.

Nadäŋbäräp ba oretoret täŋo man

16 * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye man ŋode yäwetgän täŋkuk; Ätu nanak itpäŋ
kuŋira nämo api nabäneŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ äroŋpäŋä äneŋi api nabäneŋ. 17-18 Ude
yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Man yäyak ŋo jide ude?
Kadäni keräpi-tagän nämo api käne. Täŋpäkaŋ ätu itpäŋ äneŋi api käne yäŋ niwetak u
mebäri jideta? Kadäni keräpi yäŋ niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken kwayäŋ yäŋ
niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guŋ täkamäŋ. Nämo nadäna tärekaŋ yäk.

19 Ude täŋirä Jesutä nadäwätäki u yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ŋode yäwetkuk; In man ŋode
täweraro unita yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ?; Ätu itpäŋ kuŋira nämo api nabäneŋ. Täŋkaŋ ätukät
it yäpmäŋ äroŋpäŋ äneŋi api nabäneŋ. Man unita guŋ täkaŋ? 20 Eruk, näk bureni täwera
nadäwut; Inä näka yäŋpäŋ konäm butewaki api täneŋ. Täŋ, komen ämawebetä wisikinik,
kumäŋtak yäŋpäŋ oretoret pähap api täneŋ. Bureni, in butewaki api nadäneŋo upäŋkaŋ
äyäŋutpäŋ mädenä oretoret terak api kuŋatneŋ. 21 * In nadäkaŋ? Webe nanak bäyanayäŋ
komi nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nanaktä ahäŋirän kaŋpäŋ Wisikna, nanakna ahätak ŋo
yäŋpäŋ oretoret pähap nadäk täkaŋ. 22 * Täŋpäkaŋ in udegän. Apiŋo in butewaki terak
itkaŋ upäŋkaŋ näk äneŋi ahäŋ taminŋira nabäŋpäŋ bänepjintä oretoret inide kubä api
täneŋ. Täŋirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mäŋpek.

23 * Täŋpäŋ kadäni näkä kumäŋpeŋ kunum gänaŋ ärowayäŋ täyat-ken uken in näk-kenä
imaka kubäta nämo api yäŋapineŋ. Nämo, imaka kubäta näk wäpna terak yäŋapiŋirä
Nanatä ini api tamek. 24 * Umunitä päbä apiŋo in imaka kubäta näk wäpna terak nämo
yäŋapik täkaŋ. Täŋpäkaŋ apiŋotä päŋku kämi, in imaka kubäta yäŋapiŋpäŋä api yäpmäk
täneŋ. Ude täŋpäŋ bänep täga pähap api nadäneŋ yäk.

Jesutä kome täŋo mähemi api urek

25 * Jesutä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Man täwet yäpmäŋ äbätat ŋo man
wärani terak täwetat. Upäŋkaŋ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni
uken Nana täŋo manbiŋam kwawakinik api täweret. 26 Bureni, kadäni ukentä päŋku kämi
injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yäŋapineŋ. Näk inta Nanken nämo api yäŋapiwet
yäŋ täwetat. 27 * Nämo, Nantä ini inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi

* **16:9:** Jon 3:18 * **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2 * **16:13:** Jon 14:26; 1Jo 2:27 * **16:16:** Jon 14:19 * **16:21:** Ais 26:17 * **16:22:** Ais 66:14 * **16:23:** Mat 7:7 * **16:24:** Jon 15:11 * **16:25:** Jon 10:6 * **16:27:** Jon 14:21,23

nadäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäŋ nadäwä bureni täk täkaŋ unita. 28 Täŋkaŋ näk Anutu-ken naniktä kome ŋoken äpuropäŋ kome ŋo peŋpeŋ äneŋi Nanken kwayäŋ.

29 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Eruk, apiŋo gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. 30 * Nin nadäkamäŋ, gäk imaka kuduptagän nadäwi tärekaŋ. Äma kubätä yäŋyabäk kubä täŋpayäŋ nadäŋirän gäkä jukun kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpän yäŋ gabäŋpäŋ-nadäkamäŋ.

31-32 * Ude yäŋirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Apiŋo nadäŋ namikinik täkaŋ upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Kadäni keräptaŋ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireŋpewä komejin-ken kuŋtäŋpä kuŋirä näkŋagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmaŋirä näkŋa kubägän irayäŋ. Upäŋkaŋ näkŋagän-inik nämo irayäŋ. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. 33 * Eruk, man täweraro uwä mebäri ŋodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ näkŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. Bureni, kome ŋoken bäräpi mebäri mebäri api kaŋ-ahäneŋo upäŋkaŋ ŋode nadäkot; Näk kome ŋonitäŋo mähemi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäro unita nadäwätäk nämo täneŋ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäŋapiŋkuk

1 * Eruk, man ude yäŋ paotpäŋä Jesutä kunum doraŋpäŋ ŋode yäŋkuk;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye iŋamiken wäp biŋam kaŋ nam. Ude täŋiri näk manka buramiŋpäŋ epän naminŋkuno u täŋira wäpka biŋam udegän kaŋ ahäŋ parän. 2 * Unita näk ŋode yäyat; Gäk ämawebe kuduptagän intäjukun it yämikta kehäromi uku naminŋkun. Kehäromi naminŋkuno uwä mebäri ŋodeta naminŋkun; Ämawebe gäkä näka biŋam naminŋkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u naminŋkun. 3 * Irit kehäromi unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täŋpäŋ näk Jesu Kristo gäkä nepmaŋpi äpuro unita imaka, bok nadäŋ namikinik täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ.

4 * Täŋpäkaŋ näk epän naminŋkuno u kumän täŋpa täreŋirä wäpka biŋam ba kehäromika kome ŋo terak kwawak kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 5 * Täŋpäkaŋ Nan, näk nadäŋ naminŋiri gäkkät bok itpäŋ wäpnek biŋam ikek kaŋ itda. Kome ŋo nämo yäwi ahäŋirän näk gäkkät bok itkaŋ wäpna biŋam ikek itkuro udegän äneŋi kaŋ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yäŋapiŋkuk

6 Täŋpäŋ ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmäŋ daniŋpäŋ näka biŋam naminŋkuno ŋo gäkŋo mebärika yäwoŋäreŋkut. Mebärika yäwoŋäreŋira manka buramiŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. 7-8 * Täŋpäkaŋ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Daiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ apiŋo ŋode nadäwä tärekaŋ; Imaka naminŋkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ŋode imaka nadäkaŋ; Näk gäkkät iranipäŋ gäkŋa-tägän näwetpewi äput.

9 * Eruk, ämanaye unita yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkŋata biŋam iwoyäŋpäŋ naminŋkuno unita gäwetat. 10 * Näk nadätat, gäkŋo ämawebekaye uwä näkŋo bok. Ba näkŋo ämawebenaye uwä gäkŋo bok. Ämawebeniye unita yäŋpäŋ iŋamka-ken wäp biŋam taŋi yäpuro itat. 11 * Upäŋkaŋ näk kome ŋoken wari nämo api it yäpmäŋ ärowet. Apiŋo gäkken äretat. Täŋ, äbotnaye

* **16:30:** Jon 2:25 * **16:31-32:** Mat 26:31,56; Jon 8:29 * **16:33:** Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23 * **17:2:** Mat 11:27 * **17:3:** 1Jo 5:20 * **17:4:** Jon 4:34 * **17:5:** Jon 1:1, 17:24 * **17:7-8:** Jon 16:30 * **17:9:** Jon 6:37,44 * **17:10:** Jon 16:15 * **17:11:** Jon 10:30, 17:21

ŋowä ŋogän itnayäŋ unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Kehäromika terak watäni kaŋ it yämi. Kehäromi naminŋkuno uterak watäni it yämiŋiri bänep kubägän kaŋ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. 12 * Täŋpäkaŋ näk ukät itpäŋ gäkŋo kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi naminŋkuno uterak watä ude it yämiŋira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geŋita biŋam yäwani u. Täŋkaŋ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

13 * Eruk nan, näk ärewayäŋ. Upäŋkaŋ näk kome terak ŋo pen itkaŋ yäŋapik man ŋo gäwetat. Täŋpäŋ äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kaŋ nadäwut yäŋpäŋ gäkken yäŋapitat. 14 * Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreŋkut. Täŋira komen ämawebetä mäde ut yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täŋo kädet waki u nämo iwat täkaŋ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täŋ yämik täkaŋ. 15 * Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpäŋ kunum gänaŋ yämagut yäpmäŋ kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiŋiri Äma Wakitä nämo api täŋpän waneŋ yäŋpäŋ gäwetat ŋo. 16 Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä kädet waki u nämo iwat täkaŋ. 17 Unita gäkŋo manbiŋam bureni yäweriri kome ŋonitäŋo gäripita mäde ut imiŋpäŋ gäkŋata biŋam kaŋ täŋ morewut. 18 * Täŋpäkaŋ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ŋo terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ŋonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuŋtäŋpä kunayäŋ. 19 * Täŋpäkaŋ täŋkentäŋ yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduptagän gäkŋata biŋam ganiŋ kiretat. Ude täŋira äbotnaye ŋowä udegän man burenita biŋamgän kaŋ täŋput.

Jesutä nadäkinik täŋpani kudupta yäŋapiŋkuk

20 Nan, äbotnaye ŋonita gäkken yäŋapitat. Upäŋkaŋ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ŋonitä näkŋo biŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä ämawebe näka nadäŋ namikinik tänayäŋ täkaŋ unita bok yäŋapitat. 21 * Täŋpäkaŋ nan, gäk täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebe näka nadäkinik tänayäŋ täkaŋ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋpäŋ yäŋapitat. Täŋpäŋ nekkät bänep kubägän bok kaŋ it yäpmäŋ ärona. Ude kuŋarirä komen ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yäŋ bureni api nadäneŋ. 22 * Täŋpäŋ kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä naminŋkuno udegän äbotnaye ŋonita yämiŋkut. Bänep kubägän it täkamäk, udegän kaŋ irut yäŋpäŋ yämiŋkut. 23 Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kaŋ itda. Täŋkaŋ ugän nämo. Bänep kubägän itpäŋ kuŋarirä komen ämawebetä yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näka ŋode api nadäneŋ; Anututä tewän äpuk yäŋ api nadäneŋ. Ba Anututä gäripi nadäŋ iminŋkuko udegän äbot ŋonita gäripi nadäŋ yämik täyak yäŋ api nadäneŋ.

24 * O nan, ämawebe ŋo näka biŋam iwoyäŋkuno u kome näkä irayäŋ täyat-ken u bok itta nadätat. Täŋpäŋ näkkät bok itkaŋ kehäromina ba wäpna biŋam nikek kaŋ nabäŋpäŋ-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäŋirän näka gäripi nadäŋpäŋ kehäromi ba wäpna biŋam u naminŋkun. 25 * Siwoŋi nana, komen ämawebetä mebärika u nämo nadäwä tumäŋkaŋ. Täŋ, nähä gäkŋo mebärika nadätat. Ba ima mebärita nepmaŋpi äput yäŋ, äbotnaye ŋowä nadäkaŋ. 26 Täŋpäkaŋ näk kome terak ŋo äpäŋpäŋ mebärika yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbätat. Täŋkaŋ kämiwä, mebärika kumän-tagän api yäwoŋäreŋ morewet. Yäwoŋäreŋ moreŋira gäkä näka gäripi nadäŋ namik täyan udegän äbotnaye ŋonitä gäripi kowat nadäŋ imän api täneŋ. Täŋirä u kentäŋpäŋ api iret yäk.

---

* **17:12:** Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 * **17:13:** Jon 15:11 * **17:14:** Jon 15:19 * **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 * **17:18:** Jon 20:21 * **17:19:** Hib 10:10 * **17:21:** Jon 4:11; Gal 3:28 * **17:22:** Apos 4:32 * **17:24:** Jon 12:26, 17:5 * **17:25:** Jon 8:55

18

Judastä Jesu iwan keri-ken peŋkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

1 * Jesutä yäŋapik man ude yäwän täreŋirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awaŋ pähap
wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänaŋ kuŋkuŋ.
2 * Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäŋ-nadäkta kuk täŋkuŋo unita
Judas, Jesu iwan keri-ken pewani unitä ŋode nadäŋkuk; Jesu uken käwep itak yäŋ
nadäŋkuk. 3 * Ude nadäŋpäŋ komi äma ätukät bämop äma ba Parisi täŋo watä äma ätu
yämaguränkaŋ epän uken kuŋkuŋ. Topän ijiŋ-yäŋeŋpäŋ yäpmäŋkaŋ kadä boham ikek
kuŋkuŋ.
4 Täŋpäkaŋ iwan tuän äbäŋirä Jesu jide ahäŋ imayäŋ täŋkuko uku nadäwän tärewäpäŋ
äma äbot äbuŋo u dubini-ken kuŋpäŋ yäwet yabäŋkuk; Netä känayäŋ äbäkaŋ? 5 Yäwänä
yäŋkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känayäŋ äbäkamäŋ yäk. Yäwäwä yäŋkuk; Etäŋ uwäku näkŋa
itat ŋobayäŋ yäk. (Komi äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan keri-ken pewayäŋ täŋkuko
u penta itkuŋ.) 6 Jesutä uwäku näk ŋo yäŋ yäwänä komi äma u mäde käda päŋku kome
terak bumta maŋdäpuŋ. 7 Täŋirä Jesu äneŋi yäwetgän täŋkuk; Netäta äbäkaŋ? Yäwänä
äneŋi yäŋkuŋ; Jesu, Nasaret nanik känayäŋ äbäkamäŋ yäŋ yäŋkuŋ.
8 Yäwäwä Jesutä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Etäŋ, u näkŋa ŋobayäŋ. Unita näk
nepmäŋitnayäŋ yäŋpäŋ ätu ŋo yabä kätäwä ini kut yäk. 9 * Jesu man ude yäŋkuko uwä
man bian ŋode yäŋkuko udegän bureni ahäŋkuk; Yabäŋ äwaräkuk täŋira äma naminŋkuno
u kubätä nämoinik api paorek. 10 * Ude yäwerirän uterakgän Saimon-Pitatä päipi pioŋ
gänaŋ nanik wädäwän kwäpäŋä bämop äma intäjukun täŋpani unitäŋo watä ämani kubä
ura yäkŋat jukuni bure käda paiŋkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) 11 * Täŋirän
Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneŋi dai! Ume komi nikek Nanatä namayäŋ täyak ini kaŋ
näŋpa!

Jesu Anasken yäpmäŋ päŋku teŋkuŋ
12 Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eŋi täŋo watä
ämatä Jesu iŋitpäŋ keri pädät täŋkuŋ. 13 Keri pädät täŋpäŋ Anasken jukun yäŋikŋat
yäpmäŋ kuŋkuŋ. Anas uwä Kaifas täŋo yepmani. Täŋkaŋ Kaifas uwä kadäni uken bämop
äma intäjukun itkuko u. 14 * Ba unitägän Juda äma ekäni ekäni bian ŋode yäwetkuk;
Ämawebe kumän-tagän paotneŋo udeta yäŋpäŋ äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäŋ yäŋkuko
u.

Pitatä Jesu wäpi käbop peŋkuk
Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57
15 * Täŋpäkaŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat
yäpmäŋ kuŋkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täŋpani ukeŋonita nadäŋkuko
unita nadäŋ iminŋirä bämop äma täŋo yewa gänaŋ Jesu-kät bok äroŋkuŋ. 16 Äroŋirän Pita
yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukeŋonitä yäman äneŋi äpäŋpäŋ webe yäma
watä itkuko u iwerän Pita yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk. 17 Täŋpäŋ webe unitä Pita kaŋpäŋ
iwetkuk; Äma unitäŋo iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yäŋ iwetkuk.
18 Mänit kadäni unita eŋi unitäŋo watä ämakät komi äma ätutä kädäp ijiŋpäŋ äŋäriŋ itkuŋ.
Äŋäriŋirä Pita imaka, penta äŋäriŋ itkuŋ.

Anastä Jesu manken teŋkuk
Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

---

* **18:1:** Mat 26:36 * **18:2:** Luk 21:37 * **18:3:** Jon 7:45 * **18:9:** Jon 6:39; Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38
* **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Jon 11:49-51 * **18:15:** Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58

19 Täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Gäwaräntäkaye
u netä-netä? Ba man jidepäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkun? 20 * Ude yäwänä Jesutä
iwetkuk; Näk komeni komeni kuŋatpäŋ ämawebe man kwawakgän yäŋahäŋpäŋ yäwet
täŋkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ ba käbeyä eŋi, Juda ämawebetä äbä kubä-
kengän it täkaŋ-ken äroŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkut. Ba man kubä käbop nämo yäŋahäk
täŋkut. 21 Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäŋpäŋä ämawebe näkä man yäŋpäŋ-
yäwoŋärek täk täŋkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk.
22 * Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Gäk bämop äma
ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. 23 Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Jide? Näkä
man waki kubä yäwawä yäŋahä. Täŋ, man yäro u bureni yäŋ nadäŋpäŋ imata nutan?
24 Ude täŋpäŋ yen topuŋo u nämo pit iminkaŋ Anastä Jesu iniŋ kireŋpewän bämop äma
intäjukun täŋpani wäpi Kaifas uken kuŋkuk.

Pita Jesu wäpi äneŋi käbop peŋkuk
Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

25 Täŋpäkaŋ Saimon-Pita kädäp äŋäriŋ itkuk-ken pen ririrän ŋode iwet yabäŋkuŋ;
Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwäwä yäŋkuk; Nämoinik! Näk unitäŋo iwaräntäki nämo
yäk. 26 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani täŋo watä äma kubä, Pitatä jukuni
madäŋ täkŋeŋkuko unitä äbotken naniktä yäŋkuk; Piäken bok ririrän tabäro u gäkkät ririrän
tabät yäk. Bure? 27 * Yäwänä Pitatä yäŋkuk; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera
yäŋkuk.

Jesu imagut yäpmäŋ Pailat-ken kuŋkuŋ
Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

28 Täŋpäkaŋ tamimaŋ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imaguräkaŋ Kaifas täŋo eŋi yäma
peŋpeŋ Rom Gapman täŋo yäma-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ ŋode nadäŋkuŋ; Uken äroŋpäŋä
Anutu iŋamiken bänepnin täna wawäpäŋ Pasova äŋnak-äŋnak täŋo ketem täga nämo näne
unita äronero yäk. Ude yäŋpäŋ Rom gapmantä eŋi gänaŋ nämo äroŋkuŋ. 29 Yäman umu
itsämäŋ ririrä Pailattä äbäŋpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; Äma ŋo mebäri imata manken
tenayäŋ äbäkaŋ? 30 Yäwänä iwetkuŋ; Äma ŋonitä imaka waki kubä nämo täŋpeko uwä
gäkken ŋode täga nämo yäŋikŋat yäpmäŋ ämne yäk. 31 * Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Yäŋikŋat
yäpmäŋ kuŋkaŋ injinken baga man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuŋ; Ude
nämo! Nintä äma kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäjiwärani yäk. 32 * (Ude yäŋirä bian Jesutä
ude api kumbet yäŋ yäŋkuko unitä bureni täŋkuk.) 33 Ude yäwäwä Pailat äneŋi eŋi gänaŋ
unu kuŋkaŋ Jesuta yäŋpewän ärowänpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Bureni? Gäk Juda äma täŋo
intäjukun äma? 34 Yäwänä Jesutä kowata ŋode yäŋkuk; Gäkŋa nadäŋpäŋ man ŋo yäyan,
ba äma ätutä näka man yäŋirä nadäŋkun? 35 * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda
äma kubä nabätan? Nämoinik! Upäŋkaŋ gäk jide täŋkunta gäkŋaken äbotkät bämop äma
intäjukun täŋpanitä gäk yäŋgäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ?
36 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ŋo ämawebe yabäŋ yäwat täkaŋ
udewani nämo. Näk ude ira yäwänäku epän ämanaye ämik täŋpäŋ äma kubätä näk Juda
äma ekäni ekäni keri terak täga nämo nepmaŋpän. Upäŋkaŋ näk kome ŋonitäŋo intäjukun
äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täŋo yäk. 37 * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha,
gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk
mebäri kubätagän kome ŋoken ahäŋkut; Ämawebe manbiŋam bureni yäŋahäŋpäŋ yäwetta
äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadäŋ namik täkaŋ yäk.
38 Ude yäwänä Pailattä yäŋkuk; Wa! Manbiŋam bureni u imatäken?

---

* **18:20:** Mat 26:55; Jon 7:26 * **18:22:** Apos 23:2 * **18:26:** Jon 18:10 * **18:27:** Jon 13:38 * **18:31:** Jon 19:6-7; Apos 18:15 * **18:32:** Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 * **18:35:** Jon 1:11 * **18:37:** 1Ti 6:13; Jon 8:47

Pailattä Jesu kumäŋ-kumäŋ utta yäŋtäreŋkuk
Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yäŋpäŋä yäman äpämaŋ kuŋpäŋ äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ŋoken kudän waki kubä nämo täŋkuko käyat. 39 Upäŋkaŋ näkä kädet ŋode iwat täyat u in nadäkaŋ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi eŋiken irani kubä taniŋ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkaŋ? Näkä Juda täŋo intäjukun äma ŋo tewa äpämaŋ kwek? 40 Ude yäwänkaŋ gera terak yäŋkuŋ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämaŋ kuŋ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täŋpani kubä.)

19

1 Ude täŋpäŋ Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku bumta päripuŋ. 2 * Päripmäŋpäŋ täŋikŋarani ŋode täŋ imiŋkuŋ; Intäjukun äma täŋo gwäpä ude täŋ imina yäŋpäŋ gupmom yenpäŋ kedoŋ täŋpäŋ gwäki terak ähät imiŋkuŋ. Ähät imiŋpäŋ tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. 3 * Ude täŋpäŋ dubini-ken tawaŋ itpäŋ Jesu sära man ŋode iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma gäk ganiŋ oretkamäŋ! Ude täŋkaŋ iŋami-kengän ut täŋkuŋ.

4 * Ude täŋpäkaŋ Pailattä äneŋi yäman äpäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ äbätat unita ŋode nadäwut; Äma ŋo imaka waki kubä nämo täŋkuko käyat. 5 Yäŋirän Jesu gupmom yen ähät imiŋkuŋo ba tek säkgämän täŋ imiŋkuŋo u nikek yäman äpäŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ŋo waki kawut!

6 * Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo komi ämatä Jesu kaŋpäŋä gera yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak ärowän! yäŋ yäŋirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkŋewa wakaŋ unita injin iŋitpäŋ päya kwakäp terak urut yäk. 7 * Yäwänä Juda ämatä yäŋkuŋ; U inita näk Anutu täŋo nanaki yäŋ yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biŋam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta baga man kubä pätak yäk. 8 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Pailattä bumta umuntaŋkuk. 9 * Umuntaŋpäŋ Jesu äneŋi yäŋikŋat yäpmäŋ päro iwet yabäŋkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämo yäŋkuk. 10 Ude täŋirän Pailattä ŋode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ŋode nämo käwep nadätan; Näkä yäwakaŋ api iren ba näkä yäwakaŋä päya kwakäp terak api gutneŋo unita kehäromi namani yäk.

11 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämo gaminkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämo pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmaŋkuko unitäŋo momitä gäkŋo momi irepmitpäŋ unitäŋo taŋi-inik yäk. 12 * Ude yäwänkaŋ Pailattä iniŋ kireŋpewän kukta kädetta wäyäkŋeŋkuk. Upäŋkaŋä Juda naniktä gera pähap ŋode yäŋkuŋ; Gäkä äma u kakätäŋ-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämo api täŋ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yäŋ yäweko uwä Sisata iwan täŋ imek yäk. 13 Ude yäŋirä Pailattä nadäŋpäŋ Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ yäman äpäŋpäŋ bägup kubä wäpi Mobä Iriŋ Wädäwani uken kuŋpäŋ äma man yäpmäŋ daniwanitä bägup-ken maŋitkuk. (Mobä Iriŋ Wädäwani uwä Juda täŋo man terak Gabata yäŋ yäk täŋpani.) 14 Kepma uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni-ken. Täŋpäkaŋ kepma bämopi täŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! In-täŋo intäjukun ämajin ŋo yäk.

15 Yäwänä gera terak yäŋkuŋ; Yäpmäŋ kewe! Yäpmäŋ kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yäŋirä Pailattä ŋode yäwet yabäŋkuk; Intäjukun ämajin ŋo päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkaŋ, bure? Yäwänä bämop äma intäjukun täŋpanitä iwetkuŋ;

---

* **19:2:** Luk 23:11 * **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38 * **19:6:** Jon 18:31 * **19:7:** Wkp 24:16; Jon 5:18 * **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2; Apos 17:7

Nintäŋo intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. 16 Ude yäwäkaŋ Pailattä
Jesu päya kwakäp terak utta yäniŋ kireŋkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk
Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

17 Täŋpäkaŋ komi ämatä Jesu iŋitpäŋ päya kwakäp imä buramiwänkaŋ kome kubä wäpi
Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuŋkuŋ. 18 Päŋku kome uken ahäŋpäŋ päya
kwakäp terak utkuŋ. Täŋpäkaŋ äma waki täŋpani yarä, bok däpmäŋpäŋ kubä kukŋi kubä
kukŋi, Jesu ini uwä bämop teŋkuŋ. 19-20 Täŋpäkaŋ Pailattä yäwänkaŋ Jesu gwäki punin
käda man kudän kubä ŋode täŋkuŋ;

ŊowÄ JESU NASARET KOMEKEN NANIK,
JUDA Ämawebe TÄŋo INTÄjukun Äma.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täŋkuŋ.
Täŋpäŋ kome Jesu utkuŋo uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken
kuŋ äbäŋ täŋkaŋ kudän u daniŋkuŋ. 21 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätutä u
daniŋpäŋ nadäŋkaŋ päŋku Pailat iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma kudän täno uwä goret
kudän tän yäk. Ŋode kudän tänaŋi; Äma ŋowä inita Näk Juda täŋo intäjukun äma yäŋ yäk
täŋkukonik yäk. 22 Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

23-24 Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäŋä komi ämatä teki punin nanik yäŋopmäŋpäŋ
yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot 4 ude peŋkaŋ äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuŋ. Täŋkaŋ
teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätpäŋ bupani unita komi ämatä madänero yäŋ
yäŋkuŋ. Ude täŋpena waki täŋpek yäŋ yäŋkuŋ. Unita närepmirek gärepmirek täŋkaŋ kubätä
intäjukun täŋpäŋ unitä kaŋ yäpän yäŋ yäŋkuŋ. Ude yäŋirä Anutu täŋo man bian ŋode
kudän täwani bureni ahäŋkuk;
Uwä tekna yäpmäŋ daniŋpäŋ ini-ini yäpuŋ.
Ba närepmirek gärepmirek täŋpäŋ tekna yäpuŋ yäk. *Sam 22:18*
Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän täŋkuŋ.

25 * Täŋpäkaŋ Jesu miŋi uwä nanaki täŋo päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täŋkaŋ miŋi
täŋo noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u
imaka, penta itkuŋ. 26 * Ude irirä Jesutä miŋi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik
nadäŋ imik täŋkuko u irirä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ miŋi ŋode iwetkuk; Nanakka kubä ŋo yäk.
Ude yäŋpäŋ iwaräntäki u ŋode iwetkuk; Webe ŋowä gäkŋo meŋka yäk. 27 Täŋpäkaŋ kadäni
ukengän iwaräntäki uwä Jesu miŋi yäŋikŋat yäpmäŋ eŋini-ken päŋku watäni it täŋkukonik.

Jesu kumbuk

28 * Ude yäwetpäŋä Jesutä Imaka kudup täŋpa täretak yäŋ nadäŋpäŋ, eruk yäŋkuk;
Umeta nekaŋ yäk. Man keräpi ude yäŋirän Anutu täŋo man bian kudän täwani kubä
bureni ahäŋkuk. 29 * Umeta nekaŋ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken
nanik imaka kubä yabut bumik uterak piŋ ibatkuŋ. Piŋ ibatpäŋ päya kubä wäpi hisop
unitäŋo momi kubä terak pädät täŋpäŋ yäpmäŋ päŋaku Jesu meni-ken peŋkuŋ. 30 Täŋirä
Jesutä ume u naŋpäŋä yäŋkuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yäŋpäŋä gwäki gurot maŋpäŋ
kumbuk.

31 * Täŋpäkaŋ kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni. Täŋpäŋ kwep
ude uwä Sabat yäŋkaŋ ŋode täŋkuŋ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp
terak irirä orekirit täŋo baga irepmitne yäŋpäŋ Juda ämatä päŋku Pailat iwetkuŋ; Gäk
yäwetpewi komi ämatä päŋku äma päya kwakäp terak itkaŋ unitäŋo kuroŋi däpmäŋ tokärä
bäräŋeŋ kumbäkaŋ komegup yäpmäŋ kewewut yäŋ iwetkuŋ. 32 Ude iwerirä Pailattä
yäwet-pewän komi ämatä päŋku äma Jesu kukŋi kukŋi itkumäno unitäŋo kuroŋi däpmäŋ
tokätkuŋ. 33 Täŋpäŋ Jesu kuroŋi däpmäŋ tokätna kumbän yäŋkaŋ doraŋpäŋ kaŋkuŋ; Jesu

* **19:25:** Mat 27:55-56 * **19:26:** Jon 13:23 * **19:28:** Sam 22:15 * **19:29:** Sam 69:21 * **19:31:** Lo 21:22-23

uku kumäŋirän. Ude kaŋpäŋä kuroŋi nämo däpmäŋ tokätkuŋ. 34 Täŋpäkaŋ komi äma
kubätä Jesu järapi-ken bohamtä yäputkuk. Täŋirän uterakgän ume nägät maŋkumän.
35 * (Imaka ahäŋkuko u äma dapuritä kaŋkuko unitä ini ŋo kudän täŋirän bureni-inik
täyak. Uwä nadätak; Man ŋo bureni yäk. Intä nadäkinik täŋput yäŋpäŋ yäŋahätak.) 36 *
Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak uwä kehärom tawän yäŋpäŋ ude
u ahäŋkuk; Kujari kubä nämo api tokätneŋ yäk. 37 * Ba Anutu täŋo man kudän täwani kubä
pen ŋode pätak; Äma yäputkuŋo u api käneŋ.

Jesu äneŋkuŋ

38 * Eruk ätu itkaŋ äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päŋku Pailat Jesu täŋo
komegup änekta iwet yabäŋkuk. (Josep uwä Jesuta nadäŋ imani äma kubä upäŋkaŋ Juda
äma ekäni ekänita umuntaŋpäŋ nadäkiniki kwawak nämo yäŋahäk täŋkukonik.) Unitä
päŋku iweränkaŋ Pailattä yäŋtäreŋ iminkuk. Yäŋtäreŋ imänkaŋ päŋku Jesu täŋo komegup
päya kwakäp terak nanik ketäreŋkuk. 39 * Äma kubä bok täŋkumäno uwä Nikodimas,
bian bipani kubäta Jesuken kuŋkuko u. Nikodimas unitä Jesu täŋo gupi käbäŋ täwek
yäŋpäŋ gakŋi käbäŋi tägagämän nikek yäpmäŋ kuŋkuk. Gakŋi täpuripäŋ nämo yäpuk. Taŋi,
bäräpini uwä 30 kilogram udepäŋ yäpuk. 40 Yäpmäŋ päŋku Josep täŋken täwänkaŋ Jesu täŋo
komegup gakŋi käbäŋi tägagämän upäŋ ärut iminkaŋ tek pakipäŋ uwäk täŋkumän. Juda
naniktä äma kumbani änek täkaŋ ude iwatpäŋ täŋkumän.
41 Täŋpäkaŋ Jesu utkuŋo kome u kukŋi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänaŋ
ikek, äma änekta biŋam yäwani kubä itkuk. U gänaŋ äma kubä nämo äneŋpani, jop ini ude
irani. 42 Unita Sabat keräp täyak yäŋ nadäŋpäŋ äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäŋ mobä
awaŋ u gänaŋ päŋku peŋkumän. Mobä awaŋ u tuän itkuko unita u peŋkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuŋkuk
Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Eruk Sande tamimaŋ-inik, kome ket nämo yäŋeŋirän Maria, Makdala komeken
nanik unitä Jesu äneŋkuŋ-ken kuŋpäŋ kaŋkuk; Mobä awaŋ meni täŋpipiwani u yäpmäŋ
keweŋkuŋopäŋ yäma tumäŋirän. 2 * Ude kaŋkaŋ bäräŋeŋ päŋku Saimon-Pitakät
iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko ukät yabäŋ ahäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Ai!
Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ päŋku dekaken peŋ? 3-4 Ude yäwerirän Pitakät noripaki
u bäräŋeŋ Jesutä patkuk-ken kakta kuŋkumän. Kuŋkaŋ noripakitä Pita irepmitpäŋ
awaŋken intäjukun ahäŋkuk. 5 Ahäŋpäŋä papayäŋpäŋ yabäŋkuk; Tek gupi terak täŋ
iminkuŋo u yabäŋpäŋ gänaŋ unu nämo äroŋkuk. 6-7 * Ude täŋirän Pitatä mäden äbämaŋ
awaŋ gänaŋ unu kuŋ tädot kuŋkuk. Ude kuŋkaŋ tek Jesu gupi terak täŋ iminkuŋo u
kaŋpäŋ tek gwäki-ken pädät täŋkuŋo u säkgämän pimiŋ tokätpäŋ peŋkuko inigän parirän
kaŋkuk. 8 Ude kaŋpäŋ irirän iwaräntäki awaŋ meni-ken intäjukun ahäŋkuko u imaka,
äro yabäŋpäŋ-nadäwän bureni täŋkuŋ. 9 * Täŋpäkaŋ äma yarä u Anutu täŋo man terak
man Jesu u kumbani-ken naniktä äneŋi kodak taŋpäŋ akwekta yäwani u nämo nadäwän
täreŋkuŋ. Eruk kämi, nadäwän täreŋkuŋ.

Jesu Maria ahäŋ iminkuk
Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

10 Eruk, iwaräntäki yarä u eŋiken kuŋkumän. 11 Kuŋirän Maria ini ugän itkaŋ konäm
butewaki täŋkaŋ papayäŋpäŋ awaŋ gänaŋ dapun täŋpäŋ yabäŋkuk; 12 Aŋero yarä tek paki
nikek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroŋi käda. 13 Täŋkaŋ äma u

---

* **19:35:** Jon 21:24 * **19:36:** Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37:** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38:** Jon 7:13
* **19:39:** Jon 3:1-2 * **20:2:** Jon 13:23 * **20:6-7:** Jon 11:44 * **20:9:** Apos 2:24-32; 1Ko 15:4

kubätä Maria ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina
yäpmäŋ päŋku deken peŋo u nämo nadätat yäk. 14 * Ude yäŋpäŋ äyäŋutpäŋ Jesu pengän
dubini-ken irirän kaŋkuk. Kaŋkuko upäŋkaŋ ŋo Jesutä ahäŋ namitak yäŋ nämo nadäwän
täreŋkuŋ.
15 Täŋpäŋ Jesutä ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkŋetan?
Ude yäwänä Mariatä epän ŋo mähemitä yäyak yäŋ nadäŋpäŋ iwetkuk; Gäkä kome
kubäken yäpmäŋ päŋku peŋpäŋä näwerikaŋ päŋku yäpa yäk. 16 Ude yäwänä Jesutä
iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyäŋutpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani ämana! (U iniken
man terak Rabonai yäŋ iwetkuk.) 17 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäŋireno, näk
Nanaken nämo ärot. Gäk kuŋkaŋ notnaye ŋode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäŋ.
Ba intäŋo Nanjin ba Anutujin-ken kwayäŋ yäŋ yäwet. 18 Ude iweränä Maria, Makdala
komeken nanik u äyäŋutpeŋ kuŋpäŋ iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kaŋkaŋ äbätat!
Ude yäŋpäŋ man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk
Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19 * Eruk kepma ugän kome bipmäŋirän iwaräntäkiye eŋi kubä-kengän itkuŋ. U Juda
äma ekäni ekänita umuntaŋpäŋ yäma kehäromigän ukät-pipiŋpäŋ itkuŋ. Ude täŋpäŋ irirä
Jesu pengän bämopi-ken ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 20 *
Ude yäŋpäŋ jibi meni keri järapi-ken u yäwoŋäreŋirän kaŋpäŋ U Ekäninin bureni yäŋpäŋ
oretoret bumta täŋkuŋ.
21 * Täŋirä Jesutä äneŋi yäwetgän täŋkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkaŋ? Nanatä
epän täkta naniŋ kireŋpewän äpuro udegän näkä in taniŋ kireŋpewa komeni komeni api
kuneŋ. 22 Ude yäŋpäŋä meni woŋ piäŋ-yäwatpäŋ yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! 23 * In
äma kubä täŋo momi peŋ iminayäŋ täŋo uwä momini api paorek. Täŋ, kubä täŋo momi
nämo peŋ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäŋ imiŋkuk

24 * Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäŋ yämiŋkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi
kubä Didimus) u penta nämo itkuŋ. 25 Unita Tomas kuŋatkuko äbänä noriyetä nin Jesu
käkamäŋ yäŋ iwetkuŋ. Iweräwä Tomastä yäŋkuk; Ude nämo! Näk keri-ken niri bäräm u ba
järapi-ken bäräm u nämo iŋitpäŋ kaŋpäŋä nadäwa bureni nämo tänayäŋ yäk. 26 Täŋpäkaŋ
kepma 7 ude täreŋirän iwaräntäkiye uwä eŋi bian itkuŋ-ken ugän Tomas penta itkuŋ.
Täŋkaŋ yäma ukät ikek itkuŋo upäŋkaŋ Jesu äbä bämopi-ken ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkuk;
Bänep kwini terak itkot! 27 Ude yäŋpäŋ Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ŋo peŋpäŋ iŋitkaŋ
nadä. Ba järapna-ken jibi meni ŋo iŋitpäŋ-nadä. Ude täŋpäŋ bänep yarä nikek täyan uwä
peŋpäŋ nadäkinik tä. 28 Ude iweränä Tomastä pengän yäŋkuk; Ekäni Anutuna! 29 *
Ekäni Anutuna yäŋ yäŋirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan
upäŋkaŋ äma nämo nabäŋkaŋ nadäŋ namikinik tänayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo oretoret
terak api kuŋatneŋ.

Buk ŋo ima mebärita täŋpani?

30 * Täŋpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye iŋamiken kudän kudupi mäyap-inik täŋkuko upäŋkaŋ
buk ŋo terak näk kudup nämo kudän täyat. 31 * Täŋ, imaka buk ŋo gänaŋ kudän täyat ŋo
mebäri ŋodeta kudän täyat; Intä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täŋo
nanaki bureni-inik yäŋ nadäkinik täneŋta. Täŋpäŋ in nadäkinik ikek kuŋatpäŋä unitäŋo
wäpi terak irit kehäromi nikek itta buk ŋo kudän täyat.

---

* **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12 * **20:19:** Jon 19:38 * **20:20:** Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * **20:21:** Jon 17:18 * **20:23:** Mat 16:19 * **20:24:** Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 * **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:30:** Jon 21:25 * **20:31:** Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahäŋ yämiŋkuk

1 Täŋpäŋ ätu itpäŋ kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahäŋ
yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; 2-3 * Iwaräntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita.
Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri
Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yaräkät pentagän irirä
Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädäwayäŋ kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yäŋkuŋ; Nin
imaka, penta kunawä yäk. Ude yäŋpäŋ gäpe terak äromaŋ gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo
bipani käroŋ päke u pis kubä nämoinik yäpuŋ.
4 Eruk kome yäŋewänä Jesu gwägu pomi-ken ahäŋpäŋ itkuk. Ahäŋpäŋ irirän
iwaräntäkiyetä kaŋpäŋ u Jesutä ahätak yäŋ nämo kaŋpäŋ nadäwä täreŋkuŋ. 5 * Täŋpäŋ
yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmäŋkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yäŋ iwetkuŋ. 6 * Ude
yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yäpmäŋkaŋ gäpe bure käda pewi äpmoŋpäpäŋ
pis ätu yäpnayäŋ yäk. Yäwerän udegän täŋpäŋ pis mäyap yäk gänaŋ äpmoŋpäpäŋ yäk u
äneŋi gäpe terak wädäŋpäŋ pena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ.
7 * Täŋpäŋ iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko unitä Pita iwetkuk; U
Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayäŋ yäŋkaŋ, moräŋ itkaŋ epän täŋ itkukopäŋ tek
äneŋi täŋpäŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋpäŋ gwägu weŋtäŋ gägäni-ken kuŋkuk. 8 Kuŋirän noriye
gäpe terak pen itkuŋo unitä gäpe täŋpewä pis yäk u wädäŋ yäpmäŋ gägäni-ken mäden
äroŋkuŋ. Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100
mitas udegän. 9 Eruk kuŋtäŋgän gägäni udude ahäŋpäŋ kaŋkuŋ; Kädäp kubä ijiŋirän
gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan ijiŋ irirä. 10 Täŋpäkaŋ Jesutä yäwetkuk;
Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmäŋ äbut yäk. 11 * Yäwänä Saimontä gäpe-ken päŋku yäk u
gwägu gägäni-ken wädäŋpäŋ abä peŋkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopäŋ yäk u
nämo däkŋeŋkuk. 12 Täŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yäŋirän u
Ekäninin yäŋpäŋ gäk netä yäŋ iwetta umuntaŋkuŋ. 13 * Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u
yäpmäŋkaŋ yämän naŋkuŋ.
14 * Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpäŋ iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahäŋ yämiŋkuk.
Eruk ŋonitäwä kadäni yaräkubä ude täŋkuk.

Jesutä Pita äneŋi imagutkuk

15 * Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpäŋ Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täŋo
nanaki, Notkaye ŋonitä näka nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ gäk näka nadäkinik täk täyan?
Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täŋ gamik täyat u nadätan yäk. Yäŋirän
Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! 16 * Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi
iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo?
Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadäŋ gamik täyat u nadätan. Yäwänä Jesutä
iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! 17 * Täŋpäŋ äneŋi pen ŋode iwetgän täŋkuk;
Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni
yaräkubä ude iwet yabäŋkuko unita Pitatä nadäŋ bäräp täŋpäŋ iwetkuk; Ekänina, gäk
imaka imaka kudup nadäwi tärek täkaŋ unita näk gäka gäripi nadäŋ gamikinik täk täyat
u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! 18 Näk
bureni gäwera nadä; Gäk gubaŋi-ken itkaŋ tek wädäwi ärowäpäŋ gäkŋaken gärip terak
kuŋat täŋkunonik. Täŋ, gäk tägawani täŋpayäŋ täyan-ken gäk ketka yäpi-siwoŋtaŋiri äma
kubätä ketka bok topmäŋpäŋ kome kukta bitnäk täyan-ken api wädäŋ yäpmäŋ kwek yäk.

---

* **21:1:** Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täŋo wäpi kubä * **21:2-3:** Jon 1:45-51; Jon 20:24 * **21:5:** Jon 20:14; Luk 24:41 * **21:6:** Luk 5:4-7 * **21:7:** Jon 13:23; Mat 14:29 * **21:11:** Luk 5:6 * **21:13:** Jon 6:11 * **21:14:** Jon 20:19,26 * **21:15:** Mat 26:33; Jon 1:42 * **21:16:** Apos 20:28 * **21:17:** Jon 13:38, 16:30

19 * (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi binŋam yäpmäŋ akukta kädet jide terak
api kumbeko unita yäŋahäŋkuk.) Iwetpäŋ Pita iwetkuk; Näk kaŋ näwat!
20 * Ude iweränä Pitatä äyäŋutpäŋ iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko
u mäden yäwarirän kaŋkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta naŋkuŋ-ken ugän Jesu
tubeŋ kuŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keri terak api gepmaŋpek
yäk?) 21 Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kaŋpäŋ Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ŋo
imaka, jide iwerayäŋ? 22 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo täŋpen. U kadäni
käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näk äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ nadäŋ imero u täŋpänä
näkŋaken gäripna iwaret, gäkŋo gärip nämo. Täŋ, gähä näk kaŋ näwat!
23 Jesutä man ude yäŋkuko unita noriyetä ŋode nadäŋkuŋ; Notninpak uwä nämo api
kumbek yäk. Upäŋkaŋ Jesutä äma u nämo api kumbek yäŋ ude nämo yäŋkuk. Nämo, u
ŋode yäŋkuk; U kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näk äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ nadäŋ
imero u täŋpänä näkŋaken gäripna iwaret yäŋ yäŋkuk.
24 * Täŋpäkaŋ iwaräntäki manbiŋam yäŋahätak ŋo ba kudän täyak ŋo u näkŋa. U jop
nämo yäwani, manbiŋam burenigän yäk täyak yäŋ nadäkamäŋ. 25 * Täŋpäkaŋ Jesutä imaka
imaka täŋkuko unitäŋo manbiŋam kudän täyat ŋogän nämo täŋkuk. Nämo, imaka imaka
kuduptagän ŋo kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäŋpäŋ kome terak ŋo jiraŋ ude
tokŋeŋ moretek.

* **21:19:** Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 * **21:20:** Jon 13:23-25 * **21:22:** Mat 16:28 * **21:24:** Jon 19:35
* **21:25:** Jon 20:30

Aposoro
Jesu täŋo biŋamtä komeni komeni weŋ patkuko unitäŋo manbiŋam

Jesutä Munapik iniŋ kirekta yäŋkuk

1-2 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ŋo gäwera nadä;
Manbiŋam pengän täŋpäŋ tamiŋkuro uwä* ŋode kudän täŋkut; Imaka imaka Jesutä yäput peŋpäŋ täŋkuko u ba ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkuko u kudup kudän täŋkut. Imaka täŋkuk ba yäŋ yäpmäŋ äbukken unitä päbä Nanitä yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuk-ken u kudup kudän täŋkut. Jesu uwä kunum gänaŋ ärowayäŋ keräp taŋirän äma mani biŋam yäpmäŋ kuŋatta yäpmäŋ daniŋkuko u ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämiŋpäŋ Munapik täŋo kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3 * Eruk komi nadäŋpäŋ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahäŋ yämiŋpäŋ paot täŋirän kepma 40 ude täreŋkuk. Ahäŋ yämiŋpäŋ kudän mebäri mebäri täŋirän bureni-inik kodak itak yäŋ nadäŋkuŋ. Kadäni kadäni ahäŋ yämiŋpäŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken iritta man yäwet täŋkuk. 4 * Täŋkaŋ kadäni kubä penta itkuŋ-ken uken ŋode yäwetkuk; In Jerusalem nämo peŋpeŋ kuneŋ yäk. Ini ugän itkaŋ, iron Nantä tamikta yäŋkehärom täwani täwetkuro ukeŋonita kaŋ itsämbut. 5 * Jontä ämawebe ume-inikpäŋ ärut yämik täŋkuko upäŋkaŋ kadäni keräpigän itkaŋ Anututä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamek yäŋ yäwetkuk.

6 * Eruk kadäni penta itkuŋ-ken uken aposoro unitä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ekäni, gäk kadäni ŋoken Rom gapman yäwat kireŋiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? 7 * Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadätak. 8 * Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat morewek yäk.

9 * Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän gubamtä uwäk täŋirän ijiwä waŋkuŋ. 10 * Ijiwä wawäpäŋ doraŋpäŋ dapun pen täŋ irirä äma yarä tek paki nikek unitä bäräŋeŋ ahäŋ yämiŋkumän. 11 * Ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käroŋ täŋ itkaŋ? Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittäŋgän äneŋi äpäŋirän api käneŋ yäk.

Judas täŋo komenita äma kubä kaŋ-ahäŋkuŋ

12 * Täŋpäkaŋ iwaräntäkiyetä man ude nadäŋpäŋ Olip Pom peŋpäŋ äyäŋutpeŋ äpämaŋ Jerusalem kuŋkuŋ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) 13 * Eruk, Jerusalem äroŋpäŋ yot ini irani-ken äro itkuŋ. U wäpi ŋode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täŋo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäŋ iwerani, ba Jems täŋo nanaki wäpi Judas. 14 * Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän

---

* **1:1-2:** Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:1-2:** Manbiŋam Luktä pengän kudän täŋkuko uwä miti wäpi Luk * **1:3:** Luk 24:36-49; Apos 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 * **1:5:** Mat 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * **1:9:** Jon 6:62 * **1:10:** Luk 24:4 * **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mat 10:2-4 * **1:14:** Jon 6:42, 7:5

itpäŋ Anutu-ken yäŋapik täk täŋkuŋonik. Jesu täŋo miŋi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaŋ yäŋapik täŋkuŋonik.

15 Eruk kepma kubä nadäkinik täŋpanitä käbeyä täŋkuŋ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuŋ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 16 * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täŋo man kudän kubä täŋkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täŋkuko udegän Judas uwä iwan yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpän Jesu iŋitkuŋ. 17 Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäŋo udegän yäpuk yäk. 18 * Täŋpäkaŋ äma unitä waki täŋkuko unita moneŋ yäpuk. Moneŋ upäŋ kome suwaŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni kubä kome suwaŋkuk-ken maŋutpäŋ koki däpmäŋ weŋpäŋ koki kudup kwawak abuŋ yäk. 19 Ude täŋirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä manbiŋam u nadäŋpäŋ kome u wäpi Nägät Kome yäŋ yäŋkuŋ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) 20 Täŋpäkaŋ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yäpneŋtawä. *Sam 69:25*

Täŋpäkaŋ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yäpän yäk. *Sam 109:8*

21-22 * Pitatä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäkgän täŋkuk; Eruk, Judas täŋo kome yäpmäkta äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroŋi penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yäput peŋkuk kadäni uken nin niwarän täŋpäŋ kuŋat yäpmäŋ äbäŋirän kunum gänaŋ äroŋkuko äma kubä u kudup kaŋpäŋ nadäwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ täŋkentäŋ nimänpäŋ Jesu kumäŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo manbiŋami u yäŋahäŋitna kome kaŋ tokŋewän.

23 Pitatä man ude yäwänkaŋ äma yarä yabäŋ ahäŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wäpi kubä Jastus. Kubä wäpiwä Matias. 24-25 * Yabäŋ ahäŋpäŋä yäŋapik man ŋode yäŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän täŋo bänep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netäpäŋ yäpmäŋ danitan u niwoŋärenŋiri iwetpena Judas täŋo kome yäpmäŋkaŋ aposoro epän kaŋ täŋpän. Judas uwä epäni peŋpäŋ kome waki ini päŋku irekta biŋam yäŋ imani-ken kuŋkuko unita. 26 Ude yäŋpäŋ mobä pipiyäwani kubä yäpmäŋkaŋä kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ, kukŋi äma kubäta iwoyäŋkuŋ. Täŋkaŋ maŋpä ärowäkaŋ maŋpäŋä Matiasta iwoyäŋkuŋo unitä kwawak ahäŋkuk. Ude täŋpänkaŋ aposoro 11 ukät kuŋatta teŋkuŋ.

2

Munapiktä nadäkinik täŋpani terak äroŋkuk

1 * Täŋpäŋ kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreŋirän Juda täŋo orekirit kubä wäpi Pentikos ahäŋkuk. Ahäŋirän Jesuta nadäkinik täŋpani ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahäŋ yämiŋirän nadäŋkuŋ; 2 Pengänä mämä taŋi pähap kubä, mänit mämä pähap ude kunum gänaŋ naniktä yot itkuŋ-ken u ahäŋkuk. Ahäŋirän nadäŋpäŋ dapun täŋpäŋ yabäŋkuŋ; 3 * Imaka kubä kädäp mebet udewani unitä imätkaŋ äma kubäkubä terak ijiŋ yäpmäŋ kuŋirä. 4 * Ijiŋirä Ekäni täŋo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äroŋkuk. Munapiktä ämawebe terak äroŋkaŋ meni täŋpidäm taŋirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yäŋkuŋ.

5 Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraŋ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuŋ. 6 Itkaŋ mämä pähap u nadäŋpäŋä Munapiktä äpä mämä täŋkuk-ken ugän abä tokŋeŋ moreŋkuŋ. Abä tokŋeŋ moreŋpäŋ nadäŋkuŋ; Jesuta

* **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mat 27:3-10 * **1:21-22:** Jon 15:27 * **1:24-25:** Jon 2:25 * **2:1:** Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * **2:3:** Mat 3:11 * **2:4:** Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17

nadäkinik täŋpani ämawebetä ämawebe päke äbuŋo unitäŋo man kotäk iniken iniken terak yäŋirä nadäŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. 7* Nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ. Jäkjäk yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanikgän. 8 Upäŋkaŋ jide täŋpäŋ nininken nininken man terak yäŋirä nadäkamäŋ? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. 9-10* Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. 11 Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täŋo kädet iwarani. Täŋpäŋ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upäŋkaŋ äma itkaŋ ŋo Anutu täŋo täktäki inipärik kubä unitäŋo manbiŋam nininken nininken man terak yäŋahäŋirä nadäkamäŋ! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk bumta täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ ini-tägän man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära! Ŋo jide ahätak? 13 Ude yäŋirä äma ätutä yäŋärok man ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo! yäk. U wain ume taŋi naŋpäŋ nadäk-nadäki paoräkaŋ man ŋo yäkaŋ yäk.

Pitatä man mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk

14 Ude yäŋirä Pitakät noriye 11 ämawebe iŋamiken akuŋpäŋ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäŋo Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ ŋo in juku peŋirä imaka ahätak ŋonitäŋo mebäri täwera nadäwut; 15 In äma itkamäŋ ŋo wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täkamäŋ yäŋ nadäkaŋ, upäŋkaŋ nämoinik yäk. 9'kirok tamimaŋ apiinik täyak ŋopäŋkaŋ jide täŋpäŋ täŋguŋguŋ täkamäŋ? 16 Nadäkaŋ? Imaka ahäŋirän käkaŋ ŋonita profet biani kubä wäpi Joeltä ŋode yäŋahäŋkuk;

17 *Anututä ŋode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireŋ*
yämiŋira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.
Äpetjiye nanaktä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ.
Ba gubaŋitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,
Ba ämawebe tägawanitä näkŋo kudän däpmonken api yabäk täneŋ.
18 *Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.*
Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ yäk.
19-20 *Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäŋ täyak*
u nämo ahäŋirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api
pewa ahäneŋ yäk.
Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä bipmäŋ urani api täŋpek. Ba
komepaktä nägätgämän ude api peŋyäŋewek.
21* *Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋkaŋ gera yäŋirän Ekäni uwä*
imagutpäŋ tewän inita biŋam api irek yäk. *Jol 2:28-32*

22* Ude yäŋpäŋ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäŋ. Anututä kehäromi iminjirän in bämopjin-ken itpäŋ epän kehäromi nikek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Kudän täŋkuko unitä mebärini yäŋahäŋirän u Anututä iniŋ kireŋpewän äpuk yäŋ kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. 23* Uwä Anututä nadäŋirän patkuko ude, ba yäŋtäreŋ iminjkuko udegän, ketjin terak äroŋirän intä iwan täŋ iminjkuŋ. Inä Anututa nämo nadäŋ imanita iniŋ kireŋirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 24* Upäŋkaŋ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneŋi yäpmäŋ päŋaku teŋkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäŋ-kumäŋtä äma u täga iŋitnaŋi nämo unita kumäŋ-kumäŋ täŋo komi pähap u ketäreŋ iminjkuk. 25 Täŋkaŋ unitagän Devittä man ŋode yäŋkuk;

---

* **2:7:** Apos 1:11 * **2:9-10:** 2Ti 1:15 * **2:21:** Rom 10:13 * **2:22:** Jon 3:2 * **2:23:** Apos 4:28; 1Pi 1:20 * **2:24:** Apos 3:15

Näk Ekäni kakinik täŋpäŋ nämo kakätäk täyat.
U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täŋpewän umuntäwet yäk.
26 *Unita bänepnatä gäripi nadäŋpäŋ menatä oretoret pähap täyak yäk.*
Ba gupna imaka, Anututä täŋ namayäŋ täyak unitagän pidäm täyak yäk.
27 * *Täŋpäkaŋ kudupi ämaka näk nabäŋ äwaräkuk täŋiri kumäŋ-kumäŋ komeken itpäŋ nämo api parawet yäk.*
28 *Nämoinik, gäkä irit täŋo kädet näwoŋäreŋkuno unita dubika-ken itkaŋ bänep oretoret terak api kuŋaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yäŋkuko unita oranin Devit täŋo manbiŋam kwawak ŋode täwera nadäwut; U kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Unitäŋo awaŋ uwä ninken ŋo pen itak yäk. 30 * Upäŋkaŋ Devit ini uwä profet itkuko unita ŋode nadäŋkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kaŋ-ahäwänkaŋ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yäŋ nadäŋkuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yäŋkehärom taŋkuko unita ude nadäŋkuk. 31 * Ude nadäŋpäŋ mebäri-ken umu Kristo täŋo akukakukita yäŋkuk. Mebäri unita ŋode yäŋkuk; Anututä kaŋ-äwaräkuk täŋirän kumäŋ-kumäŋ komeken itpäŋ nämo api parawek yäk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋirän nin kudup dapunintä kaŋkumäŋ. 33 * Täŋpäŋ äroŋkuko Anutu täŋo keri bure käda wäpi biŋam ikek itak. Itkaŋ Munapik ninta biŋam yäŋ nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmäŋpäŋ piŋ nibatak ŋo yäk. Piŋ nibatak unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ ŋo. 34-35 Täŋpäkaŋ Devit ini uwä kunum gänaŋ nämo äroŋkuk. Mangän ŋode yäŋkuk;

Ekänitä näkŋo ekänina iwetkuk;
Abä ketna bure käda iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kaŋ yepmaŋpa yäk. *Sam 110:1*

36 * Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ŋode täŋput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u Anututä iwoyäŋpäŋ Ekäni intäjukun-inik irekta teŋkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayäŋ yäŋpäŋ yäŋkwawa taŋkuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukureŋkuŋ

37 * Täŋpäkaŋ Pitatä man yäŋkuko uwä ämawebe bänepi yäpurinik täŋpäpäŋ Pitakät aposoro ätu ŋode yäwetkuŋ; Eruk notniye, nin jide tänayäŋ? 38 * Yäŋirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkaŋ Jesu Kristo wäpi terak ume ärut taminŋirä momijin kaŋ paorän yäk. Ude täŋirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. 39 * Imata, bian Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ u inita yämagurayäŋ täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yäŋkehärom taŋkuk yäk.
40 * Pitatä man ätukät yäpurärätpäŋ umun man ba jukuman ŋode yäwetgän täŋkuk; Inä äma waki täŋpani äbot ŋo kowata yäpnayäŋ täkaŋ uwä yabäŋ umuntaŋ yepmaŋpeŋ äbäŋirä tämagutnayäŋ yäk. 41 * Täŋpäkaŋ kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yäwerirän nadäŋpäŋ iyap täŋirä ume ärut yämiŋirä Jesu täŋo äbotken yäput peŋkuŋ. 42 * Ude täŋpäŋ aposorotä Jesu täŋo kädet niwetpäŋ niwoŋärewut yäŋpäŋ nadäkinik täŋpani päke unitä ehutpäŋ kepmani kepmani abä kubä-kengän it täŋkuŋonik.

---

* **2:27:** Apos 13:35 * **2:29:** 1Kin 2:10; Apos 13:36 * **2:30:** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * **2:31:** Sam 16:10 * **2:32:** Apos 1:8 * **2:33:** Apos 1:4, 7:55-56 * **2:36:** Apos 5:30-31 * **2:37:** Luk 3:10,12; Apos 16:30 * **2:38:** Luk 24:47; Apos 3:19 * **2:39:** Ais 57:19 * **2:40:** Lo 32:5; Plp 2:15 * **2:41:** Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * **2:42:** Apos 20:7

Täŋpäŋ bänep kubägän terak täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkaŋ kubä-kengän itpäŋ käräga* naŋit Anutu-ken yäŋapik epän täŋit täk täŋkuŋonik.

Bänep kubägän täŋpäŋ säkgämän itkuŋ

43 * Kadäni uken aposorotä kudän kudupi ämatä tänaŋi nämo täŋit, Anutu täŋo kehäromi kwawak pewä ahäŋirä ämawebe mäyaptä Anututa nadäwä inide kubä täŋkuŋ. 44 * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani päke unitä änok kubägän itpäŋ tuŋum imaka kudup uwä nin kuduptagän täŋo yäŋ nadäŋpäŋ täŋkentäk kowata kowata täk täŋkuŋonik. 45 U komeni ba tuŋumi ämа ätuta yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ noripaki kubä imaka kubäta wäyäkŋewänä täŋkentäŋ imik täŋkuŋonik. 46 * Täŋpäŋ kepma kepma kudupi yot gänaŋ äro kubä-kengän itpäŋ Anutu iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋkaŋ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäŋ bänep kubägän peŋpäŋ oretoret terak nak täŋkuŋonik. 47 * Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu wäpi yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Säkgämän ude kuŋarirä ämawebe kuduptä gäripi nadäŋ yämik täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kepmani kepmani Ekänitä epän täŋirän ämawebe ätu bänep sukureŋpäŋ Anututa biŋam täŋpäŋ nadäkinik täŋpanitä äbotken yäpurärät täŋkuŋonik.

3

Pitatä ämа kubä yäpän tägaŋkuk

1 * Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ ärodayäŋ kuŋkumän. U Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuŋkumän. 2 * Kuŋpäŋä kaŋkumän; Ämа kubä, miŋitä inide kwäyähäneŋ bäyaŋpäŋ tewani u irirän. Ämа uwä kepma kepma noriyetä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku kudupi yot täŋo yämа kubä, wäpi Yämа Säkgämän uken tek täŋkuŋonik. Tewäkaŋ ämа unitä ämawebe kudupi yot gänaŋ äroŋirä yabäŋpäŋ moneŋta ketkewat täŋkukonik. 3 Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ äroŋirän ämа kwäyähäneŋ täŋpani unitä yabäŋpäŋ moneŋta yäŋapiŋkuk. 4 * Yäŋapiŋirän Pita kenta Jontä kaŋ täpäneŋpäŋ Pitatä man ŋode iwetkuk; Nibä! yäk. 5 Yäwänä ämа unitä imaka kubä käwep namida yäŋ yäkamän yäŋkaŋ dapun täropigän yabäŋkuk. 6 * Täŋirän Pitatä iwetkuk; Näk moneŋ nämo upäŋkaŋ imaka kubä näkken itak u täga gamayäŋ. Uwä ŋode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäŋo wäpi terak ŋode gäwetat; Gäk pidäm taŋpäŋ akuŋkaŋ ku! yäk.

7 Ude iwetpäŋ Pitatä ämа kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo keri bure käda iŋitpäŋ täŋkentäŋ iminpäŋ päŋaku teŋkuk. Teŋirän uterakgän ämа unitäŋo gukuri kuroŋi kehärom taŋkuŋ. 8 * Ude täŋpäŋ pidäm taŋpäŋ akuŋpäŋ kuŋat yabäk-yabäk täŋkuk. Täŋkaŋ Pita Jon-kät kuŋkaŋ ämа unitä täŋoret terak kumaŋ Anutu wäpi iniŋ orettäŋ kudupi yot yewa gänaŋ äroŋkuŋ. 9-10 Ämа u akumaŋ kuŋatkaŋ Anutu wäpi iniŋ orerirän ämawebetä kaŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋ; Ämа ŋo kwäyähäneŋ täŋpani Yämа Säkgämän-ken moneŋta yäŋapiwani ukeŋo! yäk. Ude kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpäpäŋ jäkjäk yäŋkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yäŋahäŋkuk

11 Täŋpäkaŋ ämawebe päke u biŋam u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäŋ kaŋkuŋ; Ämа kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmäŋ wädäŋkaŋ irirän. 12 Ämawebetä bäräŋeŋ äbäŋirä yabäŋpäŋ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ŋonita imata kikŋutpäŋ-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ŋode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini ämа siwoŋi unita ämа ŋo yäpän

* **2:42:** Kärägata yäyak uwä Ekäni täŋo däkum naknakta yäyak * **2:43:** Apos 5:11 * **2:44:** Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * **2:46:** Luk 24:53 * **2:47:** Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 * **3:1:** Apos 10:3,9,30 * **3:2:** Jon 9:1; Apos 14:8 * **3:4:** Apos 14:9 * **3:6:** Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * **3:8:** Jon 5:14; Apos 14:10

tägawäpäŋ tewän kuŋatak ŋo. Ude nämo! 13 * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo
Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani iminŋkuk. Iminŋkuko upäŋkaŋ inä äma
u iwan keri terak teŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yäŋ yäŋirän intä
nämoinik yäŋ yäŋpäŋ Jesuta mäde ut iminŋkuŋ. 14 Jesu u kudupi, siwoŋi-inik upäŋkaŋ intä
unita bitnäŋpäŋ Pailat iweräpäŋ äma kumäŋ-kumäŋ urani kubä jop tewän kuŋkuk yäk.
15 * Bureni! Inä irit täŋo mähemi urä kumbukopäŋ Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ
päŋaku kwawak peŋirän kaŋkumäŋo u täwet ahäkamäk yäk. 16 Täŋpäkaŋ Jesu u, unita
nadäkinik täŋpäŋ wäpi biŋam kehäromi terakgän äma intä kaŋpäŋ nadäwani ŋokeŋo tägatak
yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ŋo yäpän
tägakaŋ.
17 * Upäŋkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpäŋ Jesuta
kädet ude täŋ iminŋkuŋ yäŋ nadätat. 18 * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode nadäwut; Anututä
bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadäŋpäŋ api kumbek
yäŋ yäŋahäk täŋkuk. Eruk, kudän intä täŋ iminŋkuŋo uterak Anututä täŋpewän iniken
man biani u bureni ahäŋkuk. 19 * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut iminŋpäŋ
bänepjin sukureŋpäŋ Anutu-ken kut! Ude täŋirä Anututä momijin täga api ärut tamek
yäk. 20 Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it taminŋpäŋ api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu,
Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyäŋ taminŋkuko u imaka, api tamek
yäk. 21 Täŋpäkaŋ apiŋowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka imaka kudup
täŋkodak takta peŋkuko, kadäni unita itsämäŋtak. Kadäni unita bian Anututä iniken
profet kudupiniye u meni terak yäŋahäŋkuk. 22 * Täŋpäkaŋ bian profet udewani kubä
wäpi Moses unitä ŋode yäŋkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ŋodewani
ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahäŋpäŋ man kädet täwerirän nadäŋpäŋ inä unitäŋo meni
jinom ugän kaŋ iwarut yäk. 23 Täŋ, äma kubätä profet unitäŋo mani nämo buramiwayäŋ
täko uwä Anututä yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän tewän päŋku kumäŋpäŋ paotinik api täŋpek
yäŋ yäŋkuk.
24 Bureni, profet biani Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkuŋo u, Samuel-ken yäput
peŋkaŋ u mädeni-ken profet ätu ahäŋ yäpmäŋ äbuŋo u kuduptagäntä äma udewani kubä
kome terak api ahäwek yäŋ yäŋkuŋ. Eruk bian ude yäŋkuŋo kadäni u ahätak ŋo yäk.
25 * Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yäŋkehärom taŋpäŋ oraniye-kät
topmäk-topmäk kubägän täŋkuko, in u yäpmäkta biŋam täkaŋ yäk. Nadäkaŋ? Anutu uwä
orajin pähap Abraham ŋode iwetkuk; Gäkŋo oraŋka kubä terak ämawebe äbot komeni
komenita iron pähap api täŋ yämet yäk. 26 * Eruk, Anututä epän ämani u iwoyäŋpäŋ iniŋ
kireŋpewän kome ŋo terak inken jukun ahäŋkuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet
ätutä ude api ahäwek yäŋ bian yäŋkuŋo ude. Täŋpäkaŋ iron pähap api täŋ yämet yäŋ
Abraham iwetkuko u ŋode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u peŋpäŋ bänepjin sukurewut
yäŋpäŋ täŋkentäŋ tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmaŋkuŋ

1 * Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiŋam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi
äbotken nanikkät kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun äma unitä ahäŋ yäminŋkuŋ.
2-3 * * Äma yarä uwä ämawebe manbiŋam ŋode yäwet täŋkumäno unita kokwawak nadäŋ
yäminŋkuŋ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko unita ämawebe kum-
bani udegän api kodak taŋpeŋ akuŋ morenen. Man ude yäwerirän nadäŋpäŋ Pita kenta

* **3:13:** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32 * **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10 * **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18:** Luk 24:27 * **3:19:** Apos 2:38 * **3:22:** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 * **3:25:** Stt 22:18; Gal 3:8 * **3:26:** Apos 13:46 * **4:1:** Luk 22:4,52 * **4:2-3:** Apos 23:8 * **4:2-3:** Apos 3:1

Jonta kokwawak nadäŋpäŋä manken yepmanayäŋ nadäŋkuŋopäŋ kome bipänpäŋ kwep kaŋ yäŋpäŋ yepmäŋitpäŋ jop komi yotken päŋku yepmaŋpä patkumän. 4 * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe mäyaptä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋ moreŋpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täŋpäŋ Jesu täŋo äbotken yäput-peŋirä äbot u 5,000 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironjikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

5 Eruk patkuŋo yäŋewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täŋkuŋ. 6 Käbeyä täŋkuŋo uwä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täŋkuŋ. 7 * Käbeyä täŋpäŋ Pita kenta Jon u yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuŋ; Ek imatäken kehäromi upäŋ yäpmäŋkaŋ imaka u täŋkumän? Ba netä wäpi terak täŋkumän?

8 * Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täŋirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, 9 in nektä äma kwäyähäneŋ täŋpani täŋkentäŋ iminjkumäko unita yäŋpäŋ ba niwet yabäkaŋ? Ba jide täŋpäŋ äma unitä tägaŋpeŋ kuŋkuko unita nadäna yäŋpäŋ yäkaŋ? 10 * Mebäri unita nadänayäŋ yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ täŋpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo iŋamjin-ken itak ŋo yäk. Täŋpäkaŋ Jesu u intä bian iŋitpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kumbani-ken nanikpäŋ äneŋi yäpmäŋ päŋaku teŋkuko kodak itak yäk. 11 * Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot täŋpanitä kawä wawäpäŋ maŋpä kuŋkuŋo upäŋkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

Eruk bek bämopi u Jesu. 12 * Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki keri-ken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäŋ komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

13 Pitatä ude yäŋirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upäŋkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yäŋahäŋirän yabäŋpäŋ-nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabäŋkuŋo upäŋ nadäŋpewä kuŋkuk. 14 Täŋpäkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädäŋirän yabäŋpäŋ kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ peŋkuŋ.

15 Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ Pita kenta Jon yäŋ-yäwat-pewä käbeyä peŋpäŋ yäman päŋku irirän inigän itkaŋ ŋode yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; 16 * Nin äma yarä ŋonita jide tänayäŋ? Kudän kudupi inipärik kubä täŋirän Jerusalem naniktä biŋam kudup nadäŋ morekaŋ yäk. Unita nintä nämo täŋkumän yäŋ äwo täga nämo yäne. 17 Man unitä komeni komeni kuŋat moreŋirän kudup nadäŋ morenеŋo udeta äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäŋo wäpi terak ämawebe wari yäŋahäŋpäŋ yäwetdeŋtawä yäk. 18 * Eruk, ude yäŋpäŋ Pita kenta Jon yäŋpewä äbänpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Ek Jesu wäpi terak äma äneŋi yäwetpäŋ yäwoŋärek nämoinik tädeŋ yäk. 19 * Ude yäŋirä kowata ŋode yäwetkumän; Injin kaŋpäŋ nadäwut yäk. In täŋo man buramiŋkaŋ Anutu täŋo man pekta Anututä nadäwän tägawek ba nämo? 20 Imaka kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbumäko u käbop täga penaŋi nämo yäk. 21-22 Ude yäwänä eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuŋo unita äneŋi jop yäjiwät-inik täŋpäŋ peŋ yäwet-pewä kuŋkumän.

---

* **4:4:** Apos 2:41 * **4:7:** Mat 21:23 * **4:8:** Mat 10:19-20 * **4:10:** Apos 3:6,13-16 * **4:11:** Mat 21:42 * **4:12:** Mat 1:21 * **4:16:** Jon 11:47 * **4:18:** Apos 5:28,40 * **4:19:** Apos 5:29

U imata, äma kwäyähäneŋ täŋpani u tägawani bumik, obaŋ 40 ude irepmiranipäŋ yäpän tägaŋkuko unita ämawebe päke unitä kaŋpäŋ nadäŋkuŋ; Ŋowä Anutu-ken nanik kudän kudupi kubä yäŋ nadäŋpäŋ Anutu iniŋoret täŋkuŋ.

Anutu täŋo äboriyetä Anutu-ken yäŋapiŋkuŋ

23 Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täŋo käbeyä-ken naniktä äpämaŋ äbot täŋpani
noriye-ken kuŋkumän. Täŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo ekäni ekänitä
man yäwetkuŋo u kumän yäwetkumän. 24 * Yäwerän nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki kubä-
kengän peŋpäŋ Anutu-ken oretoret terak ŋode yäŋapiŋkuŋ; Ekäni pähap, gäk kunum,
kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkaŋ u kudup yäŋiri ahäŋkuŋ.
25 Täŋpäkaŋ Kudupi Munapikka iniŋ kireŋpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka
meni täŋpidäm taŋirän man ŋode yäŋkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak taŋi nadäk täkaŋ?
Ba ima mebärita täŋpäwak täkta man topmäk täkaŋ? Upäŋkaŋ täga nämo api täneŋ.
26 *Täŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämatä käbeyä täŋpäŋ Ekäni ba iwoyäwani Kristota*
iwan täŋ yämikta man yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. *Sam 2:1,2*

27 * O Anutu, Devit täŋo man uwä bureni ahäŋkuk. Jerusalem yotpärare ŋoken Herot
kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guŋ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu
iwoyäŋkuno u utta käbeyä täŋpäŋ man topuŋ. 28 * Täŋpäkaŋ gäkŋaken nadäk-nadäkka ba
kehäromikatä ude kaŋ ahäwän yäŋ tawaŋ bian peŋkuno udegän iwatpäŋ täŋkuŋ. 29 * Unita
Ekäni, umun man ämatä niwet täkaŋ u yabäŋpäŋ-nadäŋpäŋ watä ämakaye nin ŋo täŋpidäm
taŋ nimiŋiri manka bätakigän yäŋahäk täkäna! 30 Täŋpäkaŋ kehäromika kaŋ niwoŋäre. Gäk
ketkatä käyäm ikek yäpmäŋ päŋaku kaŋ yepmaŋ. Ba kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak
kudän kudupi mebäri mebäri kaŋ tä.
31 * Eruk, yäŋapik man ude yäŋpäŋ irirä yot käbeyä itkuŋo unitä kwaiŋkuk. Täŋpäkaŋ
Kudupi Munapiktä äbot täŋpani u kudup uwäk täŋirän u punin terak Anutu täŋo man
gwäk pimiŋpäŋ bätakigän yäŋahäk täŋkuŋ.

Äbot täŋpanitä bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

32 * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani kuduptagän bänep kubägän peŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka
pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u
nin kudup täŋo yäŋ yäk täŋkuŋ. 33 * Täŋpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken
naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäŋahäŋ yäpmäŋ
kuŋkuŋ. Täŋirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.
34 * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuk. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo
u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. 35 Moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäŋ
daniŋpäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik
täŋkuŋonik.
36 * Täŋpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome
täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäŋ iwetkuŋ.
U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani. 37 Täŋpäkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ
kireŋpäŋ moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorotä yäpmäŋ danikta kudup peŋkuk.

5

Yanäpi yarätä täŋyäkŋarani täŋkumän

---

* **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6 * **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 * **4:28:** Apos 2:23 * **4:29:** Efe 6:19 * **4:31:** Apos 2:4 * **4:32:** Apos 2:44 * **4:33:** Apos 2:47 * **4:34:** Apos 2:45 * **4:36:** Apos 11:22-26; Apos 13:2-3

1 Täŋ, äbot täŋpani u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri
ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpumän. 2 * Ude täŋpäŋ Ananias yanäpi bänep kubägän
peŋpäŋ Ananiastä moneŋ moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmäŋ päŋku aposoro
keri-ken peŋkuk. 3 * Eruk ude täŋirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-
ken Satan yäŋikŋat päbä tewi ririrän epän tobätka terak moneŋ yäpuno unitäŋo moräki
gäkŋata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik täŋikŋarani täyan! 4 Nadätan? Nin nämo peŋ
gäwetkumäŋ. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpäŋ moneŋ yäpun.
Ba moneŋ yäpuno u imaka, gäkŋata biŋam unita moneŋ upäŋ imaka u ba u täŋpayäŋ
nadäŋpäŋ täga täŋpen yäk. Upäŋkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadäŋkun? Nadätan?
U nin nämo täŋ-nikŋatan, u Anutu täŋikŋatan yäk. 5-6 Pitatä man ude yäŋirän nadäŋpäŋ
uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma
gubaŋi gubaŋitä manbiŋam u nadäŋpäŋ bäräŋeŋ äbä Ananias tektä uwäk täŋpäŋ yäpmäŋ
päŋku äneŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebetä umuri ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ
umun pähap täŋkuŋ.
7 Täŋpäŋ 3 auas ude täreŋirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäŋkaŋ
Pitaken kuŋkuk. 8 Päŋku kawän Pitatä iwetkuk; Ek moneŋ, epän tobät terak yäpumäno
u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Ei, u kumän tamimäk yäk. 9 Ude
yäwänä Pitatä iwetkuk; Etäŋ, ek imata bänep kubägän täŋpäŋ Ekäni täŋo Kudupi Munapik
täŋikŋarani tämän? Ŋo yabä! Äma äpka yäpmäŋ päŋku äneŋpeŋ äbä yäma-ken itkaŋ ŋo yäk.
Gäk imaka, udegän yäpmäŋ päŋku änenayäŋ yäk. 10 Pitatä man ude yäŋirän uterakgän
Safaira Pita dubini-ken kumäŋpäŋ maŋ patkuk. Kumäŋpäŋ parirän äma gubaŋi gubaŋi
ukeŋonitä äneŋi äbä kaŋpäŋ komegup yäpmäŋ päŋku äpi dubini-ken äneŋkuŋ. 11 Ude
täŋirä ämawebe äbot täŋpani kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadäŋkuŋo
unitä bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahäŋkuŋ

12 * Täŋpäkaŋ kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopi-
ken pewä ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ aposoro-kät nadäkinik täŋpanitä kudupi yot yewa gänaŋ
äroŋpäŋ bägup kubä wäpi Solomon täŋo bägup uken änok kubägän itpäŋ käbeyä täk
täŋkuŋonik. 13 Täŋirä ämawebe gägänitä nadäkinik täŋpanita bänep täga nadäŋ yämik
täŋkuŋopäŋ umuntaŋpäŋ bok nämo it täŋkuŋonik. 14 * Upäŋkaŋ kepma kepma äma
mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ nadäkinik täŋpani äbot ukät yäpurärätpäŋ änok pähap
kubägän täŋkuŋ. 15 Täŋpäkaŋ biŋam nadäŋpäŋ ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nikek
yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä käyäm ikek uterak
kuŋirän kaŋ tägawut yäŋpäŋ kädet gägäni-ken bukä ba gäraŋ terak yepmak täŋkuŋonik.
16 * Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye
käyäm ikek ba mäjotä magärani yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ. Täŋirä aposorotä u kudup yäpä
tägaŋkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan täŋ yämiŋkuŋ

17 * Aposorotä ude täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani-kät noriye Satyusi äbotken nanik
unitä yabäŋpäŋ ninpäŋ nirepmitkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadäŋ yämiŋkuŋ.
18 Ude täŋpäŋ aposoro u yepmäŋitpäŋ yotpärare unitäŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. 19-20 *
Täŋpäkaŋ bipani ugän Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä yäma dätpäŋ aposoro u yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ yäman äpmoŋpäŋ ŋode yäwetkuk; In kudupi yotken kuŋpäŋ ämawebe irit kuŋat-
kuŋat kodakita manbiŋam kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋput yäk. 21 Yäweränä mani
buraminŋpäŋ kome yäŋeŋirän kudupi yotken päŋku aŋerotä yäwetkuko udegän Anutu täŋo
manbiŋam ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuŋ.

---

* **5:2:** Apos 4:34-35 * **5:3:** Jon 13:2 * **5:12:** Apos 2:43, 14:3 * **5:14:** Apos 2:41, 21:20 * **5:16:** Mak 6:56; Apos 19:11-12 * **5:17:** Apos 4:1-2,6 * **5:19-20:** Apos 12:7-10

Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täŋpani-kät noriye ätu unitä yäŋpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkaŋ käbeyä taŋi täŋkuŋ. Käbeyä täŋpäŋ aposoro yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäkta komi äma ätu yäwet-pewä komi yotken kuŋkuŋ. 22 Komi yotken kuŋpäŋ aposorota wäyäkŋewä waŋkuŋ. Wäyäkŋewä wawäpäŋ äneŋi äyäŋutpeŋ päŋku käbeyä täŋkuŋ-ken ahäŋpäŋ yäwetkuŋ; 23 Aposoro komi yotken nämo itkaŋ! Nin kumäŋo u yäma kehäromi-inik täŋ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämäŋ. Täŋpäkaŋ yäma dätpäŋ gänaŋ unu kubä nämo kamäŋ yäk. 24 Ude yäŋirä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämakät bämop äma intäjukun täŋpani unitä nadäŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ yäŋkuŋ; Jide ahätak?

25 Nadäwätäk ude täŋ irirä äma kubätä äbäŋpäŋ yäwetkuk; Ai, nadäwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek epän täŋ itkaŋ yäk. 26 * Ude yäwänä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämatä noriye yämaguränkaŋ päŋku aposoro yepmäŋitpäŋ käbeyä-ken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ. Komi nämo yämiŋkuŋ. Jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ, ämawebetä mobätä nidäpneŋ yäŋ nadäŋpäŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

27 Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ käbeyä taŋiken äbäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bämop äma intäjukun täŋpanitä ŋode yäwet yabäŋkuŋ; 28 * Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärekta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäŋo u nämo nadäŋkuŋ ba? Upäŋkaŋ täkaŋ ŋo kawut yäk. In nintäŋo man irepmitpäŋ manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäŋ morekaŋ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäŋo kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkaŋ!

29 * Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma täŋo man buraminkaŋ Anutu täŋo man mäde utnaŋi nämo pätak yäk. 30-31 * * In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäŋkaŋ oranin täŋo Anututä kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädot päro ini keri bure käda wäpi biŋam ikek teŋkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keri-ken nanik nimagurani wäp ude iminkuk. Täŋpäkaŋ äma unitä täŋkentäŋ yäminirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peŋpäŋ bänep sukureŋirä momini api peŋ yämek yäk. 32 * Imaka imaka äma uken ahäŋ iminkuŋo u dapunintä yabäŋitna ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ äma unitäŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapiktä täŋmehamtaŋ niminirän yäŋahäk täkamäŋ. Nadäkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täŋo mani buramik täkaŋ unita yäniŋ kirewani.

33 * Aposorotä man ude yäŋirä nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadäŋpäŋ man topmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ kaŋ däpna yäŋ yäŋkuŋ. 34-35 * Man ude yäŋ irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täŋo Baga man yäwoŋärewani äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraŋ imik täŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpäŋ kudupi yot täŋo watä äma yäwerän aposoro yämaken yepmaŋpä irirä noriye ŋode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ŋo kädet kubä yäwoŋärena yäŋpäŋä ket nadäwä tumbäkaŋ kaŋ täŋput yäk. 36 * Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täŋkuko ukeŋo nadäkaŋ? Uwä inita näk wäpna biŋam ikek yäŋ yäŋirän äma 400 udetä mani buramik täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ gapmantä kumäŋ-kumäŋ urirä äma ukät irani umuntaŋpäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋirä unitäŋo wäpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. 37 * Ba ätu itkaŋ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yäwat kirekta äma ätu yämaguränkaŋ ämik pewä

* **5:26:** Mat 14:5 * **5:28:** Apos 4:18; Mat 27:25 * **5:29:** Apos 4:19 * **5:30-31:** Apos 3:15 * **5:30-31:** Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * **5:32:** Apos 1:8 * **5:33:** Apos 7:54 * **5:34-35:** Apos 22:3 * **5:36:** Apos 21:38 * **5:37:** Luk 2:1-2

ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gapmantä Judas urirä noriyetä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. 38 Unita ŋode
täwera nadäwut; Äma äbot ŋo imaka kubä nämoinik yäwoŋärene. Yäniŋ kireŋpena jop
kut yäk. Nadäkaŋ? Kädet jide iwat täkaŋ uwä äma täŋo nadäk-nadäk terak iwat täkaŋ u
täŋpäwä ini jop täga api paorek yäk. 39 Upäŋkaŋ Anutu täŋo nadäk-nadäk terak täk täkaŋ
u täŋpäwä täga nämo api yäniŋ bitnäneŋ yäk. Anutu iwan täŋ imineŋo udeta! yäk.
40 * Gamalieltä ude yäŋirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täŋkuŋo unitä man yäŋkuko
u buraminŋpäŋ yäŋpewä aposoro yäman kuŋkuŋo u äneŋi yot gänaŋ äroŋkuŋ. Äroŋirä
komi äma yäwerä pärip-päriptä däpmäŋpäŋ Jesu wäpi terak man nämo yäŋahäkta yäniŋ
bitnäŋkuŋ. Ude täŋpäŋ yabä kätäŋpewä äpämaŋ kuŋkuŋ. 41 * Täŋpäŋ aposorotä Juda
täŋo äma ekäni ekäni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpäŋ ŋode yäŋtäŋ kuŋkuŋ; Wisiknin,
Anututä nibäwän tägawäpäŋ nadäŋ nimiŋirän Jesu wäpita yäŋpäŋ mäyäk yäpmäŋkamäŋ!
42 * Täŋpäkaŋ epän täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoinik, kepma kepma kudupi yot
gänaŋ ba ämawebetä yotken äroŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuŋ.
Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian
iwoyäŋkuko wäpi Kristo u Jesu ubayäŋ!

6

Aposoro täŋkentäkta äma 7 yabäŋ ahäŋkuŋ

1 * Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäkta nadäkinik täŋ iminŋpäŋ äbot täŋpani
yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋpani ätu Grik
man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yäŋwawak ahäŋ yämiŋkuk. Täŋpäŋ Grik
man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it
täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentäŋ
yämik täkaŋ? 2 Ude yäŋirä nadäŋpäŋ aposoro 12 unitä nadäkinik täŋpani ämawebe yäŋ-
päbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yäŋahäkta u mäde ut
iminkaŋ ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ yämik-yämikgän täna siwoŋi nämo täŋpek yäk. 3 * Unita
notniye, in bämopjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋarani
ba Munapiktä uwäk täwani u yabäŋ ahäwäkaŋ epän kädet udewani yabäŋ yäwatpäŋ täkta
yepmana yäk. 4 Ude täŋpäkaŋ nininä kadäni kadäni epän täk täkamäŋ ude, yäŋapik man
ba Anutu täŋo mangän api yäŋahäk täne.
5 * Ude yäŋirä ämawebe päke unitä aposoro täŋo man kädet unita gäripi nadäŋpäŋ
äma ŋodepäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuŋ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk
täkinik täŋpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas,
kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upäŋkaŋ iniken äbekiye
oraniye täŋo kädet peŋpäŋ Juda täŋo Anutu iniŋ oretoret kädet u iwarani kubä. 6 * Eruk
äma 7 u yabäŋ ahäŋpäŋ aposoro iŋamiken yepmaŋirä aposorotä Anutu-ken yäŋapik man
yäŋkaŋ keri äma uterak peŋpäŋ yäniŋ kireŋkuŋ.
7 * Täŋirä Anutu täŋo mantä weŋ patkuk. Weŋ parirän ämawebe mäyaptä man-
biŋam u nadäŋkaŋ nadäkinik täŋpäŋ Jerusalem komeken nadäkinik täŋpani äbot u äbä
yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä bäräŋeŋ äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä bämop äma mäyaptä
udegän Jesu täŋo manbiŋam u nadäŋpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ iminŋpäŋ Jesu täŋo kädet
ugän iwatkuŋ.

Juda ämatä Stiven manken teŋkuŋ

8 * Eruk Stivenken Anutu täŋo orakoraki ba kehäromitä patinik täŋirän kudän kudupi
mebäri mebäri kehäromi nikek ämawebe bämopi-ken täŋkuk. 9 * Täŋirän kaŋkaŋ Juda äma

---

* **5:40:** Apos 4:18 * **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * **5:42:** Apos 9:22, 17:3 * **6:1:** Apos 4:35 * **6:3:** 1Ti 3:7
* **6:5:** Apos 8:5 * **6:6:** Apos 13:3, 14:23 * **6:7:** Apos 2:41, 16:5 * **6:8:** Apos 2:43 * **6:9:** 2Ti 1:15

ätutä kokwawak täŋpäŋ Stiven-kät yäŋ-awätkuŋ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täŋpani. Yäŋawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärareken nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäŋ yäŋ-awätkuŋ. 10 * Eruk, Stiven-kät yäŋawätkuŋo upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ imiŋpäŋ nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yäŋkuko u täga nämo irepmitkuŋ. 11 * Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yäŋyäkŋatpäŋ yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yäŋärok man yäŋirän nadäk täkamäŋ. 12 Eruk äma unitä jopman ude yäŋirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. 13 * Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo baga man unita yäŋärok yäŋirän nadäk täkamäŋ yäk. 14 Ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämutpäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋäreŋkuko u kudup awähutpäŋ kodaki api pewek. Ude yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk. 15 Yäŋirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduptagäntä Stivengänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋirän.

7

Stiventä manbiŋam yäŋahäŋkuk

1 Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä Stiven ŋode iwet yabäŋkuk; Man äma ŋonitä yäkaŋ ŋo bureni ba jop? 2 * Yäwänä Stiventä yäŋkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpäŋ man yäwayäŋ täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahäŋ imiŋkuk. 3 * Ahäŋ imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gäwoŋärewayäŋ täyat-ken u kaŋ ku yäk. 4 * Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik täŋo kome u peŋpäŋ Haran komeken päŋku itkuk. Uken ittäŋgän nanitä kumbänä Anututä äneŋi peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. 5 * Täŋpäkaŋ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upäŋkaŋ Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipäŋ yäŋkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taniŋ kirewet yäk. 6 * Täŋpäkaŋ intäjukun, oraŋkayetä päŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk. Ude itkaŋ kome mähem täŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yämiŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk. 7 * Upäŋkaŋ mäden, äma oraŋkayeta komi yäminayäŋ täŋo uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täŋira oraŋkayetä kome u peŋpeŋ kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret täneŋ yäk. 8 * Täŋpäkaŋ Anututä Abraham man ude iwetpäŋ ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahäŋkuk. Täŋpäŋ topmäk-topmäk unitäŋo wäranita nanak ämani täŋo gupi moräk madäkta Abraham iwetkuk. Täŋpäkaŋ mäden, Abrahamtä Aisak bäyaŋkuk. Bäyaŋpäŋ kepma 8 ude itkaŋ nanaki täŋo gupi moräk madäŋkuk. Täŋpänkaŋ Aisaktä tägaŋpäŋ Jekop bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Jekoptä tägaŋpäŋä nanakiye 12 bäyaŋkuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäŋo oraniye pähap u yäk.

9 * Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadäŋ imiŋpäŋ gwäki yäpmäkta nadäŋpäŋ Isip komeken watä epän jop täkta yäniŋ kirewäpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä Josepta watäni it imiŋkuk. 10 * Täŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ imiŋirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ imiŋkuŋo u kumän yärepmit moreŋkuk.

---

* **6:10:** Luk 21:15 * **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11 * **7:2:** Stt 11:31 * **7:3:** Stt 12:1 * **7:4:** Stt 11:31–12:5 * **7:5:** Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40 * **7:7:** Kis 3:12 * **7:8:** Stt 17:9-14; Stt 21:4 * **7:9:** Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 * **7:10:** Stt 41:37-44; Sam 105:21

Täŋkaŋ kadäni Joseptä Isip täŋo intäjukun äma Fero ukät man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumänken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkaŋ man yäŋirän Fero unitä nadäŋkaŋ Josepta gäripi pähap nadäŋkuk. Gäripi pähap nadäŋpäŋ unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täŋo ba iniken epän ämawebeniye täŋo yabäŋ yäwat äma ekäni kubä itta iwoyäŋpäŋ teŋkuk.

11 * Täŋpäkaŋ kadäni uken edap pähap ijiŋirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkukken uken ketem kumän paot moreŋkuŋ. Paot moreŋirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkŋek epän täŋpäŋ komi bumta nadäŋkuŋ. 12 * Ude täŋkaŋ Jekoptä Isip kome wit ketem itkaŋ yäŋ biŋam nadäŋpäŋ nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram peŋ yäwet-pewän kuŋkuŋ. 13 * Kuŋkuŋo äbä ittäŋgän äneŋi kuŋkuŋ. Kuŋirä Joseptä yabäŋpäŋ noriye ŋode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yäŋ yäwetkuk. Ude yäŋirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täŋo ahäk-ahäki täŋo mebäri nadäŋkuk. 14 * Ude yäwetkaŋ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduptagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuŋkuŋ. 15 * Ude täŋpänkaŋ Isip kome äpmo ittäŋgän Jekop kumbuk. Ba nintäŋo oraniye imaka udegän uken päŋku ittäŋgän kubäpäŋ kome uken äneŋkuŋ. 16 * Kome uken äneŋkuŋopäŋ mäden Jekop-kät nanakiye täŋo kujari u äneŋi yäpmäŋ päŋku Sekem yotpärare, äma äneŋpani-ken u äneŋkuŋ. (Kome moräk, äma änekta u bian, Abrahamtä siliwa moneŋ Hamo täŋo nanakiyeta yämiŋpäŋ inita yäpuko u.)

Moses täŋo manbiŋam

17 * Täŋpäkaŋ Anututä Abraham yäŋkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp taŋkuk. Kadäni uken Jekop täŋo äbot Isip kome itkuŋo u bumta weŋ patkuk. 18 * Eruk mäden Isip kome täŋo intäjukun äma kodaki kubä, Josep täŋo mebärita nämo nadäwani u ahäŋkuk. 19 * Täŋpäŋ intäjukun äma unitä Jekop täŋo äbot, nintäŋo oraniye u, jop yäkŋatpäŋ komi epän waki taŋi yämiŋkuk. Täŋpäŋ nanak paki api ahäwani miŋiye naniye peŋ yäwet-pewän yepmaŋpä kumäkta biŋam täŋkuŋ. 20 * Kadäni uken Moses, miŋitä bäyaŋkuk. Moses u Anututä kaŋirän nanak tägagämän kubä täŋkuk. Täŋpäŋ watäni it imiŋirä nanitä yotken it yäpmäŋ äbäŋpäŋ komepak yaräkubä täŋkuk. 21 * Täŋirän mäden miŋi nanitä yäman peŋirän Isip kome täŋo intäjukun äma täŋo äperitä yäpmäŋpäŋ naŋ towiŋkuk. 22 Täŋirän Moses u Isip täŋo nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäŋ iwoŋärek täŋirä nadäŋpäŋ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nikek ude ahäŋkuk.

23 Eruk, Mosestä tägaŋpäŋ obaŋ 40 ude täreŋirän noriye Isrel ämawebe kuŋpäŋ yabäwayäŋ nadäŋkuk. 24 * Ude nadäŋpeŋ kuŋpäŋä kaŋkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi iminirän kaŋpäŋ noripähap u täŋkentäŋpäŋ kowata Isip äma u kumäŋ-kumäŋ utkuk. 25 Täŋpäŋ Mosestä nadäŋkuk; Notnayetä kaŋpäŋ ŋode api nadäneŋ yäk; Anututä Moses keri terak api täŋkentäŋ nimek. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ ude nämo nadäŋkuŋ. 26 Nämo, kepma kubäta Mosestä kuŋatpäŋ Isrel äma yarä äminirän yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ämik täŋkumäno u däpmäŋ täkŋewa yäŋkaŋ kuŋpäŋ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiŋ itkamän? 27 Yäwänä äma ämik yäput peŋpäŋ täŋkuko unitä Moses pimiŋ maŋpän kwäpäŋ yäŋkuk; Gäk nintäŋo intäjukun äma ba man yäpmäŋ daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmak? 28 Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yäŋkaŋ täyan? 29 * Ude yäŋirän Mosestä man u nadäŋpäŋä ämetpeŋ kuŋkuk. Ämetpeŋ kumaŋ Midia naniktä komeken kuŋkuk. Uken päŋku äbani ude itkaŋ webe yäpmäŋpäŋ nanak ämani yarä bäyaŋkuk.

---

* **7:11:** Stt 41:54 * **7:12:** Stt 42:1-5 * **7:13:** Stt 45:1-4,16 * **7:14:** Stt 45:9-11; Stt 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; Stt 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 * **7:17:** Kis 1:7 * **7:18:** Kis 1:8 * **7:19:** Kis 1:10-22 * **7:20:** Kis 2:2; Hib 11:23 * **7:21:** Kis 2:3-10 * **7:24:** Kis 2:11-15 * **7:29:** Kis 2:21-22; Kis 18:3-4

30 * Eruk, kome uken ririrän obaŋ 40 ude täreŋirän kepma kubäta Mosestä kome ämani
nämoken Sainai pom dubini-ken kuŋatkuk. Kuŋarirän Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ
imiŋkuk. Ahäŋ imiŋkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiŋirän aŋero u
gänaŋ ririrän kaŋkuk. 31 Täŋpäkaŋ Mosestä u kaŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Täŋpäŋ ket
täŋpäŋ käwa yäŋkaŋ dubini-ken kuŋpäŋ Ekänitä ŋode iwerirän nadäŋkuk; 32 Näk oraŋkaye
Abraham Aisak Jekop, unitäŋo Anutu yäk. Ude yäŋirän Mosestä bumta kwaiŋpäŋ äneŋi
kakta umuntaŋkuk. 33 TäŋirändEkänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk
kuroŋka ärärani u yäŋopmäŋpäŋ pe yäk. 34 Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkaŋ
komi epän waki taŋi nadäŋ yäpmäŋ äbuŋo u yabäŋpäŋ-nadät yäk. Ba konäm gera täŋ
yäpmäŋ äbuŋo u nadäŋ yämit yäk. Unita apiŋo u yämagura yäŋpäŋ äpätat yäk. Täŋpäkaŋ
Moses, näk äneŋi peŋ gäwetpewa Isip komeken kaŋ ku yäŋ, ude iwetkuk.

35 Eruk Stiventä manbiŋam u yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Notnaye, jide? Moses
u Moses kubä nämo. U Moses, Isrel ämatä bitnäŋpäŋ Gäk nintäŋo intäjukun äma ba yäpmäŋ
daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäŋ iwetkuŋo ubayäŋ yäk. Ude
iwetkuŋo upäŋkaŋ Anututä Moses ugänpäŋ intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken
nanik yämagurekta aŋeroni iwerän päya täpuri-ken ahäŋ imiŋpäŋ epän man u imiŋkuk. 36 *
Täŋpäŋ iwerän päŋku Isrel ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuk. Ude täŋpäŋ Isip komeken
ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täŋ yäpmäŋ
kuŋirän obaŋ 40 ude täreŋkuk. 37 * Täŋpäkaŋ Moses unitägän Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk;
Anutu uwä notjiye täŋo bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyäŋ tamek
yäŋ yäwetkuk. 38 * Täŋpäŋ Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-
kengän itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotä Anutu täŋo meni-ken man yäpmäŋ päbä irit
täga täŋo man iwerän nadäŋkuk. Man u äbekniye oraniye yäŋahäŋpäŋ yäwetta yäpuk.

39 * Upäŋkaŋäbekniye oraniyetä Moses täŋo man nadäkta bitnäŋpäŋ Moses ini imaka,
udegän mäde ut imiŋpäŋ äneŋi Isip komeken kukta gäripi nadäŋkuŋ. 40 * Täŋpäkaŋ kadäni
kubä Mosestä Sainai pom terak äroŋpäŋ ririrän oraniyetä Aron ŋode iwetkuŋ; Moses
nin Isip nanikpäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ äbuko unitä jide täŋpäŋ itak yäŋ nämo nadäkamäŋ
yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täŋ nimi. Täŋ nimikaŋ unitä intäjukun täŋ nimiŋpäŋ
yäŋnikŋat yäpmäŋ kädet-ken kaŋ kut yäk. 41 * Ude yäŋpäŋ bulimakau nanaki wärani kubä
täŋkuŋ. Täŋpäŋanutu jopi unita gupe käbäŋi nikek ijiŋ imiŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka keritä
täŋkuŋo unita oretoret täŋpäŋ äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. 42 * Ude täŋirä Anututä mäde
ut yämiŋkuk. Mäde ut yämiŋpäŋ yäniŋ kireŋirän guk kenta komepak, edap dapurita oraŋ
yämik täŋkuŋonik. Ude täŋkuŋo unita profet täŋo man kudän terak ŋode kudän täwani;

Anututä ŋode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obaŋ 40 ude itkuŋ-ken u bulimakau ba sipsip
däpmäŋpäŋ gupe ijiŋkuŋo u näka nämoinik ijiŋkuŋ yäk.

43 *Täŋpäŋ yottaba pähap tekpäŋ täŋpani yäpmäŋkaŋ kuŋat täŋkuŋo uwä näkŋopäŋ nämo yäpmäŋ*
kuŋatkuŋ.

Nämo, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäŋo. Ba wäbätjin Refan unitäŋo guk wärani yäpmäŋ
kuŋatkuŋ.

Täŋpäŋ u iniŋ oretna yäŋpäŋ yäwik kujat kejima täŋkuŋo unita näk täwat kireŋpewa
Babilon kome kukŋi udude päŋku api itneŋ yäk. *Amo 5:25-27*

Yottaba tekpäŋ täŋpani täŋo man

44 * Stiventä ude yäŋpäŋ pen ŋode yäwetgän täŋkuk; Täŋpäkaŋäbekniye oraniye bian,
kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäŋ täŋpani yäpmäŋ kuŋatkuŋo uwä Anututä

* **7:30:** Kis 3:1-10 * **7:36:** Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37:** Apos 3:22 * **7:38:** Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos
7:53 * **7:39:** Nam 14:3 * **7:40:** Kis 32:1,23 * **7:41:** Kis 32:2-6 * **7:42:** Jer 19:13 * **7:44:** Kis 25:40

unitäŋo wärani Moses iwoŋäreŋkuko udegän täŋpani. Kudupi yottaba u gänaŋ Anututä
mani bureni yäwet täŋkukonik. 45 * Eruk mäden oraniye unitäŋo nanakiyetä kudupi
yottaba u yäpmäŋkaŋ Josuatä intäjukun täŋ yämiŋirän guŋ äma äbori äbori unitä komeken
kuŋkuŋ. Yäpmäŋ kumaŋ kome u ahäŋirä Anututä kome mähem yäwat kireŋirän äbekniye
oraniye kome u koreŋpäŋ kudupi yottaba kome ugän täŋpäŋ ukengän it yäpmäŋ äroŋirä
Devit ahäŋkuk. 46 * Täŋpäkaŋ Anututä Devitta nadäwän tägagämän kubä täŋkuk. Devit
uwä Jekop täŋo Anutu unita yot täga kubä täŋ imikta Anutu-ken yäŋapik man yäŋkuk. 47 *
Täŋpäkaŋ Devittä ini nämo täŋkuk. Nanaki Solomontä yot u täŋkuk.

48 Upäŋkaŋ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täŋpani-ken nämo it täyak. Unita profet
kubätä bian Anutu meni jinom yäpmäŋpäŋ man ŋode yäŋkuk;

49 *Ekänitä ŋode yäyak;*
Kunum u näkŋo maŋirani bägup. Ba kome uwä kuroŋna täŋo yeŋpäŋ irit bägupna.
Unita yot jidewani kubä täŋ naminŋirä api tägawek? Nämo!
50 *Imaka imaka päke ŋo kudup näkŋa ketnatä täŋkut.* *Ais 66:1,2*

51 * Ude yäŋpäŋ Stiventä ŋode yäwetgän täŋkuk; In gwäkjin täpäni-inik! Bänepjin ba
nadäk-nadäkjin uwä guŋ äma udewani yäk. Jukujin pik täŋpäŋ Anutu täŋo man nämo
nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äbekjiye orajiyetä bian täŋkuŋo udegän inä Munapik täŋo man wari
wari ut täkaŋ yäk. 52 * In täŋo profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo
täŋ iminkuŋ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ŋode yäŋahäk täŋkuŋ; Äma kädet siwoŋi täkta
yäwani api äbek yäŋ yäŋkuŋ. Yäŋirä orajiyetä profet u kudup däpmäk täŋkuŋonik. Eruk,
äma kädet siwoŋi täkta yäwani u bämopjin-ken ahäŋirän intä äma u iwan keri terak peŋirä
kumäŋ-kumäŋ utkuŋ. 53 * Bure, inä Anutu täŋo man kädet, aŋero menitä yäwani u yäpuŋo
upäŋkaŋ nämo iwatkuŋotä apiŋo udegän nämo iwat täkaŋ.

Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋ

54 * Stiventä man ude yäwerirän kokwawak pähap nadäŋ iminpäŋ mäm täŋpäŋ utnayäŋ
täŋkuŋ. 55 * Upäŋkaŋ Munapiktä Stiven uwäk täŋirän kunum terak doraŋpäŋ Anutu täŋo
peŋyäŋek kudän kaŋkuk. Ba Jesu imaka, Anutu täŋo keri bure käda wäpi biŋam ikek
wädäŋirän kaŋkuk. 56 * Ude kaŋpäŋ yäŋkuk; Eruk kawut! Näk kaŋira kunum aŋeŋirän Äma
Bureni-inik uwä Anutu täŋo keri bure käda wädäŋirän käyat yäk. 57 Stiventä ude yäwänä
Juda äma ekäni ekänitä man yäŋuruk-uruk pähap yäŋpäŋ jukuni yäputpäŋ akuŋ-kireŋpäŋ
bäräŋeŋ päŋku Stiven bäyaŋ iŋitkuŋ. 58 * Bäyaŋ iŋitpäŋ yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-
ken kumbän yäŋkaŋ mobätä utkuŋ. Täŋpäkaŋ äma pengän jop ikŋatkuŋo unitä iniken teki
punin nanik yäŋopmäŋpäŋ äma gubaŋi kubä wäpi Sol u dubini-ken peŋkuŋ. 59 * Täŋkaŋ
mobätä pen ut irirä Stiventä yäŋapik man ŋode yäŋkuk; Ekäni Jesu, gäk mäjona yäpmäŋ
yäk. 60 * Ude yäŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ gera kehäromigän ŋode yäŋkuk; Ekäni, gäk
äma nutkaŋ ŋonitäŋo momini peŋ yämisi. Ude yäŋpäŋ kumbuk. Utpewä kumäŋirän Soltä
bänep tägagämän nadäŋkuk.

8

Yäput peŋpäŋ äbot täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ

1-2 * Täŋkaŋ äma Anutu iniŋ orerani ätutä konäm butewaki ärowani täŋpäŋ Stiven täŋo
komegup äneŋkuŋ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot täŋpanita

* **7:45:** Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 * **7:46:** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47:** 1Kin 6:1 * **7:51:** Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52:** 2Sto 36:16; Mat 23:31 * **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * **7:54:** Apos 5:33 * **7:55:** Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * **7:56:** Kol 3:1 * **7:58:** Apos 22:20 * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46 * **7:60:** Luk 23:34 * **8:1-2:** Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19

yäput peŋpäŋ iwan täŋ nimiŋpäŋ komi yämiŋkuŋ. Ude täŋ yämiŋirä metäŋpeŋ kumaŋ Judia komeken ba Samaria komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuŋ. 3 * Täŋpäkaŋ Sol uwä ämawebe äbot täŋpani däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ yori gänaŋgän yäwatpäŋ yepmäŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku komi yot gänaŋ yepmak täŋkukonik.

Jesu täŋo biŋam Samaria kome weŋ patkuk

4 * Täŋpäkaŋ ämawebe päke ämetpeŋ uken-uken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo unitä kome päŋku ittäŋ kuŋkuŋ-ken Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋ. 5 Täŋirä äbot täŋpani äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päŋku Anutu täŋo iwoyäwani Kristo unitäŋo manbiŋam yäwet ahäŋtäŋ kuŋatkuk. 6 Manbiŋam yäwet ahäŋit kudän kudupi täŋit täŋtäŋ kuŋarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kaŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋ. 7 * Täŋpäkaŋ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kireŋirän mäjo kähän yäŋpeŋ ämawebe yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähaneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk. 8 Ude täŋ yämiŋirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

9 Täŋpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täŋpäwak ba kon mebäri mebäri täŋpani. Epän u täŋpewän bureni ahäŋirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täŋpäpäŋ näk wäpna biŋam nikek yäŋ yäk täŋkuk. 10 Ude täk täŋirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋ. Gäripi nadäŋpäŋ ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yäŋ imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo äpani yäŋ yäk täŋkuŋonik. 11 Täŋpäŋ kadäni käroŋi ämawebe bämopi-ken kudän udewani täŋ yäpmäŋ äroŋkuko unita ämawebetä kawä inide kubä täŋpäpäŋ nadäkinik täŋ iminkuŋ. 12 Nadäkinik täŋ iminkuŋo upäŋkaŋ Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo manbiŋam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täŋpäpäŋ nadäkinik täŋirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk. 13 Täŋpäkaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadäŋpäŋ nadäkinik täŋpäŋ ume yäpuk. Täŋkaŋ Filip iwarän täŋirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täŋirän kak täŋkuk. Kaŋpäŋ nadäwän ärowani täk täŋkuk.

14 Täŋpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ iŋit-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. Eruk nadäŋpäŋ Pita kenta Jon yepmaŋpä yäpmäŋ uken kuŋkumän. 15 Päŋku ahäŋpäŋä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anututä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋkumän. 16 Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuŋo unita. Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ. 17 * Eruk aposoro yarä unitä keri ämawebe gwäki terak peŋirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ yämiŋkuk.

18 Aposoro yarä unitä keri ämawebe terak peŋirän Kudupi Munapiktä uwäk täŋ yämiŋirän Saimontä yabäŋpäŋ näk udegän kaŋ täŋpa yäŋkaŋ moneŋ yäpmäŋkaŋ äbuk. Äbäŋpäŋ yäwetkuk; 19 Ek yarä ŋo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näkä ketna äma kubä terak peŋira Kudupi Munapik kaŋ yäpän yäŋ yäwetkuk.

20 Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upäŋ moneŋpäŋ suwawayäŋ yäyan? Nämoinik! Moneŋ u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. 21 * Bänepka Anutu iŋamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamäŋ ŋo täkta u gänaŋ täga nämo äpmoŋpen. Nämoinik! 22 Gäk bänepka sukureŋpäŋ nadäk-nadäk waki iŋitan ŋo peŋpäŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera yäŋiri

* **8:3:** Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * **8:4:** Apos 6:5 * **8:7:** Mat 10:1; Mak 16:17 * **8:17:** Apos 19:6
* **8:21:** Sam 78:37

bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peŋ gamek yäk. 23 * Näk ŋode gabäŋpäŋ-nadätat; Wakiwakikatä bänepka täŋpän waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyäŋpäŋ topmäŋpäŋ gepmäŋitkaŋ itak.

24 Ude yäwänä Saimontä ŋode yäŋkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yäŋ naminŋirän näka butewaki nadäwän. Täŋirän imaka umuri näkken api ahäŋ namek yäŋ yäkamän u ahäŋ namektawä yäŋ yäŋkuk. 25 Täŋpäkaŋ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täŋ yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam yäwettäŋ kuŋkumän. Täŋkaŋ äneŋi Jerusalem äyäŋutpeŋ kuŋkaŋä Samaria ämawebe kädet miŋin-miŋin ittäŋ kwani u Manbiŋam Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋtäŋ kuŋkumän.

Itiopia äma kubä täŋo manbiŋam

26 Eruk, Ekäni täŋo aŋero kubätä Filip ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk tuŋum täŋpeŋ iwoni käda ku. Jerusalem kädet peŋpäŋ Gasa yotpärare kädet kaŋ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? 27 * Iweränä Filip akumaŋ kuŋkuk. Kuŋtäŋgän kädet yäŋkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma uwä wäpi biŋam nikek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäŋo epän äma ärowani kubä. U webe unitäŋo moneŋ yotta watäni irani. 28 Äma u Jerusalem komeken Anutu iniŋoretta äbuko äneŋi karis terak kuŋirän. Karis terak maŋitkaŋ manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani u daniŋtäŋ kuŋkuk. 29 Kuŋirän Kudupi Munapiktä Filip ŋode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. 30 Ude iweränä Filip bäräŋeŋ dubini-ken kuŋpäŋ nadäŋkuk; Äma uwä profet Aisaia täŋo manbiŋam u daniŋtäŋ kuŋirän. Nadäŋpäŋ yäŋkuk; Notnapak, gäk manbiŋam danitan unitäŋo mebäri nadätan ba nämo? 31 * Yäwänä äma unitä kowata ŋode iwetkuk; Äma kubätä manbiŋam ŋonitäŋo mebäri nämo näweränä näkŋa jide täŋpäŋ mebäri nadäwet? Ude yäŋpäŋ Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ŋo maŋirikaŋ bok kuda yäk.

32 Manbiŋam daniŋtäŋ kuŋkuko u man mujipi ŋodepäŋ daniŋtäŋ kuŋkuk;

U sipsip ude, utnayäŋ nadäŋpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ.
Täŋirä kwikinik itpäŋ man kubä nämo yäŋkuk. Ämatä sipsip pujiŋi madänayäŋ täŋirä kwikinik it täkaŋ ude itkuk.
33 *Täŋpäkaŋ wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋpäŋ kudän waki mebäri mebäri jop nadäŋ täŋ iminkuŋ.*
U yeri kubä nämo peŋkaŋ kumbuk. Unita unitäŋo biŋam netätä api nadäneŋ? Nämoinik, irit kuŋat-kuŋari kome terak u keräpigän däpmäŋ täkŋeŋ iminkuŋ. *Ais 53:7,8*

34 Täŋpäŋ Afrika äma unitä man u daniŋ paotpäŋä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yäŋpäŋ man ŋo yäŋkuk? Inita yäŋkuk, ba äma kubäta yäŋkuk? 35 Ude yäwänä Filiptä man daniŋkuko uterak ba man ätu terak Jesu täŋo manbiŋam täga yäŋahäŋpäŋ iwetkuk.

36-37 * Yäŋpäŋ-nadäk täŋtäŋ kumaŋ ume kubäken ahäŋkumän. Ahäŋpäŋ äma ekäni unitä yäŋkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ŋopäŋ täga ärut naminaŋi nämo? 38 Ude yäŋpäŋ karis iniŋ bitnäŋpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämaŋ ume gänaŋ äpmoŋkaŋ Filiptä äma ekäni u ärut iminkuk. 39 * Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abämaŋ äbä gägäni-ken irirän Ekäni täŋo Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän äma ekäni u Filip äneŋi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap terak ini kädet-ken kuŋkuk. 40 * Täŋpäkaŋ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahäŋkaŋ, eruk Jesu täŋo manbiŋam yotpärare kubäkubäken yäŋahäŋtäŋ kumaŋ Sisaria komeken ahäŋkuk.

---

* **8:23:** Hib 12:15 * **8:27:** Ais 56:3-7 * **8:31:** Jon 16:13 * **8:36-37:** Apos 10:47 * **8:39:** 1Kin 18:12 * **8:40:** Apos 21:8

9

Ekänitä Sol ahäŋ imiŋkuk
Apos 22:4-16, 26:9-18

1 * Kadäni uken Soltä Ekäni täŋo iwaräntäkiye kumäŋ-kumäŋ api tadäpet yäŋ umun man
bumta yäwettäŋ kuŋatkuk. Täŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-ken kuŋkuk. 2 Kuŋpäŋ
iwetkuk; Gäk Juda äma täŋo käbeyä yot Damaskus kome itkaŋ unitäŋo watä ämata man
kudän kaŋ täŋ yämi yäk. Ude täŋiri näk päŋku ämawebe Jesu täŋo kädet iwarani u täga api
yepmäŋiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buraminŋpäŋ man kudän ŋode täŋpäŋ iminŋkuk;
Soltä ämawebe Jesu täŋo kädet iwarani ämawebe ätu yabäŋpäŋä yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat
yäpmäŋ Jerusalem komeken api äbek yäk.
3 Man kudän ude täŋpäŋ imänkaŋ Sol Jerusalem peŋpäŋ Damaskus kuŋkuk. Kuŋtäŋgän
Damaskus yotpärare keräp taŋirän uterakgän kunum gänaŋ nanik peŋyäŋek pähap
kubätä Sol uwäk täŋkuk. 4 Peŋyäŋek unitäŋo kehäromitä täŋpewän Sol kome terak
maŋpatkuk. Ude täŋpäŋ äma kubä täŋo man kotäktä ŋode yäŋirän nadäŋkuk; Sol! Sol! Gäk
imata näk täŋpä wakta epäni täyan? 5 * Ude yäwänä Soltä yäŋkuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä
unitä yäŋkuk; Näk Jesu, täŋpi wawetta epäni täk täyan ubayäŋ yäk. 6 Eruk, akuŋkaŋ kumaŋ
yotpärare-ken ku yäk. Kuŋiri äma kubätä gabäŋ ahäŋpäŋ epän man api gäwerek. Gäweränä
udegän kaŋ tä yäk.
7 Yäŋirän äma Sol-kät bok kuŋatkuŋo u bärom täŋpäŋ man kum kwikinik itkuŋ.
Kwikinik itkaŋ äma bureni kubä nämo kaŋkaŋ man kotäk ugänpäŋ nadäŋkuŋ. 8 Täŋpäŋ
Soltä akuŋpäŋ dapun ijiŋkuko upäŋkaŋ dapuri bipmäŋ urani pen irirän kerigän iŋit
yäpmäŋ kumaŋ Damaskus yotpärare uken päŋku teŋkuŋ. 9 Tewäkaŋ ume ketem nämo
naŋkaŋ dupik ikekgän pen irirän kepma yaräkubä ude täreŋkuŋ.
10 Täŋpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias.
Ananias uwä däpmonken Ekänitä gera terak wäpi yäŋkuk. Yäŋirän Ananiastä yäŋkuk;
Ekäni, näk itat ŋo yäk. 11 * Yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ kädet kubä wäpi
Kädet Siwoŋi yäŋ yäwani u iwat yäpmäŋ ku yäk. Kuŋtäŋgän Judastä yotken ahäŋpäŋ Tasus
nanik äma kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaŋ itkaŋ Anutu-
ken yäŋapik man yäŋ itak yäk. 12 Sol u dapuri tumbani itak upäŋkaŋ däpmonken ŋode
kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänaŋ äroŋpäŋ keri gupi
terak peŋirän kak yäk. 13 * Yäwänä Ananiastä kowata ŋode yäŋkuk; Ekäni, ude nämo!
Äma mäyaptä äma unita man ŋode yäŋirä nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem
komeken ämawebekayeta täŋ yämik täŋpani yäk. 14 * U bämop äma intäjukun täŋpanitä
ämawebe ŋo nanik gäk wäpka terak yeŋgämä pek täkaŋ u yepmäŋitta yäŋtäreŋ iminŋkuŋ
yäk.
15 * Ude yäwänä Ekänitä ŋode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkŋo epän watä ämana
ude iwoyäŋkut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täŋo
intäjukun äma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam u yäŋahäŋpäŋ yäwetta iwoyäŋkut yäk. 16 *
Täŋpäŋ näkŋo wäpnata yäŋpäŋ komi bäräpi mäyap nadäwayäŋ täyak uwä näkŋa-tägän api
iwoŋärewet yäk.
17 Ekänitä Ananias ude iweränä kumaŋ Judas täŋo yot gänaŋ äroŋpäŋ keriyat Sol terak
peŋpäŋ ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miŋin ahäŋ gaminŋkuko unitä
apiŋo näk peŋ näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneŋi ijiwi kuŋirä Kudupi
Munapiktä gäk uwäk tawän yäŋpäŋ näk peŋ näwet-pewän äbätat yäk. 18 Ananiastä ude
yäwän täreŋirän uterakgän imaka kubä äwon bumik dapuri täŋpipiŋkuko u täreŋ maŋkuk.

---

* **9:1:** Apos 8:3 * **9:5:** Apos 5:39; 1Ko 15:8 * **9:11:** Apos 21:39, 16:9 * **9:13:** Apos 8:3 * **9:14:** Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * **9:15:** Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5 * **9:16:** 2Ko 11:23-28

Manjirän dapuri ijiwän kunjkunj. Ijiwän kwäpänj käronj akwänkanj pänjku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut iminjkuk. 19 Tänjpänkanj Sol ketem nanjpänj kehäromi änenji yäpuk.

Solta iwan täj iminjkunj

Ude tänjkanj Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkunj. 20 Kadäni ugän yäput penjpänj Juda tänjo käbeyä yot kome uken itkunjo u gänanj äronjpänj manbinjam njode yänjahäk tänjkukonik; Jesu u Anutu tänjo nanaki ubayänj yänj yäk tänjkuk. 21 * Ude yänjirän nadänjpänj ämawebe päke unitä kiknjutpänj yänjkunj; Wa! Äma njonitägän Jerusalem komeken ämawebe Jesu terak yenjgämä pek täkanj u tänjpän wanjkunjopänj udegän tänjpa yänjkanj njo äbuk yäk. U ämawebe yepmänjitpänj yänj-yäknjat yäpmänj bämop äma intäjukun tänjpani-ken kwa yänjkanj äbuk. Ude täk tänjkukopänj jide tänjpänj Jesu tänjo manbinjam niwetak?

22 * Tänjpäkanj Sol nadäk-nadäk Anutu-ken nanik yäpmänjkanj Juda äma Damaskus itkunjo u njode yänjahänjpänj yäwet tänjkuk; Jesuwä ämawebeniye yämagutta Anututä iwoyänjpänj tenjkuko ubayänj. Tänjpänj Soltä Jesu tänjo mebäri u kwawakinik yänjahänjirän Juda ämatä u nadänjpänj mani wärämutta tänjbäräp tanjpänj nadäwätäk pähap tänjkunj.

23 * Soltä epän u kepma mäyap täj yäpmänj kunjirän eruk, Juda ämatä Sol utta man yänjpänj-nadäk tänjkunj. 24 Käbop käbop yänjpänj-nadänjirä utnayänj yänjkunjo u Soltä manbinjam nadänjkanj kunjarirän utnayänj yotpärare yewa unitänjo yäma tanji tanjiken kepma bipani watäni itkunj. 25 * Ude tänjirä bipani kubäken käbop, Sol tänjo iwarän täwanitä Sol yänjiknjat yäpmänj yotpärare tänjo yewa käronj uterak äronjkunj. Äronjpänjä Sol iwerä yäk tanji gänanj mänjiränkanj yäk ikek tewä komen umu äpmonjkanj ukädagän metänjpenj kunjkuk.

26 * Tänjpäkanj Sol kumanj pänjku Jerusalem yotpärare-ken ahänjpänj Jesu tänjo äbot tänjpaniken yäpurärärayän yänjirän u Jesu tänjo iwaräntäki kubä yänj nadäwä bureni nämo tänjpäpänj umuntanjkunj. 27 * Upänjkanj Banabastä Sol not täj iminjpänj yänjiknjat yäpmänj aposoro äbotken kunjpänj Sol tänjo manbinjam njode yäwetkuk; Soltä Ekäni kädet minjin kawänpänj man iwetkuko unitänjo manbinjam, ba Soltä Damaskus yotpärare-ken Jesu tänjo manbinjam kehäromigän yänjahänjkuko unitänjo manbinjam yäwetkuk. Tänjirän äma kubätä nämo ininj bitnänjkuk.

28 Ude tänjpänkanj Sol uwä Jerusalem komeken penta itkunj. Tänjpäkanj Ekäni tänjo manbinjam umunkät nämo, gwäk piminjpänj yänjahänjtänj kunjatkuk. 29 Tänjpänj kadäni kadäni Soltä Juda äma Grik mangän nadäwani-kät Jesu tänjo manbinjam yänjpänj-nadäk täk tänjkunjo upänjkanj äma u Sol utnayänj kädetta wäyäknjek tänjkunjonik. 30 * Ude tänjirä noriyetä nadänjpänj Sol yänjiknjat yäpmänj Sisaria komeken äpmonjkunj. Tänjpänj Sisaria kome unitä tewä yäpmänj kumanj pänjku Tasus kome ahänjkuk.

31 Tänjpäkanj kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tänjpani säkgämän, kwini terak itkunj. Äma kubätä waki nämo täj yäminjkuk. Tänjpäkanj kädet siwonji terak Ekäni gämori-ken kunjarirä Kudupi Munapiktä bänepi tänjpidäm tanjpänj täj-kehäromtanj yäminjirän ämawebe kodaki mäyaptä Jesu tänjo äbot tänjpani yäpurärätkunj.

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän tägajkuk

32 Pitatä komeni komeni kunjatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänjpänj Anutu tänjo kudupi ämawebe uken irani ahänj yämänkanj penta itkunj. 33 Tänjpänj uken äma kubä wäpi Enas ahänj iminjkuk. Äma uwä tänjguränj takinik tänjpänj it yäpmänj äbänjirän obanj 8 ude tärenjkuk. 34 Äma u parirän Pitatä kanjpänj iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmanjpän tägatan unita akunjkanj tek ämetpäranika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akunjkuk.

---

* **9:21:** Apos 8:3 * **9:22:** Apos 17:3; Apos 18:5,28 * **9:23:** Apos 23:12 * **9:25:** 2Ko 11:32-33 * **9:26:** Gal 1:17-19 * **9:27:** Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * **9:30:** Apos 11:25; Gal 1:21

35 Ude täŋkaŋ kuŋarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaŋpäŋ
bänepi sukureŋpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

36 Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täŋpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik
man terak Dokas, ninin man terak ipmoŋ.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga
täŋpäŋ ämawebe jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. 37 Täŋpäkaŋ Pita Lida komeken ririrän
Tabita uwä käyäm täŋpäŋ kumbuk. Kumäŋirän komegup ume ärut iminpäŋ yot gänaŋ
täŋkireki kubäken yäpmäŋ päro peŋkuŋ. 38 Täŋpäkaŋ Lida yotpärare u Jopa yotpärare
dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitä Pita Lida komeken itak yäŋ nadäŋpäŋ
äma yarä yäwerä kumaŋ päŋku Pitaken ahäŋpäŋ butewaki terak ŋode iwetkumän;
Nintä komeken bäräŋeŋ kuna yäŋpäŋ gämagutdayäŋ äbäkamäk yäk. 39 Yäwänä Pitatä
nadäŋ yämiŋpäŋ tuŋum täŋpänkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Lida yotpärare ahäŋpäŋ
kumbani patkuk-ken u yäŋikŋat yäpmäŋ äroŋkuŋ. Äroŋirä webe kajat-kajat kome uken
nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjiŋpäŋ konäm butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek
mebäri mebäri bipmäŋ yämik täŋkuko u iwoŋäreŋit täŋkuŋ. 40 * Täŋirä Pitatä peŋ yäwet-
pewän yäman kuŋ moreŋirä gukut imäpmok täŋpäŋ yäŋapik man yäŋkuk. Yäŋapik man
yäwän tärewäpäŋ äyäŋutpäŋ Tabita kaŋpäŋ yäŋkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun
ijiwän kwäpäŋ Pita kaŋpäŋä akuŋ maŋit itkuk. 41 Aku maŋirirän Pitatä kerigän iŋitpäŋ
iwerän aku käroŋ itkuk. Täŋpänkaŋ Anutu täŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yäŋpewän
ärowäkaŋ Tabita akutak ŋo kawut yäŋ yäwetkuk. 42 Ude täŋirän unitäŋo manbiŋam Jopa
yotpärare ahäŋ parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋ iminkuŋ. 43 * Täŋpäkaŋ
Pita uwä äma kubä tom gupipäŋ imaka imaka täk täŋpani wäpi Saimon unitä yotken
kadäni käroŋi bumik it täŋkumänonik.

10

Anutu täŋo aŋerotä Konilias man iwetkuk

1 * Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaŋ Rom täŋo komi
äma äbot kubä 100 ude unitäŋo intäjukun äma it täŋkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot
yäŋ yäwerani. 2 Konilias uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä
Juda nanik täŋo Anututa nadäkinik täŋ iminpäŋ ininoret täŋkuŋonik. Täŋpäŋ Konilias
uwä moneŋi Juda äma jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu-
ken yäŋapik man yäk täŋkukonik. 3 * Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täŋirän yori gänaŋ
itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ iminirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ
aŋero unitä iwetkuk; Konilias! 4 Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk;
Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneŋ
tuŋumka äma jäwärita yäminiri gabäk täyak. Ude täŋiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ
gamik täyak yäk. 5 Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä
wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. 6 * Saimon uwä äma kubä
wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u
gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. 7 Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias teŋpeŋ
kuŋkuk. Kuŋirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi
äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani.) 8 Eruk äma yaräkubä u äbäŋirä
Koniliastä imaka ahäŋ iminkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ
yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä däpmonken imaka kubä kaŋkuk

* **9:40:** Mak 5:40-41 * **9:43:** Apos 10:6 * **10:1:** Mat 8:5; Apos 27:1,3 * **10:3:** Apos 3:1 * **10:6:** Apos 9:43

9 Kuŋtäŋgän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ
kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän kepma bämop täŋirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä
yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ
unu äroŋkuk. 10 Äro ririän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋirä
jop dupiŋkaŋ däpmonken ŋode kaŋkuk; 11 * Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk. Äpuko
uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak äpäŋirän kaŋkuk.
12 Täŋpäŋ tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä
ririä yabäŋkuk. 13 Pitatä ude yabäŋ yäwat ittäŋgän man kotäk kubä ŋode nadäŋkuk; Pita,
gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!
14 * Yäŋirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ! Tom u nintäŋo baga mantä nämo
nakta yäjiwärani yäk. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä waneŋ. Gäk mebärina nadätan, tom
udewani kubä nämoinik nak täyat yäk. 15 * Ude yäwänä man kotäk u äneŋi kubäkät ŋode
yäŋkuk; Ude nämo! Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk.
16 Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ iminkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni
yaräkubä ude kaŋpäŋ nadäwänkaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.
17-18 Kunum gänaŋ äroŋirän Pitatä imaka kaŋkuko unitäŋo mebärita nadäwätäk pähap
täŋkuk. Nadäwätäk täŋ ririän äma yaräkubä Koniliastä peŋ yäwet-pewän äbuŋo u Saimontä
yotken ahäŋpäŋ yäman umu itkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot
ŋo itak?
19 * Täŋpäkaŋ Pitawä yot medäp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadäwätäk
täŋ ririän Munapiktä iwetkuk; Nadätan? Yäman umu äma yaräkubä gäka wäyäkŋeŋtäŋ
äbäkaŋ yäk. 20 Äma uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen.
Äpmoŋpikaŋ bätakigän penta kut yäk. 21 Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu
äpmoŋpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima
mebärita äbäkaŋ? 22 * Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä
yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ ororirän Juda ämawebe
kuduptagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä
ahäŋ iminpäŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäŋ kuŋpäŋ
gäkŋa yotken teŋiri man nadätak u yäŋirän kaŋ nadä yäŋ iwetkuk. 23 * Ude yäŋirä Pitatä
yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpän patkuŋ.
Eruk, patkuŋo yäŋewänä akuŋpäŋ Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa
komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. 24 Kuŋtäko bipänä kädet miŋin
patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput peŋpäŋ kuŋkä Koniliastä yotpärare-ken Sisaria
ahäŋkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähemiye ba noriye gägäni ätu yäŋpewän päbä kubä-
kengän itsämäŋirä päŋku ahäŋ yämiŋkuŋ. 25 Ahäŋ yämiŋpäŋ yot gänaŋ ärowayäŋ täŋirän
kaŋpäŋä Koniliastä Pita gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkuk. 26 * Ude
täŋirän kaŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma,
gäk udewanigän yäk. 27 Man ude näwetgäwet täŋtäŋ yot gänaŋ äroŋpäŋ Pitatä ämawebe
yot gänaŋ tokŋek ririä yabäŋkuk. 28 Yabäŋpäŋ yäwetkuk; Juda äma nintäŋo mebärinin ŋode
käwep nadäk täkaŋ; Ninä, äma guŋ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk
täga tänaŋi nämo. Kädet udeta yäjiwärani yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋ, Anututä däpmonken
kudän ŋode näwetpäŋ näwoŋäreŋkuk; Näk äma kubäta nadäwa jiraŋ täga nämo täŋpek, ba
äma kubäta ŋode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäŋ yäŋpäŋ-nadäk
tänaŋi nämo. 29 Anututä ude näwoŋäreŋkuko unita ŋo äbäkta nämo bitnäŋkut. E, in ima
mebärita yäŋpewä äbätat?
30 * Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäŋ

* **10:11:** Apos 11:5-17 * **10:14:** Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19 * **10:19:** Apos 11:12, 13:2
* **10:22:** Apos 10:1-2 * **10:23:** Apos 10:45, 11:12 * **10:26:** Apos 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Apos 3:1, 1:10

ŋodegän täŋirän, näk yot gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiŋirä iŋamna-ken ahäŋkuk. 31 Ahäŋ naminŋpäŋ yäŋkuk; Konilias, Anututä gäkŋo yäŋapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋiri gabäk täyak yäk. Ude täŋiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. 32 Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut yäk. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäŋ äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. 33 Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräŋeŋ gäk gämagutta äma ätu peŋ yäwetpewa kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gäk ŋo äbäkta nämo bitnäŋkuno unita bänep täga nadäŋ gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni iŋamiken kwawak itkamäŋ ŋo yäk.

Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

34-35 * * Täŋpäŋ Pitatä man ŋode yäput peŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, apiŋogän burenigän ŋode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäŋirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadäŋirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämoinik, äma Anutu iniŋ oretpäŋ kädet siwoŋi iwat täkaŋ uwä Anututä not täŋ yämik täyak. 36 * E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam in nadäk täkaŋ. Manbiŋam Täga uwä ŋode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täŋo man u niwetpäŋ niwoŋärek täŋkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduptagänta Ekäni it yämik täyak.

37 * Täŋpäkaŋ Galili ba Judia komeken imaka ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam in nadäkaŋ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput peŋkuk. 38 * Anututä kehäromi ba Munapik kireŋ iminŋirän äyäŋutpäŋ äyäŋutpäŋ ämawebe iron täŋ yämiŋtäŋ kuŋatkuk. Täŋpäŋ Anututä itkentäŋ iminŋirän äma Satantä täŋpäwak täŋ yämani u kuduptagän yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkukonik. 39 Täŋirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyäŋutpäŋ äyäŋutpäŋ imaka imaka yäŋpäŋ-täk täŋkuko u kaŋpäŋ nadäk täŋ moreŋkumäŋ.

Täŋtäŋ kuŋtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 40 * Utpewä kumbuko upäŋkaŋ kepma yarä täreŋirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. Yäpmäŋ päŋaku teŋpäŋ äneŋi kwawak pewän ahäŋkuk yäk. 41 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudupken nämo ahäŋ yämik täŋkuk. Nämo, mani biŋam yäŋahäkta intäjukun iwoyäŋpäŋ nipmaŋpani nin-kengän ahäŋ nimik täŋkuk yäk. Täŋirän kumbani-ken naniktä akwänkaŋ ninä ukät ketem bok naŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumäŋonik. 42 * Täŋpäkaŋ ämawebe wäpi biŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetta ŋode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäŋ danikta iwoyäŋkuko u näk yäŋ niwetkuk. 43 * In nadäkaŋ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peŋ yämek, profet kuduptä yäŋahäŋkuŋo ude.

Guŋ äbot ätutä Munapik yäpuŋ

44 * Pitatä man ude pen yäŋ irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadäŋ itkuŋo uterak äpuk. 45-46 * Äpäŋirän ämawebe guŋ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniŋ oretkuŋ. Ude täŋirä yabäŋpäŋ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani Pitakät penta äbuŋo u nadäwätäk täŋpäŋ keri iŋpäŋ yäŋkuŋ; U kawut! yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guŋ ämawebe ŋonita kireŋ yämitak yäk. Apiŋo

* **10:34-35:** 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 * **10:34-35:** Jon 9:31 * **10:36:** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 * **10:37:** Mat 4:12-17 * **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6

kaŋpäŋ nadäkamäŋ, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk. 47 * Ude yäŋirä Pitatä yäŋkuk; Äbot ŋo, nintä yäpumäŋo udegän, Munapik yäpmäŋkaŋ. Unita äbot ŋo ume ärut yämikta netätä täga ninin bitnäwek? Nämoinik! 48 * Ude yäwänkaŋ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämiŋkuŋ. Ärut yämäkaŋ ämawebe unitä Pita iwetkuŋ; Ninkät ätu it nipmaŋkaŋ kaŋ ku yäŋ iweräwä udegän täŋkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yäŋahäŋkuk

1 Täŋpäŋ aposoro-kät äbot täŋpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiŋam ŋode nadäŋkuŋ; Ämawebe guŋ äbotken naniktä Anutu täŋo man nadäŋpäŋ bänepi-ken iyap taŋkuŋ yäŋ nadäŋkuŋ. 2-3 * Ude nadäŋkuŋo unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyäŋutpeŋ äroŋirän Juda nanik äbot täŋpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäŋ man taŋi ŋode iwetkuŋ; Gäk imata Moses täŋo baga man irepmitpäŋ äma gupi morätk nämo madäwani, guŋ äbotken nanik unitäŋo yot gänaŋ äroŋkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok naŋkuŋ? U siwoŋi nämo! 4 Yäwäwä Pitatä imaka ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam mebäri-ken umunitä yäŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän ŋode yäwetkuk; 5 * Näk Jopa yotpärare-ken yäŋapik man yäŋ yäpmäŋ kuŋira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäŋirä ŋode kaŋkut yäk. Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak dubina-ken äpäŋirän kaŋkut. 6 Äpäŋirän ket täŋpäŋ yabäŋkut; Tek u gänaŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä ririrä. 7 Ude yabäŋ yäwat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadäŋkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!

8 Man ude nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä waneŋ. Tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäŋ iwetkut. 9 Ude yäwawä man kotäk kunum gänaŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. 10 Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ naminŋkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä u kaŋpäŋ nadäwakaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

11 Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahäŋkuŋ. 12 * Ahäŋirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yäŋ näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumäŋ. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; 13 Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahäŋ naminŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yäŋikŋat yäpmäŋ kaŋ äbut. 14 * Äma unitä man täwerirän ket nadäŋpäŋ Ekänita biŋam kaŋ täŋput, gäkŋa ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. 15 * Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äroŋkuk. 16 * Täŋirän näkä u kaŋpäŋ Ekänitä man ŋode yäŋkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut taminŋkuk. Upäŋkaŋ inä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamet yäŋ yäŋkuk. 17 Täŋpäkaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ iminŋitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ŋodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

18 * Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadäŋpäŋ bänepi kwitawäpäŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Wära! yäk. Anutuwä guŋ äbottä bänepi sukureŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkta yäŋtäreŋ yämik täyak yäŋ yäŋkuŋ.

Jesu täŋo manbiŋam Antiok ahäŋ patkuk

---

* **10:47:** Apos 8:36 * **10:48:** Apos 2:38 * **11:2-3:** Apos 10:28; Gal 2:12 * **11:5:** Apos 10:9-48 * **11:12:** Apos 10:23,45 * **11:14:** Apos 16:31 * **11:15:** Apos 2:4 * **11:16:** Apos 1:5 * **11:18:** Apos 13:48, 14:27

19 * Täŋpäkaŋ Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋo uterak äma ätutä äbot täŋpani mäyap däpmäŋ yäwat kireŋirä Juda kome peŋpäŋ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä Ekäni täŋo manbiŋam Juda ämawebegän yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋkuŋ. Äma ätu nämo yäwet täŋkuŋonik. 20 Upäŋkaŋ nadäkinik täŋpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuŋkaŋ Grik man yäwani ämawebe, guŋ äbotken nanik ukät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuŋ. 21 * Ude täŋirä Ekänitä kehäromi yämiŋirän yäwerä guŋ äbotken nanik ämawebe u nadäŋpäŋ mäyaptä bänepi sukureŋpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. 22 * Täŋpäkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋpäŋ äbot täŋpani Jerusalem itkuŋo unitä Banabas peŋ iwet-pewä Antiok kuŋkuk.

23 * Päŋku Antiok ahäŋpäŋ Anutu täŋo iron u kaŋpäŋ oretoret pähap täŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäŋ iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ irut yäŋ yäwetkuk. 24 * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nikek. Täŋpäkaŋ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biŋam täŋkuŋ.

25 * Eruk ätu nanak itpäŋä Banabastä Sol kaŋ-ahäwa yäŋkaŋ Tasus yotpärare-ken kuŋkuk. 26 * Päŋku kaŋ-ahäŋpäŋ imaguränkaŋ Antiok äbumän. Äbäŋpäŋ äbot täŋpani bämopi-ken obaŋ kubä ude itkaŋ äma bumta Ekäni täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. Antiok uken ämatä Jesu täŋo äbot täŋpanita wäpi Kristen* yäŋ mämäram yäwetkuŋ.

Äbot täŋpanitä täŋkentäk moneŋ pewä kuŋkuŋ

27 * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuŋkuŋ. 28 * Profet kuŋkuŋo uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peŋ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayäŋ täŋkuko unita jukuman yäŋkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täŋo intäjukun äma irirän bureni ahäŋkuk.) 29 Nakta jop iritta yäŋirän nadäŋkaŋ äbot täŋpani kubäkubätä moneŋ pat yämiŋkuko udegän yäpmäŋ daniŋpäŋ Judia komeken noriye ketemta jop itkuŋo unita pewä kukta yäŋtäreŋkuŋ. 30 * Yäŋtäreŋpäŋ moneŋ peŋkuŋo u Banabas kenta Solta yämäkaŋ yäpmäŋ päŋku äbot täŋpani Judia komeken irani unitäŋo watä äma unita yämiŋkumän.

12

Herottä äbot täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuk

1 Kadäni uken Herot Judia kome täŋo intäjukun äma ude itkaŋ äbot täŋpani ätu komi yäma yäŋkaŋ yepmäŋit päŋku komi yot gänaŋ yepmaŋkuk. 2 Uwä ŋode; Unitä yäwänkaŋ Jems, Jon täŋo noripak päiptä madäŋpewä kumbuk. 3 * Ude täŋirä Juda ämawebetä kädet Herottä täŋkuko unita gäripi nadäwäpäŋ Pita imaka, komi yotken tewa yäŋkaŋ yäwänpäŋ iŋitkuŋ. Uwä Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täŋkuk.

4 Eruk, Pita iŋitpäŋ komi yotken teŋpäŋ komi äma 16 ude yäwerän watä it täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Herottä ŋode nadäŋkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni täreŋirän ämawebe iŋamiken manken api tewet yäŋ nadäŋkuk. 5 * Ude nadäŋkuko unita Pita komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuŋ. Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ämawebetäwä Pita täŋkentäŋ imikta Anutu-ken wari wari yäŋapik man yäk täŋkuŋonik.

Aŋero kubätä Pita täŋkentäŋ imiŋkuk

---

* **11:19:** Apos 8:1-4 * **11:21:** Apos 2:41 * **11:22:** Apos 4:36 * **11:23:** Apos 13:43 * **11:24:** Apos 2:41, 6:5 * **11:25:** Apos 9:30 * **11:26:** 1Pi 4:16 * **11:26:** Kristen täŋo mebäri uwä Kristo täŋo tawaŋken nanik * **11:27:** Apos 13:1, 15:32 * **11:28:** Apos 21:10 * **11:30:** Apos 12:25 * **12:3:** Apos 4:3 * **12:5:** Jem 5:16

6 * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yäŋkuko u keräp taŋkuk. Kwep yäŋ yäŋkaŋ
bipani Pita komi yot gänaŋ yen kehäromitä keri kuroŋi topmäŋpäŋ tewä komi äma yarä
bämopi-ken däpmon pat itkuk. Täŋpäkaŋ komi äma ätu komi yot täŋo yämabam unita
watäni itkuŋ. 7 Täŋirän pit kubägän Ekäni täŋo aŋero kubätä komi yot gänaŋ ugän ahäŋkuk.
Ahäŋirän peŋyäŋekitä komi yot gänaŋ u peŋyäŋeŋpäŋ patkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä Pita iŋit
täŋpewän akwänpäŋ iwetkuk; Gäk bäräŋeŋ aku! yäk. Ude yäŋirän yen kehäromi yarä Pita
keri kuroŋi topuŋo u pitpäŋ maŋkumän. 8 Täŋirän aŋerotä Pita iwetkuk; Päŋaku tek täŋpäŋ
kuroŋka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täŋkuk. Täŋpänä aŋerotä yäŋkuk; Mänit
tekka u täŋpäŋ näk näwat yäk. 9 Ude yäŋpeŋ kuŋirän Pita komi yot u peŋpeŋ iwatkuk.
Aŋerotä bureni ude täŋkentäŋ namitak yäŋ nämo nadäŋkuk, däpmonken käwep täyat yäŋ
nadäŋkukopäŋ bureni ahäŋ iminkuk. 10 * Eruk kumaŋ päŋku komi äma äbot yarä watä
itkuŋo u äbot kubä yärepmitpäŋ äneŋi äbot kubä yärepmitpeŋ kuŋirän komi yot täŋo yäma
taŋi dätpäŋ äpämaŋ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpämaŋ yäman umu
kuŋkumän. Kuŋtäŋgän kädet miŋin aŋerotä Pita pit kubägän teŋpeŋ kuŋkuk.

11 Täŋirän eruk Pita uken nadäwän tumbuŋ. Täŋpäŋ yäŋkuk; Eruk, burenigän nadätat
yäk. Ekänitä aŋeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keri-ken nanik ba Juda ämawebe
täŋo kokwawak keri-ken nanikpäŋ nämagutak yäk. 12 * Ude nadäŋkaŋ kumaŋ päŋku
Jon wäpi kubä Mak unitäŋo miŋi wäpi Maria unitä yotken ahäŋkuk. Ämawebe mäyap
webe unitä yotken käbeyä täŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkuŋ. 13 Ude yäŋ irirä
Pitatä päŋku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täŋpänä epän watä webe kubä
wäpi Roda unitä yäma därayäŋ kuŋkuk. 14 Kuŋpäŋ Pita täŋo kotäk nadäŋpäŋ bänepi-
ken oretoret pähap nadäŋpäŋ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneŋi äyäŋutpeŋ yot gänaŋ unu
kuŋpäŋ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. 15 * Ude yäwänä iwetkuŋ;
Täŋguŋ taŋpäŋ ba yäyan yäk. Ude yäwäkaŋ ehuranigän yäŋkuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita
yäman umu itak yäk. Yäwänä yäŋkuŋ; Ude nämo, Pita täŋo aŋeronitä käwep itak yäk.

16 Ude yäŋ irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täŋirän eruk päŋku yäma
dätpäŋ Pita ini kaŋpäŋ kikŋutpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä Pitatä yäniŋ bitnäŋpäŋ ketwära
täŋyäreŋkuk.

17 * Ude täŋkaŋ Ekänitä komi yotken nanikpäŋ imagut yäpmäŋ äbäko unitäŋo man-
biŋam yäwetkuk. Täŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; In kuŋkaŋ Jems-kät äbot täŋpani ätu man-
biŋam ŋo kaŋ yäwerut. Ude yäwetkaŋ Pita yepmaŋpeŋ kukŋi käda kuŋkuk. 18 * Täŋpäkaŋ
kome yäŋeŋirän komi äma Pitata watä itkuŋo u Pitata ijiwä wawäkaŋ dekaken paorak
yäŋ yäŋkaŋ nadäwätäk pähap täŋpäŋ manbiŋam Herot iwetkuŋ. 19 Iwerä nadäŋpäŋ
Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkŋeŋpäŋ kawut! Yäweränkaŋ päŋku wäyäkŋeŋtäŋ
kuŋarä waŋkuŋ. Täŋpäwä komi äma Pitata watä itkuŋo u manken yepmaŋpäŋ däpmäŋ-
pewän kumäkta yäŋkuk. Ude täŋkaŋ ittäŋgän Herot Judia kome peŋpeŋ päŋku Sisaria
yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

20 * Päŋku uken itkaŋ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ
kuŋatpäŋ ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta baga peŋ nimek yäŋ nadäŋkuŋ. Ude
täŋpeko uwä ketem deken nanikpäŋ api yäpne yäŋ yäŋpäŋ Tire Sidon ämawebe ätutä
käbeyä täŋpäŋ yäŋpäŋ-yäpä-tägawäkaŋ bänep kubägän äneŋi täkta uken kuŋkuŋ. Pengän
päŋku Herot täŋo yot pähap unitäŋo watä ämani wäpi Blastus u ahäŋ iminpäŋ ukät man
yäŋpäŋ-nadäŋirä Blastustä Herot iŋamiken yäŋkentäŋ yämekta yäŋkehärom taŋkuk. Ude
täŋpäŋ Herot-kät man yäkta kadäni peŋkuŋ.

---

* **12:6:** Apos 5:23 * **12:10:** Apos 5:19 * **12:12:** Apos 12:25, 15:37 * **12:15:** Apos 26:24; Mat 18:10 * **12:17:** Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 * **12:18:** Apos 5:22-24 * **12:20:** 1Kin 5:11; Ese 27:17

21 Eruk kadäni peŋkuŋ-ken Herottä intäjukun äma täŋo tek täŋpäŋ man yäwera yäŋkaŋä
intäjukun ämatä maŋitpäŋ man yäwani-ken kuŋkuk. Uken kuŋkaŋ man mebäri mebäri
yäwetkuk. 22 Yäŋirän nadäŋpäŋ ämawebe päke unitä gera terak ŋode yäŋkuŋ; Anutu kubä
täŋo meni jinom yäk. U äma täŋo nämo yäŋ yäŋkuŋ. 23 * Ude yäŋirä Herottä man u
nadäŋpäŋ Anutu ärowani bureni täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akukta bitnäŋkuk. Ude täŋirän
uterakgän Ekäni täŋo aŋero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak
ahäŋ imiŋirän yamuntä naŋ äreyäŋpewä kumbuk.

24 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo manbiŋam kehärom taŋpäŋ komeni komeni ahäŋ patkuk. 25 *
Ahäŋ parirän Banabas kenta Sol täŋkentäk moneŋ Judia äbot täŋpanita Jerusalem yäpmäŋ
kuŋkumäno u yämän tärewäpäŋ äyäŋutpeŋ Antiok kuda yäŋkaŋ Jon wäpi kubä Mak u
imaguränkaŋ penta kuŋkuŋ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuŋ

1 * Täŋpäŋ äbot täŋpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet
gäripi nadäk täyak u yäwetpäŋ yäwoŋärek täkta itkuŋ.U wäpi tawaŋ ŋode; Kubä Banabas,
kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäŋ iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä
Sol, kubä Manain, Herot täŋo noripaki kubä. 2 * Eruk, kepma kubäta äbot täŋpanitä Ekäni
iniŋoret itkaŋ inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkuŋ. Ude täŋ irirä Kudupi
Munapiktä ŋode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäŋ yämiŋkuro u
täkta iwoyäŋpäŋ yepmaŋpä yäpmäŋ kaŋ kun yäk. 3 * Ude yäwänä nakta jop itkaŋ Anutu-
ken yäŋapik man yäŋpäŋ keri yarä uterak peŋpäŋ yepmaŋpä yäpmäŋ kuŋkumän.

Saiprus kome manbiŋam yäŋahäŋkumän

4 * Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peŋ yäwet-pewän Selusia komeken
kuŋkumän. U naniktä gäpe terak äroŋpeŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi
Saiprus uken kuŋkuŋ. 5 * Kuŋtäŋgän Saiprus täŋo yotpärare kubä wäpi Salamis u ahäŋpäŋ
Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkumän. Jon-
Mak imaka, bok täŋkentäŋpäŋ yäwetkuŋ.

6 Ude täŋkaŋ Saiprus kome u gänaŋ manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ kuŋtäŋgän
yotpärare kubä wäpi Pafos u ahäŋkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken
itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yäŋ iwetkuŋ.
7 Elimas u kome unitäŋo intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäŋo täŋkentäk kubä.
Täŋpäkaŋ Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täŋo manbiŋam nadäwa
yäŋpäŋ Banabas kenta Solta yäŋpewän äbumän. 8 * Täŋpäkaŋ äma kären käwani unitä
Banabas kenta Sol täŋo epän u ura yäŋkaŋ täk täŋkuk. Täŋpäŋ intäjukun ämani Segius-
Paulus unitä Jesuta nadäkinik täŋpek yäŋpäŋ Segius ude täŋpeno! yäŋ iwet täŋkuk. 9 Ude
täŋkuko upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä Sol wäpi kubä Pol u uwäk täŋpäŋ irirän Elimas
dapun taŋi kaŋpäŋ iwetkuk; 10 Gäk Satan täŋo nanaki! yäk. Gäk kädet siwoŋi täŋo iwan.
Täŋyäkŋarani kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokŋeŋ pätak yäk. Ekäni täŋo kädet siwoŋi
u täŋpi wanayäŋ täk täyan! 11 * Eruk, nadätan? Apiŋo Ekänitä gurirän dapunka wawayäŋ
yäk. Dapunka wawänkaŋ kadäni käroŋi bumik edap dapuri nämo kaŋkaŋ api it yäpmäŋ
kwen!

Poltä ude yäŋirän uterakgän gubamtä-yäŋ dapuri-ken uwäk täŋpewän dapuri bipmäŋ
utkuk. Täŋpänkaŋ Elimastä äma yepmäŋirapäŋ kädet näwoŋärewut yäŋkaŋ puŋ ijiŋtäŋ

---

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 * **12:25:** Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 * **13:1:** Apos 11:27 * **13:2:** Apos 9:15 * **13:3:** Apos 6:6 * **13:4:** Apos 15:39 * **13:5:** Apos 12:12, 13:13 * **13:8:** 2Ti 3:8 * **13:11:** Apos 9:8

kuŋatkuk. 12 Täŋirän intäjukun äma unitä u kaŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam nadäŋkuko u nadäwän inide kubä täŋpänpäŋ Ekänita nadäkinik täŋkuk.

Saiprus peŋpeŋ kome kubäken kuŋkumän

13 * Eruk, Polkät äma ätu penta kuŋatkuŋo Pafos kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuŋkuŋ. Kuŋirä Jon-Mak yepmaŋpeŋ äneŋi Jerusalem kuŋkuk. 14 Täŋirän ätu u Pega yotpärare peŋpeŋ ini kuroŋ kuŋtäŋgän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahäŋkuŋ. Ahäŋpäŋ Sabat kadäni-ken Juda täŋo käbeyä yot gänaŋ äro maŋitkuŋ. 15 * Äro maŋirirä Juda täŋo äma ekäni ekäni yot gänaŋ itkuŋo unitä Moses täŋo Baga man kudän täwani, ba profet biani täŋo man u daniŋ paotpäŋ Polkät Banabas u ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Ektä ämawebe bänepi täŋkehärom takta man kubä yäkta nadäŋpäŋä täga yäŋahädayäŋ yäk.

16 * Yäwäwä Poltä akuŋpäŋ yäŋuruk-uruk yäneŋo yäŋpäŋ ketwära täŋyäreŋkuk. Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäput peŋpäŋ yäŋkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täŋ iminpäŋ gämori-ken kuŋarani in ket nadäwut! 17 * Isrel äbot täŋo Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpäŋ inita biŋam yäpmäŋ daniŋkuk. Yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpän iniken komeni peŋpeŋ päŋku Isip kome itkuŋ-ken uken täŋpewän äbot pähap ahäŋ patkuk. Täŋpäkaŋ mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. 18 * Täŋkaŋ obaŋ 40 ude kome jopi-ken ittäŋ kuŋatkuŋ-ken uken mani nämo iwatkuŋo upäŋkaŋ yabäŋ koreŋkuk. 19 * Eruk Kenan kome yäniŋ kirewayäŋ täŋkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täŋpän waŋkuŋ. Täŋpän wawäpäŋ kome u Isrel ämawebeta yäniŋ kirewänpäŋ unitä koreŋpäŋ itkuŋ. 20 * Imaka ahäŋkuko u kuduptagän obaŋ 450 u gänaŋ ahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmäŋpäŋ irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyäŋpäŋ yepmak täŋtäŋ kuŋirän Samuel, profet ude itta ahäŋkuk. 21 * Täŋpäkaŋ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yäŋkuŋ. Gera yäŋirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyäŋkuk. Sol uwä Kis täŋo nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ Soltä Isrel ämawebeta yabäŋ yäwat epän täŋ yämiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ 40 ude täreŋkuk. 22 * Täreŋirän Anututä Sol u yäŋiwatpäŋ komenita Devitpäŋ intäjukun äma itta teŋkuk. Teŋpäŋ Devitta yäŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk Jesi täŋo nanaki Devit u kaŋpäŋ gäripi nadäŋpäŋ bänepnatä u iŋit-inik täyat. Unitä uyaku näkŋo man kädet u kumän api iwat morewek yäk. 23 * Eruk, Anututä yäŋkehäromtak man bian yäŋkuko udegän Devit täŋo äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyäŋkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keri-ken nanik api yämagurek yäŋ yäŋkuk. Uwä wäpi Jesu.

24 * Täŋpäkaŋ Jesu epäni nämo yäput peŋpäŋ täŋtäŋ kuŋirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiŋam yäŋahäŋpäŋ ŋode yäwettäŋ kuŋkuk; In bänepjin sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjin yäpä-siwoŋ täŋirä ume ärut tamayäŋ yäŋ yäwettäŋ kuŋkuk. 25 * Eruk Jon epän täŋkuko u tärewayäŋ keräp taŋirän ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuk; Intä näka netä yäŋ nadäk täkaŋ? Näk äma intä itsämäk täkaŋ, Kristo u nämo yäk. Upäŋkaŋ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnaŋi nämo yäŋ yäwetkuk.

26 * Poltä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Notnaye Abraham täŋo äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopäŋ Anutu nadäŋ iminpäŋ gämori-ken kuŋat täkaŋ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäŋ inita biŋam yäpmäk-yäpmäk unitäŋo manbiŋam u nin bämopnin-ken ahätak ŋo! 27 * Jerusalem ämawebe jopi ukät

* **13:13:** Apos 13:5, 15:38 * **13:15:** Apos 15:21 * **13:16:** Apos 12:17 * **13:17:** Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * **13:18:** Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 * **13:19:** Lo 7:1; Jos 14:1 * **13:20:** Het 2:16; 1Sml 3:20 * **13:21:** 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * **13:22:** 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20 * **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24:** Mat 3:1-2 * **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Apos 13:16 * **13:27:** Jon 16:3; Apos 3:17

watä ämaniyetä Jesu täŋo mebäri nämo nadäwä tumbuŋ. Ba profet biani täŋo manbiŋam Sabat kadäni-ken daniŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbäk täŋkuŋo unitäŋo mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ. Nämo nadäwä täreŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu utta man yäŋirä manbiŋam biani u bureni ahäŋkuk. 28 * Äma uken goret kubä nämo kaŋkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yäŋkuŋ.

29 * Imaka bian profettä Jesu ude api täŋ iminеŋ yäŋ yäwani u kudup täŋ iminkuŋ. Täŋpäŋ päya kwakäp terak nanik ketäreŋ yäpmäŋ päpä awaŋ gänaŋ peŋkuŋ. 30 * Awaŋ gänaŋ peŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä äneŋi awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku tewän kodak taŋkuk. 31 * Täŋpäkaŋ u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumäŋirän ukät Galili kome peŋpeŋ Jerusalem penta kuŋkuŋo unitä kak täŋkuŋ. Äma unitä apiŋo Jesu täŋo manbiŋam Juda äbotken yäŋahäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. 32 * Täŋ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yäŋkehäromtak man yäŋ yämiŋkuko unitäŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋ itkamäŋ ŋo. 33 Täŋpäkaŋ yäŋkehäromtak man u bureni ahäŋkuk. Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku tewän kodak taŋkuko unita äbekniye oraniye täŋo äbot ninken unitäŋo bureni ahäŋ nimitak. Täŋpäŋ manbiŋam udewanigän Sam 2-ken itak. Uwä ŋode;

Gäk nanakna. Apiŋo bäyaŋpäŋ gepmaŋtat. *Sam 2:7*

34 Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko u äneŋi awaŋ gänaŋ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yäŋkuko ude;

Imaka täga Devitta biŋam peŋ imiŋkuro unitäŋo bureni uwä gamiŋira kehäromigän api ahäŋ pärek yäk. *Ais 55:3*

35 * Ba man kubä pen Anutu täŋo manbiŋam terak pätak u ŋode;

Gäk kaŋ-äwaräkuk täŋiri epän ämaka iwoyäwani awaŋ gänaŋ nämo api parawek. *Sam 16:10*

36 * Notnaye, man biani u bureni ahäŋirän käkamäŋ. Kadäni Devit kome terak itkukken uken uwä Anutu täŋo nadäk-gärip ugän iwarän täŋkuk. Täŋkukopäŋ mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täŋo awaŋken äneŋpäkaŋ paraŋkuk. 37 Täŋ, äma Anututä awaŋ gänaŋ nanik yäwän kikŋutkuko u komegup nämo paraŋkuk. 38-39 * * Ude yäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetgän täŋkuk; Unita notnaye in ket nadäneŋ; Äma kumbuko uwä intäŋo momi täga peŋ tamek. Manbiŋam unitagän täwetkamäŋ ŋo. Moses täŋo baga mantä momijin täŋo topmäk-topmäk u pit taminpäŋ siwoŋi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämoinik. Täŋ, ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo u kuduptagän Jesutä momini bureni api peŋ yämek. 40 Unita in juku peŋpäŋ ket nadäwut! Profettä man bian yäŋkuŋo unitä intä terak ärowekta. Man ŋode yäŋkuŋo u;

41 *In yäŋärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täŋpäŋ kaŋ waŋ morewut!*
In irirä näkä imaka kudupi kubä täŋpayäŋ täyat unita nadäwä inide kubä api täneŋ.
Täŋpäkaŋ ämatä unitäŋo manbiŋam täwerirä nadäŋkaŋ bureni yäŋ nämo api nadäneŋ. *Hab 1:5*

42 Eruk, Poltä manbiŋam u yäŋahäŋ paotpäŋä Banabas-kät käbeyä yot peŋpeŋ yäman äpämaŋ kudayäŋ täŋirän ämawebe päke unitä yäwetkuŋ; Man niwet ahäkamän unitäŋo

* **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:** Apos 2:24 * **13:31:** Apos 1:3,8 * **13:32:** Apos 13:23 * **13:35:** Apos 2:27 * **13:36:** Apos 2:29 * **13:38-39:** Apos 10:43 * **13:38-39:** Rom 10:4

moräki äneŋi Sabat kadäni kubäta äbäŋkaŋ kaŋ niwerun yäk. 43 * Ude yäweräkaŋ äpämaŋ kuŋkumän. Täŋirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täŋo baga man iwarani guŋ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täŋkuŋ. Yäwarän täŋirä bänep nadäk-nadäki täŋkwawa tawänpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip u iwarän täŋpäŋ unitäŋo iron terak kaŋ kuŋarut yäŋ man kwini terak peŋ yäwetkumän.

44 Eruk äneŋi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋirän nadänayäŋ äbuŋ. 45 * Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabäŋpäŋ kokwawak nadäŋpäŋ Pol yäŋärok iwetpäŋ jopman pähap yäyak! yäŋ yäwetkuŋ. 46 * Ude yäŋirä Pol kenta Banabas ehutpäŋ man ŋode yäŋkumän; Bureni! Nek Anutu täŋo man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yäŋ nimani. Upäŋkaŋ in man ŋonita mäde ut imikaŋ uwä injin-tägän ŋode bumik yäkaŋ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biŋam nämo täkamäŋ. In ude yäkaŋ unita nek inta mäde ut taminŋpäŋ ämawebe guŋ äbotken päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ api yäwetde yäk. 47 Ekänitä ŋode peŋ niwetkuk;

Näkä täŋpewa in guŋ äbot täŋo peŋyäŋek ude itkaŋ ämawebe komeni komeni u täŋkentäŋ yämiŋirä näkŋata biŋam api yäpmäŋ morewet yäk. *Ais 49:6*

48 * Eruk, ämawebe guŋ äbotken nanik itkuŋo unitä man u nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋamta gäripi-inik nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä manbiŋam unita nadäwä bureni täŋkuŋ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäkta biŋam iwoyäwani unitägän nadäkinik täŋkuŋ.

49 Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo mantä kome u gänaŋ kumän kuŋat moreŋkuk. 50 * Ude täŋirän Juda täŋo ekäni ekänitä Anutu nadäŋ imani webe wäpi biŋam ikek ätukät yotpärare unitäŋo äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadäŋpäŋ waki täŋ yämiŋpäŋ kome uken nanik yäwat kireŋpewä kuŋkumän. 51 * Ude täŋirä yarä u kugun kuroŋi terak nanik däpmäŋ äreyäŋpewän maŋpäkaŋ yotpärare u mäde ut iminŋpäŋ Aikoniam yotpärare-ken kuŋkumän. 52 Täŋpäkaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imani u bänepi täŋpidäm taŋirän bänep oretoret pähap nadäŋtäŋ kuŋatkuŋ.

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumän

1 Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äroŋpäŋ Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋkumän. Äroŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yäŋahäŋpäŋ yäwerirän Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. 2 * Täŋirä Juda äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäkta bitnäk-inik täŋpäŋ ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. 3 * Ude täŋ yämiŋkuŋo upäŋkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpäŋ ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yäŋahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. 4 Täŋpäkaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-weŋpäŋ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

5 * Ude täŋpäŋ itkaŋ mädenä Juda äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpäŋ mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäkta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. 6 * Ude täŋirä biŋam nadäŋpäŋ Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ

* **13:43:** Apos 11:23, 14:22 * **13:45:** Apos 14:2 * **13:46:** Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6 * **13:48:** Apos 11:18 * **13:50:** Apos 17:4,12 * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6 * **14:2:** Apos 13:45 * **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 * **14:5:** Apos 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6:** Mat 10:23

Likonia komeken kuŋkumän. 7 Uken kuŋpäŋ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän
itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yäŋahäŋkumän

8 * Listra yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä
inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämo täŋpani. 9 * Eruk Poltä ämawebe manbiŋam
yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku peŋpäŋ nadäŋ itkuk. Nadäŋ irirän
Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganaŋi yäŋ nadäŋpäŋ dapun
kehäromigän kaŋkuk. 10 Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku!
Ude yäwänä Poltä man yäŋkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk. 11 * Poltä
kudän kudupi ude täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak
ŋode yäŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ
anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäŋ Pol uwä man
yäŋahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yäŋ iwetkuŋ.

13 Täŋpäkaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ
yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa
tänayäŋ nadäŋkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäŋ omäk meranta
täŋpani mäyap yäpmäŋ äbuk. 14 Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ
bärom täŋpäŋ iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpäŋ bäräŋeŋ täropigän
ämawebe u bämopi-ken äpmoŋpäŋ yäwetkumän; 15 * In imata ude tänayäŋ yäŋkaŋ täkaŋ?
Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiŋpäŋ Anutu Bureni irit ikek
u iniŋ oretneŋta Manbiŋam Täga täwetkamäk ŋo. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu
ba imaka kudup pewän ahäŋkuŋ. 16 * It yäpmäŋ äbuŋo kadäni uken äma äbori äbori yabäŋ
äwaräkuk täŋirän kädet mebäri mebäri pewä ahäŋkuŋ. 17 * Upäŋkaŋ Anututä mebärini
nadäneŋta not täŋ taminŋirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahäŋ taminŋirän
ketemtä ahäŋ bumbum täŋirä naŋ oretoret pähap täŋ it täkaŋ yäk. 18 Eruk manbiŋam
ude yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkumäno upäŋkaŋ ehutpäŋ ärawa täŋ yämikta nadäŋkuŋ.

Pol mobätä utkuŋ

19 * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbäŋpäŋ Listra
ämawebe peŋ yäwetkuŋ. Peŋ yäwettäko Polta iwan täŋpäŋ mobätä utkaŋ kerigän iŋitpäŋ
wädäŋ yäpmäŋ päŋku kumäŋtak yäŋ yäŋkaŋ yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. 20 Tewä parirän
äbot täŋpani ätutä äbä it gwäjiŋpäŋ kaŋ irirä nadäwän tägawäpäŋ akumaŋ yotpärare-ken
äneŋi äroŋkuk. Eruk patkuko yäŋewänä Banabas-kät kome u peŋpeŋ Depe yotpärare-ken
kuŋkumän.

21 * Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ.
Ude täŋpäŋ äyäŋutpeŋ kädet kuŋkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-
ken äneŋi äbumän. 22 * Äbä yotpärare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täŋpani bänepi
täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäŋ kuŋkumän. Täŋpäŋ
man ŋode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani nin komi bäräpi mebäri mebäri
nadäŋkaŋ kuŋatnayäŋ täkamäŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api äpmone yäŋ
yäwetkumän. 23 * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare u nanik ämawebe äbot
täŋpani watä it yämikta watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkumän. Täŋpäŋ Ekäni
nadäŋ imikinik täŋkuŋo uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ
nakta jop itkaŋ yäŋapik man yäŋ itkumän.

---

* **14:8:** Jon 9:1; Apos 3:2 * **14:9:** Apos 3:4; Mat 9:28 * **14:11:** Apos 28:6 * **14:15:** Apos 10:26; Sam 146:6
* **14:16:** Apos 17:30 * **14:17:** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19:** Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21:** Mat
28:19 * **14:22:** Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3 * **14:23:** Apos 13:3

24 Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia
komeken ahäŋkumän. 25 Eruk Pega yotpärare-ken äroŋpäŋ ämawebe u nanik Ekäni
täŋo manbiŋam yäwetkumän. Yäwetkaŋ äneŋi yotpärare u peŋpeŋ Atalia yotpärare-ken
äpmoŋkumän. 26 * Kome uken gäpe terak äroŋpeŋ kumaŋ Antiok yotpärare-ken ahäŋpäŋ
epäni u täŋ-täreŋkumän. Kome ukenä äbot täŋpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täŋo
manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän Ekäni täŋo orakorakitä watä it yämekta Anutu keri
terak yepmaŋkaŋ epän man yäwet-pewä kuŋkumän. 27 * Eruk Antiok ahäŋpäŋ äbot
täŋpani kubä-kengän yepmaŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän epän täŋkumäno unitäŋo
manbiŋam yäwetkumän. Ba Anututä guŋ ämawebeta kädet täwit yämiŋirän nadäkinik
täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. 28 Ude täŋkaŋ ämawebe äbot täŋpani ukät kadäni
käroŋi bumik itkuŋ.

15

Jerusalem käbeyä kubä täŋkuŋ

1 * Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpäŋ Antiok nanik äbot
täŋpani ŋode yäwetkuŋ; In Moses täŋo man buramiŋpäŋ gupjin moräk nämo madäŋpäŋä
Ekänita biŋam täga nämo api täneŋ yäŋ yäŋkuŋ. 2 * Ude yäŋirä Pol kenta Banabastä man
u nadäwän siwoŋi nämo täŋpäpäŋ Judia äma ukät man wärät-wärät täŋpäŋ man kowat
yäwän täŋkuŋ. Ude täŋirä äbot täŋpani ämawebetä man ŋode topuŋ; Eruk, Pol Banabas-kät
nadäkinik täŋpani ätu yäwetpena päŋku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät
man ŋo kaŋ yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ tawut yäk.
3 Man ude topmäŋpäŋä Antiok äbot täŋpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyäŋkuŋo u
yepmaŋpä kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpäŋ kome u nanik
äbot täŋpani manbiŋam ŋode yäwettäŋ kuŋkuŋ; Äma guŋ äbotken nanik mäyaptä Anutu
täŋo man nadäŋpäŋ Anututa biŋam täŋkuŋ. Ude yäwerirä nadäŋpäŋ bänepitä oretoret
pähap nadäŋkuŋ. 4 * Eruk manbiŋam u yäŋahäŋtäŋ kumaŋ Jerusalem ahäŋkuŋ. Jerusalem
ahäŋirä aposoro, äbot täŋpani täŋo ekäni ekäni ba äbot täŋpani ämawebe ini imaka, penta
yäniŋ oretkuŋ. Yäniŋ ororirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän
guŋ äbot ämawebe-ken epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. 5 Ude yäwerirän
äbot täŋpani ätu Parisi äma itkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk
madäneŋo uyaku nadäna siwoŋi täŋpek. Äma uwä yäweräkaŋ Moses täŋo baga man bok
kaŋ buramiwut yäk.
6 Parisi ämatä man ude yäŋirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä täŋpäŋ man yäŋ-
ket utnayäŋ täŋkuŋ. 7 * Man u ket utnayäŋ yäŋkaŋ man epän pähap täŋkuŋ. Yäwä
täreŋirän Pitatä akuŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik
näk iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko u nadäkaŋ. U nähä guŋ äbotken Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ
yäwerira Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. 8 * Anutu, ämawebe kudup-
tagän bänepi-ken yabäŋpäŋ-nadäk täyak unitä guŋ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta
niniŋ kireŋkuko udegän yäniŋ kireŋkuk. Ude täŋirän kaŋpäŋ ŋode nadäŋkumäŋ; Anututä
ämawebe u inita biŋam yäpmäŋ danitak yäk. 9 * U ninta kädet kubä niwoŋäreŋkaŋ guŋ
ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoŋäreŋkuk. Nämoinik! U nadäkinik täŋ iminirä
bänepi ärut yäpän tägawäpäŋ yepmaŋkuk.
10 * Unita in imata Anutu täŋo täktäki irepmitpäŋ tänayäŋ täkaŋ? In baga man täŋo
bäräpi u notniye guŋ äbotken nanikta nämo kotaŋ yämineŋ. Nämoinik, bian äbekniye
oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaŋkumäŋ yäk. 11 * Upäŋkaŋ ŋode nadäk

* **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18 * **15:1:** Gal 5:2 * **15:2:** Apos 11:30; Gal 2:1 * **15:4:** Apos 14:27 * **15:7:** Apos 10:1-43 * **15:8:** Apos 10:44, 11:15 * **15:9:** Apos 10:34-35 * **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * **15:11:** Gal 2:16; Efe 2:5-8

täkamäŋ; Ekäni Jesu täŋo orakoraki uterakgän Anututä nin inita biŋam iwoyäŋkuko udegän notniye guŋ äbotken nanik imaka, iwoyäŋkuk.

12 * Pitatä man ude yäŋ irirän nadäŋpäŋ äma käbeyä täŋ itkuŋo u kudup man bitnäŋpäŋ Pol kenta Banabas-tagän juku peŋkuŋ. Juku peŋirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keri terak guŋ äbotken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ätu yäŋahäkgän täŋkumän. 13 * Eruk, manbiŋam u yäŋ paorirän Jemstä ŋode yäŋkuk; Notnaye, juku peŋpäŋ nadäkot! 14 * Man Saimon-Pitatä ŋode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäŋ guŋ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biŋam iwoyäŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuk. 15 Ba profet biani täŋo man u inidewanigän. U ŋode kudän täŋkuŋ;

16 *Ekänitä ŋode yäŋkuk;*
Devit täŋo äbot uwä yottaba tokät maŋpani ude bumik yäk.
Upäŋkaŋ kämiwä, näkä äbäŋpäŋä äneŋi yäpmäŋ päŋaku peŋpäŋ api täŋkodak täwet.
17-18 *Ude api täŋpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabäŋ ahäkta epäni api täneŋ.*
Bureni, ämawebe guŋ äbotken nanik näkŋata biŋam iwoyäŋkuro u näka api wäyäkŋeŋtäŋ kuneŋ.
Ekänitä bian imaka ude api ahäneŋ yäŋ yäŋkuko udegän täŋkuk. *Amo 9:11,12*

19 Unita notnaye, näk ŋode nadätat. Nin notniye guŋ äbotken nanik bänepi sukureŋpäŋ Anutu-ken kuŋ moreŋkuŋo unita bäräpi nämo kotaŋ yämine. 20 * Nämo, jukuman ŋode ugänpäŋ kaŋ kudän täŋpäŋ yämina; In wäbätta tom ketem ijiŋ yämani u moräki nämo näneŋ. Ketem udewani u naŋpäŋ bänepjin täŋpä waneŋ. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneŋ. Ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpmäŋ-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneŋ. 21 * Nin nadäkamäŋ, bian umu-kentä päbä apiŋo itkamäŋ-ken ŋoken guŋ äbot täŋo yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänaŋ Moses täŋo baga man u kudup daniŋpäŋ yäŋahäk täkaŋ. Unita Baga man yarägän ude kaŋ kudän täŋpäŋ yämina.

Jerusalem käbeyätä man ŋode topuŋ

22 Eruk, aposoro-kät äbot täŋpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmäŋpäŋ äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabäŋ ahäŋkuŋ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täŋpani täŋo watä äma ude itkumän. 23 Täŋpäŋ manbiŋam yäpmäŋ kukta ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuŋ;

Man kudän ŋo guŋ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täŋpani, inta kudän täŋ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo watä ämaniye nintä kudän täŋ taminŋpäŋ oretoret man tena äretak. 24 * Eruk man kubä ŋode nadämäŋ; Nintä nämo nadäŋ yämiŋitna ninken nanik äma ätutä inken kuŋkaŋ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 25 Nintä u nadäŋpäŋ man epän täŋpäŋ äma yarä ŋo yabäŋ ahäŋpäŋ yepmana yäpmäŋ notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekaŋ.

26 Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täŋo epän terak ini gupita nämo iyap taŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri kotaŋkumän. 27 Täŋpäŋ nin Judas kenta Silastä manbiŋam ŋo täŋkehärom takta, inken yepmana yäpmäŋ ärekamän. 28 * Kudupi Munapik-kät nintä man yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkumäŋ; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäŋ. Unita in kädet ŋode-gänpäŋ iwatneŋ; 29 * In naŋ moräk wäbätta peŋ yämani u nämo yäpmäŋpäŋ näneŋ. Ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpmäŋ-pewä kumbani ba tom nägäri u nämo näneŋ. Ba kubokäret kädet nämo täneŋ.

---

* **15:12:** Apos 14:27 * **15:13:** Gal 2:9 * **15:14:** Apos 15:7-9 * **15:20:** Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16
* **15:21:** Apos 13:15 * **15:24:** Apos 15:1 * **15:28:** Mat 23:4 * **15:29:** Apos 15:20

Injinta watäni itpäŋ imaka ŋo mäde ut moreŋirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kaŋ irut.
30 Man ude kudän täŋpäŋ yämiŋkaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ Antiok komeken kuŋkuŋ. Eruk kumaŋ päŋku Antiok ahäŋpäŋä äbot täŋpani yäŋpäbä yepmaŋpäŋ man kudän u yämiŋkuŋ.
31 Yämäkaŋ ämawebetä irit kuŋat-kuŋari täŋ-kehäromtak man u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ bänep
oretoret pähap nadäŋkuŋ. 32 * Täŋpäkaŋ Judas kenta Silas u Anutu täŋo meni jinom
yäŋahäwani unita äbot täŋpani ämawebe bänepi täŋpidäm takta ba täŋkehärom takta man
kädet tägatäga mäyap yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. 33-34 Täŋpäkaŋ yarä u Antiok kome
uken kadäni käroŋi bumik itkaŋ äbot täŋpani uken naniktä bänep kwini terak äneŋi
yepmaŋpä yäpmäŋ äbumän-ken kuŋkumän. 35 Täŋ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok
kome ugän itkumän. Itkaŋ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täŋo man yäŋahäŋit, Ekäni
täŋo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täŋkumän.

Pol kenta Banabas duŋ-weŋkumän

36 Eruk uken kadäni käroŋi ittäŋgän Poltä Banabas ŋode iwetkuk; Nek äneŋi
äyäŋutpeŋ päŋku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwettäŋ
kuŋatkumäk-ken kuŋpäŋ täga ba goret itkaŋ unita yabäda yäk. 37 * Ude yäŋpäŋ Banabastä
Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäŋkuk. 38 * Yäwänä Poltä yäŋkuk; Äma uwä bian nekkät
epän täkta bitnäŋpäŋ Pamfilia komeken nipmaŋpeŋ kuŋkuko ukeŋo. Unita ukät nämo
kunayäŋ yäk. 39 Ude yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ duŋ-weŋpäŋ inigän inigän itkumän. Ude täŋpäŋ
Banabastä Mak imaguränkaŋ gäpe kubä terak äroŋpeŋ Saiprus kome kuŋkumän. 40 *
Täŋirän Pol uwä Silas imaguränkaŋ kudayäŋ täŋirän äbot täŋpani ämawebe u nanik unitä
Anutu keri-ken yepmaŋpäŋ yäŋkuŋ; Ekäni täŋo orakorakitä watäni it taminŋirän kaŋ
kuŋarun. 41 Ude yäweräkaŋ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäŋ kuŋatkumän.
Kome u ittäŋ kuŋatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täŋpani Poltä nadäkiniki
täŋkehärom taŋ yämiŋirän ittäŋ kuŋatkumän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuŋatkuŋ

1 * Eruk Pol kenta Silas kuŋattäŋgän Depe irepmitkaŋ Listra komeken ahäŋkumän.
Kome uken Jesuta nadäkinik täŋpani kubä wäpi Timoti. Miŋi uwä Juda äbotken nanik
Jesuta nadäkinik täŋpani. Täŋ, naniwä Grik äma, guŋ äbotken nanik. 2 * Täŋpäkaŋ
Listra Aikoniam äbot täŋpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäŋ yäk täŋkuŋ. 3 *
Yäŋirä nadäŋpäŋ Poltä Timoti-kät kuŋatta gäripi nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ Juda
ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guŋ äbotken nanik yäŋ nadäŋkuŋo unita Poltä
Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täŋo gupi moräk madäŋkuk. 4 * Ude täŋpänkaŋ
Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuŋat moreŋpäŋ man aposoro-kät Jerusalem
äbot täŋpani täŋo watä ämaniyetä guŋ äbot nadäkinik täŋpanitä nadäŋpäŋ iwatta topuŋo, u
yäwet täŋkuŋ. 5 * Ude täŋtäŋ kuŋirä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäkiniki kehärom taŋkuk.
Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ päbä äbot täŋpani u yäpurärät täŋirä
äbot taŋi täŋkuk.

Poltä däpmonken äma kubä kaŋkuk

6 * Täŋpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäkta nadäŋkuko upäŋkaŋ
Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän Polkät noriye Frikia Galesia
komeken kuŋatkuŋ. 7 * Kuŋattäŋgän Misia komeken ahäŋpäŋ unitä Bitinia komeken

* **15:32:** Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 * **15:37:** Apos 12:12,25 * **15:38:** Apos 13:13; Kol 4:10 * **15:40:** Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 * **16:1:** Apos 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2:** Plp 2:19-22 * **16:3:** Gal 2:3-5 * **16:4:** Apos 15:23-29 * **16:5:** Apos 2:47 * **16:6:** Apos 18:23 * **16:7:** 2Ti 1:15

kunayäŋ täŋkuŋo upäŋkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. 8 Yäniŋ bitnäŋpewän
Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. 9 Päŋku u patkaŋ bipani Poltä
däpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki
man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentäŋ nimi yäk.
10 Poltä däpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumäŋ; Anututä Masedonia komeken
päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yäŋ nadäŋkumäŋ. Ude nadäŋpäŋ
tuŋum täŋkumäŋ.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

11 Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äroŋpäŋä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu
bämopi-ken kuŋkumäŋ. Uken päŋku pätna yäŋewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äroŋpeŋ
Neapolis kuŋkumäŋ. 12 U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumäŋ. Pilipai
uwä Masedonia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken
päŋku kepma yarä ude itkumäŋ.
13 Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yäŋapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yäŋ
nadäŋpäŋä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmoŋkumäŋ.
Uken kuŋpäŋ webe äbot ätu irirä yabäŋkumäŋ. Yabäŋpäŋ ukät mäŋiritpäŋ man yäŋpäŋ-
nadäk täŋkumäŋ. 14 Täŋ, webe nintäŋo man nadäŋkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia.
U Taiataira yotpärare-ken nanik. Moneŋta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u
peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ Anutu bureni kubägän
iniŋoret täŋkukonik. Täŋpäkaŋ Ekänitä bänepi täŋpidäm taŋ imiŋirän Poltä man yäŋkuko
u nadäŋpäŋ iyap täŋkuk. 15 * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume
ärut yämiŋkumäŋ. Ude täŋ yäminakaŋ webe unitä äyäŋutpäŋ niwetkuk; Intä näka Ekänita
nadäkinik täyak yäŋ nadäŋpäŋä näkä yotken täga ämnayäŋ? Man ehuranigän yäŋtäyon
mani buramiŋpäŋ iwatkumäŋ.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

16 * Kepma kubäta yäŋapik man yäkyäk bägup-ken äpmoŋitna watä webe jopi kubätä
nibäŋ ahäŋkuk. Täŋkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma täŋo mebäri yäŋahäk täŋkukonik.
Kädet u terak mähemiyetä moneŋ taŋi yäpmäk täŋkuŋonik. 17 * Täŋpäkaŋ webe unitä
nibäŋ ahäŋpäŋ Polkät nin niwarän täŋpäŋ man gera terak ŋode yäŋkuk; Äma ŋonitä Anutu
ärowani pähap unitäŋo epän äma itkamän yäk. U Anututa biŋam täktäk kädet täwetpäŋ
täwoŋäredayäŋ äbäkamän yäk. 18 * Kepma kepma man udegän yäŋ yäpmäŋ kuŋtäyon Poltä
gaŋa taŋpäŋ äyäŋutpäŋ iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäŋo kehäromi terak peŋ gäwetat;
Wäbät, gäk webe ŋo teŋpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teŋpeŋ kuŋkuk.
19-20 * Eruk ude täŋirän webe unitäŋo mähemiye moneŋ tuŋum wädäk-wädäk kädet
kawä nämo täŋpäpäŋ Pol kenta Silas yepmäŋitpäŋ yäŋ-yäkŋat päŋku yotpärare bämopi-
ken Rom gapman täŋo äma ekäni ekäni keri-ken yepmaŋpäŋ yäwetkuŋ; Juda äma yarä
ŋonitä nintä yotpärare-ken äbäŋpäŋ ämawebe bänepi peŋ awähutkamän yäk. 21 Man
kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänaŋipäŋ yäŋahäŋpäŋ niwetkamän yäk. 22 * Ude
yäweräwä äma äbot pähap itkuŋo unitä kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ. Ude täŋirä man
yäpmäŋ daniwani ämatä komi ämata yäniŋ kireŋirä yepmäŋitpäŋ teki yäŋopmäŋ yämiŋpäŋ
iwänaptä bumta däpuŋ. 23 Däpmäŋpäŋ komi yot gänaŋ yepmaŋirä komi yot täŋo watä äma
kubä yäma täŋkehärom taŋpäŋ watäni itta iwetkuŋ. 24 Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-
inik yepmaŋpäŋ kuroŋiyat päya kujattä uyiŋ-yepmäŋitpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ yepmaŋkuk.
25 Yepmaŋpän itkaŋ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäŋapik man yäŋit,
iniŋoret kap ätu teŋirän äma komi yot gänaŋ bok itkuŋo u nadäŋkuŋ. 26 U nadäŋirä
uterakgän kenäŋ kwaiŋirän komi yot bumta kwaiŋkuk. Kwaiŋirän komi yot täŋo yäma

* **16:15:** Apos 16:33, 18:8 * **16:16:** Apos 19:24 * **16:17:** Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17 * **16:19-20:** Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 * **16:22:** 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2

päke u kudup ini jop tägeŋkuŋ. Täŋpäŋ yen kehäromi äma komi yot gänaŋ irani keri kuroŋi topuŋo u imaka, ini jop äreyäŋ maŋkuŋ. 27 * Täŋpäkaŋ watä ämatä kikŋutkuk. Kiŋutpäŋä dapun täŋpäŋ kaŋkuk; Komi yot täŋo yäma kudup tägeŋkuŋo irirä. Yabäŋpäŋ-nadäŋkuk; Komi yot gänaŋ ŋo iraŋo ŋokeŋo käwep äpämaŋ metäkaŋ yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ päip yäpmäŋpäŋ iniken gupi urayäŋ täŋkuk. 28 Ude täŋirän Poltä gera terak ŋode iwetkuk; Ude täŋpeno! Nin kuduptagän itkamäŋ ŋo yäk.

29 Ude yäŋirän watä äma unitä topänta gera yäŋtäŋ komi yot gänaŋ äroŋkuk. U umuntaŋkaŋ bumta kwaiŋpäŋ Pol Silas dubini-ken maŋpän äpmoŋkuŋ. 30 * Täŋpäŋ yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ yäman äpmoŋpäŋ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapäŋ täŋira Anututä api täŋkentäŋ namek?

31 Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imikaŋ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkaŋ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täŋ imiŋkaŋ uyaku Anututa biŋam api tänеŋ yäk. 32 Yäwän yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam äma u ba noriye unitä yotken itkuŋo u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. 33 * Yäwerän nadäŋpäŋ bipani ugän watä äma unitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku däpuŋo meni ärut yämiŋkuk. Täŋpäŋ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. 34 Täŋkaŋ watä äma unitä yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päŋku ini yot gänaŋ yepmaŋpäŋ ketem ijiŋ yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biŋam täŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ.

Pol kenta Silas yepmaŋpä äpämaŋ kuŋkumän

35 Eruk parä yäŋeŋirän Rom gapman täŋo man yäpmäŋ daniwani äma ätutä komi ämaniye ŋode yäwet-pewä kuŋkuŋ; Äma yarä u yabä kätäŋpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuŋkaŋ komi yot täŋo watä äma udegän iwetkuŋ. 36 Iwerä nadäŋpäŋ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätäŋpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämaŋ kuŋkaŋ säkgämän itkon. 37 * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upäŋkaŋ goret ude nämo täŋ niminaŋipäŋ jop nadäŋ täŋ nimiŋkuŋ. Manken jukun nipmaŋpäŋ mebärinek kaŋkaŋ uterak komi yotken nipmaŋkuŋo uyaku tägawän! Upäŋkaŋ ude nämo täŋ nimiŋkuŋ. U jop nadäŋ nidäpmäŋpäŋ komi yotken nipmaŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ käbop äpämaŋ kun yäŋ niwetkaŋ? Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän äbäŋkaŋ keran kaŋ nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kut.

38 Poltä ude yäweränä komi ämatä äyäŋutpeŋ päŋku man yäpmäŋ daniwani äma ŋode yäwetkuŋ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkaŋ man u nadäŋpäŋ kwaiŋkuŋ. 39 * Kwaiŋpäŋ äma yarä uken äbäŋpäŋ butewaki man yäwetkuŋ. Täŋpäŋ yarä u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kome u peŋpeŋ kome kukŋi käda kukta man yäwetkuŋ. 40 Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämaŋ Lidiatä yotken kuŋpäŋä Jesu täŋo äbot yabäŋ ahäŋpäŋ bänep täŋ-kehäromtak man yäwetpeŋ kuŋkumän.

17

Tesalonaika kuŋkumän

1 * Täŋpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpeŋ Tesalonaika yotpärare-ken ahäŋkumän.Uken Juda äma täŋo käbeyä yot kubä itkuk. 2 Eruk, u ahäŋpäŋä Pol uwä ini täk täŋkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äroŋpäŋ Juda ämawebe ukät Ekäni täŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Ekäni täŋo man kudän ätu yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; 3 * Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani uwä kumäŋpäŋ äneŋi akukta biŋam yäwani yäk. Täŋpäkaŋ Jesu täŋo wäpi biŋam täwet täyat uwä Kristo ubayäŋ. 4 * Man ude yäwerirän Juda ämawebe ätutä nadäwä

* **16:27:** Apos 12:18-19 * **16:30:** Apos 2:37 * **16:33:** Apos 16:15 * **16:37:** Apos 22:25 * **16:39:** Mat 8:34
* **17:1:** 1Te 1:1,2 * **17:3:** Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * **17:4:** Apos 13:50

bureni täŋpäpäŋ Pol kenta Silas yäwatkuŋ. Täŋkaŋ Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u
mäyaptä penta yäwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek udegän, mäyap yäwatkuŋ.
5 Täŋpäkaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yäwarä yabäŋpäŋ Juda ämatä kok-
wawak nadäŋkuŋ. Ude täŋpäŋ äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittäŋ kwani u
mäyap yämagut päbä yepmaŋpä ämawebe yotpärare u nanik jop manman terak yäput-
yäwettäko man yäŋ täŋuruk-uruk pähap täŋkuŋ. Ude täŋ irirä äma wakiwaki unitä Pol
kenta Silas yepmäŋit päbä ämawebe u keri terak pena yäŋkaŋ päŋku äma kubä wäpi Jeson
unitä yotken bäräŋeŋ kuŋpäŋä wäyäkŋeŋkuŋ. 6 * Päŋku wäyäkŋewä wawäpäŋ Jeson-
kät äbot täŋpani ätu ugänpäŋ yepmäŋit yäpmäŋ kome unitäŋo intäjukun äma u iŋamiken
yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Äma komeni komeni
kuŋatkaŋ kädet wakiwaki täk täŋkuŋo ukeŋo äbäŋo itkaŋ ŋo yäk. 7 * Jesontä äma u yäŋ-
yäkŋat yäpmäŋ ini yotken kuŋkuk yäk. Nadäkinik täŋpani äma päke u intäjukun ämanin wäpi
Sisa unitäŋo man kädet urani. Unitä ŋode yäk täkaŋ; Intäjukun äma kudupi kubä itak, u
wäpi Jesu yäŋ ude yäk täkaŋ.
8 Ude yäŋirä ämawebe päke ukät kome u nanik täŋo äma ekäni ekänitä man u nadäŋkaŋ
kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. 9 Eruk ude täŋkaŋ Jeson-kät nadäkinik täŋpani ätu
yepmäŋitkuŋo u yäwerä komi yotta gwäki pewäkaŋ yäniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome päŋku epän täŋkumän

10 Eruk, kome bipmäŋirän, äbot täŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmaŋpä yotpärare
kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u ahäŋpäŋä Juda nanik täŋo käbeyä
yot kome u itkuko u gänaŋ äroŋkumän. 11 * Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u
irani unitäŋo bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani
unitäŋo yärepmitkuk. Täŋpäkaŋ Pol täŋo man nadäŋpäŋ gäripi-inik nadäŋkuŋ. Ude täŋkaŋ
kepma kepma Anutu täŋo man kudän täwani u daniŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋ, Pol
täŋo man ŋo bureni ba bureni nämo yäŋ nadäkta. 12 Täŋkaŋ Juda nanik ämawebe mäyap-
iniktä nadäkinik täŋkuŋ. Ba Grik webe, guŋ äbotken nanik wäpi biŋam ikek ätu, ba Grik
äma ätu imaka, udegän nadäkinik täŋkuŋ.
13 * Ude täŋirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiŋam ŋode
nadäŋkuŋ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwet itak yäŋ
ude nadäŋpäŋä päŋku yotpärare uken ahäŋpäŋ ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta
kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ. 14 Täŋirä äbot täŋpanitä Pol bäräŋek-inik iniŋ kireŋpewä
kome, gwägu pähap dubini-ken äpmoŋkuk. Täŋ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria kome-
kengän itkumän. 15 Eruk äma Pol yäŋikŋat yäpmäŋ kuŋkuŋo uwä Pol yäŋikŋat yäpmäŋ pen
kumaŋ Atens yotpärare taŋi uken kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äneŋi kunayäŋ yäwäwä Poltä Silas
kenta Timotita man ŋode pewän kuŋkuk; Ek bäräŋeŋ näkä itat-ken ŋo kaŋ äbun yäk.

Pol Atens yotpärare-ken man yäŋahäŋkuk

16 Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämäŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋkaŋ yotpärare
u gänaŋ yäwik jopi, äma keritä täŋpani mäyap-inik irirä yabäŋkuk. Ude yabäŋpäŋ Pol
bänepitä jägämi-inik nadäŋkuk. 17 * Jägämi nadäŋkuko unita Juda täŋo käbeyä yotken
kuŋkaŋ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadäŋ imani ukät man unita yäŋpäŋ-
nadäk täŋkuŋ. Ba kepma kepma yotpärare unitäŋo käbeyä bägup-ken kuŋkaŋ ämawebe
jop itkuŋo ukät man kowata kowata yäk täŋkuŋonik. 18 Täŋpäkaŋ kome uken äma äbot
yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuŋ. Täŋpäŋ kadäni kubä äma
nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täŋo manta yäŋpäŋ yäŋ-awätpäŋ Polkät man
kowat yäwän täŋkuŋ. Poltä Jesu täŋo manbiŋam ba kumbani-ken nanik akuŋkuko unitäŋo
man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ŋode yäŋkuŋ; Äma jop manman yäwani uwä jide

* **17:6:** Apos 16:20 * **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12 * **17:11:** Jon 5:39 * **17:13:** Apos 13:50, 14:19 * **17:17:** Apos 18:19

yäwayäŋ yäŋpäŋ yäyak? Yäŋirä ätutä yäŋkuŋ; Kome ätu täŋo anutu unitäŋo manpäŋ käwep yäyak. 19 Ude yäŋpäŋ Pol yäŋikŋat päŋku äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi Areopagus uken teŋpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. 20 Gäkŋo man ŋo nadäŋitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäŋo mebäri niweri nadäna! yäŋ iwetkuŋ. 21 Täŋpäkaŋ Atens ämawebe täŋo mebäri uwä ŋode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täŋkuŋonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täŋpäŋ man kudupi kudupita yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo unita Pol täŋo man u nadänayäŋ yäŋkaŋ yäŋkuŋ.

22 Ude yäŋpäŋ iwet yabäŋirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäŋ ŋode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniŋ oretta gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ yäk. 23 Pengän yotpärare ŋo gänaŋ kuŋattäŋgän mobä änok pewani kubä kaŋkut. Mobä uterak man kudän kubä ŋode kudän täwanipäŋ daniŋkut; Ŋowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täŋpani. Eruk, apiŋo Anutu intä nämo nadäŋkaŋ iniŋoret täkaŋ unitäŋo mebäri ŋode yäŋahäŋpäŋ täwera nadäwut;

24 * Nämo nadäk täkaŋ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkaŋ ŋo pewän ahäwäpäŋ kunum kenta kome täŋo Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täŋpäŋ kudupi yot yäŋ iwerani gänaŋ nämo it täyak yäk. 25 * Ba imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täŋkentäŋ imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuŋat-kuŋat ba imaka päke u kudup nimik täyak. 26 Täŋpäkaŋ äma kubä täŋpäŋ peŋkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäŋ yäpmäŋ kuŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ it yäpmäŋ kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ peŋ nimiŋkuk yäk. 27 * Täŋpäkaŋ bänepnintä wäyäkŋek epän täŋtäŋ kuŋtäŋgän Anutu nadäŋ imikinik täŋpäŋ kaŋ-ahäneta käwep, ude täŋ nimiŋkuk. Upäŋkaŋ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. 28 Nämo, unita ŋode yäwani; Nin unitäŋo nadäk kehäromi terak itkaŋ imaka imaka täk täkamäŋ. Täŋkaŋ injinken nadäwani äma ätutä udegän ŋode yäŋkuŋ; Nin urakken ahäwani yäk.

29 * Eruk, nin Anutu unitäŋo nanakiye unita nin ŋode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäŋ gol ba siliwa, ba mobäpäŋ wäbät kujat äma keritä täk täkaŋ udewani yäŋ nämo nadäne. Nämoinik! 30 * Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäŋ nadäk udewani nadäŋpäŋ täŋpeŋ kuŋarirä Anututä yabäŋ koreŋkuk. Upäŋkaŋ apiŋo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peŋ yäwet täyak. 31 * U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyäŋkuk. Uken äma kubä iwoyäŋkuko unitä kudän siwoŋi terak api yäpmäŋ daniwek. Täŋpäkaŋ u bureni-inik api täŋpet yäŋ niwoŋärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku teŋkuk.

32 Täŋpäŋ Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ akukakuk täŋo man yäwerirän äma ätutä yäŋärok iwetkuŋ. Täŋ, ätutä yäŋkuŋ; Man yäyan u kadäni kubä äneŋi yäŋiri kaŋ nadäna! 33 Ude iwerirä Pol yepmaŋpeŋ kuŋkuk. 34 Täŋpäkaŋ äma ätutäwä Pol iwatpäŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋo u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täŋkuŋ.

18

Pol Korin komeken epän täŋkuk

1 Täŋpäŋ Pol Atens kome peŋpeŋ Korin yotpärare-ken kuŋkuk. 2 * Kuŋpäŋ Juda nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Täŋpäkaŋ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peŋpeŋ äbumän. U imata, Rom äma täŋo intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuŋo u ŋode yäwetkuk;

* **17:24:** 1Kin 8:27; Apos 7:48 * **17:25:** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:27:** Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29:** Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * **17:30:** Apos 14:16 * **17:31:** Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42 * **18:2:** Rom 16:3

In kumän-tagän Rom kome ŋo peŋpeŋ kome kukŋi käda kaŋ kut yäk. Eruk, Pol Korin
kome kuŋpäŋä yanäpi yarä upäŋ yabäŋ ahäŋkuk. 3 * Pol uwä äma ukät moneŋ epän
mebäri kubägän, sel yot täk täŋpani unita päŋku ukät penta itkuŋ.
4 Täŋpäkaŋ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täŋo käbeyä yotken äroŋkaŋ man
yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋonik. Man yäŋpäŋ-nadäk ba yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋira Juda äbotken
nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kaŋ täŋput yäŋ yäŋkaŋ täk täŋkukonik.
5 * Täŋpäkaŋ Silas-kät Timotiwä Masedonia peŋpeŋ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni
kadäni, epän kubä täŋkaŋ nämo, Anutu täŋo manbiŋamgän yäŋahäk täŋkukonik. Täŋpäŋ
Juda nanik man kehäromi ŋode yäwet täŋkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye
täŋkentäŋ yämikta iwoyäŋkuko u yäk. 6 * Ude yäweränkaŋ Pol yäŋärok man iwetpäŋ mani
ut täŋkuŋ. Ude täŋpäwä mäde ut nimitak yäŋ kaŋpäŋ nadäkta teki terak täpun-täpun
u däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kwäpäŋ ŋode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biŋam täkaŋ u
täŋpäwä, injinken wakita api täneŋ yäk. Uken näkŋo waki kubä nämo itak. Unita apiŋo
näk ŋo peŋpeŋ guŋ äbotken kwayäŋ yäk.
7 Eruk Pol käbeyä yot u peŋpeŋ kumaŋ äma kubä guŋ äbotken naniktä yot gänaŋ
äroŋkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täŋpani.
Täŋpäkaŋ äma unitäŋo yori uwä Juda nanik täŋo käbeyä yot dubini-ken itkuk. 8 * Täŋ, Juda
nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-
tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täŋo
man u nadäŋpäŋ Ekänita nadäkinik täŋirä ume ärut yämiŋkuk.
9 * Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kaŋkuk. U Ekänitä ŋode
iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkŋo man yäŋahäkta meka nämo täŋpipiwen. 10 *
Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkŋo ämawebe mäyaptä yotpärare ŋo gänaŋ itkaŋ unita
äma kubätä gäk täga nämo api täŋpän wawen yäk. 11 Täŋpäkaŋ Pol ini Korin komegän
itkaŋ ämawebe Ekäni täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ kubä itkaŋ
äneŋi komepak 6 ude täreŋkuk.
12 Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täŋo watä äma itkuk.
Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täŋ iminŋpäŋ manken yäŋikŋat yäpmäŋ
kuŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; 13 Äma ŋowä ämawebetä Anutu ininŋoretta kädet mebäri kubä, nintäŋo
baga mantä nämo yäyak upäŋ yäwoŋärek täyak yäk. 14 Ude iweräwä Poltä man kowata
yäwayäŋ täŋpänä, gapman Galiotä Juda nanik ŋode yäwetkuk; Äma ŋonitä gapman täŋo
baga kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täŋpänä, näk intäŋo man täga nadäŋ tamet
yäk. 15 * Upäŋkaŋ inä injinken man ba wäp ba baga ätuta äbä näk näwet yabäkaŋ. Unita
uwä injin kaŋ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmäŋ danikta nämo nepmaŋpani.
16 Ude yäŋpäŋ yäŋ-yäwat-pewän äpämaŋ kuŋkuŋ.
17 Ude täŋpänä eruk pengän Juda nanik täŋo käbeyä yot unitäŋo intäjukun äma kubä
wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän iŋitpäŋ utkuŋ. Ude täŋpäkaŋ gapman
Galio uwä unita nadäwätäk nämo täŋkuk.

Pol äneŋi Antiok Siria kome kuŋkuk

18 * Täŋpäkaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittäŋgän äbot täŋpani noriye yepmaŋpeŋ
gäpe terak äroŋkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u peŋpeŋ Siria kome kwayäŋ täŋkuk.
Täŋpäkaŋ Akwila yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Senkria kome ahäŋpäŋ
imaka kubä täkta Anutu-ken yäŋkehäromtak man yäŋkuko unita gwäki pujiŋ kudup
äriŋpäŋ pakigän peŋkuk. 19 * Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ päŋku Efesus kome ahäŋkuŋ. U
ahäŋpäŋä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ Pol iniwä kumaŋ päŋku Juda

* **18:3:** Apos 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5:** Apos 17:14-15; Apos 9:22 * **18:6:** Apos 13:46,51; Apos 20:26 * **18:8:** 1Ko 1:14 * **18:9:** 1Ko 2:3 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16 * **18:15:** Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31 * **18:18:** Apos 21:24 * **18:19:** Apos 17:17

naniktä käbeyä yot gänaŋ äroŋkuk. Äro u itpäŋ Juda nanikkät Anutu täŋo man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. 20 Ude täŋirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroŋi bumik kaŋ itna yäk. 21 * Ude yäwäwä Pol bitnäŋpäŋ bänep täga mangän yäwetpäŋ ŋode yäŋkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpän äbäŋpäŋä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpäŋ Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkuk. 22 Eruk gäpe terak kumaŋ päŋku Sisaria kome ahäŋkuk. Ahäŋpäŋä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ päŋku äbot täŋpani u yabäŋ ahäŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yäŋahäŋkuk

23 Pol Antiok kome kadäni käroŋi bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ päŋku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man yäwetpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täŋtäŋ kuŋatkuk. 24 Täŋpäkaŋ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nikek yäŋahäwani, ba Anutu täŋo man kudänta nadäwän tärekinik täŋpani. 25 * Täŋpäkaŋ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu täŋo kädet iwetpäŋ iwoŋärek täŋirä nadäkinik täŋkuk. Nadäkinik täŋpäŋ Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täŋo man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkukonik. Täŋpäŋ Jesutä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo manbiŋam burenigän yäŋahäk täŋkukonik. Upäŋkaŋ Jontä ume ärut yämik täŋkuko ugänpäŋ nadäŋkuk.

26 * Täŋkaŋ Apolos bänepi pidäm tawäpäŋ Juda täŋo käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkukonik. Täŋirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiŋam yäŋahäŋkuko u nadäŋkumän. Nadäŋpäŋ yori-ken yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku Jesu Kristo täŋo kädet uwä siwoŋi-inik iwetpäŋ iwoŋäreŋkumän. 27 * Ude täŋkaŋ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadäŋkuk. Täŋirän Efesus ämawebe äbot täŋpani unitä Apolos täŋo nadäk-nadäki täŋkehärom takta ŋode täŋkuŋ; Akaia nanik äbot täŋpanitä daniŋpäŋ nadäkta man kudän ŋode täŋkuŋ; In äma u imagutpäŋ not kaŋ täŋ imut yäk. Ude kudän täŋpäŋ imäkaŋ yepmaŋpeŋ kumaŋ päŋku Akaia komeken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Apolostä kome u nanik äbot täŋpani ämawebe, Anutu täŋo orakoraki terak nadäkinik täŋkuŋo u säkgämän oraŋ yämiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yämiŋkuk.

28 * Eruk, ude täŋkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Juda nanik täŋo man ba nadäk goret nadäŋkuŋo u yäpmäŋ äpäkta epän kehäromigän täŋkuk. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo manbiŋam terak kwawakinik ŋode yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayäŋ, äma Anututä bian ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta iwoyäŋkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiŋam yäŋahäŋkuk

1 * Täŋpäkaŋ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittäŋ kumaŋ päŋku Efesus ahäŋkuk. Uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋpäŋ ŋode yäwet yabäŋkuk; 2 * In bian nadäkinik täŋpäŋ Kudupi Munapik yäpuŋ ba nämo? Yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yäŋ nämoinik nadäŋkumäŋ. Apiŋogän nadäkamäŋ ŋo yäk. 3 Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täŋkuko ugänpäŋ ärutkumäŋ yäk. 4 * Yäwäwä Poltä yäŋkuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiŋkaŋ ŋode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup peŋ morewäkaŋ ume kaŋ ärut tama yäk. Täŋpäŋ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kaŋ pewut yäŋ yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yäŋ yäŋkuko uwä Jesu.

---

* **18:21:** Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 * **18:25:** Rom 12:11; Apos 19:3 * **18:26:** Apos 19:8 * **18:27:** 2Ko 3:1; Kol 4:10 * **18:28:** Apos 9:22 * **19:1:** 1Ko 3:6 * **19:2:** Apos 2:38, 8:16 * **19:4:** Mat 3:11

5 Eruk, man u nadäwäkaŋ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkuk. 6 * Ume
ärut yämiŋpäŋ keri ämawebe gwäki terak peŋirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän
magät moreŋkuk. Magät moreŋirän man kotäk kudupi kudupi terak yäŋit, manbiŋam
profettä-yäŋ yäŋahäŋkuŋ. 7 Äma päke u 12 ude bumik.
8 Täŋpäŋ u punin terak Poltä Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ bätakigän Manbiŋam
Täga kehäromigän yäŋahäk täŋkuk. Täŋpäŋ Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki täŋpidäm
taŋ yämiŋit Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ
yäpmäŋ kuŋirän komepak yaräkubä ude täreŋkuk. 9 * Täŋpäkaŋ Juda ämawebe ätutäwä
Poltä Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täŋkuko unita nadäwä jopi ude täŋpäkaŋ nadäkinik
nämo täŋkuŋ. Täŋkaŋ ämawebe iŋamiken Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita u kädet waki yäŋ
yäk täŋkuŋ. Ude täŋpewä Poltä nadäkinik täŋpani ämawebe yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk.
Ude täŋkaŋ kadäni kadäni yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋpani yot kubäken Ekäni täŋo manbiŋam
yäŋahäk täŋkuk. Yot uwä Tiranus täŋo. 10 * Eruk, yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋ yäpmäŋ kuŋirän
obaŋ yarä ude täreŋkuk. Ude täŋkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome
itkuŋo u mäyap-inik Ekäni täŋo manbiŋam nadäŋkuŋ.

Skeva täŋo nanakiye

11 * Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahäŋkuŋ. 12 * Ude
täŋirän kaŋkaŋ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmäŋ päŋku Pol gupi terak peŋkaŋ
yäpmäŋ käyäm ikekken kuk täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekäni täŋo kehäromitä täŋpewän käyäm
paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätäŋpeŋ kuk täŋkuŋ.
13 * Täŋpäkaŋ Juda nanik ätutäwä moneŋ epäntawä komeni komeni kuŋatpäŋ mäjo
yäwat kirek-kirek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak
mäjo yäwat kirenayäŋ yäŋkaŋ täk täŋkuŋonik. Uwä mäjo ŋode yäwet täŋkuŋ; Jesu, wäpi
Poltä yäŋahäk täyak unitäŋo wäpi terak peŋpeŋ kut yäŋ täwetkamäŋ. Man ude yäk täŋkuŋ.
14 Täŋpäkaŋ Juda nanik täŋo bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäŋo nanakiye 7 ude
unitä kädet uwä täk täŋkuŋ. 15 * Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yäwat
kirek-kirek täŋirä mäjo kubätä äyäŋutpäŋ man kowata ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta
nadätat. Täŋ, in netä? 16 Ude yäŋpäŋ äma mäjotä magärani unitä päreŋ äroŋpäŋ äma 7
man yäŋ itkuŋo upäŋ däpmäŋ päret täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäŋ teki imaka weŋ täŋpän kuŋ
yämiŋkuŋ. Eruk ude täŋpänä nägät piŋtäŋ tek moräŋ yot u peŋpeŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.
17 * Ude täŋirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadäŋkuŋ.
Ude nadäŋpäŋ umun pähap bumta täŋkuŋ. Ude ahäŋkuko unita ämawebe mäyaptä Ekäni
Jesu wäpi oraŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋ. 18 Täŋpäkaŋ ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkaŋ äbä
iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yäŋahäŋkuŋ. 19 Ba äbot täŋpani ämawebe ätu
kären käwani ba kon mebäri mebäri täŋpani unitäŋo buk kumän-tagän ämawebe iŋamiken
kädäp pewä ijiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ buk unitäŋo gwäki ärowani, siliwa moneŋ 50,000 udepäŋ
pewä ijiŋkuŋ.
20 * Eruk ude täŋkuŋo unita Ekäni täŋo man u komeni komeni ahäŋpäŋ weŋ patkuk.
Ahäŋpäŋ weŋ patkuko uwä ämawebe-ken kehäromi nikek ahäŋpäŋä irit-kuŋat-kuŋariken
kehäromigän patkuk.

Efesus naniktä Polta nadäwä waŋkuŋ

21 * Eruk Pol uwä epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän täŋpän tärewäpäŋ Masedonia ba Akaia
kome kukta nadäk peŋkuk. Täŋkaŋ u kädatä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka
nadäŋkuk. Täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitä Rom kome kaŋ kwa yäk. 22 *
Täŋpäkaŋ Poltä iniken täŋkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä

* **19:6:** Apos 8:17; Apos 10:44,46 * **19:9:** 2Ko 6:14-18 * **19:10:** 2Ti 1:15 * **19:11:** Apos 14:3 * **19:12:** Apos 5:15 * **19:13:** Mak 9:38 * **19:15:** Mak 1:24,34 * **19:17:** Apos 5:5,11 * **19:20:** Apos 12:24 * **19:21:** Apos 23:11; Rom 1:13 * **19:22:** Rom 16:23; 2Ti 4:20

u yepmaŋpän Masedonia kome kuŋkumän. Täŋpäkaŋ Pol ini uwä kadäni käroŋi bumik
Esia käda ugän itkuk.
23 * Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita iwan täŋpäŋ man
bumta yäŋkaŋ täŋuruk-uruk mäyap täŋkuŋ. 24 * Äma u kubä wäpi Demitrius. Uwä moneŋ
epäntawä imaka imaka siliwa kapapäŋ täk täŋkukonik. Täŋpäkaŋ ämawebe u naniktä yäwik
webe kubä wäpi Atemis nadäŋ imik täŋkuŋonik. Täŋpäŋ yäwik webe u iniŋ oretta kudupi
yot kubä täŋkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa täŋpani unitä siriwapäŋ yot unitäŋo wärani
täpuri täpuri täŋpäŋ peŋirän ämawebe moneŋ pähap imiŋpäŋ yäpmäk täŋkuŋonik. 25 Eruk
ude täŋpäŋ näkŋo moneŋ epän maŋpek yäŋpäŋ äma epän u bok täŋpani ba äma epän
udewanigän täŋpani kudup yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ päbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye,
in ŋode nadäwut. Epänin täŋo gwäki säkgämän yäpmäk täkamäŋ yäk. 26 * Upäŋkaŋ u kawut!
Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täŋo nadäk-nadäki peŋawähut täyak yäk. Täŋpäkaŋ u
kome ŋogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täŋkaŋ ŋode yäk
täyak; Anutu wärani wärani injin ketjintä täŋpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik
jopi yäk.
27 Täŋpäkaŋ in nadäkaŋ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäŋo moneŋ epän ŋowä
täga api täŋpän waneŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Jop man unitägän täŋpewä ämawebetä
yäwiknin Atemis unitäŋo kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täŋpek yäk. Upäŋkaŋ
bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ŋowä anutu webe Atemis ugänpäŋ oraŋ imik
täŋkumäŋonik. Täŋpäkaŋ Pol täŋo manbiŋam unitä Atemis wäpi biŋam u yäpän wanayäŋ
täyak yäk.
28 Eruk man ude nadäŋpäŋä äma päke uwä bänepi bumta täŋpä waŋkuŋ. Täŋpäŋ gera
kehäromigän yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin Efesus nanik täŋo anutu Atemis uwä intäjukun-
inik itak yäk. 29 * Ude yäŋirä ämawebe yotpärare u nanik täŋuruk-uruk pähap kubä pewä
ahäwäpäŋ bäräŋeŋ kumaŋ käbeyä bägup-ken kuŋkuŋ. Täŋkaŋ äma yarä Masedonia
nanik, Polkät bok kuŋarani u yepmäŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta
Aristakus. 30 Eruk ude täŋkaŋ irirä Pol uwä man yäŋahäwa yäŋkaŋ käbeyä täŋkuŋ-ken
kwayäŋ nadäŋkuko upäŋkaŋ ämawebe äbot täŋpanitä iniŋ bitnäŋkuŋ. 31 * Ba kome u nanik
äma wäpi nikek ätuwä, Polta not säkgämän täŋ imik täŋkuŋo unitä Polta man kehäromi
ŋode pewä yäpmäŋ kuŋkuŋ; Gäk käbeyä pähap täŋ itkaŋ-ken kwentawä yäŋ iwetkuŋ.
32 Eruk, käbeyä-ken täŋuruk-uruk pähap täŋ itkuŋ. Äma päke uwä nadäk ŋoba-ŋoba
täŋkuŋ. Täŋirä ätuwä gera kotäk kubägän yäŋkuŋ. Ätuwä gera inigän kubäpäŋ yäŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ ude täŋkuŋo unitäŋo mebäri udeta ämawebe äbot käbeyä ŋo itkamäŋ yäŋ
nämoinik nadäwä tumbuk. 33 Eruk ude täŋpäŋ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada
iŋitpäŋ pimiŋ iwat-pewä yäpmäŋ käbeyä bämopi gänaŋ umu kwänkaŋ eruk, äma ätutä
man mebäri yäŋahäŋpäŋ iwetkuŋ. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayäŋ ketwära
täŋkuk. 34 Ude täŋirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniŋ orerani yäŋ
kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ unita pen gera mämä terak bumta ŋode yäŋkuŋ; Efesus
nanik nintäŋo yäwik Atemis uwä intäjukun-inik itak! Ude yäŋ yäpmäŋ kuŋtäko 2 auas ude
täreŋkuk.
35 Täŋirä Efesus nanik täŋo gapman kubätä ämawebe päke u yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk;
Efesus äma, in juku peŋpäŋ nadäwut yäk. Nin kudup ŋode nadäkamäŋ. Efesus nanik nin
uwä yäwik webe Atemis unitäŋo kudupi yot kaŋiwat täkamäŋ yäk. Ba unitäŋo wärani
kunum gänaŋ nanik maŋkuko unita imaka, watä it täkamäŋ. 36 Äma kubätä man uwä
utnaŋi nämo unita in kumän-tagän bitnäŋpäŋ imaka waki kubä täkta nämo tärop täneŋ
yäk. 37 Täŋpäkaŋ äma yarä ŋowä kudupi yot täŋo imaka ätu nämo kubo täŋkumäno upäŋkaŋ
jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ yäk. Ba yäwik webenin unita yäŋärok man kubä nämo

* **19:23:** 2Ko 1:8 * **19:24:** Apos 16:16 * **19:26:** Apos 17:29; 2Ti 1:15 * **19:29:** Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * **19:31:** 2Ti 1:15

yäŋkumän. 38 Täŋ, Demitrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man
yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmäŋ daniwani äma itkaŋ yäk. Unitägän
man yäpätägak epän api täneŋ. 39 Ba äma kubätä man kubä nadäŋpäŋä, uwä käbeyä
kadäni-ken ugän yäŋpäŋ täga ket utneŋ yäk. 40 Täŋ, apiŋo ämik pena ahätak u mebärini
nämo unita nin bäräpi yäpnaŋi bumik yäk. Täŋpäkaŋ käbeyä waki ŋonitäŋo mebärita
niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. 41 Eruk ude yäwetpäŋ ämawebe päke uwä
yäwerän yäpmäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuŋkuk

1 Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yäŋkuŋo u bitnäŋirä Pol äbot
täŋpanita yäŋpewän äbuŋ. Yäŋpewän äbäkaŋä bänep nadäk-nadäki täŋ-kehäromtaŋ yämikta
jukuman ätu yäwetkaŋ yepmaŋpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. 2 Masedonia komeken
kuŋkaŋ ämawebe u nanik täŋo bänepi täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman mäyap yäwettäŋ
kuŋkuk. Ude täŋtäŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahäŋkuk. 3 Ahäŋpäŋ komepak yaräkubä
ude Grik komeken irän täreŋirän gäpe terak äroŋpeŋ kome kubä wäpi Siria komeken
kwayäŋ nadäŋkuk. Täŋpäŋ Juda naniktä utta man topuŋo u nadäŋpäŋä äneŋi äyäŋutpeŋ
Masedonia komeken kuŋkuk. 4 * Täŋpäkaŋ äma ŋodetä Polkät kuŋkuŋ; Beria komeken
nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-
kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täŋpäkaŋ kome taŋi Esia
uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋatkuŋ. 5 Äma
uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämäŋ itkuŋ. 6 Täŋirä ninäwä Pilipai
yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u
itna täreŋirän gäpe terak äroŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-
ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ yabänakaŋ kepma 7
udewä Troas yotpärare-ken itkumäŋ.

Poltä Yutikus täŋpewän kodak täŋkuk

7 * Täŋkaŋ Sande kubäken äbot täŋpani-kät käräga näna yäŋpäŋ äbä äbot kubägän
itkumäŋ. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Imata, kwep
api yepmaŋpeŋ kwet yäŋ nadäŋpäŋ unita manbiŋam pen yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon bipani
bämopi-inik täŋkuk. 8 Yot u gänaŋ topän mäyaptä ijiŋ-yäŋeŋirä itkumäŋ. Yot uwä käroŋi
boham unuken. 9 Täŋkireki yaräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumäŋ. Täŋitna äma gubaŋi
kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken maŋit itkuk. Irirän Pol manbiŋam
käroŋi pähap yäŋiwat yäpmäŋ kuŋirän nadäŋ ittäŋgän däpmonta täŋkuk. Täŋtäŋgän eruk
patkuk. Pattäŋgän punin ununitä kome terak umu maŋkuk. Täŋirän äma itkuŋo uwä iŋit
yäpmäŋ akuna yäŋkaŋ äpmoŋpäŋ kaŋkuŋ; Kumäŋpäŋ bam täŋpäŋ parirän. 10 * Äpmoŋirä
Pol imaka, yäwat yäpmäŋ äpmoŋpäŋ päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täŋpäŋ
bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imiŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ŋo
nämo kumak, kodak itak yäk. 11 Ude täŋkaŋ Pol äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äroŋpäŋä käräga
tokätpäŋ ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam äneŋi yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon
kome yäŋeŋkuk. Yäŋeŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

12 Kuŋirän äma gubaŋi äneŋi kodak taŋkuko u bänep oretoret terak yäŋikŋat yäpmäŋ
yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

13 Ude täŋirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äroŋpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun
kuŋkumäŋ. Kuŋkumäŋo Polta itsämäŋ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ
äbäŋkä nibäŋ ahäŋkuk. 14 Äbä Asos yotpärare-ken nibäŋ ahäŋpäŋ gäpe terak ärowänkaŋ

* **20:4:** Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 * **20:7:** Apos 2:42,46 * **20:10:** 1Kin 17:21

eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumäŋ. 15 Pätna yäŋewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken
kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahäŋkumäŋ. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken
ahäŋkumäŋ. Yäŋewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahäŋkumäŋ.
16 * Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp taŋirän unita Pol Efesus yotpärare
irepmitpäŋ kukta nadäŋkuk. Bäräŋeŋ kumaŋ Jerusalem kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ
käwayäŋ nadäŋpäŋ unita Esia komeken kuŋatta bitnäŋkuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

17 * Miletus yotpärare-ken ahäŋpäŋä eruk Poltä Efesus äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata
man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. 18 * Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia
komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän
äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebäri kubä nämo täŋkut. 19 *
Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täŋpäwakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋirä nadäŋ bäräp
täk täŋkut. Ba täŋyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upäŋkaŋ näkä
gupna yäpmäŋ äpäŋpäŋ kuŋatkaŋ Ekäni täŋo epän ehutpäŋ täk täyat. 20 Ba in täŋkentäkta
man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täŋpäŋ-täwoŋärek
täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. 21 Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin
sukureŋpeŋ Anutu-ken kuŋpäŋ Ekäninin Jesuta nadäkinik täŋ imikta man kehäromigän
täwet yäpmäŋ äbut.

22 * Eruk nadäkaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktä peŋ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäŋ.
Imaka näkä terak jide ahäŋ namayäŋ täko u nämo nadätat. 23 * Ŋode ugänpäŋ nadätat;
Komeni komeni kuŋat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yäŋahäŋpäŋ näwet täyak; Bäräpi
mebäri mebäri gäka itsämäŋkaŋ yäk. 24 * Upäŋkaŋ näk irit kuŋat-kuŋatnata nämo iyaptak
täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpäŋ iwatpäŋ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u
täŋtärekta nadätat. Epän uwä Anutu täŋo iron unitäŋo manbiŋam yäŋahäk-yäŋahäk u.

25 Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ
yabäŋ yäwat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuronik. Ude täk
täŋkuropäŋ apiŋo ŋode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneŋ yäk. 26 *
Unita näk pengän ŋode täwet ahäwayäŋ nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta
biŋam täŋpänä, näkä terak nämo yäneŋ. 27 Imata, näk Anutu täŋo nadäk-gärip kudup in
täwet ahäkta umun kubä nämo täk täŋkuronik. 28 * Eruk, in injinta watä säkgämän itpeŋ
kuŋatneŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täŋo nägäripäŋ suwaŋpäŋ
yepmaŋkuko unita watä udegän it yämineŋ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täŋo
yawak äbot unitäŋo watä äma ude iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. 29 * Näk nadätat. Kadäni näkä
tepmaŋpeŋ kuŋirawä aŋ ägwäritä bämopjin-ken äbäŋkaŋ yawak äbot u api täŋpäwaneŋ yäk.
30 * Täŋirä inken nanik ätutäwä jop manman yäŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot yäŋ-
yäkŋarani täŋpewä api yäwatneŋ. 31 * Ude täneŋo udeta kadäni kadäni watä säkgämän kaŋ
it täŋput. Obaŋ yaräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täŋpäŋ-täwoŋäreŋkuro unita
nämo guŋ täneŋ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täŋkuro u konäm
butewaki terak täwetkut.

32 * Eruk, apiŋo Anutu keri-ken tepmaŋtat. Unita inä unitä bänep iron täŋkuko
unitäŋo mani biŋam u nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatneŋ. Täŋirä bänep iron unitä in täga
api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita
iwoyäwanita yämik täyak u inta udegän api tamek. 33 * Näk äma kubä täŋo moneŋ ba
tek tuŋumta yabäŋgärip nämo täŋkut. 34 * Injin nabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ u. Näkŋaken ketna

* **20:16:** 2Ti 1:15 * **20:17:** Apos 18:21 * **20:18:** Apos 18:19, 19:10 * **20:19:** Apos 20:3 * **20:22:** Apos 19:21 * **20:23:** Apos 9:16; Apos 21:4,11 * **20:24:** Apos 21:13; 2Ti 4:7 * **20:26:** Apos 18:6 * **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 * **20:30:** 1Jo 2:19 * **20:31:** Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11 * **20:32:** Apos 26:18 * **20:33:** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Apos 18:3; 1Te 2:9

ŋonitä-gän epän täŋpäŋ näkŋata watä it täŋkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täŋkumäŋo u täŋkentäŋ yämik täŋkuronik yäk. 35 * Epän mebäri mebäri täk täŋkuro uwä ŋode täŋpäŋ-täwoŋäreŋkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäŋ täŋkehärom taŋpäŋ iwat täkäna. Ude täŋkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewani uwä täga täŋkentäŋ yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ŋode yäŋkuko upäŋ nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron täŋpeko udewani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

36 * Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreŋpäŋä Efesus äbot täŋo intäjukun äma ukät gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man penta yäŋkuŋ. 37 Ude täŋpäŋ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ iŋitpäŋ iniŋ oretkuŋ. 38 * Täŋpäŋ butewaki pähap bumta nadäŋkuŋ. Imata, Poltä ini ŋode yäŋkuko unita; In näk wari nämo api nabänеŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk, yäŋikŋat yäpmäŋ gäpetä itkuk-ken u kuŋkuŋ.

21

Pol gäpe terak äroŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk

1 Uken kuŋpäŋ äbot täŋpani täŋo intäjukun äma u yepmaŋpeŋ kukta butewaki pähap nadäŋkaŋ gäpe terak äronakaŋ gäpe kuŋkuk. Gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadäŋ iwatkaŋ siwoŋigän ude kuŋkumäŋ. Kuŋitna bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahäŋkumäŋ. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpäŋä yotpärare kubä wäpi Patara u ahäŋkumäŋ. 2 Patara kome u ahäŋpäŋ kaŋkumäŋ. Gäpe kubä kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayäŋ täŋirän. Ude kaŋpäŋä uterak äronakaŋ kuŋkuk. 3 Kuŋtäŋgän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kaŋpäŋ Siria komeken kunayäŋ nadäŋkumäŋo unita käpmäk kädagän irepmitkaŋ kumaŋ päŋku Tire yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ gäpe terak nanik tuŋum ätu u penayäŋ täŋkuŋ. 4 * Peŋirä ninä kome uken nanik äbot täŋpani ämawebe u yabänayäŋ äpämaŋ kuŋkumäŋ. Päŋku kepma 7 ude ukät penta itkumäŋ. Itkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani manbiŋam yäwerirän nadäŋpäŋ Pol iwetkuŋ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. 5 Eruk gäpetä Tire kome peŋpeŋ kwayäŋ täŋirän yotpärare peŋpeŋ kuŋitna äbot täŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kumaŋ päŋku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmoŋpäpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋkumäŋ. 6 * Ude täŋkaŋ butewaki man kowata kowata yäŋkaŋ gäpe terak äroŋitna ini yotken kuŋkuŋ.

7 Äroŋpeŋ eruk Tire kome peŋpäŋ kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ äbot täŋpani u naniktä äbä nimagut yäpmäŋ kwäkaŋ ukät kepma kubä itpäŋ patkumäŋ. 8 * Patkumäŋo yäŋewänä Tolemes yotpärare peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ kumaŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma kubä wäpi Filip unitä yotken kuŋkumäŋ. Äma uwä äma 7 aposoro täŋkentäŋ yämik täŋkuŋo ukät nanik kubä. 9 * Uwä äperiye 4 ude, äma nämo yäpani unitä Anutu täŋo man profettä-yäŋ yäŋahäk täŋkuŋonik. 10 * Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubä wäpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. 11 * Äpäŋpäŋ ninken ahäŋ nimiŋpäŋ Pol täŋo pioŋ yäpmäŋpäŋ iniken keri kuroŋi pädät täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Kudupi Munapiktä ŋode yäyak; Juda naniktä pioŋ ŋo täŋo mähemi Jerusalem komeken kudän ŋode täŋpäŋ guŋ äbot ätu u keri terak api peneŋ yäk.

12 * Yäŋirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadäŋpäŋ Poltä Jerusalem kukta iniŋ bitnäk man kehäromi yäŋkumäŋ. 13 * Upäŋkaŋ Poltä kowata ŋode yäŋkuk; In

* **20:35:** Mat 10:8 * **20:36:** Apos 21:5 * **20:38:** Apos 20:25 * **21:4:** Apos 20:23 * **21:6:** Apos 20:36 * **21:8:** Apos 6:5, 8:40 * **21:9:** Apos 2:17 * **21:10:** Apos 11:28 * **21:11:** Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33 * **21:12:** Mat 16:22 * **21:13:** Apos 20:24

imata konäm butewaki täŋkaŋ näkŋo bänep nadäk-nadäkna täŋpä wakaŋ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täŋ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yäŋpäŋ kumäkta pidäm täyat yäk. 14 Ude yäŋirän Pol täŋo gäripi u iniŋ bitnänaŋi bumik nämo nadäŋkumäŋo unita ŋode iwetkumäŋ; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäŋ gamikta nadätak u ini kaŋ ahäŋ gamän.

Pol Jerusalem ahäŋkuk

15 Eruk u itna täreŋirän Jerusalem ärokta täŋtuŋum tuŋum täŋkumäŋ. 16 Täŋtuŋum tuŋum täŋpeŋ kunayäŋ täŋitna Sisaria nanik nadäkinik täŋpani ätu penta kuŋkumäŋ. Unitä nimagut yäpmäŋ äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuŋkuŋ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täŋpani bian yäpurärätkuk. Unitä yotken päŋku itkumäŋ. 17 Täŋkaŋ eruk, Jerusalem äbot täŋpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päŋku nipmaŋpä patkumäŋ. 18 * Patkumäŋo yäŋewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuŋkumäŋ. Täŋpäkaŋ kadäni ugän äbot täŋpani ämawebe täŋo intäjukun äma käbeyä täŋ itkuŋ. 19 * Täŋirä Pol uwä päŋku bok itkaŋ yäniŋ oretpäŋ guŋ äbotken epän täŋirän Anututä keri terak kudän jide pewän ahäŋkuŋo u kudup yäwet ahäŋirän nadäŋkuŋ.

20 * Pol täŋo man u nadäŋpäŋ Anutu täŋo wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Täŋkaŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋ moreŋ yäk. Täŋkaŋ ämawebe uwä Moses täŋo baga man u pen iwaräntäkta kehärom täkaŋ yäk. 21 * Upäŋkaŋ gäka manbiŋam ŋode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ŋode yäwet täyak; In Moses täŋo baga man peŋpäŋ nanakjiye täŋo gupi moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda täŋo täktäki kudup kaŋ peŋ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäŋ nadäk täkaŋ. 22 Gäk äma udewanitä abän yäŋ biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk täŋ itkamäŋ. 23 Unita kädet kubä ŋode gäweritna täŋpikaŋ gäka äma täga yäŋ kaŋ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä Anutu iŋamiken äneŋi pakigän itta baga man täŋo kädet kubä iwatta yäŋkehärom taŋkuŋ yäk. 24 * Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses täŋo baga man iwatpäŋ imaka tänayäŋ täkaŋ u gäk udegän kaŋ tä yäk. Ba moneŋ penayäŋ täkaŋ unita ba gäknata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-ken yäŋkehäromtak man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ yäŋ nadäneŋta gwäki pujiŋ täga äriŋ täŋpä kuneŋ. Eruk, gäk ude täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebetä ŋode api nadäneŋ; Pol täŋo biŋam nadäŋkumäŋo u bureni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo baga man iwat täyak yäŋ api nadäneŋ.

25 * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani unitawä, manbiŋam ŋowäku bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ŋodewani nämo täkta yäŋpäŋ-nadäŋkumäŋo uwä kudän täŋpäŋ yämiŋkumäŋ; Tom anutu jopita naŋimik täŋpani u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäŋpäŋ däpani nämo näneŋ yäk. Ba kubokäret nämo täneŋ. Man kudän ude täŋpäŋ yämiŋkumäŋ yäk.

26 * Eruk käbeyä täŋpä tärewänkaŋ patkuŋo yäŋewänä Pol äma Anutu-kät yäŋkehäromtak man yäwani 4 ukät päŋku yäŋkehäromtak man yäŋkuŋo udegän yäŋkuk. Ude täŋkaŋ kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ bämop äma ŋode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreŋirän yäŋkehäromtak man yäŋkumäŋo unitäŋo epäni u api tärewek yäŋ iwetkuk. Eruk, kepma 7 udeta ugän it yäpmäŋ kuŋtäŋgän yäŋkehäromtak man u täŋ-tärekta gupe käbäŋi nikek ijiŋkuŋ.

Juda naniktä Pol iŋitkuŋ

27 * Eruk kepma 7 u tärewayäŋ täŋirän Juda nanik Esia komeken naniktä abäŋpäŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot täŋo yewa gänaŋ irirän. Abä ämawebe peŋ yäwettäko Polta

---

* **21:18:** Apos 15:2,13; Gal 1:19 * **21:19:** Apos 15:12 * **21:20:** Apos 15:1,5 * **21:21:** Apos 16:3; Gal 2:3
* **21:24:** Nam 6:1-20; Apos 18:18 * **21:25:** Apos 15:29 * **21:26:** 1Ko 9:20 * **21:27:** 2Ti 1:5

kokwawak täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Pol iŋitkuŋ. 28 * Iŋitpäŋ gera ŋode yäŋkuŋ; Isrel
ämawebe in täŋkentäŋ nimut! Äma ŋonitä ämawebe komeni komeni nintäŋo wäpnin biŋam
ukät Moses täŋo baga man ba kudupi yot ŋo täŋpäwakta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ
kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kudupi yot gänaŋ
äroŋkuk. Kudupi yot Anututä inita biŋam yäwani-ken äroŋirä Anutu iŋamiken täŋpäwak
täŋkuŋ yäk. 29 * Täŋpäkaŋ man u yäŋkuŋo uwä imata, bian yabäŋirä Trofimus Efesus
komeken nanikpäŋ Polkät yotpärare u gänaŋ irirän yabäŋkuŋ. Yabäŋkaŋ nadäŋkuŋ; Poltä
ini imagut yäpmäŋ kudupi yot täŋo yewa gänaŋ ärok yäŋ jop nadäŋkuŋ.
30 Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebetä man u nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ täŋ-urukuruk bumta
täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Pol iŋitpäŋ wädäŋ gärepmäŋ yäpmäŋ yewa kemat umude kuŋkuŋ.
Ude täŋpäŋ bäräŋeŋ kudupi yot yewa täŋo yäma yäputkuŋ. 31 Ude täŋkaŋ Pol iŋit yäpmäŋ
äpämaŋ päŋku ut irirä Rom täŋo komi äma täŋo intäjukun ämatä biŋam ŋode nadäŋkuk;
Jerusalem ämawebe kuduptagän kokwawak täŋpäŋ kowat ämiwän täkaŋ yäk. 32 Ude
nadäŋpäŋ bäräŋek-tagän intäjukun äma ätukät komi ämaniye ätukät yämagurän yäpmäŋ äma
peŋawäk täŋ itkuŋ-ken bäräŋeŋkuŋ. Bäräŋeŋ äbäŋirä Juda ämawebetä yabäŋpäŋ Pol wari
nämo utkuŋ. 33 * Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun ämatä äbä Pol iŋitkaŋ komi ämaniye
yäwerirän yen kehäromi yarä yäpmäŋ päŋku pädät täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Juda ämawebe yäwet
yabäŋkuk; Äma ŋo netä? Ba imapäŋ täk? 34 Yäŋirän ämawebe äbot päke itkuŋotä yäŋ-
täŋurän yäŋpäŋ yäŋkuräk taŋkuŋ. Yäŋuruk-uruk pähap ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun
ämatä mebäri ket nämo nadäŋkuk. Täŋpäŋ komi ämaniye yäwerän Pol iŋit yäpmäŋ komi
ämatä ini yotken kuŋkuŋ. 35 Iŋit yäpmäŋ yot yäma-ken u kuŋpäŋ komi ämatä yabäŋkuŋ;
Ämawebe päke u Pol utta yäwat-yäŋirä ude yabäŋpäŋ Pol pudätpäŋ punin yäpmäŋ äroŋkuŋ.
36 * Ämawebe äbot päke unitä yäwarän täŋkaŋ kähän gera terak ŋode yäŋtäŋ kuŋkuŋ;
Kumäŋ-kumäŋ utpewä kumbän! yäk.

Poltä nadäkiniki täŋo mebäri yäwetkuk

37 Eruk komi ämatä Pol yäŋikŋat yäpmäŋ yot gänaŋ äronayäŋ täŋirä Poltä komi äma täŋo
intäjukun äma u Grik man terak ŋode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayäŋ? Ude
yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkŋo man kotäk nadätan? 38 * Näkä gäka Isip nanik bian
gapmanta kokwawak täŋpäŋ ämik pewän ahäŋkuko u yäŋ nadätat yäk. Äma u noriye äma
komi komi 4,000 yäŋ-butuwän yäpmäŋ kome kawuki-ken ämik täkta kuŋkuŋ. 39 Yäwänä
Poltä yäŋkuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare taŋi kubä
wäpi Tasus u nanik yäk. Unita nadäŋ naminiri ämawebe man yäwerayäŋ yäk. 40 Ude
iweränä komi äma täŋo intäjukun ämatä nadäŋ imiŋkuk. Nadäŋ imiŋirän, eruk Poltä yot
täŋo yeŋpeŋ ärowani terak itpäŋ ketwära täŋyäreŋirän ämawebetä u kaŋpäŋ kwikinik it
yäpmäŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak
ŋode yäwetkuk;

22

1 Nanaye, notnaye, in juku peŋpäŋ nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täŋira
nepmäŋitkaŋ unitäŋo mebäri yäŋ ahäwayäŋ yäk. 2 Poltä iniken man kotäk Hibru uterak
yäŋirän unita u nadäŋpäŋ kwikinik-inik it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Kwikinik irirä Poltä äneŋi
ŋode yäŋkuk; 3 * Näk Juda äma kubä yäk. Meŋnatä Silisia kome, Tasus yotpärare-ken
bäyaŋkukopäŋ äbä yotpärare ŋo itpäŋ tägaŋkut yäk. Äbekniye oraniye täŋo baga man
kudupta yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täŋkuko uwä Gamaliel. Uwä näkŋo yäŋpäŋ-näwoŋärek
äma ude yäk. Ude täŋirän näk intä Anutu täŋo nadäk-gärip u iwatpäŋ täkta pipiri intä
täk täkaŋ udegän täŋ yäpmäŋ äbut. 4 * Näk äma Jesu täŋo Kädet iwarani u täŋpäwak täŋ

* **21:28:** Ese 44:7; Apos 6:13 * **21:29:** Apos 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33:** Apos 20:23 * **21:36:** Luk 23:18; Apos 22:22 * **21:38:** Apos 5:36-37 * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2 * **22:4:** Apos 8:3, 22:19

yäpmäŋ äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädät täŋpäŋ komi yotken yämagut yäpmäŋ kuk täŋkut. Täŋkaŋ ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täŋkut yäk. 5 Bämop äma intäjukun täŋpani Ananias, ba Juda täŋo äma ekäni ekäni u näkä ude täŋkuro u kudup nadäkaŋ. Unitä täga täwetnayäŋ yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täŋo Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkaŋ u yepmäŋit yäpmäŋ päbä komi yotken Jerusalem ŋo yepmakta nadäŋkut. Ude nadäŋira ini ŋo nanik täŋo äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkaŋ u Näk ude api täŋpet yäŋ yäwet yabäkta manbiŋam kudän täŋpäŋ naminŋkuŋ.

6 Kudän täŋpäŋ namä yäpmäŋ Damaskus kädet kuŋtäŋgän kepma bämopi taŋirän imaka kubä pit kubägän ŋode ahäŋ naminŋkuk; Peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä peŋyäŋeŋpäŋ nabäŋkuk. 7 Ude täŋirän näk kome terak maŋ patkaŋ gera kubä ŋode nadäŋkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? 8 Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Ude yäŋira unitä yäŋkuk; Näk Jesu Nasaret nanik upäŋ gäkä näk täŋpiwak täkaŋ yäk. 9 Täŋpäkaŋ äma näkkät bok itkumäŋo u peŋyäŋek ugän kaŋkuŋo upäŋkaŋ man kotäk ahäŋkuko u nämo nadäŋkuŋ. 10 Ude täŋkaŋ näkä yäŋkut; Ekäni, unita näk jide täŋpet? Yäŋira näwetkuk; Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäŋ gaminŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. 11 Täŋpäkaŋ peŋyäŋek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabäŋkut. Ude täŋira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.

12 Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo baga man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. 13 Täŋpäkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yäŋirän uterakgän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. 14 Käwawä yäŋkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäk. 15 Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadäŋkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. 16 * Unita imata kadäni käroŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yäŋpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayäŋ yäk.

17 Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käroŋi kuŋattäŋgän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbäŋpäŋ kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äroŋkuro Anutu-ken yäŋapik man yäŋ itkaŋ däpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. 18 * Kaŋira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk. Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yäŋahäwayäŋ täyan u nämo nadäŋ gaminayäŋ yäk. 19 * Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, ini-tägän näkŋo biŋam ŋode u nadäkaŋ; Näk bian Juda täŋo käbeyä yot komeni komeni itkaŋ-ken u äroŋpäŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpani u däpmäŋpäŋ yepmäŋitpäŋ komi yotken yepmak täŋkut. 20 * Ba kadäni Stiven gäkŋo man yäŋahäŋtäŋ kuŋattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yäminŋira täŋkuŋ. Täŋirä yabäŋkaŋ bänep täga nadäŋkut. Ba äma utkuŋo unitäŋo tek käroŋi unita watäni it yäminŋira täŋkuŋ. 21 * Ude yäwawä Ekänitä ŋode näwetkuk; Ku! yäk. Guŋ äbot ban itkaŋ uken näkŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärekta ganiŋ kirewayäŋ yäŋ näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yäŋ yäwetkuk

22 * Eruk, Poltä guŋ äbotta yäŋirän Juda naniktä nadäŋpäŋ man wari nadäkta bitnäŋpäŋ kähän gera yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Utpewä kumbän! Äma ŋodewani kome terak itnaŋi nämo! 23 Kähän gera ude yäŋpäŋ kokwawak terak iniken tek punin nanik yäŋopmäŋ täŋpä kwäpäŋ kugun poriŋpäŋ ureŋ täŋpä punin äroŋkuŋ.

---

* **22:16:** Apos 2:21 * **22:18:** Apos 9:29-30 * **22:19:** Apos 8:3, 26:9-11 * **22:20:** Apos 8:1 * **22:21:** Apos 9:15, 13:2 * **22:22:** Apos 21:36

24 Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Pol
yäpmäŋ yot gänaŋ äroŋkuŋ. Yäpmäŋ äroŋirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta
kokwawak täŋ iminjkuŋo u mebäri nadäkta päripmäŋpäŋ iwet yabänayäŋ täŋkuŋ. 25 * Ude
täŋpäŋ eruk Pol täŋo keri kuroŋi pädät täŋpäŋ päripnayäŋ täŋirä Pol komi äma kubä iwet
yabäŋkuk; Jide? Rom gapman täŋo baga man terak kädet ŋode kubä pätak ba nämo pätak?
yäk. In näk, Rom kome mähempäŋ, manken nämo nepmaŋkaŋ imata intäjukun nutnayäŋ
täkaŋ? Ude täkaŋ u täga?
26 Poltä ude yäwänä komi äma unitä päŋku intäjukun ämani ŋode iwetkuk; Ai, jide
täŋpayäŋ? Äma ŋowä Rom kome mähem kubä yäk. 27 Ude iweränä komi äma täŋo intäjukun
äma unitä Polken äbäŋpäŋ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä
Poltä Ei, näk Rom kome mähem yäŋ iwetkuk. 28 Ude iweränä intäjukun ämatä yäŋkuk;
Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadäŋpäŋ moneŋ taŋi därat yäk. Yäwänä Poltä
yäŋkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahäŋkuro itat. 29 * Ude yäŋirän komi
äma Pol utnayäŋ täŋkuŋo u man u nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ kakätäŋkuŋ. Täŋirä komi äma
täŋo intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yäŋ nadäŋpäŋ, ini imaka, umuntaŋkuk. U
imata, komi ämaniye yäwerän päŋku yentä pädät täŋkuŋo unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni iŋamiken itkuk

30 Eruk komi äma täŋo intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täŋkukta
kokwawak nadäŋ imikaŋ yäŋ ket nadäkta nadäŋkuk. Ket nadäwa yäŋkaŋ bämop äma
intäjukun täŋpani ba Juda nanik täŋo äma ekäni ekäni käbeyä täŋput yäŋpäŋ yäwetkuk.
Käbeyä täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma u Pol pit iminjpäŋ yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku äma
ekäni ekäni iŋamiken tewän wädäŋkuk.

23

1 * Täŋirä Pol Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täŋpani dapun taŋi
yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋararo unita kädet u
iwatpäŋ it yäpmäŋ abätat ŋonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo
tät yäŋ nadätat yäk. 2 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Ananias unitä
äma Pol dubini-ken itkuŋo u yäwetkuk; Meni däpmäŋ gäreput! 3 * Yäwänä Poltä kowata
ŋode iwetkuk; Anututä gäkŋa uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopäŋ tek säkgämän
säkgämän täk täyan! Moses täŋo baga man iwatpäŋ manken nepmaŋkaŋ äbäno maŋit
itan? Ude täno upäŋkaŋ baga man gäkŋa irepmitpäŋ yäniŋ kireŋpewi nutkaŋ yäk.
4 Yäwänä äma tuän itkuŋonitä nadäŋpäŋ Pol iwetkuŋ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun
täŋpani ŋo yäŋärok man iwerayäŋ yäŋpäŋ yäyan? 5 * Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye,
näk äma ŋonita bämop äma intäjukun täŋpani yäŋ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk.
Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; In intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneŋ.
6 * Eruk, Poltä äma päke itkuŋo u ŋode yabäŋpäŋ-nadäŋkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi
äma. Ude nadäŋpäŋä gera täŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana
imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ.
Mebäri unita yäŋpäŋ manken ŋo nepmaŋkaŋ. 7 Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi
bämopi-ken man yäŋkaŋ bumta yäŋ-awätkuŋ. Täŋpäŋ käbeyä u duŋ-weŋkuk. 8 * Imata,
Satyusi äma ŋode nadäk täkaŋ; Äma kumbani-ken naniktä äneŋi täga nämo api akuneŋ.
Ba aŋero ba mäjo nämo itkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ Parisi ämatä man unita nadäkinik
täk täkaŋ.
9 * Mebäri unita yäŋuruk-uruk pähap yäŋtäŋ kuŋkaŋ abäk täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Baga man
yäwoŋärewani äma itkuŋo u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuŋpäŋ Pol gärak itpäŋ

* **22:25:** Apos 16:37 * **22:29:** Apos 16:38 * **23:1:** Apos 24:16 * **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Mat 23:27
* **23:5:** Kis 22:28 * **23:6:** Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 * **23:8:** Mat 22:23 * **23:9:** Apos 25:25

man kehäromigän ŋode yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma ŋoken goret kubä nämo käkamäŋ. Aŋero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ŋo yäyak! 10 Ude yäŋtäŋ kuŋkaŋ äbäk täŋtäŋgän ämik bureni täŋpäŋ Pol gupi yäpmäŋ däkŋeneŋ yäŋ nadäŋpäŋ komi äma täŋo intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadäŋpäŋ komi ämatä Pol Juda äma keri-ken nanik yomägat yäpmäŋ komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmoŋkuŋ.

11 * Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom taŋpäŋ bätakigän kuŋaren yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yäŋahätan udegän Rom komeken api täŋpen yäŋ nadäŋ gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

12 Patkuŋo yäŋeŋirän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta man yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämäŋkaŋ ketem ume nämoinik api näne. 13 Äma yäŋkehäromtak man yäŋkuŋo u 40 ba 45 udetä yäŋkuŋ. 14 Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo äma ekäni ekäniken ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin yäŋkehäromtak man ŋode yäkamäŋ yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋkä eruk, Pol api utpena kumbek. 15 * Unita inä Pol tewä yäpmäŋ äpäkta manbiŋam pewä yäpmäŋ komi äma täŋo intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ yäŋikŋarut; Pol tewä äbä mebärini ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk ude yäŋpewä äbäŋirän, ninä kädet-ken jämjäm patpäŋ api utne yäk.

16 Eruk, Pol wanori täŋo nanak kubä itkaŋ nadäŋirän man u yäŋkuŋ. Yäŋirä nadäŋkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwäŋi Pol päro iwetkuk; 17 Iweränä Poltä komi äma täŋo intäjukun äma kubäta yäŋpewän äbänä iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmäŋ äbätak unita yäŋikŋat yäpmäŋ intäjukun ämaken ku. 18 Ude iweränä komi äma unitä yäŋikŋat yäpmäŋ intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yäŋkuk; Äma ŋonitä man kubä gäwerayäŋ yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yäŋikŋat yäpmäŋ äbätat yäk. 19 Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmäŋ päŋku inigän teŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Ima man näwerayäŋ äbätan? 20 Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayäŋ. Man topmäŋ itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yäŋgäkŋatneŋ; Nin Pol täŋo man mebäri unita ket nadänayäŋ. 21 Ude yänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gäk unitäŋo man nämo nadäŋ yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkaŋ yäk. Äma uwä yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Nin Pol utpena kumäkta itsämäŋkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yäŋ yäŋkuŋ. Ude yäŋkuŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayäŋ täyan unita itsämäŋkaŋ yäk.

22 Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ

23 Eruk, komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi äma täŋo watä ämaniye yarä yäŋpewän äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Ek täŋo komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk. 24 Polta imaka, hos kubä täŋket taŋpäŋ kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni säkgämän itpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk. 25 Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuk;

26 Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga. 27 * Juda naniktä äma ŋo iŋitpäŋ utpewä kumbayäŋ täŋirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yäŋ nadäŋpäŋ komi ämanaye-kät päŋku täŋkentäŋ imiŋpäŋ keri-ken nanik yäyomägat yäpmäŋ äbämäŋ. 28 * Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ

* **23:11:** Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 * **23:15:** Apos 25:3 * **23:27:** Apos 21:30-33; Apos 22:25-27 * **23:28:** Apos 22:30

yäŋ nadäkta imagut yäpmäŋ Juda täŋo intäjukun ämaniyeken kut. 29 * Kuŋpäŋ yäwet
yabäwawä iniken baga man ätu terak wohutpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ manken teŋpäŋ
utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. 30 * Täro upäŋkaŋ utpewä
kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadäŋpäŋ unita gäkken bäräŋeŋ tewa
äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken teŋo u yäwetpewa äreŋkaŋ u ima mebärita manken
teŋo iŋamka-ken api yäŋahäneŋ. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk
Klodius Lisiastä kudän täyat.
31 Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buramiŋpäŋ bipani ugän Pol imagut
yäpmäŋ Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ. 32 Kuŋkuŋo yäŋewänä komi äma hos terak
kuŋarani u Pol imagut yäpmäŋ Sisaria yotpärare-ken kuŋirä komi äma ätuwä äneŋi
äyäŋutpeŋ Jerusalem kuŋkuŋ. 33 Täŋpäkaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku
Sisaria yotpärare-ken ahäŋpäŋä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko u gapman täŋo
kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, iŋamiken yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku tewä itkuk.
34 Tewä irirän Felikstä manbiŋam u daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Pol iwet yabäŋkuk; Gäk komeka
taŋi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋi Silisia yäk. 35 Yäwänä Felikstä kowata ŋode
yäŋkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yäŋiri kaŋ nadäwa yäk. Ude
yäŋkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmäŋpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän
watä it imiŋkuŋ.

24

Pol Feliks keri terak teŋkuŋ

1 Eruk, kepma 5 ude täreŋirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma
ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo baga man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät
Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbäŋpäŋ Pol manken tenayäŋ täŋkuŋo unita gapman täŋo
kaŋiwat äma Feliks u ahäŋ imiŋkuŋ. 2 Ahäŋ imäwä Felikstä Polta yäŋpewän äbuk. Äbänä
Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yäŋpäŋ Feliks iŋamiken ŋode yäŋkuk; Ekäninin Feliks,
gäk watä säkgämän it niminiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba täŋkentäŋ
niminiri imaka mäyap goret-goret irani u täŋpäŋ yäpna tägaŋ yäk. 3 Gäkkät imaka imaka
yäpna tägaŋo u yabäŋkaŋ bänep täga nadäŋpäŋ ganiŋ oretkamäŋ yäk. 4 Täŋpäkaŋ man
käroŋi yäŋira gaŋa täweno udeta näk pengän ŋode gäwet yabätat; Gäk nadäŋ niminiri
man keräpi kubä gäwetnayäŋ. 5 * Nintä äma ŋo käkamäŋ uwä peŋawäk mebäri mebäri
pewän ahäwani yäk. U ŋode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittäŋ kukaŋ-ken
man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahäŋ yämik täkaŋ. Ba
uwä äbot ätu nin nipmaŋpäŋ äbot inigän itpäŋ wäpi Nasaret yäŋ yäwani unitäŋo intäjukun
ämani ude itak yäk. 6-8 * Ba ugän nämo. Kubä pen ŋode; U kudupi yot täŋpäwakta kudän
mebäri mebäri täk täŋkuk. Ude täŋtäyon iŋitkumäŋ. Unita gäkŋa-tägän iwet yabäŋiri nintä
manken teŋkumäŋo unitäŋo mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. 9 Ude yäŋirän
Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yäŋ-kentäŋpäŋ Polta yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Man
yäkamäŋ ŋowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yäŋahäŋkuk

10 Ude yäŋirä gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayäŋ yäŋ yäŋpäŋ
ketwära täŋireŋkuk. Täŋirän Poltä ŋode yäŋkuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe
äbot ŋonitäŋo man yäpmäŋ daniwani äma ude it yäpmäŋ äbun yäk. Unita man kowata
gäwetta täga nadätat yäk. 11 * Man ŋo bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbäŋpäŋ
it yäpmäŋ äbäŋira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat
ŋonita u bureni yäŋ gäwetnayäŋ. 12 Äma man käbeyä-ken nepmaŋkaŋ ŋo kudupi yot gänaŋ
ba yotpärare-ken goret kubä täŋira nämo nabäŋkuŋ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba

* **23:29:** Apos 18:14-15 * **23:30:** Apos 24:5-8 * **24:5:** Apos 17:6 * **24:6-8:** Apos 21:28-30 * **24:11:** Apos 21:17

ämawebe bänepi täŋpäwak-wak kädet kubä nämo pewa ahäŋkuŋ yäk. 13 Ude täk-täyak täk-täyak yäŋpäŋ manken nepmaŋkaŋ ŋonitäŋo bureni kubä täga nämo gäwoŋärenayäŋ yäk.
14 * Täŋpäkaŋ, man bureni u ŋode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yäŋ yäk täkaŋ u iwatpäŋ Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täŋo baga man terak itkaŋ u ba profet bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. 15 *
Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ŋode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikŋutneŋ yäk. 16 * Mebäri unitagän näk Anutu iŋamiken ba ämawebe iŋamiken siwoŋi kaŋ ira yäŋ nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

17 * Näk ŋode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentäŋ yämikta moneŋ yäpmäŋkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe käbäŋi nikek ijiŋ imikta äbut yäk. 18 * Täŋpäkaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äroŋkut. Nämo, Juda täŋo baga mantä Anutu iŋamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäŋ eruk kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ irira Juda äma ŋowä nabäŋ ahäŋkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumäŋ. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabäŋkuŋ. 19 *
Täŋpäkaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapäŋ nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ŋogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. 20 Nämo täŋpäwä, äma ŋo yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man käbeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahäŋkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. 21 *
Etäŋ, käbeyä uken man kubä ŋode yäŋahäŋkuro unita käwep nadäwä wawäpäŋ nämagut yäpmäŋ gäkken ŋo äbuŋ. U ŋode yäŋkut; Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yäŋpäŋ manken ŋo nepmaŋkaŋ.

22 * Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän täreŋkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ŋode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkaŋ uyaku man ŋo yäŋket utnayäŋ yäk. Ude yäŋpäŋ käbeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. 23 *
Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentäŋ imikta baga nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädät täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

24 Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbäŋpäŋ Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayäŋ yäŋpäŋ yäŋpewän äbuk. Pol äbäŋpäŋ Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yäŋpäŋ-iwoŋäreŋkuk. 25 Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäpmäŋ daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yäŋpewa api äben yäŋ iwetkuk. 26 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täŋkuk. U ŋode; Poltä iniŋ kireŋpewa äpämaŋ kukta moneŋ ätu käwep namek yäŋ nadäŋkaŋ kadäni mäyap Polta yäŋpewän äbänpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

27 * Täŋpäkaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadäŋ namut yäŋpäŋ Pol komi yot gänaŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ yarä täreŋirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

25

Pol Sisatä mani nadäkta yäŋkuk

---

* **24:14:** Apos 24:5 * **24:15:** Jon 5:28-29 * **24:16:** Apos 23:1 * **24:17:** Rom 15:25-26; Gal 2:10 * **24:18:** Apos 21:26-27 * **24:19:** 2Ti 1:15 * **24:21:** Apos 23:6 * **24:22:** Apos 23:26 * **24:23:** Apos 27:3; Apos 28:16,30 * **24:27:** Apos 25:9

1 Festustä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma ude
itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreŋirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk.
2 * Päŋku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ
Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; 3 * Gäk nin nadäŋ niminpäŋ äma
u bäräŋeŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ äbän. Pol kumäŋ-kumäŋ utta äma yepmaŋpä
jämjäm parirä äbuŋo unita man ude yäŋkuŋ. 4 Yäwäwä kowata ŋode yäwetkuk; Nämo!
Pol Sisaria komeken komi yot gänaŋ itak yäk. Ba näk imaka, Sisaria komeken äneŋi
kwayäŋ. 5 Unita äma ekänijiye ätukät näkkät bok kuŋkaŋ äma unitä goret bureni kubä
täŋirän käneŋo täŋpäwä Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yäk.
6 Täŋpäŋ Festustä kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekäni-kät
man yäŋpäŋ-nadäk epän täŋpän tärewäpäŋ äneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwä man
yäpmäŋ daniwani äma yäŋpewä äbä irirä komi äma yäwerän Pol imagut yäpmäŋ äbuŋ. 7 *
Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem peŋpeŋ äbuŋo unitä dubini-ken päbä itpäŋ Pol
terak man bäräpi bäräpi peŋpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ ude täk-täyak täk-täyak yäŋ yäŋkuŋo
unitäŋo bureni kubä Festus täga nämo iwoŋäreŋkuŋ. 8 Ude yäŋtäko Poltä kowata ŋode
yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämo täŋkut yäk. Ba Juda täŋo baga man kubä nämo
irepmitkut, ba kudupi yot gänaŋ täŋpäwak kubä nämo pewa ahäŋkuŋ. Ba Sisata man waki
kubä nämo yäŋkut yäk.
9 * Upäŋkaŋ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ŋode iwetkuk;
Jerusalem kuŋkaŋ Juda äma iŋamiken man ŋo äneŋi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken
kuŋkaŋ api nadäŋ gamet yäk. 10 Yäwänä Poltä yäŋkuk; Ude nämo yäk. Sisa täŋo man
nadäwani yot uku itat ŋobayäŋ yäk. Unita yot ŋokengän uyaku näkŋo man nadäwen yäk.
Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämo pewa ahäŋkuk yäk. 11 Täŋ, imaka
waki kubä unita kaŋ kumba yäŋ yäŋpäŋ täŋpero täŋpäwä, täga api nutpewä kumbet.
Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ u bureni nämo täŋpäwä u keri terak äma kubätä täga naniŋ
kirenaŋi nämo. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkŋo man u kaŋ nadäwän yäk.
12 Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyäŋutpäŋ täŋkentäkiye-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ
Pol äneŋi iwetkuk; Gäk Sisa kaŋ käwa yäŋ yäyan unita eruk, Sisaken kaŋ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabäŋkuk

13 Kepma ätu täreŋirän Juda täŋo intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus
iniŋ oretdayäŋ Sisaria äbumän. 14 * Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadäŋkumäno unita
kadäni kubä bok itkaŋ Festustä Agripa Pol täŋo biŋam ŋode iwetkuk; Äma kubä bian
Felikstä komi yotken teŋkuko pen itak yäk. 15 Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma
intäjukun täŋpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täŋpani yäŋ nadäŋpäŋ komi
äma yäwet-pewän kaŋ urä kumbän yäŋ nadäŋkaŋ äma uterak man mebäri mebäri peŋpäŋ
näwetkuŋ yäk. 16 Upäŋkaŋ näkä kowata ŋode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop
nadäŋ utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yäŋ yäwetkut. Äma kubä manken ireko
uwä äma manken teneŋo ukät itpäŋ mebäri jideta teneŋo unita kowat yäwän täŋpäŋ
kawän bureni täŋpäkaŋ uyaku täga täne yäŋ yäwetkut yäk. 17 Unita yäŋpäŋ näkä Sisaria
äbäŋira äma ŋo näwat yäpmäŋ äbuŋ yäk. Äbäwä kadäni käroŋi nämo itkumäŋ. Nämo,
äbä patkumäŋo yäŋewänä tami man nadäwani yotken kuŋpäŋ Pol imagut yäpmäŋ äbäkta
yäŋkut. 18 Äma manken teŋkuŋo u penta itkaŋ ŋode nadäŋkut; Kädet wakiinik kubä
täŋkuko unita käwep yäneŋ yäŋ nadäŋkuropäŋ nämo yäk. 19 * Judatä iniken baga man
irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäŋ manken teŋkuŋ. Äma Jesu
u kumbuk yäŋ yäwäkaŋ Poltä äma u kodak itak yäŋ yäŋkuk. 20 * Yäŋirä näk kädet udewani
täŋo mebäri nadäwa yäkŋat täŋpa waŋkuŋ yäk. Unita Pol ŋode iwet yabäŋkut; Jerusalem

* **25:2:** Apos 24:1, 25:15 * **25:3:** Apos 23:15 * **25:7:** Apos 24:5-6,13 * **25:9:** Apos 24:27 * **25:14:** Apos 24:27 * **25:19:** Apos 18:15 * **25:20:** Apos 25:9

kuŋkaŋ man epän u kaŋ täna yäŋ nadätan? yäŋ iwetkut. 21 Iwerira Poltä yäŋkuk; Nämo,
Sisatä ini-tägän näkŋo man kaŋ nadäwän yäŋ yäŋkuk. Ude yäwänpäŋ komi yotken ugän
tewa irirän, eruk kädet kubä kaŋ-ahäŋkaŋ Sisaken kaŋ kwän yäŋ nadäŋkut yäk.
22 Yäŋirän Agripatä man u nadäŋpäŋ Festus iwetkuk; Näkŋa-tägän äma u meni ji-
nomken nadäwayäŋ yäk. Yäŋirän Festustä iwetkuk; Kwep kaŋ nadä yäk.
23 * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täŋo tek wädäwän ärowäkaŋ
komi äma täŋo intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumaŋ man
nadäwani yot gänaŋ äroŋkuŋ. Äroŋpäŋ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmäŋ
äbuŋ. 24 * Imagut yäpmäŋ abäkaŋ Festustä ŋode yäŋkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni
ekäni in kuduptagän itkamäŋ ŋo, äma ŋonita kawut! Juda ämawebe ŋo irani, ba Jerusalem
naniktä äma ŋopäŋ manken tenayäŋ ŋode yäŋkuŋ; Äma u utpewi kaŋ kumbän! yäk. Itkaŋ
ärowani kudän wari täŋpek yäŋ näwet täŋkuŋ. 25 Ude yäk täŋirä näkä äma ŋonitä kumäkta
waki kubä nämo kaŋ-ahäk täŋkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkŋo man kaŋ
nadäwän yäŋ yäŋpewän ude kaŋ täŋpayäŋ nadäŋkut. 26 Upäŋkaŋ Äma ärowaninin Sisatä
äma ŋonitäŋo mebäri nadäkta manbiŋam bureni jide kaŋ kudän täŋpäŋ pewa kuneŋ?
Nadäwa nämo tumbuŋo unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkaŋ ŋo
in iŋamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täŋkentäŋ naminŋpäŋ man täga kubä pewä ahäwäkaŋ
upäŋ manbiŋam terak kaŋ kudän täwa! 27 Täŋpäkaŋ näkä äma komi yotken irani kubä
Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teŋ yäŋ siwoŋi nämo kudän täŋpäŋ bok pewa
kuneŋo uwä siwoŋi nämo yäk.

26

Pol Agripa iŋamiken itkuk

1 Täŋpäŋ Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäŋ yäk. Yäwänä Poltä keri yäpmäŋ
akuŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋkuk; 2 Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak
peŋo unita kowata ŋode yäwayäŋ; Gäk iŋamka-ken man yäŋahäkta itat ŋonita tägagämän
kubä nadätat yäk. 3 Gäk Juda äma nintäŋo täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita
yäŋ-täŋkärakŋeŋ yäŋawät täkamäŋ unita imaka nadätan. Unita ude itkaŋ nadäŋ naminŋiri
man ŋo yäwayäŋ.
4 Juda ämawebe kuduptagän näkŋo irit kuŋat-kuŋat unitäŋo mebäri nadäkaŋ yäk. Näk
Tasus ahäŋpäŋ itpäŋ tägaŋkaŋ eruk mäden Jerusalem kuŋkuro u nadäkaŋ yäk. 5 *
Näka nadäŋ morekaŋ unita ini gäwetnayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täga gäwerirä nadäwayäŋ;
Näk gubaŋi-ken Parisi äma ude itkaŋ unitäŋo täktäki kudup iwarän täŋkut yäk. Gäk
nadätan, Juda äbot ätu täŋo baga man u pidämi bumik upäŋkaŋ Parisi äma täŋo baga
man iwaräntäkta pipiri kubä täŋpen yäk. 6 * Täŋpäkaŋ näk apiŋo manken nepmaŋpä itat
ŋo. Manken itat ŋonitäŋo mebäri ŋode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä
täŋ yämayäŋ yäŋkuko unita nadäkinik täŋpäŋ itsämäk täyat. 7 Imaka Anututä yäŋkehärom
täwani unitäŋo bureni ahäŋirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmäŋ daniwanitä ehutpäŋ
kepma bipani Anutu iniŋ oretoret täk täkaŋ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita
näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ŋo nämagut yäpmäŋ
kuŋatkaŋ yäk. 8 Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän
kikŋutneŋ yäŋ nadäk täkaŋ?
9 * Intä nadäk täkaŋ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biŋam kädet
mebäri mebäri terak kaŋ täŋpa wawut yäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋkuronik. 10 Kädet ude-ude
u Jerusalem kome täk täŋkut. Bämop äma intäjukun täŋpanitä nadäŋ naminŋirä Anutu
täŋo kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täŋira äma ekäni ekänitä kaŋ kumbut
yäŋ yäŋirä näk imaka, täŋkentäŋpäŋ udegän yäk täŋkut yäk. 11 Ba kadäni mäyap käbeyä

* **25:23:** Mat 10:18; Mak 13:9 * **25:24:** Apos 25:2,7; Apos 22:22 * **26:5:** Plp 3:5-6 * **26:6:** Apos 23:6, 28:20
* **26:9:** Apos 8:3

yot komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ-ken äroŋtäŋ kuŋpäŋ ämawebe mäyap yepmäŋitpäŋ däpmäk täŋkuronik. Ude täŋpewa Jesuta mäde ut iminpäŋ yäŋärok man iwerut yäŋpäŋ, ba bänepna wakiinik täŋpäpäŋ yotpärare banban it yäpmäŋ kukaŋ-ken u kuŋpäŋ ämawebe yabäŋ ahäŋpäŋ däpmäk täŋkuronik.

12 Ude yäŋpäŋ Poltä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma
intäjukun täŋpanitä nadäŋ naminpäŋ iniken wäpi terak nepmaŋpä yäpmäŋ Damaskus
yotpärare-ken kuŋkut. 13 Äma ärowanina, Damaskus kuŋtäyiwa kädet minin kepma
bämopi-ken peŋyäŋek pähap kubä kunum gänaŋ naniktä näk ba notnayetä itkumäŋ-
ken u peŋyäŋeŋkuk. Peŋyäŋek unitäŋo peŋyäŋekitä edap täŋo peŋyäŋeki irepmitkuk.
14 Peŋyäŋek täŋo kehärominitä nidäpmäŋ-pewän kumän-tagän kome terak maŋ patkumäŋ.
Maŋ patkaŋ Hibru man terak äma kubätä ŋode näwet yabäŋkuk; Sol, Sol, gäk imata komi
namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

15 Ude nadäŋpäŋ näkä yäŋkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yäŋkuk; Näk Jesu, komi
namik täyan ubayäŋ yäk. 16 Ude täk täyan upäŋkaŋ aku! yäŋ näwetkuk. Jop nämo ahäŋ
gamitat. Epän ämana ude kuŋarenta iwoyäŋpäŋ ganiŋ kirewayäŋ ahäŋ gamitat yäk. Unita
kuŋkaŋ imaka gäwoŋäretat ŋo, ba kämi gäwoŋärewayäŋ täyat unitäŋo biŋam api yäwettäŋ
kwen yäŋ näwetkuk. 17 Näk jop gabäŋ äwaräkuk täŋira gäkŋa äbotken nanik ba äbot ätutä
gäka waki kubä täga nämo api täŋ gaminеŋ. 18 * Ude näwetpäŋ ŋode näwetgän täŋkuk;
Näk epän ŋode täŋpenta ganiŋ kiretat yäk. Kuŋkaŋ ämawebe täŋo bänepi täŋpidäm taŋpäŋ
yepmaŋpi bipmäŋ urani mäde ut iminpäŋ bänepi sukureŋpeŋ peŋyäŋek-kengän api ämneŋ
yäk. Ba äma waki Satan täŋo kehäromi peŋpäŋ Anutu näk-kengän api ämneŋ. Ude täŋirä
näkä unitäŋo momini peŋ yäminira ämawebe ätu näka nadäkinik täŋpäŋ kudupi äworewani
u yäpurärätpäŋ ukät penta api itneŋ yäŋ näwetkuk.

Pol epäni täŋo manbiŋam yäwetkuk

19 Poltä ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum
gänaŋ nanik imaka kaŋkuro unitäŋo man nadäŋ äwaräkuk nämo täŋkut yäk. Nämoinik!
20 * Imaka u kaŋkuro unitäŋo biŋam Damaskus nanik jukun yäwet ahäŋkaŋ Jerusalem
ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahäŋkut yäk. Ba guŋ äbotken imaka, yäwet ahäŋkut.
Man ŋode upäŋ yäwet ahäŋtäŋ kuŋatkut; In bänepjin sukureŋpäŋ Anututa nadäkinik täŋ
iminеŋ. Täŋkaŋ bänepjin bureni sukurekamäŋ yäŋ yäwoŋärekta kädet tägatäga täŋpeŋ
kuŋat täkot. 21 * Man ude-ude upäŋ yäŋahäŋtäŋ kuŋattäyiwa Juda naniktä kudupi
yotken nabäŋ ahäŋpäŋ nepmäŋitpäŋ nutnayäŋ täŋkuŋ. 22 Upäŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ
naminirän säkgämän it yäpmäŋ äbätat. Unita apiŋo ŋo itpäŋ äma jopi ba äma ekäni ekäni
in bämopjin-ken itkaŋ imaka kaŋkuro u yäŋahäŋpäŋ täwetat yäk. Man inigän kubäpäŋ
nämo yäŋahätat. Man ŋo bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yäŋ yäŋahäwani
ugänpäŋ yäŋahätat. 23 * Uwä ŋode yäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta bian
iwoyäwani u komi nadäŋpäŋ api kumbeko upäŋkaŋ kumbani-ken naniktä intäjukun
akwani ude api irek yäŋ yäŋkuŋ. Täŋkaŋ Isrel ämawebe-ken ba guŋ äbotken unitä Anutu
täŋo peŋyäŋek täŋo biŋami api yäŋahäŋpäŋ yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yäŋkuŋ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

24 Pol man pen yäŋ irirän Festustä nadäwän waŋtäko man kehäromi ŋode yäŋkuk; Pol
gäk täŋguŋ taŋkaŋ ba yäŋ itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-
nadäkka peŋ awähurirän guŋ man yäŋ itan! 25 Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus,
näk nämo täŋguŋ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. 26 * Eruk,
intäjukun ämana Agripa! Gäk man ŋo yäŋira nadätan unita nämo umuntaŋpäŋ man täga
gäwerayäŋ yäk. Gäk nadätan, imaka ŋo käbop nämo ahäŋkuk. 27 Unita Agripa, gäk profet

---

* **26:18:** Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32 * **26:20:** Mat 3:8 * **26:21:** Apos 21:30-31 * **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * **26:26:** Jon 18:20

täŋo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. 28 Iweränä
Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täŋpewi Jesuta nadäkinik
täŋ imet? 29 Yäwänä Poltä kowata ŋode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käroŋi unita
näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yäŋapik man yäŋira gäk ba äbotkaye
man ŋo nadäŋ itkaŋ ŋowä näkgän täga äworeneŋ. Täŋkaŋ yentä kuroŋna pädät täŋpäŋ
nepmaŋkuŋo ŋonita nämo yäyat!
30 Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täŋo kaŋiwat epän äma u ba Benike ba
äma itkuŋo u akuŋ-kireŋkuŋ. 31 * Akuŋ-kireŋpäŋ äpämaŋ yäman kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋkaŋ
ini-tägän näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Äma ŋoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba
komi yotken kukta bumik kubä nämo täŋkuk yäŋ yäŋkuŋ. 32 * Täŋpäkaŋ Agripatä Festus
ŋode iwetkuk; Gäk äma ŋo iniŋ kireŋpewi täga äpämaŋ kunaŋipäŋ ini Näk Sisatä näkŋo
man api nadäwek yäŋ yäŋkuk yäk.

27

Pol Rom kukta gäpe terak äroŋkuk

1 * Eruk, nin gäpe terak nipmaŋpä yäpmäŋ Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude
täŋpäŋ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi
Julius u keri terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik.
2 * Ude täŋpäkaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare
täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäŋ kukaŋ-ken u kukta yäwänä uterak äroŋkumäŋ.
Täŋpäkaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aris-
takus u imaka, bok kuŋkumäŋ. 3 * Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäŋeŋirän
Sidon yotpärare-ken ahäŋpäŋ Juliustä Polta kädet täga kubä ŋode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ
kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. 4 Ude
täŋpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäŋ täŋitna mänit taŋi piäŋirän gäpetä kukta täŋburut
täna waŋtäko Saiprus järapi käda, mänit taŋi nämo piäŋkuk käda u äyäŋutkumäŋ. 5 Ude
täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-
ken ahäŋkumäŋ. 6 Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä
Itali kwayäŋ täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋä nin yäŋnikŋat yäpmäŋ u gänaŋ äroŋkuk.
7 Täŋpänkaŋ kuŋkumäŋ. Mänit kehäromi kunayäŋ täŋkumäŋ käda piäŋkuko unita
kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ
yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-
pipiŋkuk. Unita äyäŋutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän
äyäŋutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. 8 Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä
udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä
wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.
9 Pipiri täŋtäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp
taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ
Poltä ŋode yäwetkuk; 10 * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ
täkamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma
ninin imaka, paotne yäk. 11 Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man
nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähemi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk.
12 Täŋpäkaŋ iwän mänit taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik
unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta
yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä
mänit kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

---

* **26:31:** Apos 23:29, 25:25 * **26:32:** Apos 25:11 * **27:1:** Apos 25:12 * **27:2:** Apos 19:29 * **27:3:** Apos 24:23 * **27:10:** Apos 27:22

Mänit pähap kubä piäŋkuk

13 Eruk mänit bure käda äbuk. Mänit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäŋkuŋ-ken
u täga kune yäŋ nadäŋpäŋ eruk gäpe yen topuŋo uwä pirärenŋpäŋ Krit gägäni kädagän
kuŋkumäŋ. 14 Upäŋkaŋ kuŋtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä
käpmäk käda äbuk. 15 Äbä piäŋ-iwat-pewän gäpe siwoŋgän kunayäŋ nadäŋkumäŋo ude
täga nämo kuŋkuk. Uruŋ käda kuŋkuk. Siwoŋi kukta täŋburut tawä waŋtäko gäpeta watä
epän peŋpäŋ jop irirä mänittä täŋyäkŋat yäpmäŋ kuŋkuk. 16-17 Täŋyäkŋat yäpmäŋ kumaŋ
gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuŋkumäŋ. Kome
unitä mänit kädet itpipiŋirän eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädäŋ yäpmäŋ kuŋarani u
wädäŋ pewä äbäkta pipiri pähap kubä täŋkä eruk wädäŋpena äbänä gäpe täŋo epän ämatä
wädäŋ päbä gäpe taŋi terak punin topuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe taŋitä imärek yäŋpäŋ yen ätu
topmäŋ täpäneŋkuŋ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo
uterak däpän yewäpäŋ irek yäŋ nadäŋpäŋ umuntaŋkuŋ. Unita gäpe täŋo tek wädäŋpewä
äpäŋirän mänit täŋo gärip terak kuŋkumäŋ. 18 Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko yäŋeŋirän
mänit pähap piäŋpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täŋo epän ämatä tuŋum ätu
butuŋpäŋ gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä äpmoŋkuŋ. 19 Äneŋi kuŋitna kome bipuko yäŋeŋirän
epän ämatä gäpetä iniken tuŋum tuŋum butuŋpäŋ ureŋ täŋpä gwägu gänaŋ äpmoŋkuŋ.
20 Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabäŋkumäŋ. Mänit pähap unitä
piäŋkaŋ nin yäpmäŋpäŋ ŋo peŋpeŋ täŋkuk. Ude täŋtäyon ŋode nadäŋkumäŋ; Nin ŋode
täkamäŋ ŋowä kuduptagän paotnayäŋ yäŋ nadäŋkumäŋ.

21 Ude täŋkaŋ kepma mäyapta ämatä ketem nämo naŋkuŋo unita mäden, eruk Poltä
äma päke itkuŋo u bämopi-ken aku itpäŋ ŋode yäwetkuk; Notnaye, in näkŋo man iwatpäŋ
Krit kome nämo peŋpeŋ äbumäŋ yäwänäku bäräpi ŋode nämo kaŋ-ahäkäne yäk. Ba imaka
tuŋum tuŋum ŋode nämo ureŋ täna äpmokäneŋ yäk. 22 * Upäŋkaŋ näk ŋode täwetat; In bänep
pidäm nadäkot yäk. Imata, äma notninpak kubä nämo api pena datneŋ yäk. Gäpe-tägän
api wawek yäk. 23 Näk Anutu bureni täŋo äbotken nanik. U iniŋoret täyat yäk. Anutu
unitäŋo aŋeronitä bipani ahäŋ naminŋpäŋ ŋode näwerak; 24 * Pol, gäk nämo umuntäwen
yäk. Gäkä Sisa iŋamiken kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täŋpipiwek yäk. Anututä
nadäŋ gaminŋpäŋ äma gäpe terak itkaŋ ŋo kumän gäk ketka terak ganiŋ kiretak yäk. Unita
kubä täga nämo api pewi darek yäk. 25 Aŋerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep
oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ŋode täyat; Imaka näwerako udegän api
täŋpek. 26 * Upäŋkaŋ jop iritna mänittä piäŋpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-
ken u gägäni-ken päŋku api waŋpäŋ irek yäk.

27 Eruk kepma 14 ude täreŋirän bipani uken mänit taŋitä piäŋpewän gwägu taŋi wäpi
Mediterenian u bämopi-ken oraŋtäŋ kuŋatkumäŋ. Eruk, bipani bämop keräp taŋirän gäpe
täŋo epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbätak yäŋ nadäŋkuŋ. 28 Ude nadäŋpäŋ gwägu
käroŋini kaŋpäŋ nadäkta yen pewä äpmoŋkuk. Ude täŋpäŋ kaŋkuŋ; Gwägu täŋo käroŋini
40 mitas ude. Eruk ätukät kuŋpäŋä yen äneŋi pewä äpmoŋpänä gwägu täŋo käroŋini
30 mitas ude kaŋkuŋ. 29 Ude kaŋpäŋ gäpetä päŋku mobä terak yäput wekwek yäŋpäŋ
umuntaŋkuŋ. Unita gäpe iŋit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmoŋkuŋ. Ude täŋkaŋ
kome bäräŋeŋ yäŋewän yäŋ yäŋkaŋ yäŋapik epän täŋkuŋ. 30 Täŋpäkaŋ gäpe täŋo epän
äma ätu gäpe peŋpeŋ kuna yäŋpäŋ gäpe täpuri ukeŋo pewä äpmoŋkuk. Täŋkaŋ gäpe iŋit
täpänewani ätu pewä äpmokaŋ yäŋ nadäwut yäŋkaŋ jop ude täŋ-nikŋatkuŋ. 31 * Täŋirä
yabäŋpäŋ Poltä komi ämakät intäjukun ämani ŋode yäwetkuk; Äma ŋo gäpe terak bok nämo
itnero uwä in kumän-tagän täga paotneŋ! yäk. 32 Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täŋo
yen madäŋ täkŋeŋpewä gwägu terak maŋirän oraŋ yäpmäŋ kuŋkuk.

---

* **27:22:** Apos 27:10,31 * **27:24:** Apos 23:11 * **27:26:** Apos 28:1 * **27:31:** Apos 27:22

33 Eruk, kome nämo yäŋeŋirän äma gäpe terak itkuŋo unitä ketem naŋput yäŋpäŋ Poltä
man ŋode yäwetkuk; Kadäni käroŋi säkgämän nämo it yäpmäŋ äbäŋkaŋ ketem nämo naŋkuŋ
yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iraŋ yäk. 34 * Unita ŋode peŋ täwetat; Ketem ätu
naŋpäŋ täpänewut yäk. Nadäkaŋ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayäŋ yäk. In
kumän-tagän täga itnayäŋ. 35 * Ude yäŋpäŋ käräga kubä yäpmäŋpäŋ äma itkuŋo u iŋamiken
Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokätpäŋ naŋkuk. 36 Ude täŋirän äma päke u, unita nadäwä
tägawäpäŋ ketem ätu udegän yäpmäŋpäŋ naŋkuŋ. 37 Täŋpäkaŋ äma gäpe terak itkumäŋo
u 276 ude. 38 Ketem naŋpä tägawäpäŋ eruk gäpetä pidäm tawän yäŋpäŋ ketem yäk ätu
itkuŋo u gwägu gänaŋ ureŋ täŋpä kuŋkuŋ.

Gäpe waŋkuk

39 Eruk yäŋeŋirän gäpe täŋo epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kaŋkuŋo upäŋkaŋ
kome udeken yäŋ nämo nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kome kubä gäpetä täga äronaŋi bumik
kaŋpäŋ gäpe u täga käwep yäpmäŋ päŋku pene yäŋ nadäŋkuŋ. 40 Ude nadäŋpäŋ gäpe
iŋit täpänewani täŋo yeni madäŋpäŋ gwägu gänaŋ ugän peŋkaŋ yen gäpe iŋit iwarani
täŋkehärom takta topuŋo u imaka, madäŋ täkŋeŋkuŋ. Ude täŋkaŋ gäpe täŋo tek äneŋi
piräreŋkuŋ. Ude täŋpena mänittä piäŋpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yäŋ nadäŋkaŋ
täŋkuŋ. 41 Ude täŋpäkaŋ upäŋkaŋ gäpe kuŋkä gägäni-ken nämo ahäŋkaŋ mobä jiraŋ ume
gänaŋ käbop itkuŋo uterak päŋku däpän yewäpäŋ itkuk, täga kunaŋi nämo. Täŋirän gwägu
tokätpäŋ gäpe mädeni däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋkuŋ.

42 Ude täŋirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumaŋ paotpeŋ kuneŋ yäŋ
nadäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpmäkta nadäŋkuŋ. 43 Upäŋkaŋ intäjukun ämani Julius unitä
Poltä paotta bitnäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Äma gwägu oraŋpäŋ
nadäwani uwä gwägu gänaŋ intäjukun tubäpeŋpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yäk. 44 * Täŋirä
ätuwä gäpe täŋo päya kujat morämorämorämor

äbäŋirä u imaka, yäpän tägawäpäŋ yepmak täŋkuk. 10 Täŋpäkaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täŋ nimik täŋkuŋ. Säkgämän täŋ nimiŋpäŋ kunayäŋ täŋitna kädetta imaka, täŋkentäŋ nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahäŋkuk

11 Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäŋ Aleksadria nanik gäpe kubä terak äroŋkumäŋ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäŋ kuŋirän mänit kadäni täreŋkuk. Gäpe u iŋami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäŋo nanaki yarä täŋo wäranitä itkumän. 12 Uterak äroŋpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahäŋpäŋ kepma yaräkubä ude itkumäŋ. 13 Itna täreŋirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekium u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ patkumäŋo yäŋewänä mänit bure käda naniktä piäŋirän kome u peŋpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋtäŋgän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäŋkumäŋ. 14 Yotpärare uken äbot täŋpani ätu yabäŋ ahäŋkumäŋ. Yabäŋ ahänakaŋ ukät penta itta niwet yabäŋkuŋ. Täŋkaŋ kepma 7 ude ukät itkumäŋ. Itna täreŋirän yepmaŋpeŋ ninin kuroŋ kuŋkä eruk Rom yotpärare taŋi pähap u dubin ahäŋkumäŋ. 15 Rom nanik äbot täŋpani unitä ninta äbäkaŋ yäŋ biŋam nadäŋpäŋä kädet miŋin nibäŋpäŋ nimagutnayäŋ äbuŋ. Äbäŋpäŋ kome kubä wäpi Apius täŋo käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmaŋpani yot yaräkubä itkuŋ-ken uken nibäŋ ahäŋkuŋ. Nibäŋ ahäwäkaŋ Poltä yabäŋpäŋ bänep oretoret pähap nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwetkuk. 16 * Eruk Rom yotpärare äronakaŋ Rom gapmantä Pol nadäŋ imiŋpäŋ yot inigän kubä iniŋ kireŋkaŋ komi äma kubä watäni irekta teŋkuk.

Rom kome Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋkuk

17 * Eruk, Pol Rom kome ahäŋpäŋ kepma yaräkubä ude itkaŋ Juda täŋo äma ekäni ekänita yäŋpewän äbuŋ. Äbä käbeyä täŋ irirä man ŋode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täŋo wäpi yäpmäŋ äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täŋo täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upäŋkaŋ Jerusalem komi yotken nepmaŋpä Rom gapman keri terak itkut. 18 * Täŋpakaŋ Rom gapmantä näkŋo man u yäpmäŋ daniŋpäŋ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biŋam nämo täŋkut. Unita naniŋ kireŋpewän jop äpämaŋ kukta nadäŋkuŋ. 19 * Upäŋkaŋ Juda naniktä man u utkuŋ. Unita jide täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Sisatä ini näkŋo man yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ kawän yäŋ yäŋkut. Täŋ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yäŋpäŋ nämo yäŋkut. 20 * Eruk notnaye, mebäri imata ŋo äbätat yäŋ täwerayäŋ yäŋpäŋ inta yäŋpewa äbäkaŋ. Nadäkaŋ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämäŋpäŋ kuŋatkumäŋ unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitagän yäŋpäŋ topmäk-topmäkken ŋo itat yäk.

21 Yäwänä ŋode iwetkuŋ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiŋam kubä nämo pewä yäpmäŋ äbuŋ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. 22 * Upäŋkaŋ gäkŋa u ba unita nadäk täyan u yäŋahäŋiri nadänayäŋ yäk. Imata, nin ŋode nadäkamäŋ; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahäŋkuŋo unita ämawebe komeni komenitä yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täk täkaŋ yäk.

23 Ude yäŋpäŋ eruk käbeyä äneŋi täkta kepma kubä iwoyäŋkuŋ. Eruk kepma iwoyäŋkuŋ-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuŋ. Äbä iräkaŋ tamimaŋtä päŋku bipäda käroŋ päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwet yäpmäŋ kuŋkuk. Jesuta nadäkinik täŋ imut yäŋpäŋ ehutpäŋ manbiŋam ätu Moses täŋo baga man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. 24 Yäŋirän äma ätutä nadäŋpäŋ Pol man siwoŋi yäyak yäŋ nadäŋkuŋ. Täŋ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täŋ iminkuŋ. 25 *

---

* **28:16:** Apos 24:23 * **28:17:** Apos 25:8 * **28:18:** Apos 26:31 * **28:19:** Apos 25:11 * **28:20:** Apos 24:15; Apos 26:6-7 * **28:22:** Apos 24:14 * **28:25:** Mat 13:14

Ude täŋpäŋ ini-tägän man wärät-wärät yäŋtäŋ kuŋkä akumaŋ kunayäŋ täŋkuŋ. Akumaŋ kunayäŋ täŋirä Poltä pengän ŋode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yäŋpäŋ profet Aisaia u meni terak man bureni ŋode yäŋahäŋkuk;

26 *Gäk ämawebe äbot uken kuŋkaŋ man ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwet;*
Manbiŋam kadäni kadäni nadänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ unitäŋo mebäri nämoinik api nadäwä tumneŋ.
Ba dapun käroŋ täŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ imaka bureni kubä nämo api kaŋpäŋ nadäneŋ.
27 *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täŋirä man nämo nadäk täkaŋ, ba dapuri imaka, täŋpipiŋkuŋ.*
Ijiwä kwäpäŋ imaka u kaŋpäŋ mebärini kaŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ uyaku bänepi äyäŋutpeŋ näkken äbäŋirä näkä äneŋi yäpa tägakäneŋ. Upäŋkaŋ nämo! *Ais 6:9,10*

28-29 * Poltä ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Juda äma in, ket ŋode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täŋkuko uwä guŋ äbotta biŋam täyak yäk. Unitä man u nadäŋpäŋ nadäkinik api tänеŋ! yäk.
30 * Täŋpäkaŋ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peŋkaŋ pat täŋkuko ukengän it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ yarä täŋkuk. Ude täŋkaŋ ämatä känayäŋ äbäŋirä yabäŋkaŋ äbäkotgän yäŋpäŋ yämagut täŋkuk. 31 * Yämagut päbä yepmaŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit täŋkuk. Man u yäŋahäkta umun kubä nämo nadäŋkuk, ba äma kubätä nämo iniŋ bitnäŋkuk. Ugän.

* **28:28-29:** Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * **28:30:** Apos 28:16 * **28:31:** Apos 28:23

Rom
Anututä nin inita biŋam nimagutta nadäk tawaŋ peŋkuko unitäŋo manbiŋam

1 * Pol näk, Anututä Jesu Kristo täŋo epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyäŋpäŋ
nepmaŋkuk. Iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko uwä Anutu täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäŋira
komeni komeni kwekta näk yäpmäŋ daniŋkuk. 2 * Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga u api
ahäwek yäŋ Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täŋirä Anutu täŋo man kudän
kudupi uken danik täkamäŋ. 3 * Kudän täŋkuŋo u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta
kudän täŋkuŋ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täŋo orani. 4 * Upäŋkaŋ
kumbani-ken naniktä akuŋkuko unita siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo Munapiktä U Anutu täŋo
Nanaki, kehäromi pähap ikek yäŋ kwawak niwoŋäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo.
5 * Täŋpäkaŋ Kristotä epän täŋkuko uterak, ba unitäŋo wäpi biŋam ärowän yäŋpäŋ wäp
aposoro yäput. Näk ŋode täkta oraŋ naminŋpäŋ iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk; Näk guŋ ämawebe
komeni komeni Kristo unitäŋo biŋam yäwerira ätutä unita nadäkinik täŋpäŋ gämori-ken
kuŋatneŋta. 6 Täŋpäkaŋ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu
Kristota biŋam itneŋta tämagurani.
7 * Eruk, man kudän ŋo, äbot Anututä gäripi-inik nadäŋ tamani, ba siwoŋi kuŋatneŋta
iwoyäwani Rom yotpärare-ken it täkaŋ inta kudän täyat. Täŋpäkaŋ orakorak ba bänep
pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadäŋkuk

8 * Eruk, pengän ŋode yäwa; Nadäkinikjin täŋo manbiŋam äma komeni komenitä nadäwä
täga täk täyak unita Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. 9 *
Nadäkaŋ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täŋ iminŋpäŋ
Nanaki täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäŋirän man ŋo täwera
nadäwut; 10 * Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat uwä inta nikek wari wari iwet täyat.
Täŋpäkaŋ kubä iwet täyat uwä ŋode; Anutuna nadäŋ naminŋiri kädet kubä ahäwänä Rom
äbot täŋpani-ken kaŋ kwa yäŋ iwet täyat.
11 Nadäkaŋ? Gäripna taŋi uwä in tabäkta nadätat. Inken äreŋpäŋ iron ätu Kudupi
Munapik-ken nanik täŋkentäŋ tamapäŋ kehärom taŋpäŋ kaŋ irut yäŋ nadätat. 12 Ba
ŋode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täŋo bureni kowat iwoŋärewän täŋpäŋ
bänepnin täŋpidäm tak täne. 13 * Upäŋkaŋ notnaye, mebärinata täŋguŋ täneŋo udeta ŋode
täwetat; Guŋ ämawebe ätuken epän täŋira Ekänita biŋam täk täkaŋ udegän inken äreŋpäŋ
bämopjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upäŋkaŋ ärewayäŋ täŋira imaka imaka
ätutä kädet täŋpipiŋ namik täkaŋ. 14 Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik
imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guŋguŋi u kudup, watä epän täŋ yämikta yäŋ
namani. 15 Mebäri unita Rom äbot täŋpani in Manbiŋam Täga ŋo täwet ahäkta bänepna
kädäp ijik täyak. 16 * Näk Manbiŋam Täga unita nadäŋira imaka mäyäki nikek nämo täk
täyak. Nämo, uwä Anutu täŋo kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ yepmak
täyak. Ämawebe manbiŋam u nadäŋpäŋ iyap tänayäŋ täŋo uwä irit kehäromita biŋam api
täneŋ. Manbiŋam u Juda äbotken naniktä jukun nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ u punin terakä
guŋ äbotken naniktä nadäkta yäwani. 17 * Manbiŋam Täga unitä kädet Anututä iwatpäŋ

---

* **1:1:** Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 * **1:2:** Rom 16:25-26; Tai 1:2 * **1:3:** Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4:** Apos 13:33 * **1:5:** Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * **1:8:** 1Te 1:8 * **1:9:** Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * **1:10:** Apos 19:21; Rom 15:23,32 * **1:13:** Apos 19:21; Jon 15:16 * **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4

ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u kwawak niwoŋäretak. Uwä ŋode; Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä äma u siwoŋi äma yäŋ api yäŋtäreŋ yämek. Unitawä ŋode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biŋam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

18 * Ämawebetä Anutu mäde ut imiŋkaŋ kädet wakiwaki iwatpäŋ Anutu täŋo man bureni yejämäk täkaŋ. Unita Anutu kunum gänaŋ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19 * U mebäri ŋodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peŋ yämiŋkuko unita mebärini ätu ämatä nadänaŋi u nadäk täkaŋ. 20 * Anutu u ämatä känaŋi nämo upäŋkaŋ kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken yäput peŋpäŋ imaka mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋo unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäŋ kwawak yäŋahäŋ yäpmäŋ äbätak. Kwawak yäŋahäŋirän äma kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbuŋonitä apiŋo nin udegän kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ŋode täga nämo yäwek; Näk Anutu täŋo mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäŋ täga nämo yäwek. Nämoinik!

21 * Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ nadäwä Anutu nämo itak bumik täŋpäpäŋ, nämo oraŋ imik täkaŋ, ba bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, nadäk-nadäki peŋ awähutpäŋ jopi ude täŋpäŋ guŋ bureni täŋkuŋ. Ude irirä bipmäŋ uranitä nadäk-nadäki uwäk täŋpäŋ yepmaŋkuk. 22 * Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nikek yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nämoinik! U guŋ itkaŋ. 23 * Anutu paot-paori nämo unitäŋo wäpi pähap iniŋ oretnaŋipäŋ komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäŋo wärani oraŋ yämik täkaŋ.

24 * Ude täk täkaŋ unita Anututä yabäŋ äwaräkuk täŋirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäŋ gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täŋpän täŋpäŋ bänepi gupi täŋpäwak täkaŋ. 25 * Täŋkaŋ Anutu täŋo mebäri kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni täŋpäpäŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaŋ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäŋ akuk tänaŋi! Bureni!

26 Täŋpäkaŋ ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämo tänaŋi pewä ahäk täkaŋ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peŋ yämiŋkuko u irepmitpäŋ kudän nämo tänaŋi webe noriye-kät kowat täŋpän täk täkaŋ. 27 * Täŋpäkaŋ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäŋpäŋ kaŋgärip täŋo kädäpitä täŋpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkaŋ. Ude täŋirä peŋawäk täŋo kowata iniken gupi bänepi bok täŋpäwak täkaŋ.

28 Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täŋo mebäri nadäŋkaŋ upäŋkaŋ jop nadäŋ ärowani täŋ imik täkaŋ unita Anututä mäde ut yämiŋpewän nadäk-nadäki paoräpäŋ imaka nämo tänaŋipäŋ täk täkaŋ. 29 Ude täŋpäŋ imaka waki mebäri mebäri kudup ŋode täŋ morek täkaŋ; Nadäŋ-gärip waki, ämäŋi täktäk, peŋawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumäŋ-kumäŋ urut, iwan kowata kowata, yäŋ-yäkŋarani ba jopman yäkyäk unitä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak. 30-31 Ba yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täŋ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmäŋ ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meŋnan täŋo man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuŋat-kuŋat, butewaki nämo nadäŋkaŋ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo. 32 Anututä äma kädet

* **1:18:** Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * **1:19:** Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * **1:20:** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 * **1:21:** Efe 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23:** Lo 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24:** Apos 14:16 * **1:25:** Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 * **1:27:** Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9

udewani täŋpani uwä paot-paotta biŋam täkaŋ yäŋ yäwani u nadäŋkaŋ upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen täk täkaŋ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täŋirä oret yämik täkaŋ.

2

Anututä man epän siwoŋi täk täyak

1-3 * Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täŋpani unita kowata api yämek. Täŋkaŋ kowata yämayäŋ täyak uwä siwoŋi api yämek yäŋ nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ äma gäk, jide täŋpäŋ gäkŋaken mebärika käbop pewen? Ämatä waki udewani täŋirä yäpmäŋ danik täyan uwä gäkŋaken mebäri imaka, kwawak pek täyan ubayäŋ. Yäpmäŋ danik täyan udegän gäkŋa täk täyan. Äma udewani täŋpani yäpmäŋ danik täyan upäŋkaŋ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabäŋ koreŋirän kowata api irepmiret yäŋ nadätan? Nämoinik! 4 * Täŋpäkaŋ Ekänitä iron pähap täŋpäŋ bänepka äyäŋut yäŋpäŋ gäk gabäŋ koreŋpäŋ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyäŋutta ude oraŋ gamik täyak u nämo nadätan? 5 Upäŋkaŋ bänepka nämo äyäŋutkaŋ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmäŋ äroŋiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yäŋtärek man siwoŋi kwawak ahäŋirän kokwawak päke unitä ijiŋpäŋ api gewän kumben.

6 * Ŋode nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduptagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. 7 * Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ irit paot-paori nämo, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä irit kehäromi api yämek. 8 Täŋ, äma initagän nadäŋpäŋ man bureni mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak täŋo man buraminayäŋ täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ. 9 * Anututä waki täŋpani kuduptagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. 10 Upäŋkaŋ äma kudän tägatäga tänayäŋ täŋo u kuduptagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. 11 * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäŋ daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmäŋ daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

12 Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo baga man nikek nämotä kuŋatkaŋ waki täk täkaŋ u kudup, baga mani nämo upäŋkaŋ momini uterak api paotneŋ. Täŋpäkaŋ äma äbot baga man nikektäwä waki täk täkaŋ u kudup Moses täŋo baga mantä mebärini kwawak yäŋahäŋirän paot-paotta biŋam api yäpmäŋ daninen. 13 * U imata, baga mantä ini täŋpewän äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayäŋ täŋo uwä Anututä yabäŋirän siwoŋi ämawebe nämo api täneŋ. Nämo, nadäŋpäŋ buraminayäŋ täŋo uyaku, siwoŋi yäŋ api yäŋtäreŋ yämek. 14 * Täŋpäkaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses täŋo baga man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak baga man täŋo käderi iwatpäŋä, Moses täŋo baga mani nämo upäŋkaŋ baga man nadäwani bumik äworek täkaŋ. 15-16 * Ude täŋirä baga man bänepi-ken kudän täwani yäŋ kwawak niwoŋärek täyak. Eruk, baga man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmäŋ äyäŋutpäŋ täga täyan yäŋ ba waki täyan yäŋ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäŋo mebäri kwawak api pewek. Bureni, biŋam man näkä yäŋahäk täyat uterakgän api ahäwek.

---

* **2:1-3:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 * **2:6:** Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * **2:7:** 2Te 1:8
* **2:9:** Rom 1:16 * **2:11:** Efe 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13:** Mat 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14:** Apos 10:35 * **2:15-16:** 2Ti 2:8

Juda äma bureni u äma jidewani?

17 * Eruk, in wäpjin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ unita jide täwerayäŋ? Intä Moses täŋo
baga man terak yeŋgämä pek täkaŋ. Ude täŋkaŋ nin Anutu dubini-ken irani yäŋ biŋam
yäk täkaŋ. 18 Täŋkaŋ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkaŋ, ba unitäŋo baga
man täwetpäŋ täwoŋärek täŋpani unita imaka siwoŋi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek
täkaŋ. 19-20 * Ude täŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Baga man iŋit täkamäŋ unitä nadäk-nadäk täga
kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne,
ba bipmäŋ urani-ken irani täŋo peŋyäŋek uwä nin yäŋ nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebe
guŋguŋi, ba ironjironji man bureni täŋo kädet siwoŋi u yäwetpäŋ yäwoŋärek täga täne
yäŋ nadäk täkaŋ. 21 * Eruk jide? In ude nadäŋpäŋ äma ätu Anutu täŋo man yäwetpäŋ
yäwoŋärek täŋkaŋ injinken bänepjin nämo yäwet täkaŋ. Kubota nämo tänеŋ yäŋ yäwetkaŋ
injin kubota täk täkaŋ. 22 Ba yanäpi täŋpanitä kubokäret nämo tädeŋ yäŋ yäwetkaŋ injin
kubokäret kädet iwat täkaŋ. Ba anutu jopi nämoinik nadäŋ yämineŋ yäŋ yäwet täkaŋ
upäŋkaŋ in guŋ äma täŋo kudupi yotta yabäŋgärip täŋpäŋ tuŋumi kubota täk täkaŋ. 23 Nin
baga man nadäwani yäŋ biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo kädet irepmit täkaŋ uwä
wäpi iniŋ iwet täkaŋ. 24 * Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode unitä bureni
täyak; Juda äma intäŋo mebärita yäŋpäŋ guŋ ämatä Anutu yäŋärok iwet täkaŋ.

25 * Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biŋam täkamäŋ yäŋ biŋam yäk täkaŋ
upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Moses täŋo Baga man iwatpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uyaku
gupjin moräk madäwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täŋpek. Täŋ, baga
man kubä irepmitnayäŋ täŋo uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täŋpani
bumik api täŋpek. 26 * Täŋpäkaŋ man unitäŋo kukŋini ŋode pätak; Guŋ äma kubä gupi
moräk nämo madäwanipäŋ baga man täŋo kädet iwarayäŋ täko uwä Anututä kawän gupi
moräk madäwani ude api äworewek. 27 Nadäkaŋ? In Juda äbot Moses täŋo baga man nikek
ba gupjin moräk madäwani upäŋkaŋ inä baga man u irepmitnayäŋ täŋo uwä, äma gupi
moräk nämo madäwanitä baga man täŋo kädet u iwatnayäŋ täŋo uwä mebärijin kwawak
api pewä ahäneŋ.

28 * Täŋpäkaŋ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madäwani bureni u
jidewani? Äma iŋami dapun Juda täŋo iŋam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täŋo
kudän yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u nämo! 29 * Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täŋo
nadäk-nadäk bänepitä yäpmäŋ kuŋarani. Ba äma Anutu täŋo kudän bänepi-ken täŋpani u.
Kudän uwä Munapiktä täŋpani, baga man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma
udewani uwä ämatä nämo käwep oraŋ yämineŋ. Upäŋkaŋ Anututä ini oraŋ yämik täyak.

3

Anutu nadäk siwoŋigän iŋit täyak

1 Unita, yäŋyabäk kubä ŋode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän
itkaŋ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo? 2 * Ude nämo! Juda äma u
imaka mäyap yäniŋ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiŋam mebäri mebäri
yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewän manbiŋam unitäŋo mähemi däkŋeŋkuŋ. 3 * Upäŋkaŋ Juda
äbot ätu uwä man u mäde ut imiŋpäŋ Anututa nadäŋ imikinik nämo täŋkuŋo unita jide?
Ude täŋkuŋo unita Anututä udegän, iniken man bian yäŋkuko u nämo iwatpäŋ Juda äma
u mäde api ut yämek? 4 U nämotä nämoinik! Äma kuduptagän jop manman yäkyäk täŋo
mähemi itneŋo upäŋkaŋ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it
yäpmäŋ ärowek. Unita man kudän kubä ŋode pätak;

---

* **2:17:** Jem 2:19 * **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 * **2:24:** Ais 52:5; Ese 36:20 * **2:25:** Jer 4:4, 9:25 * **2:26:** Gal 5:6 * **2:28:** Jon 7:24, 8:39 * **2:29:** Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * **3:2:** Sam 147:19-20; Rom 9:4 * **3:3:** Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

Gäk man yäŋiri ämatä u man bureni-inik yäŋ kaŋ nadäwut!
Ba yäŋtärek mankatä burenigän api ahäwek. *Sam 51:4*

5 Nin nadäkamäŋ; Waki täktäkninтä Anutu u siwoŋi-inik yäŋ kwawak pena ahäk täyak.
Eruk, mebäri ude pätak u bureni täŋpäwä Anututä wakinin täŋo kowata täga niminaŋi
nämo yäŋ täga yäne? (Man ŋowä äma täŋo nadäk-nadäk terak yäyat.) 6 Ude nämoinik yäne!
Momita kowata yämik-yämik kädet siwoŋi nämo päreko uwä jide täŋpäŋ Anututä komen
ämawebe täŋo täktäk täga yäpmäŋ daniwek?
7 Täŋpäkaŋ äma kubätä ŋode käwep yäwek; Näkŋo jopman yäkyäknatä Anutu u man
siwoŋigän yäwani yäŋ kwawak pewän ahäŋirän wäpi biŋam taŋi yäpmäk täyak. Unita
Anututä jideta näka waki täŋpani yäŋ näwet täyak? 8 * Man udewani uwä man jopi-inik,
äma kubätä ŋode yäweko ude bumik; Eruk, waki täŋitna, kädet siwoŋi kaŋ ahäwän! Jop
man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäŋupit täyat. Man ude yäk täkaŋ unita kowata waki
yäpmäkinik täŋirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoŋi kädet irepmirani

9 * Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäŋ ninin pärik kubä itkamäŋ
ba jide? Nämoinik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup
wakita watä epän täk täkamäŋ. 10 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämoinik kuŋat täyak.
11 *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni*
nämo täk täkaŋ.
12 *Ämawebe kuduptagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäŋ wakinik täŋkuŋ. Wära! Kubätä imaka*
siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämoinik! *Sam 14:1-3*
13 * *Meni käbäŋ taräki, äma kumbani täŋo käbäŋ ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man*
yäk täkaŋ uwä komigämän, gämok meni ude. *Sam 5:9*
14 *Meni jinomtä man jägämi, täŋpäwak man pewä ahäk täkaŋ.* *Sam 10:7*

15 * *Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.*
16 *Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.*
17 *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Ais 59:7,8*
18 *Täŋpäkaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Sam 36:1*

19 Eruk, nin ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man uwä Juda äbot ninta nimani
unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin
kwawak peŋ niminŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduptagän
Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäŋ. 20 * Mebäri
unita baga man kädet iwat-iwat unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwoŋ tawäpäŋ
nipmaŋpek. Nämo, baga man unitäwä mominin kwawakgän niwoŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwoŋi iritta man

21 * Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwatpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ
yepmak täyak u kwawak ahätak. U baga man iwat-iwat kädet terak nämo. Täŋpäkaŋ
manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäŋahäwani unitä Anutu täŋo
täktäk kädet ŋonita yäŋahäwani. 22 * Täktäk kädet uwä ŋode; Ämawebe kuduptagän Jesu
Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik

* **3:8:** Rom 6:1,15 * **3:9:** Rom 1:18–2:24; Rom 3:23 * **3:10:** Sam 53:1-3; Sav 7:20 * **3:13:** Sam 140:3 * **3:15:** Snd 1:16 * **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 * **3:21:** Apos 10:43 * **3:22:** Rom 1:17; Gal 2:16

täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. 23 * Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi täŋpani unita Anutu peŋyäŋek mähemi ukät kunum gänaŋ bok itnaŋi nämo. 24 * Upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täŋ nimiŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ Anututä iniken kokwawak täŋpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata däpmäŋ tärek täyak yäŋ kwawak niwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk. 26 Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätäŋgän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

27 * Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä baga man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäŋ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. 28 * Bureni-inik, Anutu iŋamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ, baga man iwat-iwat kädet uterak nämo. 29 * Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guŋ äbot täŋo bok. 30 * Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

31 * Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo baga man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

1 Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? 2 Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. 3 * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. *Stt 15:6*

4 * Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän täŋpäŋ gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäŋ nämo yäk täkamäŋ. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ. 5 Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki ude Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämo iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämani unita nadäŋ imikinik täŋpek. Ude täŋpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imek. 6 Man unita Devittä yäŋ-kentäŋpäŋ udegän yäŋkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäŋo täktäki yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ nämo, siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋirän oretoret nadäk täkaŋ unita man ŋode yäŋkuk;

---

* **3:23:** Rom 3:9, 5:2 * **3:24:** Rom 5:1; Efe 2:8 * **3:25:** Efe 1:7 * **3:27:** 1Ko 1:31 * **3:28:** Gal 2:16 * **3:29:** Rom 10:12 * **3:30:** Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 * **3:31:** Mat 5:17; Rom 8:4 * **4:3:** Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 * **4:4:** Rom 11:6

7 *Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋpäŋ yejämäŋirän äma udewani gäripi nadäwek.*
8 *Bureni, Anututä äma unitäŋo momita mäde ut imiŋirän äma udewani oretoret täŋpek.* *Sam 32:1,2*

9 * Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneŋ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guŋ äbotken naniktä udegän täga täneŋ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ŋode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yäŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. 10 Täŋkaŋ Abraham jide irirän Anututä siwoŋi äma yäŋ iwetkuk? Gupi moräk madäwanipäŋ ba nämo madäwanipäŋ irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madäŋkaŋ itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. 11 * Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madäŋkuk. Gupi moräk madäŋkuko uwä wärani kubä, kwawak ŋode iwoŋärekta; Nadäkinik intäjukun täŋkuko uterak Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madäŋkaŋ Anututa nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u kuduptagän täŋo orani pähap. 12 * Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäŋo orani pähap. Upäŋkaŋ gupi moräk madäwani unitägän täŋpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madäŋkaŋ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täŋkuko udegän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita yäŋpäŋ orani yäŋ täga yäneŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

13 * Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yäŋkehäromtak man ŋode yäwetkuk; Kome pähap ŋo inta biŋam api taniŋ kirewet yäŋ yäwetkuk. Täŋpäkaŋ yäŋkehäromtak man yäwetkuko u Abraham baga man buramiŋpäŋ iwarän täwani ude yäŋpäŋ nämo yäŋkuk. Nämoinik, u Anututa nadäkinik täŋkukuo u terak siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imani unita yäŋpäŋ yäŋkehäromtak man u yäwetkuk. 14 * Täŋpäkaŋ baga man iwat-iwat kädet uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneŋo u bureni täŋpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täŋpek. Täŋirän Anutu täŋo yäŋkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täŋpek. 15 * U imata, baga man uwä Anutu täŋo kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä baga u kudup täga nämo buramik täkaŋ unita. Täŋ, baga man nämo ireko uwä baga irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

16 * Unita ŋode yäna; Anututä imaka nimikta yäŋkehärom taŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yäŋ niwoŋärekta, ba Abraham täŋo oraniye bureni mäden ahänayäŋ täkaŋ u kuduptagäntä täga api yäpneŋ yäŋ niwoŋärekta nadäkinik täktäk kädet u pewän ahäŋkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku, baga man täŋo nanakiye-tägän täga yäpmäŋkäneŋ. Upäŋkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap. 17 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yäŋkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäŋ yäŋpewän ahäwani.

18 * Täŋpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yäŋkehärom taŋkuko u ahänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäŋ nadäŋkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahäŋirän Anututä ŋode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahäŋ bumbum api täneŋ. 19 * Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋirän gupita nadäŋirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruŋ it yäpmäŋ äbäŋirän nanak bäyak-bäyak kadäni

* **4:9:** Rom 4:3 * **4:11:** Stt 17:10-11 * **4:12:** Mat 3:9 * **4:13:** Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * **4:14:** Gal 3:18 * **4:15:** Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * **4:16:** Gal 3:7 * **4:17:** Stt 17:5; Ais 48:13 * **4:18:** Hib 11:1; Stt 15:5 * **4:19:** Stt 17:17

täreŋirän kaŋpäŋ nadäŋkuk. Upäŋkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. 20 Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäŋkuk. Nämoinik, u nadäkiniki täŋkehärom taŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk. 21 Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk. 22 * Ude nadäŋkuko unita Anututä Abraham täŋo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ iminŋkuk.

23 Täŋpäkaŋ “siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ iminŋkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäŋkuk. 24 * Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamäŋ unita nikek bok yäŋkuk. 25 * Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yäŋpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

1 * Eruk, nadäkinikninta yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamäŋ. 2 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakoraki uterak apiŋo itkamäŋ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yäŋpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämäŋkamäŋ! 3 * Ba ugän nämo. Bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamäŋ. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahäŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. 4 Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamäŋ. Eruk, äma bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamäŋ; Imaka iwoyäŋ nimani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. 5 * Täŋpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yäŋpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäŋ. U imata, Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop niniŋ kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täŋo bänep iron pähap bänepnin-ken toknek-inik pewän ahäŋ nimiŋkuk.

6 Täŋpäkaŋ nin ninin täŋkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yäŋpäŋ kadäni siwoŋi-ken kumbuk. 7 Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täŋ nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yäŋpäŋ iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ iniken gupi kumäkta käwep iniŋ kirewek. 8 * Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäkta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadäŋ nimikinik täk täyak.

9 * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; U täŋkentäŋ nimikinik täŋirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmitne. 10 * Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäŋ iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahäŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamäŋ unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak taŋkuko itak unita yäŋpäŋ. 11 Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yäŋpäŋ inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäŋkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamäŋ.

Kumäŋ-kumäŋ ba Irit kädet täŋo manbiŋam

* **4:22:** Stt 15:6 * **4:24:** Rom 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25:** Ais 53:4-5; 1Ko 15:17 * **5:1:** Rom 3:24,28; Rom 4:24 * **5:2:** Efe 2:18, 3:12 * **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5:** Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19 * **5:8:** Jon 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8 * **5:10:** Rom 8:7-8

12 * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäŋ-kumäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋpäkaŋ kumäŋ-kumäŋtä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduptagän momi täŋpani unita. 13 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo baga man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäŋ baga man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täŋo wäpi nämo yäpmäŋ daniŋ yämik täŋkukonik. 14 * Nämo, u Adam täŋo noriye unita kumbuŋ. Yäput peŋpäŋ Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täŋo kadäni-ken kumäŋ-kumäŋtä ämawebe kudup koreŋkuk. Täŋpäkaŋ Adam uwä Anutu täŋo jukuman irepmitpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo täŋpani u imaka, kumäŋ-kumäŋtä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäŋ täŋkuko unitäŋo wärani.

15 Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap u ba Adam täŋo momi uwä kubägän nämo. Nämoinik, u inigän inigän. Äma kubä unitäŋo momitä ämawebe kuduptagän-ken kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuk. Ude upäŋkaŋ iron pähap Anututä pewän ahäŋkuko uwä ärowani-inik. U kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi irepmitpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäŋo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ. 16 Täŋpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäŋ äbäŋirä iron pähap u ahäŋkuk. Iron pähap ahäŋkuko unitä momi ämawebe u Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet pewän ahäŋkuk. 17 Eruk äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak kumäŋ-kumäŋtä äma kuduptagänta ärowani täŋ yämiŋkuk. Täŋ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täŋkuko unitäŋo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ŋode; Ämawebe Anutu täŋo iron toknek yäpmäŋirä Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täŋo epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiŋpäŋ kehäromi nikek kuŋat täkaŋ.

18 * Unita Adam täŋo momi kubätä ämawebe kuduptagäntä täŋpän wawäpäŋ Anutu täŋo manken iritta biŋam täŋkuŋo udegän, äma kubä täŋo epän siwoŋitä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäŋ däkŋeŋpäŋ ämawebe kuduptagänta Anutu iŋamiken siwoŋi itpäŋ irit kehäromita biŋam itta kädet täwitkuk. 19 * Ba äma kubätä Anutu täŋo jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaŋkuk. U udegän äma kubätä Anutu täŋo jukuman buraminkuko uterak ämawebe mäyap siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämani ude api itneŋ.

20 * Unita Moses täŋo baga manta jide yänayäŋ? Ŋode; Momi bumta tokŋeŋ pätneŋta baga man uwä ahäŋkuk. Upäŋkaŋ, ämawebe momi bumta täŋirä Anututä momi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäŋkuk. Momi täktäktä Anutu täŋo iron u täga irepmitnaŋi nämo. Nämoinik. 21 * Momi täktäktä kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuko unitä intäjukun itkuk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo iron pähaptä nin iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ nipmaŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäŋ nimiŋkuk. Ude täŋkuko unita apiŋowä Anutu täŋo irontä irepmitpäŋ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäŋ?

1 * Unita man ŋode täga yänaŋi ba nämo? Nadäkinik täŋpani nin gwäk pimiŋpäŋ momi täŋ yäpmäŋ kuŋitna Anututä iron taŋpäŋ yäpätägak epäni pen täk täyon? 2 * Ude yänaŋi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäŋ upäŋ imata gwäk pimiŋpäŋ momi kädet ugän wari täne? 3 * Unita ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ? Nin

* **5:12:** Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 * **5:13:** Rom 4:15 * **5:14:** 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45 * **5:18:** 1Ko 15:22 * **5:19:** Ais 53:11 * **5:20:** Rom 4:15; Gal 3:19 * **5:21:** Rom 6:23 * **6:1:** Rom 3:5-8 * **6:2:** 1Pi 4:1 * **6:3:** Gal 3:27

ume yäpumäŋ-ken uken Kristo yäpurärätkumäŋo udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäŋ. 4 * Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäŋpäŋ awaŋ gänaŋ äpmoŋkumäŋ. U jop nämo, mebäri ŋodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋpäŋ kodak teŋkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuŋatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

5 * Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpäŋ bok kumbumäŋ bumik unita ninä ukät kentäŋpäŋ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak taŋpäŋ akuŋkuko udegän. 6 * Unita nin nadäkamäŋ; Bänepnin biani täŋo irit kuŋat-kuŋat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuŋo u mebäri ŋodeta kumbuŋ; Nin momita watä epän äneŋi nämo täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi däpmäŋ täreŋkuk. 7 * U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

8 Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäŋ kune yäŋ nadäkinik täkamäŋ. 9 U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneŋi akuŋkuko unita äneŋi täga nämo api kumbek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, kumäŋ-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromini nämo. 10 * U kadäni kubägän kumäŋpäŋ momi täŋo kehäromi u täŋpän wawäpäŋ peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak. 11 * Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämo täŋ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäŋ. Nadäk ude iŋitpäŋ kaŋ kuŋarut.

12 * Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋirä watä nämo it tamek. Ude täŋirä momitä tämagut yäpmäŋ gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta. 13 * Ba in ketjin kuroŋjin momita watä epän täŋ imikta nämo iniŋ kireneŋ. Nämo, in äma kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋpäŋ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäŋ siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ. 14 * In nadäkaŋ? In baga man terak nämo itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita momitä inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk täkamäŋ

15 * Eruk nin baga man gämori-ken nämo itkamäŋ. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamäŋ unita jide? Gwäk pimiŋpäŋ momi täga täne? Nämoinik! 16 * Unita ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäŋ epän täŋ imikta yäŋpäŋ iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäŋ täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäŋ gämori-kengän kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä mominin peŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ nimek. 17 Täŋpäkaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäŋ tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna! 18 * Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk däpmäŋ däkŋeŋ taminŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tepmaŋkuk. 19 (Täŋkaŋ man wärani terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man burenigän yäwawä unita yäyak yäŋ bäräŋeŋ täga nämo nadäwä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmäŋ äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kudupigän kaŋ kuŋarut.

---

* **6:4:** Kol 2:12 * **6:5:** Plp 3:10-11 * **6:6:** Gal 5:24 * **6:7:** 1Pi 4:1 * **6:10:** Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 * **6:14:** 1Jo 3:6 * **6:15:** Rom 6:1 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18:** Jon 8:32

20 In nadäkaŋ? Bian inä momi täŋo watä epän täŋpani ude itpäŋ siwoŋi täktäk täŋo
watä epän äma ude nämo itkuŋ. 21 * Ude itkaŋ kädet wakiwaki unita apiŋo mäyäk nadäk
täkaŋ unitä täŋkentäk kubä täŋ tamiŋkuk ba nämo? Nämoinik, kädet udewanitä mähemiye
kumäŋ-kumäŋ kädet-ken yepmak täyak. 22 Upäŋkaŋ apiŋo Anututä momi täŋo topmäk-
topmäkken nanik däpmäŋ däkŋeŋpäŋ tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude
tepmaŋkuko unitä täŋkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ŋode; Ämawebe kudupi
äworeŋpäŋ irit kehäromi api yäpneŋ. 23 * Eruk, unita äneŋi ŋode nadäwut; Momitä epän
ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo. Täŋpäkaŋ Anututä iron
kowatani nämo täŋ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki
nämo u.

7

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

1 Notnaye, man yäŋ yäpmäŋ äbätat unita yäŋpäŋ man wärani ŋode täwera nadäwut.
In baga man täŋo mebäri nadäk täkaŋ unita täwerira u nadäwä tärenayäŋ yäŋ nadätat.
Eruk Moses täŋo baga manta nadäwut. Äma kodak it täkaŋ uwä baga man terak ittäŋ
kuŋtäŋgän kumäŋirä baga man gämori-ken irit u tärek täyak. 2 Yanäpi täktäktä udegän
kwawak niwoŋäretak. Moses täŋo baga mantä ŋode yäyak; Äpitä kodak ririrän webeni
uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä baga man unitä wari nämo
topmäŋpäŋ iŋirek. 3 Upäŋkaŋ äpitä kodak ririrän webe unitä päŋku äma kubä yäpeko uwä
webe u kubokäret webe yäŋ iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä baga mantä wari nämo
topmäŋpäŋ iŋirek. Nämo, u äma kubä yäpayäŋ nadäŋpäŋä täga yäpek. U kubokäret nämo
täŋpek.

4 * Unita notnaye, man wärani u mebäri ŋodeta yäŋahätat; In Kristo-kät kubägän
kumbuŋo uwä apiŋo baga man gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo,
apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumäŋ-kumäŋ-ken nanik Anututä yäpmäŋ
päŋaku teŋkuko u. Täŋpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yäŋpäŋ bureni pewä
ahäkta itkaŋ. 5 * In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiŋkuk-ken uken baga
mantä gupnin täŋo nadäŋ gärip peŋ iwerirän kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unitäŋo
watä epän täk täŋkumäŋonik. 6 * Kadäni uken baga mantä topmäŋpäŋ nipmaŋkuko
upäŋkaŋ kumbumäŋo unita baga man topmäŋpäŋ nipmäŋitkuko u imaka, däkŋeŋkuk.
Unita apiŋo kädet kodaki iwatpäŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ watä epän täŋ imik täkamäŋ. U
baga man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm
taŋirän iwatpäŋ täk täkamäŋ.

Baga man täŋo epän u jide?

7 * Täŋpäkaŋ baga mantä gupnin täŋo nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumäŋo unita
baga manta ŋode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo!
Unita näkŋa terak ŋode yäwa; Baga uwä täga upäŋkaŋ baga mantä täŋkentäŋ naminirän
momi täktäk kädet u kwawak kaŋpäŋ nadäk täyat. Ŋodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä
täŋo tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yäŋ yäyak unita kudän uwä momi yäŋ nadätat.
Täŋ, baga u nämo pareko uwä jide täŋpäŋ kaŋgärip täktäk u kudän waki yäŋ nadäwet? 8 *
Täŋkaŋ baga man u täga upäŋkaŋ momitä baga man uterak yeŋgämä pewäkaŋ kaŋgärip
nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahäŋkuŋ. Täŋ, baga man ukät nämowä
momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. 9 * Unita ŋode yäwa; Baga manta nämo nadäwa
täreŋkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upäŋkaŋ baga manta nadäwa-
tumäŋirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋirän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam

* **6:21:** Rom 7:5, 8:6,13 * **6:23:** Rom 5:12,15 * **7:4:** Rom 6:2,11; Gal 2:19 * **7:5:** Rom 6:21 * **7:6:** Rom 8:2, 6:4 * **7:7:** Kis 20:17; Lo 5:21 * **7:8:** Rom 4:15 * **7:9:** Jem 1:15

täŋkut. 10 * Butewaki, baga man u irit täga pewä ahäkta yäwanipäŋ kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo u pewän ahäŋ naminŋkuk.

11 * Täŋkaŋ momitä baga man terak yeŋgämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpäŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam nepmaŋkuk. 12 * Eruk unita Moses täŋo baga manta jide yänayäŋ? Ŋode; Ini uwä kudupi, ba baga man u gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik. 13 * Täŋpäkaŋ jide? Baga man täga unitä täŋpewän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut? Nämoinik, momi-tägän täŋpewän kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak yeŋgämän pewäpäŋ itkaŋ kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagutkuk. Ude täŋirän baga mantä momi täŋo mebäri u kwawakinik ŋode pewän ahäŋ däkŋeŋkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpän täganeŋ

14 * Unita ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani pen iŋitat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmäŋpäŋ watä epän ämanita nepmaŋkuko unita baga man u täga nämo buramik täyat. 15 * Wära! Näkŋaken mebärina nämo nadäwa tärekaŋ! Täktäkna täga täŋpayäŋ gäripi nadäk täyat u nämo täk täyat. Upäŋkaŋ täktäk waki yäŋ nadäk täyat upäŋ täk täyat! 16 Täŋpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat ugänpäŋ täk täyat unitä ŋode näwoŋäretak; Anutu täŋo baga man u waki nämo, täga. 17 Upäŋkaŋ imaka waki täk täyat u näkŋaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. 18 * Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämoinik itak yäŋ nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäŋkaŋ bureni pewä ahäkta täŋpawak täkaŋ. 19 Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täŋ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpäŋ wari täk täyat. 20 Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upäŋ täk täyat unita ŋode nadätat; Kädet ude u näkŋa nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänaŋ käbop it täyak unitä täk täyak.

21 Unita näkŋa ŋode kaŋpäŋ nadätat; Kädet täga täŋpayäŋ nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täŋpipiŋ namik täyak. 22 Täŋpäkaŋ bänepnatä Anutu täŋo baga man iwatta gäripi nadäk täyat. 23 * Upäŋkaŋ gupnatä baga mebäri kubä iwat täyak. Baga uwä bänepnatä baga u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täŋkaŋ baga kubä uwä momi, gupna kudup topmäŋpäŋ nepmäŋit täyak u. 24 Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täŋpewän wakinik täyat. Netätä waki täŋkentäŋ namänpäŋ bänep nadäk-nadäk biani kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagurayäŋ täyak u pewet? 25 * Eruk nadätat! Anututä täŋkentäŋ namayäŋ. U Ekäninin Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäkita yäŋpäŋ api täŋkentäŋ nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

Täŋpäkaŋ ŋode kaŋpäŋ nadäk täyat; Näkŋawä nadäk-nadäknatä Anutu täŋo man kädet iwatta nadäk täyat. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täŋ imikta nämagut täyak.

8

Munapik täŋo nadäk tawaŋ u jide?

1 Eruk, man säkgämän kubä ŋode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋpäŋ it täkaŋ uwä Anututä momi täŋo kowata nämo api yämek. 2 * U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unitäŋo kehäromi-ken nanik ketäreŋpäŋ nipmaŋkuk. 3 * Bureni, imaka baga mantä täga tänaŋi nämo u Anututä ini täŋkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä baga man

* **7:10:** Wkp 18:5; Rom 10:5 * **7:11:** Stt 3:13; Hib 3:13 * **7:12:** 1Ti 1:8 * **7:13:** Rom 5:20 * **7:14:** Sam 51:5; Jon 3:6 * **7:15:** Gal 5:17 * **7:18:** Stt 6:5, 8:21 * **7:23:** Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 * **7:25:** 1Ko 15:57 * **8:2:** Rom 7:23-24 * **8:3:** Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15

täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋirän baga man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämo. Upäŋkaŋ Anututä iniken nanaki-inik momita yäŋpäŋ momi äma nin täŋo gup iŋam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäŋpäŋ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäŋo kehäromi utpewän maŋkuk. 4 * Anututä ude täŋkuko unita apiŋo nibäŋirän baga man täŋo jukuman siwoŋi u kudup iwat morewani täk täkaŋ. Imata, apiŋo nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämo kuŋat täkamäŋ. Nämo, Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak kuŋat täkamäŋ.

5 Unita nadäkaŋ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo kädet iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. 6 * Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä kumäŋ-kumäŋta biŋam täkaŋ uba. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo bänep nadäk-nadäk kädettä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä irit tägata biŋam täŋpäŋ bänep pidäm terak itkaŋ. 7 * Mebäri ŋodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täŋo iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täŋo baga man iwaräntäkta bitnäk-inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnaŋi nämo. 8 Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkaŋ uwä imaka kubä Anututä kaŋirän tägawekta täga nämo täneŋ.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täŋpäwä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peŋ täwerirän nämo iwat täkaŋ. Nämo, Munapiktä peŋ täwerirän udegän iwat täkaŋ. Täŋ, äma kubä Kristo täŋo Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täŋpäwä äma uwä Kristota biŋam nämo täyak. 10 * Täŋpäkaŋ momitä täŋpewän gupnin kumäkta biŋam täk täyak upäŋkaŋ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani itkamäŋ unita mäjonintä irit kehäromita biŋam täkaŋ. 11 In nadäkaŋ; Anututä Jesu kumbukopäŋ äneŋi Munapiki täŋo kehäromi terak awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biŋam u Munapiki täŋo kehäromi terak api täŋkodak täwek.

Munapik terak Anutu täŋo nanakiye itkamäŋ

12 Notnaye, mebäri unita nin kuŋat-kuŋat mebäri kubä pena ahäkta yäŋ nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik. 13 * Bänep biani täŋo nadäk-nadäk waki unitäŋo kädet iwatpäŋä kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unita biŋam api täneŋ. Upäŋkaŋ Munapiktä kehäromi taminŋirän gupjin täŋo kuŋat-kuŋat waki u utpewä maŋpänä, eruk irit burenita biŋam täŋpeŋ api kuŋatneŋ. 14 U imata, ämawebe Anutu täŋo Munapiktä irit kuŋat-kuŋat täga yäwoŋärek täyak uwä Anutu täŋo nanak ämawebeniye bureni. 15 * Täŋpäŋ apiŋo Anutu iŋamiken kuŋat täkamäŋ. Upäŋkaŋ Munapik, Anututä nimiŋkuko unitä täŋpewän in epän watä äma jopi, Anutu iŋamiken umun terak kuŋat täkaŋ ude nämo itkaŋ. Nämoinik! Munapiktä täŋpewän Anututä nipmäŋ towiwani nanakiye bureni-inik itkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋ Nan! Nan! yäŋ iwet täkamäŋ.

16 * Täŋpäŋ Munapiktä ini-tägän mäjonin täŋkentäŋirän bureni-inik ŋode nadäk täkamäŋ; Nin Anutu täŋo nanakiye bureni itkamäŋ. 17 * Eruk, Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkamäŋ u täŋpäwä imaka tägatäga Anututä ninta biŋam peŋ nimiŋkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upäŋkaŋ intäjukun, Jesutä komi nadäŋkuko u moräki nintä nadänayäŋ täkamäŋ uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biŋam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

---

* **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:6:** Rom 6:21 * **8:7:** Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 * **8:9:** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10:** Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7; Mak 14:36 * **8:16:** 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7

Kämi wäpnin biŋam ikek irit täŋo man

18 * Wäpnin biŋam ikek irit täga kämi kwawak ahäŋ nimayäŋ täyak u tägagämän-inik
kubä. Unita komi apiŋo nadäk täkamäŋ unita nadäŋira jopi kubä täk täyak. 19 * Bureni-
inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadäni peŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni
u bäräŋeŋ ahäwänpäŋ kwawak käna yäŋkaŋ imaka imaka kumän-tagän Anututä täŋ-
peŋkuko u dapun käroŋ täŋ itkaŋ. 20 * U imata, imaka kuduptagän Anututä täŋ-peŋkuko
u pengän-inik säkgämän itkuŋopäŋ Anututä täŋpewän gapuntaŋ moreŋkuŋo itkaŋ. U ini
nadäŋpäŋ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kaŋ itsämbut yäŋpäŋ täŋpewän
ude täŋkuŋ. 21 * Eruk nadäk tawaŋ Anututä peŋ yämiŋkuko uwä ŋode; Apiŋo imaka pewän
ahäwani kuduptagän käbäŋ taŋpäŋ pärakta biŋam täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋirän tägaŋpäŋ
Anutu täŋo nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.
22 Bureni, imaka imaka kudup Anututä täŋ-peŋkuko u komi, webetä nanak bäyanayäŋ
nadäk täkaŋ ude nadäŋkaŋ kähän yäŋ yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ yäŋ nadäkamäŋ. 23 * Täŋpäkaŋ
imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäŋ. Anututä Kudupi Munapikpäŋ iron
intäjukunta ude täŋ nimiŋkukopäŋ apiŋo moräki pat nimitak u yäpna yäŋkaŋ bänepnintä
komi nadäŋkaŋ yäŋkähän-kähän yäŋ itkamäŋ. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yäŋ
kwawa yäŋahäŋpäŋ komegup täŋo bäräpi-ken nanik ketäreŋ nimikta itsämäŋkaŋ dapun
käroŋ täŋ itkamäŋ. 24 * Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biŋam
nimagutkuk. Upäŋkaŋ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiŋo käbop itak. Täŋ, unitä käbop
nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iŋirani udewanita
nämo itsämäk täkamäŋ. 25 Upäŋkaŋ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yäŋ
nadäkinik täkamäŋ unita bänepnin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik itsämäŋ itkamäŋ.
26 Täŋkaŋ ugän nämo. Nin kehäromi nikek nämo iritna Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ
nimik täyak. Täŋkaŋ Anutu-ken imaka unita yäŋapine yäŋ nämo nadäŋkaŋ jop bänepnin-
kengän nadäŋ bäräp täŋitna Munapiktä bänep nadäŋ bäräpnin u yäpmäŋkaŋ Anutu-ken
butewaki man, ämatä täga yäŋahänaŋi nämo, uterak yäŋahäŋ nimik täyak. 27 * Ude
täŋirän Anutu, äma täŋo bänep kaŋpäŋ nadäwanitä Kudupi Munapik täŋo nadäk u kawän
tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täŋo nadäk ugän iwatpäŋ Anutu täŋo kudupi
ämawebeniye nin täŋkentäŋ nimikta Anutu-ken yäŋapik man yäk täyak.

Anutu täŋo bänep iron u täŋpipinaŋi nämo

28 * Unita nin nadäkamäŋ; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ, ämawebe Anututä
iniken gärip terak yämagut päbä yepmaŋpani u jop yabäŋ äwaräkuk nämo täk täyak.
Nämoinik, Anututä ini täŋpewän imaka kudup ahäŋ yämik täkaŋ u täŋkentäŋ yämikta ude
täk täyak. 29 * U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahäŋkumän-ken uken Anututä
iniken ämawebeniye u nadäŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe u Nanaki unitäŋo täktäk udegän
täŋpeŋ kuŋatta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä
Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiŋkukotä it täyak. 30 Täŋpäŋ
ämawebe yäput peŋpäŋ inita iwoyäŋkuko u yämagut päbä yepmaŋpäŋ siwoŋi ämawebenaye
yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe siwoŋi ämawebenaye yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuko
unitä irit täga kaŋ-ahäneŋta iniken wäpi biŋam yäniŋ kireŋkuk.
31 * Täŋpäkaŋ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täŋkentäŋ nimiŋirän
netätä iwan täŋ nimiŋpäŋ täga täŋpän wanen? Kubätä täga nämo! 32 * Anututä kudän
inide kubä täŋ nimiŋkuko u nämo nadäkaŋ? U nin kudup täŋkentäkta iniken nanaki-inik
u nämo iyap taŋpäŋ iniŋ kireŋpewän äpuko unita ŋode bureni täŋ nimek; U oraŋ nimiŋpäŋ
nanaki nimiŋkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! 33 * Unita Anututä ämawebe

* **8:18:** Rom 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19:** Kol 3:4 * **8:20:** Stt 3:17-19 * **8:21:** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23:** 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 * **8:24:** 2Ko 5:7 * **8:27:** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28:** Efe 1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 * **8:31:** Sam 118:6 * **8:32:** Jon 3:16 * **8:33:** Ais 50:8

inita iwoyäŋkuko u man käbeyä-ken mominita yäŋpäŋ netätä äma uwä siwoŋi nämo yäŋ täga yäŋtäreŋ yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämiŋkuko unita täga nämo! 34 * Ba netätä Anutu täŋo kudupi ämawebe u geŋita biŋam täŋput yäŋ yäŋtäreŋ yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yäŋpäŋ kumbuk. Täŋkaŋ kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku kodak tewani unitä apiŋowä Anutu nan keri bure käda itkaŋ nin täŋkentäŋ nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. 35 Eruk Kristotä nadäŋ nimikinik täk täyak upäŋ imatäken kubätä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadäŋ-bäräp ba komi nadänero unitä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋpek? Ba Jesuta yäŋpäŋ ämatä waki täŋ niminеŋo ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänaŋ itnero unitä täga täŋpek? Ba ämatä kumäŋ-kumäŋ nidäpnayäŋ täneŋo unitä täga duŋ-weŋpäŋ nipmaŋpek? Nämoinik! 36 * Bureni, Anutu täŋo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahäŋ nimik täkaŋ unita ŋode yäŋahätak;

Nin gäkŋo ämawebekaye itkamäŋ unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaŋ.
Ba nibäŋirä tom nakta däpmäk täkaŋ ude täk täkamäŋ. *Sam 44:22*

37 * Upäŋkaŋ Jesu iron pähap täŋ nimiŋkuko unitä täŋkentäŋ nimiŋirän bäräpi u ba u ahäŋ nimik täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täŋpän waneŋ. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäŋ. 38-39 Unita nadäkinik ŋode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaŋi nämo. Nämoinik! Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo nimiŋkuko unita kumäŋ-kumäŋ ba irit, aŋero ba mäjo wära kehäromi nikek u, imaka apiŋode ahäŋ nimik täkaŋ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nikek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänaŋ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäŋ kukaŋ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u täga teŋpipinaŋi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäŋkuk

1-2 Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäŋpäŋ näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täŋo äma unita manna u bureni-inik yäŋ nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaŋ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäŋ nadätat. 3 * Butewaki! Näk jide täŋpäŋ nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täŋkentäŋ yämiŋira Kristota biŋam kaŋ täneŋ? Kristota biŋam täŋput yäŋpäŋ bänepna kädäp ijik täyak u ŋode; Anutu täŋo kokwawak näkä terak ärowänkaŋ Kristo täŋo iwan äworeŋpäŋ guŋ ude irira Isrel ämawebenayetä näkŋo kome kaŋ yäput! yäŋ nadäk täyat. 4 * Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkaŋ Ekänitä iniken mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Täŋpäŋ ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpäŋ baga man yämiŋpäŋ Anutu iniŋoret kädet siwoŋi u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ imaka säkgämän säkgämän täŋ yämikta yäŋkehäromtak man yäwetkuk. 5 * Täŋpäkaŋ äbot uwä oranin wäpi biŋam ikek bian itkuŋo unitäŋo äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäŋkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täŋo intäjukun irirän wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkäna! U Bureni!

6 * Täŋpäkaŋ apiŋo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaŋ unita ŋode täga yäne ba nämo? Anututä yäŋkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämo pewän ahäŋkuk? Nämo, udeta nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täŋo tawaŋken nanik päke u kuduptagän

---

* **8:34:** Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1 * **8:36:** 2Ko 4:11 * **8:37:** Jon 16:33 * **9:3:** Kis 32:32 * **9:4:** Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * **9:5:** Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 * **9:6:** Nam 23:19; Rom 2:28

Anutu täŋo nanakiye bureni, inita biŋam itta yäwani nämo. 7 * Ba udegän, Abraham täŋo
äbotken nanik u kudup u Abraham täŋo oraniye bureni ude nämo itkaŋ. Nämo, Abraham
täŋo oraniye mäyap upäŋkaŋ Anututä Abraham ŋode iwetkuk; Yäŋkehärom taŋkuro ude,
oraŋkaye ahänayäŋ täkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ nanaka Aisak täŋo tawaŋ terak nanik u
yabäwa oraŋkaye bureni api täneŋ. 8 * Täŋpäkaŋ man unitä mebäri ŋode niwoŋäretak;
Ämawebe Abraham täŋo tawaŋken nanik u kudup Anutu täŋo oraniye bureni-inik ude
nämo itkaŋ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yäŋkehäromtak man Abraham
iwetkuko uterak ahäŋkuŋo ugän. 9 * Eruk Anututä Abraham yäŋkehäromtak man
iwetkuko u ŋode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyaŋpäŋ iŋirirän äneŋi api
äbet yäŋ iwetkuk.

10 * Täŋpäkaŋ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyaŋkuk. Täŋpäŋ nanak yarä
bäyaŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. 11-12 * Täŋpäkaŋ Anutu iniken gärip
kadäni kadäni iwatpäŋ täk täyak udegän iwatpäŋ äma inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ
yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ini-tägän
äma yäpmäŋ daniŋpäŋ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täŋkaŋ
Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ŋode iwetkuk;

Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täŋo epän watä ämani ude api irek yäŋ iwetkuk. *Stt 25:23*

13 * Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Näk monäni Jekopta nadäŋ imikinik täŋkaŋ tuäni Isota mäde ut imiŋkut. *Mal 1:2,3*

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet siwoŋi nämo täk täyak? Ude nämo!
15 Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

Näkä äma kubäta bänep iron täŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u bureni täŋ imet.
Ba äma kubäta butewaki nadäŋ imayäŋ nadäŋpäŋä u butewaki nadäŋ imiŋpäŋ oraŋ imet.
Kis 33:19

16 * Unita ŋode nadäna; Anututä äma täŋo gärip ba unitäŋo täktäk terak nämo yäpmäŋ
daniŋpäŋ yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-gärip tawaŋ uterak iwatpäŋ kubä
kaŋ-korekta nadäŋpäŋä udegän täk täyak. 17 * Unitäŋo wärani kubä Anutu täŋo man kudän
täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome täŋo intäjukun äma Fero ŋode iwetkuk;
Mebäri ŋode unita nadäŋ gaminjira intäjukun äma wäp biŋam yäpmäŋpäŋ itan; Gäkä terak
kehäromina kwawak pewa ahäŋirän biŋam nadäŋpäŋ ämawebe wäpna biŋam komeni
komeni api yäŋahäŋ yäpmäŋ kuneŋ yäk. 18 * Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋäretak;
Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadäŋpäŋä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä
bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋ imayäŋ nadäŋpäŋä iniken nadäk-gärip ugän iwatpäŋ udegän
täŋpek.

19 Täŋpäkaŋ in kubätä man u nadäŋpäŋ ŋode käwep näwerek; Netätä täga kehärom
taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nämo upäŋ imata äma nin
ätu mominta kokwawak nadäŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nämo täk täyak
yäŋ näwerek. 20 * Täŋpäkaŋ yäŋyabäk udewani ämatä täga yänaŋi nämo. Gäk äma jidewani
unita Anutu ude goret täyan yäŋ iweren? Ude yäweno u ŋode bumik; Käbotinik kubätä
äma u täŋpeko u ŋode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude tän? 21 * Ude nämo! Äma

* **9:7:** Stt 21:12 * **9:8:** Gal 4:23 * **9:9:** Stt 18:14 * **9:10:** Stt 25:21 * **9:11-12:** Stt 25:23 * **9:13:** Mal 1:2-3 * **9:16:** Efe 2:8 * **9:17:** Kis 9:16 * **9:18:** Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4 * **9:20:** Ais 29:16, 45:9 * **9:21:** Jer 18:6

käbot täŋpani kubätä iniken gärip iwatpäŋ gäŋ yäpmäŋpäŋ käbotinik yarä täŋpek. Kubä säkgämän, äŋnak-äŋnak täkta. Täŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta täŋpek. Ude täŋpeko unita goret täyak yäŋ täga yäwen? Nämoinik!

22 Täŋpäkaŋ Anututä täŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa
ahäŋirän kehäromina kaŋpäŋ nadäwut yäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Käbot kokwawaki yäpmäkta
biŋam täkaŋ uwä bäräŋeŋ täŋpän wanaŋipäŋ kadäni käroŋi kehärom taŋpäŋ kwikinik it
yäpmäŋ äbuk. 23 * Täŋpäkaŋ udegän, iniken bänep iron tägagämän-inik u kwawak pewän
ahäkta käbot butewakini yäpmäkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yäbatkuk. Täŋpäŋ
ämawebe uwä irit täga, wäp biŋam ikek u yämikta bian yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk.
24 Tägagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täŋkaŋ ämawebe
nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. 25 Unita
guŋ äbotta nadäŋpäŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yäŋahäŋkuk;

Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämopäŋ Näkŋo ämawebenaye yäŋ api yäweret.
Ude täŋkaŋ ämawebe nadäŋ yämikinik nämo täŋkuro unita bänepna gämäni yäŋ api yäweret. *Hos 2:23*
26 *Täŋpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämo yäŋ yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkŋo nanaknaye yäŋ api yäweret.* *Hos 1:10*

27 Täŋpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäŋpäŋ man ŋode yäŋahäŋkuk;

Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahäŋ uyinayäŋ täŋo upäŋkaŋ uken nanik yarä-gänpäŋ api yämaguret.
28 *U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmaŋpäŋ bäräŋeŋ api täŋpän waŋ moreneŋ.* *Ais 10:22,23*

29 Täŋpäkaŋ unitagän yäŋpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yäŋpäŋ yarägän nämo yepmaŋkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam. *Ais 1:9*

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

30 * Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu
iŋamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ
yämiŋkuk. Yäŋtäreŋ yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yäŋpäŋ. 31 * Täŋ, Isrel ämawebe
uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo baga man iwatna
yäkŋat täŋpä waŋkuŋ. 32 * Mebäri ŋodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ
yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak
Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak
jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik. 33 * Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä
ŋode pätak;

Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.
Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo api täŋpek. *Ais 8:14, 28:16*

---

* **9:23:** Rom 8:29; Efe 1:3-12 * **9:30:** Rom 10:20 * **9:31:** Rom 10:2-3 * **9:32:** Ais 8:14 * **9:33:** 1Pi 2:6; Rom 10:11

10

1 Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä
Anututa biŋam kaŋ irut yäŋpäŋ bänepna kädäp ijiŋirän Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat.
2 Unitäŋo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taŋi täk täkaŋ upäŋkaŋ kädet
Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkaŋ. 3 Anututä kädet iwatpäŋ
siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkaŋ iniken kehäromi
terak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta epäni täŋpäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ kädet Anututä
iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u mäde ut iminkuŋ. 4 * Kädet
uwä Kristo. Kristotä äbäŋpäŋ baga man terak Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo kädet u
däpmäŋ täreŋpäŋ kädet kodaki kubä pewän ahäŋkuk. Uwä ŋode; Ämawebe nadäŋ imikinik
täk täkaŋ u kudup Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biŋam täga tänaŋi

5 * Täŋpäkaŋ baga man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädetta Mosestä ŋode kudän
täŋkuk; Äma kubätä jukuman baga man terak pätak u iwarayäŋ täko uwä baga uterak irit
kehäromita biŋam api täŋpek. 6 * Mosestä baga man iwat-iwatta ude yäŋkukopäŋ nadäkinik
kädet iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itta man kubä ŋode pätak; Injin-tägän ŋode yäneŋta;
Kunum gänaŋ netätä täga äroŋpäŋ Kristo imagut yäpmäŋ äpek? Ude nämo yäneŋ! U
äpuko uba! 7 Ba ŋode imaka yäneŋta; Netätä kumbani yotpärare-ken täga äpmoŋpäŋ Kristo
kumbani-ken nanik imagut yäpmäŋ abek? Ude imaka, nämo yäneŋ. U akuŋkuko uba!
8 Ude nämo, man unitäŋo kukŋini u ŋode kudän täwani; Anutu täŋo man u dubinjin-
ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täŋpäkaŋ man uwä nadäkinik pewä ahäk-
ahäk man bureni nintä yäŋahäk täkamäŋ ubayäŋ. 9 Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin
yäŋ yäŋahäŋit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuko unita
nadäkinik täŋ iminirä Anututä ini api tämagurek. 10 U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik
täŋitna Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u
yäŋahäŋitna inita biŋam nimagut täyak. 11 * Man unita Anutu täŋo man mujipi kubä
ŋode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni
yäpmäkta pära nämo api täŋpek. 12 * Täŋpäkaŋ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäŋ
danik täyak. Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän
ämawebe kuduptagän täŋo Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täŋkentäŋ nimi yäŋ yäŋpäŋ
yäŋapik täkaŋ unita iron säkgämän täŋ yämik täyak. 13 * Unitawä Anutu täŋo mantä bureni
ŋode yäŋahätak; Netätä Ekäni täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera yäk täkaŋ uwä Ekänitä inita
biŋam api yämagurek.
14 Upäŋkaŋ Ekänita nadäkinik nämo täneŋo uwä jide täŋpäŋ täŋkentäkta gera yäneŋ?
Ba unitäŋo manbiŋam nämo nadäneŋo u jide täŋpäŋ Ekänita nadäkinik täneŋ? Ba äma
kubätä manbiŋam u nämo yäŋahäweko uwä jide täŋpäŋ manbiŋam u nadäneŋ? 15 * Ba
manbiŋam yäŋahäkta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiŋam yäŋahäŋirän
nadäneŋ? Täŋpäkaŋ manbiŋam yäŋahäwani unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Äma
manbiŋam tägagämän yäpmäŋ äbäk täkaŋ unitäŋo kuroŋi säkgämän yäŋ yäwut!
16 * Upäŋkaŋ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiŋam Täga u nämo iyap taŋpäŋ
iŋitkuŋ, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ŋode yäŋkuk; Ekäni, manbiŋam yäŋahäŋitna
netätä nadäwän bureni täŋkuk? 17 * Unita nadäkinik burenita ŋode yäna; Manbiŋam
yäŋahäŋirä nadäk täkaŋ unitä nadäkinik pewän ahäk täkaŋ. Täŋkaŋ manbiŋam jopi kubä
nämo, Kristo täŋo manbiŋam u. 18 Upäŋkaŋ Juda äma u jide? Manbiŋam uwä nämo käwep
nadäŋkuŋ? Nämo, u nadäŋkuŋ! Anutu täŋo mantä unita ŋode yäyak;

---

* **10:4:** Mat 5:17; Jon 3:18 * **10:5:** Rom 7:10; Gal 3:12 * **10:6:** Lo 30:12-14 * **10:11:** Rom 9:33 * **10:12:** Apos 15:9 * **10:13:** Jol 2:32 * **10:15:** Ais 52:7 * **10:16:** Ais 53:1; Jon 12:38 * **10:17:** Jon 17:20

Mani kotäktä komeni komeni kuŋarirän ämawebe kuduptagän nadäŋkuŋ. *Sam 19:4*

19 Eruk, näkŋo yäŋyabäk kubä pen ŋode; Isrel ämawebe uwä guŋ ämawebetä komeni
yäpmäŋpäŋ Anututa biŋam api täneŋ yäŋ nämo käwep nadäŋkuŋ? Nämo, u nadäŋkuŋ!
Unita bianä Anututä Moses meni-ken ŋode yäŋkuk;

Juda äbottä näkken äneŋi äbut yäŋ nadäŋpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani, guŋ äbot kubäta iron
api täŋ yämet yäk.
Ude täŋira Juda äbottä kaŋkaŋ bänepi wawäpäŋ ninta täŋ niminaŋi yäŋ api nadäneŋ. *Lo 32:21*

20 Täŋpäkaŋ Moses täŋo man u yäŋ-kentäŋpäŋ Aisaiatä kwawakinik ŋode yäŋahäŋkuk;

Äma näka nämo yäŋ-wäyäkŋewani u ahäŋ yämiŋpäŋ yämagurira nabäŋkuŋ. *Ais 65:1*

21 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebeta yäŋpäŋ Anututä ŋode yäkgän täŋkuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täŋ namik täkaŋ u yämagutta kepma käroŋ ket kewatkaŋ it täyat.
Ais 65:2

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmaŋkuk

1 * Unita jide nadäkaŋ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiŋkuk? Nämoinik! Näk
imaka, Isrel äma ba Abraham täŋo nägät moräk kubä. Näk Benjamin täŋo äbotken nanik
unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut yämiŋkuk yäŋ täga nämo yäne. 2 Unita
ŋode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahäŋirä Anututä inita biŋam yäŋpäŋ iwoyäwani unita mäde
nämoinik ut yämiŋkuk. Jide? In Anutu täŋo man kudän terak Elaija täŋo manbiŋam unita
nämo nadäkaŋ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode
yäŋapiŋkuk; 3 * Ekäni, ämawebe ŋo gäkŋo profetkaye däpmäŋ-pewä kumbäpäŋ alta ganiŋ
oretta täŋpani u kudup wäräamut täŋpä kuŋkuŋ. Täŋkuŋo profet morek-morek näk imaka,
kumäŋ-kumäŋ nutnayäŋ epäni täkaŋ. 4 * Ude yäŋirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ŋode
iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkŋata biŋam iwoyäŋira uwä anutu jopi Bal
unita gukut imäpmok nämo täŋ imik täkaŋ yäk. Gäk kubägän nämo yäŋ iwetkuk. 5 *
Eruk, u udegän kadäni ŋoken Juda äbot päke u gänaŋ nanik äbot täpuri Anututä ironita
yäŋpäŋ inita biŋam iwoyäŋkuko itkaŋ. 6 * Ämawebe iwoyäŋkuko uwä, iniken iron terakgän
iwoyäŋkuk, ämawebe unitäŋo täktäkita yäŋpäŋ nämo. Nämo, täktäkita yäŋpäŋ iwoyäŋkuko
yäwänäku iron täŋkuko uwä iron bureni nämo yäŋ nadäktäkäne.
7 * Unita ŋode yäna; Isrel ämawebetä Anutu iŋamiken siwoŋi itta pipiri pähap täŋkuŋopäŋ
täŋpä waŋkuŋ. Upäŋkaŋ äbot uken nanik Anututä iwoyäŋkuko u imaka bureni u kaŋ-
ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki
täŋpipiŋkuk. 8 Unita ŋode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täŋpän guŋ taŋkuŋ. *Ais 29:10*
Täŋkaŋ dapuri täŋpipiŋpäŋ jukuni yäpurän guŋ tawäpäŋ yepmaŋkuko it yäpmäŋ abäkaŋ. *Lo*
29:4

9 * Täŋpäkaŋ unitagän Devittä ŋode yäkgän täŋkuk;

Ärawa äŋnak-äŋnakitä buŋeptä-yäŋ däpmäŋirän komi kaŋ nadäwut.

---

* **11:1:** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * **11:3:** 2Kin 19:10,14 * **11:4:** 1Kin 19:18 * **11:5:** Rom 9:27 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:7:** Rom 9:31 * **11:9:** Sam 35:8

Bureni, äŋnak-äŋnakitä momi-ken yepmaŋpänkaŋ kowata kaŋ yäput yäk.
10 Täŋkaŋ dapuri täŋpewän bipmäŋ utpäŋ bäräpitä kotaŋ yäwarirän mädeni kaŋ muget yäpmäŋ kut. *Sam 69:22,23*

Anututä guŋ äbot yämagutta man

11 * Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut iminŋpäŋ maŋkuŋo u maŋpäŋ makinik täŋkuŋ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täŋkuŋo unita Anutu täŋo yäpätägak epän bureni guŋ äbotken ahäŋkuk. U ahäŋkuko uwä mebäri ŋodeta; Isrel äbottä ninta täŋ niminaŋi täŋkuk yäŋ nadäŋpäŋ äneŋi Anutu-ken äbäkta Anututä guŋ äbot yämagutkuk. 12 U kawut! Isrel äbot täŋo wakiwaki unitä täŋpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahäŋ yäminŋkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut iminŋkuŋo unitä guŋ äbotken nanikta täŋkentäk pähap ahäŋkuk. Eruk, Isrel täŋo wakini terak imaka tägagämän kubä ahäŋkukopäŋ Juda äma äneŋi bänepi äyäŋutpäŋ Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biŋam tänayäŋ täkaŋ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upäŋ api pewän ahäwek?

13 Eruk, guŋ äbotken nanik nadäkinik täŋpani, in man ŋo täwera nadäwut; Anututä guŋ äbot täŋo aposoro ude itta yäŋpäŋ naniŋ kireŋkuko unita nadäwa ärowani täŋpäpäŋ oretoret täyat. 14 Guŋ äbot inken epän ude täŋpapäŋ nägät moräknaye ätutä kaŋkaŋ koki wawäpäŋ bänepi äyäŋutpäŋ Anututa biŋam kaŋ täŋput yäŋ nadätat. 15 Täŋ, Anututä ämawebe äbot u mäde ut yäminŋkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täŋo iwan ude itkuŋopäŋ Anututä inikät bänep kubägän itta yämagutkuk. Täŋpäkaŋ Anututä Juda äbot u äneŋi not täŋ yämayäŋ täko unita jide yäwet? U tägagämän-inik kubä, kumbanitä kodak taŋpäŋ äneŋi akuneŋo ude bumik. 16 * Unita man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Ketem intäjukun nanik epän kodaki-ken yäpmäŋpäŋ Anututa biŋam peŋ imineŋ. Ude täneŋo uwä epän uken nanik ketem u kudup Anututa biŋam täneŋ. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täŋo jäwäri Anututa biŋam iwoyäweko uwä kujari känani kudup u Anututa biŋam täŋpek.

17 * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upäŋ Anututä känani ätu tokät täŋpän kuŋkuŋ. Täŋ, guŋ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täŋo känani udewani upäŋ Anututä yäpmäŋpäŋ olip päya piwani täŋo känani tokät täŋpän kuŋkuŋo u komeni-ken yäpurärätkuk. Yäpurärätkuko unita olip päya täga unitäŋo umenitä känani, iniken ba in yäpurärani uterakgän tepmäŋ towiŋirän säkgämän it täkaŋ. 18 * Upäŋkaŋ känani madäŋ täŋpä kwani unita nadäwä äpani täŋpäpäŋ injinta nadäwä ärowani nämo täneŋ. Nämoinik, in känanitä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmäŋkaŋ känani in tepmäŋ towik täyak.

19 Täŋpäkaŋ inä ŋode käwep yäneŋ; Anututä olip päya känani madäŋ täŋpän kuŋkuŋo u komenita nin yäpurärätta nadäŋpäŋ madäŋkuk. 20 * Bureni, Anututä ude täŋkuko upäŋkaŋ Anututä kädet ude täŋkuko unitäŋo mebäri ŋode; U nadäkinik nämo täŋkuŋo unita madäŋ täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ inä nadäkinikjinta yäŋpäŋ tämagut päbä yäpurärätkuk. Unita täga itkamäŋ yäŋkaŋ biŋam nämo yäneŋ. Nämo, umuntäneŋ! 21 Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täŋo känani bureni ude nämo yabäŋ koreŋkuko unita in ärowani kudän ude täŋpäwä in udegän nämo api tabäŋ korewek. 22 * Unita Anutu täŋo täktäkita ket nadäneŋ; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe mäde ut imik täkaŋ uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Täŋpäkaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirä Anututä api oraŋ tamik täŋpek. Täŋ, inä ude pen nämo kuŋatnayäŋ täŋo uwä in imaka, api tokät täŋpän kuneŋ. 23 Täŋpäkaŋ Juda äbot madäŋ täŋpän kuŋkuŋo uwä nadäkinik pewä putärewani u äneŋi täŋkehärom tänayäŋ täŋo uwä Anututä äneŋi yäpmäŋ päbä kujarini terak api yäpurärärek. U tänaŋi nämo yäŋ nämo

* **11:11:** Apos 13:46; Rom 10:19 * **11:16:** Nam 15:17-21; Ese 44:30 * **11:17:** Efe 2:11-19 * **11:18:** Jon 4:22
* **11:20:** Rom 12:16 * **11:22:** Jon 15:2,4; Hib 3:14

nadänen. Nämo, Anututä änenji täga api yäpurärärek. 24 Imata, gun äbotken nanik inä olip päya ägwäri täno känanipäŋ tokät päbä olip päya piwani terak nämo yäpurärätnaŋipäŋ yäpurärätkuk. Upäŋkaŋ Juda nanik uwä olip päya piwani unitäŋo känani tokät täŋpän kwani unita Anututä änenji täga yäpmäŋ päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpurärärek.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

25 * Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäŋo mebäri nämo nadäŋkaŋ injinta nadäwä ärowani täneŋo udeta täwera ket nadäwut; Man uwä ŋode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadäkitä Anutu täŋo man nadäkta mäde ut iminkuŋo u pen inidegän nämo api it yäpmäŋ kuneŋ. Nämo, Anututä guŋ ämawebe udetä näka binam kaŋ täŋput yäŋ nadäk täyak u täreŋirän Isrel ämawebe täŋo bänep nadäk-nadäki u äneŋi api pirärewek. 26 * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneŋi inita binam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ŋode pätak;

Waki keri-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.
Äbäŋpäŋ Jekop täŋo äbottä näka peŋawäk täŋpani u yäpän-siwoŋ tawäpäŋ api yepmaŋpek.
27 *Täŋkaŋ momini peŋ yämayäŋ täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täŋpet yäk.* *Ais 59:20,21, 27:9*

28 Eruk, Isrel ämawebe u Manbinam Täga u nadäkta bitnäŋkuŋo unita Anutu täŋo iwan ude äworeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unitä guŋ äbot ämawebe in täŋkentäŋ taminkuk. Upäŋkaŋ yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe u inita binam iwoyäŋ yepmaŋkuko unita yäŋkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yäŋpäŋ pen nadäŋ yämik täyak. 29 Imata, Anututä äma inita binam yäpmäŋ daniwekopäŋ äneŋi mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yänin kirewekopäŋ äneŋi täga nämo yäyomägarek. 30 Täŋpäkaŋ guŋ äbot ämawebe inä bian Anututa peŋawäk täŋ imik täŋkuŋopäŋ apiŋo Isrel äbottä täŋirä in uwä Anutu täŋo butewakini yäpmäŋpäŋ itkaŋ. 31 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe imaka, Anutu täŋo man peŋawäk täŋkuŋopäŋ Anutu täŋo butewaki intä yäpuŋo udegän yäpmäkta yäwani. 32 * Unitäŋo mebäri u ŋode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahäŋ yämikta nadäŋkuko unita ämawebe kuduptä peŋawäk täŋo topmäk-topmäk terak itta yäniŋ kireŋkuk.

Anutu iniŋoret täkäna!

33 *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude toknek pätak, äpmoŋpani pähap! U inide kubä täk täyak.*
Unitäŋo nadäk tawaŋ mebäri nadäna tärenaŋi nämo ba unitäŋo täktäki netätä kaŋpäŋ nadäwän täreneŋ?
34 * *Äma netätä Anutu täŋo nadäk u kaŋpäŋ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?* *Ais 40:13*
35 *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniŋ kirewänkaŋ unita yäŋpäŋ Anututä kowata imek?* *Jop 41:11*
36 * *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täŋpewän ahäŋkuŋo unita imaka imaka unitäŋo mebäri bureni-inik itak.*
Imaka imaka u kudup inita binam itkaŋ.
Unita wäpi binam peŋyäŋek ikek ärowani pen pat iniŋ yäpmäŋ kuyon! U Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniŋ kirene

* **11:25:** Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 * **11:26:** Mat 23:39; Sam 14:7 * **11:32:** Gal 3:22; 1Ti 2:4 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:36:** 1Ko 8:6

1 * Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäŋ nimiŋkuko unita ŋode peŋ täwetat;
Kome terak it yäpmäŋ kunayäŋ täŋo udegän in gupjin irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa
biŋamgän ärawa ude iniŋ kirek täkot. Täŋkaŋ kudupigän itkaŋ kädet Anututä ini gäripi
nadäk täyak ugän iwatpäŋ täneŋ. Kudän udewanitä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni
täyak. 2 * Täŋkaŋ komen äma täŋo irit kuŋat-kuŋat kädettä äneŋi tämagureko udeta nadäŋ
täpäneŋpäŋ kuŋatneŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin pirärenirä Anututä nadäk kädet
kudupi kubä kaŋ täwoŋärewän. Ude täŋirän irit kuŋat-kuŋatjin udegän kodakigän kaŋ
ahäwän. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nadäk kädet, imaka täga, siwoŋi-inik, Anututä ini gäripi
nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäŋ täga api iwatneŋ.

3 * Täŋpäkaŋ Anututä orakorak naminkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta
ŋode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneŋ. Nämo, Anututä nadäkinik
in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide iŋitkaŋ u ket kaŋpäŋ nadäwä
tärewäpäŋ uterakgän kuŋat täkot. 4 * Imata, äma nin gupnin kubägän upäŋkaŋ gupnin
täŋo moräki moräki mäyap itkaŋ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkaŋ. 5 * Udegän
äbot täŋpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäŋ upäŋkaŋ Kristo terak gupnin täŋo moräki
moräki ude, yäpurärätpäŋ kubägän itkaŋ täŋkentäk kowata kowata täkta yäwani. 6 * Unita
Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiŋkuk. Iron
unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkta iron
imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yäŋahäk täŋpek. 7 Ba äma kubä äbot täŋpanita
watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täŋo man
kädet yäwetpäŋ yäwoŋärek täkta iron imani uwä epän u täŋpek. 8 * Ba äma kubätä äma
bänepi täŋpidäm takta iron imani uwä udegän täŋpek. Ba äma kubä äma jäwäri täŋkentäŋ
yämikta iron imani uwä iron taŋi täŋ yämek. Täŋpäkaŋ äma kubätä ämawebe täŋo intäjukun
ude itta iron imani uwä gwäk pimiŋpäŋ yabäŋ yäwat epän säkgämän täŋpek. Ba äma
kubä ämawebeta butewaki nadäŋ yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täŋkentäŋ
yämiŋtäŋ kuŋarek.

Äbot täŋpani täŋo irit kuŋat-kuŋat

9 * Täŋpäkaŋ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneŋ. Jop gup-tägän nämo
täneŋ. Täŋkaŋ kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet täga u iŋit-inik täk täkot. 10 * Täŋkaŋ
äbot täŋpani notjiyeta nägät moräknin yäŋ nadäŋpäŋ gäripi kowata kowata nadäk täkot.
Ude täŋkaŋ injin äpani itkaŋ notjiye oraŋ yämik täkot. 11 * Täŋpäŋ Munapik täŋo kädäp
bänepjin-ken ijiŋirän Ekänita yäŋpäŋ epän kehäromigän täk täkot. 12 * Täŋpäkaŋ Ekänitä
bureni-inik api nimagurek yäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita oretoret terak kuŋat täkot.
Täŋkaŋ bäräpi ahäŋ tamäwä kwikinik it täkot. Täŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkta
gaŋani nämo täneŋ. 13 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu ketem tuŋumta
wäyäkŋek epän täk täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmäŋ päŋku yotjin-
ken iron täŋ yämikta pidämtak täkot.

14 * Täŋpäkaŋ äma ätutä waki täŋ taminirä Anututä täŋkentäŋ yämikta yäŋapik täkot.
Waki täŋ yämikta nämo yäŋapineŋ. Nämo, Anututä säkgämän täŋ yämikta yäŋapik täkot. 15 *
Täŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta oretoret täŋpänä ukät oretoret bok täk täkot. Täŋ, äma
kubätä konäm butewaki täŋpänä ukät bok udegän täk täkot. 16 * Ude täŋkaŋ ämawebe-kät
bänep kubägän täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋpäŋ injinta nadäwä ärowani nämo täŋpäpäŋ epän
äpani täkta nämo bitnäneŋ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nikek yäŋ nämo nadäneŋ.

---

* **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * **12:2:** Efe 4:23; Efe 5:10,17 * **12:3:** 1Ko 12:11; Efe 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12 * **12:5:** 1Ko 12:27; Efe 4:25 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8:** 2Ko 9:7 * **12:9:** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3 * **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15 * **12:12:** 1Te 5:17 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15:** Sam 35:13 * **12:16:** Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21

17 * Täŋpäkaŋ äma ätutä kädet waki täwoŋäreŋirä kowata kädet waki terakgän nämo
däpmäŋ täreneŋ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup iŋamiken nadäŋ dämiŋpäŋ si-
woŋigän kuŋat täkot. 18 * Täŋkaŋ injin yäŋwawak täŋpäŋ ämik täkta nämo nadäneŋ. Nämo,
kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täŋpäŋ itta epäni täk täkot. 19 * Unita notnaye,
waki täŋ taminŋirä kowata waki nämoinik täŋ yämineŋ. Nämo, bäräpi u Anututa iniŋ
kireŋirä iniken kokwawakitä kowata däpmäŋ tärewayäŋ yäŋpäŋä u ini api nadäwek.
Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ekänitä ŋode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä
näkŋo epän. Kowata näkŋa api däpmäŋ tärewet yäk. 20 * Waki nämo täŋ yämiŋkaŋ Anutu
täŋo mantä yäyak udegän ŋode täneŋ;

Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näŋpek.
Ude täŋ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek. *Snd 25:21,22*

21 Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intäŋo kehäromjin yäpmäŋ
äpekta. Ude nämo, kädet waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kowata kudän täga upäŋ täk
täkot.

13

Nin gapman gämori-ken it täkäna

1 * Äma kuduptagän gapman täŋo mani buraminеŋ. U imata, Anututä nämo iwoyäweko
uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täŋo kehäromi uwä Anutu-ken nanik
unita gapman komeni komeni yabäŋ yäwat epän täŋpäŋ it yäpmäŋ kukaŋ uwä Anututä
iwoyäŋpäŋ yepmaŋpani. 2 Mebäri unita äma kubätä gapman täŋo man utpäŋ imaka
Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkaŋ uwä kowata ini yäpmäkta biŋam
täkaŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma irit kuŋat-kuŋari täga uwä äma intäjukun it yämik täkaŋ unita
nämo umuntak täkaŋ. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ unitä uyaku umuntäneŋ. Unita
in gapmanta täŋumun-umunkät nämo kaŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä eruk imaka tägagänpäŋ
täŋpeŋ kuŋat täkot. Imaka tägagänpäŋ taŋpeŋ kuŋarirä gapmantä in tabäŋirän api
tägawek. 4 * U imata, gapman uwä Anutu täŋo epän watä äma, inta yäŋpäŋ iwoyäŋ
tamani. Täŋpäkaŋ in waki täneŋo uwä gapmanta umuntäneŋ. U imata, kowata yämikta
kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täŋo watä epän äma itpäŋ Anutu täŋo
kokwawak äma waki täŋpani-ken pewä ahäkta yäŋ yämani. 5 Mebäri unita mani buramik-
inik täneŋ. Täŋpäkaŋ komi nadäwet yäŋ nadäŋkaŋ unitagän umuntaŋpäŋ mani nämo
buraminеŋ. Nämo, bänepkatä gapman täŋo man buramik u kudän siwoŋi yäŋ nadäŋpäŋ
mani buraminеŋ.
6 Mebäri unita in takis moneŋ imaka, pek täkaŋ. Gapman uwä Anututä watä äma epän
yäŋ yämiŋkuko u gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ unita epäni täŋmeham takta takis moneŋ täga
yäpneŋ. 7 * Unita in imaka yäwani udegän täŋ yämik täkot. Takis moneŋ yämikta yäwani
unitawä takis moneŋ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmäŋ akukta yäwani uwä udegän wäpi
yäpmäŋ akuneŋ. Ba oraŋ yämikta yäwani uwä udegän oraŋ yämineŋ.

Not täŋpäŋ bänep iron täk täkot

8 * Eruk, imaka kubä yäpneŋo uwä kowata pengän däpmäŋ täreneŋ, kämi kaŋ pena yäŋ
nämo yäneŋ. Täŋpäkaŋ bänep iron kowata kowata täŋirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u
uwä täga däpmäŋ täreneŋi nämo. Nadäkaŋ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäŋ

---

* **12:17:** 1Te 5:15 * **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 * **12:19:** Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30
* **12:20:** Snd 25:21-22; Mat 5:44 * **13:1:** Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 * **13:3:** 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * **13:4:**
Rom 12:19 * **13:7:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8

kuŋareko uwä baga man kudup buramiwani yäŋ täga iwetneŋ. 9 Täŋkaŋ baga man ŋode
kudän täwani; Kubokäret nämo täŋpen. Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren. Gäk kubota
nämo täŋpen. Gäk äma täŋo imaka kubä kaŋgärip nämo täŋpen. Baga man u ba baga man
ätu itkaŋ u kuduptagäntä ŋode yäwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen.
10 * Nadäkaŋ? Äma bänep iron ikek kuŋat täkaŋ uwä noriyeta waki nämo täŋ yämik täkaŋ.
Unita bänep iron täktäk kädet unitä baga man buramik-buramik kädet bureni täyak.
11 * Eruk, kudän ude täŋput yäŋ täwetat uwä mebäri ŋodeta; In kadäni itkamäŋ-ken ŋonita
kaŋpäŋ nadäŋkaŋ kuŋat täkot. U däpmon peŋpäŋ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik
täŋpäŋ yäput peŋpäŋ it yäpmäŋ äbäŋitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. 12 *
Bureni! Bipmäŋ urani paorayäŋ täŋirän kome yäŋewayäŋ keräp täyak. Unita bipmäŋ
urani täŋo täktäk u kudup peŋ moreŋpäŋ wakikät ämik täkta täŋtuŋum taŋpäŋ peŋyäŋek
gänaŋ kuŋat täkäna. 13 * Nin kädet siwoŋi iwatpäŋ kuŋat täkäna, kepma täŋo peŋyäŋek
gänaŋ kuŋat täkaŋ ude. Äŋnak-äŋnak kap tektek täŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täne.
Täŋkaŋ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man
nämo yäne. 14 * Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopäŋ tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo
nadäŋ gärip waki u däpmäŋ tärekta epäni nämo täneŋ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

1 * Äma kubä nadäkinik ikek upäŋkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut
yämineŋ. Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upäŋkaŋ man ätu täŋo mebäri kwawak nämo
kudän täwani unita äma udewani-kät yäŋawät-awät nämo täneŋ. 2 * U ŋodeta yäyat; Äma
kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduptagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä
nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. 3 * Täŋirän äma tom ketem
kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita nadäwän äpani täga
nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä äma tom ketem kudup näŋpani
unita wakiinik täyan yäŋ nämo nadäŋ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam
imagurani. 4 * Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki
yäpmäŋ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni,
Ekänitä äma udewani täga täŋkentäŋ yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.
5 * Täŋpäkaŋ äma kubätä kepma kubäta nadäŋirän kudupi-inik täŋpek, kepma ätu
yärepmitak yäŋ nadäwek. Täŋ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yäŋ nadäwek.
U täga upäŋkaŋ nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäŋ daniŋkaŋ nadäk
kubägän yäpmäŋ kuŋatneŋ. 6 Nadäkaŋ? Äma kepma kubäta nadäŋirä inipärik kubä täk
täkaŋ uwä Anutu iniŋoretta nadäŋkaŋ ude täk täkaŋ. Ba udegän, äma tom ketem kudup
näŋpanitä Anutu oraŋ imikta nadäŋkaŋ nak täkaŋ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga
man iwetkaŋ nak täkaŋ unita. Täŋ, äma ketem ätuta bitnäk täkaŋ uwä udegän, Anutu
oraŋ imikta nadäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwet täkaŋ.
7 Unitäŋo mebäri ŋode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuŋat-kuŋarita u näkŋa-kengän
yäŋ nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkŋata biŋam yäŋ nämo yäwek. 8 * Nämo,
kodak itnero uwä Ekäni wäpi biŋam oraŋ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi
biŋam oraŋ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni oraŋ imiktagän täne.
9 Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täŋo Ekäni ude itta kumäŋpäŋ
äneŋi kodak taŋkuk.
10 * Unita gäk, imata äbot täŋpani notkapak kubä täŋo nadäkinikita nadäwi jopi täk

---

* **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 * **13:13:** Luk 21:34; Efe 5:18
* **13:14:** Gal 3:27 * **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Stt 1:29, 9:3 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12
* **14:5:** Gal 4:10 * **14:8:** Luk 20:38; Gal 2:20; 1Te 5:10 * **14:10:** Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11

täkaŋ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniŋ täwet täyan? Ŋode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduptagän Anutu täŋo man käbeyä-ken api itne. 11 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ŋode yäyat;
Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäŋpäŋ gukut imäpmok api täŋ naminеŋ.
Täŋkaŋ ini kubäkubätä ŋode api näwetneŋ; Gäk Anutu bureni-inik. *Ais 45:23*

12 * Unita ŋode nadäna; Anututä nin kuduptagän täŋo mebärininta api niwet yabäwek.

Notniye täŋyäkŋatpena momi nämo täneŋ

13 Unita notniye täŋo nadäkiniki yäpmäŋ danik-danik kädet kaŋ pena! Peŋpäŋ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ŋode iwaräntäkta nadäk kehäromi kaŋ pena; Imaka täga upäŋkaŋ u täŋira notnapaktä nabäŋkaŋ nadäkiniki täŋpän waneŋo udeta imaka udewani täga nämo api täŋpet. 14 * Täŋpäkaŋ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täŋkwawa taŋirän ŋode nadäwa tumäŋkaŋ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täŋo iŋamiken äma täŋo bänepi täga nämo täŋpän waneŋ. Ude nadätat upäŋkaŋ äma kubätä imaka kubäta yäjiwärani yäŋ nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwärani täŋpek. 15 * Unita gäk imaka kubä jop naŋiri notkapak kubätä gabäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki täŋpän waneŋo uwä eruk gäkŋata ŋode nadäwen; Ŋode täyat uwä notnapak unita nadäŋ imikinik nämo täyat yäŋ nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäŋpäŋ kumbukopäŋ imata jop nadäŋ ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi waneŋ? 16 * Nämo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäkka unitä täŋpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unita äma ätutä waki yäŋ yäneŋta. 17 Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u. 18 Unita äma kubätä kädet u iwarän täŋpäŋ Kristota watä epän täŋ imayäŋ täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadäŋirän ämawebetä imaka, kaŋkaŋ api oraŋ imineŋ.

19 * Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ ba notniye täŋo nadäkiniki täŋ-kehäromtak täkaŋ, täktäk ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkäna. 20 * Täŋkaŋ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täŋo epän nämo täna waneŋ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nänaŋi upäŋkaŋ nin ketem kubä naŋitna äma kubätä nibäŋkaŋ bänepitä momi täŋpeko uwä kädet waki täne. 21 Kädet siwoŋi uwä ŋode; Tom ketem ba wain ume naŋira ba imaka kubä täŋira notnapaktä nabäŋpäŋ momi täŋpek yäŋ nadäŋpäŋä eruk gäk kädet u wari nämo täŋpen.

22 Täŋpäkaŋ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yäŋahäwen. Nämo, Anutu iŋamiken gäkŋa-tagän iyap taŋpäŋ nadäŋpeŋ kuŋaren. Täŋpäŋ äma kubätä imaka kubäta täga yäŋ nadäŋpäŋ imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo täŋpeko uwä bänep oretoret terak täga irek. 23 * Täŋ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadäŋkaŋ näŋpeko uwä Anututä goret täyan yäŋ iwerek. Imata, u siwoŋi täyat yäŋ nadäkinik kubägän nämo peŋpäŋ täŋpek. Unita imaka kubä u siwoŋi yäŋ ket nämo nadäŋkaŋ täk täkamäŋ uwä momi täk täkamäŋ.

15

Gäkŋa-tagän nämo nadäwen

1 Eruk, äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin kubäkubä nadäkiniknin kehäromi nikek uwä nininken gäripgän nämo iwatne. Nämo, notniye nadäkiniki kwini u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ

---

* **14:12:** Gal 6:5 * **14:14:** Apos 10:15; Tai 1:15 * **14:15:** 1Ko 8:11-13 * **14:16:** Tai 2:5 * **14:19:** Rom 12:18; Rom 15:2 * **14:20:** 1Ko 8:13 * **14:23:** Tai 1:15

bäräpini kotaŋ yämine. 2 * Täŋkaŋ nin kubäkubätä notniye nadäk-nadäki ba kuŋat-kuŋaritä
tägawekta täŋkentäŋ yämiŋitna nadäkiniki kaŋ kehärom tawut. 3 * U imata, Kristo, wäpi
biŋam taŋi upäŋkaŋ iniken gärip terak nämo kuŋatkuk. Nämo, kädet Anutu täŋo mantä
ŋode yäyak udegän ahäŋ imiŋkuk;

Ämatä yäŋärok gäwetkuŋo u näkä terak äroŋkuk. *Sam 69:9*

4 * Nadäkaŋ? Man kudup Anutu täŋo manbiŋam terak bian kudän täwani u nin
niwetpäŋ niwoŋärekta kudän täwani. U Anututä bureni api tämagurek yäŋ niwetpäŋ
niwoŋärek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo man uwä bänepnin täŋpidäm taŋirän gwäk pimiŋpäŋ
kuŋattäŋgän imaka bureni u api kaŋ-ahäne. 5 Täŋpäkaŋ in Jesu Kristo täŋo kädet kuroŋ
iwarirä Anutu bänep täŋpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat mähemitä
in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahäŋ tamik täyon. 6 Ude täŋ taminŋirän in bänep
nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän peŋpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täŋo nani u wäpi
iniŋoret täkot.
7 * Unita Kristotä not täŋ taminŋkuko udegän äbot täŋpani notjiye kudup not täŋ
yämiŋpäŋ bänep kubägän terak it täkot. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik ärok
täyon. 8 * Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täŋo watä epän äma jopi äworeŋkuko uwä
Anututä yäŋkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäkta täŋkuk. 9 *
Ba guŋ äbottä butewakinita yäŋpäŋ Anutu iniŋoretta täŋkuk. Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo
mantä ŋode yäyak;

Unita guŋ äbot bämopi-ken wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
Kap terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret. *Sam 18:49*

10 Ba unitagän Anutu täŋo man kubätä äneŋi yäkgän ŋode täyak;

Ämawebe kome kukŋi käda nanik in Anutu täŋo kudupi ämawebeniye yäpurärätpäŋ oretoret bok täkot. *Lo 32:43*

11 Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täyak;

Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniŋ orerut. *Sam 117:1*

12 * Täŋpäkaŋ Aisaiatä man unitagän äneŋi yäkgän ŋode täŋkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahäŋkaŋ äma äbot komeni komeni api yabäŋ yäwarek.
Täŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yeŋgämä peneŋ. *Ais 11:10*

13 Täŋpäkaŋ in Anutu terakgän tubeŋ kuŋirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken
daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähemi unitä ude täŋirän
Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentäŋ taminŋirän ŋode burenitä bureni-inik nadäk
täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäŋahäŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäkinik täyat. Täŋkaŋ nadäk-
nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋärek

---

* **15:2:** Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33 * **15:3:** Sam 69:9 * **15:4:** Rom 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7:** Rom 14:1 * **15:8:** Mat 15:24 * **15:9:** Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50 * **15:12:** Rev 5:5

kowata kowata täga tänen yäŋ nadäkinik täyat. 15 Ude nadätat upäŋkaŋ ehutpäŋ man
ätu äneŋi täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudän täyat. Bätakigän yäŋahätat ŋowä
mebäri ŋodeta; 16 * Anututä nadäŋ naminŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta
iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe guŋ äbot u yämagut
päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo manbiŋam
yäŋahäŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa
biŋam täk täkaŋ. 17 Unita näk Jesu Kristo täŋo wäpi terak Anutu täŋo watä epän täk täyat
unita nadäŋira ärowani täk täyak.

18 * Täŋkaŋ imaka ätuta yäŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän
täŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ŋode yäŋahäŋpäŋ täwerayäŋ; Näk guŋ äbot ämawebe
yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpa Anutu täŋo man buramiwani ämawebe ude täŋkuŋ. 19 Ude
täŋkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täŋmeham taŋirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi
terak kudän kudupi kehäromi nikek mebäri mebäri pewa ahäŋkuŋ. Näk Jerusalemtä
päŋku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ päŋku epän u käda
täkta yäwani u täŋ täreŋkut. 20 * Täŋpäkaŋ nadäk kehäromi kubägän ŋode nadäk täyat; Jesu
täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat uwä, guŋ äbot bureni-inik, Kristo täŋo wäpi biŋam nämo
nadäk täkaŋ-ken ugän yäŋahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täŋpani-ken u täkta
nämo nadätat. 21 Nämoinik, Anutu täŋo mantä ŋode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biŋam nämo yäwerani u api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ.
Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneŋ. *Ais 52:15*

Pol Rom kome kukta nadäk tawaŋ peŋkuk

22 * Täŋpäkaŋ epän ŋonitä kadäni käroŋi nepmäŋit yäpmäŋ äbäŋirän in täga nämo äre
tabätat. 23 Upäŋ kome ŋo käda epän täŋ paotat unita, ba kadäni käroŋi-inik äre tabäkta
nadäŋ yäpmäŋ äbätat unita kadäni ŋoken täga käwep api äre tabäwet. 24 * Näk Spen
kome kwayäŋ täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmaŋpa täreŋirän täŋkentäŋ
naminŋirä Spen kome api kwet. 25 * Upäŋkaŋ pengänä Anutu täŋo kudupi ämawebe
Jerusalem käda itkaŋ u päŋku yabäŋpäŋ täŋkentäŋ yämikta kuyat. 26 * Äbot täŋpani
Masedonia ba Grik komeken naniktä yäŋpäŋ-nadäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu
Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta moneŋ peŋkuŋo u api yäpmäŋ
kwet. 27 * Täŋpäkaŋ moneŋ u iniken gärip terak peŋkuŋ. Kädet ude täŋkuŋo u täga täŋkuŋ.
Imata, Juda äbottä bänepi yepmäŋ towikta tuŋum tägagämän Anutu-ken nanik yäminkuŋ.
Unita kowata däpmäŋ tärekta Juda äbot täŋo gup käda täŋkentäŋ yämikta yäwani. 28 Eruk
moneŋ u yäpmäŋ päŋku Jerusalem äbot täŋpani jäwäri itkaŋ unita yäma tärewänkaŋ Spen
kome kwa yäŋpäŋä äre tabäŋpäŋ it tepmaŋkaŋ api kwet. 29 * Täŋkaŋ ŋode nadätat; Kadäni
inken ärewayäŋ täyat-ken ukenä Kristo täŋo iron pähap näkken tokŋeŋ pätak u api duiŋ
tamet.

30 * Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkamäŋ unita, ba iron kädet
Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahäŋkuŋo unita yäŋpäŋ ŋode peŋ täwetat; Komi
epän täyat ŋo täŋmeham takta näka yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäk täkot. 31 Ude
täŋirä Anututä äyuŋ täŋ naminŋpäŋ äma Judia komeken nanik Anutu täŋo man bitnäk
täk täkaŋ u keri-ken nanik kaŋ nämagurän. Ba in Anutu-ken yäŋapiŋirä Jerusalem äbot
täŋpani ämawebetä täŋkentäk yäpmäŋ kwayäŋ täyat unita gäripi kaŋ nadäwut. 32 Ude
täŋirä Anututä nadäŋ naminŋirän inken oretoret terak äre tabäŋpäŋ itpäŋ-nadäk säkgämän
täŋpäŋ kehäromi bok kaŋ yäpna.

---

* **15:16:** Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 * **15:18:** 2Ko 3:5 * **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:22:** Rom 1:10-13
* **15:24:** 1Ko 16:6 * **15:25:** Apos 19:21 * **15:26:** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * **15:27:** Rom
9:4; 1Ko 9:11 * **15:29:** Rom 1:11 * **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

33 Täŋpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täŋpanita yäniŋoret man

1 Eruk man kubä nadätat uwä ŋode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot
täŋpani täŋkentäŋ yämik täyak u säkgämän imagutpäŋ kaŋ oraŋ imut yäŋ nadätat. 2 Anutu
täŋo kudupi ämawebetä kädet ude täkta yäwani unita udegän Ekäni täŋo wäpi terak
imagurirä imaka kubäta wäyäkŋeŋpäŋ yäŋiränä kaŋ täŋkentäŋ imut. U imata, wanotnin
uwä näk ba äbot täŋpani mäyap täŋkentäŋ nimik täyak.

3 * Täŋkaŋ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täŋpani u bänep
oretoret manna ŋo kaŋ yämut. 4 Yarä uwä näk täŋkentäŋ namikta gupita nämo iyap
taŋkumän. Unita näkägän nämo yäniŋ oretat. Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-
uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ. 5 * Täŋkaŋ äbot täŋpani
ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ
yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut.
U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk. 6 Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ
tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. 7 Täŋkaŋ Adronikus
kenta Julius unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätnin moräk
kubägän, komi yotken näkkät bok itkumäŋ. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä
uwä Jesuta nadäkinik täŋirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.

8 Täŋkaŋ Ampliatus, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik täyat unita
näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. 9 Täŋkaŋ Abanus, näkkät Kristota watä epän
bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän
kubä Stakis unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. 10 Täŋkaŋ Apeles,
Kristo täŋo epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ
iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut.

11 Täŋkaŋ näkŋakät nanik Herodian unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut.
Ba Nasisus täŋo äbotken nanik Ekänita nadäkinik täŋpani unita imaka, näkŋo bänep
oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. 12 Täŋkaŋ webe yarä Ekäni täŋo watä epän täŋpani wäpi
Trifinia kenta Trifosa unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Ba wanotna
tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak. 13 * Täŋkaŋ bänep
oretoret manna ŋo Rufus kaŋ iwerut. Rufus uwä Ekäni täŋo iwaräntäki tägagämän kubä.
Ba Rufus miŋi imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut. U näkŋo meŋna ude itkuk.

14 Täŋkaŋ näkŋo bänep oretoret manna ŋo Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba
Hemas ukät notniye ätu penta it täkaŋ u kaŋ yäwerut. 15 Täŋkaŋ Filologus kenta Julia
ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täŋo kudupi ämawebe penta it täkaŋ unita
imaka kaŋ yäwerut.

16 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpanitä täk täkaŋ ude kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋkaŋ Kristo
täŋo äbot komeni komeni kuduptagäntä bänep oretoret man tamikaŋ ŋo.

Jukuman tärek-tärek

17 * Eruk notnaye, äma ätu täŋo mebäri täwerayäŋ täyat unita ket nadäŋ täpäneŋpäŋ
kuŋatneŋ; Äma man bureni täwetpäŋ täwoŋärewani u mäde ut iminpäŋ äbot täŋpani
bämopi-ken duŋ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkaŋ unita watäni it täkot.
Äma udewanitä äma täŋo nadäkiniki täŋpewä putärek täkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ päŋku
injingän itneŋ. 18 * Nadäkaŋ, äma udewani Ekäninin Kristo täŋo epän nämo täk täkaŋ.

---

* **16:3:** Apos 18:2,18,26 * **16:5:** 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15 * **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14
* **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3

Nämoinik, u iniken gup täŋo nadäŋ gärip ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täŋyäkŋat täkaŋ. 19 * Täŋ, inä Anutu täŋo man iwarän täŋirä intäŋo biŋam ämawebe kudup nadäŋ moreŋkuŋ. Unita näk inta oretoret pähap nadäŋ tamitat upäŋkaŋ ŋode kaŋ irut yäŋ nadätat; Kudän siwoŋi kädetta nadäwä tumbäpäŋ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guŋ ude kaŋ irut. 20 * Ude irirä bänep kwini terak irit täŋo mähemi Anutu unitä ätu nanak itkaŋ täŋkentäŋ taminŋirän Satan yeŋiwat päpmo api yeŋjakŋitneŋ. Eruk Ekäninin Jesu täŋo orakorakitä inken it tamik täyon.

21 * E man kubä ŋode; Näkkät epän bok täŋpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkŋakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkaŋ. 22 Täŋpäkaŋ äma Pol täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ man päke kudän täyat ŋo, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. 23 * Täŋkaŋ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäŋnäkŋat päŋku nepmaŋpäŋ watä it namik täyak, ba ŋo nanik äbot täŋpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täŋpäkaŋ yotpärare ŋonitäŋo moneŋ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. 24 Eruk Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniŋoret täkäna!

25-26 * Anutu wäpi iniŋoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täŋ-kehäromtaŋ taminŋpäŋ tepmaŋpän kehäromigän itneŋ, Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga, näkä täwetpäŋ täwoŋärek täyat unitä yäyak ude. Manbiŋam Täga u bian käbop it yäpmäŋ äbukopäŋ apiŋo unitäŋo bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäŋkuk. Ude täŋpäŋ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiŋam u nadäkinik täŋpäŋ buraminenta peŋ niwerirän yäŋahäk täkamäŋ. 27 * Täŋpäkaŋ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähemi. Unita kudän Jesu Kristotä täŋkuko uterak epmäget kudän ba iniŋ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

* **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20:** Rom 15:33; Stt 3:15 * **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4
* **16:23:** 1Ko 1:14 * **16:25-26:** Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 * **16:27:** 1Ti 1:17; Jud 25

1 Korin
Korin äbot täŋpani täŋo nadäk ätu yäpä siwoŋtakta Poltä manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1 Näk Pol, Anutu täŋo nadäk tawaŋ terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat. Täŋpäkaŋ
notninpak Sostenes-kät nektä man ŋo kudän täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe
2 Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda äretak. *Inä Jesu Kristotä Anutu iŋamiken yäpän-
siwoŋ tawäpäŋ tepmaŋpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäŋo Ekäni, ba ämawebe komeni
komeni Ekäninin Jesu Kristo iniŋoret täkaŋ unitäŋo Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä
kudupi ämawebeniye ude itta yäŋpäbä nipmaŋpani. 3 *Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu
Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

4 Kristo Jesu terak Anututä bänep iron taŋi täŋ taminŋkuko unita inta yäŋpäŋ kadäni
kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. 5 Bänep täga man iwet täyat uwä ŋodeta; Kristo
terak iron taŋi täŋ tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken
pewän tokŋeŋ parirän u gänaŋ it täkaŋ. U täŋkentäŋ taminŋirän mani bureni nadäwä
tärewäpäŋ mejintä u yäŋahäk täkaŋ. 6 Bureni! Kristo täŋo man in täwetkumäŋo u bänepjin-
ken jäwäri äpmoŋkuk. 7 *Unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristotä äneŋi äbäkta dapun käroŋ
täŋ itkaŋ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ. 8 *Täŋpäkaŋ Kristo
unitä täŋ-kehäromtaŋ taminŋirän nämo kwitaŋpäŋ it yäpmäŋ äroŋirä Ekäni Jesu Kristo täŋo
kadäni pähap api ahäŋ tamek. Ude täŋ-kehäromtaŋ taminŋirän kadäni pähap uken momijin
nämotä api itneŋ. 9 *Täŋpäkaŋ Anutu u man kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täk täyak. Nämo, u
nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yäŋpäbä nipmaŋkuko uwä imaka täŋ
tamikta yäŋkuko u pära nämo, burenigän api täŋ tamek.

Äbot täŋpani bämopi-ken duŋ-wewek ahäŋkuk

10 *Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetat; In
yäŋawät-awät nämo täneŋ. Nämo, duŋ-wewek man peŋpäŋ nadäk-gärip kubägän peŋpäŋ
äbot kubägän ude kaŋ irut. 11 Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä
ŋode näwetkuŋ; In bämopjin-ken yäŋawät-awät terak man mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ;
12 *In ätutä Ninä Pol iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Yäŋirä ätutä Nin Apolos iwat täkamäŋ
yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutä Nin Pita iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täŋ, ätutäwä ŋode yäk täkaŋ;
Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. 13 Wa! Ude täk täkaŋ uwä Kristo
kwäk duk täkaŋ bumik! Jide? Pol näkä inta yäŋpäŋ päya kwakäp terak äroŋkut? Ba näk
näwaräntäkta ume yäpuŋ?

14 *Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut taminŋkuro unita Anututa bänep täga nadäŋ
imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäŋ ume ärut yämiŋkut. 15 Unita kubätä Näk Pol
iwaräntäkta ume yäput yäŋ yänaŋi nämo. 16 *E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiŋkut.
Täŋkaŋ äma ätu ume ärut yämiŋkut ba nämo ärut yämiŋkuro u nämo nadätat. 17 *Bureni
täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täkta nämo nepmaŋpän äbut. U iniken Manbiŋam Täga
yäŋahäkta naniŋ kireŋkuk. Täŋpäkaŋ mani biŋam yäŋahäk täyat uwä kome täŋo nadäk-
nadäk terak nämo yäŋahäk täyat. Nämo, ude täŋira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko
unitäŋo kehäromi imaka jopi kubä täŋpekta.

---

* **1:2:** 1Ko 6:11; Apos 9:14 * **1:3:** Rom 1:7 * **1:7:** Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 * **1:8:** Plp 1:6; 1Te 3:13, 5:23
* **1:9:** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10:** Plp 2:2 * **1:12:** 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 * **1:14:** Apos
18:8; Rom 16:23 * **1:16:** 1Ko 16:15 * **1:17:** Mat 28:19; Jon 4:2

Anutu täŋo kehäromi u Kristo

18 *Täŋpäkaŋ ämawebe paot-paotta biŋam täŋpanitä päya kwakäp täŋo manbiŋamta
nadäŋirä guŋ täŋo man ude täk täyak. Täŋ, ämawebe waki keri-ken nanik nimagurani
ninä manbiŋam u nadäŋitna Anutu täŋo kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak.
19 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Näk ämа nadäk-nadäk ikek yäŋ yäwerani unitäŋo nadäk-nadäki api pewa paotneŋ.
Nadäk-nadäki pewa paorirä guŋ ude api itneŋ yäk. *Ais 29:14*

20 *Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nikek unita jide yänayäŋ? Ba äma man
kudän äpmoŋpani daniŋpäŋ nadäk täŋpanita jide? Ba äma kome ŋonitäŋo man yäkta meni
pidämi unita jide yänayäŋ? Ude nämo! Anututä kome ŋonitäŋo nadäk-nadäk ärowani
täŋpewän guŋ täŋo nadäk-nadäk ude äworeŋkuk.
21 *Uwä ŋode; Anututä iniken nadäk iwatpäŋ kädet itpipiŋpewän ämawebetä iniken
nadäk-nadäk terak Anutu täŋo mebäri täga nämo nadäwä tumneŋ. Unita Anututä kädet
kubä pewän ahäŋkuko u ŋode; Ämawebe, guŋ täŋo man nintä yäŋahäwani u nadäŋpäŋ
Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä Anututä ämawebe u inita biŋam yämagut täyak. 22 *Bureni,
Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkaŋ, ba Grik ämatä kome täŋo nadäk-nadäk
ärowani unita nadäkinik täk täkaŋ. 23 *Upäŋkaŋ ninä man ŋode yäŋahäk täkamäŋ; Kristo u
päya kwakäp terak kumbuk! Täŋpäkaŋ Juda ämatä man u nadäŋirä nadänaŋi nämo ude
täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadäŋirä guŋ täŋo man ude täk täyak. 24 *Upäŋkaŋ ämawebe
Anututä inita biŋam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo
täŋo biŋam u nadäŋitna Anutu täŋo kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak.
25 *Bureni-inik, Anutu täŋo man ämatä u nadäŋirä guŋ täŋo man täk täyak uwä kome täŋo
nadäk-nadäk irepmit morek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo täktäki, ämatä u kaŋpäŋ nadäŋirä
kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täŋo kehäromi irepmit morek täyak.
26 *Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yäŋpäbä tepmaŋpän inita biŋam täŋkuŋ?
Komen äma iŋamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik
mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biŋam ikek
täŋo ironiniye nämo itkuŋ. 27 Wäpjin biŋam ikek nämo upäŋkaŋ komen ämatä mäyäk tawut
yäŋpäŋ Anututä ämawebe nadäk-nadäki guŋ täŋo bumik upäŋ inita iwoyäŋkuk. Ba komen
äma inita nadäŋirä kehäromi nikek täŋpani unitä mäyäk nadäkta, ämawebe kwini yäŋ
yäwerani upäŋ inita yäpuk. 28 Uwä ämawebe wäpi biŋam ikek nämo, upäŋ yämagutkuk, ba
ämawebe äma nadäkinik nämo täŋpanitä unita nadäwä äpani-inik, jiraŋ ude täk täkaŋ upäŋ
yäpuk. Ude täŋkaŋ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkaŋ u awähutkuk. 29 *Ude
täŋkuko uwä äma kubätä Anutu iŋamiken iniken wäpi yäpmäŋ akukta käderi täŋpipiŋkuk.
30 *Unita ket ŋode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ
Anututä yäŋpewän Kristo uwä nintäŋo kome yäpmäŋirän Anututä nibäŋpäŋ Jesu Kristo
unitäŋo nadäk-nadäki tägagämän ba täktäki siwoŋi kak täyak. Täŋpäkaŋ, Kristotä momi
täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita apiŋo momitä nämo nimagurirän kudupi it täkamäŋ.
31 *Eruk, ude unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitä kaŋ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubäta biŋam pähap yäwa yäŋpäŋä Anutu-tagän biŋam kaŋ yäwän. *Jer 9:24*

---

* **1:18:** 2Ko 4:3; Rom 1:16 * **1:20:** Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 * **1:21:** Mat 11:25 * **1:22:** Mat 12:38; Apos 17:28,32 * **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24:** Kol 2:3 * **1:25:** 2Ko 13:4 * **1:26:** Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 * **1:29:** Rom 3:27; Efe 2:9 * **1:30:** Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31:** Jer 9:24; 2Ko 10:17

2

Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋam

1 * Eruk notnaye, Anutu täŋo man bureni, bian käbop itkuko u yäŋahäŋpäŋ täwetta
inken äreŋkuro kadäni uken näkŋaken wäpna biŋam nämo yäpmäŋ akuŋkut. Man gäripi
nikek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täŋo man terak nämo täwetkut. 2 *
Nämo, näk ŋode nadäŋpäŋ äreŋkut; Kuŋkaŋ imaka kubä täŋo biŋam nämo api yäwet. Jesu
Kristo-tagän, ba u päya kwakäp terak kumbuko unitagän api yäŋahäŋpäŋ täweret yäŋ
nadäk kehäromi ude peŋkut. 3 * Unita äreŋpäŋ kehäromina nikek nämo, umuntaŋkaŋ
dädätna kwaiŋirä in bämopjin-ken itkut. 4 * Täŋpäkaŋ manbiŋam yäŋahäŋpäŋ täwetkuro
uwä äma nadäk-nadäki ärowani täŋo man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkut.
Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täŋo kehäromini kwawak ahäŋirän kaŋpäŋ näkŋo
man unita nadäwä bureni täŋkuk. 5 Ude täŋkuro uwä nadäkinikjintä äma täŋo nadäk-nadäk
terak nämo yeŋgämä peneŋta täŋkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täŋo kehäromi terak yeŋ
täpäneneŋta ude täŋkut.

Anutu täŋo nadäk-nadäk täga

6 * Täŋ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiŋam yäŋahäk täyat unita
manbiŋam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yäŋ nadäk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ nadäk-nadäk u kome täŋo nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ŋonitäŋo
äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u nämo. 7 *
Nämoinik, nadäk-nadäk näkä yäŋahäk täyat uwä Anutu täŋo nadäk-nadäk käbop it yäpmäŋ
äbuko u. Täŋpäkaŋ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biŋam täneta bian-inik, kunum
kenta kome nämo ahäŋirän iwoyäŋkuk. 8 * Täŋ, nadäk-nadäk u kome ŋonitäŋo äma ekäni
ekänitä nämoinik nadäwä tumbuŋ. U nadäwä tumbuŋ yäwänäku kunum täŋo Ekäni päya
kwakäp terak nämo utpewä kumbän. 9 Täŋpäkaŋ manbiŋam nintä yäŋahäk täkamäŋ unita
man kubä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Anututä ämawebe gäripi nadäŋ imik täkaŋ unita imaka säkgämän-inik, inipärik kubä täŋtuŋum
taŋpäŋ peŋ yämiŋkuk.
U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piŋpäŋ nadäwä
tärenaŋi nämo. *Ais 64:4*

10 * Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäŋ Anututä Munapiki terak niwoŋäreŋkuk.
Nadäkaŋ, Anutu täŋo Munapikitä imaka kuduptagän nadäwän tärek täyak. Täŋkaŋ Anutu
täŋo nadäk-nadäk äpmoŋpani imaka, nadäwän tärek täyak. 11 * Uwä ŋode; Äma kubätä
noripaki täŋo nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneŋ. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän
nadäk-nadäki täga nadäwek. Täŋpäkaŋ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täŋo nadäk-
nadäki täga nämo nadäwän täreneŋ. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek. 12 * Eruk,
ninä kome ŋonitäŋo mäjo nämo yäpumäŋ. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpumäŋo u
mebäri ŋodeta yäpumäŋ; Iron mebäri mebäri Anututä nimiŋkuko u nadäna tumäkta. 13 *
Unita imaka unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uwä äma täŋo man terak nämo täwetpäŋ
täwoŋärek täkamäŋ. Nämo, man Munapiktä niwetpäŋ niwoŋärewani uterak täwetpäŋ
täwoŋärek täk täkamäŋ. Bureni, Munapik täŋo nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik
ikektä täga nadänaŋi uterak täwetpäŋ täwoŋärek täk täkamäŋ.

14 * Täŋ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpäŋ täga
nämo yäpneŋ. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude

---

* **2:1:** 1Ko 1:17 * **2:2:** Gal 6:14 * **2:3:** Apos 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4:** 1Te 1:5 * **2:6:** Efe 4:13; Plp 3:15
* **2:7:** Rom 16:25 * **2:8:** Luk 23:34; Jem 2:1 * **2:10:** Mat 13:11 * **2:11:** Snd 20:27 * **2:12:** Jon 16:13-14
* **2:13:** 1Ko 2:4 * **2:14:** Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23

täk täkaŋ unita. Ba imaka udewani täŋo mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. Imata, äma
Munapik ikek-tägän imaka Munapik-ken nanik täga kaŋpäŋ nadäwä täreneŋ. 15 * Täŋkaŋ
äma Munapik ikektä imaka kuduptagän kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danik täkaŋ
upäŋkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäŋo mebäri täga nämo kaŋpäŋ nadäwä
tärewäpäŋ yäpmäŋ daninеŋ. Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

16 * *Komen äma netätä Ekäni täŋo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäŋ nadäk-nadäk ätu imiŋkuk?*
Ais 40:13

Täga nämo! Täŋ, ninä Kristo täŋo nadäk-nadäk iŋitkamäŋ.

3

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

1 * Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man täga yäwetnaŋi, man udewani bian
in täga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome täŋo nadäk pen iŋiranita täga yäwetnaŋi udegän
täwetpäŋ täwoŋäreŋkut. Kadäni uken in Kristo täŋo nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ
nanak paki ude pen itkuŋ. 2 * Unita man täwetpäŋ täwoŋärek täŋkuro u ketem kehäromi
ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem bureni
nakta kehäromi nikek nämo itkuŋ. Upäŋkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ! 3 * In nadäk kädet biani
u pen iwaräntäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak nadäk-nadäk ba yäŋ-ämikämik kädet u
inken pen pätak. Unita in bänep nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaŋ yäŋ bureni täwetat.
Komen äma täŋo kudängän täk täkaŋ. 4 * In ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Nin Poltä äbotken
nanik. Täŋirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ. Kädet u iwat täkaŋ uwä
komen äma täŋo kädetgän iwat täkaŋ.

5 Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken
nanik yäŋ yäk täkaŋ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitä piä man ini-ini nimiŋkuk. Nektä
piä täk täkamäk unitä täŋpewän in Kristota nadäkinik täŋkuŋ. 6 U man wärani ŋode bumik;
Näkä yänat täŋpakaŋ Apolostä ume piŋ yäbat täyak. Upäŋkaŋ Anututä ini ketem bureni
pewän ahäk täkaŋ. 7 Unita äma yänat täŋpani u wäpi biŋam ikek nämo. Ba äma ume piŋ
yäbarani u imaka, wäpi biŋam ikek nämo. Nämoinik, Anutu, ketem bureni täŋ pewän ahäk
täkaŋ u kubä-tägän wäpi biŋam ikek. 8 Täŋkaŋ äma yänat täŋpani u ba äma ume piŋ yäbarani
uwä mebäri kubätagän piä täk täkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api
yäpdeŋ. 9 * Unita ŋode täwetat; Nekä Anutu täŋo piäken piä kubägän täk täkamäk. Täŋpäkaŋ
inä Anutu täŋo piä ude.

Ba in eŋi kubä Anututä täŋ itak ude. 10 * Täŋpäkaŋ näkä Anututä nadäk naminŋkuko
uterak eŋi täkta mebäri nadäwani äma ude itkaŋ eŋi unitäŋo bek äneŋkut. Eruk bek uterak
äma ätutä eŋi päraki täŋ itkaŋ. Täŋpäkaŋ äma kubäkubä eŋi u täkta nadäŋ dämikinik täŋkaŋ
täneŋ. 11 * Täŋpäkaŋ bek äneŋkuro uwä Jesu. Uwä eŋi unitäŋo mebärita itak. Äma kubätä
eŋi unitäŋo mebärita kudupi kubä täga nämo pewek. 12 Upäŋkaŋ äma ätutä bek uterak
eŋi tänayäŋ täkaŋ uwä gol siliwa ba mobä säkgämän säkgämänpäŋ api täneŋ. Täŋirä
ätutäwä ket nämo nadäwä tumbäkaŋ imaka pidämi ŋodewanipäŋ api täneŋ; Päya kujat
näbäni, gwäŋgwäŋ kujat ba tepäraŋpäŋ api täneŋ. 13 * Ude tänayäŋ täŋopäŋ piä tänayäŋ
täŋo unitäŋo bureni Kristo täŋo Kadäni Pähapken kwawak api ahäŋ morewek. Kadäni
pähap u kädäp ikek ahäŋkaŋ kädäp unitä äma kubäkubä täŋo piäni uken api täŋ-yabäwek.
14 Kädäptä täŋ-yabäŋirän äma kubä eŋi, bek uterak täŋpayäŋ täyak uwä nämo ijiwänä äma
uwä kowata täga api yäpek. 15 Täŋpäkaŋ äma kubä bek uterak täŋpayäŋ täkopäŋ kädäptä

* **2:15:** 1Jo 2:20 * **2:16:** Rom 11:34 * **3:1:** Jon 16:12 * **3:2:** Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * **3:3:** 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:9:** Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 * **3:10:** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13:** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10

kudup ijiŋ paoränä mäyäk pähap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upäŋkaŋ äma kädäp gänaŋ nanik wädäŋ tarupmitnero ude.

Äma nämo yäniŋ oretneŋ

16 * Eruk, äbot täŋpani inta ŋode täwerayäŋ täyat u nämo nadäkaŋ? In uwä Anutu täŋo
kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak. 17 Unita äma kubätä Anutu täŋo eŋi u täŋpän
wanayäŋ täŋo uwä Anututä kowata udegän äma u api täŋpän waneŋ. Imata, eŋi uwä
Anututä inita iwoyäwani. Täŋpäkaŋ eŋi uwä in ubayäŋ.
18 Nadäkaŋ? In bämopjin-ken nanik kubätä kome ŋo terak nadäk-nadäk ikek itat yäŋ
nadäweko uwä iniken bänepi täŋikŋarek. Eruk äma uwä nadäk udewani mäde ut iminŋpäŋ
nadäk-nadäk komen ämatä U guŋ täŋo bumik yäŋ yäk täkaŋ u yäpayäŋ täko uwä nadäk-
nadäk bureni nikek api irek. 19 * U imata, kome ŋonitäŋo nadäk-nadäk täga uwä Anutu
iŋamikenä guŋ täŋo nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täŋo man kudän kubätä ŋode
yäyak;

Anututä täŋpewän äma täŋo nadäk-nadäktä äyäŋutpäŋ äma ini täŋpäwak täkaŋ. *Jop 5:13*

20 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän kubätä ŋode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täŋo nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkaŋ. *Sam 94:11*

21 Unita äma täŋo täktäkita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ ärokärok kädet u
kaŋ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täŋkentäŋ tamikta biŋamgän. 22 Pol, Apolos,
Pita, ba kome ŋo, ba irit ba kumäŋ-kumäŋ, imaka apiŋo itkaŋ ba kämi api itneŋ u kudup
in täŋkentäŋ tamikta biŋam. 23 Täŋpäkaŋ inä Kristota biŋam täŋirä Kristo uwä Anututa
biŋam täyak.

4

Kristo täŋo aposoroniyeta man

1 * In ninta ŋode nadäneŋ; Kristo täŋo piä watä ämaniye, Anutu täŋo man käbop itkuko u
yäŋahäkta piä man yäŋ yämani yäŋ nadäneŋ. 2 * Eruk, äma udewani piä keri-ken pewani
u ŋode täkta yäwani; Piä tägagän täŋirä piä mähemitä man buramik äma bureni yäŋ nadäŋ
yämekta yäwani. 3 Unita in ba kome ŋo terak man yäpmäŋ daniwani ämatä manken
nepmaŋpäŋ piä täyat u yäpmäŋ danikta nadäwätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkŋa
imaka, piä täk täyat u nämo yäpmäŋ danik täyat. 4 * Täŋpäkaŋ näkŋawä piä täktäk kädawä
waki kubä nämo täk täyat yäŋ nadätat. Upäŋkaŋ Anututä näkken momi kubä nämo kak
täyak yäŋ nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmäŋ danik täyak. 5 *
Unita Ekäni täŋo kadäni nämo ahäŋirän äma kubä täŋo piä nämo yäpmäŋ danineŋ. Ekänitä
ini äbäŋkaŋ imaka bipmäŋ urani-ken käbop itkaŋ u kudup kwawak api pewän ahäneŋ.
Täŋkaŋ äma täŋo bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneŋ.
Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkaŋ täŋpani uterakgän api yäniŋ
orerek.

Kristo täŋo piä ämaniyeta man

6 * Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ŋowä intä nek-täŋo kädet kuroŋ u kaŋpäŋ
nadäŋkaŋ man ŋode yäwani täŋo mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täŋo man kudän täwani
ugän iwatneŋ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäŋ iwatneŋ. Man u nadäkinik täŋkaŋ äma
kubä täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkaŋ kubä täŋo nämo yäpmäŋ äpneŋ. 7 * Unita imata

* **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * **3:19:** Jop 5:13 * **3:20:** Sam 94:11 * **4:1:** Tai 1:7 * **4:2:** Luk 12:42 * **4:4:** Sam 143:2 * **4:5:** 1Ko 3:8 * **4:6:** Rom 12:3 * **4:7:** Rom 12:6

injinta äma ätu yärepmitpäŋ ärowani itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? Ba imatäken upäŋ Anutuken nanik nämowä yäpmäk täkaŋ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkaŋ unita imata ninin pena ahäk täkaŋ yäŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ ärok täkaŋ?

8 * In ŋode käwep nadäk täkaŋ; Imaka imaka päke ŋo kudup yäpmäŋ morenŋpäŋ tägagän itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Jide? Inäku nin nirepmitpäŋ intäjukun äma täŋo wäp biŋam yäpmäŋkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? Ude nämo! Bureni ude itkaŋ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkaŋ Wisikinik yäŋ yäkkäne. 9 * Upäŋkaŋ nämo! Intä ninta nadäwä äpani täk täkaŋ unita ŋode bumik kaŋpäŋ nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmaŋkuk. Ämawebe ba aŋero ba imaka päke u iŋamiken nidäpmäŋpewä kumäkta biŋam ude bumik nipmaŋkuk. 10 * Bureni-inik! Kristota yäŋpäŋ ninta nadäŋirä äma nadäk-nadäki nämo, guŋ ude itkaŋ yäŋ nadäŋkaŋ injintawä nin Kristo täŋo kädetta nadäna tumäk-inik täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ. Ninä kehärominin nämo. Täŋ, inä Nin kehärominin nikek yäŋ nadäk täkaŋ. Ba ämatä intäŋo wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋkaŋ ninta mäde ut nimik täkaŋ. 11 * Nadäkaŋ? Bian umu itkumäŋotä it yäpmäŋ äbäkamäŋ ŋo ketem umeta niŋirä, ba tek däkŋeŋ jukut-jukut täŋpani wädäna ärowäkaŋ kuŋat täŋkumäŋotä pen kuŋatkamäŋ. Ba ämatä nidäpmäŋpäŋ niwat kireŋirä patpat kometa wäyäkŋek täkamäŋ. 12 * Täŋkaŋ ketem yabäŋ ahäŋpäŋ nakta ketnintä komi piä täŋpäŋ yabäŋ ahäk täkamäŋ. Täŋitna yäŋärok man niwerirä upäŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämän yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. U komi piä nimik täkaŋ unita täga yäŋ nadäŋpäŋ buramik täkamäŋ. 13 * Ninta man wakiwaki yäk täkaŋ upäŋkaŋ kowata man kwini yäwet täkamäŋ. Bureni-inik! Ninä ämatä jiraŋ ureŋ täŋpä kuk täkaŋ udewani. Ämawebe iŋamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäŋ. Ude itkumäŋotä pen it yäpmäŋ äbäkamäŋ.

14 Man ŋo in mäyäk tamikta yäŋpäŋ nämo yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yäŋ yäŋpäŋ umun man kudän täŋ tamitat. 15 * Kristo täŋo kädet täwetpäŋ täwoŋärekta äma bumta, 10,000 ude it tamikaŋ upäŋkaŋ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiŋam Täga täwerira nadäkinik täŋkuŋo unita Jesu Kristo täŋo Manbiŋam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. 16 * Unita man kehäromi ŋode täwetat; In näkŋo kädet kuroŋ iwatneŋ. 17 * Mebäri unitagän yäŋpäŋ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täŋkentäkna tägagämän, gäripi nadäŋ imik täyat u iniŋ kireŋira äretak. U Jesu Kristo täŋo kädet näkä iwatpäŋ äbot täŋpani ämawebe komeni komeni yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat unita guŋ täneŋ yäŋpäŋ yäŋkodak taŋpäŋ kaŋ täwerän yäŋpäŋ iniŋ kiretat.

18 Täŋpäkaŋ in ätutä ŋode nadäkaŋ; Täga nämo päbä api nibäwek yäŋ nadäŋkaŋ gup yäpmäŋ ärokärok kudän täŋ itkaŋ. 19 * Upäŋkaŋ Ekänitä nadäŋ namänä näk inken bäräŋeŋ-inik api ärewet. Äreŋpäŋä äma gup yäpmäŋ ärokärok kudän täŋ itkaŋ unitäŋo mebäri api kaŋpäŋ nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkaŋ ba mangän jop yäk täkaŋ u api kaŋpäŋ nadäwet. 20 * Unita nadäkaŋ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkaŋ kuŋat-kuŋat kädet u man terakgän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. 21 Eruk, kädet jidewani u täŋira känayäŋ nadäkaŋ? Komi terak yäpän-siwoŋ tawäpäŋ kaŋ nipmaŋpän yäŋ nadäkaŋ? Ba ninin kädetnin yäpna siwoŋ tawäpäŋ iritna gäripi nadäŋpäŋ bänep kwini terak kaŋ äbän yäŋ nadäkaŋ?

5

Kubokäret kädet iwarani iwat kirewut!

1 * Eruk, ämatä intäŋo manbiŋam ŋode yäŋirä nadäk täyat; Kubokäret kädet wakiinik kubä, guŋ ämatä nämo täk täkaŋ u in bämopjin-ken ahätak. Uwä ŋode; Inkät nanik äma

* **4:8:** Rev 3:17,21 * **4:9:** Rom 8:36; Hib 10:33 * **4:10:** 1Ko 3:18 * **4:11:** 2Ko 11:23-27 * **4:12:** Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 * **4:13:** Kra 3:45 * **4:15:** Gal 4:19 * **4:16:** Plp 3:17; 1Te 1:6 * **4:17:** Apos 19:22; Plp 3:19-21 * **4:19:** Apos 18:21 * **4:20:** 1Ko 2:4 * **5:1:** Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20

kubätä iniken miŋi-kät pat täkamän. 2 Wära! In bämopjin-ken kädet udewani itak upäŋkaŋ imata nin täga itkamäŋ, Anutu täŋo man nadäwani bureni yäŋ yäk täkaŋ? Ude nämo, gup yäpmäŋ ärokärok kädetjin peŋpäŋ injinta nadäwä wakiinik täŋpäpäŋ konäm butewaki tänaŋi täkaŋ. Ude täŋkaŋ äma waki ude täŋpani u bämopjin-ken nanik yäŋiwat-pewä inigän itnaŋi täyak. 3 * Inä näka ban itak yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, gupna ban itak upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täŋkaŋ inkät ude itkaŋ äma kudän wakiinik täŋpani uku yäpmäŋ danitat. 4-5 * * Unita man kehäromi ŋode yäyat; In käbeyä täŋpäŋ Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayäŋ täkaŋ unitäŋo kehäromi terak äma waki täŋpani u Satan keri-ken pewut. Ude täŋirä gupi täŋpän wawayäŋ täko upäŋkaŋ bänepi sukureŋirän Ekäni täŋo kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biŋam äneŋi kaŋ täŋpän. Täŋpäkaŋ bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäŋ käbeyä kaŋ ahäwän.

6 * Unita nadäkaŋ? Nin täga itkamäŋ yäŋpäŋ gupjin yäpmäŋ ärok täkaŋ uwä täga nämo. Ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Yis täpurigän upäŋkaŋ käräga taŋi-kät awähutpewä piä taŋi täk täyak. 7 * Eruk äbot täŋpani in uwä käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täŋureŋ täŋpä kut. Ude täŋkaŋ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkaŋ ude kaŋ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude itta yäwani. Täŋpäkaŋ nin ärut-paktaŋ nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ ude. Uwä Kristo, ninta yäŋpäŋ ärawa ude kumbuko u. 8 * Unita ämawebe Pasova ketem näna yäŋpäŋä yis biani ureŋ täŋpä kuk täkaŋ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kaŋ peŋ morewut. Ude täŋkaŋ bänep siwoŋi terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täŋo kädet iwatpäŋ kuŋat täkot.

9 * Eruk, manbiŋam kubä bian kudän täŋ taminŋkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuŋatta yäjiwätkut. 10 Täŋpäkaŋ äma Anututa nämoinik nadäŋkaŋ kubokäret kädet, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip täŋpani, kubo äma ba anutu jopi yäniŋ orerani ukät itpäŋ-nadäkta ba man yäŋpäŋ-nadäkta nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani tokŋek itkaŋ unita yabäŋ umuntaŋ päŋku deken iren? 11 * Nämo, äma ŋodewanita yäŋkut; Äma näk äbot täŋpani yäŋkaŋ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniŋoret kädet, ba äma täŋo wäpi yäpmäŋ äpani, ba ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpani ba kubota täŋpani, äma udewanita yäŋpäŋ kudän täŋ taminŋkut. Äma udewani mäde ut yäminŋpäŋ ukät itpäŋ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneŋ.

12-13 * * Unita nadäkaŋ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmäŋ danikta nämo itkamäŋ. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmäŋ daniwek. Täŋpäkaŋ ninä äbot täŋpani ämawebe yäpmäŋ daninaŋi. Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma waki täŋpani bämopjin-ken nanik yäwat kireŋpewä kut! *Lo 17:7*

6

Notjiye gapman täŋo manken nämo yepmaneŋ

1 Notnaye, intäŋo manbiŋam ŋode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäŋ ämawebe Anututa nämo nadäk täkaŋ u iŋamiken manken yepmak täkaŋ. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot täŋpani notjiye bämopi-ken täga yäpä täganaŋi nämo? 2 * Ai! Anutu täŋo kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ it täkaŋ u intäjukun it yäminŋpäŋ api yäpmäŋ danine yäŋ nämo ba nadäkaŋ? Eruk, imaka taŋi ude tänayäŋ tämäŋo unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkaŋ u täga yäpä täganaŋi nämo? 3 Ba nin aŋero kunum gänaŋ it täkaŋ u imaka, api yäpmäŋ danine.

* **5:3:** Kol 2:5 * **5:4-5:** Mat 16:19; 2Ko 13:10 * **5:4-5:** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * **5:6:** Gal 5:9 * **5:7:** Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8:** Lo 16:3 * **5:9:** Mat 18:17; 2Te 3:14 * **5:11:** 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13:** Mak 4:11 * **5:12-13:** Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24 * **6:2:** Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4

Ude tänayäŋ tämäŋo unita kome terak ŋonitäŋo bäräpi ahäŋ nimik täkaŋ u täga yäpmäŋ daninaŋi! 4 Unita man bämopjin-ken ahäŋirän imata Anututa nadäkinik nämo täŋpani-ken man u yäpmäŋ daniwut yäŋpäŋ kuk täkaŋ? 5 In mäyäk nadäwut yäŋpäŋ ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot täŋpani notjiye bämopi-ken ahäwayäŋ täko u yäpmäŋ danikta kubä nämo itak ba? 6 In ude tänaŋi upäŋkaŋ äbot täŋpani kubätä noripaki wädäŋ päŋku manken teŋirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäpmäŋ danik täkaŋ. Umuri pähap!

7 * Inä äbot täŋpani notjiye manken yepmak täkaŋ uwä kwawak ŋode niwoŋärek täyak; In kädet wakiken uku mäŋkaŋ uba. Inä ŋode täga nämo täneŋ? Kubätä waki täŋ gameko uwä jop kwikinik täga nämo iren? Ba kubätä tuŋumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen? 8 Upäŋkaŋ ude nämo täk täkaŋ. Nämo, in injin buap upäŋkaŋ kubota ba waki kowata kowata täk täkaŋ. 9-10 * Upäŋkaŋ jide? Man ŋode nämo nadäk täkaŋ? Ämawebe gwäk pimiŋpäŋ kädet waki täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api itneŋ. Unita bänepjin jop täŋyäkŋatneŋta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniŋ orerani, webe äpiye nikek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota täŋpani, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip täŋpani, äma ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋpani, noriye wäpi yäpmäŋ äpäk-äpäk täŋpani ba äma piä mähemiye täŋyäkŋatpäŋ moneŋ tuŋumi kubo täŋ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämoinik api ärowek. 11 * Täŋpäkaŋ inken nanik ätu kädet ude täk täŋpani. Upäŋkaŋ Anututä momijin ärutpak taŋpäŋ tepmaŋpän inita biŋam täŋkuŋ. Täŋkaŋ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täŋo Munapik unitäŋo kehäromini terak Anututä täŋpewän iŋamiken ämawebe siwoŋi äbot ude itkaŋ.

Gupjinä Anutu iniŋ oretta biŋam

12 * Täŋpäkaŋ äma kubätä ŋode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tägagän täŋpet yäk. Yäwänä kowata ŋode iweret; Täga yäyan upäŋkaŋ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwoŋi iwatta nämo täŋkentäŋ gamek. Täŋpäkaŋ äma u ŋode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniŋ kirewani yäk. Yäwänä ŋode iweret; Ude upäŋkaŋ ŋode nadäwen; Imaka u ba u jop kaŋira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämo iret. 13 * Täŋpäkaŋ äma uwä manna u utpäŋ ŋode yäwek; Ude nämo yäk. Kokna uwä ketem nakta biŋam. Täŋpäkaŋ ketem uwä koknata biŋam. Anututä yarä u bok api pewän paotdeŋ unita nadäwätäk nämo täk täyat yäŋ yäwek. U bureni upäŋkaŋ ŋode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biŋam nämo. Nämoinik, u Ekänitä inita watä piä täŋ imikta biŋam. Ba Ekänitä ini gupnin kaŋiwatta biŋam yäwani. 14 * U imata, Anututä Jesu komegup ikek awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädäŋ tädorek.

15 * Jide? Gupjin uwä Kristo täŋo gupi moräk-moräktä itkaŋ yäŋ nämo nadäkaŋ? Ude itkaŋ unita jide? Kristo täŋo gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentäŋirän tägawek? Nämoinik! 16 * Ba ŋode nämo nadäk täkaŋ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän täkamän. Unitawä Anutu täŋo mantä kwawak ŋode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädeŋ. 17 * Täŋpäkaŋ äma Ekäni-kät kentäk täkaŋ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude täkamän.

18 Unita kubokäret kädet kaŋumuntaŋ metäŋpeŋ kut. Imata, momi ätu täk täkamäŋ uwä gupnin punin ŋonitä-gän täk täkamäŋ. Täŋ, kubokäret kädet täk täkaŋ uwä iniken gupi ba bänepi bok täŋpä wakiinik täk täkaŋ. 19 * Ba man ŋode pätak u nämo käwep nadäk täkaŋ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä taminŋkuko bänepjin-ken it täyak unitäŋo kudupi

* **6:7:** Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * **6:9-10:** Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 * **6:11:** Tai 3:3-7 * **6:12:** 1Ko 10:23 * **6:13:** 1Te 4:3-5 * **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15:** Rom 12:5; Efe 5:30 * **6:16:** Mat 19:5 * **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 * **6:19:** 1Ko 3:16

yot ude itkaŋ. In injinta biŋam nämo! 20 * Nämoinik, inä Anutu, gwäki ärowani peŋpäŋ
tämagutkuko unita biŋam itkaŋ. Unita gupjintä Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ ärok täkot.

7

Yanäpi täktäk täŋo man

1 Eruk, man kubäkubä kudän täŋpäŋ naminŋkuŋo unitäŋo kowata kudän täŋ tamitat ŋo.
Inä ŋode yäŋkuŋ; Äma, webe nämo yäpneŋo uyaku täga. 2 Ude täga yäk täkaŋ upäŋkaŋ
kubokäret kädet taŋi-inik pätak unita äma kubäkubä webeni nikek, ba webe kubäkubä
äpiye nikek itneŋ. 3 Täŋkaŋ äma täŋo gupi uwä webenita biŋam unita nämo iyap täwek.
Täŋpäkaŋ udegän, webe täŋo gupi uwä äpita biŋam unita nämo iyap täwek. 4 Unita ŋode
nadäkot; Webeni ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, äpitä webeni täŋo gupita
mähemi bok täkta yäwani. Täŋ, udegän äpi ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak,
webenitä äpi täŋo gupita mähemi bok täkta yäwani. 5 Unita nädapi täŋpani in, gupjinta
nämo iyap täneŋ. Täŋ, yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ inigän inigän itpäŋ Anutu-ken yäŋapik piä
kaŋ tädayäŋ nadäŋpäŋä inigän inigän täga itdeŋ. Upäŋkaŋ inigän inigän kadäni käroŋi
täga nämo itdeŋ. U imata, nadäk-nadäkita watä nämo irirän Satantä täŋyäkŋat-pewän
waki tädeŋo udeta äneŋi kentädeŋ. 6 Man yäŋahätat ŋo in täŋkentäŋ tamik-tagän. U baga
ude nämo peyat. 7 * Näkä gäripi nadäk täyat uwä näkä itat udegän kaŋ irut yäŋ nadäk
täyat. Upäŋkaŋ nadäkinik täŋpani kubäkubäta iron Anutu-ken nanik inigän inigän yämani.
Kubätä ude itta kehäromi imani. Täŋ, kubäwä ude täkta kehäromi imani.
8 Unita gubaŋi gubaŋi ba ämawebe kajatta ŋode yäyat; U gubaŋi näkä itat udegän itnayäŋ
täŋo uyaku täga. 9 * Upäŋkaŋ nadäk-nadäkna ba gupnata watäni täga nämo iret yäŋ
nadäŋpäŋä webe ba äma kaŋ yäput. U imata, kaŋgärip täŋpäŋ kubokäret kädet iwatneŋta.
10 * Eruk, nädapi inta baga ŋode peyat. Baga ŋowä näkŋaken nadäk-nadäk nämo, u
Ekäniken nanik. Uwä ŋode; Webenitä äpi nämoinik pewek. 11 Täŋ, peweko uwä gubaŋigän
irek, ba ittäŋgän äpikät äneŋi kentäŋpäŋ itdeŋ. Täŋpäkaŋ ämatä webeni udegän, nämoinik
pewek.
12 Eruk, in ätutawä näkŋaken nadäk, Ekäni täŋopäŋ nämo, ŋode täwetat; Nadäkinik täŋpani
kubä täŋo webeni nadäkiniki nämotä äpikät pen itta nämo bitnäweko uwä äpitä nämo
yäŋ-iwarek. 13 Täŋpäkaŋ udegän, nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äpi nadäkiniki nämotä
webeni-kät pen itta nämo bitnäweko uwä webenitä nämo yäŋ-iwarek. 14 U imata, äma
nadäkiniki nämo uwä webeni täŋo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit
imek. Ba webeni nadäkiniki nämo u äpi täŋo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep
api täwit imek. Ude bureni nämo täŋpäwä ironiniye Anututa biŋam nämo itneŋ. Upäŋkaŋ
uwä kudupi itkaŋ. 15 * Täŋpäkaŋ nadäkinik nämo täŋpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik
ikek u pekta nadäweko uwä nämo iniŋ bitnäneŋ. Nämo, teŋpeŋ kweko uwä nadäkinik
täŋpani äma ba webe u nädapi täŋo topmäk-topmäk terak pen täga nämo itneŋ. Upäŋkaŋ
ŋode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep kubägän terak itta nimagutkuk. 16 *
Täŋpäkaŋ bok itdeŋo uwä webe nadäkinik täŋpani in äpjiye nadäkiniki nämo u täŋkentäŋ
yämiŋirä bänepi käwep sukureŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ. Ba äma nadäkinik täŋpani in
webejiye nadäkiniki nämo u täŋkentäŋ yämiŋirä bänepi käwep sukureŋpäŋ Anututa biŋam
täneŋ.

Anututä ude tepmaŋpani unita täga nadäneŋ

17 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo äbot kubäkubäta baga ŋode peŋ yämik täyat; Ekäni Jesutä in
kubäkubä inide iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuko udegän pen kaŋ irut. Ba jide ririrä Anututä in
inita biŋam tämagutkuko udegän kaŋ irut. 18 Uwä ŋodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi

* **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Plp 1:20 * **7:7:** Mat 19:12 * **7:9:** 1Ti 5:14 * **7:10:** Mat 5:32, 19:9 * **7:15:** Rom 14:19 * **7:16:** 1Pi 3:1 * **7:17:** 1Ko 7:20,24

morärk madäwani itkaŋ nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täŋpäŋ gupnin morärk äneŋi yäpurärätne yäŋ nadäwätärk nämo täneŋ. Ba inkät nanik ätu gupi morärk nämo madäwani itkaŋ nadäkinik täŋirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin morärk madäkta nämo nadäneŋ. 19 * U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup morärk madäwani ba nämo madäwani u Anutu iŋamiken tägagän itkaŋ. Täŋ, Anutu täŋo baga man iwat-iwat unitä bureni-inik täyak. 20 Unita Anututä in inita biŋam tämagutkuk-ken itkuŋo udegän kaŋ irut. 21 Gäk äma täŋo piä watä äma jopi itkaŋ nadäkinik täŋpäŋ Anututa biŋam täŋkuno täŋpäwä eruk, unita nadäwätärk nämo täŋpen. Täŋ, äma täŋo komi piä u peŋpäŋ gäkŋaken gärip terak itta kädet kubä tumbänä täga iwaren. 22 * Nadäkaŋ? Äma kubä äma täŋo piä watä äma jopi ririrän Anututä imagutkuko u täŋpäwä eruk, äma uwä inidegän itkaŋ ŋode nadäwek; Näk Anututä yen pit naminŋpäŋ iniken piä täkta nepmaŋpani yäŋ nadäwek. Täŋkaŋ udegän äma kubä äma gämori-ken nämo, ini jop kuŋarani ude ririrän Anututä imagutkuko u täŋpäwä eruk äma uwä inidegän itkaŋ ŋode nadäwek; Näk Kristo täŋo watä piä äma jopi ude itat yäŋ nadäwek. 23 Bureni-inik, Anututä gwäki ärowani-inikpäŋ in suwaŋkuko unita äma täŋo topmäk-topmäk terak nämo itneŋ. 24 Unita notnaye äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Anututä in kubäkubä inita biŋam tämagutkuk-ken uken itkuŋo Anutukät kwasikotpäŋ pen udegän kaŋ irut.

Gubaŋita man

25 * Eruk, gubaŋi gubaŋita kudän täwayäŋ. Uwä näkŋaken nadäk, Ekäni täŋo nämo upäŋkaŋ Anutu butewaki nadäŋ naminŋkuko unita man yäyat ŋo täga nadäwä bureni täneŋ. 26 Näk ŋode nadäk täyat; Kadäni wakiken itkamäŋ unita in gubaŋi itkaŋ udegän kaŋ irut. 27 Täŋkaŋ gäk webe yäpuno u täŋpäwä webe u pekta kädetta nämo wäyäkŋewen. Ba nämo yäpuno u täŋpäwä yäpmäkta piäni nämo täŋpen. 28 * Upäŋkaŋ webe yäpayäŋ täno uwä momi nämo. Ba webe gubaŋitä äma yäpayäŋ täko u imaka, momi nämo. Upäŋkaŋ ämawebe nädapi täŋpanitä kome terak ŋo bäräpi mäyap api yabäŋ ahäneŋo unita kädet udewani inken ahäŋ tamek yäŋpäŋ täwetat. 29 * Ŋodeta yäŋpäŋ yäyat; Kadäni iwoyäŋkuko uku keräpi-inik täyak, kome pähap ŋo itak ŋodegän nämo api irek. Unita kome ŋo terak irit unita nadäwätärk taŋi nämo täneŋ. Mebäri unita webe nikek in nadäk-nadäkjin webejiye terakgän nämo peneŋ. Nämo, webe nämo yäpani ude bumik kaŋ irut. 30 Ba konäm butewaki terak it täkaŋ in konäm butewaki terak nämo irani ude kaŋ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nämo täŋpani ude kaŋ irut. Ba moneŋ piä täŋpani intä moneŋ u näkŋaken nämo yäŋ nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. 31 * Ba äma kome täŋo tuŋum yäpmäŋ kuŋat täkaŋ in moneŋ tuŋumjin nämo ude bumik kaŋ kuŋarut. U imata, kome pähap ŋo itak ŋodegän nämo api irek. Nämo, uwä paorayäŋ keräp täyak.

32 Notnaye, näk intä nadäwätärk ikek kuŋatta nämo nadätat unita man ŋo täwetat. Ŋode nadäk täkamäŋ; Yanäpi irit täŋo nadäwätärktä äma gubaŋi nämo yepmäŋit täyak unita Ekäni täŋo piätagän nadäwätärk täk täkaŋ, ba Ekänitä yabäwän tägakta nadäk kädet kubägän iwat täkaŋ. 33 Täŋ, nadäkinik täŋpani webe nikektä kome täŋo nadäwätärk terak bok kuŋat täkaŋ. Ba webeni bänepi täŋpidäm takta nadäwätärk täk täkaŋ. 34 Unita nadäk yarä terak kuŋat täkaŋ, webeni nanakta watä itta ba Ekäni täŋo piä täkta nadäwätärk yarä u täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ webe gubaŋi, äma nämo yäpani u Ekäni täŋo piäta nadäwätärk täk täkaŋ. U gupi bänepi kuduptagän Anututa biŋam kudupi ude iniŋ kirekta piäni täk täkaŋ. Täŋ, webe äpi nikektä kome täŋo nadäwätärk terak bok kuŋat täkaŋ. Ba äpi bänepi täŋpidäm takta nadäwätärk täk täkaŋ. 35 Man yäyat ŋo in täŋkentäŋ tamikta yäyat. U bäräpi tamikta ba taniŋ bitnäkta nämo yäyat. Nämo, man ŋonitä täŋkentäŋ taminŋirän in kudän siwoŋi iwatpäŋ bänep nadäk-nadäkjin kudup Ekäni terakgän peŋpäŋ kaŋ kuŋarut yäŋ nadätat.

---

* **7:19:** Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15 * **7:22:** Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16 * **7:25:** 1Ti 1:12-13 * **7:28:** Luk 21:33 * **7:29:** Rom 13:11 * **7:31:** 1Jo 2:17

36 Unita äma gubaŋi, webe jop iwoyäŋ tamanipäŋ yepmakta nadäk täkaŋ inta ŋode
yäyat; In kubätä ŋode nadäwek; Webe u nämo yäpayäŋ täro uwä goret täŋ imet yäŋ
nadäwek. Ba gup nadäŋ gäripnata watä täga nämo iret yäŋ nadäŋpäŋ, ba webe u yäpnaŋi
yäŋ nadäwek. Eruk ude nadäwayäŋ täko uwä iniken gärip iwatpäŋ webe u täga api yäpek.
Täŋpäkaŋ yäpeko uwä momi nämo. 37 Täŋ, äma kubä gubaŋigän itta kubätä peŋ iweränkaŋ
nämo, ini nadäk kehäromigän peŋpäŋ gup nadäŋ gäripnata watä täga iret yäŋ nadäwek.
Eruk, äma udewani uwä webe iwoyäŋ imani u nämo yäpeko u täga. Goret nämo täŋpek.
38 Unita ŋode yäwa; Äma, webe iwoyäŋ imani yäpeko uwä täga täŋpek. Täŋ äma, webe u
kehärom taŋpäŋ nämo yäpeko uwä tägagämän kubä täŋpek.

39 * Eruk unita man kubä ŋode yäkgän täŋpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita
biŋamgän pen irek. Täŋpäkaŋ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upäŋkaŋ
Ekänita nadäkinik täŋpanipäŋ yäpek. 40 Ude upäŋkaŋ näkŋa ŋode nadätat; Webe u äma kubä
nämo yäpeko uwä säkgämän-inik irek. Täŋpäkaŋ näk imaka, Kudupi Munapik ikek unita
yäyat ŋo Munapik unitä nadäk-nadäkna täŋmeham taŋ naminŋirän yäyat yäŋ nadätat.

8

Tom anutu jopita ijiŋ yämanita man

1 * Eruk, tom anutu jopita ijiŋ yämani unita kudän täwayäŋ. Äma ätutä ŋode yäk
täkaŋ; Nin kudup nadäk-nadäknin ikek yäŋ yäk täkaŋ. U bureni yäk täkaŋ upäŋkaŋ äma
mäyaptä nadäk-nadäki taŋita yäŋpäŋ gupi jop yäpmäŋ ärok täkaŋ. Täŋ, äbot täŋpanitä nadäŋ
yämikinik kowata kowata täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uyaku Kristo täŋo ämawebe kehäromini
nikek api itneŋ. 2 * Täŋkaŋ äma kubätä inita näk imaka kudup nadäwa tärekaŋ yäŋ
nadäweko uwä ini bänepi jop yäŋ-ikŋarek. U nadänaŋi ude nämo nadätak yäŋ yäne! 3 * Täŋ,
äma kubätä Anututa gäripi nadäŋ iminŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täyak, äma unita Anututä
bureni-inik nadäŋ imitak.

4 * Unita tom anutu jopita ijiŋ yämanipäŋ naknakta näwet yabäŋkuŋo unita jide
yänayäŋ? Ŋode; Anutu jopi uwä bureni nämo, wäranigän yäŋ nadäk täkamäŋ. Ba Anutu
yarä nikek nämo, Anutu bureni-inik kubä-tägän itak yäŋ nadäk täkamäŋ. 5-6 * Imaka
unita anutu yäŋ yäwerani kunum terak ba kome terak itkaŋ, ba imaka mäyapta anutu
yäŋ yäk täkaŋ, ba imaka mäyapta ekäninin yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nintäŋo Anutu bureni-
inik kubä-tägän itak. U Nanin pähap, imaka yäwän ahäwani unita biŋamgän it täkamäŋ.
Ba Ekäninin bureni kubä-tägän itak. U Jesu Kristo, imaka kuduptagän unitäŋo kehäromi
terakgän it täkaŋ, ba nin imaka, unitäŋo kehäromi terakgän it täkamäŋ.

7 Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani notjiye ätu man unita nämo nadäwä tärek täkaŋ. U anutu
jopi nadäŋ yämik-yämik kädet bian iwat täŋkuŋo unita pen juku piŋ itkaŋ unita ketem
anutu jopita ijiŋ yämanipäŋ naŋkaŋä u imaka bureni-inikta ijiŋ yämani yäŋ nadäk täkaŋ.
Anutu jopi täŋo mebäri ket nämo nadäwä tärek täkaŋ unita ketem u naŋkaŋ bänepitä
Anutu iŋamiken goret täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. 8 * Nadäkaŋ? Ketemtä nämo nimagut
päŋku Anutu dubini-ken nipmak täyak. Nämo, ketem u ba u nänero ba nämo nänero unitä
täŋpewän Anutu iŋamiken täga ba waki ude nämo itne. 9 * Ude upäŋkaŋ ket nadäwut. In
nadäwä tärewäpäŋ imaka u ba u tägagän täne yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäk-nadäk u
iwarirä notjiye nadäkiniki kwinitä tabäŋpäŋ udegän täŋkaŋ nadäkiniki täŋpä waneŋta!

10 Ŋodeta nadäwut; Nadäwä tärewani inkät nanik kubätä anutu jopi täŋo iniŋoret eŋi
gänaŋ itkaŋ tom anutu jopita ijiŋ yämani naŋ irirän notjinpak nadäkiniki kwini kubätä
käweko uwä ŋode nadäwek; Näkŋa udegän täga täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ nadäkiniki täŋpän
waneŋ. 11 * Wära! Kristotä notjinpak nadäkiniki kwini unita yäŋpäŋ kumbuk. Unita

---

* **7:39:** Rom 7:2-3 * **8:1:** Apos 15:29 * **8:2:** Gal 6:3 * **8:3:** Gal 4:9 * **8:4:** 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 * **8:5-6:** Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 * **8:8:** Rom 14:17 * **8:9:** Rom 14:13-15; Gal 5:13 * **8:11:** Rom 14:15,20

nadäk-nadäkjin nikektä notjinpak udewani kubä täŋo nadäkiniki täŋpewä wanenŋo uwä tägawek? Nämo! 12 Notjiye nadäkiniki kwini udewanita goret täŋ yämiŋpewä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo u täŋpäwak täkaŋ uwä Kristota udegän goret täŋ imik täkaŋ. 13 * Unita nin kubäkubätä ŋode nadänaŋi; Ketem näkä nak täyat unitä täŋpewän äbot täŋpani notnapak kubätä momi-ken maŋpänä eruk, tom wari nämoinik api näŋpet. Nämotä nämoinik, näkä täŋpewa notnapak momi täŋpek yäŋ nadäwet.

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

1 * Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpani täk täyak? Eruk näkŋata ŋode täwera nadäwut; Näk äma kubä täŋo topmäk-topmäk terak nämo it täyat. Nämo, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekäninin Jesu u kaŋkut. Ba Ekäni täŋo piä täk täyat unitäŋo bureni uwä in ubayäŋ. 2 * Äma ätutä näka nadäŋirä aposoro bureni nämo täk täkaŋ. Upäŋkaŋ intä uyaku näka aposoro bureni yäŋ nadäk täkaŋ, ei yäŋ? Täŋkaŋ Ekäni täŋo manbiŋam täwerira nadäkinik täŋkuŋo unitä kwawak ŋode yäŋahätak; Näk Ekäni täŋo aposoro bureni kubä.

3 Eruk, äma näkŋo aposoro wäp ba piä yäpmäŋ danik täkaŋ unitäŋo jop manman u yäpmäŋ äpäkta ŋode yäyat; 4 * Jide? Banabas-kät nektä piä täŋo gwäkita ketem ume täga nämo näde? 5 * Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täŋo noriyetä webeniye yämaguräkaŋ piäta bok kuŋat täkaŋ u, nek udegän, äbot täŋpani webe ninekta yäpmäŋkaŋ bok täga nämo kuŋatne? 6 Ba jide nadäkaŋ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmäŋirä Banabas-kät nek-tägän ninek gupnek täŋkentäkta moneŋ piä täga täde? 7 Ude nämo! Äma piä mebäri mebäri täk täkaŋ uterak gwäki yäpmäk täkaŋ. Ämatä ämaken piä täŋpäŋ unita gwäki yäpmäk täkaŋ. Ba gapman täŋo komi ämatä ini-tägän ini nämo täŋkentäk täkaŋ. Ba äma kubätä ketem piä täŋpäŋ ketem u täga näŋpek. Ba sipsip täŋo watä ämatä watäni itneŋo u gwäkita nonoŋi täkätpäŋ nak täkaŋ. Watä jop nämo it täkaŋ.

8 Täŋ, yäyat ŋowä äma täŋo nadäk terak yäŋahätak yäŋ käwep nadäkaŋ. Upäŋkaŋ nämo, baga mantä udegän yäyak. 9 * Moses täŋo baga man terak ŋode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täŋ gaminkaŋ ketem moräki näŋpayäŋ täŋirän nämo yäjiwären. Man unita jide nadäkaŋ? Anututä bulimakauta nadäwätäk täŋpäŋ man u yäŋkuk? 10 * Nämo, u Anutu täŋo piä äma ninta juku piŋpäŋ man u yäŋkuk. Nadäkaŋ, äma kome dukduk piä täk täkaŋ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkaŋ uwä piä u jop nämo täk täkaŋ. Unitäŋo kowata bureni ätu api näne yäŋ nadäŋpäŋ piäni täk täkaŋ. 11 * Nek udegän. Munapik täŋo yeri täga bämopjin-ken pik täŋkumäko unita kowata intäŋo tuŋum ätu gupnek täŋkentäkta yäpnaŋi nämo? 12 * Äma ätutä inken piä täŋirä täga täŋkentäŋ yämik täkaŋ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata taŋi täga nämo yäpde?

Täŋpäkaŋ intä ude täga täŋkentäŋ niminaŋi upäŋkaŋ in bämopjin-ken itkumäkken uken nämo peŋ täwetkumäk. Nämo, intä Kristo täŋo Manbiŋam Täga u korekta nektä kädet täŋpipide yäŋ nadäŋpäŋ bäräpi u ba u kotak täkamäk. 13 * Ude upäŋkaŋ ŋode nadäkot; Äma Anutu täŋo eŋiken piä täk täkaŋ uwä piä uterak ketem yäpmäk täkaŋ. Ba äma kudupi yot gänaŋ alta-ken Anututa tom ijiŋ imik täkaŋ uwä tom u ätu kowata nak täkaŋ. 14 * Täŋpäkaŋ äma Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täkaŋ uwä udegän, piä uterak täga itnaŋi. Ekäninintä kädet u yäŋkehärom taŋkuk.

15 * Ekänitä kädet u peŋkuko u täga iwarero upäŋkaŋ piä gwäkita nämo yäŋapik täyat. Ba intä täŋkentäŋ namikta man ŋo nämo kudän täyat. Nämo, Ekäni täŋo manbiŋam gwäki

---

* **8:13:** Rom 14:21 * **9:1:** Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2:** 2Ko 3:2-3 * **9:4:** Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5:** Jon 1:42 * **9:9:** Lo 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10:** 2Ti 2:6 * **9:11:** Rom 15:27 * **9:12:** Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * **9:13:** Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 * **9:14:** Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * **9:15:** Apos 18:3

yäpmäkta nikek nämo, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täŋpipiŋ nameko uwä kumbet yäŋ nadäwet. 16 * Täŋpäkaŋ näk Manbiŋam Täga yäŋahäk täyat unita yäŋpäŋ wäpna täga nämo yäpmäŋ akwet. Nämo, piä u täkta yäŋ namani unita imata ehutpäŋ nämo täŋpet? Näk Manbiŋam Täga u nämo yäŋahäwayäŋ täro uwä waki api kaŋ-ahäwet yäŋ nadätat. 17 * Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga u yäŋahäkta näkŋaken gärip terak yäŋahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upäŋkaŋ ude nämo, piä täk täyat uwä ude täkta yäŋ namani unita jop, Ekänitä kädet peŋ namani ude iwatpäŋ täk täyat. 18 Eruk, gwäki imatäkenpäŋ api yäpet? Uwä ŋode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkŋa täga iwatnaŋi u peŋpäŋ Manbiŋam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yäŋahäk täyat unitä piäna täŋo gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täŋo piä watä äma äworeŋkuk

19 * Nadäkaŋ? Anututä yen pit naminkuko unita näk äma täŋo yen terak nämo it täyat. Upäŋkaŋ näkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe kudup täŋo watä piä äma jopi ude äworeŋpäŋ kuŋat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta nadäk täyat. 20 * Mebäri unita näk ŋode täk täyat; Juda ämawebe yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta Juda äma ude äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni täk täyat. Uwä Moses täŋo baga man terak it täkaŋ unita baga man terak irani ude äworeŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täyat. Näkŋawä baga man terak nämo it täyat upäŋkaŋ äma baga man terak it täkaŋ u Kristota biŋam yämagutta ini bumikgän äworek täyat. 21 * Täŋkaŋ äma Moses täŋo baga man nikek nämo u yämagutta äma baga man nikek nämo ude äworek täyat. Ude täk täyat uwä Anutu täŋo baga nämo irepmit täyat. Nämo, näk Kristo täŋo man kädet ugän iwatpäŋ ude uwä täk täyat. 22 * Täŋkaŋ äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biŋam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni täk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biŋam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni mebäri mebäri täk täyat. 23 Ude täk täyat uwä Manbiŋam Täga u täŋmeham täkta täk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiŋam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täŋo ämawebeniye-kät bok kaŋ yäpna yäŋkaŋ täk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräŋek täkäna

24 Täŋpäkaŋ uwä ŋode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräŋeneŋo upäŋkaŋ äma kubä-tägän baga pewani-ken intäjukun ahäŋpäŋ gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piŋpäŋ kehäromigän kaŋ bäräŋewut. 25 * Nadäkaŋ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräŋenayäŋ nadäk täkaŋ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiŋpäŋ gupi täŋpidäm takta komi piä täk täkaŋ. Täŋkaŋ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude täk täkaŋ. Täŋ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräŋek täkamäŋ. 26 Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täŋkaŋ bäräŋek täyat. Nämo, siwoŋigän bäräŋek täyat. Ba äma ämik täŋkaŋ keri jopjop wepmät täkaŋ ude nämo täk täyat. 27 * Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peŋirän goret bäräŋewet yäŋpäŋ ude uwä täk täyat. Näk äma ätu Ekäni täŋo manbiŋam yäwet yäpmäŋ äbäŋtäyiwa gwäki nämo yäpayäŋ yäŋ näwerekta!

10

Isrel äbottä täŋkuŋo udegän nämo täne

1 * Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täŋkuŋo uken bäräpi ahäŋ yäminkuŋo u ket juku piwut yäŋ nadäŋpäŋ man ŋo täwerayäŋ; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänaŋ kuŋatkuŋ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weŋpeŋ

* **9:16:** Jer 20:9 * **9:17:** 1Ko 4:1 * **9:19:** Mat 20:26-27 * **9:20:** Apos 21:20-26 * **9:21:** Gal 2:3 * **9:22:** 2Ko 11:29; Rom 11:14 * **9:25:** Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27:** Rom 8:13, 13:14 * **10:1:** Kis 13:21-22; Kis 14:22-29

kukŋi udude säkgämän ahäŋkuŋ. 2 Gubam u gänaŋ kuŋatkuŋo ba ume weŋkuŋo u ume
ärutärut bumik ude täŋkuŋ. Kadäni uken kuŋat-kuŋat kodaki yäput peŋpäŋ Moses täŋo
iwaräntäkiye ude ahäŋkuŋ. 3 * Täŋkaŋ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmäŋ
towiŋkuko u nak täŋkuŋonik. 4 * Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yämiŋkuko u imaka,
nak täŋkuŋonik. Ume uwä mobä Munapiktä peŋ yämani bok kuŋat täŋkuŋo uken naniktä
äpäŋirän naŋkuŋ. Mobä uwä Kristo ubayäŋ. 5 * Ude täk täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe ukät
nanik mäyaptä Anutu täŋo gärip nämo iwatkuŋo unita yabäwän nämo tägaŋkuŋ. Mebäri
unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

6 * Eruk, imaka ahäŋ yämiŋkuŋo u nintä kaŋpäŋ nadäkta wärani ude ahäŋkuŋ. Unitä
nin ŋode niwoŋäretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene,
ämawebe biani unitä täŋkuŋo ude. 7 * Ba anutu jopi nämo yäniŋ oretne, äma biani ätutä
täŋkuŋo ude. Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Ämawebe u ketem ume naŋpäŋ täŋguŋguŋ täŋkaŋ guŋ äma täŋo kap teŋpäŋ kudän waki-wakiinik täŋkuŋ. *Kis 32:6*

8 * Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täŋkuŋo ude nämo täne. Äma uwä ude täŋkuŋo
unita kepma kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuŋ. 9 * Unita ninä Anututä täga nämo
nin däpek yäŋ nadäŋpäŋ imaka u ba u täga täne yäŋ nämo nadäne. Äma biani ätutä
Anutu ude täŋ-yabäŋirä gämoktä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. 10 * Ba Anutu täŋo kudänta gaŋani
nadäŋpäŋ yäŋkubit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täŋkuŋo uwä Kumäŋ-kumäŋ täŋo
Aŋerotä äbä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ.

11 * Notnaye, imaka ahäŋ yämiŋkuŋo u äma ätutä juku piŋpäŋ kädet kuroŋ udegän nämo
täneŋta ude ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ unitäŋo manbiŋam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamäŋ
nintä daniŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneta kudän täŋkuŋ. 12 Unita äma kubätä näk kehäromi
itat, wakiken täga nämo mäŋpet yäŋ nadäŋpäŋä momi-ken mäŋpekta nadäŋ täpäneŋpäŋ
kuŋarek. 13 * Täŋpäkaŋ notnaye ŋode nadäkot; Täŋyabäk kudupitä nämo ahäŋ tamik täkaŋ.
Nämo, ahäŋ tamik täkaŋ uwä äma ätuken ahäk täkaŋ unitägän ahäŋ tamik täkaŋ. Upäŋkaŋ
Anututä yäŋkehäromtak mani iwatpäŋ nämo api tepmaŋpek. Nämo, u tabäŋ äwaräkuk
täŋirän täŋyabäk kubä intä täga irepmitnaŋi nämo, udewani kubätä nämo api ahäŋ tamek.
Nämoinik! Täŋyabäk kubätä ahäŋ taminirän Anututä kädet täwit taminpäŋ täŋyabäk u
gänaŋ kehärom taŋpäŋ itta kehäromi api tamek.

Anutu ba wäbät bok yäniŋ oretnaŋi nämo

14 * Unita notnaye tägagämän, wäbät yäniŋ oretoret kädet kaŋumuntaŋ ban päŋku irut.
15 In guŋ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayäŋ täyat ŋo injin ket yäpmäŋ daniŋpäŋ
nadäwut. 16 * Ekäni täŋo wain ume näna yäŋpäŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ nak
täkamäŋ uwä naŋpäŋä Kristo täŋo kumäk-kumäki terak tubeŋ kuŋpäŋ Kristo inikät bänep
kubägän täŋpäŋ it täkamäŋ. Ba käräga tokätpäŋ nak täkamäŋ u udegän. U naŋpäŋä
Kristo täŋo gupikät kentäŋpäŋ Kristo-kät bänep kubägän täŋpäŋ it täkamäŋ. 17 * Eruk,
käräga bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak täkamäŋ unita ämawebe ini-ini itkamäŋ
upäŋkaŋ gup kubägän ude ahäk täkamäŋ.

18 * Eruk, Juda ämawebe täŋo täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak
Anututa ijiŋ imanipäŋ u moräki nak täkaŋ uwä naŋpäŋ Anutu-kät kentäŋpäŋ bänep

---

* **10:3:** Kis 16:35 * **10:4:** Kis 17:6; Nam 20:11 * **10:5:** Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 * **10:6:** 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 * **10:7:** Kis 32:6 * **10:8:** Nam 25:1-9 * **10:9:** Nam 21:5-6 * **10:10:** Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 * **10:11:** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13:** 1Ko 1:9 * **10:14:** 1Jo 5:21 * **10:16:** Mat 26:26-28 * **10:17:** Rom 12:5; Efe 4:16 * **10:18:** Wkp 7:6

kubägän täŋpäŋ it täkaŋ. 19 * Täŋkaŋ man unita nadäŋit anutu jopi yäniŋoret-oret man
täwerayäŋ täyat ŋonita nadäwut; Imaka guŋ ämatä anutu jopita ijiŋ yämik täkaŋ u ba
anutu jopi ini, unita jide yänayäŋ? U imaka bureni? Nämoinik! U imaka bureni nämo
yäŋ täwetat. 20 * Unita ŋode yäyat; Guŋ ämatä imaka anutu jopita ijiŋ yämik täkaŋ uwä
Anututa nämo, Satan täŋo watä ämaniyeta ijiŋ yämik täkaŋ. Unita ketem anutu jopita ijiŋ
yämani nämo nänеŋ yäŋ täwet täyat uwä ŋodeta; In u naŋpäŋ Satan täŋo watä ämaniye-kät
kentäŋpäŋ bänep kubägän täŋpäŋ itta nämo nadätat. 21 * Inä Ekäni täŋo wain ume naŋit,
Satan täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo nänеŋ. Ba Ekäni täŋo käräga naŋit, Satan
täŋo watä ämaniye unitäŋo bok täga nämo nänеŋ. 22 * U imata, ude tänayäŋ tämäŋo uwä
Ekänitä kokwawak bureni api täŋ nimek. Ude täŋpänä nin kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo
kokwawak täga api irepmitne? Nämoinik!

Notniye täŋkentäŋ yämikta täktäk ugänpäŋ täne

23 * Täŋpäkaŋ äma ätutä ŋode yäk täkaŋ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka
yäjiwärani kubä nämo, kudup u niniŋ kirewani yäŋ yäk täkaŋ. Man udewanita ŋode yäyat;
Täga yäkaŋ upäŋkaŋ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduptagäntä täga nämo
täŋkentäŋ nimek. 24 * Unita ŋode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma
ätu täŋkentäŋ yämikta piäni täne.

25 Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki peŋpäŋ yäpmäkta maketken pek täkaŋ u
yäŋyabäk kubäkät nämo, täga suwaŋpäŋ nänеŋ. Yäŋyabäk ŋode nämo yänеŋ; U anutu jopita
ijiŋ yämani ba nämo ijiŋ yämani yäŋ nämo yänеŋ. 26 * U imata, unitawä Anutu täŋo man
ŋode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkaŋ u kudup Ekäni täŋogän. *Sam 24:1*

27 * Unita Jesuta nadäkinik nämo täŋpani kubätä ketem bok näda yäŋ gäwerän täga yäŋ
nadäŋpäŋä ketem gwet gameko u kudup yäŋyabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät
nämo, jop täga näŋpen. Ketem u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täŋpän wanеŋ. 28 *
Upäŋkaŋ ketem kubä näŋpayäŋ täŋiri äma kubätä ŋode gäwerek; Ketem ŋowä anutu jopita
ijiŋ yämani yäŋ gäweränä eruk, notkapak unita yäŋpäŋ ketem u nämo näŋpen. Nämo,
notkapak unitä gäka nadäwätäk täŋpäŋ goret täk täyan yäŋ gäwerekta! 29 Gäkŋa momi
täŋpen yäŋ nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yäŋ nadäweko unita ketem
u nämo näŋpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikŋutpäŋ ŋode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän
näŋpet ba täŋpet yäŋ nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkaŋ unita yäŋpäŋ
kädet u pewet? 30 * Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpäŋ näŋpero uwä
äma kubätä goret näyan yäŋ imata näwerek? 31 * Eruk unita ŋode yäwa; In ketem ba
ume nänayäŋ, ba imaka u ba u tänayäŋ nadäŋpäŋä u kudup Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ
akuktagän tänеŋ. 32 * Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot
täŋpani kubä momi-ken tewet yäŋ yäŋpäŋ imaka siwoŋi täŋpeŋ kuŋat täkot. 33 * Näkä
täk täyat udegän täk täkot; Näkŋa täŋkentäkta nadäŋpäŋ nämo, ämawebe kudup täŋkentäŋ
yämiŋira Ekänita biŋam täŋput yäŋ nadäŋpäŋ kuŋat täyat.

11

1 * Unita näkŋo kädet kuroŋ iwat täkot, näkä Kristo täŋo kädet kuroŋ iwat täyat ude.

Ämawebe täŋo mebäri

---

* **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Lo 32:17; Rev 9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16 * **10:22:** Lo 32:21 * **10:23:** 1Ko 6:12
* **10:24:** Rom 15:2 * **10:26:** Sam 24:1 * **10:27:** Luk 10:8 * **10:28:** 1Ko 8:7 * **10:30:** 1Ti 4:4 * **10:31:**
Kol 3:17 * **10:32:** Rom 14:13 * **10:33:** 1Ko 9:20-22 * **11:1:** 1Ko 4:16

2 Kadäni kadäni näk man kudup täwetpäŋ täwoŋärenkuro u pen juku piŋ it täkaŋ. Täŋkaŋ iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unita taniŋ oretat. 3 * Upäŋkaŋ man kubä ŋode täwerayäŋ täyat unita imaka, nadäkinik kaŋ täŋput; Äma kuduptagän täŋo gwäki u Kristo. Täŋpäŋ webe täŋo gwäki uwä äpi. Täŋpäŋ Kristo täŋo gwäki uwä Anutu. 4 Unita äma kubätä tek ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ täko ba Ekäni täŋo meni jinom yäŋahäwayäŋ täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. 5 Täŋ, webe kubätä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ täko, ba Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwayäŋ täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek. Webe ude täk täkaŋ uwä webe jopjop kuŋarirä mäyäk yämikta gwäki pujiŋ madäŋ yämik täkaŋ udegän api äworeneŋ. 6 Ŋodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkaŋ kuŋareko uwä kubätä webe unitäŋo gwäki pujiŋ kudup kaŋ madäŋ imän. Upäŋkaŋ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nikek kuŋatpäŋä tek ämetkaŋ kuŋarek. 7 * Täŋpäkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu täŋo iŋam dapun ba Anutu täŋo epmäget moräki unita. Täŋ, webe uwä äma täŋo epmäget moräkipäŋ täŋpani. 8 * Äma uwä webeken nanikpäŋ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. 9 * Äma jukun täŋpäŋ peŋkaŋ webewä äma täŋo täŋkentäki ude itta yäŋpäŋ täŋpäŋ pewani. 10 Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäŋo wärani uwä tek ämetpäŋ kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayäŋ täŋo uwä aŋero api oraŋ yämineŋ.

11 Täŋpäkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän täŋpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma täŋo täŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe täŋo täŋkentäki itneŋ. 12 U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahäŋ bumbum täk täkamäŋ. Täŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

13 Eruk, injin-tägän kaŋpäŋ nadäk täŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäŋirän tägawek? 14 Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi täŋpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken ŋode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe täŋo ude bumik yäpmäŋ kuŋat-kuŋat u mäyäki. 15 Upäŋkaŋ webetä gwäk pujiŋ käroŋi yäpmäŋ kuŋarirä kawä tägawek. Gwäk pujiŋ käroŋi u webe täŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude täŋpek. 16 Täŋpäkaŋ äma kubätä näkŋo man ŋo urayäŋ nadäŋpäŋä ket ŋode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat täkamäŋ, ba Anutu täŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädet ugän iwat täkaŋ.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnakta man

17 Eruk, man ŋo täwerayäŋ täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayäŋ. Anutu iniŋoret käbeyä täk täkaŋ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkaŋ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkaŋ. 18 * In-täŋo biŋam man ŋode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägän irirä bämopjin-ken duŋ-wewek ahäŋ tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yäŋ nadäk täyat. 19 * Bureni, duŋ-wewek in bämopjin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upäŋkaŋ jop uken, ini kaŋ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkaŋ u kwawak api ahäwek.

20 Täŋpäkaŋ käbeyäta änok kubägän itkaŋ äŋnak-äŋnak täk täkaŋ uwä Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo täk täkaŋ. Nämoinik! 21 In kubäkubätä injinken ketem yäpmäŋ päbä notjiye mäde ut yämiŋpäŋ käroŋ nak täkaŋ. Täŋirä ätu nakta yeŋirä it täkaŋ. Täŋpäŋ in ätutä wain ume bumta naŋpäŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ. 22 * Jide? In eŋijin nämo? Äŋnak-äŋnak injin eŋiken täga nämo täneŋ? Ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo äbot täŋpanita nadäŋirä imaka jopi kubä täk täyak. Ba notjiye jäwärita mäyäk yämik täkaŋ. Unita jide täweret? Kudän täk täkaŋ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämoinik!

23 Nadäkaŋ? Man täwetat ŋowä Ekäniken nadäŋkuro upäŋ täwetat. Man uwä ŋode; Bipani Judas Kariottä Jesu iwan keri terak teŋkuko kadäni uken Jesutä ŋode täŋkuk; 24 Uwä käräga

* **11:3:** Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23 * **11:7:** Stt 1:26-27; Jem 3:9 * **11:8:** Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9:** Stt 2:18 * **11:18:** 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3 * **11:19:** Lo 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22:** Jem 2:5-6

yäpmäŋpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Ŋowä näkŋo gupna yäk. Uwä in täŋkentäkta iniŋ kirewani. Unita näk nadäŋ namikta kaŋ nak täŋput yäk. 25 * Ketem naŋ paotpäŋ iräwä udegän wain ume yäpmäŋpäŋ yämiŋkaŋ yäŋkuk; Ŋowä näkŋo nägätna. Nägätna ŋonitä topmäk-topmäk kodaki yäput peyak yäk. Unita kadäni kadäni ŋo naŋpäŋä näka kaŋ nadäŋ namik täŋput yäŋ yäwetkuk. 26 Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadäŋpäŋ kumbuko unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

27 * Eruk, unita nadäkot; Ekäni täŋo däkum naknak u imaka jopi kubä nämo. Unita äma kubätä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ Ekäni täŋo käräga ba wain ume näŋpeko uwä Ekäni täŋo tohari ba nägärita nadäŋirän imaka jopi kubä ude täŋirän Ekänitä kawän momi täŋpek. 28 * Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näŋpa yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäki-ken jide päreko u jukun yäpmäŋ daniŋkaŋ täga näŋpek. 29 Täŋkaŋ äma kubätä Ekäni täŋo gupi, äbot täŋpani noriye unita siwoŋi nämo nadäŋ yämiŋpäŋ käräga ba wain ume näŋpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täŋo manken tewek. 30 Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä kehäromini nämo itkaŋ ba ätu käyäm ikektä itkaŋ ba ätuwä kumbuŋ. 31 Upäŋkaŋ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpmäŋ daniŋkaŋ nänayäŋ tämäŋo uwä Anututä manken nämo api nipmaŋpek. 32 * Täŋ, Anututä nibäwän täga nämo täŋpäwä kädet siwoŋi niwoŋärekta bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biŋam tänero udeta yäŋpäŋ täk täyak.

33 Unita notnaye, inä kubä-kengän itkaŋ Ekäni täŋo ketem bok näna yäŋpäŋä äma kuduptagän äbäŋ moreŋpäŋ iräkaŋ yäput-peŋpäŋ uterakgän kaŋ nak täŋput. 34 Täŋpäkaŋ äma kubätä nakta iwäwä intäjukun ini eŋiken naŋ koreŋkaŋ käbeyä-ken täga kwek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku käbeyä nämo täŋpä wawäpäŋ Anututä kowata waki nämo tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u äneŋi äreŋpäŋ tabäwayäŋ täyat-ken uken api täweret.

12

Munapiktä iron täk täyak unita man

1 Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäŋo mebärita intä guŋ itneŋo udeta ŋode täwera ket nadäwut; 2 * In bian guŋ itkaŋ anutu jopi, man nämo yäwani uken päŋku gämori-kengän itkaŋ unitäŋo nadäk kädet gwäjiwani iwatpäŋ kuŋat täŋkuŋonik. 3 * Unita ŋode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täŋkuŋo u man Anutu täŋo Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u nämo. Nämoinik! Anutu täŋo Munapiktä äma kubäken itkaŋ man iwerirän ŋode täga nämo yäwek; Jesu kaŋ wawän! Ba äma kubä Ekäni täŋo Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yäŋ täga nämo yäwek.

4 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkaŋ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ. 5 * Ba Ekäni täŋo watä piä mebäri mebäri täk täkamäŋ upäŋkaŋ Ekäni kubägän. 6 Ba piä u täkta piä täktäk täŋo käderi mebäri mebäri upäŋkaŋ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täŋpani ämawebe kuduptagänta kehäromi nimik täyak. 7 * Bureni, Munapiktä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋ yämikta ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkaŋ. 8 Uwä ŋodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi iminirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yäŋahäwek. Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yäŋahäŋpäŋ yäwetta kehäromi imik täyak. 9 Täŋkaŋ Munapik kubä uterakgän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak. 10 * Täŋpäkaŋ äma kubätawä Munapik unitägän

* **11:25:** Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29 * **11:28:** Mat 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:** 1Jo 4:2-3 * **12:4:** Rom 12:6; Efe 4:4 * **12:5:** Efe 4:11 * **12:7:** 1Ko 14:26 * **12:10:** Apos 2:4; 1Ko 14:5

kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak. Täŋ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkta kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täŋo man bureni ba mäjo täŋo man jopi u yäpmäŋ danikta kehäromi imik täyak. Täŋkaŋ äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi imik täyak. Täŋpäkaŋ äma kubätawä man kotäk u yäpmäŋ äyäŋutpewän äma ätutä nadäkta kehäromi imik täyak.
11 * Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkaŋ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

Gupnin kubägän upäŋ moräki mäyap

12 * Eruk gupninta nadäwut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upäŋkaŋ gupnin täŋo moräki wäpi inigän inigän. Täŋkaŋ wäp inigän inigän unitäkaŋ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täŋo äbot terak udegän pätak. 13 * Nin kubäkubä mäyap upäŋkaŋ Kristo terak gup kubägän ude itkamäŋ. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guŋ äbotken nanik, watä piä täŋpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpäŋ uwäktäŋ nimani. Munapik uwä ume bumik, naŋ täpäneŋpäŋ säkgämän itta nimani. Täŋkaŋ Munapik unitä täŋpewän gup kubägän ude täŋkumäŋo itkamäŋ.
14 Unita gupnin terak man wärani ŋode täwetat; Gupnin täŋo moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ŋode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimiŋirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täŋo äbot täŋkehärom takta täk täkamäŋ. 15 Unita kuroŋnintä ŋode yäwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upäŋkaŋ u gupnin moräk! 16 Ba jukunintä ŋode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk! 17 Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täŋpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täŋpeko uwä imaka kubä täŋo käbäŋi jide ude yäna-kuneŋ? 18 Upäŋkaŋ ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpäŋ gupnin täŋo moräki inigän inigän peŋirän piä iniken iniken täk täkaŋ. 19 Täŋpäkaŋ gupnin moräkitä kubägän äworeŋpäŋ itneŋo uwä gup bureni nämo! 20 Nämo, gupnin täŋo moräki mäyap unitä gup kubägän ude täŋkaŋ piä iniken iniken täŋirä säkgämän it täkamäŋ.
21 Unita dapunintä ketnin ŋode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä piä näkŋagän täga täŋpet! yäk. Ba gwäknintä kuroŋnin ŋode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkŋagän täga iret! yäk. 22 Nämoinik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yäŋ yäk täkamäŋ upäŋkaŋ unitä nämo ireko uwä kehäromi jide ude yäpne? 23 Ba gupnin moräk-moräkta nadäna äpani täk täkamäŋ upäŋ watä säkgämän it yämik täkamäŋ. Ba gupnin moräk kubä u mäyäknin uwä säkgämän-inik uwäk täk täkamäŋ. 24 Täŋpäkaŋ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it täkaŋ unita ŋode nadäkamäŋ; Anututä gupnin moräki kuduptagän peŋkuko gup kubägän ude itkaŋ. Täŋkaŋ gupnin moräki ätuwä wäpi biŋam ikek nämo bumik unita intäjukun peŋkuko itkaŋ. 25 Intäjukun peŋkuko uwä gupnin täŋo moräki moräki duŋ-wewek nämo täŋkaŋ watä kowata kowata täneŋta täŋpäŋ peŋkuk.
26 Unita gupnin moräki kubätä komi nadäŋirän moräki ätu kuduptagän komi nadäneŋ. Ba kubätä wäp biŋam yäpmäŋirän noriye kuduptagän wäpi biŋam yäpneŋ.
27 * Eruk, man unitäŋo mebäri ŋode; Äbot täŋpani in kuduptagän Kristo täŋo gup ude itkaŋ. Täŋpäkaŋ in kubäkubätä gup unitäŋo moräki moräki ude itkaŋ. 28 * Täŋkaŋ äbot täŋpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri täkta äma inigän inigän ŋode iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk; Intäjukun, aposoro yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäŋ uterakä äma Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäŋ yäwoŋärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Ba ätuwä kudän kudupi täkta, ätuwä täŋkentäk piä mebäri mebäri täkta, ätuwä piäta watä itta. Täŋ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk.
29 Unita jide? Äbot täŋpani kudup uwä aposoro? Ba kuduptagän uwä Anutu meni jinom

* **12:11:** Rom 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12:** 1Ko 10:17 * **12:13:** Gal 3:28 * **12:27:** Rom 12:5; Efe 5:30 * **12:28:** Efe 4:11-12

yäŋ ahäwani? Ba kuduptagän uwä yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täk täkaŋ? Ba kuduptagän kudän kudupi täk täkaŋ? 30 Ba kuduptagän äma käyäm ikek täga yäpä-täganeŋ? Ba kuduptagän man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ? Ba kuduptagän man u yäpmäŋ äyäŋut täkaŋ? Nämoinik! U piäni inigän inigän täk täkaŋ.

31 * Upäŋkaŋ Munapik täŋo iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkaŋ u yäpmäkta gwäk pimiŋpäŋ piäni täk täkot. Unita apiŋo kädet tägagämän kubä täŋo mebäri täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ.

13

Bänep iron bureni täktäk kädet

1 Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäŋ äma täŋo man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänaŋ aŋero unitäŋo man terak täga yäwero upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä manna säkgämän uwä yäŋuruk-uruk, wagäm mämä ude api täŋpek. 2 * Täŋpäkaŋ näk Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋkaŋ pidämigän täga yäŋahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäŋo mebäri täga nadäwa täreneŋo upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täŋpewän ini irani-ken täga peŋpeŋ äpämaŋ kweko upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä nadäkinikna u jopigän api täŋpek. 3 * Täŋpäŋ näk tuŋumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yäŋpäŋ gupna paotta täga iniŋ kirewero upäŋkaŋ bänep iron ikek nämo kuŋarayäŋ täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täŋkentäŋ namek.

4 Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkaŋ uwä ŋode täk täkaŋ; U kwikinik itkaŋ äma ätu oraŋ yämik täkaŋ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkaŋ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yäŋ nadäŋpäŋ nadäwä ärowani nämo täk täkaŋ. 5 * Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkaŋ ba initagän nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Täŋpäŋ kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäk täkaŋ. Ba ämatä waki täŋ yämiŋirä momi u kadäni käroŋita nämo yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 6 * Täŋkaŋ wakitä äma ätuken ahäŋ yämiŋirän wi yäwatpäŋ oretoret nämo täk täkaŋ. Nämo, u man bureni täŋo kudän kwawak ahäŋirän uyaku oretoret pähap nadäk täkaŋ. 7 * Täŋpäkaŋ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkaŋ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkaŋ Anututä täŋkentäŋ yämikta itsämäŋpäŋ nämo gaŋatak täkaŋ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ.

8 Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täŋ, kädet täga ätu ŋodewani u api paotneŋ; Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täŋo iron yäpmäŋpäŋ man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täŋo nadäk yäpmäŋpäŋ yäŋahäk-ahäk u imaka, api paorek. 9 Bureni, Anutu täŋo nadäk kuduptagän täga nämo nadäna tärewäpäŋ yäŋahäne, moräkigän nadäŋpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduptagän täga nämo yäŋahäne, moräkigän nadäk täkamäŋ. 10 Upäŋkaŋ imaka bureni-iniktä ahäŋirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täŋpani u api paotneŋ. 11 Uwä ŋode bumik; Näk ironi itkaŋ man yäŋkuro, nadäk-nadäk piä täŋkuro ba yäpmäŋ danik-danik piä täŋkuro u ironitä-yäŋ täk täŋkuronik. Ude itkuropäŋ tägaŋpäŋä äma ekäni äworeŋpäŋ ägiŋ kädet u peŋkut.

12 * Täŋ, apiŋo imaka imaka yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ u wäranigän kaŋuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamäŋ ude bumik yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ kami iŋam kowat-kawän api täne. Apiŋo Anututa nämo nadäwa tärek täkaŋ.

---

* **12:31:** 1Ko 14:1 * **13:2:** Mat 17:20 * **13:3:** Mat 6:2 * **13:5:** Plp 2:4 * **13:6:** Rom 12:9 * **13:7:** Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * **13:12:** 2Ko 5:7; Jem 1:23

Upäŋkaŋ kadäni uken api nadäwa täreneŋ, Anututä näkŋo mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

13 * Täŋpäkaŋ imaka u nämo ahäŋirän imaka yaräkubätä bureni täkaŋ uwä ŋode;
Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peŋpäŋ itsämäk, ba
bänep iron täktäk kädet. Täŋkaŋ imaka yarä unitäŋo intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

1 * Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneŋ. Täŋpäŋ
iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneŋ. Täŋkaŋ iron
tägagämän kubä ŋode, Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta kehäromi u yäpmäkta iyaptak
täkot. 2 Nadäkaŋ, man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik u yäkyäk täga upäŋkaŋ äma
man kotäk uterak yäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta nämo yäk täkaŋ. U Anutu-kätgän iniken
man käbop nanik yäŋpäŋ-nadäk täkaŋ. Täŋirä man kotäk uwä äma ätutä nämo nadäwä
tärek täkaŋ. 3 Täŋpäkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä ämatä nadäkta
yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ unitä ämawebe täŋ-kehäromtaŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋmeham
taŋit, bänepi täŋpidäm taŋit täk täyak. 4 Täŋ, äma man kotäk kudupi terak yäk täkaŋ uwä
inigänpäŋ täŋkentäŋ yämik täyak. Upäŋkaŋ äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä
äbot täŋpani kudup täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ.

5 * Unita näkŋo gärip uwä ŋode; In kuduptagän man kotäk kudupi, Munapik-ken nanik
u yänayäŋ täŋo uwä gäripi nadäwet. Upäŋkaŋ gäripna taŋi-inik pätak uwä in kudup Anutu
täŋo meni jinom yäŋahäŋirä ämawebe mebäri kwawak nadäneŋta kehäromi tamani. U
mebäri ŋodeta yäyat; Äma Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk täkaŋ uwä, äma man kotäk
kudupi terak yäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ. Upäŋkaŋ äma man kotäk kudupi yäŋirä äma
kubätä man u yäpmäŋ äyäŋurirän äbot täŋpani kudup täŋkentäŋ yämayäŋ täko uyaku täga.
6 Unita notnaye, ŋodeta ket nadäwut; Näk inken äreŋpäŋ man kotäk kudupi terak yäwawä
unitä jide ude täŋkentäŋ tamek? Nämo, bureni täŋkentäŋ tamayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täŋpet;
Man kubä Anututä näwerani u täweret, ba Anutu täŋo nadäk kubä yäpmäŋpäŋ yäŋahäŋpäŋ
täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋpäŋ täweret, ba Anutu
täŋo man ätu täwetpäŋ täwoŋärewet. Ude täŋpero uyaku täga täŋkentäŋ tamet.

7 Unita imaka irit ikek nämo, mämä-mämägän täŋpani unita nadäwut; Kap kubä
tewayäŋ nadäŋpäŋ uhuwep säkgämän nämo piäweno, ba gita iŋitpäŋ säkgämän nämo
ureno uwä jide täŋpäŋ ämatä kap upäŋ teyak yäŋ nadäwä täreneŋ? Täga nämo! 8 Ba
womat säkgämän nämo piäŋirä mebäri unita piäkaŋ yäŋ nämo nadäwä täreneŋ. 9 Täŋpäŋ
in udegän, manbiŋam man kotäk kudupi terak yäŋirä jide täŋpäŋ ämawebetä man kotäk u
nadäwä täreneŋ? Täga nämo. Manka uwä jop piäŋ kuneŋ. 10 Täŋpäkaŋ kome terak ämatä
man kotäk mebäri mebäri yäk täkaŋ. Man kotäk u mebäri kudup kwawak pätkaŋ. 11 Täŋ,
äma kubätä man kotäk näkä nämo nadäwani u yäŋirän nämo nadäwa täreneŋo uwä äma
unita kubäken nanik yäŋ nadäwet, ba äma u näka kubäken nanik yäŋ udegän nadäwek.
12 Unita Munapik täŋo iron kubäkubä yäpmäkta pidämtak täkaŋ u täga upäŋkaŋ iron äbot
täŋpani täŋ-kehäromtaŋ yämik täkaŋ upäŋ yäpmäŋ kuŋatta ehuranigän täk täkot.

13 Mebäri unita äma kubä man kotäk kudupi yäkta kehäromi imani uwä ämawebe ätutä
nadäkta mani u yäpmäŋ äyäŋurekta kehäromi yäpmäkta Anutu-ken yäŋapiwek. 14 Imata,
näk man kotäk kudupi yäŋpäŋ Anutu-ken gera yäwero uwä bänepna-tägän täŋpet, nadäk-
nadäkna guŋ parirän. 15 * Unita jide täŋpet? Eruk, ŋode kaŋ täŋpa yäŋ nadätat; Bänepnatä
yäŋapiŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäŋ menatä yäŋahäk täyon. Ba kap tektek
udegän. Bänepnatä kap teŋirän nadäk-nadäknatä nadäwän-tärewäpäŋ menatä kap tek

* **13:13:** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1:** 1Ko 12:31; 1Ko 14:39 * **14:5:** Nam 11:29 * **14:15:** Efe 5:19

täyon. 16 U ŋodeta yäyat; Gäkä man kotäk kudupi yäŋpäŋ bänepka-tägän Anutu-ken yäŋapik
man yäŋpäŋ iniŋ orereno uwä jide täŋpäŋ äma man kotäk u nämo nadäwanitä manka u
nadäwä tärewäpäŋ täŋkehärom takta “U bureni” yäŋ yäneŋ? U täga nämo! 17 Iniŋoret man
yäweno u täga upäŋkaŋ notkapak kubä gäkŋo man kotäk unitäŋo mebäri nämo nadäweko
u jide täŋpäŋ manka unitä täŋkentäŋ imek? Täga nämo!
18 Nadäkaŋ? Näkŋagän it täyat-ken uken Anutu iniŋ oretta in kudup tärepmitpäŋ kadäni
kadäni man kotäk kudupi terak yäk täyat unita Anutu bänep täga nadäŋ imik täyat.
19 Ude täk täyat upäŋkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä-ken ämawebetä näkŋo man nadäwä tärewut
yäŋpäŋ man kotäk kwawani terak täga yäwetpäŋ yäwoŋärewet. Upäŋkaŋ kotäk kudupipäŋ
imata man käroŋi boham yäweret? Man käroŋi yäŋira nadäŋpäŋ mebäri nämo nadäwä
täreneŋ.
20 * Unita notnaye, ironŋiroŋi ude itkaŋ ägiŋ täŋo nadäk nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ. Nämo,
nadäk-nadäkjin uwä Munapik täŋo nadäk, äma ekäni täŋo nadäk ude yäpmäŋ kuŋatneŋo
upäŋkaŋ täktäkjin uwä nanak pakitä kudän wakiwaki täkta nämo nadäk täkaŋ ude kuŋat
täkot. 21 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Ekänitä ŋode yäyak; Näk äma kudupi yäniŋ kirewa äma äbot ŋo man kotäk kudupi terak manna
biŋam yäwetnayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämoinik api nadäŋ naminеŋ. *Ais 28:11-12*

22 Man unitäŋo kukŋini ŋode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täŋpani
täŋkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik
nämo täŋpanita iniken kehäromi yäwoŋärek täyak. Täŋ, Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-
ahäk uwä nadäkinik täŋpanitä nadäkta yäwani. 23 * Unita ŋode nadäwut; Äbot täŋpanitä
Anutu iniŋoretta käbeyä täŋpäŋ kuduptagän man kotäk kudupi terak yäŋirä äma jopi
ba nadäkinik nämo täŋpani kubätä bämopjin-ken itpäŋ-nadäŋpäŋ ŋode täwerek; Täŋguŋguŋ
täŋkaŋ yäkaŋ yäk. 24 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kuduptagän Anutu täŋo meni jinom
yäŋahäŋirä äma jopi ba nadäkinik nämo täŋpani unitä nadäŋpäŋ man nadäweko unitä
bänepi yäpurirän eruk, iniken mebäri ŋode kaŋpäŋ nadäwek; Näk momi täŋpani yäk.
25 * Nadäk-nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahäŋ iminŋirän gukut
imäpmok täŋpäŋ Anutu iniŋ orerek. Täŋpäŋ ŋode yäŋahäŋpäŋ täwerek; Anutu bämopjin-
ken bureni-inik itak yäk.

Iniŋoret käbeyä-ken kudän jide täne?

26 * Eruk notnaye, unita yäŋpäŋ kädet siwoŋi jide ude iwatne? Inä Anutu iniŋ oretta
käbeyä täŋpäŋ ŋode täk täkaŋ; Äma kubätä kap tewek. Täŋpäkaŋ kubäwä Anutu täŋo man
kubä täwetpäŋ täwoŋärewek. Täŋ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yäŋahäwek.
Täŋkaŋ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yäŋirän kubätä man kotäk unitäŋo mebäri
yäŋahäwek. Imaka u kudup Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe täŋkehärom takta täneŋ.
27 Ŋodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yäŋpäŋä mäyaptä nämo yäneŋ. Yarä
ba yaräkubä-tägän yäneŋ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täŋkaŋ äma kubäkubä täŋkentäki
mebäri yäpmäŋ äyäŋurani nikek. 28 Täŋ, äma kubätä man yäpmäŋ äyäŋuranita wäyäkŋewän
waneŋo uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-
tägän nadäkta yäwek. 29 * Ba Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwanita udegän yäyat; Äma
yarä ba yaräkubä bumik yäneŋ. Yäŋ irirä ätutä man unitäŋo mebäri ket yäpmäŋ daniŋpäŋ
yäŋpäŋ-nadäk täneŋ. 30 Täŋpäkaŋ äma kubä maŋirirän Munapiktä bänepi-ken man kädet
jide pewän ahäŋirän u yäŋahäwayäŋ täŋpänä man yäŋ ireko u bitnäŋpäŋ iränkaŋ äma uwä
yäwek. 31 Anutu täŋo meni jinom yäŋahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkaŋ
uwä injin kubäkubätä yäŋahäk täkot. Yäŋahäŋirä ätu juku peŋpäŋ Anutu täŋo man mebäri

* **14:20:** Efe 4:14; Plp 3:15 * **14:23:** Apos 2:13 * **14:24:** Jon 16:8 * **14:25:** Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19
* **14:26:** 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 * **14:29:** Apos 17:11; 1Te 5:21

nadäŋpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täkot. 32 Imata, Kudupi Munapiktä täŋpewän äma kubä
Anutu täŋo meni jinom yäŋahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpäŋ kubätä
yäwän täreŋirän täga yäŋahäwek. 33 Unita nadäkaŋ? Anutu uwä yäŋuruk-uruk ba täŋuruk-
uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

34 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani ätuken Anutu iniŋoret käbeyä-ken webewä man kum it täkaŋ,
inken udegän it täkot. Webetä ude täŋpäŋ Moses täŋo baga man terak yäwani ude äpani
kaŋ irut. 35 Man kubä nadäneŋo unitäŋo mebäri nadänayäŋ nadäŋpäŋä ini eŋiken kuŋkaŋ
äpiye yäweräkaŋ kaŋ yäwet täŋput. Webetä Anutu iniŋoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet
siwoŋi nämo.

36 Täŋpäkaŋ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkaŋ unita jide? Anutu täŋo man inken
naniktä ahäŋkuk? Ba in-tägän nadäŋkuŋ? 37 * Eruk, inken nanik kubätä inita nadäŋirän
Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani, ba Munapik ikek täŋpeko uwä man kudän täŋ tamitat
ŋowä Ekäni täŋo jukuman ude nadäwän tärek täkot. 38 Täŋpäŋ äma kubätä manna ŋo
nadäŋ äwaräkuk täŋpayäŋ täko uwä äma udewani mäde kaŋ ut yämut. 39 Unita notnaye,
ŋode nadäwut; In Anutu täŋo meni jinom yäŋahäwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man
kotäk kudupi terak yäkta baga nämo peŋkireneŋ. 40 * Upäŋkaŋ Anutu iniŋoret käbeyä
täŋpäŋä kudän siwoŋi säkgämän täŋirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awaŋken naniktä akuŋkuk

1 Eruk notnaye, Manbiŋam Täga täwetpäŋ täwoŋäreŋkuro u äneŋi yäŋkodak taŋpäŋ
täwetat. Manbiŋam u nadäŋpäŋ iŋitkuŋ, ba uterak nadäkinikjin yeŋgämä pek täkaŋ.
2 Näkä Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ täwetkuro u iŋit-inik täkaŋ u täŋpäwä wakiken nanik
täga wädäŋ tädotpäŋ api tepmaŋpek. Täŋ, nadäk kubä yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä
nadäkinikjin u jopigän api täŋpek.

3 * Manbiŋam doni nikek näka namani ugänpäŋ inta tamiŋpäŋ ŋode täwetkut; Kristo
uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän. 4 * Kumbänpäŋ
äneŋkuŋ. Täŋpäkaŋ man kudän terak yäŋ imani udegän, kepma yaräkubä täreŋirän awaŋ
gänaŋ naniktä kodak taŋpäŋ akuŋkuk. 5 * Akuŋpäŋ intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahäŋ
iminkuk. Täŋkaŋ äma 12 yäŋ yäwerani* u ahäŋ yämikgän täŋkuk. 6 Täŋkaŋ nadäŋ imikinik
täŋpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahäŋ yämiŋirän kaŋ moreŋkuŋ.
Uken nanik ätu kumbuŋopäŋ mäyap pen kodak itkaŋ. 7 * Nadäŋ imikinik täŋpani u ahäŋ
yämiŋpäŋä Jems ahäŋ imikgän täŋkuk. Jems ahäŋ iminpäŋä aposoro kuduptagän ahäŋ
yämiŋkuk.

8 * Eruk päke u ahäŋ yämiŋtäŋ äbätäŋgän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahäŋ
naminkuk, aposoro ätu ahäŋ yämiŋkuko udegän nämo. 9 * Näk aposoro äpanitä äpani-
inik. Näk Anutu täŋo äbot däpmäŋ yäwat kirek täŋkuro unita aposoro wäp nämo yäpnaŋi.
10 * Upäŋkaŋä apiŋo aposoro it täyat uwä Anutu täŋo orakorak näkä terak patkuko
unitä nepmaŋpän ude itat. Ekäni täŋo orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämo
täŋkuk. Näkä piä täŋkuro u täŋ dämikinik täŋkut, ätu täŋo yärepmitak. Upäŋkaŋ imata näkŋa
wäpna jop yäpmäŋ ärowet? Nämo, Anutu täŋo orakorak näkken pätak unitä kehäromi
naminirän piä u täŋkut. 11 Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebäri kubägän täk täkamäŋ.
Nin kuduptagän manbiŋam mebäri kubägän yäŋahäk täkamäŋ. Yäŋahäŋitna nadäŋpäŋ
nadäkinik täŋkuŋo u.

---

* **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5 * **14:37:** 1Jo 4:6 * **14:40:** Kol 2:5 * **15:3:** Ais 53:8-9 * **15:4:** Mat 12:40; Apos 2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34; Mat 28:16-17 * **15:5:** Äma 12 yäŋ yäwerani yäyak u Jesu täŋo iwaräntäkiye 12 unita yäyak * **15:7:** Luk 24:50 * **15:8:** Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9:** Efe 3:8; 1Ti 1:15 * **15:10:** Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23

Kumbanitä äneŋi akukakukta man

12 Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuŋkuk, manbiŋam ude yäŋpäŋ täweritna imata
inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk täŋo käderi nämo pätak yäŋ yäk
täkaŋ? 13 Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u täŋpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-
ken naniktä nämo akuŋkuk yäŋ nadäneŋ. 14 Täŋkaŋ Kristo nämo akuŋkuk yäwänä mani
biŋam yäk täkamäŋ u bureni nämo täŋpän, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täŋpän. 15 *
Ba ugän nämo. Nin Anututa ŋode yäŋkumäŋ; U Kristo kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ
akuŋkuk. Täŋpäkaŋ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yäwänäku Anututä jide
täŋpäŋ Kristo yäpmäŋ akwän? Unita man yäŋkumäŋo u Anutu meni yäpurärätpäŋ jop
manman yäwani ude tänam. 16 Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋ yäŋ
yäŋpäŋä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäŋ yäk täkot. 17 Täŋ, Kris-
totä kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän
täyek. Ba momijin pen pat tamitek. 18 Ba Kristo nadäŋ iminŋpäŋ kumbuŋo u imaka,
kumäŋpäŋ paot-inik täŋpäm. 19 Täŋkaŋ udegän, Kristotä nin kome terak ŋogän täŋkentäŋ
nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yäŋ niwet täkäneŋ.

20 * Upäŋkaŋ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanita
intäjukun täŋpäŋ akuŋkuko itak! Ude unita äma kumäŋpeŋ kwani imaka, kumbani-ken
naniktä bureni-inik api akuneŋ. Jesu täŋo akukakukitä ude täŋkehärom taŋkuk. 21 * U
ŋode; Äma kubätä kumäŋ-kumäŋ pewän ahäŋkuŋo udegän äma kubä-tägän kumbani-ken
naniktä akukakuk pewän ahäŋ nimiŋkuk. 22 Adamtä äbotken nanik kuduptagän kumäk
täkamäŋ udegän Kristotä äbotken yäpurärärani u kuduptagäntä kumbani-ken naniktä api
akuneŋ. 23 * Täŋpäŋ kumbani-ken naniktä akukakuk tawaŋ ŋode täŋpani; Intäjukun-inik
Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk kadänini-ken unitäŋo äboriyetä api akuneŋ. 24 Äboriyetä
akuŋirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka
waki kehäromi nikek ba wäpi biŋam ärowani nikek u kuduptagän täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpäkinik api täŋpek. Ude täŋkaŋ kome ba imaka päke yabäŋ yäwatpäŋ intäjukun it täyak
u Anutu Nanta api iniŋ kirewek. 25 * U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat piä
täkta yäŋ imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduptagän täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpäŋpäŋ Kristo gämori-ken yepmaŋpänkaŋ eruk, piäni u api täŋpän täreneŋ. 26 * Täŋpäŋ
iwan ätu däpmäŋpäŋ iwan pähap, kumäŋ-kumäŋ unitäŋo kehäromi utpewän paot-inik api
täŋpek. 27 * Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani; Anututä imaka kuduptagän
Kristo gämori-kengän api yepmaŋ morewek. Täŋkaŋ man “imaka kuduptagän” uwä
Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä
imaka päke u Kristo gämori-kengän yepmaŋpani. 28 Eruk, imaka kuduptagän u Kristo
gämori-ken yepmaŋpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude täŋirän
Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduptagänta intäjukun-inik
api irek.

29 Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämo api akuneŋo u täŋpäwä imata äma
ätu noriye kumbanita kome yäpmäŋpäŋ ume yäpmäk täkaŋ? Anututä äma kumbani
nämoinik api yäwän kikŋutneŋo u täŋpäwä imata noriye kumbani komeni yäpmäŋpäŋ
ume ärut täkaŋ? Unitäŋo bureni jide api ahäwek? 30 * Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota
yäŋpäŋ kokwawak nadäŋ nimik täkaŋ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämo
pätak u täŋpäwä imata komi u gänaŋ jop nadäŋ wari kuŋatne? 31 Unita notnaye, bureni-
inik täwetat; Kumäŋ-kumäŋ kepmani kepmani kaŋ-ahäwayäŋ täk täyat. Upäŋkaŋ komi
piä u imaka bureni pewän ahäk täkaŋ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta biŋam
tepmaŋkuro unita oretoret pähap nadäk täyat. 32 * Näk näkŋaken gärip iwatpäŋ piä ŋo

---

* **15:15:** Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32 * **15:20:** Kol 1:18 * **15:21:** Rom 5:12,18 * **15:23:** 1Te 4:16; Rev 20:5
* **15:25:** Mat 22:44 * **15:26:** Rev 20:14, 21:4 * **15:27:** Sam 8:6 * **15:30:** Rom 8:36 * **15:32:** 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20

täk täyat u täŋpäwä imatäken yäpmäkta nadäŋpäŋ Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik täŋkumäŋ? Ude jop nadäŋ täŋpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täŋpäwä nininken gärip terak kuŋat täkäna! Ba man ŋode yäwani täga iwatne;

Äma kubä kwep kumbeko udeta ŋodetä tom ketem täŋ tuŋum taŋpäŋ äŋnaŋ isiwa yäŋ nadäwek.
Ais 22:13

33 Unita notnaye, in äma ätu yabäŋ äwaräkuk täŋirä jop manman nämo yäŋ-täkŋatneŋ.
In man ŋode yäwani u nadäkaŋ? Äma wakikät not täŋpäŋ itnayäŋ tämäŋo uwä nintäŋo
täktäknin täga u api yäpä waneŋ. 34 * Unita in nadäk-nadäkjin äneŋi nadäwä tumbäpäŋ
momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa täŋguŋtak täkaŋ unita nadäŋpäŋ
mäyäk tawut yäŋ yäŋpäŋ täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneŋ

35 * Eruk äma kubätä ŋode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide täŋpäŋ äneŋi
api akuneŋ? Ba akunayäŋ täkaŋ uwä gupi jidewanitä api akuneŋ? 36 Wära! Man
udewani guŋ täŋo man! Unita ŋode nadäwut; Yänat mujipi kome gänaŋ äpmoŋpäŋ gupi
nämo paraweko uwä jide täŋpäŋ imätpäŋ kodaki abek? 37 Imaka mujipi pik täkaŋ uwä
burenitä ahäkta gäripi nadäŋpäŋ pik täkaŋ udewani nämo. U mujipi-gänpäŋ pik täkaŋ. 38 *
Täŋpäkaŋ Anututä nadäwän tärewäpäŋ gupi täŋo wärani yäŋ imiŋkuko udegän ahäŋirän
yabäk täkamäŋ. Mujipi uwä mebäri inigän inigän ahäk täkaŋ. 39 Gup täŋo mebäri udegän,
kubägän nämo. Äma nintäŋo gupnin u inigän. Tom täŋo inigän, barak täŋo inigän, gwägu
tom täŋo inigän. 40 Täŋpäkaŋ kunum ba kome udegän. Kunum gänaŋ ba kome terak
imaka imaka itkaŋ. Täŋkaŋ kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo epmäget inigän. Ba kome terak
itkaŋ unitäŋo epmäget u inigän. 41 Täŋkaŋ edap täŋo peŋyäŋeki inigän. Komepak täŋo
peŋyäŋeki inigän. Guk täŋo peŋyäŋeki inigän. Täŋpäkaŋ guk täŋo peŋyäŋeki kubägän
nämo, inigän inigän.

42 Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäŋo mebäri udegän pätak. Komegup änek
täkamäŋ uwä parakta yäwani. Täŋ, kumbani-ken nanik akunayäŋ tämäŋo uwä gupnin
kodaki u inigän, nämo api parawek. 43 * Äneŋpani uwä kaŋoreri nämo. Täŋ, akukta yäwani
uwä kaŋoret ikek. Äneŋpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi nikek. 44 Äneŋpanitä
komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täŋo gup ikek. Kome täŋo gup itak udegän kunum
täŋo gup itak.

45 * Unitawä ŋode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täŋ,
Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäŋo mähemi täŋkuk. 46 Täŋpäkaŋ
Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahäŋkuk. Nämo, u mäden ahäŋkuk. Komegup ikek
irittä intäjukun ahäŋirän Munapik ikek mädengän iwatkuk. 47 * Täŋpäŋ Adam biani
komepäŋ täŋpani unita komen äma täŋkuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä kunum gänaŋ
nanik. 48 Komen äma täŋkuko udegän kome terak nanik äboriye täkamäŋ. Täŋ, äma kunum
terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. 49 Täŋpäkaŋ äma kome terak
nanik täŋo gup wädäna äroŋkuŋo uwä, udegän äma kunum gänaŋ nanik täŋo gup api
wädäna äroneŋ.

50 * Notnaye, ŋodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo
api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api
korewek.

Kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi u paotkuk

---

* **15:34:** Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5 * **15:35:** Jon 12:24 * **15:38:** Stt 1:11 * **15:43:** Plp 3:20-21 * **15:45:** Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 * **15:47:** Stt 2:7 * **15:50:** 1Ko 6:13

51 * Eruk, juku peŋirä man käbop nanik kubä täwerayäŋ; Nin kuduptagän nämo api
kumnero upäŋkaŋ äyäŋutpäŋ gup kubä wädäna äronayäŋ täkaŋ u kuduptagän api täne.
52 * Womat mämä yäŋirän u pit kubägän api täne. Womat mämä u yäŋirän kumbanitä
akuŋpäŋ parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ äyäŋutpäŋ
gup mebäri kubä kehäromi nikek u api wädäna äroneŋ. 53 * Bureni-inik! Gup ŋo parakta
yäwani unitäkaŋ irit kehäromi täŋo tek ude mät wädäna äroneŋ. Ba kumäŋ-kumäŋta yäwani
unitäkaŋ irit kehäromi mät korewek. 54 * Täŋpäkaŋ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi
täŋo tek wädäwä ärowäkaŋ, ba kumäŋ-kumäŋta yäwanitä irit kehäromi korewäkaŋ eruk
man ŋode kudän täwanitä api kehärom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täŋkuk.
Täŋpewän irit burenitä kumäŋ-kumäŋ daiŋkuk! *Ais 25:8*
55 *Unita kumäŋ-kumäŋ, gäk kehäromika de?*
Kumäŋ-kumäŋ gäkŋo käripka de? *Hos 13:14*

56 * Unita nadäkaŋ? Momitä kumäŋ-kumäŋ täŋo kärip ude täyak. Ba baga manta
yäŋpäŋ momitä kehäromi nikek täyak. 57 Upäŋkaŋ Anutu uwä Ekäninin Jesu Kristo iniŋ
kireŋpewän iwaniye unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpuko unita Anututa bänep täga pähap
nadäk täkäna!
58 * Eruk notnaye tägagämän, mebäri unita nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo,
kehärom taŋpäŋ Ekäni täŋo piä kadäni kadäni gwäk pimiŋpäŋ täk täkot. Ekänita yäŋpäŋ
piä täŋirä bureni nämowä nämo api ahäwek yäŋ nadäŋpäŋ täk täkot.

16

Äbot täŋpanita monеŋ täŋkentäŋ yämikta man

1 * Eruk man kubä ŋode; Anutu täŋo kudupi ämawebe bäräpi terak itkaŋ unita moneŋ
täŋkentäŋ yämikta yäŋpäŋä Galesia komeken nanik äbot täŋpani yäwetpäŋ yäwoŋärek
täŋkuro udegän täk täkot. 2 Uwä ŋode yäwetkut; In kubäkubätä moneŋ kaŋ-ahänayäŋ täkaŋ
u Sande Sande yäpmäŋ daniŋpäŋ taŋi täga penaŋi ude ini-ini käbop inigän kaŋ pek täŋput.
Jop ittäŋgän näkä äreŋira moneŋ kaŋ-ahäkta pipiri täneŋta. 3 Ude täŋirä näk äreŋpäŋä äma
iwoyänayäŋ täkaŋ unitäŋo mebäri uwä man kudän terak kudän täŋpäŋ yämakaŋ moneŋ
bänep tägata pewani u yäpmäŋ Jerusalem api kuneŋ. 4 Näkŋa bok kunaŋi täŋpäwä bok
api kune.
5 * Tawaŋ ŋode peyat; Pengän Masedonia kome kuŋkaŋ äbot täŋpani-kät ätu itkaŋ inken
api ärewet. 6 * Inken äreŋpäŋ kadäni käroŋi bumik käwep api iret. Kadäni käroŋi bumik
it yäpmäŋ äroŋira iwän mänit kadäni käwep api tärewek. Irira intä kädetta täŋkentäŋ
namäkaŋ kome uken-uken api kuŋaret. 7 * Kadäni ŋodeken päre inkät kadäni keräpigän
itkaŋ kome ätuken kukta nämo nadätat. Nämo, kämi äreŋpäŋ inkät kadäni käroŋi bumik
itta gäripi nadätat. Unita Anututä nadäŋ namänä ude api täŋpet. 8 Täŋpäkaŋ apiŋode
Efesus komeken ŋo itta nadätat. Ŋo irira Pentikos orekirit ahäŋirän uyaku inken api
ärewet. 9 * U imata, ŋoken Ekänitä piä taŋi kubä täkta kädet täwit namitak. Piä täŋira bureni
taŋi pewän ahäkaŋ. Upäŋkaŋ äma mäyaptä piä unita iwan täkaŋ.
10 * E man kubä ŋode; Timotitä inken käwep api ärewek. Äreŋirän not täŋ iminirä umun
terak nämo irek. Nadäkaŋ, uwä näkä Ekäni täŋo piä täk täyat udegän täk täyak. 11 *
Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo täŋpek. Nämo, täŋkentäŋ iminpäŋ tewä

* **15:51:** 1Te 4:15-17 * **15:52:** Mat 24:31 * **15:53:** 2Ko 5:4 * **15:54:** Ais 25:8 * **15:56:** Rom 6:14, 7:13 * **15:58:** 2Sto 15:7; Rev 14:13 * **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 * **16:5:** Apos 19:21 * **16:6:** Rom 15:24; Tai 3:12 * **16:7:** Apos 18:21 * **16:9:** Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 * **16:10:** 1Ko 4:17 * **16:11:** 1Ti 4:12

yäpmäŋ bänep pidäm terak täŋtäŋ kuŋtäŋgän äyäŋutpeŋ äneŋi näkŋaken kaŋ äbän. Ukät äbot täŋpani ätukät äbäkta api itsämbet.

12 * Täŋkaŋ notninpak Apolos unita ŋode täwetat; Uwä äbot täŋpani ätukät inken ärekta peŋ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ŋoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewek.

Ekäni täŋo piä äma nadäŋ yämik täkot

13 * Notnaye, nadäŋit nadäŋit kuŋat täkot. Täŋkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreneŋ. Nämo, nadäŋ täpäneŋpäŋ nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän kuŋat täkot. 14 Täŋpäŋ imaka kuduptagän bänep iron terakgän täk täkot. 15 * Täŋpäkaŋ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yäŋira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyäŋutpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. Täŋkuŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye in bämopjinken watä piä täk täkaŋ. Unita ŋode peŋ täwetat; 16 * In äma u ba noriye ätu Ekäni täŋo piä täŋpäŋ komi nadäk täkaŋ, äma udewani täŋo man buramiŋ yämik täkot.

17 Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbäŋirä bänep täga nadäŋ yämiŋkut. Inta nikek unitä päbä nabäŋirä tägagämän nadäŋkut. 18 * Äma unitä in ba näka bok bänep pidäm täŋ nimiŋkuŋo unita äma udewanita nadäŋirä säkgämän täk täkot.

19-20 * * Täŋpäkaŋ Esia kome ŋonitäŋo äbot täŋpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekaŋ. Täŋpäŋ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekaŋ. Ba äbot täŋpani Anutu iniŋoretta yanäpi yarä unitä eŋiken käbeyä täk täkaŋ u, ba nadäkinik täŋpani notjiye Efesus kome ŋoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekaŋ. Täŋpäkaŋ injin-tägän Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.

21 * Pol näkŋa-tägän oretoret man täwetpäŋ wäpna kudän täyat ŋo.

22 * Täŋpäkaŋ äma kubätä Ekänita gäripi-inik nämo nadäŋpäŋä kädäpta biŋam täŋpän! O Ekäni, äbi!

23 Eruk, Ekäninin Jesu täŋo orakoraki inken iton. 24 Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamäŋ unita nadäŋ tamikinik täyat. Ugän.

---

* **16:12:** 1Ko 1:12, 3:6 * **16:13:** Sam 31:24; Efe 6:10 * **16:15:** Rom 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16:** 1Te 5:12 * **16:18:** Plp 2:29 * **16:19-20:** 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 * **16:19-20:** Rom 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21:** Kol 4:18; 2Te 3:17 * **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korin
Äma ätutä Pol wäpi yäpmäŋ äpäŋirä Poltä iniken mebärini yäŋahäŋkuk

1 * Näk Pol Anutu täŋo nadäk terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat. Täŋpäkaŋ notninpak Timoti-kät nektä man ŋo kudän täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebe Korin yotpärareken itkaŋ inta peda ärekaŋ. Ba intagän nämo, Anutu täŋo kudupi ämawebe Grik komeken ittäŋ kukaŋ unitä danikta bok peda ärekaŋ. 2 * Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

3 * Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo Anutuni ba Nani iniŋoret täkäna! U butewaki mähemiiniktä watä it nimiŋirän bänep kwini terak it täkamäŋ. 4 Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäŋ nimiŋirän bänepnin äneŋi täŋpidäm taŋ nimik täyak. Anututä ude täŋ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuŋatneŋo uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneŋo u bänepi täga täŋpidäm täne. 5 * Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täŋkuko unitäŋo moräki nintä terak taŋi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänaŋ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäŋ nimik täkaŋ. 6 * Täŋpäkaŋ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, komi butewakinin unitä in täŋkentäŋ taminŋirän bänepjin äyäŋutpäŋ Anututa biŋam täŋkuŋo bänep pidäm terak it täkaŋ. Ba Ekäni täŋo bänep pidäm ahäŋ nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, unitä täŋkentäŋ taminŋirän bänepjin täŋpidäm tak täkaŋ. Täŋpäkaŋ bänep pidäm ahäŋ tamik täyak unitä täŋ-kehäromtaŋ taminŋirän komi butewaki nintä nadäk täkamäŋ udegän ahäŋ taminŋirän nämo kwitaŋpäŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ. 7 Bureni notnaye, intä bäräpi u gänaŋ nämo api kwitaneŋ yäŋ nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk täkamäŋ u inkät nin bok nadäk täkamäŋ unita u udegän, Ekäni täŋo bänep pidäm ahäŋ nimik täyak u inta bok ahäŋ tamik täyak yäŋ nadäkamäŋ.

8 * Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäŋ nimiŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäwut yäŋ nadäŋpäŋ ŋode täwetat; Kome uken bäräpi ahäŋ nimiŋkuko u taŋi pähap, nintä täga kotanaŋi nämo. Unitä täŋpewän api kumne yäŋ nadäŋkumäŋ. 9 Bureni täwetat. Nin kumäŋ-kumäŋta biŋam täkamäŋ yäŋ nadäŋpäŋ bänepnin pena putäreŋkuŋ. Upäŋkaŋ u ahäŋ nimiŋkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täŋpäpäŋ Anutu kumbaniken nanik yäpmäŋ akwani u kubägän nadäŋ imineta ude uwä ahäŋ nimiŋkuk. 10-11 * Bureni-inik, Anutu unitä kumäŋ-kumäŋ-ken nanikpäŋ ketäreŋ nipmaŋkuk. Ba äneŋi api ketäreŋ nipmaŋpek. Man unita nadäkinik täŋpäŋ Anutu ugän tubeŋ kuŋpäŋ kuŋat täkamäŋ. Ba inä Anutu-ken yäŋapik man yäŋ nimiŋirä äneŋi api täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, Anututä äma mäyap täŋo yäŋapik man nadäŋpäŋ täŋkentäŋ nimiŋirän ämawebe mäyaptä api käneŋ. Täŋkentäŋ nimayäŋ täyak u kaŋpäŋ Anutu bänep täga man api iwetneŋ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

12 * Eruk notnaye, nininta biŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ täwetat; Bänepnintä bureni-inik ŋode nadäk täkamäŋ; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoŋi terakgän kuŋat täkamäŋ. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komen äma täŋo nadäk terak nämo

---

* **1:1:** 1Ko 1:1 * **1:2:** 1Ko 1:3 * **1:3:** Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 * **1:5:** Sam 34:19; Sam 94:19 * **1:6:** 2Ko 4:15 * **1:8:** Apos 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Ti 4:18 * **1:12:** Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17

täk täkamäŋ. Nämo, Anutu orakoraki unitäŋo kehäromi terak ude täŋ tamik täkamäŋ.
13 Nadäkaŋ? Man kudän täŋpäŋ tamik täkamäŋ uwä intä täga daniŋpäŋ nadäwä tärenaŋi.
Man ätu käbop nämo pek täkamäŋ. 14 * Unita nintä nininta nadäkamäŋ udegän in kämi
api nadäwä täreneŋ yäŋ nadätat. Apiŋo nintäŋo mebärinin moräkigän nadäkaŋ. Nadäwä
tärewäpäŋ Ekäni Jesu täŋo kadäni pähapken nintä Anutu iŋamiken inta oretoret tänayäŋ
täkamäŋ udegän intä ninta oretoret kaŋ täŋput yäŋ nadätat.
15-16 * Näk man u bänepna-ken peŋkaŋ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäŋkut.
Täŋpäkaŋ päre tabäŋkaŋ Masedonia komeken kukta yäŋkut. Uken kuŋatkaŋ äyäŋutpeŋ
äneŋi äreŋpäŋ ätu irira in täŋkentäŋ naminŋirä Judia komeken kukta nadäŋkut. Eruk,
in kadäni yarä ude tabäŋira oretoret kadäni yarä kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkut. 17 Tawaŋ
ude peŋkuro upäŋkaŋ jide? Täŋnikŋarani täŋkuk yäŋ nadäkaŋ? Näk kome täŋo nadäk-
nadäk yäpmäŋ kuŋarani unita man yäŋira kubä bureni, kubä jop yäŋnikŋat täyak yäŋ ba
nadäkaŋ? 18 Upäŋkaŋ ude nämo, Anututä man burenigän yäk täyak unita u iŋamiken imata
man bureni ba jopi bok awähutpäŋ täweret? Nämoinik! 19 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanaki
Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäŋahäŋpäŋ täwetkumäŋo unita nadäwut; U man bureni
ba jopi bok awähutpäŋ nämo yäk täyak. Nämo, u man burenigän yäk täyak. 20 * Täŋkaŋ
man bureni yäk täyak uwä ŋode; Imaka imaka Anututä täkta yäŋkehärom taŋkuko u kudup
Jesu Kristo terak bureni ahäŋkuŋ ba kämi imaka, api ahäneŋ. Mebäri unita Anutu täŋo
manbiŋam nadäŋpäŋ Jesu Kristo terak bureni-inik yäŋ yäŋkaŋ Anutu iniŋoret täkamäŋ.
21-22 * Täŋpäkaŋ Anutu unitä in ba nin bok täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän Kristo terak yeŋ
täpäneŋpäŋ it täkamäŋ. Ini-tägän nin inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ wären kehäromi-inik
täŋkuk. Ude täŋpäŋ imaka tägatäga kämi yäpmäkta peŋ nimani u bureni-inik api nimek
yäŋ niwoŋärekta Kudupi Munapik bänepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bäräŋeŋ nämo kuŋkuk?

23 * Ŋode täwerira Anututä näkŋo man täŋkehärom täwayäŋ; Korin ämawebe inken nämo
äreŋkuro uwä äreŋira nabäŋpäŋ mäyäk nadäneŋ yäŋpäŋ nämo äreŋkut. 24 * Ninä intäŋo
nadäkinikjin kaŋiwarani ude itta nämo nadäkamäŋ. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäŋ
nadäkamäŋ. Täŋ, nintäŋo gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kaŋ kuŋarut yäŋpäŋ
unita täŋkentäŋ tamik täkamäŋ.

2

1 * Mebäri unita nadäk ŋode peŋkut; Kuŋira nadäŋ bäräp äneŋi api täneŋo unita nämo
api kwet yäŋ nadäŋkut. 2 Inken äreŋpäŋ täŋpewa bäräpi butewaki nadäneŋo uwä netätä
äyäŋutpäŋ näkŋo bänepnawä täŋpidäm täwek? Nämo, in kuduptagän bäräpi nadäneŋo
uwä jide täŋpäŋ bänepna täŋpidäm täneŋ yäŋ nadäŋkut. 3 Ude nadäŋkuro unita inken
nämo äreŋkaŋ manbiŋam komi nikek in yäpän tägawäpäŋ tepmakta intäjukun u kudän
täŋpäŋ taminŋkut. Inken äreŋpäŋ ämawebetä täŋkentäŋ naminŋirä bänep oretoret tänaŋipäŋ
täŋpewä butewaki nadäkta nämo nadäŋkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ŋode; Näkä
oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneŋ. 4 * Notnaye, manbiŋam u jop nadäŋ
nämo kudän täŋ taminŋkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäŋ namänpäŋ konäm terak
kudän täŋ taminŋkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäŋ nimik täyak yäŋ
nadäkta kudän täŋkut.

Momi pekpek täŋo man

5 * Eruk, notjinpak bäräpi naminŋkuko ukeŋonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki
täŋkuko u bäräpi näka bumik naminŋkuko upäŋkaŋ bäräpi bureni intä terak äroŋkuk.

---

* **1:14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6 * **1:19:** Apos 18:5 * **1:20:** Rev 3:14 * **1:21-22:** 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 * **1:23:** Rom 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24:** 1Pi 5:3 * **2:1:** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4:** Apos 20:31 * **2:5:** 1Ko 5:1

Upäŋkaŋ unita man jäpi yäkta nämo nadätat. 6 Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret.
Waki täŋkuko unitäŋo kowata in mäyaptä täŋ iminŋkuŋo u täga. 7 Unita apiŋo momini peŋ
iminŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadäŋpäŋ bänepi pewän putärek-
inik täŋpekta. 8 Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ iminŋirä näka bureni nadäŋ
namikinik täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwän.

9 * Täŋpäkaŋ manbiŋam kudän täŋ taminŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäkta kudän täŋkut.
Näkŋo jukuman u kudup täga buraminеŋ ba nämo buraminеŋ u nadäwa yäŋkaŋ kudän
täŋkut. 10 Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo momi peŋ iminŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga
api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ naminŋkuko inta yäŋpäŋ unitäŋo momi
Kristo iŋamiken uku peŋ iminŋkut yäŋ nadäwut. 11 * Äma unita butewaki nämo nadäŋ
iminŋitna Satantä täŋ-nikŋatpäŋ äma uwä inita biŋam yäpeko unita ude täwetat. Satan täŋo
mebärini u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

12 * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäkta Troas komeken kuŋpäŋ Ekänitä
piäni uken täkta kädet uku täwit naminŋirän kaŋpäŋ nadäŋkut. 13 * Ude kaŋpäŋ nadäŋkuro
upäŋkaŋ Taitusta wäyäkŋewa wawäpäŋ nadäwätäk pähap täŋkut. Nadäwätäk täŋpäŋ
Troas nanik äbot täŋpani in itkot yäŋ yäwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

14 Upäŋkaŋ Anutu bänep täga pähap nadäŋ imik täyiwa! U imata, u intäjukun it
nimiŋpäŋ Kristo täŋo piäni täkta täŋkentäŋ nimiŋirän täga täk täkamäŋ. Uwä ŋode bumik;
Komi ämatä päŋku iwankät ämik täŋkaŋ yärepmitpäŋä intäjukun ämanikät äneŋi oretoret
bumta täŋtäŋ eŋiken ämneŋ. Udegän intäjukun ämanintä täŋkentäŋ nimiŋirän Kristo täŋo
manbiŋam käbäŋi säkgämän ude komeni komeni piäŋ wädäŋ yäpmäŋ kuŋirän unitäŋo
mebäri nadäk täkaŋ. 15 * Bureni, manbiŋam yäŋahäwani ninä Anututä peŋ niwerirän
Kristo täŋo käbäŋi säkgämän yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ. Täŋitna unitäŋo käbäŋitä äma irit
kehäromita biŋam ba äma geŋi wakita biŋam u bämopi-ken piäŋ wädäk täyak. 16 * Geŋita
biŋam täŋpanitä nin piäŋ nadäŋirä kumbani käbäŋ bumik täŋirän tämapu täk täkaŋ. Täŋ,
irit kehäromita biŋam täŋpanitä nin piäŋ nadäŋirä irit säkgämän täŋo käbäŋ ude piäŋirän
wädäŋ nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ piä u täkta kehäromi nikek netä? Kubä nämo itak! 17 * Äma
mäyaptä moneŋ yäpmäkta Anutu täŋo man jop yäŋ äwaräkukgän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ ninä
ude nämo täk täkamäŋ. Nämoinik, Anututä niniŋ kirewani unita iŋamiken, Kristo täŋo piä
watä ämaniye ude bänep siwoŋi terak yäŋahäk täkamäŋ.

3

1 * Man udewani yäŋitna yäŋbiŋam-biŋam äneŋi yäkaŋ yäŋ nadäkaŋ? Ba ninta ŋode
käwep nadäk täkaŋ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoŋärekta man kudän
äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä kudän täŋ yämani u yäpmäŋ kuŋatta bitnäk täkaŋ. Ude
nadäk täkaŋ? Ba man kudän täwani udewani kudän täŋ niminayäŋ yäŋ nadäkaŋ? Ude
nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täk täkaŋ upäŋkaŋ nin ude
nämo. 2 * Imata, inä nintäŋo man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin
sukureŋpäŋ Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nin äma jidewani u siwoŋi yäŋahäŋirän
ämawebe kuduptä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. 3 * Uwä ŋode kaŋpäŋ nadäk täkaŋ; Inä man kudän
Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täŋkumäŋo unitäŋo bureni. Täŋkaŋ uwä äma
keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täŋo Munapikitä äma bänepi-ken
kudän täwani.

---

* **2:9:** 2Ko 7:15, 10:6 * **2:11:** Luk 22:31 * **2:12:** Apos 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13:** Apos 20:1 * **2:15:** 1Ko 1:18
* **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17:** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1:** 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 * **3:2:** 1Ko 9:2
* **3:3:** Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27

4 * Piänin unita nadäkinik täkamäŋ. Imata, Kristotä piäni u täkta täŋ-kehäromtaŋ nimiŋirän Anututä kawän tägak täyak. 5 Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak
piä u täga täk täkamäŋ yäŋ yänaŋi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken nanik. 6 *
Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täŋo watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäk-
topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägän täga itneŋ. Täŋpäkaŋ topmäk-
topmäk uwä baga man kudän täwani uterak yeŋgämä pewani nämo, u Munapik täŋo
kehäromi terak yeŋgämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumäŋ-kumäŋ kädet
irepmitta nämo täŋkentäŋ nimik täyak. Täŋ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.
7-8 * * Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täŋo peŋyäŋek ba
kehäromi nikek ahäŋkuk. Unitä täŋpewän Moses täŋo iŋami-dapun ägo paki-inik weŋkuko
paorayäŋ täŋkukopäŋkaŋ ämawebetä pen ugän känaŋi nämo täŋkuk. Eruk, baga man,
mähemiye kumäŋ-kumäŋta biŋam yepmaŋpani unitä peŋyäŋek ba kehäromi udewani
nikek ahäŋkuk. Täŋ Kudupi Munapik täŋo watä piä ämaniyetä peŋyäŋek ba kehäromi
jidewani nikek upäŋ api käneŋ? U peŋyäŋek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täŋo
irepmit-inik täŋpani u api käneŋ! 9 * Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe
mankenta biŋam yepmak täyak u peŋyäŋek ba kehäromi nikek ahäŋkuk. Täŋ piä unitä
ämawebe Anutu iŋamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayäŋ? Uwä ŋode;
Piä u säkgämän-inik, Ekäni täŋo kehäromi ba peŋyäŋek ikek! 10 * Bureni, ämawebetä baga
man unita nadäŋirä säkgämän täŋkuko upäŋkaŋ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä
ahäŋirän apiŋo imaka biani unita nadäŋitna äpani, peŋyäŋeki nämo täk täyak. 11 U imata,
baga man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u peŋyäŋek ba kehäromi nikek ahäŋkuk. Täŋ
imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä peŋyäŋek ba kehäromi jidewani nikek? U inipärik
kudupi kubä!
12 Eruk nin peŋyäŋek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik täkamäŋ unita
unitäŋo manbiŋam täŋumun-umun terak nämo, bätakigän yäŋahäk täkamäŋ. 13 * Nin
Mosestä täŋkuko ude nämo täk täkamäŋ. Ägo iŋami dapun-ken weŋkuko u nämo paorirän
tektä iŋami-dapun täŋpipiŋkuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän
peŋyäŋekta yäwani uterakgän peneŋ yäŋpäŋ täŋpipiŋkuk. 14 * Täŋirän Isrel ämawebe täŋo
nadäk-nadäki mobä ude äworeŋkuko unita peŋyäŋek unitäŋo mebäri nämo kaŋpäŋ nadäwä
tumbuŋ. Täŋpäŋ topmäk-topmäk biani unitäŋo man daniŋpäŋ nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ
pen, mebäri kwawak nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Tek u pen iŋami-dapun ba nadäk-nadäki
täŋpipiŋ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik
täŋpäŋ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. 15 Täŋkaŋ apiŋo imaka, Moses
täŋo baga man u daniŋpäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk
täŋirän mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ. 16 * Täŋpäkaŋ äma kubäkubätä bänep nadäk-
nadäki Ekänikengän peŋirä eruk tek u wärämut yämik täyak. 17 * Täŋpäŋ Ekänita yäyak uwä
Munapik ubayäŋ. Ekäni täŋo Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u baga man täŋo
topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi
wari nämo itpipitak. 18 * Unita notnaye, nadäkinik täŋpani nininta ŋode yäwa; Tek unitä
nintäŋo iŋam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täŋo peŋyäŋek ba täktäki säkgämän
u kaŋpäŋ nadäkinik täk täkamäŋ. Ude täŋpäŋ nintä terak Ekäni ini peŋyäŋek kudäni
ba täktäki u yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ peŋirän ini bumik äworeŋ itkamäŋ. Täŋpäkaŋ
Ekänitä ude täŋ niniŋ itak. Täŋ Ekäni uwä Munapik ubayäŋ.

4

* **3:4:** 2Ko 2:16 * **3:6:** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 * **3:7-8:** Kis 34:30 * **3:7-8:** Gal 3:2,5 * **3:9:** Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 * **3:10:** Kis 34:29 * **3:13:** Kis 34:33-35 * **3:14:** Rom 11:25 * **3:16:** Rom 11:23,26 * **3:17:** Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 * **3:18:** Kis 16:7, 24:17

Imaka säkgämän käbot jiburani gänaŋ itak

1 * Anututä oraŋ nimiŋpäŋ piä u nimiŋkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkaŋ.
Nämo, ehutpäŋ täk täkamäŋ. 2 * Täŋpäŋ kudän waki mäyäk ikek, ämatä käbop täk täkaŋ
u mäde ut yämik täkamäŋ. Nin täŋyäkŋarani nämo täk täkamäŋ, ba Anutu täŋo mankät
jop mankät bok nämo awähut täkamäŋ. Nämoinik, Anutu iŋamiken man bureni iŋit-inik
täŋpäŋ kwawak yäŋahäk täkamäŋ. Ude täk täkamäŋ uwä ämawebetä nibäŋpäŋ nadäŋkaŋ
bänepitä kädet siwoŋi iwatkaŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ täk täkamäŋ. 3 Bureni, äma ätu dapuri
itpipiwanitä Manbiŋam Täga nintä yäŋahäk täkamäŋ unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk
täkaŋ. Eruk, äma udewani uwä pewä paotta biŋam täŋpani yäŋ nadäwut. 4 * Komen
ämawebe täŋo anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk täŋpipiŋirän Manbiŋam Täga täŋo
peŋyäŋeki ahäŋ yämik täyak uwä täga nämo kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Manbiŋam Täga unitä
Kristo täŋo peŋyäŋek ba kehäromi u yäŋahäk täyak. Täŋkaŋ Kristo ini uwä Anutu udegän-
inik. 5 * Bureni-inik täwetkamäŋ; Manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uwä ämawebetä wäpnin
yäpmäŋ akukta nämo täk täkamäŋ. Nämoinik! Nin ŋode yäŋahäk täkamäŋ; Jesu Kristo u
Ekäni-inik itak. Täŋpäkaŋ Jesu unitä wäp biŋam yäpän yäŋpäŋ intäŋo watä piä ämajiye
ude itkaŋ täŋkentäŋ tamik täkamäŋ. 6 * Anututä bian ŋode yäŋkuk; Bipmäŋ urani gänaŋ
peŋyäŋek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken peŋyäŋek bänepnin-ken pewän ahäk täkaŋ.
Peŋyäŋek unitä nadäk-nadäknin kwawak pirärenirän Anutu täŋo täktäki ba kehäromi
Kristo terak itak u kwawak kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.

7 * Upäŋkaŋ piä täk täkamäŋ uwä ninin-tägän täga tänaŋi nämo. Unita imaka säkgämän-
inik iŋit täkamäŋ uwä käbotinik jiburani gänaŋ iŋit täkamäŋ bumik. Ude unitä kwawak
ŋode niwoŋäretak; Manbiŋam unitäŋo kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-
ken nanik. 8 * Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäŋ ahäk täkamäŋ upäŋkaŋ
bäräpi unitä nin nämo uyiŋ-jakŋit täkaŋ. Nadäwätäk täk täkamäŋ upäŋkaŋ bänepnin nämo
pena putärek täkaŋ. 9 Ämatä iwan täŋ nimik täkaŋ upäŋkaŋ Anutu nämo nipmak täyak.
Ämatä nidäpmäŋ-pewä mak täkamäŋ upäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen kuŋat täkamäŋ. 10 *
Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadäŋpäŋ kumbuko udegän nadäŋpäŋ kotak
täkamäŋ. Upäŋkaŋ jop nadäŋ nämo kotak täkamäŋ. Nämo, ämawebetä gupnin terak
Jesu, kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi kwawak ahäŋirän kakta komi bäräpi u
nadäŋpäŋ kotak täkamäŋ. 11 * Bureni, kodak itkamäŋ upäŋkaŋ kepma kepma Jesu täŋo
piä terak kumäŋ-kumäŋ-ken it täkamäŋ. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani
u täŋ-kehäromtaŋ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nikek itak yäŋ kwawak yäŋahäk
täyak. 12 Unita ŋode täwetat; Manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ uniterak kumäŋ-kumäŋtä ninken
ahäk täyak upäŋkaŋ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

13 * Anutu täŋo man kudän täwani terak äma kubätä ŋode yäŋkuk; Näk nadäkinik
täŋkuro unita man yäŋahäŋkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän iŋit täkamäŋ. Nin
nadäkinik täkamäŋ unita manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ. 14 * Imata, nin ŋode nadäk täkamäŋ;
Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäŋ päŋaku teŋkuko unitä nin imaka,
Jesu-kät bok api yäpmäŋ päŋaku nipmaŋpek. Täŋirän inkät ninkät bok iŋamiken api itne.
15 * Unita ŋode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäŋ u in täŋkentäŋ tamikta nadäk täkamäŋ.
Ba uterak Anutu täŋo orakorakitä ämawebe mäyap-ken weŋ parirän ämawebe u bänep täga
pähap iwetpäŋ Anutu wäpi biŋam iniŋ oretinik api täneŋ.

Kunum gänaŋ iritta gup

---

* **4:1:** 2Ko 3:6 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18 * **4:4:** Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * **4:5:** 2Ko 1:24 * **4:6:** Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10:** 1Ko 15:31 * **4:11:** Rom 8:36 * **4:13:** Sam 116:10 * **4:14:** 1Ko 6:14 * **4:15:** 2Ko 1:3-6

16 * Mebäri unita bänepnin nämoinik pena putärek täkaŋ. Komegupnin uwä putärek
täkaŋ upäŋkaŋ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täŋ-kodaktaŋ nimik täyak. 17 * Komi
bäräpi täpuri, apiŋo-tagän yäwani nadäk täkamäŋ unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki
nämo kubä api pewän ahäŋ nimek yäŋ nadäk täkamäŋ. Imaka säkgämän u komi apiŋo
nadäk täkamäŋ u irepmit-inik api täŋpek. 18 * Unita imaka dapunintä känaŋi uterak nämo,
imaka dapunintä nämo känaŋi uterak kakinik täk täkamäŋ. Imaka dapunintä täga känaŋi
u kadäni keräpi-tagän api itneŋ. Upäŋkaŋ imaka nämo känaŋi uwä tärek-täreki nämo, pen
api it yäpmäŋ ärowek.

5

1 * Bureni ŋode nadäkamäŋ; Komegup, eŋi waki kome terak ŋo it täkamäŋ u wawänä
kunum gänaŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nämo ba äma keritä täŋpani nämopäŋ
wädäna ärowäpäŋ api itne. 2 * Upäŋkaŋ kome terak ŋo itkaŋ eŋi kodaki, kunum täŋo
gup nikek u jide täŋpäŋ bäräŋeŋ wädäna äroneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäŋtäŋ
kuŋat täkamäŋ. 3 U imata, eŋi kodaki u wädäna ärowäpäŋ moräŋ, apiŋo kuŋat täkamäŋ ude
nämo api kuŋatne. Nämo, u gup bureni nikek api kuŋatne. 4 * Täŋpäkaŋ komegup, kome
ŋonitäŋo eŋi waki nikek kuŋatkaŋ bäräpi pähap nadäŋpäŋ yäŋkähän-kähän yäk täkamäŋ. U
imata, komegup yäŋopmäŋpäŋ jop maŋpä-kukta nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, nin kunum
täŋo gup, komegup punin terak wädäna ärokta gäripi nadäkamäŋ. Ude täŋitna imaka irit
kehäromi nikek unitä imaka paotta yäwani api uwäktäŋ morewek. 5 * Nadäkaŋ? Anututä
ini irit kehäromi u yäpmäk-tagän iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk. Täŋpäŋ irit u bureni-inik api
tamet yäŋ niwoŋärekta Kudupi Munapiki intäjukun niniŋ kireŋkuk.

6 * Mebäri unita bänep pidäm terak bätakigän kuŋat täkamäŋ. Upäŋkaŋ ŋode imaka
nadäk täkamäŋ; Komegup ŋo nikekä, Ekänitä ini komeken dubini-ken-inik nämo
itkamäŋ. 7 * Unita apiŋo, imaka bureni unita nadäkinik täŋpäŋ kuŋat täkamäŋ. U kwawak
irirän kaŋiwattäŋ nämo kuŋat täkamäŋ. 8 * Upäŋkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Kumäkta
nämo umuntak täkamäŋ. Nämo, gäripnin taŋi uwä komegup ŋo peŋpäŋ Ekäni-kät itta
nadäk täkamäŋ. 9 * Täŋpäkaŋ komegup ikek itnayäŋ täkamäŋ ba komegup peŋpäŋ Ekäni-
kät itnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ nadäk kehäromi-inik ŋode pek täkamäŋ; Ekäni täŋo gärip
terakgän kuŋaritna gäripi kaŋ nadäwän. 10 * U imata, Kristotä nin yäpmäŋ danikta
kuduptagän iŋamiken api ahäne. Ahäŋitna komegup ikek itkaŋ kudän täk täkamäŋ, täga
ba waki, uterak kowata nimikta yäwani u api nimek.

Anutu-kät not täŋpäŋ kuŋat-kuŋat

11 * Ekänitä ude api täŋpeko uwä umuri pähap. Unita nadäna tärewäpäŋ ämawebetä
udegän nadäkot yäŋpäŋ gwäk pimiŋpäŋ yäwetgän yäwetgän täk täkamäŋ. Täŋitna nin täŋo
mebärinin uwä Anututä kwawakinik kaŋpäŋ nadäŋ moretak. Täŋ, inä jide? Bänepjintä
ninta jide nadäk täkaŋ? Siwoŋi täkaŋ yäŋ käwep nadäŋ nimik täkaŋ? 12 * Notnaye, ude
yäŋira iniken gupi äneŋi jop nadäŋ yäpmäŋ ärokaŋ yäŋ nadäneŋta! Ude nämo, mebäri
ŋodeta yäyat; Intä ninta gäripi bureni nadäŋ nimut yäŋpäŋ man udewä täwetat. Ninta
ude nadäŋpäŋ äma täŋyäkŋarani täŋo jopman täga api utneŋ. Äma uwä äma bänepi-ken
jide pätak unita nadäwätäk nämo täk täkaŋ. Äma gupitagän, dapuritä kak täkaŋ unitagän
nadäwä ärowani täk täkaŋ.

13 Äma uwä ninta yäŋguŋguŋ man yäk täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täga, ini yäk täkot! Upäŋkaŋ
man yäŋahäk täkamäŋ u Anutu wäpi yäpmäŋ ärokta yäŋahäk täkamäŋ. Täŋ, nadäna

---

* **4:16:** Efe 3:16 * **4:17:** Rom 8:17-18 * **4:18:** Kol 1:16; Hib 11:1-3 * **5:1:** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2:** Rom 8:23 * **5:4:** 1Ko 15:53-54 * **5:5:** Rom 8:16,23 * **5:6:** Hib 11:13-16 * **5:7:** 1Ko 13:12 * **5:8:** Plp 1:23 * **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 * **5:10:** Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * **5:11:** 2Ko 4:2 * **5:12:** 2Ko 3:1, 1:14

tumbäpäŋ kuŋat täkamäŋ uwä inta yäŋpäŋ kuŋat täkamäŋ. 14 Imata, Kristotä bänep iron
pähap niwoŋäreŋkuko unitä peŋ niwerirän piäni täk täkamäŋ. Iron pähap täŋkuko u ŋode
kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ; Äma kubätä ämawebe kuduptagänta yäŋpäŋ kumbuk. Ude
täŋkuko unita ämawebe kuduptagän u bok kumbumäŋ bumik. 15 * Täŋkaŋ kuduptagänta
yäŋpäŋ kumbuko unita ämawebe iritta biŋam uwä pen inita nadäwätäk täŋpäŋ nämo
kuŋatneŋ. Nämo, u äma täŋkentäŋ yämikta kumäŋpäŋ kodak taŋkuko unitäŋo wäpi biŋam
oraŋ imiktagän nadäŋpeŋ kuŋatneŋ.
16 Unita apiŋo nin ämawebe gupi-tagän, kome täŋo nadäk terak nämo yäpmäŋ danik
täkamäŋ. Täŋ, bian ninä äma täŋo nadäk terak Kristo kaŋpäŋ nadäk täk täŋkumäŋo
upäŋkaŋ apiŋode uwä nämo! 17 * Apiŋo ŋode kaŋdäkŋek täkamäŋ; Äma kubä Kristo terak
kwasikot täyak uwä Anututä äma u täŋpewän mebärini inipärik kubä täyak. U imaka
biani pewän paoräpäŋ imaka kodaki korewani. 18 * U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin
unitäŋo iwan itkumäŋo upäŋkaŋ Kristo terak Anututä täŋpewän inikät bänep kubägän
it täkamäŋ. Täŋpäŋ äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ŋo nimiŋkuk. 19 *
Unita manbiŋam ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ; Anututä Jesu terak komen ämawebe
inikät bänep kubägän itta piä täŋkuk. U momini peŋ yämiŋpäŋ momi unita wari nämo
nadäk täyak. Täŋpäkaŋ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk
täŋo manbiŋam u nintä yäŋahäkta ketnin terak peŋkuk.
20 Unita Kristo täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ mani yäŋahäk täkamäŋ. Yäŋahäk täkamäŋ
uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayäŋ. Kristotä iniken man kehäromigän ŋode
yäŋahäk täkamäŋ; Bänepjin äyäŋutkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ kaŋ kuŋarut! 21 *
Nadäkaŋ? Kristo u momi nämo upäŋkaŋ Anututä nin täŋkentäŋ nimikta täŋpewän momi
äma bureni äworeŋkuk. Ude täŋkuko u ŋodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäŋ ini Anutu
ude, siwoŋi kudupi äworekta täŋkuk.

6

1 * Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täŋpani nintä man kehäromigän ŋode täwetkamäŋ;
Watä ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Anutu täŋo orakoraki yäpuŋo unitäŋo bureni nämo pewä
ahäneŋta! 2 * Anututä unita yäŋkuko u ŋode nadäwut;

Oraŋ tamikta kadäni näkŋa nadäŋkut-ken uken nadäŋ tamiŋkut.
Intä imaka umuri kubä irepmitta täŋkentäŋ tamiŋkut yäk. *Ais 49:8*

Notnaye, man unita ŋode täwera nadäwut; Oraŋ tamikta kadäni iwoyäŋkuko uwä apiŋo.
Unita apiŋowä uken tubeŋ kuŋirä waki keri-ken nanik kaŋ ketäreŋpäŋ tepmaŋpän!

Poltä bäräpi mäyap kotaŋkuk

3 Nin ämatä nibäwä waki täŋpäpäŋ piä täk täkamäŋ ŋonitä täŋpewän Anututa bitnäneŋo
ba momi-ken mäneŋo udeta gwäk pimiŋpäŋ kudän siwoŋigän täk täkamäŋ. 4 * Bureni,
imaka kuduptagän ahäŋ nimik täkaŋ uterak nin Anutu täŋo piä watä ämaniye bureni
yäŋ yäwoŋärek täkamäŋ; Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäŋ nämo kwitak
täkamäŋ. 5 * Ekäni täŋo piäta yäŋpäŋ ämatä pärip-päriptä nidäpmäŋpäŋ komi eŋiken
nipmak täkaŋ. Ba iwantä nin itgwäjiŋpäŋ nidäpmäkta täk täkaŋ. Ba piä, woŋ imätpäŋ
täk täkamäŋ. Ba däpmon kodak, nakta jop it täkamäŋ.
6 * Täŋpäkaŋ täktäknin uwä, siwoŋi kudupi kuŋat täkamäŋ. Ba nadäk-nadäk täga iŋit
täkamäŋ. Kokwawak bäräŋeŋ nämo täŋpäŋ äma oraŋ yämik täkamäŋ. Kudän udewani
terak nin Anutu täŋo piä watä äma bureni yäŋ yäwoŋärek täkamäŋ. Ninä Kudupi Munapik

---

* **5:15:** 1Ti 2:6; Rom 14:7-8 * **5:17:** Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18:** Rom 5:10 * **5:19:** Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 * **5:21:** Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9 * **6:1:** 2Ko 5:20 * **6:2:** Luk 4:19-21 * **6:4:** 2Ko 4:2 * **6:5:** 2Ko 11:23-27 * **6:6:** 1Ti 4:12

täŋo kehäromi terak kuŋat täkamäŋ. Ba bänep iron täktäk kädet bureni iwat täkamäŋ.
7 * Täŋkaŋ man bureni-gänpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. Ba Anutu täŋo kehäromi terak piä täk
täkamäŋ. Täŋ, iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta ämik täŋo tuŋum ketnin kukŋi kukŋi
iŋit täkamäŋ uwä kudän siwoŋi u. 8 Täŋitna äma ätu oraŋ nimiŋirä ätutä wäpnin yäpmäŋ
äpäk täkaŋ. Ätu niniŋ oret täkaŋ, ätu yäŋärok niwet täkaŋ. Ätutä täŋyäkŋarani äma yäŋ
nadäk täkaŋ upäŋ nämo, man burenigän yäk täkamäŋ. 9 * Äma mäyaptä piä ude täŋpani
yäŋ nadäŋ nimik täkaŋ upäŋkaŋ nadäwä äpani täk täkaŋ. Ämatä ninta kumbani ude nadäk
täkaŋ upäŋkaŋ nämo, kodak itkamäŋ! Nidäpmäŋpäŋ niwat kirek täkaŋ upäŋkaŋ nämo
kumäŋkamäŋ. 10 * Butewaki nadäk täkamäŋ upäŋkaŋ bänep oretoret terak it täkamäŋ.
Äma jäwäri it täkamäŋ upäŋkaŋ äma mäyap täŋkentäŋ yämik täkamäŋ. Tuŋumta wäyäkŋek
täkamäŋ upäŋkaŋ täŋbumbum pähap ikek it täkamäŋ.
11 O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek täkamäŋ. Nämo, inta
gäripi-inik nadäŋpäŋ nintäŋo nadäk kudup kwawak yäŋahäŋpäŋ täwet täkamäŋ. 12 Nin
gäripi taŋi nadäŋ tamik täkamäŋ upäŋkaŋ ninta udegän nämo nadäŋ nimik täkaŋ. 13 *
Nadäkaŋ? Man täwetat ŋo, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi
nadäŋ tamik täkamäŋ udegän gäripi nadäŋ nimik täkot.

Siwoŋi-kät wakikät not täga nämo tädeŋ

14 * Notnaye, ŋode täwera nadäwut; Nadäkinik täŋpani intä äma nadäkinik nämo täŋpani-
kät imaka kubä täkta bänep kubägän nämo täneŋ. Ude täga tänaŋi nämo. In mebärijin
inigän inigän. Jide nadäkaŋ? Siwoŋi-kät wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyäŋek kenta
bipmäŋ urani bänep kubägän täga tädeŋ? Nämoinik! 15 Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide
täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Ba nadäkinik täŋpani-kät nadäkinik nämo täŋpani, yarä u
jide täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? U täga nämo! 16 * Ba Anutu täŋo kudupi yotkät wäbät,
yarä unitä jide ude täŋpäŋ bänep kubägän tädeŋ? Nadäkaŋ? Ninä Anutu irit mähemi täŋo
kudupi yot. Unita Anututä ŋode yäŋkuk;

Näk in bämopjin-ken itkaŋ itpäŋ-nadäk api täŋ yäpmäŋ kwet.
Täŋpäŋ Anutujin irira ämawebenaye api itneŋ. *Wkp 26:12*

17 * Mebäri unita Ekänitä ŋode yäkgän täŋkuk;

Unita Anututa nadäkinik nämo täŋpani u yabä kätäŋpeŋ injingän injingän itkot.
Täŋpäkaŋ imaka taräki yepmäŋitpäŋ-pek nämo täneŋ.
Ude täŋirä näk not api täŋ tamet.
18 * *Täŋkaŋ nanjin ude it taminŋira äpetnaye nanaknaye ude täŋpeŋ api kuŋatneŋ.*
Ekäni kehäromi mähemitä ini man ude yäyak.

7

1 Notnaye tägagämän, Anututä ude täŋ nimikta man ude täŋkehärom taŋkuko unita
imaka waki taräkitä gupnin bänepnin täŋpäwak täkaŋ u yabä kätäŋpäŋ kuräki-inik it
täkäna. Täŋkaŋ Anutu oraŋ iminŋpäŋ kudupi-inik itta gwäk piminŋpäŋ piäni täk täkäna.

Pol oretoret täŋkuk

2 * Täŋpäkaŋ inä ninta äneŋi nadäŋ nimik täkot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo
täŋ iminŋkumäŋ. Ba äma kubä täŋ-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma
kubä jop ikŋatpäŋ imakani nämo kubo täŋkumäŋ. 3 * Man ŋowä tebeŋpäŋ nämo yäyat.

* **6:7:** 1Ko 2:4 * **6:9:** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10:** 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 * **6:13:** 1Ko 4:14 * **6:14:** Efe 5:7,11 * **6:16:** 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 * **6:17:** Rev 18:4 * **6:18:** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2:** Apos 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3:** 2Ko 6:11-12

Nämo, man pengän täwetkumäŋo ugänpäŋ äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk täkamäŋ. Nämo kumnayäŋ täkamäŋ ba kumnayäŋ täkamäŋ upäŋkaŋ inta gäripi pen api nadäk täne. 4 In-täŋo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäŋ äbumäŋo upäŋkaŋ bänepna nämo pewa putärek täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

5 * Täŋpäkaŋ Masedonia komeken ahäŋpäŋ jide täŋpäŋ itpäŋ-nadäk tänam? Nämoinik. Ŋoken ämatä ninkät bumta yäŋ-awätpäŋ komi bäräpi mebäri mebäri täŋ niminŋirä bänepnin imaka, umuntaŋkuŋ. 6 * Täŋitna äma bänep bäräp ikek täŋpidäm täwani Anututä bänepnin täŋpidäm takta Taitus iniŋ kireŋpewän äbuk. 7 Ba iniŋ kireŋpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täŋpidäm taŋ iminŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwerirän bänepnin pidäm taŋkuk. Ŋode imaka niwerirän bänepnin tägaŋkuk; Intä bäräpi täŋ naminŋkuŋo unita butewaki nadäŋ naminŋpäŋ äneŋi bänep kubägän itta nadäk täkaŋ. Ba näka gäripi nadäŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäk täkaŋ yäŋ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

8 * Näk man kudän kubä bian kudän täŋ taminŋkuro uterak nadäŋ bäräp taminŋkut. Täŋpäŋ man u täŋkentäŋ tamikta kudän täŋkuro unita goret täŋkut yäŋ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäŋ nadäŋkuro upäŋkaŋ bänep nadäŋ bäräpjin u paotkuko unita apiŋo täga nadätat. 9 Täŋpäkaŋ apiŋo oretoret täyat uwä bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unita nämo. Nämo, bänep nadäŋ bäräp nadäŋkuŋo unitä täŋpewän bänepjin äyäŋutkuŋ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kaŋ nadäwut yäŋ nadäŋkuko udegän bänep nadäŋ bäräp u nadäŋkuŋ. Unita nintäŋo mantä in nämo täŋpän waŋkuŋ yäŋ nadätat. 10 * Bänep nadäŋ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkaŋ unitä täŋpewän äma nintä bänepnin sukurek täkamäŋ. Täŋpäŋ kädet uterak Anututä irit kehäromita biŋam nimagut täyak. Unita nadäŋ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Täŋpäkaŋ kome terak nanik bänep nadäŋ bäräptä äma nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Nämo, u kumäŋ-kumäŋ imagut täyak. 11 Upäŋkaŋ kawut! Bänep nadäŋ bäräp Anutu-ken nanik nadäŋkuŋo unitä inken bureni jide pewän ahäŋ taminŋkuk? Momi täktäk kädet peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepjin kädäp ijik täkaŋ. Täŋpäŋ waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm taŋkuŋ. Nadäwätäk pähap täŋpäŋ äneŋi kudupi itta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ, ba äma momi u täŋkuko u yäpä-siwoŋ takta piäni täŋkuŋ, ba ninta gäripi äneŋi nadäŋkuŋ. Waki u nämo uwäk täŋkuŋo unita mebärijin kwawak ahätak.

12 Bian man kudän täŋ taminŋkuro uwä äma waki täŋkuko unita yäŋpäŋ nämo, ba äma bäräpi kotaŋkuko unita yäŋpäŋ nämo kudän täŋ taminŋkut. Nämo, man täweritna Anutu iŋamiken bänepjintä näka jide nadäkaŋ u kwawak pewa ahäŋ tamikta täŋkut; Bureni, in näka gäripi taŋi nadäŋ naminŋpäŋ äneŋi nabäkta nadäkaŋ. 13 Ude täŋkuŋo unita bänepnin täŋpidäm taŋkuŋ.

Ba bänepnin täŋpidäm taŋkuŋo unitagän nämo. In Taitus bänepi täŋpidäm taŋ iminŋirä oretoret täŋkuko unitä manbiŋam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täŋkumäŋ. 14 Bian intäŋo biŋam Taitus iwetkuro, man u jopi täŋirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira burenigän täŋkuŋo udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän täŋkuk. 15 * Taitus inken äreŋirän umuntaŋkuŋo upäŋkaŋ not täŋ iminŋpäŋ mani buraminŋkuŋo unita nadäŋpäŋ bänepitä inta gäripi-inik nadätak. 16 Unita oretoret täk täyat uwä ŋodeta; In kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyat.

8

Täŋkentäk moneŋ yämik-yämik täŋo man

* **7:5:** 2Ko 2:13 * **7:6:** 2Ko 1:3-4 * **7:8:** 2Ko 2:4 * **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * **7:15:** 2Ko 2:9

1 * Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täŋpani ätuken iron kädet Anututä pewän
ahäŋkuko unita täwetat; 2 Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuŋo upäŋkaŋ jop waki
Ekäni täŋo manta oretoret ärowani pat yämiŋkuko unita äma ätu täŋkentäŋ yämikta iron
pähap täŋ yämiŋkuŋ. 3 Näk dapunatä kaŋkuro u bureni ŋode täwetat; Uwä iniken bänepitä
pidäm tawäpäŋ kehäromi pat yämiŋkuko udegän, imaka tänaŋi u irepmitpäŋ moneŋ
tuŋum taŋi-inik peŋ yämiŋkuŋ. 4 * Nin nämo peŋ yäweritna ini-tägän man kehäromi ŋode
niwetkuŋ; Baga nämo peŋ nimiŋirä äbot täŋpani ätu täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi
ämawebe Judia komeken nanik u kaŋ täŋkentäŋ yämina! yäk. Ude täkta gäripi pähap
nadäkamäŋ yäŋ niwetkuŋ. 5 Täŋpäkaŋ imaka täpuri käwep täneŋ yäŋ nadäŋitna ŋode
täŋkuŋ; Pengän bänepi Ekänikengän peŋkaŋ Anutu täŋo nadäk iwatpäŋ nintäŋo man
buramikta pidäm taŋkuŋ.
6 Masedonia naniktä kädet ude täŋkuŋo unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta
peŋ iwetkumäŋ. Bian Taitustä in täŋkentäŋirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahäŋpäŋ
paotkuko äneŋi täŋkentäŋ taminirän iron kädet u yäpurärätpäŋ pen täŋtäŋ kukta peŋ
iwetkumäŋ. 7 * Inken Anutu täŋo iron bumta ŋode pat tamik täkaŋ; Nadäkinik, manbiŋam
yäŋahäk-ahäk, nadäk-nadäk taŋi, ba Anutu täŋo kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikaŋ.
Ba ninta gäripi taŋi nadäk täkaŋ. Eruk u udegän, äma täŋkentäkta moneŋ tuŋum pekpek
kädet iwatta pidäm täkot. 8 Peŋ täwetpäŋ nämo yäyat. Nämo, äbot täŋpani ätuken iron
kädet iwatta täŋpidäm-pidäm ahäŋkuko u täweritna intäŋo bänep iron jide ude pätak unitäŋo
mebäri niwoŋärewut yäŋpäŋ yäyat. 9 * Unita Ekäninin Jesu Kristo täŋo ironita juku piwut.
Uwä täŋbumbum ikektä inta yäŋpäŋ jopi jäwäri ude täŋkuk. Intä täŋbumbum u korekta jopi
jäwäri ude äworeŋkuk.
10 Unita in ŋode täŋirä tägawek yäŋ nadätat; Imaka obaŋ gumonita moräki täŋpäŋ
peŋkuŋo u äneŋi yäpurärätpäŋ kaŋ täŋ yäpmäŋ kut yäŋ nadäŋpäŋ täwetat. Kädet u bänepjin
pidäm tawäpäŋ intäjukun täŋkuŋ. 11 Unita imaka u tänayäŋ nadäŋpäŋ bänepjin pidäm
tawäpäŋ yäput peŋkuŋo udegän imaka it tamikaŋ uterak pidämigän kaŋ täŋ yäpmäŋ
kut. 12 * Nadäkaŋ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi
nadäŋpäŋ yäpek. Moneŋ tuŋum it tamikaŋ upäŋ iron täga tänaŋi u pidämigän täŋirä
Anututä kawän tägak täyak. Täŋ, imaka nämo it tamikaŋ upäŋ iron täwut yäŋ nämo peŋ
täwet täyak.
13-14 * Man ŋo intä bäräpi taŋi-inik kotaŋirä ämawebe ätu säkgämän itta yäŋpäŋ nämo
täwetat. Nämo. Täŋ, apiŋode in täŋbumbum terak itkaŋ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkaŋ
u täŋkentäŋ yämiŋirä tägawek. Ude täneŋo uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täŋbumbum
terak itpäŋä kowata api täŋkentäŋ taminеŋ. Kädet ude terak iritjin kuŋat-kuŋatjin bok
uterakgän api pätdeŋ. 15 * Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuŋarirä ketem
kubä wäpi mana unita yäŋpäŋ Anutu ŋode iwetkuŋo udegän täkot;

Äma mana taŋi yäpuŋo uwä naŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ naŋ paotnaŋi nadäŋkaŋ uterak yäpuŋ.
Täŋpäkaŋ äma mana täpuri yäpuŋo uwä äneŋi ätuta nämo wäyäkŋeŋkuŋ. Nämo, naŋpä koki
täŋkuŋ. *Kis 16:18*

Taitus-kät noriye täŋo manbiŋam

16 Anututä Taitus bänepi täŋpidäm taŋ iminirän in täŋkentäŋ tamikta nintä nadäk
täkamäŋ udegän nadätak unita Anututa bänep täga nadäŋ imikamäŋ. 17 Äneŋi inken
ärekta iwet yabäŋitna bänep täga nadäŋkuk. Täŋpäkaŋ nintä iwet yabäŋkumäŋo unitagän
nämo, ini imaka, inken äreŋpäŋ täŋkentäk piä täŋ tamikta gäripi pähap nadäŋkuk. 18 Täŋ,
Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täŋpani ätuken
Manbiŋam Täga yäŋahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biŋam oraŋ imik täkaŋ. 19 Ba piä u

* **8:1:** Rom 15:26 * **8:4:** 2Ko 9:1-2 * **8:7:** 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2 * **8:9:** Mat 8:20; Plp 2:6-7 * **8:12:** Mak 12:43 * **8:13-14:** 2Ko 9:12 * **8:15:** Kis 16:18

täktagän nämo. Nämo, äbot täŋpani ätutä äma u ninkät bok kuŋatta iwoyäŋkuŋ. U täŋkentäŋ nimiŋirän Judia komeken nanik äbot täŋpanita täŋkentäk moneŋ yämikta yäwani u watäni itpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biŋam iniŋ oretta täk täkamäŋ. Ba ämawebe ŋode yäwoŋärekta; Äbot täŋpani bäräpi terak itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta pidäm täkamäŋ. 20 Täŋpäkaŋ ämatä yäŋpäŋ-nibäŋ niwat täneŋo udeta ämawebetä bänep ironta pewani moneŋ taŋi ŋo watäni ket itta nadäkamäŋ. 21 Nin kudän siwoŋi täktagän nadäk täkamäŋ. Kudän siwoŋi u Ekäni iŋami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoŋi täkta yäŋpäŋ täktäknin u kwawak pena ahäk täkaŋ.

22 Täŋpäkaŋ Taitus-kät notninpak ukät kuŋatta notninpak kubä bok yepmana ärenayäŋ. Notninpak unitäŋo kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri iminitna kudup täŋ morek täyak. Äma u Anutu täŋo piä gwäk pimiŋpäŋ täk täyak. Täŋ, in kudän siwoŋi terakgän api kuŋatneŋ yäŋ nadäkinik täyak unita täŋkentäŋ tamikta gäripi pähap nadätak. 23 Täŋpäkaŋ Taitus täŋo mebäri uwä kudup nadäkaŋ. Uwä näkŋo notnapak bureni kubä, in täŋkentäŋ tamikta piä bok täŋpani. Täŋ, notninpak yarä unitawä ŋode nadäneŋ; Yarä uwä kome ŋo käda äbot täŋpani täŋo iŋam dapun yäpmäŋpäŋ piä täk täkamän unitä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkamän. 24 * Unita in kudän siwoŋi ugän täŋ yämiŋirä äbot täŋpani kome ätuken naniktä iron täktäk kädet inken toknek pätak yäŋ nadäk täkot. Ba ŋode imaka, nadäk täkot; In-täŋo biŋam yäk täkamäŋ uwä jop nämo yäk täkaŋ yäŋ nadäk täkot.

9

Äbot täŋpani notniye täŋkentäŋ yämikta man

1 * Akaia kome taŋiken nanik inta man käroŋi nämo kudän täŋ tamayäŋ. Nämo, inä Anutu täŋo kudupi ämawebe ätu täŋkentäŋ yämikta moneŋ pekpek täŋo käderi uwäku nadäkaŋ. 2 In äbot täŋpani jopi jäwäri itkaŋ u täŋkentäŋ yämikta bänepjin pidämtak täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ Masedonia äbot täŋpani iŋamiken wäpjin biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ ŋode yäwet täyat; Akaia nanik äbot täŋpani notjiye täŋkentäk moneŋ udewani pekta bian, obaŋ kubä gumonita nadäk tawaŋ peŋkuŋ. Piä udewani täkta intäŋo nadäk-gärip u yäwerira nadäŋpäŋ udegän täkta mäyaptä pidäm taŋkuŋ. 3 Unita yäŋpäŋ notniye yaräkubä ŋo intäjukun yepmaŋpa ärekaŋ. Yaräkubä unitä täwerä täŋtuŋum taŋpäŋ irirä näkŋawä api ärewet. Bian intäŋo wäpjin yäpmäŋ akuŋpäŋ moneŋ uku täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋo itak yäŋ yäŋkumäŋo biŋam u jopigän täŋpekta! 4 Nadäkaŋ? Näkkät Masedonia äbot täŋpani ätukät intäjukun äreŋpäŋ tuŋum nämo täŋirä tabänero uwä in ba näk mäyäk pähap nadäne, bureni täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋ yäŋ nadäŋpäŋ Masedonia ämawebe yäwetkuro unita. 5 Mäyäk ude nadäwet yäŋ yäŋpäŋ notnaye ŋo intäjukun yäniŋ kireŋpewa äreŋkaŋ in täŋkentäwäpäŋ täŋkentäk moneŋ taŋi pekta yäŋkehärom taŋkuŋo u täŋtuŋum taŋpäŋ peŋirä näk mäden api ärewet. Ude tänayäŋ täŋo uyaku mebäri kwawak ŋode api tabäŋpäŋ-nadäne; Moneŋ u injinken gärip terak täŋtuŋum taŋpäŋ peŋkuŋ, nintä peŋ täweritna nämo yäŋ api tabäŋpäŋ-nadäne.

Iron, bänep tä pewä ahäk täkaŋ unita man

6 * Nadäkaŋ? Iron täktäk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkŋo man ŋonita juku piŋpäŋ kuŋatneŋ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwä bureni yarägän pugerek. Täŋpäkaŋ äma kubä ketem yeri mäyap piweko uwä bureni udegän mäyap pugerek. 7 Unita in kubäkubätä ket nadäkinik täŋkaŋ moneŋ ironta penayäŋ yäŋpäŋä peneŋ, ämatä peŋ täwerirä nämo, ba bänep yarä nikek nadäŋkaŋ nämo. Nämoinik, Anututä äma bänep oretoret terak iron täk täkaŋ unita gäripi-inik nadäk täyak. 8 Unita nadäkaŋ? Anututä

* **8:24:** 2Ko 7:13-14 * **9:1:** 2Ko 8:1-7 * **9:6:** Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8

bänep ironi terak täŋbumbum kudup täga taniŋ kirewek. Ude täŋ taminŋirän irit kuŋat-kuŋatjinken imaka kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Ba täŋkentäk-kentäk täkta kehäromi kubäta täga nämo api ijineŋ. 9 * Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

U äma jäwärita täŋbumbum täŋ yämik täyak.
Unitäŋo orakoraki u paot-paori nämo, pen api irek. *Sam 112:9*

10 * Anutu, ketem yeri pewän ahäwani ba ketem bureni nak täkamäŋ u pewän ahäwanitä inken täŋbumbum udegän api pewän ahäŋ tamek. Täŋirän uken nanik iron tänayäŋ täkaŋ unitä täktäkjin täga u täŋpewän ämawebe ätuken bureni bumta api ahäneŋ. 11 * Bureni, Anutu jop nämo täŋkentäŋ tamik täyak. Nämo, täŋbumbum täŋ tamik täyak uwä ämawebe ätu täŋkentäŋ yämikta täŋ tamik täyak. Unita intäŋo iron yäpmäŋ kwayäŋ täyat u ämawebe mäyaptä yäpmäŋpäŋ Anutu bänep täga api iwetneŋ. 12 * Nadäkaŋ, ironjin unitä Anutu täŋo kudupi ämawebe jop gupi täŋkentäŋ yämik-tagän nämo api täŋpek. Nämo, iron u yäpmäŋpäŋä Anutu bänep täga man iwetpäŋ bänep oretoret pähap api täŋ imineŋ. 13 Ba ugän nämo. Iron täŋ yäminayäŋ täkaŋ unitäwä nadäkinikjin täŋo mebäri kwawak pewän ahäŋirä ämawebe mäyaptä kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode api nadäneŋ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo yäŋahäk täkaŋ yäk. Nämo, Kristo täŋo Manbiŋam Täga u iŋit-inik täŋpäŋ buramik täkaŋ yäŋ nadäŋpäŋ Anutu api iniŋ oretneŋ. Täŋkaŋ iron inita ba äma ätuta täŋ yäminayäŋ täkaŋ unita yäŋpäŋ Anutu wäpi api yäpmäŋ akuneŋ. 14 Ude täŋkaŋ Anutu täŋo orakoraki intä terak ärokinik täŋkuko unita yäŋpäŋ yäŋapik man yäkyäki-ken inta gäripi nadäŋ taminŋpäŋ inta nikek api yäk tänеŋ. 15 Eruk Anutu täŋo iron ärowani inipärik kubä täŋ nimiŋkuko unita bänep täga pähap iwet täkäna!

10

Poltä piäni täŋo mebäri yäŋkehärom taŋkuk

1 * Eruk notnaye, näkŋaken mebäri yäŋahäwayäŋ. Inken nanik ätutä näka man ŋode yäk täkaŋ; Pol uwä, kadäni ninkät it täkamäŋ-ken äma mäyäki ude äworeŋkaŋ täk täyak upäŋkaŋ ban it täyak ukenä man kehäromi yäwani yäŋkaŋ man kudän mebäri mebäri täŋ nimik täyak. Upäŋkaŋ ude nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereko ude butewaki man terak ŋode täwetat; 2 * Inken äreŋpäŋ man komi nikek täga täwerero upäŋkaŋ ude täkta gäripi nämo nadätat unita injin irit kuŋat-kuŋatjin yäpä-siwoŋ tawut. Täŋ, inken nanik ätutä näka kome täŋo nadäk terak kuŋat täyak yäŋ yäk täkaŋ u nadäŋit kaŋ kuŋarut. Äreŋpäŋ bätakigän itkaŋ man kwini nämoinik api yäweret. 3 Bureni, komen äma bämopi-ken it täkamäŋ upäŋkaŋ unitäŋo nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamäŋ. 4 * Nämo, ämik täŋo tuŋum nintä iŋit täkamäŋ uwä kome ŋonitäŋo nämo. Tuŋum nintä iŋit täkamäŋ uwä Anutu täŋo kehäromi nikek, iwan täŋo yewa kehäromi yeŋwekta kehäromi nikek. 5 Kehäromi unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ jop manman ba täŋyäkŋarani man mebäri mebäri uterak Anutu täŋo nadäk bureni ut täkaŋ u wärämut täkamäŋ. Täŋpäŋ äma täŋo nadäk jopi utpena paoräkaŋ Kristo täŋo nadäk ugän iwarän täwut yäŋpäŋ piäni täk täkamäŋ. 6 * Ude täŋkaŋ intagän itsämäŋkamäŋ. Bänep äyäŋutpäŋ Kristo täŋo man kudup buraminŋirä, eruk u punin terak äma mannin nämo buramik täkaŋ u komi yämikta api pidäm täne.

7 Nadäkaŋ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täŋo äma yäŋ nadäk täkaŋ. Eruk, äma udewani, kwawak ŋode nibäŋpäŋ nadäwut; Nin imaka, Kristo täŋo ämagän itkamäŋ. 8 * Ekänitä ini in täŋpäwakta nadäŋpäŋ nämo, intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta yäŋpäŋ

* **9:9:** Sam 112:9 * **9:10:** Ais 55:10; Hos 10:12 * **9:11:** 2Ko 1:11, 4:15 * **9:12:** 2Ko 8:14 * **10:1:** 1Ko 2:3 * **10:2:** 1Ko 4:21 * **10:4:** Efe 6:13-17 * **10:6:** 2Ko 2:9 * **10:8:** 2Ko 13:10; 2Ko 12:6

wäp naminŋkuk. Unita nininta biŋam yäk täkamäŋ unita mäyäk täga nämo nadäwet.
9 Täŋpäkaŋ in ŋode nadäneŋta; Umuntaŋpäŋ kwaiwut yäŋpäŋ Pol uwä man kudän täŋ
nimik täyak. Upäŋkaŋ notnaye, ude nämo! 10 Bureni, äma ätutä näka ŋode yäk täkaŋ; Poltä
man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri nikek. Täŋ, ini ahäŋ niminŋirän
kak täkamäŋ uwä äma jopi gaŋani. Täŋ, menitä yäk täyak u udegän, mebäri nikek nämo
bumik yäŋ nadäk täkamäŋ. 11 * Täŋpäkaŋ äma man ude yäk täkaŋ uwä ket ŋode nadäneŋ;
Kadäni nintä äreŋpäŋ kädet iwatnayäŋ tämäŋo uwä ban itkaŋ man kudän täkamäŋ ŋo
terakgän siwoŋi iwatpäŋ api täne.

12 * Äma bämopjin-ken itkaŋ gup yäpmäŋ ärokärok man yäk täkaŋ u nin udegän täga
nämo yäpurärätpäŋ yäne. Nin täŋo täktäknin uwä unitäŋo udewani nämo. Äma uwä
iniken mebärini yäpmäŋ danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kaŋpäŋ nadäŋkaŋ
nämo yäpmäŋ danik täkaŋ. Nämo, u inita jop nadäŋ kubä nadäwä ärowani täk täkaŋ. Äma
udewani uwä guŋ bureni-inik! 13 * Täŋ, yänaŋi ude uwä irepmitpäŋ nininta biŋam täga
nämo yäne. Nämo, piä täkta baga Anututä yäŋ nimani uterakgän itkaŋ biŋam yäk täkamäŋ.
Täŋpäkaŋ piä baga yäŋ nimani u päŋku in bok yäpmäŋtak. 14 Unita piä inken täŋkumäŋo
unita oretoret biŋam yäk täkamäŋ uwä yänaŋi u irepmitpäŋ nämo yäk täkamäŋ. Inken
piä nämo täŋkaŋ, jop nadäŋ yänero uyaku nadäŋirä waki täŋpek. Upäŋkaŋ ude nämo,
nintäjukun inken Kristo täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäŋkumäŋo unita biŋam täga yäne. 15 *
Unita ŋode yäwa; Piä ninin täk täkamäŋ unitagän biŋam yäk täkamäŋ. Äma ätutä täŋpani
ukät nämo. Nämoinik. Nintäŋo gärip u ŋode; In täŋo nadäkinikjintä tägaŋirän-tägaŋirän
bämopjin-ken piä ätukät täŋitna taŋi kaŋ weŋ parän. 16 * Nadäkinikjintä ude ahäŋirän eruk
Manbiŋam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yäŋahäŋtäŋ kune. Nadäkaŋ? Nin
kome ätu äma ätutä bian piä täŋpani-ken täŋkaŋ biŋam jop nadäŋ yäkta nämo nikaŋ.

17 * Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Imaka kubäta biŋam yäwa yäŋpäŋä Ekänitä täŋ gamik täyak unitagän yäwen. *Jer 9:24*

18 * U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpmäŋ ärok täyak, äma udewanita ŋode nadäk
täkamäŋ; Ekänitä äma unitäŋo piä kawän tägak täyak yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋ, äma kubätä
iniken gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ oretoret täŋpeko uwä oretoreri uwä jopigän täŋpek.

11

Aposoro jopi täŋo täktäki

1 Notnaye, in nadäŋ naminŋirä guŋ man täpuri ätu ŋode täwerayäŋ; 2 * Näkä inta iyap
takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubaŋ kuräki siwoŋi-
inik äma kubäta biŋamgän iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäŋ. 3 *
Täŋpäkaŋ gämoktä Iv täŋikŋatkuko ude inken udegän ahäwek yäŋ yäŋkaŋ umuntak täyat.
Äma ätutä täŋ-täkŋarirä nadäk-nadäkjin täŋguŋ tawäpäŋ Kristota nadäŋ imikinik täŋpäŋ
siwoŋi kuŋat-kuŋat kädetjin unita mäde ut iminenta! 4 * U imata, äma ätutä man mebäri
mebäri täwerirä mebäri nämo yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäŋkaŋ bäräŋeŋ jop yämagut täkaŋ.
Äma udewanitä Jesu täŋo biŋam täwetpäŋ täwoŋärekamäŋ yäŋkaŋ täk täkaŋ uwä Jesu
bureni täŋo biŋam nintä täwetpäŋ täwoŋärewani unitäŋopäŋ nämo täk täkaŋ. Ude terak
munapik intä yäpmäkta täwet täkaŋ uwä Kudupi Munapik bian yäpuŋo u nämo. Ba
manbiŋam mebäri kubä täwet täkaŋ uwä Manbiŋam Täga nintä täweritna nadäŋpäŋ
nadäkinik täŋkuŋo u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripi nadäŋpäŋ yäniŋ kireŋirä
piäni waki u täk täkaŋ.

---

* **10:11:** 2Ko 13:2,10 * **10:12:** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13:** Rom 12:3 * **10:15:** Rom 15:20 * **10:16:** Apos 19:21
* **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4-5 * **11:2:** Efe 5:26-27 * **11:3:** Stt 3:4,13 * **11:4:** Gal 1:8-9

5 * Intä aposoro unita nadäŋirä aposoro ärowani täk täkaŋ. Upäŋkaŋ nähä unitäŋo
gämori-ken nämo itat yäŋ nadätat! 6 * Man yäŋahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak
upäŋkaŋ nadäk-nadäkta nämo wäyäkŋek täyat. Näk Anutu täŋo nadäk-nadäkpäŋ yäŋahäk
täyat yäŋ uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoŋärenŋkumäŋo u.
7 * Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In
oraŋ tamikta yäŋpäŋ näkŋata nadäŋira äpani täŋkuko unita jide? U momi täŋkut ba?
8 * Täŋpäkaŋ in bämopjin-ken piä täŋkuro uwä kome ätuken nadäkinik täŋpanitä moneŋ
täŋkentäŋ naminŋirä täŋkut. In täŋkentäkta ude täŋkuro uwä äma uken kubota ude
bumik täŋkut. 9 * Kadäni inkät itkut-ken uken moneŋta inken nanik kubäken nämo
yäŋapiŋkut. Nämo, moneŋ paorirän notnaye Masedonia komeken peŋpeŋ Korin äbuŋo
unitä täŋkentäŋ naminŋkuŋ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken
äneŋi itpäŋ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotaŋ tamet. 10 * Bureni-inik!
Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäŋo wäpi terak ŋode yäŋkehärom täyat; Akaia
kome päke u gänaŋ kudän ude täk täŋkuro u kubätä täga nämo naniŋ bitnäwek. Nämo, täga
täŋkut yäŋ nadäŋpäŋ unita biŋam pen api yäk täŋpet. 11 Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat
unita kudän u täŋkut? Nämoinik, Anutu iŋamiken inta gäripi pähap nadätat yäŋ bureni
täwetat!
12 Upäŋkaŋ intäŋo aposoro ärowani u ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärokärok kädet täŋpipiŋ
yämikta kädet ude täŋkuro udegän pen api täk täŋpet. Moneŋ ketjin terak nanik yäpero
uwä aposorojiye unitä ŋode yäneŋta; U kawut! Nintä täk täkamäŋ Pol udegän täk täyak yäŋ
yäneŋta! 13 * Täŋpäkaŋ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täŋyäkŋarani
kädet terak täk täkaŋ. Kristo täŋo aposoro bureni täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpäŋ
bämopjin-ken kuŋat täkaŋ. 14 Ude yäŋira kikŋutkaŋ? Nämo! Satantä ini, peŋyäŋek täŋo
aŋero unitäŋo iŋam dapun wädäwän ärowäpäŋ kuŋat täyak. 15 Unita piä ämaniye imaka,
siwoŋi äma täŋo iŋam dapun wädäwä ärowäpäŋ kuŋarirä yabäŋkaŋ imata kikŋutne? Ude
nämo! Kämiwä gwäki, piä täk täkaŋ uterak api yäpneŋ!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotaŋkuk

16 * Eruk, äneŋi ŋode täwetgän täyat; In näka guŋ yäŋ nämo nadäŋ naminеŋ. Täŋ,
guŋ yäŋ nadäŋpäŋä, eruk guŋ yäŋ kaŋ nadäwut! Ude nadäŋpäŋ unita nadäŋ naminŋirä
guŋtä täk täkaŋ udegän näkŋata biŋam täpuri yäwa! 17 Man yäyat ŋowä Ekäni täŋo nadäk
iwatkaŋ nämo yäyat. Nämo, äma guŋtä wäpi yäpmäŋ akuk täkaŋ ude yäyat. 18 Upäŋkaŋ
jop uken! Äma inkät it täkaŋ uwä kome täŋo nadäk terak wäpi yäpmäŋ akukta nadäk
täkaŋ unita näk imaka, biŋam yäwa! 19 Inä nadäk-nadäkjin ärowani nikek käwep unita
äma guŋ äma nadäŋ yäminŋirä man täwetpäŋ täwoŋärek täk täkaŋ! 20 Ba ugän nämo, äma
udewani yäniŋ kireŋirä watä piäni täŋ yämikta tämagut täkaŋ. Ba jop manman terak täŋ-
täkŋarirä imaka imakajin kudup yäniŋ kirek täkaŋ. Ba ärowani täŋpäŋ etä päpä tabäŋkaŋ
iŋamjin dapun-ken tadäpmäk täkaŋ. Ude täŋ tamik täkaŋ unita gäripi käwep nadäŋ yämik
täkaŋ? 21 * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit täkaŋ! Kudän täŋ tamik täkaŋ ude
nämo täŋkumäŋo unita waki, ninä mäyäk tänaŋi käwep!
Yäke! Guŋ man äneŋi kubä ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak
yäŋahäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täŋpawä! 22 Äma uwä Hibru nanik
täŋpäwä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täŋpäwä, näk imaka Isrel ämagän. Ba
Abraham täŋo tawaŋken nanik täŋpäwä, näk imaka Abraham täŋo tawaŋken nanikgän.
23 * Wära! Guŋ man bureni yäŋtäŋ äbätat ŋopäŋ jop uken waki äneŋi yäkgän täŋpa!
Äma uwä Kristo täŋo piä watä äma täŋpäwä, näk imaka u yärepmitpäŋ Kristo täŋo piä

* **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * **11:6:** 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * **11:7:** 1Ko 9:12,18 * **11:8:** Plp 4:15-18
* **11:9:** 2Ko 12:13 * **11:10:** 1Ko 9:15 * **11:13:** 2Ko 2:17; Plp 3:2 * **11:16:** 2Ko 12:6 * **11:21:** Plp 3:5
* **11:23:** Apos 16:23; 1Ko 15:10

watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ gwäk pimiŋpäŋ täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi eŋiken nepmaŋpäŋ bumta nut täŋkuŋ. Kadäni mäyap kumnaŋipäŋ it täŋkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak täkaŋ uwä näkä yärepmitpäŋ kotak täŋkut. 24 * Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäŋitpäŋ 39-39 ude näk päripmäk täŋkuŋ. 25 * Täŋkaŋ Rom gapmantä nepmäŋitpäŋ kadätä nutkuŋo u kadäni yaräkubäta täŋkuŋ. Täŋ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yäŋkaŋ mobätä nutkuŋ. Täŋkaŋ kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täŋkuro u imärirän gwägu gänaŋ äpmok täŋkut. E kadäni kubä-kenä gäpe waŋirän gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop oraŋtäŋ kuŋatkut.

26 * Täŋpäŋ komeni komeni kuŋat täŋkut-ken uken ume tokätpäŋ pära nutpäŋ yäpmäŋ kuk täŋkuŋ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuŋat täŋkut. Täŋpäŋ Juda notnaye ba guŋ äbotken nanik imaka, näk täŋpäwakta piäni täk täŋkuŋ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täŋkut. Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani notkapak yäŋ jop yäŋnäkŋarani keri terak komi nadäk täŋkut. 27 * Näk komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täŋkaŋ bipani mäyap däpmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta neŋirä it täŋkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkŋek piä taŋi täŋkut. 28 * Ba ugän nämo, äbot täŋpani komeni komeni ittäŋ kukaŋ u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap täk täyat. 29 * Nadäkinik täŋpani kubä täŋo kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yäŋ nadäk täyat. Täŋ, kubätä momi-ken maŋirän nadäŋkaŋ jägämi nadäk täyat.

30 * Nadäkaŋ, näkŋaken wäpna yäpmäŋ akutat bumik ŋowä imaka imaka upäŋ kehäromina nikek nämo yäŋ kwawak täwoŋärekaŋ unitagän biŋam yäyat. 31 * Ekäninin Jesu unitäŋo Anutuni ba Nanitä nadäŋirän jop nämo yäyat yäŋ täwetat! Täŋ, Anutu uwä, imaka kuduptagäntä wäpi biŋam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniŋoret täkot! 32 * Täŋpäkaŋ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäŋo kaŋiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täŋo yämabam-ken näk nepmäŋitta watä itkuŋ. 33 Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänaŋ daiŋpäŋ gänaŋ-kengän nepmaŋpä yäpmäŋ äpämaŋ ämetpeŋ kuŋkut.

12

Pol täŋkentäk inipärik kubä yäpuk

1 Bureni, wäp yäpmäŋ ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkaŋ upäŋkaŋ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ŋo yäpurärätpäŋ däpmonken kak täŋkuro ba Ekänitä kwawak näwoŋäreŋkuko unita yäwa nadäwut; 2 Kristo täŋo äma kubä näkä nadätat unitäŋo manbiŋam yäwayäŋ. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmäŋ kunum yotpärare-keninik äroŋkuk. Äma uwä komegup ikek äroŋkuk ba komegup peŋkaŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. 3 Äneŋi ŋode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peŋpäŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upäŋkaŋ ŋode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmäŋ äroŋkuk. 4 Uken äroŋpäŋ man kotäk ämatä nadäŋkaŋ äneŋi yäŋahänaŋi nämo, ba nadäŋkaŋ yäŋahäkta yäjiwärani upäŋ nadäŋkuk. 5 * Täŋpäkaŋ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahäŋ naminŋkuko uterak wäpna täga yäpmäŋ äronaŋi upäŋkaŋ wäpna nämo yäpmäŋ ärowayäŋ. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yäŋ kwawak täwoŋäretak biŋam unitagän api yäk täŋpet. 6 * Täŋ, wäpna yäpmäŋ ärowayäŋ nadäŋpäŋä manbiŋam burenigän yäŋahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneŋ. Upäŋkaŋ ämatä jop nadäŋ näka nadäwä

* **11:24:** Lo 25:3 * **11:25:** Apos 16:22, 14:19 * **11:26:** Apos 9:23, 14:5 * **11:27:** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * **11:28:** Apos 20:18-21,31 * **11:29:** 1Ko 9:22 * **11:30:** 2Ko 12:5 * **11:31:** 2Ko 1:23 * **11:32:** Apos 9:23-25 * **12:5:** 2Ko 11:30 * **12:6:** 1Ko 10:8; 1Ko 11:16

ärowani täneŋo udeta wäp yäpmäŋ ärokärok man nämo yäwayäŋ. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ mebärina siwoŋi nadäwä täreneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ imaka yabänaŋi nämopäŋ Anututä näwoŋärewänpäŋ yabäŋkuro uterak näkŋata jop nadäŋ nadäwa ärowani täŋpeko udeta gupnata bäräpi kubä iminkuk. Bäräpi u Satan täŋo watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäŋtä-yäŋ namäŋpäŋ nut täyak. 8 Ude täŋirän Ekänitä u yäpmäŋ kewen namikta yäŋapik man kadäni yaräkubä ude yäŋkut. 9 * Ude yäŋapiŋkuro upäŋkaŋ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk; Ude nämo. Näkŋo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkŋewen? Nadätan? Gäk kehäromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak kwawak ahäŋ gamik täyak yäŋ näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä näkä terak ärowän yäŋpäŋ kehäromina nikek nämotä itat unita oretoret täyat. 10 Mebäri unita Kristota yäŋpäŋ kehäromina nämotä irira äma komi naminit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri ahäŋ naminit täŋirä unita täga nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nikek nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi naminirän kehäromi bureni nikek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

11 * Wära! Man yäyat ŋo guŋ täŋo man kubäpäŋ yäyat. Yänaŋi nämo upäŋkaŋ injinken nadäk terak yäŋahätat. Injin näkŋo täktäkna täga unita binam yänaŋipäŋ nämo yäŋkuŋo unita yäŋpäŋ yäŋahätat. Bureni, näk äma jopi upäŋkaŋ aposoro ätu unita intä nadäŋirä ärowani täk täkaŋ u yärepmit morenkaŋ itat. 12 * Kadäni in bämopjin-ken itkuro uken kehärom taŋpäŋ aposoro bureni täŋo kudän mebäri mebäri mäyap pewa ahäŋirä yabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo tänaŋi, ba imaka ätu Anutu täŋo kehäromi nikek u täŋira unitä mebärina täŋkwawa taŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ waki täŋ taminkuro u de? Äbot täŋpani kome ätuken nanikta täŋ yämik täŋkuro inta udegän täŋ tamik täŋkut. Täŋpäkaŋ imaka kubägän inta nämo täŋ taminkuro u ŋode; Gupnata watä it namikta inta bäräpi nämo taminkut. Ude täŋkuro uwä jide? Momi täŋkut ba? Butewaki, unita goret täŋ taminkuro täŋpäwä eruk momina u kaŋ peŋ namut!

14 * Täŋpäkaŋ inken äneŋi ärekta nadäŋ itat ŋo äreŋira kadäni yaräkubä ude api täŋpek. Eruk äreŋpäŋä udegän gupnata watä it namikta bäräpi nämo api tamet. Imata, nanaktä meŋ-nanta imaka yabäŋ ahäŋpäŋ yämikta nämo yäwani. Nämo, meŋ-nantä imaka yabäŋ ahäŋpäŋ nanakiyeta yämikta yäwani. Unita ŋode yäwa; In-täŋo moneŋ tuŋumjin yäpmäkta nämo api ärewet. Nämo, inkät näkkät bänep kubägän täŋpäŋ itta yäŋpäŋ api ärewet. 15 * Unita in täŋkentäŋ tamikta näkŋakät tuŋumna pajiŋ taniŋ kirekta gäripi nadätat. Upäŋkaŋ jide? Gäripi pähap nadäŋ taminira kowatawä gäripi täpurigän nadäŋ naminenŋ?

16 Täŋpäkaŋ äma ätutä täktäknata ŋode yäk täkaŋ; Bureni, gupita watäni itta bäräpi nämo niminkuko upäŋkaŋ jop manman yäŋnikŋatkuk. 17 Näka ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jide ude täŋ-täkŋatkut? Ämanaye yäniŋ kireŋpewa äreŋkuŋo uterak täŋ-täkŋatpäŋ moneŋ tuŋumjin kubo täŋkut ba? 18 * Ude nämo! Taitus inken ärekta peŋ iwetpäŋ nadäkinik ikek notninpak kubäkät bok yepmaŋpa äreŋkumän. Eruk, Taitustä äreŋpäŋ jop täŋ-täkŋatpäŋ moneŋ tuŋumjin yäpuk ba nämo yäpuk? Nämo! Nek täŋo nadäk-nadäk u kubägän unita bämopjin-ken käderi kubägän peda ahäŋkuk.

19 Ba jide nadäkaŋ? Man kudup yäyat ŋo u in iŋamjin-ken täktäknin u täŋkehärom takta yäŋpäŋ yäyak yäŋ nadäkaŋ? Nämo, nin Anututä nibäŋirän Kristo täŋo ämatä man yänaŋi ude yäkamäŋ. O notnaye, bureni täwetat; Imaka kudup täk täkamäŋ u intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom taktagän. 20 * Täŋpäkaŋ näk umuntäyat. Äreŋkaŋ irit kuŋat-kuŋat intä kuŋatta gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täŋkaŋ ude tabäŋpäŋä kudän intä

* **12:7:** Jop 2:6 * **12:9:** Plp 4:11-13 * **12:11:** 2Ko 11:5 * **12:12:** Rom 15:19 * **12:13:** 2Ko 11:9 * **12:14:** 2Ko 13:1 * **12:15:** Plp 2:17 * **12:18:** 2Ko 8:6,16-18 * **12:20:** 2Ko 2:1-4

gäripi nämo api nadänenŋo ude täwoŋärewetta! Äreŋpäŋ in bämopjin-ken kudän wakiwaki ŋodewanitä parirä yabäwet yäŋkaŋ umuntäyat; Yäŋawät-awät, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak pewä ahäk-ahäk, man jäpi kowat-yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yäpmäŋ äpäk-äpäk, yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, gup yäpmäŋ ärokärok ba äbot täŋpani bämopi-ken täŋuruk-uruk pewä ahäk-ahäk. 21 * Ba ŋodeta imaka, umuntäyat; Inken äreŋpäŋ siwoŋi nämo kuŋarirä tabäwayäŋ täro uwä Anutunatä unita yäŋpäŋ mäyäk api namek. In bämopjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kaŋgärip kudän wakiwaki täk täŋpanipäŋ bänepi nämo sukureŋkaŋ pen täŋ irirä yabäŋkaŋ bänepna ägekoräpäŋ konäm butewaki täŋpet.

13

Jukuman ätu

1 * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayäŋ täyat ŋo. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo mantä ŋode niwetak;

Äma kubä manken tena yäŋpäŋä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täŋirän käneŋo uyaku manken täga irek. *Lo 19:15*

2 Tabäkta inken äreŋira kadäni yarä täŋkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi täŋpani bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiŋo ban itkaŋ äma unita ba ätuta bok jukuman äneŋi ŋode täwetat; Näkä ärewayäŋ täyat-ken uken momi ämawebe u yabäŋpäŋ nämo api yabäŋ korewet. 3 In Kristotä mena-ken man yäŋahäk täyak u kaŋpäŋ nadäkta gäripi nadäkaŋ unita ude täŋira bureni yäŋ api nadäneŋ. Unita nadäkaŋ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nikek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kaŋpäŋ nadäkta näkä terak kwawak täwoŋärek täyak. 4 * Bureni, päya kwakäp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kaŋirä kehäromi nikek nämo täŋkuk. Upäŋkaŋ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäŋ päŋaku teŋkuko apiŋo itak. Täŋpäkaŋ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäŋ unita kehärominin nikek nämo, äpani ude kuŋat täkamäŋ. Täŋkaŋ Anutu täŋo kehäromi terak itkaŋ Kristo täŋkentäŋpäŋ in täŋkentäkta bämopjin-ken piä api täne.

5 * Unita kadäni kadäni irit kuŋat-kuŋatjin kaŋpäŋ nadäŋpäŋ bänepjin ŋode yäpmäŋ daniŋpäŋ nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuŋatkamäŋ ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämo nadäkaŋ? Täŋ, bänepjin yäpmäŋ daniŋpäŋ kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yäŋ nadäneŋ. 6 Täŋpäkaŋ nininta nadäkinik ŋode täkamäŋ; Intä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin nibäŋpäŋ nadäŋpäŋä uwä Kristo täŋo aposoro bureni yäŋ api nadäneŋ.

7 Täŋpäkaŋ intä waki kubä nämo täŋpäŋ siwoŋigän kuŋatneŋta Anutu-ken yäŋapik man yäk täkamäŋ. In siwoŋi kuŋarirä ämatä ninta piä äma bureni yäŋ nadäneŋta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo täŋpani yäŋ nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ gäripnin taŋi uwä intä siwoŋigän kuŋatta nadäkamäŋ. 8 * Imata, nin man bureni u täŋpäwakta piäni täga nämo täne, u täŋkehärom takta uyaku täga täne. 9 Unita ämatä nibäŋirä kehärominin nikek nämo täŋpäwä u täga. Upäŋkaŋ intä kehäromigän itkaŋ kuŋarirä tabäŋkaŋ oretoret taŋi täk täkamäŋ. Mebäri unita inta yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Irit kuŋat-kuŋatjin ba nadäkinikjintä tägaŋirä-tägaŋirä nadäkinik bureni täŋpani, kehäromigän ude kaŋ irut yäŋ yäk täkamäŋ. 10 * Täŋpäkaŋ ban itkaŋ man kehäromi nikek ŋo intäjukun kudän täŋ tamitat. Inken äreŋpäŋ man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ŋo naminkuko unita man komi täga täwetnaŋi upäŋkaŋ ude täkta nämo nekaŋ. Imata, Ekänitä in täŋpäwakta nämo iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. Nämo, uwä intäŋo nadäkinikjin täŋkehärom takta nepmaŋkuk.

Pol täŋo yäŋtärek man

* **12:21:** 2Ko 13:2 * **13:1:** 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4:** Plp 2:7-8 * **13:5:** 1Ko 11:28 * **13:8:** 1Ko 13:6 * **13:10:** 2Ko 2:3, 10:8

11 * Eruk notnaye, man tärek-tärek ŋode täwerayäŋ; Oretoret täŋput! Täŋpäŋ nadäkinik
täŋpani kehäromigän itta piäni ehutpäŋ täk täkot. Täŋkaŋ näkŋo man nadäŋ namikinik
täŋpäŋ nadäk bänep kubägän iŋitpäŋ bänep kwini terak it täkot. Ude täŋirä Anutu nadäŋ
nimikinik täŋpäŋ bänep pidäm pewän ahäŋ nimani unitä inkät itinik api täŋpek. 12 *
Täŋirän äbot täŋpani burenitä täk täkaŋ ude not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot.
13 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kome ŋoken irani kuduptagäntä bänep oretoret
man täwetkaŋ ŋo.
14 Eruk, Ekäni Jesu Kristo täŋo orakoraki, ba Anutu täŋo bänep iron, ba bänep kubägän
irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ unitä intä terak äroton. Ugän.

* **13:11:** Rom 15:33 * **13:12:** Rom 16:16

Galesia
Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäŋo manbiŋam

1 * Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ŋo täkta iwoyäŋpäŋ nämo nepmaŋpän yäpmäŋ äbut. Nämo, näk piä man ŋo Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko u keri-ken nanikpäŋ yäput. 2 Eruk näk ba notnaye näkkät itkamäŋ ŋonitä bänep oretoret man kudän täŋpäŋ pena yäpmäŋ äbot täŋpani ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. 3 * Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraki ba bänep pidämtä intä terak toknek päton. 4 * Kristo uwä nintäŋo momita yäŋpäŋ kowata Anutu Nanin täŋo mani buramiŋpäŋ gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä nin kome ŋonitäŋo topmäk-topmäk waki uken nanikpäŋ nimagutkuk. 5 Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, iniŋoret täkäna! U bureni.

Manbiŋam bureni-inik u kubägän

6 In täŋo manbiŋam ŋode nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk pähap umuri kubä täŋkut! In imata Anutu, Kristo täŋo orakoraki terak inita biŋam tämaguranipäŋ bäräŋeŋ-tagän mäde ut imikaŋ? Ba imata manbiŋam kubä iwarän täkaŋ? 7 * Nadäkaŋ? Manbiŋam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämoinik. Upäŋkaŋ äma ätutä intäŋo nadäkinikjin täŋkuräk takta Kristo täŋo manbiŋam bureni u yäpmäŋ äyäŋutpäŋ goret käda yäŋpäŋ-täwoŋärek täk täkaŋ. 8 * Unita ŋode täwera ket nadäwut; Ninin-tägän ba aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä manbiŋam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpäŋ täwoŋärewani udewani kubä yäŋahäweko uwä geŋi wakita biŋam kaŋ täŋpän! 9 Eruk, man ugänpäŋ äneŋi ŋode täwetgän täŋpa; Äma kubätä manbiŋam kudupi kubä intä manbiŋam bian nadäŋpäŋ iyap täwani u udewani-gänpäŋ nämo yäŋahäŋpäŋ täwereko uwä äma udewaniwä geŋi wakita biŋam täŋpek.

10 * Täŋpäkaŋ ude yäyat unita in jide nadäkaŋ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadäwä tägawäpäŋ wäpna yäpmäŋ akukta yäyat ba Anututä nadäwän tägakta yäyat? Bian täk täŋkuro ude ämatä nabäŋpäŋ wäpna biŋam oraŋ namut yäŋpäŋ täk täyat u täŋpäwä eruk näk Kristo täŋo piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäŋo manbiŋam

11 * Täŋpäkaŋ notnaye ŋode täwera nadäwut; Manbiŋam yäŋahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani. 12 * Manbiŋam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpäŋ näwoŋäreŋkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiŋam unitäŋo mebäri näwoŋäreŋkuk.

13 * Täŋpäkaŋ in bian näkŋo manbiŋam uku nadäŋkuŋ. Nadäŋkuŋo uwä ŋode; Juda täŋo bagata nadäkinik täŋpäŋ iwarän täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot mäyap täŋpa waŋkuŋ. U kudup paorut yäŋpäŋ butewaki-kät nämo, peŋ awähuttäŋ kuŋat täŋkuronik. 14 * Täŋkaŋ gubaŋi-ken näk äbeknaye oranaye täŋo kädet biani kudup u nadäwa-tärewäpäŋ Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpäŋ näkä jukun-jukun kehärom taŋpäŋ iwarän täŋkut. Täŋpäkaŋ ude täŋkuro unitäwä Juda nanik äma gubaŋi ätu näkŋakät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreŋkut.

---

* **1:1:** Gal 1:11-12 * **1:3:** Rom 1:7; Plp 1:2 * **1:4:** Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7:** Apos 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1Te 2:4 * **1:11:** Mat 16:17 * **1:12:** Gal 1:1 * **1:13:** Apos 8:3 * **1:14:** Apos 22:3

15 * Upäŋkaŋ meŋtä näk nämo bäyaŋirän Anututä näk bian iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ kadäni
ini nadäŋkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yäŋpäŋ nämagutkuk. 16 *
Eruk kadäni ini nadäŋkuk-ken uwä näkä guŋ äbotken päŋku Jesu täŋo Manbiŋam Täga
u yäŋahäkta Nanaki kwawak näwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ näk jukuman näwerut yäŋkaŋ
ämaken nämo yäŋapiŋtäŋ kuŋatkut. 17 Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayäŋ
Jerusalem nämo kuŋkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuŋkuro uken kadäni käroŋi
ittäŋgän äneŋi äyäŋutpeŋ Damaskus komeken kuŋkut. 18 * Eruk obaŋ yaräkubä täreŋirän
Pitakät man yäŋpäŋ-nadäkta Jerusalem kuŋkut. Päŋku kepma 15 ude u itkut. 19 * Täŋpäkaŋ
kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabäŋkut. Jems, Ekäni täŋo nägät morák ugänpäŋ
kaŋkut.
20 Notnaye, manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋowä jopman nämo yäyat. Anutu iŋamiken
bureni-inik täwetat. 21 * Täŋpäkaŋ Jerusalem u ira täreŋirän mädenikenä Siria, Silisia
kome, yotpärare kubäkubä gänaŋ uken kuŋatkut. 22 Upäŋkaŋ Judia komeken Kristo täŋo
ämawebe äbot itkuŋo u näk iŋamna nämo nabäŋkuŋ. 23 Äma ätutä näka ŋode yäk täŋirä
nadäk täŋkuŋ; Äma bian ninta iwan täŋpäŋ nidäpmäk täŋkuko, ba manbiŋam bureni
unita nadäkinik täŋpanita bian täŋpäwak täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ apiŋo manbiŋam upäŋ
yäŋahäŋtäŋ kuŋatak yäk. 24 Täŋkaŋ Anututä kädet jide jide näwoŋäreŋkuko unitäŋo biŋam
nadäŋkaŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuŋ.

2

Aposoro ätutä Pol not täŋ imiŋkuŋ

1 * Eruk, Siria Silisia kome käda kuŋarira obaŋ 14 ude täreŋkuk. Eruk mädeniken
Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaŋ Jerusalem äneŋi kuŋkumäŋ. 2 Anututä ini u
kukta yäŋpäŋ peŋ näwetkuko unita kuŋkut. Jerusalem kuŋpäŋä piä täŋkuro ba täŋpayäŋ
täyat unitä jopi täŋpeko udeta nadäŋpäŋ äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni ukätgän käbeyä
täŋkumäŋ. Käbeyä täŋpäŋ Manbiŋam Täga guŋ äbotken yäŋahäŋtäŋ kuŋat täŋkuro unita
yäwetkut. 3 * Täŋpäkaŋ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, guŋ äbotken nanik
upäŋkaŋ gupi morák madäkta aposoro uwä nämo peŋ niwetkuŋ. 4 * Nämo, upäŋkaŋ
äma ätu gupi-tägän not täŋpäŋ bämopnin-ken äbä itkuŋ. Äma uwä nin Kristo terak baga
man täŋo komi piä mäde ut iminŋkumäŋo unitäŋo mebäri nibäŋpäŋ nadäkta bämopnin-ken
äbä itkuŋ. Äma unitäwä Taitus gupi morák madänaŋi yäŋ yäk täŋkuŋ. Ude yäk täŋkuŋo
uwä nin yäŋ-nikŋat-pewä baga man täŋo watä piä äma ude äneŋi irut yäŋkaŋ yäk täŋkuŋ.
5 Upäŋkaŋ man udewanitä Manbiŋam Täga täŋo kädet bureni täŋpäwak täkaŋ. Unita
Galesia ämawebe notnaye inken ude ahäwek yäŋpäŋ nin Taitus täŋo gupi morák madäkta
yäŋkuŋo u nämoinik nadäŋ yämiŋkumäŋ.
6 * Eruk, äbot täŋpani täŋo äma ekäni ekäni wäpi biŋam ikek käbeyä bok täŋkumäŋo
unitä manbiŋam näkä yäŋahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yäpurärätkuŋ.
Täŋpäkaŋ äma uwä wäp biŋam ikek yäŋ yäyat upäŋkaŋ wäp biŋam ikek ba wäp biŋam
ikek nämo, unita nadäŋira inigän inigän nämo täk täyak. Imata, Anututä wäp biŋamta
yäŋpäŋ äma nämo yäpmäŋ danik täyak. 7-9 * * Täŋpäkaŋ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon
uwä man kodaki kubä nämo näwetkuŋ. Nämo, u nektä piä täŋkumäko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ
notniye bureni-inik yäŋ nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ Banabas-kät nek ketnek wädäŋkaŋ
piänin kubägän yäŋ nadäŋkaŋ not täŋ nimiŋkuŋ. Uwä ŋode nabäŋpäŋ-nadäŋkuŋ; Anututä
iron täŋ naminŋpäŋ näkä Manbiŋam Täga guŋ äbotken yäŋahäkta piä man naminŋpäŋ
peŋ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiŋam yäŋahäkta piä man iminŋpäŋ peŋ iwetkuko

* **1:15:** Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 * **1:16:** Apos 9:3-6; Gal 2:7 * **1:18:** Jon 1:42; Apos 9:26 * **1:19:** Mat 13:55 * **1:21:** Apos 9:30 * **2:1:** Apos 15:2 * **2:3:** Apos 16:3 * **2:4:** Gal 1:7; Gal 5:1,13 * **2:6:** Apos 10:34 * **2:7-9:** Apos 22:21 * **2:7-9:** Jon 1:42

udegän. Pitatä Anutu täŋo kehäromi terak Juda äbotken aposoro piä täk täŋkuk. Täŋpäkaŋ näk udegän, Anututä guŋ äbotken aposoro piä täkta kehäromi naminŋkuk. Eruk, ude nabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ Pita, Jems, Jon, äbot täŋpani täŋo intäjukun äma ude itta yäŋ yämani unitä nadäŋ nimiŋpäŋ ŋode niwetkuŋ; Inä guŋ äbotken piä täga täŋirä ninä Juda äbotken piä api täk täne yäŋ niwetkuŋ. 10 * Täŋpäkaŋ man kubä ŋode niwetgän täŋkuŋ; In kuŋkaŋ piä tänayäŋ täkaŋ-ken u itpäŋ äma jäwäri ninken itkaŋ unita nämo guŋ taŋpäŋ täŋkentäk ätu kaŋ pewä äbäk täŋput yäŋ niwetkuŋ. Ude täkta niwetkuŋo nadäk tawaŋ uku bian nadäŋpäŋ pidäm taŋkut.

Poltä Pita ibeŋkuk

11 Eruk Pita täŋo manbiŋam ŋode täwerayäŋ; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudän waki kubä täŋkuko unita yäŋpäŋ iŋami-kengän iwet ahäŋpäŋ kaŋ-yäŋkut. 12 * Kudän waki u ŋode täŋkuk; Pitatä Antiok pengän äbukken ugän guŋ äbot nadäkinik täŋpani-kät itpäŋ ketem bok nak täŋkuŋ. Ude täk täŋkukopäŋ kadäni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yäniŋ kireŋpewän äbuŋo ugänä Pitatä guŋ äbotken nanikkät ketem bok nak täŋkuŋo u yabäŋ umuntaŋ päŋku inigän itkuk. U imata, äma Jemstä yäniŋ kireŋpewän äbuŋo uwä ŋode nadäwani; Guŋ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani u kudup gupi moräk madänaŋi yäŋ nadäk täŋkuŋo unita Pitatä umuntaŋpäŋ täŋyäkŋarani kudän ude täŋkuk. 13 Ude täŋirän Juda noriye ätu bok itkuŋo u imaka, täŋyäkŋarani kudän u udegän täŋkuŋ. Ude täŋirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. 14 Eruk, ude täŋkuŋo u Manbiŋam Täga täŋo kudäni bureni u nämo iwarirä yabäŋpäŋ näkä Pitapäŋ noriye iŋamiken ŋode iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upäŋkaŋ Juda täŋo baga mebäri mebäri nämo iwatpäŋ guŋ äbot täŋo täktäki iwatpäŋ bok täga itkuŋ. Eruk, ude täŋ itkunopäŋ imata apiŋo guŋ äbotken nanik notkaye unita Juda täŋo baga man u iwaräntäkta yäwoŋärewen?

15 Bureni, nin uwä Juda äbotken ahäwani, guŋ äbot momi täŋpani yäŋ yäwerani uken ahäwani nämo. 16 * Upäŋkaŋ ŋode bureni nadäkamäŋ; Moses täŋo baga man iwarän täwani unita yäŋpäŋ Anututä äma kubäta siwoŋi äma yäŋ nämo yäŋtäreŋ imek. Nämoinik. Äma Jesu Kristota nadäkinik täŋpeko unita uyaku Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imek. Unita äbot täŋpani nin imaka, Juda äbotken nanik upäŋkaŋ Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ nimikta Kristo Jesuta nadäkinik täŋkumäŋ. Baga man iwat-iwat kädet uterak nämo. U imata, baga man iwarän täwani yäŋpäŋ Anututä äma kubä siwoŋi äma yäŋ nämo iwerek.

17 Täŋpäkaŋ nin Juda äma upäŋkaŋ Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ nimikta Jesu Kristota nadäkinik täŋkumäŋo unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Nin imaka, momi äma, guŋ äbotken nanik udewanigän. Ude unita ŋode yäŋitna tägawek? Kristotä momi kädet taŋi ahäkta piäni täk täyak. Ude täga nämo yäne! Nämoinik! 18 Upäŋkaŋ ŋode täŋpero uyaku momi äma bureni-inik täŋpet; Baga man iwat-iwat kädet mäde ut iminŋkuro u äyäŋutpäŋ äneŋi iwarän täwero uyaku. 19 * Näk ŋode nadäŋ däkŋeŋkut; Baga mantä täŋkentäŋ naminŋirän uterak Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämo näwereko unita apiŋo näk baga man iwat-iwat kädet kädatawä äma kumbani ude itat. Uwä baga mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk Anututa biŋam itpeŋ kuŋatta baga man iwat-iwat kädet mäde ut iminŋkuro u. 20 * Näk Kristo-kät päya kwakäp terak bok kumbumäko unita irit mebäri kubä yäput. Unita apiŋo bian itkuro ude nämo itat. Näk näkŋaken kehäromi terakgän itat yäŋ nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken itak unitä näkŋo mähemna ude it namitak. Gupna nikek kuŋat täyat upäŋkaŋ Kristo, näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk täŋkentäkta gupi iniŋ kireŋkuko unitagän nadäkinik täŋpäŋ kuŋat täyat. 21 Baga man terak itat yäŋ nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täŋo orakoraki u täŋpewa imaka jopi ude täŋpek.

---

* **2:10:** Apos 11:29-30 * **2:12:** Apos 11:3 * **2:16:** Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11 * **2:19:** Rom 7:6 * **2:20:** Jon 13:1; Gal 1:4

Mebäri ŋodeta yäyat; Baga man iwat-iwat kädettä täŋpewän Anutu iŋamiken siwoŋi äma irero u täŋpäwä Kristo u jop nadäŋ kumbuk yäŋ nadäne.

3

Baga iwat-iwat ba nadäkinikta man

1 Butewaki pähap! Galesia äbot täŋpani, inä guŋ bureni-inik! In Jesu Kristo u päya
kwakäp terak kumbuko u kwawakinik täwetpäŋ täwoŋärewani upäŋkaŋ netätä jukujin
yäpurän guŋ taŋirä man burenita mäde ut iminkuŋ? 2 Unita näk imaka kubägän ŋonita
täwet yabäŋira näwerut; Kudupi Munapik yäpuŋo uwä kädet jide terak yäpuŋ? Baga man
iwat-iwat kädet terak yäpuŋ ba Manbiŋam Täga u nadäŋpäŋ nadäkinik täktäk kädet terak
yäpuŋ? 3 In guŋ bureni täŋo nadäk-nadäk pewä ahäkaŋ ŋonita nadäwa inide kubä täkaŋ!
Jide? Munapik täŋo kehäromi terak yäput-peŋpäŋ Jesu iwarän täŋkuŋopäŋ apiŋo imata
kunum kaŋ-ahäkta kädet biani täŋo täktäk terak täkaŋ? 4 Jesuta yäŋpäŋ komi bäräpi ahäŋ
taminkuŋo unita nadäŋirä imaka jopi täŋkuk? Wa! Ude täkaŋ unita nadäwätäk pähap
täyat. 5 Ba jide? Anutu Kudupi Munapik taminpäŋ kudän kudupi bämopjin-ken pewän
ahäk täkaŋ u mebäri imata ude täŋ tamik täyak? U intä baga man iwaräntäk täkaŋ unita
yäŋpäŋ, ba intä Manbiŋam Täga nadäŋpäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita yäŋpäŋ täk täyak?

6 * Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo man terak Abrahamta ŋode kudän täwani; U Anutu täŋo
man nadäŋpäŋ nadäkinik täŋirän Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ iminkuk. 7 Eruk, man
unitä ŋode niwoŋäretak; Äma nadäkinik täk täkaŋ uwä Abraham täŋo nanakiye bureni.
8 Imaka bureni u nämo ahäŋirän Anutu täŋo mantä kwawa ŋode yäŋahäŋkuk; Jesuta
nadäkinik täŋirä uterak Anututä guŋ äbotta siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ yämek. Unita
Anutu täŋo mantä Abrahamken Manbiŋam Täga ŋode yäŋkwawak taŋ iminkuk; Gäkä terak
Anututä ämawebe kuduptagänta iron säkgämän api täŋ yämek yäk. 9 Eruk Abrahamtä man
unita nadäwän bureni täŋirän Anututä iron säkgämän täŋ iminkuk. Ude täŋkuko unita
ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unita udegän täŋ yämik täyak.

10 * Täŋpäkaŋ äma baga man iwat-iwat kädet terak yeŋgämä pek täkaŋ uwä Anutu täŋo
kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ. Unitawä ŋode kudän täwani; Äma baga man kudän
täwani u kudup nämo buramik täkaŋ uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam itkaŋ.
11 * Man uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Baga mantä täŋkentäŋ iminirän äma kubätä
Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Nämoinik! Uwä ŋode kudän täwani; Äma nadäkinik
täŋirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u irit kehäromi yäpmäkta biŋam
täk täkaŋ. 12 * Täŋ, baga man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo.
Nämoinik! Äma baga man terak it täkaŋ uwä baga man kudup säkgämän buramineŋo
uyaku irit kehäromi yäpmäkta biŋam täneŋ.

13 * Nadäkaŋ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ŋode nimik täyak; U kudup
nämo buraminero uwä Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta biŋam täne. Ude tänero upäŋkaŋ
Kristotä baga man täŋo bäräpi u nintä terak nanik ketäreŋkuk. U Anutu täŋo kokwawak
nintä yäpnaŋipäŋ ninta yäŋpäŋ kotaŋkuk. Unitawä man kubä ŋode kudän täwani;
Anutu täŋo kokwawakitä äma päya terak däpmäŋ-pewä wädäk täkaŋ uterak ärok täyak.
14 Kristotä ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta
yäŋkehärom taŋkuko uwä Kristo Jesu terak guŋ äbottä täga yäpneŋ. Ba ninta Kudupi
Munapik nimikta yäŋkehärom taŋkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yäŋ-kehäromtak man

15 Eruk notnaye man ŋo äma nininken täktäknin terak wohutpäŋ man wärani ŋode
yäwayäŋ; Äma ätutä imaka kubä täkta yäŋpäŋ-nadäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk kubägän

* **3:6:** Rom 4:3 * **3:10:** Lo 27:26 * **3:11:** Rom 1:17; Gal 2:16 * **3:12:** Rom 10:5 * **3:13:** Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23

peŋpäŋ yäŋkehäromtak tänеŋ. Eruk ude tänеŋopäŋ äma kubätä yäŋkehäromtak man topneŋo uterak kodaki kubä täga nämo yäpurärärek ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täŋpipiwek. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uwä udegän. 16 * Anutu täŋo man kudän täwani terak ŋode danik täkamäŋ; Yäŋ-kehäromtak man Anututä bian yäŋkuko unitäŋo bureni uwä Abrahamkät nanakita biŋam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Täŋpäkaŋ orani kubägän uwä wäpi Kristo u. 17 * Eruk, man u mebäri ŋodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yäŋkehäromtak man yäŋkuk. Eruk, obaŋ 430 ude täreŋirän mädeni käda baga man uwä ahäŋkuk. Unita ŋode nadäwut; Baga man mäden-inik ahäŋkuko unitä yäŋkehäromtak man intäjukun ahäŋkuko unitäŋo bureni pewä ahäkta kädet täga nämo täŋpipiwek. Nämoinik! 18 * Ironi u baga man iwat-iwat kädet terak täga yäpnero u täŋpäwä, eruk yäŋkehäromtak man yäŋkuko u imaka jopi kubä täŋpek. Upäŋkaŋ Abrahamtä Anutu täŋo ironi u yäŋkehäromtak mani terak yäpuk, baga man terak nämo yäpuk.

19 * Eruk, baga man ima mebärita ahäŋkuk? Uwä ŋode; Anututä yäŋkehäromtak man Abrahamta yäŋ iminŋpäŋä u mädeni käda waki täktäk täŋo mebäri kwawak pewän ahäkta yäŋpäŋ baga man u pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ baga man iwat-iwat kädet u kadäni käroŋi itta nämo nadäŋkuk. Nämo, u it yäpmäŋ kuŋtäyon Nanak bian ahäkta Abrahamta yäŋkehäromtak man yäŋ iminŋkuko unitä kwawak ahäŋirän kaŋ paorän yäŋ nadäŋkuk. Ba ŋodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käroŋi itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran imän. Upäŋkaŋ ude nämo täŋkuk. Nämo, u aŋeroniyeta yämänkaŋ unitä päpä bämop äma, Moses u keri terak peŋkuŋ. 20 Täŋpäkaŋ imaka bureni, Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uwä aŋero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahäŋ yämiŋkuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahäŋkuk.

21 * Eruk, ude unita ŋode täga yäne? Baga man uwä yäŋkehäromtak man Anututä bian yäŋkuko unitäŋo iwan? Nämoinik! Anututä ämawebe irit kehäromita biŋam yepmakta baga man nämo pewän ahäŋkuŋ. Nämo, baga man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe baga man iwarani uwä Anutu iŋamiken siwoŋi iräm. 22 * Upäŋkaŋ ude nämo. Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Ämawebe kuduptagän momita watä piä täŋpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänayäŋ täkaŋ unita yämikta yäŋkehärom taŋkuko u baga man iwatpäŋ täga nämo yäpneŋ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unitägän täga yäpneŋ. 23 * Täŋpäkaŋ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumäŋirän baga mantä nin topmäŋpäŋ nipmäŋ irirän it yäpmäŋ äbäŋitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahäŋkuk. 24 * Unita baga man uwä watä piä ŋode täŋ nimikta yäwani; Nin Manbiŋam Täga u nadäkinik täŋitna Anututä siwoŋi ämawebe yäŋtäreŋ nimekta baga man unitä nimagut yäpmäŋ äbätäŋgän Kristoken nipmaŋkuk. 25 Eruk apiŋode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahäŋ patkuko unita nin baga man täŋo gämori-ken wari nämo itkamäŋ.

Anutu täŋo nanakiye bureni

26 * Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uterak Anutu täŋo nanakiye ahäŋkuŋo itkaŋ. 27 * Ume yäpmäŋpäŋ Kristo-kät kowat kwasikorän täŋkuŋo uwä inä Kristo ini, tek ude wädäwä äroŋkuŋ. 28 * Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guŋ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täŋpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkaŋ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentäŋpäŋ kubägän-inik itkaŋ. 29 * Bureni-inik! In Kristo täŋo tawaŋken itkaŋ u täŋpäwä,

* **3:16:** Apos 7:5 * **3:17:** Kis 12:40 * **3:18:** Rom 4:14, 11:6 * **3:19:** Rom 5:20; Apos 7:38 * **3:21:** Rom 8:2-4 * **3:22:** Rom 3:9-19; Rom 11:32 * **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Rom 10:4 * **3:26:** Jon 1:12 * **3:27:** Rom 6:3, 13:14 * **3:28:** Rom 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29:** Rom 4:13

eruk Abraham täŋo nanakiye bureni-inik täkaŋ unita Anututä bian imaka Abrahamta yäŋkehäromtaŋ imiŋkuko u bureni-inik api kaŋ-ahäneŋ.

4

1 Man yäyat u yäŋkwawa takta man wärani kubä ŋode yäwa; Äma kubä täŋo nanaki, nanitä kumäŋirän nani täŋo tuŋumi u korewekta yäwani. U kuduptagän korewekta yäwani upäŋkaŋ nanak täpuri ririrän nani kumbeko uwä nani täŋo tuŋum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täŋo piä watä ämaniyetä itneŋo udegän irek. 2 U nanak täpuri ririrän nanitä nanaki u kaŋiwatta äma iniŋ kirewani u gämori-kengän kuŋarek. U gämori-kengän it yäpmäŋ kuŋtäŋgän kadäni nanitä bian peŋ imani u ahäŋirän täga yäpek. 3 * Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnintä nanak paki ude kuŋatpäŋ kome täŋo imaka jopi-jopi unita watä piä täk täŋkumäŋonik. 4 Täŋpäkaŋ kadäni Anututä ini iwoyäŋkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ Juda äma, baga man iwarän täwani ude itkuk. 5 * Ude itkuko uwä ämawebe baga man iwarän täwani nin nimagutpäŋ nipmaŋpän Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itneta täŋkuk.

6 * Eruk, nin unitäŋo nanakiye bureni-inik itkamäŋ yäŋ niwoŋärekta Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peŋ nimiŋkuk. Peŋ nimiŋkuko itkaŋ Munapik unitä täŋpewän Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋ Nan! Nan! yäŋ iwet täkamäŋ. 7 * Kädet ude täk täkamäŋ unitä ŋode niwoŋärek täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamäŋ. Nämoinik! Anututä täŋpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamäŋ. Ude itkamäŋ unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biŋam peŋ yämani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

8 * Bian in Anutu täŋo mebärini nämo nadäŋpäŋ unita imaka jopi u anutu yäŋ yäwerani unita watä piä täŋ yämik täŋkuŋ. Upäŋkaŋ imaka uwä Anutu bureni nämo. 9 Täŋ, apiŋo in Anututa nadäŋpäŋ Anututa not täŋ imik täkaŋ. Etäŋ goret yäyat. Bureni ŋode yäwa tägawek; Anutu in tabäŋpäŋ nadäŋkaŋ not täŋ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täŋo imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneŋi not täŋ yämiŋpäŋ yämagutkaŋ? Unita watä piä äneŋi täŋ yämikta nadäŋpäŋ ude täkaŋ ba? 10 * In Anututä nibäwän tägawut yäŋpäŋ kadäni ŋodewanita baga peŋpäŋ iwaräntäk täkaŋ; Kepma wäpi biŋam ikek, komepak kodaki ba obaŋ kodaki täŋo orekirit unita nadäŋirä ärowani inide kubä täk täkaŋ. 11 Kädet ude täŋirä näkŋo piäna bämopjin-ken täŋkuro unitä jopi ude täŋpek yäŋ yäŋkaŋ nadäwätäk täk täyat.

12 Notnaye, näk täŋkentäŋ tamikta in bumik äworeŋpäŋ bämopjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ŋode yäŋapitat; Nadäk näkä iŋitpeŋ kuŋat täyat udegän nadäŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Bok itkumäŋ-ken uken näka goret kubä nämo täŋ naminŋkuŋ. Nämo! 13 * Ŋodeta juku piwut; Mämärem Manbiŋam Täga yäŋahäŋpäŋ täwetkuro uwä näk käyäm mebäri kubätä nepmäŋit-pewän inken itpäŋ manbiŋam u täwetkut. 14 Kadäni ugän gupna-ken wakiinik nadäŋkuro unitä inta bäräpi taminŋkuk. Upäŋkaŋ in näka gaŋani nadäŋpäŋ mäde nämo ut naminŋkuŋ. Nämo, Anutu täŋo aŋero kubä imagutneŋo ude bumik nämagutkuŋ. Ba Kristo Jesu ini imagutneŋo ude täŋ naminŋkuŋ. 15 Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadäŋpäŋ imaka imaka pidämigän täŋ namik täŋkuŋopäŋ oretoretjin u apiŋo de itak? Kadäni uken näk täŋkentäŋ namikta gäripi pähap nadäŋpäŋ injinken dapunjin dätpäŋ näka naminayäŋ bumik täŋkuŋ. 16 * Ude täŋkuŋopäŋ apiŋo jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täŋpewän näka iwan täŋ namikaŋ ba?

---

* **4:3:** Gal 3:23; Kol 2:20 * **4:5:** Gal 3:13 * **4:6:** Rom 8:15-16 * **4:7:** Rom 8:17; Gal 3:29 * **4:8:** 1Ko 8:4-6 * **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16 * **4:13:** 1Ko 2:3 * **4:16:** Amo 5:10

17 Notnaye, nadäkaŋ? Äma baga man kädet iwaräntäkta täwet täkaŋ uwä gup-tägän
not taŋi täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ bureni täŋkentäŋ tamikta nadäŋkaŋ nämo yäk täkaŋ.
Nämo, ude täŋpena Pol kakätäŋpeŋ nintagän gäripi nadäŋpäŋ niwarut yäŋkaŋ täk täkaŋ.
18 Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneŋo uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo
irira udegän täneŋ. 19 O nanaknaye bureni-inik, inta yäŋpäŋ komi pähap, webetä nanak
bäyanayäŋ yäŋkaŋ nadäk täkaŋ ude äneŋi nadätat. Komi ude nadäŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwa
Kristo täŋo irit kuŋat-kuŋari ba täktäki unitä inken kaŋ toknеŋ parän. 20 Inkät bok itne
yäŋ nadätat upäŋkaŋ butewaki, apiŋo inkät nämo itkamäŋ. Bok itpäŋ yäwänä man kwini
terak yäpä-siwoŋtak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upäŋ iwatkaŋ api täŋkentäŋ tamet
yäŋ nadäŋkaŋ inta nadäwätäk pähap täŋ itat!

Haga kenta Sara terak man wärani yäwani

21 Ai, in baga man täŋo gämori-ken kuŋatta gäripi nadäk täkaŋ u täwet yabäŋira mebäri
näwerut; Anutu täŋo baga man kudän täwanitä ŋode yäyak u nämo nadäkaŋ ba? 22 * U
ŋode yäyak; Abraham täŋo nanaki yarä. Kubä uwä piä watä webe jopi wäpi Haga unitä
bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ kubäwä webeni bureni Sara unitä bäyaŋkuk. Sara uwä webe komi
piä terak nämo irani u wäp biŋam ikek. 23 * Täŋpäŋ nanak watä piä webe unitä bäyaŋkuko
u ämawebetä nanak bäyakta piäni täk täkaŋ kädet uterak bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ webe wäp
biŋam ikektä bäyaŋkuko uwä Anutu täŋo yäŋkehäromtak man uterak ahäŋkuk. 24 * Man
unitäŋo kukŋini ŋode pätak; Webe yarä uwä topmäk-topmäk man mebäri yarä täŋo wärani
ude itkamän. Topmäk-topmäk kubä Sainai pom terak ahäŋkuko unitäŋo wärani uwä
Hagatä itak. Topmäk-topmäk unitä nanak pewän ahäk täkaŋ uwä piä watä äma jopigän.
25 Haga uwä Sainai pom Arebia komeken itak unitäŋo wärani kubä. Ba Jerusalem apiŋo
itak unitäŋo wärani kubä. U imata, Jerusalem nanik ämawebe uwä man Sainai pom terak
ahäŋkuko unita watä piä täŋpani, ba nanakiye imaka, udegän täk täkaŋ. 26 * Täŋpäkaŋ
Jerusalem mebäri kubä punin unu itak. Uwä Sara, webe wäpi biŋam ikek ude. Uwä
nadäkinik täŋpani nin täŋo meŋnin pähap. 27 Unita Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Webe äruŋ itan u oretoret täyi!
Nanak bäyak-bäyak täŋo komi nämo nadätan unita kap teŋpäŋ oretoret gera yäyi!
Imata, webe äpitä iwat kirewanitä webe äpi nikek irepmitpäŋ nanak bumta api bäyawek yäk.
Ais 54:1

28 * Eruk notnaye, in uwä Aisak ude, nanak Anutu täŋo yäŋkehäromtak man terak
ahäwani. 29 Täŋpäkaŋ nanak nädapitä nanak pewä ahäk-ahäk kädet terak ahäŋkuko
unitä nanak Munapik terak ahäwani unita komi imik täŋkukonik. Täŋpäkaŋ apiŋo kädet
udewanigän bämopjin-ken itak. 30 * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;
Watä piä webe u nanaki bok yäwat kirewut! Watä piä webe unitäŋo nanaktä webe
wäp biŋam ikek unitäŋo nanak täŋo tuŋum, nanitä peŋ imani u täga nämo korewek. 31 *
Unita notnaye, man unita ŋode nadäwut; Ninä watä piä webe unitäŋo nanakiye nämo.
Nämoinik, ninä webe wäpi biŋam ikek unitäŋo nanakiye.

5

Baga man gämori-ken nämo itne

1 * Eruk apiŋo nin imaka kubä täŋo komi piä terak nämo it täkamäŋ. Nämoinik, Kristotä
komi piä u gänaŋ nanik nimagutpäŋ nipmaŋkuk. Unita in kehärom taŋpäŋ itkot. Äma
kubätä äneŋi baga man täŋo komi piäken itta tämagurekta ket nadäŋ täpänek-inik täŋkaŋ

* **4:22:** Stt 16:15, 21:2 * **4:23:** Rom 9:7-9 * **4:24:** Rom 8:15; Gal 5:1 * **4:26:** Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10
* **4:28:** Rom 9:7; Gal 3:29 * **4:30:** Stt 21:10; Jon 8:35 * **4:31:** Gal 3:29 * **5:1:** Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10

itkot. 2 Unita näk Poltä bureni-inik ŋode täwera nadäwut; In äma gupjin moräk madäkta
bänepjin ärik täkaŋ u nadäŋ yämiŋirä gupjin moräk madäneŋo uwä Kristo täŋo piäni unitä
in täpuri kubä täga nämo täŋkentäŋ tamek. Nämoinik! 3 Eruk äneŋi kwawak ŋode yäkgän
täŋpa; Äma kubätä Anutu iŋamiken siwoŋi irayäŋ nadäŋpäŋ gupi moräk madäweko uwä,
eruk kädet kubä nämo pat imitak, äma u baga man kudup kaŋ iwarän! 4 Bureni, Anutu
iŋamiken siwoŋi itnayäŋ nadäŋpäŋ baga man iwat-iwat kädet iwat täkaŋ uwä Kristo mäde
ut imikaŋ ubayäŋ. Ba Anutu täŋo orakorakitä täga nämo api täŋkentäŋ tamek.

5 Täŋpäkaŋ Munapiktä bänepnin täŋpidäm taŋirän Anututä nadäkinikninta yäŋpäŋ si-
woŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimekta oretoret terak itsämäŋkamäŋ. 6 * Nadäkaŋ? Äma
Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ uwä gup moräk madäk-madäk ba gup moräk
nämo madäk-madäk unita nadäŋirä imaka jopigän täk täkaŋ. Imaka bureni uwä ŋode;
Nadäk-nadäknin kudup Jesu terakgän peŋpäŋ notniyeta gäripi kowat nadäŋ imän täktäk
kädet unitäwä imaka bureni-inik täyak.

7 * Bian in Kristo täŋo kädet gäripigän iwat täŋkuŋonik. Ude täk täŋkuŋopäŋ man bureni
täŋo kädet u iwaräntäkta netätä taniŋ bitnäŋkuk? 8 Taniŋ bitnäŋkuko u Anutu tämagurani
unitä nämo täŋkuk. 9 * Upäŋkaŋ nadäk-nadäk waki täpuri-inik ireko unitäwä äma mäyap
täŋpän waneŋ, yis täpuritä käräga täŋpewän taŋi toknеweko ude. 10 * Täŋpäkaŋ in ba
näk Ekänita nadäkinik täk täkamäŋ unita inta ŋode nadätat; Nadäk inigän kubä nämo api
iŋitneŋ. Näkŋo nadäk ŋogänpäŋ api iŋitpäŋ iwarän täneŋ yäŋ nadätat. Täŋpäŋ netä kubätä
nadäk-nadäkjin u täŋpän wakaŋ u nämo nadätat upäŋkaŋ äma uwä waki kädet pewän
ahäkaŋ unita kowata gwäki waki api yäpek.

11 * Täŋpäkaŋ notnaye, näka ŋode nadäwut; Täŋyäkŋarani äma bämopjin-ken itkaŋ u näka
ŋode yäk täkaŋ; Pol uwä gup moräk madäkta nintä yäk täkamäŋ udegän yäk täyak yäŋ
yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ man u bureni nämo, jopi! U bureni täŋpäwä Juda äma u imata näka
kokwawak pen täk täkaŋ? Ba u bureni täŋpäwä äma uwä näka bänep täga nadäŋpäŋ
päya kwakäpta yäŋpäŋ man yäŋahäk täyat unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepi täga nämo täŋpä
waneŋ. 12 Eruk, äma nadäk-nadäkjin täŋpäwak täkaŋ unita ŋode yäwa; Ude täk täkaŋ uwä
gupi moräk ugän nämo madäneŋ. Nämo, gupi kudup madäŋ däkŋeŋ täŋpä kwäpäŋ komi
nadäwut!

13 * Täŋpäkaŋ notnaye inä Anututä baga man täŋo komi piäken nämo itta yäŋpäŋ
tämagutkuk. Ude unita ŋode nadäneŋ; Apiŋo baga man täŋo topmäk-topmäk terak nämo
itkamäŋ unita bänep biani täŋo täktäk waki täga täne yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik! Ŋode
täneŋ; Gäripi kowata kowata nadäŋpäŋ watä piä kowata kowata täneŋ. 14 * Unita ŋode
nadäkaŋ? Man täpuri ŋonitä baga man kudup uwäk täyak; Gäkŋata nadäk täyan udegän
notkapakta nadäŋpäŋ iron täŋ imen yäk. 15 Unita jukuman ŋode täwetat; In aŋ ägwäritä-
yäŋ yäŋ-awätpäŋ iwan kowata kowata täk täkaŋ u pen täŋpäŋä ket nadäŋkaŋ; Injin-tägän
kowat täŋpä wawän täŋpäŋ kudup paotneŋta nadäŋkaŋ!

Munapik täŋo nadäk tawaŋgän iwatne

16 * Unita ŋode täwetat; In Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak pen kuŋatnayäŋ
täŋo uwä bänep biani täŋo nadäŋ gärip waki u nämo api iwat täneŋ. 17 * U imata,
bänep biani täŋo gäripkät Munapik täŋo gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk
täkamän. Yarä uwä iwan ude täkamän unita imaka bureni täkta gäripi nadäk täkaŋ u nämo
iwatpäŋ täk täkaŋ. 18 * Täŋpäkaŋ Munapiktä irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irayäŋ täko uwä
baga mantä komi piäken täga nämo api tepmaŋpek.

---

* **5:6:** 1Ko 7:19; Gal 6:15 * **5:7:** Gal 1:6 * **5:9:** 1Ko 5:6 * **5:10:** Gal 1:7; 2Ko 11:15 * **5:11:** 1Ko 1:23
* **5:13:** 1Pi 2:16 * **5:14:** Mat 5:43; Rom 13:9 * **5:16:** Rom 8:4; Gal 5:25 * **5:17:** Rom 7:15-23; 1Pi 2:11
* **5:18:** Rom 6:14, 8:14

19-21 * Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkaŋ uwä kwawak ŋode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära oraŋ yämik-yämik, ämik gäräm ba äma täŋpäwak kädet, kok-wawak täŋpäŋ duŋ-wewek täktäk, äma täŋo tuŋum yabäŋgärip, täŋ-pänapäna, wäpi biŋam yäpmäkta närepmirek gärepmirek, äbot duŋ-weŋpäŋ ini-ini itkaŋ yäŋawät-awät täktäk, ba närepmitak yäŋkaŋ yäŋ-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap teŋpäŋ ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkaŋ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneŋi ŋode täwetat; Äma kudän udewani täk täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api äroneŋ.

22-23 * * Täŋpäkaŋ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkaŋ uwä ŋode; Bänep iron täktäk, oretoret täŋpäŋ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänaŋ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän peŋpäŋ kuŋat-kuŋat, ämawebe iŋamiken äpani kuŋat-kuŋat ba irit kuŋat-kuŋatkata watäni itpeŋ kuŋat-kuŋat. Kudän udewani täkta baga man kubätä baga nämo peŋkiretak. 24 * Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumäŋpäŋ paotkuk. 25 * Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwat täkäna! 26 * Unita notnaye, nininta nadäŋitna ärowani-inik nämo täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täŋpäŋ notniye täŋo bänepi nämo täna waneŋ.

6

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

1 * Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täŋirän kaŋpäŋä noriye Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäŋ yäpä-siwoŋtaŋ imineŋ. Täŋpäkaŋ injin imaka täŋyabäk-ken mäneŋo udeta watäni ket itkaŋ. 2 * Täŋkaŋ bäräpi injin kubäkubä täŋo u täŋkentäk-kentäk terak buraminеŋ. Ude tänayäŋ täŋo unitäwä Kristo täŋo baga man u api buraminеŋ. 3 Täŋpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek nämo upäŋ wäpna biŋam nikek yäŋ nadäŋpäŋ gupi yäpmäŋ äroweko uwä inita täŋikŋarani ude täŋpek.

4 * Täŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ akukta äma ätu täŋo täktäki-kät gäkŋaken ukät peŋ kentäŋpäŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkä yärepmitat yäŋ nämo nadäwen. Nämo, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋpäŋ nadäk täneŋ. Täga täro yäŋ nadäŋpäŋä eruk inita oretoret täga nadäwek. 5 * Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäŋo bäräpi kotaneŋ.

6 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täŋpanita ironjinta tuŋum pat tamikaŋ uken nanikpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ.

7 Notnaye, siwoŋi ŋode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipäŋ piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ŋode nämo nadäneŋ; Anutu täga api täŋikŋatne. Nämo, ude nadänayäŋ täkaŋ uwä injinken bänepjin täŋikŋarani api täneŋ. 8 U ŋodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täŋo nadäŋ gärip u iwarän täwayäŋ täko uwä täktäki waki unitä kudup api täŋpänwaŋ imineŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo täktäki iwarän täwayäŋ täko uwä Kudupi Munapiktä täŋpewän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwek. 9 * Unita täŋkentäk-kentäk piä täkta gaŋani nadänetawä! Gwäk piminŋpäŋ ude tänayäŋ tämäŋo uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. 10 Unita kädet tumäŋ nimiŋiränä äma kuduptagänta kudän täga täŋ yämik täkäna! Upäŋkaŋ kudän täga u Ekäni täŋo äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

Jukuman tärek-tärek

---

* **5:19-21:** 1Ko 6:9-10 * **5:22-23:** Efe 5:9 * **5:22-23:** 1Ti 1:9 * **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 * **5:25:** Rom 8:4 * **5:26:** Plp 2:3 * **6:1:** Mat 18:15; Jem 5:19 * **6:2:** Rom 15:1 * **6:4:** 1Ko 11:28 * **6:5:** Rom 14:12 * **6:6:** 1Ko 9:11,14 * **6:9:** 1Te 3:13

11 In ketna kwaiŋirän kudän goret täyat ŋo käkaŋ? U näkŋaken ketnatä kudän täŋ
tamitat. 12 * Nadäkaŋ? Äma in gupjin moräk madäkta peŋ täwet täkaŋ u Juda noriye
iŋamiken gup käda täŋo täktäkta wäp biŋam ikek itta nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ
uwä mebäri kubäta nämo, u Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unita nadäkinik täŋpäŋ
kuŋat täkaŋ yäŋ yäŋpäŋ komi niminenŋo udeta täk täkaŋ. 13 Upäŋkaŋ äma gup moräk
madäk-madäk kudän täk täkaŋ u baga man kudup säkgämän nämo iwat täkaŋ. Nämo, u in
peŋ täwerirä gupjin moräk madäwäpäŋ uterak wäpnin biŋam kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkaŋ täk
täkaŋ. 14 * Upäŋkaŋ nähäwä imaka unitäŋo biŋam nämo, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakäp
terak kumbuko unitäŋo manbiŋam u kubätagän nadäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ nadäkinik täk
täyat. U imata, unitäŋo kumäk-kumäkitä täŋpewän imaka komen ämawebetä nadäŋirä
täŋkentäki ude täk täkaŋ, näk unita nadäŋira jopi-inik täk täkaŋ. Näk kumbani ude irira
kome täŋo imaka udewanitä täga nämo täŋkentäŋ namik täkaŋ. 15 * Äma kubä gupi moräk
madäwek ba nämo madäwek unitä jideka nämo täŋpek. Nämo, imaka taŋi uwä Anututä
äma u täŋpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak. 16 Eruk, Anutu täŋo bänep
pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat täkaŋ uterak kaŋ pat yämän. Ämawebe
uwä Anutu täŋo äbot bureni.

17 * Eruk yäŋtärek man ŋode yäwa; Ŋonita äma kubätä nadäŋ bäräp äneŋi kubä
nämo namek. Nämoinik, man yäŋahäŋtäŋ kuŋatkut-ken äma keritä nut täŋkuŋo unitäŋo
bärämi gupna-ken itkaŋ unitä näk Jesu Kristo täŋo piä äma bureni-inik yäŋ yäŋahätak.
18 Täŋpäkaŋ notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakorakitä in kudup terak tärek-täreki
nämo it täyon. Ugän.

---

* **6:12:** Gal 5:11; Plp 3:18 * **6:14:** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15:** Gal 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17:** 2Ko 4:10

Efesus
Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäŋo manbiŋam

1 * Näk Pol, Anutu täŋo nadäk terak Jesu Kristo täŋo aposoro itat. Täŋkaŋ manbiŋam ŋowä Anutu täŋo kudupi ämawebe Efesus yotpärare-ken itkaŋ Kristo-kät kowatkwasikorän täŋpäŋ nadäkinik täŋ imik täkaŋ inta kudän täŋ tamitat. 2 * Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpumäŋ

3 * Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täŋo Anutu ba Nani u wäpi yäŋpäŋ iniŋ oretna! U Kristo terak, kunum gänaŋ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep käda täŋo bumta nimik täyak. 4 * U kunum kenta kome nämo ahäŋirän nintä iŋamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biŋam iwoyäŋkuk. 5 * Ba iniken ironita yäŋpäŋ kunum kenta kome nämo ahäŋirän Jesu Kristo täŋo piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawaŋ peŋkuk. U äma kubä täŋo nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täŋkuk. 6 * Ude täŋkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäŋpäŋ iniŋ oretta täŋkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buŋät nimiŋkuk.

7 * Nadäkaŋ? Kristo täŋo kumäk-kumäki terak nin momi täŋo topmäk-topmäkken nanikpäŋ piräreŋ nipmaŋpäŋ mominin ärut nimiŋkuk. U uwä Anutu täŋo iron inide kubä! 8-9 * Iron u bumta-inik buŋät nimiŋkuk! Ude täŋkaŋ nadäwän tärewäpäŋ imaka Kristo terak ude api täŋpet yäŋ nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahäŋ nimiŋkuk. Ude täŋkuko uwä iniken gärip terak täŋ nimiŋkuk. 10 * Nadäk tawaŋ bian-inik peŋkuko u iniken kadäni siwoŋi-ken bureni pewän ahäwayäŋ täko uwä ŋode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänaŋ täŋ-pewani u kudup yäpmäŋ päbä kubä-kengän Kristo gämoriken yepmaŋpän iräkaŋ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

11 * Täŋpäkaŋ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biŋam bian iwoyäŋkuk. Kunum kenta kome nämo ahäŋirän iniken nadäk tawaŋ iwatpäŋ nin iwoyäŋkuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäŋ imaka imaka kudup täŋpewän ahäk täkaŋ. 12 Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täŋkumäŋo nintä Anutu täŋo täktäki ba wäpi biŋam ärowani-inik u iniŋ oretta iwoyäŋkuk.

13 * Täŋpäkaŋ guŋ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täŋo Manbiŋam Täga unitä tämagutkuko unita nadäŋpäŋ Kristota nadäŋ imikinik täŋkuŋ. Nadäkinik täŋirä Anututä in näkŋata yäŋpäŋ Kudupi Munapik iniŋ kirekta bian yäŋkehärom taŋkuko upäŋ wären täŋkuk. 14 * Täŋkaŋ Munapik nimiŋkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniyeta kämi yämikta yäŋkehäromtak man yäwani unitäŋo kädet täwit-täwit. Munapik ude nimiŋkuko unita Anututä nimagut päŋku dubini-ken nipmaŋpän oretoret terak api itnero u bureninik nadäkamäŋ. Unita täktäki ba kudäni siwoŋi unita wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täkäna!

Pol Efesus äbot täŋpanita yäŋapiŋkuk

15-16 * * Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täŋo kudupi ämawebeta iron täŋ yämik täkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋkaŋ inta Anutu-ken bänep täga man yäŋkurotä pen yäŋ yäpmäŋ

---

* **1:1:** Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:1 * **1:2:** 2Ko 1:2; Kol 1:2 * **1:3:** Efe 2:6 * **1:4:** Jon 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 * **1:7:** Efe 2:7; Kol 1:14,20 * **1:8-9:** Rom 16:25 * **1:10:** Gal 4:4; Kol 1:16,20 * **1:11:** Rom 8:28-29 * **1:13:** Kol 1:4-6; Efe 4:30 * **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:15-16:** Kol 1:4 * **1:15-16:** Kol 1:3; 1Te 1:2

äbäk täyat. 17 * Kadäni kadäni inta yäŋpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniŋ kirewani, Nanin peŋyäŋek mähemi uken ŋode yäŋapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiŋiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiŋkaŋ gäkŋo mebäri kwawak pewän ahäŋ yämiŋirän bänepitä gäka nadäkinik kaŋ täŋput.

18-19 * * Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ ŋode imaka, yäŋapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkjin täŋo yäma dät-pewän tumäŋirän imaka ŋodeta nadäwä tumneŋ; Imaka bureni kämi yäpmäkta yäŋpäbä tepmaŋkuko unitäŋo mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebeniyeta yämikta yäŋkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ŋodeta imaka, nadäwä tumbut yäŋ yäŋpäŋ yäŋapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täŋpani ninken piä täk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. 20 * Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä iŋitkaŋ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ kunum gänaŋ yäŋikŋat päŋku keri bure käda teŋkuko u udewanigän.

21 Ude täŋkuko unita imaka kunum gänaŋ itkaŋ, imaka kehäromi nikek, ba wäpi biŋam ärowani nikek, apiŋo itkaŋ ba kämi itnayäŋ täkaŋ u kudup Kristo-tägän intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat täyak. 22 * Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmaŋpäŋ iniken äbotta yäŋpäŋ imaka päke u kuduptagän täŋo gwäki ude irekta teŋkuk. 23 * Täŋpäkaŋ Anututä iniken äbot uwä Kristo täŋo gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämitak. Äbot täŋpani unitä päŋku Kristo yäpurärirä Kristo-kät kubägän ude täyak. Täŋirä Kristotä imaka kudup unita yabäŋ yäwat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneŋi kodak täŋkumäŋ

1 * Bian in momijin ba peŋawäkjintä täŋpewän mäjojin kumbani ude itkuŋ. 2 * Ude itkaŋ kome ŋonitäŋo nadäŋ gärip waki kädet u iwarän täŋkuŋ. In aŋero äbot waki, punin it täkaŋ unitäŋo intäjukun ämani täŋo mani buramik täŋkuŋonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ u yabäŋ yäwatkaŋ kädet waki täkta peŋyäwet täyak. 3 * Bureni, bian nin imaka, unitä tawaŋken itkaŋ gupnin täŋo nadäŋ gärip däpmäŋ tärekta nadäŋpäŋ unita watä piä täk täŋkumäŋonik. Ude täŋitna ämawebe päke u udegän, Anutu täŋo kokwawak yäpmäkta yäwani ämawebe ude itkumäŋ.

4-5 Täŋpäŋ peŋawäknin unitä nidäpmäŋ-pewän mäjonin kumbani ude itkumäŋo upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap täŋpäŋ, butewaki taŋi nadäŋ nimiŋkuko unita Kristo-kät bok täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk. Bureni-inik! Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keri-ken nanikpäŋ nimagutkuk. 6 * Ude täŋpäŋ Kristo-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ yabäŋ yäwat piä bok täkta kunum gänaŋ Kristo dubini-ken nipmaŋkuko itkamäŋ. 7 * Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täŋ niminkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäŋo mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäŋtäŋ kuneŋta ude täŋkuk. 8 * Unita ŋode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täŋo bänep iron unitägän waki keri-ken nanikpäŋ tämagutkuk. U intä imaka kubä täŋirä kaŋpäŋ unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep ironta yäŋpäŋ jop tämagutkuk. 9 * Unita äma kubätä iniken wäpi biŋam täga yäpmäŋ akunaŋi nämo. U imata, intä piä täŋirä unita yäŋpäŋ nämo tämagutkuk. 10 * Nadäkaŋ? Nin Anutu täŋo ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upäŋkaŋ ude jop itta nämo nipmaŋkuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyäŋ niminkuko u täkta yäŋpäŋ nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

* **1:17:** Kol 1:9 * **1:18-19:** Efe 4:4; Kol 1:12 * **1:18-19:** Kol 1:11 * **1:20:** 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 * **1:22:** Sam 8:6; Mat 28:18 * **1:23:** Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 * **2:1:** Kol 1:21, 2:13 * **2:2:** Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 * **2:3:** Kol 3:6 * **2:6:** Kol 2:12 * **2:7:** Efe 1:7 * **2:8:** Jon 4:10; Hib 6:4 * **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10:** Tai 2:14

11-12 * * Eruk, guŋ äbotken ahäwani in ŋode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yäŋ yäŋpäŋ intawä gupjin moräk nämo madäwani yäŋ täwerani. (Upäŋkaŋ gup moräk madäk-madäkta yäk täkaŋ uwä äma täŋo gup kädatagän.) Täŋpäkaŋ inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuŋ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täŋkuko u in unitäŋo moräki nämo. Ba imaka ämawebeniyeta yämikta yäŋkehärom taŋkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutujin nämo, ba imaka täga kubä kämi yäpmäkta biŋam nämo itkuŋ. 13 * Bian, Anutu dubini-ken nämo, ban itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ itkaŋ unita Kristo täŋo kumäk-kumäkitä tämagut pabä Anutu dubini-ken tepmaŋkuko itkaŋ. 14 * Täŋkaŋ Kristotä ini Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, u bämopnin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahäŋ nimiŋirän äbot kubägän ude itkamäŋ. Bian ninin pärik-pärik it täŋpani upäŋkaŋ Kristotä bämopnin-ken baga parirän iwan kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkumäŋo u kwinit maŋpän kuŋkuŋ. 15 * U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ äbot kodaki kubägän ahäwän yäŋpäŋ kumäk-kumäkitä Moses täŋo baga man ba Juda täŋo baga täpuri täpuri kudup kwinit täŋpän kuŋkuŋ. Ude täŋirän bänep kubägän irit kädet ahäŋkuk.

16 * Täŋpäŋ Kristo u, päya kwakäp terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopnin-ken itkuko u kwinit täŋpän kuŋirän gup kubägän ude ahäŋkumäŋ. Ude täŋkuko unita äbot yarä uwä Anututa iwan ude täŋpanipäŋ äneŋi nimagut päbä dubini-ken nipmaŋkuk. 17 * Täŋpäkaŋ Kristo unitä päbä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nämo irani in manbiŋam täga ŋode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pewa ahäkaŋ yäk. 18 * Unita Kristo uterakgän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täŋkentäŋ nimiŋirän Anutu nanin-ken yäŋapik man täga yäk täkamäŋ.

19 * Mebäri unita apiŋo guŋ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkaŋ. Komejin inigän nämo, Anutu täŋo kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkaŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe ukät koŋ kubägän ude täŋpäŋ itkaŋ. 20 * Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani in uwä eŋi Anututä täŋpani ude bumik. Uwä ŋode; Nin aposoro-kät profetpäŋ eŋi unitäŋo bek ude äneŋtäŋ kuŋkuk. Täŋkaŋ bek bämopi udetawä Kristo Jesupäŋ äneŋkuk. 21 * Unita Kristotä eŋi unitäŋo kujari kudup kubägän pädät täŋpäŋ yepmaŋ irirän säkgämän ahäŋpäŋ kudupi yot, Ekänita biŋam ude täŋ itak. 22 * Täŋpäkaŋ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmaŋpän iniken kudupi yot täŋ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak eŋi u gänaŋ it täyak.

3

Poltä guŋ äbotken piä täŋkuk

1 * Mebäri unita Pol näkä guŋ äbotken nanik inta yäŋpäŋ Jesu Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋira komi eŋiken nepmaŋkuŋo itat ŋo. 2 * In täŋkentäŋ tamikta Anututä iron täŋpäŋ piä naminŋkuko unita nämowä nämo nadäkaŋ! U nadäkaŋ yäŋ nadätat. 3 * Täŋkaŋ iron Anututä naminŋkuko uwä ŋode; Nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahäŋ naminŋkuk. 4 Unitäŋo manbiŋam kudän täŋ tamitat ŋo daniŋkaŋ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täŋpet yäŋ nadäk tawaŋ käbop peŋkuko unita nadäwa tumäk täkaŋ uwä in imaka, api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ. 5 Nadäk tawaŋ u Anututä ämawebe bian itkuŋo u kwawak nämo pewän ahäŋ yämiŋkuk. Upäŋkaŋ apiŋo Kudupi Munapik terak

* **2:11-12:** Efe 5:8 * **2:11-12:** Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13 * **2:13:** Kol 1:20 * **2:14:** Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14 * **2:15:** 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 * **2:16:** Sek 9:10 * **2:17:** Ais 57:19 * **2:18:** Efe 3:12 * **2:19:** Efe 3:6; Hib 12:22-23 * **2:20:** Mat 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21:** Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22:** 1Pi 2:5 * **3:1:** Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 * **3:2:** Kol 1:25 * **3:3:** Efe 1:9-10; Kol 1:26

Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahäŋ nimikaŋ.
6 * Täŋpäkaŋ nadäk tawaŋ käbop patkuko uwä ŋode; Manbiŋam Täga unitä guŋ äbotken
nanik in tämagut päbä tepmaŋpän nin Juda nanik-kät gup kubägän ude täkamäŋ. Ude
täŋkaŋ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yäŋkehärom täwani u kudup
yäpmäk täkamäŋ.
7 * Täŋpäkaŋ näk Manbiŋam Täga unitäŋo watä piä ämani kubä ude ahäŋkut. Piä u
Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo ude naminŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ naminŋkuk.
8 * Näk Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kudup täŋo äpani-inik ude itat upäŋkaŋ Anututä
ironi terak nadäŋ namikinik täŋpäŋ piä naminŋkuko uwä ŋode; Näk guŋ ämawebe uken
Kristo täŋo imaka imaka tägagämän-inik daninaŋi nämo unitäŋo manbiŋam yäwettäŋ
kuk täyat. 9 * Ba Anutu täŋo nadäk tawaŋ käbop nanik unitäŋo bureni ude ahätak yäŋ
ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäŋahäŋpäŋ yäwet täyat. Nadäk tawaŋ u Anutu imaka
kuduptagän täŋpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peŋkaŋ it yäpmäŋ äbuk. 10 * Ude
täŋkuko uwä kadäni ŋoken aŋero ärowani ba imaka wäpi biŋam ikek punin it täkaŋ u Anutu
täŋo kudupi äboriye yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ ŋode nadäneŋta täŋkuk; Anutu täŋo nadäk-nadäk
mebäri mebäri u ärowani-inik! 11 Anututä ude ahäkta nadäk inide iŋitkuko udegän apiŋo
Ekäninin Kristo Jesu täŋo piäni terak bureni pewän ahäkaŋ. 12 * Täŋpäkaŋ Kristo ukät
kowat kwasikorän täŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkamäŋ unita Anutu dubini-ken kukta
kädet tumäŋ nimiŋirän bätakigän täga kuk täkamäŋ. 13 * Unita näk ŋode peŋ täwetat;
Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadäŋpäŋ nadäkinikjin nämo pewä
putäreneŋ. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadäŋirä intäŋo omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäŋ nimikinik täk täyak

14 Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täŋkuko unita gwäjiŋ äpmoŋ imik täyat. 15 Uwä
äbot kubäkubä kunum gänaŋ itkaŋ ba kome terak itkaŋ unitäŋo nani ude täŋpäŋ wäpi ini-
ini yämik täyak. 16 * U gwäjiŋ äpmoŋ iminŋpäŋ inta yäŋpäŋ yäŋapik man ŋode yäk täyat; Anu-
tutä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkaŋ-ken u nanikpäŋ intä kehäromigän
itta Kudupi Munapik tewän äpäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom täyon. 17 * Munapiktä ude täŋ-
kehäromtaŋ taminŋirän nadäkinikjintä Kristo imagut päŋku tewä bänepjin-ken iritinik täyon.
Ba ŋode imaka yäŋapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkaŋ täŋpewän iron kowata kowata
täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ u kädet
uterakgän täk täkot. 18-19 * * In ude täŋit Anutu täŋo kudupi ämawebe päke ukät Kristo
täŋo iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäŋo mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton
yäŋpäŋ yäŋapik täyat. Kristo täŋo iron u äpmoŋpani pähap, täga nämo nadäwä tärenaŋi
upäŋkaŋ u kaŋ kaŋpäŋ nadäwä tumbut yäŋ yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täyat. Ude kaŋpäŋ
nadäwä tumäŋirä Anututä iniken mebärini tokŋek pätak uwä inken udegän tokŋek päton.
20-21 * Unita Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu
u wäpi biŋam yäŋpäŋ tärek-täreki nämo iniŋoret täk täkäna! U imata, Anututä iniken
kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamäŋ ba unita yäŋapik
täkamäŋ u irepmitpäŋ bumta täga täŋpek.

4

Äbot täŋpani uwä Jesu täŋo gupi ude

1 * Näk Pol, Ekänita watä piä täŋ imik täyat unita yäŋpäŋ komi eŋiken itkaŋ man
täwerayäŋ täyat ŋonita nadäkinik täneŋ; Anututä inita biŋam yäŋpäbä tepmaŋpäŋ kädet

* **3:6:** Efe 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:23,25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 * **3:9:** Rom 16:25 * **3:10:** Rom 11:33; 1Pi 1:12 * **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 * **3:13:** Kol 1:24 * **3:16:** Kol 1:11 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 * **3:18-19:** Kol 2:2 * **3:18-19:** Kol 2:10 * **3:20-21:** Kol 1:29 * **4:1:** Efe 3:1; Kol 1:10

ude kaŋ iwarut yäŋpäŋ täwetpäŋ täwoŋäreŋkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kuŋarut.
2 * Kädet uwä ŋode; In äbot täŋpani notjiye gämori-ken itkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kwini
ba bänep äpani terak irit täŋo kädet iwatpäŋ bänep ironjin kwawak peŋkaŋ täŋkentäk
kowata kowata täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 3 * Imata, inä Kudupi Munapik täŋo bänep kwinitä
topmäŋpäŋ äbot kubägän tepmaŋpani itkaŋ unita. Ude itkaŋ unita ehutpäŋ bänep kwini
uterak bänep kubägän täŋpäŋ itta piäni pen täk täkot. 4 * Unita in ŋode nadäwut; Äbot
bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä
iwoyäŋ nimani u udegän, bureni kubägän itak. 5 * Ba Ekäni bureni kubägän itak, ba
nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärät-tagän.
6 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän täŋo Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-
tägän ämawebe päke unita intäjukun täŋ yämik täyak. Täŋkaŋ ini-tägän ämawebe kudup
kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.
7 * Upäŋkaŋ äbot täŋpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmäŋ
daniŋpäŋ kubäkubä nimik täyak. 8 * Unita yäŋpäŋ Anutu täŋo man kudän terak ŋode pätak;

U iwaniye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkinik täŋpäŋ punin-inik unu äroŋkuk.
Äroŋpäŋ ämawebe kubäkubäta iron yämiŋtäŋ kuŋkuk. *Sam 68:18*

9 * Eruk, man biani uterak man “äroŋkuk” unitä ŋode niwoŋäretak; Intäjukunä Kristo u
kome terak ŋo äpuk. 10 Täŋpäkaŋ äma äpuko unitägän äneŋi äroŋkuk. U wäpi biŋamtä
komeni komeni, punin terak ba kome terak päke ŋo it morekta nadäŋpäŋ punin-inik,
kunum irepmitpäŋ unu äroŋkuk. 11 * Eruk, äma unitägän äbot täŋpani ämawebeta iron
ŋode yämiŋkuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyäŋkuk. Ätuwä Anutu täŋo meni jinom
yäpmäŋpäŋ yäŋahäk piä täkta. Ätuwä Anutu täŋo manbiŋam komeni komeni yäpmäŋ
kuŋatta. Ätuwä Anutu täŋo kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu
täŋo man kädet u yäwetpäŋ yäwoŋärekta iwoyäŋkuk. 12 * Eruk, ima mebärita äma äbot u
iwoyäŋkuk? U Anutu täŋo kudupi ämawebeniye täŋpidäm taŋ yämiŋirä unitä täŋkentäk piä
mebäri mebäri täneŋta iwoyäŋkuk. Anutu täŋo kudupi ämawebetä ude täŋkaŋ Kristo täŋo
gupi, Anutu täŋo äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nikek api itneŋ. 13 * Eruk
ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägaŋirä-tägaŋirä nin kudup täŋo nadäkiniknin
mebäri kubägän api täŋpek! Ba nin kuduptä Anutu täŋo Nanaki Bureni-inik unita gäripi
pähap nadäŋ iminŋpäŋ nadäŋ imikinik uterakgän api täne. Ude tänayäŋ tämäŋo uyaku äma
bureni itpäŋ Kristotä itkuko udegän api itne.
14 * Eruk, Kristotä itkuko udegän itkaŋ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude
wari nämo api itne. Täŋitna äma man bureni yäŋkaŋ jop manman yäŋpäŋ-yäwoŋärek piä
täk täkaŋ unitä yäŋ-nikŋat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täŋkuräk täneŋ. Äma udewani
uwä yäŋ-yäkŋarani kädetta mebäri nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ unitäŋo jop manman ba
yäŋ-yäkŋarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädäŋ täŋpän kuneŋ. 15 Nämoinik, man
udewanita juku nämo pene. Täŋ, ninä not kowata kowata täŋpäŋ kuŋat-kuŋat täŋo kädet
ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ kuŋatkaŋ Anutu täŋo man bureni ugän yäk täkäna. Ude täŋpeŋ
kuŋatkaŋ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuŋat-kuŋatnin u kudup tägaŋpäŋ ämawebe
kehäromi nikek ude it täkäna, äbot täŋpani täŋo gwäknin Kristotä it täyak ude. 16 Täŋpäkaŋ
Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täŋpani kubäkubä unita intäjukun täŋ niminŋirän gup
kubägän ude täk täkamäŋ. Täŋitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiŋirän gup

* **4:2:** Kol 3:12-13 * **4:3:** Kol 3:14-15 * **4:4:** Rom 12:5; Efe 2:16,18 * **4:5:** Jon 10:16 * **4:6:** 1Ko 12:6
* **4:7:** Rom 12:3,6 * **4:8:** Kol 2:15 * **4:9:** Jon 3:13 * **4:11:** 1Ko 12:28 * **4:12:** 2Ti 3:17 * **4:13:** Kol 1:28
* **4:14:** 1Ko 14:20

morämorämorämor

yäwani uwä Kristotä ŋode niwoŋäreŋkuk; Unitä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ iniken gupi nin
täŋkentäŋ nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä Anututa ärawa käbäŋi säkgämän-inik,
Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imiŋkuk.
3 * Inä Anutu täŋo kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabäŋgärip waki ba äma täŋo
tuŋumta yabäŋgärip täŋirä Anutu iŋamiken täga nämo täŋpek. Kädet udewanita yäŋpäŋ-
nadäk nämoinik täk täneŋ. 4 * Täŋkaŋ man käbäŋi-käbäŋi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk
ikekta äräpi täktäk u inken nämo ahäwek. Nämo, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet
unitagän yäk täkot. 5 * Täŋkaŋ ŋode unita bureni-inik yäŋ nadäneŋ; Äma kubokäret kädet
iwarani, kädet taräki täŋpani ba äma täŋo tuŋumta yabäŋgärip täŋpanitä Kristo ba Anutu
täŋo yabäŋ yäwat yewa unitäŋo bureni nämoinik api koreneŋ. Imata, kudän u uwä anutu
jopi nadäŋ yämik-yämik kädet ubayäŋ.
6 * Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämo
nadäŋ imineŋ. Kädet udewanita Anutu täŋo kokwawaktä äma mani bitnäk täkaŋ-ken api
ahäwek. 7 Unita in äma udewani-kät not nämoinik täŋpeŋ kuŋatneŋ. 8 * Nadäkaŋ? In bian
bipmäŋ urani ude itkuŋo upäŋkaŋ apiŋo Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ unita
peŋyäŋek ude itkaŋ. Unita peŋyäŋek nanak ämawebe ude itneŋ. 9 U imata, peŋyäŋektä
kädet täga ba kädet siwoŋi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk
täkaŋ. 10 * Unita irit-kuŋat-kuŋat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kaŋ-ahäkta piäni täk täkot.
11 * Täŋkaŋ bipmäŋ urani täŋo kädettä bureni täga kubä nämo pewän ahäk täkaŋ unita
mäde ut imiŋpäŋ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. 12 Wära! Kädet wakiwaki äma
peŋawäk täŋpanitä käbop käbop täk täkaŋ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yäŋahänaŋi
nämo. 13 * Upäŋkaŋ-peŋyäŋektäwä imaka kudup täŋo täktäki ba mebärini kwawakgän
pewän ahäk täkaŋ. 14 * U imata, peŋyäŋektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani.
Unita yäŋpäŋ man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Ai! Kumbani komeken däpmon pätkaŋ in apiŋo kodak taŋpäŋ akukot!
Ude täŋirä Kristo täŋo peŋyäŋek intä terak ijiŋ-yäŋeton.

15 Unita irit kuŋat-kuŋatjinta watäni ket itpäŋ kuŋatneŋ. Guŋtä kuŋat täkaŋ ude nämo
kuŋatneŋ. Nämo, äma nadäk-nadäk ikektä kuŋat täkaŋ ude itpeŋ kuŋatneŋ. 16 Apiŋo intä
Anutu täŋo nadäk kädet u iwaräntäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat kadäni. Imata, apiŋo
kadäni wakiken itkamäŋ unita kepma kubä jop nämoinik tärepmirek. 17 * Täŋkaŋ nadäk-
nadäkjin nämo täŋkuräk täneŋ. Nämoinik, Ekänitä kädet siwoŋi intä iwatpäŋ täkta nadäk
täyak u kaŋ-ahäkta piäni täk täkot.
18 * Täŋkaŋ ume komi täŋguŋguŋ täkta taŋi nämo näneŋ. Ude täŋpäŋä irit kuŋat-kuŋatjin
api täŋpäwaneŋ. Ude unita ŋode täneŋ; Ume naŋpä tokŋek täkaŋ ude Kudupi Munapik
imagurä tokŋek täyon. 19 * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye-kät man ŋodewanipäŋ kowat
yäwän täk täkot; Anutu iniŋoret kap Sam gänaŋ nanik ba ämatä yäŋtewani, ba kap kodaki
Munapiktä bänepjin-ken pewän ahäk täkaŋ, kap udewani-udewanipäŋ teŋpäŋ bänepjintä
Ekäni iniŋoret täkot. 20 * Ude täŋkaŋ Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak imaka imaka ahäŋ
nimik täkaŋ u kudupta yäŋpäŋ Anutu Naninta bänep täga man kadäni kadäni iwet täkot.

Nädapi iritta man

21 * Täŋpäkaŋ in Kristo täŋo man buraminŋpäŋ oraŋ imik täkaŋ unita injin udegän, man
buramik kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. 22 * Eruk webe, Kristota watä piä täŋ imikta

* **5:3:** Kol 3:5 * **5:4:** Efe 4:29 * **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * **5:6:** Kol 2:4,8; Rom 1:18 * **5:8:** Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * **5:10:** Rom 12:2 * **5:11:** 2Jo 1:11 * **5:13:** Jon 3:20-21 * **5:14:** Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 * **5:17:** Rom 12:2; Kol 1:9 * **5:18:** Luk 21:34 * **5:19:** Kol 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20:** Kol 3:17 * **5:21:** 1Pi 5:5 * **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1

yäŋpäŋ inä äpjiye täŋo man kaŋ buramiwut. 23 * U imata, äpitä webeni täŋo intäjukun ude
itak, Kristotä gupi, äbot täŋpani waki keri-ken nanik yämagutkuko unitäŋo gwäki itak ude.
24 Unita webeniyetä äpiye täŋo man buramik-inik täneŋ, Anutu täŋo äbottä Kristo täŋo
man buramik-inik täk täkaŋ udegän.
25 * Eruk äma, in uwä webejiyeta nadäŋ yämikinik täneŋ, Kristotä iniken äbot nadäŋ
yämikinik täŋpäŋ unita gupi iniŋ kireŋkuko udegän. 26 * Kristotä ude täŋkuko u mebäri
ŋodeta täŋkuk; Äbot u Anututa biŋam täŋpäŋ kudupi irut yäŋpäŋ iniken manpäŋ umetä-
yäŋ ärutpak taŋpäŋ yepmaŋkuk. 27 * U äbot unitä ini iŋamiken säkgämän, kuräki-inik,
bäräm bäräm nikek kubäkät nämo, dudumi-inik kaŋ irut yäŋ nadäŋpäŋ ude uwä täŋkuk.
28 U udegän, ämatä iniken gupita gäripi nadäk täkaŋ udegän webeniyeta nadäŋ yämineŋ.
Unita äma, webeniyeta gäripi nadäk täkaŋ, äma udewanita ŋode täga nadäne; U iniken
gupita gäripi nadäk täkaŋ yäŋ nadäne. 29 Nadäkaŋ, äma kubätä iniken gupita iwan täga
nämo täŋpek. Nämo, u watäni itpäŋ ketem towik täkaŋ, Kristotä äboriye watäni itpäŋ
yepmäŋ towik täyak udegän. 30 * U imata, nin uwä iniken gupi täŋo moräki moräki
unita. 31 * Bureni, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitä näkŋo man ŋo meham täyak;
Ämatä miŋiye naniye yabä-kätäŋ päŋku webeni-kät kentäŋpäŋ gup kubägän ude täŋpäŋ
api itdeŋ. 32 * Täŋpäkaŋ man kudän ŋo täŋo mebäri uwä äpmoŋpani. Eruk man unitäŋo
bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat. 33 Upäŋkaŋ äma kubäkubä inta imaka, ŋode
yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk täkaŋ udegän webejiyeta nadäk täkot. Täŋpäkaŋ
webe intäwä äyäŋutpäŋ äpjiye oraŋ yämik täkot.

6

Nädamiŋi-nani iritta man

1 * Eruk ironŋiroŋi, in Ekänita biŋam itkaŋ unita meŋjiye nanjiyeta man buramik täŋ
yämiŋirä Anutu iŋamiken siwoŋi täk täyon. 2 * U imata, Moses täŋo baga man kubä,
jukuman ikek intäjukun täyak uwä ŋode; In meŋjiye nanjiye oraŋ yämineŋ. 3 * Eruk,
unitäŋo jukuman uwä ŋode; Ude tänayäŋ täŋo uyaku säkgämän itkaŋ kome terak kadäni
käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ. *Lo 5:16*
4 * Täŋpäkaŋ meŋnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadäŋ nämo täŋ yämineŋ. Ude
täŋpäwä inta gäripi nämo nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋ taminеŋ. Unita kädet siwoŋi
iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋäreŋpäŋ irit kuŋat-
kuŋari yäpä-siwoŋtaŋ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

5 * Eruk, äbot täŋpani in ätu äma täŋo piä watä äma jopi kuŋat täkaŋ inta ŋode yäyat; Piä
täŋ yämik täkaŋ unitäŋo mähemita umuntaŋpäŋ oraŋ yämiŋkaŋ bänep yarä täŋkaŋ nämo,
mani buramik täkot. Kristo täŋo mani buramiŋpäŋ watä piä täŋ imineŋo udegän täŋ
yämik täkot. 6 Näk äma täga yäŋ nadäwän yäŋpäŋ kudän ude piä mähemi iŋamiken ugän
nämo täŋyäkŋatneŋ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peŋkaŋ Kristota watä piä täŋ
imikamäŋ yäŋ nadäŋpäŋ piä mähemi täŋo man buramik täneŋ. Anututä kädet udetawä
gäripi nadäk täyak. 7 Unita Kristota täkamäŋ, äma kubäta nämo yäŋ nadäŋpäŋ watä piäjin u
oretoret terak täk täkot. 8 * Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek.
U piä täga täk täkaŋ uterak api tamek.

---

* **5:23:** 1Ko 11:3; Efe 1:22 * **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 * **5:26:** Tai 3:5; Hib 10:10 * **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 * **5:30:** 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 * **5:31:** Mat 19:5 * **5:32:** Rev 19:7 * **6:1:** Kol 3:20 * **6:2:** Mat 15:4 * **6:3:** Lo 5:16 * **6:4:** Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 * **6:5:** Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25

9 * Täŋpäkaŋ piä mähemi inä udegän, piä ämajiye jopi unita kudän säkgämän täŋ yämik
täkot. Täŋumun-umun kädet täŋ yämikta nadäk täkaŋ u kudup kaŋ peŋ morewut. Imata,
Ekäni kunum gänaŋ it täyak unitä in ba piä watä ämajiye bok Ekäni ude itkaŋ nadäk-nadäk
kädet kubä terakgän inä yäpmäŋ danik täyak.

Ämik täŋo tuŋum Anututä nimani

10 * Eruk, man tärek-tärek ŋode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän
täŋpäŋ itkaŋ unita kehäromini wädäŋ yäpmäŋ päbä iŋitpäŋ uterak yeŋgämä pewäkaŋ
kehäromigän itkot. 11 * Täŋkaŋ ämik täŋo tuŋum Anututä tamik täyak u kudup yäpmäŋpäŋ
wädäwä ärowäkaŋ itkot. Ude täŋkaŋ uyaku äma waki Satan unitäŋo täŋyäkŋarani kudän
waki mebäri mebäri unitä ahäŋ taminŋirä täga api kehärom taŋpäŋ itneŋ. 12 * Unita ket
nadäwut; Ämik täk täkamäŋ u ämakät nämo täk täkamäŋ. Nämoinik! Uwä imaka ärowani
ba wäpi biŋam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri kehäromi nikek bipmäŋ urani kome
ŋonita watäni it täkaŋ, ba äma waki täŋo aŋero kehäromi nikek punin kuŋat täkaŋ ukät ämik
täk täkamäŋ. 13 Unita ämik täŋo tuŋum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkaŋ
itkot. Ude tänayäŋ täŋo uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik täŋpäŋ nämo api ämetpeŋ
kuneŋ. Nämoinik, ämik täŋtäŋ kuŋtäŋgän iwan täŋo kehäromi paorirän inä ugän kehärom
taŋpäŋ täga api itneŋ.

14 * Täŋpäkaŋ kehärom taŋpäŋ itnayäŋ nadäŋpäŋä eruk ŋode täneŋ; Man bureni upäŋ
pioŋ ude täŋ-täpänek täkot. Täŋkaŋ kädet siwoŋi täktäkjin upäŋä kupäŋtek ude pewä
wädäk täkot. 15 * Täŋkaŋ ämatä bäräŋekta kuroŋi ärärani peŋpäŋ pidämtak täkaŋ udewä
bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täŋo Manbiŋam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken
päŋku yäŋahäkta pidämtak täkot. 16 Ude täŋkaŋ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täŋpeŋ
kuŋarirä unitäwä kurepä ude täŋ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek
kädäp ikek gwäjiŋ täŋpän ämnayäŋ täŋo u täga api weŋkireneŋ. 17 * Täŋkaŋ Kristotä waki
keri-ken nanik tämagutkuko unita juku piŋpäŋ kuŋarirä unitä gwäpä kehäromi ude täŋ
tamik täyon. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäŋä kadä ude
iŋit täkot. 18 * Täŋkaŋ Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anututä täŋkentäŋ tamikta
yäŋapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täŋkaŋ nämo
gaŋa täneŋ. Nämo, gwäk pimiŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kudupta yäŋpäŋ yäŋapik
man yäk täkot.

19 * Ba näk täŋkentäŋ namikta imaka, yäŋapik täkot. Ude yäŋapiŋirä man yäwayäŋ täyat-
ken u Ekänitä näwerirän Manbiŋam Täga täŋo mebäri käbop itkuko u umunkät nämo,
bätakigän yäŋahäk täyiwa. 20 * Näk unitäŋo biŋam yäŋahäwani äma. Täŋkaŋ näk komi eŋiken
itat unita notnaye, Ekäniken yäŋapiŋirä yäŋ namani ude, manbiŋam u bätakigän yäŋahäk
täyiwa.

Yäŋtärek man

21 * Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäŋo manbiŋamä Tikikustä äreŋkaŋ api
täwerek. Tikikus täŋo mebäri nadäkaŋ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täŋo watä piä
äma bureni-inik kubä. 22 U iniŋ kireŋpewa äretak uwä ŋodeta; Nin kome itkamäŋ-ken
ŋoken jide itkamäŋ u täwerirän nadäŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋta yäŋpäŋ iniŋ
kireŋpewa äretak.

23 Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täŋpani notnaye in kudupta
bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. 24 * Täŋpäkaŋ ämawebe Ekäninin

---

* **6:9:** Kol 4:1; Rom 2:11 * **6:10:** 1Ko 16:13 * **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14 * **6:12:** Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 * **6:15:** Ais 40:9; Rom 10:15 * **6:17:** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **6:19:** Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24:** 1Pi 1:8

Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkaŋ uterak Anutu täŋo orakorakitä pat yämiton. Ugän.

Pilipai
Notniyeta oretoret terak watä piä täŋ yämikta manbiŋam

1 * Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täŋo epän ämanigän, nektä man kudän ŋo kudän
täkamäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe, Pilipai yotpärare-ken nanik, Jesu Kristo-
kät kowat kwasikorän täŋpani, in ba intäjukun äma ba täŋkentäkjiye-kät in kudupta man
ŋo kudän täŋ tamikamäk.
2 * Täŋpäkaŋ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo bänep iron ba bänep pidämtä
intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

3 * Intä nadäŋ namikinik täk täkaŋ u juku piŋpäŋ inta Anutu bänep täga man iwet
täyat. 4-5 Yäput peŋpäŋ in Jesuta nadäkinik täŋkuŋ-kentä päbä apiŋo nin täŋkentäŋ niminŋirä
Ekäni täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäk täkamäŋ. Unita kadäni kadäni inta yäŋpäŋ Anutu-ken
yäŋapik täyat u bänep oretoret terak yäŋapik täyat. 6 * Unita näk bureni-inik ŋode nadätat;
Anututä intä terak epän täga kubä yäput peŋpäŋ täŋkuko u täŋ yäpmäŋ kunŋirän Jesu Kristo
täŋo äbäkäbäk kadäni ahäŋirän api tärewek.
7 Unita näk inta yäŋpäŋ bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat. Nämo, in nadäŋ
naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täkaŋ unita. Nadäkaŋ? Anututä näka nadäŋ naminŋpäŋ epän
tägagämän kubä naminŋkuko uwä intä täŋkentäŋ naminŋirä epän u bok täk täkamäŋ bumik.
Täŋkentäŋ naminŋirä komi yotken itat ŋo, täga itat. Ba Anutu täŋo Manbiŋam Täga u
bureni-inik yäŋ yäwetpäŋ täŋmeham täk täyat uwä, intä täŋkentäŋ naminŋirä täk täyat. Ude
täk täkaŋ uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk täkamäŋ. 8 * Unita notnaye, in tabäkta
bänepnatä kädäp ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäŋ tamikinik täyak näk
udegän in kuduptagänta nadäŋ tamikinik täk täyat.
9 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋapik täyat; Irit kunŋat-kunŋatjinken bänep iron
kädet ahäŋ päton. Täŋkaŋ Anututä nadäk-nadäk täga taminŋirän nadäk-nadäkjin
kwawakinik nadäwä tumbut. 10 * Nadäwä tumbäpäŋ kädet täga ba waki yäpmäŋ
daniŋpäŋ kädet tägagän api iwatneŋ. Iwat yäpmäŋ kunŋirä Jesutä äbayäŋ täyak-ken uwä
iŋamiken momijin nämo, siwoŋi pähap api itneŋ. 11 * Ba kubä ŋode yäŋapik täyat; Kristotä
täŋkentäŋ taminŋirän kädet siwoŋi iwarirä irit kunŋat-kunŋatjinken bureni kaŋ ahäŋ parän.
Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi binŋam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täŋo epän täŋkentäŋkuk

12 * Näk ŋode täwerira nadäwä inide kubä täŋpän. Nepmäŋitpäŋ komi yot gänaŋ ŋo
nepmaŋkuŋo unitä Anutu täŋo epän nämo itpipitak. Nämoinik! Uwä täŋkentäŋirän Anutu
täŋo mantä pen kunŋatak! 13 * Unita gapman täŋo komi äma u kudup, ba ämawebe päke
unitä ŋode nadäŋ morekaŋ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken teŋkuŋ
yäŋ nadäk täkaŋ. 14 Täŋpäkaŋ näk komi yotken ŋo irira notniye mäyap nabäŋpäŋ bänepi
ŋode täŋkehärom täkaŋ; Pol u bätakigän itak, udegän itna yäŋkaŋ Ekäni terak yeŋgämä
pewäpäŋ unitäŋo manbiŋam yäŋahäkta bätakigän nadäk täkaŋ.
15 Täŋ, ätuwä näka kokwawak nadäŋkaŋ näk närepmitnayäŋ Jesu täŋo manbiŋam
yäŋahäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ätutäwä näk täŋkentäkta manbiŋam yäŋahäk täkaŋ. 16 Äma
udewani uwä näka nadäŋ namikinik täŋpäŋ ŋode nadäŋpäŋ manbiŋam yäŋahäk täkaŋ;
Anututä nadäŋirän Pol u Manbiŋam Täga u täŋkehärom takta komi yotken itak yäŋ nadäk

---

* **1:1:** Apos 16:12-40 * **1:2:** Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 * **1:3:** Rom 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6:** 1Ko 1:8; Plp 2:13 * **1:8:** Rom 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10:** Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 * **1:11:** Jon 15:8 * **1:12:** 2Ti 2:9 * **1:13:** Apos 28:30; Efe 3:1

täkaŋ. 17 Täŋpäkaŋ äma näk närepmitnayäŋ täkaŋ uwä nadäk siwoŋi nämo iŋitpäŋ ini gupi yäpmäŋ ärokta, Manbiŋam Täga u yäŋahäk täkaŋ. Uwä ŋode nadäŋkaŋ ude uwä täk täkaŋ; Manbiŋam yäŋahäŋitna Poltä nadäŋ bäräp täyon yäŋkaŋ yäk täkaŋ.

18 Ude täŋ namikta Manbiŋam Täga u yäŋahäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, nadäk täga terak yäŋahäneŋo ba nadäk waki terak yäŋahäneŋo u tägagän yäŋ nadätat. Imata, äma uwä manbiŋam mebäri kubä nämo yäŋahäk täkaŋ. Nämo! U Kristo täŋo manbiŋam ugänpäŋ yäŋahäk täkaŋ unita bänep oretoret täk täyat. Täŋkaŋ oretoret pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowet! 19* U imata, näk ŋode nadätat; Yäŋapik manjin terak ba Jesu Kristo täŋo Munapik unitäŋo täŋkentäk terak bäräpi kotatat ŋonitä näk nämo api täŋpän waneŋ. Nämo, bäräpi unitä täŋkentäŋ naminŋirän tägagän api iret.

20* Unita näkŋo gäripna bureni-inik uwä ŋode; Epän Kristotä yäŋ namani u säkgämän kaŋ täŋpa! Täŋpa waneŋtawä! Nämo! Bänepna kehäromi-inik ririrän apiŋonitä it yäpmäŋ ärowayäŋ täyat-ken u, irit kuŋat-kuŋatnatä Kristo täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tägagän. U ba u täŋpayäŋ täro unitä Kristo täŋo wäpi biŋamgän kaŋ yäpmäŋ ärowän yäŋ nadätat. 21* Imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-tagän nadäŋpäŋ kuŋat täyat. Unitägän iritna täŋo kehäromi. Täŋpäkaŋ kumbero uwä, tägagämän! 22-23** E täŋ näk kodak irero uwä Ekäni täŋo epän pen täga täŋ yäpmäŋ ärowet. Unita nadäk yarä nikek ŋode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwoŋi kubätagän nämo nadätat. Gäripi nadätat uwä komegup ŋo kakätäŋpeŋ Kristoken kuŋpäŋ uyaku säkgämän. 24 Upäŋkaŋ näkä kumbakaŋ netätä in täŋkentäŋ taminеŋ? 25 Nämo! Mebäri unitagän Anututä nadäŋ naminŋirän kodakgän api iret yäŋ nadätat. Inkät itkaŋ täŋkentäŋ taminŋpäŋ nadäkinikjin täŋ-kehäromtaŋ taminŋira bänep oretoret terak api itneŋ. 26 Bureni-inik! Komi yot ŋo kakätäŋpeŋ päre inkät bok itnayäŋ täkamäŋ uwä Jesu Kristo nadäŋ imikinik täk täkaŋ u täŋ-kehäromtaŋ taminŋira oretoret pähap api tänеŋ.

27* Täŋpäkaŋ, inä kunum täŋo kome mähem ude äworeŋkuŋo itkaŋ unita Kristo täŋo Manbiŋam Täga unitä kädet ude kuŋarut yäŋ niwet täyak in udegän kuŋat täkot! Manbiŋam unita iwan kubä nämo tänеŋ. Inken api ärewet ba nämo api ärewet yäŋ nämo nadätat upäŋkaŋ in ude kuŋarirä näk intäŋo Manbiŋam Täga ŋode ahäŋirän api nadäwet; In iwanta mäde ut yämiŋpäŋ bänepjin nämo pewä putärekaŋ. Nämo, bänep kubägän peŋpäŋ Manbiŋam Täga u täŋmeham täkaŋ. 28 Ude täŋkaŋ iwanjiyeta nämo umuntak täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwa. Nadäkaŋ? Bätakigän ude täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unitä iwanjiye kwawak ŋode yäwoŋärek täyak; Ninä paot-paotta biŋam iritna äma ŋowä Anututa biŋam täkaŋ! 29* Ude nadäk täkaŋ uwä mebäri ŋodeta; Anututä nadäkinik täŋpani inta imaka tägagämän kubä ŋode täŋ taminŋkuk; Täga nadäŋ taminŋirän Kristota nadäkinik-gän nämo täk täkaŋ. Nämo, inä u komeni yäpmäŋpäŋ komi bok nadäk täkaŋ.

30* Täŋpäkaŋ Manbiŋam Täga täŋmeham täkta komi epän täŋkuro u in apiŋo komi udegän nadäk täkaŋ. Uwä imaka kudupi kubä nämo. Inkät bok itkaŋ Anutu täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi nadäŋkuro u nadäkaŋ. Ba apiŋo komi nadätat ŋonitäŋo biŋam imaka, nadäk täkaŋ.

2

Kristotä kuŋatkuko udegän kuŋat täkot

1 Notnaye, injinta ŋode nadäwut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋirä unitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyak, ba nadäŋ tamikinik täŋpäŋ bänep nadäwätäkjin pewän paot täyak. Täŋkaŋ Munapiktä bänepjin-ken epän täŋirän äbot täŋpani notjiye-kät bänep kubägän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Ba Anutu täŋo butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkaŋ. 2 Unita äbot täŋpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täŋpäŋ kowata kowata nadäŋ

* **1:19:** 2Ko 1:11 * **1:20:** 1Pi 4:16 * **1:21:** Gal 2:20 * **1:22-23:** Rom 1:13 * **1:22-23:** 2Ko 5:8 * **1:27:** Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3 * **1:29:** Apos 16:19-40 * **1:30:** Plp 1:13

yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Ude täŋpeŋ kuŋarirä biŋam nadäŋpäŋ bänep oretoret pähap api täŋpet.
3 * Injinta nadäwä ärowani täŋirän injin-tagän nämo nadäneŋ. Nämoinik! Injinta nadäwä äpani täŋirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. 4 * Ba injinken epäntagän nämo nadäneŋ. Nämo, notjiye täŋkentäk-kentäk täŋpäŋ kuŋat täkot. 5 Jesu Kristotä kädet ŋode täŋpeŋ kuŋatkuko udegän-inik täŋpeŋ kuŋat täkot;

6 * Jesu ini uwä Anutu itkuko upäŋkaŋ wäpi biŋam ikek Anutu udegän itta nämo nadäŋkuk.
7 * Nämoinik! U wäpi biŋam käbop peŋpäŋ komen äma äworeŋpäŋ watä äma jopigän ude itkuk.
8 * Komen äma iŋam dapun terak äbäŋkaŋ inita nadäwän äpani täŋirän Nani täŋo mani buraminŋpäŋ kädet peŋ iminŋkuko ugän ehutpäŋ iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kumäk-kumäki kaŋ-ahäŋkuk. Täŋkaŋ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumbuk.
9-10 * * Ude täŋkuko unita Anututä imaka imaka kunum gänaŋ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduptagän gwäjiŋ äpmoŋ iminenta Jesu yäpmäŋ päro punin-inik unu teŋkuk. Teŋpäŋ wäp ätu yärepmit morenŋpäŋ wäp biŋam ärowani-inik iminŋkuk.
11 * Unita imaka meni nikek kuduptagäntä kwawak ŋode yäŋahäneŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yäŋahäŋirä Anutu Nan täŋo wäpi biŋamtä punin-inik ärok täyon.

Komen äma bämopi-ken peŋyäŋek ude kuŋatne

12 * Unita notnaye, inä Anutu täŋo man buramik täkot. Näk inkät bok itkaŋ mani biŋam täwerira buramik täŋkuŋ. Unita apiŋo inkät nämo itkamäŋ upäŋkaŋ Jesu Kristo täŋo kädetta nadäŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ man buramik bian täk täŋkuŋo udegän täk täkot. Täŋkaŋ Anututä in inita biŋam iwoyäŋkuko unita nadäŋpäŋ iŋamiken umuntaŋpäŋ nadäŋ dämiŋpäŋ irit kodaki täŋo kädet iwat täkot. 13 * Nadäkaŋ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkaŋ.
14 Unita imaka u ba u tänayäŋ täkaŋ uwä bänep täga terak täneŋ. Mankät-mankät ba yäŋwawak terak nämo täneŋ. 15 Ude tänayäŋ täŋo uwä Anutu täŋo nanakiye ude, momijin nämo, siwoŋigän api itneŋ. Ude itkaŋ komen ämawebe gwäjiŋ ärowani, momi täŋpani u bämopi-ken peŋyäŋek, guk ude kaŋ irut. 16 Peŋyäŋek ude itkaŋä irit kehäromi täŋo man iŋit dämiŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Ude tänayäŋ täŋo uwä Kristo täŋo äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täŋpet. Imata, epän pähap inken täŋkuro u täŋira jopi nämo täŋkuk yäŋ api nadäwet.
17 * Täŋpäkaŋ nägätna käwep api piwa kuneŋ. Upäŋkaŋ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäŋo nadäkinikjin-kät awähutpäŋ Anututa ärawa täŋ-imikimik ude täŋpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kaŋ täna! 18 * Täŋpäkaŋ in udegän oretoret täŋpäŋ näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneŋ.

Timoti täŋo manbiŋam

19 In jide itkaŋ yäŋ nadäwa yäŋpäŋ unita Ekäni Jesutä ini nadäŋirän Timoti inken iniŋ kireŋpewa api ärewek. Täŋkaŋ inken nanik manbiŋam kubä äbä näwerän nadäŋpäŋ bänep pidäm kaŋ täŋpa. 20 Nadäkaŋ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik täk täyak. 21 * Täŋ, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täŋpäŋ Jesu Kristo täŋo epänta nämo nadäk täkaŋ. 22 Täŋpäkaŋ Timoti täŋo mebäri u nadäkaŋ. Uwä

* **2:3:** Gal 5:26; Rom 12:10 * **2:4:** 1Ko 10:24,33 * **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5 * **2:7:** 2Ko 8:9; Jon 1:14 * **2:8:** Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 * **2:9-10:** Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 * **2:9-10:** Rom 14:11 * **2:11:** Rom 10:9 * **2:12:** Sam 2:11; 1Pi 1:17 * **2:13:** Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:17:** Rom 15:16; 2Ti 4:6 * **2:18:** Plp 3:1, 4:4 * **2:21:** 2Ti 4:10

nanakiyetä naniye täŋkentäk täŋ yämik täkaŋ udegän Ekäni täŋo Manbiŋam Täga unitäŋo epän täŋkentäŋ namik täyak. 23 Unita näkken imaka u ba u ahäwayäŋ täyak unita itpäŋ kaŋkaŋä kämi, Timoti api iniŋ kireŋpewa ärewek. 24 Täŋpäkaŋ Ekänitä nadäŋ namänä kadäni käroŋi nämo itkaŋ api ärewet yäŋ nadätat.

Epafroditus täŋo manbiŋam

25 * Eruk, notninpak Epafroditus unita täwerayäŋ. Näk täŋkentäkta wäyäkŋeŋira Epafroditus u iniŋ kireŋpewä wäpjin terak päbä täŋkentäŋ naminŋkuk. Täŋkentäk ämana unitä täŋkentäŋ naminŋpäŋ Anutu täŋo man meham täk täyak. Täŋpäkaŋ u inken äneŋi iniŋ kireŋpewa ärekta nadätat. 26 Notninpak u käyäm täŋirän manbiŋam nadäŋkuŋo unita inta nadäwätäk täŋ itak. Täŋkaŋ intä nadäwätäk täneŋo udeta in tabäkta bänepi kädäp ijiŋ itak. 27 Täŋpäkaŋ käyäm ähan nämo täŋkuk. Taŋi täŋpäŋ pära kumbuk. Upäŋkaŋ Anututä butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋirän nämo kumbuk. Kumbuk yäwänä butewaki ärowani nadäwam unita nek bok täŋkentäŋ nimiŋkuk yäŋ yäyat. 28 U kaŋpäŋ bänepjin tägawekta ba näk udegän nadäwätäk ikek nämo kaŋ kuŋara yäŋpäŋ ŋodetä api tewa ärewek. 29 * Unitä äreŋirän bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ Ekänita yäŋpäŋ not täŋ iminеŋ. In äma udewani oraŋ yämik täkot. 30 Uwä Kristo täŋo epänta yäŋpäŋ gädäp kumbuk. In täŋo bägup yäpmäŋpäŋ watä epän täŋ naminŋpäŋ gupita nämo iyap taŋkuk.

3

Gup kädata nadäŋitna ärowani nämo täneŋ

1 * Eruk notnaye, man kubä yäwa. Ekänita yäŋpäŋ bänep pidäm terak kuŋat täkot.

Ba man bian täwerani ugänpäŋ täwetta nämo gaŋa täyat. Nämo, man unitä watä täga it tamek. 2 * Täŋkaŋ aŋta watäni itpeŋ kuŋat täkot! Uwä äma wakiinik, Anutu iŋamiken siwoŋi itta gupi moräk madäkta yäk täkaŋ. U Juda täŋo baga man u iwatpäŋ ude uwä yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ nämoinik nadäŋ yämineŋ. 3 * Nämo! Gup moräk madäwani bureni-inik uwä nin. Ninä Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak Anutu iniŋ orerani, ba Kristo Jesu terakgän oretoret täk täkamäŋ unita gup moräk madäwani bureni-inik itkamäŋ. Täŋkaŋ nin ŋode nadäk täkamäŋ; Imaka u ba u gupnintä täk täkamäŋ unitä Anutu iŋamiken täga nämo täŋkentäŋ nimek.

4 * Imaka u ba u gup kädatä täŋpewän Anutu iŋamiken siwoŋi täga itne täŋpänä Pol näk Anutu iŋamiken siwoŋi-inik iram. Imata, näk gup käda täŋo täŋkentäk udewani mäyap yäput, äma kudup yärepmitkuro uwä ŋode; 5 * Näk Isrel äma bureni, Benjamin täŋo äbotken nanik. Näk ahäŋpäŋ parira kepma 7 ude täreŋirän gupna moräk madäwani. Bureni! Näk Juda äma pähap. Täŋkaŋ baga man täŋo miŋi, Parisi äma itkut. 6 * Baga man unita nadäkinik täŋpäŋ unita gwäk pimiŋpäŋ äbot täŋpani täŋo iwan äma ude itkut. Ba näk Moses täŋo baga man kudup iwat moreŋpäŋ siwoŋi-inik ude itkut. Äma kubätä Moses täŋo baga man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋigän täga irän yäwänäku näk imaka, siwoŋigän itet. Imata, näk baga man u iwatta gwäk pimiŋpäŋ iwat täŋkuronik.

7 * Upäŋkaŋ ude nämo! Bian imaka u ba unitä Anutu iŋamiken täŋpewän siwoŋi itat yäŋ nadäŋkuro unita apiŋo Kristota yäŋpäŋ nadäŋira jopi täk täyak. 8-9 * Ba ugän nämo. Apiŋo näk Ekänina Kristo unitäŋo mebäri kakinik täŋpäŋ nadäwa inide kubä täk täyak. U imaka tägagämän-inik kubä unita imaka bian yäŋkut ba täŋkuro unita nadäwa jiraŋ bureni-inik ude täk täyak. Näk Kristo yäpmäŋ wädäŋpäŋ u kwasikorayäŋ yäŋpäŋ imaka kuduptagän jiraŋ yäŋ yäŋpäŋ bitnäŋ moreŋkut. Apiŋo baga man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit unita nadäwa bureni nämo täk täyak. Nämoinik! Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädet kubägän

---

* **2:25:** Plp 4:18 * **2:29:** 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17 * **3:1:** Plp 2:18 * **3:2:** Sam 22:16,20; Rev 22:15 * **3:3:** Rom 2:29 * **3:4:** 2Ko 11:18,21 * **3:5:** Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 * **3:6:** Apos 8:3 * **3:7:** Mat 13:44,46 * **3:8-9:** Rom 3:21-22

itak, u Kristota nadäŋ imikinik täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi yäŋ yäŋtäreŋ nimani. 10 * Täŋpäkaŋ näk imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-kät not täŋpäŋ kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki täŋo kehäromi näkä terak ahäŋirän komi nadäŋkuko udegän näkä yäpurärätpäŋ kaŋ nadäwayäŋ nadätat. 11 * Ude täŋpäŋ nadäk unitä iŋitpäŋ kumbuko udegän iŋitpäŋ kuŋattäŋgän kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋkuko udegän äneŋi api akwet yäŋ nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yäpmäkta bäräŋene

12 * Ŋode uwä näkŋata nämo yäyat; Baga pewani-ken ahäŋpäŋ epmäget uku yäput yäŋ nämo yäyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik täŋpäŋ kuŋat täyat yäŋ nämo yäyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita epmäget u yäpmäkta ehutpäŋ kädet-ken bäräŋek täyat. 13 Unita notnaye, näkŋata epmäget u bian yäput yäŋ nämo nadätat. Upäŋkaŋ ŋode uwä täk täyat; Imaka bian nadäŋkut ba täŋkuro u mäde ut yämik täyat. Täŋpäŋ imaka iŋamna-ken itak u yäpmäkta gwäk pimiŋpäŋ bäräŋek täyat. 14 * Bureni! Anututä Jesu Kristota yäŋpäŋ kunumta biŋam nämagutpäŋ baga pewani-ken epmäget peŋ naminŋkuko u kaŋ-ahäwetta dapunatä kaŋit-kaŋit bäräŋetat.

15 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋat täkaŋ inä, nadäk-nadäk näkä yäŋahätat ŋo udegän nadäŋpeŋ kuŋatne. Täŋ, in ätutäwä nadäk inigän kubä iŋit täkaŋ uwä Anututä bänepjin-ken peŋyäŋeŋirän api nadäwä täreneŋ. 16 * Unita kädet iwat yäpmäŋ äbumäŋo ugän kaŋ iwat yäpmäŋ kuna!

17 * Eruk notnaye, näk intäjukun kuŋkaŋ kädet näkä täŋpäŋ täwoŋärek täyat ugän kaŋ täŋput. Ba äma ätutä näkŋo kädet iwarirä yabäŋpäŋ-nadäk täkaŋ udegän kaŋ täŋput. 18 * Täŋpäkaŋ äma ätuta täwetkuro u äneŋi konäm butewaki terak täwetat; U Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋamta iwan täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. 19 * Äma udewani uwä paot-paotta biŋam yäwani. Gupi täŋo gäriptä ärowani täŋ yämik täyak. Ba imaka mäyäk ikekta bänep täga pähap nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäki imaka kome terak nanik unitagän pek täkaŋ. 20 * Täŋpäkaŋ ninäwä komenin kujat uwä kunum unita uken nanik Ekäni Jesu Kristotä äpäŋpäŋ nimagurekta oretoret terak itsämäŋkamäŋ. 21 * Täŋkaŋ Kristo unitä äma ba imaka kuduptagän yäpmäŋ äpäŋpäŋ ini gämori-kengän äbot kubägän yepmaŋpekta kehäromi pat imitak. Täŋkaŋ kehäromi unitä gupnin parawani yäpmäŋ äyäŋutpewän iniken gupi ude, peŋyäŋek wärani nikek api äworene.

4

1 * Unita notnaye, näkŋo man u nadäŋkaŋ Ekäni terak kwasikotpäŋ kehäromigän kuŋat täkot. Bänepnatä inta nadäk täyat u inide kubä. Ba in uwä gwäki tägagämän kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yäŋpäŋ bänep oretoret terak kuŋat täyat.

2 Täŋpäkaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekänita yäŋpäŋ bänep kubägän peŋpäŋ kuŋat täkon. 3 * Täŋpäkaŋ notnapak täŋkentäk ämana, gähä webe yarä u yabäŋ yäwariri siwoŋigän kuŋat täkon. Imata, webe yarä u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekäni täŋo Manbiŋam Täga u yäŋahäkta täŋkentäŋ naminŋkuŋ. Unitäŋo wäpi kudän, irit kehäromi täŋo buk terak kudän täwani.

Yäŋpidäm-pidäm man

4 * Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Ekänita yäŋpäŋ bänep oretoret nadäŋpeŋ kuŋat täkot. Äneŋi udegän yäkgän täŋpa; Oretoret täk täkot! 5 * Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo äbäkäbäk

* **3:10:** Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 * **3:11:** Apos 4:2; Rev 20:5-6 * **3:12:** 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6 * **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:16:** Gal 6:16 * **3:17:** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * **3:18:** 1Ko 1:23; Gal 6:12 * **3:19:** Rom 16:18; Rom 8:5-6 * **3:20:** Efe 2:6,19 * **3:21:** Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53 * **4:1:** 1Te 2:19-20 * **4:3:** Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12 * **4:4:** Plp 3:1 * **4:5:** Hib 10:25,37; Jem 5:8-9

kadäni keräp täyak unita äma iŋamiken äma kwini täŋo kädet iwat täkot. 6 * Täŋkaŋ imaka u ba unita nadäwätäk nämo täneŋ. Nämoinik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yäŋahäŋpäŋ iwet täkot. Täŋkaŋ yäŋapik manjin uwä bänep täga terak yäŋapik täkot. 7 * Ude täŋkaŋ Anututä bänepnin-ken bänep pidäm pewän ahäk täkaŋ unitä bänep nadäk-nadäkjinta watä irirän Kristo Jesu kwasikotpäŋ bätakigän täga api kuŋatneŋ. Bänep pidäm Anututä bänepnin-ken pewän ahäk täkaŋ uwä säkgämän, inipärik kubä, komen ämatä nadäwä tärenaŋi nämo.

8 * Täŋpäkaŋ notnaye, man kubä ŋode täwetat; Imaka tägatäga ŋodetagän nadäŋpeŋ kuŋat täkot; Imaka bureni-inik, imaka mäyäki nämo, imaka siwoŋigän kudupi paki-inik, imaka säkgämän, ba kädet mebäri mebäri unita tägagämän yäŋ yäk täkamäŋ. Nadäk-nadäkjin imaka udewani terakgän peŋpäŋ kuŋat täkot. 9 * Ude täŋkaŋ näk imaka täŋpäŋ-täwoŋärek ba täwetpäŋ täwoŋärek täŋira kaŋpäŋ nadäk täŋkuŋo ugänpäŋ täŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ Anutu bänep pidäm mähemitä inkät bok api itneŋ.

Pol bänep täga nadäŋkuk

10 Eruk notnaye Ekänita oretoret pähap täyat uwä ŋode; In kadäni käroŋi nabäŋ äwaräkuk bumik täŋ yäpmäŋ äbätäŋgän apiŋo näka äneŋi nadäŋ naminŋpäŋ täŋkentäŋ namik täkaŋ. Täŋkaŋ in näka nadäŋkuŋo upäŋkaŋ imaka täŋkentäŋ namikta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ käwep. 11 * Näkŋata butewaki nadäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, waki ba täga ahäŋ namik täkaŋ uken nadäwätäk-kät nämo, bänep täga terakgän itta epäni täŋpäŋ nadäwa tärekaŋ. 12 Unita jäwäri ba tuŋumna nikek irero upäŋkaŋ unita nadäwätäk nämo täk täyat. Ketemna nikek ba nakta jop iret, ba tuŋumna nikek ba tuŋumta jop irero upäŋkaŋ bänep tägagän nadäŋpäŋ iret. Kadäni tägaken ba kadäni wakiken kwikinik irit unitäŋo mebäri nadäŋ moretat. 13 * U imata? Kehäromi namani Kristo unitäŋo kehäromi terak imaka imaka täga täŋpet. 14 Upäŋkaŋ intä näk komi bäräpi terak irira täŋkentäŋ naminŋkuŋo unita inta säkgämän nadätat.

15 * Täŋkaŋ Pilipai äbot täŋpani in ŋode nadäk täkaŋ; Ekäni täŋo man yäput peŋkut-ken uken Masedonia kome pewayäŋ täŋira äbot täŋpani kome ätuken naniktä nabäŋ äwaräkuk täŋkuŋ. Täŋirä inkätgän naminŋ-gaminŋ täŋpeŋ kuŋatkumäŋ. 16 Bureni, Tesalonaika yotpärare-ken irira in täŋkentäŋ namikta näka iron ätu pewä äbäk täŋkuŋ. 17 Moneŋ tuŋum ätukät kaŋ namut yäŋpäŋ nämo yäyat. Nämo, gwäki täga kunum täŋo käwut-ken nanikpäŋ taŋigän kaŋ ahäŋ tamän yäŋpäŋ yäyat. Mebäri unita täŋkentäk epän u pen kaŋ täŋput yäŋ nadätat. 18 * Täŋpäkaŋ näk imaka kubäta nämo wäyäkŋetat. Nämo, notjinpak Epafroditustä iron inken nanik naminŋirän täŋbumbum äma ude bumik itat. Intä näka täŋ naminŋkuŋo unita nadäŋira Ekänita gupe käbäŋi nikek ijiŋ imani bumik täyak. Anututä unita nadäwän säkgämän-inik kubä täkaŋ. 19 Täŋpäkaŋ Anutunatä tuŋumi säkgämän-inik, iniken peŋyäŋek ikek, Jesu Kristoken buŋärani uken nanikpäŋ api tepmäŋ towik täŋpek. 20 Unita Anutu nanin-ken oretorettä oretoret pat yäpmäŋ kuk täyon. Bureni!

Yäŋtärek man

21 Eruk, in mena jinom yäpmäŋpäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe Kristo Jesuta biŋam täkaŋ u oretoret manna kaŋ yäwerut. Ba äbot täŋpani notjiye näkkät itkamäŋ ŋo udegän oretoret man täwetkaŋ. 22 * Täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe kuduptagän ba äbot täŋpani Sisatä yotken epän täŋ imik täkaŋ u imaka, oretoret man tewä ärekaŋ. 23 Täŋpäkaŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo bänep irontä bänepjin täŋ-meham täyon.

---

* **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 * **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * **4:8:** Rom 12:17 * **4:9:** Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11:** 1Ti 6:6 * **4:13:** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15:** 2Ko 11:9 * **4:18:** Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2 * **4:22:** Plp 1:13

Kolosi
Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

1-2 * * Näk Pol, Anutu täŋo nadäk terak Kristo Jesu täŋo aposoro itat. Täŋpäkaŋ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täŋo ämawebe notniye inta man kudän ŋo täŋpäŋ tamikamäk. Täŋkaŋ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Bänep täga man

3 Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani uken kadäni kadäni inta yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. In täŋo manbiŋam nadäŋkumäŋo unita inta yäŋpäŋ bänep täga man wari wari iwet täkamäŋ. 4-5 In Kristo Jesu nadäŋ imikinik täk täkaŋ ba äbot täŋpani ämawebe-ken bänep iron täŋ yämik täkaŋ unitäŋo manbiŋam nadäŋkumäŋ. Ude täk täkaŋ uwä omäk tägagämän kunum gänaŋ inta biŋam pewani unita yäŋpäŋ ude täk täkaŋ. Täŋpäkaŋ Jesu täŋo manbiŋam bureni u inken täwetpäŋ täwoŋärek täŋirä imaka tägagämän unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. 6 Ba in-tägän nämo nadäŋkuŋ. Nämo, Manbiŋam Täga u komeni komeni ahäŋ yäpmäŋ kuŋkaŋ bureni pewä ahäŋ bumbum täŋ yäpmäŋ kuyak. Täŋkaŋ bureni u inken udegän ahäk täkaŋ. Inä Anutu täŋo orakorak unitäŋo biŋam bureni u nadäwä tärewäpäŋ bänepjin-ken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋotä pen yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 7 Täŋpäkaŋ Jesu täŋo manbiŋam u notninpak bureni Epafras unitä täwetpäŋ täwoŋäreŋkuk. Notninpak uwä Kristo täŋo watä äma tägagämän kubä. U täŋkentäŋ nimiŋpäŋ inken epän täk täyak. 8 Täŋpäkaŋ Munapiktä inken bänep iron kädet pewän ahäŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwetkuk.

9 * Nin manbiŋam u nadäŋpäŋ uterakgän yäput peŋpäŋ kadäni kadäni Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkjin taŋi pewän ahäŋ taminirän Anutu täŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkinik kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Ude täŋkaŋ kädet unitä gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yäŋpäŋ yäŋapik täkamäŋ. 10 * Ba ŋode imaka yäŋapik täkamäŋ; Intä irit kuŋat-kuŋat Ekänitä ini gäripi nadäk täyak ugänpäŋ iwarirä gäripi nadäwän. Täŋpäŋ epän täga mebäri mebäri täŋtäŋ kuŋarirä unitäŋo bureni kaŋ ahäwut. Ba Anutu täŋo mebäri yäŋpäŋ-nadäk täŋ yäpmäŋ kuŋirä taŋi kaŋ tägawän. 11 * Täŋpäkaŋ Anutu kehäromini pähap inide kubätä täŋ-kehäromtaŋ tamekta yäŋapik man yäk täkamäŋ. Ude täŋ-kehäromtaŋ taminirän ehutpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäkaŋ bäräpi ahäŋ tamäwä u gänaŋ oretoret terak kwikinik itsämneŋ. 12 * Ude täŋkaŋ nanin uwä bänep täga man iwet täkot. U imata, Nanin uwä tuŋum täga kämi yäpmäkta yäwani u kaŋ-ahänetta nin yäpän-tägawäpäŋ nipmaŋkuko unita. Täŋ, imaka tägagämän u ekäni täŋo ämawebe peŋyäŋeki gänaŋ kuŋarani ätu ukät api kaŋ-ahäne. 13 * Anutu u bipmäŋ urani mähemi täŋo kehäromi-ken nanik ketäreŋpäŋ nanaki bänepi gämäni täŋo kaŋiwat yewani gänaŋ nipmaŋkuk. 14 * Nanaki unitä wakinin täŋo kowata yäpmäŋpäŋ mominin ärut moreŋ nimiŋkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

15 * Täŋpäkaŋ Anutu ämatä nämo kawani unitäŋo iŋam-dapun bureni uwä Jesu Kristo kwawak ahäŋkuko u. U imaka kuduptagän täŋo intäjukun äma ude kuŋatkukotä pen kuŋatak. 16 * Täŋkaŋ u keri terak imaka kuduptagän ahäŋ moreŋkuŋ. Imaka kunum

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** Rom 1:7 * **1:9:** Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 * **1:10:** Plp 1:27; Efe 2:10 * **1:11:** Efe 1:19, 3:16 * **1:12:** Efe 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Efe 2:2 * **1:14:** Efe 1:6,7 * **1:15:** 2Ko 4:4; Jon 1:18 * **1:16:** Jon 1:3,10

gänaŋ ba kome terak, imaka känaŋi ba nämo känaŋi, imaka ärowani, ba imaka wäpi biŋam ba kehäromi nikek u kuduptagän täŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka kuduptagän u keri terakgän ahäŋkuŋ, ba u kuduptagän watä epän täŋ imikta yäwani. 17 * Täŋkaŋ imaka kuduptagänta intäjukun täŋ yämik täyak ba unitäŋo meham terak itkuŋotä itkaŋ.

18 * Täŋpäkaŋ Kristo ini uwä nadäkinik täŋpani äbot pähap täŋo gwäki ude irirän äbot täŋpani uwä Kristo täŋo gupi ude. Täŋkaŋ Kristo uwä äbot pähap unitäŋo doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä akwani. Ude täŋpäŋ ini kubä-tägän imaka kuduptagän täŋo intäjukun ude itkukotä itak. 19 * U imata, Anututä nadäŋ iminirän iniken täktäk ba mebärini kudup u Nanakiken tokŋeŋ pätak. 20 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäk tawaŋ ŋode peŋkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gänaŋ päke u kudup näkŋata biŋam äneŋi kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäkta nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuŋkuŋ.

21 * Täŋpäkaŋ inä bian Anutu mäde ut iminpäŋ injingän kuŋat täŋkuŋonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täŋ imik täŋkuŋonik. 22 * Ude täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo upäŋkaŋ Kristotä gup tohari nikek ahäŋpäŋ päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bänep kubägän ude kuŋatta tämagutkuk. Ude täŋkuko uwä intä iŋamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuŋatneŋta tepmaŋkuk. 23 * Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän iŋitpäŋ kaŋ irut. Täŋpäŋ Manbiŋam Täga nadäŋkuŋo unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api yäpneŋ yäŋ täwoŋärenirän bureni yäŋ nadäk täkaŋ. Eruk nadäk kehäromi iŋit täkaŋ u pewä paotneŋo udeta nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋ. Täŋpäkaŋ manbiŋam uwä in-tägän nämo nadäŋkuŋ. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yäwet yäpmäŋ kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuŋat täyat.

Pol äbot täŋpanita yäŋpäŋ epän pähap täŋkuk

24 * Näk inta yäŋpäŋ komi bäräpi punin terak kuŋat täyat unita nadäŋira säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täŋkentäŋ yämikta komi yäput peŋpäŋ nadäŋkuko u nämo täreŋkuk bumik. Ude unita Pol näkä täŋkentäŋira komi u näkä terak kaŋ tärewän yäŋ nadäk täyat. 25 * Nadäkaŋ? Näk Anutu täŋo man tawaŋ terak Kristo täŋo äbot pähap unitäŋo watä kuŋatpäŋ inken Ekäni täŋo manbiŋam kudup täwetpäŋ täwoŋärek täkta yäŋ namani. 26 * Man u yäput peŋpäŋ käbop it yäpmäŋ äbäŋirän ämawebe bian it yäpmäŋ äbuŋo u nämo nadäŋkuŋ. Upäŋkaŋ kadäni ŋokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täŋo ämawebeniye yäŋahäŋpäŋ niwerani. 27 * Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yäŋahäŋpäŋ niwetkuk. Täŋpäŋ nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guŋ ämawebe äbori äbori täŋkentäkta yäŋkwawak täŋkuko uwä ŋode; Kristo u bänepjin-ken itak. Täŋpäŋ bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänaŋ intä yäpmäkta iwoyäŋkuko u bureni-inik api yäpneŋ.

28-29 * * Mebäri unita ämawebe kuduptagän Kristo täŋo mebäri yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ. Täŋkaŋ man kädet mebäri mebäri iwatpäŋ jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni täŋirä Anututa iniŋ kirenayäŋ nadäŋpäŋ unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpäŋ epän u täŋ-dämik täkamäŋ.

2

1 Eruk ŋode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu iŋamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. 2 * Komi epän täk täyat u

* **1:17:** Jon 1:1, 8:58 * **1:18:** Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 * **1:19:** Jon 1:16; Kol 2:9 * **1:20:** Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2 * **1:21:** Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 * **1:22:** Efe 2:14-16; Efe 5:27 * **1:23:** Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24:** Efe 3:13 * **1:25:** Efe 3:2,7-8 * **1:26:** Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 * **1:27:** Efe 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28-29:** Efe 4:13 * **1:28-29:** Efe 3:7,20; Plp 4:13 * **2:2:** Efe 3:4,18; Kol 1:26

bänepjin täŋkehärom takta ba äbot täŋpani notjiye-kät bänep iron terak kowat-kwasikorän täŋpäŋ kuŋatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmäŋirä unitä nadäkinikjin täŋ-kehäromtak täyon yäŋ nadäk täyat. Ba Anutu täŋo man bureni käbop nanik kwawak ahäŋkuko unitäŋo mebäri ket nadäwä tärek täkot yäŋ nadäk täyat. Täŋpäkaŋ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäŋo mebäri. 3 * Ukenä nadäk-nadäk siwoŋi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokŋek it moretak.

Äma täŋo man jopi nämo nadäneŋ

4 * Täŋpäŋ äma kubätä in yäŋ-täkŋarani täŋpäŋ bänepjin täŋpä waneŋta man ŋowä yäyat. 5 * Näk inkät nämo itkamäŋ upäŋkaŋ bänepnatä inta juku piŋpäŋ nadäŋ tamik täyat. Täŋkaŋ in täŋkentäk säkgämän kowata kowata täŋpäŋ Kristota nadäŋ imikinik kehäromigän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita bänep oretoret nadätat. 6 Täŋpäkaŋ in Kristo Jesutä Ekäni täŋ tamekta imagutkuŋo unita ukät kowat-kwasikorän täŋpeŋ kuŋat täkot. 7 * Ude täŋpäŋ Kristo uterak jäwänjin pewä äpmoŋpänpäŋ yeŋkehärom täkot. Ude täŋpäŋ nadäkinik täktäk kädet täwetpäŋ täwoŋärek täŋpanitä bänepjin täŋmeham taŋirän kuŋat täkot. Täŋkaŋ bänep oretoret pen täŋ imiŋ yäpmäŋ ärok täkot.

8 * Täŋpäkaŋ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yäŋ-yäkŋarani man terak täwetpäŋ täwoŋärek täŋirän kädet siwoŋi kakätäneŋta nadäŋ täpäneŋpäŋ kuŋat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täŋo kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nikek uterak wohutpäŋ yäk täkaŋ, u Kristoken nanik nämo. 9 * Nadäkaŋ, Kristo tohari gupi nikek ahäŋkukotä itak. Kristo uterak Anutu täŋo täktäk ba mebäri-inik tokŋek pat imitak. 10 * Unitä imaka imaka kehäromi nikek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täŋirä Anututä irit bureni intä terak tokŋek peŋ taminŋkuko itak. 11 * Täŋpäkaŋ Kristo tubeŋ kuŋpäŋ itkuŋ-ken uken Juda kädet iwatpäŋ gupjin moräk bureni nämo madäŋkuŋ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebäri kubä yäpuŋ. U ŋodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkaŋ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäŋ däkŋeŋkuk. 12 * Täŋpäkaŋ ume ärutkuŋ-ken uken Kristo-kät kowat-kwasikorän täŋkuŋ. Täŋkuŋo unita Anututä inä Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ äneŋkuk. Täŋpäkaŋ inä Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäŋ akuŋkuko unitäŋo kehäromi pähapta nadäkinik täŋkuŋo unita kadäni ume yäpuŋ-ken uken Jesu-kät bok awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuk. 13 * Bian inä guŋ, Juda täŋo baga man nämo iwarani, ba momi mäyap täŋpäŋ kumbani ude bumik kuŋarirä Anututä momijin peŋpäŋ Kristo-kät bok täŋpän kodak taŋkuŋ. 14 * Juda täŋo baga man kudän täwani unitä iwan täŋ taminŋkuk. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäŋ mankenta biŋam tepmaŋkuk. Upäŋkaŋ Jesutä momijin baga mantä yäŋahäŋkuko u kuduptagän päya kwakäp terak urirän paotkuŋ. 15 * Täŋpäŋ ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nikek ba imaka kuduptagän kehäromini nikek u kehäromini kudup yäyomägatkuk. Kehäromini yäyomägatkaŋ wi yäwatpäŋ mebärini kwawak peŋirän imaka jopi ude äworeŋkuŋ.

Äma täŋo baga man nämo iwatneŋ

16 * Unita äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpäŋ taniŋ wärät täkaŋ u nämo nadäŋ iminen. 17 * Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäŋo wärani bumikgän. Upäŋkaŋ imaka bureniwä Jesuken ahäŋkuko pätak. 18 Täŋpäkaŋ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipäŋ yäŋahäŋirän ba in injinta äpani nadäŋpäŋ aŋero yäniŋ oretta täwerirän

* **2:3:** Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 * **2:4:** Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 * **2:5:** 1Ko 5:3 * **2:7:** Efe 3:17; Efe 2:20-22 * **2:8:** Kol 2:3 * **2:9:** Jon 1:14,16 * **2:10:** Efe 1:21-22 * **2:11:** Rom 2:29 * **2:12:** Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 * **2:13:** Efe 2:1,4-5 * **2:14:** Efe 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15:** Kol 1:13 * **2:16:** Rom 14:1-12 * **2:17:** Hib 8:5, 10:1

man udewanita bureni yäŋ nadäŋpäŋ nadäkinikjin pewä putärewäpäŋ gwäki yäpmäkta täŋpä wanenŋta. Butewaki, äma udewani uwä äma täŋo nadäk jopi iwatkaŋ ehäritä inita nadäŋirä ärowani täk täkaŋ. 19 * Äma udewani Kristo nämo tubeŋ kuŋkaŋ meni-tägän jop yäŋ-täknat täkaŋ. Nadäkaŋ? Kristo uwä äbot täŋpani täŋo gwäknin pähap. Täŋkaŋ äbot täŋpani nin uwä Kristo täŋo gupi ude. Gupi u towiŋirän kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk uterakgän taŋigän tägak täyak. Täŋ, äma udewani uwä Kristo peŋpäŋ iniken nadäk terak kuŋarani.

20 Eruk, inä Kristo täŋo kumäk-kumäki yäpurärätpäŋ kome täŋo mäjo ba imaka mäde ut yämiŋkuŋopäŋ mebäri imata kome ŋonitäŋo mähemi bumik täŋpäŋ unitäŋo baga man mebäri mebäri iwaräntäk täkaŋ? 21 Man u ŋode yäk täkaŋ; U iŋirentawä! U naŋpentawä! U yäpentawä! 22 * Täŋpäkaŋ imaka u ba u yäjiwät täkaŋ uwä bäräŋeŋ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäŋ yäŋpäŋ-täwoŋärewani. 23 Täŋkaŋ kaŋpäŋ ŋode nadäneŋ; Baga man udewani täga täŋkentäŋ nimek yäŋ nadäneŋ. Ba unita nadäŋirä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. U gup yäpmäŋ äpäk-äpäk kädet bureni niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäŋo kädet niwoŋärek täkaŋ yäŋ nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämotä nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämo. Uwä gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip kädet waki u däpmäkta kehäromini nikek nämo. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

1 * Täŋpäkaŋ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäŋ akuŋkuko unita kunum täŋo tuŋum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkaŋ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. 2 * Täŋkaŋ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänaŋ imaka säkgämän itkaŋ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkaŋ uterak nämo peneŋ. 3 * Imata, in kumbuŋo unita. Kumäŋirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peŋkuko ini watäni it täyak. 4 * Eruk, iritnin täŋo mebäri bureni Kristo unitä äneŋi ahäŋirän in udegän kuduptagän ukät bok, iniken peŋyäŋek epmäget kudän ikek api ahäneŋ.

5 Unita yäŋpäŋ kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäŋ kaŋ yejämbut! U ŋodeta yäyat; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, ba imaka imakata ämäŋi täktäk. Nadäkaŋ? Ämäŋi täktäk uwä anutu jopita gwäjiŋ äpmoŋ imik-imik udewanigän. 6 Täŋpäkaŋ imaka udewanita yäŋpäŋ Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. 7 Nadäkaŋ, inä bian kome ŋonitäŋo nadäk terak itkuŋ-ken uken imaka u iŋit yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋonik. 8 * Unita apiŋo imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwak, yäŋpäŋ-kaŋiwat ba me yäkyäk u kudup peŋ morenen. 9-10 * * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiye jop yäknat-yäknat nämo täneŋ. Nämoinik, inä bänep bianijin täŋo kudän yejämäŋ morenŋpäŋ bänep kodakipäŋ tek ude wädäwä äroŋkuŋo unita. Täŋpäkaŋ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täŋkodak täk täyak. U näkŋo mebärina kaŋpäŋ nadäkinik täŋput yäŋpäŋ ude täk täyak. 11 * Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämo madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuŋum äma, nin kuduptagän Kristotä gwäknin ude itpäŋ imaka kuduptagän uwäk täk täyak.

12 * Eruk, in Anututa biŋam täŋpani, ini-tägän bänep iron täŋ taminŋpäŋ yäpmäŋ daniŋkuko unita kudän ŋode täŋpeŋ kuŋat täkot; In notjiyeta butewaki nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämik täkot. Täŋkaŋ injinta nadäŋirä äpani täŋpäpäŋ notjiyeta kokwawak

---

* **2:19:** Efe 2:21; Efe 4:15-16 * **2:22:** Ais 29:13; Mat 15:9 * **3:1:** Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 * **3:2:** Mat 6:33 * **3:3:** Rom 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4:** Plp 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:8:** Efe 4:25-31, 5:4 * **3:9-10:** Efe 4:22,25 * **3:9-10:** Efe 4:24 * **3:11:** Gal 3:28 * **3:12:** 1Pi 2:9; Efe 4:2,32

bäräŋeŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Nämo, bänep kwini terak oraŋ yämik täkot. 13 * Täŋkaŋ
bämopjin-ken yäŋwawak ahäŋirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peŋ taminŋkuko
udegän täk täkot. 14 * Täŋkaŋ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet unitä kädet
päke u kuduptagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täŋ-
meham taŋirän in bämopjin-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkaŋ. 15 *
Täŋpäkaŋ bänepjin täŋo yäma därirä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it taminŋpäŋ
bänep nadäk-nadäkjin-ken kaŋiwat epän täk täyon. Nadäkaŋ? In bänep pidäm uterak itta
Anututä yäŋ-päbä äbot kubägän tepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka u ba unita yäŋpäŋ Anututa
bänep täga nadäŋ imik täkot. 16 * Täŋkaŋ Kristo täŋo mantä bänepjin-ken toknek pat täyon.
Kristo täŋo mantä bänepjin-ken toknek ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täŋo
bänepi täŋkehärom takta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit kap mebäri mebäri tek täkot. Kap Sam
terak tewani, ba Ekäni iniŋ oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken pewän
ahäwani u Anututa bänep täga nadäŋ iminŋpäŋ tek täkot. 17 * Täŋkaŋ imaka u ba u yäk täkaŋ
ba täk täkaŋ u kuduptagän Ekäninin Jesu u nadäŋ iminŋpäŋ täk täkot. Ude täŋpäŋ Jesu wäpi
terakgän Anutu Nan bänep täga nadäŋ imikinik täk täkot.

Näda miŋi nani täŋo irit

18 * Eruk, webe, in äpjiye gämori-kengän kuŋat täkot. Ekänita biŋam täŋpanitä ude
täŋpäwä api tägawek. 19 * Täŋpäkaŋ äma, inäwä webejiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ komi
mebäri mebäri nämo yämineŋ. 20 * Täŋpäkaŋ iroŋiroŋi, inä menjiye nanjiyetä man yäŋirä
mani buramik-inik täneŋ. Ude täŋirä Ekänitä tabäwän gäripi nikek api täk täneŋ. 21 *
Täŋpäkaŋ nan, inä äpetjiye nanakjiye man jäpi ba yäniŋ wärät man yäwettäko bänepi täŋpä
wawäpäŋ nadäŋ bäräp terak nämo kuŋatneŋ.

Intäjukun äma ba watä ämaniye jopita man

22 * Äma täŋo epän watä ämaniye, inä intäjukun ämajiye täŋo man kudup buramik täkot.
Täŋkaŋ intäjukun ämajiye iŋamiken epän täŋpani yäŋ niwerut yäŋkaŋ täŋyäkŋarani nämo
täneŋ. Nämo, iŋamiken itkaŋ ba nämo itkaŋ, epän kehäromigän täneŋ. In Ekäni oraŋ imik
täkaŋ unita bänep täŋikŋat-kät nämo, kadäni kadäni kudän siwoŋi terak epän bureni täŋ
yämineŋ. 23 Täŋkaŋ epän u ba u täk täkaŋ u ämata yäŋpäŋ nämo, Ekänita epän täyat yäŋ
yäŋpäŋ gwäk piminŋpäŋ täŋ-dämik täkot. 24 Ŋode nadäŋpäŋ täneŋ; Epän täk täkamäŋ unitäŋo
gwäkiwä kunum gänaŋ nininta yäŋ nimani itak uwä Ekäniken mät yäpne. Nadäkaŋ? Inä
Ekäni Kristo täŋo watä äma irirä ini-tägän intäjukun ämajin bureni ude it tamik täyak. 25 *
Täŋpäkaŋ äma kudän wakiwaki täŋpaniwä kudän waki unitäŋo kowata api yäpneŋ. Imata,
Ekänitä ämawebe kudup täŋo täktäki uwä nadäk kubä terakgän yäpmäŋ danik täyak.

4

1 * Täŋpäkaŋ epän watä äma täŋo intäjukun ämaniye, inä ŋode nadäk täkot; Nin täŋo
intäjukun ämanin kunum gänaŋ itak. Unita nadäŋpäŋ watä ämajiye kudän siwoŋi terakgän
yabäŋ yäwatneŋ.

Ekäniken yäŋapik-apik täŋo man

2 * Täŋpäkaŋ Ekäniken yäŋapik-apikta ket nadäwä tumbäpäŋ gwäk piminŋpäŋ kadäni
kadäni yäk täkot. Ude täŋpäŋ Anutu bänep täga nadäŋ imikinik täk täkot. 3 * Täŋkaŋ ninta
imaka, yäŋapiŋirä Anututä iniken mani täŋo käderi täwit nimiŋirän Kristota man käbop
itkuko u yäŋahäk täkäna.

---

* **3:13:** Efe 4:32, 5:2 * **3:14:** Rom 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3 * **3:15:** Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4 * **3:16:** Efe 5:19 * **3:17:** 1Ko 10:31; Efe 5:20 * **3:18:** Efe 5:22 * **3:19:** Efe 5:25 * **3:20:** Efe 6:1 * **3:21:** Efe 6:4 * **3:22:** Efe 6:5-8 * **3:25:** Rom 2:11 * **4:1:** Wkp 25:43,53; Efe 6:9 * **4:2:** Efe 6:18; Plp 4:6 * **4:3:** Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9

Man unitagän näk komi yotken itat. 4 * Täŋkaŋ Ekäniken yäŋapik mantä mehamtäŋ naminŋirä man pidämigän yäŋkwawa taŋira ämawebe komeni komenitä mebäri kaŋ nadäwä tumbut. Näk ude täkta yäŋ namani. 5 * Täŋpäkaŋ äma Anutu nämo nadäŋ imani bämopi-ken inä säkgämän kuŋatpäŋ Kristo täŋo kädet yäwoŋärekta pidämtak täkot. 6 * Ude täŋkaŋ yäkyäkjintä gäripi gakŋi nikek kaŋ ahäwän. Täŋpäkaŋ ämatä man u ba u täwet yabänayäŋ täkaŋ unita ketinik nadäŋpäŋ kowata säkgämän kaŋ yäwerut.

Äma Polkät bok irani unitäŋo man

7 * Näkŋaken manna biŋam Tikikustä api täwerek. Uwä nintäŋo notninpak bänepnin gämäni, täŋkentäk ämanin ba Ekäni täŋo watä piä äma bureni-inik, man buramik täŋpani. 8 * Bänepjin täŋpidäm tawut yäŋpäŋ iritnin täŋo manbiŋam täwetta notninpak u iniŋ kireŋpewa äretak. 9 * Täŋpäkaŋ äma tägagämän Onesimus, man buramik täŋpani notjin-pak, injin äbotken nanik u bok yäwera äreŋkaŋ näkä itat-ken ŋonitäŋo manbiŋam api täwetdeŋ.

10 * Täŋpäkaŋ komi yot ŋoken bok irani notnapak Aristakus ukät Banabas näməni Maktä nadäŋ tamikamän. (Mak unitäŋo mebäri täwetkuro unita inken äreŋirän not kaŋ täŋ imut.) 11 Täŋpäkaŋ notnapak kubä Josua, wäpi kubä Jastus u imaka, nadäŋ tamitak. Äma yaräkubä uwä Juda äbotken nanik. Juda äma ätutä Anutu intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän täk täyak unitäŋo man yäŋahäkta nämo täŋkentäŋ namik täkaŋ, yaräkubä unitägän bänepna täŋ-kehäromtaŋ namik täkaŋ.

12 Täŋpäkaŋ intä äbotken nanik kubä Epafras, Kristo täŋo watä piä äma unitä taniŋ oretak. U intä kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo nadäk siwoŋi yäpmäŋpäŋ nadäwä-tärewäpäŋ kudup buramiŋpäŋ kuŋatneŋta kadäni kadäni Anutu-ken ehuranigän yäŋapik täyak. 13 Bureni-inik täwetat; Epafras unitä in ba Laodisia ba Hierapolis yotpärareken nanik äbot täŋpani ämawebe täŋkentäŋ tamikta komi epän inide kubä täk täyak. 14 Täŋpäkaŋ yäpätägak äma notninpak tägagämän wäpi Luk kenta Demastä taniŋ oretkamän. 15 Täŋpäkaŋ näkä Laodisia yotpärareken nanik äbot täŋpani ba Nimfa ukät äboriye Anutu iniŋ oretta Nimfatä ini yotken ärok täkaŋ u näkŋo bänep täga man ŋo yäŋahäŋpäŋ kaŋ yäwerut.

16 Täŋpäkaŋ man kudän ŋo ämawebe daniŋpäŋ yäwerä nadäŋ morewäkaŋ Laodisia äbot täŋpani uken pewä kuŋirän unitä udegän kaŋ daniŋpäŋ nadäwut. Täŋpäŋ unita kubä kudän täŋpäŋ yämiŋkuro u imaka, tamäkaŋ kaŋ daniŋpäŋ nadäwut. 17 * Daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Akipus ŋode kaŋ iwerut; Epän Ekänitä yäŋ gamani uwä säkgämän siwoŋigän kaŋ täŋ yäpmäŋ ku yäŋ kaŋ iwerut.

18 * Eruk, Pol näkŋa-tägän ketnatä bänep täga man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. Komi yotken irani näka nadäŋ namik täkot. Eruk, Ekäni täŋo orakorakitä inken itinik täyon.

---

* **4:4:** Efe 6:20 * **4:5:** Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6:** Efe 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7:** Efe 6:21 * **4:8:** Efe 6:22 * **4:9:** Plm 10-12 * **4:10:** Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24 * **4:17:** Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonaika
Ämawebe **bä**nepi **api ä**yä**ŋ**urani **tä**ŋkeh**ä**rom **takta manbiŋ**am

1 * Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täŋkentäŋ naminŋirän näk Poltä man ŋo kudän
täyat. Kudän täŋpäŋ äbot täŋpani Tesalonaika kome itkaŋ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu
Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ, inta pewa äretak. Anutu täŋo orakoraki ba bänep
pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täŋpani täŋo nadäkiniki

2 * Nin kadäni kadäni yäŋapik epän täŋkaŋ inta nadäŋ taminŋpäŋ Anutu bänep täga
man iwet täkamäŋ. 3 * Nadäkinikjin täŋo bureni kaŋ-ahäk täkaŋ ba täŋkentäk epän
bänep ironjintä pewän ahäk täkaŋ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän peŋpäŋ
bänepjin täŋkehärom taŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita nin Anutu Nanin iŋamiken kadäni kadäni
nadäŋ taminŋpäŋ yäŋahäŋpäŋ iwet täkamäŋ.
4 Notnaye, nin inta bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; Anututä nadäŋ tamikinik täŋpäŋ inita
biŋam iwoyäŋkuk. 5 * Ude nadäk täkamäŋ uwä mebäri ŋodeta; Mani biŋam Täga täweritna
man u jopi nämo täŋkuk. Nämo, nin mani biŋam unita nadäna bureni-inik täŋpäpäŋ
Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak täwetkumäŋ. Inkät itkumäŋ-ken uken inta yäŋpäŋ
imaka u ba u yäŋpäŋ täk täŋkumäŋo u nadäkaŋ. 6 * Täŋitna nintäŋo kädet kuroŋ ugän
iwarän täŋkuŋ. Iwarän täŋpäŋ Ekäni imaka, udegän iwarän täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Ekäni täŋo
Manbiŋam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täŋ
taminŋirän man u bänepjinta biŋam täŋkuk.
7 * In ude täŋkuŋo uwä nadäkinik täŋpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta
intäjukun täŋ yämiŋpäŋ kädet täga yäwoŋäreŋkuŋ. 8 * Täŋpäkaŋ inken, Ekäni täŋo
mantä toknjeŋ moreŋpäŋ Masedonia ba Akaia komeken kuŋ moreŋkuk. Täŋkaŋ, ugän
nämo. In Anutu nadäŋ imikinik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam uwä komeni komeni nadäŋ
moreŋkuŋo unita nintä yäwetnaŋi kubä nämo täŋkuk. 9 * Ini-tägän, nintä inken epän
täŋitna not täŋ nimiŋkuŋo unitäŋo manbiŋam niwet täkaŋ. Ba intäŋo manbiŋam komeni
komeni yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋ yäpmäŋ kukaŋ; In anutu jopi nadäŋ yämik täŋkuŋo u mäde
ut yämiŋpäŋ Anutu irit kehäromi mähemi bureni unitäŋo watä epän ämaniye ude itkaŋ.
10 * Ba apiŋo in anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet u mäde ut iminŋpäŋ nanaki Jesu
kunum gänaŋ naniktä äpäkta itsämäŋpäŋ itkaŋ. Nanaki u kumbani-ken nanikpäŋ yäwän
kikŋurani unitä täŋkentäŋ nimiŋirän Anutu täŋo kokwawak kadäni pähap ahäwayäŋ täyak
uwä api irepmitne.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täŋkuk

1 * Notnaye, ninä inken ahäŋpäŋ epän nämo täna waŋkuŋ. Nämoinik, epän täŋitna
bureni ahäŋkuk. U injin nadäkaŋ. 2 * Ba pengän Pilipai kome nidäpmäŋpäŋ niwat
kireŋkuŋo u imaka, nadäkaŋ. Ude täŋ nimiŋkuŋopäŋ nämo kwitaŋkumäŋ. Nämoinik.
Äma ätutä iwan pähap täŋ nimiŋirä Anutu yäpmäŋ wädäŋpäŋ bätakigän nadäŋkaŋ inken
äreŋpäŋ Anutu täŋo Manbiŋam Täga u täwetkumäŋ. 3 Täŋpäkaŋ manbiŋam täwetkumäŋo
uwä bänepjin täŋpidäm takta täwetkumäŋ. U jop manman ba yäŋ-täkŋarani man nämo

* **1:1:** Apos 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2:** Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 * **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * **1:5:** 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 * **1:6:** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 * **1:7:** 1Pi 5:3 * **1:8:** Rom 1:8 * **1:9:** Apos 14:15 * **1:10:** Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9 * **2:1:** 1Te 1:5,9 * **2:2:** Apos 16:19-24; Apos 17:1-9

täwetkumäŋ. Ba in täŋpäwakta man nämo täwetkumäŋ. 4 * Nämo, Anututä nibäwän
tägawäpäŋ mani biŋam yäŋahänekta epän ŋo ketnin terak peŋkuk. Epän u täk täkamäŋ uwä
ämatä ninta nadäwä ärowani täkta nämo täk täkamäŋ. Nämoinik, Anutu bänepnin yäpmäŋ
danik täyak unitä nibäwän gäripi täŋpekta täk täkamäŋ.
5 * Täŋpäkaŋ in nintäŋo mebäri nadäk täkaŋ, ba Anututä udegän nintäŋo mebäri
nadätak. In nintäŋo manta gäripi nadäwut yäŋpäŋ bänep ärik-ärik man nämo täwetkumäŋ
ba intäŋo moneŋ tuŋumta yabäŋgärip täŋpäŋ Anutu täŋo man terak yäŋ-täkŋatpäŋ
yäpmäkta nämo täŋkumäŋ. 6 * Ba in bämopjin-ken ba kome kukŋi käda wäpnin biŋam
ikek kuŋatta nämo täŋkumäŋ. Nämo, nin Kristo täŋo aposoro bureni-inik itkamäŋ unita
täŋkentäŋ nimut yäŋ täga peŋ täwetnaŋipäŋ nämo peŋ täwetkumäŋ. 7 Täŋpäkaŋ webe
kubätä nanakiye watäni säkgämän itkaŋ nonoŋ yepmäŋ towik täyak ude bumik in
bämopjin-ken kwini terak it täŋkumäŋonik. 8 Gäripnin taŋi inken peŋkumäŋo unita Anutu
täŋo Manbiŋam Täga täwettagän nämo. Inta yäŋpäŋ gupnin iniŋ kirekta bok pidäm
taŋkumäŋ. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadäŋkumäŋo unita. 9 * Notnaye, nintä
bämopjin-ken itkaŋ epän taŋi täŋkumäŋo u nadäkaŋ. Bäräpi tamine yäŋpäŋ kepma bipani
gupnin mehamtäkta epän bok kädäp ikek täk täŋkumäŋonik. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo
Manbiŋam Täga uwä täwetkumäŋ.
10 Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoŋi terak kuŋatpäŋ epän täŋ
tamiŋkumäŋo u in nadäkaŋ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkaŋ. 11 Täŋpäkaŋ kubä
pen ŋode nadäkaŋ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täŋ yämik täyak, in kubäkubäta udegän
täŋ taminŋkumäŋ. 12 Intä irit kuŋat-kuŋat Anututä nadäwän siwoŋi täk täyak udegän täŋpeŋ
kuŋarut yäŋ nadäŋpäŋ bänep täŋ-kehäromtak man täwerit, bänep täŋpidäm tak man täwet
täŋkumäŋ. Ba Anututä tabäŋirän täga täŋpekta in kädet täga terak kuŋarut yäŋpäŋ kadäni
ätu man kehäromi täwetkumäŋ. Imata, Anutu unitä kaŋiwat yewani gänaŋ, iniken wäpi
biŋam ikek itta yäŋpäbä tepmak täyak unita.

Anutu täŋo manta jibi yäpuŋ

13 * Täŋpäkaŋ nin Anutu täŋo man täweritna nadäwä komen äma täŋo man kubä bumik
nämo täŋkuŋ. Nämoinik! Anutu täŋo man bureni-inik ude nadäŋkuŋo unitä Anutu täŋo
äbot täŋpani inken epän täŋirän irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäk täkaŋ. Unita nin inta
yäŋpäŋ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkamäŋ. 14 * Notnaye, inä Judia
komeken nanik Anutu täŋo äbot täŋpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täŋpeŋ kuŋat
täkaŋ, apiŋo udegän täkaŋ. Judia äbot täŋpani uwä Juda naniktä däpmäŋpäŋ komi yämik
täŋkuŋo udegän in notjiye ätutä tadäpmäŋpäŋ komi tamik täkaŋ. 15 * Kädet u kudupi
nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däpmäŋ yäpmäŋ äbätäŋgän Ekäni Jesu udegän
utpewä kumbuk. Täŋpäkaŋ nin udegän nidäpmäŋpäŋ komi niminŋkuŋ. Ude täŋkuŋo u
Anututa not nämo täŋ imik täkaŋ ba ämawebe kuduptagänta iwan täŋ yämik täkaŋ. 16 *
Ba ugän nämo. Guŋ äbotken Anutu täŋo man yäweritna nadäŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ
yäŋkaŋ baga peŋkirek täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä kädet wakiwaki ude täŋ yäpmäŋ äbäŋtäko
mominitä ärowani pähap täŋirän eruk, Anutu täŋo kokwawak ahäŋ yämitak.

Tesalonaika ämawebe äneŋi yabäkta nadäŋkuk

17 * Notnaye, kadäni keräpigän in tepmaŋkumäŋo upäŋkaŋ tepmak-inik nämo täŋkumäŋ.
Nämoinik. Bänepnintä inta butewaki nadäŋ taminŋpäŋ äneŋi tabäkta gäripi-inik nadäkamäŋ
unita inken äneŋi ärekta ehut itkamäŋ. 18 Inken ärekta gäripi nadäkamäŋ upäŋ Pol näkä
kadäni kadäni inken ärekta nadäŋira Satantä kädet peŋpipiŋ namik täyak. 19-20 * Täŋ, inta
gäripi pähap nadäk täkamäŋ u ŋodeta; Epänin täŋo bureni-inik uwä in, ba nintäŋo oretoret

---

* **2:4:** 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20 * **2:5:** Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10 * **2:6:** Jon 5:41,44 * **2:9:** Apos 20:34; 1Ko 4:12 * **2:13:** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Gal 1:11-12 * **2:14:** Apos 17:5 * **2:15:** Apos 2:23, 7:52 * **2:16:** Mat 23:32-33 * **2:17:** 1Te 3:10 * **2:19-20:** Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4

ba epmägetnin uwä in, unita Ekäninin Jesu unitäŋo äbäkäbäk kadäni-ken iŋamiken inkät penta itkaŋ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti iniŋ kireŋkuk

1-2 * * Notnaye, inta nadäwätäk taŋi täŋpäŋ nek Atens yotpärare-ken itkaŋ Timoti iniŋ kireŋpeda inken ärekta man yäŋpäŋ-nadäk täŋkumäŋ. Timoti, notninpak bureni ba Anutu täŋo epän äma ude itpäŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yäŋahäk täyak unitä päre Anutu täŋo man terak bänepjin ba nadäkinikjin täŋkehärom takta iwoyäŋkumäk. 3 * Komi ba bäräpitä täŋpewän kwaineŋ yäŋpäŋ Timoti teda äreŋkuk. In nadäkaŋ, Anutu täŋo man uwä kwini terak itpäŋ-nadänekta nämo yäŋ nimani. 4 * Nin inkät itkaŋ pengän man ŋode täwetkumäŋ; Anututa yäŋpäŋ komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yäŋkumäŋo u bureni ahätak ŋo yäŋ nadäkaŋ. 5 * Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täŋpäŋ intäŋo nadäkinikjin kaŋpäŋ nadäkta Timoti iniŋ kireŋpewa äreŋkuk. Täŋyäkŋarani äma waki Satantä täŋ-täkŋat-pewän nadäkinikjin pewä putäreŋirä epänin jop pewä paorektawä yäŋ nadäŋkut.

Timoti manbiŋam täga yäpmäŋ äbuk

6 * Täŋpäkaŋ Timotitä inken nanik äyäŋut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäŋo manbiŋam ŋode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkaŋ. Ba nintä in tabäkta gäripi nadäk täkamäŋ, udegän intä nin nibäkta yäk täkaŋ. Manbiŋam ude niwetkuk. 7 * Täŋpäkaŋ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkaŋ yäŋ biŋam niwerirän nadäŋkumäŋo unitäwä nin komi butewaki terak kuŋat täkamäŋ unitäŋo bäräpi täŋpidäm taŋkuk. 8 Bureni, in Ekäni iŋit-inik täŋpeŋ kuŋarirä nadäŋpäŋ nintäŋo iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

9 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep täga pähap nadäk täkamäŋ unita Anutu bänep täga inide kubä iwet täkäna! 10 Täŋkaŋ nadäŋ nimiŋirän inken päre kowat kawän täŋpäŋ nadäkinikjin ätukät täŋkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiŋpäŋ kehäromigän yäŋapik täkamäŋ.

11 * Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit nimiŋirän inken kaŋ ärena. 12 Täŋpäkaŋ Ekänitä bänepjin-ken epän täŋirän inken bänep iron kädet taŋi ahäŋirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kaŋ täŋ yämut, nintä inta täŋ tamik täkamäŋ udegän. 13 * Ude täŋirä Anutu Nanintä bänepjin täŋkehärom taŋirän iŋamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuŋat täkot. Pen udegän kuŋarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biŋam iwoyäwani yämagut yäpmäŋ äneŋi kaŋ äbän.

4

Anutu iŋamiken siwoŋi kuŋat-kuŋatta man

1 * Notnaye, Ekäni Jesuta yäŋpäŋ jukuman kubä ŋode täwetnapäŋ nadäwut; Irit kuŋat-kuŋatjintä Anutu not täŋ imikta mebäri täwetpäŋ täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ irut. Täŋkaŋ Anutu täŋo man u täga iwat täkaŋ upäŋ gwäk pimiŋpäŋ ehuranigän kaŋ iwarut yäŋpäŋ täwetkamäŋ. 2 Ekäni Jesu täŋo meni terak man kehäromi täwetpäŋ täwoŋärek täŋkumäŋo nadäkaŋ u.

3 * Anututä ŋode täwet täyak; Kubokäret peŋpäŋ bänep siwoŋi terak kuŋat täkot. 4 Täŋpäkaŋ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ webejiye-kät kädet siwoŋi terak kaŋ kuŋarut. 5 Kädet siwoŋi terak kuŋatkaŋ ämawebe guŋ, Anututa nämo nadäwanitä yabäŋgärip täŋpäŋ kubokäret täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Nämoinik! 6 * Unita in

* **3:1-2:** Apos 17:15 * **3:1-2:** Apos 16:1-3 * **3:3:** Efe 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4:** Apos 14:22 * **3:5:** Plp 2:16 * **3:6:** Apos 18:5 * **3:7:** 2Te 1:4 * **3:11:** 2Te 2:16 * **3:13:** Plp 1:10; 2Te 1:7,10 * **4:1:** 2Te 3:6 * **4:3:** 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 * **4:6:** Sam 94:1

notjiye täŋyäkŋatpäŋ webeniye nämo kubotäneŋ. Kädet waki udewanita bian man ŋode täwetkumäŋ; Ekänitä äma kädet ude täk täkaŋ uwä kowata waki api yämek. 7 * Bureni! Nadäk-nadäk waki yäpmäŋ kuŋatneta nämo, kudupi-inik itpäŋ nadäk-nadäk siwoŋigän yäpmäŋ kuŋatneta Anututä nimagutkuk. 8 * Unita äma kubätä man u mäde ut imayäŋ täko uwä äma kubäta nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.
9 * Eruk äbot täŋpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebäri täwetpäŋ täwoŋäreŋirän bureni iwat täkaŋ upäŋ imata bänep iron kowat täŋpän täneŋta äneŋi jop kudän täŋ tamine? 10 * Nämo, inä Masedonia kome äbot täŋpani ämawebe komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ u bänep iron täŋ yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ pen kaŋ täŋput yäŋpäŋ täwetkamäŋ. 11 * Täŋpäkaŋ man kubä pen ŋode täwetpäŋ täwoŋäreŋkumäŋ; Kuŋ äbäŋ täŋkaŋ täŋuruk-uruk nämo täneŋ. Komejin-kengän it dämiŋpäŋ epän ketjin-ken pewani u kehärom taŋpäŋ kaŋ täŋput. 12 * Ude täŋpäŋ nakta jop kubä nämo api itneŋ. Ude täŋirä äma Anutu täŋo kädet nämo iwat täkaŋ u inta bänep täga api nadäneŋ.

Jesutä äneŋi äbäkta man

13 * Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuŋo u jide itkaŋ unitäŋo mebäri ket nadäwä tärewut yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkaŋ guŋ ämatä noriye kumäŋirä nadäk-nadäki paoräpäŋ konäm butewaki pähap täk täkaŋ in udegän nämo täneŋ. Nämoinik! 14 * Nin nadäkinik ŋode täk täkamäŋ; Jesu kumäŋkaŋ akuŋkuk. Ude täŋkuko unita ŋode imaka nadäkinik täk täkamäŋ; Anututä Jesu iniŋ kireŋpewän ämawebe nadäŋ iminkaŋ kumbuŋo u ini-tägän yämaguränkaŋ inikät bok api ämneŋ. 15 * Ba Ekänitä iniken man kubäwä ŋode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäŋ täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämoinik!
16 * Ekäni kunum gänaŋ naniktä äpayäŋ täŋirän womat mämä api ahäwek. Täŋpäŋ aŋero intäjukun täŋpanitä gera yäŋirän Ekäni ini uwä gera pähap yäŋkaŋ api äpek. Äpäŋirän ämawebe Kristo nadäŋ iminpäŋ kumbuŋo unitä jukun api akuneŋ. 17 Akuŋirä kokoki yarägän kodak itnayäŋ täkamäŋ uwä kumbani yäput penakaŋ gubamtä pudät päro nipmaŋpän punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täŋpäkaŋ Ekäni-kät-gän api it yäpmäŋ ärone. 18 Unita in man ŋowä yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ notjiye kumbanita nadäwätäk peŋpäŋ bänepjin täŋpidäm täkot.

5

Ekäni äneŋi pit kubägän api ahäwek

1-2 * * Notnaye, injin ŋode bureni nadäk täkaŋ; Nämo nadäŋirä kubo ämatä bipani äbäk täkaŋ udegän Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni täropigän api ahäŋ nimek. Ude nadäk täkaŋ unita Ekäni äneŋi äbayäŋ täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäŋ imata kudän täŋpäŋ tamine? 3 * Täŋpäkaŋ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamäŋ yäkŋat irirä Ekänitä pit kubägän ahäŋ yäminpäŋ api däpmäŋ paorek. Bäräŋeŋ ahäŋ yämayäŋ täyak uwä webe nanak koki ikektä ittäŋgän komi bäräŋeŋ nadäk täkaŋ ude. Imaka umuri u bäräŋeŋ ahäŋ yäminirä jide täŋpäŋ api metäŋpeŋ kuneŋ? 4 Upäŋkaŋ notnaye, inä bipmäŋ urani gänaŋ nämo itkaŋ unita Ekäni täŋo kadäni, kubo ämatä bäräŋeŋ ahäk täkaŋ ude ahäŋirän nämo kikŋutneŋ. 5 * Nämoinik, ninä bipmäŋ urani ba bipanita binam nämo, peŋyäŋek ba kepmata binam äbot täŋpani.

---

* **4:7:** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8:** Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9:** Jon 13:34 * **4:10:** 2Te 3:4 * **4:11:** Efe 4:28; 2Te 3:8,12 * **4:12:** 1Ko 5:12-13; Kol 4:5 * **4:13:** Efe 2:12 * **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * **4:15:** 1Ko 15:51 * **4:16:** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **5:1-2:** Mat 24:36 * **5:1-2:** Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3:** Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 * **5:5:** Rom 13:12; Efe 5:9

Bänep kodaki it täkäna

6 Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämo itkaŋ däpmon pat täkaŋ ude nämo täne.
Nämoinik, nadäna tumbäpäŋ watäni itpäŋ kuŋat täkäna! 7 Täŋpäkaŋ äma däpmon pärani
uwä bipmäŋ urani gänaŋ pat täkaŋ. Ba äma ume jägämi naŋkaŋ täŋguŋguŋ kudän täk
täkaŋ uwä bipani täk täkaŋ. 8 Upäŋkaŋ kepma täŋo äbot ninäwä bänep nadäk-nadäkninta
watä kehäromi itpäŋ kuŋat täkäna. Täŋpäkaŋ nadäkiniknin ba notniyeta nadäŋ yämik-
iniktä kurepä ude ukät-pipik täŋ nimiŋirän äma wakitä nämo nidäpek. Ba Anututä bureni
api nimagurek yäŋ bänepnin ukädagän peŋitna unitä gwäpä kehäromi ude täŋ nimik täyon.
9 * U mebäri ŋode unita; Nin Anutu täŋo bänep wakwaki bureni kaŋ-ahäneta nämo iwoyäŋ
nipmaŋkuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täŋo wäpi terak irit kehäromi koreneta
iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk. 10 * Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne.
Unita Jesu täŋo äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayäŋ tämäŋo u ba kodak itnayäŋ tämäŋo u
tägagän, ukät penta api it yäpmäŋ ärone. 11 * Eruk, inä man tägagämän u nadäŋpäŋ man
kowat iwerän täŋpäŋ bänepjin pen täŋ-kehäromtak täkot, täk täkaŋ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

12 * Notnaye, man kehäromi ŋode täwetkamäŋ; Äma inta yäŋpäŋ in täŋkentäkta bämopjin-
ken komi epän täk täkaŋ ba Ekänita yäŋpäŋ intäjukun täŋ tamik täkaŋ, ba täwetpäŋ
täwoŋärek täk täkaŋ u nadäŋ yämik täkot. 13 Täŋkaŋ epän ude täŋ tamik täkaŋ unita inä
nadäŋ yämikinik täŋpäŋ bänep oretoret terak oraŋ yämik täkot.

Täŋpäŋ notjiye-kät not täŋpäŋ bänep kwini terak it täkot. 14 * Unita notnaye, in ŋode täk
täkot; Äma gaŋani, epän nämo täŋpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täŋ mäyäk-mäyäk
ba umun terak kuŋarani udewani täŋkentäŋ yämiŋpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täkot. Ba
äma kehäromini nämo täŋ-mehamtaŋ yämik täkot. Täŋpäŋ äma udewani täŋkentäŋ yämikta
nämo gaŋa täneŋ. Nämo, pentagän täŋkentäk-kentäk terak kuŋat täkot. 15 * Täŋkaŋ waki
kowata kowata täneŋta watä kehäromi itpäŋ kuŋat täkot. Ude täŋkaŋ injin-tägän ba äma
gägäni kuduptagän täŋkentäk-kentäk kowata kowata kaŋ täŋ yäpmäŋ ärowut.

16 * Ude täŋkaŋ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 17 *
Täŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man yäkta nämo gaŋa täneŋ. Nämo, pen yäk täkot. 18 * Ba imaka
u ba u unita Anutu bänep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoranitä ude kaŋ
täŋput yäŋpäŋ Anututä peŋ täwetak.

19 * Täŋpäkaŋ Munapik täŋo kädäp nämo däpä kumneŋ. 20 * Täŋpäŋ äma kubätä Anutu
täŋo mani biŋam yäŋahäŋpäŋ täwerirän nadäŋ äwaräkuk nämo täneŋ. 21 Upäŋkaŋ man
nadäk täkaŋ u kuduptagän nadäŋpäŋ yäpmäŋ danik kaŋ täŋput. Ude täŋkaŋ imaka täga
täŋpänä u kaŋ yäpmäŋ kuŋarut. 22 Ude täŋkaŋ waki mebäri mebäri kudup mäde kaŋ urut.

23 * Eruk notnaye, inta yäŋpäŋ Anutu-ken ŋode yäŋapik täkamäŋ; Anutu, bänep kwini
mähemitä ini ärutpak taŋpäŋ tepmaŋirän bänep kudupi kaŋ täŋ morewut. Ude täŋirän
gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayäŋ täyak u iŋamiken
momijin nämo, kaŋ irut. 24 Täŋpäkaŋ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man burenigän
yäwani unitä imaka yäyat ŋo inken bureni api täŋpek.

25 * Täŋpäkaŋ notnaye, in ninta nadäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. 26 * Täŋkaŋ äbot
täŋpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not täŋpäŋ keräntäk täk täkot. 27 Unita näk Ekäni
iŋamiken man kehäromi ŋode täwetat; In man kudän ŋo äbot täŋpani kuduptagän daniŋpäŋ
yäwerirä nadäwut.

28 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken itpäŋ itinik täk täyon. Ude.

---

* **5:9:** 1Te 1:10; 2Te 2:14 * **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11:** Jud 20 * **5:12:** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14:** 2Te 3:6,11,15 * **5:15:** Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16:** Plp 4:4 * **5:17:** Luk 18:1 * **5:18:** Efe 5:20 * **5:19:** Efe 4:30 * **5:20:** 1Ko 14:1,39 * **5:23:** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1 * **5:26:** Rom 16:16

2 Tesalonaika
Bäräpi **ä**tu **bä**nepi **api ä**yä**ŋ**uranit**ä yabäŋ ahä**k **täkaŋ unitä**ŋo **manbiŋ**am

1 * Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täŋkentäŋ namänpäŋ näk Poltä man ŋo kudän
täyat. Kudän täŋpäŋ äbot täŋpani Tesalonaika kome itkaŋ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu
Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ, inta pewa äretak. 2 * Anutu Nan ba Ekäni Jesu
Kristo täŋo orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.
3 * Notnaye, kadäni kadäni yäŋapik epän täŋkaŋ bänepnintä peŋ niwerirän inta yäŋpäŋ
oretoret man iwet täkamäŋ. Nadäkinikjin taŋi pähap tokŋeŋ ärok täyak, ba bämopjin-ken
bänep iron kädet taŋi ahäŋ pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamäŋ.
4 * Täŋpäkaŋ Anututa yäŋpäŋ in komi komi taminŋirä gupjin komi butewaki terak
itkaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ gwäk piminŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Unita intäŋo
manbiŋam u nintä komeni komeni Anutu täŋo äbot täŋpani yäŋahäŋpäŋ yäwet täkamäŋ.

Ekänitä äma yäpmäŋ danikta man

5 * Komi butewaki ahäŋ taminŋirä kehärom taŋpäŋ it täkaŋ uwä ŋode niwoŋärek täyak;
Anututä iniken kädet siwoŋi iwatpäŋ nadäŋirän bäräpi u ahäŋ tamik täkaŋ. Komi unitä
inä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ kukta yäpän-siwoŋtaŋ tamik täyak. Täŋpäkaŋ Anutu
täŋo kaŋiwat epän u täŋkehärom takta epäni täk täkaŋ. 6 * Unita kämiwä Anututä kädet
siwoŋi iwatpäŋ äma komi butewaki tamik täkaŋ u kowata komi butewaki udegän api
yämek. 7 * Upäŋkaŋ ämawebe komi butewaki nadäk täkaŋ inäwä, ninkät penta komi
butewaki u api ketäreŋ nimek. Ketäreŋ nimayäŋ täyak u Ekäni Jesu-kät aŋeroniye äbot
pähap-kät kunum gänaŋ naniktä äpnayäŋ täŋo kadäni ugän Anutu ini ude api täŋ nimek.
8 * Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa täŋguŋtak täkaŋ ba Ekäninin Jesu
täŋo Manbiŋam Täga u nadäŋ äwaräkuk täk täkaŋ uwä komi api yämek. 9 * Kowata
Anututä äma udewanita yämayäŋ täyak u kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-
ken nanik ba kehäromini täŋo epmäget kudäniken yäwat kireŋpewän päŋku äneŋi äbäkta
nämo, ukädagän api kuneŋ. 10 * Kadäni uken Jesutä wäpi biŋam yäpmäkta kwawak api
ahäwek. Ahäŋirän iniken äboriye, ämawebe mani nadäŋpäŋ bänepi-ken peŋpeŋ kuŋarani
unitä epmäget kudäni u kaŋpäŋ biŋam api yäŋ iminеŋ. Täŋpäkaŋ inä mani biŋam
täweritna nadäwä bureni täŋkuŋo unita penta api käneŋ.
11 * Unita inta yäŋpäŋ kadäni kadäni Ekäniken yäŋapik man ŋode yäk täkamäŋ; Anutun-
intä kädet siwoŋi iwatta iwoyäŋkuko uterakgän itneŋta täŋpidäm taŋ tamiton. Täŋkaŋ
iniken kehärominitä mehamtäŋ taminŋirän imaka tägatäga täkta gäripi nadäk täkaŋ u
täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken nadäkinikjin täŋo epäni bureni u kaŋ kaŋ-ahäwut. 12 * Ude
täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjintä Ekäninin Jesu täŋo wäpi biŋam oraŋ yäpmäŋ ärok täkot. Ude
täŋpäŋ Jesu täŋo wäpi biŋam äroŋirän in udegän Jesu iŋamiken wäpjin biŋam ikek kaŋ irut.
Wäpi biŋam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo iron.

2

Anutu täŋo manta iwan api ahäwek

---

* **1:1:** 1Te 1:1 * **1:2:** Rom 1:7 * **1:3:** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5:** Plp 1:28
* **1:6:** Rom 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7:** Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8:** Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17
* **1:9:** Ais 2:10,19,21 * **1:10:** Kol 3:4; 1Te 3:13 * **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3 * **1:12:** Ais 24:15; Mal 1:11

1 * Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täŋo äbäkäbäk ba unitä nimagut yäpmäŋ päbä dubiniken api nipmaŋpeko unitäŋo manbiŋam täwera nadäwut. 2 Äma ätutä ŋode api yäŋtäkŋatneŋ; Munapiktä ŋode niwetak; Ekäni täŋo kadäni uku ahäŋkuk yäŋ api täwetneŋ. Ba meni-tägän jop api yäŋ-täkŋatneŋ. Ba man kudän terak Poltä kudän täk yäŋ api yäŋtäkŋatneŋ. Ude yäŋ-täkŋarirä in täŋguŋ taŋpäŋ kwaiŋkaŋ bänepjin nämo pewä putärewek.
3 * Yäŋ-täkŋat man udewani täwerirä nämo nadäŋ yäminеŋ. Ekäni täŋo kadäni keräp taŋirän pengänä Ekäni täŋo manta iwan pähap api ahäwek. Täŋkaŋ Peŋawäk Äma, geŋita biŋam täŋpani unitä kwawak api ahäwek. 4 * Täŋpäŋ äma uwä imaka imaka ämatä anutu yäŋ iwetpäŋ yäniŋ oret täkaŋ u kudup yäpmäŋ päpä yepmaŋpäŋ ini wäpi api yäpmäŋ ärowek. Ude täŋkaŋ Anutu täŋo kudupi yot gänaŋ äro itpäŋ inita Näk Anutu yäŋ api yäwek.
5 Täŋpäkaŋ näk inkät itkaŋ unita täwetkuro ukeŋo u nadäkaŋ ba nämo? 6 Kadäni ŋokengän ukät-pipik pätak u nadäkaŋ? U keweŋirän Peŋawäk Ämatä kadäni yäŋ imaniken api ahäwek. 7 Täŋpäkaŋ apiŋo Peŋawäk Ämatä epän käbop käbop täk täyak. Ude täŋtäŋ kuŋattäyon ukät-pipik u keweŋirän Peŋawäk Äma u kwawak api ahäwek. 8 * Kwawak ahäŋpäŋ ririrän Jesutä äbäŋpäŋ meni woŋ piäŋ-iwat-pewän Peŋawäk Äma u kumäŋirän eruk Jesu täŋo peŋyäŋek ägonitä yäput pewän paot-inik api täŋpek. 9 * Täŋpäkaŋ intäjukun, Peŋawäk Äma u nämo kumäŋirän Satantä kehäromi imänkaŋ Peŋawäk Äma u Näk näwarut yäŋ nadäŋpäŋä täŋyäkŋarani ba kudän kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneŋ. 10 Ude täŋpäŋ ämawebe paot-paotta biŋam yäwani kädet waki mebäri mebäri terak api täŋyäkŋarek. Ämawebe uwä Anutu täŋo man bureni u nadäŋpäŋ iyap takta bitnäk täkaŋ unita api paotneŋ. Man bureni u nadäŋpäŋ iyaptak täŋkuŋ yäwänä man unitä täŋkentäŋ yämitek. 11 * Upäŋkaŋ nämo! Man burenita nadäkinik nämo täk täkaŋ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniŋ kireŋpewän nadäk-nadäki peŋ awähurirän jop manmanta nadäwä bureni api täneŋ. 12 Man burenita bitnäŋpäŋ imaka wakita gäripi nadäk täkaŋ unita ämawebe uwä kowata ahäŋ yämekta Anututä kädet ude uwä api peŋ yämek.

Nadäŋ däminŋpäŋ itkot

13 * Täŋpäkaŋ notnaye, Ekänitä inta nadäŋ tamikinik täk täyak! Pengän-inik Anututä intä irit kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyäŋkuko unita inta yäŋpäŋ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkäna! Täŋpäkaŋ in irit kehäromi kaŋ-ahäkta iwoyäŋkuko uwä Munapiktä bänepjin täŋ-kodaktaŋ taminŋirän Jesu täŋo manbiŋam burenita nadäkinik täŋpäŋ kuŋattäŋgän api kaŋ-ahäneŋ. 14 Täŋpäkaŋ Anututä in u kaŋ-ahäkta Jesu täŋo Manbiŋam Täga nintä täweritna nadäŋkuŋo uterak iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. Bureni-inik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi biŋam ärowani yäpayäŋ täyak u in ukät penta itpäŋ kaŋ yäput yäŋpäŋ yäŋpäbä tepmaŋkuk. 15 Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom taŋpäŋ man, kudän terak ba menintä täwetpäŋ täwoŋärek täŋkumäŋo u kaŋ yäpmäŋ kuŋarut.
16-17 * Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin täŋpidäm taŋpäŋ kehäromi taminŋirän man ba epän bureni inken peŋkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadäŋ nimikinik täŋpäŋ bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahäŋ nimik täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkiniknin täŋkehärom taŋirän imaka tägagämän kubä mät kaŋ-ahäne yäŋ bureni-inik nadäk täkamäŋ.

3

Ekäniken kehäromi nimikta yäŋapik täkot

* **2:1:** 1Te 4:13-17 * **2:3:** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 * **2:4:** Dan 11:36; Ese 28:2 * **2:8:** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9:** Mat 24:13; Rev 13:11-13 * **2:11:** 2Ti 4:4 * **2:13:** 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * **2:16-17:** 1Te 3:13

1 * Eruk notnaye, ninta yäŋapik man yäk täkot. Ude täŋirä Ekäni täŋo mantä itpäŋ-
nadäki nämo, inken ahäŋirän nadäwä ärowani täŋkuko udegän komeni komeni kaŋ kuŋ
morewän. 2 Täŋpäkaŋ äma wakiwaki ba äma peŋawäk täŋpani unita yäŋpäŋ täŋkentäŋ
nimikta Anutu-ken yäŋapik man yäŋ nimik täkot. Nadäkaŋ? Ämawebe ätutä Anututa
nadäŋ imikinik nämo täk täkaŋ. Ämawebe udewanitä iwan täŋ nimik täkaŋ.
3 * Upäŋkaŋ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täŋo
mähemitä in täŋpän wanenŋo udeta bänepjin mehamtaŋ tamiŋpäŋ watä it tamik täyak.
4 * Ude täŋ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamäŋ. Nämo, ŋode nadäk
täkamäŋ; Man täwet täkamäŋ u buramik täkaŋ. U pen api buramiŋ yäpmäŋ kuneŋ yäŋ
nadäk täkamäŋ. 5 Ekänitä ini nadäk siwoŋi täwetpäŋ täwoŋäreŋirän Anutu täŋo bänep iron
terak kaŋ kuŋarut. Täŋpäŋ Kristotä komi bäräpi gänaŋ nämo kwitaŋkuko udegän gwäk
piminŋpäŋ kaŋ kuŋarut.

Epän nämo täŋpeno uwä ketem nämo näŋpen

6 * Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetna nadäwut;
Äbot täŋpani ätutä epänta gaŋa taŋpäŋ jop kuŋat täkaŋ. Äma udewani man täwetpäŋ
täwoŋäreŋkumäŋo u nämo buramik täkaŋ. Unita udewani-kät penta nämo kuŋatneŋ. 7 *
Nämoinik! Nintä kädet täŋpäŋ-täwoŋärek täŋkumäŋo udegän kaŋ täŋput. Ninä inken jop
nämo itkumäŋ. 8 * Nin inken ketem gwäki nämo, nämo naŋkumäŋ. Nämoinik. Ketem
tuŋumta yäŋ-niwarani yäkaŋ, yäneŋ yäŋpäŋ tamimaŋ bipani ketnintä epän kädäp ikek
täŋkä komi nadäŋkumäŋ. 9 * Täŋpäkaŋ ude täneta nämo yäŋ nimani. Ninä ketem inken
nanik täga yäpnaŋipäŋ in kädet täga täŋpäŋ-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yäŋpäŋ ude
täŋkumäŋ. 10 * Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumäŋ; Äma kubätä epän nämo
täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.
11 * Täŋpäkaŋ inken naniktä man ŋode äbäŋirän nadäŋkumäŋ; Äma ätu uwä epän peŋpäŋ
käroŋ-käroŋ kuŋatkaŋ yot äroŋkaŋ-äpäk täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. 12 * U täga nämo! Äma
udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ŋode yäwetnapäŋ nadäkinik täk täkot;
Komejin-ken itdämiŋpäŋ epänjin täŋirä bureni ahäwäpäŋ injinken ugänpäŋ nak täkot. 13 *
Täŋkaŋ notniye, inä kädet siwoŋita gaŋani nämo täneŋ.
14 * Täŋpäkaŋ man kudän ŋo terak täwetkamäŋ uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini
yäŋahäŋpäŋ kakätäwäpäŋ inigän itpäŋ kaŋ mäyäk tawän. 15 * Iwan kaŋ täŋ imut yäŋpäŋ
nämo yäyat. U äbot täŋpani notjinpak kubä unita yäŋpäŋ-iwoŋärek täŋirä kädet siwoŋi kaŋ
iwarän.
16 * Eruk, Ekäni kwini mähemi unitä kwini pewän ahäŋ taminŋirän kadäni kadäni, imaka
u ba u tänayäŋ täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ
irän.
17 * Yäŋtärek man ŋowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup
näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat. 18 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo
orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

---

* **3:1:** 1Te 5:25 * **3:3:** 1Te 5:24 * **3:4:** 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10 * **3:6:** Mat 18:17; Rom 16:17 * **3:7:** Plp 3:17; 1Te 1:6 * **3:8:** 1Te 2:9 * **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10:** 1Te 4:11 * **3:11:** 1Ti 5:13 * **3:12:** 1Te 4:11 * **3:13:** Gal 6:9 * **3:14:** 1Ko 5:9,11 * **3:15:** 1Te 5:14 * **3:16:** 1Te 5:23 * **3:17:** 1Ko 16:21

1 Timoti
Poltä ämа gubaŋi kubä Anutu täŋo man yäŋahäwani u jukuman iwetkuk

1-2 * * Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keri-ken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahäŋkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänaŋ täga api nimagut yäpmäŋ ärowek. Täŋpäkaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadäŋira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man peŋawähut täkaŋ

3 * Timoti, näk Masedonia kome kwa yäŋkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yäŋpäŋ peŋawähut täkaŋ uwä yabäŋ yäŋpewi kaŋ pewut! 4 * Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yäŋit äma biani umunitä it yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo mebärita yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäŋ yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadätak u nämoinik täŋkentäŋ yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

5 Ima mebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpäkaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet u siwoŋi yäŋ täwet täkaŋ ugänpäŋ iwatneŋ. Ude täŋirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. 6 Upäŋkaŋ äma ätu kädet u peŋpäŋ man jopi, jiraŋ-ken nanik kaŋ-ahäŋkuŋo upäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. 7 * Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin Juda täŋo baga man unitäŋo yäwoŋärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkaŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ baga man unitäŋo mebäri nämo nadäwä tärewäkaŋ jop man yäk täkaŋ.

8 * Täŋpäkaŋ ninä baga manta ŋode nadäk täkamäŋ; Uwä nadäk siwoŋi terak yäpmäŋ kuŋatnero uyaku baga man u imaka täga yäŋ nadäne. 9 Baga man u äma siwoŋi kuŋaranita yäŋpäŋ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma baga man utpäŋ ärowani kädet pewä ahäk täkaŋ unita yäŋpäŋ pewani. Äma udewani Anutu täŋo kädet mäde ut iminkaŋ momi täktäk kädet ba kome täŋo kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäŋ miŋiye naniye ba äma ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. 10 * Ba kubokäret täk täkaŋ, ba aŋ täŋo kudän täk täkaŋ, ba ämawebe jop yäkŋatpäŋ yäpmäŋ päŋku äma ätuta watä piä täŋ yämikta yäniŋ kireŋirä moneŋ yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äma udewani jopman yäk täkaŋ, ba Ekäni täŋo wäpi yäŋpäŋ jopman terak yäŋkehäromtak man yäk täkaŋ, ba kädet waki u ba u Anutu täŋo man mebäri burenitä yäjiwät täyak upäŋ täk täkaŋ. 11 * Täŋpäkaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä manbiŋam Anututä näkä yäŋahäkta naminkuko u. U Anutu irit gäripi nikek täŋo mähemi, unitäŋo manbiŋam epmäget peŋyäŋek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋkuk

12 * Ekäni Jesu Kristotä kehäromi naminpäŋ täŋ-kehäromtaŋ naminkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yäŋ nadäŋ naminpäŋ watä piä täŋ imetta yäŋ naminkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. 13 Bian it yäpmäŋ äbutken uken näk Kristota yäŋärok man yäŋit, komi

---

* **1:1-2:** Kol 1:27 * **1:1-2:** Apos 16:1-3; Tai 1:4 * **1:3:** Plp 2:24 * **1:4:** 1Ti 4:7; Tai 1:14 * **1:7:** 1Ti 6:4,20; Tai 1:10 * **1:8:** Rom 7:12,16 * **1:10:** Tai 1:9 * **1:11:** 1Ti 6:15 * **1:12:** Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10; Gal 1:13

iminŋit ba piäni täŋpäwakta kädet mebäri mebäri pewa-ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpäŋ waki täŋ iminŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadäŋ naminŋkuk. 14 Täŋpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak tokŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nikek ahäŋkut.

15 * Ŋode nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduptagän bänepnin-ken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatnaŋi. Täŋpäkaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo. 16 Kowata yäpnaŋi upäŋkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduptagän äroŋkuk. Täŋpäŋ äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadäŋ naminŋkuk. Ämawebe nadäkinik täŋpäŋ irit kehäromita biŋam tänayäŋ täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äroŋkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ naminŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ iminŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek. 17 * Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känaŋi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget peŋyäŋeki pat yäpmäŋ kuŋpäŋ pen it yäpmäŋ kuk täyon. Bureni-inik!

18 * Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yäŋtäreŋ gamani udegän peŋ gäwetat. Gäk man u iyap taŋpäŋ Ekäni täŋo man unita yäŋpäŋ ämik kaŋ tä. 19 * Täŋpäkaŋ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yäŋ nadäk täyan ugänpäŋ kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpäŋ waŋkuŋ. 20 * Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yäŋärok man iwet täkamän unita Satan keri terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmäŋ kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yäŋpäŋ ude täŋkut.

2

Ekäniken yäŋapikta jukuman

1 Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi iŋit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik täŋpanitä ämawebe kuduptagänta yäŋpäŋ Ekäniken yäŋapik täkot. Täŋpäŋ imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋpäŋ bänep täga man iwet täkot. 2 * Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kudupta Anutu-ken yäŋapik manpäŋ mehamtäŋ yämik täkot. Yäŋapik man ude yäŋitna watä it nimiŋirä kwinigän itpäŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpäŋ kudupi siwoŋigän kaŋ itna. 3 Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä api tägawek. Ba waki keri-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. 4 * Unitäwä äma kuduptagän inita biŋam täŋpäŋ man bureni yäpmäŋpäŋ bänepi-ken pekta nadäk täyak. 5 U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. 6 * Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduptagän mominin täŋo kowata däpmäŋ tärekta gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ämawebe kuduptagän waki keri-ken nanik yämagutta nadäk täyak. 7 * Unita näk ämawebe Manbiŋam Täga u yäŋahäŋpäŋ yäwetta ba aposoro ude iretta yäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ nepmaŋpani. Täŋpäkaŋ guŋ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täŋo mebäri yäwetpäŋ yäwoŋärekta yäwoŋärewani äma täŋo piä ude yäŋ namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täŋo man

---

* **1:15:** Luk 15:2, 19:10 * **1:17:** Rom 16:27 * **1:18:** 1Ti 6:12; Jud 3 * **1:19:** 1Ti 3:9 * **1:20:** 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:2:** Efe 6:18; Plp 4:6 * **2:4:** Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 * **2:6:** Gal 1:4 * **2:7:** Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11

8 Eruk, ämanita ŋode yäyat; Äma komeni komeni, siwoŋi itkaŋ Anutu-ken ket kewatpäŋ kaŋ yäŋapik täŋput. Ude täŋpäŋ noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneŋ. Nämo, irit kuŋat-kuŋari pakigän kaŋ kuŋarut.
9 * Ba webeta udegän ŋode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kaŋ täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarut. Inita nadäwä äpani täŋpäpäŋ ämatä gäripi nibäwut yäŋpäŋ gupita epmäget taŋi nämo täneŋ. Täŋpäŋ gwäk pujiŋ topmäk-topmäk täŋpäŋ nämo kuŋatneŋ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ. 10 * Nämoinik. Webe, Ekäni täŋo gäripi terakgän kuŋatnayäŋ yäk täkaŋ unitäwä täŋkentäk-kentäk piä täŋpeŋ kuŋarirä uyaku api tägawek.
11 Täŋpäŋ Anutu täŋo käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkaŋ juku peŋpäŋ nadäk-nadäk piä täk täkot. 12 * Täŋpäkaŋ webetä ämani Anutu täŋo manpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek piä ude täkta ba intäjukun täŋ yämikta nämo nadäŋ yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneŋ. 13 * U mebäri ŋodeta; Anututä Adam jukun täŋkaŋ Iv mäden tewän ahäŋkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat. 14 * Ba Adamtä täŋyabäk täŋo mähemi nämo nadäŋ iminkuk. Webenitä nadäŋ iminpäŋ momi-ken maŋkuk. 15 Upäŋkaŋ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganeŋ. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoŋi ba nadäk-nadäk täga terak kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä api täŋkentäŋ yämek.

3

Äbot täŋpanita watä äma täŋo man

1 * Ŋode nadä; Äma kubätä äbot täŋpani täŋo watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täŋpayäŋ nadätak yäŋ yäneŋ. Man u bureni-inik. 2 * Upäŋkaŋ äma kubätä watä äma piä u täkta nadäŋpäŋä uwä ämawebe iŋamiken kädet siwoŋi terak kuŋarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuŋat-kuŋarita watäni itkaŋ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmäŋ kuŋarani. U iron terak kuŋarani. U yäŋpäŋ-yäwoŋärek piä säkgämän täŋpani. 3 Täŋkaŋ ume komita ämäŋi nämo täŋpani. Täŋkaŋ ämik täŋpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuŋarani. Ba moneŋ tuŋumta nadäŋ gäripi-inik nämo täŋpani. 4 Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiŋpäŋ äperiye nanakiye yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋirän nani oraŋ iminpäŋ mani buraminpäŋ kuŋarani. 5 Unita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide täŋpäŋ Anutu täŋo äbot täŋpani ämawebeta watä säkgämän it yämek? 6 Täŋpäkaŋ bänep apigän äyäŋurani kubätä äbot täŋpanita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani täŋirän Anututä Satanta täŋkuko ude, manken tewekta. 7 * Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo täŋpani iŋamiken siwoŋi kuŋarirän äma täga yäŋ iwerani. Täŋ, äma udewani nämowä ämawebetä yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋirä Satantä bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ buŋep-ken tewekta.
8 Äbot täŋpani täŋo täŋkentäk äma imaka, ämawebe iŋamiken siwoŋi kuŋatkaŋ täŋyäkŋarani nämo täŋpani. Täŋkaŋ ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ nämo täŋpani. Ba moneŋ äma täŋyäkŋarani täŋpäŋ moneŋ tuŋum jop nämo yäpani. 9 Täŋkaŋ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoŋäreŋkuko u iŋit-inik täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänepi kuräki-inik irani. 10 Täŋpäkaŋ pengänä täktäki ba irit kuŋat-kuŋari yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ käderi täga täŋpeko uwä, eruk piä yämen. 11 * Täŋpäŋ webeniye udegän, ämawebeniye iŋamiken siwoŋi kuŋarani ba man äyäŋutpäŋ yäkyäk nämo täŋpani. Uwä kwikinik itkaŋ bänepita watäni itpäŋ man burenigän yäŋpäŋ kuŋarani. 12 Täŋpäkaŋ äbot täŋpani täŋo täŋkentäk äma uwä webe kubägän yäpmäŋpäŋ äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabäŋ yäwarani. 13 Eruk, täŋkentäk äma piäni täŋpewä tägak täkaŋ uwä wäpi

* **2:9:** 1Pi 3:3-5 * **2:10:** 1Ti 5:10 * **2:12:** 1Ko 14:34 * **2:13:** Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 * **2:14:** 2Ko 11:3
* **3:1:** Apos 20:28 * **3:2:** Tai 1:6-9 * **3:7:** 2Ko 8:21 * **3:11:** Tai 2:3

biŋam säkgämän ahäk täkaŋ. Ba nadäkiniki kehäromigän iŋitpäŋ unitäŋo mebäri yäŋahäkta bätakigän nadäk täkaŋ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik

14 Timoti, näk gäkken bäräŋeŋ ärekta nadätat upäŋkaŋ ŋodeta yäŋpäŋ man ŋo intäjukun
kudän täŋpäŋ gamitat. 15 * Ude täŋpäŋ imaka kubätä gäkken ärekta kädet täŋpipiŋ nameko
uwä, eruk man ŋo daniŋpäŋ nadäŋkaŋ Anutu täŋo äbot nin kädet siwoŋi u ba u täga
iwatne yäŋ ket nadäwen. Täŋpäkaŋ Anutu täŋo äboriye nin uwä Anutu irit mähemi täŋo
äbot bureni. Nadätan? Anutu täŋo äbot pähap uwä man bureni täŋo meham ba bek
bämopi ude itkaŋ. 16 * Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäŋo mebäri-inik u
imaka taŋi pähap kubä! Anututä ini niwoŋäreŋkuko uwä ŋode;

Äma äworeŋirän ämawebetä kaŋkuŋ.
Munapiktä unitäŋo täktäki u siwoŋi-inik yäŋ niwoŋäreŋkuk.
Täŋirän aŋerotä kaŋkuŋ.
Täŋpäkaŋ ämatä wäpi biŋam äma äbori äboriken yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäŋahäŋkuŋ.
Täŋirä komen ämatä nadäkinik täŋ iminkuŋ.
Nadäkinik täŋ iminirä Anututä kunum gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ äro wäpi biŋam ikek teŋkuk.

4

Äma täŋo nadäk jopi nämo iwatneŋ

1 * Munapiktä kwawak ŋode yäŋahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täŋo man peŋpäŋ
Satan täŋo äboriye unitäŋo yäŋ-yäkŋarani man ba mäjo täŋo jop manman api nadäŋ
yämineŋ. 2 Täŋpäkaŋ äma man udewani yäŋahäk täkaŋ uwä jopman yäwani. U bänepitä
kudän u siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ u nadäŋ parit täŋpäŋ äma jop yäŋ-yäkŋatpäŋ yäjiwät man
mebäri mebäri ŋode yäk täkaŋ; 3 * Webe yäpmäkta yäjiwärani yäk. Gubaŋigän itkot yäk.
Ba, ketem ätu nämo nänen yäŋ yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ ketem uwä Anututä
peŋ moreŋkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpäŋ man bureni bänepi-ken pewani
unitä bänep täga man iwetpäŋ nänenŋta yäŋkuk. 4 * Imaka kuduptagän Anutu-ken nanik
ahäwani uwä tägagän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätnaŋi nämo. Nämoinik, bänep täga
man iwetpäŋ u kuduptagän täga yäpmäŋpäŋ näne. 5 Ude täŋitna Anutu täŋo man ba bänep
täga man unitä ketem terak äroŋirän Anutu iŋamiken nintä nakta biŋam täk täkaŋ.

Timotita jukuman ätu

6 Eruk Timoti, gäk äbot täŋpani notkaye man ŋo yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpayäŋ täno uwä
Jesu Kristo täŋo piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Täŋkaŋ nadäkinik täŋo
man ba Anutu täŋo man mebäri bureni nadäŋpäŋ buramiŋ yäpmäŋ äbuno unitä bänepka
täŋo ketem ude täŋirän api kuŋaren. 7 * Täŋpäkaŋ äma jop manman yäwani täŋo kobap
man ba Anututa nämo nadäwani täŋo jop manman u nadäkta kaŋ bitnä. Man udewani
mäde ut iminpäŋ Ekäni täŋo käderita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäkinikka täŋkehärom täyi.
8 * Nadätan? Gupnin täŋpidäm takta täŋoret u täga täŋkentäŋ nimik täyak upäŋkaŋ bänep
täŋpidäm taŋpäŋ Ekäni täŋo käderi siwoŋi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome
terak ŋo, ba kämi kunum gänaŋ bok, täŋkentäk bureni pewän ahäŋ nimikta biŋam yäwani.
9 * Man ŋowä bureni-inik. U ämawebe kuduptagän yäpmäŋpäŋ bänepnin-ken penaŋi. 10 *
Täŋpäkaŋ unitäŋo bureni yäpmäkta nin nämo gaŋa taŋkaŋ gwäk duŋduŋ piä pähap täk
täkamäŋ. Täŋkaŋ Anutu irit mähemi, unitäŋo kehäromi terak yeŋgämina pek täkaŋ. Anutu

---

* **3:15:** Efe 2:19-22 * **3:16:** Jon 1:14; Mak 16:19 * **4:1:** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18 * **4:3:** Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4:** Stt 1:31; Apos 10:15 * **4:7:** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8:** 1Ti 6:6 * **4:9:** 1Ti 1:15 * **4:10:** 1Ti 2:3-4

uwä ämawebe kuduptagän waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi pat imitak. Täŋpäkaŋ kehäromini uwä nadäkinik täŋpani nin waki keri-ken nanik nimagutkuko ubayäŋ!

11 Timoti, man gäwetat ŋo kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. 12 * Täŋpäŋ gäk äma gubaŋi unita yäŋpäŋ ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo täŋpek. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nikek, ba bänep siwoŋi terak itkaŋ man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot täŋpani kädet siwoŋi kaŋ yäwoŋäre. Ude täŋiri udegän täk täkot. 13 Ude täŋpäŋ näka itsämäŋkaŋ Anutu täŋo man daniŋpäŋ yäwoŋärek täŋit, unitäŋo mebäri bureni yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ, kädet siwoŋi iwatta peŋ yäwet täyi. 14 * Täŋpäŋ intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yäŋahäŋpäŋ keri gwäkka terak peŋirä piä täkta Anutu täŋo iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäŋo bureni pewi putärewekta kehärom taŋpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋat. 15 * Täŋpäŋ piäka u täŋ-dämiŋiri burenitä ahäŋpäŋ parirän kaŋ kawut. 16 Täŋkaŋ gäkŋaken irit kuŋat-kuŋatkata ba man yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyan unitä siwoŋi itta watäni itpäŋ kaŋ kuŋat. Ude täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ täŋpayäŋ täno uyaku ämawebe gäkŋo man nadäk täkaŋ u, ba gäkŋa bok, irit täga api kaŋ-ahäneŋ.

5

Äbot täŋpani ämawebejiye tägagän täŋ yämineŋ

1 * Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täŋirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpä-siwoŋtak man kwini terak iweren, gäkŋaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken notkayeta täŋ yämeno udegän täŋ yämen. 2 Ba gäkŋaken meŋkata täŋ imeno udegän webe ekäni ekänita täŋ yämen. Ba webe gubaŋi gubaŋi udegän, gäkŋaken wanotkayeta täŋ yämeno udegän kädet siwoŋi terak täŋ yämen.

3 Täŋpäŋ webe kajat u oraŋ yämen. U webe täŋkentäkiye nämo udewanita yäyat. 4 Täŋpäkaŋ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye nikek täŋpäwä, yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri miŋi ba äbeki pähap u täŋkentäŋ iminеŋ. Ude täneŋo uwä Anutu iniŋ oretoret kädet bureni täneŋ. Ude täŋpäŋ kowata komi nadäŋpäŋ watä it yämeko uwä udegän täŋ iminеŋ. Ude täŋirä Anututä yabäwän tägawek. 5 * Täŋpäkaŋ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkaŋ Anutu kwasikotpäŋ kepma bipani Anutu-ken täŋkentäkta yäŋapik täkaŋ. 6 Täŋ, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuŋareko uwä kodak itak upäŋkaŋ kumbani yäŋ iwetneŋ. 7 Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadäŋpäŋ Anutu ba ämawebe iŋamiken momi nämo, siwoŋigän kuŋat täkot. 8 Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabäŋpäŋ nämo täŋkentäŋ yämeko, ba bänep iron kädet nämo täŋ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki peŋpäŋ Anutu kakätäk-inik täyak ubayäŋ yäŋ nadäneŋ. Unitäŋo kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma täŋo yärepmitak.

9 Täŋpäkaŋ webe kajat kubä webe pähap täŋpäŋ obaŋ 60 ude tärewani, äma kubägän yäpani udewani äbot täŋpani-ken täŋkentäk yäpmäkta wäpi webe kajat täŋo wäpi tawaŋ terak täga peneŋ. 10 * Webe uwä täŋkentäk piä täŋpani ba nämo täŋpani unitäŋo mebäri kakta äma ätu ŋode yäwet yabäneŋ; Äperiye nanak jide ude yabäŋ yäwatkuk? Ba äma kudupitä ahäŋ iminjirä jide ude täŋkentäŋ yämiŋkuk? Ba äma Anutu täŋo man yäpmäŋ kuŋarani iron jide täŋ yämiŋkuk? Ba äma bäräpi nikekta täŋkentäk jide ude täŋ yämiŋkuk? Ba iron kädet ätu jide ude täŋkuk? Kädet udewanita yäwetpäŋ nadäk täŋirä tägawäpäŋ eruk, webe u äbot täŋpani täŋo täŋkentäk täga yäpek.

11-12 Upäŋkaŋ webe kajat gupi kodakitä täŋkentäk yäpmäkta wäpnin tawaŋ terak kudän täwut yäŋ yäneŋo uwä yäjiwätneŋ. Imata, kajari udewani uwä kaŋgäriptä täŋpewän Jesu mäde ut iminjpäŋ yäŋkehäromtak man webe kajat wäpi tawaŋ terak itta yäneŋo u irepmitpäŋ äneŋi äma kubä yäpmäkta nadäneŋ. Ude täŋpäŋ man bian yäneŋo u utpäŋ momi täneŋ. 13 * Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak eŋi äro

* **4:12:** Tai 2:15 * **4:14:** 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 * **4:15:** 1Ti 5:22 * **5:1:** Wkp 19:32 * **5:5:** Luk 2:37, 18:7 * **5:10:** Hib 13:2 * **5:13:** 2Te 3:11

täpätek täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋpäkaŋ ugän nämo. U ämawebe yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat täŋkaŋ man waki mebäri mebäri yäŋ-danik täkaŋ. 14 * Unita näk ŋode yäyat; Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneŋi yäpmäŋpäŋ nanak bäyaŋpäŋ eŋi ba ironŋiniye nädananita watä piä täŋpeŋ kuŋatnaŋi. Ude täŋirä iwantä yabäŋpäŋ man waki yäwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ itneŋ. 15 Timoti, nadätan? Äbot täŋpani webe kajat ätu kädet siwoŋi irepmitpäŋ Satan täŋo kädet iwat täkaŋ.

16 Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani webe kubä täŋo äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneŋo uyaku äbot täŋpani ätutä webe kajat udewani watäni itta nämo api täŋbäräp täneŋ. Upäŋkaŋ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot täŋpanitä watäni täga itneŋ.

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

17 * Äbot täŋpani täŋo watä äma piä säkgämän täŋpanita piä täŋo gwäki yämineŋ. Täŋpäkaŋ u bämopi-ken nanik Anutu täŋo man mebäri bureni yäwetpäŋ yäwoŋärek ba yäŋahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkaŋ äma unita gwäki taŋi yämineŋ. 18 * Unitawä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode itak u nadäkaŋ;

Bulimäkautä piä täŋ gamiŋkaŋ ketem moräki näŋpayäŋ täŋirän nämo yäjiwären. Ketem näŋpeko uwä piä täŋo gwäki. *Lo 25:4*

Ba man kubä ŋode;

Piä ämatä piä täŋo gwäki täga yäpek. *Luk 10:7*

19 * Täŋpäkaŋ äma kubä-tägän äbot täŋpani täŋo watä äma kubä manken tewa yäŋ yäweko uwä nämo nadäŋ imen. Äma yarä ba yaräkubätä yäneŋo uyaku nadäŋ yämiŋpäŋ man piä täŋpen. 20 * Täŋpäkaŋ watä äma u momi täŋirän kaŋ-ahäweno uwä ämawebe iŋamiken yäpä-siwoŋtak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadäŋpäŋ umuntäneŋ. 21 Täŋpäkaŋ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoŋi aŋero äboriye u nabäŋirä ŋode peŋ gäwetat; Jukuman gäwetat ŋo kudup kaŋ iwat. Ude täŋkaŋ äma ätuta gäripi nadäŋpäŋ täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduptagänta piä uterakgän täŋ yämen. 22 Täŋkaŋ äma kubätä Anutu täŋo piä täŋpayäŋ yäŋirän gäkä jukun tärop taŋpäŋ piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän täŋpeko uwä momi bok tädeŋo udeta. Unita gäkŋaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kaŋ irän. 23-25 Nadätan? Äma ätu täŋo momi pengän kwawak ahäŋirän ämawebe kuduptagän kaŋpäŋ nadäk täkaŋ. Täŋ, ätu täŋo uwä käbop pat yämik täkaŋ uwä kämi yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe bämopi-ken täŋkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Täŋ, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpmäŋ kuŋkä kämi mät ahäwek.

Täŋpäkaŋ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo näŋpen. Wain ume täpuri ätu bok näŋpen.

6

Watä piä äma jopita man

1 * Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadäŋ imani u ŋode yäweren; In kuduptagän mähemjiye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ u gämori-kengän kuŋat täkot. U imata, ärowani täŋ yämiŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam ba unitäŋo man bureni iniŋ wärätneŋo udeta. 2 * Täŋpäkaŋ watä piä äma ätu täŋo mähemiye uwä nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ ŋode yäŋpäŋ ärowani nämo täŋ

* **5:14:** 1Ko 7:9 * **5:17:** 1Ko 16:18 * **5:18:** 1Ko 9:9; Mat 10:10 * **5:19:** 2Ko 13:1 * **5:20:** Gal 2:14; Efe 5:11 * **6:1:** Efe 6:5 * **6:2:** Plm 16

yäminen; U notnapak unita unitäŋo mani täga uret yäŋ nämo nadänen. Nämoinik! In ŋode nadänaŋi; Mähemna ŋowä Jesu täŋo äbotken nanik. Unita nadäŋ imikinik täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ piä säkgämän täŋ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk man u wari wari yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpäŋ kädet siwoŋi u iwatta bänepi täŋpidäm taŋ yämen.

Moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip täŋo man

3 * Täŋpäkaŋ man kubä ŋode; Äma ätutä man bureni yäpmäŋ äyäŋutpäŋ man inigän kubä yäŋpäŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo meni jinom unita bitnäk täkaŋ. Ude täŋpäŋ unitäŋo man kädet, yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpani u mäde ut imik täkaŋ. Eruk äma udewanita ŋode nadänen; 4-5 * U inita nadäwän ärowani täŋpäkaŋ guŋinik täyak yäŋ nadänen. Äma udewaniwä man bureni peŋpäŋ manbiŋam jopi-jopi terak yäŋuruk-uruk bumta yäk täkaŋ. Ude täŋpäŋ noriye täŋo moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip, yäŋpäŋ-yabäŋ yäk, yäŋtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkaŋ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkaŋ man bureni nämoinik nadäŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Anutu täŋo man yäpmäŋ kuŋaritna moneŋ tuŋum kaŋ ahäŋ nimut yäŋ nadäk täkaŋ.

6 * Ude nämo, upäŋkaŋ tuŋum Anututä ähan peŋ nimani unita nadäna tägawäkaŋ Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat-iwat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäŋ nimek. 7 * Unita ŋode nadäk täkäna; Meŋnin koki gänaŋ naniktä ketäŋ äbumäŋo udegän kumäŋpäŋä ketäŋ api kune. 8 * Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk täkamäŋ unitagän nadäk täkäna! 9 * Moneŋ tuŋum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkaŋ uwä täŋyabäk täŋo buŋep gänaŋ äpmok täkaŋ. Täŋpäkaŋ imaka jopi mebäri mebärita nadäŋ gärip täk täkaŋ unitä yepmäŋitpäŋ irit kuŋat-kuŋari täŋpänwak täkaŋ. 10 * Bureni-inik! Moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täŋo mebäri-inik täyak. Nadäkaŋ? Äma ätutä kädet ude iwatpäŋ Ekäni täŋo man kädet peŋ awähutpäŋ bäräpi pähap mäyap kotaŋkuŋ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk piminen

11 * Täŋpäkaŋ Timoti, Anutu täŋo äma gähä imaka udewani kaŋ-umuntaŋ uruŋ käda kuŋaren. Ude täŋkaŋ siwoŋigän kuŋatpäŋ Anutu ini bumik itkaŋ, nadäkinik, bänep iron nikek kuŋaren. Täŋkaŋ kehäromigän itpäŋ ämawebe bänep kwini terak yabäŋ yäwaren. 12 * Täŋkaŋ gwäk piminŋpäŋ nadäkinik bureni täŋo kädet tägagämän u iwat täyi, ämatä gwäk piminŋpäŋ närepmirek gärepmirek täk täkaŋ ude. Ba irit kehäromi kaŋ-ahäkta kehärom taŋpäŋ kuŋat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biŋam täkta Anututä gämagutkuk. Täŋpäŋ ämawebe iŋamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäŋ yäŋahäŋkun-ken uken gämagutkuk.

13 * Anutu, imaka kuduptagän irit ikek yämik täyak u iŋamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntaŋpäŋ Pailat iŋamiken man bureni yäŋahäŋkuko u iŋamiken, ŋode peŋ gäwetat; 14 Gäk Anutu ba ämawebe iŋamiken siwoŋigän, momika nämo kuŋatkaŋ piä man yäŋ gamani u iwatpäŋ täŋpeŋ kuŋariri Ekäninin Jesu Kristo kaŋ äbän. 15 * Uwä kadäni Anututä iwoyäŋkuk-ken uken api äbek. Täŋpäkaŋ Anutu uwä irit gäripi nikek itkaŋ intäjukun irit piä täŋpani bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täŋo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täŋo Ekäni-inik. 16 * Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peŋyäŋeki inigän kubä u gänaŋ it täyak. Peŋyäŋeki u äma kubätä u dubini-ken kunaŋi nämo. Täŋkaŋ Anutu uwä äma kubätä bian nämo kaŋkuk ba apiŋode imaka kubätä täga känaŋi nämo. Täŋpäkaŋ wäpi biŋam, iniŋoret-oret ba kehäromi pähap it imiŋkuko unitä pen it yäpmäŋ ärok täyon. Bureni!

---

* **6:3:** 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 * **6:4-5:** 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 * **6:6:** 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * **6:7:** Jop 1:21; Sav 5:15 * **6:8:** Snd 30:8 * **6:9:** Snd 23:4, 28:22 * **6:10:** Efe 5:5 * **6:11:** 2Ti 2:22 * **6:12:** 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7 * **6:13:** Jon 18:36-37; Jon 19:11 * **6:15:** Lo 10:17; Rev 17:14 * **6:16:** Kis 33:20

Imaka jopi terak nämo yeŋgämä peneŋ

17 * Eruk Timoti, äbot täŋpani ätu kome täŋo moneŋ tuŋum taŋi nikek uwä ŋode yäweren;
Gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ imaka äbutkwani uterak nämo yeŋgämä peneŋ. Nämoinik, Anutu,
täŋbumbum pewän ahäŋ nimiŋirä unita gäripi nadäk täkamäŋ uterakgän kaŋ yeŋgämä
pewut yäŋ kaŋ yäwet. 18 Täŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋpen; Kädet tägatäga ude täŋpäŋ tuŋum
bureni täŋo mähemi ude kaŋ irut. Ba imaka päke it yämikaŋ uken nanik iron täŋpäŋ
ämawebe täŋkentäŋ yämineŋ. 19 * Ude täŋirä tuŋum bureni kunum gänaŋ api buŋät yämek.
Tuŋum bureni unitä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ Irit bureni-inik kämi kaŋ-ahäkta yäwani u mät
kaŋ-ahäneŋ.

20 * Täŋpäkaŋ Timoti, piä yäŋ gamani u watäni itpäŋ kaŋ yäpmäŋ kuŋat. Äma ätutä
Nin nadäna-tärewani yäŋkaŋ man jopi yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ, unita mäde kaŋ ut yämi.
Man u Anutu-ken nanik nämo. 21 * Äma ätu man uterak wohutpäŋ nadäkiniki täŋo kädet
kakätäŋirä putäreŋkuk.

Eruk uba. Anutu täŋo orakoraktä in kudup terak äroton.

---

* **6:17:** Sam 62:10; Luk 12:20 * **6:19:** Mat 6:20 * **6:20:** 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 * **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Poltä Timoti täŋo bänepi täŋpidäm takta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1-2 * * Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u täkta näk iwoyäŋpäŋ peŋ näweränkaŋ ämawebe man ŋode yäwettäŋ kuŋat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänayäŋ tämäŋo uwä Anututä irit bureni api nimek, yäŋkehärom taŋkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täŋo bänepi täŋkehärom taŋkuk

3 * Oranaye nanayetä bänep siwoŋi terak Anututa watä piä täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitäŋo kodakini näkä udegän täk täyat. Täŋkaŋ Timoti, gäka juku piŋpäŋ Anutu bänep täga nadäŋ imiŋpäŋ uken yäŋapik man terak kepma bipani nadäŋ gamik täyat. 4 Täŋpäŋ gepmaŋpeŋ kwayäŋ täŋira näka konäm butewaki täŋkuno unita nadäŋpäŋ äneŋi gabäŋpäŋ bänep täga pähap nadäkta gäripi-inik nadätat. 5 * Täŋpäkaŋ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meŋka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreŋpäŋ itkukotä itak u nadätat. 6 * Mebäri unita näk nadäŋ gamiŋpäŋ ŋode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peŋira Anututä iron pähap täŋ gamiŋkuko u täŋkehärom taŋiri kädäp ikek kaŋ ahäwän. 7 * U imata, Anutu uwä täŋumun-umun terak kuŋatneta Munapik nämo niminkuk. Nämoinik, Kudupi Munapiki niminkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokŋeŋ nimik täyak. Ba täŋkentäŋ niminirän irit kuŋat-kuŋatninta watä it täkamäŋ.

8 * Unita Timoti gäk Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäkta täŋmäyäk-mäyäk nämo täŋpen. Ba komi eŋiken irani näka man yäkta nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gaminirän uterakgän Ekäni täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. 9 * Täŋpäkaŋ Anutu uwä nin waki keri-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täŋ iminitna unita yäŋpäŋ nämo nimagutkuk. Nämoinik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peŋkuk-ken uken iniken iron täŋ niminpäŋ Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyäŋkuk. 10 * Täŋpäŋ bian-inik nin iwoyäŋkuko upäŋkaŋ apiŋo ironi u kwawak ŋode niwoŋäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo kehäromi utpewän maŋpänkaŋ, mani biŋamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäŋo kudän kwawak pewän ahätak.

11 * Täŋpäkaŋ näk Anututä mani biŋam täga u yäŋahäkta iwoyäŋkuk. Täŋkaŋ Manbiŋam Täga unitäŋo aposoro ba yäwetpäŋ yäwoŋärek äma ude itta imaka, iwoyäŋpäŋ nepmaŋkuk. 12 Täŋpäŋ mebäri unitagän komi eŋi ŋoken komi bäräpi nadäŋ itat. Upäŋkaŋ nämo mäyäk taŋpäŋ, nadäŋ imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämoinik, näk nadäkinik kehäromi ŋode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak peŋkuko unita watä it naminirän piä u säkgämän täŋ yäpmäŋ kuŋtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13 * Unita Timoti, man bureni täŋo tawaŋ näkä gäwetpäŋ gäwoŋäreŋkuro ugänpäŋ iwarän täŋpäŋ ämawebe udegän yäwetpäŋ yäwoŋärek täyi. Ude täŋkaŋ Kristo Jesuta nadäŋ iminpäŋ ba gäripka uterakgän kaŋ pe. 14 * Täŋpäŋ Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täŋkentäŋ gaminirän man bureni säkgämän yäŋ gamani unita watäni it täyi.

---

* **1:1-2:** Efe 1:1 * **1:1-2:** 1Ti 1:2 * **1:3:** Plp 3:5; Apos 23:1 * **1:5:** Apos 16:1 * **1:6:** 1Ti 4:14 * **1:7:** Rom 8:15 * **1:8:** Rom 1:16 * **1:9:** Efe 2:8-9; Tai 3:5 * **1:10:** 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 * **1:11:** 1Ti 2:7 * **1:13:** 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 * **1:14:** 1Ti 6:20

15 Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduptagän nabäkätäŋ moreŋkuŋo
uku nadäŋkuno u. Täŋpäŋ notnapakyat Figelus kenta Hemogenestä udegän nabä
kätäŋkumän. 16 * Täŋpäkaŋ Onesiforustä ude nämo täŋkuk. U näk komi eŋiken irira näka
nämo mäyäk taŋpäŋ kadäni kadäni bänep pidäm täŋ namik täŋkuk. Unita näk Ekänitä
Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäŋ yämekta yäŋapik man yäk täyat. 17 Äma unitä
Rom komeken ahäŋpäŋ näka gwäk pimiŋpäŋ wäyäkŋeŋkä nabäŋ ahäŋkuk. 18 * Ba ugän
nämo, Efesus komeken täŋkentäk pähap täŋ namik täŋkuko u imaka, biŋam nadäŋkuno u.
Unita Ekänitä kadäni pähapken butewaki kaŋ nadäŋ imän yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täŋo komi äma ude

1 Eruk ironŋina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täŋ yämik täyak u yäpmäŋ
wädäŋpäŋ kehärom taŋpäŋ kuŋat täyi. 2 Ude täŋpäŋä gäk ba ämawebe mäyap nadäŋirä
man yäŋahäk täŋkuro u äma ätu Anutu täŋo man kehäromi iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ
u yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. Täŋiri unitä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋärekgän api
täneŋ. 3 * Täŋpäŋ gäk Kristo Jesu täŋo komi äma täga ude itkaŋ komi bäräpi yäpmäkta
nämo gaŋa täwen. 4 Komi äma bureni täŋo mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä näka
täga nadäŋ namän yäŋpäŋ piä, äma jopitä täk täkaŋ u nämo täk täkaŋ. Nämo, u gwäk
pimiŋpäŋ piä yäŋ yämani kehäromigän täk täkaŋ. 5 * Ba äma närepmirek-gärepmirek-ken
bäräŋek täkaŋ unita nadä. Äma udewaniwä noriye yärepmitpäŋ intäjukun ahäŋpäŋ gwäki
yäpayäŋ nadäŋpäŋä, närepmirek-gärepmirek unitäŋo baga man siwoŋi iwarek. Baga man
nämo iwatpäŋ jopjop täŋpeko uwä gwäki nämo yäpek. 6 * Ba man wärani kubä ŋode; Äma
kubä ketem piä taŋigän täŋpeko uwä kowatawä noriye ätu yärepmitpäŋ ketem taŋigän
näŋpek. 7 Unita Timoti, man gäwetat ŋonita juku piŋpäŋ kuŋariri Ekänitä nadäk-nadäkka
api täŋkwawa täwek. Täŋirän unitäŋo mebäri api nadäwi-täreneŋ.

8 * Täŋpäkaŋ gäk Jesu Kristota nadäŋit nadäŋit kuŋaren. U Devit täŋo oranitä kumbani-
ken naniktä akuŋkuk yäŋ mani biŋam ude täwet täŋkuro ukeŋo. 9 * Mani biŋam unitagän
yäŋpäŋ komi pähap nadäk täyat. Täŋpäkaŋ waki täŋpani ude topmäŋpäŋ nepmaŋkuŋo itat.
Upäŋkaŋ Anutu täŋo man uwä nämo topani! 10 * Unita ämawebe Anututä inita iwoyäwani
u täŋkentäŋ yämikta nadäŋpäŋ näk bänepna täŋ-täpäneŋpäŋ komi bäräpi ŋo kotaŋ itat.
Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäŋpäŋ kämiwä Jesu-kät peŋyäŋek
gänaŋ tärek-täreki nämo itneŋta komi ŋo nadätat.

11 * Unita man ŋode pätak u bureni-inik;

Jesu-kät bureni kumbumäŋo täŋpäwä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.

12 * Täŋpäŋ komi bäräpi kotaŋpäŋ nämo kwitanayäŋ tämäŋo uwä Jesu-kät yabäŋ yäwat piä
bok api täne.

Upäŋkaŋ Jesuta äwo yänayäŋ tämäŋo uwä Jesutä kowata ninta äwo api yäwek.

13 * Täŋpäkaŋ nin Jesu iwatta yäŋkehärom taŋkumäŋo u irepmitnero upäŋkaŋ Jesutä ude
täkta yäŋkehärom taŋkuko u nämo api irepmirek. Nämoinik! U imata, iniken mebäri
ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

---

* **1:16:** 2Ti 4:16 * **1:18:** Jud 21 * **2:3:** 2Ti 1:8, 4:5 * **2:5:** 2Ti 4:8 * **2:6:** 1Ko 9:7,10 * **2:8:** 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 * **2:9:** Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 * **2:10:** Kol 1:24 * **2:11:** 2Ko 4:11 * **2:12:** Mat 10:33 * **2:13:** Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2

14 * Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ŋowä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyi. Täŋpäkaŋ man jopita yäŋawät-awät täneŋta Anutu iŋamiken man kehäromi kaŋ yäwet. Man udewanitä äma kubä täga nämo täŋkentäŋ imek. Nämoinik, äma man u nadäk täkaŋ unitäŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ. 15 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäŋ gaminŋirän tägawekta gwäk pimiŋpäŋ piäka täk täyi. Ude täŋkaŋ man bureni pähap siwoŋigän yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä. 16 * Ba man jopi, kome täŋo nadäk unita yäŋuruk-uruk yäŋirä nämo nadäwen. Ude täk täkaŋ uwä täŋ yäpmäŋ kuŋkä man jopi kehäromi-inik iŋitpäŋ Ekäni täŋo man pekinik api täneŋ. 17 * Man udewani uwä paräm toknеŋ äroŋpäŋ äma gupi täŋpäwak täkaŋ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus. 18 Äma yarä u man bureni peŋkaŋ ŋode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahäŋkuko unita nin kumäŋpäŋ äneŋi nämo api akune yäk. Täŋpäŋ man udewani terak ämawebe täŋo nadäkiniki täŋpän waŋirä nadäkiniki pewä putärek täkaŋ. 19 * Upäŋkaŋ ämatä eŋi tänayäŋ nadäŋpäŋ bek kehäromi änek täkaŋ ude Anututä iniken äboriye kehäromi nikek itneŋta bek kehäromi äneŋ-kireŋkuko pen itak. Bek uterak man kudän ŋode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Täŋpäŋ man kudän täwani kubä pen ŋode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä kädet wakita mäde ut iminеŋ.

20 * Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biŋam ikek täŋo eŋi gänaŋä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapäŋ täŋpani. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäŋ täŋpani. Imaka uwä ätu piä täga täkta biŋam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täŋkaŋ jop maŋpä kukta yäwani. 21 * Täŋpäkaŋ äma kubä iniken irit kuŋat-kuŋariken wakini peŋpäŋ kuräki irayäŋ täko uwä käbot siliwa ba golpäŋ täŋpani, piä täga täkta biŋam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täŋo piä tägatäga täkta biŋam yäwani. Uwä Mähemi täŋo piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän täŋpek. 22 * Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubaŋitä yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u mäde ut iminpäŋ kädet tägatäga ŋodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoŋi, Anututa nadäkinik bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwoŋitä Anutu yäpmäŋ wädäk täkaŋ u täŋkentäŋpäŋ penta kaŋ iwarut. 23 * Täŋpäŋ nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkaŋ unita juku nämo peneŋ. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk täkaŋ. 24 * Täŋpäŋ Ekäni täŋo piä ämatä man wärät-wärät nämo täŋpek. Nämo, u äma kuduptagän not täŋ yämiŋpäŋ Ekäni täŋo man meni täŋpidäm-pidäm terak ba bänep kwini terak yäwetpäŋ yäwoŋärewek. 25 * Täŋpäŋ äma nadäk-nadäk gwäjiwani yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u bänep täga terak yäwetpäŋ yäwoŋärewek. Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän Anututä nadäŋ yämiŋirän bänep sukureŋpäŋ man burenita nadäkinik äneŋi käwep täneŋ. 26 Ude täneŋo uwä nadäwä tumbäpäŋ Satantä iniken mani iwatneŋta buŋep pewän yepmäŋireko u datkwinitpeŋ kuneŋ.

3

Kadäni bämopi-ken wakitä api ahäŋ pärek

1 * Man ŋonita juku peŋpäŋ nadä! Kadäni tärek-tärekken bäräpi mebäri mebäri api ahäneŋ. 2 * Ämatä initagän nadäŋkaŋ moneŋ wädäk-wädäkta gäripi api nadäneŋ. Täŋpäkaŋ ini wäpi yäpmäŋ äroŋpäŋ ärowani pähap täŋpäŋ yäŋawät-awät ba noriye man wakiwaki api yäwetneŋ. Ba miŋiye naniye täŋo man api utneŋ. Täŋkaŋ iron kädetta bänep täga nämo api nadäneŋ. Uwä Anutu ini ba, unitäŋo man mäde api ut iminеŋ. 3 Uwä

* **2:14:** 1Ti 6:4; Tai 3:9 * **2:15:** 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 * **2:16:** 1Ti 4:7 * **2:17:** 1Ti 1:20 * **2:19:** Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20:** 1Ko 3:12 * **2:21:** 2Ti 3:17 * **2:22:** 1Ti 6:11 * **2:23:** 1Ti 4:7 * **2:24:** 1Ti 3:3; Tai 1:7 * **2:25:** 1Ti 2:4 * **3:1:** 1Ti 4:1 * **3:2:** Rom 1:29-31

ämawebe not nämo api täŋ yämineŋ, ba äma kubätä waki täŋ yämiŋirän momini nämo peŋ iminŋpäŋ yäŋwawak man api yäneŋ. Ba äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat api täneŋ. Täŋpäŋ iniken gupi täŋo gärip ugän api iwatneŋ. Uwä komi täŋpäŋ ämik bumta api täneŋ. Ude täŋkaŋ kädet tägata iwan api täneŋ. 4 Ba iniken noriyeta waki täŋ yäminŋpäŋ iniken nadäk waki täropigän api iwatneŋ. Täŋkaŋ inita nadäŋirä ärowani pähap api täneŋ. Ude täŋkaŋ Anututa gäripi nadänaŋipäŋ kome täŋo gäripgän api iwarän täneŋ. 5 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kädet bureni-inik, kehäromi nikek unita ket nämo nadäŋkaŋ gupi-tägän api iwatneŋ. Eruk Timoti, äma udewani yabäŋ umuntaŋpäŋ ukät itpäŋ-nadäk kubä nämoinik täŋpen.

6-7 * Täŋpäkaŋ äma udewani ätutä webe nadäk-nadäki kwini unitä eŋiken käbop ärok täkaŋ. Äroŋkaŋ man jopi-jopi yäŋ-yäkŋat-pewä nadäkiniki äma uterak pek täkaŋ. Webe uwä nadäk-nadäki kehäromi nämo unita bänep nadäŋ gäripitä momi-ken yämagurirä nadäwätäk pähap täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäk-nadäk yäpmäkta gäripi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo man bureni u täga nämo nadäwä tärek täkaŋ. 8 * Täŋpäkaŋ äma kädet udewani täk täkaŋ uwä man burenita iwan täk täkaŋ, bian äma yarä wäpi Janes kenta Jabrestä Moses täŋo manta iwan täŋkumäno udegän. Äma udewani täŋo nadäk-nadäki wawäkaŋ Anututa nadäkinik nämo täŋ imik täkaŋ. 9 Upäŋkaŋ täktäki waki u kadäni käroŋi täga nämo api täneŋ. Nämo, ämatä unitäŋo kädet u kaŋpäŋ nadäwä guŋ täŋo bumik api täŋpek, bian äma Janes kenta Jabres täŋo täktäki kaŋpäŋ nadäŋkuŋo ude. Ude kaŋpäŋ nadäŋpäŋ nämo api iwarän täneŋ.

Timoti, Anutu täŋo man iŋit-inik täyi

10 Upäŋkaŋ Timoti gähä bian näkkät itpäŋ Anututä kädet gäripi nadäk täyak u ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋira nabäŋpäŋ-nadäŋkun. Ba täktäkna imaka, u nadätan. Ba imaka u ba u täk täyat u mebäri imata täk täyat u nadätan. Täŋpäŋ mebärina ŋode nadätan; Näk Anutu nadäŋ imikinik täk täyat, bäräpi gänaŋ nämo kwitak täyat, ämawebe iron täŋ yämik täyat, ba piä ehuranigän täk täyat. U kudup nadätan. 11 * Täŋkaŋ komi bäräpi täŋ naminŋkuŋo u imaka, nadätan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpärare-ken komi naminŋirä komi pähap nadäŋkut. Ude upäŋkaŋ Ekänitä bäräpi u kudup ketäreŋ naminŋkuk. 12 * Bureni-inik, äma kuduptagän Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutu täŋo man iwatnayäŋ täŋo uwä komi bäräpi api ahäŋ yämek. 13 Täŋ, äma täktäki taräkikät jop yäŋ-yäkŋarani ämatä ini bänepken ba ätu täŋo bänepiken yäŋ-yäkŋat piä täŋtäko taŋi-inik ahäŋpäŋ api weŋ pärek.

14 * Täŋpäkaŋ Timoti, gähä man bureni gäwetpäŋ gäwoŋäreŋirä nadäkinik täŋkuno u iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ kuŋat. U imata, äma man u gäwetpäŋ gäwoŋäreŋkuŋo unitäŋo mebäri u nadätan. 15 * Ba gäk ironikentä yäput peŋpäŋ Anutu täŋo man u nadäŋ yäpmäŋ äbätan u bureni-inik yäŋ nadätan u. Anutu täŋo man u kehäromi ŋodewani; U bänepka-ken peŋyäŋek pewän ahäŋ gaminŋirän Kristo Jesu nadäŋ iminŋpäŋ irit kehäromita biŋam täga api täŋpen. 16 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man kudän täwani u kudup Anutu täŋo Munapiktä täŋmeham taŋirän ahäŋ moreŋkuŋ. Man u daniŋpäŋ nadäk täŋitna man bureni täŋo mebäri niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. Ba unitä ämawebe nadäk-nadäki gwäjiŋ ärowani yäpän-siwoŋtakta yabäŋ yäk täyak. Ba kädet gwäjiwani yäŋpäŋ yäpän-siwoŋtak täyak, ba kuŋat-kuŋat siwoŋi niwetpäŋ niwoŋärek täk täyak. 17 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo mantä ämawebeniye bänepi-ken piä ude täŋtäyon piä täga mebäri mebäri säkgämän täneŋta pidämtak täkaŋ.

4

Timoti, Anutu täŋo piä gwäk piminŋpäŋ täyi

* **3:5:** Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 * **3:6-7:** Tai 1:11 * **3:8:** 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5 * **3:11:** Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 * **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22 * **3:14:** 2Ti 2:2 * **3:15:** Jon 5:39; 1Pi 1:20-21 * **3:16:** Rom 15:4; 2Ti 2:21

1 * Timoti, näk Anutu iŋamiken ba Kristo Jesu äma kumbani ba kodak irani bok
yäpmäŋ daniwayäŋ täyak u iŋamiken jukuman kubä gäwerayäŋ. Kristo Jesu u äneŋi
kwawak ahäŋpäŋ ämawebeta intäjukun it yämayäŋ täyak unita ŋode peŋ gäwetat; 2 * Unitäŋo
manbiŋam ehuranigän yäŋahäŋpäŋ yäwet täyi. U kadäni kadäni, ämawebe man u nadäneŋ
ba nämo nadäneŋo u jop uken gwäk pimiŋpäŋ Kristo täŋo manbiŋam yäwet täyi. Ude
täŋpäŋ ämawebe täŋo nadäk-nadäki yäpi-siwoŋtak täkot. Täŋkaŋ kädet gwäjiwani iwarani
u jukuman kehäromigän kaŋ yäwet. Ba äma nadäŋ bäräp ikek bänepi täŋpidäm taŋ yämik
täyi. Piä u täkta nämo gaŋa taŋpäŋ Kristo täŋo man kädet ket täŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek
kaŋ tä.
3 * Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ
yäwoŋärek täk täkamäŋ u nadäkta api bitnäneŋ. Man burenita bitnäŋkaŋ yäwetpäŋ
yäwoŋärek äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäŋ niwoŋärewut yäŋpäŋ gera
api yäneŋ. Man jopi ini bänepitä gäripi nadäk täkaŋ ugän api nadäneŋ. 4 * Man bureni
peŋpäŋ kobap man api nadäneŋ. 5 Täŋpäkaŋ Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit
kuŋat-kuŋatkata watäni kaŋ it. Täŋpäŋ Kristota yäŋpäŋ komi ba bäräpi kotakta nämo
bitnäwen. Täŋkaŋ Anutu täŋo man yäŋahäk-ahäk piä säkgämän kaŋ tä. Ude täŋkaŋ Anutu
täŋo watä äma gähä piä yäŋ-gamani u kudup kaŋ täŋ more.

Pol täŋo kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuk

6 * Täŋpäkaŋ nähä paorayäŋ. Bian Anutu iniŋ oretta wain ume piwä kuŋkuŋo ude
nägätna api piwä kuneŋ. Kumäŋpeŋ kukkukna kadäni keräp täyak. 7 * Upäŋkaŋ nämo
umuntäyat. Nämoinik, äma närepmirek gärepmirek täŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku
baga pewani-ken ahäk täkaŋ näk udegän nämo kwitaŋkaŋ bäräŋeŋ yäpmäŋ äbätäŋgän
baga pewani-ken ahätat ŋo! Näk nadäkinikna nämo pewa putäreŋkuŋ. 8 * Unita nadätat,
siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni,
ämawebe täŋo täktäk yäpmäŋ daniwani äma siwoŋi-inik unitä api namek. Täŋpäkaŋ gwäki
säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämoinik, ämawebe Ekänitä äbäkta bänep peŋpäŋ
itsämäk täkaŋ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

9 * Täŋpäkaŋ Timoti, gwäk pimiŋpäŋ näkken bäräŋeŋ äbi. 10 * Butewaki pähap, notnapak
Demas unitä kome täŋo gärip iwatpäŋ nabä kätäŋpeŋ Tesalonaika komeken kuŋkuk.
Täŋpäkaŋ Kresens imaka nabä kätäŋpeŋ Galesia komeken kuŋkuk. Kuŋirän Taitus
Dalmesia komeken kuŋkuk. 11 * Täŋpäkaŋ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak
yäwikaŋ bok kaŋ äbun. Unitä piä täga api täŋkentäŋ namek. 12 * Täŋkaŋ notninpak Tikikus
uwä iniŋ kirewa Efesus komeken u äreŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ gäk äbayäŋ yäŋpäŋä näkŋo
mänit tek Troas yotpärare-ken Kapustä eŋiken yäŋopmäŋpäŋ peŋkuro u yäpmäŋkaŋ kaŋ
äbi. Ba näkŋo buk kenta man kudän moräki täŋpäŋ pewani u imaka, kaŋ yäpmäŋ äbi.
14 * Eruk, Aleksada kapa-päŋ imaka imaka täŋpani unitä waki mäyap täŋ naminkuk.
Unita Ekänitä kowata api imek. 15 Äma unitä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumäŋo u
mäyap utpäŋ yejämäk täŋkukonik. Unita udegän täŋ gamekta watäni itpeŋ kaŋ kuŋat.
16 * Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gärak nämo
itkuk. U kudup nabä kätäŋpeŋ kuŋkuŋ. Unitäŋo momini uwä Ekänitä peŋ yämiton. 17 *
Bureni, notnayetä nabä kätäŋpeŋ kuŋkuŋo upäŋkaŋ Ekänitäwä nämo nepmaŋkuk. Nämo,
u mani biŋam guŋ äbotken yäŋahäŋira unitä nadäkta manna täŋmeham taŋpäŋ kehäromi

---

* **4:1:** Apos 10:42; Rom 14:9-10 * **4:2:** Apos 20:20,31 * **4:3:** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4:** 1Ti 4:7 * **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Ti 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9:** 2Ti 1:4 * **4:10:** Kol 4:14; Tai 1:4 * **4:11:** Kol 4:14; Apos 15:37-39 * **4:12:** Efe 6:21-22 * **4:13:** Apos 20:6 * **4:14:** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 * **4:16:** 2Ti 1:15 * **4:17:** Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22

naminŋkuk. Täŋpäŋ tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketäreŋpäŋ nepmaŋkuk.
18 Ude täŋ naminŋkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketäreŋpäŋ
kunum gänaŋ irit bägupi täga u gänaŋ api nepmaŋpek. Täŋpäkaŋ Ekäni uterak epmäget
peŋyäŋek pen mät it yäpmäŋ ärowek. U bureni!
19 * Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäŋo äboriye näkŋo
mena yäpmäŋpäŋ bänep täga man yäwet. 20 * Butewaki, notnapak Erastus u Korin
yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm täŋpewän Miletus komeken teŋkut.
21 Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp taŋirän gäkä jukun kaŋ äbi. Täŋpäkaŋ
notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo
wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.
22 Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäkka-ken iton. Täŋkaŋ unitäŋo orakorakitä gäk
uwäktäŋ gamiton.

* **4:19:** Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20:** Apos 19:22, 20:4

Taitus
Poltä Taitus jukuman iwetta manbiŋam ŋo kudän täŋkuk

1 Näk Pol, Anutu täŋo piä ämagän ba Jesu Kristo täŋo aposoro kubä ude itat. Unita
ämawebe Anututä bian inita iwoyäŋkuko u täŋkentäŋ yämiŋira Kristota nadäŋ imikinik
täkta naniŋ kireŋkuk. Ba täŋkentäŋ yämiŋira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta
naniŋ kireŋkuk. Man bureni uwä irit kuŋat-kuŋat Anututä gäripi nadäk täyak upäŋ
niwoŋärek täyak. 2 * Täŋpäkaŋ man bureni unitäŋo mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak
u bureni-inik api kaŋ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämo pewän
ahäŋirä irit kehäromi u nimikta yäŋkehärom taŋkuk. Täŋpäkaŋ Anutu uwä jopman kubä
nämo yäk täyak.

3 * Eruk it yäpmäŋ äbätäŋgän kadäni kubä Anututä ini nadäŋkuk-ken uken äma ätu
irit kehäromi täŋo manbiŋam yäŋahäkta yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋkuk. Ude täŋkuko
uwä mani biŋam kwawakinik pewä ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Anutu, waki keri-ken nanik
nimagurani unitä piä u näk ketna terak peŋkuk.

4 * Eruk nanakna Taitus, man ŋo gäka kudän täyat. Gäk äbot täŋpani ninkät Anututa
nadäkinik bok täk täkamäŋ unita nanakna bureni yäŋ gäwetpäŋ ŋode gäwetat; Anutu nanin
ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä oraŋ gamiŋirän unitäŋo bänep pidäm terak kaŋ
kuŋat.

Äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata jukuman

5 Taitus, gäk piä moräki täŋ paotta ba äbot täŋpani yotpärare kubäkubä täŋo watä
äma yabäŋ ahäŋpäŋ yepmakta Krit komeken gepmaŋpeŋ kuŋkut. Täŋkaŋ man bian
gäwetkuro unita juku piŋpäŋ nadä; 6 * Äbot täŋpanita intäjukun itta äma ŋodewanipäŋ
yäpmäŋ daniŋpäŋ kaŋ yepmaŋ yäŋ gäwetkut; Äma, ämawebe iŋamiken siwoŋigän kuŋarani,
ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäŋo nanakiye uwä Jesuta nadäŋ imikinik täŋpäŋ
peŋawäk ba miŋi nani täŋo man bitnäk nämo täŋpani. Äma udewanipäŋ, äbot täŋpanita
intäjukun itta kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. 7 * Unita ŋode nadä; Äbot täŋpani täŋo
intäjukun ämatä Anutu täŋo piäta watä it täkaŋ unita äma u siwoŋi-inik kuŋarirä ämawebetä
yabäŋpäŋ-nadäwä momini nikek nämo tänеŋ. Täŋpäŋ äma uwä näk wäpna biŋam ikek
itat yäŋkaŋ äboriye yäwetpäŋ yäwoŋärek kokwawak terak nämo täŋpani. Ba ume naŋkaŋ
täŋguŋguŋ täŋpäŋ äma komita nämo täŋpani. Täŋkaŋ monеŋ tuŋumta nadäwätäk nämo
täŋpani. 8 Ba äma u iron täga täŋpäŋ kädet siwoŋigän kuŋatpäŋ kädet täga-tagän gäripi-inik
nadäwani. Täŋkaŋ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. 9 * Täŋpäkaŋ watä äma
uwä Anutu täŋo man mebäri bureni nintä yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täkamäŋ udegän iŋit-
inik tänеŋ. Man bureni u iŋit-inik täŋpäŋ säkgämän yäŋahäŋirä ämawebe kädet siwoŋita
nadäkinik täŋpäŋ täga kuŋatneŋ, ba äma Anutu täŋo man bureni ut täkaŋ unitäŋo jopman
uwä täga utpewä mänеŋ.

Nadäkinik täŋpä wawanita man

10 * Täŋpäkaŋ Taitus, gäk watä äma täga-tägapäŋ kaŋ yabäŋ ahäŋpäŋ yepmaŋ. Imata,
Krit komeken äbot täŋpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäŋpäŋ jop
manman yäŋ-yäkŋatpäŋ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkaŋ. Äma yäyat uwä
mäyaptä jopman ŋode yäk täkaŋ; In guŋ äbotken naniktä äbot täŋpani-kät itta nadäŋpäŋä,
eruk baga man iwatkaŋ gupjin moräk kaŋ madäwut yäk. 11 * Täŋpäŋ äma uwä mäyäk-kät

---

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:3:** Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1,11 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 * **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7:** 1Ko 4:1 * **1:9:** 2Ti 4:3; Tai 2:1 * **1:10:** 1Ti 4:7 * **1:11:** Jon 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6

nämo moneŋ yäpmäkta jop manman ude yäŋ-yäkŋat-pewä nädamiŋi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäŋ säkgämän nämo it täkaŋ. Unita Taitus, gäk äma jop manman yäk täkaŋ u yäniŋ bitnä. 12 Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ŋode yäŋkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkaŋ ketem naktagän nadäk täkaŋ yäŋ yäŋkuk. 13-14 * * Täŋpäkaŋ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yäŋkuk. Unita gäk äbot täŋpani täŋo kuŋat-kuŋari yäpä tägakta man kehäromi kaŋ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneŋi täŋkehärom taŋpäŋ Juda nanik täŋo kobap man unita nadäkinik nämo täŋ yämineŋ. Ba äma Anutu täŋo man burenita bitnäk täkaŋ unitäŋo baga man nämo nadäŋ yämineŋ.

15 * Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuŋat täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä tägagän täk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma bänepi-ken momitä tokŋek itkaŋ nadäkinik nämo pewän ahäk täkaŋ uwä imaka kuduptagänta nadäwä wakigän täk täkaŋ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek parirä kädet siwoŋi u iwatta nämoinik nadäk täkaŋ. 16 * Äma udewani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ täktäki waki unitä ŋode niwoŋärek täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäk täŋpäŋ kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ kädet waki ude täŋirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2

Äbot täŋpani ämawebeta jukuman

1 * Eruk Taitus, gähä äbot täŋpani ämawebe Anutu täŋo man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ tä. 2 Täŋkaŋ äma ekäni ekäni ba tägawani u ŋode kaŋ yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpäŋ kaŋ kuŋarut. Ba nadäwätäk ikek kuŋatpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam ŋo iŋit-inik täŋpäŋ iron kädet täga ugän kaŋ iwarut. Täŋpäŋ in bäräpi gänaŋ kwikinik kaŋ irut.

3 * Täŋpäkaŋ Taitus, äma ekäni ude yäwetkaŋ webe ekäni ekäni udegän ŋode kaŋ yäwet; In Anutu iŋamiken siwoŋi kaŋ kuŋarut. Ume komi taŋi naŋkaŋ ämawebe yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Nämoinik! Kädet tägagän täŋpäŋ-yäwoŋärek täneŋ. 4 Ude täŋpäŋ webe gubaŋi kädet tägatäga yäwetpäŋ yäwoŋäreŋirä äpiyeta gäripi nadäŋpäŋ nanakiyeta udegän nadäneŋ.

5 * Täŋkaŋ ämawebe gägäni ätutä Anutu täŋo manta man waki yäneŋo udeta yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä webe gubaŋi gubaŋi uwä kädet siwoŋi iwatpäŋ kwikinik itneŋ. Ini eŋi-kengän itpäŋ nanak ba imaka imakanita watä säkgämän itneŋ. Täŋkaŋ bänep iron kädet siwoŋi ugänpäŋ iwatneŋ. Täŋpäŋ äpiye täŋo man buraminеŋ.

6 Eruk Taitus, äma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehäromi yäweriri nadäŋpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watäni itpäŋ kaŋ kuŋarut. 7 * Täŋ gäkŋawä kädet tägagän täŋpeŋ kuŋariri äma gubaŋi gubaŋi unitä gäkŋo täktäkka u kaŋkaŋ udegän api iwatneŋ. Ba man yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täk täyan unita nadäkinik täŋpäŋ säkgämän kaŋ tä. Jop, yäŋ-yäkŋarani nämo yäwen. 8 * Nämo, man bureni siwoŋigän yäŋiri ämatä man yäwayäŋ täyan uken goret kubä nämo kaŋ-ahäŋpäŋ yäŋpäŋ gabäŋ gäwat kubä täga nämo täneŋ. Ude täŋiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkŋewä wawäpäŋ ini api mäyäk täneŋ.

9 * Täŋpäkaŋ Taitus, äbot täŋpani ämawebe u gänaŋ nanik äma ätu äma täŋo piä äma jopi ude itkaŋ uwä ŋode kaŋ yäwet; In intäjukun ämajiye täŋo man buramikgän kaŋ täk täŋput. Mani nämo utkaŋ piä siwoŋigän täŋirä intäjukun ämajiyetä tabäŋpäŋ gäripi pähap api nadäneŋ. 10 * Täŋpäŋ intäjukun ämajiye unitäŋo tuŋum nämo kubotäneŋ. Ba täŋyäkŋarani kubä nämo täneŋ. Nämo, man buramikgän täŋirä intäjukun ämajiyetä piä

* **1:13-14:** 2Ti 4:2 * **1:13-14:** 1Ti 4:7 * **1:15:** Mat 15:11; Rom 14:20 * **1:16:** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * **2:1:** Tai 1:9 * **2:3:** 1Ti 3:11 * **2:5:** Efe 5:22 * **2:7:** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8:** 1Pi 2:15 * **2:9:** 1Ti 6:1 * **2:10:** Tai 1:3

siwoŋigän täŋpani yäŋ api nadäŋ taminеŋ. Eruk in kädet siwoŋi ude iwatnayäŋ täkaŋ uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäŋo manbiŋam unita ämawebetä nadäŋirä ärowani api täŋpek.
11 Unita Taitus, kädet täga ude täŋpeŋ kuŋat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahäŋkuŋ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biŋam täŋpani kudup-tagän waki keri-ken nanik yämagurekta kehäromi nikek. 12 * Täŋpäkaŋ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ŋode niwetpäŋ niwoŋärek täyak; Kome täŋo nadäŋ gärip ba Anutu täŋo man peŋawäk u mäde ut imiŋkaŋ gwäk pimiŋpäŋ Anutu-tagän nadäŋ imiŋpäŋ siwoŋigän kuŋat täkäna. 13 * Täŋkaŋ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nikek ahäwayäŋ täko unitagän itsämäŋpäŋ kuŋat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biŋam täŋpanipäŋ nimagurani. 14 * Täŋpäkaŋ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniŋ kireŋpäŋ kome täŋo kuŋat-kuŋat wakiken nanikpäŋ nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biŋamgän itta ärutpak taŋpäŋ nipmaŋkuk. Ba nintä kädet siwoŋita gäripi nadäŋpäŋ kuŋatta udewä täŋkuk.
15 * Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ŋo täkta wäpka biŋam nikek unita ämawebe bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋiri man u kaŋ iwarut. Ba äma kädet täga peŋpäŋ goret kuŋarani u yäŋpäŋ yäpä-siwoŋ takta man kehäromi kaŋ yäwet. Täŋpäkaŋ äma kubätä gäka nadäŋirän äma jopigän täŋpayäŋ täko uwä, äma udewani nämo nadäŋ imen.

3

Kädet siwoŋi terak kuŋatne

1 * Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ŋode kaŋ täk täŋput; Kome täŋo intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpäŋ mani kaŋ buramik täŋput. Täŋpäŋ kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneŋ. 2 * Ba äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat ba yäŋwawak nämo täneŋ. Bänep kwini terakgän itpäŋ ämawebe kuduptagänta kädet tägagän täŋ yämineŋ.
3 * Nadätan? Äbot täŋpani ämawebe nin kudup imaka, guŋ kädet iwat täŋkumäŋonik. Anutu täŋo man mäde ut imiŋpäŋ man bitnäk ba kädet goret-goret-gän kuŋat täŋkumäŋonik. Kome täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip unitä ärowani täŋ nimiŋirän watä piä ude täŋ imik täŋkumäŋonik. Nadäwäwak ba kokwawak terakgän kuŋatpäŋ iwan kowata kowata täŋpäŋ kuŋat täŋkumäŋonik. 4 * Ude täk täŋkumäŋo upäŋkaŋ mäden, eruk yäpätägak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoŋäreŋpäŋ oraŋ nimiŋpäŋ paotpaotken nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. 5 * Nintä kudän siwoŋi kubä täŋitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋkuk. Täŋpäŋ unitäŋo Munapikitä bänepnin ärut nimiŋpäŋ täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk. 6 * Täŋpäkaŋ Anututä yäpätägak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki toknek-inik peŋ nimiŋkuk. 7 * Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täŋ nimiŋkuko unita ŋode nadäkamäŋ; Irit kehäromita nadäkinik täk täkamäŋ u it yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni api kaŋ-ahäne.
8 Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpäŋ piä täga mebäri mebäri u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän iŋitneŋ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täŋkentäŋ yämik täyak. 9 * Täŋ, man jopi-jopi äma ätutä yäŋahäk täkaŋ unita juku peŋpäŋ nämo nadäneŋ; U man goret-goret yäk täkaŋ. Äbekjiye orajiye täŋo wäpi tawaŋ ugänpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ ba Moses täŋo baga täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ ämik man pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäk täkaŋ uwä jopigän, täŋkentäk kubä nämo pewä ahäk täkaŋ.

---

* **2:12:** 1Jo 2:16; Efe 1:4 * **2:13:** 1Ko 1:7; Plp 3:20 * **2:14:** Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9
* **2:15:** 1Ti 4:12 * **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2:** Plp 4:5 * **3:3:** 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 * **3:4:** Tai 1:3
* **3:5:** 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 * **3:6:** Apos 2:17-18 * **3:7:** Rom 3:24 * **3:9:** 2Ti 2:14,16,23

10 * Täŋpäkaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayäŋ täko uwä
jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo
pewänä mäde kaŋ ut imi. 11 * Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpäŋ momi kädet
iwarani. Täŋpäkaŋ imaka wakiwaki täk täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpäŋ kuŋatta

12 * Taitus, gäkŋo kome yäpmäkta näk Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpäŋ
gäkken tewa yäpmäŋ api ärewek. Äreŋirän gäk näk nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken
ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mänit kadäni-ken näk Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita. 13 *
Eruk, baga manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet käroŋi kudayäŋ täkamän
unita ketem tuŋum täŋkentäŋ yämiŋiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋedeŋtawä.
14 * Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyetä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo,
u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täk täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta
wäyäkŋenayäŋ täŋo uwä kaŋ täŋkentäŋ yämik täŋput.
15 Taitus, äma näkkät itkamäŋ ŋonitä ganiŋ oret man pewä ärekaŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe
Ekänita nadäkinik täŋpäŋ ninta gäripi nadäk täkaŋ unita oretoret man kaŋ yäwet. Eruk,
Anutu täŋo bänep irontä intä terak äroton.

* **3:10:** Mat 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11:** 1Ti 6:3-5 * **3:12:** Efe 6:21-22 * **3:13:** Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12
* **3:14:** Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

Piremon
Piä watä äma jopi kubä Anututa biŋam täŋkuko unitäŋo manbiŋam

1-2 * * Näk Pol Kristota yäŋpäŋ komi eŋiken nepmaŋpani näkä, ba notninpak Timotikät man kudän ŋo täkamäk. Man ŋowä ŋodeta kudän täkamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täŋpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäŋpäŋ ämik bok täŋpani unita. Ba äbot täŋpani ämawebe Anutu iniŋ oretta Piremontä eŋiken ärok täkaŋ unita imaka man ŋo kudän täkamäk. Täŋpäkaŋ in kudupta ŋode täwetkamäk; 3 * Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täŋ taminŋirän iniken bänep kwini terak kaŋ kuŋarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäŋkuk

4 * Eruk, Piremon, gäkŋo manbiŋam ŋode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutuken yäŋapik man yäŋkaŋ gäka bänep täga man iwet täyat. 5 Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täŋo kudupi ämawebe unita gäripi nadäŋpäŋ nadäŋ yämikinik täŋiri manbiŋamka nadäk täyat. 6 * Täŋpäkaŋ näk gäka Anutu-ken ŋode imaka yäŋapik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäŋpäŋ-nadäk säkgämän bok täk täkamäŋ unitä nadäk-nadäkka piräreŋ gaminŋirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäŋpäŋ yäpmäk täkamäŋ ŋonitä pen yäpmäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkamäŋ unita kaŋ nadäwi tumbut. 7 * Täŋpäkaŋ notnapak, gäk Anutu täŋo kudupi ämawebeniyeta iron täŋ yäminŋiri oretoret täk täkaŋ. Ude täŋiri manka biŋam nadäŋpäŋ näk imaka, bänep oretoret pähap täŋpäŋ bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneŋi imagutta man

8 Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänaŋi u täkta täga peŋ gäweret. 9 * Upäŋkaŋ gäka nadäŋ gamikinik täyat unita piä u täkta jop gäwet yabätat. Gäk näkŋo mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiŋo näk Kristo täŋo piä täk täyat unita yäŋpäŋ komi eŋi gänaŋ itat. 10 * Unita nanakna Onesimus ŋo täŋkentäŋ imikta gäwet yabäŋira käwep nadäŋ namen. Nadätan? Näk komi eŋi ŋo gänaŋ irira Onesimus uwä ahäŋ namänpäŋ näkä Anutu täŋo man iwetpäŋ iwoŋäreŋira Anututa nadäkinik täŋkuko unita nani ude täyat. 11 Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täŋ gaminŋkuk. Upäŋkaŋ bänepi yäpmäŋ äyäŋutkuko unita apiŋo gäkkät nekta piä säkgämäninik täga api täŋ nimek.

12 Unita apiŋo Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. 13 * Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnaŋi. Näk Anutu täŋo manbiŋamta yäŋpäŋ komi eŋi gänaŋ irira u gäk wäpka terak täŋkentäŋ namik täyek. 14 * Upäŋkaŋ näkŋaken gärip nämo iwarayäŋ. Gäkä täga yäŋ yäwikaŋ uyaku bok täga itkäde. Unita apiŋo gäkken tewa äretak. Näk ŋode nadätat; Iron kädet näkä peŋ gäwerira täŋpayäŋ täno uwä tägainik nämo. Täŋ, gäkŋaken gärip terak täŋpayäŋ täno uyaku säkgämän.

15 Täŋpäkaŋ duŋ-weŋpäŋ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ŋodeta käwep; U äneŋi gäkken ärewänkaŋ bok pen api itdeŋo unita. 16 * Uwä gäkŋo piä äma jopi ude äneŋi ittagän nämo. Nämoinik. U irepmitpäŋ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yäŋ nadäŋpäŋ gäripi nadätat. Täŋ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadäŋ imen. U piä ämaka irirän gäripi nadäŋ imayäŋ täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi

---

* **1:1-2:** Efe 3:1 * **1:1-2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3:** Gal 1:3 * **1:4:** Rom 1:8-9 * **1:6:** Plp 1:9; Kol 1:9 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:9:** Plm 1 * **1:10:** Kol 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13:** Plp 2:30 * **1:14:** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * **1:16:** 1Ti 6:2

nadäŋ imikinik api täŋpen. 17 Unita gäk näka Ekäni wäpi terak nägät moräkna bureni yäŋ
nadäŋpäŋä, Onesimus ŋo not säkgämän kaŋ täŋ imi, näka not täŋ namayäŋ täno udegän.
18 Täŋpäkaŋ Onesimustä goret kubä täŋ gamiŋkuk ba gäkŋo imaka kubä jop yäpuko
täŋpänä eruk näweriri näkä kowata api täŋ gamet. 19 * Näk bureni gäwetat. Man ŋo näkŋa
ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täŋkuko unitäŋo kowata näkä api däpmäŋ tärewet.
Täŋpäkaŋ ŋode nämo nadätan? Gäk kumäkta biŋam itkunopäŋ näkä gäwetpäŋ gäwoŋärek
täŋira Ekänita biŋam täyan unita gäk kowata täŋ naminaŋi bumik. 20 Unita notnapak,
Ekäni wäpi terak nek kubägän itkamäk unita täŋkentäk kubä nam yäŋ nadätat. Ude täŋ
naminŋiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!
21 Näk nadätat, gäk näkŋo man api buramiweno unita man ŋo kudän täyat. Ba imaka
täŋ namikta yäŋapitat ŋo irepmitpäŋ säkgämän kubä api täŋpen yäŋ nadätat. 22 * Täŋpäkaŋ
gäripna ŋode pätak; Anututä gäkŋo yäŋapik man nadäŋ gaminŋpäŋ täŋkentäŋ naminŋirän näk
gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, enika-ken bägup täŋkireki kubä kaŋ peŋ nam.
23 * Eruk, tärek-tärek u ŋode; Epafrastä ganiŋ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täŋo
piäta yäŋpäŋ näkkät komi eŋi gänaŋ bok itkamäk. 24 * Ba täŋkentäknaye Mak, Aristakus,
Demas-kät Luk unitä udegän gäwetkaŋ. 25 Täŋpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo bänep irontä
bänepka-ken itinik täyon.

* **1:19:** 1Ko 16:21; Gal 6:11 * **1:22:** Plp 1:25, 2:24 * **1:23:** Kol 1:7 * **1:24:** Kol 4:10,14; 1Ti 4:10-11

Hibru
Kristo uwä nintäŋo bämop äma bureni-inik unitäŋo manbiŋam

Jesutä Anutu täŋo mebäri yäŋahäŋ nimiŋ moreŋkuk

1 Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäŋo äbekniye oraniye iniken manbiŋam moräki
moräki yäwet yäpmäŋ äbuk. Manbiŋam uwä profettä meni jinom yäpmäŋpäŋ kädet
mebäri mebäri terak yäwetkuŋ. 2 * Täŋpäkaŋ tärek-tärek kadäni ŋobayäŋ Nanaki-inik meni
jinom terak mani biŋam niwet moreŋkuk. Nanaki u imaka imaka kuduptagän unitäŋo
mähemi-inik täŋpekta iwoyäŋkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäŋkumän. 3 *
Anututä iniken epmäget kudän peŋyäŋek ikek, nanaki unita wädäwän äroŋ imiŋkuko
unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäŋ yäŋ yäŋahäk täyak. Täŋpäkaŋ mani
kehäromitä imaka imaka kuduptagän täŋ-mehamtaŋ itak. Täŋpäŋ momi ärutärut piä täŋ
moreŋkaŋ eruk kunum gänaŋ äroŋpäŋ Anutu kehäromi mähemi keri bure käda wäpi
biŋam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä aŋero yärepmitpäŋ ärowani-inik itak

4 * Ude täŋkuko unita Nanaki u aŋero äbot päke uwä yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak.
Täŋkaŋ Anututä wäp imiŋkuko uwä aŋero wäpi yärepmitpäŋ wäp inipärik kubä imiŋkuk.
5 * Jide? Anututä aŋero kubä man ŋode iwetkuk?

Apiŋo gäkä näkŋo nanakna iriri näkä gäkŋo nanka itat.

Nämoinik! Ba aŋero kubäta ŋode yäŋkuk?

Näkä unitäŋo nani irira uwä nanakna ude api irek.

6 * Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ŋo äpayäŋ täŋirän iniken aŋero äbot päke
u ŋode yäwetkuk;

In kuduptagän gukut imäpmok täŋ imut! yäk.

7 Täŋkaŋ aŋeroniye unita man kubä pen ŋodewä yäkgän täŋkuk;

Näkä täŋpewa piä ämanaye aŋero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkaŋ.

8 Aŋerota ude yäŋkukopäŋ nanakitawä ŋode yäŋkuk;

*Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäŋ ärowen. Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi
terakgän täk täyan.*
9 *Gäk kudän siwoŋita gäripi nadäŋkaŋ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita
Anutukatä gäk kaŋiwat piä täkta iwoyäŋkuk.*
*Ude täŋkaŋ notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ärowani pähap gamiŋirän oretoret pähap nadäk
täyan.* *Sam 45:6,7*

10 Täŋpäŋ nanakita Anututä man kubä pen ŋodewä yäkgän täŋkuk;

Ekäni, gäk yäput-peŋpäŋ kome gatäŋkun. Täŋpäŋ ketkatä kunum u täŋkun.

---

* **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 * **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 * **1:6:** Rom 8:29; Sam 97:7

11 *Upäŋkaŋ uwä waŋpäŋ api paotdeŋ. Tektä wek täkaŋ ude api weŋpäŋ paotdeŋ.*
Täŋ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen.
12 *Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäŋopmäŋpäŋ pimiŋ tokätpäŋ api pewen. Ude täŋpayäŋ täno upäŋkaŋ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen.* *Sam 102:25*

13 Täŋpäkaŋ Anututä Jesu man ŋode iwetkuko ude aŋero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure käda wäpka biŋam ikek iriri näkä gäkŋo iwankaye yepmaŋpa gämotka-ken jiraŋ ude api itneŋ. *Sam 110:1*

14 * Eruk, ude unita aŋerota jide yänayäŋ? Ŋode; Aŋero u kudup mänit ude itkaŋ Anututa watä piä täŋ imik täkaŋ. U Anututä peŋ yäwet-pewän päŋku ämawebe kunumta biŋam yäwani u täŋkentäŋ yämik täkaŋ.

2

Jesuta nadäŋitna äpani nämo täŋpek

1 Bureni, Anutu täŋo nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadäŋkumäŋo uwä iyap takinik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkäna. Ude tänayäŋ tämäŋo uwä man u nämo api pena paorek. 2 * Nadäkaŋ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yäwetkuko u burenigän. Unita ämatä man u irepmitpäŋ nämo buramik täŋkuŋo uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kaŋ-ahäk täŋkuŋonik. 3 * Eruk, baga man biani u imaka bureni kubä upäŋkaŋ imaka burenitä bureni-inik kubä itak u ŋode; Anututä nin waki keri-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täŋkuk. Täŋpäkaŋ nin piä unita mäde ut imiŋpäŋä jide täŋpäŋ kowata api irepmitne? Nämoinik, Ekäni ini-tägän piä pähap unita ŋode yäŋahäŋkuk; Ämawebe waki keri-ken nanik api yämaguret. Ude yäŋahäŋirän äma man u nadäŋkuŋo u niwetpäŋ niwoŋärek täŋirä nadäŋitna bureni täŋkuk. 4 * Täŋpäkaŋ manbiŋam u täŋ-mehamtäkta Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nikek mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiŋkuk.

Jesu uwä komen äma äworeŋkuk

5 Täŋpäkaŋ kome punin käda yämäŋo u ahäwayäŋ täŋirän Anututä u watäni itta aŋero nämo yepmaŋkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teŋkuk. 6 Unita Anutu täŋo man mujipi kubäken ŋode pätak;

Anutu, näk nadäwätäk ŋode täk täyat;
Nin ämawä jidewani unita nadäŋ nimiŋpäŋ watä it nimik täyan?
7 *Gäk kadäni keräpi-tagän aŋero gämori-ken nipmaŋkuno upäŋkaŋ epmäget kudän ba wäpnin biŋam ärowani nimiŋkun.*
8 * *Ude täŋkaŋ imaka kudup ketkatä täŋ yepmaŋkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peŋ moreŋkun.* *Sam 8:4-6*

Man uterak ŋode daniŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Täŋpäŋ imaka kudup yäŋ yäyak u imaka päke u kuduptagän uwäk täyak. Täŋ, apiŋo imaka kuduptagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk täkamäŋ. 9 * Nämo, upäŋkaŋ Jesutä intäjukun irirän kak täkamäŋ! U äpäŋpäŋ Anutu täŋo iron terak äma

* **1:14:** Sam 34:7, 91:11 * **2:2:** Gal 3:19 * **2:3:** Hib 10:29, 12:25 * **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * **2:8:** 1Ko 15:27 * **2:9:** Plp 2:8-9

kuduptagänta yäŋpäŋ kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aŋero gämori-ken itkuk. Täŋpäkaŋ apiŋo komi nadäŋkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biŋam ärowani pähap imiŋkuko u kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ.

10 * Täŋpäŋ Anutu uwä imaka kuduptagän täŋo mähemi. Ba imaka kuduptagäntä unitäŋo wäpi biŋam yäpmäŋ ärokta itkaŋ. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäŋ ŋode täŋkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaŋ itna yäŋ nadäŋkaŋ Jesu nadäŋ imiŋirän komi nadäŋkuk. Täŋpäŋ komi nadäŋkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki keriken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeŋkuk.

11-12 * Täŋpäŋ ämawebe täŋo bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yäŋ yäwetta gäripi nadäk täyak. Ŋode yäŋkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkŋo mebärika api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet. Ba änok kubägän irirä u iŋamiken wäpka biŋam api ganiŋ oret täŋpet yäk. *Sam 22:22*

13 Täŋpäŋ kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yeŋgäma peneŋ yäŋ yäŋkuk. *Ais 8:17*

Ba noriyeta yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä naminŋkuko ukät penta itkamäŋ ŋo! *Ais 8:18*

14 * Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeŋkuk. Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumäŋ-kumäŋ täŋo mähemi Satan yeŋjakŋitta täŋkuk. 15 Ude täŋkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntaŋpäŋ kuŋat täŋkuŋo u täŋkentäŋ yämiŋkuk. Umun unitä kehäromi yepmäŋ irirän umun täŋo watä äma ude itkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu täŋo kumäk-kumäkitä umun u yäpmäŋ kewen yämiŋkuk.

16 * Unita ket nadäwut! Jesutä piä u aŋero täŋkentäŋ yämikta nämo täŋkuk. Nämo, Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u täŋkentäŋ yämik täyak. 17 * Mebäri unita Jesutä noriye täŋkentäŋ yämikta noriye udegän-inik äworeŋkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku jide täŋpäŋ Anutu-kät noriye täŋo bämop äma intäjukun ude irän? Nämo, noriye udegän äworeŋpäŋ intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadäŋ yämani ude itkaŋ Anututa piä säkgämän täŋ iminkuk. Piäni uwä ämawebe momi täŋpani täŋo momi peŋ yämikta komeni yäpmäŋpäŋ kumbuk. 18 Täŋpäkaŋ ini uwä täŋ-yabäkken äpmoŋkaŋ komi nadäk täŋkuko unita apiŋo ämawebe täŋ-yabäkken it täkaŋ u täga täŋkentäŋ yämik täyak.

3

Jesu wäpi biŋamtä Moses täŋo irepmitkuk

1 Unita kudupi notnaye, kunumta biŋam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintäŋo bämop äma intäjukun yäŋ nadäkinik täŋpäŋ yäŋahäk täkamäŋ. 2 U piä ude täkta Anututä iwoyäŋ iminkuko uwä säkgämän täŋkuk, bian Mosestä piä Anutu täŋo äbotken säkgämän täŋkuko udegän. 3 Upäŋkaŋ wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täŋo äbotken piä ämagän itkuk. Täŋ, Jesu uwä äbot unitäŋo intäjukun äma. Uwä ŋode bumik; Äbot kubä täŋo intäjukun äma uwä wäp biŋam yäpek, äbot ini nämo. Udegän, wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko

* **2:10:** Rom 11:36 * **2:11-12:** Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 * **2:14:** Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16:** Ais 41:8-9 * **2:17:** Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10

u irepmitak. 4 Nadäkaŋ? Äbot kudup u intäjukun äma nikek. Täŋpäkaŋ Anutu uwä imaka
kuduptagän täŋo intäjukun-inik.
5 * Eruk, Moses uwä Anutu täŋo äbot pähapken piä äma ude itkaŋ piä täga täŋpäŋ imaka
imaka Anututä kwawak kämi yäŋahäkta nadäŋkuko u yäŋahäk täŋkukonik. 6 * Täŋ, Jesu
Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täŋo äbotta
intäjukun ude it yämiŋpäŋ piä säkgämän täŋkuk. Täŋpäkaŋ ninä Anutu täŋo äbot. Unita
ämawebe iŋamiken kehärom taŋpäŋ imaka säkgämän kämi kaŋ-ahänayäŋ täkamäŋ uterak
yeŋgämina pewäpäŋ kuŋatpäŋä, Anutu täŋo äbot bureni-inik itkamäŋ yäŋ nadäne.

Anutu täŋo manta ärowani nämo täne

7-8 * Unita man Kudupi Munapiktä ŋode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken täŋyabäk terak Anutu täŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk
täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ. Apiŋo Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik
täneŋ yäk.
9 *Äbekjiye orajiyetä peŋawäki terak täŋpäŋ-nabäk täŋkuŋonik yäk. Uwä kadäni käroŋi, obaŋ 40*
ude näkŋo täktäk täga yabäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋo upäŋkaŋ ärowani täŋ naminŋkuŋ.
10 *Ude täŋ naminŋ yäpmäŋ äbäŋirä kokwawak nadäŋpäŋ yäŋkut; Nadäkiniki uruŋ käda pewä*
kwäpäŋ näkŋo kädet iwatta bitnäk täkaŋ.
11 * *Unita kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik*
api itne. *Sam 95:7-11*

12 Unita nadäkinik täŋpani notnaye, injinta watä ket itpäŋ kuŋarut! In bämopjin-ken
nanik kubätä bänepi täŋpän wawäpäŋ nadäkiniki pewän putärewäkaŋ Anutu paot-paori
nämo, u mäde ut imekta! 13 Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täŋikŋat-pewän
Anutu mäde ut imek yäŋpäŋ injin-tägän täŋkentäk kowata kowata täŋkaŋ notjiye täŋo
bänepi kaŋ täŋkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yäŋ nämo nadäkamäŋ unita
apiŋogän yäput peŋpäŋ kepma kepma kaŋ täŋ yäpmäŋ kut. 14 * Täŋpäkaŋ nin nadäkinik
kehäromi pengän täŋkumäŋo apiŋo udegän iŋit-inik täŋpeŋ kuŋaritna tärek-tärek kadäni
kaŋ ahäwän. Ude täŋpeŋ kuŋatpäŋä Kristo-kät kowat kwasikorän täkamäŋ yäŋ nadäne.
15 * Anutu täŋo man punin käda yämäŋo ude;

Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ.
Apiŋo Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk. *Sam 95:7-8*

16 * Eruk jide nadäkaŋ? Netätä Anutu täŋo kotäk nadäŋkuŋopäŋ mäde ut iminŋkuŋ?
Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäŋ. 17 * Ba Anututä netäta
kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 40 ude täreŋkuk? Uwä ämawebe momi täŋpäŋ
kome jopi-ken kumbuŋo ubayäŋ. 18 * Ba Anututä man kehäromi yäŋpäŋ Anutu Ämawebe
uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäŋ yäŋkuko u netäta yäŋkuk? Uwä ämawebe
mani nämo buraminŋkuŋo unita yäŋkuk. 19 Täŋpäkaŋ orekirit kome uken imata täga nämo
äroŋkuŋ? U nadäkinik bureni nämo täŋkuŋo unita.

4

Anutu täŋo kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäŋkehäromtaŋ niminŋkuko unita ŋodeta
umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunaŋi nämo

* **3:5:** Nam 12:7 * **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 * **3:7-8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11:** Nam 14:21-23 * **3:14:** Hib 3:6 * **3:15:** Hib 3:7-8 * **3:16:** Nam 14:1-35 * **3:17:** 1Ko 10:10 * **3:18:** Hib 3:11

täŋpekta! 2 Nadäkaŋ? Manbiŋam Täga intä nadäk täkaŋ u äbekjiye orajiye udegän
nadäŋkuŋ. Nadäŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi-ken daiŋpäŋ nadäkinik nämo täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat
täŋkuŋo unita manbiŋam u nämo täŋkentäŋ yämiŋkuk. 3 * Unita Anututä yäŋkuk;

Kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.
Sam 95:11

Upäŋkaŋ ninäwä Manbiŋam Täga unita nadäkinik täk täkamäŋ unita apiŋo päŋku orek
Anutu-kät it täkamäŋ. Täŋpäkaŋ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä
imaka imaka päke u täŋpäŋ yepmaŋkaŋ orek itkuko kadäni ukengän iwoyäŋkuk. 4 *
Unita man ŋo nadäwut; Anutu täŋo man kubätä kepma 7 unita ŋode yäyak; Piäni täŋtäŋ
kuŋtäŋgän kepma 7 uken Anututä piä peŋpäŋ orek itkuk. 5 * Ba man yämäŋo unitä
orekirit unitagän ŋode yäŋkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.
6 Bureni, Isrel ämawebe Manbiŋam Täga u intäjukun nadäŋkuŋo upäŋkaŋ man u nämo
buraminŋkuŋo unita orekirit-ken nämo kuŋkuŋ. Upäŋkaŋ kädet nämo itpipiŋkuk. Nämo,
ämawebe ätutä päŋku orek Anutu-kät täga api itneŋ. 7 Jide ude nadäkamäŋ? Ŋode; Anututä
orekirit uken kukta kepma kubä iwoyäŋkuk. Kepma u wäpi apiŋo. Kadäni käroŋi it
yäpmäŋ kuŋirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi "apiŋo" unitawä yäŋkuk.
Miti mujip yämäŋo ukeŋo;

Apiŋo in Anutu täŋo man nadäŋ parit ärowani nämo täneŋ yäk. *Sam 95:7,8*

8 * Eruk, man unita ŋode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyäŋkuko uwä Kenan
kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku
Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi "apiŋo" u nämo yäwän. 9 Ude
unita ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo kudupi ämawebeniyetä orek itneŋta orekirit bureni
kubä itak. 10 * Äma kubätä päŋku orek Anutu-kät irayäŋ täko uwä iniken piä peŋpäŋ orek
api irek, Anututä piä peŋpäŋ orek itkuko ude. 11 Unita ninä gwäk pimiŋpäŋ Anututä
orekirit iwoyäŋkuk-ken u kaŋ kuna! Äbekniye oraniye täŋo man bitnäk kädet iwatpäŋ
orekirit-ken u kukta täna waneŋta!
12 * Nadäkaŋ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täŋkaŋ
piä kehäromi täk täyak. Uwä päraŋi-inik. Päraŋini uwä päip päraŋi, meni kukŋi kukŋi
wädäwani täŋo päraŋini yärepmitak. U päraŋi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkŋek
täyak. Ba nin madäŋ jukutkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup
kwawakgän pek täyak. Ude täŋkaŋ bänep nadäk-nadäknin ba nadäŋ gäripnin käbop it täkaŋ
u yäpmäŋ daniŋkaŋ kwawak niwoŋärek täyak. 13 Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu
iŋamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täŋ-yepmaŋkuko u kuduptagän iŋamiken
kwawakinik itkaŋ. Täŋkaŋ Anututä nin kudup, irit kuŋat-kuŋatnin täŋo mebärita api
niwet yabäwek.

Jesu uwä nintäŋo bämop äma intäjukun-inik

14 * Ude unita nadäkiniknin nämo pena putäreneŋ. Nämo, u iŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täkäna!
U imata, bämop äma intäjukun täŋpani ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täŋo nanaki,
kunum gänaŋ äroŋkuko Anutu dubini-ken it täyak u. 15 Bämop ämanin Jesu u käyäpnin
tägagämän. Bänep nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yäŋ nadäŋpäŋ butewaki bureni-inik
nadäŋ nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuŋarirän täŋyabäk mebäri mebäri
ninken ahäŋ nimik täkaŋ udegän ahäŋ iminkuŋ. Upäŋkaŋ momi kubä nämo täŋkuk. 16 *
Eruk, mebäri unita Anututa nämo umuntäne. Nämo, bänepnin pidäm tawäpäŋ Anutu

* **4:3:** Hib 3:11 * **4:4:** Stt 2:2 * **4:5:** Sam 95:11 * **4:8:** Lo 31:7; Jos 22:4 * **4:10:** Hib 4:4 * **4:12:** 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48 * **4:14:** Hib 3:1, 10:23 * **4:16:** Hib 10:19

orakorak mähemi u dubini-ken kuk täkäna! Kuŋitna butewaki täga nadäŋ nimek. Ba uken orakorakitä bäräpinin täga täŋpidäm tawek.

5

1 Nadäkaŋ? Bämop äma kudup uwä noriye bämopi-ken nanik yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpani. Täŋkaŋ piäni uwä noriyeta yäŋpäŋ Anutu iŋamiken päŋku momini ärutta ketem tägatäga iron ude peŋ iminŋit tom däpmäŋpäŋ ärawa ude ijiŋ iminŋit täk täkaŋ. 2 * Täŋpäkaŋ bämop äma ini uwä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo unita noriye täŋo mebäri nadäwä tärewäpäŋ noriye nadäk-nadäki paorani ba kädet goret täŋpani unita butewaki nadäŋ yämik täkaŋ. 3 * Täŋkaŋ ini uwä momi täŋpani unita ärawa täŋ imikimik piä noriye täŋo momi äruttagän nämo täk täkaŋ. Nämo, iniken momi ärutta imaka, bok täk täkaŋ. 4 * Täŋpäkaŋ bämop äma irit piä u wäp biŋam ikek unita äma kubätä iniken gärip terak wäp u täga nämo yäpek. Nämoinik, Anutu täŋo gera terakgän piä u yäpmäk täkaŋ, Arontä yäpuko ude. 5 * Täŋpäkaŋ Kristo imaka, wäpi biŋam ikek itta bämop äma irit piä u iniken gärip terak nämo yäpuk. Nämo, Anututä ŋode iwet-pewän piä u yäpuk;

Apiŋo gäkä näkŋo nanakna iriri näkä gäkŋo nanka itat. *Sam 2:7*

6 * Ba kubä pen ŋode iwetkuk;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude. *Sam 110:4*

7 * Täŋpäkaŋ Jesu kome terak kuŋatkaŋ Anututä täŋkentäŋ namän yäŋpäŋ yäŋapik man yäk täŋkukonik. Anutu-tägän kumäŋ-kumäŋ keri-ken nanik täga nämagurek yäŋ nadäŋpäŋ gera konäm terak yäŋapik man yäk täŋkukonik. Täŋkaŋ iniken nadäk-nadäki mäde ut iminpäŋ Anutu täŋo gärip terakgän it täŋkuko unita yäŋapiŋirän Anututä nadäŋ imik täŋkukonik. 8 Uwä Anutu täŋo nanaki-inik itkuko upäŋkaŋ komi butewaki terak man buramik kädet täŋo mebäri nadäwän täreŋkuŋ. 9 Nadäwän tärewäpäŋ man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teŋkuk. Bämop äma intäjukun itkaŋ ämawebe mani buramik täkaŋ u kuduptagän täŋkentäŋ yämiŋpäŋ waki keri-ken nanik yämagutpäŋ irit kehäromi yämik täyak. 10 * Täŋpäkaŋ Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyäŋpäŋ teŋkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

11 In nadäkaŋ? Man ŋonitäŋo moräki taŋi täwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ nadäk-nadäkjin nämo nadäwä tumbäpäŋ mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. 12 * In Anutu täŋo manbiŋam kadäni käroŋi nadäŋ yäpmäŋ äbätäŋgän manbiŋam unitäŋo mebäri uwä äma ätu täga yäwetpäŋ yäwoŋärenaŋi upäŋkaŋ täga nämo! In nämo nadäwä tumbäpäŋ nanak paki ude äneŋi äworeŋirä äma ätutä in man pengän yäŋahäwani pidämipäŋ täwetpäŋ täwoŋärenaŋi bumik. Butewaki! Ketem bureni nänaŋipäŋ in nonoŋ pen naŋ itkaŋ! 13 Nadäkaŋ? Nonoŋ näŋpani u nanak paki yäŋ yäwet täkaŋ. Äma udewanitä kädet siwoŋi täŋo man mebäri täga nämo nadäwä täreneŋ. 14 * Täŋ, ämawebe ekäniwä nonoŋ peŋpäŋ ketem kehäromi nak täkaŋ. Äma udewaniwä man bureni uterak nadäk-nadäki yäpä-siwoŋ tawäpäŋ täŋkehäromtaŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän waki ba täga unitäŋo mebäri yäpmäŋ danik täkaŋ.

---

* **5:2:** Hib 4:15 * **5:3:** Wkp 9:7, 16:6 * **5:4:** Kis 28:1 * **5:5:** Hib 1:5 * **5:6:** Hib 6:20, 7:1,17 * **5:7:** Mat 26:39-46; Plp 2:6-8 * **5:10:** Hib 5:6 * **5:12:** 1Ko 3:1-3 * **5:14:** Rom 16:19; Plp 1:10

6

1 Unita Kristota man pidämi intäjukun nadäŋkumäŋo u wari wari nadänetawä! U peŋpäŋ
man mebäri bureni, äma ekänitä nadänaŋi upäŋ yäŋpäŋ-nadäk täkäna. Ude täŋitna bänep
nadäk-nadäknin api tägawek. Yäput peŋpäŋ man ŋode nadäŋkumäŋo u imata äneŋi yäŋpäŋ-
nadäk täne? Bänep sukureŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ täŋo täktäk peŋpäŋ Anutu-tagän nadäkinik
täktäk unitäŋo man imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ? 2 * Ba man pidämi pidämi, ume
ärutärut täŋo man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek täŋo man, äma kumbani-ken
naniktä äneŋi akukakuk täŋo man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämo
unitäŋo man ba man udewanigän imata pen yäŋpäŋ-nadäk täk täkamäŋ? 3 Ude nämo,
Anututä nadäŋ nimiŋirän man udewani yärepmitpäŋ, man mebäri nikek, äma ekänitä
nadänaŋi upäŋ yäk täkäna!

4 Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärek-inik täŋpayäŋ täko
uwä jide täŋitna äma udewanitä bänepi äneŋi sukurewek? U täga nämo! Äma udewani
uwä pengän peŋyäŋek gänaŋ kuŋarani. U kunum gänaŋ nanik täŋo kon yäpani. Ba
Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni äpmoŋpani. 5 * Täŋkaŋ pengänä bänepitä Anutu
täŋo manta nadäwä täga täŋpani. Ba Anutu täŋo kadäni ahäwayäŋ täyak unitäŋo kehäromi
yäpmäŋpäŋ kuŋarani. 6 * Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upäŋkaŋ nadäkiniki pewän
putäreŋkuŋ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täŋo Nanaki päya kwakäp terak
äneŋi utpäŋ ämawebe iŋamiken mäyäk imik täkaŋ unita yämaguritna bänepi äneŋi täga
sukurenaŋi nämo. Nämoinik! 7 Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän
pengän taŋirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk
täkaŋ, kome udewani Anututä täŋkentäk bumta täŋ yämik täyak. 8 * Täŋ, kome mup waki
mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkaŋ, kome udewani Anututä waki nadäŋ iminŋirän
kädäp gänaŋ api ijiŋ paorek.

9 Eruk notnaye, umun man ude täwetat upäŋkaŋ inta nadäkinik ŋode täyat; Inä kädet
täga iwatpäŋ Anututa biŋam täŋirä Anututä api tämagurek. 10 * Nadäkaŋ, Anututä kudän
siwoŋi iwatpäŋ ämawebe yäpmäŋ danik täyak unita intä piä täga täŋkuŋo unita nämo
api guŋ täwek. Ba in Anututa gäripi nadäŋpäŋ ämawebeniye täŋkentäŋ yämiŋkuŋotä pen
täŋkentäŋ yämik täkaŋ u tabäŋpäŋ-nadätak. 11 * Unita piä täga u täk täkaŋ udegän gwäk
pimiŋpäŋ pen kaŋ täŋ yäpmäŋ ärowut yäŋ nadäk täyat. Ude täŋpäŋä imaka kämi kaŋ-
ahäkta itsämäk täkaŋ uwä bureni api kaŋ-ahäneŋ. 12 Gaŋani nämo täneŋ yäŋ täwetat!
Nämoinik, äma biani gwäk pimiŋpäŋ nadäkinik ikektä kuŋatkuŋo unitäŋo kädet kuroŋ iwat
täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u bureni-inik
yäpuŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

13 Yäŋ-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu
irepmitpäŋ inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man
u iwetkuk. 14 * U ŋode iwetkuk; Näk bureni-inik nadäŋ gaminŋpäŋ äbotkaye mäyap-inik
api pewa ahäŋ gaminеŋ yäk. 15 Anututä ude iweränkaŋ Abrahamtä kwikinik itpäŋ
yäŋkehäromtak man iwetkuko unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta itsämbuk. Itsämäŋ yäpmäŋ
kuŋtäŋgän bureni u kaŋ-ahäŋkuk.

16 * Täŋpäkaŋ äma kubätä yäŋkehäromtak man yäwayäŋ nadäŋpäŋ iniken wäpi terak
nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biŋam ärowani nikek u wäpi yäŋpäŋ yäwek. Ude
täŋpänä ämatä ŋode nadäneŋ; Man yäyak u bureni-inik ubayäŋ. U wärämutnaŋi nämo.
17 Eruk, Anututä yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iniken wäpi terak yäŋkuk. Täŋkaŋ iniken
wäpi terak yäŋkuko uwä ämawebe man unitäŋo bureni yäpmäkta yäwanitä u bureni api

* **6:2:** Hib 9:14 * **6:5:** 1Pi 2:3 * **6:6:** Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8:** Stt 3:17-18 * **6:10:** Hib 10:32-34 * **6:11:** Hib 3:14 * **6:14:** Stt 22:16-17 * **6:16:** Kis 22:10-11

ahäwek yäŋ nadäneŋta ude täŋkuk. 18 * Unita ŋode nadäkamäŋ; Anututä kudän udewani apiŋo pen udegän täk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man yäweko uwä burenigän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuŋkumäŋo uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yäŋkuko unita itsämäŋpäŋ nämo gapuntak täkamäŋ.
19 Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäŋ u Anututä bureni-inik api nimek yäŋ nadäk täkamäŋ. Ude nadäk täkamäŋ unitä nadäkiniknin täŋ-kehäromtak täyak. Täŋpäkaŋ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumaŋ päŋku kudupi yot kunum gänaŋ itak unitäŋo tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak. 20 * Kudupi bägup uken Jesutä ninta yäŋpäŋ intäjukun äroŋkuko it nimitak. Äro itkaŋ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi biŋam ärowani nikek

1 * Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäŋo intäjukun äma. U Anutu Täŋpämorek unitäŋo bämop äma kubä itkuk. Täŋpäkaŋ kadäni Abrahamtä kome ätu täŋo intäjukun ämakät ämik täŋpäŋ däpmäŋ yäwat kireŋkuko komeni-ken äneŋi kuŋirän Melkisedektä kädet miŋin kaŋ-ahäŋpäŋ kon man iwetkuk. 2 Ude täŋirän Abrahamtä tuŋum ämik täŋpäŋ yäpuko u äbot 10 ude yäpmäŋ daniŋpäŋ äbot kubä Melkisedekta iminkuk.
Wäpi Melkisedek unitäŋo mebäriwä Intäjukun äma kudän siwoŋi-inik täŋpani. Täŋpäŋ wäpi kubä, Salem täŋo intäjukun äma yäŋ iwet täŋkuŋo uwä mebäri ŋode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. 3 * Täŋpäkaŋ Melkisedek uwä miŋi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täŋo nanaki bumik yäŋ iwet täkaŋ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.
4 Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täŋpäŋ yäpuko unitäŋo moräki nämo imän. Iminkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäŋ nadäwut! 5 * Eruk, ŋode nadäwut; Moses täŋo baga man terak ŋode kudän täwani; Juda noriyetä tuŋumi yäpmäŋ daniŋpäŋ Livai täŋo oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkaŋ unita moräki yäminеŋ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täŋo oraniye upäŋkaŋ tuŋumi moräki u yämikta yäwani. 6 Täŋ, Melkisedek uwä Abraham täŋo äboriye-ken nanik nämo upäŋkaŋ Abrahamtä tuŋumi moräki iminkuk. Iminirän Melkisedektä Anutu täŋo yäŋkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. 7 Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkaŋ u yärepmit täkaŋ yäŋ nadäkamäŋ. 8 Täŋpäkaŋ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täŋo tuŋum moräki yäpmäk täkaŋ uwä kumäk-kumäki nikek. Upäŋkaŋ Melkisedek, Abraham täŋo tuŋum moräki yäpani unitawä Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; U nämoinik api paorek.
9 Unita ŋode täga yänaŋi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä täŋpäŋ noriye täŋo tuŋum moräki yäpmäk täŋkuŋo unitä iniken tuŋum täŋo moräki Melkisedekta iminkuŋ. 10 Ude imata yäkamäŋ? U ŋode; Melkisedektä Abraham kaŋ-ahäŋkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo ahäwani-ken. Upäŋkaŋ u orani Abraham täŋo nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuŋumi moräki iminkuk yäŋ täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

11 Bian Isrel ämawebetä Moses täŋo baga man yäpuŋ. Täŋpäŋ baga man uterak ŋode kudän täwani; Livai täŋo äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneŋ. Upäŋkaŋ, ŋo kawut! Bämop äma unitäŋo piätä ämawebe täŋo bänepi u bureni täga yäpän täganeŋ täŋpäwä,

* **6:18:** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:20:** Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 * **7:1:** Stt 14:17-20 * **7:3:** Sam 110:4 * **7:5:** Nam 18:21

Anutu imata bämop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik
nämo, u kubätä api ahäwek yäŋ yäŋkuk? 12 Eruk bämop äma mebäri kubätä ahäwänä, man
kädet mebäri kubä imaka, ahänaŋi. 13 Nadäkaŋ? Man yäkamäŋ ŋo Kristota yäkamäŋ. U
Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Täŋpäŋ iniken äbot uken nanik äma
kubätä kudupi yot gänaŋ alta-ken bämop äma irit piä kubä nämo täŋpani. 14 * Ekäninin
Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Täŋpäkaŋ äbot uken nanik kubätä bämop äma
irit piä täkta Mosestä nämo yäŋahäŋkuk.
15 Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ŋode kaŋpäŋ
nadäkamäŋ; Unitäŋo piätä Livai täŋo äboriyetä piä täk täŋkuŋo u yärepmit moretak.
16 Täŋpäkaŋ baga mantä ŋode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneŋ,
äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä bämop äma irit piä, baga
man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak
yäpuk. 17 * Anutu täŋo man mujipi kubätä yäyak ude;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude. *Sam 110:4*

18 Man unitä ŋode niwoŋäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga
nämo täŋkentäŋ nimeko unita Anututä u awähutkuk. 19 * Moses täŋo baga man u äma täŋo
bänepi bureni täga nämo yäpän täganeŋo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä
pewän ahäŋ nimiŋkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamäŋ.
20 Täŋpäkaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyäŋkuko uwä jop nämo
iwoyäŋkuk. Nämo, u iniken wäpi terak yäŋkehärom taŋpäŋ iwoyäŋkuk. Juda täŋo bämop
äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yäŋkehäromtak man udewani terak
nämo yäpani. 21 * U jop yäpuŋo upäŋkaŋ Anututä ini yäŋkehärom taŋpäŋ Jesu bämop äma
irit piä täkta iwoyäŋkuk. Unita Anututä ŋode yäŋkuk;

Ekänitä ŋode yäŋkehärom taŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen api it yäpmäŋ ärowen. *Sam 110:4*

22 * Täŋpäkaŋ Jesu u Anutu täŋo yäŋkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita
ŋode nadäkamäŋ; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeniye-kät topmäk-topmäk kodaki
täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.
23 Ba kubä ŋode; Bämop äma biani uwä paot-paori nikek unita jide täŋpäŋ piäni pen
täŋ yäpmäŋ kuneŋ? U täga nämo unita bämop äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ.
24 Upäŋkaŋ Jesu uwä paot-paori nämo, u bämop äma irit piä pen api täŋ yäpmäŋ ärowek.
Äma kubätä komeni täga nämo api yäpek. 25 * Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu
dubini-ken kuk täkaŋ uwä waki keri-ken nanik yämagutta kehäromi nikek itkukonitä pen
api it yäpmäŋ kwek. U imata, paot-paori nämo itkaŋ ämawebe täŋkentäŋ yämikta Anutu-
ken yäŋapik täyak.
26 * Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täŋo käyäpnin bureni-inik. Täŋkaŋ
udewani kubä nämo itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwat täyak. Uken momi
kubä nämo itak. U Anutu iŋamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi ämakät awähutpäŋ nämo,
inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu
uwä momi äma täŋo täŋkentäk bureni ude itak. 27 * U bämop äma ätu bumik nämo. Bämop
äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita intäjukun
täŋpäŋä äneŋi ämawebe täŋo momita täk täŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä ude nämo täŋkuk. U

* **7:14:** Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 * **7:17:** Hib 5:6 * **7:19:** Hib 9:9 * **7:21:** Hib 5:6 * **7:22:** Hib 8:6, 12:24 * **7:25:** Rom 8:34 * **7:26:** Hib 3:1 * **7:27:** Hib 5:3

kämita nikek kadäni kubägän täŋkuko ubayäŋ. Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk. 28 * Täŋpäkaŋ Moses täŋo baga man terak komen äma kehäromini nikek nämotä bämop äma irit piä täkta iwoyäk täkaŋ. Upäŋkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man yäŋpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämo itta tewani u bämop äma intäjukun bureni iwoyäŋkuk.

8

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täŋo bämop äma

1 * Eruk, man yäkamäŋ ŋonitäŋo mebäriwä ŋode; Bämop äma intäjukun täŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gänaŋ itak u keri bure käda kehäromi nikek maŋirit täyak. 2 U kudupi yot bureni, kunum gänaŋ itkaŋ uken bämop äma irit piä täk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täŋkuk, äma keritä täŋpani nämo.

3 Täŋpäkaŋ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peŋ imikta ba tom däpmäŋpäŋ ärawa ude ijiŋ imikta iwoyäwani. Unita bämop ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani. 4 Täŋkaŋ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkaŋ unitä Moses täŋo baga man iwatpäŋ Anututa iron mebäri mebäri ijiŋ imik täkaŋ unita. 5 * Täŋpäŋ bämop äma irit piä kome terak ŋo täk täkaŋ uwä imaka bureni kunum gänaŋ itak unitäŋo wäranigän täk täkaŋ. Mebäri unita Mosestä iniŋoret yottaba täŋpayäŋ yäŋirän Anututä jukuman ŋode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkaŋ wärani pom terak gäwoŋärero udegän kaŋ tä yäŋ iwetkuk. 6 * Täŋpäkaŋ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak täk täkaŋ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuŋo u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäkta yäŋkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täŋo u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

7 Eruk ŋonita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u kehäromi nikek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän? 8 Upäŋkaŋ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahäŋkuk. Unita Anututä ämawebeniyeta nadäwän täga nämo täŋpäpäŋ ŋode yäŋahäŋkuk;

Kadäni kubä iwoyäŋkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ yäk.

9 *Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayäŋ täkaŋ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäŋitpäŋ yämagut yäpmäŋ äburo ugän täŋkut yäk.*

Ude täŋkuro upäŋkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Ude täŋkuŋo unita mäde ut yämiŋkut yäk. Näk Ekänitä ŋode yäyat!

10 * *Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet; Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.*

Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

11 *Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän, äpani ärowanitä Ekäni näkŋo mebärina api nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwäŋiye ŋode nämo api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Ekäni täŋo mebärinita nadäwut.*

12 * *Täŋpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk. Jer 31:31-34*

---

* **7:28:** Hib 5:1-2 * **8:1:** Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2 * **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 * **8:6:** 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15 * **8:10:** Hib 10:16 * **8:12:** Hib 10:17

13 Anututä man ŋode terak topmäk-topmäk kodakita yäŋkuko unita kwawak ŋode
yäŋahäŋkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahäŋkuko u biani täyak. Unita imaka biani,
kehäromini paorani, u jiranta biŋam täkaŋ.

9

Anutu iniŋ oretoret kädet biani

1 * Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk biani intäjukun ahäŋkuko u Anutu iniŋ oretta man kädet
nikek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuŋo u Anutu iniŋ oretta yottaba
äma keritä täŋpani kubä gänaŋ ärok täŋkuŋonik. 2 * Yottaba u gänaŋ täŋkireki yarä.
Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yäŋ yäwani. Bägup u gänaŋ topän käroŋi u, ba bukä,
käräga Anututa biŋam yäwani nikek unitä itkuŋ. 3 * Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä
wädäŋkuk. Täŋpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik
yäŋ iwerani. 4 * Bägup u gänaŋä alta golpäŋ täŋpani kubä itkuk. Uterak gupe käbäŋi
säkgämän-inik upäŋ ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka,
itkuk. Gäpe u gol pidämipäŋ, gänaŋ umu ba punin u kudup gatäŋ äyäŋurani. Gäpe u gänaŋ
käbot täpuri golpäŋ täŋpani, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nikek itkuk. Ba Aron
täŋo ähottaba, käruk tädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä pipiyäwani yarä,
baga man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ itkumän.

5 * Täŋpäkaŋ gäpe unitäŋo gwäpäni wäpi momi pekpek täŋo bägup yäŋ yäwani. Täŋkaŋ
u punin terak imaka aŋero bumik wäpi Serubim unitäŋo wärani yarätä itkumän. Itkaŋ
piritä gäpe unita äyuŋ täŋkumän. Serubim yarä uwä Anutu peŋyäŋeki pähap unitäŋo
wärani täŋkumän. Täŋkaŋ imaka u ba unita yäyat ŋo puningän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik
yäŋahänaŋipäŋ man ätu täwerayäŋ nadätat.

6 * Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma
bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik. 7 * U täŋkireki kubä yot bämopi-
ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämoinik, bämop
äma intäjukun täŋpani unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik.
Upäŋkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän
ärok täŋkukonik. Täŋkaŋ ketäŋ nämo ärok täŋkukonik. Nämo, bulimakau täŋo nägät
yäpmäŋkaŋ ärok täŋkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täŋo momi nämo nadäŋkaŋ
täŋpani u däpmäŋ tärekta Anututa piŋ imik täŋkukonik. 8 * Eruk, kädet unita jide yänayäŋ?
Munapiktä imaka u ba u niwoŋäreŋkaŋ ŋode niwetpäŋ niwoŋärek täyak; Topmäk-topmäk
biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Yot
biani u ba unitäŋo täktäki ririän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärokta kädet kubä
nämo tumbuk. 9 * Uwä wärani ude apiŋo kwawak ŋode niwoŋärek täyak; Anututa iron peŋ
imik, ba tom ijiŋ imikimiktä ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ unitäŋo momi täŋo nadäwätäk
u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik. 10 * Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän
täŋo baga. U ketem ume nakta baga man ba ume ärut-ärutta baga man. Imaka udewani
it yäpmäŋ kuŋirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täŋo nägäritä piä täŋkuko unita man

11 * Täŋpäkaŋ imaka imaka kodaki tägagämän ahäŋkuŋo itkaŋ unitäŋo bämop äma
intäjukun itta Kristo äbuk. Äbäŋpäŋ yot ini ämawebe täŋkentäŋ yämikta äroŋkuko uwä Juda
täŋo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täŋpani, kome ŋonitäŋo
nämo. 12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nikek äroŋkuk.
Täŋkaŋ Juda täŋo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täŋo nägät yäpmäŋkaŋ

* **9:1:** Kis 26:1-30 * **9:2:** Kis 25:23-40 * **9:3:** Kis 26:31-33 * **9:4:** Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * **9:5:** Kis 25:18-22 * **9:6:** Nam 18:2-6 * **9:7:** Kis 16:2-34 * **9:8:** Hib 10:19 * **9:9:** Hib 10:1-2 * **9:10:** Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11:** Hib 3:1, 10:1

ärok täŋkuŋo ude nämo äroŋkuk. Nämoinik, Anututa ärawa täŋ imikta yäpmäŋ äroŋkuko uwä iniken nägät. U yäpmäŋ äro mominin kudup däpmäŋ täreŋ nimiŋ moreŋpäŋ inita biŋam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

13 * Täŋpäkaŋ bianä ämawebetä baga täpuri täpuri irepmitpäŋä, uwä Anutu iŋamiken gupnin tänawakaŋ yäŋ nadäk täŋkuŋonik. Ude täŋirä bämop ämatä meme ba bulimakau täŋo nägäri gwetpäŋ ämawebe terak kwarut yäbat täŋkuŋonik. Ba bulimakau nanaki däpmäŋpäŋ ijiŋpewä kädäkut äworewäkaŋ yäpmäŋpäŋ ämawebe terak ureŋ yäbat täŋkuŋonik. Ude täŋirä ämawebe u Anutu iŋamiken äneŋi gupi kuräki it täŋkuŋonik. 14 * Eruk tom täŋo nägät u kehäromi udewani nikek täŋpäwä Kristo täŋo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuŋkuŋo u bulimakau täŋo nägät irepmitpäŋ täŋkentäk pähap täga nämo täŋ nimek? Bureni-inik, u täŋkentäŋ nimikinik täŋpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämoinik, u mominin ärutinik täŋpänpäŋ Anutu iŋamiken bänepnin kuräki-inik it täkamäŋ. Ude täŋirän imaka jopi Anutu bänepi täŋbätak täkta täk täkamäŋo u peŋpäŋ Anutu paot-paori nämo u burenigän oraŋ iminpäŋ täga kuŋatne.

15 * Unita ŋode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuk. Ude täŋkuko unita ämawebe Anututä yäŋpäbä yepmaŋpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneŋ, imaka kämi yäpmäkta Anututä yäŋkehäromtak man yäŋkuko u. U mebäri ŋodeta täga api yäpneŋ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkaŋ momi täŋkuŋo unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yäŋkehäromtak man täŋo mebärita yäna. Äma kubätä näk kumäŋira näkŋo tuŋum mät yäpen yäŋ gäwerekopäŋ äma u nämo kumäŋirän tuŋumi täga nämo yäpen. 17 Äma uwä kodak irirän yäŋkehäromtak mani täŋo bureni nämo ahäwek. Kumbänkaŋ uyaku bureni ahäwek. 18 Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä jop nämo pewän ahäŋkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpäŋ nägäri piwän kuŋirän bureni ahäŋkuk. 19 * Unitäŋo käderi uwä ŋode; Pengän Mosestä ämawebe jukuman kuduptagän baga terak itkuŋo u yäŋahäŋpäŋ yäwet moreŋkuk. Ude täŋpäŋä bulimakau nanaki däpmäŋpäŋ nägäri yäpmäŋkaŋ umekät awähutkuk. Ude täŋkaŋ sipsip pujiŋi gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yäpmäŋpäŋ nägät umekät awähutkuko u gänaŋ pewän äpmoŋpäpäŋ nägät u baga man täŋo buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkuk. 20 * Ude täŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Nägät ŋowä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta peŋ täwetkuko u täŋkehärom täyak yäk. 21 * Ude yäŋpäŋä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitäŋo tuŋum päke uterak imaka, kwarut yäbatkuk. 22 * Bureni, Moses täŋo man kädet terak ŋode pätak; Imaka kuduptagän bumik nägät terakgän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kuneŋo uwä äma täŋo momi nämoinik paotneŋ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 * Unita ŋode kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Imaka bureni kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo wärani kome terak ŋo itkuŋo uwä kudupi jop nämo ahäwani. Nämo, nägät terakgän kudupi ahäwani. Upäŋkaŋ imaka bureni kunum gänaŋ itkaŋ uwä tom täŋo nägät terak kudupi täga nämo ahäneŋ. Nämoinik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäneŋ. 24 * Unita ŋode nadäwut; Kristo Bägup Kudupitä Kudupi-inik, bureni täŋo wärani, äma keritä täŋpani uken nämo äroŋkuk. Nämo, uwä ini kunum gänaŋgän äroŋkuk. Äroŋkuko Anutu iŋamiken nin gärak itak. 25 Täŋpäkaŋ bämop äma kome terak naniktä täk täŋkuŋo u Kristotä udegän nämo täŋkuk. Bämop äma uwä obaŋi obaŋi ärawa täkta tom täŋo nägäri

* **9:13:** Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 * **9:14:** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1 * **9:15:** 1Ti 2:5; Hib 8:6 * **9:19:** Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 * **9:20:** Kis 24:8 * **9:21:** Wkp 8:15,19 * **9:22:** Wkp 17:11; Efe 1:7 * **9:23:** Hib 8:5, 10:1 * **9:24:** 1Jo 2:1

yäpmäŋkaŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täŋkukonik. Upäŋkaŋ Kristotäwä ude
nämo täŋkuk. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo iniŋ kireŋkuk. 26 Nämoinik, ude täŋkuk
yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahäŋkuŋ-kentä apiŋo komi nadäŋ
yäpmäŋ äbäk täyek. Upäŋkaŋ nämoinik! Kadäni tärek-tärek ŋoken kome terak ahäŋpäŋ
momi peŋ morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubägän, kämita nikek iniŋ kireŋkuk.
27 * Täŋpäkaŋ ämawebe kuduptagän kadäni kubägän kumäkta yäwani. Kumäŋpäŋä
täktäki yäpmäŋ danik-danik käbeyä-ken api äroneŋ. 28 U udegän Kristotä ämawebe mäyap
täŋo momi däpmäŋ tärekta kadäni kubägän ärawa ude gupi iniŋ kireŋkuk. Täŋpäkaŋ äneŋi
api äbek. Momi däpmäŋ tärekta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käroŋ täŋ itkaŋ u
yämagutta api äbek.

10

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewek

1 * Moses täŋo baga mantä imaka tägatäga Kristotä täŋ nimikta yäwani u kwawak
nämo, wäranigän niwoŋäreŋkuk. Baga man u iwatpäŋ momi däpmäŋ tärekta Anutu-
ken ärawa pen obaŋi obaŋi täk täŋpani. Täŋpäŋ ärawa udewanitä ämawebe Anutu iniŋ
oretta dubini-ken kuk täkaŋ u iŋamiken momini nämo, täga nämo yepmaŋpek. 2 Nämoinik!
Kädet udewani täga yäwänäku kadäni kubägän täŋpani unita pewäm. Ba u täga yäwänäku
ämawebe kädet biani iwatpäŋ Anutu iniŋ orerani uwä bänepi kuräki-inik itpäŋ mominita
nadäwätäk pen nämo täk täŋpäm. 3-4 * Upäŋkaŋ nämo! Bulimäkau ba meme täŋo nägäritä
momi täga däpmäŋ täreŋaŋi nämo unita Anutu-ken ärawa obaŋi obaŋi täk täkaŋ uwä
kadäni kadäni ŋode yäwoŋärek täyak; Nin momi täŋpani.
5 Mebäri unita Kristotä kome terak äpäŋpäŋ Anutu ŋode iwetkuk;

Gäk momita iron peŋ gamik-gamik ba tom däpmäŋpäŋ ijiŋ gamik-gamik unita nämo nadäk
täyan.
Nämo, gäk gupna namiŋpäŋ naniŋ kireŋkun.
6 *Bureni-inik, momini ärutta iron peŋ gamiŋirä, ba tom däpmäŋpäŋ ijiŋ gamiŋirä yabäwi gäripi*
nämo täk täkaŋ yäk.
7 *Ude yäŋpäŋ ŋode yäkgän täŋkut; Nabä! Nähä gäkŋo gäripka iwatta äbätat ŋo. Man kudän*
täwani biani uterak näka yäŋahäwani udegän täyat ŋo yäk. *Sam 40:6-8*

8 Eruk, man Kristotä yäŋkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täŋo
baga man terak pärani unita ŋode yäŋkuk; Gäk momita iron peŋ gamik-gamik ba tom
däpmäŋpäŋ ijiŋ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan ba kawi gäripi nämo täk täkaŋ yäŋ
yäŋkuk. 9 Täŋpäŋ u punin terak man ŋode yäkgän täŋkuk; Nabä! Näkä gäkŋo gäripka
iwatta äbätat ŋo yäŋ yäŋkuk. Eruk, man ude yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Momi ärutta
Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäŋ komenita momi ärutärut kädet kodaki
kubä pewän ahäŋkuk. 10 * Unita ŋode nadäwut; Jesu Kristotä Anutu täŋo gärip iwatpäŋ
ärawa ude, kämita nikek, kadäni kubägän iniken gupi iniŋ kireŋkuko uterak mominin
paorirä Anutu iŋamiken kudupi-inik itkamäŋ.
11 * Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode täwera nadäwut; Juda täŋo bämop ämatä kepma kepma momita
yäŋpäŋ alta-ken käroŋ wädäŋ itkaŋ ärawa täktäk piä bian täŋpani udegän wari wari täk
täkaŋ. Upäŋkaŋ waki, ärawa unitä ämawebe täŋo momi täŋpewän nämoinik paot täkaŋ.
12 Täŋ, Kristowä kadäni kubägän, kämita nikek gupi iniŋ kireŋpäŋ kumbuk. Täŋkaŋ piä u
täŋpa täreka ŋ yäŋ nadäŋpäŋ Anutu keri bure käda äro maŋitkuk. 13 * Maŋitkaŋä Anututä
iwaniye gämori-ken yepmaŋpekta itsämäŋ itak. 14 Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän

* **9:27:** Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24 * **10:1:** Hib 8:5 * **10:3-4:** Hib 9:13 * **10:10:** Hib 9:12,28 * **10:11:** Kis 29:38 * **10:13:** Hib 1:3; Sam 110:1

täŋkuko unitä ämawebeniye Anutu iŋamiken momini nämo, yepmaŋkuk. Täŋkaŋ ämawebe u kudupi itneŋta irit kuŋat-kuŋariken yäpä-siwoŋtak piä täŋ itak.
15 Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäŋahäŋpäŋ niwetkuk. Pengänä ŋode niwetkuk;
16 * Ekänitä ŋode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet;
Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpäŋ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.
17 * Ude yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;
Täŋpäkaŋ wakini peŋ moreŋpäŋ mominita guŋ takinik api täŋpet yäk. *Jer 31:33,34*
18 U kawut! Momi peŋ morewani unita momita yäŋpäŋ ärawa äneŋi kubä tänaŋi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk täkäna!

19 * Notnaye, mebäri unita nin bätakigän täŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwärani. Nämoinik, Jesu täŋo nägäritä mominin ärut moreŋpäŋ kädet täwit niminŋkuk. 20 * Bianä kädet u itpipiŋkuk. Juda täŋo bämop äma intäjukun unitägän tek wädäwani pähap yäpmäŋ keweŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu ini gupitä baga, kädet täŋpipiŋkuko u yäpmäŋ keweŋ niminirän kädet kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädet uterak nin kudup Anutu-ken täga ärok täne.
21 Nadäkaŋ? Apiŋo bämop äma ärowani kubätä Anutu täŋo äboriye ninta intäjukun it nimitak. 22 * Unita bänep nadäk-nadäk siwoŋi nikek täŋkaŋ nadäkiniknin täŋ-täpänewani nikektä Anutu dubini-ken kuk täkäna! Ninä gupnin ume säkgämänpäŋ ärut morewani ba mominin täŋo mäyäk ärut täŋpä kwani unita täga kune!
23 * Täŋpäkaŋ Jesutä api nimagurek yäŋ nadäkinik täŋpäŋ yäŋahäk täkamäŋ u iŋit-inik täŋpeŋ kuŋat täkäna! U imata, Anututä ude api täŋ tamet yäŋ yäŋkehärom taŋkuko u bureni-inik api täŋpek. 24 Täŋkaŋ äbot täŋpani notniye kowat nadäŋ imän täŋkaŋ iron kädet ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yäŋpäŋ bänepnin kowata kowata täŋpidäm tak täkäna. 25 * Täŋkaŋ notniye ätutä Anutu iniŋoret käbeyäta gaŋa taŋpäŋ nämo ärok täkaŋ u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täŋo kadäni pähap keräp täyak u kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ unita käbeyä täŋpäŋ kädet siwoŋi iwatta bänepnin kowata kowata täŋpidäm tak täkäna!
26 * Unita ket ŋode nadäwut; Ninä Kristo täŋo man bureni nadäna tumbäkaŋ gwäk pimiŋpäŋ momi kädet iwatnero uwä jide täŋpäŋ kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak. 27 * In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikät kädäp komi pähap, äma Anutu mäde ut imanita biŋam u inta itsämäŋtak.
28 * Kädet bianita nadäwut; Äma kubätä Moses täŋo baga man iwatta bitnäŋirän äma yarä ba yaräkubätä momini yäŋahäneŋo uwä äma udewani nämo yabäŋ korenen, kumäŋ-kumäŋ däpneŋ. 29 * Unita äma kubätä Anutu täŋo nanaki nämo oraŋ iminpäŋ jiraŋ ude yeŋ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unita nadäwä äpani täŋpäkaŋ iron täŋ yämani Munapik u yäŋärok ude iwet täkaŋ. Butewaki, jide täŋpäŋ äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneŋ? Nämotä nämoinik. 30 * Anututä ŋode yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäkamäŋ; Kowata näkŋa api yämet yäk. Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täŋo täktäki terak api yäpmäŋ daniwek. 31 Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäŋo keri-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ itkot

---

* **10:16:** Hib 8:10 * **10:17:** Hib 8:12 * **10:19:** Hib 4:16 * **10:20:** Mat 27:51; Hib 9:8 * **10:22:** Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 * **10:23:** Hib 4:14 * **10:25:** Hib 3:13 * **10:26:** Hib 6:4-8 * **10:27:** Ais 26:11 * **10:28:** Lo 17:6, 19:15 * **10:29:** Kis 24:8; Hib 13:20 * **10:30:** Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14

32 Eruk notnaye, bian peŋyäŋektä pengän ahäŋ taminŋkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äroŋkuŋo upäŋkaŋ gwäk piminŋpäŋ nadäkinikjin nämo pewä putäreŋkuŋ. 33 * Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäŋ mägayäwut yäŋpäŋ iŋamiken tepmaŋpäŋ man waki täwerit komi taminŋit täk täŋkuŋonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täŋkuŋo u bok kaŋ nimut yäŋpäŋ pidämtak täŋkuŋ. 34 * Täŋkaŋ notjiye ätu komi eŋiken yepmaŋkuŋo u in butewaki nadäŋ yäminŋpäŋ täŋkentäŋ yäminŋkuŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täŋpäpäŋ tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nikek nämotä it nimikaŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita.

35 Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täŋpäŋ bätakigän it täŋkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä gwäki pähap api yäpneŋ. 36 * Täŋkaŋ kehärom taŋpäŋ itneŋ. Ude täŋpäŋä Anutu täŋo gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäŋkehärom taŋkuko u täga api yäpneŋ. 37 Unita Anututä ŋode yäyak;
Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.
38 * Täŋpäkaŋ näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täŋpäŋ kodakgän api itneŋ.
Täŋ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneŋ yäk. *Hab 2:3-4*

39 Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut iminŋpäŋ paot-paotta biŋam täŋpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäŋ irit kehäromita biŋam täŋpani.

11

Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri

1 * Nadäkinik ikek kuŋat-kuŋat täŋo mebäri ŋode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäŋ unita U bureni-inik itkaŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peŋ niminŋkuko u bureni-inik api yäpne yäŋ nadäk täkamäŋ. 2 Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nikek kuŋarirä Anututä yabäŋpäŋ-nadäwän täga täŋkuŋ. 3 * Ba ninäwä nadäkinik täŋpäŋ ŋode uwä bureni yäŋ nadäk täkamäŋ; Anututä man yäŋirän kunum kenta kome ahäŋkumän. Täŋpäŋ imaka imaka yabäk täkamäŋ u Anututä imaka nämo yabäwani upäŋ täŋpewän ahäŋkuŋ yäŋ nadäk täkamäŋ.

4 * Täŋpäkaŋ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täŋpäŋ Anututa ärawa tägagämän kubä täŋirän Anututä kawän tägaŋkuk. Noripaki Kentä täŋkuko u irepmitpäŋ täŋkuk. Täŋpäŋ nadäŋ imikinik täŋkuko unita Anututä Abel, Gäk äma siwoŋi yäŋ iwetkuk. Täŋpäkaŋ Abel kumbuko upäŋkaŋ nadäkiniki terak man pen yäŋ itak.

5 * E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadäŋ imikinik täŋkuko unita kome ŋo terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädäŋ yäpmäŋ äroŋkuko unita noriyetä Enokta wäyäkŋewä waŋkuŋ. Täŋkaŋ äma unita Anutu täŋo mantä ŋode yäŋkuk; U kome terak kuŋatkuk-ken uken Anututä Enok kaŋpäŋ gäripi nadäk täŋkukonik. 6 Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide täŋirän Anututä u kawän tägawek? Nämoinik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayäŋ nadäŋpäŋä nadäkinik ŋode täŋpek; Anutu u bureni itak. Ba ŋode imaka nadäkinik täŋpek; Äma bänepitä Anutu täŋo mebärini ket nadänayäŋ yäŋ nadäk täkaŋ u Anututä kowata täga api yämek.

7 * Ba kubä ŋode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ imaka umuri kämi ahäwayäŋ täŋkuko unita jukuman iwerirän nadäwän bureni täŋkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yäŋ iwetkuko u nämo ahäŋirän upäŋkaŋ Anutu täŋo mani buraminŋpäŋ gäpe pähap kubä täŋkuk. Täŋpäŋ gäpe u gänaŋä Noa ini ba webeni nanakiye

---

* **10:33:** 1Ko 4:9 * **10:34:** Mat 6:20; Mat 19:21,29 * **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12 * **10:38:** Rom 1:17; Gal 3:11 * **11:1:** Rom 4:18; 2Ko 5:7 * **11:3:** Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * **11:4:** Stt 4:3-10 * **11:5:** Stt 5:24 * **11:7:** Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13

bok äroŋpäŋ säkgämän itkuŋ. Täŋpäkaŋ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkuŋo unitäŋo kädet waki kwawak pewän ahäŋ yämiŋkuk. Täŋirän man Anututä ämawebe nadäŋ imikinik täŋpani u yäwet täyak udegän, Noata siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk.

8 * Ba Abraham täŋo nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋpäŋ Anututä man kubä ŋode iwerirän mani buramiŋkuk; Gäk komeka peŋpäŋ kome näkä gamikta iwoyäŋkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirän mani buramiŋpäŋ u kuyat yäŋ nämo nadäŋkaŋ, komeni peŋpeŋ akumaŋ kuŋkuk. 9 * Täŋkaŋ nadäkinik täŋpäŋ kome iwoyäŋ imani-ken päŋku yot bureni nämo, äma äbanitä-yäŋ yottaba täŋpäŋ ittäŋ kuŋat täŋkukonik. Täŋirän Aisak kenta Jekop Anututä biŋam bok yäŋ yämani unitä udegän täŋkumän. 10 Täŋpäkaŋ Abraham äbanitä-yäŋ itkuko unita nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk täŋkukonik, yotpärare Anututä ini tawaŋ peŋpäŋ udegän pewän ahäwani.

11 * Täŋpäkaŋ Abraham ini uwä tägawani täŋirän webeni Sara imaka, äruŋ it yäpmäŋ äbätäŋgän webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik täŋkumäno unita Anututä nadäŋ yämiŋirän webeni nanak bäyaŋkuk. Sara uwä ŋode nadäŋkuk; Anututä näk nanak bäyakta yäŋkehäromtaŋ naminkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man burenigän yäk täyak yäŋ nadäŋkuk. 12 * Täŋpäkaŋ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp taŋkuko upäŋkaŋ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninaŋi nämo, guk ba mobä jiraŋ ude ahäŋkuŋ.

13 * Täŋpäkaŋ ämawebe mani biŋam yäŋahätat ŋo kudup Anututa nadäŋ imikinik täŋpeŋ kuŋat-tägän kumbuŋ. U imaka Anututä kämi yäpmäkta yäŋkehärom taŋkuko u kome ŋo terak nämo yäpuŋ. Nämo, u ban irirän kaŋpäŋ nadäŋkaŋ oretoret täŋpäŋ ŋode yäŋahäkta mäyäk nämo nadäŋkuŋ; Kome ŋowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yäŋ yäŋkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ ämawebe man ude yäwani uwä ŋode niwoŋärek täkaŋ; U komeni burenita wäyäkŋekaŋ. 15 Täŋpäŋ komeni kujat peŋpeŋ äbuŋo unita yäŋpäŋ yäŋkuŋ yäwänäku äneŋi komeni-ken täga kwäm. 16 * Upäŋkaŋ komeni bianita nadäŋpäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeni biani u irepmitak upäŋ kaŋ-ahäna yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuŋ. U kunumta yäŋkaŋ yäŋkuŋ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täŋo Anutunin yäŋ yäŋirä Anututä nadäwätäk nämo täk täyak. U imata, yotpärare kubä täŋkettaŋ yämiŋkuko itak unita.

17-18 Täŋpäkaŋ Anututä täŋyabäk pewän ahäŋ iminirän Abrahamtä nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumäŋ-kumäŋ utta pidäm taŋkuk. Täŋkaŋ Anututä nanaka Aisak terak oraŋkaye mäyap api ahäneŋ yäŋ yäŋkehäromtaŋ iminkuko upäŋkaŋ nanaki tepi kubägän u ärawa ude ijiŋ imikta nämo bitnäŋkuk. 19 * Nämoinik, u ŋode nadäŋkuk; Aisaktä kumäŋirän Anututä kumbani-ken nanik äneŋi täga yäpmäŋ akwek yäŋ nadäkinik ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik äneŋi imagutkuk.

20 * Eruk Aisak u ittäŋ kuŋtäŋgän äma ekäni täŋpäŋ Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka täga Anutu-ken nanik kämi ahäŋ yämikta kon man yäwetkuk. 21 * Täŋpäkaŋ Jekop imaka, Anututa nadäŋ imikinik täŋkuko unita tägawani täŋpäŋ kumbayäŋ nadäŋpäŋ ŋode täŋkuk; Josep täŋo nanakiyat kon man yäwetpäŋ ähottaba iŋitkaŋ gwäjiŋ äpmoŋkaŋ Anutu iniŋ oretkuk. 22 * E, Josep uwä ittäŋ kuŋtäŋgän kumäk-kumäki keräp taŋirän Anututa nadäkinik täŋpäŋ ŋode yäŋahäŋkuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. Ude yäŋpäŋ kujari änekta jukuman yäwetkuk.

---

* **11:8:** Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 * **11:9:** Stt 26:3; Stt 35:12,17 * **11:11:** Stt 18:11-14; Stt 21:2 * **11:12:** Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 * **11:13:** Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26 * **11:19:** Rom 4:17 * **11:20:** Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 * **11:21:** Stt 48:15-16 * **11:22:** Stt 50:24-25; Kis 13:19

23 * Ba Moses täŋo manbiŋam nadäna; Moses täŋo miŋi nanitä Anututa nadäŋ imikinik
täŋkumäno unita Moses ahäwänpäŋ käbop peŋirän komepak yaräkubä täreŋkuk. Miŋi nani
uwä Moses nanak u kawän inide kubä täŋpänpäŋ Isip kome täŋo intäjukun äma wäpi
Fero unitäŋo man mäde ut imikta nämo umuntaŋkumän. 24 * Eruk Moses u tägaŋpäŋ
Anututa nadäŋ imikinik täŋpäŋ Fero äperi unitäŋo nanaki ude, gäripi terak itta bitnäŋkuk.
25 Täŋpäŋ ŋode nadäŋkuk; Imata kome ŋonitäŋo gärip kadäni keräpi-tagän kaŋ iwaret?
Nämo, näk bäräpi Anutu täŋo kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayäŋ tämäŋo uyaku
täga yäk. 26 * Ude yäŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta
nadäŋkuk. Unita kämi ahäkta yäwani Kristota yäŋpäŋ bäräpi ahäŋ yäminayäŋ täŋo unita
nadäwän tägawäpäŋ Isip täŋo tuŋum gäripi nikek u yäpmäkta nadäwän jiraŋ ude täŋkuk.
27 * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Anutu nämo kak täkamäŋ u dapuritä
kaŋkaŋ bumik gwäk pimiŋpäŋ Fero täŋo kokwawakta nämo umuntaŋkaŋ Isrel ämawebe
yämagurän Isip kome peŋpeŋ kuŋkuŋ. 28 * Täŋkaŋ Moses u Anututa nadäkinik täŋkuko
unita Pasova äŋnak-äŋnak yäput peŋpäŋ Isrel ämawebe sipsip täŋo nägäri eŋi yäma terak
ärutkot yäŋ yäwetkuk. Ude täŋkuko unita kumäk-kumäk täŋo aŋero, nanak ämani intäjukun
nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpäŋ nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.
29 * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita gwägu wäpi Ume Gämäni
u kome kawuki ude irirän bämopgän kuŋkuŋ. Kuŋirä Isip naniktä udegän kuna yäkŋat
gwägu gänaŋ äpmoŋpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.
30 * Täŋpäkaŋ äneŋi kubä ŋode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ mani
buraminŋpäŋ Jeriko täŋo yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udeta kuŋat äyäŋurirä yewa u
tokät maŋkuk.
31 * Täŋpäkaŋ kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä täŋkentäŋ iminŋirän Anututa
mäde ut imani-kät penta nämo paotkuŋ. U imata, äma kome kaŋiwatta käbop kuŋkuŋo u
yämagutpäŋ ini eŋi gänaŋ käbop yepmaŋkuko unita.
32 Eruk imata man käroŋi yäŋiwat yäpmäŋ kwet? Nämo, man kudän ŋoken bägup
iränpäŋ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täŋo
manbiŋam täga täweret. 33 * Äma unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ kudän mebäri mebäri
täŋkuŋ. Äma nadäkinik täŋkuŋo u ätutä kome ätu täŋo intäjukun ämakät ämik täŋpäŋ
kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Täŋkaŋ u ämawebe kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ imaka
imaka Anututä yämikta biŋam yäwani u yäpuŋ. Täŋpäkaŋ ätutäwä aŋ komi, äma däpani
täŋo meni täŋpipiŋkuŋ. 34 * Ätutäwä kädäp mebet pähap däpä kumbuŋ, ba iwantä
nadäkinik täŋpani ätu kumäŋ-kumäŋ däpnayäŋ täŋirä Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän nämo
kumbuŋ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upäŋkaŋ Anututä kehäromi yämiŋkuk.
Kehäromi yämiŋirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän täŋpäŋ däpmäŋ yäwat
kireŋkuŋ.
35 * Täŋpäkaŋ webe ätutä Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita nanakiye kumbani-ken
nanik äneŋi akuŋirä yämagutkuŋ. Täŋ, nadäkinik täŋpani ätuwä äma keri terak komi pähap
nadäŋtäŋgän kumbuŋ. Anututa äwo yäŋkuŋ yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upäŋkaŋ
ŋode nadäŋpäŋ äwo nämo yäŋkuŋ; Kumäŋ-kumäŋ nidäpäkaŋ äneŋi akuŋpäŋ irit tägagämän
kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkuŋ. 36 * Täŋpäkaŋ ämatä nadäkinik täŋpani äma ätu yäŋärok yäwerit
päripmäŋit täŋkuŋ. Ba ätu keri kuroŋi topmäŋpäŋ komi eŋiken yepmaŋkuŋ. 37 * Täŋ, ätuwä
mobätä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Ba ätu yepminŋitpäŋ sotä kwäk duk täŋkuŋ. Ba ätuwä päiptä
kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Täŋpäkaŋ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkaŋ tekta tom gupipäŋ

* **11:23:** Kis 1:22, 2:2 * **11:24:** Kis 2:10-12 * **11:26:** Hib 10:34-35 * **11:27:** Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib 11:1 * **11:28:** Kis 12:21-30 * **11:29:** Kis 14:21-31 * **11:30:** Jos 6:12-21 * **11:31:** Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 * **11:33:** Dan 6:22 * **11:34:** Dan 3:23-27 * **11:35:** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36:** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 * **11:37:** 2Sto 24:21

täŋkaŋ kuŋarirä bäräpi mebäri mebäri yämiŋkuŋ. 38 Ude täŋ yämiŋirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänaŋ ittäŋ kuŋatkuŋ. Butewaki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ŋo pen itneŋ?

39 Täŋpäkaŋ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabäŋpäŋ-nadäwän tägagämän täŋkuŋo upäŋkaŋ imaka ämawebeniyeta kämi yämikta yäŋkehärom taŋkuko u kome terak irirä pengän nämo yämiŋkuk. 40 U imata, yäput peŋpäŋ Anututä ninta yäŋpäŋ-nadäk tawaŋ tägagämän kubä ŋode peŋ nimiŋkuk; Ämawebe biŋam ikek u ninkät penta päke kubägän Kristo täŋo piä terak Anutu dubini-ken kuŋpäŋ säkgämän-inik api itne.

12

Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat täkäna

1 * Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwäjiŋ nimiŋpäŋ nadäkinik täktäk kädet bureni niwoŋärekaŋ. Unita imaka u ba unitä wädäŋ nipmäŋit täkaŋ ba momi ninken kwasikot täkaŋ u datäreŋ täŋpä kwäpäŋ kädet Anututä peŋ nimiŋkuko uken ehutpäŋ bäräŋek täkäna. 2 * Ude täŋkaŋ intäjukun ämanin, nadäkinik kädet bureni niwetpäŋ niwoŋärewani Jesu u kaŋiwatpäŋ kädet ugän iwat täkäna. Jesu uwä bänep oretoret pähap itsämäŋ imiŋkuko u juku piŋkaŋ päya kwakäp täŋo mäyäk unita nadäwän mewuni täŋirän ehutpäŋ kotaŋkuk. Ude täŋkaŋ äroŋkuko apiŋo Anutu intäjukun äma u keri bure käda wäpi biŋam ikek itak. 3 Unita Jesuta nadäwut. U ämatä waki täŋ imiŋkuŋo upäŋkaŋ kehärom taŋpäŋ kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädet täga u gwäk pimiŋpäŋ iwatta gapun täneŋtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

4 Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkaŋ. U täga täk täkaŋ upäŋkaŋ it yäpmäŋ abäkaŋken inken nanik kubätä äma keri terak nägäri nämo piwän kuŋkuŋ. Nämo, kämi käwep api ahäŋ tameko unita man kubä täwera nadäwut. 5 Jide, Anututä in nanaknaye yäŋpäŋ bänepjin täŋpidäm takta man ŋode kudän täwani unita täŋguŋ taŋkuŋ?

Nanakna, Ekänitä yäpän-siwoŋ takta komi gamiŋirän unita nadäwi äpani nämo täŋpek, ba nadäŋ bäräp täŋpäŋ nämo kaŋ-umuntaŋ kwen.

6 * *U imata, Ekänitä äma kubäta nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanakna yäŋ iwetpäŋä irit kuŋatkuŋari yäpän-siwoŋtaŋ imikta komi imik täyak.* *Snd 3:11-12*

7 * Unita bäräpi kotaŋpäŋ kwikinik irut. U Anutu täŋo yäpä-siwoŋtak piä. Yäpä-siwoŋtak piä täk täyak uwä nanjiye bäyawanitä-yäŋ täŋ tamik täyak. Nadäkaŋ? Kome terak naniyetä iroŋiniye yäpä-siwoŋtak täkaŋ. Eruk, Anututä udegän täk täyak. 8 Täŋ, Anututä iroŋiniye bureni kudup yäpän-siwoŋtak täyak unita in yäpä-siwoŋ takta komi nämo tameko uwä ŋode nadäneŋ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo. 9 Täŋpäkaŋ ŋode nadäk täkot; Nin iroŋiken naniye bäyawanitä yäpä-siwoŋtak piä täŋ nimiŋirä oraŋ yämik täŋkumäŋonik. Eruk, ude täk täŋkumäŋo unita mäjonin täŋo Nanin pähaptä ninken yäpä-siwoŋtak piä täŋirän, imata nadäna bureni-inik nämo täŋpek? Nämo, komi bäräpi ahäŋ nimiŋirä u kotaŋpäŋ kwikinik itnayäŋ tämäŋo uwä irit burenita biŋam api täne.

10 Täŋpäkaŋ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiŋotagän yäpä-siwoŋtaŋ nimik täŋkuŋonik. Täŋ, Anututäwä täŋkentäŋ nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpä-siwoŋtak piä täŋ nimik täyak. 11 * Bureni, yäpä-siwoŋtak täŋo komi unita pengän

* **12:1:** Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 * **12:2:** Hib 1:3 * **12:6:** Rev 3:19 * **12:7:** Lo 8:5; 2Sml 7:14 * **12:11:** Jem 3:17-18

gäripi nämo nadäk täkamäŋ. Nämo, u komi! Upäŋkaŋ kämi, yäpän-siwoŋtaŋ nimiŋirän nadäna tärewäpäŋ kädet siwoŋi äneŋi iwatpäŋ bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

12 * Butewaki! In ätu gapun taŋpäŋ itkaŋ. Eruk bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ äneŋi kehäromi nikek kaŋ irut! 13 * Gapun taŋpäŋ kuŋarirä nadäkinikjin paot-inik täneŋta! Unita kädet siwoŋi iwatpäŋ kehäromi nikek kuŋat täkot. 14 * Ude täŋkaŋ ämawebe-kät not täŋpäŋ bänep kubägän terak itta piäni täk täkot. Täŋkaŋ udegän, ehutpäŋ momi täktäk kädet mäde ut iminpäŋ kudupi kaŋ irut. Nadäkaŋ? Äma kubätä kudupi nämo irayäŋ täko uwä Ekäni nämoinik api kaŋ-ahäwek. 15 * Täŋpäkaŋ in kubätä Anutu täŋo orakorak pära yäpeko udeta nadäŋ täpäneŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeŋpäŋ in bämopjin-ken täŋpäwak pähap pewän ahäneŋo udeta watäni ket itpäŋ kaŋ kuŋarut. 16 * Ba in kubokäret täneŋo udeta irit kuŋat-kuŋatjinta nadäŋ täpäneŋpäŋ kaŋ kuŋarut. Täŋpäkaŋ in kubätä Iso ude äworeŋpäŋ Anututa nadäŋ äwaräkuk täŋpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keri-ken nanik täga yäpnaŋipäŋ kepma kubä nakta iwäpäŋ monäni ŋode iwetkuk; Gäk ketem ijiŋ namikaŋ imaka päke nantä namayäŋ täyak u kudup gäka biŋam yäk. 17 * Eruk ude yäŋkukopäŋ kämiwä jide nadäŋkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuŋumi äneŋi näkŋata biŋam kaŋ täŋpän yäŋ nadäŋkuko upäŋkaŋ nanitä Nämo yäŋ iwetkuk. Nämo yäŋ iwerirän konäm butewaki täŋkuko upäŋkaŋ goret pengän täŋkuko u yäpä-siwoŋtakta kädetta wäyäkŋewän waŋkuŋ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamäŋ

18 * Eruk, in uken it täkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ? In imaka ketjintä täga iŋirani ba dapunjintä känaŋi, Isrel ämawebetä kaŋkuŋo udewani-ken nämo itkaŋ. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäri-ken kuŋkaŋ kädäp mebet pähappäŋ kaŋkuŋ. Ba kome wärämäŋirän bipmäŋ utpäŋ mänit pähap piäŋirän kaŋkuŋ. 19 * Täŋkaŋ womat mämä pähap gänaŋ gera kotäk kubä nadäŋkuŋo uwä nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ Moses butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Man u äneŋi nämo ahäŋirän nadänayäŋ yäk. 20 * Täŋpäkaŋ Moses man ude iwetkuŋo uwä mebäri ŋodeta; U Anutu täŋo jukuman ŋodeta nadäŋirä umuri pähap täŋkuko unita; Äma ba tom kubätä päŋku pom u yeweko uwä mobätä kumäŋ-kumäŋ utneŋ. 21 * Bureni-inik, imaka kaŋpäŋ nadäŋkuŋo uwä umuri pähap täŋirän Mosestä yäŋkuk; Umuntaŋpäŋ dädätna kwaikaŋ! yäk.

22 * Täŋ, intä päŋku itkaŋ-ken uwä imaka umuri udewani nämo. Nämoinik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäŋo yotpärare wäpi Kunum Gänaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkaŋ. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi nämo oretoret pähap täŋ itkaŋ-ken u kuŋkuŋo itkaŋ. 23 * Ba in Anutu täŋo nanakiye intäjukun nanik unitäŋo käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuŋo itkaŋ. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänaŋ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpmäŋ daniwani äma, uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Ba ämawebe siwoŋi, Anututä momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unitäŋo mäjotä irani-ken ahäŋkuŋo itkaŋ. 24 * Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuŋo uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuŋkuŋo uken ahäŋkuŋo itkaŋ. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yäŋahäk täyak, manbiŋam Abel täŋo nägättä yäŋahäŋkuko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kuŋkuŋo unitä kowat-urän pewän ahäŋkuk.

---

* **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Snd 4:26 * **12:14:** Sam 34:14; Rom 12:18 * **12:15:** Apos 8:23 * **12:16:** Stt 25:33-34 * **12:17:** Stt 27:30-40 * **12:18:** Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * **12:19:** Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 * **12:20:** Kis 19:12-13 * **12:21:** Lo 9:19 * **12:22:** Gal 4:26; Rev 5:11 * **12:23:** Luk 10:20 * **12:24:** Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10

25 * Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yäŋirän mani buramikta bitnäneŋta
nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkaŋ? Anututä bian Moses meni
jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upäŋkaŋ mani nämo buramiŋkuŋ. Mani
nämo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täŋ, apiŋo Anututä kunum
gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täŋirän nin man kunum gänaŋ nanik u
buramikta bitnänero uwä jide täŋpäŋ kowata waki u irepmitne? Nämoinik, u wakiinik
yäpne. 26 * Täŋpäkaŋ man bian yäwetkuko unitä kome iŋitpäŋ kwaiŋkuk. Ude täŋkuko
upäŋkaŋ apiŋowä yäŋkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän iŋitpäŋ kwaiŋkut
yäk. Täŋ, kämiwä kunum ba kome bok äneŋi api yepmäŋitpäŋ kwaiwet yäk. 27 Täŋpäkaŋ
man "äneŋi ude api täŋpet" yäŋ yäyak uwä ŋode yäŋkwawa täyak; Imaka täŋ-pewani u
kuduptagän täŋpewän paot-inik api täneŋ. Upäŋkaŋ imaka kumän-tagän-inik nämo api
paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpäŋ api täŋpewän paotneŋ. U paorirä imaka
kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.
28 Täŋpäkaŋ imatäken u api irek? U intäjukun ämanin täŋo kome ninta biŋam peŋ nimani
unitägän api ireko unita oretoret täkäna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kädet
Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpäŋ nadäwätäk terak oraŋ imiŋpäŋ iniŋoret
täkäna. 29 * U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap, imaka kudup ijiŋ paot täkaŋ
udewani.

13

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

1 * Täŋpäkaŋ inä ninin buap yäŋ nadäŋpäŋ bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋat
täkot. 2 * Täŋkaŋ kädet täga ŋodeta nämo täŋguŋ täneŋ; Äma kudupitä komejin-ken
äbäŋirä yämagutpäŋ eŋijin-ken yepmaŋpä pätneŋ. Äma ätu kädet ude täŋkuŋo uwä ämapäŋ
yämagutkamäŋ yäkŋat aŋeropäŋ yämagutkuŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma komi eŋi gänaŋ itkaŋ u
täŋkentäŋ yämik täkot, in u bok itkaŋ bumik. Ba äma keri terak komi yäpmäk täkaŋ u
imaka, täŋkentäŋ yämik täkot, in komi u bok nadäk täkaŋ bumik.
4 * Täŋpäkaŋ yanäpi täktäk u imaka tägagämän kubä unita äma kuduptagäntä täŋmeham
täneŋ. Täŋkaŋ yanäpi yarätä ämawebe ätukät jopjop nämo kuŋatneŋ. Nämo, ini yanäpi
siwoŋi itdeŋ. Nadäkaŋ? Anututä ämawebe kubokäret kädet iwarani udewani manken
api yepmaŋpek. 5 * Täŋpäkaŋ moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip nämo täneŋ. Nämo, nadäk
udewani mäde ut iniŋpäŋ kukŋi kädagän kuŋatpäŋ ketjin-ken tuŋum ähan peŋ tamani
unita nadäwä täga täŋpäpäŋ nadäwätäk terak nämo kuŋatneŋ. Imata, Anututä ŋode
yäŋkuk;

Näk inta nämo api guŋ täwet, ba nämoinik api tabä kätäwet yäk. *Wkp 31:6*

6 * Anututä ude niwetkuko unita kwawak ŋode yäŋahäna;

Anutu u näkŋo täŋkentäkna unita imaka kubäta nämoinik api umuntäwet.
Nämo, ämatä näk täga nämo täŋpä waneŋ. *Sam 118:6*

Jesu iwaräntäkta nämo umuntäne

7 * Täŋpäkaŋ injinken watä ämajiye bianita juku piwut. Watä ämajiye uwä Anutu täŋo
manbiŋam täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet jide kuŋatpäŋ kumbuŋo unita
nadäŋpäŋ kädet kuroŋ unitä täk täŋkuŋo udegän täk täneŋ. 8 * Nadäkaŋ? Äma unitäŋo

* **12:25:** Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 * **12:26:** Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29:** Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1:** Jon 13:34 * **13:2:** Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 * **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 * **13:4:** Gal 5:19,21; Efe 5:5 * **13:5:** 1Ti 6:8; Jos 1:5 * **13:6:** Sam 27:3, 146:5 * **13:7:** 1Ko 4:16; Hib 6:12 * **13:8:** Efe 4:14

intäjukun äma Jesu u täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän apiŋo itak, ba pen udegän api it yäpmäŋ ärowek.

9 * Eruk, watä ket itpäŋ kuŋarut. Anutu wäpi terak jop manman mebäri mebäri yäk täkaŋ u bänepjin äriŋpewän kädet siwoŋi peŋpäŋ kädet gwäjiwani iwatneŋta! Äma täŋo baga mantä bänepjin täga nämo täŋkentäŋ taminеŋ. Ketemta yäjiwät man ba äma täŋo man udewani mäde ut iminjirä Anutu täŋo orakorakitä bänepjin täŋ-kehäromtak täyon. 10 Täŋpäkaŋ ärawa pähap kubä ninta biŋam täŋpani itak. Upäŋkaŋ unitäŋo bureni uwä Juda täŋo bämop ämata biŋam nämo täyak. Nämo, bämop äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen täk täkaŋ unita. 11 * Juda täŋo baga man iwatpäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä momi ärutta tom däpmäŋkaŋ unitäŋo nägäripäŋ yäpmäŋpäŋ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täkaŋ. Tom däpmäk täkaŋ unitäŋo bureni nämo yäpmäŋ ärok täkaŋ. Nämo, bureni uwä yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkaŋ.

12 * Täŋpäkaŋ mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotaŋpäŋ yotpärare gägäni-ken komi pähap nadäŋkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuŋkuŋo uterak kudupi-inik itneŋta kumbuk. 13 * Unita ninä mäyäk Jesutä kotaŋkuko udegän kotaŋkaŋ yotpärare gägäni-ken kuŋpäŋ Jesu tubeŋ kuna! 14 * U imata, kome ŋo terak yotpärare kehäromi paot-paori nämo, kubä nämo itak. Nämo, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahäŋ nimekta dapun käroŋ täŋ itkamäŋ.

15 * Unita ämawebenaye, Jesuta nadäŋpäŋ Anutu wäpi yäŋahäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä Anututa ärawa ude api täŋpek. 16 * Täŋkaŋ täŋkentäk ba iron kowata kowata täkta nämo guŋ täneŋ. Kudän udewani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

17 * Täŋkaŋ watä ämajiye täŋo mani buraminjpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Watä piä täŋ tamik täkaŋ unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pimiŋpäŋ watä it tamik täkaŋ. Unita waki, mani buramik täkot. Ude täŋirä uyaku watä piä uwä bänep oretoret terak api täneŋ. Täŋ, in peŋawäk täŋirä watä piä butewaki terak tänayäŋ täkaŋ u täga api täŋkentäŋ taminеŋ? Täga nämo!

18 * Unita in ninta Anutu-ken yäŋapik täkot. Nin kudän siwoŋi täkta gäripi nadäk täkamäŋ unita Anutu iŋamiken bänepnintä nadäwätäk nämo täk täkamäŋ. 19 Täŋkaŋ gäripna täŋi pätak u ŋode; In Anutu-ken yäŋapiŋirä ini täŋkentäŋ naminjirän inken äneŋi bäräŋeŋ kaŋ ärewa!

Yäŋtärek man

20-21 Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ ŋode yäŋapik täyat; Anutu bänep pidäm mähemi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täŋpeŋ kuŋatta tuŋumi säkgämän u täŋkentäŋ tamiton. Täŋkaŋ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba täktäk ini kawän tägak täkaŋ u irit kuŋat-kuŋatnin-ken pewän ahäŋ nimiton! Ude täŋ niminjirän Jesu Kristo unitäŋo wäpi biŋam ärowani inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täŋkehärom taŋkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. U Bureni.

22 Eruk notnaye, man kudän täŋ tamitat ŋowä käroŋi nämo unita man bänepjin täŋpidäm takta kudän täyat ŋonita nämo gaŋa täneŋ. 23 E man kubä ŋode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eŋi gänaŋ itkukopäŋ tewä äpämaŋ kuŋkuk. Unita näkken bäräŋeŋ äbänä imagurakaŋ bok api ärede.

24 Intäjukun ämajiye ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komejin-ken itkaŋ u mena jinom yäpmäŋpäŋ oretoret man kaŋ yäwerut. Täŋ, Itali komeken nanik äbot täŋpani

* **13:9:** Rom 14:17 * **13:11:** Wkp 16:27 * **13:12:** Mat 21:39; Jon 19:17 * **13:13:** Hib 11:26, 12:2 * **13:14:** Hib 11:10,16; Hib 12:22 * **13:15:** 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 * **13:16:** Plp 4:18 * **13:17:** Ese 3:17; 1Te 5:12 * **13:18:** Apos 24:16; 2Ko 1:12

notniye imaka, oretoret man täwetkaŋ. 25 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakorakitä inken itinik
täyon. Eruk, ugän.

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkaŋ unitäŋo manbiŋam

1 * Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täŋo piä watä äma. Unita näkä Anutu täŋo
kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäŋ kukaŋ inta bänep täga nadäŋpäŋ man
kudän ŋo täŋpäŋ tamitat.

Täŋyabäk-ken kehäromigän iritta man

2 * Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamäwä oretoret inide kubä täk täkot.
3 * Imata, in ŋode nadäk täkaŋ; Imaka udewanitä nadäkinikjin täŋ yabäŋirän bänepjintä
kehärom taŋpäŋ bäräpi udewani gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ api kuŋatneŋ. 4 Täŋpäkaŋ bäräpi
gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat unitäŋo bureni inken kaŋ ahäŋ parän. Eruk, ude
täŋpäŋ kädet täga kubäta nämo api wäyäkŋeneŋ. Nämo, ämawebe bureni, siwoŋi kudupi
api kuŋatneŋ.
5 * Täŋpäŋ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwoŋita wäyäkŋeŋpäŋä Anutu-
ken yäŋapiŋirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka
kubäta yäŋapiŋirä äwo nämo yäk täyak. 6 * Täŋpäkaŋ äma uwä Anututä nadäŋ namek
ba nämo käwep yäŋ nadäŋpäŋ, bänep yarä ude nadäŋkaŋ Anutu-ken nämo yäŋapiwek.
Nämoinik. U nadäkinik täŋkaŋ uyaku yäŋapiwek. Täŋ, äma bänep yarä nikek nadäweko uwä
gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäŋirän gwägutä pom äworeŋpäŋ äroŋkaŋ äpäk täyak
udewani. 7-8 Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäŋ kädet kubägän nämo iwatkaŋ
kädet mebäri mebäri iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma udewaniwä Ekäniken yäŋapiŋitna imaka
kubä api nimek yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik.
9 * Täŋpäkaŋ äbot täŋpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yäŋ nadäŋpäŋ nadäwätäk nämo
täŋpek. Nämoinik, Anututä wäpi biŋam imayäŋ täko unita oretoret täk täyon. 10 * Täŋ,
udegän äbot täŋpani kubätä tuŋum mähemi täŋpäŋ irirän Anututä tuŋumi yomägaränä
nadäwätäk nämo täŋpek. Imata, Anututä kome täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ äpäŋirän äma
u nämo api waweko unita oretoret täŋpek. Nadäkamäŋ; Kome täŋo tuŋumtä täŋkentäŋ
nimiŋirän irit kehäromi nämo api käne. Nämoinik. Kome täŋo tuŋumtä waŋpäŋ wädan
iroritä äreyäŋ kuk täkaŋ ude api täneŋ. 11 Unita nin ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kome
taŋi ijiŋpäŋ kekeki pähap täŋpäŋ wädan kejima kudup yeŋpewän kubit tak täkaŋ. Äma
tuŋum mähemi uwä ude bumik. Wädan irot gäripi nikek unitä äreyäŋ kuk täkaŋ udegän
moneŋ piäni nämo täŋ paotkaŋ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

12 * Äma kubätä täŋyabäk mebäri mebäri ahäŋ imiŋirä u gänaŋ kehärom taŋpäŋ irayäŋ
täko uwä Anutu täŋo bänep iron gänaŋ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä
omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-paori nämo api imek. Bureni, ämawebe
Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita gwäki u yämikta Anututä ini yäŋkehärom taŋkuk.
13 Täŋpäkaŋ äma kubätä waki kubä täŋpayäŋ nadäŋkaŋ ŋode nämo yäwek; Anututä täŋ-
näkŋat-pewän waki ŋo täŋpayäŋ nadätat yäŋ nämo yäwek. Nämoinik! Imata, wakitä Anutu
täga täŋikŋatnaŋi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta täŋyabäk-ken nämo nipmak täyak.
14 * Upäŋkaŋ nininken bänep nadäŋ gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak.

---

* **1:1:** Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2:** Rom 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Snd 2:3-6 * **1:6:** Mak 11:24
* **1:9:** Jem 2:5 * **1:10:** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * **1:12:** 2Ti 4:8 * **1:14:** Rom 7:7-10

15 Täŋpäŋ nadäŋ gärip unitä momi täktäk täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ. Ude täŋirän momi
täktäk täŋo kädet unitä taŋi täŋpäŋä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken nipmak täyak.
16 Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täŋpek. 17 * Anututä waki kubä nämo
nimik täyak. Nämoinik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänaŋ
nanik-tägän ahäk täkaŋ. Täŋpäŋ Nanin, kunum gänaŋ peŋyäŋek pewän ahäwani unitä
iron u nimik täyak. Ude täŋkaŋ Nanin uwä kubä-täŋ kubä-täŋ nämo täk täyak. Täktäki
bian patkuko unitä api pat yäpmäŋ ärowek. 18 * Täŋpäkaŋ Anututä ini nadäŋkuko udegän
imaka kudup pewän ahäŋkuŋo unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyaŋ
nipmaŋkuk.

Anutu täŋo man nadäŋ äwaräkuk nämo täneŋ

19 Eruk notnaye näk man kubä täwerayäŋ nadätat unita juku peŋpäŋ nadäkot. In äma
kubätä man yäwänä jop jukugän peŋpäŋ kaŋ nadäwut. Ba man kowata bäräŋeŋ nämo
iwetneŋ. Ba kokwawak bäräŋeŋ nämo nadäneŋ. 20 * Imata, äma täŋo bänep wakwaktä
täŋkentäŋ iminjirän Anutu täŋo kädet siwoŋi u nämo iwarek. 21 * Unita in kädet wakiinik
mebäri mebäri ba kädet taräki taräki täk täkaŋ u mäde kaŋ ut imut. Ude täŋpäŋ Anutu
täŋo man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmäŋpäŋ iyap taŋpäŋ kaŋ
yäpmäŋ kuŋarut. Imata, man unitä waki keri-ken nanik tämagutta kehäromini nikek.
22 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man uwä kaŋ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneŋ.
Nämoinik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäŋ täŋo uwä bänepjin jop api ikŋatneŋ. 23 Äma Anutu
täŋo man nadäŋ äwaräkuk tänayäŋ täŋo uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk täkaŋ ude.
24 Glas terak mäjonin kaŋkaŋ päŋku iŋamnin dapunta täŋguŋtak täkamäŋ ude täk täkaŋ.
25 * Täŋ, äma Anutu täŋo man siwoŋi-inik u ket yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ uwä Anutu täŋo
bänep iron gänaŋ pen it täkaŋ. Imata, äma udewanitä Anutu täŋo man u jop nadäk-
nadäkgän täŋpäŋ nämo guŋtak täkaŋ. Nämo, u man buraminjpäŋ kädet tägatäga täk täkaŋ.
Täŋpäkaŋ Anutu täŋo man unitä momi täŋo kehäromi utpewän maŋirän kunumta biŋam
täk täkamäŋ.
26 * Täŋpäkaŋ äma ätu inita näk nadäkinik täŋpani yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ meni jinomta
watäni nämo itnayäŋ täŋo uwä nadäkinik täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ u bänepi jop api
ikŋatneŋ. Täŋpäŋ Anutu iniŋoret-oret ba nadäkiniki u jopi ude täk täyak. 27 Täŋ, Anutu
iniŋoret-oret kädet bureni Anututä kawän tägak täyak uwä ŋode pätak; Ironŋi kodäŋani ba
webe kajat butewaki terak kuŋat täkaŋ u yabäŋ yäwatpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ. Ba kubä
ŋode; Irit kuŋat-kuŋatjinta watäni irirä kome täŋo nadäk-nadäktä nämo täŋpän waneŋ.

2

Ämawebeta iron uterakgän täŋ yämen

1 * Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadäŋ imik täkaŋ unita
äma kubäta nadäwä äpani täŋpänkaŋ kubäta nadäwä ärowani nämo täneŋ. 2 Näk u ŋodeta
yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä tek säkgämän epmäget porak ikektä äbäŋirän äma jäwäri
kubä teki weŋ-gäjähurani mädengän iwarek. 3 Ude täŋirän intä äma tek säkgämän ikek u
kaŋpäŋ ŋode iwetneŋ; Ekäni yäk. Gäk abäŋkaŋ bägup tägaken ŋo it yäŋ iwetneŋ. Täŋpäkaŋ
äma jäwäri teki wewani u ŋode iwetneŋ; Gäk däpi terak uken maŋirisi yäŋ iwetneŋ. 4 Eruk,
intä kädet ude tänayäŋ täŋo uwä äma täŋo täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api
yäpmäŋ daninеŋ.
5 * Unita notnaye, juku peŋpäŋ man ŋo ket nadäwut! Anututä inita äma jidepäŋ yäpmäŋ
daniŋkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuŋat täkaŋ uwä Anutu iŋamiken säkgämän

* **1:17:** Mat 7:11 * **1:18:** Jon 1:13 * **1:20:** Sav 7:9 * **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13
* **1:25:** Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 * **1:26:** Sam 34:13; Sam 141:3 * **2:1:** Apos 10:34; Jem 2:9 * **2:5:** 1Ko 1:26-28

itpäŋ nadäkiniki kehäromi iŋitpäŋ kuŋatta iwoyäŋkuk. Äma udewanitä kaŋ iwat yewani gänaŋ bok itneŋta iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋpäŋ irit kehäromi uwä ämawebe Anututa gäripi nadäk täkaŋ unitä kaŋ-ahäneŋta bian yäŋkehärom taŋkuk. 6 Bureni! Anututä äma udewani inita iwoyäŋpäŋ yepmaŋkuko upäŋkaŋ inä äma jäwäri u yabäŋ äwaräkuk täŋkaŋ äma wäpi biŋam ikekta nadäŋirä ärowani täk täkaŋ. Ŋode nadäwut; Netätä komi tamik täkaŋ? Ba äma netätä manken tepmak täkaŋ? Äma tuŋum ikek unitä komi taminit, manken tepmaŋit täk täkaŋ. 7 Ba äma unitägän Mähemjin Jesu täŋo wäpi biŋam yäpmäŋ äpäk täkaŋ. Ude täk täkaŋ upäŋkaŋ in imata äma udewanita nadäŋirä ärowani täŋpäpäŋ äma Anututä inita biŋam iwoyäŋkuko unita mäde ut yämik täkaŋ?

8 * Unita baga man miŋi ŋode kudän täwani; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. Kädet ude täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uyaku täga api kuŋatneŋ. 9 * Upäŋkaŋ intä äma ätu not täŋ yämiŋkaŋ ätuta mäde ut yämik täkaŋ uwä baga man miŋi u irepmitpäŋ momi täk täkaŋ. Täŋirä baga man unitägän In baga man irepmirani yäŋ täwoŋärek täyak. 10 * Täŋpäkaŋ in baga man kudup iwatkaŋ kubägän nämo iwatnayäŋ täkaŋ uwä baga man u kudup yärepmitkuŋ yäŋ api täwerek. 11 * Unita nin nadäkamäŋ, Anututä bian man kubä ŋode yäŋkuk; Kubokäret nämo täneŋ yäk. Ba kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma kumäŋ-kumäŋ nämo däpneŋ yäk. Eruk, in kubokäret nämo tänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ äma kubä kumäŋ-kumäŋ utnayäŋ täkaŋ uwä Anutu täŋo baga man kudup yärepmirani api äworeneŋ. 12 * Täŋpäkaŋ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkaŋ. U baga man kuduptagän yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmäŋ daniwek. Uwä ŋode; Anututä ninta butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ momi täŋo kehäromi utpewän maŋirän kunumta biŋam täk täkamäŋ. Unita Anutu täŋo butewakita juku piŋpäŋ notjiye bämopi-ken man siwoŋigän yäŋit täktäk siwoŋigän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 13 * Täŋpäkaŋ inä ämata butewaki nadäŋ yämik-yämik kädet iwatpäŋ nämo täŋkentäŋ iminayäŋ täkaŋ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadäŋ tamek. Täŋ, in ämata butewaki nadäŋ yämik-yämik kädet iwatpäŋ täŋkentäŋ yäminayäŋ täkaŋ uwä yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneŋ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

14 * Notnaye, äma kubätä ŋode yäwek; Näk Kristota nadäŋ imikinik täk täyat yäŋ yäwek. Upäŋkaŋ äma unitäŋo nadäkinikitä irit kuŋat-kuŋariken bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkaŋ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädäŋ tädorek? Nämoinik! 15-16 * Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkŋek piä täŋtäŋ kuŋarirän inken nanik kubätä ŋode iwerek; Täga yäk. Gäk kuŋkaŋ kwikinik isi! yäk. Päŋku ketem naŋ toknek täŋkaŋ gupkata mänit täneŋta tek wädäwi ärowäkaŋ isi yäŋ iwerek. Ude iwereko upäŋkaŋ iron nämo täŋkaŋ meni-tägän man ude iwereko uwä jide täŋpäŋ täŋkentäŋ imek? Nämoinik! 17 * Täŋpäkaŋ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayäŋ täko uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

18 * Eruk, äma ätutä ŋode nadäk täkaŋ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täŋ, äma ätu iron kädet täk täkaŋ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yäŋ nadäk täkaŋ. Wa! U jop nadäk täkaŋ! Äma kubä täŋo nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide täŋpäŋ nintä äma unita nadäkiniki nikek yäŋ nadäne? Nämoinik! Täŋpäkaŋ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täŋo mebäri u kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19 * Täŋpäkaŋ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yäŋ nadäkinik täk täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Ude täga nadäk täkaŋ upäŋkaŋ

---

* **2:8:** Mat 19:19; Gal 5:14 * **2:9:** Lo 1:17 * **2:10:** Mat 5:19 * **2:11:** Kis 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13:** Mat 5:7; Mat 18:32-35 * **2:14:** Mat 7:21 * **2:15-16:** 1Jo 3:17 * **2:17:** Jem 2:20,26 * **2:18:** Gal 5:6 * **2:19:** Mat 8:29

nadäkiniki u jopi täneŋta. Nadäkaŋ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ bumta umuntak täkaŋ upäŋkaŋ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämoinik pewän ahäk täkaŋ.

20 Äma udewaniwä guŋ bureni täŋo nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ! Ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä jiraŋ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. 21 * Anututä Abrahamta Gäk iŋamna-ken äma siwoŋi-inik itan yäŋ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täŋo täktäki u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik täŋpäŋ nanaki Aisak Anututa gupe käbäŋi nikek ijiŋ imekta mobä bukä terak teŋkuk. 22 * Unita ŋode käkamäŋ; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoŋi kubägän patkuk. Täŋpäŋ täktäki täga unitä täŋpewän nadäkiniki uwä Anutu iŋamiken tägagämän-inik täŋkuk. 23 * Ude täŋirän Anutu täŋo man ŋode kudän täwani kehärom taŋkuk; Abraham uwä Anutu nadäŋ imikinik täŋkuko unita Anututä Iŋamna-ken gäk äma siwoŋi yäŋ iwetpäŋ gäk näkŋo notnapak yäŋ iwetkuk. 24 Unita ŋode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkinikitagän yäŋpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yäŋpäŋ äma siwoŋi yäŋ täga iwerek.

25 * Täŋpäkaŋ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ŋode täŋkuko uterak Anututä webe siwoŋi yäŋ iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaŋpäŋ nadäkta Josuatä yäwet-pewän kuŋkumäno unita iwantä däpneŋ yäŋpäŋ täŋkentäŋpäŋ yepmaŋpän yäpmäŋ kuŋkumän.

26 * Unita ŋode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäŋ nadäk täkamäŋ. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkaŋ uwä nadäkiniki kumbani yäŋ nadäk täkot.

3

Meninta watä it täkäna

1 * Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämopjin-ken nanik mäyaptä Anutu täŋo man yäwetpäŋ yäwoŋärek piä nämo yäpneŋ. Imata, nin ŋode nadäkamäŋ; Man piä käbeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täŋo täktäki yäpmäŋ daniŋpäŋ äma yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täŋpani nintäŋo yäkyäk ba täktäknin u yäpmäŋ danikinik api täŋpek. 2 Täŋpäkaŋ nin kuduptagän imaka kubä täna yäkŋat tänawak täkaŋ. Äma kubätä man goret kubä nämoinik yäk täŋpän yäwänäku siwoŋigän, momini nämo itek. Äma udewanitä keri gupi kuduptagän watäni täga it täyek. 3 Unita man wärani kubä ŋode; Tom kubä wäpi hos u nintäŋo man buramiwän yäŋpäŋä jikon täpuri yen nikek u meni-ken peŋkaŋ, yen kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Ba kukŋi wädäŋpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upäŋkaŋ wädäŋpena tom taŋi unitä gäripnin iwat täkaŋ. 4 Eruk, gäpe taŋi gwägu pähap terak kuŋat täkaŋ uwä udegän. Gäpe taŋi u imaka taŋi-inik, ba mänit pähaptä piäŋirän gäpe taŋi u kuk täkaŋ upäŋ jide täŋpäŋ gäpe u watä äma täŋo gärip iwarek? Täga tänaŋi nämo bumik upäŋkaŋ gäpe täŋo watä ämatä gäpe taŋi u käda kwän yäŋpäŋ jikon täpuri, iŋit iwarani upäŋ iŋit iwat täkaŋ. Ude täŋirä gäpe, imaka taŋi pähap unitä watä äma täŋo gärip ugän iwat täkaŋ. 5 Täŋpäkaŋ man wärani unitäŋo mebäri ŋode; Äma nin täŋo menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä upäŋkaŋ piä pähap täk täkaŋ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkaŋ? Kome kekek täŋirän kädäp pärini täpuri-inik kubä maŋpi kuneŋo upäŋkaŋ bipi pähap u kudup ijiŋ pärek. 6 * Täŋpäkaŋ menin uwä kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmitpäŋ waki intäjukun täk täyak. Uwä Anutu iŋamiken gupnin kudup täŋpän wak täkaŋ. Ude täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatnin ijiŋ däkŋek täyak. Ba ini uwä geŋi

---

* **2:21:** Stt 22:9-12 * **2:22:** Hib 11:17-18 * **2:23:** Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * **2:25:** Hib 11:31 * **2:26:** Jem 2:17 * **3:1:** Luk 12:47 * **3:6:** Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19

täŋo kädäp. 7 Nadäkaŋ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gänaŋ nanik ba gämok kenta barak imaka, täga täŋbätak täneŋ. 8 * Upäŋkaŋ äma kubätä iniken meni täŋbätak tänaŋi nämo. Uwä wareŋ-wareŋgän täŋpäŋ man wakigän pewä ahäk täkaŋ. Menin uwä ume komi nikek, äma kumäŋ-kumäŋ däpani bumik. 9 * Täŋpäkaŋ menin unitä Ekäni Nanin iniŋoret täkamäŋ. Täŋkaŋ ini unitägän ämawebe Anututä iniken iŋam dapun täŋpani man jägämi yäwet täkamäŋ. 10 Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ notnaye, kädet ude siwoŋi nämo. 11 Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nikek bok äbäk täkaŋ ba? Nämoinik! 12 Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoinik yäŋ täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näŋpani ba näŋpani bok täga nämo näŋpen.

Nadäk-nadäk mebäri yarätä itkamän

13 Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkaŋ? Eruk, äma u kwini terak kuŋatpäŋ täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäŋo mebäri kwawak kaŋ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneŋ. Täŋpäŋ kädet täga täŋpeŋ kuŋatneŋ. 14 Upäŋkaŋ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ gupjin yäpmäŋ äroŋpäŋ man bureni nadäkamäŋ yäŋ yänayäŋ täŋo uwä mejintä jopman api yäneŋ. 15 * Nadäk-nadäk u kunum gänaŋ nanik nämo yäŋ nadäneŋ. Nadäk-nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. 16 Unita in ätutä injin-tagän nadäŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok kädet tänayäŋ täŋo, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabäŋpäŋ jägämi nadänayäŋ täŋo uwä, eruk duŋwek ba kädet wakiinik ätu in bämopjin-ken bäräŋeŋ api ahäwek.

17 Täŋpäkaŋ äma kunum täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä ŋode kuŋat täkaŋ; Pengänä nadäk-nadäk siwoŋigän iŋitpäŋ bänep kwini terak kuŋat täkaŋ. Uwä noriye-kät ämik yäŋawät-awät nämo täk täkaŋ. Ba jop manman nämo yäŋkaŋ man buramik terak kuŋat täkaŋ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadäŋ yämiŋpäŋ iron kädet iwatpäŋ täk täkaŋ. Täŋpäŋ äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoŋigän kuŋat täkaŋ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. 18 * Nadäkaŋ? Äma bänep kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkaŋ uwä kädet siwoŋi pewä ahäk täkaŋ.

4

Anutu gämori-kengän kuŋatneŋ

1 * Inken ämik ba iwan it täyak u mebäri jideta? U bänep ärokärok ba nadäŋ gärip bänepjintä pewän ahäk täkaŋ unitägän. U nämo nadäk täkaŋ? 2 Imaka u ba u yäpmäkta nadäŋ gärip täk täkaŋ upäŋkaŋ nämo yäpmäk täkaŋ. Ude täŋpä wawäwä äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ba imaka yäpmäkta yabäŋgärip täk täkaŋ u nämo yäpmäŋpäŋä iwan täŋpäŋ ämik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; In Anutu-ken nämo yäŋapik täkaŋ unita u ba u nämo tamik täyak. 3 Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yäŋapiŋirä nämo tamik täyak uwä mebäri ŋodeta; In nadäk-nadäk siwoŋi nämo iŋitkaŋ yäŋapik man yäk täkaŋ unita. Injinken gärip iwattagän nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäk täkaŋ unita Anutu iwet yabäk täkaŋ uwä nämo tamik täyak.

4 * Unita ŋode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätäŋpäŋ äma ätukät kuŋat täkaŋ ude Anututa udegän täk täkaŋ. In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome terak imaka pätak unita not täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututa iwan api täŋ iminеŋ. Bureni, kome täŋo tuŋum unita not täŋpeŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä Anutu täŋo iwan itkaŋ ubayäŋ. 5 * Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peŋ nimiŋkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäŋirä jopi ude täk täyak? 6 * Täŋpäkaŋ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ŋode yäyak;

* **3:8:** Rom 3:13 * **3:9:** 1Ko 11:7 * **3:15:** Jem 1:5,17 * **3:18:** Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 * **4:1:** Rom 7:23 * **4:4:** Rom 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5:** Kis 20:3,5 * **4:6:** 1Pi 5:5

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. *Snd 3:34*

7 * Unita in Anutu täŋo man buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Täŋpäŋ Satantä yäŋ-täkŋarayäŋ täŋpänä kehärom taŋpäŋ yäŋiwatneŋ. Ude täŋirä api tabäŋ umuntaŋ kwek.
8 * Ude täŋkaŋ Anutu dubini-ken kuŋirä Anututä udegän in dubinjin-ken kaŋ äbän. Momi
täŋpani in, ba bänep yarä nikek yäpmäŋ kuŋat täkaŋ in bänepjin ärut paktawut, ämatä
keri garok ärut täkaŋ udegän. 9 In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäŋ nadäwätäk
pähap täŋpäŋ konäm butewaki terak kuŋatkot. Ba täŋoret-oret peŋpäŋ butewaki terakgän
it täkot. Täŋkaŋ wärämäŋpäŋ butewaki iŋam dapun ude ijiŋpäŋ kuŋat täkot. 10 * Täŋpäkaŋ
Ekäni iŋamiken injinta nadäwä äpani täŋpäŋ kuŋarirä Anututä ini wäp biŋam api tamek.
11 Unita notnaye, in äbot täŋpani notjiye yäŋpäŋ-yabäŋ yawat nämo täneŋ. Nämo, äma
kubätä noripaki täŋo täktäki yäpmäŋ daniŋpäŋ yäŋpäŋ-kaŋiwarayäŋ täko uwä baga manta
nadäwän jopi täŋpäpäŋ api iniŋ wärärek. Eruk, in baga man iniŋ wärätnayäŋ täŋo uwä in
baga man buramiwani äma nämo api itneŋ. Nämo, in man yäpmäŋ daniwani äma ude
api äworeneŋ. 12 * Täŋpäkaŋ baga man unitäŋo mähemi, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmäŋ
daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän ämawebe täŋkentäŋ yämiŋit ba däpmäŋit täga
täŋpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken teneŋ?

Ekänitä nadäŋ nimänä imaka u ba u täga täne

13 * Eruk, man kubä ŋo ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop taŋpäŋ ŋode bumik yäk
täkaŋ; Apiŋo ba kwep kome uken kuŋkaŋ moneŋ tuŋum piä täŋira obaŋ kubä täreŋirän
äneŋi api äbet yäŋ yäk täkaŋ. 14 * Upäŋkaŋ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek
yäŋ nämoinik nadäk täkaŋ. Gubam, kubatken kuŋat täkaŋ unita nadäwut. Uwä kadäni
keräpigän ahäŋpäŋ itkaŋ äbutkuk täkaŋ. Kome terak kuŋat-kuŋatjin u udewanigän. 15 *
Unita ŋode yäwäpäŋ uyaku tägatek; Ekänitä nadäŋ niminirän nämo kumäŋpäŋä u ba u täga
api täne yäŋ yänaŋi. 16 Upäŋkaŋ inä wäpjin yäpmäŋ akuŋpäŋ imaka u ba u täga api täne
yäŋ yäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. 17 * Unita in ket nadäwut.
Äma kubätä täktäk siwoŋi u nadäŋkaŋ nämo iwareko u momi täŋpek.

5

Jemstä tuŋum äma wakita umun man yäŋkuk

1 * Eruk, apiŋo näkä tuŋum ämawebe in man kubä ŋode täwera nadäwut. Inken
bäräpi jide api ahäweko unita nadäŋpäŋ konäm butewaki pähap täk täkot. 2 * In-täŋo
tuŋum u kudup käbäŋ taŋit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup naŋpä tumäŋit
täŋpani. 3 Ba intäŋo siliwa moneŋ ba gol moneŋ imaka, kuduptagän gämäneŋ ärowani.
Gämäneŋ äroŋkuŋo unitä intäŋo irit kuŋat-kuŋatjin waki unitäŋo mebäri kwawak api
pewän ahäneŋ. Täŋpäkaŋ unitägän gupjin kädäptä-yäŋ api teŋ täyiwek. Täŋkaŋ tärek-tärek
kadäni keräpi täyak upäŋkaŋ in moneŋ tuŋumjin pen butuŋpäŋ peŋ bäyaŋkaŋ itkaŋ.
4 * Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget taminkuŋopäŋ inä
täŋyäkŋatpäŋ piä täŋ taminkuŋo unitäŋo gwäki moräki peŋkaŋ moräkigän yämik täŋkuŋ.
Eruk, moneŋ moräki nämo yämiŋkuŋo unitä mebärijin kwawak yäŋahätak! Ba piä ämajiye
täŋo konäm butewakitä Ekäni kehäromi mähemi unitäŋo jukuni gänaŋ äpmoŋkuk. 5 *
Täŋpäkaŋ inä kome terak ŋo itkaŋ imaka tägatäga gäripi nikek u yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ ore-
toret terak it täkaŋ. Ude täŋkaŋ injin-tägän injin paotneŋta kädet täwit täkaŋ. 6 Täŋpäkaŋ

* **4:7:** Efe 6:12 * **4:8:** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10:** Jop 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12:** Rom 2:1, 14:4 * **4:13:** Luk 12:18-20 * **4:14:** Snd 27:1; Sam 39:5,11 * **4:15:** Apos 18:21 * **4:17:** Luk 12:47 * **5:1:** Luk 6:24 * **5:2:** Mat 6:19 * **5:4:** Lo 24:14-15; Mal 3:5 * **5:5:** Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34

inä äma siwoŋi manken yepmaŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ude täŋirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkaŋ.

Bäräpi kotaŋpäŋ kwikinik itneŋ

7 * Unita, notnaye, in bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ kwikinik itpäŋ Ekänitä äneŋi äbäkta itsämäŋkot. E, Ekänitä äneŋi äbäkta itsämäŋkaŋ uwä äma yänat piŋkaŋ burenitä ahäwäpäŋ näna yäŋkaŋ itsämäk täkaŋ udegän. Äma uwä piä täŋpäŋ yeri piwek. Piŋkaŋ kwikinik irirän iwän taŋpäŋ gakŋi yämiŋit, edap ijiŋpäŋ kehäromi yämiŋirän ärok täkaŋ. Äroŋpäŋ bureni ahäŋpäŋ parirä mähemitä ketem bureni puget täkaŋ. 8 * Eruk, in imaka udegän, bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ taminayäŋ täkaŋ uwä kotaŋpäŋ itkaŋ kwikinik-inik kaŋ irut. Ekäni täŋo äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkjin nämo pewä putärewek. Kehäromigän iŋitpäŋ itkot. 9 * Ude täŋkaŋ in äbot täŋpani notjiye ätu yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat nämo täneŋ. Anututä kowata udegän manken tepmaŋpekta ket nadäŋkaŋ. In nadäkaŋ? Man yäpmäŋ daniwani äma uwä yäma-ken itak.
10 Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak manbiŋam yäŋahäk täŋkuŋo u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täŋ yämik täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi kotaŋkaŋ kwikinik it täŋkuŋonik. Unita in kädet kuroŋ unitä täŋpäŋ iwatkuŋo udegän kaŋ iwarut. 11 * Täŋpäkaŋ man ŋode yäk täkamäŋ uwä in nadäkaŋ; Äma bäräpi kotaŋkaŋ ehutpäŋ kuŋat täŋkuŋo uwä Anutu iŋamiken säkgämän-inik kuŋatkuŋ. Täŋpäkaŋ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäŋo manbiŋam nadäk täkaŋ. Äma unitä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ bäräpi u ba u ahäŋ imiŋkuŋo uwä kotaŋpäŋ itkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. Eruk mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täŋ imiŋkuk. Täŋkaŋ Ekänitä ude täŋkuko unita nin ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Ekäni uwä butewaki ba bänep iron mähemi.

Jop man yäŋkaŋ bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ

12 * Eruk notnaye, imaka bureni-inik ŋode kaŋ täŋput; In kunum gänaŋ ba kome terak ba imaka kubä wäpi terak bureni-inik yäŋ nämo yäneŋ. “Ei” yäŋ yänayäŋ yäŋpäŋä man keräpi “Ei”-gän yäneŋ. Ba “nämo” yäŋ yänayäŋ yäŋpäŋä, “Nämo”-gän kaŋ yäk täŋput. Manjin yäŋmeham taŋirä Anututä kowata waki tamekta nadäŋkaŋ.

Äma siwoŋi täŋo yäŋapik man uwä kehäromi nikek

13 * Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuŋarayäŋ täko uwä Anutu-ken yäŋapik man kaŋ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret täŋpayäŋ täko uwä Anutu wäpi iniŋoret kap kaŋ tewän. 14 * Ba injin-kät nanik kubätä käyäm täŋpänä äbot täŋpani täŋo intäjukun äma yämagut päbä yepmaŋpän ume käbäŋi säkgämän gupi terak ärut imiŋkaŋ Anutu-ken yäŋapik man kaŋ yäŋ imik täŋput. 15 * Eruk, Ekänitä äma u täga yäpän täganeŋ yäŋ nadäkinik ude täŋpäŋä yäŋapik man yänayäŋ täkaŋ uwä, Ekänitä äma käyäm ikek uwä täŋpewän tägawäpäŋ säkgämän api tewek. Täŋkaŋ momini imaka, api peŋ imek.
16 Unita säkgämän itnayäŋ nadäŋpäŋä momijin kowat yäŋahäwän kaŋ täk täŋput. Täŋkaŋ Anututä täŋkentäŋ tamikta yäŋapik man kaŋ yäk täŋput. Eruk ude täŋirä Anututä in api tepmaŋpän täganeŋ. Nadäkaŋ? Äma siwoŋi täŋo yäŋapik man uwä kehäromi nikek. Unitä yäŋapik man yäweko uwä ämawebe ätu täga täŋkentäŋ yämek. 17 * Unita Elaijata nadäwut; Elaija uwä äma nin ŋodewanigän upäŋkaŋ iwäntä tawektawä yäŋpäŋ Anutu-ken ehutpäŋ yäŋapiŋirän kadäni ukengän iwän nämo taŋkaŋ komegän ijiŋ päŋku obaŋ yaräkubä itkaŋ komepak 6 ude täreŋkuk. 18 * Ude täŋpänkaŋ mäden äneŋi yäŋapik

* **5:7:** Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 * **5:8:** Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 * **5:9:** Mat 24:33 * **5:11:** Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 * **5:12:** Mat 5:34-37 * **5:13:** Kol 3:16 * **5:14:** Mak 6:13 * **5:15:** Mak 16:18 * **5:17:** 1Kin 17:1; Luk 4:25 * **5:18:** 1Kin 18:42-45

man yäŋpewän, iwäntä tawänkaŋ ketem piäken nanik ba imaka imaka waŋkuŋo u äneŋi ahäŋkuŋ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täŋkentäŋ yämineŋ

19-20 * * Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täŋo man bureni-inik u peŋkaŋ jopjop kuŋarirän noripak kubätä äneŋi kädet siwoŋi-ken yäŋikŋat yäpmäŋ äbayäŋ täko uwä kädet tägagämän-inik api täŋpek. Unita in man ŋo ket nadäwut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmäŋ urani kädet-ken nanik imagut yäpmäŋ päbä kädet siwoŋi-ken tewayäŋ täko uwä täŋkentäŋ iminŋirän äma waki täŋpani unitäŋo mäjoni uwä kumäk-inik nämo api täŋpek. Täŋpäkaŋ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peŋ morewek.

* **5:19-20:** Gal 6:1 * **5:19-20:** Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita
Äbot täŋpani komi piä gänaŋ irani bänepi täŋkehärom takta manbiŋam

1 * Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo aposoro kubä. Täŋpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo inta kudän täŋpäŋ tamitat. 2 * Inä Jesu Kristo täŋo mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyäŋpäŋ tepmaŋkuk. Ude täŋirän Kudupi Munapikitä täŋpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

3 * Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani ba Anutuni, unitäŋo wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpäŋ Jesu kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Täŋpäŋ irit kodaki unitä kehäromi nimiŋirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämäŋkamäŋ. 4 * Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyäŋ nipmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api täŋpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. 5 * Unita Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it taminŋirän säkgämän it yäpmäŋ äroŋirä api tämagurek. Anutu täŋo täŋkentäk bureni unitä kadäni tärek-tärekken kwawak ahäkta itsämäŋ nimitak.

6 * Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yäŋpäŋ bäräpi mebäri mebäri ahäŋ taminŋirä komi nadäk täkaŋ. 7 * Täŋpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ imaka bureni äworewekta ahäŋ tamik täkaŋ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta kädäp-ken ijik täkaŋ. Täŋpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpäŋ imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahäŋ tamik täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täŋkehärom taŋpäŋ kehäromigän pen itta ahäŋ tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ äroŋirä kadäni tärek-tärekken, Jesu kwawak ahäŋ taminŋpäŋ in taniŋ oretpäŋ wäpjin biŋam taminŋpäŋ epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

8 * Täŋpäkaŋ in Kristo dapunjintä nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak täkaŋ upäŋkaŋ unita gäripi pähap nadäŋpäŋ nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täkaŋ. 9 * Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoinik, nadäkinikjin täŋo bureniwä ŋode nadäk täkaŋ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täŋo man u bureni ahäŋkuk

10 * Täŋpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet bianitä yäŋahäŋkuŋ. Iron pewän ahäŋ tamikta tawaŋ peŋkuko unitäŋo mebärita wäyäkŋek epän taŋi täŋkaŋ siwoŋigän täŋkuŋ. 11 * Kristo täŋo Munapiktä nadäk-nadäki täŋpidäm taŋirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotaŋpäŋ kumäŋkaŋ äneŋi akuŋpäŋ wäpi biŋam ikek irayäŋ täŋkuko u yäŋahäŋkuŋ. Profet unitä yäŋyabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki keri-ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imatäken unitä api ahäwek? 12 * Epän ude täŋkuŋo upäŋkaŋ profet iniken ahäkta nämo, inken ahäkta yäwani u Anututä

* **1:1:** Jem 1:1; 2Ti 1:15 * **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24 * **1:3:** 2Ko 1:3 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28, 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2 * **1:7:** Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9:** Rom 6:22 * **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * **1:12:** Efe 3:10

yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Täŋpäkaŋ epän täŋkuŋo unitäŋo bureni uwä Anututä Kudupi Munapiki iniŋ kireŋpewän kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäwani äma täŋkentäŋ yämiŋirän mani biŋam u yäŋahäŋpäŋ täwerirä nadäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Anututä imaka säkgämän u inken pewän ahäkta yäŋkuko unitäŋo mebäri nadäwä tärekta aŋero imaka, gäripi nadäŋ itkaŋ.

Guŋ kädet mäde ut imikinik täneŋ

13 Unita bänep nadäk-nadäkjin täŋkehärom taŋpäŋ Ekäni täŋo epän täkta kaŋ pidäm tawut. Täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watä ket itpäŋ imaka säkgämän, Jesu Kristo kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken yäpnayäŋ täkaŋ unita nadäkinik täŋpäŋ kaŋ kuŋarut. 14 * Ude täŋkaŋ Anutu täŋo nanakiye inä mani buramiŋpäŋ nadäŋ gärip waki, guŋ kadäni-ken yäpmäŋ kuŋatkuŋo u wari nämo yäpmäŋ kuŋatneŋ. 15 Nämo, in siwoŋi kudupigän kuŋat täkot, tämagurani Anututä siwoŋi kudupi-inik it täyak udegän. 16 * Unita Anutu täŋo man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Näk kudupi itat unita in udegän kudupigän it täkot. *Wkp 11:44,45*

17 * Inä Nan yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täkaŋ. Täŋ, Nan uwä äma ärowani äpani inigän inigän nämo yäpmäŋ danik täyak. Nämo, ämawebe kudup täktäki terakgän siwoŋi yäpmäŋ danik täyak unita kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän itnayäŋ täkaŋ-ken uwä Anutu oraŋ imikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. 18 * In ŋode nadäk täkaŋ; In bianijiye täŋo täŋpäwak kädet iwarirä in suwaŋpäŋ waki u gänaŋ nanik wädäŋ tädotpäŋ tepmaŋkuko uwä, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneŋ udewanipäŋ nämo, inä suwaŋkuk. 19 * Nämo, uwä Kristo täŋo nägäri gwäki ärowani-inik upäŋ inä suwaŋkuk. Kristo uwä sipsip nanaki gupi terak paräm bärämi nämo, kuräki-inik udewani. 20 * Kadäni Anututä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän uken Jesu Kristopäŋ in suwawekta iwoyäŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni tärek-tärekken itkamäŋ-ken ŋoken Anututä ninta yäŋpäŋ Kristo tewän kwawak ahäŋkuk. 21 * Täŋkaŋ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumäŋ-kumäŋ-ken nanik yäpmäŋ akuŋpäŋ peŋyäŋek epmäget kudän täŋ iminkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Täŋkaŋ nadäkinikjin Anutu terakgän peŋpäŋ imaka kämi yäpmäkta yäwani u bureni api yäpne yäŋ nadäk täkaŋ.

Anutu täŋo mantä täŋkodak taŋpäŋ nipmaŋkuk

22 * In man bureni yäŋpäŋ buramik täŋirä bänep nadäk-nadäkjin pak taŋkuk. Bänep nadäk-nadäkjin pak täŋkuko unitä in äbot täŋpani notjiye ätukät not bureni-inik täkta kädet täwit taminkuk. Unita bänepjintä notjiye ukät topmäk-topmäk kubägän täŋpeŋ kuŋat täkot. 23 * Nadäkaŋ? Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani. Irit kuŋat-kuŋatjin kodaki uwä ketem kodaki epänken ahäk täkaŋ ude ahäŋkuŋ. Upäŋkaŋ inä yänat epänken piŋirä gämäneŋ äroŋpäŋ wak täkaŋ udewani terak nämo ahäŋkuŋ. In Anutu täŋo man, irit paot-paori nämo uken naniktä imätpäŋ ahäŋkuŋ. 24 * Unita Anutu täŋo man kubä terak ŋode pätak;

Ämawä wädan udewani. Ba kehäromini uwä wädan irot udewani.
Wädantä gämäneŋ äroŋirä irori paot täkaŋ.
25 *Upäŋkaŋ Anutu täŋo manä irit kehäromi nikek. Uwä paot-paori nämo.* *Ais 40:6-8*

Eruk, Manbiŋam Täga täwerani ukeŋowä ubayäŋ yäk.

---

* **1:14:** Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 * **1:16:** Wkp 11:44-45; Mat 5:48 * **1:17:** Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18:** 1Ko 6:20 * **1:19:** Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20:** Apos 2:23; Efe 1:4 * **1:21:** Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 * **1:22:** Jon 13:34; Rom 12:10 * **1:23:** Jon 1:13; Hib 4:12 * **1:24:** Jem 1:10-11

2

Jesu uwä bek bämopinin

1 * Inä ahäk-ahäk kodaki bäyaŋpäŋ tepmaŋpani unita in kädet wakiwaki, täŋpäwak, jop manman, äma täŋyäkŋarani, äma täŋo tuŋumta nadäŋ gärip, ba äma yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, kudän udewani u kudup kaŋ peŋ morewut. 2 * Peŋ moreŋkaŋ nanak pakitä nonoŋta wakiinik yek täkaŋ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani nonoŋ säkgämän unita nadäk täkot. U naŋpäŋ Ekäni täŋo man terak tägaŋpäŋ Anututa biŋam täkot. 3 * Inä Ekäni täŋo iron uku naŋpäŋ-nadäŋkuŋo unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

4 * Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeŋ kuk täkot. Bek uwä ämatä kawä wawäpäŋ yäpmäŋ kewenjkuŋo upäŋkaŋ Anututä iwoyäwani unita kawän tägagämän täŋkuk. 5 * In udegän, mobä irit ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täŋo kehäromi terak itta täŋ-kehäromtaŋ tamiŋ itak. Ude täŋirän inä bämop äma, inita iwoyäwani ude itnayäŋ täŋo uwä Jesu Kristo terak Anututa ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täŋ iminen. 6 * Täŋpäkaŋ unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Ŋo kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täŋo mobä bek päke unitäŋo intäjukunta kubä peŋkuro uwä näkŋa iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.
Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämo api täŋpek. *Ais 28:16*

7 * Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkaŋ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upäŋkaŋ ämawebe nadäkiniki nämota ŋode yäwani;

Mobä bek, yot täŋpanitä kawä waki täŋpäpäŋ yäpmäŋ kewenjkuŋo u mobä bek bämopi pähap, intäjukun ude itak. *Sam 118:22*
8 * *Täŋkaŋ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneŋ ba yewä äreyäwäpäŋ api maŋdäpneŋ.* *Ais 8:14*

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täŋo man nämo buramik täkaŋ unita yewä äreyäwäpäŋ maŋdäpmäk täkaŋ.

9 * Täŋpäkaŋ inä ämawebe udewani nämo. In Anututä inita iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani äbot, Intäjukun Äma täŋo bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmäŋ urani gänaŋ nanik tämagutpäŋ peŋyäŋeki säkgämän u gänaŋ tepmaŋkuko unitäŋo wäpi biŋam yäŋpäŋ yäwet täŋirä ahäŋ patta iwoyäŋ tepmaŋkuk. 10 * Täŋkaŋ bian, ämawebe jopi kuŋatkuŋopäŋ apiŋo Anutu täŋo kudupi ämawebeniye ude itkaŋ. Ba bianä Anututä nämo nadäŋ taminjirän geŋita biŋam täŋkuŋo upäŋkaŋ apiŋowä nadäŋ tamikinik täŋirän irit kehäromita biŋam täkaŋ.

Anutu täŋo watä epän ämawebe ude kuŋatneŋ

11 * Unita notnaye tägagämän, ŋode täwera nadäwut; Inä kome ŋonitäŋo mähemi nämo itkaŋ, inä äbani itkaŋ unita kehärom taŋpäŋ bänepjin täŋo iwan, gup täŋo kaŋgärip ba nadäŋ gärip waki uterak nämo mäneŋ. 12 * Täŋkaŋ Anututa nämo nadäŋ imani bämopi-ken siwoŋigän kuŋat täkot. Ude kuŋatnayäŋ täŋo uwä äma nadäkinik nämo täŋpani uwä mebärijin kawä tärewäpäŋ waki täŋpani yäŋ täwet täkaŋ, man u peŋpäŋ Kristo äbayäŋ täyak kadäni uken Anutu api iniŋ oretneŋ.

---

* **2:1:** Efe 4:22; Jem 1:21 * **2:2:** Mat 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3:** Sam 34:8 * **2:4:** Mat 21:42; Ais 28:16 * **2:5:** Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 * **2:6:** Rom 9:33; Efe 2:20 * **2:7:** Mat 21:42 * **2:8:** Rom 9:33 * **2:9:** Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 * **2:10:** Rom 9:25 * **2:11:** Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 * **2:12:** Mat 5:16; Luk 19:44

13-14 * Täŋpäkaŋ Ekänita yäŋpäŋ in kädet siwoŋi ŋode kuŋat täkot; Äma kome terak ŋo intäjukun it tamik täkaŋ unitäŋo man buramik täkot. Täŋpäŋ gapman täŋo äma ärowani it täyak u ba unitäŋo epän ämaniye it täkaŋ u imaka, gämori-kengän kuŋat täkot. Äma uwä waki täŋpani komi yämikta ba äma täga oraŋ yämikta epän yäŋ yämani. 15 * Nadäkaŋ? Anutu täŋo nadäk uwä ŋode; Inä kädet siwoŋi ude kuŋarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk täkaŋ uwä mäyäk nadäŋpäŋ man waki u wari täwetneŋtawä. 16 * Täŋkaŋ inä baga man täŋo topmäk-topmäk terak nämo kuŋarani upäŋkaŋ baga man irepmitpäŋ kädet wakiwaki täga täne yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik, Anutu täŋo watä epän ämaniye ude kuŋatpäŋ mani buramik täkot. 17 * Ude täŋkaŋ ämawebe kuduptagän oraŋ yämiŋpäŋ äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anututa umuntaŋpäŋ u gämori-ken kuŋatpäŋ kome täŋo intäjukun äma u oraŋ imik täkot.

Kristo täŋo kädet kuroŋ iwatneŋ

18 * Äma täŋo epän äma, in intäjukun ämajiye oraŋ yämiŋpäŋ mani buramik täkot. Kome täŋo intäjukun äma bätaki unitagän nämo yäyat. Nämo, komita bok yäyat. 19 Täŋpäkaŋ momijin nämopäŋ jop nadäŋ komi taminŋirä upäŋkaŋ Anutu nadäŋ iminŋpäŋ bäräpi u kotaŋpäŋ kwikinik kuŋarirä Anututä tabäwän api tägawek. 20 * Täŋ, goret täŋpäkaŋ unita tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋkaŋ kuŋatneŋo uwä netätä butewaki nadäŋ tamek? Nämoinik, upäŋkaŋ kädet siwoŋi täŋpäpäŋ tadäpmäŋirä bäräpi u kotaŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä tabäŋirän siwoŋi api täŋpek. 21 * Nadäkaŋ? Inä kädet udegän täkta yäŋ tamani. Imata, Kristo inta yäŋpäŋ komi nadäŋkuk. Ude täŋkuko uwä kädet siwoŋi kubä intä iwatta yäwani u täwoŋäreŋkuk, Anutu täŋo mantä yäyak ude;

22 * *U momi kubä nämo täŋkuk ba jop manman kubä nämo yäŋkuk.* *Ais 53:9*

23 * Täŋkaŋ ibeŋpäŋ man wakiwaki iweräkaŋ kowata udegän nämo täŋkuk. Täŋkaŋ komi iminŋirä kowata man nämo yäwetkuk. Nämo, u man epän siwoŋi täŋpani unitä watä it namiton yäŋ nadäŋpäŋ kwikinik itkuk. 24 * Täŋkaŋ ninä wakita watä epän peŋpäŋ kädet siwoŋi iwatpäŋ tänekta nintäŋo momitä Jesu uterak äroŋirän päya kwakäp terak yäpmäŋ äroŋkuk. Täŋkaŋ unitäŋo jibitä nin yäpän tägaŋkuŋ. 25 * Bureni, inä yawak ägwän taŋpäŋ kuŋarani ude täŋkuŋopäŋ apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatneŋta äneŋi tämagutkuk.

3

Yanäpi täŋo man

1-2 * Webe äpjiye nikek, inta udegän yäwa nadäwut. In äpjiye gämori-ken kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ äpjiye ätuwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä bänep sukurek man kubä nämo yäwetkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kudupi kuŋarirä äpjiyetä intäŋo täktäk siwoŋi u kaŋpäŋ nadäŋkaŋ bänepi äyäŋut täkot. 3 * Nadäkaŋ? Gupjin-ken ba gwäkjin-ken täŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk pujiŋ topmäk-topmäk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kaŋgärip ikek täktäk udewanita nadäŋirä bureni-inik nämo täŋpek. 4 Nämo, inä täŋkuraŋ-kuraŋ uwä bänepjin-ken pewä ahäk täyon. Bänepjin täŋo epmäget bureni paot-paori nämo uwä bänep kwini, mämä wareŋ-wareŋi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadäwän ärowani täk täyak. 5 Täŋpäkaŋ webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadäŋ imikinik täŋkuŋo unitä epmäget udewani yäpmäŋ kuŋatkuŋ. Yäpmäŋ kuŋatpäŋ iniken äpiye oraŋ yämik

* **2:13-14:** Tai 3:1 * **2:15:** 1Pi 3:16 * **2:16:** Gal 5:13 * **2:17:** Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 * **2:18:** Efe 6:5 * **2:20:** 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14 * **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15 * **2:22:** Jon 8:46 * **2:23:** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24:** Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 * **2:25:** Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 * **3:1-2:** Tai 2:5 * **3:3:** 1Ti 2:9

täŋkuŋonik. 6 * Sara u webe udewani. U Abraham täŋo man buraminŋpäŋ ärowanina yäŋ iwet täŋkukonik. Täŋpäkaŋ in udegän, täktäk täga täŋkaŋ täŋumun-umun ba nadäwätäk nämo täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Sara täŋo äperiye ude api itneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewäpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ u inkät irit kehäromita biŋam penta iwoyäŋ tamani unita oraŋ yämik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä imaka kubätä yäŋapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täŋpäŋ kuŋatneŋ

8 * Eruk, kuduptagänta ŋode yäwa; In bänep kubägän täŋpäŋ bätakigän kuŋat täkot. Täŋkaŋ nägät moräkjiye ude äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ gämori-ken kuŋatpäŋ butewaki ba bänep kwini kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. 9 Täŋpäkaŋ ämatä waki täŋ taminŋirä kowata waki nämo täŋ yämineŋ. Ba tebeŋirä kowata nämo yebeneŋ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täŋ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirä kaŋ täŋkentäŋ yämän. 10 Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä säkgämän itkaŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ ärowayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täŋpek;
Jop manman ba man käbäŋi kubä nämo yäwek. Nämoinik!
11 *Kädet waki mäde ut iminŋpäŋ kädet täga ugän iwarek. Täŋkaŋ kädet täga u kaŋ-ahäŋpäŋ*
ämawebe ätukät bänep kubägän itta gwäk piminŋpäŋ epäni täŋpek.
12 *U imata, Ekänitä ämawebe siwoŋi yabäŋ yäwatpäŋ yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋ yämik*
täyak.
Täŋ, äma kädet waki täk täkaŋ u mäde ut yämik täyak. *Sam 34:12-16*

Kädet täga täŋirä waki täŋ yämik-yämik

13 In kudän tägatäga täkta gwäk piminŋpäŋ täŋirä netätä iwan täŋ tamek? 14 * Täŋpäkaŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋarirä komi epän jop nadäŋ täŋ taminayäŋ täkaŋ unita nadäwätäk nämo täneŋ. Imata, inä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Unita ämata nämo umuntäneŋ. Ba umun man täwetnayäŋ täŋo unita imaka, nämo umuntäneŋ. 15 Nämo, bänepjintä Kristota nadäŋirä Ekäni kudupi ude täŋpäpäŋ oraŋ imik täkot. Ude täŋkaŋ Irit täga api yäpne yäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita täwet yabäk tänayäŋ täkaŋ u mebäri kwawak yäwetta pidämtak täkot. 16 * Täŋkaŋ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋigän kuŋarirä Kristo iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ unita yäŋärok täwetnayäŋ täkaŋ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneŋ. 17 * Täŋpäkaŋ Anututä nadäŋ taminŋirän in kädet täga täŋpeŋ kuŋarirä iwan täŋ taminayäŋ täŋo uwä imaka täga kubä yäŋ nadäneŋ. Täŋ, waki täŋirä kowata täŋ tamineŋo unita täga yäŋ nämo nadäneŋ.

18 * Täŋpäkaŋ Kristo komi udegän nadäŋkuko unita nadäwut. U siwoŋitä wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nikek kumbuk. U siwoŋitä äma gwäjiwani in Anutu-ken tepmaŋpekta ude uwä täŋkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewä kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Komegup utpewä kumbuko upäŋkaŋ Munapiktä täŋpewän kodak taŋkuk. 19 Täŋpäŋ Munapik unitäŋo kehäromi terak äma kumbani täŋo mäjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. 20 * Täŋpäkaŋ kumbani täŋo mäjo uwä ämawebe Noa täŋo kadäni-ken Anutu täŋo mani nämo buraminŋkuŋo unitäŋo mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täŋ irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbuk. Itsämäŋ irirän äma yarägän, 8 udetägän, gäpe gänaŋ äroŋirä umetä oraŋ yäminŋkuk. 21 * Täŋpäkaŋ unitäŋo kukŋini ŋode; Ume oraŋ yäminŋkuko uwä ume ärutärut apiŋode waki keri-ken

* **3:6:** Stt 18:12 * **3:7:** Efe 5:25 * **3:8:** Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * **3:14:** Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 * **3:16:** 1Pi 2:12 * **3:17:** 1Pi 2:20 * **3:18:** Rom 6:10; Efe 2:18 * **3:20:** Stt 6–7 * **3:21:** Hib 10:22

nanik tämagut täyak ude bumik. Täŋ, ume ärutärut uwä gupjin täŋo garok nämo ärut täyak. Nämo, ume ärutärut uwä Anutu iŋamiken siwoŋi api kuŋaret yäŋ yäŋkehäromtak man. Täŋpäkaŋ waki keri-ken nanik tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuŋkuko, kehäromi uterak. 22 * Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumaŋ kunum gänaŋ äroŋkuko uwä apiŋo Anutu keri bure käda itkaŋ aŋero ba imaka kehäromi nikek, wäpi biŋam ikek kunum terak it täkaŋ u kuduptagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat itak.

4

Anutu oraŋ imiktagän kuŋat-kuŋat

1 * Täŋpäkaŋ Kristo uwä gupi-ken komi nadäŋkuko unita nadäk-nadäk unitä iŋitpäŋ kuŋatkuko udegän iŋitpäŋ bänepjin täŋ-kehäromtak täkot. U imata, äma gupi-ken komi taŋi nadäwani uwä momi kädet pen iwatta bitnäk täkaŋ. 2 * Unita bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ kome terak ŋo itnayäŋ täkaŋ uwä nadäŋ gärip waki täŋo kädet nämo iwatpäŋä, kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugänpäŋ kaŋ iwarut. 3 * In bian, bänepjin nämo sukureŋpäŋ guŋ ämatä täk täkaŋ udegän ŋode bumta täk täŋkuŋonik; Kubokäret, kaŋgärip nadäŋ gärip waki, kap wakiwaki teŋit, ume komi naŋkaŋ täŋguŋguŋ täŋit, ba anutu jopi nadäŋ yämik-yämik kädet waki u täk täŋkuŋonik. 4 Täŋpäkaŋ apiŋo kädet udewani bok täkta bitnäŋirä Anututa nämo nadäwani ämatä kikŋutpäŋ-nadäwä nämo tägawäpäŋ tabäŋ mägayäŋpäŋ yäŋärok täwet täkaŋ. 5 * Ude täwet täkaŋ upäŋkaŋ kämiwä Anutu iŋamiken mebärini api yäŋahäneŋ. U imata, Anutu uwä äma kumbani ba äma kodak irani täŋo täktäk yäpmäŋ danikta pidämtak täyak. 6 * Täŋpäkaŋ ämawebe bian kumäŋ täŋpä kuŋkuŋo u Anutu täŋo Manbiŋam Täga yäwerirän nadäŋkuŋ. U momi täŋpani kuduptagän ude, kumäkta biŋam täŋkuŋo upäŋkaŋ mäjonitä Anutu täŋo irit ikek täneŋta manbiŋam u yäwetkuk.

7 * Eruk, imaka päke unitäŋo paotpaot kadäni keräp täyak. Unita Anutu-ken yäŋapik man säkgämän yäna yäŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjinta, ba irit kuŋat-kuŋatjinta watäni ket itpäŋ kuŋat täkot. 8 * Täŋpäkaŋ intäjukun-inik ŋode täk täkot; Bänep iron kädet iŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täkot. Imata, iron kädet unitä momi mäyap-inik yejämäk täyak. 9 * Unita yäŋgaŋa-gaŋakät nämo, notjiye yotjinken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ iron täŋ yämik täkot. Täŋkentäk kowata kowata ude täk täkot. 10 * Nadäkaŋ, Anututä iniken ironi terak inta iron inigän inigän taminŋkuk. Unita in kubäkubätä Anutu täŋo epän ämaniye ude itkaŋ iron injinta-injinta tamani upäŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe täŋkentäŋ yämik-tagän yäpmäŋ kuŋat täkot. 11 * Ŋodeta yäyat; Äma kubäta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäkta iron imaniwä, eruk Anutu täŋo meni yäpmäŋpäŋ yäŋahäwek. Ba äma kubäta täŋkentäk epän täkta iron imaniwä, eruk, kehäromi Anututä imik täyak uterak epän u täŋpek.

Täŋpäkaŋ Jesu Kristo terak Anutu täŋo wäpi biŋam taŋi ahäŋ parän yäŋpäŋ imaka u ba u tänayäŋ täŋo u kudup säkgämän kaŋ täŋput. U imata, epmäget peŋyäŋek ba kehäromi pat iminŋkuko unitä tärek-täreki nämo api pat iminŋ yäpmäŋ ärowek. U Bureni.

Jesuta yäŋpäŋ ämatä iwan api täŋ taminеŋ

12 * Notnaye tägagämän, nadäkinikjin täŋkehärom takta komi kädäp ikek ahäŋ taminŋirä imaka kudupi yäŋkaŋ nämo kikŋutneŋ. 13 * Nämo, ŋode nadäŋpäŋ oretoret kaŋ täŋput; Kristotä komi nadäŋkuko u täŋkentäŋpäŋ bok nadäkamäŋ yäŋ kaŋ nadäwut. Ude tänayäŋ täŋo uwä Jesu täŋo kehäromi ba peŋyäŋeki kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken bänep oretoret inipärik kubä api nadäneŋ. 14 * Nadäkaŋ, Kristo wäpita yäŋpäŋ sära täwerirä tägagämän yäŋ nadäŋpäŋ ŋode kaŋ nadäwut; Anutu täŋo Munapik, peŋyäŋek ikek u nintä

* **3:22:** Mat 22:44; Efe 1:20-21 * **4:1:** Rom 6:2,7 * **4:2:** 1Jo 2:16 * **4:3:** Efe 2:2-3 * **4:5:** Apos 10:42 * **4:6:** Rom 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7:** Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8:** 1Pi 1:22; Jem 5:20 * **4:9:** Hib 13:2 * **4:10:** Rom 12:6-8 * **4:11:** 1Ko 10:31 * **4:12:** 1Pi 1:6-7 * **4:13:** Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2 * **4:14:** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20

terak itak unita ude täŋ nimik täkaŋ yäŋ nadäk täkot. 15 Upäŋkaŋ in kubätä kädet waki
kubä ŋodewani täŋpäŋ kowata komi nadäweko uwä nämo tägawek; Äma kumäŋ-kumäŋ
urut, ba kubota täktäk, ba täŋyäkŋatpäŋ äma täŋo epän täŋpäwak täktäk ba kudän waki
ätu täktäk. 16 * Täŋ, kubätä Kristo täŋo äma ude irirän komi iminayäŋ täkaŋ unita mäyäk
nämo nadäwek. Nämo, äma uwä bänepitä oretpäŋ Kristo wäpi iŋitat yäŋ nadäŋpäŋ Anututa
bänep täga nadäŋ imek. 17 * Unita nadäkaŋ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak.
Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ŋo. Täŋ, iniken äboriyeinik-ken man epän u
yäput peyak u täŋpäwä ämawebe mani biŋam täga nämo buramik täkaŋ unita jide api
pewän ahäŋ yämek? U komi pähap api yämek! 18 * Man unita man kubä ŋode kudän täwani
pätak;

Anututä äma siwoŋi inita biŋam yepmakta komi epän täk täyak u täŋpäwä, äma Anutu mäde
ut imiŋpäŋ momi täk täkaŋ unita kowata jide u api ahäŋ yämek? *Snd 11:31*

19 * Unita Anututä äma kubä nadäŋ imiŋirän äma keri terak komi nadäŋpäŋä Anututä
watäni irekta gupi iniŋ kireŋpäŋ kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän
ahäwani, ba äma unitäŋo watä ämani säkgämän.

5

Äbot täŋpanita täŋo watä ämata man

1 * Eruk, äbot täŋpani täŋo watä äma inta man kubä täwerayäŋ. Näk imaka, watä äma
in udewanigän, ba Kristotä komi nadäŋkuko u dapunatä kaŋkut. Ba Kristotä peŋyäŋek
ba wäpi biŋam ikek äbäŋpäŋ ämawebeniyeta wäpi biŋam yämayäŋ täyak-ken uken näkkät
bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ŋode täwetat; 2 * Inä Anutu täŋo
yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gaŋani terak, ämatä epän
u täkta peŋ täwerirä ude nämo täneŋ. Nämo, bänep nadäk-gärip kubä terakgän täneŋ. Ba
epän uterak moneŋ taŋi kaŋ yäpna yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, bänepjin kädäp ijiwäpäŋ
täna yäŋ gäripgän nadäŋpäŋ täneŋ. 3 * Täŋkaŋ in wäpjin biŋam ikek ude itkaŋ ämawebe
Anututä ketjin-ken pewani u, ärowani itkamäŋ yäŋpäŋ komi epän nämo yämineŋ. Nämo,
kädet kuroŋ säkgämän kaŋ täŋpäŋ-yäwoŋärewut. 4 * Ude tänayäŋ täkaŋ uyaku eruk Watä
Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämo
wawani ba nämo paorani upäŋ api yäpneŋ.

5 * Eruk äma gubaŋi, in ekänijiye täŋo man buraminŋpäŋ gämori-ken kaŋ kuŋarut.
Täŋpäkaŋ in kuduptagän äpani ude itkaŋ äpani täŋo kudän ude kowata kowata täŋpäŋ
kaŋ kuŋarut. Man unita man kubä ŋode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani
täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. *Snd 3:34*

6 * Unita injinken gärip peŋpäŋ Anutu Kehäromi u gämori-kengän kaŋ kuŋarut. Ude
täŋpeŋ kuŋarirä ini kadäni pewani-ken api oraŋ tamek. 7 * Nadäkaŋ, Anututä inta nadäŋ
tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäŋ tamik täkaŋ u keri-kengän pek täkot.

8 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäŋ dapun täŋpäŋ
kuŋat täkot. U imata, Satan, intäŋo iwanjin u, aŋ ägwäri komigämän kubä udewani unitä
äma yeŋpäŋ näŋpa yäŋkaŋ wäyäkŋeŋtäŋ kuŋat täyak. 9 * Unita nadäkinikjin täŋ-täpäneŋpäŋ

* **4:16:** Apos 11:26; Plp 1:20 * **4:17:** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18:** Luk 23:31 * **4:19:** Sam 31:5 * **5:1:** Rom 8:17 * **5:2:** Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 * **5:3:** 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7 * **5:4:** Hib 13:20; 1Ko 9:25 * **5:5:** Efe 5:21; Jem 4:6 * **5:6:** Mat 23:12; Jem 4:10 * **5:7:** Sam 55:22; Mat 6:25-30 * **5:8:** 1Te 5:6 * **5:9:** Efe 6:11-13; Jem 4:7

äma waki u yokut tärek-tärek täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkaŋ? Äbot täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ. 10 * Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpän tägawäpäŋ bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ude täŋ taminŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mähemi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäŋ wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäkta yäŋpäbä tepmaŋkuk. 11 Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtärek man ätu

12 Man kudän keräpi ŋo Silastä täŋkentäŋ naminŋpäŋ kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpäkaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋärekta täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpäŋ kaŋ irut!

13 * E man kubä ŋode; Babilon* nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani. Täŋpäkaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. 14 * Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpäkaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

---

* **5:10:** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13:** 2Ti 4:11 * **5:13:** Babilonta yäyak uwä Rom yotpärareta yäyak käwep * **5:14:** 1Ko 16:20

2 Pita
Yäŋ-yäkŋarani äma täŋo man jopi yäpä-siwoŋ takta manbiŋam

1 Man ŋowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo watä epän äma ba
aposoro kubä. Täŋkaŋ ämawebe nadäkinik nintä yäpmäŋ kuŋat täkamäŋ udegän yäpmäŋ
kuŋat täkaŋ inta yäŋpäŋ man ŋo kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin
ba waki keri-ken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäŋo täktäk siwoŋi terak yäpumäŋo
u. Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk täkamäŋ. 2 * Täŋpäkaŋ Anutu
ba Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo manbiŋam daniŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä unitäŋo
orakoraki ba bänep pidämtä inken toknek-inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk

3 * Jesu Anutu ude itkaŋ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi nimiŋ moreŋirän irit
kehäromita biŋam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täŋpeŋ kuŋatta nadäk
kädet ätuta wäyäkŋenaŋi nämo. Ude kuŋatneta mebärini käbop nämo peŋkaŋ wäpi biŋam
peŋyäŋek ikek kwawak niwoŋäreŋkuk. Uterak, ba ninta yäŋpäŋ epän säkgämän kubä
täŋkuko uterak inita biŋam yäŋpäbä nipmaŋkuk. 4 Ude täŋkuko uwä imaka säkgämän-
inik, gwäki ärowani nimikta yäŋkehärom taŋkuko u nimiŋkuko ubayäŋ. Täŋirän iron
uterak kome täŋo nadäŋ gärip ba kaŋgärip waki äma täŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ u täga
irepmitpäŋ bänep nadäk-nadäkjin Anutu täŋo ude bumik äworek täyak.
5 Mebäri unitagän kudän siwoŋi mebäri mebäri yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ täŋpäŋ
kuŋat täkot. Nadäkinikjin nikek itkaŋ kudän siwoŋi pewä ahäwäpäŋ kaŋ kuŋarut. Täŋkaŋ
kudän siwoŋi terak kuŋatpäŋ kudän siwoŋi Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋpäŋ-
nadäk täk täkot. 6 * Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watäni itkaŋ bäräpi gänaŋ gwäk
piminŋpäŋ kuŋat täkot. Ude täŋkaŋ Anututä iniken kudän siwoŋi u iŋitpäŋ ini bumikgän
kuŋat täkot. 7 Ude täŋpäŋ notjiye kowat nadäŋ imän täŋpäŋ iron kädet bureni pewä ahäk
täyon. 8 Kudän udewani koreŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatneŋ. Yäpmäŋ kuŋarirä taŋi toknenayäŋ
täkaŋ uwä eruk nadäk Jesu Kristoken nanik yäpuŋo uwä jopi nämo api täŋpek. Nämo, u
irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ bumbum api täneŋ.
9 Täŋ, äma kubätä kudän siwoŋi udewani nämo yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä
kädet ude kaŋ iwarut yäŋ niwet täyak u nämo nadäwän tumbani yäŋ iwetne. U äma
dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ärutpak täwani unita guŋ
täyak. 10 Eruk notnaye, in äma udewani nämo äworeneŋ. Nämo, Anututä inita biŋam
iwoyäŋpäŋ tämagutkuko unita gwäk piminŋpäŋ iniken äbot itta epäni kehäromi täneŋ. Ude
tänayäŋ täŋo uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ täŋyabäk-ken nämo api mäneŋ.
11 Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki keri-ken nanik nimagurani ämanin Jesu
Kristo täŋo kaŋiwat yewani paot-paori nämo u gänaŋ ärokta api taniŋ kirewek.

Anutu täŋo man u bureni

12 * Notnaye, man u nadäkaŋ. Ba Anutu täŋo man buraminŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ u
bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ kehäromigän iŋit täkaŋ. Upäŋkaŋ näk intä man u täŋguŋ takta
gäripi nämo nadätat. Unita yäŋpäŋ kadäni kadäni pen api täwet täŋpet. 13 * Ŋode kaŋ täŋpa
yäŋ nadätat; Nämo kumäŋkaŋ irayäŋ täyat ude bänep nadäk-nadäkjin äneŋi täŋpidäm takta
man u wari wari pen api täwet täŋpet. 14 * U imata, näkä kumäkta kadäni keräp täyak yäŋ
nadätat, Ekäninin Jesu Kristotä näwetkuko ude. 15 Unita näk inken täwetpäŋ täwoŋärek
epän kehäromi täŋpayäŋ. Ude täŋpayäŋ täro uyaku kumäŋirawä man täwetpäŋ täwoŋärek
täk täyat u juku piŋpäŋ api yäpmäŋ kuŋatneŋ.

---

* **1:2:** Jud 2 * **1:3:** 1Pi 2:9 * **1:6:** Gal 5:22-23 * **1:12:** Jud 5 * **1:13:** 2Pi 3:1 * **1:14:** 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

16 * In nadäkaŋ; Ekäninin Jesu Kristotä kehäromi nikek äbayäŋ täyak unitäŋo manbiŋam uku täwetpäŋ täwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbumäŋo uwä äma täŋo kobap manpäŋ nämo täwetkumäŋ. Nämoinik, dapunintä Anutu täŋo wäpi biŋam peŋyäŋek pähap ikek uterak ahäŋirän bureni kaŋkumäŋo unita yäk täkamäŋ. 17 * Nin kaŋpäŋ nadäŋitna Anutu Nanintä oraŋ imiŋpäŋ wäpi biŋam iniŋ oretkuk. Täŋkaŋ Anutu wäpi biŋam säkgämän-inik, inipärik kubä iranitä Jesu ŋode iwerirän nadäŋkumäŋ; Ŋowä nanakna bureni, näkŋaken bänepna gämäni-inik. Unita gäripi pähap nadäk täyat yäŋ yäŋkuk. 18 Man kotäk uwä, pom kudupi uterak iritna kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän nadäŋkumäŋ.

19 Ude kaŋpäŋ nadäŋkumäŋo unita man profet bianitä yäŋahäwani unita nadäkinik bureni täk täkamäŋ. Unita in imaka, manbiŋam u juku peŋpäŋ nadäŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarirä api tägawek. Profet täŋo man u topän täŋo peŋyäŋektä bipmäŋ urani gänaŋ peŋyäŋek täyak ude. Topäntä ijiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon kome yäŋek täyak udegän man unitä bänepjinken peŋyäŋeŋ tamiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon guk pähap wäpi abäyäŋektä kaŋ ahäŋ tamän. 20 Täŋpäkaŋ ŋodeta nadäkinik täŋput; Imaka kämi ahäkta yäwani profet bianitä yäŋkuŋo u iniken nadäk terak nämo yäŋahäŋkuŋ. 21 * Nämo, profet man biani kubä ämatä iniken nadäk terak kubä nämoinik ahäŋkuk. Nämo, Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋirän Anututä man yämani u yäŋahäŋkuŋ.

2

Yäŋ-yäkŋarani ämata man

1 * Bian profet jopi ätu Isrel ämawebe bämopi-ken itkuŋo udegän in bämopjin-ken api ahäneŋ. Ahäŋkaŋ Anutu wäpi terak jop manman, nadäkinik täŋpäwak man, u käbop käbop bämopjin-ken api yäŋahäŋtäŋ kuneŋ. Ba ugän nämo, Ekäni ärowani suwaŋpäŋ yämagutkuko unita imaka, mäde api ut imineŋ. Ude tänayäŋ täŋo unita Anututä bäräŋek-inik api täŋpän waneŋ. 2 Täŋpäkaŋ äma mäyaptä unitäŋo kädet kuroŋ iwatpäŋ kudän ämatä nämo tänaŋi u api täneŋ. Täŋirä äma nadäkinik nämo täŋpanitä yabäŋpäŋ man bureni täŋo kädet unita yäŋpäŋ-yabän yäwat api täneŋ. 3 * Täŋpäkaŋ äma jopman yäwani unitä moneŋta yabäŋgärip täŋkaŋ Anutu wäpi terak kobap man mebäri mebäri yäŋ-täkŋarirä moneŋ api yämineŋ. Ude tänayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ yäpmäŋ daniwani ämatä manken yepmakta kadäni bian peŋ yämiŋkuko unita itsämäŋtak. Ba yäpmäŋ daniwani ämatä täŋpäwak täŋpayäŋ täko u täga nämo api irepmitneŋ.

4 * Unita imaka bian ahäwani täŋo manbiŋam ŋode täwera nadäwut; Bian aŋero ätutä waki täŋirä Anututä nämo yabäŋ koreŋkuk. Nämo, u geŋi waki, awaŋ bipmäŋ urani gänaŋ uken ureŋ täŋpän äpmoŋpäpäŋ yen kehäromipäŋ pädät täŋpäŋ yepmaŋkuko kadäni pähapta itsämäŋkaŋ. 5 * Ba udegän äma biani biani Anututa mäde ut imiŋirä nämo yabäŋ koreŋkuk. Nämo, yäŋirän umetä tokätpäŋ kudup däpuk. Täŋkaŋ Noa, Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädet täŋo manbiŋam yäŋahäwani ukät iniken tawaŋken nanik 7 ugänpäŋ täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yepmaŋkuk. 6 * Ba kubä pen ŋode; Anututä Sodom Gomora ämawebe yabäwän wawäpäŋ yotpärare yarä ukät ämawebe kudup kädäp pewän päŋku pat ijiwäpäŋ kädäkut äworeŋpeŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuko uwä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ unitä kaŋpäŋ ŋode nadäkta; Nintä terak udegän api ahäŋ nimek. 7 * Täŋ, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpäŋ täŋkentäŋ iminkuk. Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet käbäŋi-inik u täŋirä yabäŋkaŋ nadäŋ bäräp täŋkuk. 8 Ini uwä äma täga upäŋkaŋ kepma kubäkubä ämawebe täŋo täktäki yäkyäki waki u yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ bänepi siwoŋi-ken ägekot pähap nadäŋkuk, ärowani kudän täk täŋkuŋo unita.

---

* **1:16:** Mat 17:1-5 * **1:17:** Mat 17:5 * **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1:** Mat 24:11; Jud 4 * **2:3:** Rom 16:18; 1Te 2:5 * **2:4:** Jud 6 * **2:5:** Stt 6–8, 8:18; 2Pi 3:6 * **2:6:** Stt 19:24; Jud 7 * **2:7:** Stt 19:1-16

9 * Eruk unita ŋode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye täŋyabäk mebäri
mebäri-ken nanik täga täŋkentäŋ yämiŋpäŋ yämagut täyak. Täŋ, ämawebe waki kädet iwatta
gäripi nadäk täkaŋ u yabäŋ yäwat itak. Yabäŋ yäwat ittäŋgän kowata yäpmäk-yäpmäk
kadäni-ken kowata api yämek. 10 * Bureni, äma kaŋgärip ba nadäŋ gärip waki täŋpäŋ
kubokäret kädet ämatä nämo tänaŋi täk täkaŋ u, ba Anutu täŋo man iwatpäŋ gämori-ken
kuŋatta bitnäk täkaŋ uwä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken täga nämo api irepmitneŋ.
Nämoinik!
Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkaŋ u. U iniken gupi yäpmäŋ äroŋpäŋ
iniken gärip ugän iwat täkaŋ. Täŋkaŋ imaka wäpi biŋam ikek kunum gänaŋ irani u
yäŋärok yäwetta umun kubä nämo täk täkaŋ. 11 * Nadäkaŋ, aŋero, äma udewani yärepmit
moreŋpäŋ kehäromi nikek it täkaŋ upäŋkaŋ Ekäni iŋamiken itkaŋ jop manman terak
nämoinik yäniŋ wärät täkaŋ. 12 * U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek
täkaŋ unita man waki bumta yäk täkaŋ. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki nämo. Tom
ude, iniken gup täŋo gärip ugän iwaräntäk täkaŋ. Tom ämatä yabäŋpäŋ däpmäkta yäwani
udegän äma uwä paotta biŋam täkta yäwani. 13 * Uwä äma ätuta komi yämik täkaŋ kowata
komi udegän api yäpneŋ. Imaka unita gäripi nadäk täkaŋ uwä käbop nämo peŋkaŋ kepma
käroŋ gäripini däpmäŋ tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkaŋ. Ba inkät
ketem bok täŋnak täkaŋ unitä äŋnak-äŋnakjin uwä täŋpewä imaka käbäŋ täwani taräki ude
äworek täkaŋ. Ude täŋpäŋ oretoret täk täkaŋ.
14 Täŋpäŋ ugän nämo. U webe yabäŋgärip taŋpäŋ yäwarän täktagän nadäk täkaŋ.
Momi täkta gäripi nadäk täkaŋ, u däpmäŋ tärenaŋi nämo. Ude täŋkaŋ ämawebe nadäkiniki
kehäromi nämo udewani täŋyäkŋat-pewä momi täk täkaŋ. Täŋkaŋ äma ätuta nämo nadäk
täkaŋ. Nämoinik, initagän nadäkinik täŋpäŋ iniken gärip däpmäŋ tärektagän nadäŋpeŋ
kuŋat täkaŋ. Unita Anututä api däpmäŋ morewek. 15 * Kädet siwoŋita mäde ut iminpäŋ
täŋguŋguŋ täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Uwä Beo täŋo nanaki wäpi Balam unitäŋo kädet kuroŋ
iwat täkaŋ. Balam uwä moneŋta yäŋpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkuk. 16 * Ude täŋtäŋ
kuŋtäyon doŋki, man nämo yäk täkaŋ upäŋkaŋ doŋki kubätä ämatä-yäŋ man iwetpäŋ
Balam ŋode kaŋ-yäŋkuk; Täŋguŋguŋ kädet täk täyan u kaŋ pe! yäk.
17 * Täŋpäkaŋ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä
piäŋ äreyäŋ täŋpän jopjop kuk täkaŋ udewani. U täŋkentäk kubä täga nämo täneŋ. Unita
äma udewanita Anututä yotpärare bipmäŋ urani wakiinik kubä peŋ yämiŋkuko uken api
itneŋ. 18 * U gup yäpmäŋ ärokärok man bumta yäŋtäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ äbot täŋpani guŋ
äbot täŋo täktäk kädet waki apigän pewanipäŋ täŋyäkŋat-pewä gup täŋo kaŋgärip kädet
mebäri mebäri äneŋi iwat täkaŋ. 19 * U bänep ärik-ärik man ŋode yäwet täkaŋ; Nin niwarän
tänayäŋ täŋo uyaku säkgämän-inik api itneŋ. Ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ iniwä säkgämän
nämo it täkaŋ. Nämo, u imaka täŋpäwak ikek unita watä epän täŋ imik täkaŋ. Unita ŋode
nadäwut; Imaka kubätä intäjukun täŋ gameko uwä, gäk unitäŋo watä epän ämani jopi ude
iren.
20 * Unita äma udewanita ŋode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki keri-ken nanik
nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadäŋ imikinik täŋirä Jesutä täŋkentäŋ yämiŋpäŋ
kome terak waki täktäk kädet kudup yärepmit moreŋkuŋ. Yärepmit moreŋkuŋo upäŋkaŋ
äneŋi äyäŋutpeŋ kädet wakiken irirä unitä topmäŋpäŋ yepmäŋitkuk. Eruk äma udewani
uwä wakiken bian itkuŋo u irepmitpäŋ wakiinik-inik-ken itkaŋ. 21 * Unita kowata
wakiinik yäpmäkta biŋam. Pengän Jesu täŋo kädet siwoŋita nämo nadäwä tumbuŋ
yäwänäku täga bumik itkäneŋ. Upäŋkaŋ uwä kädet siwoŋita nadäwä tumbuŋopäŋ äneŋi
äyäŋutpeŋ man kudupi yäwetpäŋ yäwoŋärewani u mäde ut iminkuŋo unita kowata wakitä

* **2:9:** 1Ko 10:13; Jud 6 * **2:10:** Jud 7-8,16 * **2:11:** Jud 9 * **2:12:** Jud 10 * **2:13:** Jud 12 * **2:15:** Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Nam 22:28-35 * **2:17:** Jud 12-13 * **2:18:** Jud 16 * **2:19:** Jon 8:34 * **2:20:** Mat 12:45 * **2:21:** Luk 12:47-48

wakiinik api yäpneŋ. 22 * Kädet u täŋkuŋo unita man kubä ŋode kudän täwani u bureni
täyak; Aŋtä aŋek aŋeŋpäŋ peŋkaŋ äneŋi nak täkaŋ. Ba kubä pen ŋode; But kubä ume ärut
imiŋpäŋ pewäkaŋ äneŋi kumaŋ päŋku okä näbä gänaŋ dumäk täkaŋ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

1 * Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwoŋi pewä ahäkta man kudän intäjukun
kudän täŋ taminkuro ukät kubä ŋo man bian nadäwani u äneŋi yäŋkodak taŋpäŋ täwetat. 2 *
Imaka kämi ahänayäŋ täkaŋ profet kudupi bianitä yäwani unita äneŋi juku piwut yäŋpäŋ
täwetat. Ba jukuman waki keri-ken nimagurani Ekäninintä aposoro meni-ken yäŋahäŋ
taminkuko unita guŋ tänеŋ yäŋpäŋ man ŋo täwetat. 3-4 * * Täŋpäkaŋ imaka taŋi intä
nadänaŋi u ŋode; Tärektärek kadäni keräp taŋirän ämatä iniken gärip iwatpäŋ sära man
ŋode api yäneŋ; Äbäkta yäŋkuko u bureni de? Äbek oratä irä wawäpäŋ kumbuŋ-ken unitä
päbä apiŋo itkamäŋ-ken imaka imaka kunum kenta kome ahäŋpäŋ irirän itkuŋo udegän
itkaŋ ŋo yäk. Nämo api äbek! yäŋ api yäneŋ. 5 * Ude yäk täkaŋ uwä imaka bian ahäŋkuŋo
unita guŋ taŋpäŋ ukeŋode yäŋ yäk täkaŋ. Upäŋkaŋ bian imaka inidegän nämo itkuŋ.
Anutu täŋo meni jinom terak kunum kenta kome ahäŋkumän. Täŋkaŋ Anututä yäŋpewän
kometä ume gänaŋ nanik kwawak abäŋpäŋ ume bämopi-ken itkuk. 6 * Täŋkukopäŋ mäden
Anututä ini äneŋi yäŋirän ume toknеŋpäŋ kome biani u kudup peŋ awähutkuk. 7 Eruk
apiŋo kunum kenta kome udegän Anututä yäŋirän itkamän. U jop nämo itkamän, u
kädäptä ijiŋ paotta biŋam itkamän. Yäpmäŋ danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-
kät ämawebe Anututa mäde ut imik täkaŋ u kudup api paot morenеŋ.

8 * Unita notnaye tägagämän, imaka ŋodeta nämo guŋ tänеŋ; Ekänitä kadäni nämo danik
täyak. Unitäŋo nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obaŋ 1,000 ude bumik. Täŋpäkaŋ obaŋ
1,000 uwä kepma kubä ude. 9 * Kadäni nämo danik täyak unita ŋode yänaŋi nämo; Api
äbek yäŋ yäŋkukopäŋ bäräŋeŋ nämo äbätak. Eruk bäräŋeŋ nämo äbätak uwä mebäri ŋodeta;
Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biŋam täkta gäripi nämo nadätak. Kuduptagän
bänepi äyäŋutpäŋ näkken äbut yäŋpäŋ nadäŋ taminkaŋ kwikinik itsämäŋtak.

10 * Upäŋkaŋ Ekäni täŋo Kadäni u, iwantä äbäk täkaŋ ude, pit kubägän api ahäwek.
Täŋirän kunum mämä yäŋäwat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänaŋ itkaŋ
u kädäptä api ijiŋ morewek. Täŋkaŋ kome ini ba imaka imakani u terak itkaŋ u kudup
udegän api paotneŋ. 11 Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneŋo unita in irit
kuŋat-kuŋat kädet jidewani upäŋ iwatneŋ? Uwä ŋode; Inäwä irit kuŋat-kuŋatjin kudup
Anututa imiŋ moreŋpäŋ kädet siwoŋi, Anututä iniken ugänpäŋ iwat täkot. 12 * Kädet
ude kuŋatkaŋ Anutu täŋo kadäni pähaptä bäräŋeŋ ahäwän yäŋkaŋ dapun käroŋ täŋpäŋ
itsämäŋkot. Nadäkaŋ, kadäni ugän kunum api ijiŋ paorek ba imaka imaka kunum terak
itkaŋ u kudup api mutneŋ. 13 * Upäŋkaŋ ninäwä imaka Anututä nimikta yäŋkehäromtak
man yäŋkuko unita itsämäŋkamäŋ. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuŋat-kuŋat kädet
siwoŋitä toknеŋ pärekta yäwani u.

Ket nadäŋpäŋ Ekänita itsämäŋkäna

14 Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämäŋit itsämäŋit Anutu iŋamiken momi nämo,
siwoŋi kuŋatta gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ
kuŋatta epäni täk täkot. 15 * Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyäŋutpäŋ inita
biŋam täkta unita yäŋpäŋ itsämäŋtak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man

* **2:22:** Snd 26:11 * **3:1:** 2Pi 1:13 * **3:2:** Jud 17 * **3:3-4:** 1Ti 4:1; Jud 18 * **3:3-4:** Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48 * **3:5:** Stt 1:6-9 * **3:6:** Stt 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8:** Sam 90:4 * **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 * **3:10:** 1Te 5:2; Mat 24:29,35 * **3:12:** Ais 34:4 * **3:13:** Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27 * **3:15:** Rom 2:4; 2Pi 3:9

kädet u iminjirän yäŋpäŋ kudän täŋpäŋ taminjkuko u udegän. 16 Poltä manbiŋam kubäkubä
kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täŋo manbiŋam ätu mebäri nadäna
tumäkta pipiri täk täkamäŋ. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo iŋirani, ba
Anutu täŋo man burenita nämo nadäwä tumbanitä Pol täŋo man ätu yäpmäŋ äyäŋutpäŋ
goret yäŋahäk täkaŋ, ba Anutu täŋo man ätuta täk täkaŋ udegän. Ude täk täkaŋ uwä paotta
biŋam.

17 * Upäŋkaŋ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yäŋ uku nadäk täkaŋ unita
injinta ket nadäŋpäŋ kuŋat täkot. Täŋyäkŋarani äma, Anutu täŋo man täŋpäwawani
unitä täŋ-täkŋarani täŋpäŋ man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäŋ
säkgämän itkaŋ u irepmitpäŋ wakiken äpmoneŋta! 18 * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo u Ekäninin ba
waki keri-ken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäŋo mebäri, ba iniken
täktäkita yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ kehäromigän kaŋ irut. Täŋpäkaŋ wäp
biŋam ärowani, peŋyäŋek ikek ba iniŋoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it
yäpmäŋ kuk täyon. U bureni!

* **3:17:** Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 * **3:18:** Jud 25

1 Jon

Bänep iron **kä**det **kowata kowata täŋpeŋ kuŋ**atta **manbiŋ**am

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahäŋkuk

1 * Manbiŋam, irit kehäromi nikek unitäŋo mebärini yäŋahäk täkamäŋ. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahäŋirä itkuk. Manbiŋam unitä man yäŋirän nadäŋkumäŋ. U kuŋarirän dapunintä kaŋkumäŋ. Ba ketnintä imaka, iŋitpäŋ-nadäŋkumäŋ. 2 * Irit kehäromi täŋo mähemi u kwawak ahäŋirän kaŋkumäŋo u yäŋahäk täkamäŋ. U Anutu Nankät itkumänopäŋ ahäŋ nimiŋkuko unitäŋo mani biŋam täwet täkamäŋ. 3 Täŋpäkaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäŋ unita in nin yäpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yäŋpäŋ mani biŋam täwet täkamäŋ. Imaka dapunintä kaŋkumäŋ ba jukunintä nadäŋkumäŋo upäŋ yäŋahäŋpäŋ täwet täkamäŋ. 4 * Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tamiton yäŋpäŋ mani biŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamikamäŋ.

Peŋyäŋek-kengän kuŋat täkäna

5 * Jesutä manbiŋam yäŋahäŋirän nadäŋkumäŋo u täwet ahäkamäŋ. Uwä ŋode; Anutu uwä peŋyäŋek. Uken bipmäŋ urani kubä nämoinik itak. 6 * Unita nin Anutu-kät bänep kubägän täŋpeŋ kuŋat täkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ bipmäŋ urani gänaŋ pen kuŋatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. 7 * Täŋpäkaŋ Anutu u peŋyäŋek unita nin peŋyäŋek-ken kuŋatpäŋä, äbot täŋpani notniyekät nin bämopnin-ken bänep kubägän irit ahäŋpäŋ pat täyak. Ude kuŋaritna Anutu nanaki Jesu, unitäŋo nägäritä mominin kudup ärut-paktaŋ nimik täyak.

8 * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi nämo täk täyat yäŋ yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yäŋ-ikŋarek. 9 Upäŋkaŋ mominin Anutu iŋamiken yäŋahänawä Anututä iniken yäŋkehäromtak mani u iwatpäŋ kädet siwoŋi ŋode täŋ nimek; U mominin peŋ nimiŋpäŋ momi täŋo garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktaŋ nimek. 10 Täŋpäkaŋ nin momi nämo täŋpani yäŋ yäŋpäŋä Anutu u jopman yäwani yäŋ yäne. Ba Anutu täŋo man siwoŋi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2

1 * Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneŋta manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Täŋ, in momi täŋpäŋä ŋode nadäneŋ; Äma kubä Anutu iŋamiken nin gärak it täyak. Uwä äma siwoŋi-inik, Jesu Kristo. 2 * Täŋpäŋ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peŋ nimik täyak. Täŋpäkaŋ nintäŋogän nämo, Jesu u komen äma kuduptagän täŋo momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäŋpäŋä jide kuŋaren?

3 Nin Anutu täŋo baga man nadäŋpäŋ buraminero uwä, eruk nininta ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamäŋ yäŋ täga nadäne. 4 * Täŋpäkaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yäŋ yäŋkaŋ unitäŋo man kädet siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman yäwek. 5-6 Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ yäweko uwä Kristotä kädet täga u ba u

---

* **1:1:** Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 * **1:2:** Jon 1:14 * **1:4:** Jon 16:24 * **1:5:** 1Ti 6:16; Jem 1:17 * **1:6:** 1Jo 2:4 * **1:7:** Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8:** Sam 32:5; Snd 28:13 * **2:1:** Hib 7:25, 9:24 * **2:2:** Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14 * **2:4:** 1Jo 1:6,8

täk täŋkuko udegän täŋpek. Unita nin udegän täŋpäŋä nin kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ nadäne.

7 * Nanaknaye, man kädet kodakipäŋ nämo täwetat. Nämoinik, uwä biŋam bian
nadäŋkuŋo u ba baga man pengän nadäŋkuŋo upäŋ täwetat. 8 * Bureni, man kädet u
biani upäŋkaŋ kodaki. Unitäŋo bureni Jesu täŋo irit kuŋat-kuŋariken kwawak ahäŋirän
kaŋkuŋ ba in täŋo irit kuŋat-kuŋatjinken udegän unitäŋo bureni kwawak ahätak. Bureni-
inik, peŋyäŋek burenitä äbäŋpäŋ bipmäŋ urani iwat kirewayäŋ täyak.

9 * Täŋpäkaŋ äma kubätä Näk peŋyäŋek gänaŋ kuŋat täyat yäŋ yäŋkaŋ noripak kubäta
kokwawak nadäŋpäŋ kuŋat täyak u bipmäŋ urani-ken pen itak. 10 * Täŋ, äma noriye
nadäŋ yämikinik täŋpäŋ bänep iron kädet iwat täkaŋ uwä Anutu täŋo peŋyäŋek gänaŋ kuŋat
täkaŋ. Ude kuŋarirä imaka kubätä täŋpewän goret kubä täga nämo täneŋ. 11 * Täŋpäkaŋ
äma noriyeta kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ. Äma
udewani uwä bipmäŋ urani gänaŋ itkaŋ dapuri itpipiŋpewän kädet upäŋ kuyat yäŋ nämo
nadäwän tumäk täkaŋ.

12 * Unita nanaknaye, Kristo täŋo kumäk-kumäki terak Anututä momijin peŋ tamiŋkuko
unita man kudän ŋo täŋ tamitat.
13 * Täŋpäŋ nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak u nadäŋ imikinik täk täkaŋ
unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
Ba ämawebe gubaŋnaye, in Äma Wakikät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man
ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Täŋpäŋ nanaknaye, in Nanta nadäkaŋ unita man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
14 Ba nanaye, in äma bian yäput peŋpäŋ itkukotä itak unita nadäkinik täk täkaŋ unita man
ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.
E, ämawebe gubaŋnaye, in Anutu täŋo man bänepjin-ken itinik täyak unita kehäromijin
nikek itkaŋ. Kehäromijin nikektä Satan täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋo unita man
ŋo kudän täŋpäŋ tamitat.

Nin kome täŋo gäripmo iwatne

15 * In imaka imakata komen ämawebetä gäripi nadäk täkaŋ udegän nämo nadäneŋ. Ba
gäripjin kome täŋo tuŋum mebäri mebäri uterakgän nämo peneŋ. Täŋkaŋ äma kubätä
kome täŋo irit kuŋat-kuŋat ba tuŋum unita gäripi nadäŋpeŋ kuŋareko uwä äma unita
ŋode nadäne; U Anututa gäripi nämo nadäk täyak. 16 * Täŋpäkaŋ kome täŋo tuŋum uwä
ŋode; Bänep biani täŋo nadäŋ gärip, yabäŋgärip ba nininta nadäna ärowani täktäk. Imaka
kuduptagän u kome täŋo biŋam, Anutu Nanken nanik nämo. 17 * In nadäkaŋ? Kome ini
ba kome täŋo tuŋum u kudup paot-inik api täneŋ. Upäŋkaŋ ämawebe Anutu täŋo gärip iwat
täkaŋ uwä kadäni käroŋi, tärek-täreki nämo, pen api it yäpmäŋ äroneŋ.

Kristo täŋo iwan mäde ut yämine

18 * Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp taŋirän Kristo täŋo Iwan
pähap api ahäwek yäŋ nadäŋkuŋ. Eruk, mäyap ahäŋkuŋo itkaŋ unita kadäni keräp täyak
yäŋ nadäk täkamäŋ. 19 * Täŋpäkaŋ iwan uwä äbot täŋpani nin bämopnin-ken itkuŋopäŋ
nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋ. Nibä kätäŋpeŋ kuŋkuŋo unita ŋode nadäkamäŋ; Uwä ninkät nanik
nämo. Ninkät nanik bureni-inik täŋpän yäwänäku, äma uwä ninkät pen itkäne. Upäŋkaŋ
kuŋkuŋo unita ŋode niwoŋärek täkaŋ; U ninkät nanik nämo.

---

* **2:7:** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8:** Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 * **2:9:** 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 * **2:10:** Jon 11:9; Rom 14:13 * **2:11:** Jon 11:10, 12:35 * **2:12:** 1Ko 6:11 * **2:13:** 1Jo 1:1 * **2:15:** Rom 8:7 * **2:16:** Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11 * **2:17:** Mat 7:21; 1Ko 7:31 * **2:18:** 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 * **2:19:** Apos 20:30; 1Ko 11:19

20 * Täŋpäkaŋ iron, Kudupi Ämatä taminŋkuko u inken itak unita in kudup man bureni
nadäk täkaŋ. 21 Manbiŋam ŋowä man bureni täŋo mebäri täwetpäŋ täwoŋärekta nämo
kudän täŋ tamitat. Nämo, in man bureni nadäwä tärewäpäŋ man burenitä jopman nämo
pewän ahäk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ. 22 * Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman
yäwani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Jesu u äma Anututä bian iwoyäŋkuko wäpi Kristo u nämo
yäŋ yäk täkaŋ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba Jesu Kristota mäde ut yämik täkaŋ. U
Kristo täŋo iwan ubayäŋ. 23 * Bureni-inik! Äma Nanakita mäde ut imik täkaŋ uwä Nani
Anututa udegän täk täkaŋ. Täŋ, äma Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä Nani Anututa
udegän nadäk täkaŋ.
24 Unita man bian nadäŋkuŋo u pen iyap taŋpäŋ iŋit täkot. In man bian nadäŋkuŋo
ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan inkät kentäŋpäŋ api kuŋatneŋ. 25 *
Täŋpäkaŋ Kristotä imaka nimikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko uwä ŋode; Irit kehäromi
api tamet yäŋ yäŋkuk.
26 Notnaye, äma ätutä in bänep nadäk-nadäkjin putärekta jopman täwet täkaŋ unita
manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. 27 * Ude täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ Kristotä in
Munapikpäŋ piŋ tabatkuk. Piŋ tabatkuko uwä inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata
nämo wäyäkŋek täkaŋ. Nämo, Munapiktä ini imaka kudup täwetpäŋ täwoŋärek täyak.
Täŋpäŋ man täwetpäŋ täwoŋärek täyak uwä jopi kubä nämo, burenigän. Unita Munapiktä
täwetpäŋ täwoŋärek täyak udegän in Kristo-kät kentäŋpäŋ kuŋat täkot.

Anutu täŋo nanakiye bureni

28 * Unita nanaknaye, äneŋi täwera nadäwut; In Kristo-kät kentäŋpäŋ kuŋat täkot.
Udegän täŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän Kristo kwawak ahäwayäŋ täyak-ken uken nin umun nämo
api täne. Nämoinik, nin iŋamiken mäyäk ba nadäwätäk kubä nämo api täne. 29 * Täŋpäkaŋ
in ŋode nadäk täkaŋ; Kristo u siwoŋi-inik. Ude nadäk täkaŋ unita ŋode imaka nadäk täkaŋ;
Ämawebe mani buramiŋpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani.

3

1 * Wisiknin! Nantä ninta nadäŋ nimiŋkuko u inide kubä! U nadäŋ nimikinik täŋpäŋ
wäpnin Nanaknaye yäŋ niwerani. Bureni-inik, nin unitäŋo nanakiye-inik itkamäŋ.
Upäŋkaŋ komen ämatä Anututa nämo nadäk täkaŋ unita ninta udegän nämo nadäwä tärek
täkaŋ. 2 * Notnaye, nin apiŋo Anutu täŋo iroŋiniye bureni itkamäŋ upäŋkaŋ kämiwä jide
api äworeŋpäŋ itne yäŋ ket nämo nadäk täkamäŋ. Upäŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Kristotä
kwawak ahäwayäŋ täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu
u jidewanipäŋ kwawakinik api kaŋpäŋ nadäne. 3 Täŋpäŋ ämawebe Kristota itsämäk täkaŋ
uwä, kädet wakiwaki täŋo garok mäde ut iminŋpäŋ pakigän kuŋat täkaŋ, Kristotä paki,
kuräki-inik it täyak ude.
4 Ämawebe momi täk täkaŋ uwä, Anututa ärowani täŋ imik täkaŋ. Bureni, momi täktäktä
Anutu täŋo baga man irepmit täyak. Ba ŋode imaka nadäk täkaŋ; Kristo u mominin ärut
täŋpä kukta äpuk. 5 * Täŋpäkaŋ Kristo ini, momi kubä nämo. 6 * Unita ämawebe Kristo-
kät kentäŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä momi täŋo kädet gwäk pimiŋpäŋ nämo iwat täkaŋ. Äma
kubätä gwäk pimiŋpäŋ momi täkgän täkgän täŋpayäŋ täko unita ŋode yäne; U Kristo nämo
kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yäŋ nadäne.
7 * Unita nanaknaye, äma kubätä yäŋ-täkŋatpäŋ kädet goret kubä terak tämagureko
unita watä ket itneŋ. Kristo u siwoŋi-inik, unita Kristo ude kaŋ itnayäŋ nadäŋpäŋä kädet

---

* **2:20:** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22:** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23:** Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25:** Jon 3:15, 6:40 * **2:27:** Jon 16:13 * **2:28:** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29:** 1Jo 3:7,10 * **3:1:** Jon 1:12-13; Jon 16:3 * **3:2:** 2Ko 3:18; Plp 3:21 * **3:5:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6:** Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9 * **3:7:** 1Jo 2:29

siwoŋigän iwatneŋ. 8 * Täŋpäkaŋ yäput peŋpäŋ äma waki Satantä momi täŋkukotä pen täŋ yäpmäŋ äbätak. Unita äma gwäk pimiŋpäŋ momi täk täkaŋ uwä Satan täŋo nägät moräk. Upäŋkaŋ Anutu täŋo nanaki u mebäri ŋodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peŋ awähutta äpuk.

9 * Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma udewani bänepi-ken pewän ahäŋirän Anutu täŋo nanakiye bureni ahäŋkuŋo unita momi kädet täga nämo iwatneŋ. 10 Unita äma netätä Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkaŋ ba netätä Satan täŋo nanakiye ude itkaŋ yäŋ nadäna yäŋpäŋ ŋode yabäŋpäŋ-nadäneŋ; Äma kädet siwoŋi nämo iwat täkaŋ uwä Anututa biŋam nämo. Ba äma äbot täŋpani ätuta iron kädet nämo täŋ yämik täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye nämo.

Iron kädet bureni täŋo man

11 * Manbiŋam bian-inik nadäŋkuŋo uwä ŋode; Nin iron kowata kowata täne. 12 * Ude täŋkaŋ Ken täŋo kädet nämo iwatne. Ken uwä äma wakita biŋam itpäŋ iniken noripaki-inik kumäŋ-kumäŋ utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ŋode; Ken u täktäki waki. Täŋpäkaŋ noripaki täŋo täktäki uwä siwoŋi.

13 * Unita notnaye, komen ämatä iwan täŋ taminŋirä nadäwätäk täŋpäŋ nämo kikŋutneŋ. Imata, u iron kädet nämo iwat täkaŋ unita. 14 * Upäŋkaŋ nin äbot täŋpani notniye nadäŋ yämikinik täk täkamäŋ unita bureni ŋode nadäk täkamäŋ; Nin kumäŋ-kumäŋ kädet irepmitpäŋ iritta biŋam täkamäŋ. Täŋpäkaŋ äma iron kädet nämo iwat täkaŋ uwä kumäkta biŋam pen itkaŋ. 15 * Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täŋpeŋ kuŋat täkaŋ uwä Anutu iŋamiken äma kumäŋ-kumäŋ däpani ude it täkaŋ. Täŋpäŋ äma udewanita ŋode nadäkamäŋ; Äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo.

16 * Iron kädet bureni uwä ŋode kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ; Kristotä ninta yäŋpäŋ komi nadäkta nadäwätäk nämo täŋpäŋ iniken gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋ nimiŋkuko unita nin udegän äbot täŋpani notniyeta yäŋpäŋ gupnin iniŋ kirekta nämo bitnäne. 17 * Unita äma tuŋum ikektä äbot täŋpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkŋeŋirän kaŋkaŋ butewaki nadäŋpäŋ nämo täŋkentäŋ imeko uwä jide täŋpäŋ bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yäŋ nadäwek? 18 * Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkamäŋ yäŋ menin-tägän jop nämo yäne. Nämoinik, nin bureni-inik nadäŋ yämiŋpäŋ iron bureni u kwawak pena ahäneŋ.

19 Ude täŋkaŋ nininta ŋode täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyaŋ nipmaŋpani yäŋ nadäne. Ude nadäŋkaŋ Anutu iŋamiken täŋumun-umun terak nämo kuŋatne. Nämoinik, bänepnintä bätakigän itpäŋ Anutu iŋamiken säkgämän kuŋatne. 20 Unita bänepnin kubäkubätä Anutu iŋamiken goret täyan yäŋ niweräwä ŋode nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani unitä bänepnin täŋo nadäk-nadäk nadäwän tärek täkaŋ.

21 * Täŋpäkaŋ bänepnin kubäkubätä goret täyan yäŋ nämo niweräwä Anutu iŋamiken nadäwätäk ikek nämo, täga kuŋatne. 22 * Ude täŋkaŋ mani buramiŋpäŋ gäripini iwat täkamäŋ unita imaka kubäta yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak. 23 * Täŋpäŋ man miŋi niwet täyak uwä ŋode; Nanaki Jesu Kristo unita nadäŋ imikinik täŋpäŋ iron kowata kowata täneŋ, peŋ niwetkuko udegän. 24 * Täŋpäkaŋ ämawebe mani buramik täkaŋ uwä Anutu-kät kowat kwasikorän täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ nin udegän täŋitna Munapik Anututä peŋ nimiŋkuko unitä ŋode niwoŋärek täyak; Anutu ninkät kentäŋpäŋ itkamäŋ.

---

* **3:8:** Jon 8:44 * **3:9:** 1Jo 5:18 * **3:11:** Jon 13:34 * **3:12:** Stt 4:8 * **3:13:** Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 * **3:14:** Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22 * **3:15:** Rev 21:8 * **3:16:** Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 * **3:17:** Lo 15:7 * **3:18:** Jem 2:15-16 * **3:21:** Hib 4:16 * **3:22:** Mat 21:22 * **3:23:** Jon 6:29, 13:34 * **3:24:** Rom 8:9; 1Jo 4:13

4

Profet jopi-jopita watä ket itneŋ

1 * Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yäŋahäŋpäŋ täwet täkaŋ u bäräŋeŋ bureni yäŋ nämo nadäneŋ. Nämoinik, man u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yäŋ nadäkta ket yäŋpäŋ-nadäneŋ. Nadäkaŋ? Apiŋo, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekaŋ. Unita man bureni ba man jopi niwetkaŋ yäŋ ket nadäna yäŋpäŋä ŋode nadäneŋ; 2 * Äma ätutä man bureni ŋode yäk täkaŋ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täŋkentäŋ yämikta bian iwoyäŋkuko u äma äworeŋpäŋ kome terak kuŋatkuk. Eruk, äma man ude yäŋahäk täkaŋ uwä Anutu-ken nanik, Anutu täŋo Munapik ikek yäŋ nadäneŋ. 3 * Täŋ, äma Jesuta ude nämo yäk täkaŋ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nämoinik, äma udewanitä man yäŋahäk täkaŋ uwä Kristo täŋo Iwan unitäŋo nadäknadäki ugänpäŋ yäŋahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ Kristo täŋo Iwan u api ahäneŋ yäŋ mani biŋam bian nadäŋkuŋo uwä kome terak ŋo uku ahäŋkuŋo itkaŋ.

4 * Nanaknaye, in Anututa biŋam täŋpäŋ bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ profet jopi-jopi u nämo nadäŋ yämiŋpäŋ yärepmitpäŋ itkaŋ. Imata, Munapik inken itak unitäŋo kehärominitä komen äma täŋo mähemi, äma waki unitäŋo kehäromini irepmitak. 5 * Täŋpäkaŋ profet jopi-jopi uwä kometa biŋam unita mani uwä kome terakta biŋamgän. Mebäri unita komen ämatä juku peŋpäŋ mani nadäk täkaŋ. 6 * Upäŋkaŋ ninäwä Anutuken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkaŋ uwä mannin nadäŋ nimik täkaŋ. Täŋ, äma Anututa biŋam nämo itkaŋ uwä mannin nämo nadäŋ nimik täkaŋ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkaŋ unitäŋo bänep nadäk-nadäki täga yäpmäŋ danine. Äma udewanitä nintäŋo man nadäŋ niminеŋo uwä man bureni yäŋahäwani yäŋ nadäne. Täŋ, nintäŋo man nämo nadäŋ niminеŋo uwä man jop manman yäwani yäŋ nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

7 * Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täŋpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täŋpeŋ kuŋatneŋ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani ba Anutu täŋo mebäri nadäkaŋ. 8 * Anutu ini bänep iron mähemi unita ŋode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkaŋ. 9 * Täŋpäkaŋ Anututä bänep ironi kwawak niwoŋäreŋkuko uwä ŋode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biŋam täŋput yäŋ nadäŋpäŋ Nanaki tepi kubägän kome terak ŋo tewän äpuk. 10 * Bureni-inik, bänep iron täŋo mebäri-inik uwä ŋode; Nintäjukun Anututa nadäŋ imikinik nämo täŋkumäŋ. Nämo! Anututä jukun ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ mominin ärut täŋpän kukta nadäŋpäŋ Nanaki iniŋ kireŋkuk.

11 * Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täŋ niminkuko unita äbot täŋpani notniyeta udegän nadäŋ yämikinik täne. 12 * Nadäkaŋ? Äma kubätä Anutu nämoinik kaŋkuko upäŋkaŋ nin notniye kowat nadäŋ imän täk täkamäŋ unitä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ninkät itkamäŋ, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

13 * Anututä iniken Munapiki niminkuko uterak bureni ŋode nadäkamäŋ; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamäŋ. 14 * Täŋpäkaŋ Nanintä komen ämawebe yäpätägakta Nanaki iniŋ kireŋkuko u kaŋkumäŋ. Kaŋkumäŋo unita mani biŋam u yäŋahäk täkamäŋ. 15 * Unita ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäŋ nadäŋpäŋ yäŋahäk

---

* **4:1:** Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3 * **4:3:** 1Jo 2:18; 2Jo 7 * **4:4:** Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 * **4:5:** Jon 15:19 * **4:6:** Jon 8:47 * **4:7:** 1Jo 2:29 * **4:8:** 1Jo 4:16 * **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11:** Mat 18:33 * **4:12:** Jon 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13:** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14:** Jon 3:17 * **4:15:** 1Jo 5:5

täkaŋ unita ŋode nadäk täkamäŋ; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it täkaŋ. 16 * Täŋpäkaŋ Anututä ninta nadäŋ nimikinik täk täyak u bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ bänepnin täŋ-kehäromtak täkamäŋ.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täŋo mähemi. Unita ämawebe bänep iron kädet bureni u iwat täkaŋ uwä Anutu-kät it täkamäŋ yäŋ nadäneŋ. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yäŋ nadäneŋ. 17 * Nadäkaŋ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u iŋit-inik täŋpäŋä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu iŋamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ŋodeta; Kome terak ŋoken Jesu täŋo kädet kuroŋ iwat täkamäŋ unita. 18 Täŋpäkaŋ Anutu täŋo bänep iron kädet tokŋeŋpäŋ pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata, bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwat kirek täyak. Upäŋkaŋ umun täŋo mebäri uwä ŋode; Kowata waki käwep api kaŋ-ahäwet yäŋ nadäk täkaŋ unitä täŋpewän umun pähap nadäk täkaŋ. Unita ŋode nadäkamäŋ; Äma umun ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämo täyak. Nämoinik!

19 Täŋpäkaŋ iron kädet iwat täkamäŋ u mebäri ŋodeta iwat täkamäŋ; Anututä jukun nadäŋ nimikinik täŋkuko unita. 20 Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yäŋ nadäŋkaŋ noriyeta kokwawak nadäŋpäŋ kuŋat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadäŋkaŋ jide täŋpäŋ Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadäwek? Nämoinik! 21 * Täŋpäkaŋ Jesutä jukuman ŋode nimiŋkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadäŋpäŋä äbot täŋpani noriyeta udegän nadäŋ yämek.

5

Anutu täŋo nanakita nadäŋ imikinik man

1 * Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täŋkentäkta bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayäŋ nadäkinik ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk täkaŋ uwä Nan täŋo nanakiyeta udegän gäripi nadäŋ yämik täkaŋ. 2 Täŋkaŋ nin Anutu täŋo nanakiyeta gäripi nadäk täkamäŋ yäŋ jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadäŋpäŋ mani buraminero uyaku ude täga yäne. 3 * Bureni, Anututa gäripi nadäŋpäŋä, mani buramine. Täŋkaŋ nintä Anutu täŋo jukumani u täga iwatnaŋi. U bäräpi nämo. 4 * Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itkaŋ u kuduptagän kome täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromi nikek itkaŋ. Täŋkaŋ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täkamäŋ. 5 * Eruk, netätä kome täŋo kehäromi täga yäpmäŋ äpneŋ? Ämawebe Jesu u Anutu täŋo Nanaki yäŋ nadäkinik ude täk täkaŋ u.

6 * Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täŋirän Munapik, man bureni yäŋahäwani unitä Man u bureni yäŋ yäŋpäŋ yäŋahäk täyak. 7 Ude unita imaka yaräkubätä Jesu täŋo mebäri yäŋahäk täkaŋ. 8 * Yaräkubä uwä ŋode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täŋpäkaŋ yaräkubä uwä yäŋmeham-meham taŋpäŋ Jesu täŋo mebärini kubägän yäŋahäk täkaŋ. 9 * Täŋpäkaŋ ämatä man yäŋirä nadäŋ yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ Anutu u Anutu unita man bureni yäŋahäk täyak. Täŋkaŋ man bureni uwä äma täŋo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yäŋahäk täyak. 10 * Unita äma Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä man bureni, Anututä yäŋahäk täyak u bänepi-ken itinik täk täyak. Täŋ, äma, Anutu täŋo man unita nadäkinik nämo täk täkaŋ uwä Anutu uwä jopman yäwani yäŋ nadäk täkaŋ.

11 Täŋkaŋ man bureni uwä ŋode; Anututä irit kehäromita biŋam nipmaŋpän itkamäŋ. Täŋpäkaŋ irit kehäromi unitäŋo mähemi u Nanaki ubayäŋ. 12 * Ämawebe Nanaki-kät

* **4:16:** 1Jo 4:8 * **4:17:** 1Jo 2:28 * **4:21:** Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * **5:1:** 1Jo 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30 * **5:4:** Jon 16:33 * **5:5:** Rom 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6:** Jon 1:29-34 * **5:8:** Jon 15:26 * **5:9:** Jon 5:32-37; Jon 8:18 * **5:10:** Gal 4:6 * **5:12:** Jon 3:36

kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täk täkaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäŋ kuŋat täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo täk täkaŋ. Nämoinik!

Jukuman ätu

13 * Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik täk täkaŋ, inta man kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäŋ tamitat; Inä irit kehäromita biŋam täkamäŋ yäŋ nadäwut yäŋpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. 14 * Täŋpäkaŋ nin ŋode nadäkamäŋ; Nin imaka Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋapinawä, u bureni api nadäŋ nimek. Ude nadäk täkamäŋ unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yäŋapikta nämo umuntäne. 15 Nämo! Kadäni kadäni yäŋapiŋitna nadäŋ nimik täyak. Unita ŋode bureni nadäkamäŋ; Imaka u ba unita yäŋapik täkamäŋ uwä bureni nimik täyak.

16 * Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä momi kumäkta biŋam ikek nämo udewani täŋirän kaŋpäŋä täŋkentäŋ imikta Anutu-ken yäŋapiwen. Yäŋapiŋiri Anututä momini peŋ iminpäŋ irit säkgämän imek. Äma momi geŋita biŋam nikek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat. Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u täŋpani täŋkentäŋ imikta Anutu-ken nämo yäŋapiwen. 17 Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäŋ. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nikek nämo.

18 * Nin ŋode nadäkamäŋ; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk piminpäŋ momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it yämiŋirän Täŋpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. 19 * Täŋpäwak Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam bureni itkamäŋ yäŋ nadäk täkamäŋ. 20 * Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäŋ; Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät nimiŋkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäŋ nadäk täkamäŋ. Täŋpäŋ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkamäŋ. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäŋo mähemi.

21 * Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiŋpäŋ yabäŋ umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

---

* **5:13:** Jon 20:31 * **5:14:** Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16:** Mat 12:31 * **5:18:** 1Jo 3:9; Jon 17:5 * **5:19:** 1Jo 4:6 * **5:20:** Jon 17:3 * **5:21:** 1Ko 10:14

2 Jon

Yäŋ-yäkŋarani äma nämo täŋkentäŋ yämine

1 * Watä ämajin näkä webe pähap yäpmäŋ daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta
man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. Näk nadäŋ tamikinik täk täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän
nämo. Ämawebe man bureni-inik nadäŋpäŋ bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadäŋ tamikinik
täk täkamäŋ. 2 Man bureni unitä täŋpewän not ude täŋpäŋ itkamäŋ. Man bureni uwä
bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmäŋ kwek.
3 Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba butewaki ba bänep
pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmäŋ ärowän. It yäpmäŋ äroŋirän man burenigän
nadäŋpäŋ Anutu täŋo bänep iron terakgän it täkäna. 4 * Tägagämän kubä nadätat! Man
bureni-inik Nantä kaŋ iwarut yäŋpäŋ peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä bu-
raminŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadäŋpäŋ bänepnatä oretoret pähap nadäk
täyat. 5 * Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayäŋ. Nämo, bian mebäri-ken umu-
nitä nadäŋ yäpmäŋ äbäk täŋkumäŋo ugänpäŋ gäwerayäŋ. Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe
nin bänep iron täktäk kowata kowata täŋpäŋ kuŋat täkäna. 6 * Täŋpäkaŋ bänep iron kädet
täŋo mebäri u ŋode; Nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋä unitäŋo mani buramine. Unita
äneŋi yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋo udegän iwat täkot; Bänep iron
täktäk kädet iwatpäŋ kuŋat täkot.
7 * Nadäkaŋ? Yäŋ-yäkŋarani äma mäyap it yäpmäŋ kukaŋ. Äma udewani Jesu Kristo
äma äworeŋpäŋ ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma udewaniwä yäŋ-yäkŋarani
äma ba Kristo täŋo iwan ubayäŋ. 8 Unita äma udewanitä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo
kädet iwatpäŋ gwäki yäpmäkta piäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadäŋit nadäŋit kuŋat
täkot. Pen ude täŋ yäpmäŋ kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek.
9 * Täŋpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo iŋitkaŋ iniken nadäk
yäpurärätpäŋ yäŋahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anututa biŋam nämo itkaŋ.
Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugänpäŋ pen iŋitpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä Nan ba
Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yäŋ nadäk täkot. 10 * Täŋpäkaŋ äma kubätä inken
kuŋpäŋ Jesu u äma äworeŋpäŋ kome terak kuŋatkuk yäŋ man siwoŋi ude nämo täwetpäŋ
täwoŋärewayäŋ täko uwä not täŋ iminpäŋ yotjin-ken nämo yäŋikŋat yäpmäŋ äroneŋ. 11 Täŋ,
in kubätä äma udewanita not täŋpäŋä jop manman yäwani täŋo noripaki yäŋ nadäkot.
12 * Nanaknaye, man mäyap täwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo kudän täŋ
tamayäŋ. Ärewayäŋ nadätat unita kadäni ärewayäŋ täyat uken man yäŋpäŋ-nadäk kaŋ
täna. Ude täŋpäŋ bänep oretoret bureni api nadäne. 13 Eruk, yäpmäŋ daniwani notkapak
unitäŋo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

---

* **1:1:** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4:** 3Jo 3 * **1:5:** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6:** 1Jo 5:3 * **1:7:** 1Jo 4:1-3 * **1:9:** 1Jo 2:23
* **1:10:** Efe 5:11; 2Te 3:6 * **1:12:** 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot täŋpani man bureni yäŋahäk täkaŋ ugänpäŋ täŋkentäŋ yämine

1 * Äbot täŋpani täŋo watä äma näkä notnapak Gaius gäka man ŋo kudän täŋpäŋ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita gäka gäripi-inik nadätat. 2 Notnapak, bänep nadäk-nadäkka täga itak udegän gup käda käyäm täŋpentawä. Säkgämän kaŋ kuŋat yäŋ nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik täyat. 3 * Notniye ätutä äbä gäka manbiŋam ŋode näwetkuŋ; Man bureni nadäkinik täŋpäŋ buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täyak yäŋ näwetkuŋ. Ude näwerä nadäŋpäŋ bänepnatä säkgämän kubä nadäŋkut. 4 Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täŋo kädet iwat täkaŋ, manbiŋam u nadäŋpäŋ bänep täga ärowani-inik nadäk täyat.

5 Notnapak, gäk äbot täŋpani notkaye gäkŋa-kät it täkaŋ ugänpäŋ nämo täŋkentäŋ yämik täyan, äbot täŋpani kudupi ätu imaka, bok täŋkentäŋ yämik täyan. Kädet uwä tägagämän! 6 * Äma kudupi täŋkentäŋ yämiŋkuno unitä äbot täŋpani ŋo iŋamiken gäkŋo iron kädet u yäŋahäŋkuŋ. Unita äma uwä inken äneŋi äbä itkaŋ eruk äneŋi kunayäŋ täŋirä bian täŋkentäŋ yämik täŋkuno udegän täŋkentäŋ yämi yäpmäŋkaŋ kuneŋ, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude. 7 * Äma uwä Ekäni täŋo wäpi yäpmäŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä Anututa nadäkinik nämo täŋpani-ken moneŋ tuŋumta nämo yäŋapik täkaŋ. 8 Unita äma udewaniwä täŋkentäŋ yämiŋpäŋä man bureni täŋo epän bok täŋpani ude äworeneŋ.

9 Näk äbot täŋpani ämawebeta man ätu kudän täŋpäŋ yämiŋkuro upäŋkaŋ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yäŋpäŋ nin täŋo man nämo nadäk täyak. 10 Unita näkä inken äreŋpäŋä unitäŋo mebäri kwawak api yäŋahäwet. Uwä ninta jopman yäŋpäŋ nibek täyak. Täŋkaŋ ugän nämo. Äbot täŋpani notniye kome ätuken nanik äreŋirä ini nämo täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätutä täŋkentäŋ yämikta udegän yäjiwät tak täyak. Ba täŋkentäŋ yämiŋirä in äbot täŋpani nämo yäŋ yäwetpäŋ yäwat kirek täyak.

11 * Unita notnapak tägagämän, gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämoinik! Kädet tägagän iwat täyi. Äma kädet tägagän täk täkaŋ uwä Anutu-ken nanik. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ uwä Anututa nämoinik nadäk täkaŋ. 12 * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup Demitriusta nadäwä säkgämän täŋpäpäŋ unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkaŋ. Ba Anutu täŋo man burenitä Demitrius täŋo täktäki imaka, yäŋahäk täyak. Ba nin udegän, imaka säkgämän täk täyak unitäŋo manbiŋam yäŋahäk täkamäŋ. Täŋkaŋ nin jopman nämo yäk täkamäŋ. Nämo, intä nintawä u man burenigän yäŋahäwani yäŋ nadäk täkaŋ.

13 * Man mäyap gäwerayäŋ nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo kudän täŋpäŋ gamayäŋ. 14 Imata, näk kadäni käroŋi nämo itkaŋ gäkken ärekta nadätat unita kadäni uken ärewakaŋ man yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täda. 15 Eruk, bänepka kwikinik iton. Täŋkaŋ notkaye näkkät ŋo itkamäŋ nintä oretoret man gäwetkamäŋ. Täŋ, gäkä notnaye gäkkät itkaŋ unita udegän oretoret man kaŋ yäwet.

---

* **1:1:** 2Jo 1 * **1:3:** 2Jo 4 * **1:6:** Tai 3:13 * **1:7:** 1Ko 9:12,15 * **1:11:** 1Jo 3:6-10 * **1:12:** Jon 19:35 * **1:13:** 2Jo 12

Jut
Yäŋ-yäkŋarani äma täŋo jop manmanta jukuman

1 * Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täŋo epän watä ämani, ba Jems täŋo noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yäŋpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Anutu Nan inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. 2 * Unita Anutu täŋo butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak toknеŋ päton.

Anututa iwan täŋpani täŋo man

3 * Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keri-ken nanik nimagutkuko unitäŋo man ätu kudän täŋpäŋ tamikta gäripi nadäŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo man kubäpäŋ kudän täŋ tamikta bänepnatä peŋ näwetak. Man u ŋode; Nadäkinik kädet Anututä niwoŋäreŋkuko u iwantä täŋpä waneŋo udeta weŋkirek-kirekta pidäm taŋpäŋ kaŋ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebeniyeta yämiŋkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätnaŋi nämo ba man moräki kubä yäpmäŋ täkŋenaŋi nämo. 4 * Nadäkaŋ? Äbot täŋpani nin gänaŋ äma ätu mebärini käbop peŋkaŋ nin yäpurärätpäŋ itkaŋ. Anututä iniken man terak äma udewanitä kowata waki yäpmäkta bian yäŋtäreŋkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut iminpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Anutu u iron mähemi unita kädet waki täga täk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yäŋ yäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo iron unitäŋo mebäri yäpmäŋ äyäŋutpäŋ täŋpäwak täkaŋ. U Jesu Kristo, nintäŋo Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik täkaŋ.

5 * In Ekäni täŋo mebäri nadäkaŋ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopäŋ äma mäde ut iminkuŋo u täŋpän waŋkuŋ. Inä manbiŋam uwä nadäkaŋ upäŋkaŋ inken udegän ahäŋ tamekta man ŋo intä nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatta äneŋi täwetat. 6 * Ba kubä pen ŋode; Aŋero Ekänitä epän wäp biŋam yäŋ yämani u irepmitkaŋ täŋpäŋ iniken komeni kujat peŋpeŋ kuŋkuŋo unita Anututä yäwat kireŋkuk. Yäwat kireŋpäŋ aŋero uwä yentä pädät täŋpäŋ tärek-täreki nämo yepmaŋkuko bipmäŋ urani-inik gänaŋ itkaŋ. U itkaŋ Ekänitä manken yepmaŋpäŋ yäpmäŋ danikta kadäni pähap unita itsämäŋkaŋ. 7 * Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet aŋero unitä täŋkuŋo udegän täŋkuŋ. U kädet waki-wakiinik täŋpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänaŋi wakiinik upäŋ täŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänaŋ yepmaŋkuk. Anututä ude täŋkuko uwä ämawebe kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneŋta ude uwä täŋkuk.

8 * Upäŋkaŋ äma käbop käbop äbot täŋpani nin gänaŋ äpmoŋkuŋo uwä kädet udegän iwat täkaŋ. Däpmonken mebäri mebäri täŋkaŋ uterak iwatpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kädet wakiinik ämatä nämo tänaŋi u pewä ahäk täkaŋ. U Ekäninin unita ärowani täŋ iminpäŋ aŋero Anutu täŋo epmäget kudän ikek kunum gänaŋ itkaŋ u yäniŋ wärät täkaŋ. 9 * Ude täk täkaŋ uwä goret-inik täk täkaŋ. Unita aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikelta nadäwut. Unitä Moses täŋo komegupta Satan-kät man yäŋpäŋ wädäŋ ehätkumäno uwä inita nadäwän äpani täŋpäpäŋ äma waki u yäŋärok man nämo iwetkuk. Nämoinik, jop ŋode iwetkuk; Kowata Ekänitä ini-tägän api gamek yäŋ iwetkuk.

---

* **1:1:** Mat 13:55 * **1:2:** 2Pi 1:2 * **1:3:** 1Ti 1:18 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 * **1:6:** 2Pi 2:4,9 * **1:7:** Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:8:** 2Pi 2:10 * **1:9:** Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2

10 * Täŋpäkaŋ äma waki nin yäpurärätkuŋo uwä ude nämo nadäk täkaŋ. Nämo, imaka u
ba unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ u iniŋ wärät täkaŋ. Uwä tom bumik, nadäk-
nadäki nämo. Gupi täŋo nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ unitä
irit kuŋat-kuŋari täŋpänwak täkaŋ. 11 * Wära! Äma udewani komi api nadänеŋ! U äma biani
wäpi Ken unitäŋo kädet ugän iwat täkaŋ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret täŋkuko
ude, gwäki yäpmäk-tagän nadäŋkaŋ kudän waki ba täga, tägagän tänеŋ. U goret täk täkaŋ.
Ba Anututa ärowani, Koratä täŋpäŋ paotkuko udegän täŋpäŋ api paotneŋ.
12 * Täŋpäkaŋ kadäni kadäni in äbot täŋpani ämawebetä bänep kubägän äŋnak-äŋnak
käbeyä täk täkaŋ-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkaŋ. Upäŋkaŋ initagän nadäŋkaŋ
äŋnak-äŋnak jopi kubä yäŋpäŋ mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täŋ-urukuruk
täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita Anutu iŋamiken bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä uwä
täŋpäwak täkaŋ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop piäŋ
äreyäŋ täŋpän kuk täkaŋ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken
bureni nämo wädäŋirä mähemitä dät maŋpä kuk täkaŋ udewani bumik. Uwä gupi bok
mäjoni bok kumbani. 13 * Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpäŋ
porärak gägäni-ken täŋpäŋ pek täkaŋ udewani. Ba guk käderi siwoŋi nämo iwatkaŋ jopjop
kuŋat täkaŋ udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäŋ urani-inik, täрek-
täreki nämoken päŋku itneŋta yäŋtäreŋ yämani.
14-15 * Täŋpäkaŋ Adam täŋo tawaŋken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma
udewanita bian-inik profet man ŋode yäŋkuk; Ket nadäwut! Ekäni aŋeroniye jiraŋ-kät
ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Ekäni unitä ämawebe
mani nämo iwatkaŋ kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u täŋpani unita, ba momi ämatä
Anututa yäŋärok man iwet täkaŋ unita kowata komi api yämek. 16 * Äma udewani uwä
kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahäŋ yämiŋirä kokwawak täŋpäŋ yäŋburu-buru terak
yäŋpäŋ-yebek man yäŋ ittäŋ kuk täkaŋ. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän täŋpäŋ
gup yäpmäŋ ärokärok täk täkaŋ. Täŋpäŋ yäŋgärip-gärip yäŋ-yäkŋat-pewä ämatä täŋkentäŋ
yämäpäŋ gäripini tärek täkaŋ.

Bänepjin täŋkehärom taŋpäŋ itneŋ

17 * Täŋpäkaŋ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayäŋ täyak unita Ekäninin Jesu Kristo
täŋo aposoroniyetä yäŋahäwani unita juku pineŋ. 18 * U ŋode täwetkuŋ; Tärektärek kadäni
bämopi-ken yäŋärok man yäwani ämatä ahäŋpäŋ itpäŋ Anutu mäde ut iniŋkaŋ iniken gärip
terak api kuŋatneŋ. 19 * Äma udewanitä äbot täŋpani täŋpewä duŋwek täkaŋ. U Kudupi
Munapik ikek nämotä kome täŋo gärip ugän iwatpäŋ täk täkaŋ.
20 * Upäŋkaŋ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä taminŋkuko
uterak yeŋgämä pewäpäŋ nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kaŋ ahäŋ tamän.
Täŋkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak yäŋapik man yäneŋ. 21 Anutu inta nadäŋ tamikinik
täk täyak unita in dubini-kengän itpäŋ irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa iniŋ kirewut.
Ude täŋkaŋ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpäŋ irit
kehäromi tamayäŋ täyak unita itsämneŋ.
22 In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ
yämineŋ. 23 * Äma udewani ätuwä kädäpta biŋam täkaŋ unita bäräŋeŋ äneŋi yämagutneŋ.
Ba äma ätutawä kädet wakini udegän täŋpet yäŋ nadäŋpäŋ umunkät umunkät butewaki
kudän terak yämagutneŋ. Upäŋkaŋ nadäŋ gärip täŋpäŋ momi kädet wakiwaki täk täkaŋ
unita nadäwä taräki-inik kaŋ täŋput.

---

* **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 * **1:12:** 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 * **1:13:** 2Pi 2:17; Ais 57:20 * **1:14-15:** Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 * **1:16:** 2Pi 2:10,18 * **1:17:** 2Pi 3:2 * **1:18:** 2Pi 3:3 * **1:19:** 1Ko 2:14 * **1:20:** Kol 2:7; 1Te 5:11 * **1:23:** Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4

Anutu iniŋ oretna

24 * Anututä inta watä säkgämän it taminŋirän in täŋyabäk terak nämo mäneŋta kehäromi
pat imitak. Unitä täŋtäkŋat päŋku tepmaŋpän momi kubäkät nämo, siwoŋi-inik, bänep
oretoret terak, peŋyäŋek mähemi ini dubini-ken api itneŋ. 25 * U kubä-tägän Anutu
bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täŋo epäni terak waki keri-ken nanik nimagurani.
Unita Ekäninin wäpi ugänpäŋ oraŋ imik täkäna! Uwä nintäŋo intäjukun äma ärowani-inik,
ba imaka imaka päke ŋonitäŋo intäjukun-inik. Wäp biŋam, ba kehäromi ba peŋyäŋek tärek-
täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apiŋo udegän itak. Ba kämi udegän api it
yäpmäŋ ärowek. U Bureni.

* **1:24:** Plp 1:10; 2Pi 3:14 * **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

(Revelesen)
Kwawak Iwoŋärewani
Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nikek it täyak

Yäŋkwawatak man

1 * Man ŋowä bian käbop itkukopäŋ Jesutä yäŋkwawa taŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka kadäni
keräpigän itkaŋ ahäkta yäwani u epän ämaniye yäŋpäŋ-yäwoŋärekta Anututä Jesu kwawak
iwoŋäreŋkuk. Iwoŋärewänkaŋ Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon
näk näwetpäŋ näwoŋärek täŋkuk. 2 Ude täŋirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo
yäŋkwawatak man kaŋpäŋ nadäŋkuro u näkä nadäkinik täŋpäŋ mani biŋam yäŋahäŋkut.
3 * Täŋpäkaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäkta Anututä yäŋkuko u keräp
täyak unita ämawebetä nadäkta äma man ŋo daniŋpäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täyak.
Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadäŋpäŋ bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it
täkaŋ.
4 * Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä
itak ba pen api it yäpmäŋ ärowek u, ba munapik 7* Anutu iŋamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo
unitä oraŋ taminŋirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. 5 * Täŋpäkaŋ Jesu Kristo uwä Anutu
täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yäŋahäwani. Unitägän kumbani-ken nanik akukakuk
täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-
inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadäŋ nimikinik täŋpäŋ nägäritä momi täŋo topmäk-
topmäkken nanikpäŋ pit nimiŋkuk. 6 * Pit nimiŋpäŋ irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani
Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpäŋ watä epän täŋ imineta nipmaŋkuk. Unita Jesuken
epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmäŋ äroton! U bureni. 7 * Dapun täkot! Jesu
gubam terak äbayäŋ täyak!

Äbäŋirän ämawebe kuduptagän dapuritä api käneŋ. Täŋkaŋ butewaki! Äma Jesu iŋitpäŋ
päip bohamtä yäputkuŋo, äma u imaka bok api käneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma
mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

8 * Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täŋpämorek
näkä itkurotä itat ba api it yäpmäŋ ärowet yäk.

Kudupi Munapiktä Jon magätkuk

9 * Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamäŋ yäŋ
täwetat. Näk täŋkentäŋpäŋ komi bok nadäk täkamäŋ. Ba täŋkentäŋpäŋ Anutu täŋo äbot
ude itpäŋ kome ŋonitäŋo bäräpita nämo umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamäŋ. Täŋpäkaŋ
näk Anutu täŋo man yäŋahäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebärini yäŋkwawa taŋkuro unita
nepmäŋitpäŋ Patmos kome gwägu bämopi-ken ŋo nepmaŋpäŋ komi epän naminŋkuŋ.
10 Eruk ittäŋgän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magärirän nadäŋkut.
Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahäŋirän ŋode nadäŋkut; 11 Imaka kaŋpäŋ
nadäwayäŋ täyan u kudän täŋpäŋ äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut

---

* **1:1:** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3:** Rev 22:7,10 * **1:4:** Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * **1:4:** Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikek unita namba 7 yäŋ yäk täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. * **1:5:** Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6:** 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7:** Mat 24:30; Jon 19:34-37 * **1:8:** Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13 * **1:9:** Rev 6:9

yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

Jontä Jesu kaŋkuk

12 Täŋpäkaŋ näk äma man näwetkuko u käwa yäŋkaŋ äyäŋutkut. Äyäŋutpäŋ topän
säkgämän golpäŋ täŋpani 7 udepäŋ yabäŋkut. 13 * Täŋpäkaŋ topän 7 u bämopi-ken äma kubä
käroŋ wädäŋirän kaŋkuro uwä Äma Bureni-inik täŋo iŋam dapun bumik kaŋkut. Äma
uwä tek käroŋi tewän wädäwäpäŋ meran golpäŋ täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuk.
14 * Täŋkaŋ gwäki pujiŋ kudup uwä paki-inik, gubam paki, ba notek pujiŋi ude. Täŋpäŋ
dapuriwä kädäp mebet udewani. 15 E, kuroŋiwä kuräki-inik, ägo wabiwani. Ba mani
kotäk uwä ume maŋtapmak mämä ude bumik. 16 * Täŋpäkaŋ keri bure kädatä guk 7
ude yepmäŋitkuk. E, meni-ken nanik päip, meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik kubä äbä itkuk.
Täŋkaŋ iŋami dapun edap bämop täŋkaŋ ijik täyak udewani bumik ijiŋ-yäŋeŋirän kaŋkut.
17 Näk ude kaŋpäŋä kuroŋi-ken maŋpäŋ yäpa äpmoŋpäpäŋ kumbanitä-yäŋ patkut. Ude
täŋira keri bure kädatä näkä terak peŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk umuntäweno. Näkägän
intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba irit mähemi näk yäk. 18 * Unita nadätan? Näk
kumäŋpäŋ akuŋkuro unitä api it yäpmäŋ ärowet. Täŋkaŋ kumäk-kumäk ba geŋi waki
unitäŋo yäma dätdät ba yäma ukät-ukät täŋo mähemi näk. 19 * Täŋpäkaŋ gäk imaka apiŋo
ahäŋirä yabätan u, ba kämi ahäkta yäwani yabäwayäŋ täyan u kudup kaŋ kudän tä yäk.
20 * Täŋ, gäk ketna bure kädatä guk 7 yepmäŋ irira yabäno u, ba topän golpäŋ täŋpani 7
yabäno unitäŋo mebäri gäwera nadä; Topän 7 u äbot täŋpani 7 u. Täŋpäŋ udegän guk 7 u
äbot täŋpani unitäŋo aŋeroniye 7 u yäk.

2

Efesus komeken äbot täŋpanita man

1 * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Efesus nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man
ŋode kudän tä;

Äma guk 7 u keri bure kädatä yepmäŋitkaŋ topän golpäŋ täŋpani 7 u gänaŋ kuŋarani
unitä inta ŋode yäyak; 2 * Näk täktäkjin ba komi epänjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba bäräpi
gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋatpäŋ äma wakiwaki täŋpanita gaŋani nadäk täkaŋ u imaka,
tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ŋode imaka tabäŋpäŋ-nadäk täyat; Äma ätutä nin aposoro yäŋ
jop yäŋirä in jop manman unitäŋo mebäri kawä täreŋkuk. 3 Ba in näka yäŋpäŋ kehärom
taŋpäŋ komi kadäni käroŋi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo kwitak täkaŋ.

4 In kädet tägatäga ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode unita nadäŋira täga nämo täyak; Yäput
peŋpäŋ nadäkinik täŋkuŋo kadäni uken näka gäripi pähap nadäŋkaŋ iron kädet iwatkuŋo
apiŋo udegän nämo täk täkaŋ. 5 * Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpäŋ
bänepjin äyäŋutkaŋ kädet pengän iwatkuŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Täŋ, bänepjin nämo
sukurenayäŋ täŋo uwä näkä äreŋpäŋ intäŋo topän uwä api täyomägaret. 6 * Täŋpäkaŋ
imaka kubä täŋirä nadäwa täga täyak uwä ŋode; Näk Nikolas ämaniye täŋo kädetta taräki
nadäk täyat intä unita udegän taräki nadäk täkaŋ.

7 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ ket
nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ
äpayäŋ täko uwä irit päya täŋo mujipi, Anututä epänken nanik u nakta api nadäŋ imet
yäk.

---

* **1:13:** Dan 7:13, 10:5 * **1:14:** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 * **1:16:** Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16; Rev 19:15,21 * **1:18:** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19:** Rev 1:1 * **1:20:** Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 * **2:1:** Rev 1:16,20 * **2:2:** Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1 * **2:5:** Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 * **2:6:** Sam 139:21 * **2:7:** Stt 2:9; Rev 22:2,14,19

Smena komeken äbot täŋpanita man

8 * Eruk äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Smena nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man
ŋode kudän tä;

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumäŋpäŋ kodak taŋkuko unitä inta
ŋode yäyak; 9 * In komi bäräpi nadäŋkaŋ ämawebe iŋamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri
ude it täkaŋ u tabäŋpäŋ-nadäk täyat. (Upäŋkaŋ in jäwäri nämo, tuŋum pähapjin nikek.)
Täŋpäkaŋ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmäŋ äpäkta sära man täwet täkaŋ. Täŋ,
Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täŋo äbot. 10 * Täŋpäkaŋ mäden, imaka
ahäŋ taminayäŋ täkaŋ unita nämo umuntänen. Nadäkaŋ? Satantä nadäŋirän inken
nanik ätu yämagut päŋku komi yotken yepmanayäŋ täkaŋ. Ude tänayäŋ täkaŋ uwä
intäŋo nadäkinikjin täŋyabäkta kepma 10 ude api ahäŋ tamek. Upäŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ
tadäpnayäŋ täkaŋ unita nämo umuntänen. Nämo, Anutu täŋo man iyap taŋpäŋ ehutpäŋ
pen yäpmäŋ kuŋarirä irit kehäromi täŋo epmäget kudän api tamet.

11 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ
ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi
yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täŋpanita man

12 * Man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Pegamum nanik äbot täŋpani täŋo
aŋeronita man ŋode kudän tä;

Äma päip meni kukŋi kukŋi päraŋi-inik yäpmäŋ kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak; 13 *
Intä kome it täkaŋ unitäŋo mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak
upäŋkaŋ in wäpna biŋam iŋit-inik täŋpäŋ kuŋat täkaŋ. Satan täŋo kome uken man
buramik ämana wäpi Antipas uwä kumäŋ-kumäŋ utkuŋo upäŋkaŋ nadäkinikjintä näka
äwo nämo yäŋkuŋ. 14 * Täŋpäkaŋ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ŋode;
In bämopjin-ken Balam täŋo kädet iwarani ätu itkaŋ. Balam u nadäkaŋ. U Balaktä
Isrel nanik peŋ yäwet-pewän waki kädet iwatneŋta iwetpäŋ iwoŋärek täŋkuk. Waki
kädet uwä anutu jopi nadäŋ yämiŋpäŋ anutu jopita ärawa täŋpani täŋo ketem naŋkuŋ,
ba kubokäret kädet iwatkuŋ. 15 Täŋpäkaŋ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täŋo kädet
iwarän täwanitä itkaŋ. 16 Unita in bänepjin äyäŋurut. Bänepjin nämo äyäŋutnayäŋ täŋo
uwä näk bäräŋek ahäŋ taminpäŋ mena päraŋi unitä äma udewani iwan api täŋ yämet.

17 * Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo juku peŋpäŋ
ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi
yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upäŋ api ima näŋpek. Ude
täŋpäŋ mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän täŋpäŋ api imet. Täŋpäkaŋ wäpi
kodaki uwä mähemi-tägän kaŋpäŋ nadäk api täŋpek yäk.

Taiataira komeken äbot täŋpanita man

18 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Taiataira äbot täŋpani täŋo
aŋeronita man ŋode kudän tä;

Anutu täŋo nanaki, dapuri kädäp mebet udewani nikek ba kuroŋi kuräki-inik, ägo
wabiwani nikektä inta ŋode yäyak; 19 Täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba
bänep iron täŋit, nadäkinik ikek kuŋarit, ba bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkaŋ u
kudup tabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämik täkaŋ
u imaka, yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täŋkuŋo u yärepmitpäŋ
apiŋo säkgämän-inik täk täkaŋ.

---

* **2:8:** Rev 1:17 * **2:9:** 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 * **2:10:** Mat 10:28; 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 * **2:11:** Rev 20:14, 21:8 * **2:12:** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13:** Rev 3:8 * **2:14:** Nam 22–24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15 * **2:17:** Kis 16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * **2:18:** Rev 1:14-15

20 * Upäŋkaŋ näk ŋode unita nadäŋira täga nämo täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u
nadäŋ imiŋpäŋ jop kaŋkaŋ irirä näk profet yäŋ jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpäŋ
ämanaye yäŋ-yäkŋat-pewän kubokäret täŋit anutu jopi nadäŋ yämiŋpäŋ anutu jopita
ärawa täŋpani täŋo ketem nak täkaŋ. 21 Ude täŋirä webe unitä bänepi äyäŋutta itsämäŋ
yäpmäŋ äbut. Ude itsämburopäŋ bänepi nämo äyäŋutpäŋ kubokäret kädet mäde ut imikta
nämo yäyak. 22 Unita näk webe u täŋpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän
waki täk täkaŋ unitä webe u mäde nämo ut iminayäŋ täŋo uwä komi wakiinik api ahäŋ
yämek. 23 * Täŋpäŋ äperiye nanak kumäŋ-kumäŋ api däpet. Ude täŋira äbot täŋpanitä näka
ŋode api nadänеŋ; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibäŋpäŋ nadäwän tärewani yäk. Ba
nin äma kuduptagän täktäknin täŋo kowata api däpmäŋ tärewek yäŋ api nadänеŋ.
24 Täŋpäkaŋ Taiataira nanik äbot täŋpani in ätutä webe unitäŋo jopman u mäde ut
imiŋkuŋ. Ba äma ätu Nin Satan täŋo nadäk käbop nanik u iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ
äma udewanita mäde ut yämik täkaŋ. Eruk inta änеŋi bäräpi kubä nämo api tamet. 25 *
Täŋpäŋ ŋode kaŋ täŋput; Kädet täga yäpmäŋ kuŋat täkaŋ ugänpäŋ iŋit-inik täŋpäŋ yäpmäŋ
kuŋarirä änеŋi api äbet. 26-27 * Täŋ, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ
iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä guŋ ämata intäjukun it yämikta näkä
kehäromi api imet.

Ude täŋira mana buramiwut yäŋpäŋ käbotinik däpmäŋ kärapmit täkaŋ ude pärip-päriptä api däpmäŋ kärapmirek yäk. *Sam 2:9*

Kehäromi, äma udewanita yämayäŋ täyat uwä kehäromi Nanatä naminŋkuko udegän. 28 *
Kehäromi u yämiŋpäŋ guk pähap wäpi äbäyäŋek u imaka, api yäniŋ kirewet. 29 Unita äma
jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

3

Sadis komeken äbot täŋpanita man

1 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Sadis nanik äbot täŋpani täŋo
aŋeronita man ŋode kudän tä;
Äma Anutu täŋo Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäŋ kuŋat täyak unitä inta ŋode yäyak;
Näk täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Ämatä tabäŋirä kodaki bumik kuŋat täkaŋ
upäŋkaŋ bänepjin kumbani. 2 Unita in däpureŋpäŋ nadäkinikjin täpuri itkaŋ kumbayäŋ
täyak u änеŋi täŋpewä kodak taŋpäŋ kehäromi nikek kaŋ irut. Nadäkaŋ? Täktäkjin
Anutuna iŋamiken käwa nämo tägak täyak. 3 * Unita imaka taminŋpäŋ taniŋ kirewani
ba täwetpäŋ täwoŋärewani unita änеŋi juku piŋpäŋ yäpmäŋ kuŋatpäŋ bänepjin äyäŋurut.
Täŋpäkaŋ nämo kikŋuräwä näkŋa iwantä-yäŋ api tädot tamet. Näkŋo kadänina nämo
nadäŋirä api tädot tamet.
4 * Täŋpäkaŋ Sadis äbot täŋpani in ätu itkaŋ uwä tekjin kome täŋo garok nämo yäpurä
ijiŋkuŋ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täŋkaŋ
näkkät bok api kuŋatne. 5 * Nadäkaŋ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ
iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä tek paki udewani iniŋ kirewa täŋpäŋ
kuŋarirän irit kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo api awähuret. Nämoinik,
wäpi u Nana-kät aŋeroniye iŋamiken api yäŋahäwet. 6 Unita äma jukuni nikektä man
Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täŋpanita man

* **2:20:** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23:** Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * **2:25:** Rev 3:11 * **2:26-27:** Rev 12:5 * **2:28:** Rev 22:16 * **3:1:** Rev 1:4,16, 2:2 * **3:3:** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Mat 10:32; Luk 10:20

7 * Eruk man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Filadelfia nanik äbot täŋpani
täŋo aŋeronita man ŋode kudän tä;
Imaka bureni täŋo mähemi, äma kudupi unitä Devit täŋo ki yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäma
därirän äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba yäma yäput pipiŋirän äma kubätä
äneŋi dätnaŋi nämo. Unitä inta ŋode yäyak; 8 * Näk täktäkjin yabäŋpäŋ-nadäk täyat.
Täŋpäkaŋ näk yäma dät tamiŋkuro ŋo äma kubätä äneŋi yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo
kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäŋkaŋ ehutpäŋ
manna biŋam yäpmäŋ kuŋatpäŋ näka äwo nämo yäŋkuŋ. 9 * Unita ŋode nadäwut; Satantä
äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Juda äma bureni nämo,
udewani peŋ yäwetpewa inken äbäŋkaŋ gukut imäpmok api täŋ taminеŋ. Ude täŋpäŋ
inta nadäŋ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. 10 * Täŋpäkaŋ komi bäräpi
gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ näka kwikinik itsämbut yäŋ man täwetkuro
u bureni iwat täkaŋ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayäŋ
täko uwä inken nämo ahäwekta api peŋpipiwet. Täŋkaŋ kadäni waki uwä ämawebe
kuduptagän api täŋyabäwek.
11 * Täŋpäkaŋ kadäni käroŋi nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka iŋitkaŋ u
nämo pewä putärewek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u
äma kubätä täga nämo api täyomägarek. 12 * Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän
putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot
kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewakaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmäŋ
ärowek. Täŋpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna
täŋo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutuna-ken nanik äpäk täyak
unitäŋo wäpi, ba näkŋaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet. 13 Unita äma
jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täŋpanita man

14 * Man ude yäŋpäŋ äma unitä ŋode näwetgän täŋkuk; Laodisia nanik äbot täŋpani täŋo
aŋeronita man ŋode kudän tä;
Man bureni mähemi-inik, kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täŋpani unitä imaka kuduptagän
Anututä pewän ahäŋkuŋo unitäŋo mähemi-inik it täyak. Unitä inta ŋode yäyak; 15-16 * Näk
täktäkjin kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume
kekeki ude kuŋarirä näŋpa gäripi nämo täŋpäkaŋ mena-ken nanik aŋeŋ mäba-kunayäŋ
täyat ŋo! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komiinik ude
nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komiinik ude kuŋatneŋo uyaku täga
nadäwet. Upäŋkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!
17 * Täŋkaŋ in ŋode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yäŋ yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap
yäpumäŋo unita säkgämän itkaŋ imaka kubäta nämo wäyäkŋek täkamäŋ yäŋ nadäk
täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! In mebärijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabäŋira
äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjin tumbani, moräŋinik kuŋat täkaŋ. 18 *
Unita jukuman kubä ŋode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmäŋpäŋ
tuŋumjin nikek täkot. Ba näkken tek paki suwaŋpäŋ yäpmäŋkaŋ mäyäkjin kaŋ täŋpipiwut.
Ude täŋkaŋ dapunjin yäpätägakta marasin näkken suwaŋpäŋ dapunjin-ken ärutkaŋ
dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.
19 * Nadäkaŋ? Ämawebe nadäŋ yämikinik täk täyat unitäŋo irit kuŋat-kuŋari yäpä-
siwoŋtakta komi yämiŋit, yabäŋ yäŋpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat. Unita inä ehutpäŋ

* **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9; Rev 2:2 * **3:9:** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11:** Rev 2:10,16 * **3:12:** Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 * **3:14:** Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 * **3:15-16:** Rom 12:11; Rev 2:2 * **3:17:** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 * **3:18:** Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 * **3:19:** 1Ko 11:32; Rev 2:5

kehärom taŋpäŋ bänepjin äyäŋurut. 20 * Täŋpäkaŋ näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ŋo nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadäŋpäŋ yäma dät namayäŋ täko uwä, unitä yot gänaŋ äroŋpäŋ itpäŋ ukät ketem bok api näde. 21 * Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadäŋ imet. U nanatä nadäŋ naminŋkuko udegän api nadäŋ imet. Näk komi epän täŋtäŋgän iwan täŋo kehäromi yomägatkuro unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadäŋ naminŋkuk. 22 Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

4

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

1 * Imaka kudup u yabäŋpäŋ-nadäŋkuro u punin terak dapun täŋpäŋ kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumäŋirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadäŋkuro unitägän äneŋi ahäŋkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk. 2 * Ude yäŋirän uterakgän Munapiktä magärirän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋo mäŋirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋirirän. 3 * Maŋirirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Täŋpäkaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

4 * Täŋpäkaŋ maŋit irani u it gwäjiŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä itkuŋ. Täŋpäŋ maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyäŋutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamäŋpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän, golpäŋ täŋpani nikek unitä itkuŋ. 5 * Eruk maŋirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromäŋ mämä pähap ahäŋ irirän iŋam dädän-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo munapik 7 u. 6 * Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋirani bägup u iŋam dädän-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkuŋ. U uwä iŋami käda ba mädeni käda dapuri nikekgän. 7 Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma iŋam dapun bumik. Kubäwä siäŋ piäŋ kuŋat täkaŋ udewani. 8 * Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nikekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nikekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpämorek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

9 * Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mähemi mäŋirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ. 10 * Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mähemi maŋirani bägup terak it täyak u iŋamiken gwäjiŋ äpmoŋ imiŋpäŋ gwäpäni säkgämän gämori-ken peŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; 11 Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mähemi täŋiri säkgämän täk täyak. Imata, gäkägän imaka kuduptagän u pewi ahäŋkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk terak imaka kuduptagän ahäŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

---

* **3:20:** Jon 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21:** Mat 19:28 * **4:1:** Rev 1:1,10 * **4:2:** Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 * **4:3:** Ese 1:28 * **4:4:** Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 * **4:5:** Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 * **4:6:** Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 * **4:9:** Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 * **4:10:** Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5

1 * U kaŋpäŋ uterakgän ŋode kaŋkut; Äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u keri
bure kädatä buk wagupani kubä iŋit ririrän kaŋkut. Buk uwä mädeni käda ba gämori käda
kudän ikekgän. Täŋpäkaŋ buk u ämatä jop pipiyäneŋo udeta nämäk 7päŋ kehäromigän
yäpmäŋ gatäwani. 2 Täŋpäŋ äneŋi aŋero kehäromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode
yäŋkuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitäŋo nämäk ketäreŋpäŋ täga pipiyäwek? 3 Ude
yäŋirän kunum gänaŋ ba kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken kubätä buk u täga
pipiyäŋpäŋ daninaŋi nämo täŋkuk. 4 Äma kubätä täga itpäŋ buk u daninaŋi nämo kaŋkuro
unita butewaki nadäŋpäŋ konäm bumta kotkut. 5 * Konäm korira äma ekäni 24 ukät
nanik kubätä ŋode näwetkuk; Koreno yäk. Nadätan? Juda täŋo äbotken nanik Laion kubä
ahäŋkuk. U Devit täŋo orani wäpi biŋam ikek unitä ämik täŋpäŋ iwan täŋo kehäromi
yäpmäŋ äpuko unita buk unitäŋo nämäk 7 u ketäreŋpäŋ täga pipiyänaŋi yäk.

Tom Bätaki-tägän buk u täga pirärewek

6 * Ude yäŋirän kaŋkut; Tom Bätaki kubä, kumäŋ-kumäŋ urani bumik unitä imaka
kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24, maŋirani bägup säkgämän it äyäŋutkuŋo u bämopi-
ken käroŋ wädäŋirän kaŋkut. Joŋani 7, dapuri udegän 7. Joŋani ba dapuri 7 uwä Anutu
täŋo munapik 7 komeni komeni yäniŋ kireŋpewän kwani it yäpmäŋ kukaŋ u. 7 * Ude
kawakaŋ Tom Bätakitä päŋku äma maŋirani bägup säkgämän it täyak unitäŋo keri bure
käda buk u ririrän yäpuk. 8 * Buk nämo pipiyäwani u yäpmäŋkaŋ ririrän imaka kuŋat-
kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 unitä Tom Bätaki gämori-ken gwäjiŋ äpmoŋ imiŋkuŋ. U
kubäkubätä wagäm-kät gäpe golpäŋ täŋpanipäŋ iŋitkuŋ. Täŋpäkaŋ gäpe u gänaŋ naniktä
gupe käbäŋi gäripi nikek abuk. Gupe uwä Anutu täŋo kudupi ämawebe unitäŋo yäŋapik
man.
9 * Täŋpäkaŋ äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ŋode
teŋkuŋ;
Gutkuŋo unita buk unitäŋo nämäk ketärekta wäpka biŋam ikek itan. Gäkŋo nägätkatä
komeni komeni, äbori äbori uken nanik äma gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man
kotäk mebäri mebäri yäwani suwaŋpäŋ yepmaŋpi Anututa biŋam täŋkuŋ.
10 * Ämawebe uwä irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ Anutunin täŋo bämop ämaniye ude
kuŋatneŋta yepmaŋkun.
Ude yepmaŋkuno unita kome terak intäjukun itkaŋ kaŋiwat epän api täneŋ yäk.
11 * Täŋpäkaŋ äneŋi kaŋpäŋ nadäŋkuro uwä ŋode; Äma ärowani täŋo maŋirani bägup
säkgämän ba imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u ririrä aŋero mäyap-inik, 1,000
ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjiŋpäŋ mämä pähap täŋirä nadäŋkut.
12 * Täŋkaŋ gera terak man ŋode yäŋkuŋ;
Tom Bätaki kumäŋ-kumäŋ urani u siwoŋi-inik unita kehäromi, täŋbumbum ba nadäwä
tärek ba wäpi biŋam, epmäget kudän, iniŋoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet
u kumän-tagän inita biŋam täyak!
13 * Täŋpäkaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek kunum gänaŋ, kome terak, kumbani mäjotä
irani-ken ba gwägu pähap gänaŋ itkuŋo u kuduptagäntä ŋode yäŋirä nadäŋkut;
Äma maŋirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniŋoret-oret, wäpi
biŋam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak udegän pen pat yämik täyon!
14 Ude yäŋirä eruk, imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä ŋode yäŋkuŋ; U bureni-inik! Täŋpäkaŋ
äma ekäni 24 unitä gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋpäŋ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom
Bätaki u yäniŋ oretkuŋ.

---

* **5:1:** Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10 * **5:5:** Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 * **5:6:** Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 * **5:7:** Rev 4:2,10 * **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 * **5:9:** Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 * **5:10:** Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 * **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22 * **5:12:** 1Sto 29:11; Rev 5:6 * **5:13:** Rev 4:2,10

6

Hos 4 unitäŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ äneŋi ijiwa kwäpäŋ kaŋkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päŋ kehäromi
yäpmäŋ gatäwani u iŋitkaŋ nämäk kubä ketäreŋkuk. Ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4
ukät nanik kubätä iromäŋ kotäk terak gera ŋode yäŋkuk; Abi! yäk. 2 * Ude yäwänkaŋ hos
paki kubätä uterakgän äbäŋirän kaŋkut. Hos paki uterak äma kubä itkuko uwä äpa kuek
ikek. Täŋpäŋ äma ärowani täŋo gwäpä imäkaŋ komi äma täŋo kehäromi yäpmäŋ äpani ude
täŋpäŋ komi äma mäyap komeni komeni däpmäŋ paotta äneŋi kuŋkuk.
3 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäŋ gatäwani namba 2 u ketäreŋirän
imaka kuŋat-kuŋat ikek namba 2tä yäŋkuk; Abi! yäk. 4 Yäŋirän hos gämäni kubätä äbä
ahäŋkuk. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämurirän
ämatä kowata kowata ämiŋ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä taŋi kubä keri-ken pewani
iŋirirän kaŋkut.
5 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 3 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek
namba 3tä yäŋkuk; Abi! yäk. Ude yäwänä uterakgän dapun täŋpäŋ kaŋkut; Hos kubiri
kubätä äbä ahäŋkuk. Äma hos kubiri uterak itkuko uwä ketem täŋo bäräpi wohurani
kubä iŋitkuk. 6 Iŋirirän imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u bämopi-ken äma täŋo man kotäk
bumik kubätä ahäŋpäŋ äma hos terak itkuko u ŋode iwerirän nadäŋkut; Gäk päŋku kome
terak epän täŋiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneŋ yäk. Saguom
kubäkubä gwäki taŋi, 10 kina ude yäk. Täŋkaŋ olip gakŋi ba wain ume nämo täŋpewi
waneŋ yäk.
7 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 4 u ketäreŋirän imaka kuŋat-kuŋat ikek
namba 4tä yäŋkuk; Abi! yäk. 8 * Yäwänä dapun täŋpäŋ hos pujiŋi jäŋwam bumik kubätä
äbä irirän kaŋkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumäŋ-kumäŋ. Äbäŋirän kubä wäpi Geŋi
Wakitä tuängän iwatkuk. Täŋpäkaŋ kome terak ämawebe yäpmäŋ daniwä äbot pähap 3 ude
jop irirä äbot namba 4 uken kumäŋ-kumäŋ pewän ahäkta kehäromi yämani. U ämawebe
äbot u kumäŋ-kumäŋ däpmäkta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahäŋkuŋ. Ba ämawebe
u däpmäkta tom komi komi yäniŋ kireŋkumän.
9 Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 5 u ketäreŋirän kaŋkut. Ämawebe Anutu
täŋo manta nadäkinik täŋpäŋ manbiŋam yäŋahäŋirä däpani ätu unitäŋo mäjoni, alta
gämori-ken irirä yabäŋkut. 10 * Ämawebe uwä gera terak Anutu ŋode iwet yabäŋkuŋ;
O Ekäni intäjukun-inik, yäŋkehäromtak mähemi kudupi, komen ämatä nidäpmäŋ-pewä
kumbumäŋo u kowata bäräŋeŋ api däpmäŋ tärewen ba nämo? 11 * Ude yäŋirä tek paki
ini-ini yämiŋ moreŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Kämi. Kristo täŋo watä epän täŋpani notjiye ätu,
in tadäpuŋo udegän ätu däpmäkta yäwani u däpmäkgän täŋirä kowata api däpmäŋ tärewet
yäk.
12 * Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä äneŋi nämäk namba 6 u ketäreŋirän kenäŋ pähap kwaiŋkuk.
Kwaiŋirän edap bipmäŋ utpäŋ käbot jiburani ude äworeŋkuk. Ba komepaktä nägät
äworeŋkuk. 13 * Ba guktä kunum terak nanik täreŋpäŋ kome terak maŋkuŋ, wama mujip
mänit taŋi piäŋpewän täreŋ mak täkaŋ ude. 14 * Ba kunumtä udegän, tek gwäjik täkamäŋ
ude ini gwäjiŋpäŋ paotpeŋ kuŋkuk. Täŋirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u
kuduptagän ini iranitä akumaŋ paotpeŋ kuŋkuŋ.
15 * Ude ahäŋirän komeni komeni uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba
komi äma täŋo intäjukun äma, ba tuŋum äma kehäromi nikek, ba ärowani äpani kuduptagän
päŋku mobä gänaŋ ba mobä käwut-ken käbop itkaŋ ŋode yäŋkuŋ; 16 * Pom ba mobä intä

---

* **6:1:** Rev 4:6, 5:1 * **6:2:** Sek 1:8, 6:1-6 * **6:8:** Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27 * **6:10:** Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 * **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 * **6:12:** Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 * **6:13:** Ais 34:4 * **6:14:** Ais 34:4; Rev 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16:** Luk 23:30; Rev 4:2,10

äpäŋpäŋ nidäpmäŋ-pewä paoritna äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuriken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täŋo kokwawak kaŋ-ahänetawä yäŋ yäŋkuŋ. 17 * Eruk yarä unitäŋo kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täŋpani

1 * Imaka u käwa täreŋirän eruk aŋero 4 ude yabäŋkut. Unitä kome gägäni 4 uken kuŋatkaŋ kome täŋo mänit 4 ude yepmäŋitpäŋ yäniŋ bitnäŋkuŋ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mänit äneŋi nämo piäwekta ude täŋkuŋ. 2 Täŋirä edap abani käda aŋero kubä äbäŋirän kaŋkut. U Anutu irit kehäromi mähemi täŋo wären yäpmäŋ kuŋatkuk. Yäpmäŋ kuŋatkaŋ aŋero 4 u kome terak ba gwägu terak täŋpäwak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ŋode yäwetkuk; 3 * In kome, gwägu ba päya bäräŋeŋ nämo täŋpä waneŋ. Intäjukunä nintä Anutu täŋo watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täŋo wären tänayäŋ yäk. 4 * Ude yäŋkaŋ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täŋo wären ikek u kudup 144,000 yäŋ yäŋirän nadäŋkut. 5 Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe kuduptagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänaŋ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täŋo wären nikek ŋode yäpmäŋ daniŋ yepmaŋkuŋ;

Juda täŋo äbotken nanik äma 12,000.
Ruben täŋo äbotken nanik äma 12,000
Gat täŋo 12,000
6 Ase täŋo 12,000
Naptali täŋo 12,000
Manase täŋo 12,000
7 Simeon täŋo 12,000
Livai täŋo 12,000
Isasa täŋo 12,000
8 Sebulun täŋo 12,000
Josep täŋo 12,000
Benjamin täŋo 12,000

Äma mäyap Anutu iŋamiken itkaŋ iniŋ oretkuŋ

9 * Täŋpäkaŋ imaka u kaŋpäŋ nadäwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninaŋi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani, äbot pähap u äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käroŋ wädäŋirä yabäŋkut. Äbot pähap u tek paki nikekgän, keritä imuk pähäm iŋitkaŋ man gera terak ŋode yäŋkuŋ;
10 * Anutunin, maŋirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätägak täŋo mähemi-inik itkamän.
11 Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u irirä aŋero kuduptagän itgwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋpäŋ bägup säkgämän u dubiniken kome terak iŋami yäpä-äpmoŋpäpäŋ patkuŋ. Ude patkaŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ;
12 * Bureni! Iniŋ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biŋam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mähemi täŋpäŋ tärek-täreki nämo it yäpmäŋ äroton! U bureni-inik!
13 * Näk ude käwa täreŋirän äneŋi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nikek u netä? De naniktä äbuŋ? 14 * Ude näwet yabäŋirän kowata ŋode iwetkut;

* **6:17:** Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Ese 9:4,6; Rev 9:4 * **7:4:** Rev 14:1,3
* **7:9:** Rev 3:18 * **7:10:** Rev 4:2,10 * **7:12:** Rev 5:12, 11:17 * **7:13:** Rev 3:18 * **7:14:** Mat 24:21

Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ŋowä iwan keri terak
butewaki ba komi pähap gänaŋ naniktä äbuŋ yäk. Unitäŋo teki uwä Tom Bätaki täŋo
nägäripäŋ ärutpak taŋkuŋ yäk.
15 * Ude täŋkuŋo unita Anutu täŋo maŋirani bägup säkgämän u dubini-ken itkaŋ bipani
kepma unitä yotken watä epän täŋ imik täkaŋ.
Täŋirä äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabäŋ yäwatpäŋ watäni it yämik
täyak.
16 * Täŋpäkaŋ nakta ba umeta äneŋi kubä nämo api yeneŋ.
Ba edaptä komi nämo api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämo api yewek.
17 * Imata, Tom Bätaki maŋirani bägup säkgämän bämopi-ken it täyak unitä watäni
säkgämän api it yämeko unita.
Itkaŋ irit kehäromi täŋo ume dapuri-ken api yämagut yäpmäŋ kuk täŋpek. Täŋkaŋ
Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketäreŋkuk

1 * Täŋpäkaŋ Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmäŋ gatäwani namba 7 u ketäreŋirän
kunum gänaŋ mämäni nämo irirän kadäni käroŋi bumik täŋkuk. 2 Kum itkuŋo u täreŋirän
yabäŋkut; Aŋero 7 Anutu dubini-ken käroŋ wädäŋ it täkaŋ unita ätutä womat 7 ude
yämiŋkuŋ.
3 * Täŋpäkaŋ aŋero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpäŋ täŋpani iŋit irirän
kubätä äbä päya umumi käbäŋi täga nikek gäpe u gänaŋ bumta piŋkuk. Piŋkuko uwä
kudupi ämawebe täŋo yäŋapik mankät awähutkaŋ Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkaŋ
aŋero uwä gäpe u alta golpäŋ täŋpani, maŋirani bägup säkgämän iŋam dädän itak uterak
peŋkaŋ pewän ijiŋkuŋ. 4 * Pewän ijiŋirä gupe käbäŋi nikek ukät kudupi ämawebe täŋo
yäŋapik mantä aŋero unitäŋo keri-ken naniktä Anutu-ken äroŋkuk. 5 * Äroŋirän aŋero
uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmäŋkaŋ gäpe u gänaŋ pewän tokŋewäpäŋ kome
terak umu äreŋ täŋpän maŋkuŋ. Äreŋ täŋpän maŋirä yäpä kwinitpäŋ, iromäŋ mämä taŋi
yäŋirän kenäŋ pähap bumta kwaiŋkuk.

Kome terak imaka imaka ahäŋkuŋ

6 Eruk, u punin terak aŋero 7 unitä womat iŋit itkuŋo u piäkta kadäni keräp taŋkuk.
7 * Täŋkaŋ aŋero namba 1 unitä womat piäŋirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-
kät awähurani unitä kome terak maŋkuŋ. Maŋkaŋ kome ätuken kädäp pähap ijiŋ patkuk.
Täŋkaŋ kome ätukenä päya ijiŋ paotkuŋ. Täŋkaŋ kome terak mup kuduptagän, udegän
ijiŋ paotkuŋ.
8 * Ijiŋ paorirä aŋero namba 2tä womat piäŋkuk. Piäŋirän imaka kubä pom taŋi bumik,
kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänaŋ maŋpä äpmoŋkuk. 9 Äpmoŋirän gwägu pähap
u moräki nägät äworeŋkuk. Nägät äworeŋirän gwägu tom mäyap kumbuŋ. Täŋirä gäpe,
gwägu uterak kuŋarani imaka, mäyap imät täŋpä kuŋkuŋ.
10 Täŋpäkaŋ äneŋi aŋero 3tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän guk pähap kubä
kunum gänaŋ naniktä täreŋkaŋ topäntä-yäŋ ijiŋ-yäŋeŋkaŋ kome ätuken ume gänaŋ ba
ume dapuri-ken maŋkuk. 11 * Guk u wäpi Jarip. U ume gänaŋ maŋirän ume uwä jägämi
pähap, ämatä nänaŋi nämo täŋkuk. Nänaŋi nämo täŋkuko u naŋirä jägämi täŋpäpäŋ äma
mäyaptä kumäŋ täŋpä kuŋkuŋ.

---

* **7:15:** Rev 4:2,10 * **7:16:** Ais 49:10 * **7:17:** Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 * **8:1:** Hab 2:20
* **8:3:** Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 * **8:4:** Rev 5:8 * **8:5:** Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18
* **8:7:** Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 * **8:8:** Kis 7:20-21 * **8:11:** Jer 9:15

12 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 4tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän edap moräki,
komepak moräki ba guk ätu kehäromini yäyomägat-pewä peŋyäŋeki moräki paotkuŋ.
Peŋyäŋeki moräki paorirä kome kukŋi käda bipmäŋ utkuk. Ba bipani udegän, kome
ätuken guk ba komepak kumkum ijiŋkuŋ. 13 * Ude kaŋkaŋ uterakgän siäŋ pähap kubä
kaŋkut. Uwä punin-inik unuken piäŋ kuŋkaŋ gera ŋode yäŋkuk; Wära! wära! Aŋero
yaräkubä womat nämo piäwanitä womat piäŋirä komen ämatä jide api täneŋ?

9

Käpukbam awaŋ käroŋi-ken naniktä abuŋ

1 * Eruk aŋero namba 5tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän dapun täŋpäŋ
guk kubä kunum gänaŋ naniktä täreŋpeŋ kome terak maŋ päranipäŋ kaŋkut. Guk
unita awaŋ käroŋi boham, unitäŋo yäma dätta ki imani. 2 * Unitä awaŋ käroŋi boham
unitäŋo yäma däririän gupe pähap abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijiŋirä ärok täkaŋ
ude. Gupe unitä äro edapkät kunum itpipiŋpewän gwägätkuk. 3 * Täŋirän gupe gänaŋ
nanik käpukbamtä abämaŋ kome terak äpmoŋkuŋ. Täŋkaŋ kehäromi yämani uwä bam
bumik, meni komigämän. 4 * Täŋpäkaŋ kome terak tepäraŋ, päya pähäm ba moyeŋ,
nak yeŋ udewani täŋpä waneŋtawä yäŋ yäwerani. Täŋkaŋ ämawebe damani-ken Anutu
täŋo wäreni nämo, u iwan täŋ yämikta yäŋtäreŋ yämani. 5 Täŋkaŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋta
nämo. Jop, komi pähap yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkaŋ
ude komepak 5ta nadäneŋta yäwani. 6 * Eruk kadäni uken ämatä komi pähap nadäŋpäŋ
kumäkta gäripi-inik nadäneŋo upäŋkaŋ kumäk-kumäk kädetta wäyäkŋewä wawäkaŋ komi
pen nadäneŋ.

7 * Täŋpäkaŋ käpukbam uwä hos ämik täkta tuängän tuängän itkaŋ tawaŋ kuk täkaŋ ude
irirä yabäŋkut. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä golpäŋ täŋpani bumik. Täŋpäkaŋ
iŋami dapun äma täŋo bumik. 8 * Täŋkaŋ gwäki pujiŋ käroŋi, Juda webe täŋo gwäki pujiŋ
udewani bumik. Täŋkaŋ meni uwä, laion meni udewani. 9 * Täŋ, kupäŋteki uwä kapapäŋ
täŋpani bumik. Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräŋeŋkaŋ täk täkaŋ ude bumik.
10 Täŋkaŋ uyaŋi uwä tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwä uyaŋi-ken itak. Meni unitä
ämata komi pähap yämiŋtäŋ kuŋirä komepak 5 ude tärekta kehäromi yämani. 11 Täŋpäkaŋ
käpukbam komi unitäŋo äma ärowani kubä itak. U awaŋ käroŋi boham unitäŋo aŋero wäpi
Täŋpäwak. Täŋpäwak u Juda täŋo man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

12 * Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta yäwani unitä
itkamän.

Komi äma äbot pähap ahäŋkuŋ

13-14 * * Eruk, aŋero namba 6tä womat piäŋkuk. Piäŋirän alta golpäŋ täŋpani Anutu
iŋamiken it täyak, unitäŋo joŋani 4 u bämopi-ken nanik man kotäk kubä ahäŋirän nadäŋkut.
Man ahäŋkuko uwä aŋero namba 6 womat iŋitkuko u man ŋode iwetkuk; Yufretis umeken
aŋero 4 topmäk terak itkaŋ u pit yämi yäk. 15 * Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi käda irani
däpmäŋ paotneŋta kadäni yäŋ yämanita itsämäŋ itkaŋ yäk. Ude yäŋirän aŋero 4 kadäni
yäŋ yämani uwä siwoŋi ahäŋirän aŋero nabä 6 unitä päŋku pit yämiŋkuk. 16 Täŋkaŋ komi
ämaniye hos terak maŋirani 200 milion ude itkaŋ yäŋ yäŋirän nadäŋkut.

17 Täŋpäkaŋ däpmonken hoskät, mähemiye bok yabäŋkuro u ŋode yabäŋkut; Hos
mähemiye täŋo kupäŋtek ätu gämäni-inik, ätu gwagäri, ätu jäŋwam bumik. Täŋ, hos
gwäkiwä laion gwäki bumik. U meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp
mebet ikek unitä abuŋ. 18 Imaka waki umuri yaräkubätä äma ätu däpmäŋ paotkuŋ. Hos

---

* **8:12:** Rev 6:12-13 * **8:13:** Rev 9:12, 11:14 * **9:1:** Rev 20:1 * **9:2:** Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 * **9:3:** Kis 10:12,15 * **9:4:** Rev 7:3 * **9:6:** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7:** Jol 2:4 * **9:8:** Jol 1:6 * **9:9:** Jol 2:5 * **9:12:** Rev 8:13 * **9:13-14:** Rev 8:3 * **9:13-14:** Rev 16:12 * **9:15:** Rev 8:7-12

meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek komigämän unitägän kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. 19 Täŋpäkaŋ hos unitäŋo kehäromini uwä meni ba uyaŋi-ken nikek itkaŋ. Täŋkaŋ hos uyaŋi uwä gämok bumik, gwäki nikek. Unitä komi yämik täkaŋ.

20 * Täŋpäkaŋ äma ätu imaka waki umuri uterak kumäŋirä ätu oraŋ yämiŋkuŋo upäŋkaŋ ini bänepi nämo sukureŋkuŋ. Ba irit kuŋat-kuŋarita nadäŋirä waki kubä nämo täŋkuk. Nämoinik! Ätu uwä mäjo wärata nadäkinik pen täŋkuŋ. Ba yäwik gol ba siriwapäŋ täŋpani ba ain, mobä ba päya kujatpäŋ täŋpani, yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋpani ba jukunitä nämo nadäwani ba ini kuroŋ nämo kuŋarani u mäde nämo ut yämiŋkuŋ. 21 Ude täŋkaŋ äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, äma yärat-yärat, kubokäret, ba kubota u nämo peŋkuŋ. Nämoinik!

10

Aŋerotä buk täpuri Jonta imän naŋkuk

1 Eruk ude käwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut; Aŋero kehäromi nikek kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. U tektawä gubampäŋ uwäk täŋkaŋ gwäki terak gämok wära gubam terak it täyak udewanitä yewa täŋkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap dapuri ude, ba kuroŋi uwä kädäp mebet bumik ude täŋkuŋ. 2 Täŋpäkaŋ keri-ken buk täpuri kubä pipiyäŋpäŋ iŋitkuk. Täŋkaŋ abä kuroŋi bure kädatä gwägu pähap terak yeŋkuk. Täŋ, kuroŋi käpmäk kädawä kome terak yeŋirän kaŋkut. 3 Ude täŋkaŋ laiontä gäwo yäk täkaŋ ude gera pähap yäŋkuk. Ude yäŋirän iromäŋ 7tä iniŋ yäŋkuŋ. 4 * Iromäŋ 7tä iniŋ yäŋirä uterakgän näk kudän täwayäŋ täŋkut. Ude täŋira kunum gänaŋ man kotäk kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Kudän täweno! Man iromäŋ 7 unitä yäŋo u nadäk-nadäkka-ken käbop iŋit yäk.

5 * Ude nadäŋpäŋ kaŋkut; Aŋero gwägu pähap ba kome terak yeŋirän kaŋkuro u keri bure käda kunum iwoŋäreŋkuk. 6 * Ude täŋpäŋ Anutu, irit tärek-täreki nämo, ba kunum kome, gwägu pähap ba imaka kudup uterak itkaŋ u yäwän ahäwani, u wäpi terak ŋode yäŋkehärom taŋkuk; Kadäni käroŋi nämo itnayäŋ. Kadäni ahätak! 7 * Unita aŋero namba 7tä womat piäŋirän Anututä kämi täkta nadäk käbop peŋkuko u apiŋo täŋ-tärewayäŋ. Watä ämaniye profet bian yäwetkuko udegän ahäŋirän tärewayäŋ yäk.

8 Aŋero nabä 7tä ude yäŋirän kunum gänaŋ nanik man kotäk nadäŋkuro u äneŋi yäkgän täŋirän nadäŋkut. U ŋode näwetkuk; Gäk päŋku buk täpuri aŋero gwägu pähap ba kome terak yeyak u keri-ken pipiyäŋpäŋ iŋitak u yäpmäŋ! 9 Ude yäwänä näkä päŋku aŋero, buk u täga namayäŋ? yäŋ iwetkut. Iwerawä ŋode näwetkuk; Buk täpuri ŋo yäpmäŋkaŋ naŋ yäk. Naŋkaŋ mekaken gäripi säkgämän nadäwayäŋ, kuron doki bumik. Upäŋkaŋ kokka gänaŋ äpmoŋirän wakiinik nadäwayäŋ yäk. 10 Ude näwerirän buk täpuri u keri-ken nanik yäpmäŋpäŋ naŋkut. Naŋkaŋ mena-ken gäripi nikek, kuron dok bumik nadäŋkut. Upäŋkaŋ käma äpmoŋpäkaŋ kokna-ken wakiinik kubä nadäŋkut. 11 Näŋpakaŋ näwetkuk; Eruk, äma äbot komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwani ba intäjukun ämaniye, imaka kämi ahäŋ yämikta yäwani u äneŋi kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwet yäk.

11

Äma yarätä Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋkumän

1 *Eruk, aŋero unitä jikon, ähottaba udewani, imaka imaka täŋo käroŋini peŋpäŋ käwani nikek kubä naminkaŋ ŋode näwetkuk; Gäk jikon ŋo yäpmäŋ päŋku Anutu täŋo kudupi yot u, ba unitäŋo alta terak peŋpäŋ käroŋini kaŋpäŋ nadä yäk. Täŋkaŋ ämawebe yot u gänaŋ iniŋoret epän täŋ itkaŋ u kaŋ dani yäk. 2 *Täŋ, kudupi yot yäma-ken yewa täŋ-äyäŋurani

* **9:20:** Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4:** Dan 8:26; Dan 12:4,9 * **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 * **10:6:** Neh 9:6; Sam 146:6 * **10:7:** Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 * **11:1:** Ese 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2:** Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5

unitäŋo käroŋini nämo peŋpäŋ käwen. Bägup uwä guŋ ämawebe äbotta yäniŋ kirewani yäk. Guŋ ämawebe uwä kudupi yotpärare bämopi-ken yeŋ gatäŋtäŋ kuŋarirä komepak 42 ude api tärewek yäk. 3 Täŋkaŋ näkŋo man yäŋahäwani äma yarä unita kehäromi yämiŋira näkŋo man yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirän kadäni udegän, kepma 1,260 ude api tärewek. Täŋkaŋ äma yarä uwä butewakini kwawak pewän ahäkta tek upuri nikekpäŋ api täŋpeŋ kuŋatdeŋ. 4 *Äma yarä uwä olip päya yarä u, ba peŋyäŋek yarä, kome pähap täŋo Ekäni iŋamiken it täkamän u.

5 *Eruk, äma kubätä äma yarä u komi yämeko uwä kädäp mebet äma yarä unitäŋo meniken naniktä abämaŋ päŋku äma iwan täŋ yämeko u kumäŋ-kumäŋ ijiwek. Äma udewani kädet uterak kumäkta biŋam yäk. 6 *Täŋpäkaŋ man yäŋahäwani äma yarä uwä kadäni man yäŋahädayäŋ täkamän-ken u bämopi-ken iwän iniŋ bitnäkta kehäromi yämani. Ba ume dapuri täŋpewän nägät äworekta kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneŋ.

7 *Täŋpäkaŋ äma yarä uwä man yäŋahäk epän täŋtäŋ kuŋattäkon täreŋirän, tom pähap kubä, awaŋ käroŋi boham u gänaŋ nanik abäŋkaŋ yarä ukät ämiŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api däpek yäk.
8 *Kumäŋ-kumäŋ däpänkaŋ man yäŋahäwani äma yarä unitäŋo komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakäp terak kumbuk-ken u bämopi-ken api pätdeŋ yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yäŋ yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik. 9 Äma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u änekta yäniŋ bitnäŋpäŋ jop yabäŋ irirä kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki tärewek yäk. 10 Täŋkaŋ komen ämawebe unitä ŋode api yäneŋ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiŋkumän. Unita wisikinik kumäŋkamän yäŋ api yäneŋ. Ude yäŋkaŋ äŋnak-äŋnak täŋit kap teŋit ba iron kowata kowata api täneŋ yäŋ näwetkuk.

11 *Eruk, kepma yaräkubä täŋkaŋ äneŋi kepma kubä moräki irän täreŋirän ŋode kaŋkut; Anututä woŋ irit nikek piäŋpewän äma yarä uken äpmoŋirän kodak taŋpäŋ akuŋkumän. Kodak taŋpäŋ akuŋirän yabäŋkaŋ ämawebe bumta umuntaŋkuŋ. 12 *Umuntaŋ irirä äma yarä uwä kunum gänaŋ man kotäk gera terak ŋode yäŋirän nadäŋkumän; Ŋo abun! Yäŋirän iwaniye itkaŋ yabäŋ yäwat irirä gubamtä äma yarä u oraŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

13 *Eruk, uterakgän koŋ pähap kwaiŋpewän yotpärare unitäŋo moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuŋ. Täŋpäkaŋ ämawebe nämo kumbuŋo uwä umun pähap nadäŋpäŋ Anutu kunum mähemi u iniŋ orerirä yabäŋkut. 14 *Täŋpäkaŋ imaka umuri kaŋkuro u umuri pähap namba 2. Täŋkaŋ äneŋi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayäŋ keräp täyak.

Aŋero namba 7tä womat piäŋkuk

15 *Aŋero namba 7 unitä womat piäŋirän ämawebe kunum gänaŋ itkaŋ u gera ŋode yäŋirä nadäŋkut;

Eruk, kome pähap ŋo kaŋiwatta Ekäninin-kät unitäŋo iwoyäwani Kristo uken kehäromi ba wäpi biŋam apiŋo pat yämitak. Ekäninin uwä kaŋiwat epäni tärek-tärek nämo api täŋ yäpmäŋ ärowek yäk.

---

* **11:4:** Sek 4:3,11-14 * **11:5:** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6:** 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8
* **11:7:** Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 * **11:8:** Luk 13:34 * **11:11:** Ese 37:5,10 * **11:12:** 2Kin 2:11
* **11:13:** Rev 8:5, 16:18 * **11:14:** Rev 9:12 * **11:15:** Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21

16 *Ude yäŋirän äma ekäni 24, maŋirani bägup terak Anutu iŋamiken it täkaŋ unitä
Anutu iniŋoretta kuroŋi-ken iŋami yäpä äpmoŋpäpäŋ yäŋkuŋ; 17 *Ekäni, kehäromi mähemi,
itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen.
Gäk kehäromika pähap terak kaŋiwat epänka yäput peyan unita bänep täga pähap
gäwetkamäŋ.
18 *Komen ämawebetä kokwawak wakiinik kubä nadäŋ yäpmäŋ äbuŋo upäŋkaŋ gäkŋa
kokwawakka kwawak pewi ahäkta kadäni ahätak.
Ba äma kumbani yäpmäŋ danikta kadäni ahätak. Täŋpäkaŋ epän watä ämakaye profet u,
ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiŋoret täkaŋ unita kowata säkgämän yämikta
kadäni ahätak.
Ba äma kome täŋpäwak täkaŋ u däpmäŋ paotta kadäni ahätak yäk.
19 *Ude yäwä täreŋirän Anutu täŋo kudupi yot kunum gänaŋ itak u yäma därirän Anutu
täŋo topmäk-topmäk kubägän unitäŋo gäpe kwawak irirän kaŋkut. Eruk uterakgän yäpä
kwinirit, iromäŋ mämä ba äma kotäk ahäŋit, koŋ kwaiŋit, iwän mim nikek maŋirän
kaŋkut.

12

Webe kubäkät gämok pähap kubä

1 Eruk, ude kaŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kaŋkut. Kunum terak kudän inidewani kubä
ahäŋirän kaŋkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude uwäk täwani. Täŋkaŋ gämori-ken
komepaktä iränkaŋ gwäki-ken gwäpä ude guk 12 udetä ijiŋ-yäŋeŋkuŋ. 2 * Täŋkaŋ webe
uwä nanak kok itkaŋ nanaktä komi iŋirän kähän yäŋ itkuk. 3 * Kähän yäŋ irirän kunum
terak kudän inidewani kubä äneŋi ahäkgän täŋkuk. U gämok gämäni pähap, gwäki 7. Eruk,
gwäki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwäki kubäkubä terak gwäpä äma ärowani täŋo
udewani 7tä itkuŋ. 4 Täŋpäkaŋ gämok unitä kunum terak guk kukŋi käda nanik kudup
uyaŋitä päripmäŋ-pewän kome terak maŋkuŋ. Maŋirä gämok u päbä webe unitä nanak u
bäyawän näŋpa yäŋkaŋ webe u iŋamiken kaŋ-gwäjiŋ itkuk.
5 * Täŋpäkaŋ nanak u ain pärip-pärip iŋitkaŋ guŋ ämawebe komeni komeni kehäromigän
yabäŋ yäwarekta yäwani upäŋ bäyaŋkuk. Bäyawänä aŋerotä bäräŋeŋ pudät yäpmäŋ Anutu-
ken ba Anutu täŋo maŋirani bägup säkgämän uken kuŋkuŋ. 6 * Yäpmäŋ kuŋirä webe u
metäŋpeŋ kumaŋ kome jopi-ken, Anututä iwoyäŋ imiŋkuk-ken kuŋkuk. Uken Anututä
watäni it yäpmäŋ kuŋirän kepma 1,260 tärekta yäwani.
7 * Eruk näk pen kaŋiwat irira kunum gänaŋ ämik pähap kubä ahäŋkuk. Ämik täŋkuŋo u
aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät gämok pähap ukät ämiŋkuŋ. 8-9 *
Ämiŋpäŋ Maikelkät äboriyetä gämok-kät äboriye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Kehäromini
yäpmäŋ äpäŋpäŋ kunum gänaŋ wari itta nämo, yäwat kireŋpewä kome terak ukädagän
äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi kubä äma waki, wäpi
kubä Satan, komen ämawebe päke ŋo täŋyäkŋarani u.
10 * Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yäŋkuk;
Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni, Anutu
intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak.
Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak.
Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat man
yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik yeŋtäreŋ maŋpän äpmotak.

---

* **11:16:** Rev 4:4,10 * **11:17:** Rev 1:4,8, 15:3 * **11:18:** Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13
* **11:19:** Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 * **12:2:** Mai 4:10 * **12:3:** Dan 7:7 * **12:5:** Sam 2:9; Rev 19:15
* **12:6:** Rev 11:2-3 * **12:7:** Jud 9 * **12:8-9:** Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 * **12:10:** Jop 1:11; Sek 3:1

11 Bureni-inik! Notniyetä äma waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuŋo uwä, Tom Bätaki
täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu täŋo man bureni, gwäk pimiŋpäŋ
yäŋahäŋtäŋ kuŋkuŋo uterak kehäromini yäpmäŋ äpuŋ.
Täŋkaŋ Anututa nadäŋpäŋ gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.
12 * Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduptagän oretoret pähap nadäkot!
Upäŋkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki, ekken äreŋkuko
itak. U kadäni keräpigän irayäŋ täyat yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadätak!
13 Täŋpäkaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kireŋpewä kome terak äpätat yäŋ
nadäŋpäŋ koki wawäpäŋ webe, nanak ämani bäyaŋkuko u urayäŋ iwatkuk. 14 * Ude
täŋirän webe nanak bäyaŋkuko unita siäŋ pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u
kaŋumuntaŋ piäŋ kome jopi-ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän ririrän watäni it yäpmäŋ
kuŋirä obaŋ yaräkubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. 15 Täŋpäkaŋ gämok
unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkaŋ ude abäŋkaŋ webe u urayäŋ
täŋkuk. 16 Täŋirän webe u täŋkentäkta kometä aŋeŋpäŋ ume pähap, gämok meni gänaŋ
nanik äbuko u kudup kämän äpmoŋkuŋ. 17 * Kometä ude täŋirän gämok u koki wawäpäŋ
webe unitäŋo nanakiye ätuken ämik pewän ahäkta kuŋkuk. Webe unitäŋo nanakiye u
Anutu täŋo man buramiwani ba Jesutä man bureni yäŋahäk täŋkuko unita nadäkinik
täŋpani.
18 Ude täŋkaŋ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pähap yarä ahäŋkumän

1 * Eruk u yabäŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kakgän täŋkut. Tom pähap kubä gwägu pähap
gänaŋ ahäŋirän kaŋkut. U gwäki 7, joŋani 10. Täŋkaŋ joŋani kubäkubä terak äma ärowani
täŋo gwäpätä itkuŋ. Täŋkaŋ damani kubäkubä terak Anututa yäŋärok man kudän täwani.
2 * Täŋpäkaŋ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täŋkaŋ kuroŋi uwä
tom taŋi kubä wäpi bea unitäŋo kuroŋi udewani. Täŋ, meni uwä laion meni bumik.
Unitä ahäŋirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biŋam
ba komeni, tom pähap unita imiŋkuk.
3 * Täŋpäkaŋ tom pähap unitäŋo gwäki kubä utpewä kumbuko upäŋkaŋ paräm gwäki-
ken tokŋeŋpäŋ tägaŋkuko u bärämi pen itkuk. Täŋkaŋ tom pähap u kaŋpäŋä komen
ämawebe kuduptagän kikŋutpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ iwarän täŋkuŋ. 4 Iwarän täŋpäŋ iniŋ
oretpäŋ yäŋkuŋ; Wära, tom inidewani kubä käkamäŋ yäk. Netätä ukät täga ämideŋ? Ude
yäŋkaŋ gämok pähap u imaka, udegän iniŋ oretkuŋ, tom pähapta kehäromini imiŋkuko
unita.
5 * Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmäŋ äroŋpäŋ Anutu yäŋärok iwet yäpmäŋ kukta,
ba komen ämawebeniye yabäŋ yäwatta komepak 42 ude iniŋ kirewani. 6 U Anutu wäpi,
Anutu täŋo komeni, ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye kunum gänaŋ itkaŋ u yäŋärok
pähap yäwet täŋkukonik. 7 * Täŋkaŋ kudupi ämawebe ukät ämik täŋpäŋ kehäromi yäpmäŋ
äpäkta kehäromi imani. Täŋpäkaŋ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man
kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabäŋ yäwatta kehäromi yäpuk. 8 *
Täŋpäkaŋ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniŋ oretneŋ. Ämawebe tom
pähap u iniŋ oretnayäŋ täkaŋ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahäŋirän wäpi irit
kehäromi täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani u. Täŋkaŋ irit kehäromi täŋo wäpi
tawaŋ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

---

* **12:12:** Ais 44:23; Ais 49:13 * **12:14:** Dan 7:25, 12:7 * **12:17:** Rev 11:7, 14:12 * **13:1:** Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 * **13:2:** Dan 7:4-6 * **13:3:** Rev 17:8 * **13:5:** Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 * **13:7:** Rev 11:7 * **13:8:** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27

9 Eruk, in jukujin nikektä man ŋo ket nadäkot;
10 * Äma kubä komi yot gänaŋ itta biŋam yäwani täŋpänä, komi yot gänaŋ bureni api irek.
Ba äma kubä äma keri terak kumäkta biŋam yäwani täŋpänä, äma keri terak bureni api
kumbek.
Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ nadäkiniki nämo pewä putärenen.
11 Eruk u kaŋpäŋä tom pähap kubä änenŋi kakgän täŋkut. U kome gänaŋ naniktä
abuk. Joŋani yarä, api äbani, sipsip nanaki täŋo udewani upäŋkaŋ man kotäki uwä
äririŋ täŋo kotäk ude. 12 Täŋpäkaŋ tom u tom intäjukun ahäŋirän kaŋkuro u iŋamiken
itkuk. Täŋkaŋ tom yarä unitäŋo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peŋ
yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nikek u
iniŋoret täŋkuŋonik. 13-14 * * Täŋkaŋ tom intäjukun ahäŋkuko u dubini-ken itkaŋ kudän
mebäri mebäri u täkta kehäromi imani udegän täk täŋkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe
kaŋirä kädäp mebet kunum gänaŋ nanik täŋpewän äpäk täŋkukonik. Kudän udewani
terak täŋyäkŋat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahäŋirän uräkaŋ nämo kumbuko
u iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet
täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk. 15 * Ude yäwet-pewän täŋirä
tom mäden ahäŋkuko u kehäromi ŋode täkta imani nikek; Meni woŋ piäŋpewän äpmoŋirä
yäwik u wareŋ täŋpäŋ man ŋode yäŋkuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayäŋ täŋo uwä kumäŋ-
kumäŋ api däpet yäk.
16 Täŋpäkaŋ ugän nämo. Tom pähap mäden ahäŋkuko u komi ämaniye yäwet-pewän
ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuŋum ikek, watä epän täŋpani ba wäpi biŋam ikek u
kudup yepmäŋitpäŋ keri bure käda terak ba damani terak kudän kubä däpmäŋ gatäŋkuŋ.
17 * Ude täŋirä äma kudän udewani nikek nämowä ketem tuŋum kubä täga suwanaŋi
nämo, ba äma kubätä äma uken tuŋum täga suwanaŋi nämo. Täŋpäkaŋ kudän uwä tom
pähap unitäŋo wäpi ba wäpi täŋo namba. 18 Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikektä kudän
ŋonitäŋo mebäri täga nadäwän täreneŋ. Namba damani-ken däpmäŋ gatäwani u äma kubä
täŋo wäpi. Namba uwä 666.

14

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täŋo man

1 * U kaŋpäŋä änenŋi dapun täŋpäŋ Tom Bätaki Saion pom terak irirän kaŋkut. Saion
pom terak irirän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täŋo wäpi kudän, damani terak
kudän täwani unitä itgwäjiŋ irirä yabäŋkut. 2 * U yabäŋpäŋ gera kubä kunum gänaŋ ume
tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude, ba iromäŋtä mämä kuŋayäk täyak ude yäŋirän nadäŋkut.
Ba man kotäk u ämatä wagäm säkgämän utpäŋ kap tek täkaŋ ude nadäŋkut. 3 * Täŋpäkaŋ
ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u iŋamiken
itkaŋ kap kodaki kubä teŋkuŋ. Ämawebe 144,000 Anututä komen ämawebe u bämopi-ken
nanik yämaŋkutkuko unitägän kap u tekta mebäri nadäŋkuŋ, päke ukät nämo. 4 * Uwä
äma kubokäret nämo täŋpani, kudupi siwoŋigän kuŋarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä
ugän iwarani u. Ämawebe u Tom Bätakitä komen ämawebe bämopi-ken nanik suwaŋpäŋ
inita biŋam yämagurani. Uwä äbot intäjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini yäniŋ oretta biŋam
iwoyäŋ yepmaŋpani u. 5 * U kuräki-inik, meni-ken jop manman kubä nämo ahäwani.

Aŋero yaräkubätä man yäŋahäŋkuŋ

* **13:10:** Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 * **13:13-14:** Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 * **13:13-14:** Lo 13:1,4; Rev 19:20 * **13:15:** Dan 3:4-6 * **13:17:** Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 * **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4 * **14:2:** Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3:** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4:** Efe 5:27 * **14:5:** Sam 32:2; Sef 3:13

6 Eruk äneŋi aŋero kubä kunum terak piäŋ kuŋirän kaŋkut. Aŋero u Manbiŋam Täga
tärek-täreki nämo u yäpmäŋ kuŋatkaŋ ämawebe äbori äbori, komeni komeni, mani kotäk
mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri gera terak ŋode yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk; 7 *
In Anututa umuntaŋpäŋ wäpi biŋam yäpmäŋ akuwut! Anututä ämawebe yäpmäŋ danik-
danik kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap ba ume
dapuri yäwän ahäŋkuŋo u iniŋ orerut!
8 * Täŋirän äneŋi aŋero kubätä noripaki u iwatpäŋ ŋode yäŋkuk; Wisikinik! Babilon
yotpärare paot-inik täyak. Yotpärare u mähemi komeni komeni kubokäret wain ume komi
nikek yepmäŋ towiŋtäŋ kuŋatkuko ubayäŋ yäk. 9-10 * * Ude yäŋirän äneŋi aŋero kubätä
noripak yarä yäwatpäŋä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u
yäniŋ oretpäŋ wäpi kudän damani ba keri-ken yäpayäŋ täko uwä Anutu täŋo kokwawaki
umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yäŋ iŋtäyiŋirän api nadäwek. Ähan nämo api
nadäwek yäk. Nämoinik, Tom Bätaki-kät kudupi aŋeroniye iŋamiken kädäp komigämän ba
mobä kädäp ikektä-yäŋ iŋtäyiŋ yäpmäŋ api ärowek yäk. 11 * Täŋpäŋ kädäptä äma udewani
komi yewayäŋ täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek. Bureni-inik, äma tom
pähap u ba yäwiki yäniŋ oretpäŋ wäpi kudän damani ba keri-ken yäpnayäŋ täŋo uwä mänit
kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadäŋ yäpmäŋ äroneŋ yäk. 12 * Eruk mebäri unita
kudupi ämawebetä kehärom taŋpäŋ Anutu täŋo man buraminŋpäŋ nadäkiniki Jesuken pek
täkaŋ uwä nämo pewä putäreneŋ.
13 * Täŋpäkaŋ äneŋi kunum gänaŋ gera kubä ŋode yäŋirän nadäkgän täŋkut; Man ŋo
kudän tä yäk. Yäput peŋpäŋ apiŋonitä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ
uwä oretoret terak it täkaŋ. Ude yäŋirän Munapiktä ŋode yäŋkuk; Man u bureni yäyak yäk.
Äma Jesuta nadäkinik täŋpäŋ kumnayäŋ täkaŋ u komi epän kome terak itkaŋ täŋkuŋo u
peŋpäŋ säkgämän kwikinik api itneŋ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nikek bok api kuneŋ
yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

14 * Täŋpäkaŋ näk äneŋi dapun täŋira uterakgän gubam paki ahäŋkuk. Gubam uterak
äma kubä Äma Bureni-inik unitäŋo iŋam dapun bumik unitä maŋit itkuk. Äma unitäŋo
gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä, golpäŋ täŋpani. Keriken päip komigämän kubäpäŋ
iŋit itkuk. 15 * Ude iŋitkaŋ irirän kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä
äpäŋpäŋ aŋero gubam terak itkuko u gera terak ŋode iwetkuk; Kome terak epänka-ken
ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayäŋ. Unita gäk päipka yäpmäŋ päpmo kome
terak ketem bureni däpmäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. 16 Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko
unitä päipi wepmätpäŋ ketem bureni kome terak itkuŋo u kudup madäŋpäŋ yäpuk.
17 Ude täŋpänkaŋ kunum täŋo kudupi yot gänaŋ nanik aŋero kubätä päip, meni
komigämän iŋitkaŋ äpuk. 18 * Äpäŋirän aŋero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk.
Aŋero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän iŋitkuko unita gera
ŋode yäŋkuk; Kome terak wain mujipi gämäneŋ morekaŋ. Unita gäk päipka unitä kome
terak wain bureni madäŋpäŋ yäpmäŋ yäk. 19-20 * Ude yäwänä aŋero noripaki unitä
kome terak wain bureni kudup madäŋpäŋ yäpmäŋ päŋku Anutu kokwawaki täŋo gäpe
pähap yotpärare mädeni käda itkuko u gänaŋ pewän äpmoŋkuŋ. Pewän äpmoŋpäpäŋ yeŋ
käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäŋpäŋ gwägu pähap äworeŋkuk, kukŋitä kukŋi udu
300 kilomitas bumik. Ba käroŋi, hos täŋo kuroŋi-ken umunitä päŋaba geŋi terak bumik
tokŋeŋkuk.

---

* **14:7:** Rev 10:6 * **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 * **14:9-10:** Rev 13:12-17 * **14:9-10:** Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 * **14:11:** Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3 * **14:12:** Rev 12:17, 13:10 * **14:13:** 1Ko 15:58; Hib 4:10 * **14:14:** Dan 7:13 * **14:15:** Jol 3:13 * **14:18:** Jol 3:13 * **14:19-20:** Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15

15

Komi bäräpi paotpaot täŋo manbiŋam

1 * Täŋpäkaŋ kunum terak kudän kudupi pähap, inipärik kubä äneŋi ŋode ahäŋirän
kaŋkut; Aŋero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek keri-ken iŋit itkuŋ. Tärektärek yäyat uwä
imaka umuri u ahäwä täreŋirä Anutu täŋo kokwawak imaka, kadäni ugän ahäwän tärekta
yäwani. 2-3 * * Täŋpäkaŋ gwägu kubä kaŋkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk, kädäp
mebet-kät awähurani bumik kaŋkut. Täŋpäŋ ämawebe mäyap gwägu unitäŋo pomi-ken
itkuŋ. Uwä ämawebe tom pähap ba yäwiki ba unitäŋo wäpi täŋo namba kehärom taŋpäŋ
mäde ut yämiŋkuŋo u kuduptagän. Itkaŋ wagäm, Anututä yämiŋkuko u iŋitpäŋ Anutu täŋo
watä epän äma Moses ba Tom Bätaki, yarä unitäŋo kap ŋode teŋkuŋ;

O Ekäni Anutu täŋpämorek, gäk epän ärowani pähap, tägagämän-inik kubä täk täyan. Äma
komeni komeni unitäŋo Ärowani Pähap, gäkŋo kädet u siwoŋi bureni-inik.

4 * Ämawebe kuduptagän api oraŋ gamineŋ. Ba äma kubätä wäpka biŋam nämowä nämo
api ganiŋ oretneŋ.

Gäk kubä-tägän siwoŋi ubayäŋ. Unita ämawebe komeni komeni gäkken äbäŋpäŋ gukut
imäpmok täŋ gamut!

Täŋpäkaŋ gäk yäpmäŋ danik-danik epän bureni täŋiri mebäri kwawak ahäk täyak.
Kap ude teŋirä nadäŋkut.

5 * Täŋpäkaŋ näk dapun täŋpäŋ kunum gänaŋ Anutu täŋo yottaba, kudupi yot unitäŋo
yäma tumäŋirän kaŋkut. 6 * Tumäŋirän aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gänaŋ
nanikpäŋ yäpmäŋ äpuŋ. Aŋero u teki paki, ägo wabiwani. Täŋkaŋ meran golpäŋ
täŋpanipäŋ kupäŋi-ken meran täŋkuŋ. 7 * Äpäŋirä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik
kubätä aŋero 7 gäpe golpäŋ täŋpani 7 ude yämiŋtäŋ kuŋkuk. Gäpe u gänaŋ Anutu irit
paot-paori nämo unitäŋo kokwawakitä tokŋeŋ patkuk. 8 * Täŋpäkaŋ kudupi yot gänaŋ
Anutu peŋyäŋeki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. Täŋkaŋ aŋero 7tä
imaka waki umuri-inik 7 u täŋpewä nämo ahäŋ moreŋirän yot gänaŋ ärokärok täŋo kädet
täŋpipiŋkuk.

16

Anutu täŋo kokwawakita man

1 * Ude ahäwänkaŋ kudupi yot gänaŋ naniktä gera kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut. U
aŋero 7 ŋode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyäŋirä Anutu täŋo kokwawak kome terak umu
piwä äpmoŋput yäk. 2 * Ude yäŋirän aŋero namba 1 unitä ini gäpe gänaŋ nanik kome terak
piwän kuŋkuŋ. Piwän kuŋirä tom pähap täŋo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok
täŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u ahäŋ yämiŋkuk. 3 *
Täŋpäkaŋ aŋero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän äreyäŋirä gwägu pähap gänaŋ äpmoŋkuk.
Äpmoŋirän gwägu pähap u tabä nägät bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋirän gwägu pähap
gänaŋ tom kudup kumbuŋ.

4 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 3 unitä gäpeni gänaŋ nanik piwän kuŋirän ume taŋi täpuri
kudup nägät äworeŋkuŋ. 5 * Ude täŋirän aŋero kubä ume watä irani unitä Anutu ŋode
iweriräń nadäŋkut;

Siwoŋi kuräki itkunonitä itan, Äma waki täŋpani ŋonita kowata yämitan u siwoŋi täyan.

---

* **15:1:** Wkp 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2-3:** Rev 4:6, 5:8 * **15:2-3:** Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17 * **15:4:** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5:** Kis 38:21 * **15:6:** Rev 15:1 * **15:7:** Rev 14:10 * **15:8:** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 * **16:1:** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 * **16:2:** Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 * **16:3:** Kis 7:17-21 * **16:4:** Sam 78:44 * **16:5:** Sam 119:137; Rev 1:4

6 * Äma ŋonitä kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpmäŋ-pewä nägät piŋkuŋo unita
kowata nägät yepmäŋ towiŋiri näkaŋ u tägatak.
7 * Ude yäŋirän altatä man ŋode yäŋkuk;
Bureni-inik! Ekäni täŋpämorek mähemi, momita kowata däpmäŋ tärek täyan u siwoŋi-inik,
täga täyan.
8 Ude täŋpäkaŋ aŋero namba 4 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän edap terak
äpmoŋkuk. Edap terak äpmoŋirän edaptä kädäp bumik äma ijikta kehäromi yäpuk. 9 *
Edap kädäp ikek yeŋirän äma uwä komi bumta nadäŋpäŋ imaka umuri unitäŋo mähemi
Anutu, man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukureŋpäŋ Anutu
iniŋ oretta bitnäk-inik täŋkuŋ.
10 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 5 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän tom pähap täŋo
maŋirani bägup uterak äpmoŋpänkaŋ komeni kudup pit kubägän bipmäŋ utkuk. Bipmäŋ
urirän äma ätu komigämän nadäŋtäŋgän meberi naŋ däkŋeŋkuŋ. 11 * Täŋpäkaŋ äma
u komi nadäŋkuŋo unita, ba paräm gupi-ken tokŋeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki
yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ bänepi sukureŋpäŋ irit kuŋat-kuŋari waki u nämo
peŋkuŋ.
12 * Täŋpäkaŋ aŋero namba 6 unitä ini gäpe-ken nanik piwän äpmoŋirän Yufretis umetä
kawuk taŋkuk. Umetä ude kawuk taŋirän äma ärowani ärowani ba komi ämaniye bok, edap
abani käda naniktä äbäkta kädet tumäŋ yämiŋkuk. 13 Täŋpäkaŋ näk kaŋira gämok pähap u
meni gänaŋ nanik, ba tom pähap u meni gänaŋ, ba profet jopi u meni gänaŋ nanik mäjo
yaräkubä wirit bumik unitä abuŋ. 14 * Mäjo uwä Satan täŋo watä epän täŋpani unitäŋo
mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yämani. U komeni komeni unitäŋo
äma ärowani peŋ yäwet-pewä Anutu Täŋpämorek Mähemi unitäŋo kadäni pähapken äbäŋkaŋ
ämik api täneŋ.
15 * Unita ket ŋode nadäwut! Näk iwantä-yäŋ bäräŋek-inik api ahäŋ tamet yäk. Unita
äma kubä moräŋ kuŋarira nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ kodak itpäŋ tekita watäni irek. Ude
täŋpayäŋ täko unita nadäŋira gäripi nikek täyak yäk.
16 * Täŋpäkaŋ mäjo wära yaräkubä unitä komeni komeni täŋo intäjukun äma yäŋpäbä
kubä-kengän yepmaŋpäpäŋ kome kubä wäpi Amagedon yäŋ iwerani uken käbeyä täŋkuŋ.
17 * Käbeyä täŋirä aŋero namba 7 unitä gäpeni gänaŋ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut
yäbattäŋ kuŋirän Ekäni täŋo maŋirani bägup kudupi yot gänaŋ itkuko u gänaŋ nanik
gera kubä ŋode ahäŋirän nadäŋkut; U täretak! 18 * Ude yäwänkaŋ yäpä, iromäŋ mämä
pähap ba yäŋ urum-urum ahäŋkuk. Ahäŋirän kenäŋ pähap kwaiŋkuk. Kenäŋ u bian
ämatä kome terak irirä kwaiwani u kudup yärepmit moreŋkaŋ umuri pähap kubä
kwaiŋkuk. 19 * Kwaiŋpewän Babilon yotpärare imätpäŋ yaräkubä ahäŋkuŋ. Täŋpäkaŋ
guŋ ämawebe komeni komeni unitäŋo yotpärare uwä paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututä
Babilon yotpärare täŋo täktäki wakita nadäwän wawäpäŋ kokwawaki täŋo ume komi
nikek yämän naŋ paotkuŋ. 20 * Ude täŋpänkaŋ gwägu pähap bämopi-ken kome täpuri,
ba pom käroŋi käroŋi uken-uken udegän paot moreŋkuŋ. 21 * Ba kunum gänaŋ nanik
iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpäŋ äma däpmäŋ täyon Anutu man wakiwaki
yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumäŋ-kumäŋ
däpmäkta.

---

* **16:6:** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7:** Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 * **16:9:** Rev 9:20-21; Rev 16:21
* **16:10:** Kis 10:22; Ais 8:22 * **16:11:** Rev 9:20-21; Rev 16:21 * **16:12:** Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14:** Rev
16:7; Rev 19:6,15,19 * **16:15:** Rev 3:3,18 * **16:16:** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17:** Rev 16:1 * **16:18:** Rev 4:5
* **16:19:** Rev 14:10 * **16:20:** Rev 6:14 * **16:21:** Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11

17

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

1 * Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmäŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbäŋpäŋ man ŋode näwetkuk;
Äbäŋkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahäŋ
imayäŋ täyak u gäwoŋärewa ka! 2 * Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni
uken-uken nanikkät gäripini däpmäŋ tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä
webe ukät kubokäret täŋpäŋ ämatä ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ. 3 *
Ude näwerirän Munapiktä näk magätpäŋ kome jopi kubäken nämagut yäpmäŋ kuŋkuk.
Täŋpäkaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom
pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmäŋ äpäkta man waki mebäri mebäri kudän
täwani. Täŋkaŋ tom unitäŋo gwäki 7, joŋani 10. 4 * Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä
tek gämäni gwagäri udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri
mebäri upäŋ meran täŋkuk. E, keri-kenä gäpe kubä golpäŋ täŋpani upäŋ iŋit itkuk. U
gänaŋ kaŋgärip ba nadäŋ gärip ba imaka wakiwaki unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. 5 * Dämani
terak wäpi kudän mebäri nikek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON PÄhap
KUBOKÄret TÄŋpani TÄŋo MIŊi,
BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄn TARÄki TARÄki TÄŋpani
UNITÄŋo MIŊi NÄk UBAYÄŋ.

6 * Täŋpäŋ ŋode kaŋkut; Webe u kudupi ämawebe, Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäŋirä
däpmäŋ-pewä kumbani täŋo nägät wain ume ude gäripi nikek näŋtäŋgän täŋguŋguŋ
taŋirän kaŋkut. Ude kaŋpäŋ nadäwätäk taŋi täŋpäŋ jäkjäk yäŋkut.

Tom gwäki 7 unitäŋo man

7 * Jäkjäk yäŋira aŋero unitä ŋode näwet yabäŋkuk; Imata nadäwätäk täŋpäŋ jäkjäk yäyan?
Näk webe ŋonitäŋo mebäri, ba tom pähap gwäki 7, joŋani 10 unitä kotaŋ imitak ŋonitäŋo
mebäri gäwera nadä yäk. 8 * Tom pähap käyan u bian-inik itkuk. Upäŋ apiŋo nämo itak,
kumbuk yäk. Kämiwä awaŋ käroŋi boham-ken naniktä äyäŋutpeŋ äneŋi äbäŋkaŋ paotpäŋ
paot-inik täkta api kwek. Täŋpäkaŋ bian itkukopäŋ apiŋo nämo itak, ba äneŋi kodak
taŋpeŋ api äbeko unita komen ämawebetä kaŋpäŋ nadäwätäk bumta api täneŋ. Ämawebe
nadäwätäk tänayäŋ täŋo uwä wäpi kudän kome ahäŋkuk-kentä it päbä apiŋo irit kehäromi
täŋo wäpi tawaŋ terak nämo kudän täwani.
9 Ude yäŋpäŋ näwetkuk; Man ŋowä äma nadäwä tärewanitä nadänaŋi. Gwäki 7 uwä, pom
7 webe unitä uterak maŋit täyak. 10 Ba gwäki 7 u intäjukun äma ärowani 7. Ukät nanik äma
ärowani 5 u paotkuŋ. Täŋ, kubä itak ŋo yäk. Ittäŋgän äneŋi kubä api ahäwek. Ahäŋpäŋ
kadäni keräpi-inik kuŋarekta yäwani. 11 Täŋpäkaŋ tom pähap bian itkuko u apiŋo nämo itak
unitä äma ärowani 7 unitäŋo tawaŋ terak yäpurärätpäŋ namba 8 ude api täŋpek. Ahäŋpäŋ
paotpaot täŋo yotpärare-ken api äpmoŋpek.
12 * Täŋpäkaŋ joŋani 10 yabätan uwä, intäjukun äma ärowani 10gän yäk. Unitä kaŋiwat
epän täkta kehäromi nämo yäpani yäk. Kämi uyaku, epäni yäput peŋpäŋ tom pähap
ukät kadäni keräpi-inik, aua kubägän ude, kaŋiwat epän täkta kehäromi api yäpneŋ
yäk. 13 Täŋkaŋ u kudup bänep nadäk-nadäki kubägän peŋpäŋ tom pähap unitäŋo epän
täŋkehärom takta wäpi biŋam ba kehäromini iniken iniken kudup unitagän api iminеŋ.
14 * Täŋirä Tom Bätaki-kät ämik api pewä ahäneŋ yäk. Ämik pewä ahäŋirä Tom Bätakitä
kehärom taŋpäŋ däpmäŋpäŋ kehäromini api yäpmäŋ äpek. U imata, Tom Bätaki unitägän
äma ärowani täŋo ärowani intäjukun ba ekäni täŋo ekäni intäjukun yäk. Täŋkaŋ inigän nämo

---

* **17:1:** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2:** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3:** Rev 13:1 * **17:4:** Jer 51:7; Rev 18:16
* **17:5:** Rev 14:8 * **17:6:** Rev 18:24, 19:2 * **17:7:** Rev 13:1 * **17:8:** Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8 * **17:12:** Dan
7:24 * **17:14:** 1Ti 6:15

api täŋpek. Nämo, ini iwaräntäkta iwoyäwani, ämawebe yäpmäŋ daniŋpäŋ yepmaŋpän nadäŋ imikinik täk täkaŋ u Tom Bätaki-kät itkaŋ ämik täŋpäŋ iwan unitäŋo kehäromi api yäpmäŋ äpneŋ yäk. Aŋerotä man ude näwetkuk.

Webe ukeŋonitäŋo manbiŋam

15 * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetkuk; Kubokäret webe ume mäyap terak maŋirirän käyan? Ume mäyap uwä äma äbori äbori, komeni komeni uken nanik, äma gupi iŋam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani. 16 * Täŋkaŋ joŋani 10 yabätan ukät tom pähap unitä kubokäret webe u kokwawak nadäŋ iminŋpäŋ tek yäŋopmäŋ iminŋkaŋ tohari gupi naŋpäŋ kädäp pewä päŋku api ijiwek. 17 Uwä jop nämo api ahäwek. Nämo, Anututä ini nadäk tawaŋ peŋkuko u bureni ahäkta bänepi peŋ yäwet-pewän bänep kubägän täŋpäŋ tom pähapta watä epän api täŋ iminеŋ. Watä epän täŋ iminŋ yäpmäŋ kuŋtäko man Anututä yäŋkuko u bureni ahäŋirän api penеŋ yäk. 18 Täŋpäkaŋ webe käyan uwä yotpärare pähap, komeni komeni täŋo intäjukun äma ärowanita intäjukun täŋ yämik täyak u yäk.

18

Webe pähap Babilon u waŋkuk

1 Eruk ude käwa tärewäpäŋ äneŋi aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. U ämawebe yabäŋ yäwatta wäpi biŋam ärowani nikek. Täŋkaŋ peŋyäŋeki pähaptä peŋyäŋeŋirän kome terak kepma pähap ude täŋkuk. 2 * Täŋpäŋ gera pähap terak ŋode yäŋkuk;

Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeŋo paot-inik täyak! Kome u apiŋo mäjo wära täŋo kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbäŋ täwani näŋpanitä apiŋo kome ŋo korekaŋ.

3 * Imata, komen ämawebe kuduptagän webe unitäŋo kubokäret kädetta gäripi pähap nadäŋkaŋ unitäŋo kädet ugän-inik iwat täŋkuŋ, ämatä wain umeta gäripi nadäŋpäŋ naŋkaŋ täŋguŋguŋ wakiinik täk täkaŋ ude.

Komeni komeni täŋo intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmäŋ tärek täk täŋkuŋ. Täŋirä webe u mäyäk-kät nämo kädet wakiwaki täk täŋkuko uterak moneŋ ämatä moneŋ bumta wädäk täŋkuŋ.

4 * Näk man ude nadäŋpäŋ äneŋi kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peŋpeŋ äpämaŋ kut! In u täŋkentäŋpäŋ momi unitä täk täyak udegän täneŋta. In unitäŋo kädet ugän iwatpäŋä imaka umuri-inik ahäŋ imayäŋ täyak udegän ahäŋ tamekta.

5 * Nadäkaŋ? Yotpärare unitäŋo momi buŋät yäpmäŋ kunum gänaŋ ŋo abätak. Täŋpäkaŋ kädet wakini unita Anutu nämo guŋtak täyak u nadätak! yäk.

6 * Unita inta kädet waki täŋ taminŋkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kaŋ täŋ imut.

Ba täŋguŋguŋ kädet äma ätu yäwoŋäreŋkuko unita kowata täŋpewä webe u täŋguŋguŋ-inik kaŋ täŋpän. 7 * Bian wäpi biŋam, gäripi nikek itkuk. Unita kowata waki iminŋirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kaŋ nadäwän.

Imata, webe u inita ŋode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yäŋ yäk täyak.

8 * Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahäŋ iminеŋ; Kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahäŋ iminеŋ.

---

* **17:15:** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16:** Rev 18:8 * **18:2:** Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39 * **18:3:** Rev 14:8 * **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 * **18:5:** Stt 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6:** Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * **18:7:** Ais 47:7-9 * **18:8:** Jer 50:34; Rev 17:16

Ude ahäŋ iminŋirä kädäptä ijiŋpäŋ api ijiŋ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäŋo
täktäki yäpmäŋ danik täyak u kehäromi-inik.
9 * Ijiŋ parirän kädäp gupe ärowän kaŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, webe
ukät gäripi däpmäŋ tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api tänеŋ. 10 * Webeni
pähap uwä komi pähap nadäŋ irirän kaŋumuntaŋ päŋku ban itkaŋ api känеŋ. Kaŋkaŋ
butewaki man ŋode api yänеŋ;
Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käroŋi säkgämän gäripi terak
it yäpmäŋ äbätäŋgän komi pit kubägän yäpmäŋtak ŋo yäk.
11 * Ude yäŋirä monеŋ epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yäŋpäŋ
konäm butewaki täŋpäŋ butewaki terak api itnеŋ. Butewaki nadäŋpäŋ ŋode api yänеŋ;
Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpäŋ monеŋ api nimek? 12 * Täŋpäkaŋ tuŋum tuŋumi wäpi
wäpi ŋodepäŋ ämatä suwakta pewä ahäŋkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapäŋ täŋpani, omäk
meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbäŋi nikek
ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipäŋ täŋpani. Ba imaka imaka
gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upäŋ täŋpani ämatä
suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. 13 Ba päya pähäm käbäŋi nikek, ketem-kät awähutpäŋ
näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbäŋi nikek gupi terak ärurani ba imaka kodaki
näŋpani ba ijiŋpäŋ näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba
bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋiräkaŋ hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta
pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapäŋ, tuŋum bumik ämatä monеŋ peŋpäŋ pen
yäpneŋta yäpmäŋ kuŋat täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi
u api suwanеŋ?
14 Täŋpäŋ monеŋ epän täŋpani unitä ŋode api yänеŋ; Babilon, imaka säkgämän
säkgämän yabäŋgärip täk täŋkuno u kudup gabäŋ umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga
nämo api yämaguren! yäŋ api yänеŋ. 15 * Ude yäŋpäŋ monеŋ äma tuŋumi yotpärare uken
peŋirä monеŋ yämik täŋkuŋo unitä Nin komi udegän nadäne yäŋpäŋ kaŋ-umuntaŋ päŋku
ban api itnеŋ. Itkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ api itnеŋ. 16 * Täŋpäŋ ŋode api yänеŋ;
Wära! Wära! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gämäni gwagäri
udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäŋ
meran täŋkaŋ it täyakonik. 17 * Upäŋkaŋ butewaki pähap! Tuŋumi säkgämän terak
itkuko u pit kubägän waŋ moretak ŋo yäk.
Täŋpäkaŋ gäpe taŋi taŋi yäpmäŋ kuŋarani, gäpe unitäŋo mähemikät epän ämaniye, ba äma
gwägu terak kuŋatpäŋ monеŋ epän täk täkaŋ u kuduptagän ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat
itnеŋ. 18 * Ban itkaŋ kaŋiwarirä Babilon kädäp ijiŋ patkaŋ gupe äroŋirän kaŋpäŋ gera
ŋode api yänеŋ; Yotpärare udewani bian kubä nämo itkuk yäk. 19 * Ude yäŋpäŋ butewaki
nadäŋkaŋ keŋkeŋ poriŋpäŋ gwäki terak ureŋ täŋpä ärowäpäŋ konäm api kotnеŋ. Konäm
kotpäŋ api yänеŋ;
Wära! Wära! Yotpärarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwägu terak gäpe kuŋat
täkaŋ unitäŋo mähemitä webe ŋo terak tuŋum mähemi täŋkuŋ. Upäŋkaŋ ŋo kawut!
Imaka imaka kudup pit kubägän paot morekaŋ yäk. 20 * Unita kunum gänaŋ it
täkaŋ, in oretoret täkot! Ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epän
ämaniye in kudup bänep tägagämän nadäkot!
Webe unitä waki täŋ tamik täŋkuko unita Anututä kowata imitak yäk.
21 * Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Aŋero kehäromi kubätä mobä bäräpi kubä yäpmäŋ
aku maŋpän gwägu gänaŋ äpmoŋkuk. Maŋpän äpmoŋpänkaŋ man ŋode yäŋkuk;

* **18:9:** Rev 17:2; Ese 27:30-35 * **18:10:** Ese 26:17; Dan 4:30 * **18:11:** Ese 27:36 * **18:12:** Ese 27:12,13,22
* **18:15:** Ese 27:31,36 * **18:16:** Rev 17:4 * **18:17:** Ese 27:27-29 * **18:18:** Ese 27:32 * **18:19:** Ese 27:30-34
* **18:20:** Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 * **18:21:** Jer 51:63-64; Ese 26:21

Babilon wawän yäŋpäŋ udegän api maŋpä äpmoneŋ yäk. Maŋpä äpmo paot-inik täŋirän äneŋi nämoinik api käneŋ.
22 * Wisikinik! Babilon bämopka-ken wagäm, uhuwep, ba womat terak kap teŋirä mämä äneŋi nämoinik api ahäwek.
Ba bämopka-ken ämatä epän kubä wari nämo api täneŋ. Ba ketem äŋnaŋ täŋuruk-uruk kubä nämoinik täŋirä api nadänеŋ. 23 * Täŋkaŋ bämopka-ken topän mebet kubä äneŋi nämo api ijiŋ-yäŋewek.
Ba ämatä webe yäpmäk-yäpmäk wari nämo api ahäwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epän ämakaye täŋo wäpi biŋam komeni komeni kuŋat moreŋkuk. Kuŋat moreŋirän gäkä kon täŋpäŋ ämawebe komeni komeni täŋyäkŋatpewi gäka nadäkinik täŋkuŋ.
24 * Babilon, gäkä profet ba kudupi ämawebe ätu kumäŋ-kumäŋ däpmäŋ-pewi nägäri kädet-ken piwä kuŋkuŋo unita Anutu iŋamiken momi pähap täyan.
Bureni-inik, kome terak äma päke ämatä däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ, eruk momi u kuduptagän Babilon gäkä terak ärotak yäk.

19

Anutu iniŋ oretna!

1 Ude nadäŋpäŋä ŋode nadäkgän täŋkut; Kunum gänaŋ ämawebe äbot pähap täŋo mämätä bumik ŋode ahäŋirän nadäŋkut;
Anutu iniŋ oretna! Yäpätägak, kehäromi ba peŋyäŋek u kudup Anutunintä mähemi täyak.
2 * Man epän täk täyak uwä bureni siwoŋi-inik täk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋäreŋkuko ukeŋo komi iminkuk.
Ba epän ämaniye kumäŋ-kumäŋ däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.
3 * Ude yäŋpäŋ äneŋi gera terak ŋode yäŋkuŋ;
Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.
4 * Ude yäŋirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpäŋ ŋode yäŋkuŋ;
U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmäŋ akuna!
5 * Ude yäŋirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahäŋkuk;
Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduptagän iniŋ orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!
6 * Eruk ude nadäŋpäŋä ämawebe mäyap täŋo mämä nadäŋkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromäŋ mämä ude bumik. U ŋode yäŋirä nadäŋkut;
Iniŋ oretna! Täŋpämorek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat epäni täyak.
7 Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpäŋ bänep pidäm terak oretoret täk täkäna!
Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu iniŋ oretna!
Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak. 8 * Tek säkgämän paki-inik iminkuko u täŋpäŋ äpiken kuyak.
(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä täk täkaŋ u.)
9 * Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; Ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk;
Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. 10 Aŋerotä ude näweränä näk

* **18:22:** Ais 24:8; Ese 26:13 * **18:23:** Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9 * **18:24:** Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6 * **19:2:** Rev 6:10, 16:7 * **19:3:** Rev 14:11 * **19:4:** Rev 4:2,10 * **19:5:** Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 * **19:6:** Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 * **19:8:** Ais 61:10 * **19:9:** Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9

gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupäŋ iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yäŋahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäŋahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yäŋahäk täŋkuŋonik yäŋ näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

11 * Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä ririän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäŋ Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän täk täyak u kädet siwoŋi terakgän täk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän täk täyak. 12 * Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniŋpäŋ nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. 13 * Täŋkaŋ teki uwä nägät däpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yäŋ iwet täkaŋ. 14 Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän. 15 * Täŋpäkaŋ meni gänaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip iŋitkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäŋ yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain mujipi yeŋ käkät täkaŋ ude ämawebe u Anutu Täŋpämorek täŋo kokwawak umuri pähap uterak api yeŋ käkärek. 16 * Täŋpäkaŋ teki terak ba bakäni terak man kudän ŋode pätak;

Äma EKÄni TÄŋo EKÄni INTÄjukun,
BA Äma Ärowani TÄŋo Ärowani INTÄjukun.

17 * Täŋpäkaŋ dapun täŋpäŋ aŋero kubä kome dapuri-ken ririän kaŋkut. Itkaŋ barak punin kuŋ äbäŋ täŋkuŋo u gera täŋpäŋ yäwetkuk; Anututä äŋnak-äŋnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! 18 Äbäŋkaŋ komeni komeni täŋo intäjukun äma, ba komi äma täŋo intäjukun äma, ba äma wäpi biŋam ikek täŋo gupi tohari kaŋ naŋput. Hoskät komi ämaniye täŋo gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän täŋpani, ba äma intäjukun täŋpani kuduptagän täŋo gupi tohari imaka, kaŋ naŋ morewut!

19 * Täŋpäkaŋ näk tom pähap u ba komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabäŋkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuŋ. 20 * Upäŋkaŋ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitaŋirän yepmäŋitkuŋ. Profet jopi uwä tom pähap täŋo iŋamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täŋkuko u. Unitä kudän kudupi täk täŋkuko uterak ämawebe täŋyäkŋatpewän tom pähap täŋo wäpi kudän yäpmäŋ kuŋatpäŋ yäwiki nadäŋ iminkuŋ. Täŋpäkaŋ profet jopi ukät tom pähap u kodak ririän yepmäŋitpäŋ gwägu pähap kädäp mebet umuriinik äbäk täyak u gänaŋ pudät maŋpä äpmoŋkumän. 21 * Ude täŋirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäŋo äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäŋ moreŋkuk. Däpmäŋ moreŋirän baraktä päbä äma däpuko unitäŋo gupi tohari kudup yäpmäŋ däkŋeŋpäŋ näkko koki täŋkuŋ.

20

Satantä kowata yäpmäkta man

1 * Täŋpäkaŋ näk aŋero kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. Aŋero uwä awaŋ käroŋi boham täŋo yäma dätta ki kubäkät yen kehäromi kubä iŋitkaŋ ririän kaŋkut. 2-3 * * Unitä gämok pähap, gämok biani ukeŋo, mäjo wära täŋo intäjukun äma wäpi Satan u iŋitpäŋ

* **19:11:** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12:** Rev 1:14, 2:17 * **19:13:** Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * **19:15:** Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22 * **19:16:** Rev 17:14 * **19:17:** Ese 39:17-20 * **19:19:** Sam 2:2 * **19:20:** Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33 * **19:21:** Rev 19:17-18 * **20:1:** Rev 9:1 * **20:2-3:** Rev 12:9 * **20:2-3:** Jud 6

yen kehäromi unitä topmäŋpäŋ obaŋ 1,000 ude kaŋ irän yäŋpäŋ awaŋ käroŋi boham u gänaŋ pewän äpmoŋkuk. Pewän äpmoŋpäpäŋ yäma ŋikŋiyäŋ täŋpipiŋpäŋ päya umumitä gänaŋ gänaŋ kudup gatäŋ pipiŋkuk. Ude täŋkuko uwä äma äbori äbori bänepi täŋpäwak nämo täŋpekta obaŋ 1,000 ude irekta yäŋ imiŋkuk. Täŋpäkaŋ kadäni täreŋirän pit imäkaŋ abä kadäni keräpigän jop api irek.

4 * Täŋpäŋ maŋirani bägup säkgämän ätu uterak äma maŋitkaŋ irirä yabäŋkut. Maŋitkaŋ itkuŋo uwä man yäpmäŋ danik epän täkta yäŋ yämani. E, ämawebe Anutu täŋo man ba Jesu täŋo manbiŋam bureni iwan gänaŋ umunkät nämo yäpmäŋ kuŋarirä kotäki madäŋ täkŋeŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpuŋo unitäŋo mäjoni imaka, penta yabäŋkut. Ämawebe uwä tom pähap u ba unitäŋo yäwiki nämo iniŋoret täŋpani, ba tom pähap täŋo wäpi kudän damani-ken ba keri-ken nämo yäpmäŋ kuŋarani. Täŋpäkaŋ ämawebe kumbuŋo uwä gupitä kodak taŋpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 1,000 ude täreŋkuk. 5 Uwä kumbani-ken naniktä intäjukun akukakuk. Täŋ, äma kumbani päke uwä nämo kodak taŋkaŋ obaŋ 1,000 u täreŋirän akukta itsämäŋpäŋ patkuŋ. 6 * Täŋpäkaŋ ämawebe intäjukun akukakuk u gänaŋ yäpurärätkaŋ uwä oretoret, bänep täga terak kudupi-inik itkaŋ. Kumäŋ-kumäŋ namba 2tä ämawebe udewani täga nämo däpek. Nämoinik! Äma uwä Anutu ba Kristo täŋo bämop ämawebe ude itpäŋ Kristo-kät intäjukun äma täŋo kaŋiwat epän täŋ yäpmäŋ kuŋirä obaŋ 1,000 u api tärewek.

7 Eruk, obaŋ 1,000 u täreŋirän Satan pit imänkaŋ komi yotken naniktä äneŋi api äpämaŋ kwek. 8 * Äpämaŋ päŋku äma äbori äbori kome kukŋi ba kukŋi, unude käda ba umude käda itkaŋ wäpi Gok kenta Magok, u jopman terak bänepi api täŋpän guŋ täneŋ. Bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ ämik pähap täkta yäŋ-bäyaŋ päbä kubä-kengän yepmaŋpayäŋ täko uwä mobä jiraŋ ude, täga daninaŋi nämo. 9 * Ämawebe komeni komeni uwä akuŋ kireŋkaŋ äbä Anutu täŋo kudupi ämawebe ini yotpärare täŋpäŋ itkuŋken u it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋkuŋo uwä yotpärare Anututä gäripi nadäk täyak u. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ kunum gänaŋ nanik kädäp kubätä maŋpäŋ kudup ijiŋpäŋ paot-inik täŋkuŋ. 10 * Ba äma bänepi täŋpän guŋtak täŋkuko Satan uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi u maŋpä äpmoŋkumän-ken ugän maŋpä äpmoŋkuk. Uken kepma bipani komi tärek-täreki nämo mät nadäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

Äma kumbani yäpmäŋ danikta man

11 Ude kaŋpäŋä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän. 12 * Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk. 13 * Täŋpäkaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäŋ äroŋkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäŋtä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk. 14 * Ude täŋpäŋ wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmoŋkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2. 15 * Täŋpäkaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmoŋkuŋ.

---

* **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6:** Rev 1:6 * **20:8:** Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 * **20:9:** 2Kin 1:10; Ese 39:6 * **20:10:** Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Rev 13:8 * **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14:** 1Ko 15:26,55 * **20:15:** Rev 13:8, 19:20

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

1 * Täŋpäkaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome
biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. 2 * Paorirän kudupi yotpärare,
Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä
webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipäŋ äpiken tenayäŋ epmäget täŋ yämik täkaŋ ude
bumik täŋpanipäŋ kaŋkut. 3 * Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä
ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän
ämawebeniye ude api itneŋ. 4 * Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut
yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ
yäminеŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.
5 * Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän
täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ
yäŋkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadäŋpäŋ iyap tänaŋi unita kudän täyi!
6 * Ude näwetpäŋ äneŋi ŋode näwetgän täŋkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik
ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tärek-tärek u näkgän. Äma kubätä umeta
iwäwä näkŋa Irit täŋo ume dapuri-ken ume gwetpäŋ kowatani nämo mät imet. 7 * Unita
äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko
uwä imaka u api korewek. Täŋirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkŋo nanakna ude
api irek. 8 * Täŋ, ämawebe näk näwatta umuntaŋpäŋ näkŋo man peŋkaŋ kudän taräki
taräki täk täkaŋ, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret,
anutu jopi nadäŋ yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri
yäpmäŋ kuŋat täkaŋ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak,
ukenta yäwani. Uwä kumäŋ-kumäŋ namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

9 * Ude yäwän tärewäkaŋ eruk kaŋkut; Aŋero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik
tärek-tärek unitä tokŋewäkaŋ iŋitkaŋ itkuŋo uken nanik kubätä äbä näk ŋode näwetkuk;
Äbikaŋ päŋku Tom Bätaki täŋo webeni biŋam yäŋ imani gäwoŋärewa yäk. 10 * Ude
näweränkaŋ Munapiktä näk magärirän pom taŋi käroŋi kubä itkuko uken yäŋnäkŋat
päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän wärani
ŋode näwoŋäreŋkuk; 11 * Yotpärare u Anutu täŋo peŋyäŋek pähaptä peŋyäŋeŋpäŋ patkuk.
Unitäŋo peŋyäŋeki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Mobä gwagäri, kawä tumäŋ-kuk kubä,
edaptä yäpurirän ägo wek täkaŋ ude bumik peŋyäŋeŋkuk. 12 * Täŋkaŋ mobä yewa pähap,
käroŋi boham, yotpärare u it äyäŋutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni aŋero 12
udetä watäni it yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12
unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäŋ kuŋkuŋ. 13 Ude täŋkaŋ yotpärare yäma käda,
mädeni käda, järapi kukŋi ba kukŋi yäma yaräkubä-yaräkubä udetä itkuŋ. 14 Täŋpäkaŋ
yotpärare unitäŋo yewa uwä mobä pähap 12 uterak täŋpani. Täŋkaŋ mobä pähap 12 u
kubäkubä terak Tom Bätaki täŋo aposoro 12 unitäŋo wäpi kudän kubäkubä it yäpmäŋ
kuŋkuŋ.
15 * Aŋero wärani u näwoŋäreŋkuko uwä jikon kubä, golpäŋ täŋpani, namba nikek
iŋitkaŋ irirän kaŋkut. Jikon upäŋ yotpärare yämani ba yewani u kudup täŋo käroŋini
peŋpäŋ yabäŋkuk. 16 Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa unitäŋo käwuri yaräbok-yaräbok.

---

* **21:1:** 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3:** 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 * **21:4:** Ais 35:10; Ais 65:19 * **21:5:** 2Ko 5:17; Rev 4:2,10 * **21:6:** Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 * **21:7:** 2Sml 7:14 * **21:8:** Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 * **21:9:** Rev 15:1 * **21:10:** Ese 40:2; Rev 21:2 * **21:11:** Ais 60:1-2,19 * **21:12:** Ese 48:30-35 * **21:15:** Rev 11:1

Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok käroŋini uterakgän. Täŋpäkaŋ aŋero unitä jikoni peŋpäŋ kawän 2,200 kilomitas ude täŋkuk. Täŋkaŋ gägäni kukŋi yaräbok-yaräbok unitäŋo käroŋini ba mebäri umunitä miŋgupi unu uterakgän itkuk. 17 Täŋkaŋ yewa uwä täbori-inik. Aŋerotä jikoni uterak peŋpäŋ kawän 70 mitas ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ man mitas uwä kudupi nämo. U nin ämatä imaka kubä peŋpäŋ käroŋini kaŋpäŋ mitas yäk täkamäŋ udewanigän.

18 Täŋpäkaŋ yotpärare täŋo yewa uwä mobä säkgämän kubä wäpi jaspa upäŋ täŋpani. Täŋkaŋ yotpärare ini uwä golpäŋ täŋpani säkgämän, kuräki-inik. 19 * Täŋkaŋ yewani täŋkehärom takta mobä pähap 12 uwä mobä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ŋode; Mobä pähap kubäwä jaspa, uwä mobä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä mobä kubiri. Kubäwä aget, uwä mobä paki. Kubäwä emeral, uwä mobä gweŋi. 20 Kubäwä onik, uwä mobä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä mobä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä mobä jäŋwam. Kubäwä beril, uwä mobä jäŋwam bumik. Kubäwä topas, uwä mobä jäŋwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä mobä paki. Kubäwä jesinit, uwä mobä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä mobä gwagäri. 21 Täŋkaŋ yewa unitäŋo yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki taŋi-inik, upäŋ täŋpani. Yäma päke u udegän udegän täŋ yäpmäŋ kwani. Täŋpäkaŋ yotpärare unitäŋo kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumäŋ-kuk, upäŋ täŋpani.

22 * Täŋpäkaŋ yotpärare u gänaŋ kudupi yot kubä nämo kaŋkut. Nämoinik. Ekäni Anutu täŋpä-morewani ukät Tom Bätaki unitä kudupi yot ude it yämik täkamän. 23 * Uken komepak kenta edapta nämo yäk täkaŋ. Nämo, Anutu täŋo epmäget kudäntä yotpärare unitäŋo peŋyäŋek ude it täyak. Ba Tom Bätaki uwä yotpärare unitäŋo topän mebet ude it täyak. 24 * Täŋpäkaŋ ämawebe äbot komeni komenitä yarä unitäŋo peŋyäŋek gänaŋ api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni täŋo intäjukun ämatä tuŋumi säkgämän säkgämän yäpmäŋ päbä yotpärare u gänaŋ api penen. 25 * Yotpärare u gänaŋ kome nämo api bipek. Kepmagän irayäŋ täyak unita yotpärare unitäŋo yäma inide pen api tumäŋ itneŋ. 26 * Tumäŋ irirä ämawebe komeni komeni naniktä tuŋumi säkgämän säkgämän yotpärare u gänaŋgän mät yäpmäŋ ärok täneŋ. 27 * Upäŋkaŋ imaka taräki taräki yotpärare u gänaŋ nämoinik api yäpmäŋ äroneŋ. Ba äma imaka mäyäk ikek täŋpani ba jop yäŋ-yäkŋarani kädet wakiwaki iwarani udewanitä yotpärare u gänaŋ nämoinik api äroneŋ. Yotpärare u gänaŋ ämawebe Tom Bätaki täŋo buk terak irit kehäromi yäpmäkta yäwani wäpi tawaŋ itkaŋ unitägän api äroneŋ.

22

Irit kehäromi täŋo ume ba päya

1 * Täŋpäkaŋ aŋerotä irit täŋo ume taŋi näwoŋärewän kaŋkut. Ume uwä paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup mebäri-ken naniktä äpätak. 2 * Unitä äpämaŋ yotpärare bämopi-kengän kuyak. Täŋkaŋ ume gägäni kukŋi kukŋi irit kehäromi täŋo päya it yäpmäŋ kukaŋ. Päya unitäŋo mujipi mebäri kubägän nämo. Uwä mujipi mebäri mebäri 12 ude wädäwanitä komepak komepak ahäŋkaŋ gämänek täkaŋ. Täŋkaŋ äma komeni komenitä päya unitäŋo pähämi naŋpäŋ api täganeŋ. 3 Täŋpäkaŋ yotpärare uken imaka taräki, Anutu iwan täŋ iminaŋitä nämoinik api irek. Nämo, Anutu ba Tom Bätaki unitäŋo maŋirani bägup-tägän irirän ämawebeniyetä Tom Bätakita watä piä api täŋ iminen. 4 * Täŋirä Ekänitä iniken wäpi kudän damani-ken api täŋ yämek. Täŋirän Anutu täŋo iŋam dapun kaŋtäŋ api kuŋatneŋ. 5 * Täŋpäkaŋ yotpärare uken bipmäŋpäŋ

* **21:19:** Ais 54:11-12 * **21:22:** Rev 15:3 * **21:23:** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 * **21:25:** Ais 60:11 * **21:26:** Sek 14:7; Rev 22:5 * **21:27:** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1:** Ese 47:1 * **22:2:** Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 * **22:4:** Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 * **22:5:** Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25

yäŋek nämo, topän ägo ba edap täŋo peŋyäŋekta nämo api yäneŋ. Ekäni Anututä ini peŋyäŋeŋ yämiŋirän ämawebeniye intäjukun äma ude itkaŋ wäpi biŋam ikek tärek-täreki nämo api itneŋ.

6 * Aŋero unitä ude näwoŋärenkaŋ man ŋode näwetgän täŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadäkinik täneŋ. Ekäni Anutu, profet biani täŋo mähemi unitä aŋeroni näk peŋ näwet-pewän epän ämaniye in imaka kämi ahäkta yäwani u täwetpäŋ täwoŋäretat ŋo.

Jesu uwä api äbek

7 * Jesutä ŋode yäyak; Näk kadäni käroŋi nämo itkaŋ bäräŋeŋ api ahäŋ tamet yäŋ yäyak. Unita ämawebe buk ŋo terak man yäŋahäwani u iyap taŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä oretoret terak it täkaŋ yäk.

8 * Täŋpäkaŋ Jon näkä imaka ŋo kudup yabäŋpäŋ-nadäk täŋkut. Täŋkaŋ aŋero imaka kudup u näwoŋärenkuko u iniŋ orerayäŋ gukut imäpmok täŋ imayäŋ täŋkut. 9 Täŋira aŋero u yäjiwätpäŋ ŋode näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! Näk piä watä äma, gäk bumikgän, ba poropet notkaye u bumikgän. Ba ämawebe man buk ŋo terak nadäŋpäŋ buramik täkaŋ udewanigän yäk. Unita Anutupäŋ iniŋoret! 10 * Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Kadäni keräp täyak unita gäk buk ŋonitäŋo man bureni, kämi ahäkta yäwani u käbop nämo pewen. 11 * Unita yabä kätäwä waki täŋpani ini pen ude täŋpeŋ kuŋatkot. Ba äma bänepi-ken imaka taräki yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä ini ude kuŋat täkot. Täŋ, äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

12 * Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayäŋ yäk. Näk gwäki nikek äreŋkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. 13 * Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. 14 * Täŋpäkaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadäŋira gäripi nikek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

15 * Täŋpäkaŋ yewa mädeni käda itnayäŋ täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäräm ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumäŋ-kumäŋ däpani, mäjo wära nadäŋ yämani, ba jopman yäpmäŋ kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädata biŋam.

16 * Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yäŋkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyäŋek u yäk.

17 * Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yäŋ imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yäŋirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadäŋkaŋä äbäŋpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yäŋkuk

18 * Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänayäŋ täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayäŋ täko uwä Anututä yäŋirän imaka waki umuri-inik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahäŋ iminеŋ. 19 * Ba äma kubätä man kämi ahäkta yäwani ŋo kubä peŋ awähurayäŋ täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyäŋ imani u api awähut imek yäk.

---

* **22:6:** Rev 1:1 * **22:7:** Rev 1:3, 2:16 * **22:8:** Rev 19:10 * **22:10:** Rev 1:3, 10:4 * **22:11:** Dan 12:10 * **22:12:** Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 * **22:13:** Rev 1:8,17, 21:6 * **22:14:** Rev 22:2 * **22:15:** Rev 21:17 * **22:16:** Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 * **22:17:** Sol 8:14; Rev 21:6 * **22:18:** Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6 * **22:19:** Rev 22:2

20 * Äma, man yäŋahätat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän
ärewayäŋ yäk.
Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!
21 Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

* **22:20:** Rev 2:16